

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידות א
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים איי

שנה י"ג, שנת תש"ן

יוצא לאור ע"י תלמיד

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990

by Cong. Shaare Zion

נדפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

	לפרשת חיי שרה	ביאור על המדרש ור' ברך את אברהם בכל זש"ה אנכי ד' אלקיך — על המדרש ור' ברך את אברהם בכל, שהשליטו ביצרו.
א-1	לפרשת וישב	ביאור נפלא על הפסוקים ותקח המילדת ותקשור על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה וגו' — כוונת הפסוק על חרבך תחי' ואת אחיך תעבוד — על המסורה ג' פעמים הרימותי.
ב-ה	לפרשת וארא	עה"פ ויצום אל בניי ואל פרעה מלך מצרים וגו' — ההוראה במכת דם ומופת המטה — ביאור הכ' כי ידבר אליכם פרעה תנו לכ"ם מופת — ענין ירדת בניי דייקא למצרים — פי' אוז"ל מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.
ג-1	לפרשת כי תשא	ביאור בירושלמי, כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד והראהו למשה — פי' הכתוב מאת כל איש אשר ידבנו לבו — כוונת הפסוק מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו.
ד-ה	להגדה של פסח	כוונת הפסוקים בהלל, ימין ד' עושה חיל וגו' — ביאור הפסוק כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאיך — פי' הפסוקים בהלל, חנון וצדיק ד' ואלקינו מרחם וגו'.
ה-ה	לפרשת קדושים	על הוזה"ק בריש פ' קדושים עה"פ קדושים תהיו — כוונת המדרש אתה מבקש שנהיו קדושים, הסר ממנו המות, ביאור על דברי הזרע קודש סוף פ' קדושים — כוונת המסורה ג' פעמים ויס"ד.
ו-ה	לפרשת נשא	על המדרש תנחומא אמר הקב"ה כשאבוא אליכם אני בא טעון ברכות — ביאור דברי הילקוט עה"פ אחת שאלתי מאת ד' וגו' — כוונת המדרש פ' תבוא לא תהא זו מבתי כנסיות וכו' שאתה יוצא משם טעון ברכות.
ז-ה	לפרשת מטות-מסעי	פי' עה"פ והורשתם את כל יושבי הארץ וגו' — כוונת הפסוק נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים.
ח-ה	לפרשת ואתחנן	ביאור במדרש עה"פ בצר לך ומצאוך, כל צרה שהיא של יחיד הוי צרה — כוונת הגמ' שרבי עקיבא הוי מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד.
ט-ה	לפרשת תצא	על הפסוק והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו — פי' הפסוקים בישעי' אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו וגו' — ביאור בזמירות לליל שב"ק שכרו הרבה מאוד על פי פעלו.
י-ט		

מדור זכרון לראשונים

כדון עדות שבטלה מקצתה
הערות על פי הר"ש (זרעים)
חידושים על פסק חזקת הכתים
ב' עדים המכחישים זא"ז
חידושים והערות
בסוגיא דככתה
הגהות על מס' תענית
כדון פדיון הבן
כדון פדיון הבן
חידושים והערות
בסוגיא דחנני על פנקסו
גליון שו"ע אבן העזר
בענין גזירת שמא ועבירו
גליון המשניות
דרוש נחמד ונעים
כדון כתבי קודש שכלו
ברמב"ם הל' שקלים
סילוק אי הוי מטעם הפקר
גליון ס' טורי אבן (מגילה)
חידושים בענינים שונים
פסחים דף ס"ב, ור"ה דף ל'
פסחים דף מ"א, וביצה דף ז'
כדון קטניות כחג הפסח
בענין מצה של תרומה
כדיני כתיבת סת"ם
כדון דבר שהורו בו איסור
ביאור ברש"י ע"ז דף מ"ט
דברי פרידה לק"ק פריישטאטל
חידושים נחמדים בענינים שונים
תשובה בענינים שונים
כדון נאמנות השליח
במס' פסחים דף ל"ז
גליון שו"ת נוב"י (מהדו"ת)
בענין כרייה
חידושים בענינים שונים
דבר נחמד לפ' פנחס
כדון קבלנות
כדון עובדא דחול בשבת
גליון פי' עץ החיים — משניות
חידושים על פ"ג דעירובין
דבר נחמד על פי' ואתחנן
במס' עירובין דף ל'

הגאון בעל שב יעקב אב"ר פפר"מ זצ"ל א-ח
הגאון ר' עקיבא איגר אב"ר פוזנא זצ"ל א-י
הגאון ר' יצחק מרדכי אב"ר גריידיץ זצ"ל א-יא
הגאון ר' שמעלקא טויבש אב"ר יאס זצ"ל א-יח
הגאון ר' ישראל פרנס ראב"ד טארנאפאל זצ"ל א-כב
הגאון ר' צבי הירש אב"ר ברלין זצ"ל ב-ז
הגאון ר' נתן אדלער מפפר"מ זצ"ל ב-י
הגאון ר' מאיר שארלוואל ראב"ר מיץ זצ"ל ב-יג
הגאון ר' שלמה קוועטש אב"ר לייפניק זצ"ל ב-טו
הגאון ר' בעריש גרויבארט אב"ר בענדין זצ"ל ב-זו
הגאון ר' מנחם מענדל רומ"ץ בניקלשבורג זצ"ל ג-ט
הגאון ר' שמואל ס"ל לנדא ראב"ר פראג זצ"ל ג-טו
הגאון ר' שמעון אפ"ה רומ"ץ בפרעשבורג זצ"ל ג-יט
הגאון רא"ש בכרך אב"ר ווירמייזא זצ"ל ד-ז
הגאון ר' שמחה רפאפורט אב"ר לובלין זצ"ל ד-י
הגאון ר' ארי' ליב אב"ר אמשטרדאס זצ"ל ד-טז
הגאון ר' מייכאל בכרך ראב"ד פראג זצ"ל ד-יח
הגאון בעל שערי תורה אב"ד ווערקובי זצ"ל ד-כב
הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל ד-כד
הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אב"ד זוראוונא זצ"ל ד-כח
הגאון ר' דוב בער רפאפורט אב"ד מעזיבוב זצ"ל ה-ח
הגאון ר' פייבל זיקל רומ"ץ בליסא זצ"ל ה-ט
הגאון ר' צבי מאגליר אב"ד סאנגרוהט זצ"ל ה-יא
הגאון בעל הרי בשמים אב"ד סטרי זצ"ל ה-יב
הגאון ר' חנוך הענוך רומ"ץ בשניטוץ זצ"ל ו-ח
הגאון ר' יוסף העם אב"ר קאסעל זצ"ל ו-י
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל ו-יא
הגאון ר' אברהם יצחק וו"ב אב"ר קו"ד זצ"ל ו-יג
הגאון בעל קרני ראם אב"ר יאס זצ"ל ז-ח
הגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל ז-י
הגאון בעל שב יעקב אב"ר פפר"מ זצ"ל ז-יז
הגאון ר' ישמעאל כהן אב"ר מודינא זצ"ל ח-יא
הגאון ר' צבי העללער אב"ד באניהאר זצ"ל ח-יג
הגאון ר' שלמה איגר אב"ר פוזנא זצ"ל ח-טו
הגאון ר' מנחם א"ש אב"ד אונגוואר זצ"ל ח-כא
הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראר זצ"ל ח-כב
הגאון ר' רור פרידמאן אב"ד קארלין זצ"ל ח-כד
הגאון ר' יהודה גרינפעלד אב"ר סעמיהאלי זצ"ל ח-כו
הגאון ר' יעקב מעמדון זצ"ל ט-ו
הגאון ר' יוסף שאול ג"ז אב"ר לכוב זצ"ל ט-ח
הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראב"ר פראג זצ"ל ט-י
הגאון מהרא"ש היילפרין ראב"ד לכוב זצ"ל ט-יא

הגאון ר' יהודה ליבוש ספיר אב"ר הומנא זצ"ל	ט-יב
הגאון בעל חכם צבי זצ"ל	י-י
הגאון ר' נפתלי הירץ לנרא אבר"ק ווישניצא זצ"ל	י-יא
הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל	י-יב
הגאון ר' יואב אבר"ק צעהלים זצ"ל	י-יג
הגאון ר' א"י רייך אבר"ק באנאוויץ זצ"ל	י-יג

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מהגאון ר' יוסף ראזין אבר"ק דווינסק זצ"ל	א-כר
מכתב מהגאון ר' ברוך פרענקל-תאומים בעל ברוך טעם זצ"ל	ב-כב
מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע	ב-כג
מכתב מהגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבר"ק שינאווא זצ"ל	ג-כא
מכתב מהגה"ק ר' מנחם מענדל פאנעט אבר"ק דעש זצ"ל	ד-לא
מכתב מהגה"ק ר' נפתלי חיים הורוויץ מדויקוב זצ"ל	ה-יז
מכתב מהגאון ר' ישעי' פירסט אבר"ק וויען זצ"ל	ה-כ
מכתב מהגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל	ו-טו
מכתב מהגאון ר' משה סג"ל נאוועמקסטא מירושלים עיה"ק זצ"ל	ו-טז
מכתב מהגה"ק ר' צבי הירש אבר"ק ליסקא זצ"ל	ז-טז
מכתב מהגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד"ק בראד זצ"ל	ז-יז
מכתב מהגאון ר' חיים ברלין אבר"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל	ז-יח
שלשה מכתבים מהגאון בעל חתם סופר אבר"ק פרעשבורג זצ"ל	ח-כו
מכתב מהגאון ר' שמואל ראזענבערג אבר"ק אונסדארף זצ"ל	ט-יג
מכתב מהגאון בעל ערוך השולחן אבר"ק נאוואהראק זצ"ל	ט-יד
מכתב מהגאון ר' יעקב מעמדון זצ"ל	י-כה
מכתב מהגה"ק בעל קדושת יום טוב אבר"ק סיגעט זצ"ל	י-כו

מדור זכרון לאחרונים

הל תורה על משניות (נזיקין)	א-כו
בדין היתר נדרים	ב-כר
תשובה על ענינים שונים	ג-כג
עוד על הנ"ל	ג-כה
הערות בדניי במה, ועוד	ג-כח
במס' כ"ב דף קל"ד	ד-לב
תשובות על ענינים שונים	ד-לג
דרוש לשכת הגדול	ה-כב
בדין דמאי, וגדר כיעור חמץ	ה-כו
בענין נותר של ק"פ	ה-כו
גליון ספר חוות דעת	ה-כו
בענין אמירת קדיש אחר הלימוד	ו-יז
בענין ברכת כהנים	ז-יט
בדין כתיבת ס"ת	ז-כ
במס' סנהדרין דף נ"ט	ז-כ
פלפול בענין מניקת	ח-כט
בסוגיא דשופר של עולה	ט-טז
	ט-יז
	י-כז

מדור פלפול והלכה

א-כט	הרב מו"ה אייזיק אזבאנדר שליט"א	בדין טעה בשבע ברכות
א-לד	הרב יצחק גמזו נ"י	בענין חזקה שאין עמה טענה
ב-כז	הרב מו"ה אברהם דוד הורוויץ שליט"א	בדין הדלקת נ"ח בבהכ"נ
ב-לא	ר' יהושע בארנער נ"י	בדין הדלקת נ"ח בבית חברו
ב-לג	ר' חיים בן ציון פאלגער נ"י	בדין טוען וחוזר וטוען
ג-לא	הרב מו"ה שאול ברייש שליט"א	בדין בצל שחתכו בסכין של בשר
ג-לג	ר' אברהם שמשון בראדט נ"י	בדין אכילת מעשר שני
ד-לו	הרב מו"ה משה שמעון שליט"א	פסקי דינים בענינים שונים
ד-מ	הרב מו"ה אברהם יונה שווארץ שליט"א	בדין כוונה בתפלה
ד-מד	ר' חיים יחזקאל שדגא שארף נ"י	במס' פסחים ל' ע"ב
ה-כט	הרב מו"ה אברהם חיים שפיצער שליט"א	בדין כיבוי הגע' ביו"ט
ה-לח	הרב מו"ה חיים יעקב מאיר רובין שליט"א	ביאור בשו"ת דברי חיים
ה-מג	ר' מרדכי איזראעל נ"י	בענין טומאה הותרה בציבור
ו-יט	הרב מו"ה נתן געשטעטנער שליט"א	בדין ברכת חתנים כמוצאי יום ז'
ו-כט	הרב שלמה חיים בערנשטיין נ"י	במס' ע"ז ס"ב ע"ב
ז-כב	הרב מו"ה משה דוד שטיינזארג שליט"א	בענין כזית בכא"פ
ז-כט	הרב יעקב חיים סופר שליט"א	בדין אכזרייהו דשבועה
ח-ל	הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א	בענין קדושת דמים פקעה בכדי
ח-לט	הרב מרדכי שפיעלמאן שליט"א	בדין כניסת כהנים לאוהל רשב"י
ח-מח	ר' יצחק מאטצען נ"י	בסוגיא דרוב
ט-כא	הרב מו"ה יוסף מרדכי בויעל שליט"א	בענין איסור ה' עינויים
ט-כג	הרב משה נחום סאכאטשעווסקי נ"י	בענין החוזרים מעורכי המלחמה
י-ל	הרב מו"ה אברהם חיים שפיצער שליט"א	בדין הקטנת הגא' ביו"ט
י-מא	הרב מו"ה חיים יהודה כהן שליט"א	בענין מחיצות ניכרות בסוכה

מדור תפארת בתורים

א-לט	הב' תחתן נפתלי ראובן ציפראנענבוים נ"י	בענין הזומר וצריך לעצים
ב-לז	הב' מרדכי ארי' גיפס נ"י	פלפול בענין בלאים בציצית
ג-לו	הב' יעקב יוסף הכהן שלאף נ"י	בענין יאוש שלא מדעת
ז-לד	הב' יהושע העשיל שייטלבוים נ"י	בענין מינו
ח-נא	הב' נפתלי צבי וואקסמאן נ"י	בענין שחיטת טמא במוקדשין
ט-כו	הב' אלעזר ברארי נ"י	בענין מעביר ד"א ברה"ר

מדור עולת שבת כשבתו

	לפ' בראשית	
	במדרש עה"פ עין פרי	
	במדרש עה"פ וישם ד' לקין אות	
	לפ' נח	
	ואתה קח לך מכל מאכל	
	לך לך	
	ואעשך לגוי גדול	
	לפ' וירא	
	יקח נא מעט מים	
	לפ' חיי	
	וד' ברך את אברהם ככל	
א-מז	הגאון ר' משה יוסף שייטלבוים אב"ד אוהעל זצ"ל א-מר	
	הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג זצ"ל א-מה	
	הנה"צ ר' מנחם מענדל רובין אב"ד גלאגוב זצ"ל א-מה	
א-מה	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	
א-מו	הגאון ר' הלל אשכנזי אב"ד זאלקאווא זצ"ל	
א-מו	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	

א-מז	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' תולדות
א-מז	הגאון ר' יוקל הורוויץ אב"ד גלוגא זצ"ל	במסורה כ"פ בקחתו
ב-מ	הגאון ר' ארי' ליב צינץ אב"ד פלאצק זצ"ל	ויבא לו יין וישת
ב-מ	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' ויצא
ב-מא	הגאון ר' מאיר אריק אב"ד טארנא זצ"ל	ותקרא שמו יוסף לאמר
ב-מא	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	לפ' וישלח
ב-מא	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	עם לבן גרתי
ג-מ	הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל	עם לבן גרתי
ג-מא	הגאון ר' יהודא ליב מזאלקאווא זצ"ל	לפ' וישב
ג-מא	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	הנה בעל החלומות הלזה
ג-מא	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' מקץ
ד-מז	הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד נ"ש ופראג זצ"ל	במסורה כ"פ יחנק
ד-מז	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' ויגש
ד-מז	הגאון ר' מאיר יחיאל אב"ד אוסטראווצא זצ"ל	וחמש חליפות שמלות
ד-מז	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' ויחי
ד-מח	הגאון ר' חיים זאב אב"ד זלאטשוב זצ"ל	בן פורת עלי עין
ד-מח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' שמות
ד-מח	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	ונוסף גם הוא
ד-מח	הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	לפ' וארא
ד-מח	הגאון ר' חיר"א זצ"ל	במסורה כ"פ לכן אמור
ד-מח	הגה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל	לפ' בא
ד-מח	הגאון בעל פני יהושע זצ"ל	כי אמרו כלנו מתים
ד-מח	הגאון ר' חיים זאב אב"ד זלאטשוב זצ"ל	לפ' בשלח
ד-מח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ואתם תחרישון
ד-מח	הגאון בעל פני יהושע זצ"ל	לפ' יתרו
ד-מח	הגאון ר' חיים זאב אב"ד זלאטשוב זצ"ל	וישמע יתרו
ד-מח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' משפטים
ד-מח	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	במסורה כ"פ וכער
ד-מח	הגאון ר' שלמה קלוגר ראב"ד בראד זצ"ל	לפ' תרומה
ד-מח	הגאון ר' חיר"א זצ"ל	ויקחו לי תרומה
ד-מח	הגה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל	לפ' תצוה
ד-מח	הגאון בעל פני יהושע זצ"ל	ואתה הקרב אליך
ד-מח	הגאון ר' חיים זאב אב"ד זלאטשוב זצ"ל	לפ' תשא
ד-מח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	וביום השביעי שבת וינפש
ד-מח	הגאון בעל פני יהושע זצ"ל	כאשר ידבר איש אל רעהו
ד-מח	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	לפ' ויקהל
ד-מח	הגאון ר' חיים זאב אב"ד זלאטשוב זצ"ל	ויעבירו קול במחנה
ד-מח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לשבת הגדול
ד-מח	הגאון בעל הפלאה זצ"ל	בהפטורה. ובחנוני נא בזאת
ד-מח	הגאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	להגדה של פסח
ד-מח	הגאון בעל פני יהושע זצ"ל	בית יעקב מעם לעז
ד-מח	הגאון ר' חיים זאב אב"ד זלאטשוב זצ"ל	לשיר השירים
ד-מח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	התאנה חנטה פגי'
ד-מח	הגאון בעל פני יהושע זצ"ל	לשביעי של פסח
ד-מח	הגאון ר' שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	אז נבחנו אלופי אדום
ד-מח	הגאון בעל פני יהושע זצ"ל	לפ' אחרי
ד-מח	הגאון בעל פני יהושע זצ"ל	בקרבתם לפני ד'

לפ' קדושים	הגאון ר' יוסף העניג אב"ר נייטרא זצ"ל	ו-לא
לא תכלה פאת שדך		
לפ' אמור	הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ר נ"ש ופראג זצ"ל	ו-לב
שור כשב ועז כי תולד		
לפ' בהר	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	ו-לב
גרים ותושבים אתם עמדי		
לפ' בחקותי	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ו-לג
ונפלו לפניכם להרב		
לפ' במדבר	הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל	ו-לג
ויתילדו על משפחתם		
לפ' נשא	הגאון רצ"ה הורוויץ אב"ר טשארטקוב זצ"ל	ז-לפ
ונקתה וזרעה זרע		
לפ' כהעלותך	הגאון ר' חנני' כהן אב"ר וואלקאוויסק זצ"ל	ז-לפ
והאיש משה עניו מאד		
לפ' שלח	הגאון ר' יחזקאל ק"ב אב"ד אה"ו זצ"ל	ז-מ
בתיב"ע, כד חמא משה וכו'		
לפ' קרח	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ז-מ
כמסורה ד"פ יפרח		
לפ' חקת	הגאון ר' מאיר אריק אב"ר טארנא זצ"ל	ח-נה
בתיב"ע, דיקרב בשכיבא וכו'		
לפ' בלק	הגאון ר' ידידי' טיאה ווייל אב"ר קארלסרוה זצ"ל	ח-נו
כמדרש, שמות שלנו גורמים וכו'		
לפ' פנחס	הגאון ר' אלי' הורשאווסקי אב"ר רראהביש זצ"ל	ח-נו
פנחס בן אלעזר וגו'		
לפ' מטות	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ח-נו
ואחר תשובו		
לפ' דברים	הגאון בעל הפלאה זצ"ל	ט-כט
אל כל ישראל בעבר הירדן		
לפ' ואתחנן	הגאון ר' יוסף ענגיל ראב"ד קראקא זצ"ל	ט-כט
וצדקה תח' לנו		
לפ' עקב	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ט-כט
כמסורה כ"פ על הלחם		
לפ' ראה	הגאון בעל שב יעקב זצ"ל	ט-ל
ראה אנכי נותן לפניכם		
לפ' שופטים	הגאון ר' דוב בער הכהן רפ"פ אב"ר מעזיבז זצ"ל	ט-ל
אשר ד"א נותן לך לשבטיך		
לפ' תצא	הגאון ר' חיים צאנזער מכרדאד זצ"ל	י-מר
כי תצא למלחמה וגו'		
לפ' תבא	הגאון ר' משה יוסף טייטלבוים אב"ר אוהעל זצ"ל	י-מה
השקיפה ממעון קדשך		
לפ' האזינו	הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ר נ"ש ופראג זצ"ל	י-מה
בתי"י עה"פ אמרתי אפאיהם וגו'		
לראש השנה	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	י-מה
כמדרש, שאלו מלח"ש וכו'		

מדור תמיהות וישובים

א-מח	הנה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל	תמי' בספר זית רענן
א-מח	הב' ברוך יודא ליישמאן נ"י	תמי' בספר מנחת חינוך
ב-מב	הרב מאיר נתן נטע סג"ל לגרא נ"י	הערה בספר צפנת פענח
ב-מב	הרב מאיר נתן נטע סג"ל לגרא נ"י	הערה בספר אור תורה
ר-נא	הרב אברהם משה שאיא נ"י	הערה בגליון הש"ס
ר-נא	הרב אברהם משה שאיא נ"י	הערה בספר טורי אבן
ר-נא	הרב אברהם משה שאיא נ"י	הערה בספר בית האוצר
ה-מו	הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א	תמי' בספר בני יששכר
ה-מז	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	תמי' בספר שושנים לדוד
ה-מז	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	תמי' בספר אור פני משה
ה-מז	הב' שמעון גאלרבערגער נ"י	תמי' בדברי הפרישה
ו-לד	הרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י	ארבעה הערות כס' ברכת שמואל
ז-מא	הרב הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל	הערה בסידור קול יעקב
ז-מא	הרב הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל	הערה בשו"ת מהרש"ל
ז-מב	הרב הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל	הערה בספר בני יששכר
ז-מב	הרב הגאון ר' אהרן ארי' כ"ץ ז"ל	הערה בספר דברים נחמדים
ט-לא	הב' החתן חיים ישעי' שווימער נ"י	הערה בספר באר מים חיים
ט-לא	הב' בן ציון לעזער נ"י	הערה בספר סידורו של שבת
י-מו	ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י	ג' הערות על ס' בית האוצר

מדור זכור ימות עולם

א-ג	חמשה מכתבים אודות הרבנות דק"ק פיורדא (תק"ח לפ"ק)
ג-מה	שטר כח הרשאה מרבני ירושלים (תר"ה לפ"ק)
ד-נג	אסיפת הרבנים בעיר כודאפעסט (תר"מ לפ"ק)
ו-מב	קו"ק מהגאון ר' שמואל פריינד ראבד"ק פראג זצ"ל (תר"ו לפ"ק)
ח-נט	קינה אודות המגיפה בעיר וויען (תע"ה לפ"ק)
ט-לב	קו"ק אודות שריפה בעיר טאב (ת"ר לפ"ק)

מדור תעודות וסמיכות

ג-מב	הגאון בעל שבט סופר אב"ד פרעשבורג זצ"ל	ד' כתבי המלצה
ח-סא	הגאון ר' משה מינץ אב"ד אובן ישן זצ"ל	כתב מורינו
ח-סב	הגאון ר' פנחס ליב פריערען אב"ד קאמארן זצ"ל	כתב הורמנא

צילומי כתבי קודש

א-כה	הגאון ר' יוסף ראזין אבד"ק דווינסק זצ"ל	הגאון ר' יוסף העם אבד"ק קאסעל זצ"ל
ב-כג	כ"ק מרן הגה"ק מצאנז ז"ע	הגה"ק ר' צבי הירש אבד"ק ליסקא זצ"ל
ב-מו	הגאון בעל ברוך טעם אבד"ק לייפניק זצ"ל	הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל
ג-מד	הגאון בעל שבט סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל	הגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל
ד-טו	הגאון ר' שמחה הכהן רפאפורט אבד"ק לובלין זצ"ל	הגאון ר' יהודה גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי זצ"ל
ו-לה	הגאון ר' אברהם יצחק וויינבערגער אבד"ק קליינווארדיין זצ"ל	
ו-ג	הגאון ר' יוסף העם אבד"ק קאסעל זצ"ל	
ז-טז	הגה"ק ר' צבי הירש אבד"ק ליסקא זצ"ל	
ז-ז	הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל	
ח-י	הגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל	
ח-כו	הגאון ר' יהודה גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי זצ"ל	

א-מט, ד-נב, ז-מג, י-מז
ו-לו
ב-מג, ו-לה, י-מח
ח-נז

חדשים גם ישנים
אותיות מחימות
דקדוקי סופרים
שתי הסכמות בלתי ידועות מכ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע

מפתח השמות עפ"י סדר א"ב

כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע ח"נו
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א א"ו, א"מו, א"מו, ב"ה, ב"מ, ב"מא, ג"ו, ג"מא, ד"ה,
ד"מו, ד"מח, ה"ה, ה"מה, ו"ה, ו"לג, ז"ה, ז"מ, ח"ה, ח"נו, ט"ה, ט"ל, י"ח, י"מה
הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראד חיכב
הרב אברהם דוד הורוויץ ב"כו
הרב אברהם חיים שפיצער היכט, י"ל
הרב אברהם יונה שווארץ ד"מ
ר' אברהם יצחק וואלפסאן א"ס
ר' אברהם שמשון בראדט ג"לג
ר' אברהם יהושע סג"ל הורוויץ א"סג, י"סג
הרב אברהם משה שאי ד"נא
הגאון ר' אברהם יחזקאל רייך אבד"ק באנאוויטץ י"כג
הגאון ר' אברהם יצחק וויינבערגער אבד"ק קליינווארדיין ר"וג, ו"לה
הרב אברהם יעקב כומבאך ז"מו
הגאון ר' אברהם שמואל בכרך אבד"ק ווירמייזא בעל חוט השני ד"ז
הגאון ר' אהרן אר"י כ"ץ ז"מב
הגאון ר' אהרן משה טויבש אבד"ק יאס בעל קרני ראם ז"ח
הרב אייזיק אזבאנד א"כט
ר' אלי' שפיטצער ז"מח
הגאון ר' אלי' הארשאווסקי אבד"ק דראהביטש ח"נו
הגאון ר' אליעזר דייטש אבד"ק באניהאד ז"יט
הגאון ר' אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לבוב ט"א
הגאון ר' אלעזר פלעקלס ראבד"ק פראג ט"י
הב' אלעזר בראדי ט"כו
הגאון ר' אלקנה זאכערמאן אבד"ק יארדינאוו ד"לג
הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד ו"א
הרב אפרים פישל שטיין א"סא
הרב אשר זעליג גאלדמאן ו"לד י"נא
הגאון ר' אר"י ליב צינג אבד"ק פלאצק ב"מ
הגה"ק ר' אר"י ליכוש ליפשיץ אבד"ק בריגעל בעל אר"י דבי עילאי א"מה, ד"מט
הגאון ר' אר"י ליב אבד"ק אמשטרדאם ד"טז
הגאון ר' אר"י ליכוש הורוויץ אבד"ק סטרי בעל הרי בשמים חי"ב
הרב בן ציון הכהן ח"ל

חב' בן ציון לעזער טילא
 הגאון ר' בנימין וואלף לעוו אבד"ק ווערבוז בעל שערי תורה דרכ
 הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג דרכ, וילג, ירכ
 חב' ברוך יודא לייטמאן א"מח
 הגאון ר' ברוך פרענקל-תאומים אבד"ק לייפניק בעל ברוך טעם ברכ
 הרב ברוך אברהם צבי הורוויץ ת"מו
 ר' גבריאל גאלדבערגער וילו
 ר' גדלי' יוסף אוירבאך י"סב
 הגאון ר' דוב בער הכהן רפאפאורט אבד"ק מעזיבוז ת"ח, ט"ל
 הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג א"מח, ד"מז, וילב, י"מח
 הגאון ר' דוד צבי טעבלי זעהמאן ראבד"ק דוקלא ויז
 הגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין ח"כר
 ר' דוד שמואל גראוס ח"סד
 הגאון ר' הלל אשכנזי אבד"ק זאלקאווא א"מו
 ר' הלל צוקער ד"סב
 הגאון ר' חיים ברלין אבד"ק ירושלים עיה"ק ז"ח
 הגאון ר' חיים צאנזער מבראד י"מד
 הרב חיים נחום ליכטנשטיין ו"מז
 הגאון ר' חיים זאב אבד"ק זלאטשוב ת"מח
 הגאון ר' חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א) ד"מט
 כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז בעל דברי חיים ברכ
 הרב חיים יהודא כהן י"מא
 הרב חיים יעקב מאיר רובין ת"לח
 ר' חיים בן ציון פאלגער ב"לג
 ר' חיים יחזקאל שרגא שארף ד"מד
 ר' חיים שלמה זילבערמאן ד"סג
 חב' החתן חיים ישעי' שווימער ט"לא
 הגאון ר' חנוך העניך דיין דק"ק שנייטוך ו"ח
 הגאון ר' חנני' כהן אבד"ק וואלקאוויסק ז"לש
 הגה"ק ר' חנני' יו"ט ליפא טייטלבוים אבד"ק סיגוט בעל קדושת יו"ט ירכו
 הגאון ר' יודי' טואה ווייל אבד"ק קארלסרוה ח"נו
 הגאון ר' יהודה ליב מזאלקאווא ג"מא
 הגאון ר' יהודה גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי ח"כו
 הגאון ר' יהודה ליבוש ספיר אבד"ק הומנא ט"יב
 ר' יהודה הורוויץ ז"מו
 ר' יהודה קינדערמאן ב"מח
 הגאון ר' יהונתן אייכשיץ אבד"ק אה"ו א"נג
 ר' יהושע בארנער ב"לא
 חב' יהושע העשיל טייטלבוים ז"לד
 הגאון ר' יואב אבד"ק צעהלים ירכב
 הגאון ר' יוחנן שפיטץ אבד"ק טאב ט"לג

הגאון ר' יוסף ענגיל ראבד"ק קראקא ט"כט
הגאון ר' יוסף העניג אבד"ק נייטרא ו"לא
הגאון ר' יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר ה"כז
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף א"מה, ב"מא, ד"מט
הגאון ר' יוסף ראזין אבד"ק דווינסק א"כד, ה"כו
הגאון ר' יוסף חיים זאנענפעלד אבד"ק ירושלים עיה"ק ח"כט
הגאון ר' יוסף העס אבד"ק קאסעל ו"י
הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטענזאהן אבד"ק לבוב ט"ח
הרב יוסף מרדכי בויםל ט"כא
ר' יוסף יהושע גרובער ב"מו
הגאון ר' יחזקאל קאצענעלבוין אבד"ק אה"ו בעל כנסת יחזקאל ז"מ
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא ג"כא
הגאון ר' יחיאל מיכל עפשטיין בעל ערוך השולחן ט"יד
הגאון ר' יעקב פאפרש אבד"ק פפר"מ בעל שב יעקב א"ח, ו"לא, ח"ז, ט"ל
הגאון ר' יעקב יוקל הלוי הורוויץ אבד"ק גלוגא א"מו
הגאון ר' יעקב מעמדין ג"מ, ו"לב, ט"ו, י"כה
הגאון ר' יעקב יהושע אבד"ק ברלין בעל פני יהושע ד"ג
ר' יעקב משה יונה הלוי גאלדשטיין ד"סב
הרב יעקב קויפמאן ו"מו
הרב יעקב חיים סופר ז"כט
הרב יעקב צבי גאלדשטיין י"גב
הרב יעקב שלום ערנפעלד ז"מ
ר' יעקב יוסף ליכטער ח"סה
הב' יעקב יוסף הכהן שלאף ג"לו
הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אבד"ק זוראוונא ד"כח
הגאון ר' יצחק מרדכי אבד"ק גריידיץ א"יא
הרב יצחק הלוי בלעדי ח"סה
הרב יצחק שמואל גמזו א"לד
הב' יצחק ווייסכלום ז"מו
ר' יצחק מאטצען ח"מח
הגאון ר' ישכר בעריש גרויכארט אבד"ק בענדין ב"ז
הגאון ר' ישמעאל כהן אבד"ק מודינא בעל זרע אמת ח"יא
הגאון ר' ישעי' זילבערשטיין אבד"ק ווייטצען ד"לב
הגאון ר' ישעי' פירסט אבד"ק וויען ה"כ
ר' ישעי' אשר אנשיל ווייס ו"לו
הגאון ר' ישראל פרנס ראבד"ק טארנאפאל א"כב
הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא א"כו, ב"מא, ה"כב, ח"נה, ט"טז
הגאון ר' מאיר הכהן רפאפורט ראבד"ק קראקא י"כו
הגאון ר' מאיר שארלוואל ראבד"ק מיץ ב"יג
הגה"ק ר' מאיר יחיאל הלוי אבד"ק אוסטראווצא ד"מח

הרב מאיר נתן נטע סג"ל לנדא ב"מב
הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג ד"ח
הגה"ק ר' מנחם מענדל פאנעט אבד"ק דעש ר"לא
הגה"ק ר' מנחם מענדל רובין אבד"ק גלאגוב א"מח
הגאון ר' מנחם מענדל דיין דק"ק ניקלשבורג ג"ט
הגאון ר' מנחם א"ש אבד"ק אונגוואר ח"כא
הב' מרדכי ארי' גיפס ב"לו
ר' מרדכי איזראעל ח"מג
הרב מרדכי שפיעלמאן ח"לט
הרב משה שטערן ר"לו
הרב משה דוד שטיינאווארצעל ז"ככ
הרב משה נחום סאכאטשעווסקי ט"כג
הגאון ר' משה ישראל סילמאן ראבד"ק בארדיוב ג"כח
הגאון ר' משה יוסף טייטלבוים אבד"ק אוהעל א"מר, י"מח
הגאון ר' משה סג"ל נאוועמעסטא ו"טז
הגאון ר' משה מיניץ אבד"ק אויבן ישן ח"סא
הגאון ר' משה סופר אבד"ק פרעשבורג בעל חתם סופר ח"כז
הרב מתת' צבי סג"ל ג"מח
הרב נחום מאיר גערמאן ד"ס
הגאון ר' נפתלי הירץ לנדא אבד"ק ווישניצא י"יא
הגה"צ ר' נפתלי חיים הורוויץ מדזיקוב הי"ז
ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים א"לט, י"מו
הב' נפתלי צבי וואקסמאן ח"נא
הגאון ר' נתן אדלער מפפד"מ ב"י
הרב נתן געשטעטנער ו"יט
הגאון ר' עקיבא איגר אד"ק פוזנא א"י, ו"טו
הגאון ר' עקיבא סופר אבד"ק פרעשבורג ג"כג
הגאון ר' פנחס ליב פריעדען אבד"ק קאמארן ח"סב
הגאון ר' פייבל זיכל דיין בק"ק ליסא ח"ט
הגאון ר' פנחס הלוי הורוויץ אבד"ק פפד"מ בעל הפלאה ה"מח, ט"כט
הגאון ר' צבי אשכנזי בעל חכם צבי י"י
הגאון ר' צבי הירש הלוי הורוויץ אבד"ק טשארטקוב ז"לט
הגה"ק ר' צבי הירש אבד"ק ליסקא ז"טז
הגאון ר' צבי הירש מאגליר אבד"ק סאנגרוהט הי"א
ר' צבי בריננער א"סד
הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין ב"ז, ד"יז
הגאון ר' צבי הירש העללער אבד"ק באניהאר ח"יג
הרב רפאל אהרן כץ א"ס, הי"ג
הרב שאול ברייש ג"לא
הגאון ר' שלום נח לנדא אבד"ק ווערעצקי ג"כח

הגאון ר' שלום קוטנא אבד"ק אייזענשטאט ר-נג
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן ז"ר
הגאון ר' שלמה איגר אבד"ק פוזנא ח"טו
הגאון ר' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד ר-מט, ז"יז
הגאון ר' שלמה קוועטש אבד"ק לייפניק ב-טו
הרב שלמה זלמן גארדאן ב-מר
הרב שלמה חיים בערנשטיין ו-כט
הגאון ר' שמואל סג"ל לנדא ראבד"ק פראג ג-טו
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאסי אי"ח, ה-מו
הגאון ר' שמואל פריינד ראבד"ק פראג ו-מב
הרב שמואל אשכנזי י-ס
הרב שמואל יעקב שטערן ח-סג
הגאון ר' שמואל ראזענבערג אבד"ק אונסדארף ט"יג
הגאון ר' שמואל פיהרער אבד"ק קראס ט"יז
הגאון ר' שמחה הכהן רפאפורט אבד"ק לובלין ר"י
הרב שמחה רובין ג-מו
הגאון ר' שמחה בונם סופר אבד"ק פרעשבורג בעל שבט סופר ג-מב
הגאון ר' שמעון אופנהיים דיין בק"ק פרעשבורג ג"ט
הגאון ר' שמעון גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי ב-כר
הב' שמעון גאלדבערגער ה-מו
ר' שמריהו ציטראנענבוים ה-מו

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קדושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בת"ם

במאנטרעאל

KEREM SHLOMO
c/o Goldberg
5257 Durocher Ave.
Montreal, Que. H2V-3Y3

בטארנאנטא

KEREM SHLOMO
Mosdos Bobov
3703 Bathurst Street
Toronto, Ont.

בארצות הברית

KEREM SHLOMO
1577 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנר

KEREM SHLOMO
Kahal Chasidim Bobov
87 Egerton Road
London N. 16, 6UE

בעעלניע

KEREM SHLOMO
Khal Chasidei Bobov
224 Langeleem Lei
Antwerpen, Belgium

דמי החתימה לקובץ „ברם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR.
MORDCHA GROSS 516
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלפול ולהלכה ואגדה ומילי רחסירותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ג קונטרס א' (קב"א) תשרי-חשוון תש"ן

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת חיי שרה כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

כרין עדות שבטלה מקצתה הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל
 הערות על פי הר"ש (זרעים) הגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל
 חידושים על פרק חזקת הכתים הגאון ר' יצחק מרדכי אבר"ק גריידיץ זצ"ל
 ב' עדים המכחישים זא"ז הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבר"ק יאס זצ"ל
 חידושים והערות הגאון ר' ישראל פרנס ראבר"ק טארנאפאל זצ"ל

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מהגאון ר' יוסף ראזין אבר"ק דווינסק ז"ל כר

מדור זכרון לאחרונים

טל תורה על משניות סדר נזיקין הנ"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא ז"ל כו

מדור פלפול והלכה

כרין טעה בשבע ברכות הרב מוה"ר אייזיק אובאנר שליט"א
 בענין חזקה שאין עמה טענה הרב יצחק גמזו נ"י לר

מדור תפארת בחורים

בענין הזומר וצריך לעצים הב' החתן נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י לט

עולת שבת בשבת

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת מר

מדור תמיהות וישושים

הערות קצרות בענינים שונים מח

מדור זכור ימות עולם

חמשה מכתבים אודות הרבנות דק"ק פיורדא בשנת תק"ח לפ"ק נ
 חדשים גם ישנים מט
 צילומי כתבי קודש כה
 מכתבים אל המערכת נט
 ברכות והודאות סה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת מרים בת מו"ה יהושע ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום י"ח לחודש מרחשון שנת תדש"ם לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

חיים זיעגער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת אסתר בת מו"ה איסר ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום כ"ג לחודש מרחשון שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

שלום בירנבוים

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אא"ז הנח"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ זצ"ל

בהנח"ק מוה"ר מאיר אבר"ק דזיקוב זצ"ל

נפטר ביום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק

אא"ז הנח"צ מוה"ר יואל היילפרין מברעזאן זצ"ל

בהנח"צ מוה"ר אברהם זרח ארי' יהודה ליבוש מברעזאן זצ"ל

נפטר ביום הושענא רבה שנת תשי"ד לפ"ק

רו"ז הנח"צ מו"ה מנשה הורוויץ אבר"ק זאלין זצ"ל

בהנח"צ מוה"ר אלי' אבר"ק זאלין זצ"ל

נפטר ביום שמיני עצרת שנת תשל"ג לפ"ק

דורי הנח"צ מוה"ר חנני' יוסף היילפרין אבר"ק זשאבנא זצ"ל

בהנח"צ מוה"ר יואל מברעזאן זצ"ל

נהרג עקה"ש עם משפחתו ביום י"ב תשרי שנת תש"ב לפ"ק

חמותי החשובה מרת מרים פיללער ע"ה בת מו"ה משה אברהם הי"ר

נפטרה ביום שמיני עצרת שנת תשמ"ז לפ"ק

תהיו נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי,

ירוחם אליהו ראזענפעלד ומשפ'

דברים אחרים

מצאנו לנכון להודיע ולהדגיש לפני הקוראים החשובים יחיו
איזה ענינים הנוגעים לקובצנו „כרם שלמה“

(א) היות שאיזה אנשים התיירו לעצמם להדפיס בספרים דברים שנרפסו
בכרם שלמה, בלי שאילת רשות מהמערכת, למדות שבכל קובץ נרפס באר היטיב
„אזהרה חמורה“ לבלי להדפיס שום דבר שנרפס בקובצנו בלי רשות מאת
המערכת, לכן הננו מודיעים ומוזהירים בזה, שלא נוכל לישב בחיבוק ידים ולשתוק
על עולה כזאת, ונהי' מוכרחים לנקוט צעדים חמורים לקיים את האזהרה הנ"ל
בתוקפה. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב.

(ב) מכתבים המתקבלים בבית המערכת, בלי שם הכותב עם האררעם שלו,
לא יודפסו.

(ג) הקוראים שיחיו השולחים לבית המערכת חומר להדפסה, ורואים שעברו
כמה חדשים ולא נרפס, אל יתרעמו, כי לכל זמן ועת לכל חפץ.

(ד) נבקש מאר את כל המשתתפים בכתיבת חידו"ת, מאמרים, מכתבים,
וכו', לחוס על זמנינו היקר, לכתוב בלשון צח ומפורש, ובכתב נאה וברור, ושלא
תהא אות אחת נוגעת בחברתה, כדי שלא להכביד עוד יותר על מלאכתינו. ומי
שאינו יכול לאמן את ידו לכתוב ככה, יתן לזולתו לכתוב או להעתיק בעבורו.
(ה) כמו כן נבקש את הכותבים שלא להאריך יותר מראי, כי אין הקובץ
מיועד למאמרים ארוכים.

(ו) שום מכתב או צילום כת"י לא יוחזר לשולחם, ומי שרוצה להחזיק בידו
העתקה, מתבקש שיעתיקנו או יצלמנו שרם שישלחנו בית המערכת.

(ז) כבר כתבנו כמה פעמים שלא נוכל להאריך בתוארים, כראוי לכל אחד
ואחד, מטעמים המובנים. בדרך זה הלכנו עד הנה, וכן בדעתינו לעשות להלאה
ברצ"ה.

(ח) אנ"ש שהשמחה במעונם מתבקשים להודיע להמערכת בכתב או ע"י
טעלעפאן, כדי שלא יצטרכו להרגיש איזה פגיעה בכבודם ח"ו, מחמת שנשמט
שמן.

(ט) נא שלא להכביד עולנו בעניני גשמיים, בעכירת משלוח דמי חתימה.
שלחו נא דמי החתימה תומ"י בראשית השנה שרם שאנו שולחים הזכרות
פעמיים ושלש.

(י) בהזדמנות זו ראוי להביע תודתינו מעומק הלב לאותם הקוראים שיחיו
המסייעים לרבר מצוה ע"י שמוסיפים מעצמם על דמי החתימה הקבוע של חמש
עשרה דאלער. — אחד המרבה ואחד הממעיט יתברך מן השמים בשפע ברכות
והצלחות, אכי"ר.

בברכת התורה,

מערכת כרם שלמה

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת חיי שרה

במדרש (חובא בספרים) ור' ברך את אברהם בכל זש"ה אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, והוא מדרש פליאה. ונקדים דברי הנמרא (ב"ב י"ז ע"א) דאברהם אבינו לא שלט בו היצה"ר דכתיב וד' ברך את אברהם בכל. וכן הוא במדרש רבה, וד' ברך את אברהם בכל, שהשליטו ביצרו. וצ"ב דאיך משמע מפסוק זה דלא שלט בו היצר הרע.

והנראה בזה עפ"י מה שכ' בספר כתנות אור בפרשתן על המדרש, ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו', יודע ד' ימי תמימים (תהלים ל"ז) כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים, וכתב לפרש כוונת המדרש, עפ"י המבואר בזוה"ק פ' ויחי (דף רכ"ד ע"א) אינון יומין דבר נש כד אתברי בההוא יומא דנפק לעלמא כולהו קיימין בקיומיהו ואזלין וטאסין בעלמא נחתין ואזהרין לבר נש כל יומא ויומא בלחודו, וכד ההוא יומא אתי ואזהר לי, ובר נש עביר בההוא יומא חובא קמי מארי, תהוא יומא סליק בכסופא ואסתיד סתדותא וקאים בלחודו לבר וכו' ואתפקדן אינון יומין וחסרים ולא עאלין במנינא דאינון ראשתארו וכו', כד קריבו אינון יומין קמי מלכא קדישא, אי הוא זכאה האי בר נש דנפיק מעלמא סליק ועאל באינון יומין ואינון לבושי יקר דמתלבשא בי' נשמת' ואינון יומין הוו דזכה בהו ולא חב בהו, ווי לההוא דנרע יומיו לעילא דכד בעאן לאלבשא לי' ביומי, אינון יומין דפנים איהו בחוביו חסרין מההוא לבושא ואתלבש במנא חסרא וכו', זכאין אינון צדיקיא דיומיהון כלהון סמירין אינון לגבי' דמלכא קדישא ואתעביד מינייהו לבושי יקר לאתלבשא בהו בעלמא דאתי, עכ"ל. הרי שאם האדם מקיים מצות ד' אז הימים שנגזרו עליו מן השמים הם שלמים ותמימים בלי שום חסרון ומהם נעשה לבושי יקר לנשמת האדם. וזהו כוונת המדרש, יודע ד' ימי תמימים, כשם שהם תמימים במעשיהם כך שנותיהם תמימים, שלא חסר כלום מימיהם, דק כולם נכנסים לפני מלכא קדישא לעשות מהם לבוש יקר בשלימות.

ובזה כתב לפרש הפסוקים (תהלים ל"ד) מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לדאות טוב נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה, עפ"י מש"כ השל"ה הק' בשם ספר חסידים, דפעם אחת מת צדיק, והראו לו בשמים מצות שלא עשה מעולם, ואמרו לו, אעפ"י שלא עשית מצות הללו, אבל אותן בני אדם שדיברו עליך לשון הרע עשו מצות הללו, ונימלו מהם ונתנום לך. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה, ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים ס"ו) שרור חי' מתאונן מה שהמלעיגים עליו הם ריקים ופוחזים יושבי שער ושותי שכר אשר אין בהם תורה ומצות, ועי"ז אינו מדויה כלום מזה שמדברים לשון הרע עליו, כי אלו היו מלאים מצות כרמון, אז חי' נופל לחלקו הרבה מצות מהם, עכ"ל השל"ה הק' ודפח"ח. וכ' על זה הכתנות אור, דלפי"ז הרשעים אשר חץ שחוט לשונם בלשון הרע ורכילות, לא זו בלבד שגדול עוונם מנשוא, אלא אף הימים שהם מתקנים ע"י

שעוסקים לפעמים במעשים טובים, גם הם אובדים ויורדים לטמיון, כי הצדיק יאספם. וזהו הענין שאמר הכתוב, יכין (רשע) וצדיק ילבש (איוב כ"ז), ר"ל שהרשע הגם שמכין לעצמו ימים מעוטרים כמצות ומעשים טובים שהם לכושים יקרים לנשמתו לחיי העוה"ב, עכ"ו אובד הכל ברשעו, והצדיק ילבשם.

ובזה מפרש הפסוקים הנ"ל, מי האיש החפץ חיים, זהו חיים הנצחיים וקיימים לעוה"ב, ואותב ימים לראות טוב, שרוצה לחזות בנועם ימיו שעמל וטרח להעלותם ולקשטם במצות ומעש"ט, לכל ינחלו אחרים את כבודו, אז העצה היעוצה לו היא, נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה, שישמור את עצמו מלשון הרע ורכילות, ואז יראה כל הימים בשלימותם וטובם, עכ"ד הכתנות אור.

ונקרים עוד דברי אא"ז הנה"ק מראפשיץ זי"ע בספר זרע קודש (פ' בא) בביאור ענין גלות מצרים, דהנה תורה שבעל פה בתחילתה יש מ"ם פתוחה, מ'אימתי קורין את שמע, ומסתיימת במ"ם סתומה, ר' יברך את עמו בשלום, לרמז בזה שכל דיבורו של אדם צריך להיות רק בדברי תורה, דהנה מ"ם פתוחה מורה על הריבור, דכשארם פותח את פיו לבטא אות מ"ם, כל זמן שאינו סותם את פיו לא נמר אמירת אות מ"ם, כי אות מ"ם נגמר בסתימת פיו, ומהאי טעמא יש אות מ"ם פתוחה ואות מ"ם סתומה, דשניהם יחד עולים פ' הרומז לפה. ולכך פתחו חכמו"ל המשניות במ"ם פתוחה, להורות שבה תפתח פיך, וסיימו במ"ם סתומה, להורות שאחר שסיימת לדבר בדברי תורה, סתום פיך. אבל אם ח"ו היצה"ר נכנס בין שני הממין, שמנבל את פיו בדברים אסורים בין פתיחת פיו לסתימתו, אז נכנס אותיות יצ"ר בין שני הממין, ונעשה אותיות מצרי"ם. וזהו ענין גלות מצרים, שהי' הריבור בגלות ביד היצר ונעשה אותיות מצרים, עכד"ק. המורם מזה, דהנוצר פיו ולשונו וכולם שפתיו מכל רע, ובין מ"ם פתוחה למ"ם סתומה אין שם כי אם דיבורי תורה, בלי תערובות של לשון הרע ושאר דברים האסורים, אז זוכה לגרש מאתו היצה"ר, ועי"ז יהיו ימיו שלימים ותמימים, אשר מהם נעשים לכושים יקרים לנשמתו בעולם הנצחי.

ובזה נבוא לביאור דברי המדרש הנ"ל, ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם בכל, מלמד שהשליטו ביצרו. דנודע דמה שאמר הכתוב, ואברהם זקן בא בימים, הכוונה שבא לעוה"ב עם כל ימיו בשלימות ולא חסר לו אף יום אחד, ומכולם נעשו לו לכושים יקרים לעוה"ב, כי עולה לא נמצא בשפתיו שהי' נזהר מלדבר לשח"ר ורכילות (ע"ד אוז"ל במד"ר בפרשתן שעל אברהם אבינו נאמר הוצק חן בשפתיו), ועי"ז לא אבד כלום מימיו. וכן אמרו במדרש בסוף פרשתן, ואלה ימי שני חיי אברהם, זש"ה יודע ר' ימי תמימים, זה אברהם. והוא על הכוונה הנ"ל, שכל ימיו נכנסו בתמימות לפני מלכא קדישא לעשות מהם לכושים יקרים בעולם העליון. ולזה בא המדרש לפרש איך זכה לזה, וד' ברך את אברהם בכל, שהשליטו ביצרו, שאותיות יצ"ר אשר בין שני הממין, שהוא שורש טומאת מצרי"ם, לא שלט בו ח"ו, ואדרבה הוא שלט ביצרו, כי שמר פיו ולשונו, וכל דיבוריו היו רק בתורה ומצותי, ועי"ז זכה שהיו ימיו ימי תמימים, ואחת מהנה לא נעדרה.

ועד"ז יתבאר המדרש פליאה הנ"ל, וד' ברך את אברהם בכל הה"ד אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. דכבר ביארנו כוונת הפסוק ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם בכל, רר"ל שאברהם אבינו על ירי שקירש עצמו בקדושה יתירה שלא נלכד לשונו תחת דשת יצ"ד הרע, זכה שלא שלט בו טומאת מצרי"ם, רהיינו שלא נכנסו אותיות יצ"ד בין שני הממיי"ן, ולזה מביא כאן מקרא קודש, אנכי ד"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שגם אז הוציא הקב"ה את ישראל מיד מצרי"ם, שהי' שם הדיכוד בגלות במצודת היצ"ר, והקב"ה הוציאם משם לקדשם ולטהרם למען תהי' תורת ד' בפיה"ם.

בענין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה

מהגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל⁽¹⁾

כתב הרמב"ם בפרק כ' מהלכות עדות, הי' עדים שלשה אפי' מאה אם העידו כבי"ד זה אחר זה והעיד כל אחד אחר חבירו בתוך כרי דיבור והוזמו מקצתן אין נענשין עד שיוזמו כולן, אבל אם הי' הפסק ביניהם יתר מכדי דיבור כו' הרי נחלקו עדותן והשנים שהוזמו נענשין, והשנים האחרונים שהי' הפסק ביניהם אין נענשין, ואע"פ שבטלה העדות כולו מפני שהן כת אחת הואיל ונפסלו מקצתן נפסלת כולן, עכ"ל. והשיג הראב"ד, איני יודע מהו, כי מאחר שלא באו תוך כ"ד ונחשבו לשתי כתות לענין הזמה למה תיבטל עדות כת האחרונה כו'. והנה הכ"מ בא ליישב וכתב וז"ל, ורבינו סובר שמאחר ששתי כתות באו להעיד כאחד אע"פ שהי' הפסק בין כת לכת הרי הן ככת א' לענין שאם בטלה עדות כת אחת בטלה עדות כת שני' כו'. ולא ידעתי מה יישב בזה, דהראב"ד נמי למד זאת ברעת הרמב"ם, וזה הוא שכתב עליו איני יודע מהו, דכיון שנחשבו לב' כתות לענין הזמה, ראוי לענין ביטול העדות נמי להיות נחשב כב' כתות, דמאי שנא, הגם דכדיבור שלפניו כתב הכ"מ, וטעם רבינו והתוס', דבשלמא לענין הזמה בהגדה תליא מילתא, וכיון שלא הגידו תוך כ"ד הרי הן בשתי כתות לחזמה, אבל בנמצא א' מהן קרוב או פסול, כיון שמעת שראו העדות נפסלו, מה לי אם העידו תוך כ"ד או לא, וכיון שהוזמו מקצתן ה"ל נמצא א' מהן פסול ועדותן בטילה כו'. אבל לא אוכל להבין דבריו בזה, דהלא התוס' כתבו טעמם בצידו, דבקרב או פסול הואיל דהדבר אמת, נמצא מעת שראו העדות נפסלו, משא"כ גבי הזמה שאינם אומרים אמת, א"כ לא בא עדותן אלא כשעידו כב"ד, וכיון כו' עד לאחר כ"ד לא חשבינן כחד עדות, ע"כ דברי התוס', א"כ ה"ה הכא אף כשהוזמו מקצתן הוי כנמצא א' מהן פסול ובטלו כל העדות, אבל צריך בזה דוקא תוך כ"ד, כיון שהפסול הוא

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמור ט'. — דבר זה הועתק מכת"י אחד מתלמידיו אשר כנראה העתיקו מכת"ק, והגיע לירינו מאת ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם כש"ת מו"ה שאל הוטטערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

במה שהוזמו, א"כ לא ראו מעולם יחד ולא בא עדותן עד שיעידו בב"ד וצריך דוקא שיעידו תוך כ"ד. אח"כ מצאתי בש"ך סי' ל"ו ס"ק ו' התעורר ע"ז, ובשביל זה הסכים להשגת הראב"ד ופסק דלא כהרמב"ם.

ובאשר ראוי ליישב דברי החכם השלם הרמב"ם ז"ל, נ"ל ליישב, דוודאי ס"ל כדעת התוס' בזה דבנמצא א' מהן קרוב או פסול מבטל העדות אפי' לאחר כדי דיבור, אבל לא מטעמם, רק דהרמב"ם פסק כר"ע (מכות ה' ע"ב) דלא בא השלישי לחקל אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצ"ב, והפי' של לא בא השלישי, מפרש כפי' רש"י, דלא הוצרך ללמדינו זאת, דממילא ידעינן ששנים מזימין את השלשה, וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיוזמו כולם שהרי כולם כאחד נעשים עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד, וכיון דילפינן מסברת חוץ דכולם כאחד נעשים עדים, היינו דוקא אם העידו כולם כאחד דהיינו תוך כ"ד כדיבור דמי, משא"כ לענין קרוב או פסול דילף ר"ע נמי מקרא, כדסיים ר"ע ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו', וכיון דילפינן מהקישא דשלשה לשנים, מתורא דקרא מוכח לי' דאפי' אחר כדי דיבור, דומיא דשנים ונמצא אחד מהן קרוב או פסול דלא נשאר רק אחד דבטל העדות אפי' לא העידו אותן שנים בתוך כ"ד לחבירו, ה"ה לשלשה או יותר, אף דלא העידו כולם בתוך כ"ד.

ובהא אתי שפיר לשון הרמב"ם, דבפרק ה' מהלכות עדות גבי קרוב או פסול, הביא הרמב"ם קרא על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים להקיש שלשה לשנים מה שנים נמצא כו' והוא הדין למאה בין בדיני ממונות ובין בדיני נפשות עכ"ל, ובפרק כ' גבי זוממין לא הביא המקרא דעל פי שנים עדים כו', רק כתב סתמא, היו העדים שלשה ואפי' מאה כו' והעיד כל אחד בתוך כ"ד והוזמו מקצתן.

ובזה מיושב מאי דפריך רב פפא לאביי, אלא מעתה הרוג יציל, על הפיסקא דנקיט ר"ע לא בא השלישי כו' ומה שנים כו'. האיך תליא קושיא זו דפריך לר' יוסי, אהאי פיסקא, וכן דקדקו המפרשים על זה. ולמ"ש אתי שפיר, דהיינו למ"ש דלהרמב"ם הטעם דגבי קרוב או פסול, פסול כל העדות, אף אי העיד לאחר כדי דיבור, משום דילפינן מהקישא דמה שנים אי פסול אחד משנים בטל העדות, אף אי הפסיקו יותר מכדי דיבור, דעד אחד אינו כלום, ה"ה בג' פסול כל העדות אף אי הפסיקו. א"כ בל"ז הוי אמינא, דרבא דאמר והוא שהעידו תוך כדי דיבור, קאי אכולה מתני' אקדוב או פסול נמי, נמצא לא הוי מצי למיפדך הרוג יציל, דהלא צריך להעיד תוך כ"ד, והוא לא יעיד כלל, לכך הקדים דהא דקדוב או פסול כל העדות פסול ילפינן מהקישא לשנים כו', א"כ לא תליא בהגדרת עדות כלל, ופריך שפיר הרוג יציל.

ואפשר לומר דהא נמי כוונת רש"י דפי' לר"ע דהא דר"ש לא יליף מהקישא רק ממילא ידעינן שאין נעשין זוממין עד שיוזמו כולם, שהרי כולם כאחד נעשין עדים וקרא כתיב והנה עד שקר כו', עכ"ל. היינו משום דאי הוי ילפינן נמי מהקישא דשנים, ובשנים אין נעשין זוממין עד שיוזמו שניהם אפי' הפסיקו יותר מכדי דיבור דעד א' שהוזם לכד לעולם אינו חייב מיתה, א"כ הוי בג' ג"כ הכי, א"כ אליבא דמאן אמר רבא. והוא שהעידו כולם תוך כ"ד, וא"ש ודו"ק היטב.

הערות על פי' הר"ש בסדר זרעים

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

בר"ש מס' כלאים פ"ט מ"ב. — ומיהו איכא עוד סתמא בפרק כירה (דף מ"א):
מיחם שפינהו דמוקי לה אב"י התם כמ"ד דבר שאין מתכוין אסור, ועוד תנן בפרק
במה בהמה (דף נ"ד) מכניס חבלים לתוך ידו ובלבר שלא יכרוך, ומפרש בגמ'
משום כלאים ופירש שם בקונט' דסבר דבר שאין מתכוין אסור.

נב. לכאורה גם בהנך סתמות י"ל דהוי סתמא בתרייתא בשבת דף ק"מ
ע"א, אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס, ופירש"י שם, אע"ג דהמוץ נופל
מאליו כר"ש ראמר דבר שא"מ מותר, ועיי' (2).

בר"ש מס' תרומות פ"ב מ"ו. — ובירושלמי (הלכה ה') א"ר יוחנן דמחלפא
שטתי' דרבי יהודה, דתנן לקמן בפרק בתרא (משנה א') אין מבשלין יין של
תרומה מפני שממעיטו רבי יהודה מתיר מפני שמשביחו, ובמתני' משמע דלרבי
יהודה שאינו מבושל יפה וכן המבושל.

נב. ע' ברכות ל"ח ע"ב בתוס' ד"ה משכחת לה וכו', [שכל כך הוא טוב
אחר הבישול כמו קודם לכן, עכ"ל].

בר"ש מס' תרומות פ"ג מ"ח. — ורוקא כששפתיו ולבו מכחישין זה את זה,
אבל לא מכחשי זה את זה מהני בתרומה וקדשים כדדרשינן בפרק שבועות
שתיים (דף כ"ו):.

נב. ע' מנחות נ"ה ע"א תוס' ד"ה במחשבה, ובערכין ה' ע"א בתוס' ד"ה
אדם יודע.

בר"ש מס' תרומות פ"ג מ"ט. — אין לנכרי כרם רבעי, משמע דסבר רבי יהודה
יש לנכרי קנין בארץ ישראל, וקשה דבמנחות פ' רבי ישמעאל (דף ס"ו): שמעינן
ל' לרבי יהודה ודאמר תורמין משל כל על של כל משל נכרי על של ישראל
ומשל ישראל על של נכרי.

נב. לפי מה דמסיק הר"ש פ"ה מ"ט דדמאי דההוא דמנחות מיירי בתבואה
שלקחה נכרי מישראל במוץ שלה ומירחה נכרי עיי"ש, א"כ שפיר י"ל דרבי
יהודה סבר יש לו קנין, וצ"ע.

בר"ש מס' תרומות פ"י מ"ח. — ומיהו בפרק כל הבשר (ק"י ע"ב) משמע
בהדיא דשליקה וטפי מבישול.

נב. ע' פסחים דף ל"ט ע"ב בתוס' ד"ה לא שלוקין וכו'.

(1) הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון משניות זרעים (דפוס זולצבאך) שנדפס
עם פי' הרמב"ם והר"ש, והגיעו אלינו מאת הרכני והנדיב לב ר' ישראל ניימאן נ"י, לעילוי
נשמת אביו הרכני מו"ה יהודה רוב כמו"ה צבי אלימלך ניימאן ע"ה מקליוולאנר, שנפטר
ביום ד' לחודש כסלו שנת תשמ"ה לפ"ק. זכות המצוה ינן בערם לנצח.

(2) הערה זו נדפסה כשינוי לשון בתוס' רעק"א על משניות מס' שבת פרק כ', יעו"ש.

חידושים על פרק חזקת הבתים

מהגאון מוה"ר יצחק מרדכי אבר"ק גריידיץ זצ"ל⁽¹⁾

דף כ"ח ע"א. תוס' ד"ה שלשה חדשים וכו', אבל קשה לר"י דא"כ אמאי צריך י"ח חדשים בט"ו חדשים סגי וכו'. ולכאורה הא רש"י פי' בד"ה שדה הבעל אינו עושה פירות אלא פעם אחת בשנה וכו', ולפי"ז י"ל דרש"י סבר דניהו דגרילה בג' חדשים, מ"מ אין יוכל לזרוע עוד עד שנה אחרת, וכשזרע בג' חדשים אחרונים של שנה ראשונה לא ה' זרע מקורם באותה שנה, וכן בשלשה חדשים ראשונים של אחרונה אין יכול לזרוע עוד, ומיושב קושית תוס', ודו"ק.

תוס' ר"ה מה שור מועד וכו'. עיין במהר"ם לובלין בב"ק שהביא בשם גליון תוס' ראיכא בינייהו אליבא דרבי, דלאב"י ע"כ מודה דבי הכא דבתרי זימנא לא הוה חזקה רלא פליג אקרא אבל לרבא סבר שפיר דבגניחה ג' משלם נזק שלם דבתרי זימנא הוה חזקה וכו' ע"ש, ולכאורה קשה נמי עליו קושית תוס' כאן אליבא דרבא מאי מקשה הש"ס דלמא סברי הולכי אושא כרבי דבגניחה ג' משלם נזק שלם. ונ"ל לתרץ, דהנה הרמב"ן כתב דקושית הש"ס אי מה שור מועד עד גניחה רביעית וכו', הוא כך, דהתם בגניחה ג' יצא מחזקת תם ובחזקת מועד לא הוה עד גניחה רביעית ה"נ בשנה שלישית יצא מרשות מוכר ולרשות לוקח לא נכנס עד שנה רביעית והוה ל' למימר דשנה רביעית הוה ספק ע"ש, ולפי"ז י"ל דגליון התוס' סברי כפשט הרמב"ן וא"כ י"ל דהמקשן הקשה ממ"נ שפיר, דבמתני' קתני רבשנה שלישית הוה ודאי של המערער ובשנה הרביעית הוה ודאי של המחזיק, וא"כ אי סבר הולכי אושא כרבי, א"כ יצא מחזקת תם בגניחה ב', ובחזקת מועד לא הוה עד גניחה ג', ה"נ בשנה ב' יצא מחזקת מוכר וכו' והוה ל' למימר רשנה שלישית הוה ספק, ואמאי הוה ודאי של המערער, ובע"כ צ"ל דסברי הולכי אושא כרשב"ג, א"כ הוה שנה רביעית ספק, ודו"ק.

דף כ"ח ע"ב. תוס' ד"ה אלא מעתה חזקה שאין עמה טענה וכו', תימא לרשב"א וכו'. ולכאורה האידך תלי' הך תימא לרשב"א בהך דקודם, רהא הך תימא לרשב"א היא אהולכי אושא. ונ"ל לתרץ, דהנה התוס' בב"ק הקשו לרבי ראמר בתרי זימנא הוה חזקה, האידך [מוקין] הקרא, וצ"ל דמודה רבי הכא רבג' זימנא הוה חזקה ע"ש, ולכאורה דקושית התוס' לא הוה אלא אי אמרינן לאיעודי תורא אבל אי אמרינן לאיעודי גברא צריך שיהא מוחזק לעבוד בהתראות, כמו דהוה ס"ל להתוס' בקושייתם, וא"כ אדרבה הוה הקרא שפיר לרבי דלא נעשה מועד אלא בגניחה ג' דאז הוה מועד לעבוד כב' התראות ומשלם בגניחה רביעית. ולפי"ז מיושב נמי קושית הרשב"א, דלעולם י"ל דהולכי אושא סברי לאיעודי

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ו עמוד כ"ג. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק המונח בגנזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד נדיב ושוע מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

גברא, אלא דסברי כרבי, וא"כ בנניחה ג' נעשה מועד לעבור בהתראות, וילפינן משור המועד מה התם בנניחה ג' נפקא מחזקת תם לחזקת מועד ה"נ בשנה שלישית וכו', ומש"ה הקשו התוס' מעיקרא תימא מאי ס"ר רמקשין וכו', ותירצו דילפינן מה התם בשלשה נניחות הוה בחזקת ננחן וכו', קשה לרבי הא בחזקת ננחן בנניחה ב', דניהו רצריך נניחה ג' שיהי' מוחזק לעבור בהתראות, מ"מ השור הוחזק ננחן בנניחה ב', וצ"ל או דסבר כרשב"ג, או דרבי נמי מודה הכא, והקשה הרשב"א שפיר תפשוט, ודו"ק היטב.

תוס' ד"ה אלא מעתה מחאה שלא בפנינו וכו'. עיין במהרש"א ודבריו רחוקים הם, ועוד כמה דקרוקים בתוס'. ולכאורה נ"ל לומר רש"י ותוס' כל אחד אזיל לשיטתו, דהנה רש"י סבר כפי' הרמב"ן דילפינן מה התם יצא מחזקת תם ה"נ כיון ששהה ג' שנים ולא מיחה יצא מרשות מוכר וכיון שיצא מרשות מוכר שוב אין צריך ללוקח לשטר. ולפ"ז שפיר י"ל דקושיית הש"ס היא דלא תהא המחאה ותהא החזקה, דיכול לומר כיון שלא שמעתי המחאה לא הייתי נזהר בשטרא. ושייך נמי שפיר אלא מעתה, רבל"ז הוה אמינא דתליא בהקפדת שמעון וכיון רמיחה חזינן רמקפיד כמ"ש הת"ח לקמן, ומש"ה מתרץ נמי רש"י שפיר דמחאה דומיא דהעדאה רמחאה לשמור שטרא, אבל התוס' לשיטתם דס"ל דילפינן דהוחזק שתקן בג' שנים, ולפי"ז ליכא למימר דפריך דלא תהא המחאה ותהא החזקה אעפ"י שמיחה, זה אינו, רכיון רמיחה חזינן דאין הוחזק שתקן, ומה לי אם הלוקח יודע או לא, רמ"מ מיחה, ומש"ה הוצרך התוס' לומר דקושיית הש"ס היא כשהוא בעיר אחרת ולא מיחה דמ"מ לא הוחזק שתקן בזה, דמצי למימר רמ"מ לא הייתי מוחה כיון שלא תניע למחזיק וכו', וכתבו התוס' אע"ג דהעדאה אינה דומה למחאה, ושוב לא שייך תירוץ רש"י דמחאה היא לשמור שטרא, דלשיטת התוס' י"ל דהמחאה לא הוה אלא לידע שלא הוחזק שתקן, ומש"ה הוצרכו למימר רמ"מ פריך שפיר, וכמ"ש המהרש"א וכו', והא דנקיט מחאה ולא נקיט חזקה וכו', דלפי' רש"י ניחא. וכתבו נמי ובלא שור המועד הוה מצי למיפרך וכו', דבשלמא לפי' רש"י ניחא, דבלא שור המועד הוה [אמינא] דתליא בהקפדת המוכר, ואז לק"מ כנ"ל, אבל לפי' תוס' דס"ל דתליא בהקפדת המוכר ואעפ"כ פריך שפיר כנ"ל, קשה שפיר דבלא שור המועד הוה מצי למיפרך וכו', ודו"ק.

דף כ"ט ע"א. בגמרא, אלא אמר רבא שתא קמייתא מיזדהר בשטרי' וכו'. והקשה התורת חיים דניהו רבתוך ג' שנים הוה וראי של המערער דאמרינן לי' הי' לך להזהר בשטרא, אבל מנ"ל דלאחר ג' שנים הוה של לוקח וכו' ע"ש. ונ"ל לתרץ די"ל דהכי מתרץ רבא, דלעולם רבנן נמי ילפינן משור המועד, ואין להקשות דא"כ בפחות מג' שנים הוה חזקה, זה אינו, רבפחות מג' שנים אמרינן לי' אחוי לי שטרך, אבל ביותר מג' שנים ילפינן משור המועד, וכמ"ש הרמב"ן סברא זו לעיל במאי דמשני ר' יוסף לעיל קרא כתיב ע"ש.

ובזה מיושב נמי מה שמקשין התלמידים, מה מקשה הש"ס לקמן על ר"ה מאי קמ"ל חפנא וכו', דהא חך רחוקתן ג' שנים מיום ליום הוא דברי ר' ישמעאל, וא"כ י"ל רבשלמא ר"י דילפינן משור המועד ובשור המועד בעינן רצופין כמבואר שם בב"ק דף כ"ח, ומש"ה שפיר ס"ל דה"נ בעינן רצופין, אבל לרבנן רסברי דטעמא דכיון רחוי המערער שאכל ג' שנים ולא מיחה שוב לא ה"י נזהר בשטרא, הוה אמינא דלא בעינן רצופין, קמ"ל ד"ה דאפילו לרבנן בעינן רצופין. אבל השתא מיושב, דהא דהוה ג' שנים לרבנן חזקה, ילפינן נמי משור המועד כנ"ל, ומקשה הש"ס שפיר, ודו"ק.

דף ל"ג ע"א. בגמרא, רמנו דאי בעינא אמינא לקוח הוא בידי וכו'. והקשו הפוסקים לסברת הנאונים דמנו לפטור משבועה לא אמרינן, א"כ מאי ס"ד ררבה בר"ש, דהא בע"כ צריך שבועה, ע"ש. וכ' אדמ"ו חמי זצ"ל די"ל דהנך פוסקים סברי כסברת הרא"ש ררבה בר"ש באמת ה"י רוצה לישבע, אלא שאמר שלא ארויח בהמתנה זו לפטור מן השבועה וכו' ע"ש. אלא דמ"מ קשה על הרמב"ם שפסק בפ"ד מהל' טוען דנובה בלא שבועה, הא הרמב"ם סבר דמנו לפטור משבועה לא אמרינן, וא"כ נסתר תירוץ אדמ"ו.

וג"ל פשוט, דהרא"ש והנ"י הוכיחו דאפילו תפס צריך לישבע כשבא ליטול מן היתומים, ראל"כ ל"ל לרבה בר"ש טעם דמינו ע"ש, אבל אי אמרינן כתיורין ב' של הרא"ש, י"ל דהוצרך לטעם דמינו דאי לא הכי אין נוקקין, כמ"ש הש"ך בס' ק"ן סק"ג, וא"כ איכא למימר דהיכי דתפס לא מחייב שבועה ע"ש. אלא דלכאורה לפי הגירסא שהביאו הש"ך בס' קמ"ט ס"ק כ"א בהרמב"ם דהוה גרס ברישא נובה בשבועה, וע"ש בש"ך מה שמתרץ על הרמב"ם דלא סתרי אהרי, וא"כ ליכא למימר דהרמב"ם סבר דהיכי דתפס לא מחייב שבועה, וא"כ תיהדר הקושיא לדוכתי' אמאי פסק הרמב"ם בסיפא דנובה שלא בשבועה. אשר על כן ג"ל לומר דהנה הש"ך בס' רצ"ו סק"א הביא בשם הע"ש הטעם דלא אמרינן מינו לפטור משבועה, דמפטור לפטור לא הוה מינו שלא חשיב לטוען כך או כך, דמ"מ פטור הוא, ולענין שבועה לא נ"מ מידי ע"ש דהפשט הוא כך. ולפ"ז, כל זה נייחא בשבועות שומרים דיהי' נאמן על נאנסה במינו דהחזרת, דבין בטענת נאנסה, ובין בטענת החזרת, פוטר ממון ואין מרוויח בטענה זו מזו, שפיר אמרינן דלא הוה מינו כנ"ל, אבל הכא אי ה"י טוען לקוח, ה"י מרוויח השבועה, וגם ה"י מרוויח ממון, דגוף דהקרקע הוה שלו, שפיר הוה מינו, דהא אילו רצה לשקר ה"י מרוויח נמי ממון.

ובזה מיושב נמי קושיית הר"ן בפרק כל הנשבעין על הר"י מינאש, הא דבה אמר מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע וכו', אלמא אמרינן מינו לפטור מן השבועה ע"ש, דהתם נמי אי ה"י כופר הכל ה"י מרוויח נמי ממון, שפיר אמרינן מינו לפטור מן השבועה כנ"ל. ואף להטעם של הסמ"ע בס' רצ"ו שכתב דרוקא בהוצאת ממון הקילו לומר מינו ע"ש, י"ל דהכא נמי אי לא אמרינן חך

מינו כלל, ה' מוציאין ממנו הקרקע ופירות, ובעכצ"ל הך מינו כרי לאוקמי ממונא בידו, אמרינן נמי דפשור משבועה מכח הך מינו, דבשלמא התם אמרינן דלא אמרינן הך מינו כלל, כיון דלא הוה הוצאת ממון אלא לפשור משבועה, אבל הכא כיון דע"כ צ"ל הך מינו לענין ממון, אמרינן נמי לענין שבועה, דמאן פליג לך, ודו"ק השיב.

בגמרא, כי אמינא דאית לן זוזי גביכו מהימנא וכו', וכ' הטור בשם הר"י, דוקא שאכל כבר הפירות אבל אם בא לתבוע קודם שיאכל הפירות אינו נאמן לעכוב הקרקע בידו. והקשה הש"ך בסי' ק"ן סק"ג דהא מוכח מרא"ש שלא כדברי הר"י, שכתב לתרץ השני נוח לי מן הראשון, וא"כ תקשי לתירוץ שני מה מרוויח במינו, דהא מ"מ צריך שבועה, ואילו בפירות שכבר אכל למה לי מינו רהא השטר בידו, אלא ודאי דאיצטרך למינו על הפירות שיאכל להבא ע"ש. ולכאורה נ"ל דלק"מ דהרא"ש י"ל דסבר נמי כר"י, דהנה הטור בסי' ק"י כתב, אין נזקקין מטעם צררי לפיכך אם תפס משלהם ויש לו מינו דלוקח מותר לתופסו בחובו כיון שידוע וברור לו שלא נפרע מאבותה, והקשה הב"י למה כתב מותר לתופסו הוה לי' למימר מהני תפיסתו דהוה משמע שהב"ד היו פוסקים דמהני תפיסתו ע"ש. ולכאורה רקושיא חדא מתורצת בחברתא, דבאמת קודם שאכל לא מהני מינו כרינו של הר"י הנ"ל, אלא דרבה בר"ש ה' רוצה להמתין עד לאחר אכילה ואמר לו רבה בר"ש כיון ראית לי' מינו דלוקח ויודע בבירור שלא נפרע לכן מותר להתפס בחובו ולהמתין עד לאחר אכילה, ועיין בש"ך סי' ק"י שמתרץ בסגנון זה הך דמותר לתופסו, ודו"ק.

רשב"ם ד"ה אמר לי' אב"י וכו', וכי גדלי יתמי שיהיו בני מיעבד מצוה דהיינו מבן י"ג שנים וכו'. מקשין העולם דמשמע דרשב"ם סבר דסברי כר"פ, וזה אינו, רא"כ קשה קושית תוס' מאי מהני מינו, דהא מ"מ אינם מחויבים לפרוע. ונ"ל דלק"מ, דודאי הרשב"ם נמי סבר דסברי כר"ה בר"י דר"י, אלא דה' קשה לו מאי חילוק יש בין קודם י"ג שנים לאחר י"ג שנים, לזה כתב דאז הוא בני מיעבד מצוה, והא ראוי' דבכ"מ סי' ק"ח ס"ג פסקינן אין נפרעין מיורשים קטנים שאינם בני י"ג שנים וכו', וכתב הבאר הגולה הטעם דאז הם חייבים במצות ע"ש. אלא דהרמב"ן והנ"י הקשו על הרשב"ם שכתב ואי נמי מלוה על פה היא לישתעי דינא בהרייהו וישבע וישול וכו', והקשה דממ"נ ראי איירי בהנך ג' דרכים אין צריך שבועה כלל ואי לא איירי בהנך דרכים אין גובין מיורשים כלל דטענינן להו פרוע ע"ש, ונראה דהם הקשו לשיטתם דס"ל דבתוך זמנו גובה אפילו מיורשים קטנים דלא חיישינן לצררי כלל תוך זמנו, כמו דפסקינן בש"ע ע"ש, אבל התוס' לעיל ברף ה' ע"ב הוכיחו דאפילו תוך זמנו חיישינן לצררי ביותמים קטנים ע"ש, ולפ"ז אם מת והניח יתומים קטנים אין גובין מהם כלל דחיישינן לצררי וצריך להמתין עד שיגדלו ואז צריך לישבע, דניהו דביתומים גרולים לא חיישינן לצררי כדמוכח מש"ס, מ"מ אם מת כשהם קטנים, אעפ"י שגדלו אח"כ, מ"מ צריך לישבע. ולפ"ז מיושב הרשב"ם, דאיירי בכח"ג.

ולפ"ז מיושב נמי, לפי סברת הרשב"ם דבמלוה על פה נמי דינא הכי, אמאי פ' לעיל דהמעשה ה' דה' לרבה בר"ש שטר, אמאי לא פ' נמי דאיירי במלוה על פה, אבל השתא ניהא, דבמלוה על פה ליכא לאשכוחי אלא בכה"ג בתוך זמנו כנ"ל, ואבוי הא סבר לעיל אדם פורע תוך זמנו, והאיך קאמר לכי גדלו לשתעי דינא בהרייתו, אלא ודאי דהמעשה ה' דה' לרבה בר"ש שטר, אלא דהרשב"ם אמר לדין דפסקינן אין אדם פורע תוך זמנו, אלא דבקטנים חיישינן לצררי, איתא נמי להך דינא דאבוי במלוה על פה. ועיין בחידושי לכתובות דף פ"ו ע"א בהשמטות מה שכתבתי שם ליישב על קושית העולם, דהרשב"ם סותר דברי עצמו, דכאן כ' הרשב"ם דאפילו בשטר לא הוה אלא מצוה ע"ש, ולקמן ברף ע"ד כתב הרשב"ם דוקא במלוה ע"פ הוה מצוה אבל לא בשטר ע"ש, ודו"ק היטב.

דף מ"ג ע"ב. שמעתין דמכר לו בית וכו'. הנה הרמב"ם פסק בפרק ט"ז מהל' עדות שאם בא המערער להוציא ממון מגזלן אינו מעיד שאפשר שמוה אינו יכול להוציא כאיבעית אימא של הגמרא ואם בא המערער להוציא מהלוקח שקנו מגזלן אינו מעיד משום השני נוח לי, כתירוצ' ראשון של הש"ס, והקשה הלח"מ אמאי נקיט בגזלן האי טעמא ובלוקח האי טעמא, ואי משום דבעי לפסוק כתרי שנוי'א הוה לי' להביא תרי טעמא בחד גוונא ע"ש.

וג"ל לתרץ דה' קשה להרמב"ם קושית המהרש"ך שהקשה אמאי לא קאמר הש"ס הניחא למ"ד יאוש כדי לא קני מש"ה קתני מכר אלא למ"ד יאוש כדי קני מאי איכא למימר ע"ש מה שמתרץ בדוחק, אלא ודאי צ"ל דלא כסברת הסור בח"מ סי' ל"ז דסבר דאף בגזלן שייך השני נוח לי, אלא כסברת המהרש"ך דבגזלן לא שייך השני נוח לי. ולפ"ז קושית המקשן ולאוקמי בגזלן, לא הוה אלא לתרץ איבעית אימא, אבל לתירוצ' א' לק"מ לוקמי בגזלן כמ"ש המהרש"ך גופי'. ולפ"ז לא יוכל הש"ס למימר הניחא, דאיכא למימר דסבר כתירוצ' א' של הש"ס. ולפ"ז מיושב הרמב"ם היטב, דודאי הרמב"ם פסק כתירווייתו שנוי'א, אלא דברי'א כתב דאם בא להוציא מגזלן, וגבי גזלן לא שייך השני נוח לי, מש"ה צריך להביא הטעם של איבעית אימא, אבל בסיפא גבי לוקח כתב הטעם שפיר משום השני נוח לי, ומיושב קושית הלח"מ שהניח בצ"ע, ודו"ק היטב.

תוס' ד"ה דוקא מכר וכו', דאין שום הפסד ללוי שיחזור על ראובן. והקשה מהדורא בתרא דהא מוקמינן שמת ראובן, ותירץ דלאו דוקא מדאובן אלא מיורשים. ודבריו צע"ג, דהא ע"כ הא דמשני הש"ס שמת ראובן איירי שלא הניח להם אביהם אחריות נכסים, שאם הניח להם, תנן התם כפ' הגזל שחייבין להחזיר, וא"כ כשלא הניח להם גם היורשים פטורים מלשלם דמטלמלי דיתמי לא משתעבד, וצע"ג.

דף מ"ד. בגמרא, אלא כדרכין כו'. הנה הב"ח וההרי"ש בח"מ סי' ל"ז כתבו דאפילו קיבל עליו אחריות אם הלוקח מכיר בו שהוא שלו פטור מלשלם דהא אנן

פסקינן כאמימר דסתם גוי אנם הוא וכו' וה"נ כיון דהוא מכיר שהוא שלו א"כ טרף ממנו שלא כדון ופטור מלשלם דאמר לי' אחוי טרפך ואשלם לך, ע"ש בב"ח ובדרישה. ותמי' לי' לפ"ז מאי פריך הש"ס אחריות דמאן אי נימא אחריות דעלמא כ"ש דניחא לי' לאוקמי כשהכירו שהוא שלו, וא"כ ממ"נ כשר להעיד, אי ליכא כאן בע"ח לא נפקא לי' מידי דהא ללוקח פטור לשלם לפי סברתם, ואי חיישינן שמא הוא חייב לאחרים ולא ניחא לי' דליהוי לזה רשע ולא ישלם דהא השתא כשטרף בע"ח הוה לזה רשע כנגד הלוקח דהא מכר לו באחריות, וא"ל דניחא לי' דלא ליהוי ב' פעמים לזה רשע, דהא איירי כשהכיר בו, וא"כ אפילו טרף ממנו הנגזל לא הוה לזה רשע כנגד הלוקח לסברתם, וא"ל דסברי ה"ה דהוה מצי לאוקמי הכי, ז"א חדא דלפי תירוץ שני של תוס' בד"ה מפני והב"ח בעצמו מקיים תירוץ זה, או לר"פ, בע"כ איירי בהכיר בו, ועוד דהא כל עיקר הוכחתו של הרמב"ן בר"ה לא ניחא לי' שיש חילוק בין פעם אחד לזה רשע ובין ב' פעמים, מאי מקשה הש"ס אחריות דעלמא כ"ש דניחא לי' דלמא איירי דלית לי' ארעא ע"ש, ואי כסברתם כ"ש דקשה דמ"מ מאי מקשה הש"ס לוקמי בהכיר בו, אלא ודאי דלא כסברתם, דבשלמא גבי אמימר שהנוי לקח ממנו קאמר שפיר דסתם גוי אנם הוא ושלא כדון טרפי ממך, אבל הכא אעפ"י שהכיר בו שהוא שלו מ"מ לקח ממנו, ומה הוה לי' למיעבד, וכן מוכח מהרשב"ם דף מ"ג שכתב שלא באחריות וכ"ש באחריות, וע"ש במהר"ם לובלין מה שמתרץ למה נקט שמואל שלא באחריות, ואי כסברתם דלמא שמואל נקט רוקא שלא באחריות, דלא מבעיא לתירוץ שני' של תוס' ד"ה מפני או לר"פ, בע"כ צ"ל דשמואל איירי בהכיר שהוא שלו, אלא אפילו לר"ז דלמא איירי שמואל בהכיר בו שהוא שלו ומש"ה אי מכר לו באחריות מעיר לו ממ"נ, אם אין חייב לאחרים לא נפקא לי' מידי דהא ללוקח אין צריך לשלם לפי סברתם ואי חייב לאחרים ולא ניחא לי' למהוי לזה רשע דהא השתא כשטרף ממנו תבע"ח הוה לזה רשע נגד הלוקח וכשטרף ממנו הנגזל נמי לא הוה אלא חד פעם לזה רשע נגד המלוה ולא נגד הלוקח דהא הכיר בו שהוא שלו, ומש"ה נקיט שלא באחריות, אלא ודאי דהרשב"ם לא סבר כסברתם דבאחריות אעפ"י שהכיר שהוא שלו צריך לשלם לו, ומש"ה נקיט שפיר וכ"ש באחריות דאם טרפו ממנו הנגזל צריך לשלם ללוקח.

ובזה נ"ל ליישב מה שנ"ל לדקדק על המהרש"א בתוס' ד"ה אלא כדרבנן ומיירי דברייתא דוקא שלא באחריות, וכ' המהרש"א ברישא דברייתא נמי מצינן למימר דרבנותא קתני אלא משום סיפא וכו', ויש לדקדק דלמא התוס' סברי כסברת הב"ח וא"כ הרישא דברייתא איירי נמי דוקא שלא באחריות אבל באחריות מעיר כנ"ל להרשב"ם, אבל השתא מיושב, דהתוס' כ' בא"ד ומילתא דשמואל איירי בכל ענין וכו', וקשה על תוס' דלמא שמואל איירי בהכיר בו שהוא שלו כנ"ל, אלא ודאי דהתוס' לא סברי כסברת הב"ח, וא"כ כ' המהרש"א שפיר דרישא איירי בכל ענין.

הכלל העולה דהרשב"ם והתוס' והרמב"ן כולן סברי דלא כסברת הב"ח והדרישה הנ"ל, ולפ"ז נ"ל ליישב מה שתקשה הרמב"ן על הרי"ף והרשב"ם

שפירשו רקושיית המקשן סוף סוף לינבאי אירך נמי לזה רשע וכו', וכיון דלא נפיק מהא שמא לא הוה נוגע בעדות, והקשה הרמב"ן דהא אי סרף ממנו הנגזל הוה ב' פעמים לזה רשע וכו', וצ"ל ראין חילוק וא"כ קשה מאי פריך לעיל וכו' ע"ש. ונ"ל ליישב דהנה לכאורה יש לדקדק מה מתרץ הרמב"ן רקושיית המקשן הוא סוף סוף למה לי' לשמואל למימר הטעם שמעמידה בפני בעל חובו, לימא משום לזה רשע, דלמא איירי שמואל בהכיר בו שהוא שלו ג"כ, וא"כ לא הוה לזה רשע נגד לוקח, וצ"ל רקושיית המקשן הוא דע"כ שמואל לא איירי בהכיר בו, דאי בהכיר בו קשה מאי נפקא לי' מינה, דאי סרף הנגזל לא הוה אלא חד פעם לזה רשע נגד הבע"ח, דכנגד הלוקח לא הוה לזה רשע דהא הכיר בו, וא"כ אמאי אינו מעיר, אלא ודאי דשמואל איירי בלא הכיר בו, וא"כ מקשה הש"ס שפיר.

ולפ"ז יש לומר לסברת הרי"ף והרשב"ם נמי הכי, דלכאורה מה מקשה הרמב"ן על הרי"ף דלמא איירי בהכיר בו, וא"ל דא"כ קשה לוקמי לעיל נמי כשהכיר בו, דהא הוכחנו לעיל דלא בסברת הב"ח, וא"כ לא שייך לעיל הכיר בו, וצ"ל דקושיית הרמב"ן הוא מנ"ל לאוקמי מילתא דשמואל בהכיר בה, אבל השתא ניחא, דקושיית המקשן הוא כך, דאי שמואל איירי בהכיר בו, וא"כ מקשה הש"ס ס"ס, וכיון דלא נפקא מהאי שמא לא הוה נוגע בעדות, דהא בין אי סרף ממנו הנגזל, ובין אי סרף ממנו הבע"ח, לא הוה אלא חד פעם לזה רשע, דהא ע"כ איירי בהכיר בה שהוא שלו, ודו"ק היטב.

דף מ"ה ע"ב. תוס' ד"ה המפקיד וכו', אבל אינו נראה וכו' לכן נראה כפי' ר"ת וכו'. וכתב אדמו"ר צ"ל דזה תימיה, דא"כ תיהדר קושית התוס' לדוכתה, מאי פריך לי' אביי מהא דראה, דהא איכא תנא דסבר בשבועות המלוה את חברו בעדים צריך לפורעו בעדים, וכבר הרגיש בזה המהרש"א והניח בצ"ע. ונ"ל ליישב, דהא צריך להבין, דהא הנך תנאי הוא בשבועות דף מ"א בעדים הלוייתך וכו' ריב"ב אומר יכול לומר פרעתוך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים ופריך רב אחא ממאי דבשעת הלואה וכו' דלימא בשעת תביעה, ומעתה ע"כ אם נאמר דרבה סבר כהך תנא דשבועות דסבר צריך לפורעו בעדים, א"כ צ"ל דסבר אביי כמסקנא דגמרא דהתם דפליגי בשעת תביעה, דלפי הוי אמינא גם דבנן מודים דאין צריך לפורעו בעדים רק דפליגי כשאמר אל תפריעני אלא בעדים, אלא ודאי דסבר כמסקנא דהש"ס, א"כ תיקשי דאתיא הך ברייתא דלא כמאן, דלפי מה דהעלו התוס' בשבועות ד"ה תיובתא, דגם לריב"ב לא מהני דק כשיאמר פרעתוך בפני פלוני ופלוני אבל כשאמר פרעתוך כיני וביני לא, וצ"ל כיון דלריב"ב לא הוה כאומר אל תפריעני בעדים, אלא הא דצריך לומר פרעתוך בפני פלוני ופלוני, משום דזולת זה גריעא טענתא, דמסתמא לא פרעו שלא בעדים כיון דלזה לו בעדים כמ"ש הר"ן, א"כ היכי דאית לי' מינו דנאנסו מהימן, ושפיר הקשו התוס'. אבל לסברת ר"ת דלא אסיק ארעתי' מינו דנאנסו, הקשה שפיר אביי מהא דראה, ואין לומר דסבר כהך תנא בשבועות דסבר צריך לחזור בעדים, א"כ ע"כ דסבר דבה דפליגי בשעת תביעה, א"כ תיקשי הך ברייתא דלא כמאן, וליכא למימר

משום מגו דנאנסו, דהא לא אסיק אביי אדעתיה, אלא ודאי דהך ברייתא סברי דפליגי בשעת הללואה, א"כ ליכא תנא דסבר צריך לפורעו בעדים, ומעתה שפיר תירץ ר"ת, ודו"ק כי זה נ"ל ברור.

בגמרא, אי דאית לי' ארעא וכו'. והקשה הגאון מ' יהונתן זצ"ל לפי מה שפסק בח"מ סי' קי"א ס"ק י"א דאם יש לו קרקע בעיר אחרת רבעל חוב גובה מלקוחות, לא מקשה הש"ס מדי, רלמא איירי דיש לו קרקע בעיר אחרת.

דף מ"ו ע"ב. כתב המהרש"א, ברשב"ם לעיל גבי לוקח ראשון לא בעי לפירושיו שמכר לו באחריות וחייש שמא יערערו אקרעק שלו דגרולה היא ע"ש. ותמ' לי דהא המהרש"א כתב בתוס', בשלמא לפי' הרשב"ם לק"מ וכו', ואע"ג רבלוקח שני נמי איכא תרי חששות וכו' מ"מ הלוקח חפץ יותר. וזה שייך אם החשש הוא משום בעל חוב, דמש"ה מעיד ללוקח שני כדי שיבא בעל חוב לטרופ מלוקח שני וישאר לו הקרקע, אבל אי אמדינן דהחשש הוא משום נגזל, הוה תרי חששות דשמא יפרע לו במעות, ושוב לא שייך תירוצ' המהרש"א דהלוקח חפץ בקרקע, דהא אפילו אם ישאר הקרקע ביד הלוקח שני, אם בא הלוקח ראשון לטרופ מלוקח שני יכול לסלקו לו במעות, וא"כ מה נפקא לי' מינה, וצ"ע.

וגם מה שכתב המהרש"א, ולפי' התוס' קשה אמאי לא נקט לוקח שני מעיד ללוקח ראשון. קשה לי דלא מקשה מדי, דהנה החידושי אנשי שם הקשה אמאי דקאמר הרשב"ם דלוקח שני מעיד ללוקח ראשון בדאית לי' ארעא אחריתא, ולחוש לבעל חוב כדחייש בלוקח ראשון, ותידיך דהכא הוה שני חששות, ע"ש. וא"כ לפי' תוס' דהחשש הוא משום נגזל, ע"כ צ"ל דתרי חששות נמי חיישינן, דהא הוה תרי חששות כקושית המהרש"א, דשמא יפרע לו במעות, ותיורצו לא שייך כאן, וא"כ צ"ל להתוס' דלוקח שני אינו מעיד ללוקח ראשון אפילו אית לי' ארעא אחריתא, דהא ס"ל להתוס' דתרי חששות חיישינן, ודו"ק.

בענין ב' עדים המכחישים זא"ז

מהגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס זצ"ל⁽¹⁾

עיין ש"ך חו"מ סי' ל"א שהביא הספק שנסתפקו חכמי בריסק האיד הדין בשני עדים המכחישים זא"ז שג"כ חד מינייהו משקר, אי נאמר ג"כ דפסולים לעדות אחר ביחד או לא, דבסי' ל' בטור וכל הפוסקים לא כתבו רק בשני עדים המכחישים זא"ז האיד הדין לאותו עדות, אבל לעדות אחרת לא הזכירו, רק בב' כיתי עדים כתבו דינא לעדות אחרת, משמע דבשני עדים המכחישים זא"ז לא פסולין לעדות אחרת, כיון שכל אחד אינו מוכחש משנים, והש"ך הסכים דאין חילוק בין שני כיתי עדים לשני עדים, והביא דברי הר"ן בפרק האשה שנתארמלה

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"ח. — ר"ז הועתק מעצם כתי"ק כחיבורו ארחות משפט על שו"ע חושן משפט, והגיע אלינו מאת ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבד"ק יאס. ישא ברכה מאת ד'.

בעד אחד אומר נתגרשה, ודברי הרמב"ן והריטב"א בעד אומר תנאי כו', עיי"ש. ובוה יש להקשות רזה הוי לענין אותו עדות גופי' כמ"ש בתשו' ש"י, ונחזי אנן בזה. הנה בש"ס דשבועות רף מ"ז ע"ב, פריך הש"ס אהא דאתמר שני כיתי ערים המכחישין זו את זו, אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה, רב חסדא אמר בהדי סהרי שיקרא ל"ל כו', מתיב רב הונא בר יהודה מתך דאחד אומר גבוה ב' מרדעות וא' אומר שלשה עדותן קיימת, א' אומר ג' וא' אומר ה' עדותן בשלה ומצטרפין לעדות אחרת, מה לאו לעדות ממון, אמר רבא הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ד"ח דהוי לי' תרי, ואין דבריו של אחד במקום שנים, ע"כ. ומעתה קשה, אם נימא כסברת חכמי בריסק דיש חילוק בין הכחשת תרי כיתי עדים להכחשת תרי סהרי, א"כ מה פריך רב הונא בר יהודה, הלא פלוגתא ר"ה ור"ח הוא בתרי כיתי עדים, משא"כ בהך דאחד אומר גבוה ר' כו' רהוי רק הכחשה מפי אחד, י"ל דמצטרפין שפיר אף לעדות ממון. והנה לפירש"י דעיקר הקו' יסוב לר"ח דפי' דמצטרפין לעדות ממון כל אחד כשר להעיר עם אחר עיי"ש, יקשה דהא י"ל דר"ח לא קאמר אלא בהכחשת ב' כיתי עדים דכל אחד איתכחיש מב' עדים, משא"כ היכא דלא נתכחש רק מפי ע"א, י"ל דמודה ר"ח דמהני בצירוף אחר אף לעדות ממון, אמנם אף אם נאמר דקו' הש"ס יסוב ג"כ לר"ה משום דלשון מצטרפין משמע דתרווייהו מצטרפי בעדות אחרת של ממון, ולר"ה לא מהני אחר מכל כת בעדות אחת, ות' רבא הוא ג"כ לר"ה. מ"מ קשה דילמא דוקא בשני כיתי עדים סובר ר"ה דלא מהני א' מכל כת משום דכ"א איתכחיש מתרי, משא"כ היכא דלא איתכחיש רק מפי ע"א י"ל רגם ר"ה מודה דמצטרפין יחד להגיד כאחד משום דאינו נפסל מפי ע"א, והיא קושיא גדולה. [עיין תומים ובחי' פנ"י במס' ר"ה מזה, ויש להקשות ע"ד, כי לא דן הספק רק לענין צירוף עם אחר, ובאמת עיקר הספק הנהו אם יועיל הגדתן כאחת מאשר לא יוכל לפסול עפ"י ע"א].

וליישב הדבר נראה לפענ"ד, דעיקר הדבר שנסתפקו חכמי בריסק, הוא רק לפי מה רקי"ל כר"ה רב' כיתי עדים המכחישים זא"ז זו באה בפ"ע ומעידה וזו באה בפ"ע ומעידה, והיינו מטעם מכיון דליכא בירור מי הם הפסולים אז המה בחזקת כשרות, מכיון דאין לדון עליהם תורת פסול כיון דהוי תרי נגד תרי ואנו דנין כעת על תרי עדים, מש"ה מוקמינן להו אחזקת כשרות, רק צירוף אחד מכת זה וא' מכת זה ל"מ, מכיון דאנו דנין רק על א', ואחד ודאי פסול, ופסולו מתרי, מכיון דאין אנו דנין רק עליו, מש"ה מכיון דאיכא אחד פסול ביניהם, לא מהני עדותן, מש"ה שפיר יש להסתפק היכא דתרי עדים מכחישין זא"ז אי מועיל עדותן כאחת, כיון דכ"א לא נפסל מתרי מש"ה מהני עדותן כאחת כמו בתרי ותרי לענין עדות אחרת, משא"כ לר"ח דסובר דבתרי ותרי לא מהני עדותן בערות אחר אף ראיין שום שם פסול על שום אחד מהן, דתרי לא יכלו לפסול תרי בהכחשה רק בחזמה, דעדותן על גופן של עדות, אפ"ה ל"מ עדותן משום דבהדי סהרי שיקרא ל"ל, וכיון דעכ"פ כת אחת משקרת, ואינו מבורר מי הם הכשרים אין יכולין להוציא ממון ע"י ספק פסולין, א"כ לדירי' אף היכא דהוכחשו תרי

עדים זא"ז, אף דאין אחד נפסל עפ"י חבירו, לא מהני עדותן בצירוף, מכיון דעכ"פ אחר מהם משקר והוי כמו תרי ותרי דכל כת בעדות אחרת אינו מועיל אף דאין שם פסול עליהם משום דבהדי סהדי שיקרא למה לי.

ומעתה לק"מ אשיטת חכמי בריסק, דקושיית הש"ס יסוב רק על ר"ח דסובר בהדי סהדי שיקרא למה לי, א"כ פשיטא לרידי' נם בהכחשת שני עדים לא מהני צירוף מכיון דעכ"פ אחד מהן משקר, ואף דאין שם פסול עלימו מכיון ראינו נפסל עפ"י אחד, הא גם בשני עדים המכחישים שני עדים אחרים אין שם פסול על שום אחת מהכתות, ואפ"ה לא מהני עדותן משום דבהדי [סהרי] שיקרא ל"ל, ה"ג דכוותי', משא"כ לר"ה לק"מ, אף אם נימא הפי' דמצטרפין לעדות אחרת של ממון שניהם יחד, משום רליכא כאן פסול כלל והוי כמו תרי כיתי עדים, ואף דע"כ אחד משקר, מ"מ אין שם פסול עליו מכיון דאינו נפסל עפ"י ע"א, משא"כ בחד מכל כת דע"כ א' פסול בוראי עפ"י שנים, כיון דאין אנו דנין רק עליו, וא"ש לנכון ודו"ק.

אמנם איכא למידק לפמ"ש הרשב"ם (ב"ב דף ל"א ע"ב) רשעמא דר"ח דסובר דבהדי סהדי שיקרא למה לי, משום דאוקי ממונא אחזקתי' עיי"ש, משמע דעיקר פלונתא דר"ה ור"ח, דר"ה אזיל בתר חזקת כשרות העדים ור"ח אזיל בתר חזקת ממונא, מעתה י"ל דבנוונא דליכא לר"ח ב' חזקת ממונא, נם ר"ח מודה לר"ה דאזלינן בתר חזקת כשרות של העדים, א"כ קשה מדוע הוצרך רבא לומר דמצטרפין בעדות אחרת לענין חר במקום תרי, מדוע לא משני דמצטרפין לעדות אחרת לענין עדות החודש דמהני עדותו עם אחר בעדות החודש אחרת, משום חזקת כשרות, וזה קו' גרולה לכאורה.

וצ"ל דס"ל לרבא דלענין החודש פשיטא דמצטרפין, ולא הוצרך כלל לאשמועינן, מהאי טעמא דמוקינן העדים בחזקת כשרות שלהן, וקו' המקשה יסוב כאן מה לאו לעדות ממון, דלעדות החודש פשיטא ולמימרא בעי. וע"ז משני רבא לענין עדות החודש חר במקום תרי, דאשמועינן דאין העדות בטל משום דהוכחשו בחקירות, משום רליכא דלא העירו בבת אחת לא שייך ביטול וכמש"ל סימן ל' ס"ק ד' עיי"ש, ונם מצד נמצא אחד מהם קא"פ אינו סובר רבא כר"ע וכדאי' בסנהדרין דף מ"א עיי"ש, והוי רבנותא טובא, וא"ש. אמנם דש"י לא פי' כפי' הרשב"ם דמשמע חזקת ממון סובר ד"ח דבהדי סהדי שיקרא למה לי, וזולת מטעם דהוי ספק פסול, והתורה דאמרה עפ"י שנים עדים יקום דבר, הוא דוקא היכא דהעדים בבירור כשרים, והיכא דהוי ספק פסולים אין עליהם תורת עדות, וכרמשמע מלשונו למעיון היטב.

ובזה עמרת' על כוונת התוס' במס' ר"ה דף כ"ד ר"ה אבל מצטרפין לעדות, וז"ל, למ"ד (שבועות דף מ"ז ע"ב) בב' כיתי עדים המכחישים זא"ז זו באה בפני עצמה ומעירה כו' נחא דמצטרפין לעדות ממון, אבל למ"ד בהדי סהדי שיקרא ל"ל, האיך מצטרפין לשום עדות אפי' לעדות החודש, לכן דחק בקונט' לפרש אחד מהן מצטרף עם אחר שיאמר כמותו, ובעדות של חודש זה איירי, והא דנקיט לעדות אחרת, כלומר דמצטרף עם אחרים דנעשה עדות אחרת, והכי מפרש לה

בהדיא בס"פ כל הנשבעין (דף מ"ח) משום דהוי ל' חד ואין דבריו של א' במקום שנים, עכ"ד. והמה משוללים הבנה לכאורה, דכתבו ומש"ה דחק רש"י, ואח"כ כתבו להכי מפרש בפ' כל הנשבעין, וא"כ תו דברי רש"י דברי הש"ס המה ואינם דחוקים, וגם מ"ש אפי' לעדות החודש אין לו ביאור, ועיין לח"מ הל' קה"ח פ"ב ה"ה. ועם מ"ש יוכן הדבר כמין חומר, דכתבו דלרבא ניהא דמצטרפין אף לעדות ממון משום דאפי' לממון מהני לרידי' משום דאין תורת פסול עליהם וכל כת אית ל' חזקת כשרות, משא"כ לר"ח לא מהני אף לעדות החודש דליכא חזקה המתנגד נגד חזקת העדים, מש"ה דחק בקונטרס לפרש א' מהם מצטרף עם אחר, דאם ר"ח מודה בעדות החודש, מדוע לא פ' הקונטרס לענין עדות החודש דמהני ג"כ לר"ח, ואף דרבא משני כן, משום דסובר דלא כר"ע ולענין הכחשה בחקירות בזא"ז, משא"כ רש"י מדוע לא פ' סתמא ואייתי אף כר"ע, אלא ע"כ משום דלר"ח לא מהני אף בעדות החודש דליכא חזקה, וכנ"ל.

מ"מ בעיקר הדבר נראה כדעת הש"ך דלא מהני צירוף אף בשני עדים המכחישים, משום דמ"מ חד מינייהו שקרן הוא, ואף ר"ה לא אמר אלא משום דמצינו למימר דאילו כשרים הם, משא"כ היכא דא' מהם משקר, אף דלא נפסל, גם ר"ה מודה דבהדי סהדי שיקרא ל"ל. ומ"ש התומים רמרש"י ורמב"ם דנקטו לענין חד במקום שנים ולא לענין מצטרפין, משום דס"ל כשי' חכמי בריסק דבכה"ג מצטרפין אף שניהם יחד ולישנא רמצטרפין משמע עם אחר, עכת"ד עיי"ש, לא נהיר, דאדרבה לישנא דמצטרפין משמע שניהם יחדיו, אלא דרש"י נקיט הטעם דהוי גם לר"ח, ותר"ם הלא כבר השמיענו האי דינא דמהני צירוף אף בהכחשה לעדות אחרת בפכ"ב מהל' עדות, והכא אשמועינן דמהני אף באותו עדות אף דהוכחשו בחקירות אין עדותן כטילה בזא"ז. ועיין בכנה"ג לעיל סי' ל' בב"י אות ט"ו שכו' וז"ל, אמר המאסף יש להסתפק בחלוקת אלו דעדותן בשלה, אם אחד מעדים ואחר מצטרפין, ומדברי רבינו בעה"ט ז"ל בס' ל"א יש להוכיח דמצטרפין, שכ' אבל אחד מכת זה ואחד מכת זה שהעידו אינו כלום, שאחד מהן ודאי שקרן, ומשמע דוקא משום דאחד מהם ודאי שקרן לא מצטרפי, הא ע"א מכת אחת עם עד כשר שבשוק, דליכא למימר ודאי שקרן הוא, מצטרפי, ומאחר שהוכחנו דמצטרפי, יש לחקור אי מצטרפי אף לאותו עדות שלא נתקיימה עדותו מחמת הכחשה, ויראה דאף לאותו עדות מצטרפי, דאע"ג דקיי"ל דבשתי כיתי עדים המכחישות זא"ז קיי"ל דלאותו עדות דברי שניהם בטליו, היינו טעמא משום דאוקי תרי [נגד תרי] ואוקי ממונא בחזקת מרי', אבל בכאן דל"ש למימר הכי, מצטרפי, עכ"ד עיי"ש, ובאות ט"ז כתב וז"ל, ומכאן, דלהר"מ לכ"ע ולדעת רש"י כפי דעת בעל גידולי תרומה, כל שעדותן כטילה לא מצטרפין אחד מהם עם אחד שבשוק שלא כמו שכתבתי למעלה, עכ"ד. וכפי הנראה אישתמיש מיני' ש"ס הנ"ל דמכואר להדיא דמהני בע"א המעיד כדבריו לאותו עדות. גם לא ידעתי מדוע הוכיח מדיוק, ולא מדכתב בפירושו דכל כת באה בפ"ע ומעידה, וצ"ע, ודו"ק היטב בזה.

חידושים והערות

מהגאון מוה"ר ישראל פרנס ראבד"ק טארנאפאל זצ"ל¹

הקשה הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל בליקוטי תשובות שבסוף ספר חידושי רקק"א (בסי' ה') וז"ל: נתקשיתי בדברי תוס' (שבועות דף ל"ג ע"ב) ד"ה היכי דכפרי וכו', וכמ"ד לקמן דף ל"ז, משביע עירי קרקע חייב. ולא זכיתי להבין דבריהם הקדושים, דהא בסוגיא שם מבואר דמאן דמחייב סבר כר"א דקרקע נגזלת דרריש ריבוי ומיעוט, ואיך כתבו דמיידי בקרקע דכותבים הרשאה כיון דאינה נגזלת וכמ"ד דמשביע עירי קרקע פטור, הא אם משביע עירי קרקע חייב, ס"ל דקרקע נגזלת וצ"ע, עכ"ל. [וכן הקשה בגליון הש"ס שם בשבועות]. ולק"מ, דאף למ"ד קרקע נגזלת, ר"ל שעומד ברשות גזלן לאחריות, ומ"מ הבעלים יכולים להקדישו כיון דלא תפס בה הגזלן ממש, ע' ב"מ דף ז', וז"פ.

בס' חוות דעת סי' פ"א סק"א כתב וז"ל: תמו' לי על התוס' בבכורות (דף ו') שהקשו אהא רג טהור שנמצא במעי דג טמא דליתסר משום כל היוצא, דהו' לחם להקשות קושיא זו ג"כ אציר דגים דמותר מדאורייתא דליתסר משום כל היוצא, רזה לא נתיישב בתירוצם שתירצו ע"ש, עכ"ל. ולק"מ, רמבואר בתוס' חולין קי"ב (ד"ה ורובין) דצריך הטמאים לציר, מפני שהוא משקה, אבל אוכלין אסור כמו פרה במעי גמל דיליף מקרא בבכורות, אף דנשתנה לדבר המותר, כ"ש ביצת היענה, וק"ל.

בס' חוות דעת סי' צ"א סק"ז כתב וז"ל: ובזה יש ליישב קושית התוס' בע"ז דף (ס"ו) [ס"ז] שהקשו על רש"י שפי' אהא דא"ר יוחנן טעמו ולא ממשו דרבנן כגון בשר שנפל לחלב, דהא בב"ח ודאי טעם כעיקר דאורייתא כמבואר בפסחים, ולפמ"ש לא קשה, דכוונת רש"י בשר שנפל לחלב ולא נתבשל דאז אין הבשר נאסר רק מכח שבלוע חלב נבלה שנאסרה כבר וזה הוי כבליעת טעם של שאר איסורין דטכ"ע לאו דאורייתא וכו', עכ"ל. — ותימא גדול, דברש"י שם (ס"ז ע"ב ד"ה טעמו) כתוב, חלב שנפל לקרידה.

1) נולד בשנת תק"ץ לפ"ק לאביו מוה"ר מרדכי שלמה פרנס מטארנאפאל נכד הגה"ק מוה"ר גרשון מקיטוב זצ"ל. ה' תלמיד מובהק להגאון בעל מנחת חינוך זצ"ל, ושימש שנים רבות כראב"ד דק"ק טארנאפאל. נרפס ממנו ספר יפה נוף (חידושי סוגיות ודרושים). גם נרפס ממנו חידו"ת בסוף ספר מנחת חינוך, ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' ר"ל. נלב"ע בשנת תרע"ה לערך. — חידושים הללו הגיעו לידינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפוראד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. יעלהו הש"ת על גפי מרומי ההצלחות.

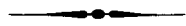
בס' חוות דעת סי' צ"ז (בחידושים) סק"ב כתב וז"ל: אין לשון עיסה בחלב שמא יבא לאוכלה עם בשר ואם לש כל הפת אסור, ואם נפל הפת אח"כ לירקות אסורין הירקות, צמח צרק סי' פ', ועיין ביאורים ס"ק ב' דמותר, עכ"ל. — ונ"ל הטעם, דלא דמי לבשר עוף בחלב, התם נעשה גוף איסור כעין דאורייתא, אבל כאן נחשב רק כבלע איסור והוי כתבלין הבלוע מין נסך, עי' סי' ק"ג סק"י, וק"ל.

ביו"ד סי' ק"ה סעיף ט' ברמ"א, וי"א דכל מליחה אינה אוסרת רק כדי קליפה. וכ' בחוות דעת סק"ז, ואין לסמוך אדיעה זו להתיר במליחה בקליפה בספק איסור תורה מטעם ס"ס כמ"ש הש"י, דהא אפילו באיסור דרבנן מחמירין לשער בס' אפילו בכחוש כמו שסיים הרב, מכ"ש בספק איסור תורה, וכ"כ בתשובת נודע ביהודה, עכ"ל. — ואין מוכרח, די"ל ספק דרבנן להקל רק בספק השקול, וכמה ספיקא דרבנן להחמיר מפני שנוטה יותר לחומרא, אבל בס"ס אפי' ספק אחד אין שקול מ"מ מהני משום רוב, עי' סדרי שהרה סי' ק"צ, וה"נ נוטה יותר לחומרא בדרבנן אסור.

בס' חוות דעת (בהשמשות) סי' נ' סעיף א' כתב וז"ל: ע' ש"ך ס"ק ג' שמסיק להתיר בספק השקול בהפסד מרובה דלא כהרב, ולפענ"ד נראה כהרב, ודברי האחרונים תמוהין, דלפי הכנתם בדברי התוס' (יבמות ל' ע"ב) דספק דרוסה וקוץ בושט טריפה מטעם דשכיח לאיסור, ועולא אפילו בשכיח פליג, ולפ"ז בספק השקול כ"ע מודו דמותר, א"כ אמאי פריך בש"ס מספק שומאה בדה"י דוקא לעולא, הא בספק השקול כ"ע מודו, וברה"י אפי' בספק השקול שומא, ואכ"ע קשה, עכ"ל. — ודבריו תמוהין מאוד בעיני, הא ליריד' נמי קשה, דברה"י אפי' ס"ס שומא ואפי' אלף ספיקות, ועוד ליריד' ספק א' ברה"י מדינא אסור, ומבואר בהיפך בתוס' ב"ב (נ"ה ע"ב) דמה"ט אפי' ס"ס אסור כיון דאפי' ספק אחד מותר מן הדין דאוקמא אחזקה, רק דיליף מסוטה, ואין חילוק בין ספק אחד לספק ספיקא ע"ש, אמנם באמת לק"מ, דהתוס' לא הוכיחו כדבריהם מהמקשן, די"ל המקשן סבר דווקא בא זאב די"ל אחר שחיטה נעשה ויש לתלות, רק התוס' הקשו לפי המסקנא דעולא סובר אין חוששין לספק דרוסה, וקי"ל כרבה ביבמות דאפי' ספק מחיים יש חזקה, וז"פ מאור.

זמן תשלומי דמי החתימה, הוא בתחלת השנה ולא בסופה!

שני מכתבים

מהגאון מוה"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל¹

אור ליום ה' ר"ח שבט תרפ"ג.

לידירי ה' ר' דוד שי' לבית פאטעש. שלום וברכה לו ולכב"ב.

מאוד שמחתי כאשר קבלתי מכתבו אשר בא בעזה"י לאה"ק בחהמ"ס קורם הזמן של קיטור לולבך דירושלמי פ"ב (דשבת²), וד' ית' יצליחו וימלא לו כל משאלות לבו לטובה, כי אווירא דא"י נשאר בקדושה לעולם, דזה פעל משה רבנו בראי' של א"י, כי מבואר בסוטה דף ט' דלא שלטה שונאים במעשה ידיו כי הוא מקדיש בקדושה עולמית תורה שבכתב ותורה שבע"פ קדושת הגוף קדושת שמן המשחה אשר לא יפקע לעולם, ולא שייך בהם באו פריצים וחללו עיין בתוס' יומא דף מ"ד ע"א, אף דבעזה"ר גם יש הרבה קנוקנות דחולין דף צ"ב ע"א, מ"מ באוויר א"י לא יפעלו כלום, וזה דיעות כזביות אשר הם נקראים שרים אמיתים כמ"ש רבנו הרמב"ם במורה ח"א רוחות, אך בא"י הם נמחים באוויר גדר שמן המשחה, וזה גדר תפילין כמבואר שבת דף קנ"ג ע"א, וזה וראו כל (עם) [עמי הארץ] כו' תפילין שבדאש, ובירושלמי דברכות פ"ה ה"א אפילו רוחות שבים, ונזכה אי"ה במהרה לגאולה האמיתית, ונזכה לראות בנין ציון וירושלים ולהשיג השגות של ועמדו רגליו ביום ההוא כו' ותרבה החכמה והדעת אי"ה במהרה. כ"ד ידירו המחכה לצאת מאת גץ חיון במהרה,

יוסף ראזין רב מדווינסק

אור ליום ג' י"ב כסלו תרפ"ה.

לחנתי הרב החו"ב שי' ולבתי היקרה הצמודה לי בקידת לבי שתי' לאי"ט.

ת"ל אתנו שלום. קבלתי מכתבם היום, והנה חרשות עדיין אין אצלי, רק מחכים אנו לקבל מכתבי מסע ואז נתחיל להתעסק אצל הטאמזנא להתיר הובלת הספרים, ואי"ה כשיגמר בכי טוב אסע מפה לצלחה ואכתוב לכם אז אי"ה, כי קצתי להיות פה וגם הזמן מאוד בפה דחוק ממילא גם לי דחוק מאוד. ומכח נכרי

(1) הועתק מעצם כת"י המונח בנזי ירדינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

(2) הלכה ו', ושם בקרבן העדה מפרש דזמן קיטור לולב הוא בערב חג הסוכות, אולם בפני משה שם מפרשו על יום שביעי של ערבה שקושרין הלולב עם האגורה להניח אותו מן הצד, יעו"י"ש. — וממכתב הנוכחי מוכח שהגאון מראניטשאו מפרשו כהפני משה.

כ"ד אביכם המאוד חפץ לשמוע מכם טוב סלה,

[illegible]

טל תורה על משניות סדר נזיקין

מהרב הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא ז"ל⁽¹⁾

מסכת בבא קמא

פרק ג' משנה י"א. היו שנים רודפים אחר אחר, זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק שניהן פטורין, אם היו שניהן של איש א' שניהן חייבין. ובתוס' יו"ט כתב וז"ל, ודוקא כי איכא סהדי דחד מינייהו אזיק הוא דאמרינן שניהם חייבים, אבל היכא דליכא סהדי בהכי, אע"ג דמודה מרייהו דחד מינייהו אזיק פטור, דהא אפילו יורה דהאי תורא הוא דאזיק נמי לא מחייב דקיימא לן פלגא נזקא קנסא ומודה בקנס פטור, עכ"ל.

ג.ב. עיין בתוס' דעק"א מ"ש בשם מהרש"א, ולי אפשר דדוקא בשור שהי' דורף מיקרי רגלים לדבר שהוא הרגו ולא הסלע, אבל בשני שוורים שהיו רודפים אין שום רגל"ד על הא' יותר מעל הב', ולכך אין הוראתו מועיל.

פרק ז' משנה ד'. גנב ע"פ שנים וטבח ומכר ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וז'.

ג.ב. עיין תוס' דעק"א, וכיותר יש להפליא ממשנתינו על דאב"ד שהובא בשיטה מקובצת ב"ק מ"א דסובר כאמת דעד אחד מחייב שבועה בקנס וגם משאיל"מ שייך בקנס יעו"ש, דמה יענה למשנתינו, ועיין בתפארת ירושלים כאן דכתב דחשוד על השבועה פסול רק מדבריהם כתוס' ב"ק ק"ה, ובקנס לא אולו בתר דבריהם, וזה לא יגהה מזור על הראב"ד, שכרשב"א ב"ק ק"ח שם בשם הראב"ד נראה דפליג על תוס' שם וסובר דחשוד על השבועה פסול ליטבע מה"ת יעו"ש. ואפשר דוקא חשוד על השבועה דחשוד לאותו דבר גופא פסול מה"ת, אבל הכא הוא חשוד משום שגנב וכשר לשבועה מה"ת כתוס' ב"מ ה', ועיין קצה"ח סי' צ"ב. וגם יש לומר דכל הדין דחשוד שכנגדו נשבע ונוטל, תקנתא היא, דמה"ת הוא פטור לגמרי דל"ש משאיל"מ כיון דדוצה ליטבע, ואנו אין מניחין אותו, כתוס' ב"מ ה' ד"ה שכנגדו, ותוס' שם ותקנתא, יעו"ש ודו"ק.

מסכת בבא מציעא

פרק ח' משנה ב'. זה אומר שאולה וזה אומר שכורה, ישבע השוכר ששכורה מתה. וברע"ב שם כתב וז"ל, לא אפשר לאוקמה כמשמעה, דהא קיי"ל טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים, עכ"ל.

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה א' קננט' ג' עמוד י"ז. — חידושים והערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בנליון המשניות שלו, וגמסר אלינו מאת ידידנו האברך החשוב הוקר והנעלה מו"ה חיים ברוך טעשער נ"י, מעוזבון תנה"צ מוה"ר יהודה הורוויץ מדויקוב זצ"ל, שהי' תלמיד חביב ביותר להגר"מ אריק זצ"ל בהיותו אבר"ק טארנא (משנת תרפ"ב עד שנת תרפ"ו). זכרה לו אלקי לטובה.

נ.ב. צ"ע דהכא לא הודה לו כלום, דהא אם השכורה מתה פטור, וא"כ א"צ בזה לבוא להא דמענו חטין והודה לו בשעורין. ושור"ר בזה בשם"מ שם שהאריך בזה.

פרק י' משנה ג'. הבית והעלי' של שנים שנפלו, אמר בעל העלי' לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה לבנות, הרי בעל העלי' בונה את הבית ודר בתוכו עד שיתן לו את יציאותיו, רבי יהודה אומר אף זה דר בתוך של חבירו צריך להעלות לו שכר. וברע"ב שם כתב וז"ל, וקסבר זה נהנה וזה אינו חסר חיוב, עכ"ל.

נ.ב. צ"ע דבגמ' אידחי לה דגם ר"י יודה בזה, והכא חסר היא, וצ"ע.

מסכת בבא בתרא

פרק ו' משנה ד'. בתוס' חדשים בשם הגר"א ז"ל כתב וז"ל, דבבית שני ה' החיבל וק"ק כאחד ולא ה' מחיצה מפסקת, עכ"ל.

נ.ב. הנה לפי"ז ה' גבהו ארבעים משום רלא ה' מחיצה בבנין וה' הכל א', וצ"ע דהרי בש"ס ב"ב ג' פריך ובמקדש מ"ט לא עבד אמה טרקסין, כי קאי בתלתין קאי במפי לא קאי, ומגלן דהוי גבוה טפי דכתיב גדול יהי' הבית האחרון, הרי דארבא משו"ה לא ה' מחיצה משום דה' גבוה מנזה"כ ולא שה' גבוה על ידי שלא עשו מחיצה אמה טרקסין, וצע"נ על דברי הגר"א ז"ל. — ואולי הש"ס ב"ב ג' קאי אליבא דרשב"ג דלדידי' ע"כ לא בעינו רומו כחצי ארכו, אבל לרבנן באמת הטעם כמ"ש הגר"א, וצ"ע.

פרק ט' משנה ו'. ברע"ב ד"ה ושייר כתב וז"ל, אבל אם אמר יתנו לפלוני כך וכך אחר מותו אינו צריך קנין ואפילו שייר לעצמו, עכ"ל.

נ.ב. עיין חו"מ סי' ר"נ סעיף ט'.

מסכת פנהדרין

פרק ג' משנה ד'. ואלו הן הקרובין, אביו ואחיו ואביו ואחיו אמו וכו' אמר רבי יוסי זו משנת רבי עקיבא אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכו'. וברע"ב שם כתב וז"ל, וכל הראוי ליורשו, תשלום משנתו של ר"ע ולא ממשנה ראשונה, וכל הראוי ליורשו דהיינו קרובי האב, אבל קרובי האם כגון אחי אמו שהזכרנו כשר לו שהרי אין אחי אמו ראוי ליורשו, אבל הוא ראוי לירש אחי אמו, לפיכך הוא פסול להעיד לו, עכ"ל.

נ.ב. תמהני דזה לפי פ' רש"י שהוא משנה ראשונה, אבל לפי מה שפ' הרע"ב כהרמב"ם ז"ל שזה משנת ר"ע, א"כ כל הראוי ליורשו היינו אחי אמו כיון שהוא פסול לאחי אמו גם אחי אמו פסול לו.

פרק ט' משנה ו'. הבעל ארמית קנאין פוגעין בו. וברע"ב שם כתב וז"ל, והוא שתהי' הנכרית בת נכרי, עכ"ל.

נ.ב. נראה דאתי לאפוקי בת גר תושב כמ"ש רמב"ם פי"ב מהל' איסורי

ביאה, ועיין רמב"ם כאן בפיהמ"ש נראה דאם היא אינה עוברת ע"א אין קנאין פוגעין בהם, יעו"ש.

מסכת מכות

פרק ג' משנה ח'. ה' לבוש בכלאים כל היום אינו חייב אלא אחת, אמרו לו אל תלבש אל תלבש והוא פושט ולובש חייב על כל אחת ואחת. וברע"ב שם כתב וז"ל, לא פושט לגמרי אלא כיון שהוציא ראשו והחזירו חייב, עכ"ל.
נ.ב. מקור דברי הרע"ב מרמב"ם בפיה"מ. וצ"ע דבנמ' אמרו בית יד אונקלי כשפושט ולובש חייב, ולמה נקטו הם ראשו.

מסכת עדיות

פרק ח' משנה ח'. ברע"ב ד"ה בדיר כתב וז"ל, דעזרת נשים דין רשות הרבים יש לה, עכ"ל.

נ.ב. כוונתו דגם עזרת נשים וכל הלשכות שבתוכו נמי דינם כרה"ר, אבל עזרת ישראל ועזרת כהנים בוודאי הוי רה"ר, כדמוכח בפסחים ג"ט דהא שחיטה ה' בעזרת כהנים כדאי"ב בפ"ק דכלים, ואפ"ה קאמר שם עזרת רה"ר היא.

מסכת עבודה זרה

פרק א' משנה ח'. אלו דברים אסורים למכור לעובדי כוכבים, אצטרובלין וכו' ותרגול חלבן, ר' יהודה אומר מותר למכור לו תדנגול לבן בין התרגולין, ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו לו לפי שאין מקריבין חסר לאליל. ובתוס' חרשים שם כתב וז"ל, אע"ג דצער בעלי חיים דאורייתא, כבר כתבו התוס' בסוגיא דלעיל אההוא רשוק של עובדי כוכבים בהמה תעקר ריש כח בידם לעקור דבר מן התורה היכא דנראה קצת טעם ע"ש, עכ"ל.

נ.ב. דבריו תמוהים דאיזה טעם יש כאן, לא ימכור לו התרגול ולא יצטרך לקוץ, ואולי משום איבה מוכרח למכור לו, וצ"ע. ויותר נראה דכל שיש צורך לאדם בדבר לא חיישינן משום צעב"ח וכיון דהעכו"ם רוצה ליקח ממנו ונותן לו דמים יתרים מותר לקוץ כרי שלא יפסיד הדמים. ועפי"ז צ"ע דברי הפלתי יו"ד סו"ס נ"ז דמשמע מדבריו דגם בכה"ג חיישינן לצער בעלי חיים, ועיין גוב"י מה"ת יו"ד סי' י"ג ובפמ"ג או"ח סי' תס"ח, ועיין ב"ב כ' פסיק שדי לכלבים, איכא צעב"ח יעו"ש, משמע דבכל אופן אסור לקוץ אבר אף שירוויח עי"ז, וצ"ע.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין טעה בשבע ברכות

אייזיק אזכאנד

ראש ישיבה בישיבת טעלו

וויקליף, אהייא

הערה למסדרי קדושין

הנה מסדרי קידושין מדרקקין היטיב על כל מה שנוגע לקדושין ולכתובה, אבל יש עוד שמעון השגחה מצד המסדר קדושין, לכן לא יסתלק אחר הקדושין והכתובה עד אחר ברכת נשואין, למנוע ספיקות ומעוטים שיש בהם שאלות בפוסקים. ונקח דוגמא א' שקרה, וכן יש כיו"ב הרבה.

מעשה בחופה, שהנקרא לברך ברכה ראשונה תחת החופה, בירך בא"י אמ"ה שהכל, ורצה לגמור ברא לכבודו — אי משום שלא שמע היטיב שהוא הראשון, או משום שהחליף לשבע ברכות של ברכת המזון שהראשונה היא שהכל ברא לכבודו, ועכ"פ התחיל לומר שהכל, ותיקנו אותו לומר בורא פרי הגפן, וסיים בורא פרי הגפן, ונמצא שאמר בא"י אמ"ה שהכל בפה"ג.

והנה אם לא תיקנוהו, והי' מסיים כמחשבתו, שהכל ברא לכבודו, לא היתה שום שאלה, דסדר ברכות אינו מעכב, והרי בירך שהכל וכו' על הכוס, והברכה בפה"ג שעל הכוס לא מעכב, ושפיר יצא, והשני הי' מברך בפה"ג. אבל מאחר שתיקנוהו מתוך בהילות, וסיים בפה"ג אחר שהכל, יש בזה שאלה. דנהי דתיבת שהכל שעירב לא מפסיד הברכה, אבל השאלה היא, כיון שבשעה שאמר שם ומלכות דעתו היתה על שהכל ברא לכבודו, שהיא על אסיפת העם, כמו שפירשו כתובות ז', ולא כוון על היין, וסיומו היתה בפה"ג על היין, מה דינו, אם יצא בברכת היין או לא. [ולשיטת רמב"ם ודעה ראשונה באור"ח סי' ר"ט ס"א, ככה"ג יצא ברכת שהכל, מיהו לא קי"ל כותי'] הנה לשיטת רש"י ברכות י"ב, הו"ל בעיא דלא אפשר, אם יצא ברכת היין, דאמר התם, פשיטא היכא דנקט כסא דחמרא בידו' וקסבר דשכרא הוא ופתח ובירך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא, דאי נמי אמר שהכל נהי' בדברו יצא, דהא תנן על כולם אם בירך שהכל וכו' יצא, אלא היכא דנקט כסא דשכרא בידו' וקסבר חמרא הוא ובירך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי, בתר עיקר הברכה אזלינן או בתר חתימה אזלינן, ופרש"י, שנוצר בשעה שאמר מלך העולם, וסיים כפי הכוס, והבעיא אי אזלינן בתר כוונתו בשעה שאמר שם ומלכות או בתר חתימה, ולא אפשר, ומספק לא מחזירין. וא"כ מוטל על המסדר קדושין להשגיח בעצמו או בשלוחו למנוע ספקות, ולשים עין ולב על הברכות בלי בהילות ולסדרם כראוי.

אך יותר מזה אירע לפעמים, שהמברך שומע טעותו, ובשעה שסיים שהכל ברא לכבודו, אומר תוכ"ד בפה"ג, וברכתו לפנינו, בא"י אמ"ה שהכל ברא לכבודו בורא פרי הגפן, ובה מסתבכים באשלי רברבי, דלשיטת רש"י לכאורה בפה"ג ליכא בעיא [רשם בברכות תשאר הברכה כפי כוונתו בשעה שאמר שם

ומלכות, והיינו על היין, כיון שאמר בפה"ג, ומה שהוסיף, אחר שראה ששכרא בכום, שהכל נהי' ברברו, לא יפסיד] ובג"ר ראה שסיים כפי כונתו שהכל ברא לכבודו, לא תתבטל הברכה עבור הוספתו בפה"ג, ועל השני לברך בפה"ג. אמנם לשיטת הרי"ף שמפרש שם בברכות, שנזכר טעותו אחר שסיים בפה"ג, וסיים תכ"ר שהכל נהי' ברברו, והבעיא בגמרא אי אולינן בתר תחלת הסיום או בתר חתימה, ומפרש כן כנראה מחמת קושיית הראב"ר המובא ברא"ש שם, שהקשה על פרש"י רלא מצאנו בשום מקום שהכונה תפסיד הברכה. ונראה סמך לרבריו מדין הראשון שבגמרא הנ"ל, במה דפשיט להש"ס בנקט כום חמרא וקסבר שכרא ופתח ובירך ארעיתא דשכרא שהכל נהי' ברברו יצא, אף שהוא יין, מפני דברכת שהכל אם בירך על היין יצא, ולכאורה הא דתנן על כולם אם בירך שהכל יצא, איירי שידע שזה יין, אלא שסבר שמברכין כן על היין, אבל בטעה שסבר שהוא שכר ומברך שהכל על השכר, מנ"ל דיצא על היין שלא כוון עליו, אלא משמע רהכונה אינה מפסדת הברכה אם לא שכוון לדבר אחר. ולפיכך פירש הרי"ף, דאין הבעיא כפרש"י מחמת הכונה בשעת שם ומלכות, שזה לא מפסיד, אלא הבעיא מחמת הסתירה בסיום הברכה, דפתח בפה"ג וסיים שהכל נהי' ברברו, מהו העיקר, ההתחלה שבסוף או החתימה עצמה, ולא אפשר.

ולענין הלכה, המחבר בס"א הנ"ל הביא שיטת רש"י בשם ר"א שפירש דהבעיא אי אולינן בתר הכונה דשם ומלכות, או בתר חתימה, ואח"כ בסעיף ב' הביא בזה"ל, לקח כום שכר ובירך בפה"ג ותוכ"ד נזכר שטעה וסיים שהכל נב"ד, וברכתו היתה בא"י אמ"ה בפה"ג שהכל נב"ד יצא. ובפשוטו כונת המחבר לשיטת הרי"ף, וכ"כ הגר"א ובאה : ועוד הרבה אחרונים, והא שלא כ' שברך ארעיתא דחמרא, סמך על מה שהזכיר בס"א שטעה בחפץ [ולא שטעה בדיון], וא"כ גם בכה"ג הו"ל בעיא דלא אפשר, ומספק אין מחזירין. וסדר דברי המחבר הם, שבתחלה הביא שיטת רש"י דהו"ל ספק אי אזיל בתר כונה או בתר חתימה, ומספק יצא, דאין מחזירין, ואח"כ בסעיף ב' הוסיף רבותא שפי, דאפילו אמר ב' הלשונות בפה"ג ושהכל נב"ד יצא מספק, שמא אולינן בתר חתימה. וא"כ בג"ד, להרי"ף יצא ידי יין ואין מחזירין אותו אף אם יגמור שהכל ברא לכבודו בודא פה"ג, כיון שחתם ביין, ולרש"י משמע דיצא ידי שהכל ולא ידי בפה"ג, ויחזור השני ויברך בפה"ג.

אמנם זה אינו פשוט, שהמג"א לא פירש כן בדברי המחבר בסעיף ב' דאיירי שכוון לחמרא, אלא פירש שטעה בדיבור וידע מה שנמצא בכום, והמחבר לא העתיק דין הרי"ף אלא דין חדש כתב, כנראה שפוסק כרש"י דאם כוון לחמרא בשעה שאמר שם ומלכות ואמר בפה"ג אין ספק שיוצא ברכת היין, ומה שהוסיף שהכל לא מפסיד, לפיכך פירש בסעיף ד' דאיירי שטעה בדיבורו ולא כוון על חמרא, לפיכך יוצא ידי שהכל.

ומה"ש פסק שם המג"א בסוף סי' ר"מ, ב' דינים, א' בטעה בפוקח עורים ומלביש עדומים, וחב' בטעה בברכת האש בהבדלה שהקדים לברכת בשמים דאולינן בתר הכונה. וז"ל, והיכי דבעי למימד פוקח עורים וטעה בדיבורו ואמר

מלביש ערומים וחזר ואמר תוכ"ר פוקח עורים, צ"ע אם יצא פוקח עורים, ולפנינו ב' תיבות אלו, "צ"ע אם" נמצאים בסוגרים, כי יש גורסים ברכריו בלי צ"ע, אלא בפשיטות יצא, כי כן מסתבר, מאחר שכוון. לומר פוקח עורים וגם סיים כן, אלא שמעך בריבורו וערבב תיבות אחרות שלא מעניינא אינו מפסיד הברכה, והגורסים "צ"ע אם" טרחו ליישב, רמ"ש מכוס שכרא שמעך בדיבורו, לפי פירוש המג"א שם, והוסיף בפח"ג, ומ"מ יצא אם סיים שהכל נב"ד, ולמה בפוקח עורים היו ספק. ותי' הדגמ"ר דשאני כוס שכרא, שמחשבתו ניכרת מתוך הכוס שהוא שכרא, משא"כ בפוק"ע לא ניכרת מחשבתו שמועה, וכ"כ הדגמ"ר על הדין השני של המג"א שם שכ' בזה"ל, מי שאמר אחר ברכת היין בורא מאורי האש ונזכר וסיים בורא מיני בשמים יצא ומיהו צריך לחזור ולברך בורא מאורי האש, ונ"ל דרוקא כשנתכוין בשעת הברכה על הבשמים, אבל כשנתכוין על האש יצא ומברך אח"כ על הבשמים, עכ"ל. וגם בזה הוסיף הדגמ"ר, דהא דיצא ידי בשמים, איירי שהבשמים בידו דמחשבתו ניכרת, ולכאורה למותר הוא, דהא איירי בנתכוין לברך על הבשמים אלא שמעך בדבורו ועירב בורא מאורי האש ונזכר וסיים בורא מיני בשמים, שפיר יצא על הבשמים, אף אם לא נקט בידו, כיון שלזה כוון ובזה חתם, וכן בפוקח עורים דאיירי המג"א, דרצה לברך פוק"ע אלא שמעך בדבורו ולבסוף נזכר וסיים כרצונו פוקח עורים, איזה צ"ע יש בזה, הלא בין אי אזלינן בתר הכונה ובין אי אזלינן בתר החתימה הרי שתיהן לדבר אחד עלו, ומה בכך שאין ניכרת לשומעים, הרי הוא יודע, והקב"ה יודע מחשבתו, וההפסק אינו מפסיד הברכה.

וכן מה שטרח המחמ"ש ליישב הגירסא דצ"ע, והיינו שתלוי בפירוש הבעיא דגמרא אי אזלינן בתר הפתיחה בדבר שסמך מיד אחר הזכרת השם ומלכות, או אזלינן בתר החתימה, זהו הצ"ע, עיי"ש דמפרש את הבעיא בב' אנפי, הא' דס"ל לבעל הבעיא דפתיחה עיקר, אלא דמסופק כיון דאין לבפח"ג מקום לחול על שכרא, במל, או דמ"מ מפסיק לברכת שהכל, או דמסופק בעל הבעיא ללכת אחר חתימה, ולצד הראשון יצא ידי פוק"ע, כיון דפתיחה עיקר, ולצד הב' הוי ספק שמא החתימה עיקר. ודוחק גדול הוא לפרש כן, כיון דהש"ס אומר פתיחה עיקר או חתימה עיקר, ולדידי לא הו"ל להזכיר כלל או חתימה עיקר, כיון דלצד הראשון פתיחה ודאי עיקר, אלא שהספק אם יש הפסק בברכה. ועוד דלפי המחמ"ש, גם בדין בשמים כן, שאם רצה לברך על הבשמים ומעך ואמר בורא מאורי האש ונזכר וסיים בורא מיני בשמים כרצונו הו"ל בכלל הצ"ע, ולא כן הוא במג"א, שהרי כ' בבשמים דודאי יצא ידי בשמים, והדג"מ מה"ט הוסיף דאיירי שהבשמים בידו דמחשבתו ניכרת, אבל המחמ"ש שאין תולה בהיכר מעשה, יקשה מאי שנא זה מזה.

והיות שגם דברי הדגמ"ר דחוק, חדא מצד הסברא כמשכ"ל, דלמה יהא תלוי במה שניכר בדברים שבין אדם למקום, כיון שיודע הוא כונתו, והקב"ה ודאי יודע כונתו, מה לנו בניכר לרואים, ועוד שלא הזכיר המג"א שהבשמים בידו, דבכח"ג הו"ל להזכיר, כיון שזה משנה את הדין, דאם לא היו בידו נשאר בכלל

הצ"ע אם יצא ידי בשמים, או שמא יצא ידי בורא מאורי האש ולא יחזור לברך, ואילו החזיק בידו הבשמים הוא ודאי שיוצא ירי בשמים וחוזר ומברך על האש כמש"כ מפורש המג"א, ואולי מה"ט הוצרך המג"א לכתוב ומיהו צריך לחזור ולברך על האש, לומר שהוא ודאי. מיהו י"ל הא שהוצרך לכתוב ומיהו יחזור ויברך על האש, הוא להוציא מסברא אחרת, שלא נחשוב שיוצא ידי שניהם על האש ועל הבשמים בברכה אחת, כיון שהזכיר בורא מאורי האש ובורא מיני בשמים, וכפי שר"ל לפי האמת הכפ החיים, ודימה זה למש"כ ביור"ד סי' של"א סעיף ע"ח שיכולין לצאת בברכה אחת בא"י אמ"ה אקבמו"צ להפריש תרומות ומעשרות על כל הפרשות. אמנם לא דמי, דהתם כל התרומות והמעשרות באין להתיר את הטבל, דכל זמן שחסר א', עריין טבל הוא, לפיכך ענין אחר הוא, משא"כ אש ובשמים ב' ענינים נפרדים המה. ועכ"פ בנוגע הצ"ע שבמג"א, מתקבל יותר רברי הנתיב חיים, דלא גרים במג"א את הצ"ע.

ולפי"ז בנ"ד, למג"א ראזיל בתר כונה, הר"ז רומה למש"כ המג"א בבשמים ואש בסוף רבריו בסוף הסימן ר"ט, רכשנתכוין לברך על האש המאוחר וסיים ונזכר ואמר תוכ"ד בורא מיני בשמים, המוקדם בסדר הברכות, יצא ירי אש, וחוזר ומברך על הבשמים, וה"נ כשנתכוין לומר שהכל ברא לכבודו המאוחר, והזכירוהו אחר שסיים, ואמר תוכ"ד בפה"ג, תשאר הברכה כפי כונתו בשעת השם שהכל ברא, ויחזור לברך בפה"ג, ולשיטת רש"י בברכות, נמי כן הוא, אבל להרי"ף אינו כן, ראף שכונן על החמרא אבל מאחר שחתם אחר בפה"ג שהכל נה' ברברו יצא, ובנ"ד נמי יצא בברכת בפה"ג שחתם בה, וא"כ שאלה רידן תלוי' באשלי רברבי.

אמנם המ"ב פירש את רברי המחבר ע"פ הגר"א דסובר כהרי"ף דאזיל בתר חתימה, ואילו בבשמים פסק כמג"א לילך בתר הכונה, שאם כוון לברך על האש ונזכר וסיים על הבשמים חוזר ומברך על הבשמים דלא אזלינן בתר החתימה, ולכאורה היא סתירה ברבריו, אך המ"ב מיישב זה, והוסיף בזה"ל, דהא על האש ג"כ צריך לברך, וכונתו רשאני עוברא דשכרא שא"צ אלא ברכה אחת, אז אזלינן בתר חתימה, אבל במקום שצריך ב' ברכות אזלינן בתר הפתיחה, ולפי"ז בנ"ד שצריך ב' ברכות, גם להרי"ף תשאר הראשונה, שעלי' היתה כונתו, ולא יצא ידי יין, והשני יצטרך לברך על היין בפה"ג. ולענ"ד אינו כן, דעצם סברת המ"ב צ"ב, דאם להרי"ף ושו"ע החתימה עיקר, איך משתנה הרין במקום שצריך לשתייהם, מ"מ תכריע החתימה, ואיפוא המקור לחרש הלכה זו.

והנה לכאורה קשה מאי ראמר הש"ס בברכות י"ב הנ"ל, פשיטא היכא דנקט כסא דחמרא בירי' וקסבר שכרא הוא ופתח ארעתא רשכרא וסיים ברחמרא יצא דתנן על כולם אם בירך שהכל יצא. הא לא דמי, דהתם ירע את החפץ, אלא שטעה ברין, וחשב שברכתו שהכל, אבל הכא חשב לברך על שכרא שהכל ולא על יין ומנ"ל להש"ס דיצא בכה"ג על היין שלא כוון לצאת על היין בששהכל, והרי בנשפך הכוס לא יצא בברכתו על אחר מפני שלא כוון לו. וצ"ל עפ"מ רפליגי בעלמא בב' לשונות מהו כונתו בעיקר, לשון ראשון או לשון אחרון, רי"ל שחוזר מל' ראשון וגם י"ל שאינו חוזר אלא רוצה להשאיר פתחון פה לכשיצטרך, וה"נ

כאן, כשאומר ד' לשונות בברכה אחת, יש בזה ג' אופנים, לפעמים מוסיף מספק שמא יצטרך לזה, ולפעמים צריך וראי להוסיף להתירו לשתות, ולפעמים יותר מזה, שחוזר ממה שאמר ורצונו שהברכה תחול רק על ההוספה ולא על מה שאמר קודם, ושפיר מהני דתוכ"ד כדבור דמי. וכאלו אמר השם ומלכות על זה שמסיים ולא על הקודם, שכידו לקובעו על מה שירצה, על הלי הראשון או על האחרון, כיון דנחשב תוכ"ד כאלו עומד בו עדיין.

ועכ"פ מאחר שהגענו ליסוד זה מסוגית הגמרא, דקביעות ברכה היא כחלות דעלמא שתלוי ברעת המכרך, ונשתנה לפי דעתו ורצונו תוכ"ד, אם לקיים ל' ראשון או לחזור או להוסיף, אם כן א"ש דברי המ"ב, שיש מקור לדבריו בכ' ברכות לילך בתר פתיחה מן הסוגיא גופא, מדין הראשון דנקט כסא דחמרא שיוצא בו בברכת שהכל אף שמתחלה לא כוון בברכה זו על חמרא, מ"מ מאחר שנזכר שהכוס הוא של חמרא ואמר בפה"ג אחד שהכל, אינו חוזר ממה שאמר, כיון שיכולין לצאת בה, ומהני מחמת כונתו עתה, שמסכים להשאיר אותה ברכה, וכונה דהשתא הרי היתה כמו הכונה בשעת אמירת שם ומלכות, ומה שמסיים בפה"ג אינו אלא מספק שמא צריך לזה, אבל מאחר שא"צ, נשארה במקומה, ולכן בכ"מ שצריך לברך שתי הברכות, אלא ששינה הסדר ע"פ טעות, אזלינן בתר כונתו בשעת שם ומלכות, כנון בברכת האש והבשמים, שאם כוון על האש, נשאר כן, אף שסיים על הבשמים וכן ברכת פו"ע ומלביש ערומים כיון שאין לו טעם לבטל, שהסדר אינו מעכב, זהו כאופן הראשון. והאופן השני, כדון השני שבגמרא, דנקט כסא דשכרא וטעה ואמר בפה"ג ונזכר והוסיף שהכל וכו', זהו בעיא דגמרא, משום שא"א להשאיר לשון ראשון במקומה, שהרי בזה לא יוכל לשתות דלא מהני בפה"ג על שכר, ובכה"ג צריך להוסיף שהכל כדי שיחול ש"ש על שהכל ולא יהא בלי ברכה, אבל אינו עוקד מה שאמר בפה"ג, שא"צ לעקור, דמאחר שהוסיף שהכל תו לא קפיד, דהו"ל ב' שבחים, ובכה"ג הוי בעיא. והאופן הג', הוא נדון דידן, שר"ל שהכל ברא לכבודו, ונודע לו שלא נאמר עדיין בפה"ג, ומתקן ומסיים בפה"ג, בכה"ג נלענ"ד דניזל בתר חתימה מדין וראי, דנהי דיש בה מעלה שלא יהא ש"ש לבטלה בכל אופן, שהרי צריך לשתי הברכות, מ"מ אנו סהרי דבכה"ג רוצה לחזור ממה שאמר ולעקור לגמרי ולקבוע אמירתו שם ומלכות רק על החתימה, ולא שתשאיר חלות ברכה שהכל ברא לכבודו, שהרי נתכבד בה אחר, ואין רצונו לחטוף ולגזול אותה מן השני, ואם להגיד לשני לומר בפה"ג לא ירצה, אחד שהכל שמעו החתימה בפה"ג מן הראשון וענו אחריו אמן, יהא נראה כחוזר שנית על ברכה שנאמרה כבר, ולא ירצו לענות אמן, וגם יתבייש הוא, וכן הראשון, אחר שיבא לידי שיחה בצבור על הטעות, וחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ופגם הוא גם למסדר קרושין. מכל הני טעמי, וראי דעת המכרך לעקור חלות הברכה דשהכל, אלא לתפוס לשון אחרון לברכת בפה"ג, ולכן יש לשני שפיר לברך שהכל ברא לכבודו כסדרן, שאינו בכלל הבעיא דש"ס ברכות י"ב הנ"ל.

זהו מה שנוגע להלכה לענין דיעבר, אבל לכתחלה יש למסדר קרושין להשניח שלא יבואו לידי ספיקות ושאלות.

בענין חזקה שאין עמה טענה והמערער אין לו ראי'

יצחק שמואל גמזו

מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון

קרית באבוב, בת"ם

הרמב"ם בפרק י"ד מהלכות טוען ונטען הלכה י"ב פסק, כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה, כיצד הרי שאכל פירות שדה זו כמה שנים ובא המערער ואמר לו מאין לך שדה זו שלי הוא, השיבו ואמר לו איני יודע של מי היא, וכיון שלא אמר לי אדם כלום ירדתי לתוכה, אין זו חזקה, שהרי לא טען שלקחה ולא שנתנה לו ולא שירשה, ואע"פ שלא טען, אין מוציאין אותה מידו עד שיביא זה המערער עדים שהיא שלו וכו', עכ"ל. וכן כתב המרדכי במסכת בכא בתרא דף מ"א (אות תקל"ד) וז"ל, הוה מסתפק מאן דלית לי' שום עדות ידוע בקרקע ומערער על חבירו וא"ל מה אתה עושה בתוך שלי, וא"ל המחזיק שלא אמר לי שום אדם מעולם שום דבר, ומיהו לא אצא עבורך עד שתברר בעדים שהיא שלך, מי מצי לסלוקי מן הקרקע או לא. וכתב רשב"ט דטענה נכונה היא, מהא דאמר לעיל (ל"ד ע"ב) גבי ארבא אי תפס לא מפקינן מינ', ומדאיות אחרות, דכל ממון שבא לידי אדם ואית ב' ספיקא אינו רשאי להוציא מידו עד שיתברר בעדים ברורים, עכ"ל. וכן פסק השו"ע בחו"מ סימן קמ"ו סעיף ט'.

והקשה השער המשפט בסימן קל"ט סעיף ב', והנתיבות בסימן קמ"ו סעיף ט', והגר"א בסימן קמ"ו ס"ק כ', דמבואר בשו"ע סימן קל"ט סעיף ב', שנים שחלוקים בדבר ואין שום אחד מהם מוחזק בו, כההיא ארבא דהוו מינצו עלי' בי תרי וכל חד אמר ידידי הוא, כל דאלים גבר וכו', בא השלישי וחטפה בלא טענה מוציאין אותה מידו, ואין לו תקנה עד שישב לכל אחד ואחד, שהרי אינו יודע למי ישב וכו'. ומבואר מהשו"ע, דאע"פ שאין לכל אחד שטוען שלי היא ראי' לדבריו, מ"מ מוציאין מהשלישי שחטפה בלא טענה, ואינו יכול לומר שמא גם לשנים הראשונים אין להם חלק בה, וכן מבואר בגמרא דף ל"ה ע"ב, דאיתא התם, אמרי נהרדעי אם בא אחד מן השוק והחזיק בה אין מוציאין אותה מידו, ופרשב"ם ואע"ג דלא טעין מידי דשמא גם לב' הראשונים אין להם חלק בה, ורב אשי פליג וס"ל דכיון דלא טעין מידי מוציאין אותה מידו, והכי קימ"ל. ועו"ק, דטעם נהרדעי מבואר בעליות דרבינו יונה, דכיון דכל אחד מכחיש את חבירו בטענת ברי, אין כאן שום דאי' שתחי' לאחד מהם. וכן מבואר בגמרא, דטעמא דנהרדעי משום דתני רבי חייא גזלן של דבים לאו שמי' גזלן, ופרשב"ם, דס"ל דבגזלן כי האי מיירי שגזל משנים החלוקים בדבר, זה אומר שלי הוא וזה אומר שלי, וא"כ במקום שרק אחד טוען שלי, גם נהרדעי מודו דמוציאין מיד זה שחטף בלא טענה, וא"כ האיך פסקו הרמב"ם והמרדכי והשו"ע דאם מחזיק בקרקע בלא טענה אין מוציאין מידו עד שיביא המערער עדים שהיא שלו.

ומתרגים השער המשפט והנתיבות, דאם בשעה שהחזיק בשדה כדון החזיק, דלא אמר לו אדם שום דבר, ושמא הפקיד השדה או מחל לו בעל השדה, לכן אין

יכול המערער להוציא ממנו אלא בעדים, דהממע"ה. אבל בנמרא ברף ל"ה ע"ב ובשו"ע סימן קל"ט, דהמערער טוען טענת ברי שזה שלו לפני שהאחר החזיק בזה, והוא נאמן בטענת ברי שלו, דברי ושמא ברי עדיף כשאין מוציאין מחזקת ממון, וכיון דכבר זכה זה שטוען ברי דשלו הוא, א"כ זה שמחזיק בלא טענת, כגזלן יחשב, ומוציאין מידו. והנתיבות מוסיף, דבשו"ע סימן קמ"ו ס"ט וברמב"ם פי"ד מהלכות טו"ג הלכה י"ב, הו"ל כדין אבירה, דהמוצא האבירה אסור לו להחזיר למי שטוען שזה שלו עד שיביא עדים או סימנים, והכא נמי אסור למחזיק הקרקע לתת למי שטוען שזה שלו. ואע"פ דגבי אבירה אסור למוצא לאכול פירות, והכא המחזיק אוכל פירות, מ"מ הכא בקרקע מותר למחזיק לאכול פירות דהו"ל כחצר דלא קיימא לאגרא, דמבואר בשו"ע סימן שס"ג סעיף ו' דמותר להשתמש בתוכו, ואסור לו לתת לשום אדם עד שיביא עדים שזה שלו, עכת"ד. ומקשה השער המשפט על הגמרא ברף ל"ה ע"ב, דלמה נאמין לזה שאומר ברי שזה שלו, למה לא ניזול בתר רובא דעלמא ונימא דמרובא בעלמא הוא, דהנה הפנ"י בכתובות (דף י"ב) הקשה, למה בעינן סימנים באבירה ולא מהני ברי להוציא מהמוצא אבירה, דהרי המוצא אינו מוחזק בזה דאינו שלו, ובמקום דליכא מוחזק לכ"ע ברי עדיף, ותיריך דאזלינן בתר רובא דעלמא, ואמרין דהך אבירה מרובא דעלמא פריש ולא מהטוען ברי. ומקשה השער המשפט, דהכא נמי אמאי נאמין לזה שטוען ברי שזה שלו, ולא ניזול בתר רובא דעלמא, ומתריך דרובא כשהמוצא אבירה מוחזק בה או אזלינן בתר רובא דעלמא, אבל כל זמן שלא החזיק בה אדם, מהימנינן לזה שטוען ברי, וזה שחשפה אח"כ הוי גזלן ומוציאין מידו, ודוחק וצ"ע. אולם מוכח מהגמרא ברף ל"ה ע"ב, שאם לא הגביהו את האבירה, נאמן בטענת ברי שזה שלו, ובמקום ששנים ראו את המציאה ואחד אמר שלי הוא שאני אבדתי, וקדם השני וזכה בו, מוציאין אותו מידו ונותנים לזה שטען שזה שלו, דברי עדיף, במקום שעדיין לא הגביהו את האבירה. וצ"ע דמבואר בשו"ע בסימן ר"ס ס"י בהג"ה, דכספק הינוח והוא במקום המשתמר ועבר ונטלה אם יש בו סימן יכריז, ואם אין בו סימן יהא מונח עד שיבוא אליהו, ואמאי, כיון שלא זכה בו המוצא יצטרך להכריז, דהא מי שיאמר שלו הוא יהי' נאמן דברי עדיף בכה"ג, וביותר קשה על רש"י בב"מ דף ל"ו ע"ב ד"ה ואם נמל שכ' וז"ל, ואם בא אחר ואמר שלי הוא וסימן אינו נותן בו לא יחזירנו, שמא אינו שלו וסוף הבעלים לבא ויביא עדים שהניחו שם לפיכך יהא מונח ביד זה עד שיבוא אליהו, דהאי לא יחזיר לא שיהא שלו קאמר דהא מעיקרא באיסורא אתא ליד' אם הניח הוא עכ"ל, וא"כ כיון דס"ל לרש"י דהמוצא לא זכה בה, אמאי אם בא אחר ואמר שלו הוא לא יחזירנו, הא בכה"ג ברי עדיף וצ"ע, עכת"ד. והגר"א בס' קמ"ו סק"כ מקשה, דהאיך מוכיח המרדכי מהגמ' ברף לר: דאמרין אי תפסינן לא מפקין, דהכא נמי אין מוציאין מיד המחזיק עד שיביא המערער עדים שזה שלו, דהתם שאני שזה ביד ב"ר לכן לא מפקין. ועוד הקשה, דהתם איכא תרי מערערים וכל אחד אחד מכחיש את חברו, ולכן לא מפקין כיון שידוע לנו שאחד בא לגזול את חברו, אבל במערער אחד שטוען שזה שלו מנא לן דלא מפקין מיד המחזיק שמודה שאינו שלו לזה שטוען ברי שזה שלו וצ"ע, עכת"ד.

עוד צ"ב, דלפ"ד התיבות מבואר, דהמחזיק אסור לו להוציא הקרקע מידו כדן שומר אבירה עד שיביא המערער עדים שהיא שלו, ומלשון הרמב"ם והשו"ע שהבאנו לעיל שכתבו ואע"פ שלא טען אין מוציאין אותה מידו עד שיביא זה המערער עדים שהיא שלו, משמע דאין כח לב"ד להוציא מידו, אבל אם המחזיק רוצה לתת למערער הרשות בידו לתת. וכן מלשון המרדכי בב"ב אות תקל"ד שהבאנו לעיל, בלשון השאלה כתב, מי מצי לסלוקי מהקרקע או לאו וכו', משמע דאי רוצה המחזיק, פשוט שיכול לתת למערער. וצ"ב, דבלשון התשובה כתב להוכיח מהגמרא בדף ל"ד ע"ב דאם תפס לא מפקין, דכל ממון שבא לידי אדם ואית ב' ספיקא אינו רשאי להוציא מידו עד שיתברר בעדים ברורים עכ"ל, מבואר דאפילו המחזיק רוצה לתת למערער אינו רשאי, וצ"ע.

והנראה בעזהשי"ת, דההיא ארכא דהוו מינצו עליה, וכן בקרקע, אין לזה שם אבירה, וכן כתב האור שמח בפ"י מהלכות טו"נ, דדרך ספינה להיות בנהר וברשותא דמרא קיימא, וכן כתב הגידולי שמואל בדף ל"ה ע"ב, והקהלות יעקב סימן כ"ד, דקרקע וארכא כיון דאינה אבודה מבעלי, אינו נעשה ע"ז שומר אבירה. ולפ"ז אתי שפיר משמעות הרמב"ם והמרדכי והשו"ע, דאם המחזיק רוצה לתת את הקרקע למערער הרשות בידו, כיון דאינו נעשה ע"ז שומר אבירה, רק ב"ד אין מוציאין מידו. ובגמרא בדף ל"ד ע"ב דאמרינן אי תפסינן לא מפקין, ומבואר דאסור להוציא מידם, היינו בב"ד דוקא. וכן מה שכתב המרדכי, שיש ראיות אחרות רכל ממון שבא לידי אדם ואית ב' ספקא אינו רשאי להוציא מידו עד שיתברר בעדים ברורים, היינו דוקא בדבר שנעשה ע"ז שומר או ב"ד, אבל הכא המחזיק בקרקע, הוי הדין שב"ד לא יכולים לסלקו מזה, כמו שמבואר במרדכי בשאלה, והא דהמרדכי הוכיח מהגמרא בדף ל"ד ע"ב, אע"פ דלא דמי להתם, וכמו שהקשה הגר"א, דשם הוי ב"ד דוקא, נראה דכוונתו להוכיח דחוינן מהתם דבטענת ברי ושמא לא אמרינן דברי עדיף שב"ד יתנו לזה שמוען ברי, ואע"פ דהתם לא הוי אבירה, כדפרישית דההיא ארכא לא הוי אבירה מהבעלים, ומ"מ לא מהני הכרי להוכיח שזה שלו, והכא נמי אין ב"ד יכולים להוציא מהמחזיק כשהחזיק בהיתר ע"י טענת ברי של המערער. והקושי השני דמקשה הגר"א, דהתם איכא תרי מערערים וכל אחד מכחיש את חברו ולכן לא מפקין כיון שידוע לנו שאחד בא לגזול את חברו, אבל במערער אחד מנא לן דלא מפקין מיד המחזיק שמודה שזה אינו שלו לזה שמוען ברי שזה שלו. נראה לישב בעזהשי"ת, דהנה הרמב"ם פ"י מהלכות טו"נ הלכה ו' כתב, ספינה וכיוצא בה שהיו שנים נחלקים עלי' זה אומד כולה שלי וזה אומד כולה שלי, ובאו לב"ד ואמר אחד תפסוה עד שאביא עדים, אין תופסים אותה, ואם תפסוה ב"ד והלך ולא מצא עדים וכו' ואין מוציאין אותה ב"ד מידן עד שיביאו עדים או עד שידור זה לזה או יחלקו ברצונם ובשבועה כמו שביארנו, עכ"ל. וכן מבואר במאירי, שכתב שאין ב"ד מוציאיים מידם אפילו נמלכו שניהם להוציאה מידם, הלכך תהא מונחת בידם עד שיתפשרו ביניהם לחלוקה או לדרך אחרת או שידור זה לזה או שיביא אחד מהם רא' או ער שיבא אליהו וכו', עכ"ל. ומבואר מהרמב"ם, דאפילו שניהם רוצים לחלוקה, אין חולקין אלא בשבועה, ובמאירי מבואר, דאפילו שניהם

רוצים שיוציאו מידם ויהי' הדין כל דאלים גבר לא עבדינן אלא עד שיתפשרו ביניהם, ומקשה האור שמח פ"י מהלכות טו"נ על הרמב"ם, דלכאורה אם ירצו לחלוק שלא בשבועה מאן מחי בדייהו, וכן אפשר להקשות על המאירי, דאם רוצים שניהם לעשות דין כל דאלים גבר מאן מחי בדייהו, עיי"ש באריכות.

והנראה דהרמב"ם והמאירי למדו פשט דמשמע בגמרא אם תפסינן לא מפקינן אפילו שניהם רוצים, והיינו כיון שב"ד תפסו הרבד לא מוציאים הדבר מידם עד שיתברר מי הבעלים, וחיישינן שמא זה שייך לאדם אחר, וע"י טענת ברי לא הוי בירור, אלא ע"י בירורים של ב"ד, כגון שבועה או שיורד זה לזה והוי כע"א. ואפשר רכונת המאירי שכתב שיתפשרו לחלוקה, היינו בשבועה כדעת הרמב"ם, ומוכח מהגמרא לפי הסבר הרמב"ם והמאירי, דאפילו שניהם רוצים לא מהני, וחיישינן לאדם שלישי שאולי שייך לו הארבא, ושפיר הוכיח המדרכי מכאן דגם במערער אחד שטוען ברי שזה שלו לא מוציאין מהמחזיק, דחיישינן שמא זה שייך לאדם אחר. ואע"פ דאפשר לומר דאם כל אחד טוען ברי נגד חברו אז אמרינן דכל ברי מבטל את חברי של חברו, ולכן אפילו שניהם רוצים לא מהני, משא"כ בדין המדרכי דרך אחד מערער וטוען ברי, מ"מ ס"ל למדרכי דהחילוק הזה ס"ל נהרדעי בדף ל"ה ע"ב, אם בא אחד מן השוק והחזיק בה אין מוציאין אותה מידו, וכמו שהבאנו לעיל ההסבר של עליות דרכינו יונה, דכל ברי מבטל את חברי של חברו וחיישינן שמא זה שייך לאדם אחר, אולם רב אשי ס"ל דאם בא אחד מן השוק והחזיק בה מוציאין מידו, ולא אמרינן דכיון דברי מבטל חברי חיישינן שמא זה שייך לאדם שלישי, וא"כ אמאי אמרינן דאם ב"ד תפסו לא מוציאין מידם אפילו שניהם מסכימים, הרי לא חיישינן לאדם שלישי ומוציאין מיד האדם השלישי, ומוכח מכאן דב"ד שאני, דאין מוציאין מידם כל זמן שאין בירור מוחלט, וטענת ברי לא הוי בירור מוחלט, אלא ע"י שבועה, או כשמודים זה לזה והוי ע"א ובזה ב"ד מוציאים מידם. ומזה הוכיח המדרכי, דכשאחד מחזיק בחיתר אין ב"ד מוציאין מידו ע"י טענת ברי של המערער.

וקושיית שער המשפט נראה לישב, דהנה האור שמח פ"י מהלכות טו"נ כתב מסברא פשוטה, דאם נראית אבירה ואמר אחד שלי הוא ובא אחר וזכה בה לא מפקינן מיד הזוכה בלא סימנים, ואע"ג דבספינה אמרינן בדף ל"ה ע"ב דאם בא אחר בלא טענה מוציאין מידו, זהו דוקא במידי דלא הוי אבוד, ודרך הספינה להיות כנהר ותחת חזקת בעלים קיימא, אבל במידי דהוי אבוד שנמצא חפץ ברה"ר והדבר בחזקת אבוד, כזה אם בא אחד ואמר שלי הוא וקדם אחד וזכה אין מוציאין מיד המחזיק, עיי"ש עכת"ד. וכדבריו מוכח מדרש"י בב"מ דף ל"ז ע"ב ד"ה ואם נטל וכו', ומהשו"ע סימן ר"ס ס"י בהג"ה, שהבאנו לעיל בשם שער המשפט. ומה שהוכיח השער המשפט מהגמרא בב"ב דף ל"ה ע"ב דמהני חברי כשעדיין לא זכה בזה אחר, מבאד האור שמח דהיינו דוקא בספינה ובקרקע דאינו אבוד מהבעלים, ובזה לא שייך סברת הפנ"י דנימא דכל דפריש מרובא פריש ונימא שמא מרובא דעלמא פידש.

והנה לעיל ביארנו דהנתיבות ס"ל דהפשט בשו"ע סימן קמ"ו ס"ט שאין מוציאין מידו כל זמן שהמערער לא מביא עדים, היינו דאסור להוציא מידו כדן אבירה, והאור שמח פ"י מהלכות טו"נ לומד, דאין לזה דין אבירה, ולפ"ז הפשט שאין מוציאין מידו, היינו דאין כח ביד ב"ד להוציא מידו, אבל הרשות בידו להחזיר הקרקע למערער. ולכאורה נראה בספר עליות דרבינו יונה דף ל"ה ע"ב ריש ב' רעות בזה, דאמרינן התם, אמרי נהרדעי אם באו אחד מן השוק והחזיק בה אין מוציאין אותה מידו, וכתב בעליות רר"י דטעמייהו דנהרדעי כיון שכל אחר מכחיש את חבירו בטענת ברי אין ראי' שתהא לאחר מהם, הלכך אם בא אחר מן השוק והחזיק בה אע"פ שעושה כן שלא כדן אין מוציאין אותה מידו כדן, דהו"ל כממון שאין לו תובעים, והרי זה כמו שיורד בשדה אחר שלא נודע מי הוא בעל השדה שאין ב"ד נזקקין להוציאה מידו, כי שמא שדה זו הפקר היא, ועוד שאם יוציאנו מידו שמא יש נזק לבעל השדה בכך שיחזיק בה א' מב' אלו, שהם באים בטענה, וטוב לבעל השדה בכך שיח' ביד זה שהוא מודה שאינו שלו וכו', עכת"ר. נמצא לפי הפשט הראשון של ר"י אין מוציאין מידו כדן, ולפי הפשט הב', מוטב שישאר ביד זה שאין לו טענה על השדה. ואע"ג דלא קימ"ל כנהרדעי, אלא כרב אשי דמוציאין מידו. מ"מ במקום שהחזיק בהיתר קודם שבא המערער וטען שזה שלו, דקימ"ל בזה דאין מוציאין מידו כמו שפירשנו בשם השער המשפט והנתיבות את רברי הרמב"ם והמרדכי והשו"ע, א"כ יוצא רלפי הפשט הא' של ר"י אין מוציאין מידו כדן, וכמו שפירשנו לעיל, ולפי הפשט הב' של ר"י אפ"ל כדברי הנתיבות שאסור לו להוציא מידו, דמוטב שישאר בידו שמוען שאינה שלו, ודו"ק.

לסיכום: א) אדם שהחזיק בהיתר בקרקע או ארכא בלא טענה, ואחר מערער שלי הוא, לפ"ד הנתיבות אסור לו להוציא מידו עד שיברר בעדים שזה שלו. ב) אבירה שמונחת ברה"ר ואדם טוען ברי שזה שלו זכה בזה, ואם אדם אחר מגבי' את זה חייב להחזיר לו, כן הוכיח שער המשפט מהגמרא בב"ב דף ל"ה ע"ב דס"ל דהיא ארכא והקרקע יש להם דין אבירה. ג) לפ"ד שבארנו בעזהשי"ת כיון שהספינה והקרקע אינה אבודה מבעלי' אין לזה שם אבירה, ולכן מבואר בגמרא בב"ב דף ל"ה ע"ב רזוכה בטענת ברי, אבל באבירה כתב האור שמח בפ"י מה' טו"נ דאין זוכה בטענת ברי, ובפרט כפירוש הפנ"י בכתובות רחישנין דנפל מרובא דעלמא, משא"כ בקרקע ובספינה. ד) במקום שזה אבירה או במקום שאינו אבירה, והוא שומר ע"ז או ב"ד, אסור להם להוציא מידם עד שיבררו מי הבעלים ולא מהני טענת ברי. ה) במקום שאינו אבירה, כגון בקרקע או בארכא והחזיק בהיתר, אין ב"ר יכולים להוציא מידו ע"י טענת ברי של המערער, כמו שמפורש ברמב"ם ובמרדכי ובשו"ע, אבל כיון שהוא איננו שומר, יכול להחזיר הקרקע למערער שמוען שזה שלו.

בענין הזומר וצריך לעצים

נפתלי ראובן ציטראנענבוים

תלמיד במתיבתא עין חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

במס' שבת דף ע"ג ע"ב איתא, אמר רב כהנא הזומר וצריך לעצים, חייב שנים, אחת משום קוצר ואחת משום נוטע, (פי', שבזומר יש שתי פעולות, קוצר, משום שקצר וצריך לעצים, ונוטע, משום שהזמירה גורמת שיצמח), א"ר יוסף האי מאן דקמל אספסתא (פי', קוצר תבואה שחזור וצומח) חייב שנים, אחת משום קוצר ואחת משום נוטע, אמר אביי האי מאן דקניב סילקא (פי', חותך תרין שחור וגדל) חייב שנים, אחת משום קוצר, ואחת משום נוטע, ע"כ. ובמס' מועד קמן דף ב' ע"ב איתמר, המשקה מים לזרעים משום מאי מתרינן ב', רבה אמר משום חורש רב יוסף אמר משום זורע, אמר רבה כוונתי ידי מסתברא, מה דרכו של חורש לרפווי ארעא, האי נמי מרפווי ארעא הוא, (פי', דבמה שמשקה את הזרעים גורם שהקרקע ירופה והוה תולדה רחורש), אמר רב יוסף כוונתי דירי מסתברא, מה דרכו של זורע לצמוחי פירא, הכא נמי מצמח פירא, אמר לי' אביי לרבה, לרירך קשיא ולרב יוסף קשיא, לרירך קשיא משום חורש אין משום זורע לא, לרב יוסף קשיא משום זורע אין משום חורש לא, (פי' דאפילו אם רבה ור"י כ"א מהם סובר, שמשקה דמיא יותר לחורש או זורע, אבל סו"ס כיון דרמיא ג"כ למלאכה אחרת, נחייבו שנים), וכי תימא כל היכא דאיכא תרתי לא מחייב אלא חרא, (פי', וא"כ כיון דנוכל לחייבו רק משום מלאכה א', לכן פליגי, וכ"א ס"ל דרמיא יותר לזורע או לחורש), והאמר רב כהנא הזומר וצריך לעצים חייב שנים, אחת משום נוטע ואחת משום קוצר, קשיא, ע"כ.

והנה הרמב"ם בהל' שבת פ"ח ה"ב כתב וז"ל, המשקה צמחין ואילנות בשבת, הרי זה תולדות זורע, עכ"ל. ובחלכה ד' כתב וז"ל, כל זרע שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו, כגון אספסתא וסלקא, הקוצרו כשנגה חייב שתי חטאות, אחת מפני שהוא קוצר, ואחת מפני שהוא נוטע, וכן הזומר והוא צריך לעצים חייב משום קוצר ומשום נוטע, עכ"ל. ותמחו האחרונים על הרמב"ם, דכיון דבמס' מו"ק הקשו בגמ' על רבה ור"י שאמרו דמשקה מים לזרעים חייב רק משום מלאכה א', מהא קיי"ל הזומר וצריך לעצים חייב שנים, ובגמ' אסיק, קשיא, א"כ מאחר דהרמב"ם פסק דזומר וצריך לעצים חייב שנים, הו"ל לפסוק דמשקה מים לזרעים חייב שנים, משום זורע, ומשום חורש, והני תרי פסקי סתרי אהרדי. עיין בשו"ת נו"ב מהרד"ת חאו"ח סי' ל"א, ומנ"ח מלאכת זורע, ואגלי של מלאכת זורע, ואור שמח בפ"ז מהל' שבת, ושאר אחרונים שהאריכו בקו' זו. ועוד תמה בשו"ת נו"ב הנ"ל, על מה שפסק הרמב"ם כרב יוסף, דמשקה מים לזרעים חייב משום זורע, והא אנן קיי"ל דרבה ורב יוסף הלכה כרבה, וא"כ הי' לו לפסוק דמשקה מים לזרעים חייב משום חורש, כיון דמרפה ארעא, וגם כמנ"ח מלאכת זורע האריך בקו' זו.

ונראה ליישב דעת הרמב"ם, דהנה בשו"ת נו"ב ובמנ"ח הנ"ל כתבו, דעל קושיא הראשונה לדעת הרמב"ם, עכצ"ל דכיון דהגמ' מסיק בקשיא ולא בתיובתא, וידוע הכלל דכל מקום דהגמ' מסיק בלשון קשיא, יש לה תירוץ, לכן ס"ל להרמב"ם דע"כ יש חילוק, דאפילו אם זומר וצריך לעצים חייב שתים, אפ"ה נוכל לומר דמשקה מים לזרעים חייב רק אחת, והאחרונים כל א' לפי דרכו, ביארו מהו החילוק לדעת הרמב"ם. ונראה ליישב על פי מה שהקשה בתוס' רי"ד במס' קידושין דף ג' ע"ב, על הא דאיתא התם דכל שאינו כזה אחר זה, בבת אחת אינו, דלפי"ז איך קיי"ל דאפילו אין איסור חל על איסור, אבל בבת אחת חלין שני איסורים, ולפי"ד הגמ' הנ"ל, הא כל שאינו כזה אחר זה, בבת אחת אינו, וא"כ לא יחולו שני האיסורים, אפילו בבת אחת, עכ"ק. ותי' דבשלמא כשאדם מקדש שתי אחיות בב"א וכדומה, שעושה כן מדעתו, יש לומר, דכיון שרצה ששניהם יחולו, ובזא"ז לא יוכלו לחול, גם בבת אחת לא יחולו, אבל כששני איסורים חלין מעצמם בבת אחת, (כגון עובר של הקדש שנולד, דאיסור קדשים ואיסור גיד הנשה חלין בבת אחת), עכצ"ל ששניהם יחולו, דמה נאמר, ששניהם לא יחולו ולא יהי' בו איסור כלל, א"א לומר כן, דזהו חוכא ופולול, דמשום שיש בו שני איסורים יהא מותר לאוכלו, ולומר דרק איסור א' יחול, ג"כ א"א, דהי מינייהו מפקת, ולכן חלין שני האיסורים, עכ"ד. והנה הברוך מעם בשער הכולל דין ב', ובחי' מהר"ץ חיות במס' חולין דף פ"ט ע"ב, ובשאר אחרונים, כתבו דלפי"ד התוס' רי"ד הנ"ל, אם שני איסורים יבואו בב"א, ואיסור א' יהי' חמור מהשני, אז יחול דק החמור, ולא שייך לומר הי מינייהו מפקת, דמפקת הקל ורק החמור חל, עיי"ש.

ולפי"ז יש לומר דבר חדש, דאפילו רב כהנא דס"ל דזומר וצריך לעצים חייב שתים, מודה דלעולם לא שייך לחייב על פעולה אחת יותר מחיוב א', וכמו דאיתא בגמ', כל היכא דאיכא תרתי לא מחייב אלא חדא. והא דאמר רב כהנא דזומר וצריך לעצים חייב שתים, הוא משום דא"א בענין אחר, דלומר דלא יתחייב על שניהם, א"א, דהוא חוכא ופולול, דמשום דיש בו שתי מלאכות לא יתחייב כלום, ולומר דנחייבו רק על מלאכה א', זורע או קוצר, הי מינייהו מפקת ועל איזה מהם יתחייב חטאת, וממילא חייב שתים, והוא ממש כסברת התוס' רי"ד הנ"ל. והנה לפי"ד האחרונים הנ"ל, דאם איסור א' חמור מחבירו, חל דק החמור, דלא שייך לומר הי מינייהו מפקת, א"כ ה"ה אם יעשה פעולה אחת שחייב עליו משום שתי מלאכות, והפעולה דומה יותר למלאכה א' מלמלאכה אחרת, אז א"א לומר דחייב שתים, משום דהי מינייהו מפקת, דשפיר י"ל דמפקת המלאכה שהפעולה אינה דומה לה כ"כ. לפי"ז יצא לנו חידוש גדול, דסברא הנ"ל דרב כהנא דחייב שתים, שייך דק כששתי המלאכות שוין בשייכותן אל הפעולה, ודו"ק.

והנה זהו פשוט דהגמ' לא הקשה מעולם על הא דרבה ור"י, דלמה לא מתחייב משקה מים לזרעים משום זורע וחורש, דמשקה מים לזרעים דומה לזורע וחורש בשוה, דכוודאי ס"ל לכל אחד מהם דמשקה מים דומה יותר או לזורע משום דמצמיח, או לחורש משום דמרפה ארעא, ורבה ס"ל דחלק העיקר בפעולת

השקאת מים הוא הריפוי ארעא, ור"י ס"ל רהחלק העיקר הוא ההצמחת פירות, ובזה פליגי, רק רקושיית הגמרא לרבה ולר"י הוא, ריתחייב שנים, משום ראפילו אם לרבה ולר"י כל אחד לפי שיטתו רומה יותר למלאכה אחת, אעפ"כ יתחייב שנים, רמה לנו אם רומה יותר לחורש או לזורע, מו"ם יש בפעולה זו תכונת שתי המלאכות הנ"ל. וכן מפורש שם בתוס' להריא, שהסבירו שם למה כל אחד מהם סובר דמשקה מים רומה יותר לחורש או לזורע, עיי"ש מילתא בטעמא, וקושיית הגמרא היא, סוף סוף נחייבו שנים שיש בו תכונת שתי מלאכות הנ"ל. ועל זה כתבו האחרונים הנ"ל כל אחד לפי דרכו, ליישב מהו החילוק בין זומר וצריך לעצים, ומשקה מים לזרעים.

ולפי"ז לא קשה פסקי הרמב"ם אהררי, ראפילו אם ההלכה רוומר וצריך לעצים חייב שנים, אפ"ה שפיר פסק הרמב"ם דמשקה מים לזרעים חייב רק משום אחת, והוא משום דבזומר וצריך לעצים, שתי המלאכות שנכללו במעשה זו, דהיינו זורע וקוצר, שוין, ולכן חייב שנים, אבל במשקה מים לזרעים, רכ"א לשיטתי, לרבה רומה יותר לחורש, ולר"י רומה יותר לזורע, ממילא א"א לחייבו שנים, רלא שייך לומר הי מינייהו מפקת, רלכ"א לפי שיטתי מפקת המלאכה שאינה רומה כ"כ, דהרי לפי מה שכתבנו, הא רחייב שנים, הוא רק משום הי מינייהו מפקת, וכד' תוס' רי"ד הנ"ל, ולכן שפיר פסק הרמב"ם שתי ההלכות הנ"ל, ודו"ק.

אך לכאורה יש לשרות נרגא בדברינו הנ"ל, דהנה התוס' במס' מו"ק כתבו דסברת פלוגתא רבה ור"י אם משקה מים רומה יותר לחורש או לזורע, הוא, ררבה ס"ל בתר עיקר המלאכה אולינן (דהיינו המעשה) ועיקר המלאכה הוא ריפוי ארעא, והצמחת פרי הוא רק מה שבמחשבתו רוצה שהשקאת מים יגרום הצמחת פרי, ורב יוסף ס"ל דאע"ג דעיקר מלאכה רומה לחורש, מחשבת הנפש לאו לרפויי ארעא, והעיקר הוא המלאכה שמחשבתו רוצית בכך, וזה פלוגתתם, עיי"ש. ולפי"ז, בשלמא לרב יוסף דס"ל רהכל תלוי במחשבה, מש"ה במשקה מים הרומה יותר לזורע מלחורש, חייב רק משום זורע, אבל בזומר וצריך לעצים, דשניהם שווין, משום ררוצה בשניהם, בהצמיחה, וגם צריך לקצירת העצים, לכן חייב שנים, וכמו שכתבנו לעיל. אבל לרבה דס"ל דמשקה מים רומה יותר לחורש מלזורע, משום דהפעולה הניכרת מיר הוא הריפוי ארעא, והצמיחה היא רק במחשבתו, א"כ ה"ה בזומר וצריך לעצים, מלאכת קוצר הוא עיקר המלאכה, ומלאכת זורע הוא רק במחשבתו, והרי זה רומה ממש למשקה מים, א"כ אכתי קשה קושיית אביו בריש מו"ק, רכיון דרב כהנא ס"ל בזומר וצריך לעצים חייב שנים, אעפ"י שרומה יותר למלאכה א' מלחבירו, איך קאמר רבה הכא רחייב רק משום חורש.

אבל באמת, אררבא, לפי"ז עוד יתיישב לנו גם הקושיא השני' שהקשה בשו"ת נו"ב הנ"ל, מדוע פסק הרמב"ם כרב יוסף במקום רבה, והי"ל לפסוק כרבה רחייב משום חורש. אבל להנ"ל יתיישב, דהנה במנ"ח מלאכת זורע כתב

ליישוב קו' זו, על פי מה שכתב שם ליישוב קושיית הגמ' ארבה ור"י מרב כהנא, ויצא לו שם לפי דבריו, דתי' זה שייך רק לר"י ולא לרבה, והא דנקט שם בגמ' לשון קשיא, רמשמע שיש לו תי', הוא משום דלר"י יש תי', אבל לרבה הוא תיובתא, וכ' שם דלכן פסק הרמב"ם כרב יוסף, דכרבה א"א לפסוק, ראב"י הקשה עליו מרב כהנא, ולרבה לא שייך תירוצ' על קושיית אב"י, משא"כ לרב יוסף שייך תירוצ', ולכן כיון דהרמב"ם פסק כרב כהנא דהזומר וצריך לעצים חייב שתיים, פסק כר"י דחייב משום זורע, עיי"ש. ולפי דברינו נוכל ליישב קושיא הנ"ל בסגנון המנ"ח, דדוקא לר"י שייך מה שכתבנו דהא דחייב שתיים בזומר וצריך לעצים, הוא משום דשניהם שווין והי מינייהו מפקת, משא"כ במשקה מים דחייב רק משום זורע, אבל לרבה לא שייך תי' הנ"ל, דלדידי' זומר וצריך לעצים דומה למשקה מים לזרעים, וא"כ כמו דאמר רב כהנא דחייב שתיים בזומר וצריך לעצים, הוא הדין במשקה מים לזרעים ראוי להיות חייב שתיים, ולכן שפיר פסק הרמב"ם כרב יוסף דמשקה מים לזרעים חייב משום זורע, ומיושב בחדא מחתא ב' קושיות האחרונים הנ"ל, ודו"ק.

ולפי"ז יש ליישב שיטת דש"י ברף ע"ג ע"ב ד"ה וצריך, שכ' דהא דזומר וצריך לעצים חייב משום קוצר, הוא רק תולדה דקוצר. ושיטת דש"י צריך ביאור, דהא קצרו עצי שטים לצורך המשכן, וא"כ הי' קצירת עצים במשכן, ולמה הוי רק תולדה. ובס' אגלי טל מלאכת קוצר כתב ליישב רעת דש"י, ריש לחלק בין אילני סרק דהוי אב, לאילני פירות דהוי רק תולדה, וקוצר וצריך לעצים מיירי באילני פירות, עיי"ש מילתא בטעמא. ועריין צריך ביאור, רמי דחקו לרש"י לחלק בין אילן מאכל לאילן סרק, וגם מי דחקו לאוקמא הגמ' דזומר וצריך לעצים, באילן פירות. אבל לפי מה שכתבנו, דהא דזומר וצריך לעצים חייב שתיים, הוא רק משום דהי מינייהו מפקת, א"כ בשלמא לדעת הרמב"ם בפ"ז מהל' שבת הלכה ג' דזומר הוי אב כמו זורע, ממילא אין הכרח לומר דקוצר עצים הוי תולדה, רק נחשב כאב מלאכה, וחייב שתיים משום דהי מינייהו מפקת. אבל דש"י רס"ל ברף ע"ג ע"ב ד"ה כולן, דזומר הוי רק תולדה דזורע, ורלא כשיטת הרמב"ם הנ"ל, ע"כ הוצרך לומר דגם קוצר עצים הוי תולדה, ראל"כ יקשה למה חייב שתיים, משום זורע ומשום קוצר, הלא כל הטעם דחייב שתיים הוא משום דהי מינייהו מפקת, אבל אם אחת מהמלאכות היא אב, ואחת תולדה, א"כ מפקת התולדה, ולכך הוכרח דש"י לומר דמיירי הכא באילן פירות, ובאילן פירות שפיר הוי קצירת עצים תולדה, וכמש"כ באגלי טל הנ"ל, וא"כ שתיהן זורע וקוצר תולדות הן, ולא שייך לומר הי מינייהו מפקת, ומש"ה חייב שתיים.

ועל פי מה שכתבנו דכל פעם שיש שתי מלאכות, הא דחייב שתיים הוא רק משום דשתיהן שווין, אבל אם יש חומרא או איזה סברא לחייב א' יותר מחבירו, אינו חייב שתיים, דלא שייך הי מינייהו מפקת, לפי"ז יש ליישב מה דכתב הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת ה"ז החובל בחי שיש לו עור חייב משום מפרק, והוא ש' הרמב"ם הידוע דחובל חייב משום מפרק, (פי', שמפרק הדרם מן הכעל חי),

ולא משום נטילת נשמה כרעת ר"ת, וע"ז הקשו במנ"ח מלאכת רש ובחי' רעק"א על הרמב"ם, רלפי שיטת הרמב"ם דחובל חייב משום מפרק, א"כ כשהרמב"ם כתב ריש פ"א דשוחט חייב משום נטילת נשמה, הי"ל לכתוב ששוחט חייב גם משום מפרק, ויתחייב שנים משום נטילת נשמה ומשום מפרק, עכ"ק עיי"ש. אמנם להנ"ל יתיישב, דהנה מפרק הוא תולדה רדש, והא ששוחט חייב משום נטילת נשמה הוא אב, וא"כ אפילו אם זומר וצריך לעצים חייב שנים משום דהי מינייהו מפקת, אבל בשוחט, א"א לחייבו שנים, א' משום נטילת נשמה, וא' משום מפרק, דנטילת נשמה הוא אב, ומפרק הוא תולדה, א"כ שפיר מפקת התולדה רהיינו מפרק, ומתחייב משום נטילת נשמה, ודו"ק.

ועוד נראה ליישב בפשיטות קושיית האחרונים הנ"ל, ראיך פסק הרמב"ם כרב כהנא דהוזמר וצריך לעצים חייב שנים, ופסק דמשקה מים לזרעים חייב רק משום זורע, ואינו חייב שנים. רבקרית ספר להמב"ט בפ"ז מהל' שבת הקשה, ראיך קאמר רב כהנא הוזמר וצריך לעצים חייב שנים, היכן מצינו שעל פעולה א' יתחייב שתי חטאות, והלא לא עשה אלא מעשה א'. ותיירך רכיון דבמחשבה רצה שתי המלאכות ורק בפועל הי' מעשה א', אבל במחשבתו רצה שניהם, לכן חייב שנים. ולפי"ז א"ש בפשיטות, ראפי' אם ההלכה כרב כהנא רחייב שנים, זהו רק בשרצה שניהם והמחשבה היתה על שניהם, כגון הוזמר וצריך לעצים, שמחשבתו היתה על שתיהן, הקצירה והזריעה, אבל במשקה מים לזרעים, שהתוס' במס' מו"ק דף ב' ע"ב (ד"ה מרפוי) כתבו, דמחשבת הנפש לאו לרפוי ארעא הוא, רק דחייב משום דבפועל ריפה הקרקע, וכמו שכתבנו לעיל, א"כ אפילו לרבה דהעיקר היא המעשה ולא המחשבה, זהו דווקא לחייבו חטאת א', אבל כשנרצה לחייבו ב' חטאות, ע"כ אתי עלה מטעם מחשבתו שרצה שניהם, דבלא מחשבה א"א לחייבו שנים, רק פעולה אחת היתה, וכמש"כ הקרית ספר, וא"כ א"ש רבמשקה מים לזרעים א"א לחייבו שנים, דלא היתה מחשבה על שתיהם, וכמו שכתבו בתוס', ולכן חייב רק א', לרבה משום חורש דרומה יותר לחורש, ולר"י משום זורע דרומה יותר לזורע, ולכן שפיר פסק הרמב"ם רבמשקה מים לזרעים חייב רק על אחת מהן, רהיינו זורע, אע"ג שפסק דוזמר וצריך לעצים חייב שנים, ודו"ק.

לשאלת רבים

יש לחשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

עולת שבת בשבתו

בראשית

במדרש פליאה, תדשא הארץ דשא וגו' עץ פרי עושה פרי הה"ד ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש. ויש לפרש, עפ"י מה שאמרו שהציווי ה' שיהי' מעם עץ ופריו שות, הכוונה בזה, שרצה הקב"ה להורות לנו כי ההכנה למצוה נחשבת כמצוה עצמה, כי העץ הוי רק ההכנה להפרי, ומ"מ מעם העץ כמעם הפרי, וכמו שאמר הצדיק מהו"ר צבי מרימאנאו זי"ע על הגמ' חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, ר"ל, אותה שעה שהיו מכינים את עצמם לתפלה ג"כ נחשבת לתפלה. והנה בגמ' (ברכות ח' ע"ב) דרשו, ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש, וכי בתשעה מתענין וכו' אלא כל האוכל ושותה בתשעה מעלין עליו כאילו התענה, ופירש"י, כלומר הכינו עצמכם לעינוי המחרת עיי"ש, הרי חזינן שהתורה קראה עינוי להכנה לעינוי. ועפ"י א"ש המדרש, שרצה לתרץ הטעם למה ה' הציווי שיהי' מעם העץ כמעם הפרי, ומה נפק"מ בזה, על זה תירץ, הה"ד ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש, להורות כנ"ל, שהכנה למצוה נחשבת למצוה עצמה.

ובזה יש לפרש הפסוקים (תהלים קי"ט) אחלי יכונן דרכי לשמור חקך, אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך, עפ"י המהרש"א הירוע (במס' מכות דף כ"ג) על הגמ' (עירובין י"ג ע"ב) נמנו וגמרו טוב לו לאדם שלא נברא משנברא, היינו שנמנו התרי"ג מצות וראו שיש יותר לאוויין מעשין, וא"כ הוי קרוב להפסד יותר מלשכר, ולכן טוב לו לאדם שלא נברא, עכ"ד. אמנם עפ"י הקדמה הנ"ל דהכנה למצוה נחשבת ג"כ למצוה, נמצא שכל מצוה כפול, וממילא העשין הן יותר מהלאוויין. וזשה"כ, אחלי יכונן דרכי לשמור חקך, שיהיו לי הכנה לקיום המצות ולא לעשותן בדרך עראי בלא הכנה, וממילא תהא נחשבת כל מצוה לשתים, אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך, כי בלא"ה אני בוש מכח שהל"ת יותר, אבל ע"י הכנה שנחשבת כמצוה, לא אבוש.

(הגאון מוה"ר משה יוסף טייטלבוים אבד"ק אוהעל זצ"ל)

במדרש רבה (פ' כ"ב) וישם ה' לקין אות, צרעת הזריח לו. ומצינו במדרשים אחרים, אות ו' מסר לו. ונראה דמר אמר חרא, ומר אמר חרא, ולא פליגי, ושניהם לדבר אחד נתכוונו.

דהנה הצרעת שפרחה בו ה' בכלל גזירת הכתוב, נע וגר תהי' בארץ, דמכח שה' שמא שומאת צרעת, הוי בני אדם מרחיקין ממנו, כי מצורע טעון שילוח חוץ לשלש מחנות. אמנם לדעת המפרשים שקין ה' כהן גדול, כי הוא הבכור ולו

(1) הועתק מכת"י תלמידו הרב הגאון מוה"ר אברהם צבי גינצלער רומו"ץ רק"ק הומנא הי"ד והגיע אלינו ע"י נכדו הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א הרב"נ כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א ור"מ במתיכתא עץ חיים דבאבוב. טוב עין הוא יבורך.

משפט הכהונה גדולה, יש לומר שאינו משמא בצרעת, כדאיתא בתלמוד ירושלמי שכהן משוח אינו משמא בצרעת כיון שאינו בא לדלות ודלי דלות, אמנם בתלמוד בבלי גמרא דידן מוכח שצרעת נוהג בכהן גדול, דאיתא במס' מועד קטן דף י"ד ע"ב, מצורע מהו שינהוג צרעתו כרגל כו' אמר רבא ת"ש והצורע לרבות כהן גדול, והא כהן גדול בכל השנה כרגל לכ"ע דמי, רתנן כ"ג מקריב אונן ואינו אוכל, ש"מ נוהג צרעתו כרגל, ע"כ. לפי"ז מבואר ומפורש שצרעת נוהג בכהן גדול, ולמוד זה בא מיתורא דאות וי"ו דהצורע.

אמור מעתה דהא כהא תליא, כי הא דנצטרע קין לא ה' מופת חותך, ולא יאמינו לאות הראשון, דהא לרעת הירושלמי כ"ג אינו משמא בצרעת, על כן מסרו לו אות וי"ו לרבות שכהן גדול משמא בצרעת, ומתקיים הקרא נע וגד תהי' בארץ. (הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג זצ"ל²)

נח

ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליך והי' לך ולחם לאכלה. אפשר שרמזו בזה עפי"ד הגמרא (ב"ב דף י"א) מעשה במונבו המלך שבזבו אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת וחברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו אבותיך גנוזו אוצרות והוסיפו על של אבותם ואתה בזכות אוצרותיך ואוצרות אבותיך, אמר להם אבותי גנוזו אוצרות למשה ואני גנזתי למעלה, אבותי גנוזו במקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו, אבותי גנוזו דבר שאין עושה פירות ואני גנזתי דבר שעושה פירות, אבותי גנוזו אוצרות ממון ואני גנזתי אוצרות נפשות, אבותי גנוזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי, אבותי גנוזו לעולם הזה ואני גנזתי לעולם הבא, ע"כ. וזה הרמז כאן, ואתה קח לך, שהצדקה והמעשים טובים תהי' לך לעצמך במקום שאין היד שולטת, מכל מאכל אשר יאכל, היינו שעושה פירות, ואספתו אליך, שגנזת למעלה ותהי' אליך, היינו לעולם הבא, כמו שאיתא (אבות פ"ו מ"י) שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב וכו' אלא תורה ומעשים טובים בלבד, והי' לך ולחם לאכלה, שעל ידי שתתן לאחרים תגנוז אוצר נפשות.

(הגה"צ מוה"ר מנחם מענדל רובין אבר"ק גלאנוב זצ"ל³)

לך

ואעשך לגוי גדול ואברכך, ודרשו רז"ל בממון ובבנים. תלה בנים וממון זה בזה, והענין הוא, כי מצינו שאמר אברהם אבינו להקב"ה, הן לי לא נתת זרע וכן משק ביתי יורש אותי. וזהו, ואעשך לגוי גדול, שתזכה לבנים, על ידי ואברכך בממון, שאז יהי' לך טענה, ובן משק יורש אותי, ועל ידי כך תזכה לבנים. (הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל⁴)

(2) הועתק מחיבורו עה"ת (כת"י ירושלים מספר 4730).

(3) מוכא בשמו בספר זכרון אלעזר עה"ת (לכוב תר"ץ) מאת נכד הרה"צ מוה"ר

אלעזר רובין מסאסוב.

(4) הועתק מכת"י ק.

וירא

יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ. ו"ל הכוונה עפ"י מה דאיתא בזוה"ק, דאברהם ושרה הווי מתקוני טבילה לכולהו, איהו לנברא ואיהו לנשיא לרכאה לבי נשא וכו' ועינא רמיא הוי תחות ההוא אילנא ומאן צריך טבילה הווי מיהא סלקין לנבי', תא חזי אפי' בשעתא דאזמין למלאכים אמר להו והשענו תחת העץ בגין למיבדק להו, עכ"ל. היוצא מדברי הזוה"ק דכל מי שבא לביתו של אותו צדיק אברהם אבינו ה' צריך טבילה תחת העץ שהי' שם מעין. והנה מבואר בשו"ע יו"ד סי' קצ"ח סעיף מ"ה, לא תטבול באבק שעל רגלי' ואם טבלה יש מי שאומר שחוצץ אלא א"כ שפשף תחלה.

וזהו שדקדק אברהם אבינו בלשונו, באומרו מתחלה, יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם, ר"ל האבק שעל הרגלים, ואח"כ והשענו תחת העץ, לירד לטבול בהמעין שהי' שם, כי אברהם אבינו ה' סובר כיש מי שאומר שהאבק שעל הרגלים הוי חציצה לגבי טבילה.

(הגאון מוה"ר הלל אשכנזי אבד"ק זאלקאווא זצ"ל⁵)

חיי

במדרש תנחומא, וד' ברך את אברהם בכל, למה, כי אחד קראתיו ואברכהו (ישעי' נ"א), וצ"ב. וי"ל הכוונה עפי"ד האלשיך הק' (בפ' ואתחנן) עה"פ שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, דיל"ד על אומרו ב' פעמים שם ד', והול"ל ד' אלקינו אחד, אמנם פי' הכתוב כך הוא, שמע ישראל, בלשון יחיד, דהיינו שכולכם תהיו באחדות הלככות כאיש אחד, והראי' שכן ראוי להיות, כי ד' הוא אלקינו, שגם במדת הרחמים יש מדת הדין, ואלקינו ד', שגם במדת הדין יש בחינת רחמים, ושני השמות אחד הם, לכן חייבים אנחנו להדמות אל קוננו ולחיות באחדות, דוגמת כביכול ית"ש, עכ"ד. ועפי"ד יש להוסיף ולומר, דע"י שאנחנו בניי באחדות גמור כאיש אחד בלב אחד, גורמים אנו בזה למעלה בשמים אחדות גמור בין שני השמות, ומתמזגת מדת הדין במדת החסד והרחמים.

ולפי"ז שפיר מובן דברי המדרש, דהי' קשה להמדרש איך כתיב וד' ברך את אברהם בכל, הלא נודע מדברי חכמז"ל כל מקום שנאמר וד', הוא ובית דינו, וא"כ איך הסכימה מדת הדין לברכו, לזה אמר המדרש, כי אח"ד קראתיו ואברכהו, פי' אחד הי' אברהם שחי באחדות גמור עם זולתו, כי אברהם הי' עמוד החסד וגמל חסד עם הבריות במדת אהבה והאחדות, ולכן נתמזגה מדת הדין ע"י מדת החסד והרחמים, וד' ברך את אברהם בכל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

5) הובא בספרו בית הילל על שו"ע יו"ד סי' קצ"ח בהגהות בנו הגאון מוה"ר משה אשכנזי אבד"ק קעמפנא, שכן כתב אביו הגאון זצ"ל בחיבורו עה"ת הנקרא דברי בית הילל (כת"י).

תולדות

בקחתו את רבקה, תיבת בקחת"ו ב' במסורה, הכא, ואידך, בקחתו והוא אסור באזיקים (ירמי' מ'). יש לשלב המסורה עפ"י מה שהובא בספר ישמח משה (כפ' תולדות) בשם ר"י אבן שועיב, דלכך היו אמותינו עקרות מפני שאחיהן רשעים היו, ורוב בנים הולכים אחרי אחי האם, אך זה דוקא כשהלידה היא עפ"י דרך הטבע, אבל אמותינו שהיו עקרות, לא הולידו בדרך הטבע רק ע"פ נס, ושוב אין הולכין אחר אחי האם, עכ"ד. וזהו שמקשה המסורה, בקחתו את רבקה, איך לא חש שבניו יהיו הולכים אחר אחי האם, ע"ז מתרץ המסורה, בקחתו והוא אסור באזיקים, תיבת אסור"ה היא לשון סגור ועצור עדה"כ ור' סגר את רחמה, והיינו שאינה יכולה להוליד לפי שהיתה עקרה, ומה שהולידה ה' רק בדרך נס, וא"כ שוב לא שייך בזה הטבעיות של דוב בנים הולכים אחר אחי האם. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל עה"פ ויבא לו יין וישת, ואזדמן לי' מלאכא ואייית מן חמרא דאצטנע בעינבוי מן יומי שירוי עלמא ויהבי' ביד יעקב ויעקב אמטי לי' לאבוי ושתי, עכ"ל. וי"ל הכוונה, עפ"י מה דא"י במדרש דרמז ניתן ליצחק שהוא יעקב ולכך ברכו באותו הברכות, וצריך ביאור איזה רמז ניתן לו. וי"ל ראתא בגמ' (מגילה ו' ע"א) עה"פ יוחן רשע, דיצחק אמר לפני הקב"ה יוחן עשו, שהקב"ה יחון אותו. והכוונה שיצחק רצה שיקבל עשו שכר כמהנה תלמיד חכם מנכסיו, שאמרו על זה בגמ' (ברכות ל"ד ע"ב) כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למחנה ת"ח מנכסיו. אמנם בגמ' מסיים שם, דתלמידי חכמים עצמם, עליהם אמר הכתוב, עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו, ומבואר שם להלן בגמ', מאי עין לא ראתה, אריב"ל זה יין המשומר בענבוי מששת ימי בראשית.

ומעתה מבואר היטב איך ניתן רמז ליצחק שהוא יעקב, כי מאחר שראה שהביא עמו מיין המשומר, ידע בודאי שאין זה עשו כי אם יעקב, ודו"ק. (הגאון מוה"ר יעקב יוקל הלוי הורוויץ אבד"ק גלוגא זצ"ל⁶)

(6) הובא בשמו בכתבי בנו הגאון מוה"ר מרדכי הלוי הורוויץ אבד"ק באלחוב זצ"ל, והניע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

תמיהות וישובים

תמי' בספר זית רענן

בספר זית רענן (לבעל מג"א) בקונטרס שמן ששון בפרשת חיי כתב, דיש רמ"ח אברים באדם כנגד רמ"ח מ"ע ושס"ה גידין כנגד שס"ה מצות ל"ת, ולכן נ"ל דקחשיב בקידושין (דף ל"ג ע"ב) מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות, סוכה, לולב, שופר, וציצית, ותפילין, וכתבו התוס' דציצית איכא מ"ד דחייבות רלילה זמן ציצית הוא, וא"כ נשאר ד' לפי שאשה יש לה ד' אברים יתרים כראיתא בנדה, וקו"ל כל יתר כנטול דמי, א"כ ה"ל ד' חסרים, ולכן פטורה מד' מצות, עכ"ל. וצ"ע בקידושין דקחשיב טובא מד', דהנשים פטורות מלולב, וסוכה, ושופר, ותפילין, שהם מ"ע שהזמן גרמא, ותלמוד תורה, ופרי' ורבי', וראי', שאינם מצות שהזמן גרמא, ועיין ברע"ב בקידושין פ"א משנה ז' וכל מצות שעל האב לעשות לבן למולו, ולפרותו, וכדומה, נשים פטורות.

(הגה"ק בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל)

תמי' בספר מנחת חינוך

בקונטרס מוסף השבת מלאכת דש, בא"ד כתב וז"ל, צ"ע רבסימן שכ"א מבואר דאיסור לקלוף שומים ובצלים להניח, רק לאכול מיד, דאיסורו משום בורר. והקשה הא הו"ל מפרק ואין מותר לאכול מיד, ותירץ, ואפשר דגם הקליפות הו"ל אוכל, והו"ל אוכל מאוכל דל"ש מפרק, עכ"ל.

ותמיה, דאם הו"ל דין אוכל מאוכל אמאי לא שרי אלא מיד, הא מבואר בסי' שי"ט סעיף ג' (עיין במ"א, ובלבושי שרד שם), דאוכל מתוך אוכל מותר לברור אפי' לסעודה אחרת כל זמן שאינו בתוך סעודה שלפניה, ואין לומר דמה שכתב המג"ח לשון מיד כוונתו גם כן אפי' לסעודה אחרת כלשון מיד שבסעיף ג', שהרי בסימן הנ"ל כתב רמ"א בהדיא לאלתר, וזה ע"כ משמע תיכף, כמו שכתב המחבר בסימן שי"ט סעיף א' עיין שם, ואפילו את"ל דכוונתו שיחא הקליפות אוכל ע"י הרחק דהוה פסולת מדרבנן וממילא לגבי דין מפרק כיון דעכ"פ נאכל ע"י הרחק לא שייך איסור מפרק, משא"כ לגבי דין בדירה (דהיינו הרמ"א בסי' שכ"א סעיף י"ט) שפיר שייך איסור דרבנן, אבל זה אינו כיון דרמ"א ווראי מידי באיסור דאורייתא כרמשמע שם, ובירושלמי נמי כתב על דין זה דחייב משום בורר דהיינו איסור תורה. ותו יש לתמוה דאם הקליפה נחשב גם כן כאוכל הו"ל מין אחר, (דלא גרע ממש"כ במ"א ס"ט ט"ז עיין שם), ובמין אחר לא שייך ברירה כמש"כ הרמ"א בעצמו בסעיף ג', וצ"ע.

ברוך יודא לייטמאן

תלמיד דמתיכתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

(ט) בספר משמרת שלום על שו"ע יו"ד (להגאון מוה"ר שלום שכנא משערניאק אבד"ק מאציוב) בהקדמה לחלק שני, כתב בזה"ל: הגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל סיפר לי כי בעת שקיבל היתר הוראה מהגאון מוהרש"ק מבראד זצ"ל, כשהלך ללוותו שאל ממנו כללי הוראה אתה יורע, ודימה ששואל אותו אם למד ויודע כללי הנהגת הוראה או"ה שבש"ך יו"ד סוף סי' רמ"ב, והשיב לו, אדרבא אני רוצה ג"כ שאדמו"ר ידבר עמי בזה, והשיב לו הגאון מוהרש"ק ז"ל, כלל גרול אומר לך, שבעל הוראה צריך לבקש מהשי"ת ויאמר עיני לשמיה נטלית רבש"ע אתה תצילני ממכשול בהוראה, עכ"ל.

(פ) בספר תולדת יעקב (לונדון תק"ל) בדף כ"ח ע"א, כתב בזה"ל: יעקב מעשה חזא בלמרי אצל אדוני אבי זקני הרב הגאון הגדול המפורסם החסיד והעניו מוהר"ר מאיר ז"ל בעל המחבר ספר פנים מאירות וכתנות אור על התורה, ששוחט אחר שחט שני אווזות של אא"ז הנ"ל בחצר בית אא"ז ע"ה, ואני הייתי עם אא"ז ע"ה לברוק הסכין ששחט בזה לענות אמן אחר שני ברכות של שחיטה וכיסוי, ואחר ששחט לקח המשרת האווזות להביא למעלה לבית, ואא"ז ע"ה ואני הלכנו למעלה לבית, ומצאתי על מעלה טבעת נגררת וטיפת דם עלי, והראיתי לאא"ז ע"ה, וראה שהיתה חתוכה ברובה באמצע הטבעת לחללה, ועיין ב"ר בסימן כ"ר, ואמר לי כך, בני ראה וכן תעשה, באם שהי' האווזות של איש אחר, והי' בא לפני רין הנ"ל, הייתי מכשיר, כי אסור להפסיד ממון של ישראל, אך האווזות הם שלי ואני רואה טריפה לעצמי, והטריף אותם. — ואמרתי שזה היא שאמרו חז"ל איזה תלמיד חכם הרואה טריפה לעצמו, אבל לא לאחרים. ופוק ראה חסידות של אא"ז ע"ה, וגם בשאר דברים שעשה, במידות טובות שהי' לו, ומי יכול לספר מחסידותו ומענותותו שהי' מתנהג בו זכותו יגן לנו, עכ"ל.

(פא) בשו"ת חסר לאברהם (להגאון מוה"ר אברהם תאומים אבד"ק בומשאטש) מהדו"ק סי' א' בסופו, כתב בזה"ל: נכון לדעתי להרפס במידורים קודם פרשת הקרבנות קצת דברי וידוי והתעוררות שישים אדם אל לבו לשוב מכל חטא אשר חטא בזדון ושגגה, וכל שאינו שב מחטאתו קרבנו פגול לא ירצה והוא חולין בעזרת, וכי ישוב ויתנחם על רעתו, יעלה קרבנו לדצון ושב ורפא לו, עכ"ל.

(פב) בספר ישמח משה חלק ג' (דף כ"ד ע"ג) כתב בזה"ל: קבלתי שאם נגזר על אדם מישראל הפסד ממון בירי עכו"ם, אם יחלק ויפזר לעניים חלק א' מס' יפטר, עכ"ל.

חמשה מכתבים

אודות הרבנות דק"ק פיורדא בשנת תק"ח לפ"ק⁽¹⁾

מכתב מפרנסי ק"ק פיורדא אל הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל

ב"ה. פיורדא, בשלישי לימי השבוע נמנים, בירח האתנים, כ"ה יברך בשלום, לסדר ולפרט חק"ת עולם.

נפצחה פינו, תפלה לאלקינו, יצהיר כוכבינו, ויאיר נרינו, המנהיג יחד ראשי שבטינו, יקר חסדו וופיע אלינו, רגלו ירום נסו ישא נא ויגונינו, ה' מכוון לשבת כסא כבודינו. ירום ה' ויהרר נ' ויהיה ת' שכן נ' צח סלה, להנשר הגדול גדול הכנפים סוככים למעלה מעלות ומורדת יורד לעומקא העמק שאלה, שואל ומשיב רברים נכוחים למביני דעת צלולה, צולל במים ארירים ועולה מרגניתא דלית ב' טימ"א את הטהור מרוב פילפלא חריפתא, חריף מתון ומסיק, מסיק שמעתתא אליבא דהילכתא הליכות עולם לו נאה לברך בברכות חיים למשמרת שלו' מלא, לאהו' ארונים ורבינו הקדוש וטהור גברא דבא דעמא מרבנא דאומתי' אום סגולה, סגולת מלכים, וכל פלכים, ירו בכל משלה, לו יד ושם בכל מדע וחכמה בנסתר ובנגלה, הגאון הגדול שבגדולים חקרי לב אחר ואין שני לו עשר ידות, מופלג בתורה ובחסידות, נ"י ע"ה פ"ה אב"ד ור"מ המפורסם כש"ת מהור"ר יהונתן נרו יאיר ויזרח עד כי יבנה שער האיתן.

מה נכבד היום מיומים, שנאמר בו כי טוב פעמים, פעמי רגלינו, רגל מועדת לוועדינו, וזמן קהלה לקו"ל הרו"ר הנשמע בארצינו, לכו נא ונלכה בעד הרוע"ה עדרת צאן קרשים, שמחשבה מכשרת ומועלת לאישים, איש אשר יצא ואשר יבא לפנינו, ויט שכמו עלינו, ירבר עמים תחתיו ותחת רגליו לרגל המלאכה, ומלאכתו שבתורה תורת הארם אשר לו ככה, ובאנו הנלגלה לחרש המלוכה, מלך רב את ריבנו ורן את דינינו, ע"ז אנחנו קמנו, בקום עשה קא חשיב מחשבה יצורף למעשה, צרפנו אתנו פו"מ וגובי הקהלה, יחירי סגולה, באשר עליהם הגורל עלה, להעלותם למנון א"ך טוב לישראל, לחקים לנו מושיע וגואל, לגאול באלה יוצא

(1) להבנת מכתבים הללו, נתאר בקצרה מה שנתרחש בימים ההם כפי מה שכתבו רושמי קורות העתים. — בליל אסרו חג פסח שנת תק"ו לפ"ק נפטר האבר"ק פיורדא הגאון מוה"ר ברוך הכהן רפאפורט זצ"ל (ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונס' ט' עמוד י"ב), ונשאר כסא הרבנות ריקם שתי שנים. בחורש ניסן שנת תק"ח לפ"ק, התאספו ראשי וטובי הקהלה, והחליטו לבחור להם אב"ד. בעת הבחירות יצא הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ ראשונה, כי הצביעו בערו ל"ב אנשים, ל' אנשים בחרו בהגאון מוהר"ר דוד שמרוס, י"ח אנשים הצביעו בעד הגאון מוה"ר יצחק מרוקלא, ט"ו אנשים הצביעו בעד הגאון מוה"ר שמואל הילמאן, ז' אנשים הצביעו בעד הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ מחארחוב, וה' אנשים בעד הרב משיקמין. תיכף אחר הבחירות, ביום כ"ה ניסן שנת

בשש רבני סבוראי²) דס"ל יש ברירה, לברר לנו איש הבינים ביני עמודי דנורא, ב' ע"ם ר"ם וגבוה ונשא לכל הראש, רישא בתר גופינו גירא, והטלנו חלשים, על אותן האנשים, אלה בשמותם למשפחותם, מספחת הסופרים, במספר ובמפקד שלשת הרועים ביחד מתוכו מזרחת שמש על הארץ ולדרים, ויהי כאשר הגורל עלה במעלות שלושי"ם ושתי"ם³) נתיבות החכמה תעוז לחכם עלה עיר גבורים, קשת יהונתן לא נשוג אחור וקדם למעשה בראשית ממלכתו להמליך בקונו וצא בראש השלישים, וראש וראשון הוא למקרא קורש קדשים, ויעבירו קול במחנה קול אומר יחי המלך לעולם, ותבקע הארץ לקולם, קול ששון וקול שמחה קול אומר הודו לה' כי לעולם חסדו, שחלק ליראיו מכבודו, והאיר לנו ממוזה צדק, ומלך שלם, ומחזיק בדק, וגורר פרץ, אשר אין כמוהו לארב"ע קצוי ארץ, לפיכך אנחנו חייבים להודות ולברך בשלו' תלמיד לרב ברכות, מעין הודאה בשם ומלכות, נשא לבבינו אל כפים, אל א-ל בשמים, בינינו לבינו ירום מזלו וקרנו קרני ראמים, ועל ממלכתו יאריך ימים, לשפוט בצדק רלים, וישב על כסאו במח ושאנן לשבוע מטובה ולאכול מפרי' פרי קורש הילולים, והילולא זו קריאתו קרית ספר

תק"ח, ערכו פרנסי ק"ק פיורדא מכתב להגאון מוהר"ר יהונתן שהי' אז אבר"ק מיץ, שנבחר לישב על כסא הרבנות בק"ק פיורדא. ביום ב' לחודש אייר כתב הגאון ר"ר יהונתן לק"ק פיורדא שחשקה נפשו לבוא אליהם. כשנתוודע הדבר לראשי ק"ק מיץ, הישב חרה להם, כי הגאון ר"ר יהונתן, בעת שנתקבל לק"ק מיץ בחודש אייר שנת תק"ב לפ"ק, נתקשר עמהם שלא יעזוב אותם משך י"ב שנה, וקיבל על עצמו שבאם יחליט לעזוב אותם בתוך העת ההוא, ישלם קנס שש אלף פראנק. על כן נתאספו ראשי ק"ק מיץ ביום ב' ר"ח אייר, והודיעו להגאון ר"ר יהונתן שצריך להחליט ברבר הרבנות דק"ק פיורדא עד י"ד ימים, כנראה שהלחץ מראשי ק"ק מיץ גברה עליו, וביום י"ד אייר הכטיח בכתב לאנשי ק"ק מיץ שלא יעזבם לכה"פ שנתיים ימים. אולם (מחמת סיבה בלתי נודעת) לא הודיע הגאון ר"ר יהונתן החלטה זו לק"ק פיורדא, על כן כתבו ראשי ק"ק פיורדא שוב שנית אגרת אל הגאון ר"ר יהונתן, ובו הרבה פרטים אודות הרבנות. כשעבר יותר מירח ימים, ועדיין לא קבלו שום תשובה, כתבו פעם שלישית אליו ביום כ"ג תמוז, להתוודע פשר דבר, מה זו שתיקה, ונתנו לו מועד, שימתינו על תשובתו עוד ג' שבועות. כשעבר הזמן ולא ענה מאומה, החליטו לקבל עליהם לאב"ד את הגאון מוה"ר דוד שטרויס שעלה בעת הבחירות במקום השני, כי הצביעו בערו ל' אנשים, ובחודש מנחם אב שנת תק"ח לפ"ק, ערכו כתב רבנות להגאון מוה"ר דוד שטרויס שהי' אז אבר"ק ווירמייזא. הוא נענה לבקשתם וקיבל את הרבנות דק"ק פיורדא, וכיהן שם עד יום מותו, כ"ח לחודש אייר שנת תקכ"ב לפ"ק.

הנה אף שלא יצא הרבר לפועל, ולא נסע הגאון ר"ר יהונתן לקבל את הרבנות בק"ק פיורדא, עכ"ז נזכרה התמונה זו בראש ספרו אורים ותומים, שנדפס שם ברף השער: הרביץ תורה בק"ק פראג, ונתקבל לק"ק מיץ, ובק"ק פירדא, ומנוחתו כבוד כג"ק אה"ו. העתקה ממכתבים הללו הגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י, ישא ברכה מאת ד'. (אגב ראוי לציין, כי בקונט", פתח עינים" להגאון מוה"ר יעקב מעמרין, ברף האחרון, מעתיק איזה שורות מאגרת הגאון ר"ר יהונתן אייבשיץ לק"ק פיורדא הנדפס להלן).

(2) רמז על מספר ששה רבנים שהיו מועמרים לכסא הרבנות, כנזכר למעלה.

(3) רמז על מספר ל"ב אנשים שהצביעו בערו, כנזכר למעלה.

תולדות ארם, וכולם עומרים על מעמדם, ועל המצפה צופים למרחוק לחוות קירה על הרצפה, רצוף אהבה רבה ויתירה, בבקשה שמוחה יחיש מעשהו מהרה, ירוצו אמריו אלינו, ומיערות רבש יהונתן יאיר עינינו, רואות את מורינו ורבינו, אשר נאמר עליו כי הוא זה הרי הוא בא ללמד לבני יהורא קשת ללחום בלחמו של תורה, כי זה שנתים ימים רעב בקרב הארץ, אין חריש וקציר בעמיר אמרי לשפה ברורה, וראוי' ה' להקרים באלה, להסמיק גאולה לתפילה, ותיכף לנשילה ברכה, אך רל ככה עיכובא הוא ערי הנה, שערבבנו שמחת החג בשמחה במעונה, ובשבוע הסמוכה, נרחיב פינו, ולכתוב בספר את משפט המלוכה, ומאלקינו ישא ברכה, ונרע כי מצאנו חן בעיניו וכי יבוא אלינו דברי קרשו כתוב לאמר אמירה נעימה, יהבית כתיבה תמה.

תמו דברינו אלה המגומגמים, ולעני שפה אחת לכולם, אשר יקרא כולם בשם פו"מ העומרים לנס עמים לנהגם ולנהלם, ונצא בשים שלו', עד כי יבוא צדיק ונושע ושבנו בנים לגבולם, בימינו בקרוב יגואל גאולת עולם, כה עתירות נשיקו' עפר רגלו של צדיק וחכם השלם.

הק' אייזק בן לא"א החסיד המנוח הר"ר משה פעסלש זצ"ל
הק' נפתלי יכונה הירש בן לא"א המנוח הר"ר יהורא ליב זצלה"ה מפיורדא
שני פרנסי חדשים לבקרים לבקר בהיכלו, בירך ה' את חילו.

מכתב מהגאון מזהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל לפרנסי ק"ק פיורדא

ב"ה.

אליכם הגברים, שומרי משמדת הקודש במחנה העברים, כולם אחובים כולם ברורים, חכמים ונבונים בלבותם ישרים, כזהר הרקיע מזהירים, כל השומע יצחק ויגידו תהלתם בשערים, נפתלי נפתל עם כשרים ולטהורים מחוברים, ה"ה הרזונים קציני עדה עדת ה' מנהלים העם על מבועי דעת בצאן עלות, המופל' חכם כמהור"ר אייזיק יצ"ו, והשני מוכתר בנימוסין התורני המופל' ידיד ה' כמהור"ר נפתלי הירש יצ"ו, יצו ה' אתם חברכה.

הבקר אור והאנשים אנשי חיל שלחו ידיהם וכחם במחנם ואונם בצרורי כתבם כתב נבחר בחורים וגם זקנים נאספו האירו לעיני יהונתן והארץ האירה מכבודם ולכל בני ישיבתי ותלמידי הסמוכים לדיבור ה' אור במושבתם ושמעו אומר בקול מבשר כי קהל עדת ה' עיר כליל יופי ק"ק פיורדא ישמרם ה' לנצח, שמו עיניהם בי למנותי בראש, ואלי תשוקתם בחיבה יתירה ואהבה נודעת מאהבת יהונתן מדור לומר שמלה לך קצין תהי' לנו לרעות ביעקב, ומפי יבקשו תורה ובל"ב נכון תנוח חכמה, ואם כי עלי לברך ברכת הטוב שהגדיל ה' חסדו ואמתו עמדי לתת חינו בעיני עדת ה' אשר פאר וכבוד יעטרני וראש למלאכי רבנן ישומני כיהונתן בכור שנון, וגם מרחוק אחזה קידה במודים דרבנן להשתחות דרך ארץ בנעימים לכל איש ואיש על דגלו עלי אהבה וזכרונם יבורך הקטנים עם

הגרולים, מ"מ אני עומר מחריש משתאה לרעת אם הצליח ה' דרכי אורח באנשים ואם ה' הסיתכם בי, כי מה ראיתם להניח ארזי לבנון אשר נטע ה' בעלי תריסין הקרובים ורחוקים אשר שיחרו פניכם, וקסתכם דרכו לשון סוקר וחוקר חקר לבב וימינם נאדרי בכח גבר גביר הגברים ורב התאמצות להיות ראשון במעלה, ולרלוק אחרי אשר תוך עמי אני יושב שלומי אמוני ישראל עיר ואם רבתי ברעת שרתי במדינות, אבחר דרכם ואשב ראש לומר לכה דודי נצא שרה נשכימה לברמים כרם חמד בית ישראל וקבל די רוח קרישא בקרבכם תריחו מנחה מרחשת רחש לבי רבר טוב לשמוע עוד את זה מרבר ואות זה בא כפי אשר ידעתם לכתוב באר היטב יותר מכפי המאמר באגרת הראשון, מה משפט הרב אשר בין כתפכם ישכון שכן טוב רואה הנכנסים והיוצאים בצבא לאנוש עלי ארץ חיים היא למוצאותם בתחזקת תורה ללמוד בני יהורא קשות ורכות, ומה אומר בכתב ראשון וארכר בכתב שני וקול אות השני האותיות מגירות כפי אשר לבבי אניר ולא אכחיש ואוסיף שנית ירי בתוספות מרובה על עיקר עקירה שיש בו צורך הנחה ד"א של הלכה, ומה הוא באותן הימים אחדים באהבתי אתכם שלוי לכם ולעזרכם, מרן דבשמיא יהא בסעדרכון וישמר אתכם ויסגיא חילם בכלל ובפרט הן הן שלוחי הקהל ערת ישראל והן הן עדי בשחק ועדי צבי חמדת ישראל ועל כל אמירה וכתובה נעימה ישר כח, ועל כל תיבה נ"ח יהי לכם ברב ברכות ושובע שמחות.

ולחיות כי עכשיו זמן אסיפת צאן קרשים להשקותם מי חיים ולנהל צאן על עלות כבשים ררחמנא, והוא ירח שמעייני חכמה מתגברים, לא קלטה התיבה בקולמס לכתוב יותר, ואשים קנצי למילין, וכבוד ה' עליכם יורח, עד בלי ירח. החותם יום ב' אייר בשר"ו ישועת ה' לפ"ק.

הק' יהונתן בהרב המנוח מוהר"ר נטע זלה"ה
ח"פ מיץ ואגפי' ומצ"פ בק"ק פיורדא יע"א

כתב רבנות מק"ק פיורדא אל הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל

ב"ה.

לפני כבוד מעלת ארזינו, קרושת ענות גאונינו, צניף מלכות דתינו, ועטרת תפארת הדרתינו ותורתינו, גולת זהב על מנורת גלותינו, היושב בשבת תחכמונים בשתי ישיבות המכוונות למעלה ולמטה, היושב אתנו למראה עינים, ומנרע לבו רחב ידים, פורשי כנפים, ברקיע השמים, מלאך ה' בתוכינו להורות משפט ולגלות תעלומה, רכב ישראל ופרשיו, הגאון הגדול, מעוז ומגדול, הנשר הגדול נ"י ע"ה אשר בצלו נחי', מורינו ורבינו אב"ד ור"מ כפטיש יפוצץ סלע, כמחור"ר יהונתן נרו יאיר ויזריח לנצח נצחים, אמן.

מעשי קשרי אצבעותיו כתובים מכתב אלקים מעולפת ספרים כעצם השמים לטוהר טוהר גברא פרישא וחסידא חסדאין מילי' (מ"ב) (מיום ב') אייר האירו אל מול פני המנורה איומה כנרגלות אחד עשר כוכבים כוכבי לכת מטיבי צעד צערה

עלי שור וראוהו עין משפט ויאשרוהו בראותם מתוכו דבש וחלב תחת לשונו לשון זהב עמודיו עשה כת"ב כסף מכנים, והנה זה עמדנו אחר כותלינו לשום כתביו באמתחותינו עד הנה, כי דחש לבינו ע"י הקצין פר"מ הר"ר זכר"י קליף כי כביר ימצא את ידו כי יהי' אור יקרות מאמ"ו הנאון הגדול נר"ו עלי ראשו וספר יכתוב איש רבינו מחשבות חריץ למותר, והי' העם למשמר לשכון בערפל לידע אל תכונתו, אך לשוא שמרה רוחינו, ע"כ לא נוכל עוד להתאפק מלהשיב אחור ימינינו ולהשיב לו אמרים אמת יהנה חכינו והן הן הדברים הנקנים במסירה מסירה לגבוה, כסאינו כבוד מרום מראשון מראשית השנים, ושאל נא לימים ראשונים אשר גבלו קרמונים דור דור ודורשיו אוצר נחמד ושמן הי' בנות החכמים בניהם היו כשתילי זתים סביב לשלחניהם חונים על דגליהם עם כל היקום אשר בקנליהם, עפרות זהב להם להניח ברכה אחריהם, ובאותו זמן הלא מצער הי' האנשים הן במספר הן במנין בישיבה, וכע"ע הי' כן ירבה וכן יפרוץ, ועמדו סאתים שיעורין בשקל שקל הקדש, בקיצור לא ידע אנוש ערכו, כי כל מה דמשבחין פוגמין לו, כי הוא כבוד סיד שאינו מאבד טיפה טיף עביר.

ועתה נלכה ונגידה בית המלך הנה זאת תורת הבית סביב קודש קדשינו כל גבולינו גבול עולם אשר עשו אבותינו כל הכתוב לו חיי"ם בספר ספרא דאדם קדמא קמא קמא מיעוט"א כמו שהי' לראשונים וגם לאחרונים העתק מההכנסות הקצובים, מתוכו ימצא אמ"ו פתשגן הכתב פרשת הכסף מפורש עליו השכיל משכיל על דבר ימצא טוב וכלי יקר יראה עיניו יש כסף מוציא ומקום לזהב ידוק, והן אלה קצות דרכינו, כי היש מספר לגודליו ואנוש הוא מי ידענו כל ההכנסות את שאין דרכו למנות כמו בשעת עשיות הקהל וכה"ג באסיפנו את תבואתינו להניח ברכה אל בתינו זמן עשיות ערך כל ג' שנים ב' שוק כסף, ואם האמר יאמר הימים הראשונים הי' טובים מאלה ואשתני' שבילי דמעו"ת, ושינה מפריש אלק, אך למראה עיניו ישפוט אשתני גופא דעובדא לא אשתני מממוני' ואידי ואידי חדא שיעורא וכדקא חשבינן התם חשבינן הכא לו יוסף עוד לדעתינו, הון ועושר בביתו יוסף דעים רבים ומתן שפתיו יוסף לקח, ע"כ יוסף מלתינו לבחור דרכינו לישיב בראשינו ולך ורע"ה את שלום הצאן צאן קדשים ללמוד בני ישראל קשת לרעות בננים ללקוט שושנים אוסדי לגפן עירה ולשורקה בני אתוננו, ועד שהמלך במסיבו נדרו יתן ריחו כי העיר כלילת יופי משוש כל הארץ יושבת על חוג וטבור הארץ ומתן אדם ירחיב לו כי אליו גוים ידרשו מלכי שבא וסבא אשכר ומנחה יקריבו מנחת ביכורים בחור ולקיש כחדא יניף להרם את חלב הרשן על המזבח המנוע לכספים, ובאשר שרבים חלו פני נדיב מגדולים ועד קטנים כולם שואלים ללחם ואין, כי אי' שוקל ואי' סופר ואין איש בבתינו באשיות לסמכינו, ע"כ עליו נשליך יחבינו אמירה נעימה יהי' לכתובה, שיטה אוננו ולבו הטהור ישית לדעתינו, להעיר עיר גבורים, יעלה חכם לירד עוז במחוננו ולהשביע בצחצחות נפשינו להטעימנו בקצה יערת דבשו חיכנו אשר אנחנו מחכים ומיחלים לו, ואז נדע כי מצאנו חן בעיניו ואנחנו נעלה במסילה לפנות דרך סולו לרוכב ערבות ערבים בתוכינו, ואז נעברו חלוצים לפניו לשום נפשינו בכפינו לא-ל נורא עלילות להרבות עוז ותעצומה להאריך ימים על כסא ממלכתו לישיב

השקט שאננים תהרר בראש להשקות אויביו חמת תנינים ורוש, אין פרץ וצוחה במחנותינו, אך שלום ואמת ושמחה במקלותינו, וצאצאיו יחנו סביב למשכנותינו, עד כי יחמול ה' על עמו להעלות ולקבץ נרחי ישראל, להביאנו אל הר קרשו, והי' מרי שבת בשבתו וחרש בחרשו, יבא כל בשר להשתחותו, כי ימו שכם אחר לעברו ועין בעין נראה בכבודו.

כה עתירת רורשי שלומו וטובתו המתפללים בשלום תורת ארוננו ובאורך ימיו ושנותיו בנעמים והתמרת שלותו ובריאתו לעולמים.
היום יום ר' ב' סיון תקחי"ת לפ"ק פה ק"ק פיוררא.

בנימין ברלין
חק' זכר' קליף

ראשית, שכירות קבוע של כל שנה ושנה מאה וחמשים זהו' ריינש. שנית, מהתרת קירושין משני הנרונות מכל מאה זהו' ריינש, א' זהו', כזה יתנו עד אלף זהו' ריינש רהיינו מן אלף זהו' עשרה זהו' ריינש, ואם השני נרונות עולים יותר מאלף אפילו עד רבתיים, מחויבים ליתן מאלף ולעילא מכל מאה זהו', ריינש חצי זהו', ושוב אין לערך זה הפסק. שלישית, כשם שמקבל שכר על הררישה כמו כן על הפרישה, רהיינו מסילוק אלמנה עבור השבעת כתובתה צריכה ליתן להרב, ראשי בית שני רייכש טליר, ומפחותי ערך ארבע רייכש טליר, ומעשירים ששה רייכש טליר, ואם תגיע הכתובה. עשרת אלפים זהו' ויותר, יטול האב"ר עשרה רייכש טליר ולא יותר. רביעית, ראשי פרקים שבשעת הקנס רהיינו שטרי פסיקתא, הרב כותבו וכל צד מהצדדים צריך ליתן להרב לפי כבודו ולפי מאורו. חמישית, למיסמך סבי ליתן סמיכות מורינו או חבר, איתמר בפירוש כרי להסיר התלונה מן הרב, כי לא כל הרוצה ליטול את השם, שאינו ראוי לסמוך כ"א בהסכמות פרנסים שבימים, ואחר הסמיכה מישך שייך להרב ממורינו שנים עשר רייכש טליר ומכל חבר לפחות שלשה רייכש טליר. ששית, קבעוהו חוב על כל הררים בקהלתנו לשלוח מנות כפורים להרב, העשיר לו ירבה ותרל לא ימעיט. ולענין שאם יעשה אחר מקהלתנו נשואין לבניו חוץ לקהלתנו, שאם ישוב הזוג לקהלתנו בשנה ראשונה אחר החתונה שלהם יחזיקו העירנות בקהלתנו מחויבים ליתן להרב כל שכר להתרת קדושין במלואו ע"פ סדר הנ"ל, משא"כ שלא ישוב הנה בשנה ראשונה אלא אח"כ או שלא ישוב כל עיקר אלא שיחזיקו העירנות פה כתקנות קהלתנו לכוא למועד לכאן הם או בניהם, אזי צריכין ליתן לרב חצי הרמים, ומכלל הן נשמע לאו, שאם לא יהי' נשואין פה, וגם לא יהי' להם העירנות פה, פטורים מליתן להרב, מכלל זה אתה שומע שאם הנשואין פה אע"פ שאין להם עירנות, אפילו שניהם אורחים העושים בכאן נשואין והולכין אחר נשואין החוצה, מחויבים ליתן להרב כאחר מתושבי קהלתנו העושה נשואין פה עד פרוטה אחרונה. שביעית, שכל הכנסות ריינות שייכה מחצה להרב ומחצה להדיינים היושבים אתו עמו, ולענין שכר סדר גישין וחליצות אין לדבר קצבה, כי אם הכל לפי תואר הענין. ובכל שבת שמברכין החודש חיוב הוא להעלות להרב בראש כל הקרואין לקרוא בתורה, ומלבד כל שבתא דרגלא עולה לתורה ואין

עולה לו מן המנין. הרב מחויב לדרוש כתקנות חכמים בשבת הגדול ובשבת תשובה. ותוספות כעיקר, שבנתיים ידרוש עוד פעמיים למען ישמע לעם תורות וחקים, אף בין הפרקים, ע"כ הרברים עתיקים, אשר בפנקס חקוקים, ער נקוקים יקים.

מכתב מפרנסי ק"ק פיורדא אל הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל

ב"ה. עש"ק כ"ג תמוז תק"ח לפ"ק.

שלו' רב בלי ירח, לאשר לבבינו אליו שואף זורח, מריח מים יפריח, על אויביו יתגבר ויצליח, יריע אף יצריח, ה"ה ארוננו מורנו ורבנו הגאון הגדול אב שבחכמים אבי כל חוזה צפנת פענח, ומפשר תעלומות וסודות סתרי תורה, הוא ניהו ראש לכל המורים והורים, מרא רארעא ומרא דשמעתא, אב"ד ור"מ נ"י ע"ה פ"ה כש"ת מ' יהונתן נר"ו, ולכל המסתופפים בצלו צל החכמה והמדע שלו'.

הנה זה ימים כבירים כמעט שבעה שבועות שעברו אשר כתבנו לאמ"ו הגאון נר"ו משפט וחוק המלוכה, אשר לו יאה ונאה דורש ונאה לקיים פה קהלתנו יצ"ו, וקוה קוינו לעשות ענבים ענבי גפן וכו', ולא עלה בדינו כי אם תואב"ה בלבנו בתוחלת ממושכה באין קול ואין קשב, ובאין אומר אמרו להשיב, מבלתי לירר לסוף רעתו הרמה והנשאה, לדעת על מה זה, ולמה זה בושש יהונתן רבינו מלחונות לנו רעת להישר הדרך אשר נפנה לימין או לשמאל, וכי דרך וכי סיג לו או זיה יזוח דעתו מעלינו, אבל משתוממים אנחנו על השתיקה שאינו יפה מריבורו, דברים המתיישרים על לבנו המשתוקקים אליו, ולא זו העיר ולא זו הדרך גבר בנוברין, לכבוש נבואתו וחכמתו בקרבו, ואף שרבים קמים ואומרים מה לנו לילך אחר יהונתן, הלא חציו מאתנו והלאה, ומתחלה ועד סוף לא הי' רצונו לבוא אלינו להיות אתנו ולנו לעינים, והנה אנחנו תלויים ועומדים בעמידה שאין בו סמיכה באין מחזיק ומנהל, עם כל זאת לא זו אהבת יהונתן שאין תלוי' כי אם ברבורי מבשר ואומר אמירה לשון חיבה לשמוח נפש מיחליו לשמוע ביאתו, ביאת הצדיק עושה רושם.

ובכן בקשנו להודיענו ולהשיב אמרו נועם אלינו, מהיום תוך שלשה שבועות, אם רעתו הרמה נוטה אלינו, ובאיזה זמן אשר יוכשר בעיניו והגון הדבר לפנינו לעשות עקירה לצורך הנחה להיות ראש תפארתנו קהלתנו יצ"ו, או אם יחרל להשכיל להשיב עמנו, למען נדע לפנות ימין וכו', ואם אינו משיב אותנו רבר, אזי נרע מעצמינו, שהשתיקה כהומעה, שהשליך אותנו אחרי גוי, ואנחנו נקיים, ונשים לדרך פעמינו אל בית דוד הנבחר אחריו לישב במקומו⁴, אשר יצא ואשר יבא לפנינו. ובזה נשים קנצי למילין, ונפש הצדיק בסוב ילין.

כה עתירת דורשי שלומו וטובתו,

בנימין ברלין פ"ה

חק' זכרי' קליף פת"ח

(4) הכוונה על הגאון מוה"ר דוד שטרויס זצ"ל.

כתב רבנות מק"ק פיורדא אל הגאון מוהר"ר דוד שטרונים זצ"ל

ב"ה. פה פיורדא הקהלה נקhalו בתוך העמק חברה, לאדם בששי למלאכה, ושני לחדש המלוכה, במלך ובדו"ר בחדשו החודש, מנחם יתנח"ם לפרט וכלל מכלל יופי ציון ועיר הקודש, ומבלשי בנורש.

יופי חנו ימשיך אלינו, דגול וישגיב נ"א ישיבתינו, נוגה והדרו הופע מהרה לנו, כסא דין ומשפט רתינו, לישב עליו ולהוציא לאור משפטינו. דוד בשתים ול"ו עלתה במעלת שרה בריכה העליונה מעלות הרים ישאו שלו' לו ולזרעו לדור דורים, בהר מרום ישראל שתול והי' לארז אדיר ונשא ענף ועשה פרי עץ חיים למוצאייהם דעת ותבונה מפיו יפיק מרגליות טובה חכמה עם נחלה בלי מצרים, המאיר לארץ ולדרים, המאור הגדול לממשלת בים עזה ומים אדירים, אדר והור והדר פעלו פועל ידו דורך קשתו קשת גבורים, בנבורה של תורה שלימה וחתומה ניתנה מסיני ועוקר הרים, ושוחנם זו בזו בחלכה למעשה רב גוברי' וגבר כאשר ידו ירים, קרנו קרן אחד המיוחד שבקדרים, אשר ישקו מן המעיין היוצא מן הקודש הוא אדונינו מורינו ורבינו הקדוש שבקדושים וטהורים, טהורי לב אמיץ ואבירים, אביר הרואי"ם באספקלריא המאירים, מאיר נתיבת החכמים וישרים, בלכות"ם לבות אש בוערים, לכא"ר כל חמור"א ושיערי"ם, דמשערינו לבדוק בסדקים ובחורים, נ"י ע"ה פ"ה אב"ד ר"מ מתיב יתיב דעת' לדעת צורים, כש"ת מהור"ר דוד נרו יאיר עד עמוד הכהן בתומים ואורים.

ר"ד י"א בהובש"ה²).

הלא מאז קראנו לו אבינו אבינו רכב ישראל ופרשיו פרשת דרכים רבנן סבוראי דס"ל יש ברירה, לברור לנו איש הבינים בני עמודי דנורא, ועמודי דגירסא שמעתתא דרבוותא רוב מנין ורוב בנין וסתירה סדיר"ת זקנים בטעם יוקח קיחה בכת"ב מוציא מיר משמע שמענו שלו' לשונם לשון חכמים מרבה ישיבה זו עכבה שיעכבוהו משמיא נפל פיסק"א נפסק המעיין דמעיינא ומצלי ומנינא, מנן דור בשנותו את טעמו דקרא כרתיב ככתיבה וכמסורה ויש אם למקרא ומשנה, לא זזה ממקומו הניחו לו להתגרר נדרת צאן קרשים קרושה ראשונה, קירשה לשעתי' דקם לי' קימ"ה להרי רישא דאמא, מדברנא דאומתי' אום אני חומה, הוא לישראל מה פעל אל אלים, כעת יאמר אמר"י יאז וגדיא גר גדי וסינק לא ימור שבטו שבט מיהודא עד כי יבא שי לו וכל אליו להחליק כבוד מרום מראשון לנשיאים ולדגלים, דגול מרבבה כצמח השרה חקל תפוחין תפוחי זהב במשכיות בכת"ב נבחר לשון צדיק בדרכיו ותמים במעשיו אשר עושה דוד משפט וצדקה בכל עת האסף הצאן להשקות מים מבור בית לחם אשר בשער ויתאו לדוד וקמבעי לי' טמון באש דת למ"ו יצאת הכערה, שהיתה בכלל לחלק

(5) ר"ת: ראשית רבר יברכהו אלקים ברוך הוא וברוך שמו הגדול.

מלאכות ומלאכתו שבתורה, נקנית בשלשים מעלות בעלות הגורל⁶) והשם קבעוהו לחרו"ת את הבית לדוד להזכיר זכרון בספ"ר פנים יפות יפה דברנו ובזמנו, זמן פיוס רג"ל על לשונינו, לבש"ר קש"ב ושמע שומע דומיא המשמיע לאזנינו, אוזן לירצה ולרצות את ארצינו, ארץ רחבת ידים לפניו לישב בה ויסחרו בטוב סחרה, מסחר כסף עובר לזוכ"ר הברית הנאמר במלך בדוד ונאמר ברית בתוד"י זה"ב הנעשה לו עם נקודת הכת"ב ישיב לו ולנו הסמוכים אצל הדיבור ויקרא ארץ צבי עדיו לגאון שם שם ל"ו נצריבא אלא לאקדומי קדמת אשור אשרי כל חוסי בו ובשילוחו מתקדש, בכתב אשורית ולשון הקודש, ישראל ראשית תבואתו בא החכם למסד"ך אבתדינו, בתר תאוה לעינים דואות את מורינו, יודה בעתו יחישנה, לבוא במועדו מועד דוד במועד צאת השנה, ששנה עליו הכותב מלעכב בעקבי הצאן לצאת ולבוא בדרך המלך ולמלכים מתשרי מנין במנין ובמפקד פקודת הרועה בעדרו אשר יעבירו תחת השבט המושל בכל מכל כל ישראל ויהודא אוהב את דוד כי הוא יוצא ובא לפניהם יציאות הצדיק עושה רשם בכתב אמת מארץ יצמיה וצדק משמים ישקיף בהשקפה לטובה לטב ולחיים ולשלם דמשתלם מדוויל ידי' ונפיש זכותו ולזכותיו בדינינו, בדיני שמים בינו לבינינו, עשה דרך בקשה לבקש רחמים בעד עמינו, ועמי תלואים למשובתו זו היא שיבה זו היא ביאה למלאות דברינו, ולבוא אחרינו, אחר סמוך סמוכות לדורש דרישה ופרישה פרשת הכת"ב לאמור את משפט המלוכה, שמורה בכל וערוכה, לערוך מלחמה מלחמתו של תורה, וקר"ב קירוב הדע"ת נוס"ע אהליו אהל קבע במסמורת נטועים לשבת בשבת בתחכמוני, עדני עצני, כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעט"ו עט סופר מהיר במהלכת"ו בדרך רשות בפרט לדבר מצוה דרבים אומרים לנפשו זכ"י וקני בסד"ר קנה וביצע אמרתו אמירה של חיבה יתירה, לנו נודעת בידיעה ברורה, ובידיעת התומ"ה תחלה וסוף דבר הקול נשמע בבואנו אל הקודש לחב"ר על הקהל עדת ישראל כי ישגי"א בשיגיו"ן לדוד שניא כחל"ו מצאנוהו דאתא לידיו ידו הרמה ונשאה, יתנשא כסאו ותפארתו, עד כי ינחם ה' את עדתו, ובחר עוד ביעקב חבל נחלתו, ונחל להם את ארצו וירושלים קריתו, ולהשיב בתוכם שכינתו, במהרה בימינו אכי"ר כונן שמים בתבונתו.

כה עתירת נשיקת עפר הרום רגלו רגל רביעי בקודש קדושתו, וקדשנו לעיני בני עמים ידברו תחתם תחת עצתם יועצי שרי פרנסים ומנהיגים בפיהם דברו בעדנו לצאת לקראתו, בשים שלו' תלמידיו לרב ולאזהבי תורתו, תורת העדה הנאמרה בהקהל עדתו.

נאום זעליגמן קריילספחיים
ונאום אברהם אולמא מפיוורא

(6) רמז על מספר ל' אנשים שהצביעו בעדו, כנזכר למעלה.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בכרם שלמה שנה י"ב בקונטרס קי"ג (עמוד מ"ג) הובא מהנה"ק החווה מלובלין זי"ע בענין גידול השערות. וצינו עוד על זה, בקונטרס קט"ו עמוד נ"ט בסוף העמוד. — ראוי להוסיף עוד בזה את דברי רבינו בחיי בפרשת נשא (ו', ר') שכתב שגידול שער מוליד הראנה.

(ב) בקונטרס קט"ו במדור עולת שבת בשבתו הובא דברי הרה"ק מוה"ר שלום אליעזר הלברשטאם מראצפערט זצ"ל הי"ד על הגש"פ. — כן הוא בספר מנוחת אשר, והובא בהגש"פ נר יהושע שיצא לאור זה מקרוב ע"י הרה"ח ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנרא נ"י.

(ג) בקונטרס הנ"ל במדור תמיהות וישובים (עמוד מ"ט) הקשה הב' יונה בערקאוויטש נ"י תלמיד בישיבת באבוב על דברי היעירות דבש. — הנה לא על היעירות דבש תלונתו, אלא על דברי הנמרא במס' שבת דף י"ז ע"ב ובע"ז דף ל"ו ע"א, דאיתא שם דעל יינן גזרו ב"ש וב"ה. ובזה כבר קדמו הג"מ ר' שמחה מדעסוי בהנהגותיו במגילה דף י"ג, ונשאר בצ"ע.

(ד) בקובץ הנ"ל במכתבים אל המערכת (עמוד נ"ח) אות ג'. — מצאתי להעיר בזה עוד מדברי הרשב"ם ב"ב דף פ' ע"א (הובאו דבריו בפירוש עץ יוסף על מדרש שיר השירים פ"א על הפסוק עיניך כיונים) שכתב שם וז"ל, ודרך היונים לעשות שני ולדות בכל חורש זכר ונקבה חוץ מחורש אדר שאין יולדין והנחו ולדות גם הם לסוף ב' חדשים עושים ולדות. וא"כ שייך כיונים בן זוג בתוך שנתו. ועיין ברבינו בחיי ויקרא א' פסוק י"ד שכתב וז"ל, ומן היונים פסל את הגדול וכו', ולכך בחר בקטנים קודם היותם ראויים לזווג. (ה) בקונטרס קט"ז (בעמוד ס"ב), רצה ח"א לתרץ מה שהקשינו בקונטרס קט"ו במכתבים אל המערכת אות י"א. — לכאורה לא העלה ארוכה, דלשון רבינו בחיי הוא, שלא היתה עדיין ראוי להיבעל.

(ו) עוד שם (בעמוד נ"ד) בהערת המערכת מתחת לקו, הבאתם בשם כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ד בענין אות ה"א דמיני' מתברכין ישראל כוש"ק וכו'. וצינתם שם לספח"ק אוהב ישראל בליקוטים לפרשת במדבר. — יעוין ברבינו בחיי פרשת לך לך (י"ז, ה') שכתב וז"ל, והי' שמך אברהם, הה"א הזאת שנתוספה בו היא אחרונה שבשם ועמה הי' לו כח התולדה ומשתלשלת ממנו, עכ"ל.

(ז) עוד שם (בעמוד נ"ב) במכתב מאת דורי שיחי' כתב בהערה א' שלא מצא את דברי החזקוני. — הנה דברי החזקוני הם בפרשת תצוה בתחלתו בסוף פסוק כ"א.

(ח) מרי דברי אעלה עוד איזה הערות במס' תענית: בגמ' תענית דף ח' ע"ב, נאמר לידה באשה דכתיב ותהר ותלד בן. ובתורה אור ציין: בראשית ל'. — ולכאורה קשה מדוע לא מביא הגמ' מהמקום הראשון שנוכר בתורה לידה אצל אשה, בבראשית ר' פסוק י"ז, וירע קין את אשתו ותהר ותלד את חנוך וגו'. בשלמא מפסוק א' שם לא הביא הגמ', כיון שהגמ' רוצה לרמות לגבי קושי בלידה, ובהפסוק והארם ידע את חוה וגו', פירש"י שם, שהי' קודם שחטא וכן ההריון והלידה, וא"כ עדיין לא הי' אז צער בלידה, אבל מפסוק י"ז לכאורה קשה.

(ט) ברבינו גרשום במס' תענית דף ח' ע"ב בסופו (בקטע השייך לרף ט' ע"א) כרעבר לאבוך, שנעשה גל של עצמות. — יעוין בתוס' שבת ל"ג ע"ב ד"ה ח"ג בסופו, בעובדא ררשב"י עם ר"י בן גרים שכתבו וז"ל, ובסוף שמעתתא לא גרסינן גל של עצמות בלשון גנאי אלא נח נפש', עכ"ל.

(י) בתוס' תענית דף ט"ז ע"א, אפר מקלה, פי' אותו אפר הוה מדבר הנשרף מעצמות אדם כדי לזכור עקירת יצחק וכו'. והקשה הגאון יעב"ץ בהנהגותיו שם וז"ל, אינו מוכרח שבשביל כך יצטרכו לאפר של עצמות אדם רווקא, שגם באפר של עצים יש זכרון לאפרו של יצחק, אדרבה משם ראי' שא"צ לאפר של עצם אדם, שהרי יצחק לא נשרף אלא אפר של עצים שנשא לצורך עקירתו ונשרפו ונעשו אפר, והו' שקרוי אפרו של יצחק, לכן באפר של שריפת עצים בעלמא יש זכירה זו וכו', עכ"ל. — ועיין בביאור הדר"ל על פרקי דרבי אליעזר (פרק ל"א אות נ"ט) שהביא בא"ד משבלי הלקט ותניא רבתי סי' ר', בשם מרדכי אנדרה, כשנעקר יצחק ע"ג המזבח ונעשה דשן ה' אפרו מושלך על הר המורי' והביא הקב"ה עליו טל וחי' וכו', ואולי לרברי האגדה נאמר, שאף שאברהם לא שלח בו יד וכו', אבל האש כבר משלה בו וכו', וכבר נעשה אפר. ולפי' יתיישב לשון אפרו של יצחק דנקטין בכמה מקומות, עכ"ל. ולפי הנ"ל אפשר לומר שהתוס' ס"ל כמרדכי אגדה הנ"ל, וא"כ ראיית היעב"ץ אינה ראי'.

בכבוד רב,

רפאל אהרן בן
קרית באבוב, בתיים

בס"ד. אור ליום שלישי לס' נח ב' חשון תש"נ לפ"ק.
לכבוד מערכת כרם שלמה.

ראיתי בקובץ קי"ז עמוד נ"ז קושיא על מה שנרפס בכרם שלמה (קובץ קי"ד) בשם הגה"ק מהארנסטייפל זצ"ל, דמה דאיתא באגרת התשובה לבעל התניא זצ"ל פי"א דאנו מבקשים סלח לנו וכו' בא"י חנון המרבה לסלוח, והרי ספק ברכות להקל משום ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל וכו', וע"ז כ' הגה"ק מהארנסטייפל (בקובץ קי"ד), דכ"ז הוא במ"ע חוץ מעון ביטול ת"ת, וכמו דאמרו וויתר הקב"ה על ע"ז וכו' ולא וויתר על ביטול תורה. וע"ז הוקשה להכותב, דהרי בעל התניא עצמו כ' בליקוטי אמרים פכ"ה דתקנו ברכת סלח לנו ג"פ בכל יום על עון ביטול תורה, והניח בצע"ג. וע"ז ראיתי בקובץ ק"כ עמוד מ"ז תירוץ, דמה שכתב הגאון דלא מהני תשובה על תלמוד תורה, הכוונה על העדר האור, כמ"ש באגרת התשובה, דאף דמהני תשובה על מ"ע אבל מ"מ האור נעדר אבל לעולם מוחלין לו העונש אף על ביטול תורה, עכת"ד בקיצור. ולעני' דוחק גדול הוא, רהלא באגרת התשובה כתב זה על כל מ"ע, דלא מהני תשובה, כיון דהאור נעדר, ואם זה ה' כוונת הגה"ק, ה' לו לכתוב זה על כל מ"ע, ולא דוקא על ביטול תורה.

ואפשר יש ליישב כוונת הגה"ק, דבאמת בתלמוד תורה יש שני ענינים, עיקר החיוב דלימוד התורה, ובזה יש לפטור עצמו בפרק א' שחרית ופרק א' ערבית, אם אין לו פנאי יותר, אבל אם יש לו פנאי מחויב ללמוד בכל רגע ורגע. — וא"כ י"ל דמה שכתב הגה"ק מהארנסטייפל זצ"ל דלא מהני תשובה דאמירת סלח לנו על ביטול תורה, זהו דוקא אם מבטל תלמוד תורה מכל וכל, ואינו לומר אפי' פרק א' שחרית ופרק א' ערבית, ומה שכתב בספר התניא דמהני אמירת סלח לנו על עון ביטול תורה, זהו על החיוב דתלמוד תורה בכל רגע ורגע. ובזה מדויק לשונו הזהב, על עון ביטול תורה שאין אדם ניצול ממנו בכל יום, דהיינו החיוב דלימוד תורה בכל רגע ורגע. — ואפשר יש לפרש בזה הכפל לשון בתפילת יקום פרק, זרעא דלא יפסוק ודלא יבטול מפתגמי אוריתא, דלא יפסוק קאי על עיקר החיוב, דהיינו פרק א' שחרית ופרק א' ערבית, ואח"כ מוסיפין, ודי לא יבטול, היינו שילמדו בכל רגע ורגע.

מרן רי בשמיא יהא בסערכון כל זמן ועדן.

אברהם יצחק וואלפסאן
שיכון סקווירא, ניו יארק

בעזה"שית, יום שני בשבת כ"א לס' זה הדבר אשר צוה ה' תמוז תשמ"ט.

מנחם ציון ובונה ירושלים, ישפע שפע ברכה וחיים
לכבוד חברי מערכת ירחון „כרם שלמה" ג.י. יצ"ו.

בלמדי בשו"ע או"ח סימן קל"א התקשיתי בהלכה אחת, וגם בביאורים מסביב לה, אודה מראש למאן שהוא מקוראי הירחון החשוב, שיפענח לי צפונות הלכה דלהלן: כמג"א סס"ק י"א כתב בזה"ל: כתב בהגמ"נ הלכות שבת, במילה א"א אב הרחמים ולמנחה אומרים „צדקתך", אע"פ שיש מקומות שאין עושין סעודה אלא בלילה, עכ"ל. והמקור של דברי המגן אברהם הנ"ל הוא בהגהות מנהגים (= הגמ"נ) הנרשם בספר המנהגים לה' אייזיק טירנא, ושם מסיים הלכה זו בציון מקורה „הג"ה בצורכיר", ופירושו של דבר הוא, שבעל הגהות מנהגים מביא הלכה זו בשם „הג"ה בצורכיר".

והנה בספר המנהגים לרבנו אייזיק מטיירנא במהדורת „מכון ירושלים" (תשל"ט) עמ' כ"ו, אכן מצאתי הלכה זו בזה"ל: וכן במילה. למנחה אומרים צדקתך, אע"פ שיש מקומות שאין עושין סעודה אלא בלילה, הג"ה בצורכיר (סי' קנ"ד), עכ"ל. ובהערה לאות מ"ד שנתוסף ע"י העורכים, כתב בזה"ל: ר"ל הסמ"ק מצוריק, וכך נפסק בשם הגהמ"נ כמג"א סי' קל"א סק"ז (ש"ס וצ"ל ס"ק י"א). מכאן ואילך נראים לכאורה הדרך פתוחה למצוא את המקור בסמ"ק מצוריק סי' קנ"ד. אך עיינתי בספר סמ"ק מצוריק בסי' קנ"ד ולא מצאתי שם כל רמז להלכה זו „במילה בשבת מה דינו באמירת צדקתך", לפ"ז המ"מ סי' קנ"ד לכאורה איננו נכון, ומאידך ניסא חשוב לדעת באמת, איה מקום כבודה בהג"ה בצוריק. ובמחצית השקל על המג"א הנ"ל מסביר בטוב טעם למה כשיש מילה בשבת אומרים במנחה „צדקתך", וז"ל, דהא בכל פעם שאומרים בחול תחנון אומרים בשבת צדקתך, ובמנחה במילה אומרים תחנון, וכמ"ש רמ"א, עכ"ל. והנאון יעב"ז ז"ל במור וקציעה על השו"ע כאן בסי' קל"א, כתב על דברי המג"א אלה בזה"ל: כמג"א סק"א צ"ל ולמנחה „אין" אומרים צדקתך, ונראה שנשמטה מלת „אין", אבל לא מצאתי זה כלל בהגמ"נ, עכ"ל. והנה דברי המור וקציעה צריכים ביאור, למה מתקן הוא את דברי המג"א וכותב שצ"ל ולמנחה „אין" אומרים צדקתך, הלא לפי דברי ההסבר של המחצית השקל הרי מבואר בשו"ט שצ"ל ולמנחה אומרים צדקתך, וגם הלשון „אע"פ שיש מקומות שאין עושין סעודה אלא בלילה" משמע ג"כ כך, שאע"פ שאת הסעודה אין עושים אלא בלילה, כלומר, במוצ"ש, ולפ"ז הו"א לומר ששמחת המילה נמשכת עד הלילה ואין לומר צדקתך, מ"מ אומרים „צדקתך", א"כ מה טעם מניה בעל מור וקציעה ומוסיף תיבת „אין". ומש"כ המור וקציעה שלא מצא זה כלל בהגמ"נ, אמנם זה כתוב במפורש שם, אבל יתכן שבספר המנהגים שהיה לפניו לא היה עדיין בדפוס הגהות מנהגים.

סוף דבר, הלכה זו צריכה ברור במקור והבנה בסברת דברי היעב"ז.
בברכת התורה,

אפרים פישל שטיין
מח"ס גוילי אפרים
בני ברק

בס"ר. לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

אפתח בתורה עבור ההנאה הרוחנית מרוויית יין כרמכם, ורציתי להעיר על כמה דברים שראיתי בסוילי בכרם.

(א) בגליון המאה (חודש אלול תשמ"ז) במדור עולת שבת בשבתו, מובאין דבריו של הרה"צ מוה"ר רוד שפירא אבד"ק דינוב עה"פ אחת דבר אלקים שתיים זו שמעת, עפ"י שיטת רב האי גאון שקורם שבא ר' אבהו כאו"א יצאו חובת תקיעת שופר למר כראית לי, וכשבא ר' אבהו תיקן שיהו כל ישראל עושין מעשה אחד. וזשה"כ אחת דבר אלקים,

כי מפי הנבוכה שמענו מאמר אחר יום תרועה יהי לכם, אבל שתיים זו שמעתי, שמה שמענו שתיים, רהיינו שתי הרעות, עכ"ר בקיצור.

עי' בזה"ק פרשת פנחס רף רל"א ע"ב (מובאין הרברים בשו"ת אבני נזר אהע"ז ח"א סי' א') וז"ל, ועל רא לא ירעי הני בכלאי רוא ריבבא ויללותא ולא ירעי תררווייהו איצטריכו ויללותא דאיהי דינא תקיפא תלת תברין דאיהי דינא רפוא גנוחי גנח רפוא אינון לא ירעי ועברו תררווייהו ואנו ירעינו ועברינו תררווייהו וכלא נפקא לארע קשומ, עכ"ל הזה"ק. וכרי לא למנוע טוב מבעלי אביא גם תרגום הרברים עפ"י פי' הפולם וז"ל, ועל זה לא ירעי הבבלים סור השברים והתרועה שלא ירעי ששניהם צריכים. התרועה היא דין קשה שלשה שברים הם דין רפה (וע"כ רומח למי) שגונח (מלבו) שהוא רפה. הם (הבבלים) לא ירעי (איזה משניהם צריכים וע"כ) עשו שניהם ואנו יורעים (את שניהם ששניהם צריכים) ועושים את שניהם, והכל יוצא לדרך האמת, עכ"ל.

והמדייק בדברים אלו, משמע שלא כשיטת רב האי גאון, כמו שמובאים דבריו במגדל עוז על הרמב"ם בפ"ג רשופר ה"א ובריתב"א ר"ה דף ל"ד, עיי"ש היטיב. ועי' שלחן המהור להרה"ק מקאמאראנא זצ"ל בסי' ל"ד וז"ל, וכן אצל תרועה ושברים שניהם בשרשם אמת, מספרא ררחמים היא תרועה וסימנך שלשה פעם זכר עולה תרועה ומספרא דנוקבא וגבורה שברים וסימן שלשה פעם פקד עולה שברים. ובימי הסנהדרין עשו כהוראת סנהדרין ואחר שנתבטלו הסנהדרין כל ב"ד עושה כפי קבלתו ושורש נשמתו, וכשראה ר' אבהו שאי אפשר להכריע הלכה אחת כי אין אתנו יודע עד מה לעשות כשורש נשמתו מתוקף הגלות, וכיון שאי אפשר להכריע הלכה צריך מן התורה לעשות כשניהם. ובודאי ברור הזה צריכים לתקוע מאה קולות אכ"מ להאריך וזה פשוט אם מעה ותקע שלשה פעם תר"ת והסיר דעתו שסבר שכבר יצא או מחסרון ירעה או שלא ירע לתקוע תש"ת ואח"כ נתוורע לו, פשוט שצריך לחזור ולברך על התקיעה ולא יצא כלל בתר"ת וזה פשוט, עכ"ל הנוגע לעניננו. ועפ"י דבר קרשו אפשר לכאורה להשוות שיטת הראשונים הנ"ל עם דברי הזה"ק הנ"ל עיין היטיב. — היוצא לנו מכל הנ"ל, שגם מפי הנבוכה שמענו שתיים, ודו"ק.

ב) בגליון תשרי חשון תשמ"ח העיר הגריעב"ץ זצ"ל על העקירה שבא להשוות הפסוק ביחזקאל מ"ג דכתיב וכבוד ה' בא אל הבית דרך שער אשר פניו דרך הקרים שהוא שער המערבי, עם הפסוק הנה זה עומד אחר כתליו, שאי' במדרש זה כותל מערבי. ועי' מעיר הגריעב"ץ זצ"ל שלא מצינו בשום מקום קרים שפירושו מערב ואינו אלא מזרח. וכ"כ עוד שם, והנה כבוד אלקי ישראל בא מדרך הקרים, ופי' רד"ק דרך שער המזרח, ובפרק מ"ד כתוב עוד כביאור יותר וישב אותי דרך שער וגו' הפונה קדים וכתוב אחריו השער הזה סגור יהי וגו' כי ה' אלקי ישראל בא בו, מכל אלה נראה לכאורה שהביא רא' לסתור, עכ"ד הגריעב"ץ זצ"ל.

אינני מתיימר להיות מפרש הכתובים, ובודאי לא לחלוק על הגאון המפורסם בדיקנות הגיעב"ץ זצ"ל, רצוני רק להעיר ויבואו המומחים ויבחרו את דרך האמת — אחר עיון בלשון הכתובים יש לשום לב לאריכות הלשון, שבכל הפסוקים לא כתוב דרך שער הקרים, אלא בפרק מ"ג כתוב דרך שער אשר פניו דרך הקרים, ובפרק מ"ד כתוב דרך שער וגו' הפונה קדים. ולכאורה אפשר לפרש כוונת הדברים כך, דהנה עה"פ (שם) ביחזקאל מ"ד) השער הזה סגור יהי, אמרו חז"ל בפ"ר דמדות מ"ב וז"ל, ושני פשפשים הי' לו לשער הגדול אחד בצפון וחד בדרום שברדום לא נכנס אדם בו מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל שנאמר ויאמר אלי ה' השער הזה סגור יהי וגו', ע"כ. שני פשפשים אלו הי' בכותל מזרחי של ההיכל, אבל לגבי בית החליפות הי' זה כותל מערבי

של בית החליפות, וכפי הנראה שזהו כוונת שני הגירסאות ברש"י ובחים רף נ"ה ע"ב ר"ה ושני פשפשים, עיי"ש היטב.

ולפי"ז אפשר להבין אריכות לשון הפסוק בפרק מ"ג, שכתוב שער אשר פניו דרך הקרים, וכן בפרק מ"ד וישב אותי דרך שער וגו' הפונה קרים, לרמז בזה שבאמת לנבי הנכנס דרך השער מבית החליפות להיכל הוא בצד מערב, אלא שלנבי ההיכל הוא שער מזרחי. וכן באמת פ' הרר"ק בפרק מ"ג, וז"ל שם עה"פ והנה כבוד אלקי ישראל בא מדרך הקרים, נכנס בשער מדרך מזרח, ולא כתב בקיצור נכנס בשער המזרחי, ולכאורה כוונתו ג"כ כנ"ל, שבאמת להנכנס הוא בצד מערב אבל הוא מדרך מזרח, שכלפי ההיכל הוא מצד מזרח שהרי במזרחו של היכל הוא עומד. ופלא על הנריעב"ץ וצ"ל שלא דק בציטוט דברי הרר"ק, והביא דבריו כאלו פ' הרר"ק דרך שער המזרח. ועפ"י דרך זה, שפיר השווה בעל העקירה ענין זה הכתוב ביחזקאל לענין הכתוב בשיר השירים, ודו"ק. אסיים בברכה שתזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה,

אברהם יהושע סג"ל הורוויץ

בהרה"ג ר' שרגא זאב זצ"ל

בני ברק

ב"ה. כ"ה תשרי תש"ן.

לכבוד עורכי קובצינו „כרם שלמה“.

שלום רב. שמח לבי ויגל כבודי כשהגיע לירי קובצי הכרם משנה שעברה (שנת תשמ"ט), וראיתי להעיר איזה הערות בע"ה, ואציגם לפניכם, ואקוה שתרפסו אותם לתועלת הרבים.

(א) בקובץ קי"א (תשרי-חשוון) במדור זכרון לראשונים הקשה הגאון רא"ש היילפרין ראבד"ק לבוב זצ"ל בשם הספר מעשה רוקח על הרמ"ז, ולא שייך לומר, דזה שלא נזרו חכמים בהקטן חלבים ער חצות, הוא משום דכהנים זריזים הם, דהרי קרשי קרשים אינם נאכלים רק לזכרי כהונה ורק בעזרה, ועכ"ז נזרו בהו שיאכלום ער חצות. — ונראה לי להעיר, ממה שכתב בהנחות יפה עינים על אתר, שהרש"ס לירושלמי כתב שמצא בתו"כ מפורש שגם בזה נזרו ער חצות, ודלא כרש"י, ומה שרש"י לא כתב כן, משום דרש"י נתכוון בדבריו לתו"כ פ' י"א ששם לא נזכר לנבי אכילה ער חצות, משא"כ בתו"כ פ' י"ב שם מבואר שמותר רק עד חצות. ולפי"ז בכלל לא יקשה כל הנ"ל.

(ב) בקובץ קט"ז במדור מכתבים אל המערכת הובא הערות על מה שנדפס בכר"ש בשם הרבי מלובלין זי"ע שאמר שמי שהולך בשערות גדולות וכו' זה סימן שהוא בעל עבירה, ע"כ. — ויש להוסיף ולהעיר את חריפות לשונו של בעל מחצית השקל שכתב בזה"ל, ורע עלי המעשה של אותן האנשים שמגדלים כלודותיהם, מלבד כי הוא דרך שחץ וגאווה וכו' יש בו גם איסור בהנחת תפילין, עכ"ל.

(ג) בקובץ קי"ז במדור עולת שבת בשבתו הובא בשם זקני הגאון ר' יעקב עמרין זצ"ל שכתב שהמגדלים לקחו דוקא מפרי הארץ ולא לקחו מהשוק, כי בשוק לא ה' פירות גדולים כאלו, כי צריך שמונה אנשים לנושאו. — ואפשר להוסיף על דבריו, דרש"י פ' שהקב"ה זימן ככוונה לירם שיראו איך שהארץ אוכלת וישובי, וכן שיראו דוקא פירות גדולים כאלו, כשביל להעמירם בנסיון ולראות אם יוציאו רבה על הארץ או לא. ולהנ"ל

יומתק הדברים, שהשמן התגבר עליהם כל כך (חוץ מיהושע וכלב) דכשדאו שאין פירות גדולים מצוי בשוק, הסכימו ללכת ולקחת מפרי הארץ בחזקה, והכל בכדי להוציא דבה על הארץ, ולכן נענשו. ואסיים בברכת יישר כוחכם, ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה כרצון כ"ק אדמו"ר הגה"ק שליט"א.

צבי ברינער
בני ברק

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ירדינו

הנה"ח מו"ה יצחק אהרן שארף נ"י
בהלקח מאתו בנו החשוב ע"ה

* * *

האחים היקרים

הב' דוד ארי' נ"י והב' ישראל איסר נ"י
ורודיהם הרב שאול דוד ארי' נ"י והאברך ר' אברהם נ"י
למשפחת קנאבלאך
בהלקח מאתם אביהם-אחיהם
הנה"ח הנכבד מו"ה מנחם מענדל קנאבלאך ע"ה

* * *

האחים היקרים

האברך ר' שלמה נ"י והאברך ר' אלעזר נ"י
ורודיהם הנה"ח מו"ה שלום נ"י והנה"ח מו"ה אברהם נ"י
למשפחת אכסטפערל
בהלקח מאתם אביהם-אחיהם
הנה"ח הנכבד מו"ה צבי דוד סג"ל אכסטפערל ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה שלמה ראובן לויפער נ"י
בהלקח מאתו אחיו החשוב ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
 לעטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל חתנו

הרב מו"ה יעקב ישראל מייזליש שליט"א

מרא דאתרא בקרית באבוב בארה"ק

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיוכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכיל"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הכרחה

ברכת מזל טוב

להרב אברהם אבא הורוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון רבאבוב בלונדון

להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם חיים קעססלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אלי' אביגדור עליאם נ"י להולדת הבן

להרב ארי' ליכוש יצחק רובין נ"י מנהל רשיבת אמרי יוסף להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' ברוך שמשון הלכרשטאם נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' ברוך הורוויץ נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' גבריאל לאבעלסקי נ"י מלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' דוד רייפער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' חיים אלישע טייטלבוים נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים אליהו בערגשטיין נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהושע אלימלך דעמביצער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יצחק בלוי נ"י מלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' ישראל דוד געללער נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה משה קינרייך נ"י מטאראנטא להולדת הנכד

להאברך היקר ר' משה אלי' בלויא נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' נחום ישראל העפסלער נ"י מטאראנטא להולדת הבן

להאברך היקר ר' נפתלי צבי זאפערן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' נפתלי צבי גארטענהויז נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' נתן חיים שרייבער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להאברך היקר ר' עזריאל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי היימפעלד נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה צבי ארי' בייגעל נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלעזר אלימלך באקאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן ברוך הכהן לעבעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ברוך מרדכי קליין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ברוך בענדריט אייזענבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים צבי צעהנווירטה נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים באכנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף צבי קליין נ"י מקרית טאהש להולדת הבת
 להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב קופפערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מאיר נתן נטע הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' מנשה טייטלבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' מרדכי פרידמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי קאזאלענקא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה סטעמפיל נ"י מירושלים עיה"ק נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שבתי שטורם נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' שלמה זלמן גוטטער נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן יהודה מינצער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר דוד
 מנחם נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה דוד יצחק ד'אנקונא נ"י מטאראנטא לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יעקב ציונער נ"י לאירוסו נכדיו נ"י
 להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב עליאם נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יצחק אייזיק נ"י
 לאירוסו בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר ברוך אלי' נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב וכו' מו"ה משה הלוי ראטנבערג שליט"א אבר"ק וואידיסלאב לאירוסו בתו
 תחי'

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יהודה ארי' ד'אנקונא נ"י מטאראנטא לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב שטימלער נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' יעקב פנחס פורסט נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואי
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

נרפס בדפוס האחים גרוס

Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. Inc.**

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארה"ב = 15 דאלער לשנה

באנארע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesiyta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

Forwarding & Return Postage Guaranteed

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

כסלו תש"ן

(קכ"ב)

שנה י"ג קונטרס ב'

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת וישב כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז בסוגיא דכבתה הגאון ר' צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל
 י הגהות על מס' תענית הגאון ר' נתן הכהן ארלער מפפר"מ זצ"ל
 יג ברין פדיון הבן הגאון ר' מאיר שארלוואל ראבר"ק מיץ זצ"ל
 טו ברין פדיון הבן הגאון ר' שלמה קוועטש אבר"ק לייפניק זצ"ל
 יז חידושים והערות הגאון ר' ישכר בעריש גרובארט אבר"ק בענרין זצ"ל

מדור אגרות קודש

כב מכתב מהגאון ר' ברוך פרענקל-תאומים בעל ברוך טעם זצ"ל
 כג מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

מדור זכרון לאחרונים

כד ברין היתר נדרים הג"ר שמעון גרינפעלד אבר"ק סעמיהאלי ז"ל

מדור פלפול והלכה

כו ברין הרלקת נ"ח בבהכ"נ הרב מוה"ר אברהם דוד הורוויץ שליט"א
 לא ברין הרלקת נ"ח בבית חבירו ר' יהושע בארנער נ"י
 לג ברין טוען וחוזר וטוען ר' חיים בן ציון פאלנער נ"י

מדור תפארת בחורים

לז פלפול בענין כלאים בציצית הב' מרדכי ארי' ניפס נ"י

עולת שבת בשבתו

מ ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

מב הערות קצרות בענינים שונים
 מג דקדוקי סופרים
 כג,מו צילומי כתבי קודש
 מד מכתבים אל המערכת
 מז ברכות והוראות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990
 by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי מורי הרה"ח מו"ה יצחק ישכר דוב בן מו"ה שלום ע"ה
נפטר א' דר"ח אייר שנת תשמ"ט לפ"ק

זקני הרה"ח מו"ה שלום ע"ה
בן הרה"ג מוה"ר חיים יהושע ז"ל רומ"ץ מאסטי
בנו של הרה"ג מוה"ר שמרי' ז"ל אבד"ק מאסטי וויעליקא
נפטר ביום כ"ז לחודש אדר שנת תשל"ז לפ"ק

זקנתי מרת וויטא בת הרה"ג מוה"ר זכרי' ערעלשטיין ז"ל
אבד"ק טשערנעליצא וק"ק מחזיקי הדת בווינא
נפטרה ביום ט"ו לחודש אדר שנת תשכ"ג לפ"ק

זקנתי הרבנית מרת חוה לאה ערעלשטיין ע"ה
בת הרה"ג מוה"ר יצחק ישכר טויבש ז"ל אבד"ק אטיניא
(מנזע הצדיקים, הבעש"ט, בעל דגל מחנה אפרים, טשערנאביל,
זידיטשוב, ובעל קרני ראם)

זקנתי מרת ריזל ראטהשילר ע"ה
בת הרה"ח מו"ה צבי גאליצקי ז"ל
נפטרה ביום י"ד לחודש סיון שנת תש"ל לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ונכדם,
חיים יהושע בניקיר

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנכבד מו"ה יעקב כמו"ה מאיר לויפער ע"ה
מקראש אנוב

נפטר ביום עש"ק י"ב לחודש מרחשון שנת תש"ן לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י אחיו,
שלמה ראובן לויפער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי מורי

הרה"ח מו"ה שלמה יוסף כמו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה
נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ק

אמי מורתי

מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה
נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנם,
אהרן אלי' קינרייך

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת וישב

ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשור על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה, ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פרץ. הנה מקראי קודש הללו אומרים דרשוני, דלאיזה צורך מאריך הכתוב בפרטי הדברים אודות לידת פרץ וזרח, ומאי איכפת לן מה שאחד הוציא את ידו תחילה, וביותר צריך ביאור למה סיפר לנו הכתוב כי החוט שקשרה המילדת על ידו ה' תולעת שני דייקא, ועוד ול"ד על מה שנאמר ותקשור על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה, מהו התועלת שנרע את הלשון שאמרה המילדת בדיוק, זה יצא ראשונה, גם תיבת לאמ"ר נראה כמיותר, שהרי כל מקום שנאמר לאמר, פירושו להגיד לאחרים, וכאן לכאורה לא שייך זה.

אמנם יתבאר על נכון בהקדם מש"כ בספר ברית אברהם (פ' תולדות) על מה שדרשו חכמיו"ל על הפסוק ויאמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו, בזמן שקול קול יעקב מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו שולטות, ואם אין הקול קול יעקב אז הידים ידי עשו שולטות. ולכאורה לפי דרש הזה הול"ל הקול קול יעקב ואין הידים ידי עשו, כי אומרו והידים ידי עשו מורה להיפוך, דאף בעת שהקול קול יעקב עכ"ז ישלום ח"ו הידים ידי עשו. וכתב שם לפרש, דנודע כי בשעה שישראל עושים רצונו של מקום נוצחים את אויביהם במלחמה, ולזה אמר, הקול קול יעקב והידים ידי עשו, תיבת והידים נמשך אלעיל על יעקב, ור"ל רבזמן שקולו של יעקב נשמע בתורה ובתפלה, אז הידים של יעקב גוברות במלחמה, כי ידיו של יעקב נעשות כמו ידי עשו הגוברות בזמן שאין ישראל עושים ח"ו רצונו של מקום, ומה"ט כתיב הידים בה"א הידועה, כי כוונתו על ידיו של יעקב. וכתב הברית אברהם שם עוד לפרש הכתוב (תהלים קמ"ט) דוממות א"ל בגרונם וחרב פפיות בידם, כלו"ל על ידי שהקול קול יעקב, שעוסקים בני ישראל בתורה ובתפלה בגרונם, עי"ז זוכים שכה חרב פפיות אשר נמסר לעשו, ינתן ביד"ם של ישראל לנצח במלחמה ולהכניע צדיהם, עכדה"ק יעו"ש.

והנה מובן מעצמו דאין הכוונה דוקא שיעקב בעצמו ילחם עם עשו בחרב ובחנית, דהלא אין כוחו של יעקב אלא בפה בלבד, דהיינו על ידי לימוד התורה ותפלה, רק הכוונה על דרך שדרשו חכמיו"ל בתורת כהנים עה"פ ונפלו אויביכם לפניכם לחרב, שיהיו נופלים לפניכם איש בחרב רעהו, שהרשעים בעצמם יתרגו איש את רעהו. וזאת הברכה אשר בך יצחק את עשו, על חרבך תחי' ואת אחיך תעבוד, כלומר, על ידי חרבך תעבוד את אחיך, שאתה תהרגו בחרבך את הרשעים הקמים על יעקב, וזוהי תעבוד את אחיך.

ועפ"י"ז יש לבאר המסורה ג' פעמים הרימות"י, הרימותי ידי (בראשית י"ד), הרימותי קולי (שם ל"ט), הרימותי כחור מעם (תהלים פ"ט), כלו"ל, אימתי זוכים ישראל לבחינת הרימותי ידי, דהיינו לברכת הידים ידי עשו כנזכר, שהידיים של

יעקב יהי' להם הכח והגבורה להלחם בשונאי ישראל, לזה אמר הרימותי קולי, דזהו הכח המיוחד של יעקב ובניו להרים קולם בתורה ותפלה, דעיי"ז יזכו שיפלו אויביהם לפניהם לפי חרב ע"י הירים ידי עשו שיהרגו הרשעים זה את זה בחרבם, וכן בתרגום אונקלוס כתב על הפסוק הרימותי ידי, ארימית ידי בצלו, דאין כח לבני ישראל אלא בפה בלימוד התורה ובתפלה, וכמאה"כ (זכרי' ד') לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד' צבאות. ולזה מביא המסורה הפסוק השלישי, הרימותי בחור מעם בשמן קרשי משחתיו מצאתי דוד עבדי, כי למעלה עליונה הזאת נזכה לעתיד לבא כשיבא משיח בן דוד לגאלינו, לא יצא בחרב ובחנית לכלות את הרשעים, רק כל כוחו יהי' בפה, כמאמר הנביא (ישעי' י"א) והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע, דעל ידי כח התורה והתפלה יפלו הרשעים לפניו חללים חללים.

ומעתה יאיר לנו ביאור מקראי קודש שלפנינו, דהנה אז בלדת פרץ זורח, התנוצץ אורו של משיח בן דוד שיעמוד מזרע פרץ, והוא עתיד להיות מושיען של ישראל, וכל הרשעים כרות יכרתון ברוח שפתיו כנ"ל, וזשה"כ ויהי בלדתה ויתן יד, שזה ה' מילתא דתמיהא אצל המילדת מה שהוציא את ידו תחילה, כי ירעה רבבני ישראל כל כוחם וגבורתם הוא בפה וכלב ע"י קול התורה ותפלה בלבד, ולא בידים שהוא חלקו וגורלו של עשו הרשע, ולזה ותקח המילדת ותקשור על ידו שני, זהו פתיל אדום, להורות שדרך הלז לילך בכח וביד חזקה הוא מנהגו של עשו הרשע אשר אצלו כתיב ויצא הראשון אדמוני, ופירש"י שם, שהוא סימן שיהא שופך רמים, אבל לא נאה ולא יאה מרה הזאת אצל בני ישראל אשר לא ישלחו בעולתה ידיהם רק כל תפארת עוזם הוא בהרמת הקול בתורה ובתפלה, וז"ש זה יצא ראשונה, כלשון הכתוב ויצ"א הראשון אדמוני כולו, כלומר, דרך הזה שייך דוקא לעשו הרשע שיצא הראשון, ולא לבני ישראל, והוסיף הכתוב תיבת לאמר, כי הוא לימוד והוראה לדורות הבאים שידעו דאופן הזה של הרמת יד ולבטוח בכח ובגבורות, הוא דרכו של עשו הרשע, לא כן בני ישראל אשר ישימו פיהם כחרב חדה על ידי תורה ותפלה. ועפי"ז יש להמשיך הפסוק שאח"ז, ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פרצת עליך פרץ, ולכאורה איכא למידק על אומרו כמשיב לשון מפעיל, דהול"ל ויהי כששב ידו, רק דר"ל דהולד השני השיב את ידו של הראשון (עי' ספורנו), דהיינו פרץ אשר ממנו עתיד לעמוד מלך המשיח שעתיד להכות את הרשעים באמרי פיו בלבד, הוא השיב את ידו של זרח אחור, להורות לו כי לא זה הדרך ישכון אור לבטוח על חוזק יד, רק עיקר בטחונו בכח התורה ותפלה אשר כולה שמותיו של הקב"ה, וכמאה"כ אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם אלקינו נזכיר, וזה שמרמז לנו התוה"ק, מה פרצת עליך פרץ, פרץ רומז על מלכות, ע"ד אוז"ל מלך פור"ץ גרר, ותיבת מ"ה רומז על שמו ית' (ערה"כ מה שמו), וכנודע דשם הוי' ב"ה במילוי אלפי"ן עולה מ"ה, וגם מ"ם ה"א בגי' אלקי"ם, ור"ל דע"י כח התוה"ק שכולה שמותיו של הקב"ה יתנשא מלכות בית דוד, כי לא בחיל ולא בכח ימלוך ויתגבר מלך המשיח על הרשעים, כי אם ברוח ד' צבאות, ע"י כח שם הוי' ית' במהרה כימינו אמן.

בסוגיא דכבתה

מהגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל¹

ב"ה. בשמעתא דחנוכה שבת דף כ"א.

במ"ש תוס' ד"ה ומותר להשתמש לאורה, דנפקא ל"י מרקאמר בין בחול בין בשבת, ע"ש. הקשה מהרש"א ז"ל דאי הוה אמר סתמא, הוה אמינא דרק בשבת אסור. ונראה דזה ליתא, דא"כ הו"ל פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת אין מדליקין בהם גר חנוכה, דמשמע דאשבת דסמך ל"י קאי, משא"כ לישנא דבחנוכה, משמע דכל חנוכה קאמר. אח"ז מצאתי כן בחדושי מהר"י טראני.

אך בעיקר מ"ש בתוס' דמש"ה קאמר בין בחול בין בשבת להודות דמותר להשתמש לאורה, צ"ע, כיון דגוף הדין ממילא הוה ידעינן מטעם כבתה זקוק לה ובשבת אין יכול להדליק, ואם עיקר מלתי' לאשמעינן מותר להשתמש, לא הו"ל לסתום דבריו, והו"ל למימר בהדיא מותר להשתמש. ונראה דבאמת יש נפקותא אי אמר טעמא דמותר להשתמש דמשום גזירת שמא יטה נגעו בה, דמטעם זה אסור נמי חלב מהותך, דמטעם כבתה זקוק לה הוה מותר כיון שנמשך יפה אחר הפתילה, אך בשבת גזרינן אטו חלב שאינו מהותך דאיכא למגור ב"י שמא יטה. וגם בכרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו דאסור בשבת גזירה שמא אטו בעיני', ומסתמא כייל ל"י בהדי' שמינים ופתילות שאמרו חכמים. ואל תתמה באמת האידך אסרו חכמים להני בחול, זה לא קשה, דחכמים השוו מדותיהם כיון דהשוו כל השמינים ופתילות הנרועים בחול כמו בשבת, השוו נמי לחלב מהותך ולכרך דבר שמדליקין וכו'. אך כיון דאתיין להכי, נוכל לומר דמה אוכח ל"י רבא הכי דס"ל לר"ה מותר להשתמש, כיון דכייל לכל השמינים, ובכללן חלב מהותך, וע"כ משום דמותר להשתמש לאורה, ואית ב"י גזירת שמא יטה, והיינו ע"כ משום דמותר להשתמש לאורה, ודו"ק היטיב.

ובזה א"ש לדברי הטור בס' תרע"ג שכתב דמדליקין בכל השמינים הפסולין בין בחול בין בשבת ולא חיישינן שאם יכבה יחזור וידליקנו בשבת, כיון דאף בחול אם כבתה אין זקוק לה, ע"ש. משמע דלמ"ד כבתה זקוק לה חיישינן דבשבת אם תכבה יחזור וידליקנה, וזה וודאי כ"ע מודי דגזרינן אף להחולקים בשמן שריפה לקמן בגזירה דמתוך שמצוה עליו לבערו וכו', ודו"ק. וא"כ תיקו קושיית תוס' ארוכותי', דשפיר אשמעינן בהא דבין בחול בין בשבת, דבשבת נמי איכא טעמא דשמא תכבה וידליקנו, אלא ודאי דרבא אוכח ל"י מההוא דחלב מהותך, וכנ"ל.

ובזה א"ש הא דכתב רש"י בד"ה זקוק לה, לתקנו הלכך וכו' דלמא פשע וכו'. והקשו העולם למה לא מפרש שמא ישכח מלתקנו. אבל בזה א"ש, כיון

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונס' י"א עמוד מ"ג. — חידו"ת הללו הועתקו מפנקס חידושי המונח באוצר הספרים דביר"צ דקהל האשכנזים בלונדון יע"א.

דמשמעות דברי ר"ה דחד דינא הוא לחול ולשבת, ובשבת אסור בוודאי אף בדלית לי' שמן אחר יפה לפי טעמא דשמא יטה, וא"כ ה"ה בחול דקאמר, נמי הכי הוא, ואמאי, דלא יהא ספקו חמור מוורא, ולכך מפרש דלמא פשע, ומצינו דכוותי' טובא דמשום פשיעה גזרו חכמים לבטל המצוה לגמרי כדאמרינן בריש דברכות גבי ק"ש בלילה, יע"ש ברבינו יונה. וגבי סוכה המחזקת ראשו ורובו ולא שולחנו דאמרינן שם אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך, וע"ש בתוס' רפ"ק דסוכה. וגם במס' ביצה פ"ב כתב הר"ן גבי עירוב תבשילין להאי טעמא כדי שיברור מנה יפה, אפ"ה עשו חכמים חיזוק לדבריהם דאם לא הניח עירוב תבשילין אסור לבשל, אף דממנע משמחת יו"ט, ודו"ק.

ובזה א"ש מאי דקשיא לכאורה לפמ"ש המ"א בס' תרע"ג דאם עמד נר במקום הרוח וכבתה, זקוק לה, א"כ מ"ט דמ"ד מדליקין בשמנים הפסולים, נהי דכבתה אין זקוק לה, מ"מ בהא הו"ל למימר דזקוק לה, דהוה כאילו לא נתן בה שמן כשיעור. אבל אי מוקמינן לי' בדלית לי' שמן אחר, א"ש כנ"ל, דלא יהא ספקו חמור מוורא, ודו"ק.

ובהניא דר"ח קשיא לי, מנ"ל להש"ס לומר דס"ל אינו זקוק, דלמא זקוק לה רק דלא חייש לשמא יפשע, וכן הקשה בס' בני חייא. ולכאורה י"ל כיון דר"ח אמר סתם מדליקין ומשמע אפי' בראית לי', וזה וודאי לא אמרינן אלא אי דינא הוא דאין זקוק לה. אבל לא נראה לכאורה לאוקמי כלל בראית לי', שירליק בשמנים אלו אף אי אינו זקוק לה, וא"כ צריכין לאוקמי בדלית לי', והדרה קושיין לדוכתי'. אך י"ל דהש"ס הוכיח מרקאמר אבל לא בשבת, דלישנא יתירא הוא, דמדיוקא נשמע הכי, א"ו לאורויי חול דומיא רשבת, דמה בשבת מדליק לי' ע"מ שלא יחזור וירליקנו אם כבתה, דהא אינו יכול להרליק, כמו כן בחול רשאי להרליק ע"מ שלא יחזור וירליקנו, והיינו ע"כ משום דאינו זקוק לה, ודו"ק.

ומזה נמי מוכח דרב הונא מיירי בין בראית לי' ובין בדלית לי', ראי רב הונא מיירי רק בראית לי', א"כ קשה מנ"ל להש"ס לומר בדר"ח כבתה אין זקוק לה, דלמא זקוק לה רק דלא חייש לשמא יפשע, ובשבת אסור משום דאינו יכול להרליק ולא משום דמותר להשתמש לאורה, ואי משום דרייק לה מדקאמר אבל לא בשבת רבעי לאורויי חול דומיא דשבת, דלמא רייקינן איפכא שבת דומיא דחול, דהא ר"ח עלי' דר"ה קאי, ור"ה מיירי לפי מאי דאמרינן רק בראית לי', ועלה קאמר ר"ח מדליקין בחול אפי' בראית לי', ואי לא הוה אמר תו אבל לא בשבת, הו"א רבשבת מורה לרב הונא דאסור בין בראית לי' בין בדלית לי' משום גזירת שמא יטה, והשמיענו ר"ח דרומיא רחול הוא, רכמו דשרינן בחול אפי' בראית לי', כמו כן אבל לא בשבת בראית לי', אבל בדלית לי' שרי אפי' בשבת, והיינו דלא ס"ל מותר להשתמש לאורה, אלא בראית לי' אסור משום רכבתה זקוק לה ובשבת אינו יכול להרליק, אבל בדלית לי' שרי דאין ספקו מוציא מיירי וודאי, א"ו דר"ה מיירי בין בראית לי' ובין בדלית לי', ועלה קאי ר"ח ומיירי נמי בין בראית לי' ובין בדלית לי', וא"כ ע"כ צ"ל חול דומיא רשבת וכנ"ל, ודו"ק.

אך לכאורה אינו מוכרח לשיטת הטור שתבאתי לעיל דמשמע ראי כבתה זקוק לה חיישינן בשבת דלמא יכבה ויחזור וידליקנה ע"ש, א"כ ו"ל דהש"ס הוכיח שפיר בדר"ח דס"ל אין זקוק לה, דאל"ה א"כ למה אמר ואפי' בשבת, ואי משום דשבת דומיא דחול דרק בראית לי' אסור ולא ברלית לי', הא אי זקוק לה הו"ל למיחש דלמא ידליקנו אחר שכבתה, ואית לן למימר דאפי' ברלית לי', א"ו דס"ל אין זקוק לה, וקאמר חול דומיא דשבת לענין דאין צריך לחזור ולהדליקו. והשתא דאין זקוק לה, תו ליכא למיחש דיחזור וידליקנו אם כבתה, כיון דאין זקוק לה וכמ"ש הטור לדידן, וצ"ל הטעם דמותר להשתמש לאורה, ודו"ק. ויש לעיין עוד בדבר.

הנה הראב"ה כתב בהנך שמנים ופתילות שאסור להדליק בהם בשבת, דאם יש לו רק נר א' מהנך שמנים הנמשכים אחר הפתילה, מותר לו להדליק האחרים משמן הגרוע, ע"ש. ועיין בא"ח סי' רס"ד, ועיין בתשו' שבות יעקב שפלפל בזה. והנה לדידי' צריכין לאוקמי הא דאסור להדליק בהם בחנוכה, היינו ברלית לי' שמן לנר שבת, אבל בראית לי' נר לשבת שרי כיון רלא שייך שמא יטה הואיל ויש לו נר א' שדולק יפה איכא היכירא, וכמ"ש הוא ז"ל דנר א' הוה היכר לכל הנרות שיש לו בכית משמנים הגרועים ולא יטה. וגם משום כבתה זקוק לה אין איסור ברלית לי', לפי העולה על הרעת לכאורה, דלא שייך כן ברלית לי' דאין ספיקו מוציא מירי וודאי ולא כדמסקינן לעיל. ונראה דלכאורה הוה לן למימר כאם יש לו נר א' לנר שבת יעשה איפכא, דנר היפה יקח לנר חנוכה כדי דליכא חשש שיכבה, ונר הגרוע יקח לנר שבת, דהא כיון דאית לי' נר א' יפה בבית ליכא למיחש כלל שמא יטה, ולא משמע הכי לכאורה. אבל נ"ל דסברת הראב"ה הוא משום היכירא, אבל אי מדליק הנר יפה בחוץ לנר חנוכה, ונר הגרוע לנר שבת, תו ליכא היכירא בזה דמדליק הנר יפה בחוץ, כיון דבחול נמי צריך להדליק בשמן יפה לנר חנוכה משם דכבתה זקוק לה לנר חנוכה, ודו"ק.

ובהא דאמר ר"ה בין בשבת בין בחול, פשוט הוא דנקט הפשוט תחלה, וכדמצינו בכמה דוכתי, ומחם בחליצה דקאמר בין עומד בין יושב, ובאמת לכתחלה צריך להיות בעמידה, וגם בסוכה גבי מחצלת אחת גדולה ואחת קטנה עשאה לשכיבה כו', ע"ש בפירש"י ודו"ק.

פנ"י דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שחיות.

הגהות על מס' תענית

מהגאון מוה"ר נתן הכהן אדלער מפפד"מ זצ"ל⁽¹⁾

דף ו' ע"א. ברש"י ר"ה כרבי יוסי, בא"ר, אבל בין שניי' לשלישית יש יותר.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת יותר, ונכתב בגליון, ז' ימים עם ימי
רביעה.

דף ח' ע"ב. בגמ', אמר ר' שמואל בר נחמני מאי רכתיב אם לשבט אם לארצו אם
לחסר ימצאהו אם לשבט בהרים ובגבעות אם לחסר ימצאהו לארצו בשרות
ובכרמים אם לשבט לאילנות אם לארצו לזרעים וכו'.
נ.ב. בין תיבת ובכרמים, לתיבות אם לשבט, הוסיף, ד"א⁽²⁾.

דף י"ב ע"ב. בתוס' ר"ה ראי, ומשום הכי קאמר שמואל רלוות תעניתו ופורע.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת שמואל, ונכתב בגליון רב. גם נכתב
תיבת כי אחר תיבת הכי. [וכוונתו רצ"ל: ומשום הכי כי קאמר רב וכו'].

דף י"ג ע"א. בתוס' ר"ה אמר רב חסרא כל שהוא משום אבל כגון תשעה באב
אסור אפי' בצונן ואבל אסור בין בחמין ובין בצונן וכו'.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבות אסור אפי' בצונן.

דף י"ג ע"ב. בגמ', ארבר' רב יהודה לרב יצחק בר' וכו'.
נ.ב. מנהיגי⁽³⁾.

דף י"ד ע"א. ברש"י ר"ה והא שייר, בסוף הריבור, ומשני כי קתני נמי מתניתין
בקמייתא.

נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת בקמייתא, ונכתב בגליון, באחרונות.

שם. ברש"י ר"ה כי פליגי בענינו, כי פליגי במתריעין ראמרי' בעלמא על שאר
פורענות.

נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת במתריעין, ונכתב בגליון, אמתריעין.

דף י"ד ע"ב. בגמ', תא שמע רתניא בשני מטין עד הערב וכו'.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת ער, ונכתב בגליון, לעת⁽⁴⁾.

(1) ראה אורותיו ואורות הגהותיו בכר"ש קונט' ק"י עמוד ס'. — הגהות הללו
הועתקו מעצם כתי"ק בגליון הגמרא שלו המונח בגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד
והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(2) עיין בס' דקדוקי סופרים כאן, בהגהות אות כ'.

(3) עיין סנהדרין דף ח' ע"א, דבר אחד לדוד, ופירש"י, מנהיג אחד.

(4) עיין בס' דקדוקי סופרים כאן שהביא שכן הוא גירסת הרי"ף והרא"ש והמ"מ,
וגם בכת"י.

דף ט"ז ע"ב. בגמ', וכן בכל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו: כמה רברים אמורים במקרש וכו'.

גב. נטה קוים על הב' נקודות שאחר תיבת הריעו.

שם. בגמ', ואלא במקדש מהו אומר ברוך ה' אלקים אלקי ישראל מן העולם ועד העולם.

גב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת אלקים⁵).

שם. בגמ', תנו רבנן על הראשונות הוא אומר ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם.

גב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבות תנו רבנן⁶).

שם. בתוס' ד"ה מאי שביעית, בא"ד, וחותרם ברוך זוכר הברית.

גב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת הברית, ונכתב בגליון, הנשכחות.

דף י"ז ע"א. ברש"י ד"ה ובשעת מלחמה, ולא ידעין מנא איתפרש דאומר ברכות ופסקוי מלכויות זכרונות ושופרות בשעת מלחמה.

גב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת מלכויות.

דף י"ז ע"ב. בתוס' ד"ה בעינן, וצריכין הזאה ג'.

גב. נכתב בגליון, ושביעי.

דף י"ט ע"א. בגמ', על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל החי' רעה ועל החרב מתריעין עלי'.

גב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבות מתריעין עלי'.

שם. בגמ', אמר להם צאו וראו אם נמחית אבן המועים.

גב. ברכות דף י"ט.

דף י"ט ע"ב. בגמ', אמר לו הלויני שתים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים וכו'.

ונדפס בגליון, ס"א מעלות.

גב. נמחק אות מ' מתיבת מעלות ונכתב במקומו ת' [וכוונתו דצ"ל:

תעלות].

שם. ברש"י ד"ה בשפיכתא, שוב אמר רבי שפיכותא מטר דק ועבה יותר מדאי.

גב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת ועבה.

דף ב' ע"א. ברש"י ד"ה שתיהן לקללה, בא"ד, אשר לא תמסיר עלי'.

גב. עמוס ד'.

(5) וכן מחקו הגר"א.

(6) עיין במ' דקרוקי סופרים כאן בהגהות אות ח'.

דף כ"א ע"ב. ברש"י ד"ה כפר עכו, נ"א דיוקרא עיר ששמה יו"ר והיא קטנה.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת דיוקרא, ונכתב בגליון, יודקרא⁷.

שם. ברש"י ד"ה אל מול ההר, בא"ד, ומשם ניתנו כל המצוות בקולי קולות
ולפידים ביום קבלת עשרת הדברות.
נ.ב. נרשם אות כ' אצל אות ב' של תיבת ביום. [וכוונתו דצ"ל: כיום⁸].

דף כ"ג ע"ב. בגמ', תו כרוכי פלג דיפתא לינוקי' וכו'.
נ.ב. נרשם ג' נקודות ע"ג תיבת תו, ונכתב בגליון, תוכו⁹.

דף כ"ד ע"א. בגמ', אמר שמואל השולה רנים מן הים בשבת.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת רנים, ונכתב בגליון, דג.

דף כ"ה ע"א. בגמ', אמר לי' ומאי נעביר בעי רחמי דנישקלינהו מינד.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבות אמר לי', ונכתב בגליון, אמר לה¹⁰.

שם. בגמ', אמרו לי' דגיתי וניכוין דעתין איפשר דתברי ציבורא לבייהו.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב אות ד' מתיבת דגיתי [וכוונתו דצ"ל: ניתין].

שם. ברש"י, כל היכא דתני בי שמשו היינו ערב שבת לא שמעתי טעם.
נ.ב. ע' כתובות דף ק"ג.

דף כ"ח ע"ב. ברש"י ד"ה קרבן עצים, קרבן מוסף רבני ארץ בן יהודה.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת מוסף, ונכתב בגליון, עצים.

דף כ"ט ע"א. בגמ', כשחרב בית המקדש בראשונה אותו היום ערב תשעה באב
ה'.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבת ערב¹¹.

* * *

בפיסקי תוספות. אות נ"ג, הלל הגדול מפני הגשמים יתחילו העומדים בבית ה'
בלילות ששירות גשמים כלילה וכתוב מעלה נשיאים וגו'.
נ.ב. נרשם ב' חצאי עיגול סביב תיבות העומדים, בלילות, כלילה, וכתוב.
ונכתב בגליון, שעומדים, כלילה בו, דכתיב. [וכוונתו דצ"ל: יתחילו שעומדים
בבית ה' ששירות גשמים כלילה בו דכתיב מעלה נשיאים וגו'¹²].

7) עיין קידושין ט"ז ע"ב, א"ר יוסף יו"ד קרת קא חוינא. ומש"כ שם בגליון בשם
גאון.

8) כן הוא ברש"י דפוס וויניצא משנת רפ"א.

9) עיין בס' דקדוקי סופרים כאן, בהגהות אות ס'.

10) כן הוא בדפוס וויניצא משנת רפ"א.

11) עיין בס' מיני תרגומא פ' שלח ד"ה הנה בתענית דף כ"ט.

12) עיין בהגהות מראה כהן הגדפס בסוף המס', שהביא כן בשם הירושלמי, וע"ע
בס' טל תורה בהגהות על ירושלמי מס' תענית פ"ג ה"י.

בדין פדיון הבן

מהגאון מוה"ר מאיר שארלוואל ראב"ד ק"ק מיץ זצ"ל¹⁾

להתורני כמהו' שמעון העם.

ראה ראיתי מה שכתב מר התורני נר"ו, דאבי אביו יכול לפדות בלי רשות האב, דחייב מוטל על אבי האב כמו על האב. זה לא משמע בשום אחרון שנוכר התורני, רק הפוסקים איירי שאב אינו בעולם, אבל בחיי האב אין החיוב מוטל כלל לא על אבי אביו או על הב"ד, ע"י היטב.

וקצת רא"י נ"ל, רא"י בקידושין דף כ"ט ע"א, למולו מנלן, דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו, והיכי דלא מהלי' אביו מיחייבו ב"ד כו', והיכי דלא מהלי' ב"ד מחייב איהו למימהל נפשו' כו'. לפדותו מנלן, דכתיב כל בכור בניך תפדה, והיכי דלא פרקי' אביו מיחייב איהו למיפרקי' דכתיב פדה תפדה כו'. וקשה מפני מה השתמט הגמ' למיתבה ג"כ דחייב על הב"ד כמו נבי מילה, אלא וודאי דליכא שום חיוב לפדות רק אביו או הוא עצמו, אבל לא על הב"ד ומכ"ש על אבי אביו, דהא גבי מילה תנא החיוב על הב"ד ולא תנא אבי אביו, וליכא למימר דלא צריך לאשמעינן אבי אביו כיון דבני בניו הרי הם כבניו, א"כ קשה על הגמ' דף ל' דמביא דחייב על אבי האב ללמדו תורה מדכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך ע"ש, אלא וודאי אין החיוב כלל על אבי אביו לא למולו ולא לפדות. וליכא למימר דגיליף מתלמוד תורה, כי היכי דחייב מוטל על אבי אביו ללמדו ה"נ למול או לפדות, דלמא שאני תורה דחמיר, וק"ל. ועוד אי אמרינן בני בנים הרי הם כבנים ככל מקום, למה להגמ' להביא הקרא והודעתם לבניך כו', דוודאי תלמוד תורה לא נרע משאר מצות, אלא וודאי דליכא סברא בכל מקום, ומכ"ש היכי דאיכא חסרון כים חמשה סלעים דצריך ליתנו לכהן, ודו"ק.

ובזה שפיר פסק הרמ"א בהגה"ה בי"ד סי' ש"ה, ואין האב יכול לפדות ע"י השליח, כיון דאינו מוטל על הב"ד כראיתא בהגה"ה הנ"ל, ה"נ אינו יכול לפדות ע"י שליח. ובזה יתורין כל הקושיות של הש"ך וט"ז. וצ"ל וודאי, אם אין האב של הילד קיים, י"ל דמחויב אבי האב מכח בני בנים הרי הם כבנים, אבל היכי דהאב קיים אין החיוב מוטל כלל על אבי האב. וגם י"ל דאינו יכול לעשות שליח, דלא לשתמט בשום מקום וליתנא דיכול לעשות שליח כמו שאר מצות תרומה וקידושין וגירושין ובדיקת חמץ, זוהי לדעת הרמ"א הנ"ל. אבל הר"ן הביא בפסחים דיכול לעשות שליח לפדות את בנו ע"ש, ונ"ל להביא קצת רא"י להר"ן הנ"ל דיכול לעשות שליח לפדות את בנו, מגמ' דפסחים דף ז', דהקשה על מ"ד דמכרך לבער

1) נולד בשנת ת"ק בערך לאביו מו"ה זאב. אחר פטירתו של הגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל נתמנה לחד מבי רינא רבה דק"ק מיץ, ואח"כ נתקבל לראש ב"ד בק"ק מיץ. הרבין תורה לתלמידים בערך ארבעים שנה. נפטר ביום כ"א לחודש אייר שנת תקע"ב לפ"ק ומנ"כ בעיר מיץ. — תשובה זו הניעה לירינו מאוצרו של ירינו הרבני החסיד הנגיד המשובח והמפואר מו"ה שאל הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

חמץ, ממילה דמברך על המילה, ותירץ הגמ' היכי נימא למול, לא סגי דלאו איהו מחיל, ופריך הגמ' אבי הבן מאי איכא למימר, אין ה"נ, והקשה הגמ' כמה קושיות ע"ש. וקשה לי למה לא פריך הגמ' מפדיון הבן, דאיתא שילהי פסחים ר' שמלאי איקלע לפדיון הבן, ומביא הגמ' על פדיון הבן אומר על פדיון הבן כו', למה לא פריך הגמ' מההיא על מ"ד דתני לבער צדיך לברך, כמו שהקשה מכמה דברים, אלא וודאי דיכול לעשות שליח, אע"ג דאביו אפשר יכול לברך לפדות כמו גבי מילה, אפ"ה יכול לומר על פדיון לאשמעינן דיכול לעשות שליח, מש"ה תיקנו נוסח הברכה על פדיון הבן אפילו גבי אביו, ובאמת גבי מילה מברך אביו ג"כ על המילה כמו דאיתא בסי' רס"ה סעיף ב' בהגה"ה, כדי שלא לחלק ע"ש. וודאי אם בירך למול יצא, אבל גבי פדיון הבן תקנו נוסח הברכה לכ"ע על פדיון כדי שלא למעוה דאינו יכול לעשות שליח, מש"ה תקנו לכ"ע שוין, וודאי אם בירך לפדות יצא כמו גבי מילה להרמב"ם, אבל משום דאיכא דיעות אם יכול האב לעשות שליח, מש"ה תקנו „על“, כדי שלא למעוה, עי' בקרבן נתנאל בפסחים דסבר ג"כ דיכול לעשות שליח לפדות דלא כרמ"א הנ"ל.

אך תמ' לי על הרא"ש דמביא כל נוסח הברכה על המצות, ולא מביא נוסח הברכה על פדיון הבן. מש"ה ג"ל דסביר דיכול לעשות שליח, מש"ה לא הביא כלל האי נוסח הברכה, לאשמעינן האי דין כנ"ל, עי' בהרא"ש דמביא בשם הריב"א על אבי הבן דמברך למול, וברכה דפדיון הבן לא הזכיר, ולא ידעתי למה, אלא וודאי כנ"ל, כדי שלא למעוה בשאלת הריב"ש, וק"ל.

ובזה יתורץ נמי דקדוק אחד מה שראיתי בספר מועד דור, מאי בעי הגמ' דקאמר פשיטא על פדיון הבן אבי הבן מברך כו', דלא הוי להגמ' להביא רק מה שהיו מסופקין, שהחיינו מי מברך. אך לפמ"ש ניוחא, דגמ' אתי להורות שאבי הבן נמי מברך על פדיון הבן, ריש למעוה דלא מברך רק לפדות הבן כדכתב הרמב"ם, עי' סי' ש"ה סעיף יו"ד בשם הרמב"ם, ובא הגמ' להורות דאף אבי הבן יכול לברך על פדיון הבכור, להורות לנו שיכול לעשות שליח. ובזה יתיישב נמי שאזיל בבחמ"ד אמרו לי' אבי הבן מברך שנים, מאי מיבעי בזה דאבי הבן מברך ב', דעל זה ליכא למיבעי, רק אברכת שהחיינו. ולפי הנ"ל אתי נמי שפיר לאשמעינן דאבי הבן נמי מברך על פדיון הבן, ואפילו לפי הרמב"ם נמי י"ל דיצא בזה, ואף שכתב דאבי הבן מברך לפדות, אפ"ה יצא נמי בעל, כסתם גמ', וק"ל. (ועי' במעדני י"ט פרק יש בכור דף רס"ו ע"ב).

בדין פדיון הבן

מהגאון מוה"ר שלמה קוועטש אבר"ק לייפניק זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. יום א' י' אדר תר"ט לייפניק.

לירידי וחביבי מחמד נפשי ולכבי הרב המופלג המפורסם לשבח
החרף ובקי טובא המושלם מה"ו יוסף נ"י⁽²⁾ ולכאל"ש.

יקרת מכתבך הגיעני, ועל דברי תורה אשר באת באחד שהוא מסופק אם
הוא כהן או ישראל, דהיינו שאביו הי' מאורחי ופרחי ואמו יולדתו בק"ק הידועה
ומתה על המשבר והוא בכור, מה דינו, אם חייב בפדיון. ושאלת חכם חצי
תשובה, כאשר כתבת תשובתך בצדך והכאת מדברי הצ"ץ סי' קכ"ה דפסור
מפדיון משום דאין הולכין בממון אחר הרוב. ומה שרצית לדחות דהתם מיירי
שהספק על האם ולא על הבן כמ"ש הרב המגיד בתינוק מושלך, תמיחני עליך
למה לא הבאת סוף דבריו שכתב בהדיא דאפילו הבן גופא פסור מלפרות את
עצמו, ואם תדחה דהתם כיון שכבר נסתפק האב ופטרונותו משו"ה גם הבן פסור,
דכל דבר שיצא בחזקתו סומכין עליו, משא"כ כאן שהתחיל הספק על הבן, זה
אינו, דהרי גם הכא נולד הספק על הב"ד שמחוייבין לפדותו, אלא דלזה יש לומר
כיון שאינו אלא מצד חומרא כמ"ש הש"ך בס' ש"ה ס"ק כ' ולצאת ידי חובתם
צריך הב"ד לזכות המעות להקטן, א"כ שפיר יש לחלק בין גידון הצ"ץ לג"ד, אבל
מ"מ וודאי דנגד הרוב ניהו דאין מוציאין ממון מ"מ לא שייך בזה יצא הדבר
בחזקתו, דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב הוא מטעמא דמי בעל דברים יגוש
ראי' ורוב לאו ראי' וכמ"ש רש"י והתה"ד בס' ת"ז, אבל להיפוך ליכא למימר יצא
הדבר בחזקתו ואפי' בממון גם ככה"ג לא מהני תפיסה כשפסקו הדין, היינו
מטעמא דהפקר בית דין או יאוש, אבל במתנות כהונה מאן מפקיר ומאן מייאש.
ולכאורה י"ל דבשלמא התם כיון שהאב פסור מלפרות גם הבן פסור
מלפרות דררשינן פדה תפרה, משא"כ הכא דלמא אם האב הי' קיים הי' פודה
דקים לי' בנפשי' דישאל הוא, ומשו"ה גם הבן חייב לפדות עצמו, וכן משמע
לכאורה להמעטין שם, שכ' רלא מצינו מקום שהאב פסור והבן חייב (ובזה גם
מהה"מ אין ראי' לסתור דברי הצ"ץ), אלא דזה אינו, דכבר כתב תוס' בבכורות
דף מ"ז ע"ב רע"כ לא דרשינן הכא אלא דאין האשה חייבת לפדות עצמה משום
דאין אחרים מצווין לפדותה, משא"כ בבן דאם אביו ישראל מצווין לפדותו גם
הוא חייב לפדות עצמו, אע"כ דטעמא דהצ"ץ דגם בבן לא אזלינן בתר דובא.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י"ב. — העתקה מתשובה זו הגיעה
אלינו מאוצרו הטוב של ירידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המרומם מו"ה שאול
הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הגאון מוה"ר יוסף העניג אבר"ק נייטרא זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש קונט'

ומה שכתבת דהכא שאני דע"כ אזלינן בתר רובא משום איסור, ונסתיית מדברי תוס' בבכורות, דע דהרמב"ן והרא"ש שם פליגי על התוס' וס"ל דמפלגינן בנידון אחד בין איסור לממון, וכן משמע מתוס' ספ"ק דכתובות, ועוד דהכא אין כאן סתירה כלל, דהרי מצינו למימר שאביו לוי, וא"כ פטור מפדיון ומותר לשמא ולישא גרושה, ולא מיבעי אי אמרינן כשישת הרשב"א מובא בפ"ק דכתובות באס"ז דס"ס מהני אפי' בתרי מיעוטא, וא"כ לפטור מפדיון י"ל שמא הוא כהן או לוי, וס"ס דסתרי אהדדי לא מיקרי, לא מיבעי אי אמרינן דהיכא דחד ספק לא סתרי אהדדי מהני, והכא ספק דלוי לא סתרי אהדדי, ואפי' אי בעי הס"ס דלא יהיו סתרי אהדדי, היינו דוקא כששניהם איסור אמדינן כיון דחד ספק לא מהני בדאורייתא להתיר, או מדאורייתא או מדרבנן, וע"כ צריכין לספק השני והרי סותרין, אבל הכא נהי דלטומאה בעי השני ספיקות, אבל לפטור מממון לא בעי אלא חד ספק, ומכ"ש אי ספיקא דאורייתא לקולא מה"ת, הרי אי מספקין אם הוא כהן או לוי תריווייהו מיעוט נניחו ומה"ת רשאי לשמא, ומשום הדרבנן וודאי לא מפקינן ממונא.

ומה שכתב מדברי הרב המגיד, יפה השגת, אכן באמת שארי הפוסקים חולקים על הרמב"ם וס"ל שעמא כמ"ש האס"ז בשם דנכרי אין לו חזקת ממון, ומה שטוען ההמ"ג בהך סברא, נראה כמ"ש האלגזי דוודאי לדין דמדאורייתא גזל נכרי שרי ולא אסור רק מדרבנן שפיר ל"ל חזקת ממון, אבל לשיטת הרמב"ם דס"ל דגזל נכרי אסור מדאורייתא, א"כ גם לנכרי אין לו חזקת ממון, אלא ע"כ טעמו כמ"ש ההמ"ג. אכן גם מההמ"ג אין סתירה לצ"ץ, דדוקא התם דלגבי שאר ענינים מחשבינן לוי כנכרי, להכי גם להך מילתא חשבינן לוי כנכרי, ואע"ג דלהיפוך ברוב ישראל לא אמרינן הכי, ע"ז כ' ההמ"ג דהספק מעצמו חמיר האידך דבלא"ה מחשבינן לוי כנכרי, אבל בעלמא אפי' היכא דהספק מעצמו, לא אזלינן בתר רובא בממונא כנ"ל.

דברי ידידך הדורש שלום תורתך החותם באהבה,

שלמה קוועטש מנ"ש

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושים והערות בענינים שונים

מהגאון מוה"ר ישכר בעריש גרויבארט אבד"ק בענדין זצ"ל⁽¹⁾

בשבת דף קל"ב ע"א ילפינן מקרא וכיום השמיני ימול ראפי' בשבת מהלינן, ופריך והא כיום איצטריך ליום ולא כלילה ומשני האי מכן שמונת ימים נפקא. ומקשים בתוס' דאיתא במכילתא רילפינן מביום ולא כלילה, וקשיא מגמ' דהכא. ונראה לתרץ, דבס' רס"ב כ' הש"ך דנמול תוך זמנו וכן נימול כלילה חייב להשיף ממנו דם ברית, דאל"ה תקשי למה מילה דוחה שבת נימא כמו שאמרו כמנחות דף ע"ב ראי' ס"ד נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת, וא"כ ה"נ במילה מדרחי שבת ע"כ רנימול בתוך ח' או כלילה פסול, ומש"ה דחי שבת. וא"כ לפ"ז לכאורה קשה, מאי מקשה בגמ' דהכא האי ליום ולא כלילה, הא סוף סוף מוכח מכאן לביום ולא כלילה מדרחי שבת, דאי נמול כלילה כשר לא דחי שבת כמש"ל. אך הגמ' מקשה שפיר, אה"נ מנא לך למידק שני חידושים, דלמא אה"נ דלא דחי שבת כלל, וקרא לביום ולא כלילה אתי, ורי לך למידק האי לחוד, ועל זה מתרץ האי מכן שמונת ימים אתי, וא"כ ע"כ קרא השני אתי ללמוד דמהלינן בשבת, וא"כ השתא דידעינן דמהלינן בשבת, שוב גם מאותו קרא עצמו מוכח רביום ולא כלילה, וכמו שכ' הש"ך, וא"כ לפי זה נכונים רברי המכילתא, דסוף סוף השתא מהך רביום השמיני מוכח ג"כ רביום ולא כלילה.

במס' סנהדרין דף ע"ב: דמים אין לו בין בחול בין בשבת דמים לו בין בחול בין בשבת. והנה לקמן דף ע"ג: אמרו בגמ' קרא לשבת דלא ניתן להצילו בנפשו, וקשה לפ"ז למה לי קרא דשבת לא ניתן להצילו בנפשו, פשוט, מדאיצטריך קרא דמים אין לו בין בשבת דאפי' בשבת מותר להרגו, א"כ הי' הס"ד שאסור להרוג את הבא במחתרת, והלא זה בא על עסקי נפשות ורוצה לחלל שבת, א"כ למה לי עוד קרא דלא ניתן להצילו בנפשו, הא אם הי' ניתן להצילו בנפשו הי' מצוה להרוג את הבא במחתרת. ונראה לתרץ עפ"י דברי התוס' דף ע"ג: דהקשו שם איך ס"ד רנהרוג את מי שרוצה לחלל שבת, והרי אנחנו נחלל שבת בהריגתו, וכי תימא דמקלקל הוא, הא הוי מתקן כיון דחייב מיתה. א"כ לפ"ז ניחא שפיר,

(1) נולד בשנת ת"ר לפ"ק בעיר שרענצק במדינת פולין לאביו הרבני מוה"ר בנימין גרויבארט. אחר חתונתו נתיישב בעיר פלאצק. ראשית נשיאותו היתה בק"ק ראמשונו, אח"כ כיהן בק"ק פראשניץ, ומשם נתקבל לאבד"ק שערליץ, ולבסוף עלה על כסא הרבנות בעיר בענדין. נרפס ממנו ספר שו"ת דברי יששכר, ועוד הרבה חידושים נשאר ממנו בכת". נפטר בעיר ברעסלוי ביום כ"ה לחודש מרחשון שנת תרע"ד לפ"ק והובל לקבורה לעיר בענדין ביום כ"ז לחודש מרחשון. — חידושים הללו הועתקו מתוך פנקסי חידושים שלו המונחים בגני ירידו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. תוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

רהורג את מי שחייב מיתה חשיב מתקן והחורג את הפטור נקרא מקלקל, א"כ זה הבא במחתרת אינו חשיב כלל רוצה לחלל שבת, כיון דרוצה להרוג את הבע"ב שהוא פטור חשיב הוא מקלקל, אבל אם אנחנו נהרוג אותו הלא נהי' מתקנים וצריך קרא דרמים אין לו בין בחול בין בשבת. אך צ"ע קצת עפ"י מה שאמרו בגמ' שבת ק"ה דמתקן לגבי יצרו, וכשיטת הרמב"ם פרק י"ח מהל' שבת דין ח', א"כ גם הנגב אולי חשוב מתקן לגבי יצרו, וצ"ע קצת. ועי' רש"י יחזקאל כ"ג פסוק ל"ח, ואת שבתותי חללו, שהיו שוחטין בניהם בשבת, ותמוה לפי רברינו. וקשה על רש"י דירי' ארירי', רבגמ' דשבת דף ק"ה: בר"ה וכה"ג מי שרי, משמע דס"ל כהראב"ד רבכה"ג שוב לא הוי מתקן. אך עיקר סברתם דלגבי הכעס לא נקרא מתקן כלל דסופו להתכעס עוד יותר ולהתרגש, כמו שאמרו כך דרכו של יצה"ר, ע"כ אינו מתקן כלל, אבל לגבי שאר עבירה כגון לענין הריגת בניהם או הריגת הארם במחתרת, חשיב שפיר מתקן לגבי יצרו, שאותה הכוונה נעשית בשלימות כפי רצונו.

בספר תיבת גומא כתב שנראה לו שהכהנים לא הלכו בציצית אף לשיטת הסוברים דמעיל הי' בו ד' כנפות. ולדעתי צ"ע גדול דיש ראי' מגמ' רערכין דף ג' שאמרו הכל חייבים בציצית, והנה לענין תפילין אמרו, סלקא רעתך דכהנים הואיל וליתנהו במצוה דיד ליתנהו בתפילין, ולענין ציצית אמרו, סלקא רעתך הואיל דכתיב לא תלבש שעטנז גרילים תעשה לך, ולמה לא אמרו בפשוט הואיל וליתנהו במצוה דציצית, כמו בתפילין, וכודאי לשיטת הסוברים דמעיל לא הי' בו ד' כנפות, אין ראי', דיש לומר שאני הכא ראינו מצוה מחויבת שילבש ר' כנפות, וא"כ אם לא הלכו מלובשים אין ראי' לפוטרים, אבל אם הי' להם בגד של ר' כנפות כמו שנראה מרבני הרמב"ם ז"ל, ואם לא הלכו בציצית, הי' ס"ד גדולה לומר כן לפוטרים, ועל כרחך ראה"ג רהי' להם ציצית.

והנה בתשובות בית יצחק או"ח תשובה ה' אות י"ח כתב בשם מנחת חינוך דמש"ה לא הי' בו ציצית משום דלא הי' שלו דהי' של הקרש מש"ה פטור והוי כשאל, והבית יצחק כתב משום ראסור ליהנות בו. ולדעתי לאו כלום הוא, דהא קיי"ל בגרי כהונה ניתנו ליהנות בהם, ולמה לא יתחייב בציצית.

במכילתא פרשת בא, לא תותירו ממנו עד בקר וכו' אינו צריך אלא אם חל בשבת. וידוע שקשה דכיון שביום טוב אין שורפין נותר עאכו"כ דבשבת לא. ויש לפרש דס"ד ריתורא רעד בוקר אתא למעט דביו"ט לא שרפינן, אבל אם אירע יום י"ו בשבת שכבר נתאחר שני ימים, לא יתבטל מצות שריפת נותר כולי האי, וכמו שכ' בתוי"ט פסחים פרק ז' משנה י'.

עוד נראה לתרץ עפ"י דברי הרשב"א ביכמות דף ו' ר"ה ונגמר, שכתב בשם מורו ז"ל עמ"ש להקשות בלאו דמחמר דסוף סוף איכא עשה ולא תעשה ואין

עשה רוחה ל"ת ועשה, ותירץ ראין עשה דתשובות אלא על אבות מלאכות שיש בהם כרת. א"כ מיושב שפיר, דר' ישמעאל דמכילתא ס"ל הבערה לחלק יצאת.

אמרו בנמ' סוכה דף כ"ה עה"פ ויהי אנשים אשר היו ממאים לנפש אדם, מישאל ואלצפן היו וכו'. עי' פני יהושע שתמה למה צוה מדע"ה למישאל ואלצפן לטמא עצמם לנרב ואביהו ולא צוה לנושאי אדונו של יוסף, ולא היו צדיקים מישאל ואלצפן לעשות פסח שני. וקושיתו תמוה מאד, דהא נרב ואביהו מתו בפנים, ואין טמא רשאי לכנוס לפנים, דבשעת הכניסה עדיין אינו עושה שום מצוה. וי"ל דבזה נחלקו שני המ"ד אם היו נושאי אדונו של יוסף, דאם היו מישאל ואלצפן הי' מותר להם לכנוס לפנים, אבל נושאי אדונו של יוסף דטמאים הם, אסור להם לכנוס אפילו לצורך מצוה, ומ"ד שני ס"ל דאפי' טמאים מותרים לכנוס, אף דבשעת מעשה לא עבדי מצוה, מ"מ כיון דהוי צורך מצוה מותרים. (ועי' שעה"מ מה שהקשה על שיטת הרמב"ם דקריבת עדיות בלאו, האיך מותר לייבם משום דעשה רוחה ל"ת, הא בשעה שקרב אצלה עובר בלאו, ומצוה עדיין לא עבד).

עי' תשובות דברי חיים ח"ב חאו"ח תשובה ט"ז מה שמקשים העולם לר"א בר' יוסי ראמר בזבחים דף מ"ז דהבעלים מפגלים, א"כ כל סוטה תפגל המנחה כדי שלא יזיקו לה המים. ובודאי דלהרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ג מהל' סוטה הי"ב שהי' משל בעל, לא קשה מידי, אך לשיטת התוס' בסוטה דף כ"ג ד"ה כל, דהוי כשותפים באותה מנחה, א"כ קשה דתפגל. אך כבר כתב שם בדברי חיים רלק"מ רכל מה שהיא שלה היא רק דהבעל הקנה לה, ולא הקנה לה רק כדי שתקדיב ולא שתאסר, והוי כנותן לה על מנת שאתה נותן לפיך דלא זכתה רק לאכילה, כמבואר ברשב"א קידושין דף כ"ג.

ולפענ"ר נראה דכל ענין שהבעלים מפגלים היינו שהם כמו כהן, ואף שכהן אינו רוצה, הבעלים במקומו, והני מילי כשיש בעל אחד, אבל הכא שהאשה אינה רק כשותפת לבעלה, ואם הבעל אינו רוצה לפגל והכהן אינו רוצה לפגל, אין רעתה מכרעת נגד הרוב, דנהי שאמרו ממונא לא בטל, הני מילי היכי שחלקו אינו בטל, אבל חלק המיעוט כשתרצה להכדיע, דהיינו על ידי פיגולה, שעל ידי כן יקלקל חלק הכהן והבעל, זה אינו יכול.

תימה לי על ספר פנים יפות (פ' שלח) שכ' גבי מקושש מעביר ד' אמות, שהוציא שתי אמות קודם ההתראה, ואעפ"כ חייב. וזה תימה, דודאי בשעה שהוציא ב' אמות הראשונות הוי כשוגג ופטור לגמרי גם על ההוצאה אחרת כיון שלא היתה העקירה לכך.

ראיתי בספר תורת משה להגאון ר"מ סופר ז"ל שהקשה דכתיב וחי בהם בפרשת עריות, הא מינה ילפינן במס' יומא וחי בהם ולא שימות בהם, ובג"ע ש"ד וע"ז קי"ל דיהרג ולא יעבור, א"כ למה כתיב קרא רוחי בהם בפ' עריות, הא הכא יהרג ואל יעבור, וכתב ומצוה ליישבו. — ולדעתי הדבר פשוט, דהא קי"ל דרוקא בעושה מעשה, אבל בעריות בלא מעשה אינו מחויב למסור עצמו, ומנלן חילוק זה, על כן הזכירה התורה וחי בהם ולא שימות בהם גבי עריות, וגבי רוצח איתא להיפוך דחייב למסור עצמו, ומינה דייקנן דזה בשעשה מעשה וזה בלא מעשה.

יש לי תימה גדולה בדברי הרמב"ם ז"ל דפסק בפרק י' מהל' כלי המקדש הלכה ה' דאפי' יתר בנדים שעבר עבודה עבודתו פסולה וחייב מיתה, ודבר זה תימה מנין לו, והלא בבבביתא שם בזבחים דף י"ח הזכיר כאחת לכש שני מכנסים שני אבנשים וכו' או שהיו מושטשים וכו' עבודתו פסולה, א"כ דמושטשים דינם כמו יתר בנדים, והרמב"ם ז"ל כשהביא דין דמושטשים בפ"ח הלכה ד' לא הביא אלא דעבודתו פסולה, וביתר בנדים כתב דחייב מיתה, ותימה.

והנה מצד הסברה היינו יכולים לתרץ בדרי רבינו ז"ל, דבתחילה אמרו בנמ' לענין מחוסר בנדים אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, וכמ"ש בתוס' ד"ה אין, דהוי להו כזר, ובנמ' שם מדמה יתור בנדים למחוסר בנדים, א"כ בכלל מחוסר בנדים ג"כ יתור בנדים ריתר כנפול, וממילא חייב מיתה, דגם בזה הוי כזר שעבר, ולא קשה מ"ש לא מני לי' בהדי ואלו שבמיתה, דדא ודא אחת היא, אבל סוף סוף קשה למה שוב מנאו בבבביתא בהרי מושטשין.

והנה ברש"י שם נראה דנוהר בזה, שמתחילה בר"ה אבל יתור, כתב כהן הדיוט בבגדי כהן גדול, ולכאורה תימה למה לכהן שני אבנשים כמ"ש בבבביתא אח"כ, או כמ"ש רש"י ז"ל בעצמו אח"כ ד"ה יתור אחת, הוסיף עליהם שום בנדר בעולם. אך י"ל כוונת רש"י ז"ל רמשום דק"ל דמתחילה משמע דיתור הוי כחסר ממש והו"ל כזר וחייב מיתה, ואח"כ בבבביתא הביא יתור בהדי מושטשים דלא הוי אלא פוסל העבודה. ונ"ל לחלק מצד עצמו, דהכא מיירי בכהן הדיוט בבגדי כהן גדול דהו"ל כזר כמו שאמרו בנמ' יבמות ל"ג: שזר אצלו קאמר, ובבכה"ג ודאי דחייב מיתה אבל בשני אבנשים או שיתר בנדר אחר בעולם לא הו"ל כזר לחיבו מיתה והו"ל כמושטשין, אבל הרמב"ם שם שכתב מפורש שני כתנות שני אבנשים דחייב מיתה, תימה.

ע"י ספר אורחות חיים לאו"ח סי' תרל"ב בהגהות הרב מברעזאן שהק' למה אמרו בנמ' בבגדי כהונה ה' בהם כלאים, הרי אפשר לבטל הפשתן בהמינים האחרים, ואף דלכאורה הרי המינים האחרים הוי צמר כולם וכן אי' ביבמות דף ע"ב, אך לדברי האבן עזרא שכתב תולעת שני ה' ממש, א"כ הוי יכולים לבטלו ברוב משי, וע"כ דניכר האיסור לא בטל מראורייתא כדמשמע מתוס' שבת צ"א ר"ה אי, ומרדכי סוף יבמות מיבמה שרקקה דם.

אך באמת לאו ראי' היא כלל, דהני מילי רשייך ביטול, היכי דיש לומר דהוי כמאן דליתא, א"כ הכא נמי צריכים לומר דהפשתן בטל בהמשי, וצריך אתה לומר דמלק את הצמר כמאן דליתא, או דתאמר דהצמר בטל בהמשי והפשתן כמאן דליתא, וכמ"ש המקור חיים בסי' תמ"ז סק"ח, והכא לא שייך לומר דהוי כמאן דליתא, דהא התורה אמרה שיהי' בו צמר ושיהי' בו פשתן, ואיך שייך לומר דכמאן דליתא הוא, א"כ לא קיים המצוה.

בקיודשין י"ח עה"פ כי לבני לזט נתתי את ער ירושה, מכאן לנכרי שיוורש אביו דבר תורה. וקשה מזה למ"ש הגוב"י ושאג"א דבנכרים לא אזלינן בתר רוב, א"כ איך הוא יורש את אביו, דילמא לאו אביו הוא. ואולי יש ראי' לסברת ההפלאה הידוע דס"ל דהיכי דנ"מ לענין איסור ולענין ממונא, אף דלא אזלינן בתר רוב כממונא, מ"מ כיון דאזלינן בתר רוב לגבי איסורא אזלינן נמי בתר רוב לגבי ממונא, וה"נ היכי דנ"מ לגבי דירן לענין איסורא נ"מ ג"כ לענין ממונא, וה"נ נ"מ לענין דירן דאסור להתנרות עמהם, ולגבי דירן הוי רובא, משום זה יורש הנכרי, ואסור לנו לגזולו דהוי גזל ולא הוי הפקר.

מה שכ' בחזקוני עה"פ מראשית כל פרי האדמה, שאין צריך להביא כל הפרי ואפי' מקצתו יוצא ג"כ. יש לעיין מדברי הירושלמי מס' בכורים פ"א ה"ג תניי תמן תאנים סוכות מנוקבות וכו' אין מביאין, משמע דאם חסר בהם אינו מביא. אבל ברמב"ם פ"ב ה"ג העתיק מרוקבות תחת מנוקבות, משמע דבמנוקבות יוצא. ואפי' לגירסת הירושלמי יש ג"כ לומר, דדוקא שכל אותו המין הוא כן דהוי מין גרוע כמו סוכות מנוקבות ומעושתות, משמע מזה דחסר כשר, ודברי החזקוני בחזקתם.

בגמ' יבמות דף ו' עה"פ איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, יכול שאמר לו אביו חלל את השבת יכול ישמע לו ת"ל וכו'. ומקשים שם בתוס' דהיכי נילף מהכא דלא דחי שום לאו דלמא שאני בשבת דהוי עשה ול"ת. ונראה דהנה בב"מ דף ל"ב אמרו שם יכול שאם א"ל אביו היטמא או שא"ל אל תחזיר יכול ישמע וכו', ועל זה הקשו בגמ' דהא הוי עשה ול"ת ולמה לי קרא. והנה הקשו מגמ' דהכא לריב"א דכתבו התוס' בשמו בחולין דף קמ"א דהיכי דאיכא עשה ול"ת אף ראין העשה דוחה ל"ת אעפ"כ אין לוקין אם עבר, משום דהל"ת כבר נדחת, א"כ יש לומר דצריך קרא לענין אל תחזיר דאם עבר בדיעבר שילקה. אך באמת הא לק"מ דבאבירה כיון דגם השתא אם עבר אינו לוקה דהוי לאו הניתק לעשה, שפיר מקשים בגמ', וא"כ לפ"ז דאי' לריב"א מכאן, דביבמות אה"נ דלא פריך דהתם לענין שבת איירי, ואה"נ הא קמ"ל דלקי ומענישין אותו, דלולא הקרא לא היו מענישין אותו, ולא פריך אלא דהוי ל"ת שיש בו כרת.

והנה החזקוני הקשה דאיך ס"ד שישמע לאביו שאמר לו חלל את השבת, הא אביו אינו עושה מעשה עמך ואינו מחויב לשמוע לאב כזה, ועיי"ש שש"ש שש"ר בשבות דרבנן, ורבנן נפלאים בעיני דהא אקרא קאי ואיך שייך לומר דהתורה הזהירה על שבות. ולדעתי יש לומר רמירי כגון בהך דעקביא בעריות פ"ה משנה ז' שאמר ל' עקביא לבנו חזור בך וכו' אני שמעתי מפי המרובים וכו', א"כ בכה"ג לאביו הי' מותר לעשות כן, דהיינו שאם הי' אביו ממקומו של ר"א שהיו כורתים עצים לעשות פחמין, א"כ לדעת אביו הי' מצוה לעשות כן, וכשאומר לבנו אסור לו לשמוע לו, וכן לענין השבת אבירה משכחת לה שאביו ידע שזה מחלל שבתות או אוכל נבלות להכעיס, וא"כ לדעתו אסור להחזיר לו, ואעפ"כ בנו שלא ראה זה ולא נתקבל עדות עליו, אסור לו להאמין ומחויב להחזיר.

מכתב מהגאון מזה"ר ברוך פרענקיל-תאומים בעל ברוך טעם זצ"ל

ב"ה. יום ועש"ק פ' יתרו תקע"ט לפ"ק לייפניק.

על רוב שלום יתענג כבוד הרב המאוה"ג המופלג המפורסם
נ"י ע"ה וכו' כש"מ מוהר"ר ישעי' נ"י אבד"ק טאפלטיין.

לא לבי הולך להעמים טורח על הדרת כבוד רופ"מ, אבל מה לי לעשות כי קראוני מן המצר איש א' מק' אושפיצין ה"ה התו' מ' יונה מגליוויטץ אשר לעת דוחקו וחלישתו, נוסף לזה צרכו להשיא בתו הגדולה בשנים וקומה, השיאו לבנו, לבקש עזרה מאת כבוד קרוביו, שלשה אחים בני ב"ד המנוח הקצין ה' ליב ז"ל הידועים בשם שהמה מכובדי נגיד קהלתו רמר, והנני רוצף למראה עיני כבודו גוף המכתב שהגיעני שבו עזר בפאשט, והנני מעתיר ומפציר מאת כבוד מעלתו, יהי נא זה חסדו, לדבר גם בשמי את כבוד האחים הנ"ל, ולהסב לבניהם אל נדבה יאותה לפ"כ ככרכת ה' עליהם, ובפרט לפי רב הצורך של קרובם הנ"ל המוכה ונגוע בתחלואיו, ובחוסר כל, ועוד עליו להשיא בתו. הלא ידוע שמעוררו לא דרש מאת קרוביו מאומה ופרנס א"ע ביגיע כפו, אבל עתה כי ידיו ורגליו אסורות בתשישות כח, הוא מוכרח להוריע צערו לקרוביו המפורסמים, ולעזרתם יוחיל בתוחלת ממושכת, מאז החל להרצות מכתבים לכבודו הרמה, ומחמת שלא הגיע תשובה מכבודו יעץ לו לבנו להטריח גם אותי בזה, ועכ"פ ימחול רופ"מ להשיבני רבר.

הכ"ר הרש"ט,

הק' ברוך פרענקיל חפ"ק לייפניק

(1) כתבנו אודותיו בכד"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד ח'. — מכתב זה העתקנו מעצם כתי"ק המונח באוסף שווארדאן בירושלים.

מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע⁽¹⁾

ב"ה, יום ג' צו תרל"ד לפ"ק צאנז.

החיים והשלום לכבוד ידידי ה"ה הרב החרף החסיד וי"א הנביר
המפורסים לתהלה רודף צדקה וחסד כש"ת מו"ה משה ג"י אליריך.

קבלתי מכתב מאנשי ידידינו מופלגים בתורה ויראי ד' מק' לאדז כי האברך
המופלג החסיד מו"ה ישראל חיים ג"י קיען מזגידעז נלקח לבית הסוהר בווארשא
וישב אסור שם זה איזה ירחים על לא חמס בכפו ואין ברוחו רמי' ח"ו והוא
במסגר אסור על ריב לא לו, וזוגתו תי' וספליו בכיתו המה בלי משען ומשענה
שואגים ללחם ואין, וגודל צערן ורחמנותן ירד לחדרי בטן כל איש המכירים את
האברך הלז שהוא ירא ד' באמת ושוקד על דלתו תורה בהתמדה והפצר, וכאשר
גם אנכי מכיר את משפט האיש הלז ומעשיו הטובים, וכעת טובתו אני דורש, הנם
כי אינני מכיר את מעכ"ת הרמה, אך שמעו הטוב שמעתי כי הוא דורף צדקה
וחסד ור' נתן חינו בעיני כל ויוכל לפעול טובות וישועות לנפשות הנדכאים כאלה,
לכן הנני לבקשו מאוד אנא ויחוס וירחם על נפש היקר כמוהו ולהתאמץ למענו
לעשות לו טובה ולהוציאו ממסגר אסיר ולהביאו לחירות עולם ויוכל להשיב אל
ביתו ולילדיו הרבים על חג הפסח הבע"ל, ואנכי אזכיר לו החסד הלז ואפרש כפי
אל א-ל חי ואתפלל בעדו שתתרום קדו ומזלו לשוב ולישועה בכל ענינים
לטובה, ויקבל החג הפסח הבע"ל בריצה וחדות כיר ד' הטובה עליו, ואקוה כי
ימלא משאלותי בזה, ויען המצוה רבה ולכן קצרתי ואומר שלום.

ומחמת תשות כחי לא יכולתי להגדיל המצוה, ובזכותה יהי' לו ששון ושמחה

ובכ"ט כנפש ידידו,

הק' חיים הלבשרטאם

ועוד תהיה סמוך אל יבולת אהמדיה קה"מ
ועוד תהיה סמוך אל יבולת אהמדיה קה"מ
ועוד תהיה סמוך אל יבולת אהמדיה קה"מ

(1) מכתב זה הניע לירינו מאת ידידינו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה מנחם סג"ל
לנדא ג"י מלונדון. ינשאהו השי"ת על נפי מרומי ההצלחות. (רוב המכתב נכתב בכת"י
נאמן ביתו של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, ומתיבת "ומחמת" והלאה, נכתב בעצם
כת"ק).

בדין היתר נדרים

מהרב הגאון מוה"ר שמעון גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי ז"ל⁽¹⁾

בעזה"י.

כוח"ט לכבוד ידידי הרב הג' חו"ב סוע"ה וכו' כש"ת מו"ה אשר
אנשיל הלוי יונגרייז נ"י אב"ד דקה"י בריאנדיש יע"א.

ברבר מה שמסתפק מעכ"ת⁽²⁾ אי מהני התרה בכתב שיחתמו ג' אנשים, וכ' רתליא אי אמרינן כתיבה כדיבור דמי או לא, עכ"ד. ולדעתי אי משום הא דבכתב, הרי יש עצה פשוטה שב"ד של שלשה ישבו יחד באיזה מקום ויאמרו ההיתר בפיהם. [וזה ודאי פשוט דכשאר יושבין ביחד ואומרים ביחד מותר, דאינו מועיל, אף שמתחילה יאמר דיין אחד מותר, ושוב יתיר השני, ושוב בשלישי, משום דפשוט רבכל מקום דבעינן ב"ד של שלשה בעינן דוקא שהב"ד של שלשה ישבו ביחד ויאמרו כשהם ביחד כדמוכח במס' סנהדרין בכמה דוכתי, וא"כ ק"ו שאינו מועיל אם רק יכתבו כל אחד ממקומו ההיתר בכתב, כיון דמעולם לא ישבו ביחד ולא הסכימו יחד על ההיתר זה בפני זה], וא"כ אין אנו צריכין בכאן לבא כלל להדין של אי כתיבה כדיבור דמי או לא.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ה עמוד ט"ז. — תשובה זו הניעה לירינו מאת נכד אחיו הרבני ההסיד הנניד הנכבד מו"ה ישעי' גרינפעלד נ"י מלונדון. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) כרי שיוכן היטב הנדון, נעתיק פה לשון השואל:
כ"ה. ב' כי תבא עזר"ת גיאניאש יע"א.

חושוב"ט לכבוד ידיד ר' וידיד נפש כל חי הרב הגאון הגדול צדיק וחסיד
סוע"ה מופה"ר קש"ת מוה"ר שמעון גרינפעלד שליט"א אבד"ק ס"מ.
אחרשה"ט הר"ג שליט"א, אציע לפניו שאלה קטנה בלי פלפול יען כי נחוצה לי
לירע מיד תשובתו הטהורה.

בזו הרגע נשאלתי מא' אשר אחותו הדרה מרחוק קבלה עלי' בראשית המלחמה להתענות שני וחמישי עד כלות המלחמה למען עזור שיי"ת את שני אחי' לשוב לבני ביתם ולמשפחתם, ועתה נעשית האשה הנ"ל חולנית וחלושה היא מאוד, והרופאים אמרו כי צריכה חיווק לאכול ולשתות וגם תענית כ"ש קשה לה מאוד, ושם במקומה אינה רוצה בשום אופן לנלות לשום איש כי קבלה עלי' תענית מכמה טעמים אשר אי אפשר לפרטם, וביקש אותי אח האשה הנ"ל להורות כרת מה לעשות אם יש להתיר לומר לה בכיתם ג' פעמים מותר לך בחתימת ג' אנשים, כי לפי השו"ע סי' רי"ד גם מי שאינו בריא צריך ג' שיתירו לו, עיין ש"ך סעיף ד', ויש לרונ בזה לענין כתיבה כדיבור, ואולי יש להורות לה תיקון אחר ליתן צרקה בשני וחמישי עד עכור הזעם כמספר פירון או תענית, ואצפה לתשובתו הרמה והטהורה, אלת דברי מוקירו ומכברו כערכו הרם ונשא, ומכרך הר"ג כ"ק בכוח"ט,

אשר אנשיל יונגרייז הלוי בן חי' פערל הכ"מ
הרב רקה"י גיאניאש

אבל מצד אחר אינו מועיל כנדרון של מעכ"ת. מש"כ מעכ"ת דהאשה היא המקבלת תענית על עצמה, ועתה רוצה להתיר לה ואינו רוצה בשום אופן שאיזה איש במקומה יהי יורע מזה הנדר, ורוצה שאחי' ילך לג' חכמים שייתירו לה את הקבלה, והוא משום רמבואר ביו"ד סי' רכ"ח סעיף ט"ז רצריך הנודר לבא לפני המתירין, ואינו עושה שליח לשאול על נדרו, עיי"ש, א"כ א"א להאשה לעשות שליח לאחי' שילך לחכמים להתיר לה את נדרה, אלא צריכה ללכת בעצמה, [ואפשר שהטעם של דין זה הוא משום רמילי לא מימסרי לשליח, והרי כנודר אינו עושה ואינו מוסר שום פעולה ומעשה להשליח רק דברים בעלמא, חרטה או פתח על הנדר, וזה הוי רק בכלל מילי, ומילי לא ממסרי אפי' לשליח ראשון להרכה פוסקים], ואפי' אם האשה יכולה לכתוב דברי' שנדרה כך וכך, ותכתוב גם חרטתה או פתחה אל החכמים, והם יתירו לה את הנדר לא מכח השליח אלא מכח כתב שלה בעצמה, מ"מ הרי מבואר שם בט"ז בשם הריב"ש, ראפי' ע"י כתב היינו ע"י שהנודר בא לפני כ"ד בכתבו ג"כ אין להתיר את הנדר, ודאי' מיפתח דלא רצה ללכת לפני פנחס, ולמה לא שלח כתב, ועכ"ח דגם ע"י כתב אין להתיר. [ואפשר רבבא הנדר לפני הכ"ד רק בכתבו, תליא בפלוגתא המבואר באהע"ז סי' ק"כ באומר אמרו, אי מהני שיכתב בכתב פלוני ופלוני יכתוב ויחתמו הגט, וכיון דשם דעת כמה פוסקים דלא מהני בכתב ובעינן רווקא מפי הבעל עצמו, גם הכא נמי לא מהני לשיטות הללו שיכתוב הנודר חרטתו לפני הכ"ד המתירים, רק בעינן שישמעו דווקא מפי הנודר עצמו שמתחרט].

ובחת"ס יו"ד סי' ר"כ כתב לפקפק על ראיית הריב"ש מיפתח, דלעולם י"ל בדכתב מועיל ג"כ, והא דפנחס עם יפתח, היינו טעמא משום דגם בכתב איכא זילותא, עיי"ש. אבל המעיין בדברי הריב"ש סי' ש"ע יראה דראייתו הוא מדברי המדרש רבה בפ' חיי שרה דמדריק בלשונו שרק על הליכה מאחד לחבירו הי' ההקפדה, ומשמע מלשון המדרש דכלא הליכת הנודר לפני הכ"ד א"א להתיר, וכיון דגם בחת"ס שם כתב דרוב הפוסקים הסכימו לאסור, וגם בש"ע סי' רכ"ח סעיף ט"ז הנ"ל סתם לאסור ע"י שליח, ממילא אין בכחי להתיר אף בנידון דידן שהוא שעת הדחק.

ומש"כ מעכ"ת דאפשר שתתן צדקה בכל שני וחמישי תחת התענית שקבלה עלי', לדעתי לא מהני זה אלא במקום שהתענית הוא מחמת איזה עבירה וצריך תשובה בתענית, בזה כיון דהתענית הוא רק למדק העון, גם צדקה מועיל כמו התענית, ולכן במי שקשה עליו התענית יפרה בצדקה חלופי התענית, אבל במקום שהתענית הוא ע"י נדר כמו בנידון דידן, פשוט בעיני דאין פדיון צדקה מועיל שיהי' במקום התענית, שהרי הוא קבל עליו להתענות ולא ליתן צדקה, לכן אין בזה עצה כלל לדעתי.

אך מ"מ נ"ל עצה פשוטה, שהרי נהי דאשה יש לה טעם כמון שאין רצונה לגלות שקבלה עלי' להתענות בכל משך ימי המלחמה שני וחמישי, מ"מ הרי לאחי' כבר גילתה את נדרה, והרי הא דמתירין הנדר ע"י ג' יוכל להיות אפי' אם

הג' הם קרובים לה, וא"כ יכול אחי' ג"כ להיות אחד מן הב"ד המתירים. והנה איתא בש"ע סעיף י"ד שם דנהי דהנודר צריך לפרט הנדר לפני המתירין, מ"מ כשיפרט לאחד מן המתירין סגני, ועיין בתשו' רעק"א המובאים בפתחי תשובה בסיו' רכ"ח סק"ב. וא"כ לפי"ז יש בנדרן של מעכ"ת עצה פשוטה, שיבואו לכיתה שני אנשים והשלישי יהי' אחי', ותאמר לפניהם שנדרה איזה נדר ויש לה חרטה דמעיקרא, ואינה צריכה לגלות לפניה מה שנדרה שהרי אינה צריכה לגלות את נדרה אלא לאחר מן המתירין, וא"כ די במה שאחי' יודע את נדרה ושפיר יכולים להתיר לה.

והנה בסיו' רכ"ח סעיף מ"ה בהג"ה איתא, דנדר בעת צרה אין להתיר, ולכאורה נדרן שלנו הוי נדר בעת צרה. אלא דמ"מ נראה דשפיר דמי בנדרן של מעכ"ת להתיר לה מג' טעמים, א] דהוי לצורך גדול ומבואר ברמ"א דלצורך גדול שפיר יכולין להתיר. ב] לפי המבואר בפ"ת שם סקמ"ג כשנדר בלי שום תנאי אם יצילוהו ד' יכולים להתיר לו, הכי נמי בנדרן דידן לא קיבלה התענית על תנאי. ג] נראה דבנדרן דידן לא הוי נדר גמור רק קבלה, והוי רק כמו קבלת תענית דקיל מנדר, עיין בש"ך יו"ד סי' רי"ד.

והנני בזה ידידו דו"ש מברכו בכוח"ט בהתחדש עליו ועל כל ישראל שנה טובה ומתוקה שנת גאולה וישועה,

שמעון גרינפעלד

שוב ראיתי בתשו' מורי מהר"ם שיק חיו"ד סי' ר"י כתב ג"כ דקבלה לאו נדר גמור הוא, ועיי"ש דמסיק דא"צ שיתירו לה הקבלה, מ"מ צריכה לפדות את התענית בממון, והה"ד נמי בנדרן דידן.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאלער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בענין הדלקת נר חנוכה בבהכ"נ ע"י קטן

אברהם דוד הורוויץ

אבר"ק שטראסבורג
חבר הבור"צ של העדה החרדית
בעיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד. י"ט כסלו תשמ"ח ירושלים עהקת"ו.

(א) כבר כתבתי ע"ז בשו"ת קנין תורה ח"א סי' קל"א, והעלתי דמשום פגם הצבור שהקטן יעמוד ויברך לפניהם אפי' אם מכוונין כדי לחזקו בהתמדה בתורה וכי"ב, לא מהני מחילתם לוותר על גנאי הצבור. ומש"ש מס' התעוררות תשובה לאורחים שמדליקים עליהם כביתם ורק כיון שמצוה עליהם לראות נ"ח מדליקין עבורם בבהכ"נ, וכתבתי דאולי בזה יתכן ע"י קטן, כיון רזה שלא בזמן תפילת הצבור, וגם בזה חוזני בי. — וכעת ראיתי בס' נטעו נכריאל לחנוכה סי' י"ג תשו' לגו"צ ז"ל שכ' רמאן דמיקל בזה אין מונחיין אותה, והכל לפי הכוונה, והמו"ל ציין ע"ז ראי' משו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ז' שכ' לבאר דבביהמ"ק היו מדליקין נר מערבי שכבה בשבת בבוקר ע"י קטן דאינו אלא תקנת חז"ל זכר לנס, א"כ בביהכ"נ דג"כ תיקון חכמים לפרסומי ניסא יכול גם קטן להדליק, עכ"ד. והיות רכ"ז לא נלע"ר, אמרתי לבאר קצת.

בשו"ת אמרי יושר שם הקשה השואל הנה"צ ז"ל, דלפימ"ש התוס' במנחות פ"ו סוף ע"ב בשי" רש"י דהדלקת נר מערבי בשחרית אם מצאו שכבה הוא תיקון חכמים וזכר לנס בימי שמעון הצדיק, א"כ האידך עשו בשבת, ואין לומר דבשבת לא היו מדליקין, רחא בירושלמי ר"ה (סופ"ק) ובמגילה (פ"ב ה"ז) איתא דתני ר' חייא סדר התמיר הוא בין בחול בין בשבת, ועז"כ האמרי יושר והוא קו' חמורה. ולחומר הקו' ה' נראה דבשבת בבוקר היו מדליקין ע"י קטן שהגיע לחינוך כיון שהוא רק תיקון חכמים וזכר לנס כמו במגילה דהקטן מוציא הגדול לרעת כמה פוסקים כיון רעיקר המצוה מדבריהם, ועאו"ח תרפ"ר ובמג"א שם, ואף דאסור לספי לקטן איסור בידים, מ"מ הכא דדרך חינוך מצוה שרי, כעין שכ' התוס' פסחים פ"ט (ריש ע"ב) שהק' וניתי כהן קטן, עכ"ד.

(ב) ושוותא דמרנן ז"ל ל"י הבין. ומקודם יל"ע בקו' השואל ז"ל שהק' בהרלקת נר מערבי שכבה שהוא רק תיקון חכמים האידך עשו בשבת, ולפ"ז ס"ל דבשבת לא יכלו להדליק מה שהוא רק מתקנ"ח, א"כ מה הקשה מדתני ר"ח סדר התמיד בין בחול ובין בשבת, הלא לסברא זאת מסתבר דברייתא דר"ח קאי רק על מה שהי' הכרח מן התורה ולא על תיקון חכמים, מה תאמר דר"ח קאי על כל הנשנה במשנה דתמיר, וגם זה נשנה בפ"ו מ"א, מצאו שכבה מדרשנו ומדליקו ממזבח העולה, משמע דגם ע"ז קאי בין בשבת, א"כ מהיכי תיתי לומר שעשו ע"י קטן. ובעצמו הביא שם דברי המנ"ח (מ' צ"ח) דקטן שהדליק פסול דלאו בני מיעבד מצוה נינהו, וכדקיי"ל בנ"ח הדליק חש"ו לא עשה כלום. ומש"ש להדליק ע"י קטן כמו שהקשו התוס' בפסחים פ"ט וניתי כהן קטן, באמת הק' ע"ז באור

חדש דהא אסור למספי בידים לקמן כמ"ש התוס' לעיל (פ"ח ע"א ר"ה שה לבית), ועמג"א סי' שמ"ג ופולתי דס"י ק"א, ובכל אופן ל"ד כלל להתם, דבכ"פ יש תמיד מצות חינוך לקמן, ולמ"ד שה לבית אבות דא"ו גם מה"ת שייך הקטן, ולזה אם לפעמים נזרמן לו אכילה דשלא למנויו ג"כ ספינן ל"י, דהוי דרך חינוך מצוה, אבל בהדלקת המנורה דלא שייך הקטן בשום פעם בחול גם בנר שבתה, היעלה על הרעת דבשבת יעשו ע"י קטן לחינוך מצוה שלא שייך בה, בהדלקה דאיסור תורה.

והנלע"ד קצת דבר חדש בכל זה, דבמשנה רשבת (י"ט ע"ב) איתא ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד, ופירש"י שהכהנים מתחממים שם במדורת אש הנסקת תמיד מפני שמהלכין יחפים על רצפת שיש בעזרה כו', וברף כ' ע"א, מה"מ אר"ה לא תבערו אש בכל מושבותיכם בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד, מתקיף לה ר"ח א"ה אפי' בשבת נמי אלא אר"ח קרא כי אתא למשרי איברים ופרדים הוא דאתא וכהנים זריזין הן, ופירש"י אבל מדורת בית המוקד שאינו צורך גבו' אלא צורך כהנים לא הותרה וכו', ובגהש"ס ציין לר' התוס' יומא (ט"ו ע"ב ר"ה ואחת), ושם כתבו התוס' דג' בית המוקד היו ושמא שלשתן היו צריכות לקיום האש לצורך המזבח לפר"ח, וכפי' משמע בפ"ק דשבת וכו' אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד, משמע דלפי שהוא צורך המזבח יכול להבעיר בשבת, ורש"י פ"י כו' וצ"ל לפירושו דהתירו להבעיר האש במדורת בית המוקד אע"ג דל"ה צורך מזבח כיון דבעזרה הוא לא קרינן ב'י' בכל מושבותיכם עכ"ל, ומזה דהתוס' נקטו לפר"ח דגם להמסקנא דהתירו להבעיר בבית המוקד מרה"ל צורך המזבח ולרש"י אפי' דל"ה לצורך המזבח כיון דבעזרה הוא, וק"ק רבמס' שבת פרש"י אליבא דרב חסדא דהתירו רק עם חשיכה משום דכהנים זריזין הן ולא אתי לחתויי, ועכ"פ עולה גם מד' רש"י במס' שבת דלצורך גבו' היתר פשוט להדליק בעזרה וכ"ש בהדלקת המנורה דהוא בוראי לצורך גבו' בלבר והיא כהיכל במקום שאסור לישראל להתקרב ואינו במושבותיכם דמותר להדליק בשבת, ואמנם בתו"כ פ' אמור יש בפרשת הנרות ג"פ תמיד ונררש תמיד אפי' בשבת תמיד אפי' בטומאה, וע' בפ"י התוהמ"צ אות רי"ז שם, ולכא"ו הלא ידעינן דמותר להדליק בשבת מדאינו במושבותיכם, וצ"ל דעיקר הדרשה אתי דאפי' בטומאה, ודרך אנב נקט גם בשבת, כמו בתמיד וק"פ ראמרינן במועדו אפי' בשבת במועדו אפי' בטומאה, ובאלו אצטריך לאשמעינן אפי' בשבת משום שאר מלאכות כשחיטה וכו', וכע"ז כתבו התוס' בשבת דף כ' ע"א ד"ה למשרי אברים, דלר"ח אתי קרא דבמושבותיכם לזה ראע"ג דמצותן כל הלילה ואפשר להקטירן במוצאי שבת אפ"ה דחי שבת, והקשו שם דביומא מפיק ל' ממועדו אפי' בשבת והכא ממושבותיכם, ותי' רעיקר דרשה ממושבותיכם והתם נקט במועדו ואפי' בשבת אנב דבעי למינקט במועדו ואפי' בטומאה ע"ש, וממילא דגם כאן ו"ל כן, ובס' החינוך (מ' צ"ח) דנקט בהדלקת המנורה דכתיב תמיד ואפי' בשבת משום

דסו"ם כן הוא בתו"כ, אבל באמת ידעין ד"ו מבמושבותיכם ומותר אפי' לגדול להדליק הנר מערבי שכבה אפי' לדעת רש"י, שזהו מתקנ"ח כל שהוא לצורך גבו' אין התחלה לאיסור הבערה בהיכל, כמו ראיתי הקרא להתיר אברים ופדרים להקטירן בשבת מבמושבותיכם שהוא רק משום חביבה מצוה בשעתה דאפשר להקטירן במוצ"ש, וא"צ לחדש דין שנעשה ע"י קטן, מה שאין מזה שום רמז בהמשנה.

(ג) ובוה יתיישב עוד קו' האמרי יושר שם ע"ד הב"י לה' חנוכה לא' מן התירוצים שחלקו השמן הנמצא בפך ליום אחד על שמונה חלקים והרליקו בכל לילה חלק שמינית מהשיעור הצריך ורלק כל הלילה בנס ובשעת הדלקה לא הי' רק שמינית מהשיעור ועפר"ח שם, וקשה נהי' דסמכו על הנס כגוף המצוה דאי אפשר לפי מש"כ בתשו' שבו"י רחצי שיעור נמי קצת מצוה אית בי', וכיון שלא הי' להם שמן רק ליום אחד מוטב הי' להדליק בח' ימים לעשות בכל יום קצת מצוה. אבל האיד' עשו בשבת, רבתוך ח' ימים הי' ג"כ שבת, ופשיטא דאם אין שיעור הצריך מהשמן דאסור להדליק בשבת, ולא ניתן לדחות רק כשעושין כדיון, ולא משום קצת מצוה רחצי שיעור, וגם לא יתכן לסמוך על נס במקום חילול שבת דאורייתא, דלענין ביטול גוף המצוה הרי אשכחן לפעמים שביטלו חכמים מ"ע בשוא"ת כמו בתקיעת שופר אבל לא בקו"ע, וגם ע"י קטן א"א כמ"ש המנ"ח הנ"ל רמצוה ראורייתא ע"י קטן לאו כלום הוא. ואפשר דהרליקו ע"י שני כהנים או זרים דכשרים להדלקה, דשנים שעשאוהו פטור אבל אסור מדרבנן, ובמקום מצוה ובפרט במקדש לא גזרו, אבל לפ"ר המקו"ח בהנהגותיו לס' רס"ו שנים שעשאוהו אסור מה"ת רק כרת וחטאת ליכא הדק"ל, ואולי י"ל שהי' עומר שם המדליק ורואה אם השמן נתמעט ואין נס, בעודנו דולק יוסיף שמן טמא ויועיל למפרע, אף שלא הי' בשעת הדלקה כשיעור כראי' במנחות פ"ט, אבל לפ"ר הפר"ח רלא הי' אפשר בשמן טמא שנמצא אז אצלם, דטומאת מגע זב לא הותרה בצבור ונכרים מגע זבין הן, א"כ ג"ו אין עצה, והרבר צ"ע, עכ"ה.

והרואה יראה כמה נדחק ולא העלה ישוב, וכן יש להעיר עוד במש"כ דגם זרים כשרים להדלקה, דבמנ"ח שם כתב דלמעשה אין במציאות דזר אסור ליכנס להיכל מקום שהמנורה עומדת, והדלקת זרים לא שייך רק באם נודמן שהוציאו המנורה לחוץ מההיכל, ובודאי כשנכרו החשמונאים לא נודמן ח"ו דבר כזה, וגם במש"כ משני כהנים שעשאוהו ג"כ יל"ע דלא מצינו עבודה דנעשית בשני כהנים. ושו"ר שהעיר שם האמרי יושר באות ב' מקו' מעיין החכמה שהקשה דהא בכל עבודה שדחה שבת הא אפלקיי"ש ע"י שנים שעשאוהו, ובתשו' בית יצחק או"ח ס' ל"ה כתב לתרץ קו' זאת דאין כהן רשאי לסייע בעבודה רק הולכת אברים לכבש רמחמת גודל המשא התיירו בב' כהנים, והאמרי יושר דחה דבריו, וילע"ע גם בדבריו אלו, ואכמ"ל.

ולפמשכ"ל גם קו' זו ליתא כלל, דדוקא בדבר דילפינן ממעורו אפי' בשבת י"ל דלא הותר רק כשהעבודה היא בשלמותה הראוי', אבל הבערת האש להדליק

במנורה דלצורך גבו' מעולם לא נאסר דק במושבותיכם ולא בעזרה וכ"ש בהיכל, שפיר י"ל רגם חצי שיעור שהוא קצת מצוה עכ"פ, סו"ס אינו במושבותיכם, מותר להרליק לכתחילה.

(ד) אך במש"כ מענין הרלקת ודים רלא משכח"ל אלא בחוץ, חשבתי אח"כ ברכב הנוסח שאנו אומרים בנוסח ועל הנסים, והרליקו נרות בחצרות קרשך, שתמהו בזה רהא המנורה מקומה בהיכל, וראיתי כעת בשו"ת משנה שכיד ח"ב הנרמ"ח שכ' בזה רלר' הירושלמי שקלים (פ"ד ה"ב) וכ"ה בתוספתא רמנחות (פ"ו ה"ו), רהשולחן והמנורה והמזבחות והפרוכת מעכבין זא"ז [והמנ"ח ריש מ' צ"ה כ' בפשיטות רודאי הכלים לא יעכבו זא"ז ותמה על החינוך, נראה רנעלמו ממנו אז ר' הירושלמי הלז] ולפ"מ רמבואר במגילת תענית (פ"ט כסלו) רהמזבח לא נגמר רק אחר ז' ימי חנוכה כמובא כ"ז באו"ז ה' חנוכה אות שכ"א, א"כ האיק הרליקו אז את המנורה הרי המזבח מעכב את המנורה ע"כ הקו', ונ"ל רעד כאן הכלים מעכבים זא"ז רק מבפנים במקום מזבח ומנורה, וכן מבואר בירושלמי שם (א"ר חנינא כאן בעבודות שבפנים כאן בעבודות שבחוץ), וכיון רפסק הרמב"ם (ה' ביאת מקדש פ"ט ה"ז) רהרלקת נרות כשר מבחוץ, ע"כ הרליקו אז מבחוץ כרי שלא יעכב המזבח על רהרלקת. ועפ"ז א"ש הנוסח ראח"כ שבאו לביתך ופינו את היכלך וסיהרו את מקדשך ושהו בטרתם של הכלים וגם במזבח ז' ימים, לא יכלו להרליק בפנים בהיכל, ע"כ הרליקו נרות בחצרות קרשך, עכ"ד בסי' רי"ט, ועעו"ש בסי' רי"ח יותר אדיכות, ועכ"פ רלפי"ז שפיר משכח"ל ראז הרליקו זרים את המנורה.

אלון ככות

על הלכח מאתנו אחר מבני החבורה

הרבני החסיד המפורסם מו"ה אהרן שלמה שו"ב ראזען ע"ה מלונדון

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ויהא זכרו ברוך.

המערכת

בדין הדלקת נר חנוכה בבית חבירו

יהושע באדנער

ברוקלין, ניו יארק

שמעתי בשם כמה מורי הוראה שפסקו שאם אחד הדליק נרות חנוכה בבית חבירו דאינו יוצא אפילו בריעבד, וחייב להדליק שנית בתוך ביתו. ותלו עצמן בדברי הטו"ז סי' תרע"ז ס"ק ב' דאם מדליק בבית אחר הוה כאלו עומד בשעת הדלקה על רחוב העיר דאין שייך לו שם הדלקה, וגם הביאו ראיות מכמה מקומות דהחוב להדליק בבית וא"כ הוא חובת הדר. ונראה לי דטעו בכוונת דברי הטו"ז, כי נחזי אנן במקור הדברים. הסוד הביא שיטת הרא"ש וז"ל, בן האוכל אצל אביו ויש לו בית מיוחד לשינה צריך להדליק שם, כי העולם רואים אותו נכנס ויוצא בה איכא חשדא אם אינו מדליק, שאין העולם יודעים שאוכל במקום אחר. ובב"י כתב דשיטת הרשב"א שאין צריך להדליק אלא ישתתף כדין אכסנאי. ובדרכי משה הביא בשם תשו' הרשב"א דבזמה"ז ידליק במקום שאוכל ולא במקום ששוכב, וכתב ע"ז הרכי משה, וכבר כתבתי למעלה דבזה"ז דאנו מרליקין בפנים לגמרי ליכא למיחש כלל לעוברים ושבים א"כ אפשר דגם הרא"ש מודה דמדליק במקום שאוכל ולא במקום ששוכב. ועיין בב"ח שכתב נ"כ רלדין שמדליקין בפנים ליכא חשדא אלא מבני הבית והם יודעים שמדליק במקום שאוכל, מיהו רוקא כשאוכל בקביעות במקום אחר, אבל מי שסוער בסעודה אצל חבירו בהא ודאי איכא חשדא מבני ביתו כשלא הדליק בביתו במקום שרגיל להדליק, עי"ש, ובמג"א הביאו לפסק הלכה. ומכל זה מוכח דכל הסכסוך הוא רק מטעם חשדא.

ועכשיו נבוא להבין דברי הטו"ז, ומקודם נבאר דברי הרמ"א שכתב, וי"א דבזה"ז שמרליקין לפנים ממש ידליק במקום שאוכל. ודברים אלו הם ממש כמו שכתב בדרכי משה הנ"ל. ורבים טעו בזה שהפירוש הוא שיש לו בית אחד ובחדר אחד אוכל ובחדר שני הוא ישן שצריך להדליק בהחדר שאוכל, ובאמת זה אינו, דהרמ"א מיירי במי שיש לו בית אחד לשינה ובית אחר לאכילה באופן דהי' שייך חשדא בימים הקדמונים. והטו"ז ס"ק ב' כתב על הרמ"א דהמקור הוא מדברי הרשב"א שכתב שא"צ להדליק במקום השינה. וכתב הטו"ז, ונראה דגם הרמ"א לא מיירי אלא במי שיש לו תמיד חדר מיוחד לאכילה וחדר מיוחד לשכיבה [וזה בשני בתים אחרים דשייך חשדא] אך העיקר הוא חדר האכילה וכנודן דהרשב"א, משא"כ מי שיש לו דירה בעיר והולך פעם אחד חוץ לביתו וסוער אצל חבירו פשיטא שלא יניח ביתו וירליק בבית שהוא אוכל שם פעם א' אצל חבירו, [גם זה הטעם משום חשדא, כי זה הוא היסוד בכל הענין, ואינו צריך להזכיר אותו בכל פעם כי מובן הוא מאליו], ומחלק הטו"ז בין אכסנאי ששוכב שם מדליק שם כי לא יחשדו אותו, משא"כ בזה שאוכל שם שעה או שתיים וישוב למקומו אין שום סכרא לומר שידליק שם ולא בביתו, [פי', שלא תטעה בדברי הרמ"א בזה שידליק

שם במקום שאוכל שעה או שתיים] רזה הוה כאילו עומד על רחוב ראין שייך לו שם הדלקה, עכ"ל הטו"ז.

ומתיבות הללו טעו וסברו שהכוונה הוא ראין שייך הדלקה בבית חבירו כמו על הרחוב. ולפע"ד זה אינו, רמש"כ הטו"ז ראין שייך לו להדליק שם, כוונתו ראין שייכות לו להדליק אצל חבירו כי אין עיקר מקומו שם, כמו שאין עיקר מקומו על הרחוב, והוא צריך להדליק על עיקר מקומו שרגיל שם מפני החשד, כי אין הטו"ז עוזב עיקר היסוד בכאן שהוא מפני החשד, ומה שאין הטו"ז מזכיר אותו תמיד, כי דבר זה כבר מבואר היטב בטור וב"י וב"ח ובד"מ, ולכן לא ראה צורך להזכירו בכל פעם, וא"כ במקום דלא שייך חשד, אם הדליק אצל חבירו ובא להדליק פעם שני בביתו בכרכה, נמצא דהוי ברכה לבטלה. ועוד דאפילו במקום דשייך חשד לא הוה דבר ברור דלא יצא, וכמו באכסנאי שמדליק בפתחו בלא ברכה, והיינו טעמא, דכיון דאינו חייב להדליק אלא מפני החשד, ויצא כבר בהדלקת בעה"כ אם השתתף, ממילא מברך בלא ברכה.

ומה שמביאים רא"י הנרות חנוכה חובת הבית, אינה רא"י אלא דנר אחר פוטר כל הבית, אבל לא שצריך להדליק דוקא בביתו, והפ"ח שכתב דאם הולך בקביעות בחנוכה עם בני ביתו מדליק, אין הכוונה כמו שמדייקים שמותר להדליק שם דוקא כשהלך בקביעות ולא דרך ארעי, אלא הכוונה שאז צריך להדליק דוקא במקום שהלך ולא בביתו, ובווראין אין המקום ההוא קרוי ביתו, אלא הטעם הוא דכיון דעכשיו רגיל שם ע"כ צריך דוקא להדליק שם משום חשדא. הארכתיו בזה קצת כי ראיתי שכמה טעו בזה, ולכאורה הוא קילורין לעינים דהטעם הוא אך ורק משום חשדא.

עוד שמעתי מביאים רא"י שהטו"ז מדמה בית חבירו לרחוב, ושיטת התוס' הוא דבלא בית פטור מנר חנוכה, אך אין רא"י מזה, דילמא זהו דוקא בזמן שהוא שהיו מדליקין על פתח הבית, אבל עכשיו אין נפק"מ בין בחוץ בין בפנים כי הפרסום הוא רק למשפחתו. וקשה להכניס זה בדברי הטו"ז, דאם כן היכי מדמה בית חבירו לרח"ר, הא התבדל רחוק ממזרח למערב, דברחוב אסור להדליק מטעם שאינו בבית, אבל אצל חבירו לא שייך טעם זה. וא"א לומר מפני שאינו בביתו כדברי התוס', דא"כ למה אם הולך בקביעות לבית חבירו חייב להדליק שם והא אינו בביתו, וע"כ צריך לתרץ כי הטעם הוא משום חשדא ובבית חבירו בקביעות ליכא חשדא. וגם הב"י כתב שמדליקין בספינה אע"פ שאינו בבית. ומה שכתב רש"י בשבת דף כ"ג ע"א דהרואה נר מברך כגון שהוא בספינה או הוזקה ברכה זו, אין רא"י משם שאינו יכול להדליק בספינה, רק שאין לו נרות שם וא"א להביא ממקום אחר. ומחפלא הוא דכתב הגאון מהרש"ם דמשמע מרש"י ראין מדליקין בספינה כי אין לו דין בית מפני שלא ה' בו קירווי. ותמות, דבב"י הנ"ל כתב בשם מהרי"א משם ספר א"ח דמדליקין בספינה. וקשה לומר שבימי מהרי"א כבר ה' לה לספינה קירווי, גם למה לנו לעשות מחלוקת ביניהם, והלא יותר טוב לומר בדברי רש"י, או שלא ה' לו נרות בספינה, או שה' הרוח מנשב ואין יכול לדלוק

חצי שעה, כי לכתחלה צריך שיהא דולק חצי שעה, רק אם כבתה אין זקוק לה. גם במג"א כתב שמדליקין על הרחוב, ודוחק לומר דמיירי אצל הרחוב בפתח ביתו, אלא משמע דקאי על הרחוב ממש.

בדין טוען וחוזר וטוען

חיים בן ציון פאלגער

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

בשו"ע חו"מ סימן ע"ה ס"ט, מנה לי בידך שהלוייתך והלה אומר יודע אני שהלוייתי מנה ואיני יודע אם פרעתך חייב לשלם. וכתבו הפוסקים, דאע"ג דבאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם הלוייתי פטור מלשלם ולא אמרינן כרי ושמא כרי עדיף אלא אוקמינן ממון אחזקתו, שאני הכא דכיון שיודע הנתבע שחייב לו וספק לו אם פרעו אם לאו אין ספק פרעון מוציא מידי ודאי חייב ובכה"ג אמרינן כרי עדיף. וכתב הרמ"א ואם חזר אח"כ ואמר נזכרתי שפרעתך נאמן בשבועה, והיינו שנאמן להיות חוזר וטוען פרעתי ונשבע היסת כשאר כופר הכל.

ועיין בש"ך סק"ט שמקשה על הרמ"א, לפי מה דקיי"ל בסימן פ' ס"א מי שטוען בב"ד טענה א' ונתחייב בה אינו יכול לטעון טענה אחרת שסותרת הראשונה, וא"כ ה"נ מאחר שנתחייב בטענתו הראשונה דא"י אם פרעתך שוב אינו חוזר וטוען כלל מחיוב לפטור ולא מצי לומר נזכרתי שפרעתך. מיהו מתוך דברי הש"ך כאן ובסי' ע"ט סק"כ ע"ש מבואר שיסת הרמ"א דלא הואי בכה"ג חוזר וטוען מחיוב לפטור, כיון דאין טענה השני' סותרת לראשונה, שבתחלה כשאמר איני יודע נסתפק אם פרע ועכשיו נזכר שפרע, והא דאין חו"מ מחיוב לפטור, ה"ד כשיש תרתי לריעותא שנתחייב בטענתו הא' ושטענתו האחרת סותרת להא', וכדמשמע בלשון השו"ע בסי' פ' הנזכר, משא"כ הכא אע"פ שנתחייב בטענה א' אין טענתו השני' סותרת לראשונה ויכול לחזור ולטעון כחו"מ מפטור לפטור. והנה שם בסי' פ' כ' המחבר אחר זה וז"ל, כד"א שאינו טוען וחוזר וטוען לסתור טענתו הראשונה, כשנתחייב בדין בטענה הראשונה אבל אם יכול לזכות בדין גם בטענה הראשונה יכול לחזור ולטעון ולזכות בטענה האחרת, ע"כ. ומבואר דכשלא נתחייב בטענה הא' או יכול לחזור ולטעון לפטור אף אם טענה הב' סותרת להא'. והנה לפמ"ש הש"ך סברת הרמ"א צ"ל לכאורה, דה"ה היכא דנתחייב בטענה הא' אלא דאין טענה השני' סותרת לראשונה דג"כ חוזר וטוען מפטור לפטור, דרק היכא דנתחייב בטענה הא' וטענה הב' סותרת להא' הוא מחיוב לפטור דאינו חוזר וטוען.

מיהו יש לעיין בדבר, שהרי כתב השור בס' פ' בשם הר"י מינאש דהא דטוען וחוזר וטוען מפטור לפטור הוא מטעם מינו, דאי בעי קאי אטענתא קמייתא ומיפטר מצי נמי טעין טענה אחריתי ומיפטר, וכן מבואר בתשובת הרשב"א (ח"ו סי' רל"ח) וז"ל, אפילו כפר בב"ד ואמר לא לויתי וחוזר ואמר לויתי ופרעתי נאמן מינו דאי בעי עומד בטענתו שלא לזה ואין לך מינו יותר חשוב ממנו ע"כ, וכ"כ בסמ"ע שם סק"ר ושל"פ. וא"כ דברי הרמ"א צ"ע לכאורה, שאף אם נחשבנו כחז"ט מפטור לפטור כשאומר נזכרתי שפרעתיך, אבל הרי אין לו שום מינו, דאי אפשר להאמינו במינו דאי בעי קאי בטענתא קמייתא, כיון דבטענתא קמייתא באמת חייב לשלם.

והנה בס' קובץ שיעורים לבבא בתרא (סימן קי"ג) כתב להקשות על שיטת הראשונים הנ"ל, דאיך מהני מינו לחזור מטענתו הראשונה, הא הוי נגר הודאת בעל דין דאלימא יותר ממאה עדים, כגון באומר לא לויתי ואח"כ חוזר וטוען לויתי ופרעתי הרי הודה מתחלה שלא פרע רכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי, וכה"ג בעדים היכא דחוזרין ומגידין לא מהני מינו דהוי במקום עדים, וא"כ מאי שנא הודאת בע"ד מעדים. וכתב הג"ר אלחנן וואסערמאן לחדש, דחלוקה בין הודאת בעל דין משאר הגדת עדות, דבעדות יש גזה"כ דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ואפילו אם לפי דבריו לא הגיד כלל, כמו בעדי השטר שאומרים לא חתמנו מעולם, מכל מקום כיון שאצלינו נתקבלה הגדתו כמו שנחקרה עדותו בבית דין אינו יכולין לעוקרה, אבל בהודאת בעל דין ליכא גזה"כ דאינו חוזר ומגיד, והא דאינו יכול לחזור מהוראתו הוא מטעמא אחרת, דהיכא ראה"כ מעיד לזכותו אין לו כח נאמנות כלל ראדם קרוב אצל עצמו, ודין הודאת בע"ד אינו אלא היכא דמעיד לחובתו ונמצא דבהגדתו הראשונה היה לו דין נאמנות ובחזרתו אין לו כח נאמנות, וזה דומה לעד כשר שהעיד ואח"כ נפסל ורוצה עכשיו לחזור מהגדתו ורואי אינו נאמן אפילו בלאו גזה"כ דאינו חוזר ומגיד, דהגדת פסול לית בה מששא מצד עצמה, וה"ג בחוזר מהודאתו דעל החזרה אין לו מצד עצמו כח נאמנות, אבל אם יש לו מינו בחזרתו היה ראוי להאמינו כיון דמה לו לשקר ואנן סהדי דקושטא טעין, אלא דהיכא דמכחיש דבריו הראשונים לא מהני מינו להכחיש הוראת בע"ד, אבל באומר טעיתי בהודאתי הראשונה, דלפי דבריו עכשיו לא הודה מעולם, כזה אם י"ל מינו ראוי להאמינו בטענתו השני'. אלא דכתבו הראשונים דהיכא דבטענתו הראשונה היה כדעתו לחייב את עצמו והודה בהדיא לחובתו, אז אנן סהדי דמידק דייק שיש לנו אומדנא שאין אדם מחייב את עצמו כחנם ולא מהני מינו להכחיש אותו אומדנא, מיהו זה דוקא היכא שברעתו לחייב את עצמו וטוען כך בהדיא, משא"כ כשאומר בתחלה לא לויתי, שהיה כוונתו הנתבע לפטור את עצמו, לא שייך לומר אנן סהדי דמידק דייק, ושייך לומר אח"כ טעיתי בדבר, ועל כן נאמן לחזור ולטעון לויתי ופרעתי במינו דאי בעי קאי בטענתא קמייתא, עכתו"ד בתוספת ביאור קצת.

ובעת העיון ברברי הקובץ שיעורים הנ"ל עם הב' החרף ובקי כמר בנימין קלאנג נ"י העירני דאתיין שפיר דברי הרמ"א לכאורה, דהרי מבואר מרבירי דמה

שכתבו הראשונים רחוק וטוען דוקא ע"י מינו, הוא משום שבטענה א' נכלל הוראה לחובתו, כגון לא לויתו רכאומד לא פרעתי דמי, ואין לו נאמנות לחזור מהוראתו ולומר לויתו ופרעתי וטעיתי בהוראתי הראשונה אלא ע"י מינו, כיון שטענה השני' מכחיש הוראתו הראשונה, משא"כ אם אמר בתחלה איני יודע אם פרעתיך, אע"ג ריש בזה הוראה לענין שא"י לחזור ולומר שמתחלה טען שקר במה שאמר שאינו זוכר שפרע וכמ"ש הש"ך בס"י ע"ט ססק"כ ע"ש, מ"מ אין שום משמעות בדבריו לשלול פרעון כאילו אומר שוראי לא פרע, וכן לא נכלל בזה הוראה שמעולם לא יזכור עוד אם פרע, אלא הויא הגדה על אותה שעה דוקא ולא על להבא כלל, וע"כ יכול לומר אח"כ נזכרתי שפרעתיך משום שאינה סותרת להוראתו הראשונה, ואע"פ שבאמת אין לו מינו, שהרי אם היה נשאר בטענה הא' היה חייב לשלם, אעפ"כ אין צריכין מינו בכה"ג לחזור ולטעון. העולה מזה, דלשיטת הרמ"א אע"ג דנתחייב בטענה הא' אין כאן חסרון רחוק מחיוב לפטור, כיון שהטענה השני' לא מכחיש הראשונה, ומהאי טעמא קיל מפי אף לענין חוזר מפטור לפטור דא"צ מינו, ודו"ק.

והנה בקצוה"ח סק"ז הקשה על מ"ש הרמ"א דלאחר שאמר א"י אם פרעתיך יכול לחזור ולומר נזכרתי, ממ"ש בתשובת הרא"ש הובא בד"מ וסמ"ע סי' כ"ט, דעדים שאמרו שאינם זוכרים סתם אין יכולים לחזור ולומר נזכרנו, וכ"ש כשאמרו סתם אין אנו יודעין דוראי אינן חוזרין ומגידין וכראיתא בשו"ע סי' כ"ט, וא"כ למה אמרינן כאן דהנתבע יכול לחזור ולהגיד, הא כיון דהוראת בע"ד כמאה עדים דמי אין יכול לחזור מאיני יודע ליודע אני וצ"ע, ע"כ קושיותיו. וכתבו האחרונים דדברי הקצוה"ח א"ש. ע"פ דרכו בס"י רמ"א סק"א, דמשמע דס"ל דהוראת בע"ד ה"ה בתורת עדות לכל דיני וגדרי עדות, וע"כ למד דה"ה לענין דין חוזר ומגיד דאין הבעל דין יכול לחזור ולהגיד. מיהו לדברי הג"ר אלחנן הנ"ל לא קשה כלל, דלדעתו לא הויא בתורת עדות ממש, ומה שהבע"ד א"י לחזור מהוראתו, הוא בלאו גזה"כ דאינו חוזר ומגיד, אלא מצד חסרון נאמנות כנ"ל.

ובענין זה יש להוסיף פרט בביאור מש"כ בקובץ שיעורים שם, והיינו דאף להנ"ל רבעל דין שאמר א"י אם פרעתיך חוזר ואומר נזכרתי משום דלא נכלל בזה הוראה שלעולם לא יזכור אלא הויא הגדה על אותה שעה לחזר, אעפ"כ בעדים בכה"ג אין יכולין לחזור ולומר נזכרנו אף שלא נכלל באומרים שאינם זוכרים הגדה שלא יזכרו עוד, והוא משום דכח זו שחידשה התורה שיש ביכולת העדים לברר דבר, הוא דוקא פעם א', וכיון שהגידו פעם א' גזה"כ דשום א"י להגיד עוד בדבר זה, וכמ"ש בשיטה מקובצת לב"ב דף מ"ח (ר"ה הני מילי) עיי"ש, רכל שהגידו הגדה מוחלטת פ"א בענין זה שוב אין להם פה לדבר כלל באותו ענין, ולא משום חסרון נאמנות, ועל כן כשאומרים שאינם זוכרים כבר הביעו הגדה שלימה ומוחלטת בענין, וגזה"כ הוא שא"י לחזור ולהגיד בדבר, אף שלא היה כוונתם להעיד שלא יזכרו עוד לעולם כבר ניטל מהם הפה לדבר בזה, משא"כ בהוראת בע"ד, דלא נאמר בה גזה"כ דאינו חוזר ומגיד, הנה אחר שהורה

לחובתו יכול להיות חוזר ומגיד, אלא דהיכא דמכחיש להודאתו אין לו הנאמנות שנקבל דבריו השניים. וכיון שיש רק חסרון נאמנות, ע"כ אם יש לו מינו בחזרתו ראוי להאמינו כששייך לומר טעיתי בהודאתי הראשונה, אבל אם אין מכחיש להודאתו, כגון שאמר נזכרתי שפרעתיך, בודאי יכול להיות חוזר ומגיד ולא נצרך לזה נאמנות דמינו וכמש"נ.

והנה בקצוה"ח סק"ח חידש דמש"כ הרמ"א דאם אמר בתחלה הלויתני וא"י אם פרעתיך ונתחייב לשלם וחזר ואמר נזכרתי שפרעתיך דנאמן, היינו דוקא בא"י אם פרעתיך רחובו אינו אלא משום ספק גזל, כיון דהנתבע עצמו מסופק בפיטורו, וא"כ אין הרין מחייבו אלא הוא מצד עצמו מסופק בדבר, ולכן כשחוזר ואומר נזכרתי וטוען ברי, יוצא מספק גזל, משא"כ היכא דאמר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דהוי מחיוב שבועה וא"י לישבע ומשלם, אין יכול לחזור ולומר נזכרתי כיון דחובו מתחלה אינו מחמת ספיקו אלא מתוך שא"ל והרי נתחייב בדין, וא"כ אם טוען ברי אח"כ הוי חוזר וטוען, עכ"ר. ולכאורה דבריו צ"ב, דמשמע דלמר דכל החיוב של איני יודע אם פרעתיך הוא רק להוציא עצמו מספק גזל ולא משום חיוב כ"ד כלל, והוא דלא כמש"כ הפוסקים דודאי נתחייב בב"ד, וצ"ע למה שינה יסור החיוב מכפי שכתבו הפוסקים.

אמנם י"ל דהקצוה"ח לטעמי' אזיל, דהנה בסי' פ' סק"ג נתקשה הרבה בשיטת הראשונים הנ"ל דהא רחוזר וטוען מפטור לפטור הוא משום מינו דאי בעי עמד בטענתו הראשונה עש"ה, ומטעם זה פירש הא דחוזר וטוען מפטור לפטור בענין אחר וז"ל, ולכן נראה רחוזר מפטור לפטור הוי טענה מחמת עצמה כיון דעריין לא נתחייב לא שייך הודאת בע"ד וכמי שלא נחקרה ערותו דמי דיכול לחזור, והא דנקטו הפוסקים לישנא דאי בעי עמד בטענתו הראשונה לאו בתורת מינו קאמרי רליהוי מה לי לשקר, אלא כיון דאי בעי עמד בטענתו הראשונה ועדיין לא נתחייב בה לא שייך בה הודאת בע"ד כמאה ערים, ע"כ. המורם מרבירי, שאם בטענתו הא' דיבר דברים שלא נתקבלו בב"ד לחובתו ולא נתחייב בב"ד על פיהם אז דוקא יכול לחזור ולטעון, וכגון לא לויתי שלא נתחייב לשלם בב"ד ע"פ טענה זו יכול לחזור ולומר לויתי ופרעתי בלי תורת מינו, משא"כ כשנתחייב, אינו חו"ט, דהויא חוזר וטוען מחיוב לפטור כשיטת הש"ך הנ"ל דס"ל דאף אם אין טענה האחרת סותרת להראשונה הויא מחיוב לפטור.

ולפי"ז מובנים רברי הקצוה"ח כאן, דלא רצה לפרש החיוב דא"י אם פרעתיך ערש"כ שאר פוסקים, דהוא חיוב גמור בב"ד, דאז היה קשה מ"ש הרמ"א דחוזר ואומר נזכרתי שפרעתיך, דהרי כשנתחייב בב"ד ה"ה חוזר וטוען מחיוב לפטור, וכמו שנתקשה בזה באמת הש"ך, ועכצ"ל רלא נתחייב בב"ד וכל חיובו לשלם הוא רק משום דמסופק בפיטורו להוציא עצמו מספק גזל, ולכן כשחוזר ואומר נזכרתי וטוען ברי יצא מספק גזל ופטור מלשלם, ושפיר יש בכחו להיות חוזר וטוען, כיון שלא נתחייב בב"ד בטענתו הראשונה, ורו"ק.

מלפול בענין כלאים בציצית ובבגדי כהונה

מרדכי ארי' גיפס

תלמיד במתיבתא עץ חיים בדאכוב
ברוקלין, ניו יארק

הרמב"ם בפרק י' מהל' כלאים הל' ל"ב כתב, כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אפילו במקדש לוקין מפני האכנס שחוא כלאים, ולא הותרו בו אלא בשעת עבודה שהוא מצות עשה בציצית, וחשיג עליו הראב"ד שם דמותר כל היום אף שלא בשעת עבודה עיי"ש, וכ"כ ברמב"ם בפ"ח מהל' כלי המקדש הל' י"ב דאסור לכהן הדיוט ללובשו אלא בשעת עבודה, וגם שם השיג הראב"ד וז"ל, א"א לא מחזור מן הגמרא הכי אלא כל היום מותר במקדש. והוא מחלוקת ידוע אי אמרינן דכלאים בציצית ובבגדי כהונה שרי לגמרי אפילו שלא במקום מצוה דאמרינן כיון דאישתרי אישתרי, דהיינו כיון דהתורה התירה במקום מצוה דעשה דוחה לא תעשה, הותרה לגמרי אף שלא במקום מצוה, או לא, דדוקא במקום מצוה מותר אבל שלא במקום מצוה אסור ללבוש כלאים, (עיי' בתוס' חולין דף ק"י ע"ב ד"ה טלית, ובמנחות דף מ' ע"ב ד"ה תכלת), הרמב"ם ס"ל דלא אמרינן כיון דאשתרי אשתרי ודוקא בשעת עבודה מותר, והראב"ד חולק ע"ז וס"ל דהותרה לגמרי ומותר אף שלא במקום מצוה.

ובשאלת ארי' סי' ל' הקשה סתירה בדברי הראב"ד, דחוינן דבבג"כ ס"ל דלא אמרינן כיון דאישתרי אשתרי, ובפ"ג מהל' ציצית כ' הרמב"ם דנשים ועבדים פטורים מן הציצית ואם רצו להתעטף מתעטפין כלא ברכה, ושם כתב הראב"ד דדוקא בציצית שאין בה כלאים, והטעם כיון דאשה אינה מחויבת בציצית לא הותרה כלאים, ול"א כיון דשרי במקום מצוה שרי לגמרי. ואיכא למידק מ"ש לענין עבודה דשרי כלאים בבגדי כהונה אפילו שלא במקום מצוה, ולענין ציצית ס"ל רבמקום מצוה אין, שלא במקום מצוה לא.

וכרי ליישב קושית השאג"א נקדים המחלוקת אי הנאת הגוף בהדי מצוה חשוב הנאה או לא, לפי מה דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו. הר"ן בנדרים (דף ט"ו ע"ב) כתב דחשיב הנאה, ול"א ככהאי גוונא מצות לאו ליהנות ניתנו, והביא רא' מהא דאמרינן בר"ה (כ"ח ע"ב) הנודר מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה, משום דכי אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו ה"מ לומר שאין קיום המצות חשיב הנאה, אבל מ"מ אי מתהני גופי' בהדי דמקיים המצוה מקרי הנאה, והרשב"א חולק וס"ל דאף בהנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן מללה"נ, וההיא דר"ה ראינו טובל בו בימות החמה, הטעם הוא שגופו נהנה אף לאחר המצוה, עיי' באחרונים.

והנה שיטת הרמב"ם בזה יש להוכיח דס"ל כהרשב"א דאף בדאיכא הנאת הגוף אמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו, והוא מדברי הרמב"ם בפ"א מהל' שופר

ה"ג, דתקע בשופר של עולה יצא שאין בקול דין מעולה, ואם תאמר הא נהנה בשמיעת הקול, מצות לאו ליהנות ניתנו, לפיכך המורד הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה, עכ"ל, הרי לך דס"ל להרמב"ם דאף בתנאת נופו אמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו, וכ"כ השער המלך הל' לולב פ"ח ה"א. ושיטת הראב"ד בזה, ראיתי בשדי חמד (ח"ט סי' מ"ז אות י"א) שהביא מס' ערך השולחן (ריש סי' תרמ"ט אות ד') שכ', דמדכתב הראב"ד בספר תמים דעים סי' רמ"א דאתרוג של אשירה אפילו ש"ג פסול משום מצוה הבאה בעבירה דמתהני מריחן משא"כ שאר מינים, ואע"ג דמללה"נ י"ל רהוי כנודר מן המעיין דאסור לטבול בו בימות החמה כיון דמיתנהני ב' ממש, עכ"ל, מזה נראה דרעת הראב"ד כרעת הר"ן רכל דאיכא הנאת הגוף בהרי מצוה ל"א מצוה לאו ליהנות ניתנו. נמצא דהרמב"ם ס"ל כהרשב"א, והראב"ד ס"ל כשיטת הר"ן.

והנה נודע קושית חברית אברהם (או"ח סי' ג') הובא באחרונים, דלפי שיטת הרשב"א ושאר ראשונים דס"ל דהנאת הגוף בהרי מצוה לא חשיבא הנאה דאמרינן מללה"נ, א"כ אמאי צריך לעשה דוחה ל"ת להתיר כלאים בציצית, תיפוק ל' דלא עבר כלל, דבעינן באיסור כלאים הנאת הכלאים, וא"א הנאת הגוף בהרי מצוה לא חשיב הנאה, א"כ לא עבר על כלום ומותר אף בלא עשה דוחה ל"ת, והאיך למדין מכלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת, ע"ש.

ותירץ ע"ז בתשו' מחזה אברהם (סי' י"ב) בהקדם קושית השושנת העמקים (כלל ב') שהקשה למה אמרינן אין עשה דוחה שני ל"ת, הרי הא דעשה דוחה לא תעשה ילפינן מכלאים בציצית, ובכלאים איכא שני לאווין לאו דלבישה ולא דהעלאה, ותירץ ע"ז במחזה אברהם דקושיא חדא מתורצת בירך חבירתה, דהנה בהנהות אמרי ברוך (יו"ד סי' ש"א) העלה דאף דאמרינן דאינו עובר על איסור כלאים רק אם נהנה, וזה דוקא על איסור דהעלאה אבל על איסור דלבישה עובר אף בלא הנאה, והביא רא' מהרמב"ם (פ"י מהל' כלאים הל' י"ח) דכ' דלא ילבש אדם כלאים עראי ואפילו על גבי עשרה בגדים שאינו מהנהו כלום וכו', ואם לבש לוקה, הרי לך דעל איסור דלבישה לוקה אף בלא הנאה, ולפ"ד האמרי ברוך מיושב ב' קושיות הנ"ל, דאף לפי שיטת הרשב"א צריך לעשה דוחה ל"ת, משום דעל לאו דלבישה חייב בלא הנאה, וממילא מתורץ קושית השושנת העמקים דאה"נ דלא חזינו רק עשה דוחה חדל"ת, אבל לא שני ל"ת, דעל איסור העלאה ל"צ לעשה דוחה ל"ת דמללה"נ ואיסור העלאה אינו חייב רק אם נהנה, וע"ז לא עבר כלום אף בלא עשה דוחה ל"ת כקושית חברית אברהם, ועשה דוחה ל"ת צריכין רק על לאו דלבישה, ודפח"ח.

ולפי"ז י"ל דהמחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד אי אמרינן בבגדי כהונה כיון דאישתרי אישתרי אזלי לשיטתם, דכיון דהרמב"ם ס"ל דהנאת הגוף בהרי מצוה לא חשיבא הנאה, דאמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו כמו שכ' לעיל, א"כ אינו עובר רק על איסור דלבישה, אבל על איסור דהעלאה אינו עובר כלל אף בלא עשה דוחה ל"ת כנ"ל, א"כ נהי רעל איסור דלבישה שייך לומר כיון דאישתרי אישתרי, אבל על איסור דהעלאה לא שייך לומר כיון דאשתרי, דלא אשתרי כלל רק דמותר בשעת עשיית המצוה אף בלא דחיית הלאו משום דלא חשיבא הנאה (ע' סברא זו

בחת"ס יו"ד סי' ס"ט, ובישיע"ק סי' ט' סק"א, ובכוכב מיעקב סי' ס"א), אבל הראב"ד ס"ל כהר"ן דחשיב הנאה ול"א מללה"נ, וא"כ בעצם איכא איסור אף בהעלאה, ממילא חיונו דהתורה היתירה, ושוב אמרינן כיון דאישתרי בשעת עבודה אישתרי אף שלא בשעת עבודה, ודו"ק.

והנה השע"מ (הל' לולב פ"ח הל' א') הקשה על שיטת הר"ן והראשונים דהנאת גופו בהדי מצוה חשיב הנאה, מהא ראמרין בעירובין (דף ל"א ע"א) אי הכי מ"ט דרבנן (דחולקין על ד' יהודה וס"ל דאין מערבין בבית הקברות), קסברי אסור לקנות בית באיסורי הנאה (רע"י איסור הנאה יכול לילך חוץ לתחום ונמצא דנהנה מאיסורי הנאה), מכלל דר"י סבר דמותר, ומשני, קסבר מצות לאו ליהנות ניתנו, ופרכינן אלא הא ראמר רבא מצוה לאו ליהנות ניתנו לימא כתנאי אמרה לשמעתי, אמר לך רבא אי ס"ל דאין מערבין אלא לדבר מצוה דכ"ע מצוה לאו ליהנות ניתנו והכא בהא קמיפלגי וכו', ופירש"י דאין מערבין אלא לדבר מצוה ללכת אל בית האכל או לבית המשתה, ע"כ. וקשה לפי דעת הר"ן הא לבית המשתה הוא מצוה שיש בה הנאת הגוף, והכא אמרינן דכ"ע ס"ל דמללה"נ, ותיריך ע"ז השע"מ דיש לחלק דעד כאן לא כ' הר"ן דבהנאת גופו בהדי מצוה לא אמרינן מצוה לאו ליהנות ניתנו, אלא כשנהנה מהדבר עצמו שאסור עליו בהנאה, כגון ההוא דהמודר הנאה משופר, שגופו נהנה מתקיעת שופר עצמו שאסור עליו בהנאה, וכן בהנאת תשמישך עליו כנדרים (ט"ו ע"ב), וכן בהמודר מן המעיין, הרי גופו נהנה מדבר שאסור עליו בהנאה, משא"כ ההוא דאין מערבין אלא לדבר מצוה אע"ג דגופו נהנה מבית המשתה, מ"מ אין גופו נהנה מבית הקברות דהיינו הדבר האסור בהנאה אלא מבית המשתה, והמשתה אינו אסור עליו בהנאה ואינו אלא גרמא בעלמא דגרם לו הבית הקברות ליהנות, ובכה"ג אף הר"ן מודה דאמרינן מללה"נ עיי"ש. ועי' בשדי חמד (ח"ט סי' מ"ח) שהחזיק דבריו והביא כמה ראיות מפורשים לזה.

ולפ"ז בכלאים בציצית אף הר"ן והראב"ד מודים דמצוה לאו ליהנות ניתנו ולא חשיב הנאה, דבשדי חמד שם כתב דסברת הרמב"ם שייך אף לגבי כלאים בציצית, דכיון דמגוף החושים אין לו שום הנאה דק שגורמים היתר לכישת הבגד, בכה"ג לכ"ע אמרינן מללה"נ כיון דאינו אלא גודם. וא"כ מיושב שיטת הראב"ד כמין חומר ואינו סותרין זא"ז כלל, דהכא בציצית מודה הראב"ד דלא שייך לומר כיון דאישתרי אישתרי כיון דמללה"נ, א"כ על איסור העלאה לא עבר כלל ולא צריך לעשה דוחה ל"ת, ולכך לא שייך לומר בכלאים בציצית כיון דאישתרי אישתרי רק על לאו דלבישה, אבל לאו דהעלאה במקומה עומדת כמו"ש לעיל בשיטת הרמב"ם בכגדי כהונה, ודו"ק.

אמנם באמת דברי השדי חמד תמוהים מאוד וכל העובר ישתומם, דלא דמי כלל להא דכ' השע"מ, דהכא הבגד בעצמו נעשה כלאים ולא שייך לומר שאינו נהנה מהאיסור דהיינו גוף החושים רק שגורמים היתר לכישת הבגד, דהכא נהנה מעצם האיסור דהבגד נעשה כלאים, ולא דמי להא דמערבין בבית הקברות דשם אינו נהנה מהאיסור דהיינו הבית הקברות, רק נהנה מבית המשתה דהוא היתר, וצע"ג להבין דבריו. ולפ"ז עדיין מוטל עלינו לחלק בין ציצית לכגדי כהונה.

על כן נראה לחדש סברא אחרת, דבציצית לכו"ע הנאת הגוף לא חשיב הנאה ואמרינן מללה"נ, והוא עפמש"כ התוס' בנדה דף ס"א ע"ב בד"ה אבל, דאין חייב בציצית דק היכא דיש לו הנאת לבישה אבל אם אין בו הנאת לבישה אינו חייב בציצית, וא"כ אפשר לומר דבציצית כ"ע ס"ל דאף בהנאת הגוף אמרינן מללה"נ כיון דכל המצוה היא דק משום דנהנה בהלבישה, וע"כ במל הנאת הגוף להמצוה, ולא רמי לטובל בימות החמה דאסור, דשם מצות טבילה לא תליא אם נהנה או לא, ועל כן הנאה דאסר עליו אינה בטילה להמצוה, משא"כ בציצית. ומצאתי סברא זו בשו"ת עונג יו"ט סי' נ' שכ"כ לגבי סוכה, דכו"ע מורי דאמרינן מללה"נ כיון שעיקר יסוד המצוה היא על ההנאה לא איכפת לן בהנאת הישיבה דאית בה, רמתבטלת בתוך קיום המצוה עיי"ש, וא"כ גם הראב"ד מודה בציצית דל"ש לומר כיון דאשתרי אישתרי, כיון דלאו דהעלאה לא אישתרי כלל, דמותר משום דאינו נהנה וכמו"ש לעיל, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

ויצא

ותקרא שמו יוסף לאמר יוסף ד' לי בן אחר. ויש לדיוק על תיבת לאמר, שלא מצינו בשאר שמות השבטים רק נתינת טעם, כמו בראובן, ראה ד' בעיניי, וכן בשמעון, ובכולם לא כתיב לאמר. אמנם לפי שהי' דרכן לצרף אותיות יה"ו בתחילת השם, כמו לאה שקראה שם בנה יהודה על שם ההודאה, דהוי סני שתקרא שמו יודה מלשון אודה וכן יודו לד' חסדו, רק שהי' כוונת הקדמונים לצרף השם. ובאמת הי' חפצה לקרותו יהוסף, כמו שכתוב עדות ביהוסף, רק לפי שרצתה שיורגל בפי כל, תפלה על הוספת בן אחר, לכן קראה שמו יוסף, עכ"פ בשתי אותיות של השם, ונתן טעם לזה, למה לא קראה אותו יהוסף, לזה אמר הכתוב, לאמר, שעשתה זה כדי שיוורה הקריאה והאמירה על תפלת חפצה יוסף ר' לי בן אחר, משא"כ יהוסף אינו לפי כוונת ההוספה.

(הנאון מזה"ר ארי' ליב צינץ אבד"ק פלאצק זצ"ל)

וישלח

עם לכן גרתי, וברש"י, לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר. י"ל הכוונה בזה, דנודע או"ל (סוטה ה' ע"א) כל אדם שיש בו נמות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם. ונקרים עוד דברי המדרש (בפ' ויצא) עה"פ הירעתם את לבן, דקאי על הקב"ה, שמלבין עוונותיהם של ישראל כשגלג. וזהו, עם לבן גרתי, שזכיתי לדור בעולם יחד עם כביכול הקב"ה, המכונה בשם לבן, ואיך זכיתי לזה, ע"י שלא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, וע"י מדת הענוה והשפלות זוכין להשראת השכינה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(1) כן כתב בספרו שו"ת משיבת נפש ח"א סי' מ"ח בר"ה וע"פ דברינו.

עם לבן גרתי, ופירש"י, ותרי"ג מצות שמרתי. ולכאורה איך ה' מקיים אז מצות כבוד אב ואם, מאחר שלא ה' בבית אביו. אך מבואר בזה"ק פ' יתרו (דף צ"ג ע"א) כבר את אביך ואת אמך, בעובדי דכשרן ודא איהו יקרא דאבוי ודאמי, עכ"ל. הרי דע"י עשיית מצות ומעש"ט מקיימים מצות כיבוד אב ואם, וא"כ שפיר אמר, עם לבן גרתי, ותרי"ג מצות שמרתי.
(הגאון מוה"ר מאיר אדיק אבד"ק טארנא זצ"ל²)

וישב

ועתה הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגנו ונשליכהו באחד הבורות, ובמדרש, הנה בעל החלומות הלזה בא, מלמד שראו גבריאל עמו. והנראה לי ביאור הענין על דרך הנמרא במס' ברכות פדק הרוואה, שלשה חלומות יש להם קיום ואחד מהם על ידי מלאך. והנה יהי' הענין, שכלא זאת שראו המלאך עמו, לא ביקשו להרוג אותו על חלומותיו, כי סברו שמא חלומותיו הם על ידי שד ואין להם קיום, אבל כשראו המלאך עמו, אז ראו שחלומותיו הם על ידי מלאך ויש להם קיום. וזהו שאמרו, ועתה הנה בעל החלומות הלזה, ועתה דייקא, כי מקודם לכן כתיב וישנאו אותו וגו', אבל לא ביקשו להרוג כי שמא חלומותיו לא יהי' להם קיום, אבל ועתה שאנו רואים בעל החלומות, חיינו מלאך, אם כן יהי' לחלומותיו קיום כי חלום על ידי מלאך יתקיים, על כן לכו ונהרגנו. ויפה דרשו גבריאל דאן, כמו שאמרו וימצאוהו איש זה גבריאל, כי גבריאל הוא ממונה על החלומות כמפורש בדניאל (ט', כ"א).

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל³)

מקץ

במסורה ב"פ תיבת יחנך, אלקים יחנך בני, ואידך, חנון יחנך לקול ועקך (ישעי' ל'). י"ל הכוונה בזה, דכתיב במלכים-א' (ח', ל"ח) כל תפלה כל תחנון אשר תהיו לכל האדם לכל עמך ישראל וגו' ופרש כפיו אל הבית הזה, ואתה תשמע השמים. הרי דהתפלות נשמעין ביותר בבית המקדש, ועי"ז מתהפכת מדת הדין למדת הרחמים. והנה מקום המקדש הוא בחלקו של בנימין. וזהו שאמר יוסף אל בנימין, אלקים — יחנך, בני, כי מדת אלקים תתהפך למדת רחום וחנון ע"י הביהמ"ק הבנוי בחלקך, ובאיוזה אופן, חנון יחנך לקול ועקך, ואין זעקה אלא לשון תפלה (כאוז"ל במד"ר ריש פ' ואתחנן), וע"י התפלות במקום המקדש תתהפך מדת הדין למדת רחום וחנון.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(2) כן כתב בספרו שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קל"ו בסוף התשובה.

(3) הועתק מכתי"ק.

תמיהות וישובים

הערה בס' צפנת פענח, ובס' אור תורה

בס' צפנת פענח על הרמב"ם מהגאון מראגאטשאוו ז"ל (פ"ג דמגילה וחנוכה) כ' לבאר לשון הרמב"ם והרליקו ממנה נרות המערכה, דבפסיקתא ררב כהנא כ' דלכן קבעו שמונה ימי חנוכה כיון דמצאו שמונה שפורין של ברזל והרליקו בהם, ולמה לן שמונה, וצ"ל כך, דאז לא הרליקו רק נר מערבי לבר, והשפורין כמו גולמי כלי מתכות דלא מקבלי טומאה, רק כיון שדלק בו יום אחד שוב מקרי עליו שם כלי וכו', ולכן למחר הו' צריך שפור חדש. ובזה א"ש מה דרייק הרמב"ם וכתב לשון מערכה, דזה קאי על נר מערבי. ועיין בשאלות דר"א דהו' לוג שמן, ומהו השיעור של לוג, הא לנר אחד די בחצי לוג, ולכל הנרות צריך ג' לוגין ומחצה. ובזה א"ש, דלנר מערבי כיון דצריך להיות דולק גם ביום לכן צריך לוג שלם, עכ"ל הצפנת פענח.

ולבאורה דבריו תמוהין, דז"ל השאלות (בפיסקא המתחלת ברם צריך), דמחייבים לאדלוקי שרגא תמני' יומא דההיא לוגא דמשתכח בהיכלא והו' ביו' שיעורא ליומא חד ואדליקו מיני' תמני' יומין הלכך תקנו דבנן תמני' יומא לאדלוקי שרגא דחנוכה לפרסומי ניסא, עכ"ל. והנה מש"כ השאלות לוג"א, אין הפירוש לוג, רק צלוחית או פך, כמש"כ המפרשים שם, והוא קעין לשון הש"ס, ביום טוב בלגין (שבת קל"ט), לגין שכול יום וכו' (עירובין ל"ו), אבל אין כוונת השאלות שהו' לוג שמן, וצ"ע.

בס' אור תורה להגה"ק מאוסטרובצא ז"ל (בחדושי לחנוכה דף רפ"ה ע"א אות ט') כ', לבאורה קשה למה הוצרך הנס בחנוכה, הא אף שהיו שמאים ונשמאו כל השמנים הו' עצה לעשות שמן חדש כשהרהר כמ"ש בטהרות (פ"ג מ"ג) שמא מת שפחט זיתים וענבים כביצה מכוון טהור ובלבד שלא יגע במקום המשקה, ובפסחים (דף ל"ג) ענבים שנשמאו דורכן פחות פחות מכביצה וינין כשר לנסכים. אך י"ל לפמ"ש הראב"ד בהלכות בכורים (פ"ב ה"ו) הטעם דאין מביאין ביכורים בחנוכה משום שהוא פסולת הפירות ואף אם הפרישן קודם חנוכה אין מביאין משום דנתקלקלו, לכך לא היו יכולין לעשות שמן מהזיתים בחנוכה דאינו ראוי למנורה, עכ"ד האור תורה.

ולא זכיתי להבין דבריו, דהא חב"י כ' בריש הל' חנוכה, והטעם שהוצרכו להרליק ח' ימים מאותו הפך מפני שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים וא"א להם להרליק שמן טהור עד שיעבור עליהם ז' ימי טומאתן ויום א' לכתישת הזתים ותיקונן להוציא מהם שמן טהור, הרי בפירוש דיכולין לעשות שמן מזיתים ישנים, רק ביכורים אין מביאין אז, כיון ששם מביא עצם הפרי, ואם הוא פרי מקולקל אי אפשר להביאו, אבל שמן בווראי יכולין לעשות גם מפירות ישנים, וצ"ע.

מאיר נתן נטע סג"ל לנרא

ברוקלין, ניו יארק

דקדוקי סופרים

בש"ת נודע ביהודה מהדורא תנינא (בסופו) נרפס העתקה מכתב הרבנות ששלחו ראשי ואלופי ק"ק פראג אל הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל, ובתוך הרברים כתוב, קרואי מועד אנשי שם, "יפיפי פעם". ובהערה שם מתחת לקו נכתב, כי המלים האלה אין שום ביאור להם, וברור כי לא נעתק כראוי, ובוראי הי' כתוב, "וטובי מעם" ולא "יפיפי פעם", שאין לזה כל הוראה, יעוי"ש. — אולם באמת אין כאן שום טעות, כי ביוצר לשחדית ליום שביעי של פסח בפיוט הראשון אחר אמירת מסור חכמים ונכונים וכו' (בר"ה אותותיך ראינו), אומרים, שמרת באברתך, "יפיפי פעם". והוא כינוי לעם ישראל אשר עליהם אמר הכתוב (שה"ש ז') מה יפו פעמך בנעלים*).

בש"ת שואל ומשיב מהרורא שתיתאי סי' נ' (ר"ה והנה) כותב בזה"ל: המ"א [בסי' תנ"ג ס"ד] הביא בשם זקני הגאון מו"ה יצחק ז"ל אבר"ק ליסא, והוא המוזכר במ"א סי' א' שהי' אבר"ק פוזנא, והוא המוזכר בא"ז הח"ץ ז"ל סי' ל"א, עכ"ל. — אחר בקשת המחילה הרכיב כאן שלשה אנשים כאחר, כי המג"א בסי' תנ"ג נתכוון על הגאון ר' יעקב יצחק הלוי מגומבין שהי' אח"כ אבר"ק ליסא, אשר זה לא כביר נרפס ממנו פה ברוקלין ספר שלום בית (פסקים ותשובות), והחכם צבי בתשובותיו בסי' ל"א נתכוון על הגאון ר' יצחק ראליש שהי' בתחלה אבר"ק ניישטארט ואח"כ אבר"ק ליסא, אשר חלק מתשובותיו נרפסו בש"ת הררי קדם שנרפס זה מחדש, (ועיי"ש בסי' ס"ד), והמג"א בסי' א' ס"ק י"א נתכוון על הגאון ר' יצחק אבר"ק פוזנא אשר נרפס ממנו לפני איזה שנים בירושלים עיה"ק שו"ת רבי יצחק מפוזנא (באר יצחק).

בש"ך חו"מ סי' ע"ה ס"ק פ"ג כתב, מצאתי תשובת ר"ת וריב"ם בתשובת מיימוני לספר קנין סי' כ"א משמע שם להריא איפכא וז"ל, מי ששידך בנו וכו' זו תשו' ר"ת על בן המשורך וכו' יעקב בר' מאיר, עכ"ל תשובת מיימוני שם. — הנה לכאורה משמע מלשון הש"ך, שהבין שהריב"ם חתום על התשובה, ומביא תשו' בשם ר"ת, ובאמת כל התשובה היא של ר"ת, כי שמו של רבינו תם הי' ר' יעקב והוא הי' בנו של ר' מאיר חתנו של רש"י, והריב"ם הי' אחיו, ר' יצחק בר' מאיר**).

(*) ר"ז שמעתי מירידנו המנוח הרה"ג מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל, ששמע כן מהב' שלום העגנרלער הי"ד תלמיד ישיבת עץ חיים רבאבוב בעיר מישלעניץ.
(**) הערה זו היא מאת ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה משה יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. אור ליום י' כסלו תש"נ לפ"ק

כבוד העורכים כרם שלמה הע"י.

הנני רוצה לפנות אל הקוראים הנכבדים של כרמנו לפתור חידה שתומה (לכאורה) בענין נס חנוכה. — הנה מבואר במס' שבת דף כ"א ע"ב גבי נס חנוכה, כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים וכו' ולא מצאו אלא פך אחד של שמן וכו' ולא היו בו להדליק אלא יום אחד וכו', מבואר דלא היו יכולין להדליק בשמן טמא. ולכאורה יש להעיר דלא מצינו איסור בשום מקום להדליק בשמן טמא. ובאמת האחרונים כבר הקשו דטומאה הותרה בציבור, אך לכאורה בלא זה, אפילו לא היו הציבור טמאים, לא מצינו איסור להדליק בשמן טמא.

ובאמת נם לגבי הקרבת פסולים וטמא לגבי מזבח לא מצינו איסור מפורש. וראיתי בספר מקדש דוד (מהרב דוד הכהן רפאפורט ז"ל) סי' ט"ז שעמד על מבוכה זו דלא מצינו אזהרה ואיסור מפורש שלא להקריב פסולין (וטמא) לגבי „מזבח“. אבל אחר העיון מצאתי בתו"כ פרשת אמור פרק ז' סימן ה' וז"ל, „מנין הפסולין שבשור ושבשה שהוא בלא ירצה, ת"ל ושור ושה שרוע קלוט וגו', לימד על הפסולין שבשור ושבשה שהוא בלא ירצה, ע"כ. והר"ש משאנץ מפרש דהיינו מחוסר זמן, „ופגול וטמא“. (והגמ' במס' חולין דף פ' ע"ב מביא ברייתא הנ"ל לגבי מחוסר זמן). מבואר משם אזהרה מפורש דאיסור להקריב טמא וכל הפסולין לגבי מזבח. — אבל זהו דוקא לגבי מזבח, ועדיין לא מצינו שום איסור להדליק בשמן טמא במנורה*).

והנה אף שמצינו דאיסור להכניס דבר טמא בהיכל כמבואר בסוף מס' עירובין דף ק"ד ע"ב (כמ"ש כי את מקדש ד' טמא), אבל זהו דוקא דבר שיש לו טהרה במקוה (כגון כלי טמא), אבל דבר שאין לו טהרה במקוה אין כאן איסור מדאורייתא להכניס במקדש כמבואר שם, ושמן דבר שאין לו טהרה במקוה הוא (עי' בשו"ת חכ"צ סי' פ"ז, ובמור וקציעה בהל' חנוכה). ואף שיש לדחוק ולומר שיש איסור דרבנן להכניס למקדש אפילו דבר שאין לו טהרה במקוה כגון שמן טמא, וזה ה' הטעם שלא יכלו להדליק בשמן טמא כיון דאיסור מדרבנן להכניס דבר טמא למקדש, אמנם זה דוחק, דמשמע מגמ' רשבת הנ"ל דלא היו יכולין „להדליק“, נראה דהתסרון ה' בהדלקה בשמן טמא, ולא בהכנסת השמן טמא למקדש, וכן משמע בכ"מ.

ואין להביא רא' מהא דדרשינן (בתו"כ פרשת אמור) תמיד אף בשבת תמיד אף בטומאה, דהיינו שטומאה הותרה בציבור לגבי הדלקת נרות במנורה, מכלל דשלא בציבור אסור, דזה אינו רא' לאסור להדליק בשמן טמא, דשם בא לחדש דאם רוב הציבור והכהנים טמאים, אז מותר לכהן טמא ליכנס להיכל ולהדליק הנרות, ואם אין הציבור טמאים אין הכוון הטמא רשאי ליכנס להיכל ולהדליק, אבל אכתי אין משם רא' דאיסור להדליק בשמן טמא.

סוף דבר דאין לנו שום מקור שאסור להדליק בשמן טמא במנורה, ואבקש מהקוראים החשובים להשיב מענה אם הם יכולים לפתור החידה שתומה של „מאי חנוכה“.

בברכת צלח ורכב על דבר אמת,

שלמה זלמן גאורדאן

מגיד שיעור כישיבת כאכוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

* עי' בס' נור אורי יהודה בקונטרס המועדים דיני חנוכה סי' י"ט אות ג', שהביא בשם האבני נור, דמנורה דין מזבח עליו. אמנם הגאון ר' מנחם זעמבא פסק בזה, יעו"ש.

ב"ה. יום א' וישלח י"ב כסלו התש"ן לפ"ק פה ניו יארק יע"א.
אל כבוד המערכת, כרם שלמה.

אחרשה"ט. יש לי תמ' על רש"י במס' שבועות, ואבקש להדפיס בכרם שלמה, ואקוה שהתירוץ יבא ע"י אנשי שלומינו הקודאים ולומדים בכרם שלמה. במס' שבועות דף ז' ע"א כתב רש"י ז"ל בד"ה שלש טומאות, בהנך שלש כריתות כתיב בכל חדר וטומאתו עליו. וזה פלא, כי באחד מהפסוקים אשר רש"י מביא לעיל, והוא הפסוק בפרשת צו, "ונפש כי תגע בכל טמא", לא כתיב וטומאתו עליו. ואחר החיפוש מצאתי שהרש"ש עמד על זה, וז"ל: ד"ה שלש טומאות, בהנך ג' וכו' וטומאתו עליו. ל"ד (לא דק או לאו דוקא) דבכרת רבנפא לא כתיב זה הלשון, וכן התוס' תנוהו ל"ד בלשוננו, עכ"ל. — לדידי לא נהירא לי, דידוע שרש"י ז"ל דק בלשוננו הצח ונקי, ולכתוב עליו שלא דק או לאו דוקא, אינו אפילו תירוץ ברזוק. גם הרא"ה מרברי התוס' אינה ראי' ואינה מהענין.

גם צ"ע במש"כ בחידושי הריטב"א עמ"ס שבועות שם וזה לשוננו, ג' כריתות בשלמים למה, פ"י חד בפרשת אמור כל איש אשר יקריב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקרישו בני ישראל לר' וטומאתו עליו ונכרתה, וחד בפרשת צו נפש כי תגע בכל טמא וכו' עד אשר יאכל מבשר זבח השלמים אשר לר' וטומאתו עליו ונכרתה, והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים אשר לר' וטומאתו עליו ונכרתה, עכ"ל. וזה פלא כי בפסוק ונפש כי תגע וכו', לא כתיב וטומאתו עליו, וצ"ע.ג.
ברגשי כבוד ובכרכת כל טוב,

יהודה קינדערמאן
ניו יארק יע"א

בעז"ה.

אל כבוד עורכי כרם שלמה הי"ו שליט"א.

אכתוב שני הערות שנתקשיתי בהן בשעת למודי, ואמרתיו לשולחם לכרם אולי אבנה ממנה.

(א) במס' מכות כא: במשנה, יש חורש תלם א' וחייב עליו משום שמונה לאוין החורש בשור וחמור והן מוקרשים וכלאים בכרם וכו' וכהן ונוזיר בבית הטומאה וכו', ופ"י ריב"ן, וכלאים בכרם דמכסי בהרי דאזיל ומחפה בזורע, עכ"ל. ובמסורת הש"ס הגי', צ"ל בזורע, או שצ"ל בזורע. ודבריו תמוהין האין יכולין להגי' בזורע, הא התנא לא קחשיב אלא לאוין דאתו מכח החרושה או לצורך החרושה, ולכן לא קחשיב התם לובש כלאים, והא דקתני כהן ונוזיר בבית הטומאה, הוא או משום דהליכה וכניסה לביה"ק היא לצורך החרושה כמו שפי' הרע"ב, או דהטומאה בא מכח החרושה דהסיט עצם כשעורה כמו שפי' הרש"ש, וא"כ אם חפה בכלאים בזורע אין הלאו בא לא מכח החרושה ולא לצורך החרושה, ולמה קחשיב לה.

והאחרונים פ"י דחפה ע"י שורו (ע"י אנלי של מלאכת חורש סק"ג אות ח' מ"ש בזה), והיינו מחמת החרושה. ובפיה"מ להרמב"ם כתוב ולפיכך כשהחזיר העפר ברגלו וכו', וזה מחמת החרושה דע"י שחלך אחר מחרשתו חפה הכלאים, אבל בזורע אינו ענין כלל, ועוד דא"כ ביד הו"ל למימר, ודברי מסורת הש"ס צ"ע.

(ב) עוד נתקשיתי בדברי השפ"א פסחים (מז:): בהא דהקשו התוס' על משנה ריש חורש תלם, ולילקי נמי משום לאו דמעילה, ותירצו דאלאו דמעילה לא לקי עד שיחרוש בשוה פרוטה. והקשה השפ"א לכאורה בל"ז ליכא למימר דלקי אלאו דמעילה, כיון דהתירושה זו שבכאן אסורה בהנאה, א"כ מה"ט ליכא מעילה כיון דליכא הנאה, וכוונתו

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל חתנו

הרב מו"ה בן ציון כלום שליט"א

דיין דקהל באבוב בלונדון

ולרגלי הולדת הבת

אצל חתנו

הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א

ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו

שיזכו לרוות מהם ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג

לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אליעזר גילליג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אלכסנדר ישעי' זיסקינד האבחיזער נ"י מאנטווערפען להולדת
הבן

להרב אשר ברוך לנדא נ"י מגיד שיעור בישיבת כרם שלמה להולדת הבן

להרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' דוד אליעזר מנחם שווימער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' דוד הכהן קעניגסבערג נ"י מקרית באבוב להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' חיים שלמה הלברשטאם נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים שלמה בייגעל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חנה טאמלין נ"י מטאראנטא להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהונתן אליהו האפפמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבן

להאברך היקר ר' יואל ראזענפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוסף חיים לערנער נ"י להולדת הבן

להרב יעקב ציטראנענבוים נ"י סגן מנהל רשיבת באבוב בני ציון להולדת התאומים

להאברך היקר ר' יעקב גבריאל טונק נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב מאיר הלוי שלעפעריג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק שניידער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישראל משה קויפטייל נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב יצחק הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישכר הערשקאוויטש נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישכר דוב בעריש לעזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' לייבל שטראך נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם נפתלי טייטלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי יעקב (כ"ר משה) עליאם נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה דעמביצער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה אברהם באלדינגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נתן נטע הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה קלונימוס קלמן ראזענבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה צבי טארים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל זאב שטראהלי נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
יזכו לנרלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יוסט נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם שבתי עכער ציטראנענבוים נ"י מאנטווערפען להולדת הבת

להנה"ח מו"ה אליעזר מנחם הכהן דארמאן נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' אליהו צבי קרוין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אשר שמחה צענזאר נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלעזר דוד פאללמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד מאשקאוויטש נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים בן ציון ראזענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע חיים הלברשטאם נ"י נכר כ"ק ארמו"ר זצוק"ל ה"ד להולדת הבת

להנה"ח מו"ה יהודה ליבוש שארף נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' יחזקאל דוד הכהן שלאף נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב לעווין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק מאיר יונגעווירטה נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יצחק צבי בלום נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק אייזיק זאלדאן נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
להרב יצחק זעקל פאללאק נ"י מגיד שיעור בישיבה רחסידי באבוב באנטווערפען
להולדת הבת

להאברך היקר ר' יצחק ישראל ציטראנענבוים נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יקותיאל גרשון האכהייזער נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל ליב הערפסט נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל משה דעמביצער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם פנ"ל לנדא נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה שטערן נ"י מלונדון נכד כ"ק מדין אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
להולדת הבת

להאברך היקר ר' פסח גרינבערג נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה שלמה צבי לאם נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל זיינוויל נייגער נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערבת

כרכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם שלמה מיללער נ"י ממאנסי ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן
דניאל נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב שאי נ"י לאירוסו בתו-נכדתם תחי'
להנה"ח מו"ה אהרן יהודה מינצער נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד יהודה ליב גרינפעלד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ברוך נ"י
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים שמעון מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה צבי שלום נ"י
לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר גדלי' דוד נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה חיים יהושע הכהן אפט נ"י מלונדון לאירוסו בתו תחי'
להרב יהודה חיים לעזער נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב ולאביו הנה"ח
מו"ה קלמן נ"י ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר נתן הלוי הורוויץ
שליט"א רב דקהל בית ישראל במאנסי לאירוסו בתו-נכדתם תחי'
להרב מו"ה יעקב פרץ פרידמאן שליט"א רב דקהל כתר תורה לאירוסו בנו הב'
החתן הנעלה כמר דוד נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח בנש"ק מו"ה יעקב אלעזר קופפערמאן נ"י לאירוסו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק הכהן קוואדראט נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שמואל הכהן נ"י
מאנטווערפען לאירוסו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר חיים אברהם נ"י
תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה יצחק חיים זעלסטיינר שליט"א אבר"ק שמשאקאווא לאירוסי בתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה מאיר ווייסבלום נ"י לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר יהושע אשר נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב משה קעספלער נ"י מנהל רישיבת באבוב בני ציון ולאכיו הנה"ח מו"ה ישראל אהרן נ"י לאירוסי בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר מאיר נתן נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שלמה מיללער נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה אשר אנשיל אליעזר נ"י מבני ברק לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר נחמן חיים נ"י

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר יהוסף הלוי ראטטענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסי

להב' החתן הנעלה כמר יעקב בערגער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסי להב' החתן הנעלה כמר ישעי' יונה לונגער נ"י ממאנסי תלמיד ישיבתנו לאירוסי בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד למזל ולכרחה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם העספלער נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יוסף הלל (כהג"ר מנחם מענדל) כראכפעלד נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה מנחם מענדל מארגענשטערן נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח בנש"ק מו"ה מנשה טייטלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שלום איסר כירנבוים נ"י לנישואי בתו תחי'

להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' אברהם יונתן הלוי מאכפערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' אברהם ברוך לעזער נ"י מאנטווערפן לנישואיו

להאברך היקר ר' אליעזר אפטער נ"י מלונדון לנישואיו

להאברך היקר ר' בן ציון איתמר לעזער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע חיים רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק כלום נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק שמחה פאגל נ"י ממאנשעסטרער תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק ראזענבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' ראובן יצחק הלוי פאזנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' שמעון אייזענצווייג נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לכנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא

מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה יעקב הלוי מייזעלס נ"י

ובניו האברכים היקרים,

ר' משה דוד נ"י, ר' אשר נ"י, ר' אהרן נ"י, ר' יוסף דניאל נ"י,

ר' אברהם יצחק נ"י, ור' חיים נ"י,

בהלקח מאתם אשתוראמס החשובה ע"ה

* * *

האברך היקר ר' דוד מאשקאוויטש נ"י

ואחיו הב' הנעלה כמר שמעון נ"י תלמיד ישיבתנו

בהלקח מאתם אמם החשובה ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה ישעי' בערגמאן נ"י מירושלים עיה"ק

בהלקח מאתו אשתו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמעו עוד שוד ושבר בנבולנו, אמן.

המערכת

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

נרפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 665-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR.

MORDCHA GROSS

1621 56 ST

BROOKLYN, NY 11204

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלמול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שבת תש"ן

(קכ"ג)

שנה י"ג קונטרס ג'

יוצא לאור ע"י תלמידיו

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת וארא כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א 1

מדור זכרון לראשונים

כסוגיא רחנוני על פנקסו הגאון ר' מנחם מענדל דומו"ץ בניקלשבורג זצ"ל ט
גליון שו"ע אבן העזר הגאון ר' שמואל סג"ל לנדא ראבד"ק פראג זצ"ל טו
בענין גזירת שמא יעבירנו הג"ר שמעון אופנהיים דומו"ץ בפרעשבורג זצ"ל יט

מדור אגרות קודש

מכתב מהגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא זצ"ל כא

מדור זכרון לאחרונים

תשובה על ענינים שונים הג"ר עקיבא סופר אבד"ק פרעשבורג ז"ל כג
עוד על הנ"ל הג"ר שלום נח לאנדא אבד"ק ווערעצקי הי"ד כה
הערות בדיני כמה, ועוד הג"ר משה ישראל סילמאן ראבד"ק בארדויב הי"ד כח

מדור פלפול והלכה

בדין בצל שחתכו כסמין של כשור הרב מוה"ר שאול ברייש שליט"א לא
בדין אכילת מעשר שני ר' אברהם שמשון בראדט נ"י לג

מדור תפארת בחורים

בענין יאוש שלא מדעת הב"י יעקב יוסף הכהן שלאף נ"י לו

עולת שבת כשכתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת מ

מדור תעודות וסמיכות

ארכעה כתבי המלצה הגאון בעל שבט סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל מב

מדור זכור ימות עולם

שטר כח הרשאה מרבני ירושלים בשנת תר"ה לפ"ק מה

צילומי כתבי קודש מר,מו

מכתבים אל המערכת מז

ברכות והודאות ממ

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הנה"ח הנכבד מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום כ"ג לחודש טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת פריידא אדיל בת מו"ה יעקב יצחק שפיצער ע"ה
נפטרה כש"ט כיום כ"ה לחודש טבת שנת תשכ"ד לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

יעקב יצחק הכהן לעוויטא

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

זקנינו הרב מוה"ר מררכי אָלין ז"ל

בן הרה"ג מוה"ר שמחה אָלין זצ"ל הי"ד

אבר"ק ראחמיסטייווקא

מנזע הבעש"ט, בעל תולדות יעקב יוסף, בעל אוהב ישראל,

ועור, זי"ע

נפטר כש"ט כיום כ"א לחודש טבת שנת תשמ"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י נכדיו,

לייבל האממער

שמחה האממער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הרה"ג החסיד המפורסם משרידו דוד הישן

מות"ר דוד צבי במו"ה אשר ישעי' הכהן ז"ל

נפטר בשם טוב

ביום י"ט לחודש טבת שנת תשל"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

ישראל יעקב הכהן קאהן

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת וארא

וידבר ר' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים. והקשו המפרשים מה הוא הציווי הלזה שנצטוו בו בני ישראל ופרעה בציווי אחד. ועוד הקשו על הפסוק להלן, כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת, רתיבת לכם הוא לכאורה שפת יתר. ונקדים דברי הזהוה"ק, רבי חייא שאל לרבי יוסי הא גלי קמי קוב"ה דאינון חרשין יעבדון תנייניא, מאי גבורתא איהו למעבר קמי פרעה תנייניא, א"ל בגין רמתמן הוא שירותא לאלקאה ומשירותא דתנייניא שארי שולטני, כדין חדו כולחו חרשי דהא ריש חכמתא דנחש דילהון הכי הוה, מיד אתהדר ההוא תנינא ראהרן לאעא יבישא ובלע לון. והדברים צריכים ביאור, דלפי"ז למה הי' צורך להמופת הזה שהמטה יתהפך לנחש, הלא ידע שגם הם בלחטיהם יעשו כן, והי' לו לבלוע תיכף ומיד מטה אהרן את מוטתם.

אמנם יתבאר בהקדם מה שכ' בספר אבק סופרים על מאה"כ כה אמר ד' בזאת תדע כי אני ד' הנה אנכי מכה במטה אשר בירי על המים אשר ביאר ונהפכו לדם. וראוי להבין אומרו בזאת תדע כי אני ד', ועוד מה זה שאמר ונהפכו לדם, הול"ל והיו דם, כמו שנאמר והיו לדם ביבשת. גם צ"ב דברי רש"י עה"פ ויפן פרעה וגו' ולא שת לבו גם לזאת, ופירש"י גם לזאת, למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם. והרברים משוללים הבנה, רכלל ביחר המופת של המטה שנהפך לנחש עם האות של דם, הלא הבדל רב ביניהם, כי אות הדם הוא מעשר מכות, אבל המטה שנהפך לנחש הוא רק מופת לפרעה, כאמור כי ידבר אליכם פרעה תנו לכם מופת.

אולם יובן, רהנה מכת רם היתה הוראתה הוראה נפלאה ועצומה מאוד רבר מבחיל ומפליא משונה בענינו משאר המכות, ועל כן מכת דם באה מצויינת במאמרו ית' בזאת תדע כי אני ד' הנה אנכי מכה במטה אשר בירי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם, רצ"ל הבט נא וראה עוצם יכולתי במכה הזאת, כי הנה אנכי שלוחו של מקום מכה במטה אשר בירי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם, דקדק לומר ונהפכו ולא אמר והיו לדם, מפני שאז היינו שומעים שכל היאור יתהפך לדם, ואם כן לקתה מרה"ר בפעולה זו, מפני שהרבר ידוע שהנהר הזה הוא נילוס הסובב את כל ארץ החווילה ומשתלשל ממלכות למלכות ובא עד קצו ושופך לים הגדול, ואם כל מימי היאור היו נהפכים לדם, הפכה כוללת, נמצאו לוקים במכה הזאת כל הגוים וכל הממלכות החונים עליו על לא חמס בכפיהם, על כן נשמר ולא אמר והיו דם וגו', המורה על ליקוי מימי היאור בכללותם, אלא ונהפכו, רצ"ל מכה מתהפכת תהפוכות רבות, הא כיצד, כשהנהר הזה יוצא מגן עדן בהיותו יהי' מים, וכן יהי' וכן יקום כמשך דרכו מירי עוברו על הגוים ועל הממלכות עד אשר יגיע לגבול מצרים, וכיון שיגיע לגבול מצרים כחוט השערה יתפך לדם, והי' לדם עד

שיניע לסוף גבול מצרים, וכשיתחיל להכנס בגבול בני כוש שהם בני המצר, יחזור ויתהפך למים, וכן תהי' המכה נוהגת והולכת בתהפוכות ממים לדם ומדם למים שבעת ימים רצופים ששמש המכה, וזהו פלא עצום נורא ואיום משונה משאר מכות אשר היו כולן גולמיות בלתי מתהפכות, ועל מכה הזאת יכון מאוד מאמר הכתוב בוא"ת תדע, כמורה באצבע בזאת בפרטות תדע, מפני שלא מצינו דוגמתה בכל שאר המכות. ומעתה נאמנו מאד דברי רש"י, גם לזאת, למופת המטה שנהפך לנחש ולא לזה של דם, כלו', לעולם שזאת היתה אחת מהעשר מכות, אבל לעוצם תפארתה במהותה תקרא מופת, עד שנמצאת מכה מעורבת עם מופת, ותקרא מכה מופתיית, ודומה במהותה למופת המטה שנהפך לנחש, שממטה נעשה נחש ומנחש מטה, ומדוקדק מאד מלת גם, עכתו"ד ורפח"ח.

אמנם ראוי להתבונן, למה באלו שני הדברים דייקא, במופת המטה ובמכת דם, הראה הקב"ה המופת הנפלא הזה שנהפכו פעמים ממטה לנחש ומנחש למטה, וכן ממים אשר ביאור נתהפך לדם ומדם למים, ואיזה לימוד והוראה יוצא לנו מזה. אמנם לבא אל הביאור, נשימה לב לדרוש ולתור על מה עשה ד' ככה שיגלו בני ישראל לארץ מצרים מקום מקור הקליפה והטומאה, ואם כדי לקיים נזירת ועבדום וענו אותם, ה' ראוי להגלותם לארץ שאר העמים ולא תחת סבלות מצרים שהיא עכורה ומוזהמת מכל יתר טומאות אשר על כל יתר העמים. אולם יתבאר, דהנה גלוי וידוע רכשהקב"ה רוצה לנקום ולענוש את הקליפה הסט"א, אזי הנקמה היותר גדולה היא להכרית ולשבר את הקליפה ולהפך את הרע לטוב ולהכניסם לקדושה, עד שהקליפה בעצמה יודה שהיא אפס ואין, וד' הוא אלקים ואין עוד, וכן יהי' לעתיד לבא בתיקון השלם שהאלילים כרות יכרתון, ואמרו ז"ל (בירושלמי ע"ז פ"ר הלכה ז') עתידה עבודה זרה להיות באה ודוקקת בפני עובדי' ומביישתן ובטילה מן העולם. וטעמו של דבר הוא, דהנה נודע דהקליפה הרע שונא בתכלית השנאה את חלק הטוב והקדושה, ולכן אין נקמה גדולה יותר מזה, שמה שעד הנה מאוס ימאסנו והרחק ירחיקנו, עתה היא בעצמה תתהפך לקדושה. ובה יתכן לפרש מאז"ל (ניסין נ"ז ע"ב) מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. ולכאורה תמוה שמאותו רשע שורש הרע, יצא טוב, ואיפכא מסתברא. ולפי האמור יובן שפיר, דהנה המן הרשע צורר היהודים ה' שונא בתכלית השנאה את צד הטוב ורע עם קדוש, והקב"ה רצה לשלם לו כמדתו, והגם שתלו אותו על העץ, אולם העונש הזה לא נחשב לכלום לפי ערך רשעתו אל הקדושה, לכן מה עשה הקב"ה, שמבני בניו של אותו רשע למדו תורה בבני ברק והפיצו תורה וקדושה בישראל, וזהו קוץ מכאיב ועונש היותר גדול לאותו רשע חלק הרע ששונא לצד הטוב, וכאז"ל (דברים רבה פ"ג, ו') אין שבחה של מטרונה בשעה שהיא מתקלסת מקרובותי' אלא בשעה שהיא מתקלסת מצדותי'.

ומעתה יתבאר היטב למה ידרו בני ישראל לגלות מצרים דייקא מקור הקליפה ומקום הכשפים שמכחישינן פמליא של מעלה, דהיא הנותנת, במקום הרשע שם המשפט, דעל ידי האותות והמופתים שעשה הקב"ה בפרעה ולמצרים

נשבר חילו ותוקפו של הסט"א, והקליפה בעצמה הוכרחה להודות שהמה הבל וריק, והקב"ה שליט בעליונים ובתחתונים, ומקרא מלא ריכר הכתוב, בעבור זאת העמדתך בעבור הראותך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ. והנה ירוע דהנחש הוא מקור הקליפה הנחש הקדמוני, וכן עבודה זרה של מצרים ה' היאור נילוס נהר מצרים. ובכן יבואר מה שהערנו למה באלו שני דברים כהמטה וכהיאור הראה הקב"ה המופת הנפלא הזה שנהפכו פעמים, היינו ממטה לנחש ומנחש למטה, וגם ממים אשר ביאור לדם ומדם למים, שכל זה ה' להורות שהעבודה זרה והקליפה יכרת ויכלה ותתהפך מטמא לטהור, ומשות המכשפים חרטומי מצרים אשר היו לנחשים שהוא חלקו של הס"א, יתהפכו לקרושה ויבלע משה אהרן את ממותם.

וזהו שאמר הכתוב, כי ירכר אליכם פרעה תנו לכם מופת, ואמר לכ"ם רייקא, כלומר שיהי' המופת הזה גם לכם לצרכיכם, כי מן המופת הזה תקחו לימוד לעבודת ד', ולזה צוה השי"ת קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין, ורק אח"כ ויבלע משה אהרן את ממותם, שהנחש בעצמו דהיינו הקליפה, תתהפך לקרושה. וזאת היא תורת העבודה של איש ישראל להפך היצה"ר לטוב כאו"ל באברהם אבינו ע"ה, ומצאת את לבבו נאמן לפניך, שהפך היצה"ר ליצ"ט (ירושלמי שלהי ברכות).

ומעתה מבואר היטב הכתוב הנצב בראש דברנו, וידבר ד' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני מארץ מצרים, רצ"ל שאותו הציווי עצמו שהי' אל פרעה לרמוז בהמופת שהקליפה תתהפך לקרושה, כמו כן הציווי הזה הוא לישראל בהוציאם ממצרים, לדעת לעבדו ית"ש ולאחוב אותו בכל לבב וכאו"ל בשני יצריך ביצה"ר וביצ"ט, להפוך החומר לצורה, וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות ומלאה הארץ דעת את ד'.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בסוגיא דחנוני על פנקסו

מהגאון מוה"ר מנחם מענדל דיין דק"ק ניקלשבורג זצ"ל⁽¹⁾

שארי פארי פאר החכמים חכם לכשירצה רוצה ויש לו רב עור יוסף
רעת ותבונה להבין רבר מתוך רבר, משנתו רב ונקי מכל סיג ופסולת
מה לתבן את הבר, לבו פתוח בחכמה כשער האיתן ופרבר, אהו'
ש"ב הרב המופל' כמהר"ר יוסף נר"ו.

רברת קרשו מלהבת אש הניעו לירי לנכון והאירו מול עבר פני כראות פניו
ותמונתו אביט אל מראהו ותוארו הוד והדר לו וכו', מילתא רי שאל מר צריך רבא
ומה שביקש ממני להכריע אני אינו כראי לזה וגם אין בירי להכריע כי יש פנים
לכאן ויש פנים לכאן, אך להוציא חלק אי אפשר, ונופא רעוברא הנכתב באריכות
מן רום מעלתו יסור הענין ועיקרא הוא בהא רקיימא לן גבי בעל הבית וחנוני
ופועלים שניהם נשבעים ונוטלים מבעה"ב, והביא מר לשון רש"י בב"מ רף ג',
לפי שהחנוני אומר להבעה"ב אנא מה אית לי בהרי שכיר שליחתא רירך עבירנא
ואע"ג שמשבתע לי לא מהימן לי ררשע הוא בעיני. ועל פי זה רצה מר לומר רזיל
בתר טעם זה, ואם נתברר לפנינו שהחנוני רגיל להתעסק עם הפועלים ולהאמין
להם שוב אינו יכול לומר לא מהימן לי ואז מחויב לקבל שבועת הפועל והחנוני
יפסיד ולא הבעה"ב, זהו רעתו רמר. ושכנגדו חולק עליו הוא הגאון מרא ראתרי'
חכם צבי נר"ו, ואומר עיקר הטעם שיפסיד הבעה"ב הואיל רהך כפירה רכפרו
פועלים בממון הבעה"ב הוא וכו', וספר תשובת הגאון הנזכר אינו בירי לעיין בו
מה שכתב בזה טעמים או ראיות⁽²⁾.

ומוכרח אני להציע לשון הגמרא בשבועות (דף מ"ז ע"ב) והחנוני על פנקסו
וכו', תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה אמר לו ר' חייא תנינא שניהם נשבעים
ונוטלים מבעה"ב קיבלה מיני' או לא קיבלה מיני' ת"ש רתניא רבי אומר פועלים
נשבעים לחנוני ואם איתא לבעה"ב מבעי לי' אמר רבא פועלים נשבעים לבעה"ב
במעמר חנוני כי היכי דלכספו מיני', ופירש"י טורח שבועה זו למה ששניהם באים
לב"ר שתצא שבועת שוא מביניהם ולא פירש לו רבי מאי ס"ל אי נוטלין בלא
שבועה כבן נגס או יפסיד חנוני בשבועת הפועלים, א"ל רבי חייא תנינא וכו' כבר
שנית לנו וסתמית במשנה שניהם נשבעין ונוטלין, קיבלה מיני' מרבי חייא והדר

(1) נולד בשנת תכ"ז לפ"ק לאביו הג"ר רוד איסרל חתנו של הגאון בעל צמח צדק
זצ"ל. שימש ברבנות בקהלות, רוזניץ, צילץ, טרעביטש, וניקלשבורג. הניח אחריו ברכה
חיבור שו"ת צמח צדקה ונשאר בכת"י. נפטר בשנת תק"ז לפ"ק. — תשובה זו הניעה
אלינו מאוצרו הטוב של ירידנו הרבני החסיד נדיב ושוע כש"ת מו"ה שאול הוטמערער
נ"י מאנשווערפען. זכות המצוה יגן בערו לנצח.

(2) עיין בשו"ת חכם צבי סי' קכ"ו.

בי' או לא ת"ש כי פירש רבי מאי סבירא לי' בנזה קאמר פועלים נשבעים לחנוני אלמא לא קיבלה וסבירא לי' חנוני יפסיד שהי' לו לתת בעדים, ואם איתא דקיבלה, נשבעים לבעה"ב מבעי לי' רמה להן אצל חנוני לשבועה הואיל וחוזר וגובה מבעה"ב, אמר רבא לעולם קיבלה מיני' וה"ק פועלים נשבעים לבעה"ב במעמר חנוני וכו', עכ"ל.

ואין לרקרק על מה שאמרו אם איתא דקיבלה נשבעים לבעה"ב מבעי לי', משמע ראי הוי תני נשבעין לבעה"ב הוי ניחא לן למימר דקיבלה והדר בי', וקשה אי הדר בי' מי ניחא, דלמה תני רק הפועלים נשבעים לבעה"ב, כך ה"ל למיתני שניהם נשבעים לבעה"ב, אלא ווראי רלא הדר בי', זה אינו דקדוק כלל, רמאחר רתני הפועלים צריכין לישבע ממילא ירעינן דגם החנוני אינו נפרע אלא בשבועה מכח כ"ש וק"ו, השתא פועלים שהחויב ווראי והפרעון ספק צריך הפועל לישבע, כ"ש החנוני שהחויב ספק רצריך לישבע, גם אין לשעות ולומר דהחנוני אינו גובה כלל אפילו בשבועה אלא יפסיד, א"כ ה"ל למיתני הפועלים נשבעים לחנוני ולא לבעה"ב שהוא אינו מפסיד, אלא ווראי מרתני הפועלים נשבעים לבעה"ב ירעינן ממילא שבעה"ב מפסיד ולא החנוני ושגם החנוני גובה ובשבועה דוקא, וק"ל. ולא כתבתי רבר זה כי אם להוציא ממה שכתב בספר גידולי תרומה שער כ"ט ח"א על רברי רש"י וקשה לי וכו', איני מבין דבריו כלל, וכמדומה לי גירסא מוטעת נזרמנה לו ברש"י שהביא שם לשון רש"י ולא פירש לי רבי, ומשמע שקאי על רבו של רש"י שלא פירש לו, וע"פ אותה גירסא כתב מה שכתב, והעיקר כגירסא שלנו ולא פירש לו רבי, דהיינו רבי לא פירש לרבי חייא כוונתו, ופשוט הוא.

אלא אי קשיא הא קשיא לי, מאי דוחקי' דרש"י לפרש רבי חייא לא הבין בתחלה כוונת רבי מאי סבירא לי' וכו' כנזכר לעיל, ער שפירש לו אח"כ כוונתו. ונראה משום קשיא לי' לרש"י בפשטא רשמעתתא אי ס"ר שכוונת רבי מוכן מאליו בבדייתא הראשונה, א"כ השני' למה לן כלל לאיזה צורך איתניי', ותו קשה מה השיב לו ר' חייא מן המשנה השגורה בפי כל וביותר בפי רבי המסדרה, ומאי הוי ממציא לו רבי חייא מה שלא ידע רבי, והרי אמר רבי רבריו על המשנה כמשיב על רברי חכמים שאמרו שניהם נשבעים ונוטלים, טורח זה למה וכו', ומה חירש ר' חייא. לכן מפרש רש"י דבבדייתא ראשונה לא פירש רבי לרבי חייא כוונתו עד בבדייתא שני', ועל פי זה יהי' תשובת רבי חייא אנב חרא תרתני, והיינו שרבי חייא הוי מרייק בלשון רבי שאמר טורח שבועה זו למה, משמע רעל שבועה חרא מהנך תרי שבועות הנזכרים במשנה חולק רבי, ויש להסתפק בכוונתו אם כוונת רבי ורצונו שעל שבועות הפועלים פליג רבי, ורצונו לומר שיקחו בלא שבועה אבל שבועת החנוני מורה ומסכים רבי שישבע ויפרע מן בעל הבית, אי נמי כוונת רבי ורצונו על שבועת החנוני פליג רבי, ורצה לומר שיפסיד החנוני לגמרי ולא יקח כלום אפילו בשבועה, ושבועת הפועלים כדקאי קאי. (ומה שכתב רש"י אי נוטלין בלא שבועה כבן ננס, נראה גירסת רש"י במשנה הוי כרכתב

התי"ט כשם הר"ן דגרם הוא נוטל בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה, ולכן כתב רש"י אי נוטלין דהיינו הפועלים בלא שבועה, אך ברש"י בכבא מציעא מביא הגירסא לדברי בן ננס שום אחד מהם לא ישבע ע"ש).

וזה הוא מה שהשיב רבי חייא תנינא שניהם נשבעים ונוטלין מבעה"ב, וא"כ לא די שאתה סותר דבריו שסתמתא במשנה, אלא שעוד אתה סותר דבריו ולא פירשת לנו על איזה מן השבועות שנים ששנינו במשנה שאתה חולק, אם על שבועת הפועלים ודעתך שיקחו בלא שבועה או על שבועת החנוני ודעתך שלא יקח כלום אפילו בשבועה. ועל זה באה ברייתא השני' לבאר שהשיב רבי לר"ח לפרש כוונתו, והוא שדעתו לחלוק על שבועת החנוני שלא יועיל ויפסיד החנוני (ופירש זה מוכרח כמו שאכתוב עוד להבא), וע"ז אמר רבא לעולם רבי הדר בי' וההיא ברייתא למילתא כאפה נפשה איתאמרו ואיתניי' והוא דין מחודש שישבעו הפועלים בפני החנוני כי היכי דלכספו מיני', זהו פירושו ושיטתו של רש"י וזכרנו לברכה.

אכן בעל התרומות והר"ן פירשו סוגיא הזאת בפירוש אחר וז"ל, דקס"ד רבי ה' מפרש המשנה הוא נשבע ונוטל, רצה לומר החנוני נשבע ונוטל מבעה"ב, והן נשבעים ונוטלים, רצה לומר הפועלים חוזרים ונשבעים ונוטלים מן החנוני, ולהכי קבעי טורח שבועה זו למה, כלומר מה מועיל ומה מדויח החנוני בשבועתו הואיל שאח"כ הפועלים חוזרין ומוציאין מידו, אלא הפועלים יקחו בשבועה הן מחנוני והן מבעה"ב, והחנוני לא ישבע מאחד שעל כל פנים הוא מפסיד שהבעה"ב אינו פורע רק פעם אחת או לפועלים או לחנוני. והשיב לו רבי חייא, פירש המשנה אינו כדבריו שהחנוני מפסיד, אלא שניהם נשבעים ונוטלים מבעה"ב לפיכך הטילו שבועה על שניהם, עכ"ר. ומ"ש הגידולי תדומה שיש הפרש בפירוש הסוגיות בין בעל התרומות והר"ן, לא נחירא לי, ומה לנו לחלק את השווים.

ומה שנטו הר"ן ובעה"ת מפירושו של רש"י, נראה לפע"ד דקשה להו על פירש"י הלשון דקאמר רבי טורח וכו', אינו מדויק היטב לפי פירש"י, דמשמעות הלשון הוא שעיקר תמיתתו הוא על ההטרחת לחנם דבכרי טרח טריי, ולפי פירש"י חולק על גוף הדין שדעתו הוא שהחנוני לא ישבע ויפסיד וא"כ לא יתכן שפיר לשון טורח וכו', ועוד קשיא להו על פירש"י לפי פירושו מאי מסתפק בגמרא קיבלה והדר בי' או לאו, קשה מהיכי תיתי למימר דהדר בי' רבי, בשלמא אם רבי חייא הוי ממציא איזה סברא ושעם חדש מה שלא נודע לרבי מקדם, שייך להסתפק ולומר דילמא אחר ששמע אותה הסברא מחודשת קיבלה מר"ח והדר בי', כדמצינו ככה"ג בכמה דוכתי בש"ס, אבל כאן שלפי פירש"י לא המציא רבי חייא שום דבר חדש רק הזכיר לו המשנה השגורה בפיו לומר כך למדתנו רבינו, מהיכי תיתי להסתפק ולומר דילמא הדר בי' רבי. ומכח קושיות אלו פירשו הבעל התרומות והר"ן פירוש אחר, ולדירחו מיושב שפיר כל הדקדוקים הנזכרים, דניחא הלשון טורח שבועה זו שרצה לומר הטרחתו הוא לחנם שהרי הפועלים חוזרים

ונוטלים ממנו, וניחא נמי לפי פירושם מה דמסתפק בגמרא, אי הדר בי', לפי שרבי חייא המציא לו פירוש מחורש במשנה מה שלא ידע רבי מקדם, או לא הדר בי', וקל להבין.

מיהו על פי מה שפרשתי אני לעיל כוונת רש"י, יש לתרץ קושיא השני' רשפיר מסתפק אי הדר בי' רבי או לא, משום שאמרנו שרבי חייא נסתפק על איזה מהשבועות שחולק רבי, ועל זה שאל לרבי, ומאחר שרבי לא השיב לו כלום, מסתפק התלמודא אי נימא שהדר בי' רבי מגוף הדין ומסכים לרברי החכמים שבמשנה, על כן לא חשש לפרש דבריו מאחר שאין נפקותא לדינא בדבריו, או דילמא לא הדר בי', כך יש לדחוק ולפרש על פי פירש"י, אבל לפי פי' בעל התרומות והר"ן הסוניא מרווחת יותר ומדוקדקת שפיר. ולפי דבריהם פשוט לי' ת"ש דתניא וכו' ש"מ דלא הדר בי', והי' מפרש דבריו שכוונתו החנוני יפסיד ופליג על שבועת החנוני, חזר רבא ודחה דילמא לעולם הדר בי' רבי והא דתניא למילתא באפי נפשי' מתנייא וכו' נזכר לעיל ע"פ פירש"י.

אלא רקצת יש לרקק לפי שיטת בעל התרומות והר"ן מנא להו להתלמודא שהברייתא רפשיט מינה אתאמרה מפי רבי לאחר ששמע התשובה מרבי חייא, דילמא אותה ברייתא נמי אתאמרה קודם ששמע מרבי חייא התשובה ולאחר ששמע התשובה מר"ח ופירש לו המשנה באופן אחר שהבין הוא, דילמא הדר בי' רבי, ולא קשה תרתי למה לי, דאיכא למימר מה שסתם בברייתא אחת פירש בברייתא אחרת, בשלמא לפירש"י לא קשה מידי, דעל כרחך מוכרח שאמר רבי הכי לאחר ששמע מרבי חייא שנסתפק בדבריו ובא לפרש לו כמו שכתבתי לעיל וזו היא האחרונה (ועיי' בחידושי נ' לב), אבל לפירוש בעל התרומות והר"ן קשה מה שהקשינו. ונראה דלא קשה מירי רגם לדידהו ניחא, דאי ס"ר ברייתא השני' נמי איתניי' מתחלה, א"כ מסתמא הוה ידע אותה רבי חייא, דכל מתניתא דלא מיתני' בי רבי חייא ור' אושעיא לאו מתניתא היא, וא"כ דהוי ידע אותה, במה מסתפק, ה"ל להבין מדנפשי' מה שאמר רבי טורח שבועה זו למה אינו טועה בפירוש המשנה אלא שחולק על גוף הדין וסבירא לי' שהחנוני לא ישבע ויפסיד, ומרלא הבין ר' חייא כוונתו של רבי, ש"מ דלא ידע הך ברייתא, ומרלא ידעה ש"מ שאתאמרה מפי רבי לאחר שהשיב לו פירושו רמתניתין, ואפ"ה נשאר רבי עומד בסברתו ולא הדר בי', זכינא לדין שפירש הר"ת והר"ן הוא מרווח ומדוקק בלשון הש"ס.

ועתה נבא לענין שאילתן, בוודאי יש לרום מעלתו סברא אלימתא ועמוד חזק לסמוך עליו, הוא לשון רש"י בב"מ המוכיח כדבריו רחיבי שמבורר שהחנוני מאמין להפועלים מחויב לקבל שבועתם ומפסיד. אמנם מקנים אתבונן, שכבר כתב מהר"י נ' לב בח"א מתשובותיו סי' י"ב ועור בכמה דוכתי, על איזה רין מחורש שאינו נזכר בפוסקים וז"ל, אי איתא להאי דינא לא הוו שתקו כל הפוסקים מיני', ומילתא כי האי גוונא הוי צריך לאודעי, עכ"ל, וגם בזה הנדון אני אומר, אם איתא להאי חילוק דמחלק מר ע"פ פירש"י לא הוו שתקו מיני' קמאי ובתראי.

ויש לי להוכיח מסוגיא זאת ע"פ פירש הבעל תרומות והר"ן שכתבתי דאין לחלק החילוק הזה דכתב מר, לפי שכבר כתבתי שמדברי הפוסקים אלו אין הכריתא שני' באה לפרש ברייתא הראשונה רק דבעי למיפשט דלא הדר בי' רבי, ואי ס"ד כסברתו דמר, מנא לי' למיפשט דלא הדר בי' רבי מדתנא רבי אומר הפועלים נשבעים לחנוני וכו', דילמא לעולם הדר בי' מבי שמע מרבי חייא פירוש המשנה, והך ברייתא רפועלים נשבעים לחנוני מיירי בכה"ג כשהחנוני רגיל להאמין להפועלים וליתן להם מזונות בהקפה, ואז הפועלים נשבעים נגד החנוני והוא מפסיד. ואין לומר ראי מיירי בכה"ג הו"ל לפרש, זה אינו, דמסתמא סתם חנוני מקיף לכל והפנקס פתוחה.

וגם לסברת רש"י יש להוכיח כך, דמנא לי' לרבא וגם למה לי' למוקמי הכריתא שישבעו הפועלים לפני החנוני כי היכי דליכספו מיני', וזה הוא קצת דחוק משום דקשה על זה א"כ ה"ה איפכא הו"ל למימר שהחנוני ישבע לפני הפועלים מהאי טעמא וכמ"ש הפוסקים, וא"כ אי ס"ד חילוקו דמר, הא עדיפא מינה הי' יכול לרחות להפשטן, לעולם דהדר בי' רבי, והך ברייתא מיירי כשהחנוני מאמין להפועלים כנזכר והא גופא היא רינא דמר, ומדלא רחי הכי, ש"מ דלא סבירא להו לחלק בתך חילוק, אלא תמיד הבעה"ב מפסיד ולא החנוני דעביר בפעם זאת רק שליחתו דבעה"ב, ולא הפועלים מפסידים דמאי איתא להו נבי חנוני.

הא חדא, ועוד קאמינא, שמאותו מקום שבא מר ללמוד דינו, מאותו מקום יש להוכיח להיפוך, דהנה הסוגיא ריש בבא מציעא כך הוא, בין לרבנן בין לר"י התם גבי חנוני על פנקסו דקתני זה נשבע ונוטל וכו', מ"ש דלא אמרינן נפיק ממונא מבעה"ב ויהא מונח עד שיבא אליהו וכו', אמרי התם היינו טעמא דאמר לי' חנוני לבעה"ב אנא שליחתא דידך וכו' מאי אית לי גבי שכיר אע"ג דמשתבע לי לא מהימן לי בשבועה את האמנת לי' דלא אמרת לי הב לי' בסהרי וכו', ודברי רש"י ידועים. וצריכין להבין פירושא דגמרא מה דמסיים אע"ג דמשתבע לי וכו' שזה אינו ענין לכאן, שהרי לא בא רק לתרץ למה ישבע נימא שלא ישבע אחד ויהא מונח עד וכו', ומתרג' דיהא מונח עד שיבא אליהו בלא שבועה לא שייך הכא דא"ל חנוני אנא שליחתא דידך וכו', וא"כ איך מסיים אע"ג דקא משתבע לי, שהרי לא צריך לתרץ רק למה צריך שבועה כלל ולא ישבעו.

לכן נראה דצריכין לומר הכי פירושו, המתרג' בא להכריח תירוצו דלא תימא רחוי מדחי לי', וה"ק, אמרי התם היינו טעמא, כלומר זיל בתר. טעמא מיני' וכו', למה יפסיד הבעה"ב, נימא שהחנוני יפסיד, אלא על כרחך היינו טעמא התם דא"ל חנוני וכו' מאי אית לי גבי שוכר אע"ג דמשתבע לי וכו', זה הוא הטעם התם, מהאי טעמא גופא לא אמרינן נמי שיהא מונח עד שיבא אליהו באשר החנוני והשכיר לא התעסקו זה עם זה ולא גילו דעתם דמהימני זה לזה בהאי עיסקא, לכן לא אמרינן דיהא מונח, דכל א' נוטל מהבעה"ב, וא"כ לסברת מעלתו שרוצה לדייק מדברי רש"י היכי דהחנוני רגיל להאמין להפועלים, וממילא נרחה הטעם דלא מהימן לי', אז יקוב הדין בין החנוני והפועלים וישבעו הפועלים נגד החנוני,

זה הוא דעתו, וליתא, דא"כ הדר דינא דאיכא לרמוי לשנים שהפקירו ויהא מונח עד שיבא אליהו כדמדמי לה בגמרא, ולא שיטול הפועל ויפסיד החנוני כדעתו דמר. אמנם לפי האמת גם זה אינו דומה ממש לשנים שהפקירו, דהתם גילו דעתם דמאמינים זה לזה בהאי עיסקא, שהרי הפקירו שניהם זה בפני זה, וגילו דעתו שלא חושדים זה את זה, והכי מבואר ברש"י התם, אבל כשהחנוני רגיל להאמין לפועלים בפעמים אחרים ממש, הואיל בהאי עיסקא לא גילה דעתו שלא מצד הימנותו נותן לו רק בשליחתו של הבעה"ב, לכך קם דינא דיכול החנוני לומר אנא שליחתא דירך עבירנא, מאי אית לי בהאי עיסקא כהרי שכיר, ולכן לא אמרינן יהא מונח וכו', (ועי' בטור סי' ש"ז ובכ"י שם בשם הרא"ש סעיף ה' קצת דומה לזה). וא"כ ממילא נדחו דברי מעלתו, דכמו דלא אמרינן יהא מונח וכו' אם לא היכי רגילו דעתם בהאי עיסקא גופא דוקא שמאמינים זה לזה, הכי נמי אין לומר שיפסיד החנוני אם לא גילה דעתו בהאי עיסקא דוקא שהוא מאמין להפועל ולא איכפת לן בפעמים אחרים, ואין למעלתו ראי' משם.

גם מה שהביא ראי' משומר שמסר לשומר שבאם הבעה"ב רגיל להפקיד לשומר השני שנפטר שומר הראשון, (ועיין בס' דצ"א מה שמדקדק הב"י בדברי הרמב"ם וחולק על הטור ודו"ק היטב). אין לדברי מד סיוע מזה, ואיפכא מסתברא, כמו התם דהאמין לו השומר וגם הבעה"ב רגיל להפקיד לו פסקינן שהבעה"ב יפסיד, ה"ג בנדר"ר כשהחנוני רגיל להאמין לו וגם הבעה"ב מאמין לו עכשיו מדלא אמר הב"ל בסהדא, מאי חזית דתימא החנוני יפסיד, דילמא איפכא הבעה"ב יפסיד כמו התם נבי שומר שמסר לשומר. הגם שאפשר לרחות ולומר שאין הנושאים שווים, דהתם השומר מוחזק והבעה"ב רוצה להוציא ממנו, אבל הכא הבעה"ב מוחזק והחנוני רוצה להוציא מבעה"ב, אי משום הא לא איריא, דמאחר דכבר ייפו החכמים את כח החנוני שיהא נשבע ונוטל ה"ל כאילו איהו מוחזק.

מכל הלין טעמי אין בידי להכריע בדבר זה כדברי מד או כדברי שכנגדו עד שאפנה קצת יותר, ואז בלי נדר אחפש באמתחת פוסקים האחרונים אולי אמצא דבר ברור יותר ואכתוב למעלתו הדמה, ובמה שכתבתי עתה ישים מכ"ת עינו תחת עין הבחינה, ומה שיש לו להשיב ישיב מלא דבר, ויהא לי לנחת להתווכח עמו בתוכחת מגולה ונסתר, כי ידעתי דב תבואת בכח שור ויש בידו לבנות ולסתור, ועל האמת לא יכפה פסכתור.

הלא כ"ד ש"ב ואהו' נצח לא יחדל,

נא' הצעיר מנחם מענדל פה ק"ק נ"ש יע"א

גליון שו"ע אבן העזר

מהגאון מוה"ר שמואל סג"ל לנדא ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

סי' א' סעיף ו' (הג"ה). ה' הבן ממזר או חרש שוטה וקטן קיים המצוה. נ.ב. נרלענ"ד דמיירי בממזר שנולד ע"י בעילת היתר, כגון שהעידו עדים באשה שמת בעלה במדה"י והתירוה הב"ד לינשא והיתה נישאת ע"פ ב"ד ונתעברה וילדה בן ואח"כ בא בעלה והבן ממזר, ובזה פסק מור"ם דקיים מצות פו"ר, אבל ממזר שנולד ע"י בעילת איסור בזנות במזיד ליכא שום סברה לומר דקיים המצוה ע"י בעילת איסור, ואין לך מצוה הבא בעבירה גדולה מזה, ולכמה דעות אפי' בריעבד אינו יוצא במצוה הבא בעבירה, ועי' בנו"כ מה"ת בחא"ח סי' קל"ד.

והנה במס' יבמות כ"ב ע"ב פריך הש"ס על מתניתין דתני בן ממזר חייב על קללתו, קרי כאן נשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך. ולכאורה מאי פריך, הא איכא לאוקמי מתניתין שנשא בחיתר כנ"ל, ושפיר הוי עושה מעשה עמך, וצ"ל דהמקשן דייק מלשון המשנה דתני יש לו בן מכל מקום וכו', מזה משמע דמיירי בכל גונא אפי' שנשאה באיסור, ובחיבורי שיבת ציון הארכתי בזה⁽²⁾.

סי' ג' סעיף א'. מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני אינו נאמן וכו', (הג"ה), וי"א דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו. ובכ"ש ס"ק ב' כתב, בר"ן ובמגיד לא כתבו שישא את כפיו אלא כתבו שקורא בתורה הואיל אין איסור בדבר, אבל לישא את כפיו י"ל דאסור, רהא איכא איסור דאורייתא דכתיב כה תברכו, אתם תברכו ולא זרים, ע"כ.

נ.ב. עיי' במנ"א ריש סי' קכ"ח ועיי' בנודע ביהודה הראשון בחלק א"ח תשובה ו' ע"ש. והנה בב"ש נקט לשון רש"י במס' כתובות דף כ"ד ע"ב דמפרש שם בד"ה דאיסור עשה, דכתיב כה תברכו את בניי אתם ולא זרים והוי לאו הבא מכלל עשה, אבל התוס' במס' שבת דף קי"ח ע"ב בד"ה אלו, כתבו דאסור לזר לעלות לדוכן משום ברכה לבטלה, ועיי' בש"ע א"ח שם בס' קכ"ח.

(1) ראה אודותיו בכר"ש קונט' ע' עמוד י"א. — הגהות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון שו"ע אהע"ז (ווילהרמשראדף תצ"ט), והגיעו אלינו ע"י ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. — מחמת שגגת הכורך שקצץ את הגליונות חסר לפעמים איזה תיבות או שורות. בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת חיו"ד סי' צ"ו (כהג"ה מנן המחבר) מעתיק הגאון מוהר"ש לנדא אחת מהעדות שרשם בגליון שו"ע אהע"ז שלו.

(2) עיי"ש בס' ס"ז בר"ה ועוד נלענ"ד. — ובעיקר הדבר אם מקיים מצות פו"ר בבן ממזר, ואם שייך בזה מצוה הבא בעבירה, יעויין במנחת חינוך מצוה א'.

פי' ד' סעיף י"ח. ישראל שנשא ממזרת או ממזר שנשא ישראלית הולד ממזר לעולם.

נ.ב. הס"ק ל' בב"ש נרשם שלא במקומו, ושייך להלן. ועיי' בדגול מרבבה שכתב אאמ"ו הגאון שרברי הב"ש שייך על סוף סעיף י"ט, על מה שכתב המחבר שאם באו על בת ישראל, והגי' בב"ש, במקום הולד ממזר, ולד כשר, ע"ש. אמנם אין צורך לזה, ודברי הב"ש קאים על תחילת סעיף י"ט, על דין עכו"ם ועבד שבאו על ממזרת הולד ממזר, על זה מפרש הב"ש טעם, דלהכי הולד הולך אחריו, הואיל ולא קרינן ב' כי תהיינה וכו', וכן מפורש בבית יוסף ע"ש³).

שם סעיף כ"ט. האב שאומר על העובר שאינו ממנו או על אחד מבניו שאינו בנו, נאמן לפוסלו והוא ממזר וראי וכו', ואם היא אומרת מכותי או מעבד נתעברתי הולד כשר. וכ' ע"ז בב"ש ס"ק נ"ב וז"ל, כ"כ הטור, ש"מ דס"ל אם לא אמרה היא מכותי נתעברתי לא אמרינן אנן שמא מכותי נתעברה, אבל הרמב"ם כתב דהוא בחזקת ממזר והיינו ספק ממזר, רי"ל שמא מכותי נתעברה כמ"ש בסמוך, וכ"כ המגיר היא נאמנת לומר מכותי העובר והולד כשר משום רבלא דיבורה הולד ספק ממזר רשמא מכותי הולד, לכן היא נאמנת, ולשיטת הטור דס"ל הולד ממזר, ודאי קשה למה היא נאמנת להכשיר, עכ"ל.

נ.ב. לכאורה י"ל רטפי יש לומר שנתעברה מכותי ולא מישראל דאוקמינן כל ישראל בחזקת כשרות רלא עבר על איסור אשת איש, רי"ל דס"ל להטור דכותים אינם מצויים כל כך בבית ישראל לומר שנתעברה מכותי והוי מיעוט דלא שכיח כלל ולא אמרינן ב' סמוך מיעוט לחזקה, ויותר יש אומר רעת שנתעברה מישראל שהם מצויים אצלה תמיד, ובחזקה זו חולקים הרמב"ם והטור. וכל זה בסתמא, אבל אם היא אומרת מכותי ועבד נתעברתי, נאמנת אף לדעת הטור, הואיל וחזקת כשרות של ישראל מסייע לזה, ובזה נרחק קושיית הב"ש, ודו"ק.

פי' ד' סעיף ח'. וי"א שהבא על חייבי עשה או על חייבי לאוין אפי' חייבי לאוין דשאר לא עשאה זונה. ובחלקת מחוקק ס"ק י' כתב וז"ל, הי"א הוא דעת

(3) ספר בית שמואל הנרפס סביב לשו"ע אהע"ז, הוא המהדורא בתרא מספרו ונרפס בפירורא בשנת תנ"ר, אולם חמש שנים לפני זה, הרפים את ספרו בית שמואל מהדורא קמא (דיהרנפורט תמ"ט), ויש הרבה שינויים בין שתי המהדורות. ואף שמקובל בכל הדורות דברי הבית שמואל שבמהדורא בתרא, מאחר שהמחבר בעצמו הרפים את המהדורא בתרא, והגאון מוה"ר חיר"א זצ"ל בספרו שם הגדולים כתב, "בית שמואל מהדורא קמא אין להשגיח בו", עכ"ז מצאנו לנכון להעתיק כאן הנוסח כפי שנרפס במהדורא קמא, ומזה יתברר שהצדק עם הגאון מוה"ר שמואל לנרא זצ"ל, כאשר יראה המעיין.

במהדורא קמא נסמן אות ל' בסעיף י"ח, על תיבת הולד ממזר, ואות ל"א בסעיף י"ט, על תיבת הולד ממזר. וז"ל הבית שמואל: (פ"ק ל') הולד ממזר, דקי"ל כל מקום שיש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום, ועי' בסמוך מ"ש: (פ"ק ל"א) הולד ממזר, כל מקום שאין קידושין ולא קרינן כי תהיינה לא קרינן וילדו לו, ס"פ האומר:

(הרמב"ם) [הראב"ד] פי"ח מהא"ב, ובאמת אין ביניהם מחלוקת לרינא, רוראי כ"ע ס"ל רכל הני רחשיב אפי' חלל פוסל לכהונה רק לענין מלקות משום זונה בזה נחלקו על הרמב"ם וכו' וא"כ בחנם הביא הרב לדעה זו בשם מחלוקת מאחר דאין נפקא מינה בזמן הזה לענין מלקות, עכ"ל.

נ.ב. גם לדירן בזמן הזה איכא נ"מ לרינא אי מקרי זונה, לענין אי הוי אתנן זונה לעשות ממנו דבר מצוה, ועיי' במג"א סי' קנ"ג ס"ק מ"ח ע"ש ודו"ק. ועוד יש נ"מ לדירן לענין מלקות דאז הוי פסול לעדות מן התורה כמ"ש הש"ך בי"ד סי' י"ו סוף ס"ק י"ז.

סי' י"ז. בחלקת מחוקק ס"ק ע"ח (בא"ד) כתב וז"ל, תדע דלאו כללא הוא וב"ד דקאמר לאו על ב"ד פרטי של ג' או של שנים דהא קתני סיפא דמתני' הנ"ל [יבמות פ"ז ע"ב] ניסת ע"פ ב"ד תצא ופטורה מן הקרבן, וב"ד זה היינו ב"ד הגדול דהא ב"ד דעלמא אינם פוטרין האשה מן הקרבן וכו'.

נ.ב. לא ראה הרב ולא הי' לנגד עיניו דברי התוס' ממס' הוריות הנרפסים בסוף המס', דשם מפורש דהאי ב"ד אינו סנהדרין הגדולה שהרי ב"ד יכולין להתירה להנשא, עכ"ל התוס' שם, וכן כתב בספר באר שבע. ומה שהקשה הרב ופשוט בעיניו דב"ד דעלמא אינם פוטרים בהוראתם מקרבן כי צריך להיות דוקא הוראת ב"ד הגדול, לדירי לא קשה ולא מירי ולא ידעתי שום תמוה על זה, שהרי הטעם דצריך להיות דוקא הוראת ב"ד הגדול לפטור מקרבן, הוא מדרכתיב ואם כל עדת ישראל ישנו, והיינו סנהדרין הגדולה שהם ב"ד של כל ישראל, כמו דאיתא במשנה (הוריות דף ה' ע"א) ועיי' בפ"י רש"י שם, והנה אין לך הוראה שהיא מכל עדת ישראל יותר מהוראה זו להתיר אשה עפ"י עד אחד, והוראה זו יצא מכל חכמי ישראל, כי היא מפורשת במשנה שהאמינו עד אחד באשה, וחכמי משנה קבלו הוראה זו מדורות הקודמים עד סנהדרין, וא"כ כל ב"ד של ג' המתירין אשה ע"פ עד אחד הם שלוחים מכל חכמי המשנה אשר נתנו רשות לכל ב"ד של ג' להתיר, ופשטה הוראה זו בכל ישראל רור אחר רור. ומעתה, אשה שנשאת ע"פ ב"ד של ג' שהתירו לה, היא עשאה ע"פ הוראת כל ישראל, שהם כל התנאים שנתנו הרשאה לב"ד של ג' להתיר אשה על פי עדות של עד אחד, ופשיטא שהיא פטורה מקרבן. וכעין זה מצאתי במשנה למלך בפרק י"ב מהל' שגגות הלכה א'...

סי' י"ט סעיף ב'. איש ואשה שבאו ממדינת הים היא אומרת זה בעלי והוא אומר זו אשתי אם הוחזקו בעיר ל' יום שהיא אשתו הורגין עלי'. ובחלקת מחוקק שם ס"ק ג' כתב וז"ל, רין זה הועתק מדברי הרמב"ם הנ"ל ולא נתבאר כמ"מ מקור דין זה, וראיתי בהגהות אלפסי כתב בזה הלשון, וכמה היא החזקה ל' יום, כמו שמבואר בתלמוד א"י וכו'.

נ.ב. תמ"י לי הא כמ"מ בפרק א' מאיסורי ביאה הל' כ"א ציין מימרא דרב בכבא בתרא דף קס"ז, ושם מפורש דשיעור הוחזק בעיר הוא ל' יום, ומה שמקלין על החזקה, ציין המ"מ שם בהלכה כ', שמפורש במס' קידושין דף פ'

ע"א. וי"ל כיון דרין זה באיש ואשתו לא מפורש שם במס' קדושין, ואם שהרין אמת ונלמד מהאי סוגיא דקדושין והביאו הרמב"ם שם בהלכה כ', מ"מ אין זה דרך הרמב"ם לכתוב רין בספרו יד החזקה מה שלא נמצא בפירוש בש"ס או בספרי וספרא, לכך חקר הרב חלקת מחוקק באיזה מקום נאמר זה הדין באיש ואשתו, ומביא הנהגת אלפסי שכתב דהאי דינא דאיש ואשתו מפורש בתלמוד א"י פרק עשרה יוחסין משנה יו"ד מפורש דין זה ממש כמו שפסק הרמב"ם.

סי' קכ"ט ב"ש ס"ק כ"ה. אצל הזכר כותבים מתקרי בלא אל"ף, ר"מ בשם סדר גיטין.

ג.ב. עיי' בפסקי מהר"י איסרל סי' קפ"ה ובמהר"י ווייל סי' ק"ץ בתיקון הגט שכתבו שלא נתברר אם לכתוב לאשה מתקריא או מתקרי, כי בתרגום של מגילה לפעמים מתקריא באל"ף ולפעמים מתקרי בלא אל"ף ע"ש, ועיי' בים של שלמה פ"ד מנישין סי' כ' ע"ש. וכבר בא מעשה לפנינו בגט שהביא שליח לעידנו ק"ק פראג והי' מקום עינון, והכשרנו את הגט כי לא הי' אפשר להשיג גט אחר מיד הבעל.

בסוף סי' קכ"ט בבית שמואל שמות אנשים אות א'. אביעזר, כן כותבין, אע"ג דאיתא במקרא אבי העזר, שם הפירוש הוא דהוא ממשפחת אביעזר.

ג.ב. במדינות אלו כל החזנין קוראים לס"ת בשם אבי עזרי, ושם זה לא נמצא בשום מקום לא בתנ"ך ולא בפוסקים, כי אם או אבי עזר או אבי העזרי, אבל אבי עזרי בלא ה' ולבסוף יו"ד, לא נמצא, ועתה הוא ספק, אם לכתוב אבי עזרי כמו שקוראים לס"ת, או בשם אבי העזרי ואין לילך אחר החזנים שמבליעים הה"א במהירות הלשון שאין הה"א נרגשת במבטא. וכן פסק אאמ"ן הגאון זצ"ל הלכה למעשה לכתוב אבי העזרי מלא. אמנם אח"כ בא מעשה לירינו בשם אבי האשה שהי' שמו זעליג, והסכמנו יחד שטוב יותר שלא לכתוב כלל שם הקודש של אבי האשה רק שם הכינוי, וכתבנו פלונית בת זעליג דע"פ רין הכינוי [לכר] כשר כמ"ש לקמן בשם איצל. . .

שם, בשמות הנשים אות ג'. גנענדיל, מסתמא כיו"ד, ס"ש.

ג.ב. ופה עשינו הלכה למעשה לכתוב גנענדיל בלא יו"ד כלל, ועיי' בתשובות שאנת ארי' וקול שחל.

בסוף סי' קס"ט, סדר חליצה אות פ"ו. ויאמר אל ג' דיינים ואל ב' הנוספים, תדאו הרוק יוצא מפיה ותסתכלו בה עד שיגיע לפני היכם לארץ.

ג.ב. סוף אות פ"ו חסר, יאמר לה הרב לרוק, וגם היכם יראה הרוק, עיי' לעיל סי' קס"ט סעיף מ"ח ובב"ש שם ס"ק ל"ט וס"ק מ"ח.

שם אות צ"א. הדיינים יתירו לה להנשא מיד.

ג.ב. באות צ"א כתב, הדיינים יתירו לה להנשא מיד. ואני הוספתי לכתוב חוץ מכתן, ולכאורה צריך ביאור בסדר הגט אות רמ"ח כתב יזהיר אותם עוד

שלא תנשא לכהן, ולמה השמיט זה בסדר חליצה, רהא חליצה אסורה לכהן. ואין לומר דבגרושה חשש שפי להזהיר אותה משום דגרושה היא איסור מדאורייתא, משא"כ חליצה לכהן היא רק איסור דרבנן, זה הוא דוחק, ואדרבה כיון שהוא קיל צריך זירו ביותר. ונראה לענ"ד לומר דבגש חשש שפי לקלקולא הואיל ובנתינת הגט הבעל אמר לה בפירוש הרי את מותרת לכל אדם, ולזה חשש הואיל והבעל לא הטיל בו תנאי ותתירה לכל אדם, יעלה על דעתה שביד הבעל להתיר אותה אף לכהן, רלאו דינא גמירה . . .

בענין גזירת שמא יעבירנו

מהגאון מוה"ר שמעון אופנהיים מביר"ר דק"ק פרעשבורג וצ"ל⁽¹⁾

במס' ביצה דף י"ח ע"א כגמ', [אין מטבילין כלים בשבת] שמא יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים. עי' בשער המלך פ"ב מהל' שופר שהקשה לפי תירוץ הר"ן בראש השנה דמשו"ה גבי מילה לא גזרו שמא יעבירנו, משום שהוא לברו טרוד ולא אחר, על כן אחרים יזכירנו, א"כ איך גזרו הכא דאין הכל טרודים ויזכירנו, וכוונתו דאף דהכל חייבים בטבילת כלים, מ"מ אין להכל כלים טמאים, ורובא ררובא טובלים קורם יו"ט, ולא דמי לשופר ולולב דהכל חייבים ודוקא ביומו ולא קודם, על כרחך אין אחד שאינו טרוד, אבל הכא דמיא למילה, שפיר קשה, כן תוכן דבריו בתוספת ביאור. ומה שתירץ דהכא שאני ממילה דאי אפשר בלילה רק ביום, וביום שכיחי רבים ויזכירנו, אבל הכא יש למיחש שיטבול בלילה דלא שכיחי רבים ואין מי שיזכירנו, הנה אף דחילוק זה אמת, מ"מ אינו נכון, דא"כ תיקשי דאכתי תישתרי לטבול ביום דליכא חשש, וע"כ צ"ל דגזרינן יום אטו לילה, א"כ לאביי הכא דהקשה לי' כמה קושיות, אמאי לא הקשה ג"כ, תינח בלילה ביום מאי איכא למימר, והול"ל דגזרינן יום אטו לילה, אלא מדלא פריך לי', ע"כ בודאי כונת רבה דאפילו ביום חיישינן שמא יעבירנו, והררא קושיא לדוכתה.

ונלע"ד לתרץ, דהנה החילוק של הר"ן מוכרח ומבואר מלשון רבה, דקאמר בכל מקום, הכל חייבים, ומאי בעי בזה, אלא ודאי משום דעיקר החשש משום הכי הוא, דהכל חייבים והכל טרודים ואין מי שירכז, אמנם לפ"ז יש לדקדק באיך לישני' דקאמר עוד ואין הכל בקיאים, מאי בעי בזה, דהא הכא חיישינן לשמא יעבירנו אע"ג דהכל בקיאים בטבילת כלים. אלא נראה דהא בהא תליא, דגבי שופר ולולב ומגילה, דאין הכרח להוציא לחוץ, דהא אפשר לתקן דכל או"א יתקע שופר ויטול לולב ויקרא מגילה בביתו דוקא, ע"כ מוכרח רבה לומר דאין הכל בקיאים ומוכרח לילך לבק, ועל כן כיון דצריך לצאת חוצה, ע"כ יש לחוש דיעבור גם השופר ולולב עמו, וממילא כיון דאין חשש גבי שופר ולולב אלא למי שאינו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ג עמוד נ"ז. — ד"ז הועתק מפנקס כתי"ק.

בקי, אבל לולא זאת אין דרך להוציא חוץ כנ"ל, וממילא מי שיראה חבירו הולך בחוץ עם שופר ולולב בירו, הוי דבר זר לכל עין המפגיעו, ובודאי יזכירנו, דמלתא דתמיהא מדכר, ומשו"ה צריך רבה לומר דהכל חייבים והכל שרודים ואין מי שיוזכרנו, ודומיא דהכי הוי נמי מילה, רליכא חשש להעביר ברשות הרבים רק למי שאינו בקי, אבל לולא זאת אפשר למול בביתו, ואין צריך לצאת חוץ כנ"ל, ע"כ שפיר מהני תירוץ הר"ן, כיון דאין הכל שרודים ואחר יזכירנו, דאם יראה אותו מוציא חוצה או מעביר ברשות הרבים, יהי' דבר זר בעיניו, וישום על לבו להזכירו, אבל הכא גבי טבילת כלים דאין לכל או"א כוד בחצירו ובפרט מקוה מים, וע"כ דבר שכיח הוא להוציא כלים חוצה לילך למקוה להטבילם, וא"א לתקן דיטבול דוקא בביתו דהא א"א להביא המקוה מים אצלו, ע"כ ממילא שפיר הכא חיישינן לשמא יעבירנו, אף דאין צריך לילך לבקי, מ"מ צריך לילך למקוה, וגם לא מהני מה שאין אחר שרוד, דאעפ"כ לא ישום אל לבו להזכירו, כיון דאין דבר זר בעיניו להוליד כלים חוצה, ולהא דהוא יעבירו ד' אמות ברשות הרבים לזה לא ידע חבירו, וע"כ ליכא בעיניו מילתא דתמיהא כנ"ל ולא יזכירנו, ומשו"ה א"ש דרכה לא נקט הכא דהך לישנא דנקט גבי שופר ולולב דהכל חייבים ואין הכל בקיאים, דהכא בלא"ה יש חשש שמא יעבירנו, ומתורץ קושית שער המלך הנ"ל היטב לע"ד, וק"ל.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

מכתב מהגה"ק משינאווא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ב' ער"ח אדר ראשון תרנ"ז לפ"ק.

לה' האברך הנגיד המפורסם מ' אליעזר ליזר נ"י.

הנה שמעתי שרוצה אתה להשתרל להיות לך חיתר להחזיק צלוחית י"ש מחותמין, הנני מוריעך מה שכבר פסקנו בהיותי אב"ר ר' סטראפקוב וגם הדיין המפורסם המנוח מו"ה שלמה ברוך ז"ל⁽²⁾ ישב ברין, יצא הפסק שאין בעל החנות רשאי למכור י"ש רק לבעל מלאכה שיוּרע שהוא לוקחו רק לצורך המלאכה, אבל ע"י ערמה שעושה עצמו כאילו יורע ובאמת הוא גלוי לכל, ובעל החנות בעצמו יורע שאין הקונה לוקח אותו למלאכה רק לשתות, הוא גזל גמור. ועתה אשר נתחדש נימוס במדינתכם שכל אדם יוכל ליקח ליסענץ למזוג י"ש, הנה אוריעך כי במקום שיש חזקה ליהודים, אין בר ישראל רשאי למזוג ע"י ליסענץ. ואבינך טעם הרבר, כי הנה כבר נשאל הרבר לרבני גאליציא בעיירות הגדולים וקטנים, אם גם עתה שלקחו הממשלה כח האוראנרס, אם נוחגת החזקה כמקדם בהיות שרי הכפר משכירים, שהי' החזקה בתוקף וחומ"ר גדול. והשיבו כולם כא' דאין חילוק, כי הממשלה לקחו רק הכח מהאדונים שהי' שלהם שכר האוראנרא, שילמו הממשלה להאדונים בעד זה ולקחו להם הפ"פ [=הפראפינאציע], אבל זכות של ישראל השוכר לא לקחו ממנו, וכמו שבימי הפריצים שהשכירו האוראנרא לאיש יהודי שהוחזק בה, לא בא יהודי אחר להשיג גבולו, כמו כן גם עתה, המוחזק מכבר ישכור אצל הממשלה ולא אחר.

ואם יחלוק הבע"ר ויאמר שהוא אינו שוכר את האוראנרא רק לוקח ליסענץ שגם הוא ימזוג, זה אינו טענה, כי הגע עצמך אם הי' א' רוצה לשכור מהשר מזיגה בעת שהשכירו השרים הפ"פ [=הפראפינאציע], והי' אומר להמחזיק,

-
- (1) להבנת רבדי המכתב נכון להקדים כאן בקיצור נמדץ אופן מכירת הי"ש בימי קדם. — בתחלה היו הכפרים ברשותם ובחזקתם של האדונים [=הפריצים], וביום הי' הכח להשכיר הזכות להחזיק האוראנרא דהיינו בית המדוח (הנקרא קרעמשמע) על משך כמה שנים. בשנת תר"ן לפ"ק לערך נמסר כח הרשיון להממשלה אשר תחת הקיר"ה, והם השכירו בכל עיר כח הרשיון [=פראפינאציע] על ידי הכרזה [=ליסיטאציע], ומי ששכר הפראפינאציע באוזה עיר על מספר שנים, זכה בליסענץ דהיינו רשיון בלעדית, על משך אותו הזמן, בכל הגלילות של אותה העיר, למכור בסיטונות [האלסעיל] כל מיני משקאות של י"ש, ובלעדו לא ירום איש את ידו למכור או לעשות י"ש, על פי דינא רמלכותא.
 - (2) הוא הגאון מוה"ר שלמה ברוך טענענבוים זצ"ל. נולד בשנת תקס"ה לפ"ק. למד אצל הגאון מוה"ר יוסף אבר"ק זבארוב. בצעירותו שימש כריין בק"ק זבארוב, ואח"כ נתמנה לראב"ד ק"סטרפקוב. נרפס ממנו ספר חירושי דשב"ט. נפטר ביום ה' לחורש אדר הראשון שנת תרנ"א לפ"ק. — העתק ממכתב זה הגיע אלינו מאת אחר מנכרי הגה"ק משינאווא זי"ע. תשואח"ח לו.

אתה תמזוג כרצונך, כי אתה מוחזק בהאוראנרע מקדם, וגם אנכי אמזוג ברשות השר מהכפר, והי' פועל אצל הפריץ להסכים, האם לא הי' מקחים את שיניו בטענה זו, הלא הוא ג"כ השגת גכול שלוקח בגזילה חלק מהאוראנרע שהיא בחזקתו בזה המקום כל הזכות מהמשא ומתן של י"ש והוא רוצה לגזול מקצתו, הוא בודאי עובר על חמ"ר תקנת הקרמונים, ומה לי קטלי' כול' ומה לי קטלי' פלגא.

לזאת הנני מזוהרך שלא תלך בדרך עקלתון, ובן אחי הרב המאה"ג מ' משה ג"י אב"ר רק' בארדיואב³ כתב אלי בנדון זה בהיותי בקרעניצא זה שנתיים, וכתב אלי שישכים לרעתי, ולאשר לא הי' אז מוסכם מפי הרבנים אם כל החזקה של הפ"פ נוחגת עתה כמו כימי שרי הכפרים, לא השבתי אז, ועתה ימחול להראות את מכתבי זה לב"א מחו' הרב החרוף אב"ר רק' בארדיואב יצ"ו, לרעתי כי גם הוא אומר כן. יהי' איך שיהי', לא תעשה דבר ולא חצי דבר עד שיהי' לך היתר מפי ב"ר של שלשה, באם שיש לך איזה טענה, היינו שר' יעקב רוצה בהרב רק' לארמור הקבוע בגליל של הכפר, וגם אתה תברור לך איזה רב שתמצא, והם יבררו שלשה, וידונו רין אמת לאמיתו, אז תעשה כרת ותצליח. כנפש ידריך מצפה לטובתך,

הק' יחזקאל שרגא הלכרשטאם

(3) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"ר עמוד י'.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תשובה על ענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר עקיבא סופר אבד"ק פרעשבורג ז"ל⁽¹⁾

ב"ת. פ"ב ד' והי' ברכה תרצ"ה לפ"ק.

שוכט"ס לכבוד הרבני המו"מ בתו"י עוסק בחוקי חורב מוכתר בנימוסים כש"ת מו"ה בערל וויניגער נ"י בעיר טעפליץ.

אחרשה"ט. קבלתי מכתביו, אמנם לא הייתי אז בביתי כי הלכתי למרחץ מ"ב? לעסוק ברפואות בעהי"ת הרופא לכל בשר, ואח"כ כשבאתי לביתי הייתי מוטרד מכל צד בפרט בימים הק' שעברו עלינו לטובה, ואתו הסליחה אם אחרו פעמי תשובתי ער כה, וגם היום נקיטנא נפשאי בקצורי להשיב על הערותיו אשר העיר עליהם במכתבו.

(א) למה להתפלל במנין עשרה די ברוב אם ששה לא התפללו, ובברהמ"ז צריך לדובא רמינכרא (ברכות דף מ"ו).

תשובה: בברכת המזון לומר נברך לאל' צריכין מרינא רוקא רמינכרא שאכלו כזית דגן, ושלשה אפילו ירק מצטרפין, ויש בזה קולא שאין צריכין כל השלשה שאכלו כזית, ואוליגן בתר רוב להקל, משו"ה צריך דובא רמינכרא, משא"כ בעשרה לומר קריש וקרושה שאין ערה פחות מעשרה, ואם ישנם שם עשרה אע"פ שכבר התפללו כל או"א ביחד יכולין להצטרף לומר קריש וקרושה כשיטת המחבר בסימן ס"ט או"ה, נהי דהרב"ז חולק ע"ז כמבואר במג"א שם, אבל כ"ע ס"ל אם יש אחר שלא התפלל עדיין יכולין לפרוס על שמע עבדו אפילו מי שכבר התפלל, א"כ רי בששה רהוי רוב שלא התפללו שיכול הש"ץ לומר תפלה בלחש, עיי"ש, והרבדים קילורין לעינים.

(ב) מה שעושין סעודה ביום המילה יש סמך לזה כמש"כ התוס' שנאמר ביום הגמל, והעיר למה לא עושין סעודה כפשוטו ביום הגמל.

תשובה: דעיקר דרשה נמצא בפרקי רר"א שמסמין על זה לעשות סעודה ביום המילה ושוב מנין לנו לומר כפשוטו, ועוד לפמש"כ בתורה תמימה שעיקר הסמך של פרקי דר"א שכבר נאמר ויגדל הילד ויגמל, והי' לו לכתוב ויעש אברהם משתה גדול ביום ההוא שקאי ארלעיל על ויגדל הילד, אלא שקאי באמת על יום המילה לבר ביום ה"ג מל, וא"ש.

(ג) מה שהעיר על דברי הירושלמי מובא ברא"ש סוף ר"ה וישראל מנלחין זקנם, שסתם גילוח בתער. — ל"ק כלל, מצינו הרבה פעמים שגילוח במספרים קרוי ג"כ גילוח, עיי' גמ' מכות כ"א.

(1) ראה אורותיו בכר"ש קונט' פ"ג עמוד כ"ז. — תשובה זו הגיעה לירינו מאת יירינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(ד) מה שהעיר בדבר חק יעקב (סי' תמ"ג) שהביא מרש"י ב"ק שעובר בכל יראה שיש שעות ולמעלה, עיין נוב"י או"ח מהר"ק סי' כ', ולא ידעתי מה כוונתו בקושיא ממשנה דף יו"ד על דברי חק יעקב.

(ה) מה שהקשה כמאן מצלינן האידנא אקצורי ומריעי כר"י (ר"ה ט"ז ע"א), מנמ' ע"ז (דף ג"ה ע"א) ביום פלוני, על דברי ר"ת שחולק בין רפואה. — ל"ק כלל שמה שנאמר בנמ' ע"ז סם פלוני ביום פלוני, היינו אם גזרו יסורין שיבאו ח"ו על האדם, ונגזר ג"כ שילכו ביום פלוני, ור"ת פירש שנגזרו יסורין על האדם סתם מבלי שנשבעין שילכו ממנו, וע"ז מצלינן שישלח הקב"ה רפואה ויתרפא מן היסורין, ודברי ר"ת עולין כהוגן למעיין בדבריו.

(ו) מה שהביא מספר אור המאיר, ספר זה אינו במחיצתי, ולא עיינתי בדבריו ולא ראינו אינו ראי', ועד היום לא שמעתי מזה שצריך דוקא לקרוע עור הפריעה בצפורן.

(ז) מה שכתב אודות מילת שני הילדים, מאחר שלא נודע לי טעמו ונימוקו של הדין מפראג נ"י, מובן שלא אוכל לחוות דעתי בזה, כי בודאי הורה כהלכה וכרת.

(ח) מה שכתב וביקש אודות עליתו לאה"ק, הקשה לשאול ממני כי אין הרבר תלוי בי כלל . . . וד' יזכהו לעלות לציון ברנה ונזכה כולנו במהרה לראות בכנין על הר מרום הרים.

כאות ונפש הרוש"ט, מצפה לחסדי ד', כותב מתוך טרדות מרובות,
חק' עקיבא בהג' מהרשב"ם זצ"ל

עוד על הנ"ל

מהרב הגאון מוה"ר שלום נח לאנדא אבר"ק ווערעצקי הי"ד

ב"ה. ה' נשא ב' ווערעצקי יע"א.

למאן דלא קחזינא אברכינא שלום שלום לכבוד הרבני המופלג
בהפלגת התורה ויראה במדע וחכמה כלולה מו"ה בערל ווייניגער
שליט"א.

הן קבלתי מכתבו אבל לא הייתי בביתי ערך שני שבועות כי הייתי בניסדא
אצל חתני הרב שליט"א, וכשבאתי לביתי הקיפני סרדין בעניני הלכות הנחוצין
לשעתך, עכ"ז לקחתי לי פנאי לכבודו להשיבו בקיצור על ראשון ראשון.
ע"ר אשר שאל אמאי מצרכינן בברכת המזון רובא רמנכר ובתפלה דיו
כששה. — ידירי רבר זה הוא פלוגתא בכל הש"ס גם בין ראשונים ואחרונים
ולפעמים נראה להם להחמיר דוקא ברובא רמינכר, ולפעמים מקילין ברוב
מצומצם, עי' תוס' חולין דף קכ"ג ע"ב בר"ה עולת העוף, מוכח שהוא לפעמים
משום נזירה להצריך רוב הנראה לעינים, ועי' ברש"י חולין דף כ"א ע"א בר"ה
שרומין לשנים, שמחלק בין לכתחלה ובין ריעבר, ע"ש. ועי' ברשב"א חולין דף
כ"ט ע"א בר"ה אי מחצה על מחצה, עיי"ש שמסביר קצת הענין. ועי' בטו"ז יו"ד
סי' כ"א ס"ק ב' שהוא בכמה מקומות פלוגתת ראשונים, ועי' פרמ"ג שם מ"ז
ס"ק ב' בשם פר"ח שמה"ת סגי ברוב מצומצום, דק מדרבנן הצריכו בכמה
מקומות רובא רמנכר, וגם בתפלה בציבור יש חילוקים בין האחרונים, עי' פמ"ג
או"ח נ"ה מ"ז ס"ק א' שאם נשתיירי רובן כ' מסתברא דלא בעינן רובא רמנכר
כ"א ששה, וכעת לא מצאתי ועוד אבאר, עכ"ל. גם בס' קמ"ג גבי קרה"ת שם
א"א ס"ק א' כתב ג"כ כלשון הזה, ויראה רששה סגי שישתיירו. ובא"א מהנה"ק
מבוטשאטש סי' נ"ה סעי' ב' מצריך שבעה רובא רמנכר גם בתפלה, ובששה
מסיים בצ"ע. ובמקומות הרבה אשר נלאיתי לרשום כל המקומות שמיירי מזה,
בכמה מקומות החמירו ובכמה מקומות הקילו. ולפי"ר בתפלה ובקרה"ת מיירי
שה' מנין רק ריצאו מקצתן שה' בחזקת חיוב, על כן כל זמן ראיכא עכ"פ רוב
מצומצם לא יצאו מחזקת חיוב, אבל בברהמ"ז שרוצים להכניס לתורת חיוב
בברכת השם, אינם יכולים עד ראיכא רובא רמינכר, והוא מסתבר.

(1) נולד בשנת תר"ל לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר משב רוב לאנדא אבר"ק ווערעצקי
זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אברהם עבקר ראטענבערג אבר"ק
סקאליע זצ"ל. בשנת תרנ"ט לפ"ק נתקבל לאבר"ק ווערעצקי. נהרג על קידוש ר' במחנה
אשוויץ ביום כ"ז לחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק, הי"ד. — תשובה זו הגיעה לידינו מאת
נכדו ידירנו האברך היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה שלום נח לאנדא נ"י. זכרה לו
אלקי לטובה.

וע"ר אשר שאל רסעורת ברית מילה הוא רק רמו מהגמל לפי"ר התוס', אמאי לא מצרכינן ביום הגמל ממש. ירע רסעורת ברית מילה אמת שהרמו הגמל, אבל לא רק רעת תוס', עי' בביאורי הגר"א יו"ר סי' רס"ה ס"ק מ"ז שמבואר כן בפרקי רר"א והוא ררש גמור גם במדרש תנחומא פ' תצות ולכמה פוסקים הוא ראורייתא, עי' בשערי תשובה תקנ"א ס"ק ל"ג רלכמה פוסקים הוא ראורייתא, ועי' בס' ברית אבות על מצות מילה שמאסף הפוסקים בענין זה. — ועי"ש בספר ברית אבות שהקשה ג"כ קושית כמ"ע למה אין אנו עושין סעורה ביום הגמל ממש. גם למה נכתב סעורת ברית מילה רק בדרך רמו, עי"ש שרוחק א"ע למצוא טעמים עי"ש.

ואשר שאל הנוסח בזוהר ולא על בר אלהין סמיכנא², עי' בספר קיצור של"ה שכתב הנוסחא אמתית, ולא על מלאכא רשמיא סמיכנא, ועי' בספר שלמה מול ארר שכתב טעמא על הנוסח של"ה, כמרומה לי שכתב ג"כ כמ"ש כמ"ע, ואין ספר זה כעת תח"י. אבל כשאני לעצמי אני אומר ג"כ הנוסח שלנו, ואני מפרש רתיבת בר הוא תרגום של חוץ, ופירושו, ולא על חוץ מאלקי סמיכנא. וע"ר אשר שאל שמבואר בהרא"ש בשם ירושלמי שמגלחין זקנם בער"ה, הא הטור בס' תקפ"א הל' ר"ה מעתיק ג"כ זאת בשם המדרש. אבל מ"ש כבודו דסתם גלוח הוא בתער, איני יודע מה ראה על ככה, הא בגמ' מבואר איפכא, בגמ' מכות דף כ"א, לא יגלחו, יכול במספרים, ת"ל לא תשחיתו, איזהו גילוח שיש בו השחתה חוי אומר זהו תער, מפורש יוצא דסתם גילוח שלא נאמר בו השחתה סתמא במספרים. וכן פירש רש"י שם בפירוש, דמספרים מגלחין ואין בו השחתה, עי"ש, ע"כ הלשון במדרש ג"כ דמגלחין במספרים, כי כן הי' מנהגם.

וע"ד אשר שאל בר"ה דף ט"ז שתירוצין ר"ת הוא נגד גמרא ע"ז דף נ"ה. — עי"ש היטב בחידושי אגדות ע"ז שם, ולא תקשי לי' כלל, שכתב שם על הגמ' שמשביעין על היסורים שלא יצאו רק בזמן פלוני שהוא רק באם לא עשה תשובה, אבל כתשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, בזה מתורץ הכל, דבאמת קשה על גמרא זו קושית הגמ' ר"ה כמאן מצלינן האידנא, דאם בשבועה שלא ילכו עד זמן פלוני, מאי מהני התפלה. גם קושיות התוס' מי לא מצלינן רפאנו וברכת השנים שלשה פעמים בכל יום. אבל באמת לק"מ, כי אנן פסקינן כרב יצחק שמתרץ יפה צעקה בין קודם גזר רין ובין לאח"כ, רתשובה ותפלה מעבירין את רוע הגזירה, והתירוצין דר"ת הוא רק לפי"מ דקס"ד לפני תירוצו דר"י, אל לפי"מ שפסקינן כר"י לק"מ כמאן מצלינן, ור"ת ג"כ מודה דהגזירה הוא על הכל, על הבאתן ועל חזרתן, רק בתפילה מעבירין הכל, וכך הוא הגמ' במס' ע"ז וכמ"ש בחידושי אגדות, עי"ש.

וע"ד אשר שאל על החק יעקב שמדקדק מרש"י ב"ק כ"ט שעוברין על כל יראה בער"פ, ומרש"י פסחים יו"ד ע"ב אינו מוכח כן. — אמת שהמהרש"א

(2) דמבואר בירושלמי מס' שבת סוף פרק במה אשה, דכשאמר נבוכדנצר, דמי לכר אלקין (דניאל ג', כ"ה), ירד מלאך וסמרו על פיו, יעו"ש.

מוכיח כן מפירש"י פסחים שאינו עובר ער הלילה, וכן כ' בתוס' יו"ט, ובסתירת דברי רש"י כבר קרמו בס' חוקת הפסח. — אולם באמת כבר כתבו המפורשים דאין משמעות ברש"י בכ"ק כלל, רק הוא שני דברים, שמשש שעות אינו ברשותו, ובלילה הוא עובר בכ"י, וכן מפורש בצל"ח בפירושו רלהני פוסקים שמוכרים שאינו עובר ער הלילה, המה מפורשים דר"א תרתי קאמר, שמשש ולמעלה אינו ברשותו, ובלילה גם לענין ב"י. גם בספר מחוקק יהודה הביא כן בשם ס' נצח ישראל דפירושו ברש"י כן, שהוא שני דברים, עיי"ש. הן אמת מפירש"י דף ר' ע"א בר"ה בין לר"מ בין לר"י מוכח ג"כ דעובר על ב"י לאחר חצות, אבל איכא מהמפורשים דרחקו ג"כ שאין ראוי, עיי"ש.

ומ"ש בענין הפריעה, הספר מהגאון מלובלין אינו ת"י, אבל בכל המקומות מפורש להיפך. — הנה במנ"ח מבואר דהמילה אשר נצטוה אברהם אבינו הוא רק על המילה ולא על הפריעה, שהפריעה הוא הלל"מ. ובס' דרך פקודיך מהגה"ק ר' צ"א ז"ל כתב שאינו מחויב לעשות שום מעשה הפריעה, אפי' פרעו גוי או מומר ג"כ יצא, שראה הרבה פעמים שעושה מעשה החיתוך ועי"ז נופל כל העור הפריעה מעצמו ואין בזה שום מיחוש, עכ"ל. גם בתשו' מהר"ם שיק יו"ד סי' ר"מ שם באמצע תשובה כתב שהיכא שעור הפריעה נחתך יחד עם עור החיתוך, או שנחתכין ונופל מעצמו, לא שמענו מעולם שום פוצה פה ומצפצף, עכ"ל עיי"ש. גם בס' ברית אבות כ' כלשון הזה, יש מוחלים אומנים שעושין החיתוך על צד הזהירות שיהי' נראה כמו חלון, היינו שנחתך קצת ג"כ מעור הפריעה, ואז הפריעה נעשה בקל, ואם בשעת החיתוך חתך ג"כ בעור הפריעה, ועי"ז נפלה כל הקרום של הפריעה ער למטה מהעטרה יצא וא"צ שום פריעה ורי בזה, עכ"ל, כ"ז העתק מס' שלחן גבוה. גם בס' אות שלום כתב ג"כ כלשון הזה ג"כ, ומביא ג"כ מס' זרע אמת הספררי שאם נחתך עור הפריעה עם עור החיתוך די בזה וא"צ שום תיקון אחר. — ולפי"ר לעשות חלון בעור הפריעה לית בזה שום חולק שהוא טוב שיהי' בנקל הפריעה, רק לחתוך כ"כ שיפול כל עור הפריעה שלא יצטרך לעשות שום מעשה הפריעה, אפשר ע"ז מפסק הגאון מלובלין שלא לעשות כן לכתחלה, רק הספר שלו אינו ת"י, ע"כ אינו אומר בדעתו דבר ברע.

וע"ר אשר שאל ברש"י ר"ה גבי מעשר דגן, הא צריך עיונא ואין לי פנאי כעת לעיין, ואי"ה עוד אעיין בזה.
והנני בזה ירירו דורש שלום תורתו,

שלום נח לאנדא

הערות בדיני במה, ובמס' יומא

מהרב הגאון מוה"ר משה ישראל סילמאן ז"ל (הי"ד)¹
ראבד"ק בארדיוב

ב"ה. א' חקת בלק אסטראווצא יע"א.

אל מעלת כבוד הרב האי גאון הגאונים מרא דכולא תלמודא רבן של כל בני הגולה שר התורה אשר מאור תורתו אורו עיני כל ישראל בכל מושבותם עטרת תפארת ישראל פאר הדור והדרו מפורסים בכל קצוי ארץ כקש"ת מוה"ר רבינו יוסף ראזען שליט"א הגאבד"ק דווינסק.

אחדשכקתה"ר שליט"א באימה וביראה כמשפטו דמר. הנני בזה להציע לפני מעלת כ"ק הדר"ג שליט"א את אשר העירותי באיזה מקומן בספרו הנחמד "צפנת פענח" על הרמב"ם ז"ל ספר הפלאה.

(א) בחלכות נדרים פ"א הל' י"ב כ' כהדר"ג שליט"א להסתפק גבי מנחה בבמה אם השיריים שייכים להעובד אף שהוא זר או להבעלים. לפענ"ד נראה להעיר בענין זה מרש"י מפורש זבחים (קא): ד"ה לא בבמה, דקאמר כהדיא דלרברי האומר יש מנחה בבמה קטנה אוכלין שירי' הזרים שהיו עובדין בבמה קטנה. [ודוחק להעמיד הפי' בדברי רש"י ז"ל דבאמת ה' אוכלין הבעלים רק דרש"י בא לומר הטעם דהותר אכילה בזרים בבמה קטנה אע"פ שהם זרים הוא משום דבבמה קטנה מותר להם גם לעבוד, והו' דוחק, דמשמעות דברי רש"י ז"ל לא משמע כן]. הרי להדיא דהשיריים שייכים להעובד ולא להבעלים.

(ב) בהל' ערכין פ"ו הל' י"ח העיר כהדר"ג שליט"א, דאפי' אליבא דידן דמקשינן ערל לכן נכר (זבחים כ"ב), לא אמרינן דכמו דב"נ כשר בבמה (במנחות ק"ט), כמו כן יהי' גם ערל כשר בבמה, דל"א כן, משום דהא דב"נ כשר בבמה הוא רק בשעשה תשובה, והא דמקשינן ערל לב"נ, היינו לב"נ שלא שב בתשובה דפסול גם בבמה.

הנה בתוס' זבחים שם ד"ה משום, כתבו דהך דב"נ דכתיב בקרא בן נכר וערל, מיירי אפי' בששב בתשובה, א"כ קשה מנ"ל דהא דמקשינן ערל לב"נ, היינו לב"נ שלא שב בתשובה דפסול בבמה, דלמא מקשינן לב"נ ששב דכשר בבמה, הא משמעות דב"נ קאי אתרווייהו.

אמנם בעיקר הענין שרצה כ"ג שליט"א להעיר דנימא דערל דמי לב"נ ששב בתשובה, נמצא לפי"ו דיהי' כשר ערל אפי' בכמת ציבור דנוב וגבעון, דהא

(1) נולד בשנת תרס"ח לפ"ק בעיר גאסטאנין לאביו הרב הגאון מוה"ר דוד סילמאן אבד"ק גאסטאנין ולאמו בתו של הנה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי אבד"ק אוסטרדאווצא זצ"ל. בשנת תרפ"ו לפ"ק נשא אשה בתו של הרב הגאון מוה"ר יחיאל נתן הלכרשטאם אבד"ק בארדיוב. זמן קצר אחר חתונתו נתקבל לראב"ד בק"ק בארדיוב. נהרג עקב"ש בשנת תש"ד לפ"ק. ר' ינקום דמו.

התוס' מנחות (קט.) ד"ה לא, כתבו בשם רש"י, רב"נ ששב בתשובה לא ה' פסול לעבודה רק בירושלים, אבל בנוב וגבעון ה' מותרין לעבוד, א"כ גם ערל דרמו ל', ג"כ כשר בבמת ציבור. וקשה עפ"ז על דברי רש"י זכחים (סח:) ד"ה זר, שכ' דאליבא דרב דאמר דמליקת זר מטמא בבית הבליעה ה"ה לערל, ולפי הנ"ל לשיטת רש"י בעצמו דערל כשר בבמת ציבור, א"כ אמאי יהי' מליקת ערל מטמא בבית הבליעה, הא אית ל' הכשירא בבמת ציבור, והו"ל כשמאל דאינו מטמא בבית הבליעה משום דאית ל' הכשירא דיוח"ב, דהכא לא שייך תי' הש"ס דמכמה לא ילפינן משום דכמה כחול הוא לגבי מקדש, דהא במת ציבור אינו כחול לגבי מקדש, דהא רש"י עצמו כתב במנחות (ז:) ד"ה וכ"ת, דכל עיקר הטעם דלא אמרינן דזר אית ל' הכשירא בכמה גדולה קודם שנברל אהרן הוא משום דאז עדיין לא נתקדש אהרן, משמע להדיא דאילו ה' הכשר בכמה גדולה לאחר שנברל אהרן הוי מיקרי אית ל' הכשירא, א"כ ערל דיש לו הכשירא בכמה גדולה דנוב וגבעון לאחר שנתקדש אהרן, שפיר מיקרי אית ל' הכשירא, א"כ אמאי יהי' מליקת ערל מטמא בבית הבליעה.

(ג) בהל' ערכין פ"ח הל' ח' כ' כהדר"ג שליט"א דאפי' בזמן נוב וגבעון ה' הבמות מותרים דק בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ.

יעיי' בש"ס קידושין (לז.), וברש"י שם ד"ה ודרי שבת, שכתב דר"ע קאמר דקרא דמושבותיכם גבי נסכים אתי לרבות כמה קטנה דחו"ל דתהי' מחויבת בנסכים, הרי להדיא דמותר לעשות כמה קטנה אפי' בחו"ל. ויעיי' ג"כ ברש"י זכחים (קח.) ד"ה ור"י, ובשיטה מקובצת שם (אות י"א), דכ' הטעם דר"י קאמר דכי כתיב הישר דממעט יחיד מהקרבנות חובות אבעינן הוא דכתיב, דהיינו כמה קטנה, משום דכמה קטנה הוא לפניו ככל אשר נבחר, הרי להדיא דמותר לעשות כמה קטנה אפי' בחו"ל.

(ד) בהל' מתנות עניים פ"ב הל' י"ח כ' כהדר"ג שליט"א דחינוך כהנים מבואר בתו"כ הובא בדברי הרמב"ם ז"ל הל' כלי המקדש פ"א הל' ט"ו דצריך דוקא ביום.

לא הבנתי דברי כהדר"ג שליט"א בזה, דהא בכהנים ליבא חינוך כי אם הקרבת המנחת חביתין, וזה צריך להיות ביום מקרא דביום צוותו, ואפשר צ"ל שם, חינוך כהן גדול, כי גם הרמז"ל והת"כ קאי אכהן גדול.

(ה) שם הל' י"א כתב כ"ג שליט"א להסתפק אם המלח של מנחת עומר כשר להיות מחו"ל.

הנה בחדושי מוה"ר יואל חסיד ז"ל מאמשימלאו מנחות פ"י משנה ד' כתב דמנחת עומר אין צריך מליחה, וחילי' דירי' מקרא, דבפ' ויקרא הפסוק הכתוב בקרא דוכל קרבן מנחתך במלח תמלח, בין הרי' מנחות הראשונות לבין מנחת ביכורים שהיא מנחת עומר, ואמאי לא כתב קרא דמלח אחר פרשת עומר, אלא ע"כ דרך ר' מנחות הראשונות צריכין מלח ולא מנחת עומר (ועיי' ש' שמיישב בזה קו' התוס' מנחות סז: ד"ה יצק), א"כ לדבריו ז"ל לא שייך ספיקא של כהדר"ג שליט"א בזה.

ודרך אגב אציע לפני כהרר"ג שליט"א איזה קושיות.

(א) במס' יומא (מט:) גבי איבעי' דשחט ומת מהו שיכנס אחר בדמו, אי אמרינן פר ואפי' בדמו של פר או אמרינן בפר ולא בדמו של פר. וכ' התו"י שם ד"ה שחט ומת, רמשה לא איבעי' לי' להש"ס בשחט ונשמא מהו שיכנס אחר בדמו, משום רכיון שהראשון חי והקרוב שלו, הוי השני שליחו של ראשון ופר עצמו קרינן ב'.¹

ודבריהם תמוהים מאוד מש"ס מנחות (פז.). דמקשה הש"ס דלא מהני הזאות פרו של כ"ג בכ' דעות אלא למ"ד בפר ואפי' בדמו של פר, ואי נימא כדברי התו"י הנ"ל דבנשמא כ"ע מודים דבפר ואפי' בדמו של פר, א"כ משכחת שפיר אפי' למ"ד בפר ולא בדמו של פר ב' דעות בהזאות פרו של כ"ג, כגון נשמא הכ"ג ושמש אחר תחתיו דבזה כ"ע מודים דאפי' בדמו של פר, וצע"ג.²

(ב) ביומא (נא:) ובשבועות (י"ד.) קאמר הש"ס תלתא אשר לו כתיבא, חד שלא יביא משל ציבור, וחד שלא יביא משל אחיו הכהנים, וחד לעכב. וק' מנ"ל לאוקם האשר לו השלישי לעכב, הלא איצטריך להא דדרשינן בחולין (כב.) אשר לו, שלא יהא משל מעשר, ומנ"ל לעכב, וצ"ע.

(ג) ביומא (סב:) קאמר הש"ס לענין שעירי יוה"כ ששחטן בחוץ קורם הגרלה דפטור דאין ראוי להביא בפנים, ואמר לשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חזי דמחזי לעבודת היום. וק' לשיטת התו"י יומא (לט:) דהקדים עבודת חוץ לפני כשר, א"כ כיון רהיבא דאם עלו לא ירדו יש חיוב חוץ, א"כ מכ"ש בזה דבריעבד כשר ודאי יתחייב בחוץ, וא"כ אמאי פטור משחוט חוץ, הא חזי דריעבד לשעיר הנעשה בחוץ, וצ"ע.

(ד) יומא (מח.) בתוס' שם ד"ה או דילמא, הקשו דתיפשוש ידידיו כצואר בהמה דמי דאי ככלי שרת דמי א"כ כף למ"ל, יכנס הקטורת וכשיכנס לפני ולפנים יפזר הקטורת על הרצפה ואח"כ יאספנו. וק' דאפי' אי נימא דכצואר בהמה דמי מ"מ תקשי קו' התוס' דכף למ"ל יכנסנו בחפניו ויפזר הקטורת על הרצפה, ואי רכיון דכצואר בהמה דמי יופסל כשיפזרנו, הלא יש לו עצה דלאחר החפינה יקדש הקטורת בכל"ש ושוב לא יפסל כשיפזרנו, וא"כ ע"כ כתי' התוס' דאין יכול לעשות כן משום דהשתא לפני מלך בו"ד וכו', וא"כ היאך תפשוש ידידיו כצואר בהמה דמי, וצ"ע.

אחלה מאוד את פני כ"ק הדר"ג שליט"א שימחול נא להשיבני דבר על הערות אלו.

הכ"ד המתאבק בעפר רגליהם של ת"ח,

משה ישראל סילמאן

בלאאמור הנאבד"ק גאסטנין זצ"ל
ונבד"ק ארומור"ר מאור הנולד שליט"א
מפה אסטראווצא יע"א

(2) כבר הקשה כן בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סי' י"ד אות ב', יעו"ש.

בענין בצל שחתכו בסכין של בשר ואח"כ חתכו אותו הבצל בסכין של חלב

שאל כרייש

אב"ד ציריך

ע"ד חומרת הבית שלמה בסי' קס"ח, דאם חתכו צנון בסכין בשר או איסור, ואח"כ חתכו בסכין חלב, שנאסר הסכין, וכתב שלא יפה הם עושים המורים שמתירים בפשיטות. — והואיל ושאלה זו מצויה מאד בענין חתיכת בצל, נתתי אל לבי לבאר כפי שיעלה בירי בס"ד.

הנה בגמרא (חולין קי"א ע"ב) איתא, צנון שחתכו בסכין של בשר, דהיינו שבליעת הסכין נכנס לאוכל בדבר חריף, אבל אינו מבואר אם גם דבר חריף נכנס לסכין, והרי כתב רש"י בחולין ח' ב' ד"ה והלכתא אפילו בצונן, דבשר כשר בולע מסכין של איסור אבל אין סכין של חיתוך בולע מבשר של איסור ע"ש, וא"כ אפשר דה"ה בדבר חריף אין הסכין בולע. אך במ"א בסי' תנ"א ס"ק ל"א מבואר דעתו דגם כלי בולע מדבר חריף, ונראה שזה נמי מה שכותב הש"ך בסי' צ"ז ס"ק י"ט מספר התרומה, דבבר חריף הוי כמו בית שאור ע"ש, ולכאורה משולל כוונתו, דמה שיימא דבית שאור להכא. אבל נראה שלזה התכוין, דכמו שאיתא בפסחים (ל' ב') שביט שאור קשה, ושם הכלי בולע מחמץ, ה"ה בדבר חריף בולע הכלי מהדבר חריף.

והנה המ"א שם כותב, דאם חותכין זנגביל בסכין של בשר ודכין אותו במדוכה ונמצא המדוכה בלוע מבשר, ואחר כך דכין בתוכו בשמים, שאסור לאכול עם חלב. והאבן העזר ביו"ד סי' צ"ו חולק עליו מביאו גם החו"ד שם, ומעמו דבלוע מאוכל אפילו מדבר חריף אינו יוצא כולו וא"כ נחלש טעמו והוי גם בדבר חריף רק נ"ט בר נ"ט, וא"כ הטעם של בשר שנכנס להמדוכה דינו נמי כנ"ט בר נ"ט.

כרם לשאלתו של הבית שלמה בחותך צנון בסכין של בשר ואח"כ בסכין של חלב, לא מהני לן טענתו של האבן העזר, כיון שהטעם שקיבל הצנון הוא טעם הראשון, ואם חותכין אח"כ בסכין של חלב מתחבר אותו הטעם מיר עם הטעם שבתוך הסכין החלבי, והוי טעם שני באיסור, וזו טעמו של הב"ש במה שאסור את הסכין.

ושוב הביא שם הב"ש מדברי הפרמ"ג או"ח סי' תמ"ז (וכ"כ החו"ד ביו"ד סי' צ"ו) דגם דוחקא וחרף אינו מוציא בלוע מאוכל, וכמו שהדין נמי ברותח שאינו מוציא הבלוע מחתיכה לחתיכה בלי רוטב (ומהאי טעמא חולק החו"ד על דינו של המ"א במה שמחמיר במדוכה), אך סיים הב"ש דמ"מ אסור, דכמו שבלוע שמן יוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב, ה"ה שיוצא מחתיכה לכלי, ואף שאין כן דעת החו"ד בסי' ק"ה ס"ק ט"ו ובסי' צ"ז ס"ק"ה, הרי סותר את דברי

עצמו שבסי' צ"ו סק"ו, ששם תפס בפשיטות שאוסר, וכותב הב"ש שדבריו שבסי' צ"ו הם עיקר רשמן יוצא גם מחתיכה לכלי, וא"כ ממילא ה"ה בלוע בחריף שהוא שמן יוצא לכלי, וא"כ הצנן שנחתך בסכין של בשר והי' שמן, יוצא אח"כ אותה בליעה מהצנן להסכין השני.

אבל נראה, דהגם שמחמיר הב"ש לענין צנן, מ"מ כמה ששכח אצלנו יותר, שחתכו בצל, נראה להקל בזה. דהנה הבית מאיר ביו"ד סי' צ"ו כותב להתיר בדיעבד מילתא דשכיח שחתכו בצלים בסכין חולבת ונתנום בקדירה של בשר, כיוון דסתם סכין אינו ב"י, א"כ אין לנו בדיעבד להחמיר בתרי חומרות, היינו לאסור ג"מ בר נ"ט ברבר חריף שהרבה מתירין, ולאסור אינו ב"י משום דחורפא משוי ליה לשבח שגם בזה הרבה מקילין, ורק בצנן יש להחמיר בהני תרי חומרות יחד, כיון שבצנן דברו בנמרא, ע"ש. והגם שהבית מאיר אינו מקיל רק בבצל ששמו כבר בקדירה והוי דיעבד, וא"א ללמוד להקל בסכין שאפשר להכשירו, אבל לאירך ניסא יש בשאלת הסכין עוד סניף אחר להקל, דהיינו החו"ד שסובר בשני מקומות שאין בלוע אפילו שמן יוצא בלי רוטב מאוכל לכלי, וא"כ מה שהחמיר הבית שלמה בזה, היינו בשאלתו של צנן, אבל בבצל נראה שאין להחמיר בזה גם לענין סכין לכתחילה, כיון שיש לנו ג' צירופי היתר, א' ג"מ בר נ"ט, ב' אינו ב"י, ג' שיטת החו"ד שאין בלוע אפילו שמן יוצא מאוכל לכלי. ונראה עוד, דאפילו בצנן אם הוא גדול וחתכו מצד זה בסכין של בשר ואח"כ בצד השני בסכין של חלב, כיון שרעת הרמ"א בלאו הכי שמעיקר הדין אינו אוסר יותר מכרי נשילה, אין להחמיר בזה כלל, ובוזר בוראי שלא השתבשו אותן המורים המקילין שהזכיר הבית שלמה.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערך של ידידנו

הנה"ח הנכבד מו"ה יחיאל נפתלי ענגיל נ"י מלונדון

בהלקח מאתו אחותו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בענין איסור אכילת מעשר שני קודם שנכנס לירושלים

אברהם שמשון בראדט

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

במסכת מכות (דף י"ט:) אמר רב אסי אמר רבי יוחנן מעשר שני מאימתי חייבין עליו משראה פני החומה, מ"ט דאמר קרא לפני ה' תאכלנו וכתוב לא תוכל לאכול בשעריך וכל היכא רלא קרינן ביה לפני ה' תאכלנו לא קרינן ביה לא תוכל לאכול בשעריך. ותקשו האחרונים מגמרא זו על רשיז"ל בכמה מקומות בש"ס שמשמע מרכריו רעוברים על לאו רלא תוכל לאכול בשעריך אע"פ שעדיין לא נכנס לפנים מן החומה, רבמס' יומא (דף ט'). איתא, תנן התם הנחתומים לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא תרומת מעשר וחלה, בשלמא תרומה גדולה לא דתניא לפי ששלח בכל גבולי ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה לבר, מעשר ראשון ומעשר עני נמי לא המוציא מחבירו עליו הראיה, אלא מעשר שני נפרשו ונסקו וניכלינהו בירושלים, וברש"י שם, נפרשו ונסקו שהרי יש בו איסור לא תוכל לאכול בשעריך. ותמוה הלא ליכא לאו אם עדיין לא נכנסו בירושלים. ובבבא מציעא (דף צ'). תניא חדא פרות המרכסות בתבואה והדרשות בתרומה ומעשר אינו עובר משום לא תחסום, ותניא חדא שעובר משום כל תחסום וכו', אבע"א במעשר שני והא ר"מ דסובר מעשר שני ממון גבוה והא רבי יהורא דסובר שממון הדיוט הוא (דהיינו לר"מ דסובר שממון גבוה לא מיקרי דישו משא"כ לרבי יהודה) ולרבי יהודה הא בעי חומה, ופירש"י שאסור לאכול חוץ לחומת ירושלים והיכא אתא לא תחסום ורוחה לאו רלא תוכל לאכול בשעריך. וג"כ תמוה היא הלא לא נכנס לירושלים ולמה איכא לאו רלא תוכל לאכול.

ונראה ליישב זה בהקדם דברי התוס' במכות (י"ט: ד"ה אמר רבי יוחנן) וז"ל, וקשה כיון דקודם שיראה פני החומה ה"נ דמותה לאכלו חוץ א"כ למה הוזקק לעולם לפדות מעשר שני וי"ל דוודאי ליכא לאו אבל עשה איכא דכתיב וצרת הכסף בדרך אבל בלא פדית לא. אמנם הרמב"ם (בפ"ב מהל' מעשר שני ה"ו) כתב שהאוכל מעשר שני קודם שנכנס לירושלים מכין אותו מכות מדרות, ובספר שירי מנחה על המנחת חינוך ובספר מעין החכמה (בבא מציעא ק"ו) כתבו, דע"כ הרמב"ם לא יסבור כתוס' זה דאיכא עשה קודם שנכנס לירושלים, ראל"כ מהיכי תיתי יש בו מכות מדרות על עשה מן התורה, והתינח אם אינו אלא רין דרבנן מובן, ועיי"ש. ובספר העיר הקודש והמקדש (חלק ג' בפרק ב') הקשה ע"ז קשות, דהלא בסנהדרין (ק"ב.) אמר רב חסדא שם ראע"פ דפליגי ר"מ ורב

יהודה אם עיפה של מע"ש מחויבת בחלה או פטורה, זהו דוקא בירושלים שר"מ סובר דממון גבוה היא ואינו נקרא עריסותיכם ור"י מחייב בחלה משום רממון הריוט היא אבל בגבולין ר"ה פטור, ופירש"י ראסור באכילה א"כ לא נקרא עריסותיכם אפילו לר"י. חזינן מזה בפ"י שאסור באכילה מן התורה חוץ לירושלים, וע"כ כתוס', ראיכא עשה של וצרת הכסף בירך ואכלת לפני ה', וא"כ א"א לומר שהרמב"ם סובר ראיכא רק איסור ררבנן קורם שנכנס לירושלים.

ונראה בזה, רהנה המנחת חינוך (מצוה תמ"ב) חקר אם יש מצוה באכילת מעשר שני בירושלים, ולכאורה תלוי בתוס' זה, דאם נימא רעוברים על עשה אם אוכלים חוץ לירושלים אז ע"כ צריכין לומר שמקיימין עשה באכילתו בירושלים, ולפיכך עוברים על עשה אם אוכל מעשר שני חוץ לירושלים, אבל הרמב"ם והרמב"ן שניהם לא הביאו במנין המצוות שיחיה מצוה באכילת מעשר שני בירושלים, (וזה יהיה לכאורה ראייה להאחרונים הנ"ל להרמב"ם אין עובר על עשה אם אוכל חוץ לירושלים, כיון שגם בירושלים אינם מקיימין עשה).

ונראה דזה תלוי בפלוגתת ר"מ ור"י אם מעשר שני ממון גבוה או ממון הריוט, בהקדם רב"ר הקרן אורה בזבחים (דף ק"ט.ט). שרצה לחדש רמעשר שני בזמן נוב וגבעון שאוכלים מע"ש בכל ארץ ישראל אז הכל מודים שממון הריוט הוא, והיינו משום דבאמת היתר אכילה משוי ליה כהריוט, אלא ר"מ סובר דכיון דקדיש הוא לאכול דוקא בירושלים שפיר הוא ממון גבוה, אבל בשעת היתר אכילה בכל מקום אז אפילו ר"מ מודה דממון הריוט הוא, עכ"ד.

ויש להסביר דבריו, דאם צריכין לאוכלו בירושלים דכתיב לפני ה' תאכלנו, אז כיון דאיכא מצות עשה באכילתו, א"כ מקיימין עבודת גבוה באכילתו ולא נקרא אכילה של הריוט בכלל, (כמו שכתב רש"י בחולין ק"כ.). ולפיכך לא אמרינן רנבילה הותרה בכללה אצל כהנים מדאישתרי מליקה גביהו לפי שמליקה אינו בכלל אכילת הריוט שהוא אכילת גבוה, אבל אם אינם מקיימים עשה באכילתו אז שפיר נשאר ממון הריוט מרחזינן שמתר באכילה, ואשר ע"כ בזמן נוב וגבעון שמתר לאכול בכל ארץ ישראל ולא מתקיים לפני ה' תאכלנו ליכא מצות עשה ע"כ שפיר נשאר ממון הריוט, ודו"ק בזה.

ולפי"ז נראה לומר, לר"י שסובר דמעשר שני ממון הריוט היא, היינו משום דליכא מצות עשה באכילתו, ע"כ לא נקרא עבודת גבוה באכילתו ושפיר הוא ממון הריוט, אבל ר"מ סובר שנתקיים מצות עשה באכילתו, ע"כ ממון גבוה היא. ואם כנים הרברים, י"ל דלר"י ע"כ דלא מקיימים מצוה באכילתו בירושלים, א"כ בחוץ לירושלים א"א לומר שעוברים על עשה באכילתו שם, וא"כ נשאר קושית התוס' למה נזקק לפרות מעשר שני, יאכלם ככה בחוץ, וע"כ צריכין לומר דלר"י שפיר עוברים על לא תוכל לאכול בשעריך גם אם לא נכנס עדיין לפני מן החומה, והא ראמר רב אסי אמר ר"י דאינן עוברים ער שיראה פני החומה, זה דוקא לר"מ דסובר ממון גבוה היא, וע"כ איכא עשה באכילתו, וא"כ שפיר עוברים על עשה אם אוכלים בחוץ לירושלים, ע"כ שפיר יכולים לומר שהלאו של לא תוכל לאכול עוברים רק אם נכנס לפני מן החומה, ודו"ק.

ולפי"ז מיושב שפיר דברי רש"י בב"מ (דף צ'), שפירש אליבא דר"י, שהגמרא מקשה שם אליביה הא בעי חומה, וע"ז כתב רש"י שעוברים על לא תוכל לאכול, וזה נחא אליבא דר"י ששפיר עוברים על לא תוכל לאכול אפילו קודם שנכנס לירושלים.

ובזה נבוא ליישב דברי רש"י ביומא הנ"ל, דהנה הגבורת ארי ביומא הקשה, מאי קמ"ל שחייב בחלה הלא חיוב חלה היא משעת גלגול וזה נעשה ביד הלוקח דהיינו ביד הנחתומים, והמוכרים בוודאי לא הפרישו חלה, וכתב דהחידוש היא שמטבל חייבין להפריש חלה, דאע"ג דתניא בחלק נבי פלוגתא ר"מ ור"י אם יוצאין בעיסה של מע"ש בירושלים, אבל בגבולין הכל מודים שאין מחויב בחלה, והטעם לר"י משום דסובר כיון דאין לה היתר אכילה לא מיקרי עריסותיכם ואפילו פראו לאחר מכאן פטורה, וה"נ ה"א הואיל וחיוב טבל חל עליה קודם גלגול אין לה היתר אכילה בשעת חיוב חלה ולא קרינא ביה ראשית עריסותיכם ואפילו תקנו לאחר מכאן פטורה מן החלה, קמ"ל דחייב, עכ"ד הג"א.

ולפי"ז אפ"ל דהא דכתב רש"י לפרש אלא מע"ש נפרשו ונסקו לירושלים משום דאסור לאכלו בחוץ משום לא תוכל לאכול בשעריך, היינו משום דכיון דהמשנה אשמעינן חידוש של חיוב הפרשת חלה, וע"כ החידוש היא רק אם סוברים כר"י במע"ש דאע"פ שממון הריוט היא אפ"ה פטורין בגבולין משום דאסור באכילה בשעת חיוב חלה אע"פ דאפשר לפראו לאחר מכאן, אבל לר"מ דסובר דמע"ש ממון גבוה היא, אפ"ל דבאמת סובר דאם יכול לפראו לאחר מכאן שפיר חייב בחלה, אבל עכ"פ אין לו הכרח לדין זה, וא"כ לר"מ אין כאן חידוש שמחויב להפריש חלה, כיון דהחיוב חל ברשות הנחתומין, וע"כ המשנה אתי' כר"י, וע"כ שפיר כתב רש"י לפרש שעוברים על לא תוכל לאכול בשעריך אפילו קודם הכניסה לירושלים, ודו"ק בזה.

א"נ י"ל דהאי חידוש דאמרין דאם אינם יכולים לאוכלו לא מיקרי עריסותיכם או רישה, זה דוקא לר"י, אבל לר"מ דסובר דפטור מעשר שני בגבולין מן החלה משום דממון גבוה היא, אין ראיה לזה, וא"כ ע"כ האי חידוש דאמרין דטבל חייב בחלה אע"פ שאינם יכולים לאוכלם ולא מיקרי עריסותיכם, זה דוקא לר"י, ועכצ"ל שהמשנה אתי' כר"י, ודו"ק.

ועיי' עוד בערוך לנר (במכות י"ט.) שהקשה עוד על רש"י בבא מציעא (דף נ"ד.), דאיתא התם לימא כתנאי (הא דאם לא נתן את החומש במעשר שני אם פדוי אי לא) נתן את הקרן ולא נתן את החומש רבי אליעזר אומר יאכל רבי יהושע אומר לא יאכל אמר רב פפא לא דכ"ע חומש לא מעכב והכא בחיישינן לפשיעותא קמילגני מר סבר חיישינן לפשיעותא ומר סבר לא חיישינן לפשיעותא, ופירש"י דכ"ע חומש לא מעכב שיחא האוכלו לוקה משום לא תוכל לאכול בשעריך והא דקאמר רבי יהושע לא יאכל מדרבנן היא שמע יפשע ויתיאש ולא יתן חומש עוד, ע"כ. והנה הכא ע"כ צריכין לומר דאירי בגבולין, מרשייך פריון, דבירושלים אין פורין מע"ש, ואפ"ה כתב רש"י דעוברים על לא תוכל לאכול בשעריך.

ולפי הנ"ל מובן היטב, דהנה בירושלמי מס' מעשר שני (פ"ר ה"ב) אמר רבי יוחנן הקדש שפריו ולא הוסיף חומש הרי זה פרוי מעשר שני שפריו ולא הוסיף חומש הרי זה אינו פרוי, מה בין הקדש ומה בין מעשר שני אמר רב הילא הקדש יש לו תובעין (רהיינו הנזכרין) מע"ש אין לו תובעין (ולפיכך אם לא נימא שאינו פרוי לא יתן חומש עוד), רבי יונה אמר כמאן דאמר כנכסיו (לפי גי' הגר"א שם פירושו כיוון רמזון הדיוט היא חיישינן שלא יתן חומש שהוא קל בעיני ארם כיון דבלא"ה יכול הארם להשתמש בו) אבל למ"ד אינו כנכסיו מה בין הקדש למע"ש אמר רבי יוסי ולא כבר איתמר הקדש יש לו תובעין ומע"ש אין לו תובעין (רהיינו שרבי יוסי סובר ראין להביא דאיה רע"כ אתי' כמ"ד רמזון הדיוט היא ראי ממון גבוה היא מ"ש הקדש שפריו ומע"ש ראינו פרוי דו"ל שהקדש יש לו תובעין משא"כ מע"ש, אבל בעצם הסברא אפשר לא פליג רבי יוסי ואפשר דסובר ג"כ רמזון הדיוט קיל בעיני ארם ולפיכך חוששינן לפשיעותא). ועכ"פ היוצא לנו מזה, דלרבי יונה בוודאי הא דאמרין ראינו פרוי לפי שחוששינן לפשיעותא, זה רק אם ממון הדיוט, ואפשר דרבי יוסי ג"כ מודה לו כזה אלא סובר שראייתו אינה ראייה. ולפי"ז אתיא כמין חומר, דרב פפא בבבלי בבבא מציעא הנ"ל דמפרש הטעם שאין פרוי לרבי יהושע, משום רחוששינן לפשיעותא, ומדרכנן היא, ולפי הירושלמי ע"כ אתיא כמ"ד רמזון הדיוט הוא, וא"כ ע"כ סוברין דליכא עשה באכילת מעשר שני בירושלים, וא"כ אינם עוברים בעשה אם אוכלים חוץ לירושלים, והא דאסור לאכול חוץ לירושלים ע"כ משום לא תוכל לאכול בשעריך, ע"כ שפיר פירש"י לרב פפא הטעם משום לא תוכל לאכול בשעריך, ודו"ק בזה היטב בעזהשי"ת.

בענין יאוש שלא מדעת

יעקב יוסף הכהן שלאף

תלמיד ישיבת בני ציון דבאבוב

לונדון יע"א

בריש אלו מציאות (ב"מ דף כ"א) מבואר במשנה שהמוצא כריכות שיש בהם סימן אפי' בדרך נפילה ברה"ר הרי אלו שלו, ולרבה הביאור במשנה, דברה"ר הסימן עשוי לירדם ולא הוי סימן דבעלים מתיאשים, וברה"י שלא עשוי לירדם חייב להכריז. והקשו בתוס', אמאי ברה"י חייב להכריז הא הבעלים מתיאשים דסוברים שמא ברה"ר נפל ונדרס הסימן, ותרצו בתוס' דזה יכול לשער אי נפל לו ברה"י או ברה"ר.

והקשה הגאון רע"א, אמאי הקשו תוס' מסברא דברה"י מיאש מספק, הו"ל להקשות ממ"נ אי מתיאש מספק אמאי ברה"י חייב להכריז ואי לא מתיאש מספק

(שמא ברה"י נפל) אמאי ברה"ר הרי אלו שלו. ותירץ הגאון רע"א רזה לא קשיא, דלעולם אפשר לומר דלא מתיאש מספק, ואעפ"כ ברה"ר הרי אלו שלו דכיון דאי הוה ידע דנפל ברה"ר [אף שאינו יכול לדעת את זה] היה מתיאש הרי אלו שלו לרבא שיאוש שלא מרעת הוי יאוש, ורבה ס"ל כרבא [וע"כ הקשו תוס' מסברא דמתיאש מספק]. ובעיקר קושית תוס' כתב הגאון רע"א לתרץ, דאי נימא דלרבא לא אמרינן כריכות אנב דיקורי מידע ידעי, ומה דברה"ר הרי אלו שלו זה משום יאוש שלא מרעת, אתי שפיר דברה"י חייב להכריז דהא לא נתיאש ואף דאם ידע שנפל יתיאש [מספק שמא נפל ברה"ר], אבל היות ואם גם ידע שנפל ברה"י לא יתיאש, כה"ג לא אמר רבא יאוש שלא מרעת הוי יאוש [ולא אמרינן ברה"ר נמי דאם גם היה יודע דאדם הרימו קודם שנדרס הסימן לא היה מתיאש, דהה"ג, אמנם קודם שאדם הרימו כבר הוי יאוש. ומוכח מזה כמוש"כ החזון איש, דביאוש לא מהני חרטה וצריך קנין חדש, דאי לא נימא הכי אלא דאם מפסיק להתיאש נפקע היאוש, יקשה כנ"ל, שברגע שמצא אדם את זה, נפסק דין יאוש שלא מרעת, ועיין].

הרי למדנו מדברי רע"א ב' רינים. א) דאף אם האדם לא מתיאש לפי דעתו כלל, כיון שאם היה יודע את המצב האמיתי היה מתיאש, מקרי „יאוש שלא מרעת". ב) אף כשעומד לדעת שנפל ולהתיאש, ואילו ידע דבר שאינו יכול לדעת [כגון שנפל ברה"ה] לא הוה מתיאש, לא הוה יאוש לרבא. וצ"ב, אמאי לא נימא בכל יאוש שלא מרעת אי הוי ידע היכן החפץ לא היה מתיאש, ומ"ש מאילו ידע שהחפץ ברה"י כיון שאינו יכול לדעת זה.

והנראה דשני הרינים אלו יסוד אחד להם, בשנקדים לחקור בחירושו של רבא דלא בעינן יאוש בפועל, אלא דאם המצב מחייב יאוש הוי יאוש. ריש לפרש בשני אופנים, א) המצב של האדם, דהיינו המצב שיכול להשיג ועומד להשיג, והוא דאם לפי מה שעומד להשיג יתיאש הוי יאוש. ב) המצב של החפץ דאם החפץ אבוד ממנו ואין לו סכוי לקבלו, הוי מצב המחייב יאוש, ולא איכפת לן אם האדם עצמו אינו עומד להתיאש [לפי טעותו שיחשוב שהמצב אינו כן]. ודעת הגאון רע"א בזה, שרנים על המצב האמיתי של החפץ, ואם המצב האמיתי מחייב יאוש אז הוי יאוש. ולפי"ז יתבאר ב' הרינים דלעיל, דברין א', אף שהוא לא יתיאש, כיון שיחשוב שמא ברה"י נפל, אבל כיון שהחפץ ברה"ר והסימן עשוי לידרס והחפץ אבוד ממנו, א"כ הוי מצב המחייב יאוש, והוי יאוש לרבא, ולא איכפת לן דהאדם אינו עומד להתיאש. וברין הב', ברה"י חייב להכריז, דאף שהאדם עומד להתיאש שיחשוב שנפל לרה"ר, אבל מכיון דהחפץ באמת לא אבוד ממנו שנפל ברה"י, לא הוי יאוש, דיאוש שלא מרעת הוא אם המצב שהחפץ אבוד ומחייב יאוש ולא איכפת לן מדעתו של האדם וכנ"ל, ודו"ק בזה. [וזה התברר כבר שכתב רע"א דאף שעומד להתיאש אבל אם היה יודע שהחפץ ברה"י לא הוה מתיאש, ולא אמרינן נמי דאם היה יודע איפה החפץ לא היה מתיאש, ופשוט]. ולפי"ז נראה לחדש דין לדעת רבא, דאם אדם רואה סלע שנפלה

מפלוני והרימה קודם שננורע לבעלים, דלכאורה לרבא הרי אלו שלו, דהרי כבר קודם שהרים הוי יאוש שלא מרעת לרבא, אמנם להנ"ל אין הדין כן, רכיון שהמצב לא מחייב יאוש, דאיכא ארס שראה שנפל ממנו ויחזיר לו, לא הוי יאוש, ועיין היטב. ובזה יש ליישב לכאורה הגמ' לקמן (דף כ"ו:) ואמר רבא ראה סלע שנפלה נטלה לפני יאוש ע"מ לנוזלה עובר בכולן וכו', וכבר הקשו, דסלע דבר שאין בו סימן, ורבא ס"ל יאוש שלא מרעת הוי יאוש, ואמאי עובר. ולהנ"ל מתיישב מעצמו, דאיכא ארס שראה שנפל, לא אמר רבא הוי יאוש, וכמבואר לעיל. ובאמת עיין בחירושי הריטב"א [הישנים] לאחר שהאריך בקושיא זו כתב וז"ל, ואית דמתרצי דלא רמי הא לפלוגתא דאביי ורבא דלעיל, דהתם מיירי דמצא לפני יאוש ואין ידוע ממי נפל וכו' אבל הכא שראה המוצא ממי נפלה וכו' חייב לאהדרה משום השבת אבידה וכו', עכ"ל. ולכאורה ביאור דבריו כנ"ל ודוק. ואחר הדברים האלו תסתער עלינו קושיא חמורה, דאמרינן התם בדף כ"ו, ראה סלע שנפלה משנים חייב להחזיר מ"ט ההוא דנפל מיניה לא מיאש מ"ט מימד אמר מכרי איניש אחרינא וכו', עי"ש היטב בדש"י ובתוס' דקשיא להו, בשלמא לאביי דבעינן יאוש בפועל אתי שפיר דהכא הוא לא מתיאש, אבל לרבא דיאוש שלא מרעת הוי יאוש אמאי חייב להחזיר, ודש"י תירץ דהכא כאביי דס"ל לא הוי יאוש, ותוס' כתבו, דהכא גם לרבא לא הוי יאוש, כיון דהאי גברא לא יתיאש לעולם, דסבור לבייש אותו ברבים עד שיחזיר לו. [ונראה דאף אם לא יחזיר בפעם ראשונה לא יתיאש, דסבור לביישו בפני אחרים]. ונראה מתוס', דלא ס"ל כסברת רע"א, אלא כהצר השני דיאוש שלא מרעת תלוי במצב של הארס ולא במצב של החפץ, מתרי טעמא, (א) דאי ס"ל כרע"א לא קשה מירי קושיתם, דהכא שהמוצא ראה ליכא לסברת יאוש שלא מרעת כנ"ל, ותו, דמעצם דבריהם שכתבו דהכא לא יתיאש מעולם, סברתם הוא דיאוש שלא מרעת תלוי בזה אם הארס עומד להתיאש לפי מצבו, וע"כ תירצו דהכא לא עומד להתיאש, אמנם להרע"א הנ"ל, לא תליא בזה כלל, וא"כ דבריהם סתרי אהדרי, דלעיל הוכיח רע"א מקושיתם דאף אם הארס לא עומד להתיאש מספק כיון שמצב החפץ מחייב יאוש הוה יאוש, וא"כ תלוי במצב החפץ, והכא משמע דתליא במצב הארס, וצ"ע.

והנה יעוין עוד בתוס' (בדף כ"ב) ד"ה שטף נהר עציו קוריו ואבניו, מבואר מדבריהם, דבשטף נהר קוריו ומתחילה יכול להציל בקל ולבסוף אין יכול להציל, דבזמן שיכול להציל, הדינים הם כך, אם עומד שם ומדרף חייב להכריז וזה פשוט, ואם לא מדרף הרי אלו שלו דמוכח דנתייאש, ואם לא נמצא שם כלל, תליא באביי ורבא, דלאביי חייב להכריז ולרבא הרי אלו שלו. ולכאורה אמאי לרבא הרי אלו שלו, דהא אם ידע שנשטף כעת לא יתיאש, דהא יכול להציל, וא"כ אין כעת המצב של הארס עומד ליאוש, דהא אם ידע לא יתיאש. אמנם לסברת רע"א הנ"ל א"ש, דבאמת החפץ אבוד ממנו, דהא אינו עשוי לדעת שנשטף, וע"כ הוי יאוש. אמנם אם נאמר שדנים באם ידע מה שקרה לו אם יתיאש, הכא אם ידע יציל ולא יתיאש, ומוכח כדברי רע"א כנ"ל, וקשיא דלא הו"ל לתוס' לומר דלא יתיאש לעולם, דלא תליא בזה.

אמנם בקושיא זו יש לגמגם, דגם לפי הצד שדנים על האדם אם הוא במצב של יאוש, יש לפרש בשני אופנים. (א) שדנים על המצב שהוא יכול להשיג דאם ידע יתייאש הוי יאוש. (ב) שדנים על המצב שהוא עומד להשיג, ואם המצב שהוא עומד להשיג יתייאש הוי יאוש. ולהאופן הב', אין ראייה לרע"א מכאן, דכאן הוא עומד ליאוש, רהא אינו עומד לדעת מיד שנשמץ, ומלשון התוס' המובא לעיל, דאינו מתייאש לעולם, משמע כהצד הב', דאם בסוף יתייאש, הוי יאוש אף שעכשיו לא יתייאש, כיון שעומד ליאוש, ועיין וקצרתי.

ודרך אנב אומר בזה פרפרת נאה, דרש"י שפירש בדרך כ"ו דאתי כאבוי, ותוס' שכתבו דהכא מודה גם רבא דלא מתייאש לעולם, לטעמייהו אזלי, דרש"י פירש דאינו מתייאש משום דסובר להשביעו וא"כ אחר שישביעו יתייאש, וממילא לא שייך לומר דלא מתייאש לעולם, וכבר כתבנו דאין מתייאש לעולם דווקא, משא"כ תוס' שפירשו שאינו מתייאש משום שסובר לביישו ברכים, לעולם אינו מתייאש, דגם אחר שביישו סבור לביישו עוד, וזה לדברינו הנ"ל דלעולם דווקא. ועכ"פ סתירת ב' התוס' מרף כ"א ע"א לדרך כ"ו ע"ב, לכאורה קשיא טובא.

והנראה ברעת התוס', דס"ל שני הדינים, היינו דבין אם המצב של החפץ מחייב יאוש ובין אם המצב של האדם מחייב יאוש הוי יאוש לרבא, וע"כ בכריכות ברה"ר אף אם נימא שאינו מתייאש מספק הוי יאוש לרבא כיון שהחפץ אבוד, וכן בדרך כ"ב בשמץ נהר קוריו, כיון שהחפץ אבוד מקרי יאוש לרבא אף אם נאמר שאין האדם עדיין במצב של יאוש, אמנם בדרך כ"ו כיון שהמצב של החפץ אינו אבוד [דהא המוצא ראה וכן"ל], בכ"ז ס"ל לרבא דאם האדם עומד להתייאש הוי יאוש לרבא, אמנם כתבו דלא יתייאש לעולם, וע"כ משני הסיבות לא מקרי יאוש שלא מדעת [ורש"י התם שכתב דאתי כאבוי, אפשר דס"ל שם כדעת תוס' רק לא ס"ל כתרוצם, דלא יתייאש לעולם, וכמו שבארנו לעיל דלאחר שבועה יתייאש]. ולפ"ז א"ש אמאי לא תרצו באמת תוס' בדרך כ"א ע"א כרע"א שברה"י לא הוי יאוש כיון שהחפץ אבוד, דלדעת תוס' די אם האדם עומד להתייאש אף אם אין החפץ אבוד להקרא יאוש שלא מדעת וכן"ל.

עולת שבת בשבתו

ויגש

לכלם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות. אמרו רז"ל (מגילה ט"ז) אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו, אלא קמו קמו לו [שעתיד לצאת ממנו בן שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות].

וצריך לפרש א"כ, שהחמש חליפות שנתן לבנימין לא היו שוים אלא כחליפות שנתן לכל אחד מאחיו, באופן שלא ה' מקום לקנאה (מאחר שהיו שפלים וקלים משלהם, לא ככתונת פסים שה' יקר וחשוב מאד, מה שלא נעשה להם) רק מה שעשה מרמי אחת חמש, כדי שירגיש הרמו שנתכוין בו, ועל הכסף שנתן לו יתר על אחיו, לא יקשה בעיניהם, כי הוא אחיו מאמו, רק בדבר המלבוש ודאי יש קפידא, שהוא להתנאות בו והוא עצמו הרבר שעל ידו נתגלגל הרבר שנצטער בו, לא יתכן שיעוררהו.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל)

ויחי

בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בנות צערה עלי שור. וי"ל בדרך רמז בהקדם לפרש הכתוב במשלי (ר', כ"ה) עיניך לנוכח יביטו ועפעפוך יישירו נגדך. ולכאורה צריכין להבין מהו הכוונה בזה שאומר להביט לנוכח, ולמה חזר לומר ועפעפוך יישירו אחר שכבר אמר שיביט לנוכח. וגם מה שתלה כח הראי' בעפעפים אינו נכון.

ונראה שחירש בזה מוסר השכל, והוא עפ"י משאחז"ל (ירושלמי ברכות) עיני וליבא תרי סרסורי דחטאת, עין רואה ולב חומד וכלי המעשה גומרין. ולכך הזהיר שלמה המלך ע"ה שהעינים צריכים שמירה יתירה, וז"ש עיניך לנוכח יביטו ר"ל כל מקום שהארס הולך לא יביטו העינים רק לנוכח ולא לצדדין או לאחוריו שלא יראה רבר מנונה או שאר רברים האסורים לראות. ואפילו לנוכח, שמוכרח לראות כדי שלא יכשל בדרך כשהוא הולך, מכ"מ לא ישא עיניו למעלה כדי לראות למרחוק, רק יתן עיניו למטה שלא יראה רק מה שהוא לנוכח עיניו. ודבר זה נודע בחוש הראות שכשרוצה אדם לישא עיניו אז עפעפיו נכפפים למעלה, לאפוקי כשמסתכל כלפי מטה אז העפעפים מיושרים עומדים, וז"ש ועפעפוך יישירו נגדך, ר"ל כשיהי' עפעפוך מיושרים, אז עיניך לנוכח יביטו, ולא למרחוק כנ"ל.

(1) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונח באוצר הספרים אשר בכרישיש מוזעאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ירירנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

והנה יוסף הצדיק הי' שומר את עיניו בקדושה וטהרה שלא יסתכל חוץ לר' אמותיו, כדאיתא במדרש רבה (פל"ז) ר' הונא בשם אחא אמר, אשת פוטיפר ציערה אותו ונתנה שרתוע (פ' שפוד של ברזל) תחת צוארו שיתלה עיניו ויביט בה ואעפ"כ לא הביט בה, הה"ד (תהלים ק"ה) ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו, ע"כ. וזה הי' שורש קדושת יוסף הצדיק כמ"ש בתרגום יונתן ותרגום ירושלמי עה"פ בנות צערה עלי שור, שבנות מלכי ושלטני מצרים הי' זורקין לקדמי' תכשיטין של זהב כדי שירים עינו להסתכל בהן והוא לא הרים עיניו כלל, עיי"ש ובכ"ר פצ"ח.

וזהו ששייבא אותו יעקב אבינו, בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, שהי' מחונן במרה קדושה זו ששלט ומשל על עיניו שלא יראו דבר מגונה ח"ו, על ידי שקיים בנפשו ענין לנוכח יביטו עפעפיך יישירו נגדיך כנ"ל, ומדומם בשני תיבות אלו עלי עי"ן שהם ר"ת עיניך לנוכח י' ביטו ע'פעפיך יישירו נגדך, והוא רמז נפלא.

(הגאון מוה"ר יהורא ליב מזאלקווא זצ"ל²)

שמות

והי' כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא. י"ל בזה ע"ד הרמז, עפ"י הנודע אומרים ז"ל עה"פ כי יד על כס י"ה (שמות י"ז), דאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק, רחסר מתיבת כס"א אות אל"ף, ומשם הוי' ב"ה חסרים אותיות ו"ה, ולעתיד לבא יהי' השם שלם והכסא שלם. גם נודע מדברי חכמז"ל כי אין והי' אלא לשון שמחה. וזשה"כ, והי' כי תקראנה מלחמה, שבני ישראל יהיו בשמחה בעת שתהי' מלחמת גוג ומגוג, כי אז ימחה שמו של עמלק, ונוסף גם הו"א, שיתוסף אותיות ה' ו' א' החסרים, ויהי' השם שלם והכסא שלם. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וארא

לכן אמור לבני ישראל אני ר'. ובבעה"ט הביא ב' במסורה, הכא, ואירך, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום (במרכב כ"ה). וי"ל ההמשך עפ"י מה שכתב האלשיך הק' (בפ' קדושים) עה"פ ואהבת לרעך כמוך אני ר', דתיבת אני הוא מרת הדין, ושם הוי' ב"ה הוא מרת הרחמים, ועל ידי מה שמקיימים בנ"י ואהבת לרעך כמוך, נעשה ממרת אני, מרת ר', שהיא רחמים, עכדה"ק. וזה נרמז בדברי המסורה, לכן אמור לבני ישראל אני ר', שתתהפך לבני ישראל מרת הדין למרת הרחמים, ובאיוזה זכות, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום, ע"י שתשרה ביניהם אהבה ואחווה שלום ורעות יזכו שתתהפך מרת הדין למרת הרחמים. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תעודות ומיכות¹

ק"ז.

בעזה"י.

הנה באתי במגלת ספר, לתת אמרי שפר, בעטי עט סופר, לתלמידי חביבי המופלג חרוץ ברק השנון מושלם במעלות כ"ה משה אהרן עפלער שי' אשר לומר פה בישיבתינו גדולה לאלוקים זה קרוב לארבעה שנים רצופים וכולם שווים לטובה ומתוקנים, וכל זמן ועת שיושב פה העירה מלאה חכמים וסופרים למד כדיוקן חברים הגונים הולך את חכמים יחכים, ועמד בשקידה והתמדה בין כותלי בית מדרשינו להעיר אוזן בלימודים לשמוע שיעורין כסדרן וכהלכתן, ונפשו אותה ויעש לקנות חכמה ודעת של תורה, ושקידתו עמדה לו שאסף בחפניו בכפלים לתושי, ולבו הרבה חכמה ראה בסוגיות הש"ס ראשונים ואחרונים והלכות גדולות שנה כאן ופסקי דינים אשר עלי שלחן ערוך ערוכים חרותים על לבו, והוא משה ואהרן אשר זה שתי שנים נתתי עיני בו לתקוע אהלו בכיתי אתי במחיצתי ומצאתי והכרתי בו מה שאהבה נפשי לדעת כי טעמו טעם לשבח ושכלו זך וישר להעמיק ברברי חכמים וחרותם לעמוד על דעת קדושים ומשה שפיר קאמר רברים ישרים בהשכל ורעת, והוא כלי מוכשר וקבל תורה וטהרה ויראתו יראת ה' טהורה ודרכיו ומעגלותיו ישרים ונעימים ומובטחני שיעלה מעלה בקודש במסילה העולה בית אל, וחפץ ה' בירו יצליח לישב בהשקט ושאנן על התורה ועבודה כאות וחפץ נפשו ויקיים בו ברכת התורה.

הכ"ר המכבד לכבוד תלמיד חביב פה פרעשבורג אור ליום ר' לסדר פנחס תרל"ז לפ"ק.

הק' שמחה בונם בהג' מהראשב"ס זצ"ל

ק"ח.

בעזה"י.

כתב תעודה ואמרי שפר לתלמידי הבחור ברק השנון המופלג כ' צבי מאשקאוויטץ שי' שלמד ושימש פה בישיבתינו גדולה לאלוקים זה שתי שנים ומחצה וכולם שווים לטובה ומתוקנים, ועמד בין כותלי בית מדרשינו בין שאר חברים תלמידים הבוחרים בתורת יקותיאל לשמוע ממני שיעורין כסדרן להעיר אוזן בלימודים, וכל זמן ועת שהי' פה לא פג טעמו וריחו לא נמר ואומר לדבק כי

(1) ארבעה תעודות הללו חמה מהנאון בעל שבט סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. ראה אודותיו בכר"ש קונט' ס"ט עמוד כ'. אפריון נמשי' לידידנו הרבני החסיד הנגיד המשוכח והמפואר כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן שהמציאם לנו. ינשאוהו השי"ת על גפי מרומי ההצלחות.

טוב לדבק את נפשו עם תלמידים הגונים, ונפשו אותה לקנות חכמה ורעת ומצא כרי מדרתו שלמד ושנה כאן ולפי רוב השנים ירבה מקנתו בתורה ויראה לאסוף בחפניו בכפלים לתושי' להתבונן בדברי חכמים וחירותם להשכיל בדבריהם למשקל ולמטרי ולעמוד על רעת קדושים והלך בדרך ישר ומאושר ולא מערו אשוריו לנשות מדרך החיים ויוסף לקח בתורה לעלות במעלה העולה בית א"ל. ויען כי הולך ושב עתה משיבתינו לבית אבותיו, וענתה שורה זאת לער על תהלוכותיו ודרכיו לעטרו בשבחיו לקראו לכל רבר שבקרושה בבי כנופיא רעשרה בשם החבר ר' צבי בן החבר ר' יצחק ואם יתקשר בקשר עליון לאורייתא ויגיע ליום ראש שמחתו וישב על התורה ועבודה להוסיף כח ועצמה בתורה וחילי' לאורייתא אז יוסיפו לו גם כן בשבחיו הראוי לו לקראו בשם מורינו ויעלה מעלה בקורש בתורה וטהרה.

הכ"ר פה פרעשבורג יום ה' לסדר ויקהל תרל"ו לפ"ק.

הק' שמחה בונם בהג' מהראשב"ס זצ"ל

ק"ט.

בעזה"י.

כתב יושר ואמרי שפר לתלמידי חביבי הבחור המופלא ברק השנון נצר נחמד כ' מיכאל חיים בינג שי' משבת תחכמוני ק"ק פראנקפורט יע"א ובעורו באבו ובנעוריו יצא לבקר בית מדרשינו ולמד ושמש פה עירנו מלאה חכמים וסופרים קרוב לשתי שנים ונפשו אותה ויעש לקנות חכמה ורעת של תורה ועמר בין שאר חברים תלמידים מקשיבים לקלינו להעיר אוזן בלימודים לשמוע שיעורין כסדרן וכהלכתן ונפשו חשקה בתורה ורוה צמאנו ממי ים התלמוד וקיים מה ששנו חכמים במשנה רברים שתורה נקנית בהם בדיבוק חברים הגונים בישיבתינו גדולה לאלוקים ושקר על התורה ויגע ומצא כרי מדרתו ולבו חכמה ראה מסוגיות הש"ס וראשונים וגם לרבות אחרונים ועשה פה כמה מדרגות במסילה העולה בית א"ל והצליח בלימודו להבין דברי חכמים וחירותם ולעמוד על רעת קדושים ושכלו זך וישר למשקל ולמטרי לפי ערך שנותיו ומזקינים מתבונן למצוא ולידע איזה דרך ישכון אור והלך בדרך ישר ואשור, ולפי רב השנים ירבה מקנתו בכל מקנה וקנין של תורה ויראה, ויען כי הולך ושב עתה משיבתינו לבית אבותיו היראים והשלימים, אמרתי לכברו נגר זקני עמו להניד בשבחיו ובדין הוא שיטול שכרו לקראו לכל דבר שבקדושה בבי כנופיא רעשרה בשם החבר מיכאל חיים בן החבר ר' יצחק ויזכה לישב בהשקט ושאנן להרבות כח ועצמה בתורה ויקיים בו ברכת התורה.

הכ"ר המרבר פה פרעשבורג ר"ח ניסן תרל"ט לפ"ק.

הק' שמחה בונם בהג' מהראשב"ס זצ"ל

קכ.

בעזה"י.

כתב יושר ודברי אמת הנותן אמרי שפר לכבוד תלמידיו חביבי הבחור המופלג בתורה וידאה קדומה מוכתד במעלות ומושלם במדות יפ"ת נצר נחמד כ' משה יאקאבזאהן שי' משבת תחכמוני ק"ק האמבורג יע"א, וזה לו שנה תמימה במקומו עיר מלאה חכמים וסופדים, ומיום אשר בא מבאר לחי הוא רבו הנאון הגדול המפורסים כקש"ת מו"ה יצחק רוב באמבערנער זצ"ל ושאר מבאר תורתו ורווה צמאונו ממי ים התלמוד זמן זמנים טובא, ודרכו בקודש הכה שורש אצלו ועשה פרי קודש הילולים הלך וגרל והוסיף דעת וחכמה של תורה ויראת ה' על מידתו אשר קנה מנעוריו בבית אבותיו היקרים יראים ושלמים בית נאמן לה' ותורתו, וכאשר בא משה אל אוהל מועד לבקש את דבר ה' ללקוט שושנים ופרחים משדמת תרומת הקודש ולדבק עם חברים הגונים תלמידים מקשיבים לקולנו לשמוע ולהעיר אוזן בלימודים בישיבתנו גדולה לאלוקים, הכרתי בו ומצאתי מה שאהבה נפשי לרעת כי הוא זרע ברך ה', ואת דרכיו ראיתי ועקבותיו נודעו לי כי בצדק ובמישור הולך, חרר על דבר ה' מתמיד בלימודו ודרוש ועלה למרום ומילא את ידיו בכפלים לתושי' והוא זך הרעיון ומכלכל דבריו במשגב הגיון להבין דברי חכמים וחידותם בדעת תורה ורעת נוטה ומזקנים מתבונן להבין דבר מתוך דבר להשכיל ולעמוד על דעת קדושים, ולאיש אשר כל אלה לו בדין הוא שיטול שכרו לעטרתו בעטרת חכמים ולהלבישו במרא ררבנן לקראתו לכל דבר שבקדושה בבי כנופי' רעשרה בשם מוריניו הרב ר' משה בן החבר ר' יששכר, ומשה עלה ויעלה במסילה העולה בית איל יגרל כבורו ואחריתו ישגא ויקוים בו ברכת התורה.

הכ"ד המרבר פה פרעשבורג אלול תרל"ט לפ"ק.

חק' שמחה בונם בהג' מהראשב"ס זצ"ל

הוא ין המסון תלמידי חכמים יתרון להם יתרון מרבים ויחידותם
קדושתם וטהרתם ויחידותם ויחידותם ויחידותם ויחידותם
ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט.
ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט.
ממי תלמידי חכמים ויחידותם ויחידותם ויחידותם ויחידותם ויחידותם
ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט.
ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט.
ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט.
ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט. ואשר הוא על גבול רבליט.

שטר כח-הרשאה מרבני ירושלים בשנת תר"ה עבור קהל המקובלים בית א-ל⁽¹⁾

בינ"ו עמ"י עש"ו

מודים אנחנו החתומים מטה, רבני וחכמי ומשגיחי וגזברי קהל הקדושה בית א-ל ישכון כבוד בחר ציון הוגשו"ק, היות אמת וצדק שבכח המסור בדינו מכוללות הקהלה הקדושה הנז', אנו מקנים ארבע אמות קרקע מאחוזת כוללות הקהלה הקדושה הנז' למעלת האור כי טוב נחמד למראה וטוב החכם השלם והכולל עצום ורב כמה"ר אברהם הכהן המכונה בכור נר"ו, ואנבן אנו ממנים אותו מורשה ושליח מצוה בעד הקהלה הקדושה הנז' לאסוף ולגבות כל כסף הקרשים אשר יקרישו בני ישראל אשר בכל ערי אורומילי ואנאדול וערי גיריה, רהינו רקת, קורפו, וזאנח, אתיא מביניא מתא מחסי"א עיר ואם בישראל ווין יע"א, וערי איספלאטרו יע"א, ועיר תהלה טריאויסמי, וראגוזח, ואנקונה, וזימלן יע"א, אינהו ואפרווריהו ודישרן סמיכין עליהו בערי אורומילי ואנאדול הנז', הקדשות וקופות בית א-ל גררים ונדבות, בין לשם ישיבת חצות, בין לשם כוללות הוצאות שמן למאור, בין לשם לימוד הכללי בישיבה של מעלה לימורי ה' בלילות, שבכל הלילות ת"ח חמשה יתבין ועוסקין באורייתא כל הת"ח שבירושלים בתלמוד גדול מתחילת הלילה עד חצות, בין לשאר צרכי בדקי ותיקוני הקהל וכלי הקדש רמונים ופרוכיות ומפות ספרי תורה וכיוצא, הן בפרט יראה וירצה וישתדל לגבות את אשר בהסכמה עלינו בצירוף קבה"ו כסף גולגלתא פדיון נפש זה יתנו כקטון כגדול גרו"ש אחד בער כל נפש, והי' הכסף ההוא להיות להם חלק ונחלה בלימודים בלילות הנעשה בשם כל ישראל ולהשלימם לעשרה ת"ח וכל כי עשרה שכינתא שריא. ובכך קובץ על יד ירבה משה פרופט ומעלה לשם הקהל הקדוש הזה, וחפץ ה' בידו יצליח. ומעתה ומעכשיו שמנו את יד מע' השד"ר כירינו ופיו כפינו וכחו ככחינו ודבורו בנחת כדבורינו וטענתו כטענתינו וטביעתו כתביעתינו וקבלתו כקבלתינו וגביתו כגבייתינו ופשרתו כפשרתינו ומכירתו כמכירתינו ומחילתו כמחילתינו והרשאתו שירשה את אחרים מאחד עד מאה כהרשאתינו, באופן שכל מה שיעשה מע' השד"ר בית א-ל הנז' על ידו או על ידי זולתו בכח הרשאתו, הכל עשוי ורצוי ומתוקן ומקובל עלינו כאלו נעשה ונגמר מידנו ממש מבלי שנוכל לומר לתקוני שדרנוך ולא לעוותי, אלא כך אנו אומרים למע' השד"ר

(1) קהל בית א-ל בירושלים עיה"ק נתיסרה בשנת תצ"ו לפ"ק והיתה ישיבה עבור המקובלים לעדת הספרדים. בין הרבנים שעמרו בראשה, נמנו הגאון המקובל מוה"ר שלום שרעבי, הגאון מוה"ר יום טוב אלגאזי, והגאון מוה"ר חיים אברהם גאני, ועוד. — כתב שליחות הלו הגיע לירינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

כבוד העורכים הנכבדים שליט"א.

בכרם שלמה של חורש כסלו תש"נ (עמוד מ"ד) עורר הרב שלמה זלמן גארדאן נ"י מחדש את הקושיא הנורעה „מאי חנוכה", רק בסגנון אחר, כלומר מהו הסיבה שמחמתה לא היו יכולים להדליק את המנורה כאשר גברה יד ישראל ונכנסו להיכל, אם תאמר מפני שהשמן הי' טמא, וכי היכן מצינו איסור מפורש שאסור להדליק בשמן טמא, עיי"ש בדבריו הנכוחים.

ברצוני להעיר שמרן בעל המגן אברהם ז"ל כתב בזית רענן על הילקוט פ' אמור ד"ה אף בסומא, דמה שאמרו בגמ' שהיוונים טמאו כל השמנים, אין הכוונה שנשפא בסומא מת או שאר טומאות, רק שהיוונים שיקצו לע"ז וזאת היתה טומאתם, (היינו משום תקרובת עכו"ם), ובשמן כזה בוודאי אסור הי' להשתמש, ושפיר הוצרכו לנס. ברגשי כבוד וביקרא דאורייתא,

שמהח רובין

בתח"צ ר' אלעזר ז"ל מדישא הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

בס"ר. יום ד' למרר וישכון לבטח באחלי שם ג' מרחשון תש"ן פעה"ק.
מע"כ מערכת נכבדה „כרם שלמה".

ראיתי לנכון להעיר על קובצי הכרם שקיבלתי איזה הערות והארות.
(א) בקובץ ק"א תשרי-חשוון תשמ"ח, בהערות על ספר עקרת יצחק מהגאון יעב"ץ זצ"ל בהערה הששית, על מש"כ העקרת יצחק, ומעולם לא שמענו שיצאה תקלה מתחת ידי מרת הענות, והעיר היעב"ץ מעובדא דר' זכרי' בן אבקולש שענותנותו החריבה ביהמ"ק, ע"ש. ולע"ר אמינא כי יצאה טובה ממדת הענות של ר' זכרי', כי ידוע מאמר חז"ל על הפסוק מזמור לאסף, קינה לאסף מיבעי לי, אלא במה ששפך הקב"ה חמתו על העצים ואבנים נשאר כלל ישראל. הרי אנו רואים מזה כי אסף אמר מזמור על שריפת ביהמ"ק. ואם שנית הי' הטוב יכפר בעדי.

(ב) בקובץ ק"ב כסלו תשמ"ח, במדור חדשים גם ישנים אות כ"ג. הנה הגאון מהרש"ם מברעזאן רוצה להביא רא' דמותר לעסוק בתורה בשעת נפילת צפרנים מעובדא דהגה"ק בעל ישמח משה, וחילי' מרשמע, ושומע כעונה, עיי"ש. ובשכבר הימים חשבתי לענ"ד לרחות הראי', והוא בהקדם מה דאיתא בברכות (דף כ"א ע"ב) בתור"ה עד שלא, וכתב רש"י בסוכה ראדם המתפלל ושמע מפי החזן קריש או קדושה ישתוק וימתין וכו' דשומע כעונה וכו', ור"ת ור"י אומרים דאדרבה אי שומע כעונה הוי הפסקה אם שותק, ומ"מ נהגו העולם לשתוק ולשמוע וגדול המנהג, עכ"ל. וידוע ישוב העולם להמנהג, שידוע שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ולפי"ז לגבי מה שחושב כאילו עונה קריש הוי מחשבה טובה והקב"ה מצרפה למעשה והוי שומע כעונה, אבל שיחשב כמפסיק בתוך השמו"ע הוי מחשבה רעה ואין הקב"ה מצרפה למעשה. ובזה נוכל לומר ג"כ אצל הגה"ק בעל ישמח משה, שרק שמע, ובזה לא נחשב כמעשה, אבל אה"נ לעסוק בעצמו, אולי אינו נכון.

(ג) בקובץ ק"ה אדר תשמ"ח, במדור חדשים גם ישנים אות ל"ו. הובא בשם הגאון ר' יעקב וויידענפעלד זצ"ל סמך למנהג שלא לומר תחנון כשיתסר ושיכסר. — ולא הבנתי,

דהלא קי"ל רבטלה מגילת תענית, ולפי רבריו היו צריכים להנחיג שלא לומר תחנון בכל הימים הנזכרים במגילת תענית, ולא שמענו ולא ראינו מנהג זה, וצ"ע.

(ד) בקובץ קי"א תשרי חשון תשמ"ט, במרדך תמיהות וישובים. בענין הסתירה מרש"י בחומש לרש"י במס' נזיר, ומסיק מזה עוד דאי' שפירש"י למס' נזיר אינו מרש"י.

— ע"ז אמינא אי משום הא לא אריא, והנה שתי רונמאות לסתירה בין רש"י לרש"י. (א)

שמות י"ד, כ', ויאר את הלילה, פירש"י ויאר עמוד האש את הלילה, הרי פירש ויאר

מלשון אור, ובתהלים קל"ט, י"א, ולילה אור בעדני, פירש"י אור זה לשון אופל, וכן ויאר

את הלילה. (ב) בשופטים ה', כ"ה, בספל ארירים, ופירש"י בספל ששותין בו מים שהמים

נקראו ארירים שנאמר במים ארירים, הרי שרש"י ס"ל ראדירים נקרא מים, ובמנחות (נ"ג

ע"א) מארירים אלו המצרים, וברש"י שם, צללו כעופרת במים מצרים שהם ארירים, הרי

פירש רש"י דארירים לא קאי אמים.

ובזה אשים קנצי למילי ותתברכו בכל הברכות האמורות בתוה"ק.

מנא,

מתתני' צבי מג"ל

עיה"ק ירושלים ת"ו

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יוסף וויינגארטען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אברהם יחזקאל גרינפעלד נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר כנש"ק ר' אברהם זאב שנעבאלג נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון הורוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' רוב בערל שטויער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה רוד ד'אנקונא נ"י מטאראנטא להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' יצחק שמואל ריינהאלד נ"י להולדת הבן
 להרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מנהל התלמוד תורה דחסידי באבוב
 בלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' מאיר זאב בלויא נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר העשל נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
 הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה (ב"ר ליבוש) רייפער נ"י ממאנסי להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י להולדת הנכד

להאברך היקר ר' צבי ברזק נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי אברהם אביש וויטשנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום פארסט נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמעי' ישראל ריעגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שרגא פייכל מאטצנער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אביעזרי וואגשאל נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר כנש"ק ר' ארי' ליבוש פרענקל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים בן ציון פאלגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים שכנא לנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יחזקאל שרגא עליאס נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה יעקב דוד גארדאן שליט"א ר"מ כמתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
 הבת

להאברך היקר ר' יעקב שאלאמאן נ"י מכראזיל להולדת הבת
 להאברך היקר כנש"ק ר' ישראל יעקב לייפער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' האלפערן נ"י להולדת הבת

להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הכת
להרב פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הכת
להאברך היקר ר' רפאל גארדאן נ"י להולדת הכת
להאברך היקר ר' שלום נפתלי מאיר שווארץ נ"י להולדת הכת
להאברך היקר ר' שלמה גרינפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הכת
להאברך היקר ר' שרגא פייבל לנדא נ"י להולדת הכת
להאברך היקר ר' שרגא פייבל בערגער נ"י מאנטווערפען להולדת הכת
יזכו לגדלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יחזקאל דוד פאלגער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה חנה זכרי" נ"י
לאירוסו בתו-נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל יחיאל שטרם נ"י מלונדון ולאביו הנה"ח מו"ה משה דוד
נ"י לאירוסו בתו-נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל שטראהלי נ"י ולחתנו הנה"ח מו"ה אליעזר רובין נ"י
לאירוסו נכדו-כנו הב' החתן הנעלה כמר דוד יעקב נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יעקב יוסף נ"י
לאירוסו בתו-נכרתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר שמשון מאלנסקי נ"י לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הכנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן ארלאנסקי נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל יצחק צעהנווירטה נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב שלום קעספלער נ"י סגן מנהל דישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' ישראל שלמה בלומענפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל ותרומה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

נרפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co., Inc.**
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ג קונטרס ד' (קכ"ד) שבט-אדר תש"ן

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

פרשת כי תשא כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ז

מדור זכרון לראשונים

גליון המשניות הגאון ר' אברהם שמואל בכרך אבד"ק ווירמייזא זצ"ל ז
דרוש נחמד ונעים הגאון ר' שמחה הכהן רפאפורט אבד"ק לובלין זצ"ל י
כדין כתבי קודש שכלו הגאון ר' ארי' ליב אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל טז
כרמב"ם הל' שקלים הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל יח
סילוק אי הוי מטעם הפקר הגאון בעל שערי תורה אבד"ק וועדבו זצ"ל כב
גליון ס' טורי אבן (מגילה) הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל כד
חידושים בענינים שונים הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אבד"ק זוראוונא זצ"ל כח

מדור אגרות קודש

מכתב מהגה"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט אבד"ק רעש זצ"ל לא

מדור זכרון לאחרונים

במס' בבא בתרא דף קל"ד הג"ר ישעי' זילבערשטיין אבד"ק ווייטצען ז"ל לב
תשובות על ענינים שונים הג"ר אלקנה זאבערמאן אבד"ק יארדינאו ז"ל לג

מדור פלפול והלכה

פסקי דינים בענינים שונים הרב מוה"ר משה שמערן שליט"א לו
כדין מוונה בתפלה הרב מוה"ר אברהם יונה שווארץ שליט"א מ
במס' פסחים ל' ע"ב ר' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י מד

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת מז

מדור תמיחות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים נא

מדור זכור ימות עולם

זכרון בספר — אסיפת הרבנים בעיר בודאפעסט בשנת תר"מ לפ"ק נג
חדשים גם ישנים נב
צילומי כתבי קודש טו
מכתבים אל המערכת נח
ברכות והודאות סד

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק
אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ד
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לעדינצער הי"ד
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק
חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליהו הי"ד

נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע"י בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאס-אנושעלעס, קאליפארניע

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות**

חותני

**הרב הנאון ר' בנימין יוסף ב"ר אפרים וועבער ז"ל
נפטר ביום י"ד לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק**

חותנתי

**האשה החשובה מרת שיינדיל בת ר' יששכר וועבער ע"ה
נפטרה ביום כ' לחודש שבט שנת תשמ"ז לפ"ק**

יהא זכרם ברוך

ותהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי חתנם,

אברהם אהרן לעזער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת כי תשא

בירושלמי מס' שקלים (פרק א' הלכה ד') כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד והראהו למשה ואמר לו זה יתנו. וצריך ביאור להבין אומרו מתחת כסא הכבוד, וכי מטבעות מונחין תחת כסא הכבוד. וגם מדוע הוציא הקב"ה מטבע של „אש" דייקא.

אמנם יתכן הכוונה בזה, הנודע מספרים הקדושים דאף בצדקה מכפרת כרתיב וחטאיך בצדקה פרוק (רניאל ד'), אולם יחד עם נתינת הצדקה צריך הנותן לשוב בתשובה שלימה, דבלא"ה אין הצדקה מכפרת, דהוי כרמיון הטובל ושרץ בידו, והענין מבואר במדרש רבה בפרשתן עה"פ לך ד' הצדקה ולנו בושת הפנים, א"ר נחמי' אפילו בשעה שאנו עושים את הצדקה מכישים אנו במעשים שלנו ויש לנו בושת פנים, ע"כ. — ולך נא ראה מש"כ בספר כתב סופר עה"ת פ' בהר (בר"ה ושבחה הארץ שבת לד') על דברי המשנה (אבות פרק ד') ואין לפניו מקח שוחר כי הכל שלו, ופירש הרמב"ן דאי אפשר לשחר את הקב"ה במצוה כנגד עבירה, כי אין מצוה מכבה עבירה, וזהו הכוונה, אין לפניו לא מקח שוחר, דמי שעובר עבירה ח"ו ורוצה לשחר את הקב"ה במה שיקיים מצוה אח"כ, על זה אמר, שאין הקב"ה מקבל שוחר, ע"כ. אבל עדיין יש לדקדק לפי"ז מה זה שמסיים, כי הכל שלו, הלא המצות ומעשים טובים שמקיים האדם שפיר יאות לקרותם של האדם.

וכתב על זה הכתב סופר, כי ישנם אנשים אשר בוטחים על צדקת פזרונם שנותנים צדקה לעניים ואביונים ומחזיקים ותומכים תלמידי חכמים ולומדי תורה, וחושכים שבשכר זה יחפה הקב"ה על העבירות שעברו בין אדם למקום, כמאה"כ וחטאך בצדקה פרוק, אבל באמת הם חוטאים בנפשותם, כי אין מצוה מכבה עבירה, דכתיב (דה"א כ"ט) כי ממך הכל ומידך נתנו לך, שהכל הוא של הקב"ה ואין אדם נותן צדקה משלו, ורק כשעושים רצונו של מקום, אז אמר הכתוב (תהלים קט"ו) והארץ נתן לבני אדם, ושייך לומר שנותן האדם משלו, אבל אם הוא חוטא ועובר על מצות ד' אשר לא תעשנה, ומדמה בנפשו שעל ירי הצדקה שנותן יפרוק נפשו מחטאיו, וזהו טעות מוחלט, שהרי אז הוי בכחי' אין עושין רצונו של מקום, ועל זה אמר הכתוב (שם כ"ו) לד' הארץ ומלואה, שאין לו משלו כלום כי הכל של הקב"ה. וזהו כוונת המשנה, אין לפניו מקח שוחר, שיפרה את עצמו ע"י נתינת צדקה לעניים, כי הכל שלו, דבאופן שאינו עושה רצונו של מקום, אז הכל של הקב"ה, עכ"ד.

העולה מדבריו, דמה דכתיב וחטאיך בצדקה פרוק, שצדקה מועלת לו להאדם להציל ממות נפשו, וזהו רק אם נותן צדקה בכוונה דצוי' ובמחשבה נכונה, דהיינו שבעת שנותן צדקה מתחרט על עוונותיו ושב אל ד' בכל לבבו ובכל נפשו

ומקבל על עצמו שלא ישוב לכסלה עוד, או התשובה בצירוף מצות צדקה כוחם גדול מאוד לכפר על כל עוונותיו, אבל אם יחשוב האדם כי נתינת צדקה לחוד בלי שום חרטה על מעשים הרעים תציל אותו, טועה הוא, כי אף שהפעולה מצד עצמה טובה היא, עכ"ז לא תעלה לרצון לפני ד'.

ובזה נבוא לביאור דברי הירושלמי הנ"ל, רהנה נתינת מחצית השקל היתה לכפר, כדכתיב לתת את תרומת ד' לכפר על נפשותיכם, ולהאמור לעיל לא די לכפרה בנתינת מחצית השקל לחוד, רק צריכים גם לשוב בתשובה שלימה אל ד'. והנה נודע אומרים ז"ל (יומא פ"ו ע"ב) גרולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד. וזהו כוונת הירושלמי הנ"ל, שהוציא הקב"ה מטבע של אש מתחת כסא הכבוד, לרמוז שנתנת מחצית השקל מועלת רק יחד עם עשיית תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד. ומהאי טעמא הראה הקב"ה למשה רבינו מטבע של אש, להורות שנתנת המטבע צריך להיות מלוכלך באש הרומז על תשובה שמלכלך עוונותיו של אדם. ובזה יש לפרש הפסוק בריש פרשת תרומה, ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו, ורקדק האוה"ח הק' על אומרו מאת כל „איש“, עיי"ש. ולהנ"ל יבוא על נכון, רהנה אמרו בגמרא (ע"ז י"ט ע"א) עה"פ אשרי איש ירא את ד', אשרי איש ולא אשרי אשה, אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש. ולכן בשמרביר הפסוק ממצות נדבת המשכן, שבא לכפר על מעשה העגל, כאומרים ז"ל במדרש, יבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל, אמר הכתוב מאת כל „איש“ דייקא, שיקחו הנדבות רק מאותם האנשים העושים תשובה, שהצדקה והתשובה יחדיו יהיו תואמים לכפר על עון העגל.

ובזה יש להוסיף לפרש הפסוק (משלי י"ח) מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו. רהנה במס' ברכות (דף ל"ד ע"ב) א"ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שנא' שלום שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק ברישא והדר לקרוב. וזשה"כ, מתן אדם ירחיב לו, שבזכות מצות נתינת צדקה ירחיב לו השי"ת ויפדה אותו מכל עוונותיו כמאה"כ וחטאיד בצדקה פרוק, אמנם נתינת צדקה לחוד לא תועיל רק כשיצטרף עמה קבלה אמיתית לשוב אל ד' בכל לבבו ובכל נפשו, ולזה ממשיך הכתוב, ולפני גדולים ינחנו, שיעשה תשובה שזוכה עי"ז לעמוד „לפני“ גדולים, כאו"ל הנ"ל, דבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים, ומצות צדקה יחד עם תשובה שלימה, יעלו לרצון לפני ד' לסליחת עון ולכפרת פשע.

גליון המשניות

מהנאון מוה"ר אברהם שמואל בכרך אבר"ק ווירמייזא¹

שבת פרק ה' משנה א'. יוצא הגמל באפסר, ונאקה בחטם.
נ.ב. בכרה קלה בירמי' סימן ב', ת"י רמיא לינקא קלילא, פידוש, גמלה נקבה בחורה ויונקת אוהבת לנוע ולרוץ והיא קלה כצבי, וחילכך עושין לה טבעת של ברזל בחוטמה להמשיכה אחור, עיין בפירש"י בסנהדרין דף נ"ב, ובערוך ערך הגן.

שם פרק כ"ב משנה ג'. שובר אדם את החבית וכו' ולא יקבנה מצדה. ובפי' המשניות להרמב"ם, לא יקבנה מצדה ור"ל מצד החבית.
נ.ב. זהו כרב חסדא, ודברי ר"ע ז"ל כרב הונא, וכ"כ רמב"ם ז"ל עצמו הל' שבת פרק כ"ג, וצ"ע.

עירובין פרק ט' משנה ט"ו. ר"ע אומר מקום שחייבין על זדונו כדת ועל שגגתו וטאת משם מוציאו אותו.
נ.ב. תמהני, הרי טומאת מקדש וקדשיו אינה בחטאת קבוע אלא בעולה ויורד, וא"כ ועל שגגתו עולה ויורד מיבעי ל'.

פסחים פרק א' משנה א'. בפי' המשניות להרמב"ם, על דרך הדמיון כגון שיהי' בית מלא חביות יין באורך עשר חביות וברחבו עשר ובגבהו עשר אחת בצד אחת עד שיהיו בבית אלף חביות, בית שמאי אומרים בודק השורה כולה שהיא כנגד הפתח באורך וברוחב שהם מאה חביות והשורה כולה שהיא כנגד גג הבית והם ג"כ מאה חביות.

נ.ב. ונ"ל דלאו דווקא שהם ג"כ מאה חביות, שאינן אלא צ', מכיון שבדרך שורה חיצונה בהקיפו נתמעטו שורות חזקות, ק"ל.

שם פרק ז' משנה ז'. נשמא טומאת התהום הציץ מרצה.
נ.ב. בפ"ב דסוכה מיייתי מתניתין דפרה פ"ג, חצרות היו בירושלים וכו' מפני קבר התהום. מצאתי בתשובה לרב יהודאי גאון ריש מתיבתא, מפני שעצמות אנשי דור המבול נעקרו לתהום, לכך קרוי קבר התהום, ע"כ.

שם פרק ח' משנה ו'. בפי' המשניות להרמב"ם, וכן מי שהכשיחו להוציאו מבית האסורין בשני תנאין, האחד שיהי' בבית האסורין של גוים שהכתוב העיד וטעם עליהם וכו'.

נ.ב. דכתיב אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ד עמוד ז'. — הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון המשניות שלו המונה באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'. (כאשמת הכורך, נקצצו הגליונות, לכן הדפסנו רק אותן ההגחות שנשארו בשלימותן).

יומא פרק ב' משנה ב'. בפ' המשניות להרמב"ם, כולם היו כמו שורה אחת או עגולה, והיו מסכימין על הארס שיתחיל ממנו המנין, ואח"כ היו מסכימין כי אותו שיצא אצלו המנין שיוסכימו עליו כמו שבארנו ו הוא זורק את הרם והסמוך לו שוחט וכו'.

נ.ב. בספרו פ"ר מהל' תמירים ומוספים חזר בו, וכתב הפייס השני זוכין בו י"ג וכו' וזה שיצא בפייס ראשון הוא שוחט תמיד של שחר, והשני שעומד בצדו הוא מקבל את רם התמיד והוא זורקו, ע"כ. ובפ"ג רתמיד נמי חזר בו, ונמצא דברי ר"ע [מברטנורא] תמוהים. ובסמ"ג עשין קצ"א קצ"ב כתב נמי שלא כדברי ר"ע ז"ל, אלא שוחט ואח"כ זורק, ע"ש.

שם פרק ו' משנה ה'. בפ' המשניות להרמב"ם, בין כל סוכה וסוכה ו תחום שבת.

נ.ב. ובספרו פ"ג מהל' עבדות יום כפורים כתב, וסוכות היו עושין מירושלים עד תחלת המרבר, ע"כ. וצ"ע בגמרא.

שקלים פרק ב' משנה א'. נמצאו או שהחזירום הגנבים אלו ואלו שוקלין ואין עולין להן לשנה הבאה.

נ.ב. כן הוא בכל הנוסחאות וכן הוא בירושלמי ובסדר המשנה ישן מרוויק ומנוקד. וצ"ע דביומא דף ס"ה מובאת מתני', ותני בסיפא, ד' יהודה אומר עולין להן לשנה הבאה. ואף בתוספתא לא מצאתי דברי ד' יהודה, ומצאתי בס"א שם, ת"ר רי"א עולין וכו', ואולם הסוגיא שם צ"ע, עיין מה שכתבתי ריש שבועות.

בתובות פרק ג' משנה ב'. בפ' הר"ע מברטנורא, ולא יהי' אסון ענוש יענש הא אם יהי' אסון בא' משני אלו האנשים המריבין ו שנהרג אחד מהן לא יענש ההורג בממון שהרי הוא חייב מיתת ב"ד.

נ.ב. זה הפירוש הוא מן התימה, ואין שום מפרש שכתב כן זולתי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה, והוא עצמו חזר בו בחבורו פ"א מהל' נערה בתולה, ופירש הא אם יהי' אסון באשה שמתה לא יענש. עיין מה שכתבתי פ' הנשרפין.

בבא קמא פרק ו' משנה ו'. בפ' הר"ע מברטנורא, הי' מושכו ויוצא פטור ו מכפל.

נ.ב. משמע הא הקרן חייב, וצ"ע מניין לו זה, דלא משמע כן בכל הפוסקים. ונ"ל שהוא מ"ם, וצ"ל פטור מכלום.

בבא בתרא פרק ח' משנה ב'. בפ' המשניות להרמב"ם, ונתבאר לך שאין ירושה לאחים בחיי האב ולא לאחי אבי האב בחיי אבי האב וכו'.
נ.ב. ולא לאחי האב בחיי אבי האב, ולא לאחי וכו'. כנ"ל להגיה.

מכות פרק ב' משנה ג'. בפ' המשניות להרמב"ם, אבל כשהרג ישראל לגר תושב ויגלה ישראל.

נ.ב. אף בספרו פ"ה מהל' רוצח כתב כן, והכסף משנה מחקו שם, ולא ראה דבריו שבפ' המשנה, וצ"ע.

שם פרק ג' משנה א'. ואלה מצות לא תעשה נחלקין, חלוק הראשון לארבעה חלקים, וְ אחר מהם מחוייבים כריתות וחלק השני מחוייבי מיתה בירי שמים וכו'.

נ.ב. אחר מהם מיתת ב"ר, וחלק שני מחוייבי כריתות, וחלק השלישי מחוייבי מיתה בירי שמים.

אבות פרק ג' משנה ט"ו. בפ' הר"ע מברטנורא, וגרסת הרמב"ם היא והכל לפי רוב המעשה, אבל לא ע"פ המעשה. נ.ב. גורל המעשה.

פרה פרק י"ב משנה ה'. אוחו הוא הטהור בקרדום הטמא בכנפו וְ וחזה עליו. נ.ב. ומזה. כן הוא בנוסחת מהר"ם ובסדר המשנה ישן מרוויק ומנוקד, והגירסא שבפנים כדעת הרמב"ם ז"ל. ומהר"ם ז"ל כתב, פי' אדם טהור יכול לאחו בירו קרדום שהוא טמא ראשון לטומאה ומזה עליו, עכ"ל. ותמוה הוא, דראשון טמא לטומאת ערב ואין צריך הזאה.

מכשירין פרק א' משנה ד'. בפ' המשניות להרמב"ם, והלכה וְ כרבי יוסי. נ.ב. בחבורו הל' טומאת אוכלין פי"ד חזר בו ופסק כב"ה, וי"ל דהכא מיירי שאין עוד מקום על שפת הנהר להניח השק כי אם על התחתון ואין יכול להגן עליו באופן אחר, ובחבורו מיירי שיש עוד מקום, ודו"ק.

שם פרק ב' משנה ז'. בפ' המשניות להרמב"ם, אם רוב גוים גוי לענין שמותר לו לאכול נבלות וכו' ואם רוב ישראל ישראל לענין שמחזירין לו אברה כישראל, מחצה על מחצה ישראל לענין נזקין כי אם הזיק שורו ישלם חצי נזק כישראל, אבל לשאר דברים וְ הוא ספק וכו'.

נ.ב. צ"ע בחבורו פרק ט"ו מהל' איסורי ביאה משמע דפסק כן אף ברוב ישראל או ברוב גוים, וע"ש בהשגות ובמגיר משנה ובכסף משנה.

דרוש נחמד ונעים

מהגאון מוה"ר שמחה הכהן רפאפורט אבד"ק לובלין זצ"ל¹

גמ' פרק כלל גדול דף ע"ה, אמר רב זוטרי בר טובי' אמר רב, המותח חוש של תפירה בשבת חייב חטאת, והלומד דבר אחד מן המנוש חייב מיתה, והיורע לחשוב תקופות ומזלות ואינו חושב אסור לספר הימנו. ופירש"י, הני תלת שמעתתא שמעינהו מד זוטרא מרב כי הדדי וגרסינהו.

ונ"ל לחבר בעה"י בהקדים מ"ש רש"י המותח כו', בגד התפור ועומד והניח החוש ארוך ונתפרדו שתי חתיכות הבגד זו מזו במקצת וחושיו התפירות נמשכין ומותח זה את ראש החוש להדק ולחבר זו היא תפירתו וחייב, והלומד דבר אחד מן המנוש צדוקי הממשיכו לע"ז אפילו דברי תורה אסור ללמוד ממנו. והנה צריכין להבין מהו ההוי אמינא דלא יתחייב המותח, אלא עפ"י מה דאיתא פ"ק דשבת ובפרק המצניע (דף צ"ג) ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה יחיד העושה חייב ולא שנים, ואמר התם דשני מיעוטין יש, אחד לשנים שעשו בבת אחת, ואחד לזה עושה חצי המלאכה ובה השני וגמרה, וא"כ י"ל הה"נ כאן דבתרא לא עביר כל המלאכה אלא גמרה, ואילו הראשון שהתחיל במלאכה ותפר, לא הוי מצי למיעבד מיד, ולכאורה הוי ל' ממש זה עוקר וזה מניח, ויש לחלק ביניהם, עכ"פ צריך ראי' לחייבו חטאת.

ונ"ל דתליא בפלוגתת ריב"ב ורבנן פרק הנשרפין (דף ע"ח) גבי הכהו עשרה בני אדם בין בבת אחת בין בזה אחר זה כולם פטורים, ר"י בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון [חייב], וכן משמע בתוס' פ' שור שננח ד' וה' (דף מ' דיש ע"א) דהא בהא תליא, אם חייב מיתה במזיד חייב נמי חטאת בשוגג, וא"כ י"ל רב ס"ל כריב"ב שם גבי מזיד, וא"כ הה"נ בשוגג חייב, והוא גופא מנ"ל, ובמאי קמפלגי ריב"ב ורבנן, הגם דאי' שם להדיא רבנן סברי כל נפש דוקא, וריב"ב כל דהו, מ"מ מר אמאי לא אמר כמר. ונ"ל עפ"י מה דאיתא פ"ק דסנהדרין (דף ז') וירא אהרן ויבן מזבח לפניו, מה דאת אמר ר' בנימין א"ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו לחור ומקיים בי אם יהרג במקדש ד' כהן ונביא, ולא הוה להו תקנתא, מושב דלעבדו לעגל אפשר דהוי להו תקנתא בתשובה. ובפרק קמא דחגיגה (דף ט') ר"ש בן מנסיא אומר איזהו מעוות שאינו יכול ליתקן זה הבעל הערור והוליד ממנה ממזר כו', וכתבו התוס' אבל

1) נולד בעיר לבוב לאביו הגאון מוה"ר נחמן הכהן רפאפורט אבד"ק דובנא זצ"ל. שימש כאב"ד בק"ק דובנא, הוראדנא, ולובלין. נרפס ממנו ג' דרשות בספר זכר החיים, והרכיב חידו"ת ממנו מובאים בספר גבולות בנימין, ובעוד ספרים. גם נשאר ממנו לפליטה חיבור גדול בכתי"ק, שלא נרפס עדיין. נלב"ע ביום ז' לחורש אב שנת תע"ז לפ"ק ומנ"כ בעיר שעברעשין. — דרוש נחמד הלז הועתק מעצם כתי"ק המונה באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם איש חי ורב פעלים מוה"ה שאול הוטשערער נ"י מאנשווערפען. הור והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

רוצח אין עדיו לפניו, וכתב המהרש"א דלפי המסקנא בגמ' נקט ר"ש בן מנסיא נמי הבא על אשת איש ואסרה על בעלה אף דלא הוליד ממזר, א"כ הה"נ רוצח אין לו תשובה. וקשיא לי על זה, א"כ ל"ל שם למימר אם יהרג במקדש ד' כהן ונביא, רלא ליהוי תקנתא, הא ארם פשוט שנהרג נמי אין לו תשובה, כי הוא הולך ולא ישוב, אלא צריך לומר שאני התם כשהרוצח הוא יחיד, משא"כ כאן רבים שהרגו כולם פטורים. ואכתי קשה מנ"ל באמת להגמ' לומר כן, ולמה לי לומר זאת, דלמא כפשוטו, אלא צריכין לומר דא"כ אכתי אין לו תירוץ שהרי בלא"ה אין להם תקנה על הריגת חור בעצמו, ומה יתוסף בהריגת אהרן, ולמה יביא עליהם עוד חטא עבודה זרה החמורה וכמ"ש בתורת חיים, אלא ודאי צ"ל כנ"ל, ואפשר דזה שפתב רש"י, אהרן כהן ונביא ה', נשמר דלא תימא חור נביא ה', (וכן הוא להדיא במ"ר ס' צ).

ולפי"ז הדרא קושיין לדוכתא, די"ל מצד נביא בעצמו נמי לית להו תקנתא, הרי לדברינו ראו' לת"ק, וריב"ב איך מיישב זאת, וצ"ל אדרכא מהתם נפקא לי' לריב"ב, מדאמר לו משה מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה, ופירש"י כמה יסורין סבלת, וצ"ל פי' דבריו, דקשיא לי' הא ראה חור זבוח לפניו כנ"ל, אלא דא"ל כמה יסורין סבלת ראפשר אינו חייב לסבול כמו שאמרו חז"ל אלמלא נגרוה לחנניא מישאל ועזרי' פלחו לצלמא, אבל מיתת לחוד חייב היית לקבל. ואכתי קשה הא לאו משום מיתת עצמו עשה, אלא כי היכא דיהא להו תקנתא, אלא צ"ל כי קושיין דלעיל, דבלא"ה חייבין על חור לבדו, ושמע מינה דמשה פסק כריב"ב.

ורבנן ס"ל דבזה י"ל הודה לו, אלא מצד אחר אקשי' ואוקמו', כמ"ש אחי הרב המנוח מהר"א ז"ל מה היו יכולין לעשות לך, כדאי' במדרש רבה ריש פ' שלח לך, א"ל פנחס אני כהן והכהן נמשל למלאך שנא' כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא, והמלאך מבקש נראה מבקש אינו נראה, ובפ"ב דחגיגה (דף ט"ו ע"ב) ורבי מאיר היכי גמר תורה מפומי' דאחר והאמר רבב"ח א"ר יוחנן מאי דכתיב כי שפתי כהן וגו', אם דומה הרב למלאך ד' צבאות כו', אמר ר"ל רבי מאיר קרא אשכח ודרש (משלי כ"ו) הט אוזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי, לדעתם לא נאמר כו', קשו קראי אהרדי, לא קשיא כאן בקטן כאן בגדול, אבל אם נוקים קרא כנ"ל שהכהן נמשל כמלאך, לא קשה מידי, וא"כ אפילו קטן נמי יוכל ללמוד, ואמאי קאמר דב הלומד מן המגוש חייב מיתה, אמאי נחייבו מיתה, דלמא קדא להכי הוא דאתי, אלא צ"ל דע"כ אינו כן דא"כ אין לו תירוץ לאהרן, וקשיא דלמא באמת זאת קושיית משה, אלא צ"ל דקושיית משה היתה, דבלא"ה חייבין על חור, וקשיא דלמא על חור יש להם תקנה כת"ק דריב"ב, אבל אם נאמר מותח חייב, א"כ ע"כ צ"ל כריב"ב. ובזה מוכן דהכי פירושא, דב זוטרא לא שמע באמת רק זאת לחוד, דמותח חייב, ומשם למר ללמוד דברי תורה מן המגוש דחייב, ואמר כך, אמר דב המותח חייב, וממילא נשמע דלומד מן המגוש חייב, וק"ל.

ונשמע ג"כ חישוב תקופות ומזלות, דאיתא שם, א"ר שמעון בן פזי אריב"ל משום בר קפרא, כל היורע לחשוב תקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכתוב אומר ואת פועל ד' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו (ישעי' ה'), אר"ש בר נחמני א"ד יונתן מנין שמצוה על אדם לחשוב תקופות ומזלות שנא' ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים איזהו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות, ופירש"י שחכמה הניכרת היא שמראה לחם סימן לרבריו בהילוך החמה והמזלות שמעידים כרבריו שאומר שנה זו נשומה או שחונה והיא כן שכל העתים לפי מהלך החמה במזלותי ומולדותי במזל הכל לפי השעה המתחלת לשמש בכניסת המזל. וקצת מזה איתא פרק כיצד מעברין דף ג"ו אמר שמואל אין לך תקופת ניסן שנופלת בצדק שאינה משכרת את האילנות, ואין לך תקופת טבת שנופלת בצדק שאינה מייבשת את הזרעים כו', ובעברונות הביא ז"ל, ו' כוכבי לכת כל"ש צמח"ן, וס' ראשי לילות השבוע כצנ"ש חל"ם, ושל ראשי ימים חל"ם כצנ"ש, וחוזרים חלילה, ויש להם משרתים טש"ת סא"ב מע"ק גר"ד, לכל אחד ב', זולת חמה ולבנה לכל אחת אחר, לחמה ארי', וללבנה סרטן, לכוכב תאומים ובתולה, ולשבתי גרי ודלי, ולצדק קשת ודגים, ולמארים טלה ועקרב, ולנונה שור ומאזנים, ומשרתים אלה נחלקו לתולדותם טלה ארי' קשת תולדותם חם, שור בתולה גרי תולדותם עפר יבש, תאומים מאזנים דלי תולדותם רוח, סרטן עקרב דגים [תולדותם] מים. ומעתה הבט וראה באיזה שעה יהא מולד החודש ואיזה מול משרת באותה שעה, אם יהא במזל חמה, אז יהא החודש חם, שהחמה מנהיג ארי' שהוא חם, ואם יהא במזל נונה, אז יהא החודש קר ויבש, לפי שמאזנים ושור משרתיו, מאזנים קר, ושור יבש, ואם יהא במזל כוכב יהא ג"כ קר ויבש, לפי שתאומים ובתולה משרתיו, תאומים קר, ובתולה יבש, וכן כולם, ע"ש.

הרי דנוכל לירע מלד הלבנה ג"כ מה יהי' על הארץ גשם או חם או קר או יבש, ולמה אמרו לחשוב תקופות שהוא היקף החמה מה שלא נצטוינו בתורה, כי ישראל מונין ללבנה ואין מקבלין שכר על זה, וכמ"ש רש"י סוף פרק ג' ראבות על רברי ר"א בן חסמא שאמר תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה, וז"ל, לפי שאינן אלא פרפראות כלומר חכמה בעלמא אין מקבלין שכר עליהן מוטב להניח זאת וללמוד מולדות הלבנה שנצטוינו בתורה ונקבל עלי' שכר ומ"מ יהא לנו חכמה ננר העמים לירע מה שיהי', הגם שיש חילוק דהא לשנה זוה לחודש, וז"ש רש"י שנה זו כו'. ולדעתי מ"ש רב זביר פרק מי שמת (דף קמ"ז) האי יומא קמא דריש שתא אי חמים כולה שתא חמימא אי קריר כולה שתא קרירא למאי ג"מ לתפלתו של כהן גדול, וכתבו התוס' שאם חמה לא יהא יותר מדאי, ר"ל ודאי תחלת יום התקופה, וצ"ל ישוב על קושייתנו זה שרקדק רש"י שמראה להם סימן כו', נראה שבא לפרש רברי הנמ' איזהו חכמה שהיא לנגד העמים, ור"ל שנוכל להראות להם למה הוא כן וליתן להם סימן שידעו שהוא חכמה ולא יאמרו מעשה כשפים הוא, משא"כ בלבנה לא יוכל לומר להם הטעם שהחודש הזה יהא כך או

כך מפני שחידושה של לבנה בשעה זו, דא"כ ישאלנו לפרקים שאין אנו עושין ראש חודש ביום המולד ויהא צריך להשיב לו סוד העיבור הנמסר לנו, וכמ"ש ר' זירא סוף כתובות, השבעתי אתכם שלא לגלות הסוד, ופירש"י אמרי לה סוד העיבור, וכמ"ש ר"ע בפ' קידוש החודש להרמב"ם פרק ו' ד"ה משיתקבץ השמש עם הירח, וז"ל, קביעות תתר"ף חלקים לשעה נקבע משום שאיחרה הלכנה שעה אחת בתשעים שנה שהם תתר"ף חרשים עולה לכל חודש חלק א' כמבואר בגמ' והאיכא שעה לתשעים שנה כו', וחכמי אומות העולם לא הרגישו בזה בשעה לצ' שנים, ולא דקדקו החשבון כ"כ בצמצום, וזה שאין אומות העולם יורדין לעיבור שלנו, כי היא חכמינו ובינינו כו', הביאו ריש ס' עברונות.

אמנם יש שם פי' אחר ברש"י, שכתב ואמרי לה סוד טעמי תורה, ונקדים מה דאיתא ריש פרק אין דורשין (חגיגה י"ג ע"א) אמר רב אמי אין מוסרין דברי תורה לנו שנא' לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום, וכתבו התוס' הקשה הר"ר אלחנן תיפוק ל' דגוי העוסק בתורה חייב מיתה והמלמדו עובר לפני עור, וכי תימא ב' מצות דידהו, והא מצוה איכא למסור להם ונפקא לן מרמתיב אשר יעשה האדם וחי בהם כהנים לזים וישראלים לא נאמר אלא אפי' גוי שעוסק בתורה כו', ותירצו כגון שרוצה גוי ללמדו כו'. ואינו מבין דבריהם, כי לא נזכר שם בסנהדרין רף נ"ט שילמוד עמו ישראל אלא שהוא עצמו מקבל שכר בשלומד, אלא דקשיא להו אמאי לא ילמדנו ישראל, י"ל שאנו חוששין פן ילמוד ממנו ישראל אחר וימשכנו לעבודה זרה, וצ"ל דקשיא להו מדברי רב הנ"ל, דהלמד מן המגושי חייב מיתה, וא"כ בלא"ה לא ילמוד ישראל ממנו, וא"כ אמאי לא ילמוד עמו ישראל. ומהרש"א תירץ דר"ל טעם וסוד המצות. ולפ"ד מהרש"א ודאי לא יתכן פי' זה שכתב רש"י על השבעתי שלא יגלו הסוד, דהיינו טעמי תורה, דא"כ מה חידש באמרו מגיד דבריו כו' דאסור לעשות זאת, דהא מושבעין ועומדין, ואפשר להכי לא ניחא להו להתוס' לפרש כדבריו. ואם כדבריו ע"כ צ"ל פי' השני, סוד העיבור.

ומעתה מובן, בלא זה הוי אמינא מי שאינו חושב תקופות, אדרבא שפיר עביר, וקרא דכתיב היא חכמתכם מוקי ל' למולד הלכנה, ואין להקשות דאסור לגלות סוד העיבור, י"ל השבעתי קאי לטעמי התורה, ואין להקשות א"כ מה חידש דוד, י"ל בפ' התוס' דאסור ללמד לגוי כלל שום דברי תורה, ול"ק קושיית התוס' למה באמת, די"ל כנ"ל שלא ילמד ממנו ישראל וימשכנו לעבודה זרה. אבל אחרי שלמדנו דהלומד מהמגושי חייב מיתה, א"כ פשיטא מגוי רלא ילמוד, א"כ ע"כ צ"ל בפ' מהרש"א דלא עשה כן לכל גוי קאי אטעמי מצות, ושמע מינה דהשבעתי קאי לסוד בעיבור, וש"מ כי היא חכמתכם היינו תקופות ומזלות, וק"ל. ומה שאמר אסור לספר הימנו, י"ל דהוא בנדוי, כי אחד מכ"ד המגידים עליהם הוא המזלול בדבר אחד מדברי סופרים ואצ"ל מד"ת, וזה עובר על ושמרתם וגו' כי היא חכמתכם, משא"כ אם נוכל לאוקמי במולדות כנ"ל, וק"ל. ועיין באהבת עולם דף ל"ה.

ונ"ל ליישב גוף הענין מה שאמר הנביא לפי דברי רב, ואת פועל ד' לא יביטו כו' לכן גלה כו', דלכאורה תמוה לפי"ז דקאי על חישוב תקופות ומזלות, וכי בשביל זה יגלו. ונ"ל עפ"י מה שאמרו בדף שאחר זה, מבלי דעת, שלא עשו תשובה, וצריכים אנו בתחלה ליישב מה שאמר ר"א בן חסמא תקופות ונימטריאות פרפראות לחכמה, איך קרב זה אל זה משתי אלה, ולא יזה חכמה הם פרפראות, ורש"י פי' נימטריאות, חשבון האותיות, וכ"כ הברטנורא, ובתי"ט ז"ל, אפשר לפרש שר"ל שחכמת האלקות המקובלת אצלינו שבס' יצירה ודומה שמשתמשים מאד בחשבון האותיות, ובזה תמוה יותר מה ענין תקופות לזה. ונ"ל בהקדים פסיקתא הובא בדיש יוצר שבת שובה בפירוש הסידור, שובה ישראל עד ד' שהוא במדת הרחמים, ואם לאו אלקיך שהוא דין, כי שם של ד' בא"ת ב"ש מצפ"ן, שהוא נ"י ברחמי"ם, אלקים בני' זה דין. וידוע דתקופות מונין מניסן, דקי"ל כר' יהושע דאמר בניסן נברא העולם, וקשיא מרדכי בראשית כדא שהוא א' בתשרי כדאי, וצ"ל כמ"ש התוספות בד"ה (דף ז') שעלה במחשבה לברוא בתשרי ובאמת נברא בניסן, והביאו שם דאי' דנוכל לומר כן שה' כביכול מחשבה תחלה ואח"כ נשתנה, מראיתא פרק עושין פסין עלה במחשבה לברוא שנים ולבסוף נברא א'. ולי נראה דאי' ברורה מ"ש רש"י ברא אלקים ולא נאמר ד', שבתחלה עלה במחשבה לברוא במדה"ד ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדת רחמים לדין והקדימו כדכתיב ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים. הרי להדיא ראי' דקרא דבראשית איירי מהמחשבה כביכול, וכן הוא בעשרה מאמדות מאמר חיקור דין דף י"ב, תשרי הוא דין שהאותיות שלא כסדרן, שעלה במחשבה להבראות במדה"ד כו' אח"כ עלו אותיות כסדרן, דהוא אבי"ב ניסן. אמנם מנ"ל היא גופא דאלקים הוא דין והו' רחמים, וצ"ל כנ"ל מכח נימטריא. א"כ אתי שפיר, דהם פרפראות לחכמה, והיינו ידאת אלקים כמ"ש במדרש דבה נשא, דר"ל על פסוק (משלי נ') ד' בחכמה יסד ארץ, חכמה היא יראה כר"א (איוב כ"ח) הן יראת ד' חכמה. ויתכן מ"ש רש"י שממשיכין לחכמה כמו פרפרת שממשכת האדם לאכילה, ור"ל דמזה מוכח תשובה, וכמ"ש בשל"ה פי' רצה לברוא במדה"ר דלא מהני תשובה כו', אמנם היא גופא קשיא לכאורה מנ"ל למנות תקופה מניסן, דלמא באמת בתשרי נברא בפועל וקם במדה"ר, לזה צריך חישוב מזלות, וס"ל כמ"ש רש"י שאנו רואין להדיא באיזו שעה שתפול התקופה יהא לפי ענין המזל גשומה או שחונה, ובזה נבחק, דאם התחלנו למנות מתשרי לא תפול התקופה בשעה זו, ואפשר באמת שבחנו בזה חכמים דברי מי יקום, וזה ברור לרעתי, והם דברי רב ופי' דברי הנביא, ודו"ק.

ולפ"ר אלה אין אנו צריכין לכל הנמע"ל [=הנוכח מעלה?] ומובן חיבור תקופות לחלוקה ראשונה באופן זה, ראכתי קשה מנ"ל ללמוד חיוב חטאת, ורק"ל כריב"ב מראמר לו משה מה עשה לך וכנ"ל, דלמא כפשוטו דמשה הי' מחולק עמו והי' סבור דלא מהני תשובה על עבודה זרה, וז"ש חטאת גדולה, הרי שהגריל, ור"ל שהרי לא הרוויחו כלום דבין כך ובין כך לא יהא להם תשובה ולמה

לדברינו אלה צריכין אנו עוד להוסיף דאכתי מנ"ל תשובה על עבודה זרה, דלמא על שאר עבירות, וצ"ל דמ"ש עלה במחשבה לברוא את העולם ברין, היינו האדם, כמ"ש גבי בתשרי דהוא כ"ה אלול, ושאמרו נברא העולם, היינו האדם, וראה כביכול שאינו מתקיים, דאי לא תשובה הי' מת ארת"ר ואין כאן עולם כלל, וחטא שלו הי' סרך עבודה זרה, שמע מינה דע"ז נמי מהני תשובה. וזה פ' הגמ' שם הי' מסני ברישא, ר"ל שזכר היינו רחמים כידוע, ונקבה דין, ונבראו כאחד, ר"ל שיתוף דין ורחמים, ולזה אמר, זכר ברישא, הרי שהקדים רחמים. וזה פ' דברי התוס' כמו שאחז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא שנים, ולכאורה הוה כי עוכלא לדנא, דמה ענין זה לזה, ולררכינו היא היא. (ומ"ש ברף שאח"י, דעת היינו תשובה, לזה מובן שתקנו בתפלת י"ח חונן הדעת ואח"כ השיבנו). ומובן נמי שאמר משה כי כל אשר הלך אחרי פעור השמידו ואתם הרבקים כו', ר"ל מי שעשה תשובה, הרי דמהני תשובה לעבודה זרה, ולזה סמך כי היא חכמתכם נגד העמים שדרשו על תקופות ומזלות, וק"ל.

[illegible]

פאקסימיליא מכתיו"ק הגאון מוה"ר שמחה הכהן רפאפורט אבד"ק לובלין זצ"ל,
הנדפס לעיל בעמוד י"ב.

ברין כתבי קודש שבלו

מהגאון מוה"ר ארי' ליב אבר"ק אמסטרדם זצ"ל¹⁾

בהאי דאם נתרבו כתבי קודש שבלו עד שיש מקום לחוש לסכנות שריפה ר"ל, איך להתנהג אם לשורפן או דוקא לגונזן, ולגונזן כרינם ג"כ יש חשש סכנה שלא יאמרו כשפים הם עושים, מה דינו.

נלע"ר דמוטב לשורפן, דאף שמצינו בהרב בעל באר שבע שמחמיר מלשורפן, אין זה כי אם מדרבנן, וכמו שהביא הוא עצמו דברי הרמב"ם בהל' יסודי תורה (פ"ו ה"ח) שכתב בפירושו, וכתבי הקודש אסור לשורפן או לאבדן ביד וכל המאבדן לוקה מכות מדרות. וכתב הכ"מ מכין אותו מכות מדרות ככל העובר על דברי חכמים, ש"מ שהוא רק מדרבנן, ואף שהרב בעל מ"א הביא בא"ח סי' קנ"ד ס"ק ט' וז"ל, ס"ת שבלה כו' וה"ה ספרים ואסור לשורפן, ב"ש כו', וכן כתב הרמב"ם במצות ל"ת סי' ס"ה שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו עכ"ל. ולכאורה משמע מדבריו דס"ל לדברי הרמב"ם דאיסורו מדאורייתא ועובר על לאו. במחילה מכבודו לא דק, דהרי דברי הרמב"ם ברורים מללו שאינו רק מדרבנן, ומ"ש הרמב"ם במצות ל"ת סי' ס"ה בתחלת לשונו, ומאבד ספרי הנבואה, סוף דבריו מוכיח על תחילתו, שכתב, וכל מי שעבר על זה כגון שהרס דבר מן ההיכל והמזבח והדומה לזה או שימחה שם משמות הקדושים לוקה, ואזהרתם מהכא ואברתם את שמם כו' לא תעשון כן כו', ש"מ דוקא אלו ולא כתבי הקודש. ואף לדבריו [יש] לחלק ולומר דהרמב"ם דקדק בלשונו חזק, וספרי הנבואה, ור"ל דוקא נביאים שקורין בהן ומפטירין בהם בשבת בבית הכנסת, כי עיקר יסודו הוא מהאי דכל כתבי דתנינן בין שקורין בהן בין שאין קורין בהן אף שכתובים בכל לשון טעונין גניזה, ופירש רש"י, בין שקורין בהן כגון נביאים שמפטירין בהן בשבת בבית הכנסת.

וכיון שכן שאינו אלא מדרבנן, אמרינן דבמקום סכנה לא תקנו וכמ"ש הרמב"ם בהל' חמץ ומצה, דחור שבין יהודי לגוי אינו בורק כלל כפלימו דס"ל הכי מפני הסכנה שלא יאמר הגוי כשפים הוא עושה לו, וכתב הכ"מ דכן כתבו כל הפוסקים, ש"מ דבמקום סכנה לא תקנו ובטלו דבריהם, ה"ה הכא. וביותר בנידון דידן שא"א להציל לגמרי, אף שנאמר שלא לשורפן בידים אלא לגונזן ולקוברן בב"ה אצל ת"ח, ועכ"פ ילכו לאיבוד אלא דיעמדו ימים רבים ולא ילכו לאיבוד מיד, וכיון שיש כאן מקום סכנה מוטב לשורפן מיד. וכדומה לזה מצינו גבי תרומה דתנן חבית של תרומה שנאברה בגת עליונה ובתחתונה חולין שמאים מודה ר"א ור"י שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל, ואם לאו, ר"א אומר תרד

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' פ"ב עמוד ז'. — תשובה זו הועתקה מכת"ק המונח באוצר הספרים דביד"צ דקהל האשכנזים בלונדון יע"א.

ותשמא ואל יטמאנה ביד, ר' יהושע אומר אף יטמאנה ביד, וקיי"ל ר"א ור"י הלכה כר"י, וס"ל כיון שסופה להטמא מותר לשמאנה ביד אע"פ דכתיב משמרת תרומותי, וא"כ אסור לשמא תרומה בידים, ואמאי התיר ד"י לשמא ביד ולא אמדינן תרד ותשמא ממילא ולא יטמאנה בידים, אלא ודאי דזו היא סברא אלימתא כיון דסופו לבא לידי טומאה לא איכפת לן תו אם הוא עושה בידים, ה"ה הכא כיון דסופן לאיבוד אזלי, לא נפקא לן אם מאכדין בידים. ואין לחלק דשם הוא הטעם משום הצלת חולין, חדא, ה"ה הכא איכא הצלת גדולה יותר ויותר, דהתם הוא הצלת חולין גדידא וכאן הוא הצלת נפשות, ואף שאין בדי הזיקו כמו התם, מ"מ ספק נפשות להקל, ומצינו חשש כזו בתלמודין כדלעיל. ועוד דפסחים (דף ט"ו ע"א) הביאו האי דתרומה ורצו ללמוד משם לשרוף תרומה טמאה עם הטהורה, ושם לא שייך הצלה כלל, אלא ודאי דאין הטעם משום הצלת תרומה כלל, אלא מטעם כיון דסוף כל סוף לבא לידי טומאה לא נפקא לן מידי אם הוא עושה בידים, וה"ה הכא.

אמר הק' צבי חירש⁽²⁾ שועל בן ארי החי הגאון ז"ל הנ"ל. יש לעיין אם יש בו מכתבי הקודש שכותבים בהם שמות שאינם נמחקים דהא וודאי מראודייטא הוא, וזכורני בקטנותי בא המעשה הנ"ל לפני אאמ"ו הגאון ז"ל בגלוגא, וכתב עליו את כל הנ"ל אלא שלא השלים דבריו, ואיני יודע איך יצאה הוראה הנ"ל מלפניו. והנה עתה חרשים מקרוב בא ס' התשב"ץ עיין חלק ראשון סי' ב'. ויש לעיין עוד בענין ספרים שנדפסו, ועיין תשו' חוות יאיר סי' ק"ו וסי' קפ"ד, וסי' בני חייא י"ד סי' רפ"א, ותשו' כנסת יחזקאל סי' ל"ז, ומקרוב נדפס תשובת מהר"ר יונה לאנדסופר מפראג עיין שם סי' ק"ב, ותשו' שב יעקב סי' נ"ד, ותשו' פנים מאירות חלק ראשון סי' מ"ה, וכתבתי בזה במקום אחר הנלע"ד. גם מה שחילק אאמ"ו הגאון ז"ל לעיל אליבא דהמ"א בין שקורין בהם, הא הנך כולן נתנו לקרות האידנא ומצילין אותן מפני הרליקה, ועיין במ"א סי' של"ד ס"ק י"ז.

(1) הוא הגאון מוה"ר צבי חירש אבד"ק ברלין זצ"ל. — ראה אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' י"א עמוד מ"ג.

בסוגיא דבני העיר ששלחו את שקליהם

מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

ברמב"ם פ"ג מהל' שקלים דין ח'. בני העיר ששלחו את שקליהן ביד שליח ונגנבו או אבדו, אם שומר חנם הוא הרי זה נשבע להם ונפטר כדין כל שומרי חנם והן חוזרין ונותנין שקליהן פעם שניי' וכו'. דברי רבינו סתומים הם, והרב הכסף משנה אחר בקשת המחילה מכבודו לא יצא ידי חובת ביאור, ואף גם דבריו צ"ע. ואעתיק הסוגיא בקיצור, בפ' הזהב (דף נ"ו ע"א) תנן, אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והשפירות והקרקעות והקדשות שומר חנם אינו נשבע שומר שכר אינו משלם. ובגמ' (דף נ"ז ע"ב) ורמינהי בני העיר ששלחו את שקליהם ונגנבו או נאבדו, אם משנתרמה התרומה נשבעים לגזברים ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלים אחרים תחתיהן, אמר שמואל הכא בנושא שכר עסקינן ונשבעין ליטול שכרן מבני העיר ונשבעין להם במעמד הגזברים אם נתרמה התרומה, ונגנבו היינו בלסמים מזוין ונאבדו שטבעה ספינתו בים דאל"כ לית להו שכירות, ור' יוחנן אמר הא מני ר"ש היא דאמר קדשים שחייב באחריותן נשבעין עליהם, ופרכינן התינח עד שלא נתרמה תרומה, משנתרמה אין אחריות על בני העיר דתניא תורמין על האבור ועל הגבוי, אלא א"ר אלעזר שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהו בני אדם מזולזין בהקדשות, ע"כ הסוגיא.

ויש להבין בדברי רבינו, דבכל הני אוקימתות הי מינייהו תפש, אי כשמואל דמוקי לה בנושא שכר, הא שמואל ס"ל דשומר חנם אין נשבע כלל וכקושית הגמ' דלא ס"ל הא דר"א, ורבינו כתב דשומרי חנם נשבעין לבני העיר, ועוד דשמואל לא אמר רק נשבעין ליטול שכרן, ומדברי רבינו משמע דנשבעין לפטור מן התשלומין, דכך כתב, שלחו שקליהן ביד שומר שכר שהרי הוא חייב בגניבה ואבירה כו', וכן סיים עור, ובני העיר מה הי' להם לעשות שהרי לא מסרו אלא לשומר שכר שהוא חייב בגניבה ואבירה, ועוד הרי תנן שומר שכר אינו משלם, והאיך כתב דאי שומר שכר הן נשבעין לפטור מן התשלומין. ומדברי הכ"מ נראה דהבין דמ"ש רבינו בשומר שכר דנשבעין היינו ליטול שכרן, ומכאן זה תמה למה לא כתב דנשבעין לבני העיר במעמד גזברים, ותיירך רכיון דאמר ר"א שבועה זו תקנת חכמים היא לא צריכין לזה, עיי"ש. ולע"ד דברי רבינו מאירים לעבר פנינו כמורה באצבע דנשבעין היינו לפטור מתשלומין, אע"ג דאפשר לכוון זה בדברי הרב ז"ל בתירוצו, מ"מ מעיקרא מאי קשיא לי, ומאי ס"ד לומר דרבינו ליטול שכרן לחוד איירי, מה שדבריו מוכרחים להיפוך.

ואי תפש רבינו לפסוק כר"א, וכנראה מרבירו שכתב טעמא שלא יולזלו בהקדשות, הא ר"א מוקי לה אף בשומר חנם ונגנב או נאבד כמשמעו ולא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונמ' י' עמוד ט"ז. — פלפול זה הועתק מעצם כתי"ק המונח באוסף „כנסת ישראל" של ירידנו הרבני הנכבד הדגול והמרום מו"ה ישראל שמעון נ"י מלונדון. ישלם ד' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי ישראל.

בלסטים מזוין וכפירש"י ז"ל, ואפ"ה נשבעין לגזברים. והרב הכ"מ כתב דלדעת רבינו הא דתנן ובני העיר שוקלים אחרים תחתיהן, קאי גם ארישא עיי"ש, גם כזה תמי', דא"כ למה נשבעים לגזברים, דאין לומר במעמד הגזברים, דהא אין ההפסד על ההקדש תו ליכא חשד. ובאמת י"ל דהרב ס"ל דאף דההקדש לא מפסיד מירי, איכא חשד, לפי דאי נמצאו, אלו ואלו שקלים הן כדתנן במתני', ושפיר גם זה מיקרי הפסד. ואפשר דיצא לו לומר כן מדפרכינן אר' יוחנן מברייתא דתורמין על האבוד כו' ולא פרכינן מגופי' דמתני' דתנן אם נתרמה תרומה נשבעין לגזברים, וכמו שהקשו בתוס' והניחו בתימה, מש"ה סובר הרב רממתני' לא הו"מ להקשות ד"ל נשבעין לבני העיר במעמד גזברים, והו"א דאף משנתרמה אחריות הוא על הבעלים והוכרח לאותובי מברייתא. אבל ז"א, דהא דאם נמצאו או החזירו הגנבים לא מיקרי הפסד על ההקדש, דמאי פסידא איכא אשר בשבילו נכריחם לישבע במעמד הגזברים, וכן מוכח מפירש"י עיי"ש, וגם התוס' מיאנו כזה מדלא תירצו כהא קושייתם שהבאתי.

וכרי להבין דעת רבינו הגדול ז"ל, נעוור מה שיש לדקדק בסוגיא, דלמה נדחקו האמוראי לאוקמי מתני' בשינויא דחיקא, דכל עיקר לא קשיא לן בהאי רומיא דמתני' אהדרי רק בהא דשבועה זו מאי עבירתי', ומצינו לאשכוחי שבועה בהקדשות כגון שקנו מידו, וכרמשיני בתר הכי אסיפא דמתני' מהא דהשוכר את הפועל לשמור את הפרה, ולא הוי צריכין תו לפרש דנשבעין ליטול שכרן ובנגנבו בלסטים מזוין. וביותר קשה אר' יוחנן, דהוא גופי' מוקי לקמן הא דהשוכר את הפועל בקנו ידו, והכא נדחק לאוקמי מתני' כר"ש וכיחידאה.

ולכאורה ה"י נראה לומר מכח קושיא זו להוכיח מ"ש הרב"י בח"מ סי' ס"ו דבשומר חנם לא מהני קנו מידו, וכנראה מדבריו שם קצת הרגיש בקושיא זו. אך לא איתברר לן טעמא דמלתא למה לא מהני קנין אף בש"ה. והש"ך שם ס"ק קכ"ח כתב דהרב"י ס"ל דלא קנו מידו לישבע לחוד הוא דלא מהני דהוי קנין דברים, אבל אי קנו מידו לשלם או לישבע, גם הב"י ס"ל דמהני, וא"כ הדרא קושייתנו לדוכתי' לוקמי' מתני' בהכי.

ונראה מכאן ראי' לשיטת רבינו ברפ"ב מהל' שכירות שכתב שם דלא פטר רחמנא הנהו רק מדין גניבה ואבירה, דהיינו שומר חנם משבועה ושומר שכר מלשלם, אבל אם באמת פשע חייב לשלם אפי' שומר חנם, דפשיעה מזיק בידים הוא, עיי"ש. ולדבריו לא הו"מ לשנויי הכי, דאי קנו מידו לישבע שלא פשע אין הקנין חל דהוי קנין דברים, דאין לומר דחייב עצמו בקנין לשלם אם יפשע או לישבע שלא פשע, דהא בפשיעה בלא"ה חייב, ואי נימא דקנו מידו לחייב בגניבה ואבירה, למה תנן נשבעין חייבין, הוי לי' למימר דהא נגנבו או נאבדו קתני, והי' מוכרח לפרש דנגנבו היינו בלסטים מזוין ונשבעין ע"י, א"כ אין אנו מדוויחים בהאי דנוקי לה בקנו מידו, ועדיפא לי' לשמואל לאוקמי בנושא שכר, ולר' יוחנן כר"ש. אבל לדעת הראב"ד שם והוא דעת התוס' שם בהזהב וגם דעת רוב הפוסקים דאף מפשיעה פטרי' רחמנא, שפיר משכחת לה לאוקמי בקנו מידו לשלם אם יפשע או לישבע שלא פשע וחל הקנין וכמ"ש הש"ך דלעיל, אך יש ליישב ברוחק, מ"מ לדעת רבינו ניחא שפיר.

וזה הוא נמי שכתב רבינו הכא ראם שלחו ביד שומר חנם רבני העיר חייבין לשקול אחרים משום רפשעו רהו"ל לשלוח ביד שומר שכר כדמוכה בדבריו וכמ"ש בפ"א מהל' שכירות רזה הוי פשיעה, והיינו כפי שיטתו ז"ל רסובר דבהקדשות חייבין בפשיעה.

ועפ"ז הרווחנו מה שיש לרקק, מאי ס"ד רר"י רמשני ר"ש היא, הא משנתרמה התרומה אין אחריות על הבעלים מרתנן נשבעים לגזברים, מוכח דהיינו מעמא משום ראו אין הבעלים שוקלים אחרים וההפסד על ההקדש, וכמו שהקשו בתוס' הנ"ל להתלמודא לאותוכי הכי, ובאמת יותר יש לתמוה אר"י גופי' דקארי לי' מאי קארי לי', דהא עלה דההיא מתני' קא שקלי' ועלה קאמר דר"ש היא, ויש לרקק אהתוס' שלא הקשו כן אר"י גופי'. ולפי שיטת רבינו נחא, רכבר כתבתי דר"י אף דמוקי להא דהשוכר את הפועל בקנו מידו לא מוקי לה למתני' בהכי משום דס"ל רבפשיעה כלא קנין נמי חייב, והיינו דמשני דר"ש היא דמוקי לה בשומר חנם דהבעלים חייבים לשקול אחרים רפשעו, וא"כ בין נתרמה התרומה ובין לא נתרמה חייבים, וס"ל נמי דנגנבו היינו בלסטים מזוין דבאונס כזה פטורים הבעלים אע"ג דפשעו, ואף דפסקינן דתחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב, מ"מ בעינן דהאונס בא מכה הפשיעה, וכמ"ש רבינו סוף פ"ג מהל' שכירות, וכ"פ בח"מ סי' דצ"א ס"ט, וה"נ דמה חי' מועיל אם שכרו להאי שלוח לגבי לסטים מזוין או שנמכעה ספיגתו בים, וכ"פ רבינו פ"א מהל' שכירות ועיין בלח"מ שם, ומיירי הכא שטענו שנגנבו בלסטים מזוין וליכא עדים ששמרו כראוי, ומש"ה שפיר הבעלים חייבין וצריכים לישבע לר"ש דהוי קדשים שחייב באחריותן, אבל ער שלא נתרמה התרומה הם ברשות בעלים לגמרי ואפי' נאנסו חייבין ונשבעין לבני העיר, ואע"ג דר"י לא ס"ל דשבועה זו תקנת חכמים היא, וא"כ למה הוי פשיעה הא דמסרו לשומר חנם, דהא אף שומר שכר פטור מגניבה ואבירה כרתנן שומר שכר אינו משלם, י"ל דאפ"ה הוי פשיעה, רשומר שכר משמרו יותר כראוי כרי שלא להפסיד שכרו, ולא פליג ר"י אשמואל כהא דמוקי למתני' בלסטים מזוין, רק כהא דלא נחא לאוקמי בשומר שכר ונשבעין ליטול שכרן.

אך לבאורה יש לדחות דלא קאמר ר' שמעון קדשים שחייב באחריותן נשבעים עליהם אלא באחריות שממילא הן חייבין, אבל לא מה שחייבין מחמת פשיעותן, אמנם אם נאבדו קורם שנתרמה התרומה רק שלא נודע לבעלים כמו שפירש"י, א"כ בשעת התרומה כבר נתחייבו הבעלים מחמת שפשעו שמסרו לשומר חנם אע"ג שלא נודע שפיר נשבעים לגזברים דהוי ממון בעלים לר"ש, אבל אם נאבדו אחר שנתרמה התרומה שבשעת התרומה עדיין לא חי' חויב על הבעלים אע"ג שאח"כ נאבדו, מ"מ כיון שנתרמה כבר הרי הן ברשות הקדש לגמרי אף שהבעלים פשעו ואין נשבעין עליהן. והשתא י"ל דר"י סבר דמשנתרמה כו', היינו כפירש"י, ולא קשה אמאי נשבעין לגזברין כרלעיל, אבל מכרייתא שפיר פריך, מדקתני על האבוד ועל הגבוי, ע"כ אבוד היינו נאבד אח"כ כפי' התוס', דאי כפירש"י הוי זו וא"צ זו כקושית התוס', וכיון שנאבד אחר התרומה, א"כ כבר הן של הקדש, והוי קדשים שאינו חייב באחריותן, ומתורץ קושית תוס' ד"ה דתנן, ורו"ק היטב.

ופרכינן על' מברייתא דתניא תורמין על הגבוי כו', וא"כ יצאו הבעלים בשעת התרומה, דהא עדיין ה' בעולם, וא"כ ע"כ דאם נאבדו אח"כ הבעלים פטורים אפי' מסרו לשומר חנם ואפי' מגניבה ואבירה, דאל"כ האיך תורמין על הגבוי ושמא יאבדו ולא יגיעו ליד גזבר, אע"ג דהבעלים ישקלו אחרים, מ"מ בשעת התרומה לא נתכוון התורם על מה שהוא בדרך על דעת שישקלו אחרים, כיון דעדיין השקלים ראשונים קיימין, וא"כ כיון דמשכחת התרומה, אין על הבעלים האחריות, פטורים מלישבוע אף לר"ש, ומשני ד"א שבועה זו תקנת חכמים היא, ולעולם מתני' בין בשומר חנם בין בשומר שכר איירי, ובאמת מחמת תקנה נתחייבו נמי בתשלומין אי שומר שכר הוא, דאל"כ למה ישבע שנאנס הא אפי' אי לא נאנס פטור, מיהו בלא"ה אין התקנה רק לישבוע, דבתשלומין אם פשע בלא"ה חייב לדעת רבינו, ומש"ה לא אמר ר"א רק שבועה זו תקנת חכמים, משום דאיירי אף בשומר חנם.

אמנם ר"י אפשר דלא ס"ל כהאי ברייתא דתורמין על הגבוי, וכדאיתא בירושלמי דפליגי תנאי בהא, או אפשר דמפרש הא דתורמין על הגבוי לאו אפי' אי נאבד אח"כ כפי' תוס', אלא על הגבוי היינו מה שהוא עדיין על הדרך, מיהו ע"מ שעתיד להגיעו ליד הגזבר, אבל בלא"ה אין הגבוי בכלל, והוא בכלל מה שעתיד לגבות, כיון שהבעלים חייבין באחריות. וכן משמע קצת מדברי רבינו לעיל פ"ב, שכתב שהתורם מכוון לתרום על הגבוי שביד הגזבר ועל הגבוי שהוא עדיין על הדרך, ולא איירי כלל באבירה. אך לגירסת תוס' דגרסי על האבוד ועל הגבוי, שפיר מפרשינן על הגבוי בנאבדה אח"כ דומיא דעל האבוד, ורבינו דלא גרס על האבוד כמ"ש הכ"מ, וי"ל דהברייתא לא קאי כלל באבירה, ובאמת מיסתבר שפי' הך גירסא, רוכי לא סגי דלא אבוד מיד גזבר דמצריכין ל' לכוון בכל פעם על האבוד ממנו, ואף אי נימא דגירסת רבינו היא כגירסת תוס', י"ל דפסק כר"י דסובר על הגבוי היינו דוקא ע"מ שעתיד יבא ליד גזבר וכדכתבינא, ולא בנאבדה אח"כ, ומפרש נמי רישא בהכי. (ונראה דגם דעת התוס' דאליבא דר"י שומר חנם חייב בפשיעה, אלא שהם פסקו כסתמא דש"ס דפריך אר"י, ומוכח דהבעלים פטורין משנתרמה תרומה אע"ג דפשעו, אבל רבינו פסק כר"י). והשתא בהא דאם מסרו הבעלים לשומר חנם דחייבים לשקול אחרים, פסק רבינו כר"י, אך בהא דמוקי למתני' כר"ש דוקא ושללא אליבא דהלכתא, לא פסק כוותי' אלא כר"א, דחכמים תקנו לישבוע, ומחלק שפיר בשומר שכר בין נתרמה התרומה ללא נתרמה, ובננבדו בלסטים מזוין אע"ג דהוי מצי לחלק בהכי אף בשומר חנם ובנאנסו וכמ"ש לר"י, מ"מ לא פסיקא ל', כיון דעכ"פ השלוחים צריכין לישבוע אפי' בלא נאנסו, משא"כ בשומר שכר דלא משכחת לה שבועה רק בנאנסו, כנ"ל לפרש דעת רבינו.

ברמב"ם פ"ה מהל' טוען דין ו' שטר מסרתי לך כו', כתב הראב"ד תימה גדולה אולי ברשותו הוא כו'. עיין בח"ה דמשמע מדבריו דמ"ש הראב"ד שבועה שאינה ברשותו מדרבנן הוא, ועיין בב"ח ח"מ סי' צ"ה, והש"ך סוף סי' ס"ו ס"ק קכ"ד כתב דהר"א סובר דמדאורייתא צריך לישבוע שאינה ברשותו, ועפי"ז נתקשה ל' במה שהקשה הב"ח מסוגיא דהזהב רמאי פריך מבני העיר ששלחו

שקליהם, ותירץ דהתם איירי בידוע שנגנבו או נאבדו מדלא תנן ואומרים שנגנבו עי"ש. ולע"ד ליכא לפרש הכי, דא"כ מאי משני שמואל בנושא שכר עסקינן ונשבועין ליטל שכרן לבני העיר במעמד הגזברים כי היכי דלא נחשדינהו א"נ כי היכי דלא ליקרי להו פושעים, וע"כ הא דאמר דלא נחשדינהו היינו דמשקרי וברשותם הם, והא דלא ליקרי להו פושעים היינו דפשעו בשמירתן, ואי בידוע שנאבדו מאי חשד איכא, ולא הי' להש"ס למימר רק כי היכי דלא ליקרי להו פושעים, ובאמת פשט דברי הראב"ד נראין כמ"ש הש"ך. אך י"ל דהראב"ד סובר דהקדשות פטור אף משבועה שאינה בדשותו, מדנפקא לן מרעהו ולא של הקדש, משמע דשל הקדש אינה בכלל דין שומרים כלל אפי' בשבועה שאינה ברשותו כנ"ל.

בענין סילוק אי הוי מדין הפקר

מהגאון בעל שערי תורה אבר"ק ווערבויו זצ"ל⁽¹⁾

ראיתי בספר קצות החושן בסי' ל"ז ס"ק י' הקשה קושיא נאה בשם אחיו הרב המובהק מו"ה יהודא נ"י, בהא דאי' במס' בבב דף מ"ג ע"א שותפין מעידים זה לזה, ופריך הא נוגעין בעדותן הן, הכא במאי עסקינן דכתב לי' דין ודברים אין לי על שדה זו כו', ומסיק שקנו מידו כו', ופריך וכי מסלק נפשי' מי מהני והתניא בני העיר שנגנבו ס"ת שלהן אין דנין בדייני אותו העיר, ואי איתא ליסלקי בי תרי מנייהו ולדייני, וכתב רשב"ם ז"ל, יכתבו דין ודברים אין לי על (שדה) [ספר תורה] זה ויקנו מידם, ע"ש. והקשה הרב הנ"ל, הא קי"ל גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו, וה"ה למכרו, ואפי' להפקיר אין יכולים כדאי' בב"ק, וא"כ בשלמא גבי שותפין מעידין זה לזה דמידי בקרקע וקרקע גזולה יכולין הבעלים להקדישו ולמוכרו כדאי' בפ"ק רמציעא, אבל ס"ת שנגנב היאך יכולין לסלק מיני', דאע"ג דנקנו מידם לא מהני כיון דאינו ברשותו, עכרפח"ח והניח בקושיא.

ולענ"ד במאי דפשיטא לי' להרב נ"י שסילוק הוא מדין הפקר, ליתא, חדא דהא הפקר מהני בקרקע כדאי' בדוכתי ובח"מ בסי' [רע"ג], והא מתני' מפורשת והובא שם באומר בקרקע ידי מסולקת הימנה לא אמר כלום אא"כ כשקנו מידו, ובהפקר א"צ קנין, אלא ודאי דסילוק אינו מטעם הפקר, וכן הפקר אינו מטעם סילוק, כי אף שמסלק א"ע משדה או מממשליו וכיו"ב, אם אין כוונתו שמפקיר לכל שיהי' רשות לכל אדם ליקח אותו דבר וכמ"ש בש"ע סי' הנ"ל שיאמר הרי

(1) דאה אודותיו בכר"ש שנה ד' קנש' ו' עמוד י"ג. — חידו"ת הללו הועתקו מעצם כתי"ק המונח ברשות ידירנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבר"ק קעזמארק. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.

הוא מופקר לכל, אינו הפקר, ולא אמרינן כיון דהוא מסלק א"ע מזה ממילא הדבר הפקר, דזה אינו, דבעינן שיהי' אומר בפירוש או שיהי' מחשבתו ניכר מתוך מעשה שמפקיר לכל, דאל"כ אפשר לומר אף שעכשיו מסלק א"ע מזה אולי אינו חפץ שיהי' מופקר לכל, דלמא אינו חפץ שיהי' לעשירים או לאדם שהוא שונא לו, והפקר לא הוי [עד] שיהי' מופקר לכל לעניים ועשירים כשמיטה, לכך לא מהני מה שמסלק. וגם י"ל אולי אין רצונו שיזכה אדם אחר בזה, רק כעת מסלק א"ע מזה ואח"כ יזכה בזה, לכך מבואר בלשון ש"ע שיאמר שיהי' מופקר לכל, וא"כ שפיר י"ל דקא בהפקד אינו יכול להפקיד דבר שאינו ברשותו, דדומה למכירה והקדש, דהתם בעינן שיועיל להקדש דעת המקנה, וכיון שאינו ברשותו א"י ההקדש לזכות, וכן א"י למכור, כיון דאין בידו לא מהני המכירה ללוקח ולהקדש, וכן בהפקר רבעינן שהאמירה יהי' פועל לאדם שירצה לזכות, שפיר לא אלים דיבודו כשאינו ברשותו וא"י לחול שיהי' כח בידו לזכות לאחרים, משא"כ בסילוק דלא מהני הדיבור לאדם אחר רק לעצמו, שפיר יכול לסלק אף שאינו ברשותו, והוא כ"ש, אם יכול לסלק א"ע מדבר שהוא ברשותו, מכ"ש שיכול לסלק מדבר שלא בא לרשותו ואין רצונו לזכות בזה הדבר, והוא דומה למחילה, ולדעתי ברור מאד להמעיין היטב בשכל צח ובהיר, ובחינם נתקשה א"ע בזה הרב הנ"ל. העולה דסילוק מהני אף בדבר שאינו ברשותו.

ואפי' לפי דברי הרב ג"י נ"כ י"ל, דקו' הש"ס הוא, דהא מתני הנ"ל דבני העיר, הוא סתם משנה באין חולק, ואי נימא דמהני סילוק, הא ר"מ סובר אדם מקנה דשלב"ל, וה"ה דיכול למכור דבר שאינו ברשותו, דדשלב"ל ודבר שאינו ברשותו חרא מילתא, רק דבהקדש הוא גזה"כ שיהי' ברשותו, ולא ילפינן מכירה מהקדש, דהא בהקדש בודאי ברור שאין יכול למכור דשלב"ל כיון דליתא ברשותי, ואפ"ה יכול למכור, ורבא דסובר שם בהפקר לא מהני, היינו דאזיל לשיטתו דסובר בריש ב"מ דא"י למכור דשלב"ל, ושוה הפקר לקנין, אבל לר"מ שפיר יכול להפקיר אף דבר שאינו ברשותו כמו דיכול למכור, דיותר יש לדמות הפקר למכירה מלדמות להקדש, דהתם הוא גזה"כ אבל בעלמא הדבר עומד על סברא חיצונה, וסברא חיצונה הוא לר"מ דיכול למכור דשלב"ל ודבר שאינו ברשותו, וא"כ שפיר מקשה, ואי נימא דסילוק מהני, בע"כ המתני' אתיא דלא כד"מ, והא סתמא קתני, ודו"ק.

ועיין בריש ב"מ דף י"ו ע"ב דאמר ר"ה בשם רב האומר שדה זו לכשאקחנה קנוי' לך מעכשיו קנה, אמר רבא מסתברא מילתא דרב בשדה סתם אבל לא בשדה זו, מי יימד דמזבין לה ניהלי', והאלהים אמר רב אפי' בשדה זו, מכרי דב כמאן אמר לשמעתי' כר"מ, ור"מ אפי' בשדה זו. מבואר שם להדיא דדבר שאינו ברשותו ודשלב"ל שווים. ואין לחקשות אפי' לר"מ בעינן שיהי' עבידי דאתי כדאי' בריש פרק המפקיד דף ל"ג, והכא לא עבידי דאתי, וז"א, דבע"כ בדבר שאין ברשותו עדיף מדשלב"ל דמהני אפי' לא עבידי דאתי, דהא בשדה זו מהני לר"מ אף דהוא ספק וליכא עבידי דאתי, וא"כ ה"ה הכא כגנב מהני אפי' שאינו ברשותו, וכ"ז פשוט וברור.

גליון ספר טורי אבן עמ"ס מגילה

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל⁽¹⁾

דף ג' ע"א, ד"ה כהנים בעבודתם כו'. בא"ד, אם לא הקריבו מוסף שבת ולא קראו את המגילה עד סמוך לחשיכה ואין שחות כדי לשניה, מבטלין כהנים עבודתן ולוים דוכנן וישראל מעמדן, והא מוסף דקרבן ציבור נמי בעי מעמד כרתנן בפ"ד דתענית, וקורין את המגילה דזמנה נמי עוברת.

ג.ב. לא זכיתי לירד לסוף דעת הגאון בזה, דבמוסף עצמו וודאי לא הי' מעמד כלל, כדמוכח בתענית דף כ"ח ריש ע"ב דמעמד דידר' וודאי דחי לי' מוסף, וזה מוסכם שם בלי חולק כלל, וכ"כ הרמב"ם פ"ו מהל' כלי מקדש, וא"כ אישתקל מילולו מהגאון בזה לגמרי. בצלאל ר"ב.

ומ"ו הגאון בעל אור חדש ז"ל השיב לי בזה להליץ קצת בעד הגאון המחבר, עפמ"ש דש"י שם כ"ו ע"א במשנה בד"ה קרבן מוסף כו', וישראל שבהם היו טרודים לחשוב עצים ולשאוב מים ודוחה אפילו מעמד דנעילה, א"כ י"ל זה דוקא במוסף דר"ת, וכן דתענית, שהיו רגילין להתפלל תפילת נעילה כמו ביום כיפור, כפרש"י בד"ה נעילת שערים, אבל בשבת שאסור לחשוב עצים, הי' לישראל מעמד במוסף, וצדקו דברי הגאון. ומדויק לרבריו שאומד כהנים בעבודתן וישראל במעמדן, דגבי כהנים שלא הי' מעמד אין ביטול רק לעבודתן ולישראל מעמדן, עכ"ל מ"ו הגאון במכתבו אלי, ודפח"ח וש"י, ועדיין צ"ע.

דף ג' ע"ב, ד"ה בית מושב כו'. בסוף הדיבור, ונ"ל דאזלינן בתר רובא, דאם רוב הבתים שבטיר קדמו להקיפן, מיעושי בשלה לגבי רובה וכמאן דליתא למיעושי דמי, וקורין כולן בי"ד, ואם איפכא איפכא, אבל במחצה על מחצה וצ"ע. ג.ב. ולפמ"ש המחבר עצמו לקמן דף ה' ע"ב בסוף ד"ה חזקי' כו' דספק דברי קבלה הוי כשל תורה דא"ל אחד אמרן והוי לחומדא, א"כ אין כאן צ"ע. בר"ב.

דף ד' ע"א. ד"ה שאף הן היו כו'. בא"ד, נ"ל כתירוץ ב' של תוס', דהיינו טעמא שאף הן היו באותו הנס אינו אלא מדרבנן, וא"ת מ"ש גבי סוכה דאורייתא נשים פטורות אפי' לרבנן, כדמוכח בריש פ"ק דסוכה (דף ב') גבי חילוני המלכה, והאילו גבי מגילה למאי דפי' דאע"ג דאינן חייבין מעיקר חיוב רוח הקודש אפ"ה חייבות מדרבנן מטעם שאף הן היו באותו הנס.

ג.ב. לענ"ד נעלמו ממנו דברי התוס' במס' פסחים דף ק"ח ע"ב בד"ה היו באותו נס, יעו"ש שהקשו כה"ג, מאי שנא סוכה מד' כוסות, ותירצו שם דבמצות

(1) ראה אודותיו בכד"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספר טורי אבן שלו הנמצא באוצר הספרים של ידידנו הנכבד הרבני החסיד המופלג מוה"ר יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

ראורייתא לא תקינו רבנן כלל, ודר"ק ברבריהם. ועפ"ז לק"מ ג"כ קושית הגאון על תירוצו של הר"ר יוסף איש ירושלים, רווראי ס"ל להר"י ג"כ דמראורייתא אין לחייבן כלל מטעמא דהוי בהנמ, אלא להר"י מוסיף בתירוצו דס"ר ראף מררבנן לא לחייבו במצה.

דף ה' ע"א. ר"ה רא"א בין בזמנה כו'. בא"ר, רתניא לקמן בפ"ב (דף י"ח) נכנס לבית הכנסת ומצא ציבור שקראו חצי' לא יאמר אקרא חצי' עם הציבור ואח"כ אקרא חצי', אלא קורא אותה מתחילתה ועד סופה, ומטעמא משום דהקורא למפרע לא יצא, והשתא אפי' קורא מתחילתה ועד סופה בפני עצמו שלא עם הציבור מאי הוי ואמאי יצא, כיון דליכא עשרה .

גב. לענ"ד לק"מ, רי"ל ואח"כ אקרא חצי', ר"ל עם ציבור אחר, ודר"ק. בצלאל ר"ב.

שם. ר"ה מנין שאין מונין ימים לשנים. בא"ר, אבל הפי' הברור נ"ל הכי, שאין מונין ימים לשנים לומר שלא נוסף על כל שנה ושנה י"א יום שימות החמה יתירין על ימות הלכנה ונעשה כל שנים י"ב חדשי לכנה ועוד י"א יום ויהי' בין פסח לפסח כמנין זה.

גב. הראני מורי המובהק הרב הגאון החר"ף והבקי כמו"ה לוב פישלם ג"י, רלא מפיו אנו חייין, כי נעלם מן הגאון המחבר ז"ל שכבר קרמו בזה הרמב"ם בפ"א מהל' קדוש החורש הלכה ב', יעו"ש"ה.

דף ז' ע"ב. ר"ה ר' נחוניא בן הקנה חי' עושה יוה"כ כשבת לתשלומין, פירש רש"י רעונש כרת ריוה"כ פוטרו מן התשלומין כעונש מיתת ב"ר רשבת. וק"ל הא כל מיתת ב"ר שוין הן לענין פטור תשלומין, וה"נ לר"נ כל חייבי כריתות שוין הן לענין זה כראי' בפ"ג רכתובות (דף כ"ט), מאי שנא דפרט לשבת ויוה"כ לחורייהו, הל"ל סתמא, חי' עושה חייבי כריתות כחייבי מיתת ב"ר לתשלומין וכולן בכלל.

גב. עיין בירושלמי כאן רכתב מש"ה נקט ר' נחוניא הכי רוקא, לדיוקי, מה שבת אין לה היתר אחר איסורה אף יום כיפור אין לו היתר אחר איסורו, לאפוקי הבא על הנערה נדה, או אחות אשתו, הואיל ויש היתר אחר איסורן משלם קנס. וא"כ אלו ראה הגאון רבני הירושלמי אלה, לא הוי פריך מירי. ועיין כתובות ל' ע"א ובתוס' לאפוקי כו', ועי' ש בכתובות בירושלמי ובקרבן העדה, ודר"ק. בר"ב.

דף ח' ע"ב, ר"ה אין בין ספרים. בא"ר, ומתני' ה"ק, אין בין ספרים לתפילין ומוזוות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, בכותב שלא למצותן אלא להתלמד בעלמא, ותפילין ומוזוות אין נכתבין אלא כלשון הקודש וכו' מדקאמר ותפילין ומוזוות אין נכתבין אלא אשורית, הא למ"ל, אלא בלמצותן, דאי שלא למצותן,

אין כותבין מגילה כלל אפי' אשורית וכרפי', הא במצותן ס"ת נמי אין נכתב אלא אשורית וכו'.

נ.ב. וקשיא לי, לפ"ז מאי פריך הש"ס מהאי דתרגום שכתבו מקרא כו' עד שיכתבו אשורית כו', לוקמי בספר תורה ולמצותה דאינה נכתב אלא אשורית דוקא, וצ"ע ודו"ק. בצלאל ר"ב.

וגיסי הבח' הדר"י תירץ ע"ז, דא"כ מאי קתני אינו מטמא עד כו' דהא בכלל לשון נמי מטמא כדרייק מתני', דק דאינו יוצא למצותו בכל לשון, ויש לפקפק בזה ועיין בחידושי הרשב"א, ודו"ק.

שם, ד"ה ולטמא את הירים זה וזה שוין. ק"ל מאי סלקא דעתך דתפילין ומוזות אין מטמאין את הירים, הא תנן בפ"ג דמס' ידים, מגילה שכתב בו פ"ה אותיות כפרשת ויחי בנסוע מטמא את הירים, וכי גרע תפילין ומוזות שיש בהם יותר מפ"ה אותיות ממגילה בעלמא, ועוד דתנן התם דצועות התפילין עם התפילין מטמאין את הירים, ד"ש אומר דצועות תפילין אין מטמאין את הירים, דש"מ דתפילין גופא מטמאין. מיהו י"ל משום מזוזה דייק לה ממתני' דמטמא, אבל קושיא א' קשה.

נ.ב. ולענ"ד אין ממש בשתי קושיות, כי אין כוונת הש"ס לדייק אתפילין ומוזות, אלא דכוונת הש"ס אספרים דמטמאין בכל לשון כמו תפילין ומוזות, ולאפוקי מקושיית הש"ס, וזה דבר פשוט מאוד. והגאון ז"ל אנב שיטפ"י לא דק כלל. בצלאל ר"ב.

שם, ד"ה כאן במגילה כו'. בא"ר, כרתניא בפ"ב (דף י"ח) גפסית לגפסית עלמית לעלמית יצא, וליכא מאן דפליג עלה א ואפילו ד' שמעון בן גמליאל מודה בה. נ.ב. כן הוא רעת תוס' והר"ה, אבל דרשב"א בחידושו ס"ל דרשב"ג פליג אבריתא זו.

שם. בא"ר, והיינו רלא קאמר כאן במגילה כאן בשאר ספרים, אלא כאן בספרים סתמא, משום דאף מגילה א בכלל ספרים דמשנתינו.

נ.ב. פי' זה ליתא, דהא הש"ס מדייק הא לטמא את הירים זה וזה שוין, משמע דספרים דקתני מתני' הם מטמאים בכל לשון כמו תפילין ומוזות באשורית, ראין לומר דהפי' זה וזה שוין דלעולם אין מטמא אף בספרים אלא באשורית כתפילין ומוזות, דא"כ דאף בספרים דינא הכי, א"כ ל"ל למימר כאן במגילה כו', לוקמי הכל בספרים וכקושיית רשב"א בחידושו, אלא ודאי דדוקא מגילה אית בה האי חילוק כמ"ש רשב"א וכדמוכח גם מרברי הגאון פה, וא"כ הרק"ל דהא דייקנן זה וזה שוין לשומאה, ופי' זה נסתה, ודו"ק. בר"ב.

שם, ד"ה מגילה. בסוה"ר, ולבי אומר לי דהא דמייתי ללה"ק כאן מקרא דכתבם וכלשונם, ט"ס הוא, דמהתם לא מוכח מירי, אלא מככתבם לחוד מייתי לי' וכו'. נ.ב. וכ"כ בפר"ח סי' תר"ץ דנפל טעות בש"ס, יעושה.

דף י"ח ע"א, ר"ה רב ושמואל. בא"ר, ועור ק"ל להא רפי' למאי רס"ר השתא מתניתין רשב"ג הוא אבל לרבנן כל הלשונות ולשון יווני בכלל פסולין אפי' למכירין בהם, א"כ מאי פריך מהא למתניתין דתניא גיפסית כו' ❧ מאי קושיא הא רבנן ומתניתין דמיייתי להו רב ושמואל בלעז יוונית בע"כ רשב"ג הוא רשני לי' בין יוונית לכל לשון.

נ.ב. עיין בחירושי הרשב"א שעמד על קושיא הזאת ומתרצה.

דף כ"ד ע"א, ר"ה אינו פורס. במגילה יש להקל משום דטף ונשים הי' בספק להשמיר ולהרוג, לפיכך עשאו ר"י כגדול, ולפי"ז האי רפ"ב רשבת דקאמר הרליק חש"ו לא עשו כלום, אע"ג רבנן חנוכה הי' קטנים נמי בספק, ❧ הא רלא כר"י אלא כרבנן.

נ.ב. ולפענ"ר י"ל דהאי ככ"ע אתיא, כי גבי חנוכה עיקר הנס הי' שרצו היונים להשכיחם תורתינו ולהעבירם מחוקי רצונו של הקב"ה, וכראמרין (במגילת תענית) אמרו להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק ונחלה באלקי ישראל, וא"כ קטן רלאו בר חיוב מצות הוא, לא שייך גבי' אותו נס, אבל אשה חייבת מן התורה במצות עשה שלא הזמן גרמא ובכל הלא תעשה, ושפיר היתה באותו נס. אבל בפורים הי' הנס להשמיר את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים, א"כ גם קטן שייך באותו נס, כנלע"ר ברור ונכון. בצלאל ר"ב.

דף כ"ט ע"ב, ר"ה ולימא הא ולא בעי תק, ואי משום רקמ"ל דר"ח קורם לחנוכה לאפוקי מ"ר בסמוך רחנוכה קורם, ❧ הא מאירך דר"י רלקמן ש"מ ראפי' בר"ח שבת שחל בחול קאמר קרא ג' בדר"ח וחר בחנוכה, והתם נמי ר"י נפחא קא"ל וכו'.

נ.ב. שמעתי ממורינו ורבינו הגדול הרב החרף כמו"ה ליב פישלס נ"י רזה ליתא, ראי סמך הש"ס בזה אהני מימרא רלקמן משמי' דר"י, א"כ מאי משני הש"ס ראי איתמר בהא כו' אבל בהך כרב ס"ל רפ' שקלים את קרבני לחמי כו', וק' הא נמי מאירך דר' יצחק שמעינן גבי חל בואתה תצוה רקאר"י ו' מואתה תצוה ער כי תשא, וחר מכי תשא כו', ודר"ק.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

חידושים בענינים שונים

מהגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ אבד"ק זוראוונא זצ"ל⁽¹⁾

בחולין דף ל"ט סובר ר' אליעזר דאם שחט ישראל בהמת נכרי אסור מטעם סתם מחשבת כותי לעבודה זרה, א"כ קשה אליבא דא"כ מקבלים נדרים ונדרות מנכרים הרי הם אסורים כיון דסתם מחשבת עכו"ם לע"ז אליבא דר"א. אולם לפי דברי הש"ס זכאים דף קי"ד גבי רובע ונעבר, דאם הקדיש ואח"כ עבר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו עיי"ש, א"כ אתי שפיר, דהרי הגוי הקדיש מקודם, וא"כ לא יכול לאסור אח"כ מטעם אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, והבן.

גיטין דף ג"א ע"א. שני כיסין מצאת והלה אומר לא מצאתי אלא אחד, שוורים מצאת והלה אומר לא הו' אלא אחד ישבע, שני שוורים לא ישבע מאי טעמא כיסין לא מנתקי מאהרדי שוורים מנתקין מאהרדי. והקשיתי הרי הו' הילך, שחרי כים אחד הוא בעין ורוצה לתת לו. ועיין בש"ך ח"מ סי' פ' רמביא בשם הר"ן דאפי' בלא נתנה לב"ד נמי הו' הילך כיון דאיכא בעין, עיי"ש⁽²⁾. ועוד הקשיתי, לפי דברי התוס' ב"ב דף קע"ה ע"א (ר"ה המלוה) שהקשה הר"י מקורביל דאי סובר שיעבודא דאורייתא א"כ כל מודה במקצת הו' כפירת שיעבוד קרקעות, ומתדן התוס' לחד תירוץ דהא דשיעבודא דאורייתא היינו דוקא היכי דאיכא עדים אבל היכי דליכא עדים לא אמדינן שיעבודא דאורייתא, עיי"ש. וא"כ קשה מריש בבא מצינא דיליף הש"ס (דף ג' ע"ב) דהוראת עדים מחייב שבועה מק"מ מפיו עיי"ש, הרי בהוראת עדים אכתי קשה קושית מהר"י קורביל הרי הו' כפירת קרקעות והכא איכא עדים דהרי העדים אמרו שחייב לו חמישים זוז, וא"כ לא משכחת שבועה על ידי הוראת עדים כיון דלמ"ד שיעבודא דאורייתא הו' כפירת שיעבוד קרקעות ואין נשבעין. וזה דוחק לומר דהש"ס רוצה ללמוד הוראת עדים בכה"ג דליכא קרקע, דהרי לפי תירוץ של התוס' הנ"ל דמחלק בין איכא עדים להיכא דליכא עדים שפיר מצי מיירי אפי' בראית לי' קרקע, דק כיון דליכא עדים לא אמדינן שיעבודא דאורייתא, וא"כ בהוראת עדים ג"כ מיירי ביש לו קרקע דומיא דמורה במקצת, דהרי יליף הוראת עדים מהוראת פיו, וא"כ הו' דומיא דפיו אפי' ביש לו קרקע, ושפיר קשה דלא משכחת בהוראת עדים שבועה בהוראה במקצת כיון דהו' כפירת שיעבוד קרקעות ואין נשבעין עלי', ועיין ברא"ש סוף פרק שבועת הפקדון, ודו"ק שם.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ב' עמוד י"ד. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק המונח ברשות יורדנו הרבני החסיד הנכבד איש חי ורב פעלים לתורה ולתעודה מו"ה שאול הוטמערער ג"י מאנשווערפען. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.
(2) עיין בחידושי הרמב"ן שם.

בהא דנסתפקתי באיסור דרבנן אם ניזל לגבי אחד בספק לקולא יהי' לגבי
אחר חומרא, אי נימא דלגבי אחד ג"כ אזלינן לקולא, כיון דממ"נ עשה אחר שלא
כהוגן. ונתפשט לי מש"ס דשבת דף ל"ד ע"א, ואמר רבה אמרו לו שנים צא וערב
עלינו, לאחד עירב עליו מבעור יום ולאחר עירב עליו בין השמשות, זה שעירב
עלי' מבעור יום נאכל עירובו בין השמשות וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל
עירובו משחשכה, שניהם קנו עירוב, מה נפשך, אי בין השמשות יממא הוא,
בתרא ליקני קמא לא ליקני, ואי בין השמשות לילה הוא, קמא ליקני בתרא לא
ליקני, בין השמשות ספיקא הוא וספיקא דרבנן לקולא, עיי"ש. — א"כ מבואר
בספק דרבנן אע"ג דחד דחד עביר שלא כהוגן, אמדינן לכל אחד ואחד ספיקא דרבנן
לקולא.

במס' ע"ז (ע"ה ע"ב) דמקשה הש"ס ולמ"ד נותן טעם לפנים מותר גיעולי
נכרים דאסר רחמנא היכי משכח"ל, אמר רב חייא בר' רב הונא לא אסרה תורה
אלא קרירה בת יומא דלאו נותן טעם לפנים הוא. ולכאורה קשה לפי דברי התוס'
בע"ז דף ס"ו ע"א ד"ה מכלל, דקאמר התוס' דכל דבר האסור במשהו גם נותן
טעם לפנים אסור, א"כ מאי מקשה הש"ס למ"ד נותן טעם לפנים מותר, גיעולי
נכרים דאסר רחמנא היכא משכחת לה, דהרי שפיר מחויב להגעיל הכלים של
נכרים, פן בישל הנכרי יין נסך או מים שנתנסך לעבודה זרה דאסור במשהו, וכל
היכא דמשהו אסור גם נותן טעם לפנים אסור, ומש"ה אמרה התורה להגעיל כלים
של נכרים.

אך באמת אם אנו חוששים פן בישלו הנכרים יי"ג או מים שנתנסך לע"ז,
א"כ לא מועיל הגעלה, כיון דהמים שבתוך הכלי יהי' נאסר במשהו וא"כ בולע
הכלי מן המים וחוזר לאיסורו. אמנם לפי דברי התוס' בע"ז דף ס"ו ע"א ד"ה
מכאן ואילך לישתרי, דקאמרי התוס' דצריך להגעיל הכלי בס' בכלי בן יומא, א"כ
י"ל אפילו משום חשש איסור שמא בישל הנכרי יי"ג או מים שנתנסך לע"ז
דאסור במשהו. אך לפי דברינו הרי המים שמגעיל הכלי בתוכה יהי' ס' נגד הכלי,
ובס' לא ירגיש טעם יי"ג, וא"כ יהי' בטל הטעם יי"ג במים, ואף שנכנס מן המים
אל הכלי בחזרה לא נאסר, כיון דאינו בן יומא הלא מרגיש ג"ט לפנים שפיר בטל
כיון דניכר האיסור כמו דאמר הפני יהושע במין בשאינו מינו, ושפיר מהני
הגעלה, וא"כ הקושיא במקומה עומדת.

חולין דף ח' אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון סכין של עבודה זרה מותר
לשחוט בה ואסור לחתוך בה בשר, מותר לשחוט בה מקלקל הוא, ואסור לחתוך
בה בשר מתקן הוא, ועיין בפירש"י דפי' דבחייה היו דמי' מרובין מלאחר שחיטה
שבחייה היא עומדת לג' דברים לגדל ולדות ולחרישה ולאכילה עיי"ש, ועיי"ש
בתוס' בר"ה מותר לשחוט בה מקלקל הוא, והקשו בתוס' דהרי בסוף פרק אלו

דברים בפסחים דף ע"ב, מחייב לענין שבת גבי השוחט בשבת בחוץ לעכו"ם משום תיקון כל דהו דתיקון להוציא מידי אבר מן החי, ומתרץ שאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכיון שיש תיקון פורתא חשוב מלאכת מחשבת שלכך נתכוין אעפ"י שקלקלו יתר על תיקונו, אבל לענין נהנה מעכו"ם לא חשוב הנאה כיון שקלקלו יתר על תיקונו, עכ"ד עיי"ש.

והנה קשה על דברי התוס' הנ"ל, למה מקשו מהשוחט בשבת בחוץ לעכו"ם, הרי התוס' היו יכולים להקשות ממתניתין (חולין י"ד ע"א) דהשוחט בשבת אעפ"י שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה, מדוע יתחייב מיתה הרי הוא מקלקל. אך לתרץ הקושיא נקדים עוד קושיא, לפי דברי הש"ס ע"ז דף ס"ג ע"ב דמבעי' הש"ס התם בשכרו לשבור ביין נסך מהו, מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו אסור או דילמא כל למעוטי תיפלה שפיר דמי, ועיי"ש ברש"י דפי' כיון דרוצה בקיומו של חביות האלו שלא ישתברו עכשיו מאליהם עד שישברם הוא ויטול שכרם אסור, וא"כ נראה מזה כיון שהוא רוצה בקיומו אפי' זמן מיעוט, אע"ג דישבור החביות וישפוך היי"ג, אפ"ה כיון דרוצה זמן מה בקיומו, שפיר אסור, וא"כ בנ"ד נמי כששוחט בסכין של עכו"ם, הרי הוא רוצה שלא ישתבר הסכין כדי שיוכל לשחוט בהסכין, וא"כ הוי רוצה בקיומו ואסור, ומדוע קאמר הש"ס דמותר לשחוט בו משום דהוי מקלקל, הרי הוא רוצה בקיום הסכין וכנ"ל.

אולם באמת ניחא, ומקורם נדקדק מדוע קאמר הש"ס דמותר משום דהוי מקלקל כיון דעומדת לג' דברים בחייו, הרי אם הוא שוחט הבהמה הזאת בלי ספק ראה עפ"י שכלו שטוב לו יותר לשחוט הבהמה מלגדלה ולדרות ולחרישה, כי מי פתי שישלך ממונו בחוץ, ומדוע הוי מקלקל. אך באמת זה אינו, דהרי אי נימא דלא הוי מקלקל א"כ אסורה הבהמה משום דנהנה מסכין של עבודה זרה, וא"כ שפיר הוי מקלקל. ולפי"ז לא קשה ממתניתין דהשוחט בשבת, דנימא דהוי מקלקל, דהרי אם שוחט הבהמה מן הסתם יראה שטוב לו יותר לשחוט הבהמה מלגדלה, והתם הבהמה מותרת לאכילה כמו שמבואר במתניתין דאעפ"י שמתחייב בנפשו אעפ"כ הבהמה מותרת לאכילה, וא"כ לא הוי מקלקל, משא"כ בהשוחט חטאת בחוץ לעכו"ם, דשם הבהמה אסורה, שפיר הוי מקלקל, מש"ה מוכרח התוס' לומר דבשבת בתיקון כל דהו הוי מתקן משום מלאכת מחשבת אסרה תורה.

ולפי"ז לא קשה מע"ז הנ"ל דנימא רוצה בקיומו של עבודה זרה, דהרי אי נימא דאסורה הבהמה א"כ אינה רוצה בקיומו דהרי אוסר הבהמה ולא ניחא לי' השחיטה, ושפיר אינו רוצה בקיומו ודו"ק.

אך זה קשה, דהרי בחטאת בשבת בחוץ לעכו"ם בלא זה לא הוי מקלקל, כיון דקדשים אינם עומדים לחרישה ולגדל ולדרות, וא"כ לא הוי מקלקל כלל, ומאי מקשו התוס'. אך לפי רבינו אתי שפיר, דהרי מקורם היתה הבהמה דאוי להקרבה ועכשיו אסורה משום עבודה זרה, והוי שפיר מקלקל, ומש"ה צריכין לסברת התוס' דתיקון כל דהו סגי בשבת משום מלאכת מחשבת אסרה תורה, ודו"ק.

מכתב מהגה"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט אבד"ק דעש זצ"ל¹⁾

ב"ה. יום ב' י"ח למב"י תרמ"ד דעש.

ישאו הרים שלום לחיים ולחסד עד עולם לכבוד רבינו הקדוש ה"ה
הרב הצדיק המפורסם בו"ק חו"פ כקש"ת מהו' מנחם מענדל נ"י²⁾.

גיה"ק לנכון הגיעני, ומחמת גודל חולשתי בימים האלה עד שבועה"ר לא
יכולתי לזוז ממטתי, ע"כ לא השבתי דבר עד כה, והנה בלי ספק הגיע לי"ק הסך
ת"ל זהו' מעות רמב"נ ששלחתי להר"ק יום קודם ערב פסח.
ובענין המכתב גלוי שברצון מעב"ת נ"י שארפיוס ואשלח לאנשי המדינה,
הנה אם הייתי רואה שלא יזיק אף אם לא יועיל, הייתי עושה כן, אבל באמת לפי
ידיעתי במדינתנו חשש גדול שיזיק, כעין שכ' במדרש רבה ריש פ' וישלח, ולא
אוכל לגלות בכתב כ"כ, ובאמת אינני חושש כלל כי בודאי לא ידעו ולא ישחיתו
בכל שבע הרים [= זיבענדיגען] שתח"י, וכמה ניסו ולא עלתה בידם, כי מי
ישמע לדבריהם ח"ו, ועד עתה אין יוצאת ואין צוחת, רק שמעתי שבקצה גבול
המדינה אשר שייך לי"נ הרב מאונטערדאם³⁾ יקשה להטותם, אבל בכ"ז בשחונני
שיהי' הכל על נכון, וכי בשביל איזה אנשים נעשה דעש במדינתנו שיש ב"ה שקט
וסומכים בכל עת על דברינו. ויה"ר שנתבשר בכל עת בשורות טובות.
הכ"ד י"נ הדש"ת,

הק' מנחם מענדל פאנעט

-
- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ח עמוד י"ז. — מכתב זה הגיע אלינו מגני
ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י
מירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.
 - (2) הוא תרה"ק מוה"ר מנחם מענדל מוויזניצא זצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש
קונט' ע"ה עמוד י"ד.
 - (3) הוא הגאון מוה"ר מרדכי יהורא לעוו אבד"ק אינטערדאם זצ"ל. — כתבנו
אודותיו בכר"ש קונט' ס"ח עמוד כ'.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו כלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

במס' בבא בתרא דף קל"ד

מהרב הגאון מוה"ר ישעי' זילבערשטיין אבד"ק ווייטצען ז"ל⁽¹⁾

בבא בתרא דף קל"ז ע"א. נכסי לך ואחריו לפלוני הלכה כרשב"ג אפי' בנתן לו עבד [והוציאו לחירות], ופריך פשיטא, ומשני מהו דתימא לא ניחא דליעבד איסורא, קמ"ל. וקשה, דהנה החתם סופר אה"ע ח"ב (סי' קנ"א ד"ה ומה) הקשה לפימש"כ הר"ן דלעולם בהם תעבודו הוא משום לא תחנם, א"כ היכא דמשלם לו ליכא לעולם בהם תעבודו דלא הוי בחנם, א"כ יקשה מנ"ל דמהני כלל שיחרור באיסור, הא אי עבד לא מהני אפילו בעשה, דלא כהפני יהושע סוף גיטין (וכן באמת דעת הנוב"י יור"ד תנינא סי' ט'), ואי דילפינן משפחה חרופה, דשם בכסף, ובכסף ליכא עשה כלל, ותירץ החתם סופר ז"ל דילפינן מאונס דמהני הגירושין, והניח בצ"ע. — ועל תירוץ הגאון זצ"ל יש לפקפק, דהרי הא דמהני באונס כתבו תוס' משום דאיתקש למיתה (בקידושין דף י"ג) דמיתה מוציא, ולא שייך בעבד, דכתיב והתנחלתם, ואפשר דלכן הניח החתם סופר בעצמו בצ"ע.

ואמרתי ליישב לפי מש"כ בקצה"ח סי' קפ"ב ליישב קושית הנודע ביהודה, איך מהני שיחרור בשליח באומר תנו שיחרור לעבדי, נימא אין שליח לדבר עבירה, ותירץ דהיכא דעבד העבד נייח נפשי ואינו בחנם לא שייך לעולם בהם תעבודו, והביא דברי הה"מ דאמרינן חזקה שלא עבד אעשה ובוודאי עבד לי' נייח נפשי ולכן לא הוי כלל דבר עבירה. ולפי דבריו אתי שפיר קושית החתם סופר, דהא רמצינו דמהני באמת שיחרור, היינו משום חזקה הנ"ל דבוודאי עבד לי' נייח נפשי.

ומעתה יקשה בנמ' הנ"ל דקאמר דלא ניחא דליתעבד איסורא, וקשה ממנ"פ, אי אמרינן דעבד אמימא דרחמנא ושיחררו באיסור, א"כ בלא"ה הרי בטיל השיחרור דאי עבד לא מהני, ועל כרחק דאמרינן חזקה דע"כ נייח נפשי עבד מדשיחרר אותו, א"כ לא עשה באיסור, א"כ לא שייך דלא ניחא דליתעבד איסורא, דהרי ליכא איסור כלל, דאמרינן חזקה שלא עשה איסור ומסתמא עבד לי' נייח נפשי, והיא קושיא נאותה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ס"ג עמוד כ"ד. — חידו"ת הללו הועתקו ממכתבו שכתב בימי עלומיו המונח בגני ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען. זכרה לו אלקי לטובת.

תשובות על ענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר אלקנה זאבערמאן אבד"ק יארדינאוו ז"ל⁽¹⁾

כ"ה. היום יום ג' וירא תשי"ג.

שוכמ"ס אל כבוד ש"ב הרב הה"ג חו"ב בחדר"ת בנש"ק יקר הערך
כש"ת אברהם יהושע העשל טווערסקי שליט"א.

אחדשה"ט באהבה. תסלח לי יקרי על שאחרתי בתשובתי כי לא הייתי
בביתי שני שבועות כי הייתי בעניני הכלל בעיר טאראנאט קאנארע, והיום באתי
ומצאתי מכתבך היקר בצירוף עם מנחתך הטובה, ושמחתי מאוד לשמוע משלומך
ומשלום תורתך אשר זה זמן רב שלא הקשבתי, וגם שמחתי לשמוע כי אתה עוסק
בעניני החינוך, כה יעזור השי"ת ותהי' ממזכי הרבים ומצדיקי הרבים ככוכבים
יוהירו ותעלה מעלה מעלה בתורה וגרולה תפארת לבית אבותך א"ס.
ועתה חשתי ולא התמהמהתי להשיבך על שאלתך הלכה למעשה, ועל
החדר"ת איש אי"ה לעת מצוא, ועוד חזון למועד.
ע"ד השאלה ברוצית להנשא ואינה יודעת שם הקורש שלה וגם אבי' אינו
זוכר שם הקורש, איך לכתוב בהכתובה שלא יבוא מזה שום מכשול ח"ו, ע"כ
שאלתך.

הנני בזה להשיבך בס"ד כי לפענ"ד יש לכתוב בהכתובה אך השמות
הלועזים שנקראת, והיו כחניכה שהכל קורין אותו כה שמבואר בשו"ע אהע"ז
סימן קכ"ט סעיף א' שאם נכתבה רק היא לברה בגט כשר, ועיין בבי"ש שם ס"ק
א' מש"כ בזה. ואפי' לדעת האומרים שלכתחילה אין לכתוב החניכה שהכל קורין
לבר בלא שם העיקרי, וכן הוא דעת הרמב"ם שחולק על הרא"ש בזה וס"ל דאין
לכתוב רק החניכה שהכל קורין לבר בלא שם העיקרי עי"ש, אבל בענין שלפנינו
ששמות העקרים אינם ידועים כלל אין דיעבר גדול מזה, ובוודאי רשאים לכתחילה
לכתוב רק החניכה לבר, היינו השם של ענגליש שנקראת. — ועיין בפת"ש שם
באהע"ז שהביא משו"ת שיבת ציון סי' פ"ז שכתב שאם יש ספק בכתיבת שם
העיקרי כי לא נודע אם הוא יהודה או ארי', יש לכתוב רק החניכה לבר ולהשמיט
שם העקרי, עי"ש שכתב כן לענין גט, וכש"כ לענין כתובה.
ועיין בשו"ת אבני חפץ שהביא ראי' לזה מדברי הכנה"ג בכללים נפרדים
כלל ס' שכתב בשם הפוסקים רכל דבר שאין לו תקנה חשוב כדיעבר. ובשו"ת
הראנ"ח ח"ב סי' ע"ט כתב רכל דבר שאי אפשר לברר חשוב כמו דיעבר, עי"ש,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד י"ד. — תשובות הללו הגיעו
אלינו מאת בנו של השואל, האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה בן ציון יהודה ליב
טווערסקי נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר. ישא ברכה מאת ד'.

וע"כ גם כאן כיון דא"א לברר השמות, א"כ הוה כריעבר ומותר גם לכתחילה לסמוך על כתיבת החניכות לבר אפילו בנט וכש"כ בכתובה, כנלע"ד.
זה ראיתי להשיבך על שאלתך מחמת נחיצת הענין, ועל החד"ת אי"ה אעיין בזה כי עוד לא נחתי מטלטול הדרך כמובן. ובזה אסיים ואומר שלום לך ולתורתך שתעשה חיל ופרחים לתוה"ק, ש"ב ידרך הרו"ש באהבה,
הק' אלקנה זאבערמאן

ב"ה. א' נשא מ' למב"י כ"ה אייר תשי"ז.

שוכ"ט לכבוד ידי"ג הרב הה"ג חו"ב צמ"ס בנש"ק כש"ת אברהם יהושע טווערסקי שליט"א.

אחדש"ט באהבה. מכתבך היקר עם המתנה לנכון קבלתי ותשו"ח, ויה"ר שתוכל ליתן מתוך נחת והרחבה.
וע"ד שאלתך אם נוכל לעשות נקב הציצית בצענטימעטער השביעי, והבאת בשם הגאון בעל חזון איש וצ"ל שהחמיר שלא לעשות למעלה בששה צ"מ בכנף, עכת"ד.

הנני בזה לתשובתך. הנה בשו"ע או"ח סימן י"א מבואר שלא לעשות הנקב דחוק משפת הבגד יותר משלשה אגודלין, ואגודלין אלו מודדין בארם בינוני במקום הרחב שבאגודל, וטוב להחמיר ולמדוד בראש אגודל שהוא מקום הקצר, עיי"ש בשו"ע ובנו"כ. והנה בשיעור אגודל כמה היא צ"מ, יש בזה מבוכה בספר דעת תורה להגאון מברעזאן ז"ל, בס"י ל"ה כתב שאגודל שלנו הוא ב' צענטימעטער עיי"ש, אמנם בקונטרס אחרון שם תבר' לגזיו' והביא מספר א' שמדר אמה דהיינו כ"ג אגודלין הוא נ"ח וחצי צ"מ. ובשו"ת אמרי יושר ח"א למורי הגז"ל סימן פ"ח כתב שמדר כמ"פ, ולדעתו אגודל מארם בינוני עולה ב' צ"מ וחצי, וזה קרוב לשיעור נ"ח צ"מ וחצי לאמה וכמ"כ בספר הנ"ל הביאו הגאון מברעזאן. ובספר ערוך השלחן בהלכ' מקואות כתב לשער לענין מקוה נ"ד צ"מ לאמה, וי"א ס', עיי"ש. וא"כ עכ"פ לכל הנ"ל כשרין הציצית עד שבע וחצי צ"מ, וספר חזון איש אינו ת"י לדעת טעמו. וכנראה שס"ל דאגודל הוא ב' צ"מ, וכמו דהוה ס"ל להגאון מברעזאן בדע"ת בס"י ל"ה, אמנם כבר כתבתי שכל הפוסקים ס"ל דהוה יותר מב', והוא בקרוב ב' וחצי.

וגם מש"כ ריש להחמיר במקום הקצר, כ"כ בשע"ת. אמנם בפמ"ג סימן י"א ס"ק ח' ושו"ע הרב וחי"א פסקו דמודדין במקום הרחב שבאגודל כמוש"כ הטו"ז, וא"כ עולה לשבע וחצי צ"מ כנ"ל, וע"כ כנראה ע"ז סמכו בחוסטער ציצית לעשות הנקב כנ"ל. אמנם בוודאי יש לכתחילה לעשות הנקב לחוש לדעת השע"ת וי"א למדוד במקום הקצר שבאגודל, כנלע"ד.

ובזה הנני ידירו דו"ש מצפה להרמת קרנו בתורה וגדולה,

הק' אלקנה זאבערמאן

ב"ה. ב' דר"ח מרחשון תשי"ט.

לכבוד ידירי היקר ש"ב הרב הה"ג יקר הערך בנש"ק כש"ת מו"ה
אברהם יהושע העשיל טווערסקי שליט"א.

אחרשה"ט באהבה. קבלתי לנכון מכתבך היקר עם השאלה, וראיתי שאין
הרבר נחוץ לשעה כי כבר עבר היו"ט, ע"כ לא השבתי תיכף מחמת טרדות, ועתה
הנני בזה להשיבך.

ע"ד השאלה שהתינוק רחוק מהמוהל וע"כ טוען המוהל שהמצוה על האב
ואין רוצה ליסע על יו"ט ולבטל מעונג יו"ט וממצות סוכה, עכתו"ד השאלה.
הנה בשו"ע יו"ד [סי' רס"א] מבואר דאם לא מל האב חייבים בית דין למולו
עיי"ש. ובספר דרך פקודיך במ"ע דמילה כתב דנראה לו דכל איש ואיש מישראל
מיקרי ביו"ד לענין זה באם רואה ישראלי שאינו מהול ויכול למול חייב וכן המנהג,
עכ"ל עיי"ש. ובאמת דבר זה מבואר ומקורו טהור מהרמב"ם בפיהמ"ש שבת
פ"ט ש"כ דכל מי שיראה את הילד הערל הזה ולא ימול אותו עובר על מצות
עשה, עיי"ש. וא"כ לפי"ז אמת הדבר מה שטוען המוהל דעיקר המצוה מוטל על
האב, אמנם אם האב מתעצל ואינו רוצה לבוא למקום המוהל, ובפרט אם טוען
שמתירא ליסע עם תינוק רך הנימול למקום חוץ לביתו, שמסתמא תינוק כזה צריך
לאמו כמובן, בוודאי רחוב קדוש מוטל על המוהל ליסע למקום האב ולקיים מצות
מילה, וכן הי' באמת המנהג במדינת פולין שהמוהלים נסעו למקום האב, וברוב
פעמים נסעו לכפרים שלא הי' מנין ביו"ט ולא השגיחו ע"ז כנ"ל.

אמנם מה שכתבת שהתינוק נולד ארבעים מינוט אחר השקיעה שלפי שיטת
ר"ת עריין היא ביהשמ"ש, וכתבת דעיקר כהגאונים וע"כ יכולים למולו ביום א'
דסוכות, עכ"ד. לפענ"ד אינו כן, דהגם דפסקינן כהגאונים, זה לחומרא, אמנם כאן
בוודאי דצריכים להחמיר כשיטת ר"ת, דהרי ידוע דבשו"ת חתם סופר סי' פ' פסק
לגמרי כשיטת ר"ת עיי"ש, והגם שאנחנו נוהגים כשיטת הגאונים, זה דוקא
לחומרא, אמנם כאן לקולא בוודאי דאין יכולים לזוז משיטת ר"ת, כנלע"ד.
והנני בזה דו"ש בכרכת התורה,

אלקנה זאכערמאן אבד"ק יארדאנוב

אלון ככות

על הלךח מאתנו

ידידנו הנה"ח מו"ה רפאל וואלד ע"ה מתל-אביב

וידידנו הנה"ח מו"ה מנחם קרויטוויטש ע"ה מירושלים עיה"ק

המקום ינחם את כל המתאבלים עליהם בתוך שאר אצו"י, אמן.

המערכת

פסקי דינים בענינים שונים

משה שטערן

אבד"ק דעברעצין ונייהייזעל יצ"ו
בעמ"ח שו"ת באר משה ח"ח
ברוקלין, יע"א

נשאלתי זה כמה פעמים, אם ברכת בפח"ג על מיץ ענבים (גדייף רזשום) פוטרת כל משקין כיון, או לא.

השבתי לכאורה עפ"י פשטות פוטר, דמה לי יין שהוא משקה היוצא מן הענבים פוטר כל משקין, הוא הדין מיץ ענבים שהוא משקה היוצא מענבים פוטר כל משקין. אבל חלילה מלפסוק מסברא בעלמא לא לקולא ולא לחומרא כי אם עפ"י ראיה ברורה מש"ס ופוסקים. במס' ברכות (ל"ה ע"ב) איתא, וחמרא מי סעיד וכו' ומי סעיד כלל והכתיב ויין ישמח וכו' אלא חמרא אית בי' תרתי סעיד ומשמח, ולהכי חשיב לקבוע לו ברכה לעצמו (לשון רש"י). ולפי"ז מיץ ענבים נהי דברכת היין מברכין עליו כנ"ל, אבל שיפטור כל מיני משקין איננו מסתבר כלל, כי אין לו טובת הנאה של יין שיהי' סעיד ומשמח. אולם לקמן (ברכות מ"א ב') פריך הש"ס, אי הכי יין נמי נפטריה פת (עיין ביאור הדברים בתוד"ה אי הכי), ומשני שאני יין דגורם ברכה לעצמו, ופרש"י דבהרבה מקומות הוא בא ומברכין עליו אע"פ שאין צריכין לשתות כגון בקידוש ובברכת אירוסין (כן הביאו התוס' פרש"י, אבל בפרש"י שלנו איננו מפורש כ"ז דק כן מפורש יוצא שכוון לכך עיי"ש). לפי"ז מיץ ענבים ג"כ פוטר.

* * *

נשאלתי בהיותי על סעודת מצוה, ובאמצע הסעודה הביאו להעולם פירות מבושלים הנקרא כאן במדינתנו „פרוט קאקטייל" שיסודתו מהרבה מיני פירות, איזה ברכה מברכין עליו.

השבתי יברך ברכת פרי העץ, ושוב יברך על „הפיינעפל" שבתוך התעדובות בורא פרי הארמה. — מאחר שכל מין פרי שבתוך ה„פרוט קאקטייל" מפורדים לעצמן וניכרים לעצמן ואינם רבוקים בהדדי כלל, ואין מין אחד טפל לחבירו, כי שניהם הפרי עץ והארמה חשוכים ועיקרים הם בתוך התעדובות הנקרא „פרוט קאקטייל", בודאי הדין נותן לברך על שניהם, וממילא צריך שיקדים בורא פרי העץ לפרי הארמה. ובאמת כוונת האוכל ה„פרוט קאקטייל" על שניהם ואין אחד חשוב עליו מחבירו, ולכן יברך פרה"ע ופרה"א. וכן דעת החי"א (כלל נ"א סעי' י"ג), וכוותי' כ' הבן איש חי (פ' פנחס שנה ראשונה אות י"ז). וגם אם אפשר שהבורא פרה"ע הרוב, יכוון בשעת ברכת פרה"ע שאינו רוצה שהרוב יפטור המיעוט, אלא רוצה לברך בפח"ג בפנ"ע, ואין בזה חשש ברכה שאינה צריכה, כי בכל ברכה שעושה כדי לצאת מכל מחלוקות וספק, אין בהכרח ברכה שאינה

צריכה. והרוצה לברך בכה"ג על הפרי שהוא הרוב ולפטור המיעוט ג"כ טוב ויפה עושה. וכן דעת המ"ב (סי' רי"ג סק"א בשם הפרמ"ג) עיי"ש. ואם ענבים ג"כ נמצאים בתוך הפירות, אז טוב שימנע הענבים ולא יכניס עצמו בספיקות לענין ברכה אחרונה.

* * *

נשאלתי, החולץ או הנועל מנעליו בלא נגיעה, אם צריך נט"י. השבתי, עפ"י עיקר הדין בודאי א"צ נט"י, והנוטל ידיו אין לשחוק ממנו, והשוחק עתיד ליתן את הדין. החולץ ונועל מנעליו מפורש בשו"ע או"ח (סי' ד' סעי' ח"י) שצריכין נטילה במים, ומפורש במג"א (סי' קכ"ח סק"ו) שאין חילוק בין משונפים ובין נקיים. והמג"א כ' שבין החולץ ובין הנועל איירי שנגע בהן בידיו, וכן מפורש ברומח (הל' ט"ב הובא בא"ר סי' תקנ"ט סק"ב) בט"ב שחל במוצ"ש שאין חולצין המנעלים עד לאחר ברכו, ואחר ברכו יחלוץ המנעלים ברגל א' את השני שלא יצטרך ליטול ידיו, הרי מפורש כהמג"א דאם אינו נוגע א"צ ליטול ידיו, וזה דלא כהעולת תמיד הובא בפרמ"ג בא"א רמצריך נט"י אפילו בלא נגע בידים, ומאחר שלא ראה הע"ת דברי הרוקח אין עולין דבריו להלכת. ובלא"ה הא"ר (סי' ד' סקי"ג) תמה על העולת תמיד שסותר דבריו, דבסי' קכ"ח כתב בעצמו דבמנעלים שאין בהם קשירה חולצין הכהנים אחר נטילה כיון דא"צ ליגע בהם, הרי דס"ל דא"צ נטילה בלא נגיעה, וכ"כ בשיירי כנה"ג (שם בכ"י אות ט') וכן מפורש במג"א (סי' תקנ"ג סק"ו), אבל עכ"פ מצינו להעולת תמיד שמצריך נט"י בלא נגיעה המנעלים בחליצתן או בנעילתן, על כן השוחק מהנט"י עתיד ליתן את הדין.

ועיין חידוש דבר בס' חסידים (סי' תתכ"ג) מי שלקח נייר לקנח בו כי הרגיש שצריך לעשות צרכיו ואחר כך ראה שא"צ לעשות צרכיו ולא נכנס לבית הכסא כלל והסיר הנייר מידיו אעפ"כ לא יגע בספרים עד שירחץ ידיו, ופלא. הגם כי בנכנס לביהכ"ס כבר כתבתי במקום אחר שצריך ליטול ידיו על הכניסה לבר, כי רוח מס"ט שורה שם כמש"כ בזוה"ק, הגם שהמג"א לא ס"ל כן עיין לעיל סי' י"א, אבל דברי ספר החסידים צ"ע, למה הוצרך נט"י בכה"ג, ועיין בפרמ"ג משב"ו (סי' תרי"ג). ועיין במגדול עוז להרי"ע (סי' ד') דאם המנעלים חדשים שלא לבשם עוד א"צ הנוגע בהם ליטול ידיו. אבל מי יחלוק ח"ו על דברי חס' חסידים.

* * *

נשאלתי אם מחוייבים לבקר חולה שנחלה במחלה המתדבקת. השבתי מצוה לבקר גם חולה במחלה המתדבקת, חוץ מחולה „דאתן". זה לשון רבינו הגדול הרמ"א (בספרו תשובה סי' י"ט) מה שאומר שהוא חולה מדבק כולו הבל, ומי שלבו נוקפו אומר כן כי השם יתעלה הוא המוחץ

והרופא ואם הי' כדברי המשכיר (שלא רצה להשכיר דירה לחולה מתדבק) בטל כל דיני ביקור חולים, כי לא מצינו בשום מקום שחלקו בין חולי מדבק לשאינו מדבק חוץ מלענין בעלי ראתן דאסור לישב בצלו (מס' כתובות דף ע"ז ע"ב) הובא בש"ך חו"מ (סי' שי"ב), ועיי"ש בנתיבות (סק"ב), וגם היטב בתשו' קמוח"ז מרן הח"ס (חאה"ע ח"א סי' קט"ז). וידוע שבזמנינו הרופאים מומחים מתירין לבקר חולה מדבק, רק לא יגיעו ברוקם ובדמם כי אם אח"כ יגע לפיו מקבל עי"ז המחלה, ואם נגע ברוקו או בדמו תיכף ינקה ידו באלקאהל וכיוצ"ב, וכן מזהירים מאויר פיהם של החולים שלא יעמדו קרוב לו, שאויר פיו יבלע המבקר את החולה, ואם נודמן כדבר זה מחוייב לרוץ תיכף לרופא שיתן לו סמי רפואה שלא ידבק בו המחלה.

ומהאי טעמא מובן מה שבהקלות קדושות יש חברה מבקרי חולים והקהל שוכר אנשים ומשלמים להם שכר שיבקרו החולים, ולכאורה איך אפשר לעשות דבר כזה להכניס אלו בשביל ממון למקום סכנה, אלא ודאי אלו מקבלים הדרכה מרופאים איך יתנהגו עם החולים והקהל משלם להרופאים שילמדו דרכי השמירה עם בני החברה ביקור חולים, ואשרי להם ואשרי חלקם, בין של המבקרים שמבקרים, ובין של בני הקהל השוכרים ומשלמין שכרם שיבקרו וילמדו איך להשמר. במקום אחד הארכתי בדברי הרב"ז הידועים שדעתו דעת תורה דאסור לו לאדם להכניס עצמו בספק סכנת נפשות כדי להציל חבירו מסכנה ודאי, ושם ביררתי באריכות רב דלאו כו"ע ס"ל כן (ותשובה זו אי"ה יהי' נדפס בספרי החולה והרופא בד' חלקי השו"ע), ורבים חולקים עליו. ועיין בנודבי"ת (חיו"ד סי' י) שהתיר להכניס את עצמו במקום סכנה של גדודי חיות לצורך פרנסתו, וכתב שם הנוב"י שיתפלל על עצמו תמיד שיצילהו השם מכל צרה, עיי"ש בנעימות לשונו.

* * *

נשאלתי חולה השוכב או יושב ומתפלל, האם שרי לישב בתוך ד' אמות שלו, או צריך להרחיק חוץ מד' אמותיו.

השבתי מעיקר הדין מותר, עכ"ז טוב שלא ישב ממש ישר בתוך ד' אמותיו אלא עכ"פ יצדק קצת לאחוריו.

הנה בשו"ע (סי' ק"ב ס"א) מובא הדין שאסור לישב בתוך ד' אמות המתפלל. אבל אם המתפלל חולה ומתפלל יושב או שוכב (עיי' שו"ע סי' צ"ד היטב) לא נזכר, גם אחר חיפוש בין ספרים לא מצאתי בשום ספר שברשותי אם ג"כ אסור לישב בתוך ד' אמותיו או ככה"ג שרי. אבל מצאתי במאירי (ברכות ל"א ב') שכ' בזה"ל: אסור לאדם לישב תוך ד' אמות לחברו המתפלל מעומד עכ"ל, ומדמשני לשון הש"ס (שם) „שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה" דמלשון הש"ס משמע שגם מרכתב סתם „של תפלה" דאפילו אם המתפלל מתפלל בישיבה ג"כ אסור לישב אצלו סמוך בתוך ד' אמותיו, בא המאירי להודיע דלא כן, אלא סתם המתפלל, מתפלל כתיקונו היינו בעמידה, ואת זה בא המאירי לפרש דאל תטעה לומר שגם אצל המתפלל בישיבה ג"כ אסור, דלא כן,

אלא בתוך ד' אמות המתפלל מעומד דוקא אסור לישיב בתוך ד' אמותיו, לא כן המתפלל בישיבה וק"ו שמתפלל דרך שכיבה מאיזה סיבה שיהי', אין איסור בדבר, והבן. ועיין באל"י רבה סי' ק"ב סק"ב בזה. — עכ"ז מאחר שלא מצאתי בשום פוסק להתיר לישיב בתוך ד' אמות של המתפלל מיושב או בשכיבה, טוב מאוד שלא להקל, אבל לשום צורך מותר, כמו שכתבתי שכן עיקר הדין.

* * *

נשאלתי, אדם אחר נחלה פתאום, ואחר הוציא הוצאות עליו לרפאות ובעזה"ל עלה בידו, אם החולה שנתרפא ויש לו לשלם מחוייב לשלם לו. השבתי בודאי מחוייב החולה שנתרפא שיש לו ממון לשלם כל הוצאות שהוציא האיש זר לרפאות.

מאחר שעפ"י דעת רופא מומחה הי' החולה מחוייב לעשות, גם אם לא עשה בעצמו רק איש זר הוציא בשבילו מחוייב הוא לשלם אם יש לו, כי בלא"ה הי' כ"ד כופין אותו לילך לרופא לרפאות כדי להצילו מסכנת. אבל אם החולה שנתרפא אין לו, אינו מחוייב להלוות כדי לשלם כי הציבור הי' מחוייבים לעשות ולהב"ד הי' צריך לכופף להציבור שישלמו כל הוצאות החולה.

אבל כל זה בהוצאות רפואה בדרך טבעיות אבל לא רפואה סגוליות, פירוש אם אחד הוציא הוצאות ושדר בשבת נכרי אל צדיק או שדר מעלעגראם שיתפללו בעבורו, הוצאות אלו אינו צריך לשלם. ועיין מה דאיתא תענית (י"ד ע"א) מימרא דר' יוסי לעזרה ולא לצעקה, ומה שפירש"י (ד"ה ד' יוסי) שאין אנו בטוחים על כך שיהי' נשמע תפלותינו לצעוק עליהם בשבת, ואם ר' יוסי אמר כן, אנו בזמנינו יתמי דיתמי מה נענה אבתרי'. ועיין בטור ושו"ע סי' דפ"ח ותקע"ו.

ואח"כ מצאתי בתשו' הרא"ש (כלל פ"ה סי' ב') שכתב ככל דבר, ושמחתי כעל כל הון לכוון לדברי רבינו הגדול הרא"ש, ואמרתי שישו בני מעי שישו. והא דאמרו (ב"ב קט"ז ע"א) כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, בודאי ובודאי לא על רפואה סגוליות הכוונה, אלא פשוט שישפוך שיחו לפני מי שאמר והי' העולם, שבירו לשלוח ברחמים רפואה שלמה לכל חולי עמו בית ישראל, ומאחר שהוא חכם שבעיר ומכיר כל בני עירו, עליו מוטל ביותר לעשות כל מה שאפשר לעשות. וכנראה מאחר שזה איננו חובה דק עצה טובה על כן לא הובא ברמב"ם ובמשו"ע. והרמ"א (יו"ד סי' של"ה סי') הביא זה בשם י"א, ופלא שהרמ"א מוסיף לכתוב ילך אצל חכם, "שבעיר", ואפשר שכוון שלא יוציא הוצאות לילך לחכם שבעיר אחרת, ומי שהוציא א"צ לשלם לו.

* * *

נשאלתי, בעל מגי' שכן דרכו להגי' בימות החול עלין של דפוס, אם שרי לו ללמוד ולקרוא בשבת אלו עלין של דפוס, או אסור מפני החשש שמא יגי' בשבת ולעבור איסור דאורייתא.

השבתי, אין בירינו לגזור על עליהגהה גזירה חדשה שלא גזרו חז"ל או גדולי רבותינו הראשונים ז"ל. אבל בודאי בשעה שלומד וקורא העלין לא יהי' כלי

כתיבה מצויה לפנינו, כי רק ע"מ ללמוד או לקרוא העלין אלו שרי. ובשעה שלומד או קורא ומצא טעות יכול לרשום מקום הטעות בצפרנו, אבל לקרוא רק כרי להגי' אחר השבת, אסור, אבל לקרות ולהגי' מותר. עיין ברכ"י או"ח סי' ש"ז סק"ב שכ"כ בשם תשו' הרשב"י, ובשע"ת (או"ח שם סק"א). וראה זה דבר חדש בברכ"י (סי' של"ט סק"ז) בשם הר"מ פרובינצאל זצ"ל דמותר לחבר שיר על פה במשקל, והגם שהדרך שבחול יכתוב הסימנין איך לשיר לא חיישינן בשבת שיכתוב, כי אין לנו אלא מה שגזרו רז"ל, עיי"ש.

ברין כוונה בתפלה

אברהם יונה שווארץ

אב"ד

רק"ק עדת ישראל, „אהל משה“
ווינא יצ"ו

(תשובה לשואל אחד)

א) מה שהקשה דבמ"ב סי' ק"א סק"ד מסיק דבלה"ק יוצא אפילו אינו מבין הלשון, ומוכח דגם על אבות קאי. — זו לא ידעתי מנ"ל, דפשוט דלא איירי באבות רק מכללות תפלת י"ח מיירי, ופשיטא דבאבות הכוונה מעכבת.

ב) ובהא דנסתפק במשער שלא יוכל לכוין באבות, דמבואר בפוסקים ריש סימן ק"א דלא יתפלל כלל עד שתתיישב דעתו, איך הדין בעומד סוף זמן תפלה, אם צריך להמתין עד שתתיישב דעתו אפילו יעבור הזמן ויתפלל אח"כ ב' תפלות, או דבכה"ג יתפלל אף שאין דעתו מיושבת.

הנה בהשקפה ראשונה לא ידעתי מה זו שאלה, דהרי מבואר בגמ' ברכות ל' ע"ב להדיא, אר"א לעולם ימוד אדם עצמו אם יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל, ולשון הרמב"ם ה' תפלה פ"ד הט"ו דתפלה בלא כונה אינו תפלה, וא"כ אם חכמים אמרו שלא יתפלל פשיטא דהוי אנוס, ובאונס הרי מבואר דינו ר"ס ק"ח דמתפלל שתיים.

ובמ"ב ר"ס ק"ח שם כ' וז"ל, ומי שלא התפלל מחמת שלא ה' דעתו נכונה עליו כראוי אף דשלא כדיון עשה בזה וכדלעיל סי' ק"א ס"א וכו', מ"מ אין זה בכלל מזיד ומהני ל' השלמה, עכ"ל. וכוונתו בזה כנראה הוא למש"כ בבואור הלכה ר"ס ק"א ד"ה ואם, דאם עכ"פ יוכל לכוין באבות מותר להתפלל לכתחלה, הגם דיתר התפלה לא יכוין, דמוטב שיתפלל כך משלא יתפלל כלל, עכ"ר. ובכה"ג כ' במ"ב הנ"ל דשלא כדיון עשה בזה שלא התפלל, ועם כ"ז דינו כאנוס, וכמש"כ בשעה"צ שם, כיון דהוא אומר מותר. ומינה נלמד, דאם משער בודאי דאף באבות לא יוכל לכוין, ובכה"ג הרי נפסק דינו דלא יתפלל, וכמש"כ במ"ב סי' ק"א סק"ג וכפשוט הגמרא שהבאנו, וגם לכתחלה יוכל לסמוך על תשלומין שיתפלל אח"כ שתיים.

(ג) ומ"מ נראה דכ"ז נאמר לאנשים שדרך כלל מתפללים בכוונה ראוי, וע"כ באמת מצינו כיו"ב בב"י סי' צ"ד ד"ה כתב הרמב"ם בא"ד וז"ל, אלא רש"י ה"י חולה כ"כ שלא ה"י יכול לבוין בתפלתו וכו' עיי"ש, וע"כ באמת לא התפלל תפלת שמו"ע עיי"ש, אבל לאנשים כערכנו, שבלא"ה אין תפלתנו בעוה"ר כפי מה דבעי (ע' שו"ע סי' צ"ח גדר תפלה וע"ע מש"כ בחי' ר"ח הלוי על הרמב"ם ה' תפלה דברים כרובנות), ואצלנו שייך טענת הרמ"א דיש סי' ק"א שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, גם על פעם הראשונה נראה לומר לולא דמסתפינא דאין הלכה זו למעשה, והיינו דגם אם משער שאפילו באכות לא יכוין, יתפלל ואל יניח על תשלומין.

וחילי ידי עפמש"כ בחיי אדם כלל ס"ח סעי' ט' וז"ל, צריך שיכוין לצאת במצוה זו כרקוי"מ מצות צדיכות כוונה ודוקא במצוה דאורייתא וכו', ונ"ל רזה דוקא בקורא ק"ש בדרך לימודו וכן כשכפאותו לאכול מצה והוא ה"י סבור שהוא יום חול או שה"י תוקע לשיר וכו"ב, אבל אם קורא ק"ש בדרך שאנו קורין בסדר התפלה וכן כשאוכל מצה וכו' אע"פ שלא כיון לצאת יצא שהרי משום זה עושה כדי לצאת אע"פ שאינו מכוין, עכ"ל. ועפ"ז נראה, דה"ה בתפלה, כל אדם העומד להתפלל יודע עכ"פ שצריך להתפלל, ושייך ב"י הסברא שכ' החיי"א שהרי משום זה עושה כדי לצאת, א"כ שפיר יתפלל בכל גוונא.

וראי' גדולה לדברינו מצאתי בשבלי הלקט סי' י"ז, אחר שמביא הנמ' ברכות המובא לעיל כ' וז"ל, ושמעתי מפי הר"ר יעקב מגורי צבורק נר"ו שיש להביא ראי' מראש מסכת זבחים שאע"פ שכמה פעמים אדם מתפלל ואינו מתכוין יש לומר שיצא ידי חובתו למ"ד תפלות כנגד תמידין תקנום, דאמרין בתחלת זבחים (ב' ע"א) כל הזבחים שנוזחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ומוכיח לשם דאם נזכחו בסתמא כשרין ועלו לבעלים לשם חובה הכא נמי בתפלה יש לומר דאינו מתכוין ה"י ל' כסתמא ויצא ידי חובתו מיהו המתפלל בכוונה טפי עדיף וכו', עכ"ל. והמעין בחיי"א הנ"ל יראה דגם ראייתו לחידושו הוא מגמרא דריש זבחים הנ"ל, עיי"ש מש"כ במוסגר בא"ד בפסקא ההיא, נמצא דהן הן הרברים שאמרנו דלפ"ד החיי"א גם בתפלה י"ל כן. ואח"כ מצאתי בסברא שכתבתי בחזון איש בספר גליונות לחי' ר"ח הלוי הנ"ל, עיי"ש שחולק על עוצם הפלגת דברי הגר"ח שם, ובא"ד כ' וז"ל, ויש בדברי הר"מ העתק מאמרי חז"ל בהפלגת הכוונה אבל אין כולם מעכבים ואם עמד מתוך הלכה שאינה פסוקה אינו חוזר ומתפלל וכן כיו"ב וכל אדם העומד להתפלל לא שייך בו מתעסק דלעולם יש בו ידיעה כחה שהוא תפלה לפניו ית' אלא שאין לבו ער כ"כ ובידיעה קלושה סגי בדיעבד אלא שאינה רצוי' ומקובלת כ"כ, עכ"ל. והנה הגם דלא איירי החזו"א דיוכל על סמך זה להתפלל כך גם לכתחלה, מ"מ נראה ברור דלאנשים כערכנו בודאי כדאי להתפלל כך מלבטל תפלה משום זה, וכראי סברא זו לסמוך עלי' מלסמוך שיתפלל אח"כ תשלומין, דמי ערב בעדו אם יתפלל התשלומין כדבעי (הגם דיש לכא' לדחות דהשתא הרי יש לו סיבת פטור המעכבו מכוונה ואח"כ יודע שזה כבר לא יהי' לו, מ"מ נראה

דיתפלל ע"ם סברא זו ויכריח מחשבתו כפי האפשר שלא תפנה לדברים המטרידים אותו).

(ד) ועד"ז נראה דתתייבב הקושיא הגדולה שהק' בביאור הלכה דיש ס' ק"א ד"ה והאידנא, שכ' שם לבאר הא דכ' הרמ"א דאין חוודין בזמנינו על חסרון כוונה. — דלכא"ו כוונתו אם סיים שמו"ע ולא כיון באבות, אבל אם עומד אצל אתה גבור ונזכר שלא כיוון באבות, כיון דמצד הדין לא יצא בזה האיך נאמר לו שיברך עוד ברכות שלא יצא בזה אחר דחסר לו בדכת אבות, וכי מפני שקרוב שלא יכוין נאמר לו שיברך עוד ברכות שבודאי לא יצא בהם, וסיים שם בביה"ל שכן היה נראה לו, אבל מדברי החי"א כלל כ"ד ד"ב משמע דאינו חוזר אפילו עומד אצל אתה גבור, עכ"ר. ומשמע דהגם דלא נתיישבה קושיתו מ"מ חזר בו מכח ד' החי"א, והוא לפלא דהרי באמת קושיתו היא קושיא גדולה ועצומה, וצ"ע ג.

אולם לפי דרכנו י"ל דהחי"א ס"ל כשיטתו הנ"ל בק"ש, והיינו שסכ"ם כיון שהתפלל לא נוכל לומר דלא כיוון כלל וג"ז כוונה מיקרי, וע"כ יוכל להתפלל לכתחילה שאר הברכות ויוצא בהם. אך מודינא דאם עכ"ז לא עשה כן ולא התפלל, כיון דלבו אמר דלא יאות להתפלל כן, דיתפלל אח"כ תשלומין שתיים, וכמש"כ במ"ב ס' ק"ח הנ"ל, דאף דלא עשה כדיון לא מיקרי מזיד ומהני השלמה. אחר כתבי התבוננתי שלפי דברינו יש להבין דברי חכמים וחידותם, דהנה נודעים דברי הנודע ביהורה במהרו"ק חיו"ד ס' צ"ג שהשואל חידש דכשהארם עושה מצוה צריך שיוציא מפיו שעושה הכוונה ע"פ הסוד, והביא ראיה לזה מהא דאמרינן בריש זבחים (ב' ע"ב) דצריך לומר בגט בפירוש שעושה לשם גירושין, והשיב לו הנו"ב דאדרבה משם סתירה לחידוש זה דהרי בגמרא שם מחלק בין אשה לקרשים, דאשה סתמא לאו לגירושין קיימא ולכן צריך לומר בפירוש, אבל קדשים דסתמא לשמן אין צריך לומר בפירוש ומצוות שלנו הרי הן קדשי גבוה אמרינן ב' כקדשים דסתמא לשמן, עיי"ש בנו"ב.

והגאון הקרוש בעל באר מים חיים יצא נגד הנו"ב בתשובה גדולה אשר נדפסה בסוף ספרו שער התפלה ועיקר חיצי השגתו הם על מה שמדמה הנו"ב מצוות לקדשים דסתמא לשמן, דהוה תמוה ממה דקיימ"ל דמצוות צריכות כוונה, וכתב דלא דמי מצוות לקדשים, דדוקא בקדשים אמרינן סתמא לשמה כיון שכבר התכוין לשמה בשעת הפרשה וכשמקריבו סתם אמרינן דהוא על דעת כוונה והפרשה הראשונה, משא"כ במצוות שאין שמם עליהם מקורם, כמו בקודא ק"ש שנוכל לומר שהוא כקורא בתורה, או בתוקע שנוכל לומר שהוא תוקע לשיר, על כן לא אמרינן בזה סתמא לשמה, עיי"ש.

ולכאורה דברי רבינו בעל באמ"ח לפי פשוטם אינם מובנים, דהרי המעיין בת' הנו"ב יראה להדיא דגם הוא ס"ל דמצוות צדיקות כוונה, וכמש"כ בלשונו הזהב דרי שעושה המצווה לשם מצוה, אלא שהשיג על חידושו של השואל דבעינן גם לכיון לקיים המצווה לשם התיקונים ע"פ הסוד, וראיתי שכבר עמד ע"ז בתמיהה קיימת בשו"ת ערוגת הכושם חאו"ח ס' ט"ז.

ונראה דעיקר קושית הבאמ"ח על הנו"ב הוא על מש"כ הנו"ב שהברכה הוא התעוררות הדיבור ומחשבה וכל מצוה שיש ברכה לפני"א צ"ל לומר שום דבר לפני"א רק הברכה, ומסיים ע"ז וכל דבר שאין ברכה לפני"א אני נוהג לומר בפני הנני עושה דבר זה לקיים מצוות בוראי ובוה די וא"צ יותר וכו', ומוכח מכ"ז דהנו"ב מחלק כך, דדבר שאין ברכה לפני"א בעינן כוונה להדיא, וע"כ אמר בפיו הנוסח הנ"ל לגלות דעתו שעושה המצווה לשם כוונה, אבל מצווה שיש ברכה לפני"א, בזה שוב אמרינן דהו"ל כקדשים דאזלינן בתר ההפרשה, ועל נקודה זו חולק הבאמ"ח, וס"ל דאין להברכה שייכות לכוונת קיום המצווה לשם מצווה.

וכנראה הסבר דעת הנו"ב הוא, דס"ל כרעת תלמידו בעל החיי אדם שהבאנו בפנים התשובה, רכש אדם מכין א"ע לעשיית מצווה כמו קריאת שמע בברכות' הו"ל ממש כקדשים שעל דעת הפקשה ראשונה היא, וליכא למיחש כלל למענת הבאמ"ח דהוא בקורא בתורה, וכמש"כ החי"א הנ"ל, דזה רק בקורא ק"ש ררך לימודו, ובהך דמצינו בברכות (י"ג ע"א) ריש פרק ה' קורא, בכה"ג שפיר בעינן כוונה להדיא ולא אמרינן בה סתמא לשמה, וראי' גדולה לשיטה זו הבאנו מדברי השבלי הלקט, וכנ"ל.

וע' ספה"ק מגן אברהם עה"ת פ' בלק (ר"ה וירא בלק השלישי) דברים נוראים בשם הבעשמה"ק זי"ע.

הנני בזה רו"ש ושלוי כל הוגי תוה"ק,

אברהם יונה שווארץ

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים היקרים

מו"ה חיים הלוי נ"י, מו"ה יעקב הלוי נ"י, ומו"ה מרדכי הלוי נ"י

למשפחת פאזנער

בהלקח מאתם אביהם הנה"ח

מו"ה צבי דוד הלוי פאזנער ע"ה

* * *

האברך היקר מו"ה מאיר דוב קלעפנער נ"י

בהלקח מאתו אביו הנה"ח

מו"ה שמואל קלעפנער ע"ה מקרית באבוב

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עור שוד ושבר בנבולנו, אמן.

המערכת

בסוגיא דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה

חיים יחזקאל שרגא שארף

בני ברק

(א) בגמ' פסחים (דף ל:) איתמר בעל חוב אבוי אמר למפרע הוא גובה, ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה, והיינו כשבבע"ח בא לגבות קרקע מהלוה שאין לו מעות לשלם אז אבוי סובר דהקרקע נעשית של המלוה למפרע, כלומר משעת התלוהה, ואמרינן דאינלאי מילתא למפרע דהשרה ה' שלו מאז, ורבא סובר דהשרה אינו של המלוה רק מכאן ולהבא משעה שנבאו, ואינו נעשה שלו למפרע. והנה זה ברור דגם רבא מודה שיש קנין של שיעבוד על הקרקע של הלוה גם לפני שנבאו המלוה, דהרי אם מכר הלוה הקרקע לאחר, בא המלוה וגובה מן הלוקח, ומוכח מזה דיש להמלוה קנין שיעבוד על הקרקע, דאל"כ האידך גובה אותו מהלוקח, אלא רעיקר המחלוקת של אבוי ורבא הוא לגבי „גוף הקרקע“, ראבוי סובר דעצם גוף הקרקע נעשה שלו למפרע, ורבא סובר דניהו דהקרקע ה' משועבד להמלוה עד הגוביינא, מ"מ עצם גוף הקרקע לא נעשה שלו רק מכאן ולהבא. והנפק"מ ביניהם איתא בגמ', דהיינו היכא שהמלוה מכר או הקדיש את הקרקע לפני שנבא אותו מהלוה, דלאבוי שסובר שגוף הקרקע נעשה שלו למפרע, א"כ אינלאי מילתא למפרע שה' הקרקע שלו בשעה שמכרו או הקדישו, ונמצא שההקדש חל למפרע, אבל לרבא דגוף הקרקע אינו שלו רק מכאן ולהבא, נמצא דבשעה שמכרו או הקדישו עוד לא ה' השרה שלו, והמכירה וההקדש אינם חלים. ומקשה ע"ז הגמ', ומי אמר רבא הכי (דבע"ח מכאן ולהבא גובה) והא רבא סובר כרב נחמן דאמר יתומים שנבאו קרקע בחובת אביהם בעל חוב של אביהם חוזר וגובה אותה מהן, אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה להכי בעל חוב חוזר וגובה מהן, דכמאן דגבו מחיים דאביהן דמי דהא הקרקע נעשה שלו למפרע משעת התלוהה, ונמצא דהקרקע הזה ה' שייך לאביהם וחל ע"ז שיעבודו של בעל חובו, וא"כ אף לאחר שמת הלוה בעל חובו גובה מהיורשים כמו שהוא גובה מכל הקרקעות שהשאיר הלוה להיורשים, אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה, אמאי גובה בע"ח של אביהן את הקרקע שנבא הם, הא הגוביינא לא הוי אלא מכאן ולהבא, וא"כ הוי כמו שהיורשים קנו נכסים לעצמן, ואילו היורשים קנו קרקע לעצמם הרי בוראי אין בעל חוב של אביהם גובה מהם, דהא הם לא לוו ממנו כלום, וא"כ למה הבע"ח גובה מהם, ומשני ע"ז בגמ' דבע"ח של אביהם אומר להם, דהלוה שאתם גובים ממנו את הקרקע, כמו שהוא ה' משועבד לשלם לאביכם, כמו כן הוא משועבד לשלם לי מדר' נתן דילוף מפסוק דאם לוי חייב מעות לשמעון, ושמעון חייב מעות לראובן, אז אמרינן דלוי חייב לשלם ישר לראובן והוי כמו בע"ח דראובן, נמצא דגם בחיים של אביכם ה' הלוה שלו משועבד ישר אלי, ושיעבוד הזה לא נפקע גם לאחר מותו, ולפיכך חוזר וגובה הקרקע מהם מדר' נתן, דהקרקע הזה ה' משועבד לו גם מחיים ראביהם.

(ב) ולכא' תמוה מאוד, דמאי מקשה הגמ' דאם בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה, אז הוי כאילו היורשים קנו קרקע לעצמם, הרי כבר בדרנו לעיל מן הגמ' דודאי גם רבא מודה דיש קנין שיעבוד על הקרקעות גם לפני הגוביינא, והיינו רמשעת ההלואה חל שיעבוד על כל קרקעותיו של הלוח, והרי זה דבר ידוע דכל מה שיש ללוח משועבד למלוח ואפי' גלימא דעל כתפיה, וא"כ כיון שה' לאביהם קנין שיעבוד בקרקעות של הלוח שלו, נמצא דהקנין שיעבוד הזה משועבד להמלוח שלו כמו כל הדברים ששייכים אליו, וא"כ כיון דשיעבוד הזה הוי על קרקעות, א"כ אף לאחר שמת לא פקע השיעבוד הזה, ועדיין הקרקע של הלוח של אביהם משועבד לבעל חובו כמו כשה' בחיים, וא"כ אף בלי דינא דר' נתן למה לא יגבה הבע"ח מקרקעות שגבו היורשים בחובת אביהם, הרי זה ה' משועבד אליו מחיי אביהם אף אם מכאן ולהבא הוא גובה.

(ג) והנה כעין קושיא זו כבר הקשו הראשונים (והביאם הקצוה"ח בס' פ"ו סק"א) על עיקר דינא של ר' נתן שמחדש דלוי חייב לשלם ישר לראובן ומביא ע"ז לימור מיוחד מקרא דואשר אשם לו, והקשו דלמה צריך קרא לזה הרי כל מה שיש לשמעון (שהוא הבע"ח האמצעי) משועבד לראובן, וא"כ גם חובו של לוי שהוא חייב לשמעון הוי משועבד לראובן, וברור דשמעון יכול לגבות מלוי כמו שהוא גובה משאר נכסיו של שמעון, דהרי מה שלוי חייב לו נמי הוי מנכסיו, וא"כ למה צריך מדר' נתן. והתירוץ הפשוט ע"ז מבואר שם בקצוה"ח, דהחידוש של ר' נתן הוא, דלא אמרינן דלוי חייב לשמעון ושמעון חייב לראובן, אלא דמחדש ר' נתן דלוי חייב ישר לראובן, והוי כמו שלוי לזה מראובן, והנפק"מ בזה הוא אם שמעון מחל ללוי את חובו, דאם אמרינן שלוי חייב לשמעון ולא ישר לראובן, אז אם שמעון מחל לו חובו, אז כבר אין לראובן ממה לגבות דהא כבר נפקע כל החוב, אבל עכשיו דאמרינן דלוי חייב ישר לראובן, והוי כמו שלוח מראובן, א"כ נמצא דגם אם שמעון מחל ללוי, מ"מ גובה ראובן ממנו, דעכשיו כבר אין לשמעון בעלות למחול את החוב, דעכשיו אמדינן דהוי חובו של ראובן ואין שמעון יכול למחול חובו של ראובן, כ"ז מבואר שם בקצוה"ח. וכל זה אינו מתרץ אלא למה צריכין לעיקר דינא של ר' נתן, אבל כאן בגמ' הרי אין אנו צריכין לזה, דאפי' אם נימא דהלוח של אביהם אינו מחויב ישר לבע"ח של אביהם, מ"מ יכול לגבות את הקרקע מהיורשים, דעכ"פ מרין "שיעבוד" ה' הקרקע משועבד אליו וכמשנ"ת.

(ד) והנלענ"ד בזה דהנה ידוע שיטת ר"ת בתא דאמר שמואל בקידושין דף מ"ח ע"א דהמוכר שט"ח לחבירו וחזר המלוח (המוכר) ומחל ללוח את חובו, דהחוב מחול והלוקח אינו יכול לתבעו כלום, ולכא' קשה דאיך המלוח יכול למחול את החוב, הרי הוא כבר מכרו ללוקח, והלוקח הוא הבעלים עכשיו על החוב, ואיך המלוח יכול למחול. ותירץ ע"ז ר"ת דבכל חוב יש שני שיעבדים, שיעבוד הגוף שנוף הלוח משועבד למלוח לשלם לו חוב, ושיעבוד נכסים דהיינו שחל קנין שיעבוד על נכסיו של הלוח שיהיו משועבדים להמלוח, ומחדש הר"ת דדוקא שיעבוד נכסים דהוי דבר שיש בו ממש (דהיינו הנכסים של הלוח) זה המלוח יכול למכור ללוקח, וחל ע"ז מכירה, משא"כ שיעבוד הגוף של הלוח דהוי דבר שאין בו

ממשות, זו אין המלות יכול למכור ללוקח, דוראי לא שייך שימכור לו את גופו של לוח, ולפיכך שיעבוד הגוף נשאר אצל המלוח ואינו עובר ללוקח, וא"כ מיד שמוחל המלוח את שיעבוד הגוף (דוח נשאר אצלו) אז ממילא נופל השיעבוד נכסים, דהרי כל השיעבוד נכסים אינו אלא תולדה משיעבוד הגוף, דכיון דגופו משועבד לשלם החוב, אמרינן דנכסי דאינש אינון ערבין ליה, וא"כ מיד שנמחל שיעבוד הגוף, כבר אין כאן חוב שהנכסים יהיו משועבדים אליו, וממילא נופל השיעבוד נכסים, וזה שיטת ר"ת.

והקשה ע"ז הר"ן בפרק הכותב, דא"כ כשמת הלוח, דפקע שיעבוד הגוף דגופו כבר אינו בעולם, א"כ לכאורה צריך ליפול גם השיעבוד נכסים, וא"כ איך גובין כל פעם מהיורשים לאחר מיתת אביהן כשהשאיר להם קרקעות, הרי על היורשין אין שום שיעבוד הגוף, דהרי הם לא לוו כלום, וע"כ דגובים מהם משום השיעבוד נכסים, ולשיטת ר"ת הרי כל היכא דאין שיעבוד הגוף, אין שיעבוד נכסים, וא"כ איך גובין מהיורשים. ובתומים סי' ס"ו ס"ק מ"ג תירץ ע"ז וז"ל, דאף כשמת הלוח כשהיורש זוכה בנכסים אף הוא משתעבד כמו לוח בעצמו, ועליו מוטל לפרוע כמו אביו הלוח עכ"ל, והיינו דכשהיורשים זוכים בנכסי אביהן, אז חל עליהם שיעבוד הגוף לפרוע חובת אביהם, דברא כרעיה דאבוהי, והם מחויבים לשלם כמו אביהן הלוח, ונמצא דעדיין יש כאן שיעבוד הגוף, ולפיכך השיעבוד נכסים אינו נופל ומושב שיטת ר"ת. (ועי' בתוס' ב"מ דף מ"ו. בר"ה בעל חוב שכתבו לענין בע"ח גובה את השבחה, דדנין את היורשים כמו אביהם הלוח דברא כרעיה דאבוהי, ועי' גם ברא"ש שם, וזהו סברת התומים לענ"ד, וכן מכואר באחרונים).

(ה) והנה זה ברור דכל זה אינו שייך אלא היכא שהיורשים ירשו קרקעות מאביהם, אז אמרינן דחל עליהם שיעבוד הגוף לשלם מהנכסים האלו, משא"כ כשלא השאיר אביהם נכסים, אז בודאי דאין עליהם שום שיעבוד הגוף, דהא קיימ"ל דמלטלי דיתמי לבע"ח לא משתעבדי, וע"כ דכשלא השאיר להם אביהם קרקעות, אז אין עליהם שיעבוד הגוף. ולפי"ז י"ל דהיכא שלא השאיר הלוח שום קרקע, אלא שהשאיר קנין שיעבוד בקרקעות של הלוח שלו אז זה אינו מספיק שע"ז יחול על היורשים שיעבוד הגוף, דהרי לא השאיר אחריו שום נכסים במה לפרוע את החוב רק זכות גובינא לגבות מהלוח שלו, וזה אינו יכול לעשות על היורשים שיעבוד הגוף לפרוע חובת אביהם, דאצלם אין שום קרקעות, וא"כ כיון שאין עליהם שיעבוד הגוף למלוח של אביהם, א"כ ממילא נופל כל שיעבוד נכסים שהי' לו ממנו. ולפי"ז מיושב הקושיא שהקשינו לעיל באות ב' (עיי"ש הישב), דאי לא דינא דר' נתן אז באמת לא הי' בע"ח גובה מקרקעות שגבו היורשים בחובת אביהם, דאע"פ שהחוב הזה הי' משועבד לבע"ח של אביהם כמו כל נכסיו, מ"מ לאחר שמת אביהם דנפקע שיעבוד הגוף אז ממילא נפקע שיעבוד נכסים הזה, כיון שלא השאיר אחריו קרקעות ממש וכמשנ"ת, ולפיכך הוצרך הגמ' לומר מדינא דר' נתן, דאז הלוח של אביהם מחויב ישר למלוח של אביהם, והוי כמו

שלוה ממנו וכמש"כ בקצוה"ח שהבאנו לעיל, וזה בודאי לא נפקע גם לאחר שמת אביהם, דכבר לא הוי חובו, אלא חוב של המלוה שלו וכמשנ"ת, ודו"ק היטיב. (חידו"ת אלו הם לעילוי נשמת זקינו הרבני הנגיד החסיד מו"ה אליהו בן מו"ה משה יעקב שארף ז"ל, שנלב"ע ביום ח' שבט שנת תש"מ. תנצב"ה)

עולת שבת בשבתו

בא

ותחזק מצרים על העם למחר לשלחם מן הארץ כי אמרו כלנו מתים. מן הראוי לדרוש טעמא דקרא למה ההוא נכרא בהאי פחדא קא יתבי ויחנו בחדרה חדרת מות שיטעמו כולם טעמא דמותא הואיל וראו מכת בכורות. ויש לפרש עפ"י הנמרא דמס' שבת (ק"ה ע"ב) אחד מן האחין שמת ידאנו כל האחין, והוא דמת גדול מהן, אחד מן החבורה שמת ידאנו כל החבורה, והוא שמת גדול מהן, ופירש"י, דמת גדול יש לידאנן הואיל ושלטה מדת הדין בראש הבית. והנה המצריים ראו מיתת בכורים, ובבית שלא חי' שם בכור, מת ראש שבבית, כדאי' בפירש"י בד"ה כי אין בית אשר אין שם מת, יש שם בכור מת, אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור, עכ"ל. מש"ה נבהלו ונמוגו כל לב, הואיל ובגדול החל ושלט בהן מדת הדין, וודאי בקטן יכלה, וכיחוד ששמעו מפי משה רבינו ההתראה שהתרה בהם באמרו שיתחיל מן הגדול, כמאמר הקרא, ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור מארץ מצרים מכבוד פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחיים, לכן נפל עליהם אימה ופחד.

(הנאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג ונ"ש זצ"ל)

בשלח

ד' ילחם לכם ואתם תחרישון. והדקדוק ידוע, מדוע מנע אותם משה רבינו מלהתפלל ולצעוק אל ד' להושיעם בעת צרתם. אמנם יוכן עפ"י האלשיך הק' בשיר השירים (ב', י"ד) עה"פ הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראך נאווה. דהנה אדם רשע מסתלק מעל פניו צלם אלקים ורק ע"י תשובה מתקן זאת. וזשה"כ, הראיני תחלה את מראך האמיתי, ואח"כ השמיעני את קולך לבקש הצלה ממני, כי הלא קולך ערב לפני רק כאשר מראך נאווה, אבל לא טרם שתתקן מראך, עכרה"ק. והנה בפסוקים הקודמים התדעמו בני ישראל ואמרו כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר, א"כ פגמו בצלם אלקים, ולכן שפיר אמר להם משה רבינו, ואתם תחרישון, כי רק אם מראכם נאווה אז קולכם ערב. (כ"ק מדין אדמו"ר שליט"א)

(1) הועתק מחיבורו יר דוד עה"ת אשר עדיין לא נדפס (כת"י ירושלים מספר

יתרו

וישמע יתרו. ואמר הרה"ק מוה"ר דוד מלעלוב זצ"ל, וישמע יתרו, באמת הוא שמע (פערוואַר ער האט גיהערט). ויש לפרש דבריו הקדושים, דהנה אם אדם סר מרע, אז באותו אבר וחוש ששומר את עצמו מעשות רע, באותו אבר וחוש זוכה לעשות טוב. והנה אמרו חכמנו"ל במס' סוטה (דף י"א) שלשה היו באותו עצה בלעם איוב ויתרו, בלעם שיעץ נהרג, איוב שתק נדון כיסורים, יתרו שכרח זכה מבני בניו שישבו בלשכת הגזית. הרי החילוק בין איוב ליתרו, שאיוב ישב ושמע, ויתרו ברח ולא רצה לשמוע, כי שמר אזניו משמועה רעה. ולכן אף שהכל שמעו גם קריעת ים סוף כמאה"כ שמעו עמים ירגזון, עכ"ז לא נכנס באזניהם כל כך להתפעל ולכא להתגיר, רק יתרו כשביל ששמר אזניו מרע, זכה שנתפעל בשמיעת אזניו שמועה טוב, ובא להתגיר.

(הנה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי אבר"ק אספראווצא זצ"ל²)

משפטים

ובער בשרה אחר. תיבת ובע"ר ב' במסורת, דין, ואירך ובעד עלי' הכהן (ויקרא ו'). יש לשלב המסורה עפ"י מה שכ' בספה"ק עבודת ישראל (בסוף מאמריו לשכה"ג) על המשנה במס' פסחים, כלים שתשמישן בחמין יגעלו בחמין בצונן ידיחו בצונן. וכתב לפרש ע"ד הרמז, דיש אדם החוטא אשר באמת אינו רוצה כלל לעשות מה שהוא נגר רצונו הקדוש ית"ש, רק בע"כ מחמת תחבולות היצה"ר עובר על רצונו, אבל אינו עושה העבירה בלב שלם ובנפש חפצה, זהו אדם שתשמישו בצונן, ר"ל שאינו עושה העבירה בחמדה ותאוה רק כמי שכפאו, וממילא אין צריך סיגופים לתקן החטא, רק שיקבל עליו באמת שלא יעשה עוד עבירה אפילו אם היצה"ר מסיתו, וזהו ידיחו בצונן, ר"ל בלא סיגופים וחמימת הלב. אבל מי שתשמישו בחמין, היינו שמחמם עצמו לדבר עבירה ועושה העבירה בנפש חפצה, זה צריך לעשות התשובה כמו כן בחמימת הלב, והיינו יגעלו בחמין, עכרה"ק.

וזהו כוונת המסורה, ובער בשרה אחר, כל' אדם שתעה בשרה אחר, היינו שנתפס אל הסטרא אחרא והקליפות, וביער בקרבן אש של העבירה, אז התקנה לזה הוא, ובער עלי' הכהן, כהן הוא כינוי לעבדות ד', מלשון כיהון ושירות, והיינו שיעמוד לשרת לפני ד' ברשפי אש שלהבת י"ה, ועי"ז וסר עונו וחטאתו יכופר.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תרומה

סמיכות הפרשיות. ומראה כבוד ה' כאש אוכלת וגו' ויקחו לי תרומה. בחקדם גמרא במס' סנהדרין (דף ל"ט ע"א) שאל האי מין אלו קיבם כהן [כתוב ויקחו לי תרומה] במאי קא טביל א"ל באש טביל עצמו, עיי"ש. והנה על פי הדברים האלה יהי ביאור הסמיכות כך, ומראה כבוד ה' כאש אוכלת וגו', וסמך

(2) הובא בספר תרגומא התרגום (לארז תרצ"ו) בהסכמת הג"ר יוסף יהודה ליבוש ראזענבערג חבר ועד הרבנים דק' לארז.

לי' ויקחו לי תדומה, שהמכוון של הפסוק הוא כך, כשאומר ויקחו לי תרומה, אם כן יהי' קשה קושית המין כשהקב"ה לוקח תרומה א"כ הוא כהן, וכשהוא כהן במאי קא טביל, לזה אמר, ומראה כבוד ה' כאש אוכלת, הראה לנו התורה התירוצ' של (רשב"ג) [ר' אבנהו] למין, רקא טביל באש, וזה שאמר כאש אוכלת. (הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל³)

תצוה

ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך וגו' לכהנו לי. נראה הכונה בעזה"י, על פי מ"ש בילקוט פ' תשא גבי שמן המשחה דכל מקום שנאמר לי קיים לעולם וע"ש. והנה לכאורה הי' נראה כיון דבהמ"ק נחרב ובטלו הקרבנות גם הכהונה מתבטל ולא יחשבו עוד כהנים. אך החילוק הוא, כיון שמשנה רבינו יקרב את הכהנים לו, וכל מעשה משה רבינו קיים לעולם, ולכך הבדיל הקב"ה את הכהנים מישראל ויהיו של משה כדי שיהיו קיימים לעולם. וזהו שאמר, ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל, שלא יחשבו בכלל ישראל, רק כשלך, כדי להיות לכהנו לי דייקא, שיהי' קיים כהונתם לעולם ככל מקום שנאמר לי, וא"ש בעזה"י.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל⁴)

תשא

וביום השביעי שבת וינפש. ראיתי בפי' התורה כ"י לרבותינו בעלי התוס' משם רבינו יהודה חסיד זצ"ל מכאן רמז לנשמה יתירה בשבת, דס"ת הוא שתיים, עכ"ד. ואפשר דר"ת הוא השו", כלומר דכל ישראל השוו בזה כל אחד כפי בחינתו. א"נ השוו שתיים, דאם יש לו נפש יבא לו דוח ונשמה. א"נ השוו שתיים, רמז דלפי ערך נשמתו יבא לו נשמה יתירה, אם מעט יש לו, גם הנשמה יתירה תהי' בנפשו מועטת, ואם נפשו בחול גדולה, גם נשמת שבת תהא גדולה. (הגאון חיד"א זצ"ל⁵)

ודיבר ד' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל דעהו ושכ אל המחנה. ויש לפרש, דע"י זה שנוף התורה היתה בדברים המתמייחים בעניני עוה"ז כמו גניבה וגזילה ושאר ענינים כדומה לזה, עי"ז קיבל משה התורה לישראל, דהי' יכול להשיב תשובה למלאכים, כלום גניבה יש בכם כו', כדאמר בגמ' (שבת פ"ח ע"ב) החזר להם תשובה. וזהו ודיבר ד' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל דעהו, בענינים גשמיים, ולכך ושכ אל המחנה, ר"ל דע"י זיתן התורה לישראל ולא למלאכים.

(הגה"ק בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל⁶)

(3) הועתק מעצם כתי"ק.

(4) הועתק מחיבורו כתי"ק עה"ת (כת"י ירושלים מספר 270-4).

(5) הועתק מעצם כתי"ק, והניע אלינו מאת ירידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם מרדכי דיאלאוזסקי נ"י משיכון סקווירא יע"א.

(6) הועתק מפנקס כת"י מעתיק אחר שהעתיקו מעצם כתי"ק.

ויקהל

ויצו משה ויעבירו קול במחנה. ובמס' שבת (דף צ"ו ע"ב) דמשה קאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרה"י דידכו לרה"ר. וצריכין להבין מדוע המתין משה לצוות על איסור הוצאה מרה"י לרה"ר עד אחר שהביאו בני"י נדבת המשכן, ולא הזהירם על כך קודם לכן. אמנם יובן דהנה בפרשת פקודי כתיב (שמות ל"ח, כ"ו) בקע לגלגולת מחצית השקל וגו' לשש מאות אלף וגו', וברש"י שם כי מאת ככר כסף לארנבים עולה לחשבון חצאי השקלים של שש מאות אלף. וא"כ מתורץ היטב, דכאשר ראה משה רבינו החשבון דמאת ככר כסף לארנבים, הוכיח מזה דמספר בני"י ששים ריבוא, ומבואר בתוס' (שבת ו' ע"ב) ד"ה כאן, דלא נחשב רה"ר אא"כ מצויין שם ששים ריבוא, ומש"ה רק אחר שכלו בני"י נדבת המשכן, ציוה להם משה רבינו לא תפיקו מרה"י לרה"ר.
(הגאון בעל פני יהושע זצ"ל)

(7) הובא בשמו בספר דרך אני' (פיורדא תקנ"ח) לתלמידו הגאון מוה"ר מאיר כ"ץ שיף זצ"ל (בחידושי למס' שבת דף ו' ע"ב).

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

תמיהות וישובים

הערה בגליון הש"ס, ובס' טורי אבן, ובס' בית האוצר

במס' גיטין דף מ"א ע"א שמא ימצאנו בשוק ויאמר לו עברי אתה, ופירש רש"י, ויוציא לעז על בניו. והקשה הגאון רעק"א בגליון הש"ס, הא קי"ל דעבד הבא על בת ישראל הולד כשר, וא"כ בניו כשרים, ומה יוציא לעז. ויש להעיר, דשיטת רש"י בקידושין דף ס"ח ע"ב דעבד ועכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר דעכו"ם נמור הוא וצריך נירות, וא"כ א"ש דברי רש"י, שיוציא לעז על בניו, שהם עבדים. ובאמת יש סתירה בדברי רש"י בקידושין, עיין במהרש"א קידושין דף ע"ה ע"ב על תוד"ה ר' ישמעאל, ובספר אור שמח הל' איסורי ביאה פט"ו ה"ג תירץ בסתירת דברי רש"י דיש לחלק בין עבד לעכו"ם, ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר והיו ישראל נמור, אמנם שאר אחרונים אינם סוברים כן (וע"ע בפתחי תשובה על אהע"ז סי' ד' סק"א), וא"כ קושית הגרעק"א לא קשה על רש"י לשיטתו.

במס' מגילה (ב' ע"ב) הא קמ"ל דשיעורא דמיל הוי כמחמתן לטבריא. והקשה הטורי אבן למה תלה שיעורא דמיל בדבר שאין ידוע לכל, הא שיעור קצוב הוא בכולא תלמודא, אלפיים אמה. ויש ליישב לפימ"ש כ בספר עדות לישאל (להגרי"א הענקין) בדף קי"ח ע"ב שתירץ שיטת ד"ת בענין בין השמשות, דיש לפרש דמאי דקאמר הש"ס מיל אינו כשאר מקומות אלא הוי שש מיל עיי"ש. וא"כ שפיר צריך הגמ' לומר כמחמתן לטבריא, דלאו בכל דוכתא שיעור המיל שוה.

בספר בית האוצר להגר"י ענגיל חלק א' (כלל קע"ה) הביא ראי' מדברי הרמב"ן עה"ת פ' כי תשא, דמחויב למסור עצמו למיתה שלא להכשיל אחרים לעבוד עבודה זרה, וחולק על הר"ן מובא ברמ"א יו"ד סי' קנ"ז, ע"ש. וצ"ע מדברי הרמב"ן בספר מלחמות ד' (ס"פ בן סורר ומורה) שכתב דמותר למכור בשמים לעבודה זרה, דלאו דלפני עור הוי בכלל שאר עבירות דאין צריך למסור עצמו למיתה. וצ"ל לפי"ז דמ"ש הרמב"ן בפ' כי תשא, קאי על הלאו ואלהי מסכה לא תעשה לך, ולא זה הוא ביהרג ואל יעבור, דהישראל עושה מעשה בעצמו, אבל בלאו דלפני עור סובר הרמב"ן כהר"ן.

אברהם משה שאי

מניר שיעור בישיבת מכון להוראה
מאנסי, ניו יארק

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

פג) בספר ברכת משה (ברלין תקצ"ג) ברף צ"א כתב בזה"ל: בהדרשה הראשונה לרבינו ישעי' ברלין, כשאוקמוהו אנשי ק"ק ברעסלוי לאב"ר, קדמו המתאווים לשמעו, וטרם בואו התאספו קהל גדול ומלאו בית הכנסת פה לפה. כבואו, איש את אחיו רחקו לפנות מסלול ודרך למען ילך ויבא לפני ההיכל. כעמדו על מעמדו, אחו בהעמודים על צלעות הארון, להינפש מעמ, היותו זקן וכבד, וראש העדה צוה להביא לו כסא להרגיע. כשבתו, פתח פיו בחכמה במדרש משלי, אמר הקב"ה בשעה שהחכם יושב ודורש אני מוחל ומכפר עונותיהם של ישראל, ויש לדרקק הלא עינינו הדואות כל דורש ברכים עומד, ואינו יושב. ועוד יל"ד דהשומעים מה פעלו שימחול עונותיהם בעבור שזה דורש. אכן רבא אמר (ר"ה דף י"ז) כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנא' נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון למי שעובר על פשע. ויל"ד מנ"ל לרבא הא, דילמא מיכה מונה ממדותיו ית' כמו משה רבינו. אכן לרבא הוקשה מלת ועובר שהוסיף מיכה בין נושא עון ופשע, ומזה הוכיח שהוא פועל יוצא לשני, דהיינו למי נושא עון למי שעובר על פשע. והנה הרמב"ם כתב בהל' מגלה פ"ב ה"ו, קראה עומד או יושב יצא ואפי' בצבור, אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה מפני כבוד הצבור. ומיני' ירעינן רכל דבר שעושה בשביל הצבור, יעמוד מפני כבודם, ואם הצבור יושיטו כסא לישיב עליו, באמת זה אות שמוחלים על כבודם ומעבירים על המדה, ולכן הקב"ה מוחל עונותיהם, ודפח"ח. השומעים שמחו, כי ראו כי חכמת אלקים בקרבו, עכ"ל.

פר) בשו"ת שואל ומשיב מהרורא תליתאי ח"א סי' קצ"ה בתחלתו, כותב בזה"ל: ע"ד שאלתו לתת לו הורמנא ורשותא, ידע ידירי כי הוראת איסור והיתר נחוץ יותר השקידה וההרגל, ואף גם אדם הלומד והשונה, בכל זאת אם יגיע תור הוראה, יהי' מתאבק בהוראה, וכבר אמרו חז"ל כאן להלכה כאן למעשה, על כן אף כי מכיר אנכי אותו בדרכי הלימוד, לא אוכל לסמוך את ידי ער כי יבא הנה ויהי' בביתי יורה כדת של תורה לא אמנע מלתת בידו תעודה בל"ג ברצות רי, עכ"ל.

פה) בשו"ת מחזה אברהם חלק שלישי יו"ד סי' י"ב ר"ה ודרך, כותב בזה"ל: ראיתי ברעת קדושים ריש סי' רפ"ט ששמע בשם הר"י בעש"ט זצוקלה"ה, שנכון לקבוע המזווה בתיק שאינו ברזל, מעין שאמרו חז"ל (מדות פ"ג מ"ד) במה שכתוב במזבח לא תניף עליהם ברזל, אינו ברזן שיניף המקצר על המאריך, ובמזווה כתיב למען ירבו ימיכם כמ"ש חז"ל דקאי אמוזזה. ומסופק שם אם דוקא בברזל שייך האיסור דלא תניף או בכל מיני מתכות בכסף וכדומה עי"ש. והדבר מבואר ברמב"ן עה"ת ס"פ יתרו עי"ש. ומצאתי בברטנורא מס' כלים פרק ט"ז משנה ז', ובית המזווה, קנה של מתכות שנותנים בו המזווה עי"ש. ונראה מדבריו שאין קפידא ליתן במתכות, עכ"ל.

זכרון בספר¹

אודות אסיפת רבנים והחלטות² בחודש סיון שנת תר"מ בעיר בודאפעסט³.

בעה"ת.

ביום כ"ב וכ"ג סיון תר"מ לפ"ק זמן קהלה לכל רבני אונגארן וזיעבענברגען הי', ונאספו יחד אנשי כנסת הגדולה הרבנים הגדולים מאורי ישראל אשר מפיהם אנו חיים ומבארם אנו שותים, רעים הנאמנים מנהלי צאן קדשים, לחקור ולדרוש בשלום אמוני בני ישראל, להצילם מעצת רשעים ולהזהירם למען לא יפלו במכמורות הפריצים, ולא יסיתום בהכליהם אנשים אשר השו נתיב רגלם מעל נתיב מעגלי הדת והאמונה ולא ילכדו בשחיתותם, והעריכו קול קריאה אל הקהילות הקדושות אשר לא באו עוד בברית הקאנשטימירונג לבל יאחרו לבא, ויבדלו מהר מתוך ערה רעה, ולמען יסכרו פי דוברי שקרים על עם ד' עתק בגאווה ובזו, חיקקו בעט סופר מכתב גלוי דברי שלום ואמת, להראות לעיני העמים את גודל אהבתינו אל אדונינו המלך החסיד יר"ה, ואל כל שדיו ועבדיו, וגם דרשו בשלום עיר הקודש ירושלים ויושבי' למצוא להם מזור ותרופה לעורר רחמים חמלה וחנונה בעדם, כי חיהם תלויים מנגד, וישראל רחמנים בני רחמנים ישמעו ויעשו ויחישו ויאמרו מנעו קולכם מבכי ועיניכם מדמעה, כי אנחנו נעמוד לימינכם עד כי נראה אור חדש בציון.

וכן השתדלו ותרבו תחינה ובקשה אל הקולטוס-מיניסטער אודות הנערים אשר לומרים בסימילטאן-שולען, שיהיו חפשים ביום שבת קודש ובימים טובים³, ואודות עניני גיטין שלא יהי' מן ההכרח להשיג רשיון לסדר גט, כי הוא דבר

(1) הועתק מכת"י הגאון מוה"ר שלום קוטנא אבד"ק איזענשטאט זצ"ל. — נולד ביום כ"ר לחודש אייר שנת תקפ"ו לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר אהרן קוטנא אבד"ק טאטוס זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר ירד' גאטליעב פישער זצ"ל אבד"ק שטוהלוויסענבורג. בשנת תר"ל לפ"ק נתקבל לאבד"ק איזענשטאט. נרפס ממנו ספר עתרת שלום ואמת, קונטרס וכתורה יעשה, ועוד כמה קונטרסים. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום ט"ו לחורש שבט שנת תרס"ט לפ"ק בעיר איזענשטאט ושם מנ"כ. אפריון נמט' לירידנו האבד"ק היקר החשוב והנעלה מוה"ה שמואל בנימין סג"ל לעמפלער נ"י שהמציא לנו ההעתקה. יברכהו השו"ת בעזו ותעצומות.

(2) אסיפת רבנים אשר מתואר כאן, כמעט שלא נזכרה בספרי כותבי קורות העתים במדינת אונגארן. ועיין בהקדמה לחלק רביעי מספר ליקוטי חבר בן חיים, שכותב בה"ל: ודעו אשר בוועד הגדול מרוב רבני מדינת אונגארן וזיעבענברגען בחודש תמוז תר"מ, הוסכם בפה אחד כי הנימין והחליצות שיסדרו תלמידי הסעמינא"ר, יהי' המורה חסיד שבחסידים, פסולים המה, ואין לסדר קידושין לבעלת הגט והחליצה, עכ"ל.

(3) מצאנו לנכון להביא כאן ענין מכ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוה"ר ש"ע. — פעם אחת נודמן לו להיות בעיר לבוב יחד עם בנו כ"ק מרן ארמו"ר מהרב"צ זי"ע הי"ד, והלכו לבקר את המרא ראתרא הגאון מוה"ר יצחק שמעלקים בעל בית יצחק זצ"ל. כשבאו

הסובל אריכות וגורם מכשול הרבה פעמים, וכן בקשו להתאמץ למען יצא דבר חוק ומשפט שהעפירות אשר שם רככם להיות ביום שבת קודש יום השוק, יבחרו יום אחר תחתיו, וגם הוסכם לקדם פני הוד בן מלכינו הוא יורש עצר רודאלף ר' יר"ה ולברך אותו על ידי טעלעגראם בשם האסיפה ליום שמחת לבנו ויום חתונתו כי בשמחת הוא מלכינו לנו שמחה, ובשלותו שלום לכל בני המדינה, וכן עשו בזריות באותו יום. כהנה וכהנה הוסיפו הרבנים הנדולים נ"י לעשות דברים טובים גדולים ורמים, העומרים ברומו של עולם לשם ולתפארת ישראל, וביתר שאת להגדיל תורה ולהאדירה, לרומם נס היראה לחזק את ברק הבית, בית ישראל, לגרור פרצות, ולהראות תוקף גבורתה עודנו היום לילך חגור בחרב פיפיות חרבות צורים, ויש כח ביד חכמים בכל דור ודור לעמוד בפרץ ולגרור גרר לעשות סייגים ולקבוע תקנות קבועות ולרורי רורות.

מהבאים אשר באו לעמוד לפני העדה עדת ר' ולשרתם, נבחר הרב הגאון הישיש מהר"מ כ"ץ נ"י אב"ר רק"ק צעהלים לראש, והרב הגדול מו"ה ארי' ליב ליפשיץ נ"י אבדק"ק סאנשוב לסופר האסיפה, וראש הוועד הרים קולו קול חוצב להבות אש ולצייר צור הזמן והוא מגילת ספר מגילה עפה כתובה פנים ואחור קינים והנה ונהי, כי זרע יעקב תוהו בקשו והישרה עקשו מלפת עמורי התוך אשר בית ישראל נשען עליהם, על כן תפוג תורה ויצא כל הדרה אין להשען כי אם על אבינו שבשמים יהי' כפל לישראל פרחי התורה יפרחו כשושנה ושרשי' יכו על תלמי לבות בני ישראל, ר' ישיב ויבט משמים יראה ויפקוד גפן אשר ממצרים הסיע כנה אשר נמעה ימינו, אך עלינו לרעת ולהודיע כי בא הזמן להשמיע קול תרועה במחנה העברים ולבקש מהקהילות הקדושות אשר יושבי' מאמינים בני מאמינים לאזור חלוצים לפני אחיהם ביר רמה איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק, אז יבושו ויכלמו כל אנשי ריבנו כאין יהי' אנשי מצותינו רוח העת תשאם וסערת הזמן תפיץ אותם, ואנחנו נגילה בה' הקדוש ישראל נתהלל, והנועדים בשמעם דברים היוצאים מלב שחור מלא על כל גרותיו רגשי אהבה שלהבת האמת, ענו ואמרו פה אחד כי מוכנים ללבוש שריון צדק לכבוד ד' ותורתו ולחגור

לכיתו לא מצאוהו שם, אך כעבור זמן מה, בא הביתה. כשפגש שם את אורחיו הנכבדים כ"ק רבותינו ז"ע, אמר להם בהתנצלות, כי מה שלא הי' בביתו הוא מחמת סיבה טובה, כי אך זה חזר מבית הממשלה של עיר לבוב, והלך לשם כדי לפעול אצלם שהסמורענטין היהודים אשר לומדים באוניווערזיטעט, כשהולכים לשם ביום ש"ק, לא יצטרכו לכתוב, רק יהי' רי להם בשמיעה לבד. — כשסיים כ"ק מרן מוהר"ש ז"ע את ביקורו, והלך החוצה, פנה אל בנו כ"ק מרן מוהר"ב צ"ז ז"ע, ואמר לו, שמע בני, אילו הי' בא ענין כזה לפני כ"ק דודי משינאווא ז"ע, הי' הולך לבית הממשלה לפעול אצלם שיכריחו את היהודים הלומדים באוניווערזיטעט שיכתבו ביום ש"ק, שהרי מי שלומד באוניווערזיטעט ספוג לצאת לתרבות רעה, לכן מוטב שלא יפטר את היהודים מלכתוב ביום ש"ק, ועי"ז ידעו בני ישראל החרדים לדבר ר', כי מי שהולך לאוניווערזיטעט מוכרח לחלל ש"ק, ועי"ז ימנעו מלילך שם לגמדי.

חרב האמונה ולהשתדל תוקף ועוז להעמיד הדת על תילה, וכן עשו והתקבצו מלאכי ד' אשר מפיהם תורה יבקשו, נשאו ונתנו על כל דבר ודבר בדעת ובהשכל במשקל ובמאזני הצדק באימה וביראה גדולה ורוח ד' חופף עליהם, גזרו גזירות תקנו תקנות ובסמורות קבועות בל ימושו לעולם.

וזה יצא ראשונה:

(א) הנה מודעת זאת בקרב הארץ כי בשנת תרכ"ט בחודש כסליו חודש אשר בו גבר ישראל וטהרו את המקדש, התאספו יחדיו באפען כמעט כל רבני ומורי אונגנארן וזיעבענבירגען, גאונים וקדשי ארץ, ורבים מהם אשר נפשותם בצרור החיים, ודרשו וחקרו בחקירות מחקירות שונות כדת מה לעשות ביום שידובר לכוון בית סעמינאר, ואחר התבוננות היטב בעצה וברעת ובמושב זקנים גדולים חקרי לב, הסכימו בלב אחד כי הקמת סעמינאר בכל לשון ובכל רמות שיערכו לו, הוא אבן נגף וצור מכשול להטעות בני ישראל ולגרשם מהסתפח בנחלת ד' פורצים גדרות עולם משינים גבול ראשונים, וכל הסומך על הנסמך בבית הסעמינאר בדבר הנוגע לאיסור והיתר, הוא כאשר יסמוך על משענת קנה רצון, כי כל הוראתם שלא בקדושה. וגם באסיפת הרבנים ממדינת אונגנארן וזיעבענבירגען בשנת תרל"ו כתבו שנית על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונות משנת תרכ"ט, ונדפסו הדברים הנ"ל חתום מיותר משני מאות ועשרים רבנים זקנים וקדושים מאורי בית ישראל. — ועתה אחרי אשר מננדינו עשו ביד רמה מה שעשו, ולא שמעו לקול הורים ומורים חלפו חוק הפרו ברית לכוון בית סעמינאר, עלינו להראות לעיני השמש כי אנחנו נוטרי כרם ד' צבאות, ומנחלת תורתנו בל יגרע, ועל כי האיסורים אשר נעשו עד הנה היו בכלל, עלינו לפרט מהכלל מה שנחוי, ואחר התחקות על שרשי הדברים הוסכם באגודה אחת, כי מורה הוראה אשר למדו או נסמכו בבית הסעמינאר אין לנו עסק בהם ואסור לבקש תורה או הלכה מפיהם, ואין ביד הדב המחזיק באמונתו לסמוך את עצמו על איזה נט או חליצה אשר הם היו המסדרים, כי כל הוראתם בעניני איסור והיתר בטלין ומבוטלין לא שרדין ולא קיימין ולא נוסדו בהררי קודש.

(ב) כל מורה הוראה בישראל צריך להיות מוסמך מן שלשה רבנים צדיקים כאשר מבואר בהלאנדעס ארגאניזאטיאנס שטאטוטען, והרב המוסמך אל ישפוט למשמע אוון כי אם החוב עליו לדרוש ולחקור היטב אחר הנסמך אם יראת ד' מהורה בקרבו מתנוססת, גם לראות בעצמו אם הנסמך בקי בדינים ולמד ושימש הרבה. — השאלות יציע פה אל פה, והתשובות יהיו מפי הנסמך ולא מפי כתבו, ואף אם כבר נתנו שני רבנים מהורם עליו, אל ישען השלישי את עצמו עליהם, ובל יעשה את עצמו סניף, דק יהי' בעיניו כאלו כל הדבר אינו תלוי אלא בו וכל האחריות על שכמו לברו רובצת.

(ג) הסומכים צריכים להיות אנשים אשר השיגו שנת אדכעים, ויושבים לכל הפחות עשר שנים רצופים על כסא הוראה, אך גדול הדור ומפורסם וגם תופס

ישיבה, לכל הפחות חמש שנים, או הרב לתלמידו יכול להיות אחר מן הסומכים שרם הגיע לארבעים ושרם ששימש ברבים בעבורת הקורש עשר שנים.

(ר) מה שנאמר בסמיכת רבנים, גם על סמיכת ריינים אמור, דק אם רב אחר ירצה לסמוך איש אחר להיות ריין אצלו בערתו אותות רגלו, ותמיד עיני הרב עליו יהי' ולא לברו ינהג שרביט ההוראה, אז אינו צריך שלש התרת הוראה, ורי בסמיכה היוצאת מפורש מפי הרב לבר, אך אם על איזה אופן עול ההוראה על שכמו לבר נשאר, או הלוך ילך אל קהלה אחרת להיות שם אחר מיוחד להורות ולרין, אז החוב עליו לבקש הסמיכה מעור שני רבנים מפורסמים בכל התנאים האמורים למעלה.

(ה) על המרינות או על הקהלות הקרושות תיאמר, שאם רוצים לקבל עליהם רב או ריין או שוחט הנסמך מכבר, עליהם החוב לדרוש ולחקור היטב אחר הנסמך ולבקש ממנו מכתב תעודה מאנשי אמונה המעידים על יראתו הטהורה ועל התמרת למורו בתורה הקרושה מעת אשר נסמך עד היום ההוא.

(ו) יען כי גרלה המכשלה ממוכרי תפילין ומזוזות, לא יכירו וירעו אם הסופר באמונה הוא עושה, ובפרט מהמוכרים הנוסעים מכפר לכפר, ורבים מבני עמינו אין מניחים תפילין כשרים כל ימי חייהם, ומברכים ברכה לבטלה בכל יום ויום ר"ל, עבור זאת גזרה ותיקנה האסיפה הקדושה, שכל בר ישראל אל יקנה דבר שבקדושה הן מהמוכרים הקבועים בעיירות ובכפרים הן מאחרים אשר במרינה המה מפוזרים, בלתי אם נראה שם הסופר רשום בכתב אמת על חתיכת קלף משולב על הרבר הנמכר, למען ירע הקונה מי הוא הסופר אם הוא מפורסם ביראתו, כאשר נוהגים כן מוכרי טליתים מקרמת רנא, וגם הסופרים יזהרו על ידי זה לעשות הכל כתיקונה למען לא יתקלקלו אומנתם ואמונתם. והשוחטים בכל אתר ואתר ילמדו סדר תפירת תפילין, למען יוכלו בניקל לבורקן ולחזור לתופרין.

(ז) להיות שהמון עם הררים בכפרים סומכים במנהגם וריני תפלה והתקופות וכרומה, על הלוחות הנרפסים בכל שנה ושנה, והמרפסים אינם בקיאים בטיב הרינים, ומוציאים מתחת ידם דבר שאינו מתוקן, ונכשלים בהם הרבה בני אדם, על כן מהיום והלאה אל יסמכו איש מישראל על הלוחות הנ"ל בשום דבר שבקדושה, כי אם על הלוח אשר יש בו הסכמה מאיש מפורסם ובר סמכא הבקי ברינים ומנהגים וחשבונות הנמצאים בתוכה, וק"ו שיזהרו בהזהרה גרולה כל איש אשר יראת ר' בלבבו שלא יבואו בתוך ביתו שום ספר הנרפס מחדש בלא הסכמה מרבנים גאוני מפורסמים וצדיקים, כי בעו"ה ברור הזה יש לחוש הרבה לתעורבות מינות ואפיקורסית כנורע.

(ח) אחרי שנורע כי רבה המכשלה על ידי המוהלים שאינן מומחין, ונמצאים ילדי ישראל כמעט ערלים ר"ל, על כן ישגיח כל רב בקהלתו על המוהלים אשר תחת רגלו, לבל יניח שום מוהל על מעמרו אם אינו מוחזק כי יראת ר' מעוזו, וכי אומן יר הוא. ומוהל חרש אשר מקרוב יבא, צריך להיות בירו כתב תעודה מב' מוהלים מומחים כי הוא ראוי לאותו אומנות להכניס בני ישראל בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

את הגלוי ואת החתום טרם נכלה לכתוב ולחתום, נדבר אל אחינו בני ישראל דברי שלום ואמת, ויעבור עלינו מה. — בהנחל עליון גוים בהפרידו לאומים יצב גבולות עמים ויעקב בחר לו להאר עליו אור תורתו, ועל נביאיו וחכמיו רוחו ממרום הערה רוח חכמה ובינה, רוח דעת עצה וגבורה לגלות מצפוני התורה ועמודי הקבלה המשנה והתלמוד כרובים סוככים בכנפיהם על עם ד', ובחסדו עליון כד הקמח לא כלתה וצפחת השמן לא חסר, ומעולם לא חסר לנו חכמים דורשים וחוקרים ושוקלים אשר השליכו נפשם מנגד לעזק ולסקל כרם ד' צבאות ולנסוע שורק זרע אמת, ועל כי תורת אמת היתה בפיהם ועולה לא נמצא בשפתם, עלתה בידם לנהל שה פזורה על מבועי התורה להגדיל אותה ולהאדירה. אך בעו"ה זה ימים עברו יראה ולא שקטה קול תרועת מלחמה, שמענו ותרנו בטנינו, קוינו לשלום ואין טוב, לעת מרפא והנה בעתה, בקשנו לישב בשלוח לרעות צאן קרשים ולגדור פרצותינו, אך לא מחשבותינו מחשבות המתקוממים נגד ד' ונגד תורתו, חדשים לבקרים רבה מחשבתם להמרות פני עליון ולהפריע אותנו מעבודתנו עבודת הקודש, ועתה כדו שחו עמוקה אשר אם לא נכסה אותה יפלו בה הנפולים ותהי' ח"ו לפוקה ולמכשול לבית ישראל.

כח מעשיו הגיד ד' לעמו כי קרא לשמש ההצלה ויזרח אור קרני הצדק התנוססו על תלמי לבות השרים והסגנים אשר בצילם אנו חוסים, אך כעת מחוץ לא תשכל חרב, ומחדרים אימה, אנשים אשר עצמינו ובשרינו הם, רוצים להרוס גדרות עולם ולהכרית ח"ו שם ושארית בישראל, בהקים בית הסעמינאר, בעוזכם באר מים חיים לחצוב בארות נשברות אשר לא יכילו המים. קול ד' יחילו? בקרבינו אמר קראו באזני עם, בנים אתם לד', עם שונים אל תתערבו, אל תלכו בדרך אתם, מנעו רגלכם מנתיבותם ועורו נא מתרדמתכם, וכל קהלה וקהלה אשר רוח ד' מתפעם בקרבה בל תתמהמה עוד מלבא בבית הקאנשטיטירונג, למען נהי' אנורים אחוזים להפר עצת שונאי ד' ולקלקל מחשבתם. אחינו בני ישראל, הלא אב אחד לכולנו למה תעמדו מרחוק ביום שבות זרים חילינו ועל התורה נדו גודל, הלא אבן ואבן גדולה וקטנה מקירות הבית בית הסעמינאר וכפים מעץ יענה באין השקט כי שם ד' לא נקרא על הבית כעם ככהן, כעזור כעוזר, כנסמך כסומכי, בתורת ד' תמימה, האם ממקור משחת יצאו מים חיים, האם מנשע רוש ולענה יצמחו ענבי אמת. אל נא תרמו כי תמלטו נפשות עולליכם, כי אם החרש תחרישו לעת כזאת, היעלה פח מן האדמה ולכוד לא ילכוד. האם יתקע שופר תרועת מלחמה במחנה העברים והעם לא יחדרו. חזקו והתחזקו בעד ד' ובעד תורתו, ודק אז ילכו שנים יחדיו בדרך אחד, אם נועדו להמתיקו סוד והתחקו על שרשי מחצב הדברים איך לסדרם, כי הצדק אגורן במתנה והדרה כי האמונה אזור חליצה תתכונן כי יש להתוות תיו חיים על מצח ערה ועדה כי יש לה להיות מצויינת למען דעת למי החותמת חותם האמת. הכיפו נא וראו היש מכאוב כמכאובינו, אנשים אשר פונים צער וצער עודף אל שני התורות, הם רוצים להיות לראש פינה, הם אומרים לבנות את מזבח ד' ההרוס ידיהם פורשים על כל מחמד, בת ציון באו מקדשה, אנשים אשר חוקי ישראל הם [יקרים] בעיניהם ועם לומדי התורה שונים

וחוקרים באשון כמו באורה מחזקים איש את אחיו לדבק ביראה טהורה בלי לעבור זרה, עלה עשן באף האנשים אשר רוצים לערות חומות הדת עד היסוד בה, וכים נגרש השקט בל יוכלו ויגרש מימיהם רפש ושיט שופכים בוז וקלול, ואם באלה לא יצליח ומעללים עלילות ברשע, אך מכלי יוצר בל נירא וכל לשון תקים למשפט את הדבקים בה ירשיע, ונא בל יתעו אתכם אנשים אשר יקשינו האמת ויגדילו השלום, כי הלא מי חגר חרבו על יריכו בראשונה, האם אנחנו האם מנגדינו, הלא בלבינו בל יגרע, לבינו ובשרינו ירונו אל קישור הלבבות ממקור קדוש חציבות, אך האמת והשקר, האור והחושך, הטוב והרע, החיים והמות, בל יוכלו להיות בעצה אחת, האמת לנו לנס, ואור התורה לנו לאור, למען נרע לבחור בטוב וליך בדרך החיים, שמעו בת ישראל וראו והטו אונק לקול אחיך, ותחת אבותיך יהי בניך, כשתילי זיתים סביב לשלחניך, יברכך ד' מציון ותדאו בטוב ירושלים.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. יום א' בא שנת לפ"ק.

לכבוד מערכת כרם שלמה הי"ו.

ראיתי כרמכם הנשועה על ר"א, ר"א של הלכה, וברכתי ברכת הנהנין, ושעמתי ממנו, ובאתי להעיר על כמה דברים.

א) בקובץ קי"ג במרדור חדשים גם ישנים, מובא בשם החוזה מלובלין זי"ע מי שהולך בשערות גדולות בראשו הוא סימן על עונותיו. — ראה ג"כ בקדושת לוי פר' יתרו (ד"ה ונמצא) וז"ל, וכשמגיע יום המובחר אזי אנו זוכין למוחין גדולות ואזי הוסר הלוש, ומסירין אנו ג"כ השערות, לכן אנו מזהירין להזהיר גדולים על הקטנים שלא לגרש שער שלהם הנקרא ביי האר, כי יהי חס ושלום רבוקים בבחינות זו של השערות ויהי להם יניקה ממקום המטונף הנ"ל, לכן מי שהוא בשם ישראל יכונה, יהי' זהיר במאד שלא לגרל שער של התינוקת שלהם ולעשות להם ביי האר ח"ו, שלא להרביק אותם בסטרא ההיא ח"ו רק להסיר מהם ע"י מוקדם בכרי שיהיו רבוקים לסטרא רקדושה ויטיב לו בזה, השם ית' יפתח לנו ולכל ישראל שערי תורה שערי קדושה שערי טוהר.

ב) שם, במרדור תמיהות וישובים, פליאה על שו"ת רע"א. — כבר קרמו בזה בספר ברכת אהרן על מס' ברכות (אות רנ"ג).

ג) בקובץ קי"ט דף מ"ח, הקשה הרב שלמה געשטעטנער נ"י על פסק הגר"א שפסק באורח העובר ממקום למקום ואין לו באותה שעה, רק שיוכל להשיג וללות לא מקרי עני באותה שעה, והקשה מהלכה מפורשת בש"ע יו"ד הל' צרקה סי' רנ"ג סעי' ד', בעה"ב ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל ויכול צרקה וכשיחזור לביתו אינו חייב לשלם רהוה לי' כעני והעשיר ראינו חייב לשלם, ונשאר בצ"ע. ולכאורה אין שום קושיא על הגר"א, והש"ע מיירי שאין לו ממנו ללות רק לקבל צרקה, ואזי מקרי עני ואין צריך להחזיר, ובנידון של הגר"א כיון שיש לו ממנו ללות וגם בביתו יש לו מעות לא מקרי עני וצריך לשלם לצרקה אם קבל, ולא מקרי עני באותה שעה, ועי' בספר ראשון לציון (מבעל אוה"ח הק') על ש"ע יו"ד סי' רנ"ג סעי' ר', שכתב, ומה שאינו חייב

להחזיר, דוקא אם נשל בתורת צדקה אבל אם נשל בתורת הלואה אדעתא לשלם חייב להחזיר ויתבענו הגזבר, והכל ניחא.

(ד בקובץ קכ"ב דף י"ו, בחידושים מהגאון ר' ישכר בעריש גרויבארט אבד"ק בענדין, הקשה על ספר פנים יפות פר' שלח שכתב גבי מקושש מעביר ד"א, שהוציא ב' אמות קודם התראה ואח"כ חי' התראה ואעפ"כ חייב, וזה תימה דודאי בשעה שהוציא ב"א הראשונות הוה כשוגג ופסור לגמרי גם על הוצאה אחרת כיון שלא היתה העקירה לכך, עכ"ל. — כעין זה הקשה ג"כ בספר אמרי בינה (מהג' ר' מאיר אויערבאך) חיו"ד דיני בשר בחלב סי' ב' ר"ה ויש לעי', ועי' שו"ת ארץ צבי (מהג' מקאזקלוב) סי' ע"ה, מביא בזה פלוגתת המנ"ח והחלקת יואב חיו"ר סי' ט', ועי' כלי חמדה פר' פנחס מה שהעיר על הפנים יפות. גם בפנים יפות פר' קדושים ד"ה ואיש אשר יקח, הלך בשיטתו וכתב, היכא דהיתה תחילתה באונס וסופה ברצון בעבירה דמותרת לבעלה מ"ט יצרה אלבשה, אבל מעונש לא נפטרה אם התרה בה לאחר שנתרצה והיא יכולה לפרוש, ועי' לקושי חיים עה"ת מה שהעיר עליו. ונ"ל בעזה"י להביא רא' לדברי הפנים יפות מגמרא מפורשת במס' כתובות דף ל"ג ע"א, דאמרינן התם עדים זוממים לאו בני התראה נינהו, אמר רבא תדע ניתרו בהו אימת וכו', מתקף לה אב"י וניתרו בהו בתוך כדי דיבור, ופרש"י לאחר שהעידו דתוכ"ד כדיבור דמי ויכולין לחזור, הרי דאף שכבר עשו העבירה כיון שיכול לחזור הוה אז התראה טובה, וכמו כן אם מתדין קודם גמר המלאכה, ואם יחזור אז לא תהי' המלאכה נגמרת הוה התראה טובה, (ואף שאב"י בעצמו חזר שאין מתדין עדים זוממים, זה רק משום דצריך להיות כאשר זמם, והם זממו בלא התראה, אבל אלו צריך התראה, שפיר היה זה התראה טובה), וקצת סמך לדברי, מדברי הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ב הל' ב') וכיצד מתדין בו אומרין לו פרוש או לא תעשה, והוא לכאורה כפל לשון, ולפי דברנו ניחא, דפרוש מיירי באמצע המלאכה, או באמצע האיסור, ואל תעשה בהתחלה (אף שיש לפרש פרוש ג"כ בהתחלה, מ"מ לפי הנ"ל יותר עדיף).

(ה) שם ברף כ', בהתירוי' על התו"מ מהח"ס (באמת אינו קושיית ח"ס, רק מנכרו בעל שיר מעון) שכתב ומצוה לישבו, כבר קדמו בספר פנים יפות פר' אחרי ד"ה ושמתם, וגם החיד"א בספרו פני דוד פר' אחרי אות י"ג ד"ה אשר. ועוד אופנים ליישב, עי' ספר יודעי בינה, וכיוון לדברי אביו בספר אנרא רכלה פר' אחרי ד"ה ושמתם, ועי' גם בבעל הטורים.

(ו) שם במדור תמיהות וישובים, הקשה ר' נטע לאנאד נ"י על הגאון מראנאטשאוו שהבין מהשאלות דבפך שמצאו היה לוג שמן, וכתב שלקחו לצורך גר מערבי שהיה דולק בין בלילה ובין ביום, לכן צריך לוג שלם, והקשה הנ"ל דבשאלות ליתא לוג שמן, רק איתא וז"ל, ההוא לוגא דמשכתה בהיכלא והיה ב' שיעורא ליומא חד, ושם הכוונה של לוג"א צלוחית או פך ולא לוג, ונשאר בצ"ע. ראיתי בספר חידושי מהרצ"א על חנוכה מהנהג"ק מדינוב, דף מ"ג: ד"ה ההו"א לוג"א, וז"ל נ"ל דאפשר לפרש דעתו, לוגא דוקא, דס"ל דבמקדש לא היה כלי פחותא מלוג והיה נמדד בו שיעור יום א' היינו חצי לוג וכו'.

(ז) שם ברף מ"ר חיפש ר' שלמה זלמן גארדין נ"י מקור לנס חנוכה שאסור להדליק בשמן טמא, ולא ניחא ל' בלימוד דתו"כ דכתבה התורה גר תמי"ד, להתיר טומאה בציבור, מכלל דביחיד אסור, ד"ל דהקרא מיירי להתיר ליכנס להיכל בשומאת ציבור, אבל עצם הדלקה מותר אפילו בשומאת יחיד, עכת"ד. ונ"ל דבאמת יכולין למילף מתמיד, רבסמ"ג הל' חנוכה כתב דלימוד של תמיד להתיר טומאה בציבור, קאי רק על עצם הדלקה ולא למכשיריו, ושמן ממכשירין הוא, עי' שם בדבריו, וכן ביאת ביהמ"ק להדליק נמי מקדי מכשירין ולא קאי קרא ע"ז, אלא להתיר עצם הדלקה בשומאת ציבור, ממילא עצם הדלקה בשומאת יחיד בשמן טמא אסור, ודו"ק היטיב.

(ח) שם, בענין אי מנורה יש לה דין מזבח או לא. — עי' בשו"ת בנין צבי ח"א סי' כ"ז, כתב דאף רנימא דמנורה רין מזבח, מ"מ בשעת ביטול מזבח בודאי נם למנורה אין לה דין מזבח, ועי' שם.

ירידכם,

נחום מאיר גערמאן
ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. כבוד מערכת „כרם שלמה“.

באתי במכתבי זה*) להביא תירוץ ופירוש נכון מאד, על קשיא עצומה על רש"י ז"ל שהשיב לי ירידנו המנוח הרה"ג מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל כמה חדשים לפני פטירתו. — אינני חותם שמי, כי לא לגדולות כוונתי להיות נמנה בין הלומדים שנושאים ונותנים בהלכות, רק לטובת ועליית נשמתו של אותו תלמיד חכם עסרת קהלתנו שנפטר בפתע פתאום, וקהלתנו עוד סובלת האסון הנורא שקרה לנו, אמרתי אפרסם מהדברים שהשיב לי בחיים חיותו, ויהי תורתו לזכות ולע"נ, ושפתותיו ידובבו בקבר, ובוזה נחמתנו. (א) גרסינן במס' סוכה ל"ד: אתרוג הכושי פסול, ופרש"י ז"ל ד"ה הכושי, שבא מארץ כוש ושחור הוא, ע"כ. ובדף ל"ו, אמר מר, אתרוג הכושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול, אמר אביו כי תנן נמי מתני' דומה לכושי תנן, רבא אמר לא קשיא הא לן והא להו, פרש"י ז"ל לעולם מתני' כושי נמי פסול ולא קשיא מתניתין לבני ארץ ישראל שרחוקים מארץ כוש ואינם רגילים בהם, ברייתא לבני בבל שקרובים לכוש ורגילים בהם וכו', ע"כ. וקשה לי הלא מורגל בפי כל לפרש כוש מדינת עטאפא, א"כ ארץ כוש קרוב לארץ ישראל הרבה מבבל, ואיך כתב רש"י ז"ל ההיפוך, שכוש קרוב לבבל ורחוק לא"י. וראיתי להרש"ש שהקשה כן, וכתב שהוא היפך המציאות, ומתרגן שפירושו של להו היינו לבני כוש עצמן כשר, ולן בשאר ארצות כולן פסול דאתי למיחלף בדומה לכושי, ואף בכ"מ כוונת לן ולהו כפרש"י, ע"כ. — אבל אני לעצמי לא יכולתי להבין זאת, ואמרתי ללבי שזה דבר שאי אפשר שרש"י ז"ל לא ידע שארץ עטאפא קרוב לא"י יותר מבבל, ולפרש להו בני כוש, ולן בשאר מקומות כולן חוץ כוש, כמו שפירש הרש"ש, דחוק מאד, כי בכל מקום בש"ס הפירוש של לן ולהו קאי על בני ארץ ישראל ובבל. ושאלתי את ידידי המנוח הרה"ג מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל כמה חדשים לפני פטירתו, הלא אתה עוסק בהנהגות על פרש"י עה"ת, אפשר יש איזה נוסח בגמרות ישנות, ואמר לי שיש לו צילום מגמרא ישנה בביתו שנדרפסה בערך לפני חמש מאות שנה ויעיין שם. ואחר כמה ימים אמר לי שגם בהגמרא ישנה כתוב שכוש קרוב לבבל, ושיעיין עוד בדבר. אחר כמה

*) מכתב זה הניע לבית המערכת זמן קצר אחר שנלקח מאתנו ידידנו הרה"ג תחסיד המפורסם מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל ביום ו' אדר ראשון שנת תרש"ם לפ"ק (ראה בכר"ש קונט' ס"ה), אך מאחר שלא נזכר עליו שם הכותב, לא הרפסנוהו, כדרכנו מאז ומקדם שלא להרפס שום מכתב המגיע אל המערכת בלי שם הכותב. אולם לגודל חביבותו להאי גברא רבה ויקרא הנ"ל, נצטערנו מאוד שלא נוכל להרפס המכתב אשר מובא בו כמה דברים נכונים בשמו, ואף אחר הרבה חקירות ודרישות לא עלה בירידינו לברר שם הכותב, והחלטנו שהמכתב יהא מונח עד שיבא אליהו.

אמנם כבר אמר החכם מכל אדם, לכל זמן ועת לכל חפץ, ועתה אחר שכבר חלפו עברו קרוב לשש שנים, נודע לנו עפ"י סיבה מי כתב המכתב הלו, והוא אחר מאנ"ש החשובים, איש ותק וחסיד ג"י החפץ בעילום שמו, לכן אנו מרפסים עתה המכתב כמות שהוא.

ימים בא אלי ואמר לי שיש לו תירוץ נכון, שתרגום יונתן בן עוזיאל על פסוק בני חם כוש ומצרים פוש וכנען, שום ארכיותהין ערבאי ומצרים, ע"כ, נחזי אנן שפירושו של כוש אינו כמו שמורגל בפי כל שהיא ארץ עמאפיא, רק ארץ ערבאי, וזו קרובה לבבל ורחוקה מארץ ישראל. ואמרת לי, גם אני אוסיף לחזק את דבריך, דאי' במס' מגילה י"א. המולך מהורו עד כוש, רב ושמואל חר אמר שקרובים זל"ז וחר אמר שרחוקים זמ"ז, ובמגלת אסתר פרש"י על פסוק המולך מהורו עד כוש שקרובים זל"ז ולא מביא כלל חמ"ד שרחוקים זה מזה, נראה מזה ששיטת רש"י כמ"ד שקרובים זל"ז, וארץ הורו הוא ארץ אינדיא וכוש הוא ערבאי וקרובים זל"ז, וממילא קרובה גם לבבל ורחוקה מא"י, ודברי רש"י ופירושו על לן ולהו לבני א"י ובבל נכונים, ואין אנו צריכים לפירוש דחוק.

(ב) עוד דבר אחר אכתוב כעת מה שהשיב לי הרה"ג מוהר"ם הנ"ל, אי' בנדרים מ"ט ע"א הנודר מן המבושל רבי יאשי' אוסר גם בצלי, ומביא הפסוק בד"ה ויבשלו הפסח, ואי אפשר רק בצלי, כי כן כתוב בתורה אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים רק צלי אש. ושאלתי אותו הלא זה כתוב בתורה פ' ראה ובשלת ואכלת, ובקרבן פסח משתעי קרא, ומדוע מביא הגמרא בנדרים פסוק של ד"ה, וגם רש"י ז"ל בפ' גיד הנשה ובפ' כיצד צולין מביא הפ' ויבשלו הפסח שגם צלי קרוי בישול, מדוע אינו מביא הפסוק ובשלת ואכלת שכתוב בס' דברים (ט"ז, ז). — והשיב לי תיכף ומיד, שזה הפסוק של ד"ה כתוב בפירוש ויבשלו הפסח, אבל בפ' ראה כתוב בהאי ענינא, דברים (ט"ז, ב), וזבחת פסח לר' אלוקך צאן ובקר, ופרש"י צאן שנא' מן הכבשים ומן העזים תקחו, ובקר, תזבח להגיגה שאם נמנו על הפסח חבורה מרובה מביאים חגיגה עמו כדי שיהא נאכל על השוכע וכו', ובפסוק ו', שם תזבח את הפסח בערב וגו' ובשלת ואכלת, ופרש"י זהו צלי אש שאף הוא קרוי בשול, אבל לא כתוב בפירוש ובשלת הפסח כמו שכתוב בד"ה ויבשלו הפסח, ורפח"ח.

(ג) בגמ' שבת (דף י"ב), תניא חנניא אומר חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשכה, אמר רב יוסף הלכתא רבתי לשבת, ופרש"י ז"ל דבר גרול יש כאן להפרישו מאיסור שבת, ושאלתי את הרה"ג מוהר"ם הנ"ל, מה הלכה זו כ"כ גרולה יותר מכל שאר הלכות שבת שאמרו חז"ל כדי לפרוש מאיסור שבת שאמר רב יוסף הלכתא רבתי לשבת, והשיב לי שיש לומר הפירוש של הלכתא רבתי לשבת, שגם בשבת עצמו חייב אדם למשמש בבגדו כדי שלא ישכח ויצא, ולא רק בערב שבת, ורפח"ח.

הכותב למען זכות ועילוי נשמתו של מוה"ר מנחם מענדל ב"ר יוסף חילל ז"ל תנצב"ה, ואזמין כל הבע"ב דקהלתנו שבאו בשאלותם להרה"ג הנ"ל, והשיבים בחיים חיות, שיפרסמו תשובותיו, וישמחו כל העם באמרי נועם דבריו.

אחד ממתפללי בית מדרשנו

בעזה"ש"ת. לכוור מערכת „כרם שלמה“.

(א) בכרם שלמה שנה ה' קונטרס ב' במדור תמיחות וישובים חובא תמי' מוהר"ג ר' נפתלי הכהן שווארץ זצ"ל אב"ד מאר על הבעל הטורים פ"י חיי שכתב על הקרא ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת מלמר שאסור לספר לפני המת. וקשה, רחא מבוואר בש"ע י"ד סי' שד"מ סט"ז אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת כגון צרכי קבורתו והספר אבל שאר דברים אסור וה"מ בר"ת אבל במילי דעלמא ל"ל בה, וא"כ הכא רהוי צרכי קבורתה, גם לא הוי ר"ת, למה חי' אסור וצ"ע, עכ"ל.

ויש ליישב, דהנה מקור האי דינא הוא במס' ברכות (דף ג'): אמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת, אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה, ואיכא דאמרי אמר רבי

אבא בר כהנא לא אמרו אלא (אפילו) בדברי תורה וכ"ש מילי דעלמא. ובמור סי' שד"מ פסק כלישנא בתרא לחומרא, דאין אומרים בפני המת אלא דברים של מת כנון צרכי קבורתו והספר אבל שאר כל דבר אסור בין בר"ת בין במילי דעלמא, ודווקא תוך ר' אמות אבל חוץ לר' אמות שרי הכל וכו', עכ"ל. ובכ"ז הביא מהרמב"ן ומהר"י, דדבריו של מת הוא הלכות הספר והוצאת המת וקבורה שזה מותר לפני המת, אבל מילי דעלמא נם בענין המת מותר רק חוץ לר' אמות, עיי"ש. וא"כ שפיר כתב הטור לשיטתו, ראברתם ה' אסור לספר לפני המת, הנם שה' מצרכי קבורתה, אעפ"כ אסור לשיטתו. ובאופן אחר שמעתי ליישב, ראברתם קנה מקום קבורה נם לעצמו ובניו, וע"כ ה' אסור לספר בענין זה לפני המת.

(ב) בקובץ קי"ג (טבת תשמ"ט) במדור חדשים נם ישנים (אות ס"ח) הובא מהנועם אלימלך זי"ע פר' מקץ רצריך להזהר מאור ממדת קמצנות וכלית וכו'. ויש להוסיף מה שמוכא בענין זה בספר ילקוט אוהב ישראל באות ק' קמצנות וז"ל שם, הרה"ק בעמח"ס אוהב ישראל אמר, העולם קוראים את הכילי קמצן, ובלע"ז "קארגער יוד" כי אם הוא קמצן הוא מקמץ נם בעבורת השי"ת ושמירת המצות, כי יש מצות כצדקה ד' מינים וכדו', שצריך לפזר מעות עליהם, והקמצן מקמץ בהכרח נם בענינים אלו, ובזה הוא מקמץ ביהדותו, ולכן כינוהו "קארגער יוד", כלומר שכל יהדותו הוא בצורה קמוצה. וסיים הרה"ק מאפסא, ואני אומר, שלא רק לזה לבד מביאה אותו קמצנותו, אלא עלול ע"י הקמצנות לעבור רח"ל על כל התורה, ואין מן הראוי לכללו בכלל ישראל, עכ"ל שם.

(ג) בקובץ קי"ט (מנחם אב תשמ"ט) במדור מכתבים אל המערכת, תמה שם על הגר"א שפסק באורח העובר ממקום למקום ויכול ללות, דאינו נקרא עני (וכן הוא בערוך השלחן סימן רנ"ג ס"ק י"א), מהמחבר ביו"ר סי' רנ"ג סעיף ד' ומהרמ"א חו"מ סי' רנ"ז סעיף ו'. — הנה באמת מלשון הרמ"א בחו"מ מכואר דמירי דלא ה' לו באותו שעה, כדכתב, ובא לו ממון אח"כ, ובסמ"ע ס"ק י"ג ציין להמחבר ביו"ר, וכן משמע מהש"ך ביו"ר ס"ק ט' שהביא דברי הרבינו ירוחם, רכיון שלא ה' לו נכסים באותו שעה פטור מלשלם, והגר"א מיייר כשיש לו בכיתו באותו השעה, דאל"כ אסור ללות, ואפילו להוצאת שבת נסתפק הטור אם מותר ללות כשאין לו, עי' בכ"ח סי' רמ"ב.

ועל זה באתי על החתום,

הילל צוקער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

אל כבוד מערכת כרם שלמה, שלומכון יסגא.

ראיתי במכתבים אל המערכת בקונט' קכ"א עמוד נ"ט (אות ו') בענין אות ה"א סגולה לזרע. ראוי לציין משי"כ בפי' הטור הארוך עה"ת כפ' ויצא עה"פ הנה אמתי בלהה וכו' (בא"ד), ויש מפרשים משום ה' של בלהה שהיא סימן לזרע כדכתיב הא לכם זרע וכתוב כי ביה"ה צור עולמים, שהעולם הזה נברא בה"א, וכל האחרות ה' להם אות ה' כשם חוץ מרחל וע"כ הכניסה לו בלהה שיש לה שתי ההי"ן שתעלה לה האחת, וכן לאברהם ושרה נתוסף להם אות ה"א בשמם, עכלה"ק.

ובזה אברך אתכם בברכת הצלחה,

יעקב משה יונה הלוי גאלדשטיין

אנשווערפען

בס"ד. מוצש"ק חיי שרה תש"ן לפ"ק, מאנטריאל יצ"ו.

לכבוד עורכי ה"כרם שלמה" שליט"א.

אחרשה"ט. אציע בזה כמה הערות בקובצי הכרם שלמה.

(א) בקובץ קי"א (עמ' מ"ו) תמה הכותב על מש"כ הראש יוסף ריוס ששי מששת ימי בראשית ה' יום חול, ראדרבה היה ד"ה, ע"כ. — לכאור' יש ליישב דאף שהי' א' תשרי, מ"מ לא היה ד"ה עד מתן תורה.

(ב) בקובץ קי"ז (עמ' מ"א) תמה הכותב על הח"ס שמפרש פסוק עפ"י שיטה שאינו אליבא דהילכתא, ע"כ. — הנה ז"ל החיר"א וצ"ל בס' בתי הנפש על הגש"פ, כן אורחות הררשנים שמראים פנים לכל צד רק שיהיה סבדא טובה או סברת פוסק א', עכ"ל. וע' בס' סהרת מים (מקואות) עמ' נ'.

(ג) בקובץ ק"כ (עמ' מ"ח) התפלא על הלשון הפני דוד תרע"ו, „אותיות“. — ע"כ צ"ל הכוונה תיבות, שכן מצינו בכ"מ אות שפירושו תיבה, וע' שוח"ט סי' א' שעיקם הכתוב שתיים ושלש אותיות, ושם בס' י"ב שתיים ושלש תיבות.

(ד) בס' המעריך (ערך שם) פי' המדרש שמו של משיח, זוהי נשמתו כמו ותקראנה לו השכנות שם, ע"כ. — ולא הבנתי היאך שיידך לפרש התם, נשמה.

(ה) בבעה"ט שמות (ר', י"ז) כתב, דמשה הי' הצדיק התשיעי שהיה המטה בידו, אדם, חנוך, נח, שם, אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, ומשה. — וצ"ע ממש"כ הוא ז"ל בפ' וישב (ל"ח, י"ח) דיהודה הי"ל המטה.

(ו) בשם הגדולים מערכת המאירי, כתב דרבו של המאירי הוא רבינו יונה, ע"ש. — וצ"ע ממש"כ המאירי בסוף פתיחתו למס' אבות, „שמענו שמע הרב הנרול ר' יונה“, ולא הזכיר שהיה רבו, ושם כתב דרבו הי' החכם הכללי ר' ראובן בן הח"ד חיים, עיי"ש. ואסיים בברכת הצלחה מרובה,

חיים שלמה זילבערמאן

מאנטריאל, קאנאדא

בלב מלא ניל ורגשי שמחה וחדות
נקדם בברכת מזל טוב חמה ונאמנה את פני
עמרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

וחתנא דבי נשיאה
הרב מוה"ר חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א
דומו"ץ דקהל שערי ציון דבאבוב

לרגלי אירוסי נכדתו־בתו תחי'
עב"ג הבחור החתן תמים למעלות
שלשלת היוחסין עדיו לנאון ולתפארת
כמר ארי' יהושע ברוך זעלטענרייך שליט"א
בן הרב מוה"ר יצחק חיים זעלטענרייך שליט"א
אבד"ק שמשאקאווא
ויה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד
לתפארת כל בית באבוב, אכ"ר.

בעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הכרעה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' דוד יהושע הכהן ראזענגארטען נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' וואלף גאלד נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה יהודה ארי' צייזל נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להרב יהושע הלוי קערנקרויט נ"י מגיד שיעור בישיבת תפארת שמואל להולדת
הבן

להאברך היקר ר' יהושע זאבערמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף יהודה זינגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב דוד פריעדמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק זלמן גיפס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה שמעון רייכבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה בריקמאן נ"י מבני ברק להולדת הבן
להנה"ח מו"ה צבי אלימלך קארנרייך נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' צבי ברוך נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' שלמה גייגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל זאב רייפער נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלטר משה קעססלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון שפרייא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק שטראלבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי שטיינזארציל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי צבי פאללמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה מנחם פרידמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פסח קעססלער נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלם לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכי"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד יצחק ד'אנקונא נ"י מטאראנסא לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה ישכר קאננער נ"י מבני ברק לנישואי נכדו נ"י
 להנה"ח מו"ה ישראל אהרן קעססלער נ"י לנישואי נכדו נ"י
 להאברך היקר ר' ארי' הלברשטאם נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' ברוך אליהו עליאם נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' דוד מנחם מינצער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף יצחק פרנס נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יעקב יוסף בראנדסדארפער נ"י מלונדון לנישואיו
 להאברך היקר ר' ישעי' יונה לונגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' נחמן חיים מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
 מתוך אושר ועושר מזל והרחבת.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אברהם שטערנבוך שליט"א ר"מ דשיבת בני ציון רבאכוב בלונדון
 לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה אברהם משה הלוי קליין נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה חיים הלוי נ"י
 לאירוסים בנו נכדו הב' החתן הנעלה כמר חנוך ארי' נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה אהרן דוד טווערסקי שליט"א נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר
לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה אליהו דוד זיידמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מרדכי יחזקאל נ"י
ולחותנו הנה"ח מו"ה ישראל כייגל נ"י לאירוסו בתו-נכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה בן ציון מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל נ"י לאירוסו
בנו-נכרו הב' החתן הנעלה כמר אליהו עוזר נ"י תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה בן ציון אברהם הלברשטאם שליט"א רב דקהל בית אברהם
בפלעטבוש נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר לאירוסו בנו הב' החתן

הנעלה כמר יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה בנימין חיים כ"ץ נ"י מכני ברק לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים יצחק אייזק סג"ל לגרא נ"י ממאנטריאל ולחותנו הנה"ח
מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטריאל לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להרב חיים מרדכי כערנשטיין נ"י מכני ברק לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יחזקאל דוד הכהן שלאף נ"י מלונדון לאירוסו בנו הב' החתן
הנעלה כמר יעקב יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו רשם

להנה"ח מו"ה יעקב פירער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה נ"י ולחותנו הנה"ח
מו"ה יעקב שכח האכבערג נ"י לאירוסו בנו-נכרם הב' החתן הנעלה כמר

בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב יצחק הכהן לעווטא נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה פנחס הכהן
נ"י לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק געללער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יהודה אייזען נ"י לאירוסו
בנו-נכרו הב' החתן הנעלה כמר דוד נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה ישעי' אילאוויטש נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אליעזר פאפיער נ"י
לאירוסו בנו-נכרו הב' החתן הנעלה כמר ישראל חיים נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה פתחי' פישמאן נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה משה דוד שטרום
נ"י מלונדון לאירוסו בתו-נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה פעטערפרינד נ"י מכני ברק לאירוסו נכרו נ"י

להרב שלמה יחיאל גיפס נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולחותנו הנה"ח
מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוסו בנו-נכרו הב' החתן הנעלה כמר

מרדכי ארי' נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שמעון אליעזר וואולקאן נ"י מכני ברק לאירוסו נכרו נ"י

להנה"ח מו"ה שמואל קורץ נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יחיאל נ"י ולחו"ז הרב
המפורסם וכו' מוה"ר ישראל מאיר איסר הכהן פריערמאן שליט"א הרב

מקרעניץ לאירוסו בתו-נכרתם תחי'

להנה"ח מו"ה שרגא דוד קליין נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יעקב שבח האכבערג
נ"י לאירוסי בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר יצחק משה נ"י תלמיד
ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שמריהו ציטראנענבוים נ"י ולאביו הרבני הנה"ח מו"ה צבי
ציטראנענבוים נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה יהושע זאב זאפערן נ"י
לאירוסי בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר משה יעקב נ"י תלמיד ישיבתנו
להב' החתן הנעלה כמר אפרים לאנדא נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר אהרן לאקס נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר דוד מאיר גלאניץ נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר יהושע גליק נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר שמואל פאללמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ביר"ם, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

גרפס ברפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co., Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנארע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאללער לשנה

ברואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחלת מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

ניסן תש"ן

(קכ"ה)

שנה י"ג קונטרס ה'

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה הגדה של פסח. כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ח פסחים דף ס"ב, ור"ה דף ל' . . . הגאון ר' דוב בער הכהן רפ"פ אבד"ק מעזיבז' זצ"ל
ט פסחים דף מ"א, וביצה דף ז' . . . הגאון ר' פייבל זיקל דיין בק"ק ליסא זצ"ל
יא כדון קטניות כחג הפסח . . . הגאון ר' צבי מאנליר אבד"ק סאננרוהט זצ"ל
יב בענין מצה של תרומה. הגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטרי זצ"ל

מדור אגרות קודש

יז מכתב מהגה"צ ר' נפתלי חיים הורוויץ מדויקוב זצ"ל.
כ מכתב מהגאון ר' ישעי' פירסט אבד"ק ווען ז"ל.

מדור זכרון לאחרונים

כב דרוש לשבת הגדול הג"ר מאיר אריק אבד"ק שארנא ז"ל
לג כדון דמאי, וגדר ביעור חמץ. הג"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל
כז בענין נותר של ק"פ הג"ר יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר הי"ר

מדור פלפול וחלכה

כט כדון כיבוי הגע"ז ביו"ט הרב מוה"ר אברהם חיים שפיצער שליט"א
לח כיאור בשו"ת דברי חיים הרב מוה"ר חיים יעקב מאיר רבין שליט"א
מג בענין טומאה הותרה בציבור ר' מרדכי איזראעל נ"י

עולת שבת בשבת

מז ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיחות וישובים

מו הערות קצרות בענינים שונים
מח מכתבים אל המערכת
נ ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990

by Cong. Shaare Zion

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

הרה"ח הנכבד

מו"ה צבי יעקב קאפל במו"ה שמואל לעמעל ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום כ"ו לחודש ניסן תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

שמואל לעמעל

טאראנטא

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

הרה"ח הנכבד

מו"ה מנחם מענדל הכהן במו"ה זאב הכהן ראזענגארטען ע"ה

נפטר בש"ט ביום י"א לחודש טבת שנת תשמ"ט לפ"ק

זונתו החשובה מרת צינא בת מו"ה יצחק ראטטענבערג ע"ה

נפטרה בש"ט ביום י"א לחודש ניסן שנת תש"ל לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם ונכדם,

שמואל הכהן ראזענגארטען

דוד יהושע הכהן ראזענגארטען

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס
לרגלי יומא דהילולא של
זקיני
מרן הבית יוסף זי"ע
הגאון מוה"ר יוסף בן הגאון מוה"ר אפרים קארו ז"ל
עלה בסערה השמימה
ביום י"ג לחודש ניסן שנת של"ה לפ"ק
ומנ"כ בעיה"ק צפת ת"ו
הונצח ע"י נכדו,
שמחה פינחס שטראהלי

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס
לעילוי נשמת
הרה"ח הנכבד
מו"ה צבי דוד הלוי במו"ה יעקב הלוי פאזנער ע"ה מקרשאנוב
נפטר בשם טוב
ביום ה' לחודש אדר שנת תש"ן לפ"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י אשתו ובניו,
יהודית פאזנער
חיים הלוי פאזנער
יעקב הלוי פאזנער
מרדכי יצחק הלוי פאזנער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

הגדה של פסח

בהלל. ימין ד' עושה חיל, ימין ד' רוממה, ימין ד' עושה חיל, לא אמות כי אחי' ואספר מעשי יי'ה, יסור יסרני יי'ה ולמות לא נתתני. ויש להבין אומרו ימין ד' עושה חיל, הלא חיל הוא מדת הגבורה, וימין ד' מורה על מדת החסד והרחמים, וא"כ הני מילי סיתראי נינהו. גם צריכים להבין מה זה שמשבח דוד המלך להקב"ה על שייסרו ביסורים ולא נתנו למות, הלא מוטב הי' אם לא הי' הקב"ה מייסרו כלל.

ונקדים לבאר הפסוק (בפ' בשלח) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאיד. ונודע מה שעמדו על זה, אם אין מחלה רפואה למה לי. אמנם יתבאר, בהקדם אומרם ז"ל במס' חולין (דף פ"ט ע"א) בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני. והענין יובן עפ"י דברי הבעש"ט זי"ע עה"פ א"ל נקמות ד' א"ל נקמות הופיע (תהלים צ"ד), וקשה שהם שני הפכיים, כי שם ד' הוא מדת הרחמים, וגם שם א"ל הוא חסד כמאה"כ חסד א"ל כל היום, ונקמה היא במדת הדין, וא"כ איך אמר א"ל נקמות ד' א"ל נקמות הופיע. ובאר עפ"י משל לנער קטן איש כפר שזרק אבן על המלך כי לא ידע מהות המלך, מה עשה המלך, לקחו לחצרו להיות משכיל בלימוד נערי וסריסי המלך, והאכילו מפת בנן, והי' בהיות הנער מבין קצת גדולת המלך וטובו אשר עליו, בא והתנפל לפני המלך, ואמר אדוני המלך שא נא פשעי כי לא ידעתי מכבודך, ועתה כשאני מכיר מעט גדולתך וטובך, יודע אני היטב גודל פשעי עד מה הניע, אבל המלך לא השיב לו מאומה, רק עשהו לאחר ממשרתיו אשר המה יודעים קצת יותר מגדולת המלך, ויהי בהוודעו יותר מגדולת המלך, אז הכיר חטאו יותר, שוב בא לפני המלך ויתמרמר מאוד, אבל המלך לא השיב לו, רק ויפקדוהו לשר באיזה מקום, ומאז הכיר יותר חשיבות המלך ותפארתו, ויתמרמר יותר על חטאו, ובא לפני המלך בבכי וזעקה על גודל חטאו, עד כי הגביהו המלך ונשאו בין השרים וישם כסאו מעל כולם, ואז הכביר בעיניו פשעו יותר ויותר עד כלות הנפש. כן הוא הנמשל, שהאדם בחטאו אינו מבין את מי ניאץ ולמי חטא, והשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו מקבל שבים, וקרוב בעל תשובה יותר מצדיק גמור, ואם זוכה והוא לומד תורה, הקב"ה מודיע לו מרזי דאורייתא, ובכל פעם שיוודע לו יותר מגדולת הבורא ית"ש שאין לו שיעור, אזי מתמרמר בנפשו יותר עד כלות הנפש, וזהו העונש והצער על העבירה לזכות את חומרו. וזהו א"ל נקמות ד' א"ל נקמות הופיע, שנוקם במה שמופיע להבעלי תשובה להודיע להם בכל פעם קצת מגדולתו ית"ש אשר לגדולתו אין חקר, ועי"ז מרגיש בכל פעם יותר ויותר את חטאתו אשר חטא, נמצא רהנקמה היא בחסד ורחמים, עכדה"ק. (הובא בס' תולדות יעקב יוסף פ' בא, ובס' אורח לחיים פ' צו, ובס' דברי חיים פ' וישלח).

ומטו ב' משמו' דהרה"ק ר"ר בער המגיד ממעזריטש זי"ע שפי' בזה מה שאומרים בזמירות לליל ש"ק, משוך חסדך ליורעין אל קנא ונוקם, שהקב"ה מקנא ונוקם לבעלי עבירה, על ידי שממשיך עליהם חסד ורחמים לרוממם ולנשואם, ועי"ז נשבר לבם בקרבם לרסיסים, וזהו העונש והנקמה, עברה"ק. ואולי לזה נתכוונו חכמנו"ל שהקב"ה אומר לישראל, בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטים עצמכם לפני, והבן.

והנה כל האותות והמופתים והשפטים גדולים אשר עשה ד' במצרים, הכל ה' לתכלית וידעתם כי אני ד', כאמור (שמות ו') וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ד' אלקיכם. וגאמר (שמות ז') והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדולים וידעו מצרים כי אני ד' בנטוית את ידי על מצרים, ופירש"י, יד ממש להכות בהם. אמנם שונה הוא האופן שהוריע הקב"ה לעמו ישראל כי ד' הוא האלקים, מהאופן שהוריע זאת להמצריים. רבאמת גם ישראל שבאותו הדור היו ראויים לעונש כאומרים ז"ל במדרש שהמקטרג מען, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, מה נשתנו הללו מהללו. אולם הקב"ה הפליא והבריל בין ישראל להמצריים, כי את המצריים העניש הקב"ה במדת הדין בפועל ממש במכות ויסורים, ועי"ז ראו גבורות ד' וגוראותיו, ולישראל עם סגולתו ה' העונש והנקמה על ידי חסד ורחמים, שהופיע עליהם הקב"ה אור שכינתו להשיג גדולת הבורא ית"ש, וכאמרינו בהגדה, ובמורא גדול זו גילוי שכינה, ואמרו רז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא, וזה ה' עונשם על עונם, כי נמס לבם בקרבם עד כלות הנפש בראותם איך שחטאו לאל גדול וגורא הטוב והמטיב לכל. נמצא שהאותות והמופתים אשר עשה ד' במצרים לתכלית לדעת כי ד' הוא האלקים, ה' בבחי' נגוף ורפוא, דהיינו נגוף למצרים במכות ויסורים, ורפוא לישראל שהנקמה היתה ע"י חסד ורחמים. וזשה"כ, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, כי אצלם ה' העונש והנקמה ע"י מדת הדין ביסורים וחליים רעים, ולישראל לא ה' העונש באופן זה, רק כי אני ד' ורפואיך, שהרפואה היתה על ידי שם ד' מרת הרחמים, שהשיגו גדולת הבורא ית"ש, כאמור לעיל.

ובזה יש לפרש הפסוקים (תהלים קט"ז) חנון וצדיק ד' ואלקינו מרחם, שומר פתאים ד' ונו'. דלכאורה יל"ד איך קאמר ואלקינו מרחם, הלא שם אלקים הוא מרת הדין, ולא מרת הרחמים. אולם להנ"ל יבוא על נכון, כי דוד המלך ע"ה התפלל אל הקב"ה שהעונש והנקמה תהי' ע"י חסד ורחמים, ולזה אמר, אנה ד' מלטה נפשי, שלא תענוש אותי במיתה ח"ו, כי אם חנון וצדיק ד' ואלקינו מרחם, שתחוס ותרחם עלי בעת שתעניש אותי במדת הדין, ולזה ממשיך הכתוב, שומר פתאים ד', דכבר אמרו בגמרא (סוטה דף ג' ע"א) אין אדם חושא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, ומדת הדין נותנת שיעניש הקב"ה את החוטאים בעונשים ויסורים, אלא שהקב"ה אשר הוא אל מלא רחמים, מתמלא רחמים עליהם ושומר

את הפתאים החוטאים שלא יאונה עליהם רעה, רק שיחזרו בתשובה על ידי שמגדלם ומנשאם, וזהו שאמר, שובי נפשי למנוחיו כי ר' גמל עליכי, שהתשובה תהי' מתוך מנוחה והרחבת הרעת, ולא על ידי יסורים וחליים רעים, שהקב"ה ינמול עלי חסד שאוכל להשיג קצת מגדולתו ית"ש, ועי"ז יכסה פני בושא וכלימה וישבר לבי בקרבי לרסיסים, ובזה יתמרקו עוונתי.

ומעתה נבוא לבאר המשך הכתובים בראש אמרינו, ימין ד' עושה חיל, שהקב"ה עושה חיל ומדת הגבורה ביד ימינו, דהיינו כמדת הרחמים, ולכאורה איך יתכן זה לענוש כמדת הרחמים, לזה שנה ופירש כוונתו, ימין ד' רוממה, שהקב"ה מרומם את האדם לגדלו ולנשאו, ועי"ז ימין ד' עושה חיל, כי זהו העונש והנקמה כמדת הרחמים, כדברי הכעש"ט הנ"ל. וממשיך הפסוק, לא אמות, שלא כמדת מלך בור' שמעניש להמורדים בו בנקמת מיתה, רק מדת הקב"ה היא, כי אחי' ואספר מעשי י"ה, שהקב"ה יניחני בחיים, וירום אותי למעלה למעלה, עד שבכל פעם יתוודע אלי יותר מגדולתו ית"ש ואספר מעשי י"ה, ובזה יסור יסרני י"ה, כי בכל פעם שאשיג מעט יותר מרוממותו ית"ש, יגיע אלי יסורים ועגמ"ג, מחמת שאתחרט בכל פעם יותר ויותר על העבר, אבל ולמות לא נתנני, כי א"ל נקמות ד' א"ל נקמות הופיע, שמדת הנקמה והעונש הוא על ידי חסד ורחמים.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומתוררת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

במס' פסחים דף ס"ב, ובמס' ר"ה דף ל'

מהגאון מוה"ר דוב בער הכהן רפאפורט אבר"ק מעזיבז' צ"ל⁽¹⁾

ליקב"ה.

אי' בגמ' דפסחים (דף ס"ב ע"א) א"ל מר זוטרא ברי' דרב מרי לרבינא קתני הואיל וערלה פוסלת ושומאה פוסלת מה שומאה לא עשה בה מקצת שומאה ככל שומאה אף ערלה לא עשה מקצת ערלה ככל ערלה וכו' מאי שנא שומאה דפשיטא ל' ומאי שנא ערלה מספקא ל' וכו'.

ונ"ל ששומאה פשיטא ל', ראיתא בגמ' [מכות] דף ח' אמר רב אדא בר אבהו לרבא וכל היכא דכתיב אשר דאי בעי הוא, אלא מעתה ואיש אשר ישמא ולא יתחטא, אי בעי מטמא אי בעי לא מטמא, מת מצוה דלא סגי דלא מטמא ה"נ דפטור, שאני התם דכתיב טמא יהי' מ"מ וכו'. וקשה ל"ל טמא יהי', הא איתא בהרמב"ם טעם מדוע אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, משום הא דכשר אחר בשחיטת פסח מטעם שליחות, וכאן אינו יכול לעשות שליח, משום דאיהו גופי' לא מצי למשחט מטעם ראסור ליכנס לעזרה, ולא מצי למיעבר שליח למשחט. והנה אותן אנשים ע"כ היו טמאי מתים שחל שביעי שלהם להיות בערב פסח, ואי אמרינן דליכא כרת גבי טמא מת רק לאו בעלמא, לגבי פסח מוטב יבוא עשה שיש בו כרת [יירחה הל"ת], וא"כ מותר ליכנס לעזרה ויכול לעשות ג"כ שליח, ומדוע לא עשו פסח, וצ"ל משום ראי' קושית תוס' דלמא ביום השישי ה', וי"ל משום דכתיב ולא יכלו לעשות וגו', משמע למחר יכולים לעשות, והרי אינם יכולים ליכנס לעזרה, וא"כ אי לא נאמר טמא יהי', הוי אמינא דבשישי ה', אז קשה א"כ מדוע קרבו אל משה, תיפוק ל' במכסת נפשות ואיתקש אוכלין למנוין, וצ"ל עם השאר, שמע מינה מקצת שומאה כשר, ורו"ק.

בגמרא רראש השנה רף ל' ופוכה רף מ"א, התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולה אסור, מ"ט, מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו מהאיר המזרח השתא נמי ניכול, ופריך דמבני אימת אלימא בשיתסר הרי האיר המזרח התייר, אלא בחמיסר, מחצות ולהלן תשתרי דתנן אין בית רין מתעצלין כל כך עד לאחר חצות, אלא בלילה, עכ"ל. ויל"ד דנקט המקשה דמבני בשיתסר, איך ס"ד דוקא דמבני בשיתסר, לפרוך סתם רמבני אימתי שיהי' להכי האיר המזרח מתיר בשתסר שלפניו, ואי בחמיסר, דכבר נבנה, מחצות. ונראה דעוד יש להקשות קושיא עצומה, מאי פריך אי רמבני בשיתסר האיר ממזרח התייר, הא ר' יוחנן בן זכאי חשש מפני רלת העם פן יאמרו אשתקד מי לא אכלנו מהאיר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע' עמוד י'. — ב' דברים הללו הועתקו מחיבור כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער ג"י. זכרה לו אלקי לשובה.

המזרח השתא נמי ניכול, ולא ידעו להבחין דאשתקד בהאיר המזרח עדיין לא נבנה עד עצם היום שתסר, ולכך גזר ואמר כל היום.

ונ"ל דקושיא חרא מתרץ לחברתה, דעוד יש לדיוק, לפרוך בקיצור, יבנה אימתי שיהי, מחצות ולהלן לשתרי, דהא אין בית דין מתעצלין כל כך, אבל ז"א, דאי פריך הכי, הוי מסתפי מתירוץ דילמא יבנה בשיתסר קודם חצות, וע"כ צריך להקריב העומר אחר חצות, דזה לא תלייא בהעצלת כ"ד, דלא נגמר בהמ"ק קודם, לזה הקדים אי נבנה בשתסר, באמת לא צריך ליגמר עד הקרבת העומר, וכבר התיר האיר המזרח, אע"כ צ"ל דכבר נבנה בחמיסר, עכ"פ יבנה אימתי שיהי, מחצות ולהלן לשתרי, דאי כבר נבנה אין ב"ד מתעצלין כל כך, וממה נפשך קשה למה יהא יום הנפ כולה אסור, וק"ל.

במס' פסחים דף מ"א, ובמס' ביצה דף ז'

מהגאון מוה"ר פייבל זיקל דיין בק"ק ליסא זצ"ל⁽¹⁾

פסחים דף מ"א ע"א, ת"ר במים אין לי אלא במים שאר משקין מנין אמרת ק"ו כו' רבי אומר במים אין לי אלא מים שאר משקין מנין ת"ל ובשל מבושל מכל מקום, מאי בינייהו איכא בינייהו צלי קדר, ופרש"י לרבנן דילפינן מק"ו צלי קדר מותר, לרבי דיליף מבשל מבושל מ"מ, צלי קדר אסור. ותוס' שם בד"ה איכא בינייהו פליג על רש"י ז"ל ופירש דנ"מ לענין מלקות, ע"ש. והנה הרמב"ם פסק פרק ט' מהלכות קרבן פסח דצלי קדר חייב, והקשה הכ"מ מאחר דפסק כרבנן רצלאו ואח"כ בישל חייב א"כ פסק כרבנן, ולרבנן צלי קדר פטור, ע"כ.

ונ"ל להוכיח מסתם הגמ' דצלי קדר אסור, דאיתא בפסחים דף ע"ו ע"ב רפליגי רב ולוי בריחא מילתא, דהקשה הגמ' ללוי דאין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובות, ומסיק הגמ' שם מפני תערובות גופי, והקשה שם לרב, ומשני ר"י הכא במאי עסקינן כגון שצלאו בשני קדרות, ופריך הש"ס בשני קדרות סלקא דעתך, וכי צולין פסח בקדרות, ומשני כעין שתי קדרות, ופרש"י שפוד מכאן ושפוד מכאן ותל של גחלים באמצע, ע"ש. והנה לשיטת רש"י ז"ל קשה, דפירש לרבנן צלי קדר מותר, מאי פריך הש"ס וכי צולין בשתי קדרות, הא צלי קדר מותר, אלא מוכח מהש"ס דצלי קדר אסור, ושפיר פסק הרמב"ם הנ"ל, ודו"ק. ולפ"ז מתורץ קושיית הבית יוסף על הרשב"א ב"ד סי' צ"ד, דפסק הרשב"א דלא אמר ריחא מילתא אלא דווקא בצלי אבל לקדרה ליכא למיחש, ומביא הרשב"א ראי' מרמותיב לרב אין צולין שני פסחים כאחד ומשני כגון שצלאו

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר דוד טעבלא זיקל דיין דק"ק ליסא זצ"ל. נתקבל לדיין בק"ק ליסא אחר פטירת אביו בשנת תקנ"ד לפ"ק. נפטר בליסא ביום י"ג שבט שנת תקס"ט, ושם מנ"כ. — חידושי' הללו הועתקו מכת"ק הנמצא בגנזי יידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ד'.

בשני קדרות, ע"כ. והקשה הב"י למה למד רווקא למתבשלים אבל בנצלים אפילו בב' קדרות לא, והא' ההיא רפסחים בצלי איירי ופריך הש"ס בב' קדרות ס"ד וכי נצלה פסח בקדרה, משמע ראל"ה הוה ניחא משום קדרה מפסיק יע"ש, והניח בצ"ע. ולפ"ז י"ל דהרשב"א סובר באמת רצלי קדר מותר, אי הכי קשה קושיא הנ"ל מאי פריך הש"ס, אלא מוכח רבצלי קדר באמת ריחא מילתא רק בבישול ריחא לאו מילתא כשיטת הב"ה, ופריך שפיר, ודו"ק.

ביצה ז' ע"ב, בית שמאי אומרים שאור בכזית וחמץ בכותבות ובית הלל סוברים זה וזה בכזית כו', ומסיק הש"ס, לענין אכילה לא פליגי כי אם לענין ביעור כו'. והקשה הפני יהושע ז"ל מאי פליגי ב"ש וב"ה לר' יוחנן רס"ל רחצי שיעור אסור מן התורה, א"כ לא נפקא מינה לענין איסור, דאפילו כל שחו אסור, ואינו נפקא מינה רק לענין מלקות, והרי הר"י ס"ל בפסחים דף כ"ט ע"ב בד"ה רב אשי אמר כו', דחמשהת חמץ ודעתו לבערו אינו עובר עליו ולא יראה הוה לאו הניתק לעשה, א"כ אי לא ביער לא לקה דהוה לאו הניתק לעשה, א"כ מאי פליגי ב"ש וב"ה, רמלקות ליכא, ואינה רק איסור, ור"י ס"ל דחצי שיעור אסור מן התורה, ע"כ.

וג"ל רלק"מ, רווראי לב"ש נפקא מינה פשוט דלקי, דתוס' הקשו בכתובות דף ז' ע"א בד"ה מתוך, אמאי אמר רב בפסחים (דף ו' ע"ב) המוציא חמץ בתוך מועד רכופה עליו כלי, לשרוף מכח מתוך, ותיצרו התוס' שם דאסור מדרבנן דמוקצה אסור למלטל, ע"ש. א"כ לב"ש דס"ל בביצה דף י"ב דלא אמרינן מתוך, אסור מראורייתא לשרוף, א"כ משכחת בשביעי של פסח דלא מצי לשרוף, א"כ לא הוה ניתק לעשה לענין מלקות, ור' יוחנן לשיטתו ס"ל שם דפלוגתא רב"ש וב"ה במתוך, ע"ש. רק קשה לב"ה דלמה אמר זה וזה בכזית, אפילו פחות מכזית נמי, וב"ה ס"ל שם בביצה דף י"ב מתוך, א"כ הוה לאו הניתק לעשה. י"ל נמי דלק"מ, דהנה הרמב"ם ז"ל פסק בהלכות חמץ ומצה פרק א' הלכה ג' דלא לקי אלא א"כ קנה חמץ בפסח רעשה בה מעשה, והקשה שם המ"ל בשם הגאונים אמאי לקה, דלאו [דכל] יראה הוה ניתק לעשה, ומביא בשם הדבר שמואל שם דמשכחת דקנה חמץ שביעי של פסח בשבת דלא יכול לשרוף בשבת, א"כ לא הוה ניתק לעשה ע"ש, א"כ נפקא מינה לענין קנה חמץ בפסח בשביעי של פסח בשבת דלא הוה ניתק לעשה, ופליגי ב"ש וב"ה כמה יהא שיעור דלקי, ב"ש ס"ל דחמץ בכותבות, וב"ה רזה וזה בכזית, כן נ"ל ליישב קושיית הפ"י, ודו"ק. פייבל בהגאון מהר" דוד טעבלא וצללה"ה.

בדין קטניות בחג הפסח

מהגאון מוה"ר צבי הירש מאגליד אבר"ק סאנגרוהט זצ"ל¹⁾

בעה"י. אור ליום ב' חמשה עשר בשבט תרז"ן לפ"ק.

שפעת שלום, עד תאות גבעת עולם, יחולו כולם, על ראש י"ג וחביבי
הרב המה"ג חריץ שנון החכם השלם כקש"ת מו"ה איצק שפיצר
חלוי נ"י אבר"ק קעסמטל יע"א.

יקרת ימינו הגיעני, ונפשו בשאלתו, מנרבת דוחו וטוב לבבו, אם דעתי
מסכמת להתיר לעניי עם ה' אלה בימי חג הפסח הבע"ל, לאכול קטניות, להיות
היוקר רבה וחזק עליהם הרעב, עכת"ר.

תשובה. הנה רכינא דבר הוה כ"ת נ"י שליא ולומד בק"ק שלאנינג, ה"י
היוקר רב מאד בכפלים ממח שהוא עתה, ולא עלה על דעת רבנים יושבי כסאות,
להתיר קטניות לאכול בפסח. ואחשוב הטעם הוא מכח דברי הרב פר"ח בא"ח סי'
תנ"ג, שתמה איך יכלו הסמ"ק והגהות מיימוני ומדרכי ורמ"א אחריהם לגרור
ולאסור את אשר לא נאסר בימי הש"ס, ותירץ עפ"י דברי תוס' פסחים דף מ'
ע"ב, וא"כ מקור לאיסור זה בש"ס. ואם כזה חשבו בזמניהם, כ"ש השתא הכא
עברי אנן בעוה"ר הרור פרוץ מרובה על העומר, וכל חפצם להפיל ולקצוץ
בנטיעות שנמטעו חז"ל, ואם נתיר להם דבר החמור בעיניהם, לפי שאינן בני תורה,
שוב יאיצו בנו להתיר להם תרבא ועורבא. ועוד הלא גם הקטניות הם ביוקר,
ותחת כן יקחו להם קמחא רפסחא ביותר. ועוד הלא גם אם נתיר כן, כל עני אשר
יראת ה' נוססת בלבו, ועניי בני תורה, לא יסמכו לאכול דבר אשר אבותינו
לא אכלו בימי פסח, רק קלי הרעת יאכלו וישבעו וימלאו בטנם, אשר ההפך יתכן,
ובטן רשעים תחסר, ואיך ניקום ונתיר להם, הלא אלו הן אשר יש להם כסף מוצא
להלביש בני ביתם כאחר השרים והשרות, וליכנס לפרטיאות וכנסיות שקורין
בא"ל, ואם בשביל עניים הישרים בלבותם, יותר יתכן לדבר על לב הקצינים
שירבו במתן רמים לקנות להם קמחא רפסחא די סיפוקם.

ואשר כ"ת נ"י מתיירא שהפוקר הירוע יחדש להתיר דבר זה, לרעתי כעת
לא ירים ראש בלי הסכמת כ"ר רשם, ואם גם הם יסכימו, אנחנו נעמוד נגרם בכל
האפשרי שלא לפרוץ גדרים. אולם עלה על דעתי להסכים להתיר בערב פסח עד
שחשכה, וכ"ש באחרון של פסח, מטעם הירוע שבערב פסח אין תערוכות חמץ
במשהו, וגם ליכא כרת, ואין אנו מבטלים בזה דברי האוסרים, שבסמ"ק הובא
בב"י וכן במדרכי כתבו שלא לאכול בפסח, ורק נהגו אבות אבותינו גם בערב

1) ראה אודותיו בכר"ש קונט' קט"ו עמוד ט"ו. — תשובה זו הגיעה אלינו מאת
ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המשובח והמפואר מו"ה שאול הוטטערער נ"י
מאנטווערפען. ינשאהו השי"ת על נפי מרומי ההצלחות.

פסח ובשמיני של פסח, ולכן בעת היוקר, המיקל בזה לא הפסיד, אבל רק פולין שקורין בל"א באנדיל, וערבסין, אבל לא עדשים, להיות אלו הימים כיום טוב, ולא ריזן, שקשה לבודקם, שדומין לגרייפן שהם חמץ נמור ומחליף בהו, ונס דעת הראב"ד שאורז ודוחן ה"ל חמץ נוקשה, אף שתמוה מאור, מ"מ יתכן לחוש לדבריו ביש אפשרות להשביע דעבון נפש באלו הנזכרים. אכן מטעמים הנזכרים, אינני מסכים להתיר גם בערב פסח, זה הנראה לענ"ד.

ואשר תמה מעלתו על דברי הש"ך סי' קכ"ז ס"ק כ"ז שכתב דנ"מ ביש ספק ספיקא, הא ה"ל ספק א' בגופו וספק א' בתערובת, וא"כ גם בלא העד אסור. יעיי' כ"ת נ"י בדברי הש"ך סס"י ק"י ס"ק ס"ב, ולק"מ. וגם בלא"ה עפ"י דעת הרמ"א שם דבגודעו ב' הספיקות יחדיו מותר, נ"כ דברי הש"ך נכונים.

דברי א"נ הכותב בנחיצה רבה,

הק' צבי הירש מאגלד

בענין מצה של תרומה

מהנאון בעל הרי בשמים אבר"ק סמרי זצ"ל⁽¹⁾

תנינן בפסחים (דף ל"ה ע"א) אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח וכו' והכהנים בחלה ובתרומה, וברש"י ד"ה והכהנים בחלה ובתרומה, אבל ישראל בתרומה לא כרילוף לקמן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכלו עליו מצות, מי שאינו מוזהר על חימוצו אלא משום חמץ אתה יוצא בו ידי חובת מצה יצא זו שאסור מחמת איסור אחר. והקשה בס' דאש יוסף (מהפמ"ג) דאמאי לא הזכיר דרש"י הטעם משום מצוה הבאה בעבירה, דהרי בגמרא אמרינן אבל לא בטבל פשיטא לא צריכא בטבל טבול מדרבנן שזרעו בעצין שאינו נקוב, ופירש"י התם דפסול משום מצהב"ע. ותירץ היכי דלית לי' אלא כזית תרומה, דאי משום מצהב"ע הוי עשה רמזה דוחה ל"ת, ורק הירושלמי הובא בתוס' קידושין ל"ח ע"א ס"ל דאין עשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת דלאחר הדיבור, אבל ש"ס דילן ביבמות ה' ע"ב ס"ל עשה דקודם הדיבור עדיף, דקאמר מה למילה ותמיד שכן ישנן לפני הדיבור, הרי דעשה שלפני הדיבור אלימא טפי, להכי איצטרך לפרש משום מי שאיסורו כו', ע"ש. אמנם אכתי קשה, הרי מתניתין סתמא קתני, והכהנים בחלה ובתרומה, ומיירי בכל ענין גם ביש לו כזית מצה אחרת, ממילא ה"ה דישאל בתרומה לא, קאי בכל ענין, והי' לו לפרש משום מצהב"ע, והרי ברין במשנה אבל לא בטבל כו', כתב טעמא דכל הני משום דהו"ל מצהב"ע, ועכ"פ הי' לו לרש"י להביא שני הטעמים, דהרי בהא דפריך בגמרא התם, דמאי

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ט'. — חידו"ת הללו הגיעו אלינו מגנזי יידינו הרבני החסיד הנגיד נדיב ושוע מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

הא לא חזי לי, פירש"י, ואמרינן לקמן מי שאיסורו משום כל תאכל חמץ כו' אי נמי משום דהו"ל מצהב"ע, והי' לו לפרש גם באיסור ישראל בתרומה שני טעמים הללו.

ומה שנראה לפענ"ד בישוב קושית הראש יוסף, עפ"י מה שכתבו בתוס' מנחות (ס"ט ע"א) ד"ה דבלע, בהא שהקשו לפי מה דאמרינן התם דבליעה לא הוי עיכול לענין איסור, מהא דיומא פ"א ע"א דקאמר ר' יוחנן זר שבלע שזופין של תרומה והקיאן ואכלן אחר, ראשון משלם קרן וחומש, שני אינו משלם אלא דמי עצים לדאשון, אלמא דחשוב עיכול, ותירצו בשם הר' חיים דהתם לאו משום דהוי עיכול אלא לפי שכבר נתחללה התרומה כדאשכחן בכריתות ז' ע"א כהן שפך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש ומפרש התם טעמא משום דמחוללת כבר, וכן מובא בתוס' ישנים כיומא שם משמ' דהר' חיים כהן לתרץ מה שהקשו עוד מהא דא"ר יוחנן בחולין ק"ג ע"ב אכל חצי זית והקיאן וחזר ואכלו חייב שהרי נהנה גרונו בכזית ותירצו דשאני תרומה שמשאכלה הראשון והקיא נפקא לי' מתורת תרומה ומייתי לה מהך דכריתות הנ"ל, ומסיק דאין נראה לחלק בין סך בה כהן לאכלה זר והקיא שהיא באיסור דנימא דאכתי קאי וקיימא באיסורא. [וזהו דלא כמשנה למלך פרק י"א מתרומות הלכה ח' שרוצה לדייק מדברי הכסף משנה שזהו דוקא בנהנה בהיתר אבל לא כשנתחלל באיסור, ומסתפק בזה, ובאמת צ"ע לפענ"ד בדברי רש"י בכריתות שם שכתב כיון דבטלה בהיתרא בטלה, משמע ג"כ דכשהיתה באיסור לא נתחללה, וכן מדכתב בת"י שם דהו"ל כאחר שנעשית מצותיו שאין מועילין בו, נראה ג"כ שהוא רק בשנתחלל בהיתר]. וכן הוא בר"ש פרק י"א דאהלות משנה ז'.

והנה בהא דבמצה של טבל אינו יוצא משום מצהב"ע דלכרי הר"ן הנ"ל ולא אמרינן דעשה דוחה ל"ת, כתב בשו"ת שאגת ארי' סי' צ"ו שהוא משום שיש בו מיתה בידו שמים ואין עשה דוחה ל"ת שיש בה מיתה בידו שמים, דלא דמי לכלאים בציצית, כמו שאין עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת, ולכן גם בטבל דרבנן אינו יוצא משום דכל מה דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ע"ש, ועל כן גם במצה של תרומה אי הוי אמרינן משום מצהב"ע, לא שייך לומר דעשה דוחה ל"ת, משום דהוי ג"כ במיתה בידו שמים. והנה לכאורה יש להתבונן, לפי מ"ש בתורת חיים חולין ק"כ ע"א דבליעה הוי שלא כדרך אכילה, א"כ לפי מה דקיי"ל בלע מצה יצא, הא הוי יכול לצאת ידי חובת מצה בהיתר על ידי בליעה, דבשלא כדרך אכילה נהי דאסור, אבל עכ"פ לית בי' מיתה בידו שמים, ממילא ליכא עבירה משום דעשה דוחה ל"ת, וגם בתרומה עכ"פ מיתה וחומש ליכא בשלא כדרך אכילה, כדאיתא במנחות ע' ע"א דאי גחין ואכל מהמחובר ליכא מיתה וחומש, פירש"י דלא הוי כדרך אכילה, וכן פסק הרמב"ם פרק א' מתרומות הלכה כ"ו, ואפילו לר"ש דס"ל כל שהו למכות, וכתב בחידושי מהר"י בן לב ורש"ל בשבועות כ"ג ע"ב, דלדידי' גם שלא כדרך אכילה אסור, אבל עכ"פ מיתה בידו שמים ליכא גם לר"ש בשלכד"א, כיון דגם בכל שהו לא חייב לדידי' מיתה בידו

שמים, כמו שאין חייב כרת בכל שהו לדירי' אלא בכזית, כמ"ש בתוס' שבועות כ"א ע"ב ד"ה ולא אמרו, ע"ש. [וצ"ע בצל"ח ברכות ל"ח ע"א], וע"כ אי נימא ישראל בתרומה לא, משום מצהב"ע, הוא רק בשלעסה ובלעה.

והנה בתוס' גיטין נ"ה ע"ב ד"ה מ"ט ובבא קמא ס"ז ע"א ד"ה אמר עולא, מובא פלוגתא ר"י ור"ת לענין מצהב"ע, דס"ל לד"י לענין קרבן או לולב הנזול דהיכי דקני ל' קודם עשיית המצוה לא חשיב מצהב"ע, ור"ת חולק ואומר דגם כי קניא ל' מקודם הו"ל מצוה הבאה בעבירה. והנה אף דמדברי רש"י סוכה ל' ע"ב ד"ה וקרקע, נראה דס"ל כר"ת, אכן מבואר הוא במפרשים דגם לדעת ר"ת הוא רק היכי שהמצוה לא הוי נעשית בלעדי פעולת העבירה, דלולא שעשה מעשה העבירה דגזילה וקנאו ביאוש לחיות שלו, לא ה' יוצא המצוה כיון דבעינן לכם, להכי גם כי קני ל' מקודם הו"ל מצהב"ע, אבל היכי דגם בלעדי העבירה היתה יכולה המצוה להיעשות, ורק הוא עשאה בעבירה, גם אי נימא דגם באפשר בהיתר שייך מצהב"ע, דלא מדברי הפנ"י סוכה ל' ע"א, מ"מ לא הוי מצהב"ע בכח"ג, אלא היכי שגם בשעת עשיית המצוה רכיב איסורא, אבל אם בשעת עשיית המצוה כבר נסתלק האיסור ונעשה היתר, לכ"ע לא חשיב מצהב"ע, עיין שעה"מ הל' לולב.

וא"כ במצוה של תרומה, אי הוי בלעה בלא לעיסה כלל, הלא שפיר הוי יוצא ידי חובת מצוה כיון רבלע מצוה יצא, ועבירה ליכא כיון דבשלא כדרך אכילה רליכא מיתה בידי שמים הא עשה דוחה ל"ת כנ"ל, ועל כן י"ל דגם כי לעסה ליכא משום מצהב"ע, כיון דבשעת גמר הבליעה כבר נתחללה ונעשה היתר, נהי דבבליעה לחודא לא נתחללה כמ"ש בתוס' ישנים כתובות ל' ע"ב כיון שלא נגמרה כל הנאתו בלעיסה לחודא, דלהכי פריך בגמ' התם בזר שאכל תרומה כיון דלעס' קנאו מתחייב בנפשו לא הוי עד דבלעה, ור"ל בתחלת הבליעה ראו איכא הנאת הגדון ע"ש, אבל כיון דמצות מצוה היא כגמר הבליעה כמבואר בלבוש א"ח סי' תע"ה ס"ג בהג"ה, דכמצוה בעינן הנאת מעיו ומילוי הכרס שהוא כגמר הבליעה, ואז כבר היתרא הויא משום שנתחללה בהנאת הגדון בתחלת הבליעה, וא"כ גם לדברי רש"י דס"ל כר"ת, בכח"ג שהי' יכול לעשות המצוה בלעדי העבירה הא לא חשיב מצהב"ע כשהעבירה נסתלקה בשעת עשיית המצוה, ולכן שפיר אינו מפרש רש"י בטעמא דזר בתרומה משום מצהב"ע, כיון דבשעת קיום המצוה נסתלקה העבירה, אבל טבל אף שנתחלל באיסורו עומר, כמבואר במשנה למלך פרק י"א מתרומות הנ"ל, שפיר י"ל דס"ל לרש"י כר"ת ראיכא משום מצהב"ע, מאחר דגם בשעת גמר הבליעה עוד רכיב איסור רטבל עלה, חשיב שפיר מצהב"ע. [אמנם בהא איכא לעיונו, לפמ"ש בפירוש"י יבמות ס"ו ע"א דהטעם דטבל במיתה משום דפתיק בו תרומה ותרומה מיתה כתיב בה, א"כ נהי דנימא דאיסור טבל איכא גם בשעת גמר הבליעה, אבל עכ"פ לענין חיוב מיתה דהוא רק משום דמקורב בו תרומה שפיר אמרינן דנתחללה כמו בתרומה עצמה, וכיון דליכא אז חיוב מיתה, שפיר אמרינן עשה רוחה ל"ת].

ויהי' נכון לפי' מה שפירש'י ז"ל בהא רפריך כגמרא פסחים שם על דקתני ויוצאין בדמאי, דמאי הא לא חזי לי', ופירש'י ואמרין לקמן מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ כו' א"נ הו"א לה מצוה הבאה בעבירה, ותמהו המפרשים דאי באמת איכא משום מצהב"ע, הא לא צריך קרא דלא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו כו', ולמה לי' לרש"י לפרש שני הטעמים. ונראה עפ"י מה דמסופק ר"י בתוס' שם, למה דאמרין מינו דאי בעי מפקיר לנכסיו כו', אי יוצאין בדמאי, ר"ל בדיעבד או אף לכתחלה, וי"ל דגם רש"י ז"ל הי' מסתפק בהא, גם בס"ד דגמרא, אי הפירוש יוצאין לכתחלה או בריעבד, והלכך אי אמרין דיוצאין בדמאי קאי על דיעבד לא הוי מצי לפרש משום מצהב"ע, כיון דבמשנה למלך שם מבואר דבדמאי שרי כשנתחלל ככר, ורק בשביל ודאי אסור גם כשנתחלל, א"כ לא הוי מצי למיפסל בריעבד משום מצהב"ע, כיון דבשעת קיום מצות מצה בסוף הכליעה ליכא עוד עבירה משום שכבר נתחלל בהנאת הגרון שהוא בתחלת הכליעה, ולהכי קאמר משום מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ כו', והדר קאמר אי נמי, היינו להך צד דיוצאין בדמאי ר"ל לכתחלה הא אסור משום דהו"ל מצהב"ע, היינו דעכ"פ לכתחלה לא שרינן לי' שיעשה עבירה קודם עשיית המצוה, ודו"ק.

והנה ראיתי לא"ז הגאון מליסא ז"ל בס' מקור חיים סי' תנ"ד שהקשה בהא דחשיב במשנה רפסחים שם שאין יוצאין ידי חובת מצה בהקדש שלא נפדו, והקשה דהרי בראש השנה כ"ט ע"א אמרין בשופר של עולה יצא כיון דמעל בה נפקא לחולין, א"כ נהי דלא קשה במצה של הקדש דנימא נמלה לאכלה מעל לפי כולה כבנדרים ל"ד ע"ב, דבכה"ג שקודם ההקדש שלו היתה ולאחר ההקדש ג"כ ברשותו עומדת, הו"ל כגזבר של הקדש דאמרין בחגיגה י"א ע"א שאם נטל דבר של הקדש לרשות אחר ומה לי בחצרו ומה לי בידו הכא והכא לא נפקא מרשותו כמ"ש בר"ן שם, אבל הא מ"מ קשיא, מדלעסו מעל, דעכצ"ל דבשוגג מיירי דמעל, דאי במזיד רלא מעל, ל"ל למימר מטעם שהוא אסור אינו יוצא בו, הרי בלא"ה אינו יוצא במצה של הקדש רבעינן מצתכם כדאמרין במצה של מעשר שני לר"מ, וא"כ דמיירי בשוגג דמעל ונפקא לחולין והו"ל שלו ואפ"ה אינו יוצא משום דהוי לה מצהב"ע, וקשה דהא המצוה היא בבליעה ואז הא ליתא לאיסורא דהקדש, והוכיח מזה דכיון דלעיסה צורך אכילה היא הו"ל כבאין המצוה והעבירה כאחד, וחשוב מצהב"ע, ע"ש.

אמנם באמת מבואר איפכא בחי' הריטב"א סוכה ל"ה ע"א דכל דקנה המצוה בלעיסה ואין לנגזל אלא דמים ליכא בי' משום מצהב"ע. וע"כ דלא שייך לומר לעיסה צורך אכילה כיון דאפשר לכליעה בלא לעיסה דגם בלע מצה יצא, כענין דאמרין בכתובות ל"א ע"א, כיון דאפשר לאכילה בלא הגבהה לא אמרין הגבהה צורך אכילה היא, שיהי' חשוב באין בכח אחת לענין קלכד"מ, וה"ה לענין מצהב"ע, לא נוכל למיחשב לעיסה צורך הכליעה שיחשב באין בכח אחת דנימא דלא יצא משום מצהב"ע, כיון דאפשר לכליעה בלא לעיסה. אמנם לדברינו הנ"ל הא באמת לדעת רש"י ור"ת גם כרליכא עבירה בשעת קיום המצוה ג"כ חשוב

מצהב"ע היכי שהי' מעיקרא בעבירה, אפס דכיון דהי' אפשר בהיתר גמור בבליעה בלא לעיסה דהוי שלכד"א, ראו עשה דוחה ל"ת וליכא עבירה כלל, זה שייך רק בטבל ואינך, אבל במעילה דהקדש, נהי רליכא איסור תורה בשלא כדרך אכילה, דלפינן חטא חטא מתרומה דכתיב בה אכילה, וכמ"ש בתוס' פסחים כ"ו ע"א, אבל הרי איסורא דרבנן איכא, ובמעילה הא לא שייך עשה דוחה ל"ת כמבואר בשו"ת שאנת ארי' הנ"ל, דאפילו לרבנן דסבירא להו הויר במעילה באזהרה בעלמא, כיון דקיי"ל דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה כדברי הירושלמי מה לי גזל להדיוט מה לי גזל לגבוה, ואע"ג דמוקי לה בגמרא שנפרה ולא נפרה כהלכתה שחללו על גבי קרקע ודחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו, מ"מ כיון דדחמנא קפרא אהקדש שלא לפרותו ע"ג קרקע, כל שלא נפרה כהלכתו לא נפיק מתורת גזל ולא שייך בזה עדול"ת, ע"ש. וכיון דא"א בהיתר, חשיב מצהב"ע גם כשקדמה העבירה לקיום המצוה לד' רש"י וד"ת, ולשיטת ר"י דהיכי דקדמה העבירה לקיום המצוה בכל ענין לא חשיב מצהב"ע, ע"כ לדירי' מיירי מתניתין באופן דלא מעל בהלעיסה, והטעם דאינו יכול לצאת בהקדש שלא נפרו, לא הוי משום מצהב"ע, רק משום דגמדינן לחם לחם מחלה דבעינן מצתכם, ואשמעינן דאינו יכול, אע"ג די"ל הואיל ואי בעי מתשיל עלה, חשוב כשלו, וכמ"ש הר"י בתוס' פסחים מ"ו ע"ב דבהקדש ביד גזבר לא אמדינן הואיל ואי בעי מיתשל, וא"ש.

[ובחי' כתבתי ליישב בזה מה שהקשה בס' אור חדש פסחים קי"ד ע"ב בהא דתניא התם גבי מרור, אכלן דמאי יצא, וכתבו בתוס' שם דבוראי טבל לא יצא אע"ג דמעשר ירק דרבנן מ"מ כמו במצה של טבל טבול מדרבנן אמדינן דאינו יוצא כיון דטבל דאורייתא מפקינן מקרא דלא תאכל עליו חמץ יצא זה שאיסורו משום כל תאכל טבל כו' ואיתקש מרור למצה. והקשה האור חדש, דהרי התם פרכינן ואיסורא דחמץ להיכן אזיל, ומשני כר' שמעון דאמר אין איסור חל על איסור, וכיון דהתם במרור קיימינן אליבא דר' יוסי, וביבמות ל"ב ע"ב אית לי' לר' יוסי איסור מוסיף, וחמץ לגבי איסור טבל הוי מוסיף, דטבל מותר בהנאה שאינה של כילוי וחמץ אסור בהנאה, ובשלמא התוס' לשיטתייהו שכתבו בחולין ק"א ע"א דאיסור הנאה לא הוי מוסיף, אבל להאומרים דאיסור הנאה הוי מוסיף, אמאי לא יצא במרור של טבל לר' יוסי, ומה שרוצה באור חדש שם לומר משום מצהב"ע, עריין לא אתי שפיר לפי מ"ש במקור חיים הנ"ל דבמרור לא שייך למיפסל משום מצהב"ע כיון דמרור בזה"ז דרבנן, וברבנן לא פסול משום מצהב"ע כמו לולב הגזול ביו"ט שני, ע"ש. ונדאח דהנה באמת הקשו בתוס' פסחים ל"ח ע"א דהרי בטבל בלא"ה אינו יוצא משום דבעינן לכם וטבל אינו שלכם, אמנם י"ל עפי"ד הריטב"א הנ"ל, דבלעיסה קניא ודמים הוא שחייב, א"כ אף דבשעת לעיסה עדיין לא הוי מצתכם, הא בלע מצה יצא, משא"כ במרור הא קיי"ל בלע מרור לא יצא, וכיון דאיתקש מרור למצה דבעינן שלכם, אינו יוצא במרור של טבל משום דלא הוי לכם].

מכתב מהגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ מדזיקוב זצ"ל⁽¹⁾

בעז"ה. ויתפל"ל בעד"ו [תרל"ח] לפ"ק ירושלים עיה"ק תובכ"א.

לידיד השם וידיד ישראל הה"ג המפורסם חמדת ישורון אור התורה והמצוה אבר"ק קאליש יחי' וכעת אבר"ק פה ק' ירושלים עיה"ק תובכ"א⁽²⁾, נח"ט לו ולכל הנלוים אליו. ואל יתפלא על התואר, עתידין צדיקים אמתיים [שיתקראו] בשמו של המקום⁽³⁾.

הן הנה הי' לבני ישראל איש אלקים נורא מאוד השמים לא יכלכלתו חודו, אך הבית הזה שקיינו שיבנה במהרה בימינו אז ינדע רב גוברי' רמון הכ"מ⁽⁴⁾, ועד עתה שואף זורח בחו"ל ובנתי גמ אנכי ממנו ולא הי' מר לי מר כעת הזאת, ועתה לקח אותו אלקים להשתעשע אתו עמו כלומר אליו בבתי גואי של המקום ב"ה, וחשכו מאוד עיני כמעט כי הדעת אין עמדי, ומימי התדבקותי בת"ה, ואם כי גם עתה אתה ברוך השם אשר גם בחו"ל גם שמה גדולי החכמים ויראי אלקים להפלא, אך אמרתי אבוא במגילת ספר כתוב אליו קול לו קול אליו דייקא, יען כי ערבים עלי ת"ח שבארה"ק יותר מת"ח שבבבל המצוינים, ואבקש מכהד"ג יעלה נא בזכרוננו בימים הטובים את שמי ושם אמי דבורה אשת ברק כוזהרי החמה בן אבי נועם העליון, ושמי מסתמא נודע לו להיות שמי מהלך בין החיים הנצחיים, שאזכה גם אנכי שלא יבושו אבותיי כי שאזכה להיות מהיראי השם האמתיים כאוות נפש אבותי היקרים נ"ע, ולו הי' מכיר הר"ג את אבותיי, הי' מתפלל עבורי מעומק לבבו הסהור מילא במסלה שעלו ונתעלו שתיקה בתרין צדיקים הללו אבותיי ואבות אבותיי, ואוי למי שראה המאורות ונשאר עור באפילה, ואשרי עין ראתה כל אלה, עכ"פ מה נעשה עתה, שתיקתי יפה מדבוריי, אבקש מכהד"ג כל יחדשוני כחנף, כי מעולם שנאתיו, אך [מ]כח קדושת ירושלים ארה"ק חביב אצלי הד"ג יותר מגדולי בבל, וכי גם הוא אוהב מאוד מבחר הפנינים פנת יקרת ציון

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' פ"ז עמוד י"ד. — מכתב זה סובב והולך אודות פטירת אביו הנה"צ מוה"ר מאיר הורוויץ אבר"ק דזיקוב זצ"ל בעל אמרי נועם שנלב"ע ביום ח' לחודש תמוז שנת תרל"ז לפ"ק. אפריון נמטי' לירידתו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק שהמציא לנו מכתב זה להדפיסו בקובצנו. תת"ח לו.

(2) הוא הגאון מוה"ר מאיר אויערבאך זצ"ל מח"ס אמרי בינה. ראה אודותיו בכר"ש קונט' צ"ד עמוד ט"ו.

(3) עיין ב"ב דף ע"ה ע"ב.

(4) הוא הנה"צ מוה"ר מאיר הורוויץ אבר"ק דזיקוב זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש

קונט' צ"ג עמוד מ'.

המצוינת יותר מת"ח שבבבל המצוינים. ועיקר מבוקשי, יזכור נא את איש אלקים האדיר השרף הנורא אשר קצתי בחיי מפני בנות חת זה הגוף קרוש כמובא בזוהר גוף כעין החשמל ונגה לו סביב כמראה דמות כבוד וכו', בעת אשר יזכיר נשמת גדולי החכמים ומסתמא שם אר"ן הקודש נודעו לו כמספר אר"ן העדות⁵ שהיו עדות להישראל שהשכינה שורה בם ושם אמו ה' ח' ושם אביו אליעזר זצ"ל⁶. ומה גם בעת עמדו לפני נקורת מרכז שכינת עוזו במקום הכותל המערבי, ותישב לר' גמול זה משור פר, כי מי שמכיר צורה זו דיוקנו של יוצר בראשית במאמרו נעשה אדם, הוא ניסים אשר לא נפלתי ארצה כי אוי לעינים שכך רואות ומה שעלתה בימינו.

ואיירי רחביבא להר"ג מילין ררבנן, אכתוב לו איזה דבר מכבוד מרן מר חשכות לבכינו הכ"מ, אמר כי יש עולם שנה נפש, ומובחר שבכולם הוא קודש הקרשים, ומובחר שבשנה הוא יום הנבחר הבע"ל יום הסליחה, ומובחר שבנפש ה' הכה"ג, וביום הקדוש הבע"ל יום הנבחר מכל השנה בא הכה"ג למקום הנבחר מכל פינות המרכז הארץ ונתווער יחדיו המובחר שבשעש"נ⁷, לזה תמצא המספר כה"ן הגדול קרש"י הקרש"ים יו"ם כפז"ר מספרו מכוון יחוד"א תתא"ה הנאמר עליו משל לבת מלך שהריחה אשר ניתן להאמר בקול ביום הנבחר כמבואר בכוונת סודו, וג"כ מספרו מכוון שעז"ר משתל"ח, ג"כ הגימ' אלף שנ"ח.

ועור מילין אדבר מאת הארי החי הכ"מ שמתוך כך זכרהו בעת עליית נשמת צדיקים נ"ע. מבואר בכוונת נעילה כי עד נעילה ה' רק עליי' לכנסת ישראל, ובנעילה הוא כוונה כוללת. ונודע כי זהו כוונת הגמ' מאימתי זמן נעילה משעה שהחמה בראש האילן, כנודע מכוונת מהו צורת חמה ולבנה, יענין הר"ג בסידור הארז"ל קודם מנחה וקודם נעילה. עכ"פ כל יחשדוני הר"ג כי אנכי מקובל, חלילה וחס אסורה היא לנו לראות בספרים הקדושים הללו, אך מה ששמעתי מהתנא הכ"מ, ובפירוש אמר, יותר מאשר אתם שמעו ממני רברי קבלה מדברים שהן כבשוני, יותר לא תראו בספרים למען לא תתחרטו, אך מה שתשמעו מאתי מותר לכם, ואינכם מצווים (למסור) [להסיר] אונן משמוע תורה, לא יותר, על כן מה ששמעתי מהתנא האלקי נבג"מ מותר לי לאמר, ויותר באמת לא למדתי. אך למען כי שמעו שמעתי כי הר"ג אוהב פרפראות של תורה יהא מאיזה צד פרדס, אמרתי למען יזכור נשמת גבוה ורמה כזו מנשמת שדי תבינים בצל שרי יתלונן. והנה למען כהר"ג לא אחשה ואבוא כמעט דברים מתורה הנגלות לנו ולבנינו. הנה הרמב"ם פ"י כלאים, נודעו בין החיים, שכתב כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקין מפני האבנט. וכתב הראב"ר, מ"ש מפני האבנט,

5 אר"ן בנימטריא כמספר שם אביו מא"ר.

6 הוא הרה"ק מוה"ר אליעזר מדזיקוב זצ"ל, (בנו של הרה"ק מראפשיץ זצ"ל).
7 שבעולם שנה נפש.

ז"א, ראשו חושן ואפור מי לית בהו כלאים. וכתב הכ"מ, לשון הראב"ד קשה להלמו, הי' לו לומר חושן ואפור נ"כ כלאים, אך לשון זה אינו, שכתב הראב"ד, אינו מובן, ראשו משום דחושן ואפור כלאים האבנא איננו כלאים, עכ"ל. ומשמם הניחו לי מקום לפ"ד התוס' יומא דף ו' דמקשה מהכ"ת משום דכתיב ויחנוד אותו אבנא, הא כתיב ג"כ ויחנוד אותם אבנא, ונימא האבנא דאהרן ובניו שווים, ומתוך, סברא הוא לאוקמי קרא דאת האבנא שש משור ותכלת בכח"ג דוקא, כיון דשאר בגדיו דכלאים כמו חושן ואפור, גם האבנא כלאים, משא"כ הדיוט דשאר בגדיו רבוי, עכ"ל.

ומעתה תחזה זהו כוונת הראב"ד, דהראב"ד בא לחלוק על גופא דעובדא שכתב רבינו מפני האבנא שהוא כלאים, והוא חולק, דאבנא של כהן הדיוט לא זהו אבנא של כה"ג בשאר ימות השנה דהיא כלאים, וכתב בלשונו, מה שכתב רבינו כהנים שלבשו בגדי כהונה לוקין מפני האבנא של כלאים, ז"א, דהאבנא של הדיוט לאו כלאים כלל, ראשו חושן ואפור מי לית בהו כלאים, א"כ ע"כ ודאי דתוקים הקרא ואת האבנא שש ותכלת בכחן גדול דוקא, כיון דשאר בגדיו נמי כלאים כסדרת התוס' הנ"ל, והבן לחכם כמותו בקיצוד דברים.

אך צריך לעיין אם הראב"ד חולק על גופא דעובדא בהל' כלי המקדש על הבגדים של כהן הדיוט. עכ"פ לחדורי יפה כוונתי בעז"ה.

ומעתה אבקש סליחה מבורא כל העולמים וסליחה מכהר"ג, ויתפלל בעדי, והנני שולח לו בעניי עתה ח"י פרע"ה גימ' שנה, שיתן לי השם הטוב ומטיב שנה טובה שהיא טובה אמתיות יראת השם כל הימים, והפרס משנה זו הוא, ויתפלל"ל בעד"ו וחי', חיים ארוכים חיים הנקרא חיים, וכאשר ידחיב השם גבולי בל"ג אשלמו בחליפת כסף, וכל המביא דורון כאלו הקריב בכורים.

ידירו הדו"ש מברכו בגח"ט ושנה טובה ומתוקה,

הק' נפתלי חיים הורוויץ בן דבורה

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מוה"ר ישעי' פירסט ז"ל) אבד"ק וויען

בעה"י. ר' לס' וירא תרפ"ט לפ"ק תע"א.

שוב"ט לכבוד ידידי וחביבי הרב הג' המאור הגדול חריף ובקי בחדרי
תורה צדיק נשגב נודע לשם ולתהלה בנן של קדושים כש"ת מו"ה
מנחם סופר נ"י ויופיע אב"ד קה"י מ'וואשארעהלי תע"א²).

אחר"ש הרר"ג נ"י. הנני להעמיסו בבקשה נמרצה ולהלאותו בענין נשגב
אשר לפני, להחליט דת ודין על שאלה כללי אשר נשאלתי. ופרם אבוא אל עמק
המשפט עפ"י רעת תורה מוצאי' ומובאי', עלי לדרוש ולחקור על של עתה ועל
לשעבר, להעיד על מה שראיתי בקוסני כד הוינא סליא צעיר לימים ורך בשנים, בן
הייתי לקרושת אבא הגאון זצוק"ל³). ועלי ועל ראשי בהלו נרו, זכורני כי אז בגליל
מ'וואשארעהלי הי' כבר אחר נקרא בשם Szombatfalu ויולדי מקום הזאת
כשם המקום גם המה היו נקראים Szabasanelly. וכשמעי אז, תולדותם
ומחשבתם מזרעי אנוסים משפאניעין⁴). ושמרו את השבת שלנו ש"ק מימי
בראשית, ולזאת סיבת ומעם שמם על שמירת ש"ק יקראו במהותם ואיכותם, ולא
זה בלבד, אף גם זאת, שמרו ג"כ מצות אחרות ואת כל אשר הי' בנדר האפשרי,
בסוד ובהצנע, כי לכם הי' נלכב לתורה ולתעורה, ובכל אוות נפשם דבקו במצות,
אבל חוק ניתן להם בנכול כל יעבורון שלא יתגיוורו, כי כן הי' דבר המלכות,
וחופשה לא ניתן להם. ויהי אחרי ניתקו מוסרות וקשורי מאסר רעליגינא-צוואנג,
כמדומה בשנת 67-68 למאה השמונה, נאך רעם אויסגלייכע צווישען אסמרייך
אונד אונגארן, ואחרי ניתן כתר מלכות אונגארן על ראש המלך הנפטר והיתה
הרוחה עמאנציפאטיאן, ואז גם להאנוסים האלה היתה חלק ונחלה בחירות
רעליגינא-פרייהייט, אז כל יולדי כפר הנ"ל, אנשים נשים וסף, התגיוורו עצמם
ובאו בברית יהדות. וזכור לטוב הצדיק בנש"ק מו"ה משה סופר ז"ל בן אמו"ר
בעל כתב סופר זי"ע, הוא הי' המוחל וזכה להכניסם תחת כנפי השכינה.

(1) ראה אודותיו בכר"ש קונט' ק"ב עמוד כ"ד. — מכתב זה הניע לירינו מאת נבר
אחותו ידירנו האברך חיקר החשוב והנעלה מו"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלער נ"י. סוב
עין הוא יבורך.

(2) נולד שנת תר"מ לפ"ק בעיר מיקלאש לאביו הג"ר ישראל מרדכי אפרים פישל
סופר אבד"ק מיקלאש ושארואר. נשא לאשה בתו של הג"ר שמחה בונם עהרנפעלד
אבד"ק מאטערסדארף. בשנת תר"ע נתקבל לאבד"ק באיום, ומשם נתמנה בשנת תרע"ח
לאבד"ק מ'וואשארעהלי. נרפס ממנו ספר שו"ת מנחם משיב. נהרג עקח"ש במחנה
אשוויץ ביום ט' לחורש סיון שנת תש"ד לפ"ק. ר' ינקום רמו.

(3) הוא הגאון מוה"ר משה פירסט אבד"ק מאראש-וואשארעהלי וצ"ל בעמח"ס
שו"ת מראה משה. כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ה עמוד ט'.

(4) בענין כת אנוסים הללו, כראי להעתיק מה שכתב הגאון מוה"ר מנחם מענדל
פאנעט אבד"ק רעש זצ"ל בספרו שו"ת שערי צדק סי' קל"ד, וז"ל: נפלאתי על חכמתו

ועוד גם את אלה אזכור ותשוּח עלי נפשי, כי נער הייתי ונלקח ממנו עמרת ראשי תפארת ישראל קדושת אבא זצוק"ל, והרימותי פעמי לילך לשיבה עיר איותה נפשי לחסות בצל קודש אמו"ר בעל כתב סופר זי"ע, והנה באו שמה נ"כ שני בחורים מילידי האנוסים אלה המנויירים. כל אלה חרות על לוח זכרוננו, ומאז ועד עתה הלא ארכו הימים זמנים נזו מוערים חלפו וגם שנים נקופו ולא שמעתי מהם ומהמונם ומהתנהגותם, ואולי זכרוננו כוזב במקצת. ע"כ ימחול נא הדר"נ ירדני נ"י להזכירני ימים מקרם ומה נעשה עמהם ואם המה בתוקפם ובנכונותם כיהודים נמורים יראים ונאמנים ררים עם ה' וקדושים נאמנים. והעיקר אשר נכספתי לרעת, אם באו בברית התחתנות עם ילדי משפחות עמינו הנולדו בקדושה, ואם המה חבירים אגודים ואחורים עם חרדים גם במוסרות ודביקות אישות באין מסך מכריל ובאין שום מחיצה בין קודש לחול.

כל אלה כתבתי כאיש חולם חלום, וכבוד ה"נ נ"י יברך בין בר לתכן, ואם אין אתנו יודע עד מה, הלא ימחול ולשאול את הרב אשר תחת רגלו הם חונים, ועכ"פ יחנני ויכבדני להריץ אלי תשובתו הרמתה בהודעת דברים כהוייתן מפורש ושום שכל.

ואני אני הנני בתורה מוקדמת מוקירו ומכברו כרום ערכו מאוד נעלה,

חק' ישעי' פירסט

אב"ר קה"י וויען

שלא עמד על המחקר בעניני הנרים-הנ"ל, כי באמת אינם גרים כלל, רק ישראלים נמורים בני אנוסים, המבואר רינם בפתחי תשובה בס"ר סק"ז, הגם שאין לנהוג כן לכתחילה שלא לשבדם כלל, אבל עכ"פ אין לנו עליהם שום חששות בריעבד בשום ענין, וחלילה להוציא לעז עליהם לא בגירות וכ"ש כנשואין. וגם אין מקום לחוש עליהם דילמא ברכות הזמן נשאו נשים מהנכריות ממש, רחא נודע שהיו נזהרים מאד מלהתחתן באומה אחרת רק מיני' ובי', ואפילו אם ה' מקום לחוש בזה, הלא קי"ל כל דפריש מרובא פריש, וכ"ש שאין שום ה"א לנכב חששות כאלו בשכבר נעשה, על כן הם ישראלים נמורים. וזה איזה שנים כאשר באו לכאן לקבל מכתב ממני, כתבתי בהמכתב שיש לומר רעליהם נאמר ובני הנכר הנלווים כו' כל שומר שבת כו', רחא בן נכר היינו שנתגברו מעשיו כו', אבל כל שומר שבת כו', מאחר שעכ"פ היו שומרי שבת, ועתה המה הנלווים כו', יזכו והביאותים כו', ואמרתי אולי הוא סימן טוב לנו שיתקיים במהרה מקרא הנ"ל. ואני ראיתי את הסידור שלהם שהתפללו בו קודם שנתגירו, וה' יותר מג' מאות שנה, וה' בנוסח ספרד, וגם החזיקו כל התעניתים וימים טובים שלנו, וגם בכל חודש אלול השכימו לסליחות, וכי האי גוונא התנהגו ברת ישראל כל מה שה' באפשרי להם, וידעו לעשות עדין בקבלת אבותם, על כן באמת המה בני אנוסים כנ"ל, עכ"ל.

אלון בכות

על הלקח מאתנו אחר מבני החבורה

ה"ה הרב אליהו חיים קארלכאך ע"ה

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאצו"י, אמן.

המערכת

דרוש לשבת הגדול

מהרב הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא ז"ל¹

(יאולאוויץ, תרס"ז לפ"ק)

במכילתא פ' בא, והנרת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ר' לי בצאתי ממצרים, יכול מבעור יום ת"ל בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. ויש לרקרק מרוע שביק פסח ונקט רק מצה ומרור.

ליישוב זאת אקרים רברי המדרש רבה, הים ראה וינס, מה ראה, ארונו של יוסף ראה. ועור יש במדרש מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה. ודרך דרוש י"ל בזה, כי ענין הקטרוג על ישראל בים היה, מפני שהיה גלוי לפני הקב"ה שעתידין ישראל לעשות העגל, וע"י כך בשעת סכנה היה קטרוג. ולכאורה קשה הא אין אדם נידון אלא לפי מעשיו שבאותה שעה, כמו שאמרו חכז"ל על הפסוק באשר הוא שם. אך במסכת ר"ה (דף י"ג) אמרו ז"ל, ר' ר', ר' קורם שיחטא ור' לאחר שיחטא ועושה תשובה. וביאר הרא"ש שם, קודם שיחטא, היינו אף שנלווי לפני הקב"ה שסופו לחטוא הוא מרחם עליו, וכיון דגם שם הראשון הוא אחד מי"ג מידות הרחמים להרא"ש וגם לתוספות שם, א"כ מוכח משורת הדין הוא שיש להעניש גם על העתיד לולא מידת רחמיו, וא"כ בשעת הסכנה יש מקום למידת הדין לקטרג. אך זה לפי שיטת התוספות והרא"ש, אבל לדעת הר"י בר"ה שם, מתחילים י"ג מידות של רחמים מן א"ל, וא"כ הב' שמות ר' ר' אינם מי"ג מידות של רחמים, רק כן הוא שורת הדין שלא לענוש את האדם על העתיד, וא"כ אין מקום לקטרג.

והנה ידוע שי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, הם מכוונים נגד י"ג מדות של רחמים, ומידת ק"ו הוא כנגד מדת א"ל, ועל כן כשביקש מרע"ה על מרים אחותו אל נא רפא נא לה, השיב לו השי"ת במדת ק"ו, ואביה ידוק ירק בפניה, שהוא אחד מעשרה ק"ו שבתורה. והנה בברייתא דר' ישמעאל, הק"ו הוא מדה ראשונה, וא"כ ע"כ שהתחלת י"ג מידות הוא מן א"ל, ור' ר' אינם נחשבים להי"ג מידות, וא"כ שוב גם עפ"י שורת הדין אין לענוש אדם רק באשר הוא שם עפ"י מעשיו של עכשיו, ועל כן אין מקום לקטרג על ישראל כאשר נקדע הים לפניכם. וזה כוונת מדרש הנ"ל, מה ראה ברייתא דר' ישמעאל דאה, שמשם מוכח דהתחלת י"ג מידות של רחמים הוא מן א"ל, וא"ש שהים נקדע לפניכם כלי שום קטרוג. והמדרש הנ"ל דמה דאה ארונו של יוסף ראה, יש לפרש ג"כ עפ"י אופן הנ"ל, דגם לשיטת תוספות ורא"ש דהתחלת הי"ג מדות הוא מן ר' ר', דהיינו קודם שיחטא האדם, י"ל דאין הכוונה שלא יעניש ר' ית' את האדם על מה

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"ז. — דרוש הנוכחי הניע אלינו מאת ירדנו הרב אליעזר כ"צמאן נ"י. טוב עין יבורך.

שיחטא אח"כ, דלזה אין צריך למדת רחמים, כי כן הוא מן השכל שאין להעניש לאדם על העתיד, אך הכונה אני ד' קודם שיחטא, שאם אדם בא לטוהר א"ע, מסייע לו השי"ת שלא יכשל בחטא. וענין הזה מצינו ביוסף, כמו שדרשו חזו"ל על הכתוב ויבוא הביתה לעשות מלאכתו, דמות דיוקנו של אביו נראה לו, וזה היה עזר מן השמים לצדיק זה שלא יכשל ח"ו, וזה הוא אחת ממדות הרחמים, אבל שלא להעניש על העתיד אין צריך רחמים. וזאת היא הכונה, ארונו של יוסף ראה, שהשי"ת עשה לו נס שנראה לו דמות אביו כדי שלא יחטא, וזה הוא מדת רחמיו של השם הראשון, אבל שלא להעניש על העתיד, אין צריך רחמים, וא"כ אין שום קטרונו על ישראל ממה שעתיד להיות, ועי"ז נקרע הים לפניו.

אמנם לבאר המדרש הנ"ל ארונו של יוסף ראה, לענינינו נראה כך, דבאמת כל הנסים שעשה הקב"ה לישראל ביצ"מ וקריעת ים סוף, לא היה רק לצורך שעה, כי אם גם לעתיד, כידוע ממאמר חזו"ל במד"ד קהלת עה"פ מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה, ועתיד לבוא לעשות מים יבשה כדברי ישעיה י"א, והחרים ד' את לשון ים מצרים והכחו לשבעה נחלים והיתה מסילה לשאר עמו כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים. והענין הוא, כי הקב"ה בחר בישראל להיות לו לעם עולם עד אחרית הימים שיבוא משיח צדקינו וד' ימלוך על ישראל בהתנלות ויראו הכל כי יש אלקים בישראל, וא"כ כל הנסים לא היו מתחלה רק למה שעתיד להיות. אך הלא גלוי לפני הקב"ה שישראל עתידים לחטוא ויגלו מעל אדמתם כהיום הזה, ובהיותם בארץ אויביהם שדורים ומבולבלים לא יכלו לקיים דצון השי"ת ומצותיו, והנאולה הלא תלוי רק בזה שיעשו תשובה, וזה היה הקטרונו על ישראל בשעת יצ"מ וקי"ס, כי אין ישראל ראויים להרעיש בעבורם התבל ומלואה, אחר שעתידים לחטוא בהתפזרם בין האומות. אמנם ישראל הם חבל נחלתו של הקב"ה, וענף משרשי האבות הקדושים, והרי יוסף הצדיק היה עבר במצרים ועכ"ז עמד בצדקו, כידוע ממאמר המדרש עה"פ וטבוח טבח והכין שהיה שומר שבת במצרים.

וזה כונת המ"ר על הכתוב ויהי ד' את יוסף ויהי איש מצליח, ובתנחומא שם, איש מצליח כמה דכתיב וצלחו את הירדן, והיא פליאה. ונראה עפ"י מאמר חזו"ל, העוה"ז רומה ליבשה ועוה"ב רומה לים, ואם לא הכין ביבשה מה יעשה בים. והנה ידוע שהשבת קדש הוא מעין עוה"ב שהוא שבת אמיתי, ועי"י שמירת שבת בזה העולם זוכין לעוה"ב, וכמו שביאר בעקדה את הכתוב ושמרו בני ישראל את השבת לדורותם, היינו שע"י שמירת השבת בעוה"ז יזכו לעשות להם שבת אמיתי שהיא דורות עולם, ייע"ש. וכיון שעוה"ב נקרא בשם ים, גם השבת שבעה"ז נקרא בשם ים. והנה עלינו לבאר איזה הצלחה שייך בעבר שהוא בבית ארונו, הרי מה שקנה העבר קנה רבו, אולם זה הענין ביארו לנו רבותינו ז"ל בתנחומא, שהצלחתו היתה שעלתה בירו גם בתוך ימי עבודתו לשמור את השבת כמה דכתיב וצלחו את הירדן, וכן היה יוסף, עבר את השבת שנקרא ים, בשלום, והבן.

והנה יש לבאר מקראי קרש פ' ויגש, ויגידו לו עוד יוסף חי וכו' וירא את העגלות אשר שלח יוסף ותחי רוח יעקב אביהם, ובמדרש שם אמרו, וירא את העגלות סימן מסר להם יוסף שלמד עמו עניני עגלות המשכן, והוא סתום. ולהנ"ל יובן כי הם אמרו לו כי עוד יוסף חי היינו שהוא צריך שנקרא חי, ויעקב לא האמין להם כי היתכן עבר בבית אדוניו יעלה בידו להיות צדיק, ובפרט בעניני שבת שהוא יסוד תוה"ק, ואף אם בכל לבו ירצה לשמור את השבת, עכ"ל הלא אבות מלאכות ותולדות רבים מהם, ל"ט אבות מלאכות ותולדותיהם, והאבות הקרושים ידעו פרטי הדברים ממלאכת המשכן שהיה גלוי להם בנבואה, כידוע מיעקב שהביא ארזים עמו ועצי שיטים למשכן כמ"ש במדרש, וע"כ שהיה גלוי לפניהם כל מלאכת המשכן, וממילא ידעו כל מלאכה האמורה בשבת, רחא כל מידי דהוי במשכן נקרא מלאכה, וע"כ כששמע יעקב הסימן מעגלות המשכן, ותחי רוחו, כי ידע שעדיין לא נעלם ממנו כל עניני המשכן, וממילא ידע כל פרטי המלאכות שאסורים בשבת, והיה ביכלתו לשמור את השבת.

ובמ"ר שיר השירים, הדוראים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף מן הבור, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה. ועפ"י הנ"ל יש לפרש, כי היונים גזרו לבטל שלשה מצות, חורש, שבת, ומילה, והש"י עזר לישראל והצילם מהם בזכות אבות הקדושים, בפרט בזכות יוסף ששמר שבת במצרים, ומצות מילה, כידוע שגם למצרים צוה למול כרי שיתקיים ענין המילה בישראל, וכל דבר שהראשונים מסרו נפשם עליו נתקיים ביד בניהם, ר"ח ניתן לישראל לכפרה, וער"ח היא זמן תשובה, וראשון לבעלי תשובה היה ראובן, כמ"ש המ"ר ראובן פתח בתשובה תחלה, והענין הזה מצינו בר"ח בנוסח התפלה, וראשי חרשים לכפרה, ולכן ע"י יוסף וראובן נתקיים בידם שלש מצות אלו, וזכו להכניע את היונים ולנר חנוכה. וזהו, הדוראים נתנו ריח הם אותיות ירח, זה ראובן שהיה ראשון לבעלי תשובה כענין ר"ח, שהציל את יוסף ששמר שבת ומילה, ועל ידיהם זכו ישראל לנצח היונים שיתקיים בידם שלשה מצות הנ"ל, וזכו לנר חנוכה.

ונחזור לענינינו, שכיון שישראל הם זרע קרש, וענף משורש יוסף ששמר שבת גם בימי עבדותו במצרים, זה לאות לישראל כי גם בהיותם בארץ אויביהם נעים ומדולדלים, יהיה כח בידם לעמוד בהיכל מלך לשמור את מצות ד', וע"י זה יקים ד' אותם לו לעם קדוש לרורות, וממילא ראויים שיקרע הים לפניהם. וזה כונת המ"ר הנ"ל, ארוננו של יוסף ראה, כי בצאת ישראל ממצרים היתה יהודא לקרשו ישראל ממשלותיו, כי הנסים שעשה להם הקב"ה לא היה רק לפי שעה, רק ע"י שיהודא היתה לו לעם קדוש מאז עד עולם וישראל ממשלותיו כי ד' ימלוך עליהם, והיה הקטרונו כי כאשר יחטאו ויגלו בין העמים לא יהיה כח בידם לקיים מצות הש"י, וממילא לא יהיה חפץ הש"י שיהיה נוי קדוש וש"ש יתקדש על ידיהם, לזה אמר הים ראה וינס ראה ארוננו של יוסף, כי עמד בצדקו גם בהיותו עבר במצרים, ע"כ גם עם ישראל יעלה בידם להיות נאמנים לד' גם בהיותם בארץ אויביהם, וא"כ ראויים הם לקרוע הים לפניהם.

וזהו כונת הת"כ שהובא ברש"י פ' צו, אין צו אלא זירוז מיר ולרורות, אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כים, ע"כ. כי ענין הקרבנות היה ענין מיר ולרורות, כשנחבר ביהמ"ק כשיעסקו בעניני הקרבנות, כי העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה, והנה בעת שישראל בין האומות בעוה"ר, לבם כל עמם מחמת צער ומירדרא, וזה ענין חסרון כים, כי לבא בכסתא תלוי, כמאמר ר"י בירושלמי סוף פ"ה רתרומות, וזהו מאמר ר"ש, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כים, היינו כשישראל בגלות, ויש חסרון לב שתלוי בכים, להזהיר להם שיעסקו בתורה. וזהו זאת תורת העולה, כי יעסקו בתורת עולה ויעלה להם כאלו הקריבו עולה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר, פירושו עפ"י הרמז, כי זה להם במקום עולה כל הלילה, היינו זמן הגלות, עד הבוקר של הנאולה, וזה ואש המזבח וגו', כי לב האדם נקרא מזבח, כמ"ש באגרת הרמב"ם, ובזמן שביהמ"ק קיים היה אש על המזבח, ועתה לבו של אדם במקום מזבח, ואש המזבח תקד בו, בקרב לבו של האדם, ויהיה לבו לעבודת השי"ת, לא תכבה, ובת"כ אף בשעת מסעות, פירוש אף בעת שישראל בגלות ונוסעים ממסע למסע, לא תכבה אהבת השי"ת.

וזה כונת הכתוב, שהראה השי"ת לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים, ובמררש שם, לפיד אש זה תורה, כי בין הגזרים היינו בין בית ראשון לשני, וכן בין שני לשלישי, שאין עוד גזרים מקרבנות, אז לפיד אש היינו התורה שהיא עובדת עמהם, היא במקום קרבנות. וזה כונת המכילתא, בעבור זה עשה ר' לי בצאתי ממצרים, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, פירוש, כי כן בעבור זה עשה ר' ניסים גדולים ונפלאים כאלה לישראל, שגלוי לפניו כי גם בהיות רק מצה ומרור לפניו, ולא פסח, והיינו כשיהיו בגלות, ג"כ יקיימו מצות השי"ת, ובזכות זה ינאלנו ר' נאולת עולם, וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

האברכים היקרים מו"ה משה שמואל נ"י ומו"ה נפתלי נ"י פאסמען

בהלקח מאתם אביהם

הגה"ח מו"ה אלעזר פאסמען ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

בדין קמחא דפסחא מאה"ק, וגדר ביעור חמץ

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל⁽¹⁾

יום א' ר"ח שבט תרפ"ה דווינסק.

לירידי ה' ר' דוד שי', שלום וברכה לו ולכב"ב.

תל"י אתנו שלום וברכה, באנו לפה בע"ה אשר הוציאנו מאת שיט וגץ היון, והנה בפה עדיין היא חריבה במקצת מכל הפרטים קצת, אך ר' ית' יעזור לנו שיחי' השקט. שמחתי מאוד אשר שלח לנו קמח שמורה על חג המצות הבע"ל, ות"ח לכ'. והנה כ' לא ביאר לנו בגדר הפרשת תרומות ומעשרות, ומן הסתם הכל כד"ת, אך מ"מ בפה נצרך לתקן בגדר של רמאי, ראצלו אין רין חבר כל זמן שלא קיבל חברות, ואצלו אין ממי לקבל, ומוכרח רמאי בגדר תקנת חכמים תרומת מעשר לבר ולא יותר, וכן פה נצרך לנו להפריש ב' חלות, כי אף שמן התורה פטורה מן החלה, מ"מ זה כמו . . . , ואחת מן מ"ח ונשרפת, ואחת קטנה וניתן לכהן קטן עד בן ט', כן הוא לדינא, כי זה ר"ל הראב"ד ז"ל⁽²⁾, ואקצר. כ"ד ידירו עוז,

יוסף ראזין רב בדווינסק

אמש ה' אצלי אחיו ר' אשר שי'.

הנ"ל

יום ה' ט"ז אדר תרפ"ה דווינסק.

לירידי ה' ר' דוד נ"י, שלום וברכה עדי עד לו ולמב"ב.

היום נתקבל הקמחא דפסחא ששלח כ' על שם אחיו ה' ר' אשר שי', והביא לי, ות"ח לכ' על זה. מן הסתם קבל כ' המכתב אשר כתבתי לו זה י"ג שבועות על ההפרשת תרומות ומעשרות, ומן הסתם השיב לי כ' על זה, כי עדיין לא קבלתי התשובה, ויחוגנו את חג המצות הבע"ל בכשרות ושמחה. ולפי המבואר בפסחים דף ה' ע"א בשכר ג' ראשון, ראשון דפסח הוא על מחיית עמלק, ועיקר גדר שיטת עמלק ימש"ו, היא כפירה בהשגחה, כמ"ש הרמב"ם במורה ח"א ע"ש, וזה מה שכתבו התוס' קרושין דף ל"ג ע"ב רעמלק בא על מרות ומשקלות, וזה ג"כ כפירה בהשגחה כמבואר ב"מ דף ס"א ע"ב וב"ב דף פ"ט ע"ב שומן משקלות במלה, כמ"ש ה"ה ז"ל ברמב"ם בהל' גניבה סוף פ"ז שהוא כופר בהשגחה, ולכך

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח בגנזי ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישלם ד' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ד' אלקי ישראל.

(2) עיין בספרו צפנת פענח על הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות פרק ט' הלכה ט"ז (ר"ה ומפני חשש).

יכולים ב"ד להכות על זה וכמ"ש הרמב"ם סוף פ"ח מהל' גניבה, וזה גדר ביעור החמץ, וזה נעשה ע"י מחיית עמלק בפורים, ומבואר במכילתא סוף פ' בשלח שנשבע הקב"ה שאין מקבל שום גר מזרעו של עמלק דזה אפיקרסות ומינות ואין להם שום תקנה, ר"ה דף י"ז, ועי' ע"ז דף י"ח, ולכך פסק הרמב"ם ז"ל דאף אם שורפין החמץ מ"מ אפרו אסור בספ"ג רהל' חמץ ע"ש, ובגדר אפר עבודה זרה כמבואר סוף תמורה ופסחים דף כ"ז ע"ב, וכן אפר בית מנוגע ובגדים מנוגעים כמבואר ברמב"ם ובירושלמי ערלה ותוספתא ערלה, וזה בא ע"י שקבלו התורה בימי אחרשורש כמבואר שבת דף פ"ח ברצון, וגרש לץ כו', ועיין בירושלמי סוף פ"ג דר"ה דאז המלכות מצלחת בזמן שישראל משליכין ר"ת ע"ש, ואז בא עמלק כמבואר בכורות דף ז' ע"ב, וכן בזמן המן לא למדו כמבואר קדושין דף מ"ט ע"ב ומגילה דף י"א בעצלתים כו', אך אח"כ קבלו ועסקו, ומחו את עמלק, את השיטה הכוזבות שלהם, כוחי ועוצם כו', רק הכל השגחה עליונה, ושרפו את החמץ וגם אפרו אסור, ואקצר.

כ"ד ירדו עוז,

יוסף ראזין רב דפה הנ"ל

בענין נותר של קרבן פסח

מהרב הגאון מוה"ר יוסף זוסמאנאוויץ אבד"ק ווילקאמיר הי"ד⁽¹⁾

איתא בפסחים (דף ק"ב ע"ב) ואכלו את הבשר בלילה הזה, ראב"ע אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות, אמר רבי עקיבא והלא נאמר חפזון עד שעת חפזון א"כ מה ת"ל בלילה כו' ור"ע האי הוה מה עביר לי' מבעי למיעושי לילה סד"א כו' ורבי עקיבא אמר אי לאו הוה אמינא מה בוקר בוקר שני. וקשה לכאורה האין אפשר לומר מה בוקר בוקר שני, הרי בשבת (דף כ"ד) איתא, אמר חזקי' וכן תנא רבי חזקי' על הא דאין שורפין קדשים ביו"ט משום דאמר קרא והנותר ממנו עד בוקר באש תשרף והרי כתיב לא תותירו ממנו עד בוקר ומה כתב עוד בוקר, בא הכתוב ליתן בוקר שני לומר שאין שורפין את הקדשים ביו"ט, ומעתה איך נוכל לומר דאי לאו הוה אמינא מאי בוקר בוקר שני, הרי לפי' והנותר ממנו עד בוקר הוא בוקר שלישי, ואיך אפשר לומר כן, בשלמא בוקר שני ניהא, משום דאין שורפין את הקדשים ביו"ט, אבל בוקר שלישי אמאי מבעיא לה, הרי בבוקר שני כבר אינו יום טוב.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס קט"ז עמוד ל'. — חידושי' הללו הועתקו מפנקס שלו שהגיע לירינו מאת ירדנו הנכבד הרב חנוך הענך פאיוויצקי נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

אך יש לומר דצריך בוקר שלישי לשריפה, משום דמיירי הק קרא בפסח שעשו בשעה שיצאו ממצרים, והי' אז חג הפסח ערב שבת², ולאחר יו"ט הי' שבת, נמצא רבוקר שני הוא שבת, ולכך היו צריכים בוקר שלישי לשריפה. ובוזה יש לומר פרפרת אחת בביאור גמרא דברכות דף ט' ע"א, דשם מועתק נ"כ הק פלוגתא דראב"ע עם ר"ע, ושם בגמ' איתא, והני תנאי (ר"ע עם ראב"ע דפליגי) כהני תנאי, רתניא שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים, ר' אליעזר אומר בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל מועד צאתך ממצרים אתה שורף, ר' יהושע אומר בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים, ורש"י שם נדחק בביאור סוגיא זו, חרא, רמאי נ"מ בין ר' אליעזר ור' יהושע, גם מה דאמר והני תנאי כהני תנאי, מה זה שייכות להק פלוגתא, וכתב וז"ל, עד מתי אתה אוכל היינו כר"ע אבל לתנא קמא עד חצות לילה היו זמן אכילה ותו לא דאי לא מאי בינייהו עכ"ל, והוא רוחק גרול.

והנראה לדעתי דסוגיא זו יתפרש ברווחא, דהנה בהא דדריש ר' אליעזר מועד צאתך ממצרים אתה שורף, דקדק רש"י, דהא אין שורפין את הקרשים ביו"ט, וכתב לפרש ראיתי לאשמעינן רהניע כבר זמן שריפתו אלא שאין שורפין קרשים ביום טוב, וגם זה הוא דוחק. והטורי אבן כתב בזה כונה נפלאה, והוא דהנה רש"י בשבת (דף קל"ב) ביאר, בהא דאין שורפין את הקרשים ביו"ט, ולכך אין שורפין משום דאמר קרא עולת שבת בשבתו ולא עולת חול ביו"ט, והנה נדרים ונדרבות אין קריבין ביו"ט, לכך הוה עולת חול, ולפי"ז חירש הטורי אבן, רפסח ששחטו בשבת כיון דרחי שבת שוב הוה עולת שבת וקריבה ביו"ט, ולכך שורפין את הנותר מן הפסח ביום טוב, ומועד צאתך ממצרים אתה שורף, להכי הוא ראתי, ולפי"ז זהו פלוגתת ר"א ור"י.

ומעתה אני אומר, דרבי עקיבא בע"כ לית לי' דר"א רמועד צאתך ממצרים אתה שורף להכי הוא ראתי, דהרי ר"ע אמר אי לאו הזה הוי אמינא מה בוקר בוקר שני רפסח נאכל לשני לילות ויום אחר, ואי נימא רפסח נאכל לשני לילות ויום אחר, ואי היכא משכחת לה דישרפו את הקרשים ביו"ט, ממנ"פ, אי איקלע שבת ערב פסח, הרי אז בוקר שני הוא חול גמור, ואי איקלע שבת בהך בוקר שני, ואתי קרא רמועד צאתך ממצרים שורפין בשבת, הרי אז לא רחתה שחיטה את השבת, ושוב הוי עולת חול ביו"ט ואינו דוחה יו"ט, ומוכרח מהך רמועד צאתך ממצרים אתה שורף, רבוקר הוא בוקר ראשון, וכיון דר"ע אומר דאי לאו הזה הוי אמינא מה בוקר בוקר שני, מוכרח דבע"כ לית לי' דר"ע דר' אליעזר. (ועיין שבת קי"ד).

(2) צ"ע, דקאי הכא לרבי עקיבא, ודרי מבואר בגמ' שבת דף פ"ו ע"א דרבי עקיבא סבר כר' יוסי שכני ישראל יצאו ממצרים כח' בשבת. (וע"ע בדרשות חתם סופר ח"ב דף רכ"ח סור ג').

בדין הקטנת פתיל הגע"ז ביו"ט, והמסתעף

אברהם חיים שפיצער

רב דקהל אור חיים, מח"ס חיי אברהם

ברוקלין, ניו יארק

שאלה: לבאר דין כיבוי לצורך אוכל נפש ביום טוב, ודין הקטנת פתילת הגע"ז כדי שלא ישרף האוכל שעל הגע"ז, ודינים המסתעפים מזה. והשאלה בכללה תתחלק לכמה חלקים.

(א) ביאור דין כיבוי לצורך אוכל נפש ביום טוב.

(ב) אם כיבוי לצורך אוכל נפש נקראת מלאכת אוכל נפש או מכשירי אוכל נפש, ומעם הצדדים בזה.

(ג) כשיש לו פתילה אחרת להדליק, אם נשתנה הדין על ידי זה.

(ד) אם יש עליו חיוב להזמין מערב יום טוב פתילה אחרת קטנה כדי שלא יצטרך להקטין הפתילה ביום טוב.

(ה) אם יש לצדד להקל במלאכת הכיבוי מכת הפסד ממון, או משום חוס שנתהוה על ידי הדלקת פתילה שני'.

תשובה: האמת אני, שבקושי אני נכנס לדון בדין זה, שישנם בו מיימינים ומשמאילים, וכל אחד יש לו על מה לסמוך. אולם לאחרונה נתרבו מאוד השואלים בזה, וכמעט נתהוה הדבר להיתר גמור עד שדברי המחמירים נראו בעיני ההמון כחומרא בלי טעם, ועל ידי זה יתהוו עוד קולות אחרות בענין זה, ולאשר לפיענ"ד כמעט ברור שהדבר נוטה לחומרא מעיקר הדין, על כן אמרתי לברד הדבר לפיענ"ד מעיקר הדין מש"ס ופוסקים ורבתינו האחרונים, ואבא על סדר הדברים.

ביאור דין כיבוי לצורך אוכל נפש ביום טוב, ומקורה: (א) בשני מקומות בש"ס מצינו שהותרה כיבוי לצורך אוכל נפש. בשבת קל"ד ע"א אמרו: אין ממתקין את החרדל בנחלת [ופירש"י שם בר"ה אין ממתקין: כדרך שרגילין לכבות לתוכו את הנחלת או אבן ניסקת] והתניא ממתקין אותה בנחלת, לא קשיא כאן בנחלת של עץ, כאן בנחלת של מתכת (רש"י ד"ה בנחלת של עץ: אסור, דשייך כי' כיבוי לפי שעושה פחם). אמר לי' אבוי לרב יוסף, ומאי שנא מבישרא אגומרא, (פירש"י, שצולין ביום טוב אע"ג דמכבה) אמר לי', התם לא אפשר, הכא אפשר (פירש"י, לא אפשר לצלותו מאתמול, דביומא שביחא טפי, אבל חרדל, אפשר מאתמול) עד כאן דברי הש"ס שם. ובש"ס ביצה כ"ב ע"ב, כ"ג ע"א אמרו שם, שרבא התיר להניח בשמים על גבי גחלים כדי לעשן בריח הבשמים, שיש שם פלוגתא בזה אם מותר, ורבא התירו, מירי דהוה אבישרא אגומרא, וכן התיר שם רב אשי מהאי טעמא, ופירש"י שם בר"ה רבא אמר על גבי נחלת נמי מותר: כשמואל, דאוכל נפש הוא עישון פירות זה, ושוה לכל נפש, ואי משום כיבוי והבערה ואולודי ריחא, מירי דהוה אבישרא אגומרא דאיכא כל הני ושרי, עכ"ל. נתבאר לכאורה מב' מקומות הללו שמותר לכבות אש לצורך אוכל נפש מירי דהוי אבישרא אגומרא. אלא שיש כאן מחלוקת עצומה בין גדולי

עולם, שהרי"ף אינו גורם כאן כגירסא שלנו, רבישרא אנומרא מותר משום שלא אפשר, שאז ה' מבורר שבבישרא אנומרא יש בו משום כיבוי ואעפ"כ מותר לכבות לצורך אוכל נפש במקום שאי אפשר בענין אחר. וגירסת הרי"ף בביצה כ"ג שם: א"ל אבוי לרב יוסף מ"ש מבישרא אנומרא, א"ל, התם ליכא כיבוי, הכא איכא כיבוי, וע' בר"ן שם ששיטת הרי"ף היא, שבכלל לא שייך כיבוי בבישרא אנומרא, ואם כן לא מצינו כלל שיהי' היתר לכבות אש לצורך אוכל נפש ביום טוב. וכן הוא שיטת הרמב"ם, כמו שביאר דבר זה בארוכה רבינו בעל פרי מגדים בראש יוסף במס' ביצה ברף כ"ב ע"א ר"ה אמר לי', ובר"ה הא, ושם ע"ב ר"ה גמרא, וברף כ"ג ע"א בר"ה ומירי דהוה אבישרא אנומרא, וכפל ושילש בדבר שאין כאן שום ספק שלשיטת הרמב"ם אין כאן שום היתר לכבות לצורך אוכל נפש. וכן היא גירסת הרא"ש בביצה פ"ב סי' כ"ג. ואם כן, מאחר דג' אבות העולם גורסים כן ורי"ף ורמב"ם פסקו בהדיא כן, א"כ אין היתר הכיבוי לצורך אוכל נפש פשוט כלל, וכבר רמז על מחלוקה זו במג"א סי' תק"ז סק"ט ובביאור הגר"א שם, ובסמוך יתבאר בס"ד למה יש לנו נפקא מינה בזה, כיון שהמחבר לכאורה פסק בסימן תק"ז דבישרא אנומרא שפיר יש כיבוי.

ב) ובטעם הרבר שלא הותרה כיבוי כמו שאר מלאכות שהותרו לצורך אוכל נפש, כתבו הראשונים, מפני שאינו עושה שום פעולה בעצם המאכל, שעל ידי זה תקרא המלאכה מלאכת אוכל נפש, כי אם באש הנצרך לבשל או לאפות, ואין זה נקרא צורך אוכל נפש, מכיון שאינו מתקן האוכל עצמו, כמו שביאר זה במתק לשונו רבינו בעל פרי מגדים נ"ע במקומות שציינתי למעלה, לך נא ראה. וע' ג"כ בספר החינוך מצוה רצ"ח שביאר חילוק זה בין כיבוי לשאר מלאכות, ובמאירי שם ביצה כ"ב ע"א, כ"ג ע"א, בכית הבחירה, ובחידושו שם, ועצם סברא זו הלא היא כתובה בלשון זה או אחר בכל ספרי הראשונים, הרשב"א והרמב"ן ושיטה מקובצת. אולם אפי' לדברי המתירין כיבוי ממש לצורך אוכל נפש, אין היתר הכיבוי כמו היתר שאר המלאכות, שהרי כל הראשונים הסכימו דלא אמרינן סברת מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך במלאכת כיבוי כמו בשאר מלאכות, וכמו שכתב הרשב"א ביצה כ"ב ע"א ר"ה אין לו כלי, ע"ש ובמאירי במקומות שציינתי, ובדברי ראש יוסף שציינתי, וכן מתבאר מדברי התוס' ביצה כ"ג ע"א ר"ה על גבי חרס. ובישרא אנומרא גופא כשהתירו לצורך אוכל נפש לא התירו כי אם בשעת הצלי' ובדרך צלי', לא לפני' ולא לאחר', עיי"ש ברשב"א הרק היטב, ומבואר זה גם כן בדברי המג"א סימן תק"ז סק"ח, וע' ג"כ בדברי רבינו הרב נ"ע בסימן תצ"ה סק"ד בענין איסור מתוך כיבוי, וגם לנקודה זו נשוב בס"ד בהמשך דברינו.

אם כיבוי נקרא אוכל נפש או מכשירי אוכל נפש. (ג) מדברי הראשונים שהבאנו למעלה נתבאר הרק היטב, שכיבוי של בשרא אנומרא, מכיון שנעשה בשעת הצלי' ממש, יש עליו דין מלאכת אוכל נפש, בעוד שכיבוי של הצלת הקדירה, או שאר מיני כיבויים הנצרכים לאוכל נפש, נקראים רק מכשירי אוכל נפש, ומכל שכן כיבויים הנצרכים לצורך הנאות אחרות שבנוף, וע' על זה בתוס' ביצה כ"ב ע"א ר"ה הוה רבי יודא, ובדברי הרשב"א שהבאנו למעלה, ובפרט

בדברי החינוך שצוין למעלה, ואוסף עוד על זה דברי הרמב"ן שהביא הרשב"א שם במס' ביצה כ"ב ע"א ד"ה הא דפשיט, עיי"ש באריכות, שמכל דברי קדשם של הראשונים אלו נתבאר, שבאמת על כל כיבוי באיזה אופן שתהי', הי' שייך יותר לומר שלא הוי כי אם מכשירי אוכל נפש, מכיון שאין הכיבוי עושה שום פעולה בעצם המאכל כי אם מסלק את הקלקול וההפסד, ובפרט לפי מה שמבואר שם מדברי המאירי שעיקר הכיבוי שבבישול אנומרא הוי מקלקל, כנגד רצונו של אדם הצולה את הבשר, שרצונו אדרבא בנחלים לוחשות, עיי"ש היטב בדברי קדשו, ועל כיבוי הנעשה בשעת אפי' ובישול, כתבו הראשונים שנתנו עליו דין אוכל נפש, ולא דין מכשירין, אבל שאר כיבויים פשיטא להם שאין עליהם כי אם דין מכשירי אוכל נפש ולא דין אוכל נפש ממש, וע' בדברי מרן ח"ס נ"ע בחאו"ח סי' קמ"ה ד"ה אלא דלפי"ז, ובסימן קמ"ז.

אם אפשר לו להדליק פתילה אחרת של גע"ז בלהב קטן, אם מותר לו להקטין או לכבות פתילה זו: (ד) והנה, לפי האמור למעלה, שכיבוי שלא נעשה על ידי גוף המאכל, ובשעת הצלי' והבישול, לא נקרא כי אם מכשירי אוכל נפש ולא מלאכת אוכל נפש, א"כ פשוט מאוד שאם אפשר לו להבעיר אש אחר יותר קטן, שלא הותרה לו הכיבוי כלל, שהרי הלכה רווחת היא בישראל, שמכשירין שאפשר לעשותן מערב יום טוב אינן דוחין יום טוב, ומבואר כן להלכה בסימן תצ"ה סעיף א', וכל זה אפי' אם יפסיד מאכלו ויצטרך להתענות על ידי זה, כמבואר בהדיא בדברי רבינו הרב נ"ע בשו"ע שלו שם סעיף ד' וא"כ מכל שכן כאן שיש לו עצה פשוטה לעשות אש יותר קטן מזה, ולבשל עליו ולא להפסיד סעודתו, פשיטא שאין אנו מתירין לו לכבות לצורך אוכל נפש שלכל היותר לא יהי' על כיבוי זה כי אם דין מכשירי אוכל נפש. וזהו טעמו של רבינו הרא"ש שפסק בפשיטות בפ"ג דביצה סימן י"ט, שאפילו אם יתעשן או ישרף הקדירה אסור לו לכבות האש אם רק אפשר לו לתתו על אש אחר, עיי"ש, כי אם אי אפשר לו לתתו על אש אחר אז יש עליו דין אוכל נפש, כלומר, אז יש על הכיבוי דין מלאכת אוכל נפש, מכיון שאי אפשר לו לאכול בלעדי כיבוי זה, אבל אם אפשר לו לתתו על אש אחר, אז לא הוי רק מכשירי אוכל נפש, ומכשירי אוכל נפש לא הותרה במלאכת כיבוי, כמו"ש שם הרא"ש בתחלת דבריו ובסוף דבריו, וכן פי' דברי הרא"ש בדברי רבינו הרב נ"ע בקונטרס אחרון שם תצ"ה סעיף קטן ד', ואין כאן צל של ספק שזהו שיטת רבינו הרא"ש, ועוד יתבאר זה להלן, בס"ד.

כשאפשר לו להכין פתילה אחרת יותר קטנה מערב יום טוב, אם יש היתר לכבות לצורך אוכל נפש. (ה) והנה, לכל זה היינו צריכים אם לא הי' כאן אפשרות להכין מעיו"ט פתילה גדולה וקטנה, אז היינו צריכים לדון אם יש כאן היתר להקטין או לכבות. אבל כיון שהוכחנו שאין על כיבוי זה כי אם דין של מכשירי אוכל נפש, ובמכשירי אוכל נפש הלא קיי"ל שכשאפשר לעשותן מערב יו"ט אינן דוחין יום טוב, א"כ פשיטא שיש כאן חיוב להכין פתילה קטנה מקודם יום טוב, שהרי מעשים בכל יום שצריכים להקטין את הפתילה באמצע הבישול לפתילה יותר קטנה, וכן מעשים בכל יום, כשמבשלים מאכלים הרבה ביחד, שמדליקים פתילות שונות גדולות וקטנות כפי איכות המאכלים וצרכם, וא"כ פשוט מאוד

שאי אפשר לומר שהוא מלתא דלא שכיחא שאין הכרח לחשוב על זה מערב יום טוב, ובוראי שכיחא ושכיחא הוא, והוי בגדר מכשירים שאפשר לעשותם מעיו"ט שאינם דוחים יום טוב, ויש חיוב להכין מערב יו"ט פתילה גדולה וקטנה כדי שלא יהי' צורך להקטין ולכבות את האש, שלא יהי' מותר כשאר מכשירי או"נ שלא הותרו אם אפשר לעשותן מערב יו"ט, ודבר הנעשה ממש בכל פעם שמבשלים, אי אפשר לומר שאין לחשוב עליו מבעוד יום. ועיין מגן אברהם תק"ז סק"א, כתב בהדיא על מה שכתב המרדכי שמותר להפיג את התנור, רהוי מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותן מערב יום טוב, כ' על זה במג"א: פירוש, שלא ידע מאתמול שיוסק כל כך, שיצטרך להפיגה בצונן, עכ"ל, הרי פשוט ומבואר, שכשיורע מאתמול שיצטרך לכיבוי, לא הותר הכיבוי ביום טוב.

אם יש צד להתיר הכיבוי או להקטין, מפני הפסד ממון שיש בעשיית פתילה שני', או בחום שנעשה בכית: ו) הרברים מבוארים בש"ס ביצה שם שאסור לכבות דליקה אפילו אם יתעשן הבית וישרף ח"ו, ויפסיד ממון, ולכל היותר דנו הראשונים שם כשיפסיד ביתו ולא יהי' באפשרותו לדור שם ביום טוב, אם יש היתר לכבותו לצורך יום טוב, כמו שכתב הרשב"א שם בהדיא באריכות, וע' רש"י שם ביצה כ"ב ע"א ר"ה איתבי', שמשם רקדקו הראשונים שרעת רש"י שגם רבי יודא שמתיר שם לכבות, לא התיר כי אם כשישאר בלא בית ביום טוב וימנע על ידי זה משמחת יום טוב להיותו בזרם ומטר כמו"ש רש"י שם, ואף בזה אסרו רבנן דפליגי עלי', אבל משום הפסד ממון סתם לא שרי להו, וכן נפסק בהדיא בסימן תקי"ד סעיף א', שלא הותר כלל משום הפסד ממון כשאין שם סכנת נפשות ח"ו, ואפילו הרמ"א שמתיר שם משום צורך אוכל נפש לכבות, כתב בהדיא שלא התירו משום הפסד ממון, אפילו בשריפת ביתו וכליו ח"ו, וא"כ פשיטא שאין לרזן כלל משום הפסד קטן שיש בהרלקת פתילה אחרת, או משום אי נעימות וסבל שיוגדם על ידי רליקת פתילה שני'. ואם כי הרברים פשוטים מאוד, לא מנעתי לכתבם משום הבהרת הענין, שיתבררו הרברים היטב.

ז) ואחר כל הנ"ל נראה לבאר דעת רבותינו בעלי השו"ע בכל זה. זה לשון המחבר סימן תקי"ז סעיף ב': אבל תנורים שלנו, כיון שאי אפשר לאפות בהם בלא גריפה, מותר לגרפו מהאפר והגחלים, ואעפ"י שהוא מכבה, אי אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, שהרי זה כמניח בשר על גבי גחלים, וכן נהגו, עכ"ל"ק של המחבר שם. הרי שמובר המחבר שהיתר בישראל אנומרא הוי כיבוי ממש, שהרי משם למד לכבות לצורך, וכבר העיר הגר"א כאן מדברי הרי"ף שאינו סובר כן, כמו"ש למעלה באות א', וכן העיר בזה המג"א כאן סק"ט. שוב כתב המחבר עוד הפעם כאן בסעיף ד': ואם הוסקו יותר מדאי והוצרכו להפיג בצונן כדי לאפות בהם מותר, לפיכך מותר לשרות במים המכבדת שמכבדין בו התנור אעפ"י שמכבה, עכ"ל המחבר. וכתב שם במגן אברהם: שאינו מותר כי אם מה שנצרך ממש כדי לאפות ואינו יכול לאפות בלא זה, אבל לגרפו עוד הפעם ליפותו יותר, זה אסור כיון שאין גרופה זו השני' מסייע לאפי' ממש, ע"ש במג"א ס"ק י"ב.

ח) ובסימן תקי"א סעיף ד' כתב המחבר: אין עושין מוגמר, דהיינו לפזר מיני

בשמים על הנחלים, בין להריח בין לגמר את הבית, אבל אם עושה כרי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה, מותר, אפילו אם מפזרן על גבי נחלת של עץ, עכ"ל, והוא שיטת רבא ורב אשי שם בכיצה כ"ג, שלמרו היתר זה מדין בישראל אגומרא, וכן העתיקו כל הראשונים טעם זה, הרי"ף והרא"ש שם במסכת ביצה. ויש לתמוה כאן מאור, שהרי המחבר בעצמו פוסק לקמן בסימן תקי"ד סעיף א', וז"ל: אסור לכבות דליקה ביום טוב, ואפילו אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות, ואין מכבין הבקעת אפילו כרי שלא יתעשן הבית או הקרירה, או כרי לשמש משתו עכ"ל המחבר. ומשמע שאוסר בכל הנ"ל אפילו אין לו דרך אחר להציל קרירתו בלא כיבוי, שהרי על דברי המחבר הללו כתב הרמ"א שם תיכף ומיר וזה לשונו: ויש אומרים דוקא אם אפשר להציל הקרירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקרירה בענין אחר, רק שיכבה, מותר לכבות, וכן נ"ל עיקר, עכ"ל הרמ"א, והמה דברי הרא"ש שם סימן י"ט שהעתיקנו למעלה, ומכיון שהמחבר אוסר בכל אופן, הרי שאוסר כיבוי אפילו כשאין לו עצה אחרת, ומפסיד סעודתו, וא"כ למה התיר בסימן תק"ו לגרוף התנור, ולדמותו לבישראל אגומרא, מכיון שאי אפשר לו לאפות בלא זה, ומה בין הכא להתם. ונצמערתי על קושיא זו, עד שמצאתי היום בספר הנפלא מלאכת יום טוב מהגאון המופלא רבי משה סאקאלאווסקי ז"ל בעל אמרי משה, שעמד בזה שם בסימן ק"ג, ושמחתי מאוד, כי הגאון ז"ל העמיק והרחיב ממש בכל פרט הנוגע לענינים אלו, עיי"ש. אולם עוד יותר נפלאתי הפלא ופלא בשיטת המחבר, שהרי בבית יוסף שם כשהכריע בענין זה לחומרא נגד שיטת הרא"ש, כתב טעם לאסור הכיבוי בכל אופן, מפני שהרי"ף והרמב"ם מחמירים בענין זה כוונתייהו נקטינן עיי"ש בבית יוסף בסוף ד"ה אסור לכבות, והוא תמות, מה ענין הרי"ף והרמב"ם לכאן, הלא הרי"ף והרמב"ם אינם מתירים כלל שום ענין של כיבוי לצורך אוכל נפש, שלשיפתם גם בבישראל אגומרא אין כאן כיבוי, ואין ללמוד משם שום היתר, כמו שנתבאר כל זה למעלה באות א' [וכן מצאתי להגאון מרן הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה פרשת בשלח שאילתא ב' שכתב בפשיטות שלשיטת הרי"ף והרמב"ם אין כאן שום היתר לכיבוי לצורך אוכל נפש מכיון שלא מצינו לדבריהם דאי' מבישראל אגומרא, עיי"ש] אבל המחבר הלא פסק למעלה בסימן תק"ז להתיר גריפת התנור לצורך אפי', ולמד ההיתר מבישראל אגומרא, וא"כ הרי הוא חולק על שיטת הרי"ף והרמב"ם, ולמה הכריע כאן כדבריהם ולא התיר הכיבוי לצורך אוכל נפש, כמו שהתיר הרא"ש. ולא ראיתי להגאון רבי משה ז"ל שעמד על זה, שם במלאכת יום טוב.

(ט) לכן נלענ"ד פשוט בדעת המחבר, שהוא ז"ל סובר שיש כאן חילוק גדול בין גריפת התנור לכיבוי האש לצורך הקרירה, כי לכבות האש אסור, מפני שהוא רק מסלק את ההפסד ואין הכיבוי מסייע כלל להכשר המאכל, רק שעל ידי הכיבוי לא יתקלקל המאכל, ואין זה דומה כלל לאוכל נפש כי אם לכל היותר למכשירי אוכל נפש שלא הותרו לכיבוי כמו שכתבנו כבר למעלה כמה פעמים בשם הראשונים, ולכן אסר המחבר כיבוי זה בכל אופן אפילו אי אפשר לו בענין אחר, אבל כאן בתנור, כשהתנור מלא אפר ונחלים, הרי זה פגם בעצם התנור שאי

אפשר לו לאפות בתנור זה, ואם יסלק האפר והנחלים יוכשר תנור זה עצמו לאפות בו, ויעשה הוא בעצמו מלאכת האוכל נפש, ומכיון שהתיקון הוא בגוף התנור, והתנור המתוקן על ידי הגריפה והכיבוי יעשה פעולת האפי', שוב שפיר סובר המחבר שזה מלאכת אוכל נפש ולא רק מכשיריו, וזה הותר אפילו במלאכת כיבוי, וכמו שפורש שנשבר ביום טוב עצמו שמותר לתקנו, שהרי בעל כרחו גם כאן מיירי שנפל האפר והפיח והאכנים ביום טוב גופי', או מעיו"ט ולא ידע ממנו, שאם ידע אסור לתקנו, כמבואר שם במג"א סק"ז, ולכן אין זה רק מניעת התפסד והקלקול שאסר המחבר בסימן תקי"ד, כי אם תיקון בגוף האפי', ואף שגם כאן אפשר עדיין עוד לחלק בין בישראל אגומרא לכאן, שהרי שם הוא עושה הכיבוי בשעת האפי' ממש והנחלים שנכבו עכשיו יוכערו עוד הפעם, מכל מקום הניח להם המחבר מנהגם, כמו שכתב שם בסוף דבריו שכן נהגו, עיי"ש. משא"כ בסימן תקי"ד כשמסלק האש ולא יבשל עוד כלל במקום הזה, אין זה דומה כלל למלאכת אוכל נפש, ולא לבישראל אגומרא ולכן החמיר שם המחבר, והוא חילוק פשוט, ישר ונכון, ובפרט מי שמעיין בדבריו רבינו הרב נ"ע בקונטרס אחרון בסימן תצ"ה שציינתי למעלה.

(י) והאמת אגיד, שמדברי רבינו בעל מגן אברהם משמע לי, שהוא נוטה להחמיר מאוד בענין זה של כיבוי לצורך אוכל נפש שהרי שם בסימן תקי"ז סק"ח העתיק להחמיר כדעת הרמ"א שאינו מותר הכיבוי דוקא בשעה שהוא מתקן בזה את האוכל ולא לפניו או לאחריו עיי"ש, וגם בס"ק י"ב שם צמצם מאוד את ההיתר של גריפת התנור לצורך אפי', ע"ש מה שחולק על הכית יוסף בזה, אולם יותר מבואר כל זה בהריא בדבריו מגן אברהם סימן תקי"ז סק"ו, שעל מה שכתב שם המחבר בסעיף ג' שאין ממתקין את החרדל בנחלת של עץ, רהוי כיבוי, כתב שם המג"א וז"ל: רהוי כיבוי, ואין זה צורך אוכל נפש ממש, ובגמרא פריך מ"ש מבשרא אגומרא שמותר אע"ג שאפשר לצלות בשפור, ומשנה התם ליכא כיבוי, שסופו מבקיע, והבערה נמי ליכא, שמיידי שצולה במרורה שעושה לצורך בישול, ולכן שרי, זהו שיטת הרי"ף, הרא"ש, והרמב"ן, עכ"ל המגן אברהם שם, והוא לכאורה לפלא לכל מעיין, איך העתיק זה המגן אברהם על דברי המחבר, והרי המחבר בסימן תקי"ז כתב בהריא ללמוד דין היתר כיבוי לצורך אוכל נפש מדין בישראל אגומרא, הרי שרעתו ששפיר יש ללמוד היתר כיבוי משם, שלא כדברי הרי"ף וגירסתו, כמו שנתבאר כל זה למעלה, והמג"א בעצמו ובכבודו כתב כן בהריא בסימן תקי"ז סק"ט כמו"ש דבריו למעלה, ולכן פשוט שדעת המגן אברהם בדעת המחבר לומר, שלא מסתבר כלל שיחלוק המחבר על דברי הרי"ף הרא"ש והרמב"ם שדרכו הטוב של המחבר להיות נמשך אחריהם תמיד, ועיקר היתרו של המחבר להתיר בגריפת התנור בנוי על החילוק שכתבנו למעלה, ומכיון שהגריפה נקראת מלאכת אוכל נפש, שוב שפיר יש לומר שאין חילוק בין גריפת התנור והבערה לצורך אוכל נפש, כמו"ש המחבר, ומה שכתב שם המחבר רהוי כבישראל אגומרא, זה כתב רק לרווחא רמלתא לקיים המנהג, כמו"ש למעלה, ולבי אומר לי שזה אמת ויציב בשיטת מג"א, כמו שיראה המעיין הישר, וגם מסוף דבריו מג"א שם משמע בהריא כן, אלא שאין רצוני להאריך עוד בזה, כי די בזה להראות שאין

רין זה של היתר מכח בישראל אנומרא מוכרח כלל, ובפרט להרחיב היתר זה ולהוסיף עליו.

(א) וע' ברברי רבינו הרב נ"ע בסימן תק"ז סעיף י"ב שלא העתיק כלל ענין זה של בישראל אנומרא, להתיר גריפת התנור, כי אם סברת המחבר הראשונה, שאין לחלק בין מלאכת הבערה למלאכת כיבוי כל זמן שאפשר לתת על הכיבוי רין של מלאכת אוכל נפש ממש, ע"ש היטב, וברור שגם רעת רה"ר נ"ע שלא כתב המחבר כאן ענין זה של בישראל אנומרא כי אם לרווחא דמלתא, וע' להלן ברברי הרב סעיף י"ב, י"ג, י"ד, שאין כאן שוב היתר של כיבוי לצורך אוכל נפש אפילו אם יודע שעל ידי כיבוי זה יוכל להשתמש עוד הפעם ביום טוב לצורך אוכל נפש ברבר שכבה, אעפ"כ אסור ע"ש, וע' ג"כ במשנה ברורה כאן סימן תק"ז ס"ק כ"ב-ל"א, ובשער הציון שם, ובפרט בשער הציון ס"ק ל"ו, ל"ז, מ', מ"א, מ"ר, ויתבארו שם בעזה"ת כל דברינו שכתבנו למעלה, ועור נתבאר שם הרק היטב פעמיים ושלש, שאפילו במקום שהותר כיבוי לכולי עלמא, לא הותר כי אם להציל מרליקה והפסד ממש או כשאי אפשר לו כלל לאפות או לבשל בלא הכיבוי, אבל כשרעתו רק להצילו שלא יתחרך קצת, ובפרט אם רק דעתו ליפותו, בזה לא הותר כיבוי בשום אופן לכל הפוסקים עיי"ש.

(ב) והנני חוזר עכשיו לדברי רמ"א תקי"ד סעיף א' שהעתיקנו למעלה, והרמ"א התיר שם לכבות אם אי אפשר לו כלל להציל או לבשל הקרירה בענין אחר, וכתב שם במגן אברהם סעיף קטן ב': אם אפשר, כגון שיכול לעשות אש במקום אחר, עכ"ל והוא פשוט ומבואר, שיש עליו חיוב לעשות אש במקום אחר אם אפשר לו, ואז אסור לו לכבות אש זה, וכן העתיק לשון זה במשנה ברורה סק"ו, והוא מוכרח גם ממה שכתב רבינו הרב נ"ע שאם ישרפו כל כליו (ח"ו), אם לא יכבה האש, אעפ"כ אסור לו לכבות אם רק אפשר לו לילך ולשאול כלים אחרים משכניו, אף שאין לו עכשיו כלי אחר, ע"ש בסעיף ב', וגם זה העתיק במשנה ברורה שם סקי"א ובשער הציון שם אות י"ד, ובאמת משמע משטחיות דברי הרמ"א שאם אפשר לו ליקח תבשילו ולבשלו במקום אחר אצל אחרים, אז גם כן מחויב לעשות כן ולא לכבות אש זה שמכלה כליו ותבשילו, וזה פי' דברי רמ"א במ"ש — או לבשל הקרירה בענין אחר — פי' לבשל הקרירה במקום אחר, וכמו שיש עליו חיוב לשאול כלים כן יש עליו חיוב לבשל תבשילו במקום אחר והוא הפירוש הפשוט בדברי הרמ"א, וא"כ פשוט שאם אפשר לו לעשות אש אחר בכאן שמחויב לעשות כן, ובוראי הוא יותר דבר קל מלהטריחו לשאול כלים אצל אחר ולבשל אצל אחר. ורבינו בעל פרי מגדים באשל אברהם כאן בסק"ב העתיק דינו של מג"א בלשון זה: אם אפשר, ע' מגן אברהם, דאפשר לתקן אש במקום אחר, ולבשל שם הקרירה, עד כאן לשון קרשו של הפרי מגדים, ונלאיתי להעתיק עוד לשון כל רבותינו האחרונים שקיימו וקיבלו דברי מגן אברהם, ומעולם לא עלה על רעת שום אחד מהפוסקים לפרש, דמיירי דוקא שיש לו אש עכשיו במקום אחר, ומעביר הקרירה מכאן על אותו האש, והוא מוכרע ממקומו, שאם כוונת הרמ"א על זה, אם כן אין שום צורך להשמיענו זאת, וכי ס"ר שאין עליו חיוב להעביר הקרירה על אש אחר שדולק עכשיו, ואיזה הו"א הי'

כאן שאינו מחוייב לעשות כן, ושיהא מותר לו לכבות אש זה, כשיש לו מוכן אש במקום אחר, אלא וראי מוכרח מכל זה לפרש כרברי רבינו בעל מנן אברהם, שמחוייב להבעיר אש יותר קטן במקום אחר, אם רק אפשר לו.

(יג) הארכתני בזה קצת בהעתקת דברי האחרונים, ובהעמדת דברי מגן אברהם, מפני שראיתי באגרות משה חלק אורח חיים חלק ר' סימן ק"ג, שתמה מאוד על דברי מגן אברהם ודחאו מהלכה, בלי שום דא"י ברורה, ונתאמץ שם לפרש שכוונת הרמ"א לומר שמחוייב הוא להעביר הקדירה על אש אחר שדולק לו עכשיו, ושכן הוא כוונת הרא"ש, ושאין עליו חיוב להבעיר אש אחר כדי להציל קדירתו, ואם אין לו עכשיו אש דולק אז מותר לו לכבות הדליקה, ומכאן זה התייר להקטין את פתילת הנע"ז, ואין חיוב עליו להדליק פתילה אחרת, ולא השריח הגאון ז"ל עצמו כלל לעיין בדברי רבותינו הפרי מגדים ורבינו הרב נ"ע והמשנה בדורה במקום שם, אלא עשאו לדברי מגן אברהם כתמות, ולבסוף פ"י בו פ"י זר ותמות שאין לו שום רמז ממש בדברי מגן אברהם עיי"ש שאין שום צורך לסתור פירושו בדברי מג"א כי אי אפשר כלל להעמידם בדבריו. והנה, לולי חרדת כבוד תורתו של הגאון ז"ל עלי, אז הייתי מאריך להראות סתירת דבריו, אבל אתאפק מזה, ואומר רק שלפי מה שכתבנו למעלה בכידור דברי הפוסקים, והראנו לדעת שעצם דין היתר כיבוי בבשרא אגומרא, אינו מוכרח כלל, ושייך לומר שרוב רבותינו הראשונים מפרשים שאין שום ענין של כיבוי בבשרא אגומרא, ואפילו המתירים לא התירו כי אם כשממש אי אפשר בענין אחר, לפי כל זה דברי רבותינו האחרונים חיים וקיימים, ובפרט דברי גרול הפוסקים רבינו בעל מג"א נ"ע, וחלילה לומר שדבריהם תמוהים.

(יד) אבל אחת מצאתי לחובה להזכיר, שהגאון ז"ל שם תקשה קושיא אחת ועל אותה קושיא בנה יסוד דבריו, שהוקשה לו, שמכיון שהוא פשוט וברור שמלאכת הבערה יותר חמורה ממלאכת כיבוי, ולרוב פוסקים שפוסקים כרבי שמעון במשאצ"ג, הוי כיבוי רק איסור רבנן, ואפילו לדברי הרמב"ם שפוסק כרבי יורא, על כל פנים לצורך אוכל נפש בודאי יורה הרמב"ם שיותר נכון לכבות מלהבעיר, א"כ כשיש לפנינו דרך להבעיר אש אחר, או לכבות אש זה או להקטינו, אז איך אפשר לומר שנצוה לו להבעיר אש במקום אחר כדי שלא יצטרך לכבות כאן, ומכאן קושיא זו העלה דבריו שם, עיי"ש היטב בדבריו, ובמחילת כבוד תורתו הגדולה והרחבה, אין מקום כלל לקושיא, ומי לא יורה לזה, שבעצם, מלאכת הבערה חמורה יותר ממלאכת כיבוי, אבל אין זה נוגע לכאן, כי כאן לצורך אוכל נפש קיימין, ובאוכל נפש מלאכת הבערה חותרה, ואדרבה דוקא לשיטת הרמב"ם, חותרה עור יותר ממלאכות אחרות, שהרי לדעת הרמב"ם בפ"א מה' יום טוב, במלאכת הבערה אמרינן מתוך שהותרה לצורך חותרה שלא לצורך, ולא בשאר מלאכות, כידוע ומפורסם שיטתו זאת, וא"כ מלאכת הבערה חותרה לצורך אוכל נפש, אבל מלאכת כיבוי לא חותרה כלל לצורך אוכל נפש לשיטת רוב הפוסקים, כמושגת"ב בארוכה למעלה, ובפרט לשיטת הרמב"ם, ואפילו לאותן פוסקים שהותרה, היא רק באופן שאי אפשר ממש בענין אחר, ורק בשעת הכיבוי, הכל כפי שנתברר היטב למעלה ממקורן, וא"כ, כשבאה שאלה

לפנינו לענין אוכל נפש ריו"ט אם להבעיר או לכבות, פשיטא שאומרים לו להבעיר ולא לכבות, כי לענין אוכל נפש ריום טוב נזירת הכתוב להתיר בהבערה יותר מכיבוי, ואין זה ענין כלל לאיכות המלאכה אם היא חמורה או לא, וכל זה פשוט ומבורר בתכלית הפשטות, ואם כן קושית הגאון ז"ל לא קשה כלל, והכל על מקומו יבא בשלום. והרבה מאוד יש לי לפלפל בתשובותיו של הגאון ז"ל בחלק או"ח ח"א, שהקיל כמה פעמים בענין הקטנת הגע"ז, ובכל פעם נקט הגאון ז"ל בפשיטות שכיבוי הותרה לצורך או"נ מהאי רבישרא אגומרא, ולא הזכיר כלל בשום פעם שישנם בזה מחלוקות עצומות וכמה חילוקי דינים, אלא שידוע, שעצם דין הגע"ז, קל הוא בעיני הגאון ז"ל, כמבואר בתשובותיו בח"א בסיומן צ"ג ובסיומן קט"ו עיי"ש היטב, שכתב שיש לו בזה קולא גדולה שאינו רוצה להעלות על הכתב, אבל כאמור למעלה, אינני רוצה, מפני הכבוד להאריך בדבריו בזה, וכל מה שכתבתי הוא רק כדי להעמיד דברי רבותינו הקודמים זי"ע, אשר מפיחם אנו חיים, ובפרט כאן, שכל המעיין הישר יראה שדברי קדשם שרירים וקיימים אין בהם שום תימה וקושיא.

סיכום הדברים: (א) עצם דין הכיבוי בכל אופן שהוא לצורך אוכל נפש, אינו פשוט כלל להתירא, ויש צד גדול לומר שרוב הפוסקים הראשונים אינם מתירים הכיבוי כלל לצורך אוכל נפש, מדין התלמוד. (ב) אפילו המתירים לא התירו כי אם בשעת הכיבוי ממש, אם אז מועיל לו לצורך אוכל נפש שלו. (ג) כמעט כל הפוסקים סוברים שלא אמרו בכיבוי היתר של מתוך, ולא היתר של מכשירין. (ד) משורת הדין נראה ברור שאסור להקטין פתילת הגע"ז ביום טוב, מכיון שיכול להדליק פתילה אחרת קטנה מזה, ובפרט, מכיון שיכול מערב יום טוב להזמין פתילה קטנה וגדולה, וידוע לו עוד מאתמול שיצטרך לשתיהן. (ה) אין שום היתר להקטין או לכבות את הגע"ז מצד הפסד ממון או טעמים כיוצא בו.

והנני מסיים מעין הפתיחה, ידעתי היטב מאוד שישנם רבנים גדולים וחשובים המתירין להקטין הגע"ז ביום טוב, והרוצה לסמוך עליהם יבא ויסמוך, אבל מכיון שנשאלתי בזה, כתבתי הנלענ"ד מש"ס ופוסקים, ובפרט כי העולם שומעים להקל ולא להחמיר, וידעתי ברור מכמה מכשולות המתהווים בזה, מכיון שעצם ענין הדלקת וכיבוי הגע"ז נעשה קל בעיניהם, לכן מצאתי חובה לנפשי להעיר ולהאיר עיני ישראל קדושים שיהיו מתונים בדבר, אף שאין דרכינו לגבב חומרות על ראשן של ישראל, אבל כאן, צד האיסור נראה פשוט ומבורר. וידוע, שהגאון מצעהלים זצ"ל שהי' באמת משיידי פוסקי דוד הקדום, וכחא דהתירא עדיף לי, התיר בראשונה, ואח"כ דרש ברכים ואמר בפה מלא שהוא חוזר מהתירו הראשון, והדברים ידועים ומפורסמים, וזכורני כל דבריו שאמד בזה, ואין כאן המקום להאריך בהן, וטובה צפורנן של ראשונים כמלאכים, זי"ע. והנני מקוה עוד בס"ד לחזור על פרק זה ולברר עצם כיבוי הגע"ז, אם דומה הוא לכיבוי אש ממש, או אם יש צד לחלק בזה, כמו שרצו איזה מאחרוני זמנינו להקל בזה, ובאמת, כבר נפתח דבר זה בדברי גדולי הדור מכמה דורות שלפנינו, ויצא הדבר לחומרא, כמו שאברר בעזרי"ת.

ביאור בשו"ת דברי חיים בענין בדיקה וביטול

חיים יעקב מאיר רבין

אבד"ק צעשינוב

כ"ק אא"ז הנה"ק מרן מצאנו זי"ע בשו"ת דברי חיים (ח"א או"ח סי' ח') כתב וז"ל: והנה ראיתי להב"ח (סי' תל"ד) ומביאו הפר"ח ז"ל (סי' תל"א) הקשו על דברי הטור ז"ל שכתב בסי' תמ"ו ראם שכח חמץ ולא בשלו עובר עליו בשוגג, והקשו רא"כ מאי פריך הגמ' (פסחים ו:): וכי משכח לי' ליבטלו, הלא עבר עליו ער עתה ומש"ה אמר ר"י הבודק צריך שיבטל כדי שלא יעבור אף בשוגג. ולפער"נ דלק"מ, והוא בשום לב לתרץ מאי דקשה לי טובא על דברי הרמב"ם ז"ל שכתב בה' ברכות (פי"א הט"ו) דמתחילת הבדיקה הוי גמר הביעור והיינו דכיון דביטל סגי בלב וא"כ אם בודק כדי להשבית א"כ אינו חפץ בחמץ ומהני מדין ביטול, וא"כ קשה לפי"ז למה לי' לר"י כלל לתקן דהבודק צריך שיבטל הא הבדיקה גופא הוא ביטול, ויעוין בכ"מ בפ"ש מחו"מ (ה"ב) כתב להדי' כן, וא"כ קשה למה לי' כלל הביטול, אך די"ל דהביטול הוא מטעם זה, דהנה רש"י כתב דמשכח גלוסקא יפה ורעת' עלי' היינו שחם עלה, והקשו בתוס' רא"כ לא יבטלה נמי, ותירץ הט"ז (סי' תל"ד סק"ג) דלבטל לא אכפת לי' אף שחם עלה כיון דאינו מבערו מן העולם, ולכאורה קשה א"כ הביטול אינו בלב שלם כיון שבאמת חשוב היא אצלו ומאי מהני הביטול הא הביטול הוא שיהי' בעיניו כעפר ובאמת ברעתו חשוב אצלו, אך בנ"ב מבואר דדברים שבלב לאו כלום והואיל דמבטלו בפה סגי, וא"כ לפי"ז לא קשה על הר"מ ז"ל דהביטול דבלב לא יועיל כלל דאתי מחשבה ומוציא מירי מחשבה כיון דניחא לי' עתה ומש"ה צריך דווקא ביטול בפה, אמנם על למפרע סגי באמת בביטול בלב שהי' בשעת הבדיקה ושפיר פריך וכי משכח לי' ליבטלו, והטור ז"ל מיירי בלא בדק כלל, או די"ל עתה אחר תקנות חז"ל שיבטל אם לא ביטל בפירוש, עכ"ל.

(א) הנה מש"כ מרן הדברי חיים דבנב"י מבואר דדברים שבלב לאו כלום, והואיל דמבטלו בפה סגי, כן הוא במהדו"ק או"ח סי' י"ט וז"ל: והנה זה איזה שנים שכתבתי ג"כ תשובה בדבר זה וכו' דכיון שאמר בפה מלא כל חמירא מה לנו לדברים שבלבו ודברים שבלב אינם דברים וכיון שביטלו בפה נתבטל, והלא חמץ בלא"ה אינו ברשותו אלא שעשאו הכתוב כאילו ברשותו ע"כ רברי בתשובה ההוא. ועכשיו אני אומר שכוונת המשאת בנימין על דברי הר"ן שדברים הללו אינם מועילים שהרי אינן לשון הפקר ואם אמר כן על נכסיו לא יצאו מרשותו, וא"כ הדברים שאמר בפה הם רק גילוי דעת מה שבלבו ועיקר הביטול בלב, וא"כ זה שלבו בל עמו אין כאן גילוי דעת רק הדברים שבפה והם אינם דברים. ולפי"ז אם אמר בפירוש ליבטל והוי הפקר כו' כפי קצת נוסחא שמפקירו בפיו הפקר גמור המועיל, אינו לנו עסק בדברים שבלבו והרי הוא הפקר, עכ"ל הנב"י.

וכמסקנת הנב"י כתב בשו"ת רע"א (ח"א סי' כ"ג) וז"ל: למ"ש הר"ן הטעמא דבדיקה לפי שביטול תלוי במחשבתו של בני אדם ואין דעותיהן שוות, ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאו מלבן לגמדי עיי"ש. ולכאורה קשה, הא כיוון ראומר בפיו דמבטלו אף דבלבו אינו כן הוי דברים שבלב, ולא ביטל מחשבתו את רבריו, וצ"ל כיוון דבאמת לשון ביטול לא הוי הפקר ממש רק גילוי דעת למה שבלבו, שאינו חושבו ושנחשב לו כעפרא, וכיון דאנו דנין על מה שבלבו, דהיינו בדרך גילוי מלתא מה שברעתו, ואם ברעתו אינו כן אין הביטול כלום, ואפשר שזהו שמדקדק הר"ן בלשונו הוהב שביטולו זה תלה במחשבתו, והיינו כנ"ל. וא"כ יש לנו טעמא רבא דהפקר עדיף מביטול, דבהפקר בודאי יצא החמץ מרשותו, דלו יהא רחי' בלבו בחיפוף הוי דברים שבלב, עכ"ל רע"א.

וממשמעות דבריהם נראה דכל זה לשיטת הר"ן שהסביר ענין הביטול שהוא גילוי ד' למה שבלבו, וכמש"כ הר"ן וז"ל: „דנהי רמאי דהוי ברשותי ראיניש לא מצי מפקיר לי' כי האי גוונא, חמץ שאני לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו, ומש"ה בגלויי דעתא בעלמא דלא ניהא לי' דליהוי זכותא בגווי' כלל סגי" עכ"ל, אבל לשיטת התוס' דף ד' ע"ב ד"ה מדרורייתא דביטול מהני ככל הפקר והוי ממש כהפקר גמור עיי"ש, (ועיין בבית מאיר סי' תל"א), מועיל הביטול כפה אפילו אינו בלב שלם דרשבלה"ד.

והנה כל המעיין יראה דרברי רבינו הר"ח בנויים על סכרת הנוב"י בתשובה ראשונה ראף לפי שיטת הר"ן אמרינן דרשבלה"ד, ראיין לומר דהר"ח ס"ל כמסקנת הנוב"י דלשיטת הר"ן העיקר תלוי בלב, וכיוונת הר"ח ליישב לפי שיטת התוס' דביטול מטעם הפקר, דהלא הר"ח בא ליישב דברי רש"י, ורש"י ס"ל דביטול מטעם תשביתו דמשוי לי' בלבי' כעפרא בעלמא כמו שביארו האחרונים, והר"ח לקמן בס' י' ביאר רשימת רש"י כהר"ן, וא"כ תלוי כמה שבלבו ולא שייך לומר דרשבלה"ד.

ועוד דמסננון הר"ח משמע שבא ליישב גם דברי הרמב"ם בסברא זו דבביטול דרשבלה"ד, שכתב דלהרמב"ם הביטול שבלב אינו מועיל דאתי מחשבה ומוציא מירי מחשבה, ומש"ה צריך דוקא ביטול בפה, ור"ל דכיון דביטולו בפיו, אז אפילו אי משכח גלוסקא יפה וחם עלה לא איכפת לן מחמת „דרברים שבלב לא הוי דברים", (ומש"ה הקדים הר"ח ליישב דברי רש"י כדי לחוכיח סברא זו), וכבר ביארו האחרונים דמדברי הרמב"ם (פ"ב מהל' חו"מ ה"ב) מכואר דס"ל דביטול מטעם תשביתו וכשיטת רש"י, שכתב וז"ל ומה היא השכחה זו האמורה בתורה היא שביטולו בלבו ויחשוב אותו כעפר וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל עכ"ל, והר"ח לקמן בס' ט' ביאר שיטת הרמב"ם כשיטת הר"ן עיי"ש, וא"כ גם לשיטת הרמב"ם העיקר תלוי כמה שבלבו כנ"ל.

ועכצ"ל דרבינו נקט כדברי הנוב"י בתשובה ראשונה דאף לשיטת הר"ן אמרינן דרברים שבלב אינן דברים, והדבר צריך תלמוד, דלפום דיהטא נראה

סברת הנוב"י והגרע"א כסברא חזקה דלהר"ן עיקר הביטול לגלות מה שבלבו, וכיון שלבו כל עמו אינו מועיל כלום.

(ב) ונראה, (דלפי המתבאר מהאחרונים) יש לפרש גדר הביטול לפי שיטת הר"ן בב' אופנים, (א) דכיון שחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו, ומש"ה היכא שמגלה דעתו דלא ניחא ל' דליהוי זכותא בנוי' אז לא עשאו הכתוב ברשותו, נמצא דאין הביטול חלות שהאדם פועל ככל הפקר וקנין, רק דחלות ההפקר בא ע"י דין איסור^נ, ולגבי מי שבטל בלבו לא עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו, ולפי דרך זה מוכן דא"א לומר שיועיל הביטול בפה ואפילו אם אינו בלב שלם מטעם דרבירים שבלב לא הוי דברים, דכל זה שייך בדבר שחל ע"י דיבור או מעשה רק דאיכא תנאי דבעינן גמירת דעת, אבל בביטול שהאדם אינו פועל בדיבור שום חלות, ורק דיבורו מגלה לנו מה שבלבו, וכל עיקרו אינו אלא מה שבלבו אינו מחשיב החמץ ואז לא עשאו הכתוב ברשותו, שוב לא מהני מירי מה שאומר, דרק מצב הלב גורם לדין זה, (עיי' בברכת אברהם בריש מס' פסחים) וכן הבינו הנוב"י למסקנתו והגרע"א ז"ל.

באופן ב' יש לבאר דברי הר"ן, דאין כוונת הר"ן דהגילוי דעת מועיל שלא יעשנה הכתוב מלכתחלה ברשותו, אלא דהגילוי דעת מועיל להפקיע הא דעשאו הכתוב ברשותו, דהכתוב עשאו ברשותו גם כשמגלה דעתו דלא ניחא ל' אלא דהך גילוי' דמפקיע הא דנעשה ברשותו, דהר"ן מפרש דהא דעשאו הכתוב ברשותו לעבור עליו בב"י הוא דהתורה נתנה לו זכות בהחמץ דיהא נחשב שלו לענין ב"י (דאין זה רק דין חיוב דעובר אף שאינו שלו, אלא דלענין ב"י נתנה לו התורה זכות ממון בהחמץ דנחשב שלו, ועיי' בשפ"א פסחים דף ו' דמפרש כן בהא דעשאו הכתוב ברשותו, וכ"מ במקו"ח סי' ת"מ סק"ה עיי"ש), והגילוי' דמועיל להפקיע דהך זכות שנתנה לו התורה, וממילא אינו עובר דלא הוה תו שלו, וזהו דכתב הר"ן דביטול מדין הפקר נגעו בה, היינו דענין הביטול הוא גדר של הפקר דמפקיר הך זכות דעשאו הכתוב ברשותו, אלא דהיכא דהדבר הוא לגמרי ברשותו דיש לו בו דין ממון גמור, אז צריך הפקר גמור להוציאו מרשותו, ולא מהני בזה הפקר בלב וכו', ולגבי חמץ דבאמת אינו ברשותו ורק דהתורה נתנה לו קצת זכות בו לענין שיעבור בב"י, לזה מהני גילוי' דלחוד, דלהפקיע הך קצת זכות סני בהפקר קלוש, וא"צ בזה הפקר גמור, (עיי' בקו' רשימות שיעורים עמ"ס פסחים). וכביאור זה בדברי הר"ן משמע בש"ע הרב סי' תל"ד סעיף ז' עיי"ש, וע"ע בפמ"ג סי' תל"א בא"א סק"כ דמתבאר דמפרש ג"כ הר"ן בדרך זה עיי"ש.

ולפי דרך זה נמצא דחלות ההפקר נעשה ע"י האדם המבטל, רק דסני בהפקר קלוש דהיינו כמה שמחשיב בלבו דלא ניחא ל' דליהוי זכותא בנוי', וא"כ יתכן לומר דגם אם אומר לשון דמשמעותי' דלא ניחא ל' דליהוי זכותא בנוי' וכגון שאומר ליהוי כעפרא דארעא חל ההפקר אף שלבו כל עמו דהרי זה ככל חלות קנין או הפקר שהאדם עושה שחל ההפקר אעפ"י שבלבו אינו מפקירו

ודו"ק. ואפשר שזה ה' סברת הנוב"י בתשובה ראשונה וכן נקט רבינו הד"ה, ושפיר מיישב בזה שיטת רש"י והרמב"ם וכדעת הד"ה לקמן דרש"י והרמב"ם ס"ל כשיטת הר"ן, ודו"ק.

ג) והנה כתב הר"ן שם וז"ל: אלא כך הוא עיקרן שזה שאמרה תורה תשבתו יכול להתקיים בא' מב' דברים או שיבטל בלבו וכו' או אם לא בטלו בלבו כלל צריך מה"ת שיבדוק אחריו וכו' אלא מפני שבטול זה תלוי במחשבתו של בני אדם ואין דעותיהם שוות ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאוהו לגמרי, ראו חכמים להחמיר שלא יספיק בטול והצריכוהו בדיקה וביעור שהוא מספיק ג"כ מה"ת עכ"ל, ולפי הנוב"י למסקנתו ולהגרע"א א"ש דכוונת הר"ן דאפילו אם יבטל בפה חששו שלא יהי' בלב שלם ולכן הצריכו בדיקה, אבל לשי' הנוב"י בתשו' א' ולהר"ח צ"ל דהר"ן קאי לפי שיטתו כאן דביטול מהני בלב ולא בעינן שיבטל בפה כמבואר בר"ן שם מקודם דמקראמר מבטלו בלבו משמע דסגי בלב, (ומש"כ הר"ן בדף ל"א דלבו לאו דוקא וצריך שיוציא בשפתיו, וזה בשם איכא מאן דפריש ולי' לא ס"ל, או דמייירי שם לאחר תקנת חז"ל שיבטל ומדרכנן בעינן בפה עיין בב"י סי' תל"ד), וע"ז אמר דלא סגי בביטול, „בלב" גרידא מפני שתלוי במחשבתו של בני אדם וכו' ולא יוציאוהו מלבן לגמרי לכן הצריכו בדיקה, אבל אה"נ אם ביטל בפה לא איכפת לן מחשבתו בלב דדשבלה"ר, ולא תקשי דא"כ למה תיקנו בדיקה, ליתקנו רבנן שיבטל בפה, וצ"ל דאה"נ משום האי חששא ה' די אם יבטל בפה רק ריש חשש דשמא יבא לאוכלו כמבואר שם בר"ן לכן הצריכו בדיקה ודו"ק.

ד) והנה בסוף דבריו כתב רבינו הד"ה „או די"ל עתה אחר תקנות חז"ל שיבטל אם לא ביטל בפירוש", וכנראה שחסר כאן איזה תיבות, ואצ"ל „אם לא ביטל בפירוש לא מהני".

אמנם דברי רבינו סתומים, דהרי מש"כ הטור דער עתה עבר עליו בשוגג, משמע דעבר מה"ת בשוגג עיי"ש, וא"כ גם עתה אחרי תקנת חז"ל שיבטל בפירוש, למה יגרע הביטול בלב שה' בשעת הבדיקה שלא יועיל מן התורה. ואפשר לבאר עפ"ימש"כ בטורי אבן במס' חגיגה (באכני שהם י.) ובקרבן אורה עמ"ס נדרים (ב.), דהא רקי"ל דהקדש ותרומה מהני במחשבה כראיתא בשבועות (כו): זהו כשגמר בלבו בלבד, אבל גמר בלבו להוציא בשפתיו לא מהני מחשבתו עד שיוציא בשפתיו, כדמוכח מהא דתנן בפ"ג דתרומות המתכוון לומר תרומה ואמר מעשר, מעשר ואמר תרומה לא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שווין, ומשמע בפשיטות דלא אמר כלום היינו דלא חל לא דיבורו ולא מחשבתו דבעינן פיו ולבו שווין, והשתא אמאי לא חל עכ"פ מה שחישב בלבו, דהא הקדש ותרומה ישנם במחשבה, אלא ע"כ דהיכא דגמר בלבו להוציא בשפתיו שאני דאז לא חלה מכח מחשבתו אלא מכח דיבורו.

ועד"ז אפ"ל לענין ביטול, דאם ביטול מדין הפקר (וכשיטת התוס' הנ"ל) דהיינו שע"י ביטולו נעשה חלות ההפקר, א"כ הא דמהני ביטול בלב היינו

כשרוצה שיחול ההפקר ע"י ביטולו בלב, אבל אם אינו רוצה שיחול ההפקר עד שיבטל „בפיו“, אז לא חל ההפקר ע"י מחשבתו לבטלו, אכן לשיטת רש"י והראשונים דביטול מטעם תשכיתו דמשוי לי בלבי' כעפרא דארעא א"א לרמות ביטול לתרומה והקדש, דאם ביטל מטעם תשכיתו אין בביטולו שום חלות, רק מה שנחשב אצלו כעפרא זהו ענין ההשבתה שאמרה תורה, וא"כ אפילו אם רוצה שלא יחול הביטול עד שיאמר בפיו, מ"מ הא אין כאן מה „שיחול“, דבאותו רגע שהחליט במחשבתו שהחמץ אצלו כעפרא כבר בטל והשכית החמץ עוד טרם אמירתו ודו"ק (ועיין מועדים וזמנים ח"ג סי' קצ"ג).

ולשיטת הר"ן יהי' תלוי בהב' דרכים שבארנו לעיל, דלפי אופן הא' שכתבנו, נמצא דאין הביטול חלות שהאדם פועל, ואינו רק גילוי' דלמה שבלבו ואז לא עשאו הכתוב ברשותו כנ"ל, ולפי"ז לא דמי ביטול לתרומה והקדש דאפילו אם רוצה שלא יחול הביטול עד שיאמר בפיו, מ"מ הלא הוא אינו עושה שום חלות ומשעה שגמר „בלבו“ שאינו רוצה שיהי' החמץ ברשותו לא עשאו הכתוב ברשותו, משא"כ לאופן הב' שבארנו ברעת הר"ן דחלות ההפקר ממה שעשאה הכתוב ברשותו נעשה ע"י האדם המבטל כנ"ל, שפיר י"ל דאם אינו רוצה אינו חל עד שיוציא בשפתיו כמו שכתבנו לשי' התוס', וכבר בארנו דרבינו הר"ח ס"ל ברעת הר"ן כאופן הב', ולפי"ז מובן דברי רבינו הר"ח דאף שבשעת בדיקה יש לו ממילא מחשבת ביטול, מ"מ אחרי שתקנו חז"ל לבטל בפירוש אנן סהדי דאינו רוצה שיחול ההפקר ע"י מחשבת הביטול רק כשיבטל בפירוש ודו"ק. (ועיין בד"ח פר' מטות (דף נ"ג ע"א) וז"ל, אך באמת עדת ישראל מתנהגים אחרי הזקנים והתחכמים ודעתם, וכמו דאמרינן כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש כמו כן כל עשיותיו רק עפ"י רעת חכמי ישראל).

ה) ובדרך פלפול י"ל עפ"ימש"כ במחנה אפרים (הל' זכי' מהפקר סי' ג') ע"מ שהקשה הר"ן דלמה מהני ביטול בלב הלא דשבלה"ד, ולי נראה דכל כה"ג ביטול בלב מהני דהוי דברים שבלב דמוכחי, והכא אנן סהדי דביטול בלב כרי שלא לעבור באיסורא עכ"ל. וראיתי בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"א סי' פ"ח, וח"נ סי' ל"ז, וח"ח סי' קצ"ה) שכ"ג כע"ז, ומוסיף דמכח חזקת כשרות הוי כמו דברים שבלב כל אדם רחוי דברים, ובזה מיישב שי' רש"י שכ' במתני' דאור לארבעה בודקין את החמץ, ופירש"י שלא יעבור בב"י וב"י, והקשו התוס' דבביטול בעלמא סני, אכן אחר שתקינן חז"ל לבדוק ולבערו ולא ביערו עבר עכ"פ אדרבנן, ונודע שי' הפנ"י בנישין י"ז דבעבר אדרבנן איתרע חזקת כשרות שלו אף מה"ת, ושוב לא מהני הביטול בלב, דכיון ראיתרע חזקת כשרות שלו לא חשיב כמו דברים שבלב כל אדם ולא הוי דברים, נמצא אף אם באמת בטל בלב אפ"ה י"ל דעובר בב"י מה"ת, עכת"ד.

ובדרך זה יש לבאר דברי רבינו הר"ח, דאחר שתקנו חז"ל לבטל בפירוש, א"כ אם לא ביטל בפירוש עבר אדרבנן, ושוב לא מהני מה"ת הביטול בלב שהי' בשעת בדיקה ממילא, דלא הוי כדברים שבלב כל אדם ולא הוי דברים, ודו"ק.

בענין טומאה הותרה בציבור

מרדכי איזראעל

ברוקלין, ניו יארק

בפסחים דף פ"ד ע"א במשנה, השובר את העצם בפסח המהור הר"ז לוקה מ' אבל המותיר בטהור (אפי' בטהור, רש"י) והשובר בטמא אינו לוקה את הארבעים. וכ' התיו"ט (פ"ז מ"א) ד"ה המותיר וכו', וכן השובר בטמא פי' הרמב"ם בפ"י ה"א מהק"פ בפסח שבא בטומאה, עכ"ל. ובגמרא שם מפרש את המשנה, בשלמא מותיר בטהור דתניא לא תותירו ממנו עד בוקר וגו' בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקה דברי ר' יודא ר' יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו אלא שובר בטמא מנלן דאמר קרא ועצם לא תשכרו בו כו' בכשר ולא בטמא, ע"כ שם בגמ'. והנה מסתימת לשון הש"ס דלא קאמר הא מני, משמע שהמשנה מתוקמי בין כר' יעקב בין כר' יודא, ובאמת לעיל דף פ"ג ע"א במשנה, הגידין והעצמות והנותר ישרפו בששה עשר, מפרש הגמרא טעמא דעצמות צריכים שריפה אע"פ שהם עץ בעלמא ראתיא כר' יעקב שסובר דהיתה לו שעת הכושר ונפסל יש בו משום שבירת עצמות ומיירי בעצם שיש בו מוח ואסור לשבור העצם כדי להוציא המוח ולשורפו. ולפ"ז צ"ל דמשנה דידן השובר בטמא מיירי באופן שלא הי' לו שעת הכושר, כגון שנטמא לפני זריקה, או כמ"ש התיו"ט שנעשה בטומאה. וטעם שפסח הנעשה בטומאה אין בו משום שבירת עצם, מפרש רש"י דף פ"ד ע"ב ד"ה האי פסול הוא וז"ל, שנעשה בפסול דטומאה רחוי' בציבור אלא שכאן גזה"כ לפוטרון בו, עכ"ל. ולפי"ז ר' יודא שסובר ביומא דף ז' ע"ב שטומאה הותרה בציבור, לית ל' האי דינא, שהרי זה לא מיקרי פסול, וא"כ צריך ליישב דברי התיו"ט דהמשנה איירי בבא בטומאה, דא"כ לא אתי כר' יודא, וכפי המבואר אתיא מתני' אף כר' יודא.

ויש ליישב זה עפ"י מש"כ בספר „חידושי יעקב" להג"ד יעקב הלוי גאלדוואסער ז"ל הי"ד ביושב קושית התוס' בפסחים דף ס"ו ע"א ד"ה מה מועדו, דבגמ' שם יליף רתמיד דוחה את השבת מדאמר קרא עולת שבת בשבתו על עולת התמיד, ושוב יליף מועדו הכתוב בפסח ממועדו הנאמר בשבת שגם פסח דוחה שבת, ויליף תמיד מפסח לענין טומאה ופסח גופי' יליף דכתיב איש איש כי יהי' טמא לנפש איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחין לפסח שני. והקשו רבפ' כיצד צולין דף ע"ו ע"א תניא וידבר משה את מועדי ה' מה ת"ל לפי שלא מצינו בכל התורה שנאמר בהן מועדו אלא בפסח ותמיד מועדו אפי' בשבת מועדו אפי' בטומאה שאר קרבנות מנין עכ"ל הגמ', משמע דיליף ממשמעות דמועדו. וכ' החידושי יעקב לתרגם, דלעולם ילפינן דקרבן ציבור רחי' טומאה ממשמעות דמועדו, והא דצריך לדרשה איש נדחה ואין הציבור נדחין, דמשמעות דמועדו לא ילפינן אלא פסול דהקרבנה, דהיינו אם הכהנים או הכלי

שרת או הדם שטמאים, אז יעשו בטומאה, לחד מ"ד תותרה ולחד מ"ד רחוי' (וזה בכל הקרבנות כן דלא אפשר לחלק בין שאר קרבנות לפסח דהא מחד קרא נפקא, וכמ"ש התוס' ביומא דף ז' לענין קרבן יחיד דקבוע לו זמן דרמי לק"צ גמור), אבל היכא דהבשר נטמא או הבעלים נטמאו דהפסול לאו בהקרבה הוא אלא בפסול דאכילה או ביאת מקדש, שוב לא ילפינן ממשמעות דבמועדו דמיירי בפסול הקרבה, אלא ילפינן מאיש איש כי יהי' וגו' דאיש נדחה ואין ציבור נדחין, והחילוק ביניהם הוא, דהיכי דהפסול הוא בהקרבה אז אפי' לאו קרבן ציבור גמור הוא אלא דהוא קרבן הקבוע לו זמן רוחה את הטומאה, דבמועדו הקפידה התורה דהיינו הקבוע לו זמן, אבל אם הפסול הוא בבעלים דהיינו כגון שהבשר או הבעלים נטמאו, לא נדחה הטומאה אלא ברוב ציבור, וכדררשינן איש נדחה ואין ציבור נידחין. ולפי"ז שפיר מתורץ קו' תוס' הנ"ל שחקשו מדוע במקום אחר דרשינן מבמועדו ובמקום אחר דרשינן מאיש נדחה, ולהנ"ל אתי שפיר, דברף ס"ו דמיירי לענין טומאת בעלים לא מצי למילף מבמועדו דבהקרבה מיירי, אבל בפ' כיצד צולין בפסול הקרבה איירי יליף שפיר ממשמעות דבמועדו, עכ"ל שם.

ועי' עוד שם שכ' לתרץ בזה דברי התוס' ביומא דף ו' ע"ב ד"ה רב תחליפא דאפי' מ"ד טומאה הותרה בציבור אפ"ה גבי פסח מורה דטומאה רחוי' דלאו קרבן ציבור גמור הוא, והקשה בגבורת ארי מסוניא דסנהדרין דף י"ב, דמשמע רגם בפסח טומאה הותרה בציבור. ולהנ"ל מיושב, דהוה רוקא בנטמאו בעלים או הבשר דנפ"ל מאיש איש וגו', בזה שייך לומר דטומאה הותרה, משא"כ בסנהדרין מיירי שהכהנים נטמאו דהוא טומאת מקריבין, ובה טומאה הותרה דיליף ממועדו.

ולפי הנ"ל יש לומר, דמתני' ראיירי בפסח שבא בטומאה מחמת טומאת הבעלים, ובכה"ג מורה ר' יודא דהוה טומאה רחוי', ואתי מתני' שפיר אליבא דר' יודא.

ובאמת יש להעיר במ"ש רמאי דילפינן מאיש נדחה התם אמרי' טומאה רחוי' בציבור, דבגמ' שם פסחים דף ע"ז ע"א אמר על מה ראיתא במשנה ה' דברים באים בטומאה ואינן נאכלין בטומאה העומד ושתי הלחם ולחם הפנים וזבחי שלמי ציבור ושעירי ראשי חרשים, ואמרי' בגמ' סבריה לכולי עלמא דטומאה רחוי' בציבור ובעי ציץ לרצות רליכא תנא דשמעת לי' דאמר טומאה הותרה בציבור אלא ר' יודא וכו' ורב"ע אין הציץ מרצה על האכילות (פרש"י, על טומאה שנעץ בבשר ובשירי המנחה הנאכלים), ולר' יושע דבעי דם ובשר, וציץ אאכילות לא מרצה, היכי אתי בטומאה, ע"כ שם בגמ'. הרי ראיירי גם בנטמא הבשר בשאר קרבנות, ומשמע דלר' יודא דאמר הותרה א"ש, היאך קרב בציבור בטומאה גם לר' יושע, ובאמת הא ילפינן שאר קרבנות מאיש נדחה ומגז"ש דמועדו, ואם בפסח הוא רחוי' גם בשאר קרבנות כן, רא"א לחלק בין קרבנות במה שיליף מחד קרא וכמבואר בתוס' יומא דף ז', וא"כ אכתי לא אתי שפיר היאך קרב בטומאה לר' יושע, כיון דצריך ריצוי ציץ, וציץ אאכילות לא מרצה, וצ"ע.

עולת שבת בשבתו

שבת הגדול

בהפטורה. ובחנונוני נא בזאת אמר ד' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די. הנה אם האדם נותן צדקה בשעה שמרוויח הרבה, אינו כל כך גדול כמו מי שעושה צדקה בשעה שאינו מצליח כל כך ובוסח בה' שיצליח בזכות הצדקה. וזשה"כ, ובחנונוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות השמים, היינו אף בעת שלא אפתח לכם ארובות השמים, ומכל מקום תעשו צדקה, אז, והריקותי לכם ברכה עד בלי די.

(הגאון מוה"ר חיים זאב אבד"ק זלאטשוב זצ"ל)⁽¹⁾

הגדה של פסח

בהלל. בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוועז. ולכאורה נראה ככפל לשון. וי"ל בזה, עפ"י מה דאיתא במדרש רבה (פ' שמות) משה חי' מהרהר בלבו ואומר מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות, כיון ששמע דבריו (של דתן או אבירים) אמר לשון הרע יש ביניהם האיך יהיו ראויים לגאולה, לכך אמר אכן נודע הדבר, עתה ידעתי באיזה דבר הם משתעבדים, ע"כ. והנה כשיצאו בני ישראל ממצרים קבלו עליהם להיות באחוז זה עם זה וכל אחד חי' נזהר מלהלשין על זולתו, ובזכות זה נגאלו. וזשה"כ, בצאת ישראל ממצרים, בית יעקב מעם לוועז, תיבת לוועז יתפרש מלשון הוצאת לעז ודברי ריגון (עיי"ש באבן עזרא), כי בצאת ישראל ממצרים, נהפך בית יעקב מעם לוועז, שנהפכו מלהיות עוד מוציאי לעז ודלשורין, ובזכות זה נגאלו ממצרים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שיר השירים

התאנה חנמה פגיו' והגפנים סמדר נתנו ריח. י"ל הכוונה, כי פנים, היינו בעוד שלא הגיע זמן בישולה, רק לפעמים בדרך נס התאנה מוציאה פירות גמורים קודם זמנם, כראשכחן במס' תענית (רף כ"ד ע"א) בעוברא דבריו דר' יוסי מן יוקרת. ולזה אמר, התאנה חנמה וגעשית תאנה גמורה, בזמן שהיתה ראוי' להיות עדיין פגיה, והגפנים נגמרו בזמן שהיו ראויים להיות סמדר.

(הגאון בעל הפלאה אבד"ק פפר"מ זצ"ל)⁽²⁾

שביעי של פסח

בילקוט ראובני, כשיצאו ישראל ממצרים שמע עמלק שנגאלו ובא עליהם והזכירו עליו שם המפורש ואז נבהל, שנאמר אז נבהלו אלופי אדום, והוא פלאי. הכוונה דעמלק בא בכח עשו, וכוונתו היתה רצוי' למענו לקוח הככורה מאביו (וכמ"ש בפי' הברכה אחת וגו'), וכאשר ישראל עובדים על מנת לקבל פרס, וכוונתם רצוי' למענם, אז יש לעשו הכח. והנה כאשר נגאלו ישראל יצאו ברכוש,

(1) הובא בשמו בספר דברי שאול על אנדות הש"ס במס' גיטין דף ו' (ר"ה כה אמר).

(2) הובא בשמו בשו"ת בית אפרים חיו"ד בהקדמה (ר"ה ועד"ז).

וחשב עמלק שכוונתם הי' רק למען הרכוש, אולם באמת כתיב, ובני ישראל עשו כדבר משה, והיינו לאשר משה צוה כן. והנה אמרו רז"ל רנהנה משל אחרים אינו יכול להזכיר שם המפורש, וכיון שהזכירו עליו שם המפורש, מוכח רכוונתם רצו' למען ה', ולא נהנו כלל מרכוש, על כן נבהל עמלק וכו', וזה פי' נחמד. (הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא שויבש אבר"ק יאס זצ"ל³)

תמיהות וישובים

תמי' בספר בני יששכר

בספר בני יששכר במאמרי חורש ניסן (מאמר ד' דרוש י') כתב לפרש שיטת הרמב"ם בפ"ח מהל' חמץ ומצה דכורך הוא רק מצה ומרור, ואח"כ אוכל הפסח בפ"ע, וזה דלא כמשמעות פשוטת הגמרא דהלל הי' כורך פסח מצה ומרור, וכתב הבני"ש דבאמת קשה כמה קושיות אהלל, ומשו"ה שפט הרמב"ם דהלל הי' כורך רק מצה ומרור בלא פסח עיי"ש ד. והקו' הא' היא, דלכאו' האידך הוכיחו בנמ' דהלל ס"ל מצות אין מבטלות זא"ז, כיון שהי' כורכן ביחד, דלמא ס"ל מצות מבטלות זא"ז ושאיני הכא דגזירת הכתוב היא, (עיי"ש בתוס' שהקשו כן). — ופלא גדול הוא, דהא אף לדעת הרמב"ם קשה קושיא זו, דלפי הרמב"ם מביאים רא' מהלל שאכל מצה ומרור ביחד, דמצות אין מבטלין זא"ז, והא סוכ"ם דלמא שאני הכא דגזה"כ היא, וצע"ג.

ברוך אברהם צבי הורוויץ

חרב"ן כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א
ור"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב, ברוקלין

תמי' בספר שושנים לדוד, ובספר אור פני משה

במס' מגילה (דף כ' ע"ב) וכולן משעלה עמוד השחר כשר, מנהגי מילי וכו' א"ר זירא מהכא, ואנחנו עושים במלאכה וגו' מעלות השחר עד צאת הכוכבים (נחמי' ד'), ואומר והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה, מאי ואומר, וכי תימא משעלה עמוד השחר לאו יממא וכו' ואינהו מקדמי ומחשכי, ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה, ע"כ. והקשה בספר שושנים לדוד (להגאון ר' דוד פארדו) במס' מגילה שם, איך ס"ד למימר דמשעלה עמוד השחר לאו יממא הוא אלא דאינהו מקדמי בעור לילה, הלא אין בונין ביהמ"ק בלילה כדנפקא לי' במס' שבועות (דף ט"ו ע"ב) מן הפסוק וביום הקים את המשכן, עיי"ש. (וכן הקשה בס' מעשי למלך על הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"א הי"ב).
ולכאורה דבריהם תמוהין, דהרי הפסוק הנ"ל בנחמי', איירי בבנין חומות ירושלים ולא מבנין בית המקדש, ומאן יימר לן דחומות ירושלים אין יכולים לבנות גם בלילה.

(3) הועתק מכת"ק המונח בעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל אשכנזי אבר"ק יאס ז"ל. — תנצב"ה.

בספר אור פני משה (פ' תצא) כתב רי"ל מעם נכון על מה שאות קו"ף של ק"ן צפור היא גרולה, לרמוז על מדת הבית הראשון שהי' מאה אמות אורך, כמ"ש במלכים (א' יז) ויבן את בית יער הלבנון מאה אמות ארכו וחמשים אמות רחבו, ואות הנו"ן רמז על רחבו, וכמ"ש באלשיך שדורש ק"ן צפור על הכית המקדש, עיי"ש. ולכאורה דבריו תמוהים, דבית יער הלבנון הוא ביתו של שלמה המלך, ולא בית המקדש, והביהמ"ק הי' ששים אמה אורך ועשרים אמה רוחב, כדכתיב בהדיא שם במלכים. (ואף דכיומא ל"ט ע"כ הובא הפסוק בית יער הלבנון על ביהמ"ק, אבל זה ודאי שאין מרת הביהמ"ק ק' אמה על ג' אמה, וצ"ע).

שמריהו ציטראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

תמי' בדברי הפרישה

במסכת ברכות (דף כ"ד ע"ב) איתא, ר' אבוהו הוה אזיל בתרי' דרבי יוחנן והוה קרי ק"ש, כי ממי במבואות המטונפות אשתיק, א"ל לר' יוחנן להיכן אהדר, א"ל אם שהית כדי לגמור את כולה חוזר לראש, ומפרש בגמ' לדירי לא סבירא לי, ליריד דסבירא לך אם שהית כדי לגמור את כולה חוזר לראש. וכתב שם הר"י"ף, וכשהוא חוזר, חוזר למקום שפסק, אע"פ ששהה כדי לגמור את כולה. ולעיל (דף כ"ב ע"ב) איתא, ת"ר הי' עומד בתפלה ומים שותתין על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחוזר ומתפלל, להיכן חוזר רב חסדא ורב המנונא, חד אמר חוזר לראש וחד אמר למקום שפסק, אמר רב אשי שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, והתם בדלא שהה קמיפלגי, מ"ס גברא רחויא הוא ואין ראוי ואין תפלתו תפלה, ומ"ס גברא חזיא ותפלתו תפלה, ע"ש. וכתב שם הר"י"ף בשם רבינו האי גאון דהלכתא כמאן ראמר חוזר למקום שפסק, ואם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. היוצא לנו מזה דס"ל להרי"ף רק"ש אפילו שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק, ובתפלה חוזר לראש.

ולכאורה קשה, דבפרישה בהל' קריאת שמע (סי' ס"ה סק"ב) כתב ממש להיפוך וז"ל, אפי' שהה כדי לגמור את כולה יצא וכו' ועיין לקמן בסי' פ"ה כתב רבינו [המור] כן בשם הר"י"ף ראפילו שהה כדי לגמור את כולה חוזר למקום שפסק, ודע דרוקא התם ס"ל להרי"ף דאפי' שהה כדי לגמור את כולה יצא דמיירי התם בתפלה, אבל הכא דמיירי בק"ש ס"ל להרי"ף דאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש, וכן מבואר בהדיא ברי"ף, עכ"ל, וצ"ע. (ולכאורה צ"ל דטעות סופר יש כאן, ועיין בפרישה בסי' פ"ה סק"ח).

שמעון גאלדבערגער

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב

נכד כ"ק מרן ארומז"ר שליט"א

ברוקלין, ניו יארק

מכתבים אל המערכת

בס"ר. אור ליום ב' חיי שרה תש"נ לפ"ק פה קרית באבוב.
לכבוד מערכת כרם שלמה.

(א) בכר"ש שנה י"ב קונטרס י' בעמוד ע"ז (אות ז') כתבתי להעיר על רבדי היפה ענף.
— כעת מצאתי שכבר עמר בזה הריא"ז מרגליות ז"ל בהערותיו על הספר חיבת ירושלים
ברף קע"ח בהערה ב'.

(ב) בכר"ש שנה י"ב קונטרס ז' במכתבים אל המערכת בעמוד נ"ז (אות ז'), הובא
בשם המהר"ל מפראג, רהגם רסתם י"גם הוא מגזירת י"ח רבר, אעפ"כ היו נמנעים
מלשתותו גם לפני הגזירה. — יעוין בהנהגות הגאון יעב"ץ במס' מגילה דף י"ג ע"ב בר"ה
שהיתה עומרת מחיקו של אחשוורוש, שכתב שם כעין זה לפני עו"ג שגזרו שיהיו זכבים,
אע"פ שהוא מ"ח רבר, מררכי החמיר על עצמו גם לפני הגזירה.

(ג) בכר"ש שנה י"ב קונטרס ז' במכתבים אל המערכת בעמוד ס"ב, הובא לתרץ את
רבדי החתם סופר בענין ימה של טבריא. — יעוין עוד מזה בספר טובת מראה דף ז' ע"ב,
והובא דבריו בספר חיבת ירושלים דף קכ"ז ע"א.

(ד) בכר"ש שנה י"ב קונטרס ח' עמוד ט"ו, בגליון ילקוט שמעוני מהגאון מוה"ר
יעקב מעמרין זצ"ל על פרשת עקב סי' תתמ"ז, פעם א' בא אצלו קוביוסמוס וכו', וכתב על
זה הגאון יעב"ץ, דהיינו משחק בקוביות. — יעוין ברש"י חולין דף צ"א ובכורות דף
ה' ובקידושין דף י"א וב"ב דף צ"ב, ררש"י פי' גונב נפשות. ובתוס' שם הביאו בשם ר"ח
שפי' משחק בקוביות. ולכאורה מדברי הילקוט כאן משמע כפי' הר"ח.

(ה) שם, בפרשת תצא סי' תתקכ"ה. הציון הוא על תיבת שלמון, ולכאורה צריך
להיות על תיבת עובד.

(ו) שם, בעמוד י"ט בחידושי הג"ר דוד פרידמאן אבר"ק קארלין זצ"ל, בהערה ב'.
— כבר עמר בזה המהרש"א שם יעו"ש.

(ז) שם, בעמוד כ"ח במכתבו של הג"ר אלחנן וואסערמאן הי"ר, כתב רמעיך הרין
אין שום קפידא באיזה שפה לבאר לתלמידים, וציון שם לרבדי הרמב"ם. — כראי להביא
בזה מה שיצא לחרש הגה"ק מבאדריטשוב זצ"ל בספרו הקדוש קדושת לוי על פורים
בקדושה ראשונה (בר"ה וכו' יתורץ) שכתב וז"ל, לכן הלומד בכל לשון קיים מצות והגית
בו יומם ולילה, אמנם מצוה מן המובחר ללמוד בלשון של משה רבינו ע"ה או של התנאים
וכו'.

(ח) בכר"ש שנה י"ב קונטרס ט' עמוד כ', בהערה ר' הובא בשם הבכור שור בסוף
מס' תענית רבשבת לא נצטוו על השמחה רק על עונג. — הנה כי כן הוא בר"ן מו"ק
(ברף י"א מרפי הרי"ף) בר"ה מפני שאמרו, ומקורו הוא בשאליות פרשת חיי, ועיין
בגליוני הש"ס מו"ק דף י"ט ע"א.

(ט) בכר"ש שנה י"ב קונטרס י' עמוד מ"ו, באות ב' כתבו שם בענין הסעודה שהיו
עושים לערים, ראינה סעודת מצוה. — יעוין בירשלמי מו"ק פ"ג הלכה ח', אם היתה
חבורת מצוה או קירוש החורש, ופי' שם בפני משה או „לסעודת קירוש" החורש שהיו
עושים ביום הקירוש שהוא סעודת מצוה וכו', יע"ש.

(י) בכר"ש שנה י"ג קונטרס א' עמוד ס"ג במכתבים אל המערכת, באות כ' הובא
רבדי המחצית השקל בענין גידול בלורית. — כראי להביא בזה את רבדי הפסיקתא דר"כ
פרשת החורש אות י"ז ראייתא שם שהקיסטרוג ביציאת מצרים הי' אלו ערלים ואלו ערלים
אלו מנדלי בלורית ואלו מנדלי בלורית. ועיין בקונטרס אזהרות מהרצ"א הנספח לספר
משמיע ישועה להגה"צ ממונקאטש באות י"ג שכתב, כל המגדל בלורית הוא אביוריהו
רע"ז אשר הוא כיהרג ואל יעבור וכל המנהיג את בנו בדרך הזה גרול עונו מנשוא ועתיד
ליתן את הרין, עכ"ל. ועי' בספר עמודי ארזים וספר רא גזירת אורייתא ובקובץ אוצרות

ירושלים סי' שנ"ה, הובא דבריהם בס' חיבת ירושלים עמוד קנ"ט, ובס' מעמי המנהגים רף רס"ט בהערה נ"א.

(יא) בכר"ש שנה ה' קונטרס ז' במדור תמיהות וישובים הובא תמיהה על ספר החיים שכתב מה שאמרו חכמנו"ל כל המוערים במלין חוץ מחנוכה ופורים, שלא נמצא בדברי חז"ל על חנוכה, ע"כ. — הנה ציינתי כבר בכר"ש שנה ו' קונטרס ז' עמוד ס"א אות ו', שעמד בזה המהרש"ם בהנהגותיו על שו"ע או"ח סי' תרע"ב. והן עתה הראה לי חכ"א את דברי המנחת חינוך מצוה ש"א אות ב' בד"ה והנה, שכתב באמצע דבריו, אבל כשיבנה ביחמ"ק בב"י ונשוב לקדש על פי הראי' או הרחוקים דעתידה ארץ ישראל להתפשט בכל הארצות, בוראי יעשו חנוכה ט' ימים, עכ"ל.

(יב) מדי דברי אעלה איזה הערות: הרש"ש במס' מגילה דף ז' ע"א בד"ה בתחילה וכו' כתב וז"ל, דאף שאחשורוש מלך בכיפה כדלקמן י"א והם קכ"ז מדינות מהודו ועד כוש מ"מ היו חלוקים בממשלתו עליהם, על איזה מהם לא הי' דק מלך הכולל ומ"מ הי' מלך פרטי זולתו לכאור' ומתנהלים ע"פ דתו, ועל איזה מהם הי' הוא גם מלך הפרטי וכו', וגזירת המן לא היתה רק על מדינות שהי' אחשורוש המלך הפרטי עליהם וכו', יע"ש. ולכאורה קשה, דאיתא בתרגום שני על מגילת אסתר פרק ד' פסוק א', קם מרדכי על ריגלי' בנו קהלא עני וכן אמר וכו' עתה לית לנא למערוק אף לא מדינתא דנשתויב תמן בכל אתר ואתר אתכתוב עלנא ובכל מדינה ומדינה אשתדר עלנא, ע"כ. משמע מזה שהגזירה היתה על כל המקומות. (ואולי אפשר לומר שציוה לסגור את הגבולין, או שהי' מרדכי מפחד שיעשה גזירה גם על שאר המקומות, כמו שכ' הרש"ש שם, אך מלשון התרגום משמע שכבר עכשיו לא הי' מקום לנוס).

(יג) בהנהגות הגאון יעב"ץ במס' מגילה דף ט' ע"א, מעשה בתלמי המלך, וכתב ע"ז דאין זה בטלמיוס פילאדילפו שהי' אוהב ישראל. ולכאורה יש להעיר, דמקור הסיפור בתלמי הוא במסכת סופרים, ושם כותב הגאון יעב"ץ, דתלמי זהו פילאדילפו.

(יד) בספר שפתי חכמים עמ"ס מגילה בדף י"א ע"ב על רש"י ד"ה גלו בשבע (אות ט') כתב כא", נמצא ששנת י"א למלך צדקיהו הוא י"א שנה אחר גלות יהויכין ואז הובקעה העיר ביר"ו בתמוז. ולכאורה הוא דלא כש"ס בבלי במס' תענית, דאיתא שם דבקיעת החומה בבית ראשון היתה בס' תמוז. אולם כירושלמי איתא שגם בבית ראשון היתה ביר"ו ונשתכשו החשבונות. (דברי הירושלמי הובאו במג"א סי' תקמ"ט).

(טו) בהנהגות פורת יוסף למס' מגילה דף ט"ז ע"ב ד"ה אורה זו תורה, כתב די"ל משום דאיתא בירושלמי דלא רצו לקבוע פורים עד שהאיד הי' עיניהם ומצאו סמך מן התורה. ולכאורה למה לא פי' כפשוטו, דבגמ' שבת פ"ח ע"א אמר רבא מכאן מורעא רבה לאורייתא שקיבלו את התורה שנית בימי אחשורוש, ומדוע לא פי' דש"י כן כאן, ומצאתי בס' גליוני הש"ס ובס' שפתי חכמים שפירשו כן. ואחשבה לדעת זאת, דאולי אפ"ל דכמו ששמחה היינו יו"ט וששון היינו מילה ויקר היינו תפילין, ששם הכוונה שהי' להם המצוה לפני זה, אך המן גזר לבטלם, כרפידש"י שם, כך בתורה הכוונה על דבר שהי' לפני זה ונזר שלא ילמדו, משא"כ חלק התורה שקיבלו מאהבה לא הי' כלל לפני זה, ולכן לא רצה רש"י לפרש כן. אך על דברי הפורת יוסף יקשה.

(טז) באוה"ח הקדוש פרשת כי תשא פרק ל"א פסוק ט"ז בא"ד כתב, אימתי אמרתי לך לשמור איש ישראל אפי' בערך כבוד שבת, דוקא לעשות, פי' באדם שישנו כגד עמוד לעשות, אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת לשומרו הגם שרפואות אלו יועילו לעשות או לימים, לא יחללו עליו שבת, עכ"ל. ורבים תמהו על דבריו שהוא נגד הש"ס והשו"ע. (ועיין בספה"ק אוהב ישראל כפ' תשא, ובמנחת חינוך חלק א' דף נ"ב, ובשו"ת מנחת אלעזר ח"א סי' ט'). ואולי אפשר ליישב דבריו הקדושים, עפ"י דברי התוס' במו"ק דף כ"א ע"א בד"ה דאי לא תימא וכו', שכתבו הואיל והנביא אמר לו מות ימות הרי הוא כמת ממש, (ועיין בס' גליוני הש"ס שהביא עוד דוגמאות לדבר). וא"כ יתכן שכוונת

האותה"ק בכהאי גוונא שהנביא אמר לו שימות ולא יגיע לשבת הבאה, ואז אסור לחלל עליו את השבת, כי כבר עכשיו הוא בגדר מת, משא"כ בסתם חולה רבדרך הטבע לא יחיו, אז מותר לחלל עליו אפילו על חיי שעה.
בכבוד רב,

רפאל אהרן כץ
קרית באבוב, כתי"ס

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם קלעצקין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יהושע בניקיר נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים שמעון ברוינפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' חיים צבי הלוי רוטנבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יונתן בנימין כ"ץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף יונה גבריאלי ווייסבלום נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב יהודה כץ נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' יעקב מרדכי הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק וויינרייך נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה שמעון רייכבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שרגא ברוך וויינרייך נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה האפשטעטער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמעון קויפמאן נ"י מבני ברק להולדת הבן
יוכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלכסנדר זיסקינד קורץ נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' גבריאלי פינחס אייזין נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה חיים ארי' געללער שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
הבת

להאברך היקר ר' יהודה מנחם מענדל מאנדלבוים נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יחיאל ראובן קרויט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מאיר האללענדער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' מאיר חיים הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה ליפשיץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמעון האלצמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
יוכו לגדלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכיו"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יעקב ראובן נויפעלד נ"י ממאנטריאל לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל שטראחלי נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה כהן נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בנו נ"י
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד מינקאף נ"י לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר ישראל נ"י
תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה דוד צבי נוימאן נ"י מווינען לאירוסי בתו תחי'
להרב מו"ה חיים דוד בלום שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב ולאביו
הרבני הנה"ח מו"ה משה יוסף נ"י ולחותנו הנה"ח בנש"ק מו"ה ברוך
נתן הלברשטאם נ"י לאירוסי בתו-נכדתם תחי'
להרב מו"ה חיים הלברשטאם שליט"א רב דקהל שערי ציון בפלעטבוש נכד כ"ק
מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר בן ציון נ"י
להנה"ח מו"ה חיים יוסף הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפען ולאביו הנה"ח
מו"ה שמואל הכהן נ"י לאירוסי בתו-נכדתו תחי'
להרב מו"ה יהושע צבי הלוי יונגרייז שליט"א אבד"ק טאלטשאווא לאירוסי בנו
נ"י

להנה"ח מו"ה ישעי' באדנער נ"י לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר חיים
אליעזר נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה גאלדמאן נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה בנימין נ"י ולחותנו
הנה"ח מו"ה יהודה אייזען נ"י לאירוסי בנו-נכדם הב' החתן הנעלה כמר
אברהם יהושע נ"י תלמיד ישיבתנו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאללער לשנה

בדואר אויר 35 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed
ADDRESS CORRECTION REQUESTED

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני ונדיקו קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

אייר תש"ן

(קכ"ו)

שנה י"ג קונטרס ו'

יוצא לאור ע"י תלמידו

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת קדושים כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ח בדיני כתיבת סת"ם הגאון ר' חנוך הענוך ריין רק"ק שנייטוך זצ"ל
 י ברין דבר שהורו בו איסור הגאון ר' יוסף העס אבר"ק קאסעל זצ"ל
 יא ביאור ברש"י ע"ז דף מ"ט הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראר זצ"ל
 יג דברי פירדה לק"ק פריישטאטעל הגאון ר' אברהם יצחק וו"ב אבר"ק קו"ר זצ"ל

מדור אגרות קודש

טו מכתב מהגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל
 טז מכתב מהגאון ר' משה סג"ל נאוועמקסטא מירושלים עיה"ק זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

יז גליון ספר חוות דעת הג"ר טעבלי זעהמאן ראבר"ק רוקלא הי"ר

מדור פלפול והלכה

יט ברין ברכת חתנים במוצאי יום ז' הרב מוה"ר נתן געשטעטנער שליט"א
 מג במס' ע"ז ס"ב ע"ב הרב שלמה חיים בערנשטיין נ"י

עולת שבת בשבתו

לא ליקוטם יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

לר הערות קצרות בענינים שונים

מדור זכור ימות עולם

מב קול קורא מהגאון ר' שמואל פריינד ראבר"ק פראג זצ"ל בשנת תר"ו לפ"ק
 לה דקדוקי סופרים
 לו אותיות מחכימות
 לה, נ צילומי כתבי קודש
 מג מכתבים אל המערכת
 מה ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה אברהם במו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
שכתי ישעי' הלוי שטורם

מודעה רבה לאורייתא

בקרב הימים יופיע ברצ"ה

הספר הנחמד והנפלא

שו"ת דברי רב משולם

להגאון המפורסם

מוה"ר אברהם משולם זלמן אשכנזי זצ"ל

אבר"ק אוסטראה

בן לאותו גאון בעל חכם צבי זצ"ל

(ובתחלת הספר נרפסו הרבה תשובות וחידושים מהחכ"צ)

הספר נרפס רק פעם אחת, זה יותר ממאתיים שנה, והוא מלא שיבושים וטעותי הדפוס, ועכשיו סודר מחדש באותיות מחודרות, נתקנו אלפי שגיאות, ונתוספו מראי מקומות בכל הספר, (רוב התשובות של החכ"צ נתקנו מעצם כתי"ק), עד שפנים חדשות באו לכאן.

יוצא לאור על ידי

חברת „זכרון שלמה"

במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת קדושים

איתא בזוה"ק בפרשת, כתיב קדושים תהיו כי קדוש אני ד', אמר הקב"ה מכל שאר עמין לא רעיתי לארבקא בי אלא ישראל דכתיב (דברים ד') ואתם הרבקים בד' אלקיכם אתון ולא שאר עמין כגין כך קדושים תהיו דייקא. וצריך ביאור להבין המשך הפסוק ואתם הרבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום, אל הפסוק קדושים תהיו. גם מבואר במדרש רבה בפ' תצוה (פרשה ל"ח) רבון העולם, אתה מבקש שנהא קדושים, הסר ממנו המות, שנאמר (חבקוק א') הלא אתה מקדם ד' אלקי קדושי ולא גמות. וכבר עמדו בזה המפרשים להבין כוונת המדרש.

ונקדים דברי כ"ק זקני הרה"ק מראפשיץ זי"ע בספרו זרע קודש בסוף פרשת קדושים, וזלה"ק, קדושים תהיו, שקדושים הצדיקים יהיו, שיחיו ויהי' להם הוי' בעולם הזה, עכ"ל. הנה קיצר באמדים כרדכו בקודש, וראוי להבין כוונת דבריו הקדושים, על מה יסובכון. אמנם יתבאר, דהנה כל איש ואיש מישראל נצטווה לקדש שם שמים, והיא מן המצות החמורות שבתוה"ק, כדכתיב (ויקרא כ"ב) ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל, והביא רש"י דרשת חכמינו ז"ל, ממשמע שנאמר ולא תחללו מה ת"ל ונקדשתי, מסור עצמך וקדש שמי. אמנם לעומת זה כבר הוזכרה התוה"ק (ויקרא י"ח) ושמתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ר', ודרשו חכמינו ז"ל, וחי בהם ולא שימות בהם. הרי דאף כי מצות קידוש השם רבה וגדולה מאוד, עד שאמרו חכמינו ז"ל (פסחים נ' ע"א) על אותן שנהרגין על קידוש השם שאין אדם יכול לעמוד במחיצתן, עכ"ז רצונו ית"ש שיתקדש שמו בעולם על ידי מצות ומעשים טובים שמקיימים בני ישראל בחיים חיותם, וכתפלת דוד המלך ע"ה (תהלים קי"ח) לא אמות כי אחי' ואספר מעשה יי'ה, יסור יסרני יי'ה ולמות לא נתנני, ומי שמשליך נפשו מנגד במסי"נ לשבור את טבעו בשביל קדושת השי"ת, הנה כמו בקיום המ"ע של ונקדשתי, אם יענו אותו בכל מיני יסורים קשים ויפשטו את עורו מבשרו להכחיש ח"ו יחורו ואחרותו ית"ש, הוא מקבל עליו עול מלכות שמים לסבול הכל למען שמו באהבה, כן מי שלוחם מלחמת יצרו ומתרחק תמיד מן העבודה ומכל פיתויי היצה"ר, רק עוסק בתורה בהתמדה, ומקיים מצות ומעש"ט בשמחה, הוא מקיים בזה ונקדשתי בתוך בני ישראל, ואין לך קידוש השם גדול מזה.

וענין זה מבואר בספח"ק מאור ושמש בפרשת בשלח (בר"ה וישאו בני"י) דאין עיקר מסירת נפש להיות נכון לקדש שמו יתברך בעת אשר יבוא לידי נסיון, רק עיקר ענין המסירת נפש הוא בעת אשר יקבל עליו האדם עול מלכות שמים

באהבה רבה ותשוקה גדולה. ומפרש בזה כוונת תפלינו בשבת בתפלת מנחה, ועל מנוחתם יקרישו את שמך, כלו', לא מתוך צער ויסורים ח"ו, רק בעת שיש להם מנוחה ושלוה מרוב כל, אז יקרישו את שמך, עכ"ה"ק.

ועל דרך זה אמר כ"ק זקני הרה"ק מוה"ד יעקב ישראל מששערקאס זי"ע לפרש דברי הגמרא (ברכות ס"א ע"ב) בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע ה', והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והי' מקבל עליו עול מלכות שמים, אמרו לו תלמידיו עד כאן, אמר להם כל ימי חיינו מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נושל את נשמתך ואמרתי מתי יבא לירי ואקיימנו ועכשיו שבא לירי לא אקיימנו, ע"כ. והנה הפי' הפשוט בגמרא הוא, שרבי עקיבא אמר להם זאת בלשון תמי', כלו', וכי לא אקיימנו עכשיו שבא לירי, אתמהא. אמנם זקני זצ"ל הנ"ל הי' מפרש דברי רבי עקיבא בלשון נוחותא, דהנה ד' עקיבא כשהי' קורא ק"ש בכל יום ולילה הי' מכוון בדביקות עצומה לקיים מ"ע של ונקדשתי בתוך בני ישראל, ובהכנה גמורה ממש, להפיל את עצמו לתוך כבשן אש על דבר כבוד שמו יתברך, וגם הי' מצפה מתי יבא לירי ואקיימנו, נמצא שבכל יום ויום הי' מוסר נפשו על קידוש השם במחשבתו, ועל זה הי' רבי עקיבא מתאונן, ועכשיו שבא לירי, שזכיתי לקיימו בפועל ממש, שוב לא אקיימנו, כי לא המתים יהללו ייח ולא כל יורדי דומה, ור"ע רצה לזכות עוד דבות בשנים לקיים מצות קידוש השם בכל יום ויום בחיים חיותו, ועכשיו שיהרגו אותו, מן הנמנע עוד לקדש שמו יתברך, עכ"ה"ק. המורם מזה רעיקר חפצו ורצונו ית"ש שבני ישראל יקרישו את שמו כל הימים אשר הם חיים על הארמה, ע"י עבודה ויגיעה לקיים התרי"ג מצות, ולא שתעלה נשמתם על קידוש השם ע"י יסורים ומיתות משונות.

וזה יש לכוון בדברי הזרע קורש, המובא לעיל, קדושים תהיו, שיחיו ויהי' להם הוי' בעולם הזה, כלו' שיקרישו את שם שמים בעת שיש להם הוי' וקיום בעולם הזה, ולא ע"י מיתה, וכנ"ל.

ובדבר האמור יש לבאר דברי המסורה המובא בבעל המורים בפרשת בא, ג' פעמים ויס"ר, ויסר מעלי רק את המות הזה (שמות י'), ויסר הצפרדעים (שם ח'), ויסר מעלינו את הנחש (במדבר כ"א). רהנה אמרו בגמרא פסחים (נ"ג ע"ב) מה ראו חנני' מישאל ועזרי' שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו ועלו בביתך ובתנודיך וכו' בשעה שהתנודר הם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה, עיי"ש. ופירש"י שם, מה ראו חנני' מישאל ועזרי' שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהם. ועפ"ז יבואר היטב קישור דברי המסורה, ויסר הצפרדעים, שראוי להסיר ולסלק חלימוד והקל וחומר מצפרדעים, ראין צריכין

לקדש שם שמים הוקא כדרך הצפדרעים, רק לקיים דרשת חכמו"ל עה"פ וחי בהם ולא שימות בהם, וזהו, ויסר מעלי רק את המות הזה, ואי תיקשי באיזה אופן יתקיים הפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל, שישראל מצווין על קידוש השם, על זה בא הכתוב השלישי, ויסר מעלינו את הנחש, כאומרם ז"ל עה"פ קדושים תהיו, הוו פרושים מן העריות ומן העבירה, כי הברלה ופרישות מן העבירה נקראת קידוש השם, והיינו, ויסר מעלינו את הנחש, זהו נחש הקדמוני המסית ומדיח את האדם לעבירה, ועל ידי שוסירו בני ישראל מעליהם את הנחש הזה, ויכניעו אותו, יתקדש שמו יתברך בעולם.

ומעתה יובן היטב כוונת המדרש בפ' תצוה הנ"ל, רבון העולם, אתה מבקש שנהא קדושים, הסר ממנו המות, כי רצוננו להתהלך לפני ד' בארצות החיים, וכל זמן שהנשמה בקרבנו, נהיו פרושים מן העבירות, ועוסקים בתורה"ק וקיום מצותי, ועי"ז יתגדל ויתקדש שמי' רבא.

וזה יש להעמיס גם בדברי הזוה"ק עה"פ קדושים תהיו, שמביא הפסוק ואתם הרבקים בר' אליכם חיים כולכם היום, שבא לרמז כי עיקר ענין קידוש השם הוא ע"י שרבקים בני בר' אליהם ומקבלים עליהם עול מלכות שמים בחיים חיותם, וכאמור.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכת היא יפה ומהוררת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

בדיני כתיבת סת"ם

מהגאון מוה"ר חנוך הענוך דיין דק"ק שנייטוך זצ"ל⁽¹⁾

הנה שמעתי מן הסופר ר' משה בינג, ג' אב תצ"ה, שדבר זה נשאל שם להגאון אב"ר מהררי"ך נר"ו⁽²⁾, כי הסופר אברהם שם התעורר על הס"ת שנכתב שם באותיות שכותבין באיטליא, על קלף שנמשח, דהיינו וועלש, אשר מעולם היו נוהגין במדינת אשכנז בכתב תמה אשר נכתב ע"פ הדין כמ"ש בלבוש וב"י וברוך שאמר, ולמה יניח במדינותינו לשנות ולכתוב ס"ת בכתב משונה אשר לא נעשה כרת וכדין. רק אב"ר הנ"ל מצא צד להקל, והכשיר כתב הנ"ל ע"ג קלף הנ"ל, ואמר לסופר הנ"ל שמצא היתר זה בספר.

ואני אומר אם קבלה נקבל, אבל לדין יש תשובה, כי בוודאי ראוי ונכון למי שיש בידו למחות, למחות בסופרים שלא יכתבו בכתב הנ"ל, רק דוקא בכתב שלנו, כי כן כתבו הפוסקים הנ"ל, וגם שמעתי שהגאונים הקודמים בפפר"מ מחו בדבר זה⁽³⁾.

אודות אם נמצא בס"ת אות שאינו מוקף גויל, דהיינו ב' אותיות רבוקים זה בזה ממש, אם נפסל הס"ת בכך ומוציא ס"ת אחרת, או לא.

נראה פשוט דצריך, וז"ל הב"י בס' רע"ג, מ"ש שתהא מוקף גויל שלא תדבק אות לאות, בפרק הקומץ (כ"ט ע"א) אמר ר"י אמר רב כל אות שאין גויל

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר יהודה ליב אבר"ק פפערשי. בנעוריו ה' מושבו בעיר מערצבאך ואח"כ נתקבל לדיין בק"ק שנייטוך. נרפס ממנו ספר ראשית בכורים, ושו"ת חינוך בית יהודה. גם הניח אחריו בכת"י ספר עיר חנוך על או"ח, ספר החנוכי על הל' ס"ת, ס' רפואת האדם על עניני מוסר, ספר שושן עדות על דיני מילה, ועוד. — פסקים הללו הועתקו מעצם כת"ק.

(2) הוא הגאון מוה"ר יעקב כהן אבר"ק פפר"מ זצ"ל מח"ס שו"ת שב יעקב.
(3) כבר האריכו האחרונים בדין ס"ת שנכתב בכתב וועלש אם כשרה לבני אשכנז, עיין מה שציין בזה בספר כרם יעקב בעמוד ס"ה, וע"ע בכרם שלמה קונס' ע"ה עמוד כ"א. ובאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן, נמצא העתקה מתשובת הגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטהנזאחן זצ"ל אבר"ק לכו, שכתב לסופר א' ביום ד' עקב שנת תר"ך, וז"ל: ע"ד שכותב וועלש כאשר דצוף הא"ב, וחכם א' עדר מרנים, ואמר שהס"ת פסולה, הנה מה אמר ומה אבר, חלילה חלילה להוציא לעז על כתב וועלש, ומזקנים אתבונן, שבזמן הקדום לא ה' רק כתב וועלש, ואך ישן מפני חדש תוציאו, ועיי' נוב"י שמבואר שם שינויים בין כתב וועלש לכתב שלנו, אבל להוציא שום לעז על כתב וועלש חלילה, ועל כן ח"ו לגמגם בזה, וכל המעדר חוששין לו מהפאת, ולרעתי היא קנאת סופרים שלא תדבה חכמה, והס"ת כשרה, תורת ד' ברה, עכ"ל.

מקיף מר' רוחות פסולה, ואע"ג דלגבי תפילין ומזוזות אתמר, כ"ש לס"ת שהיא חמור מהם, עכ"ל. מלשון פסולה משמע אפי' ריעבר, ובא"ח סי' ל"ב כתב הב"י וז"ל, כ' המדרכי רי"ל רלא מיפסל בריעבר כשאינו מוקף גויל אלא רוקא באותיות השם ואין כן רעת הפוסקים שכתבו דין זה סתם ולא חלקו בין אותיות של שם לשאר אותיות, וכן הוא פשט לשון גמ', עכ"ל. הרי שלא חלקו בין תפילין לס"ת, ובין אותיות של שם לשאר אותיות, בכל מקום שהדביק אות לחברתה פסול אף בריעבר, כפשט לשון הגמרא בפ' הקומץ הנ"ל.

שוב ראיתי בתשו' הרשב"א סי' תד"א שכתב ג"כ בפירוש כל אות שאין גויל מקיפו פסולה כאלו אינו אות כלל, והאריך בזה, ומסיק לחלק בין אם רבוק למעלה פסולה ולמטה כשרה, ויע"ש החילוק בזה. מ"מ נ"ל ראם יש נגיעה בעלמא כשרה בשבת רא"צ להוציא אחרת, רק אחר שבת יפירה, אבל כשהסופר עשה בשעת כתיבה שחיבר ב' אותיות יחד בעובי הקולמוס, וראי פסולה, רק בס"ת מועיל תיקון אחר שבת, אבל בתפילין אסור לתקן, דהוי שלא בסדרן, רק בנגיעה בעלמא מועיל תיקון גם בתפילין ומזוזות, כן נלע"ר. כ"ז מנחם תצ"ה.

ראוי להזהיר הסופרים שאין לכתוב [במגילה] השמות הוי"ה ואהי"ה היוצאים מר"ת וס"ת, באותיות גדולות או לרשום עליהם בשביל זה, כי אין לשנות במגילה זו כמו בס"ת, כמ"ש הפוסקים שדינה שוה לס"ת לכתחילה, רק בריעבר יש מקילין בקצת דברים.

גם דיש לפסול המגילות שמציירים בהם ציורים, מטעם זה, ואפי' לכתוב הברכות או המעמים אסורים הפוסקים, מכ"ש ציורים. וגם יש בו איסור נוסף, דמבטל כוונת הקורא והשומע מכוון על הציורים. ואי אישר חילי אבטלנו, ועכ"פ אסור לש"ץ ליקרא מתוך מגילה זו, אם אפשר באחרת, כנלע"ר חנוך.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בדין דבר שהורו בו איסור

מהגאון מוה"ר יוסף העם אבד"ק קאסעל זצ"ל⁽¹⁾

פה פיורדא יום ו' עש"ק ב' שבט תקכ"ד לפ"ק.

כנהר יפרוץ שלומו, שלו' בכל מדע וחכמה, יושב על מדין והולך בתומו, ה"ה התרני המופלא והמופלג כש"ת מו"ה משה נר"ו, וכאל"ש.

כהיום באה עלי דברי קרשו וגם השליח נחוץ לדרכו ואני כהיום טרירנא ובפרט לעת הכנסת שבת, ע"כ באתי בקצרה, ולרעתי שאלה זו אין צריך לפנים והאריכות למותר הוא, כי דין זה מפורש ב"ד סי' ל"ט סעיף ט"ז י"ז בנדרון זה, ומפורש שם להתיר, שמעמידין הבהמה בחזקת היתר, ואין לעקש ולומר שבנדרון זה שכתב מכ"ת יש לאסור הואיל שלא באו שניהם בבת אחת רק רבדי האוסרים ה' מתחלה, אבל זה אינו, חרא ראף שכתב בש"ע אם בא זה האומר טריפה תחילה לב"ד נאמן כשנים כיון שכבר נתקבל עדותו בב"ד, וכי אתא אחרניא ומכחיש ל' הוי ל' חד, ואין דבריו של אחר במקום שנים, עיין בש"ך שם ובט"ז, דהא למאי שכתב מעלתו, גם אצל המורה שה' מתיר, ה' עוד חד למדן עמו שהסכים לרעתו, ותרי הוי כמאה. ובר מהדין, למאי שכתב מכ"ת ששני עדים העידו שלא (תורה) [הורו] הראשונים הן לאיסור והן להתיר מתחילה, ואף שכתב ב"ד סי' קפ"ה, אמרה פלוני חכם שהר לי והחכם אומר שהיא משקרת, החכם נאמן ושמאה היא, וא"כ ה"ה הכא, ששני העדים האלו שאומרים שלא הורו בו חכמים לאיסור ולהתיר אינו נאמן, נראה אין הנדרון זה דומה, דהתם טעמא כמו שכתב הש"ך דה"ל עד מפי עד ע"ש, משא"כ הכא ארבעה אלו השני עדים לא העידו מפי העד רק אומרים שלא הורה בה כלום, וא"כ בא מכת העדים, ה"ל תרי ותרי והעמיד דבר על חזקתו להתיר.

ועוד נראה דהכא בל"ז לא שייך תך סברא שנאמן האוסר טפי שכבר נתקבל עדותו בב"ד, דבנדרון זה לא נתקבל עדותו בב"ד רק שהם אסרו, אבל בתורת עדות לא אמרו זאת לפני ב"ד, ולא אלימו כוחם יותר מהנדרון זה שכתב בש"ע אמר הבודק שלא כסדרן היתה וכו', שמעמידין הבהמה בחזקת היתר. ומיהו להאוסרים גופא אסורים לאכול מאותו הבהמה דהא שוויא אנפשי' חתיכה אסורה, כמו שכתב ב"ד סי' א' סעיף י"ב, ובוודאי אם התיר השני משיקול הדעת

(1) בשנת תק"ך לפ"ק לערך נתקבל לדיין בק"ק פיורדא. ובשנת תק"מ לפ"ק נתמנה לאבד"ק קאסעל. נרפס ממנו ספר בן פורת יוסף על הפטרות. תשובה אחת ממנו נרפסה בסוף ספר דרכוני זהב עמ"ס שקלים. נפטר ביום כ"ז לחורש מרחשון שנת תקנ"ד לפ"ק. — תשובה זו הגיעה לירידנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

אין הוראתו חל מהשני כמו שכתב בי"ד סי' רמ"ב סעיף ל"א, ע"ש בש"ך. אבל לפי מאי שכתב מב"ת, לא הי' זה מכח שיקול הרעת, רק שראה בעיניו ובחוש שנשאר כעובי דינר זהב, וה"ל הראשונים כמו שטעו בדבר משנה, ועוד שהעדים מעידים שלא הורו בו לאיסור ולהתיר, ע"כ יצא הדבר בהיתר, ולית חשש איסור, והנלע"ד כתבתי.

כ"ד אוהב נפשו,

הק' יוסף העם

ביאור בדברי רש"י ע"ז דף מ"ט

מהנאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל⁽¹⁾

נשאלתי לפרש לשון רש"י בעבודה זרה (דף מ"ט ע"ב) ר"ה ונשתרי לך בהנאה למכור לבר לבר כו' לא מתהני מיי"נ מירי רליתא לאיסורא בעיני'. וכבר עמד על לשון זה אא"ז מהרש"א ז"ל ואא"ז מהר"ם מלובלין ז"ל, וכתבו רלא גרסינן ל' וכן בר"ן השמיט לשון זה. ואמרתי דלפענ"ד הנרסא נכונה מאד, כי מבואר למעיין בלשון רש"י ז"ל דף ע"ד שכ' הלכה כרשב"ג חבית בחבית רשקיל חדא ושרי בנהראי ואירך נשתרי בהנאה. ולכאורה צ"ע מה ענין זה למכירה חוץ מדמי איסור שבו, ומלשון זה מבואר דס"ל כמ"ש הרמב"ם דתקנתא חוץ מרמי איסור, היינו הולכת הנאה לים המלח, אלא דמ"מ לא ס"ל כהרמב"ם בהא דס"ל דרשב"ג ור"א אמרו דבר אחר, ועיין בפ"ז מהל' מאכלות אסורות ובר"ן, אלא רש"י ס"ל דוראי אין ליתן כל החביות לנכרי ויקבל ממנו דמים רק בעד הכשרים לבר, דכיון דחבית זה אסור בהנאה, אף במתנה אסור ליתנו, והיינו טעמא דהרמב"ם דמפרש הך חוץ מדמי איסור שבו היינו שמשליך דמי האיסור לים המלח, וכן מבואר בכל בו הל' יי"ג סימן צ"ו וז"ל, וימכור כולן לגוי וישליך הנאת אותו היין לים המלח ולא יתן האיסור לגוי במתנה, שכל איסור הנאה כשם שאסור למוכרו כך אסור ליתנו במתנה, וכן לא ישליך דמי האיסור לים המלח וישאיר האחרים בידו, שאין זה כמו הקדש שיאמר הרי זה מחולל על זה כו', ע"ש. וזה דעת רש"י ג"כ שדמי האיסור צריך להוליך לים המלח.

ונלע"ד דחסד תיבה אחת ברש"י דף ע"ד וכצ"ל, רשקיל דמי חדא ושרי בנהרא כו' ואירך משתרי בהנאה כו', וכלשון שכ' אח"כ חוץ מדמי אותה חבית כו', ע"ש. אלא דמ"מ לא ס"ל כהרמב"ם דס"ל דרשב"ג ור"א אמרו דבר אחר,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ד' עמוד י"א. — הועתק מכת"י מעתיק

(כת"י ירושלים, מספר 46459).

אלא ס"ל דפליגי בהא, דרשב"ג ס"ל דדוקא ימכור כולן ביחד מתני כשאין מקבל דמי היי"ג לידו, אלא תיכף בשעת קבלת הדמים מהנכרי לוקח דמי א' חבית ומשליך אותו לנהר ונמצא דלא מתחני מידי מאיסורא, ואע"ג דמ"מ קא פתיך בי' דמי יי"ג, שהרי אין זה דומה להקדש שמועיל לו פדיון, מ"מ כאן שאין האיסור בעין בפ"ע אלא הוא מעורב בין דמי החביות הכשרים, לית לן בה, דהא עכ"פ אין לו הנאה מהאיסור כלל, משא"כ אם רוצה למכור כל חבית בפ"ע או להשקות מהם לחמרים או לעשות כבוסה, שנמצא שיש לו הנאה מנוף האיסור בפ"ע בלא תערובות, מה יושיענו זה שמוליך א' לים המלח אח"כ או קורם לו, כיון דסוף סוף בשעתא דשקיל דמי בעד האי חביתא או בשעה שנהנה ממנו בנתינתו לחמרים, הוא מתחני מאיסורא בעיני' בלא תערובות, ואע"ג דכבר השליך תמורתו לים, כיון ראין פדיון לע"ז לא מהני מידי, משא"כ כשמוכרו כולו יחד חוץ מדמי האיסור, דהיינו שמשליך הדמים עבור האיסור לים, אע"ג דדרך תערובות מתערב בתוכו גם דמי האיסור, ולא שייך לומר בזה הוברר הדבר רחני דמי דאיסורא נינהו, מ"מ כיון דדרך תערובות הוא, ליתא לאיסורא בעיני' מיקרי, וכדאיתא בש"ס ופוסקים כמה פעמים, עיין בפסחים כי קנים ר"ש בעיני' אבל ע"י תערובות לא קנים.

ולפי"ז דברי רש"י מבוארים, שכ' ונשתרי לך בהנאה למכרן לבד כו', ולא דמיא תך מלתא לפלוגתא דרבנן ורשב"ג כו', דתרווייהו ס"ל ראין פדיון לע"ז, ומיהו כי מזכין לי' חוץ מרמי איסור שבו, ר"ל שמוכרו כולו חוץ מדמי יי"ג, לא מתחני מיי"ג מידי רליתא לאיסורא בעיני', ור"ל שאין מקבל רמים בעד האיסור בפ"ע אלא דרך תערובות, וכיון דשקיל דמי דההוא ושרי לי', הרי אין לו בהם הנאה של כלום, משא"כ כשמוכר אחר אחד לבד, אין היתר ע"י הולכת הנאה, כי אם אליבא דר"א רס"ל יש פדיון לע"א, כנלע"ד ברור בדברי רש"י ז"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

דברי פרידה לק"ק פריישטאטעל

מהגאון מוה"ר אברהם יצחק וויינבערגער זצ"ל¹⁾
אבד"ק קליינווארדיין

בע"ה דרוש לשבת פ' ראה פ"ק פ"ש [=פריישטאטעל] תד"ר לפ"ק.
אמרו חז"ל אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו.
הנה כבר הקדמנו דבר הלכה לקיים דבריהן כפשוטן, אמנם עיקר הטעם הוא,
שיזכיר אותה, ולדעתי אפשר לעשות פעולה יותר טובה למען הזכרון. ועיקר
הדרשה כעת, לא למען להשמיע דברי חכמה כי אם לשמוע דברי יראה, ותחילה
נקדים מה שאמרו ז"ל בפרקי אבות (פרק א') הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום
ורודף שלום, וכן אמרו (תהלים ל"ד) בקש שלום ורדפהו, ופי' מו"ח הגאון זצ"ל²⁾,
דהנה ב' מיני אהבה יש אצל בני אדם, אהבה אמיתית, ואהבת עצמו, מה שאוהב
מאכל טוב אינה כי אם אהבת עצמו, ולפי"ז מי שאוהב שלום עדיין יש לומר דאינו
כי אם לטובת עצמו, כי על ידי מחלוקת אפשר להגיע לו שום נזק, אמנם מי
שרודף שלום ממקום אחר זה הוא אוהב שלום באמת שאין לו שום תועלת, וז"ש
אוהב שלום ורודף שלום, וק"ל.

והנה כעת יש לי לדבק במדה זו, ולקיים דברי חז"ל, כי מה תועלת לעצמי
מהשלום בקהלתכם, כי אני אשים לדרך פעמי בע"ה, ולא באתי כי אם לקיים דברי
חז"ל הנ"ל. והנה אבקש ממעלתכם שלא תהי' שום מחלוקת ביניכם אודות
פרידת, ולא יאמר זה לזה אתה גרמת, כי אני בלבדי הוא הגורם, וה' יגמר בעדי.
ועוד זאת נזכיר, כי בעו"ה זה לי שתים עשרה שנה שבאתי לכאן, ולא זכיתי
לתקן בדבר הבשר כשר, וראשון תחלה אשר נתקן על ידינו שלא יקבלו השוחטים
שכר מהכשרות יותר מהטרפות וכמ"ש הרמב"ם, וחלילה לכל לשנות דבר זה, וכן
הסכים הגאון זצ"ל מפרעשבורג שאסור לשנות, ועוד זאת שילכו שני שוחטים
לבית הזבח כאשר המנהג בקהלות גדולות, גם זה מנהג ישר הוא, אמנם מה
נעשה אם ח"ו יגיעתי לריק בעת אשר יובא הבשר למקילין, ואף שיש משגיחים,
מ"מ דבר קשה הוא מאד. חזקו נא לעשות מקילין כשרה כראוי, והוא תיקון גדול,
ואל תחוסו על כספיתכם, ד' ימלא משאלותיכם.

(1) נולד בערב יום הכיפורים שנת תקס"ה לפ"ק בעיר דוקלא לאביו מו"ה מרדכי
יהושע וויינבערגער. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר צבי (חריף) העללער זצ"ל
אבד"ק באניהאד. בשנת תקצ"ב לפ"ק נתמנה לאבד"ק פריישטאטעל, ובשנת תר"ר
נתקבל לאבד"ק קליינווארדיין. נרפס ממנו ספר פני יצחק על הש"ס וספר מלל לאברהם
עה"ת. יש אליו כמה תשובות בשו"ת דברי חיים. נלב"ע ביום י"ב לחודש מרחשון שנת
תרמ"ה לפ"ק. — דרוש חלו הועתק מעצם כתי"ק, והגיע אלינו מאת נכדו האבד"ק היקר
החשוב והנעלה מו"ה משה קרענגיל נ"י, לעילוי נשמת זקנו הרבני המופלג מו"ה משה
ישעי' שווארץ הי"ד מגרויסווארדיין בנו של הגאון מוה"ר מנחם מענדל שווארץ זצ"ל
מבראמירעשט.

(2) הוא הגאון מוה"ר צבי הירש העללער זצ"ל אבד"ק ברינגל ובאניהאד.

אהובי, ראו נא איך ה' קשה בעיניכם בעת אשר נתקן ת"ל ע"י אורות הכהנים, וב"ה אין לכם שום נזק, וכבר אמרו צבור לא מעני. וכן חזקו נא לקיים מה שנדרנו ת"ל בדבר המצות עבות, כי טוב וישר הוא.

ועתה מצאתי את עצמי מחויב בדבר להגיד לכם בדבר כסא הרבנות דפה, כי נחוץ מאד להקדים ולא לאחר בקבלת רב ומורה, וכבר אמרו אין חכם כבעל נסיון, ולדמיון יש לנו רב עם תלמידיו, התלמידים אינם יודעים ואינם מבינים כי נחוץ להם הרב, אמנם הרב הוא היורע ומבין כי דבר נחוץ להם מאד, כן הדבר נידון זה, כי מי יוכל לידע יותר ממני, על כן אני מזהיר אתכם באזהרה גדולה, למחר לקבל רב.

ולצייר איך ומה יהי' הרב, נאמר כי צריך לב' מעלות שאמרו ז"ל אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור עשיר ועניו, והנה הרב יש לדמותו לזה כי הוא העוסק בעבודת השי"ת וכלי ספק יש לו עזר וסעד מן השמים. והנה מעלת הגבור יש לומר אצל הרב אם יהי' כובש יצרו יקרא שמו גבור כאמרם ז"ל, ועשיר הוא ממילא כשנתקבל להיות לרב, ועיקר הוא לבקש ולחפש על חכם ועניו. ובפרט בעתים הללו שכיחים הזיזופנים והצבועים, מאד צריך לזהר בבדיקה חושב, ושיהי' מוחזק לירא שמים, ולא תתורו אחרי תאוותכם להנאת הנוף שיהי' איש לשון, כי עיקר הוא שיהי' ת"ח וי"ש ולא המדרש עיקר אלא המעשה.

ויש לפרש מ"ש בפרקי אבות (פרק א') כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה ולא המדרש עיקר אלא המעשה, נראה לפרש, דהנה הבינה לעתים כתב לפרש מ"ש חז"ל גדול המעשה יותר מן העושה, כי בא' משני פנים יסבב האדם שהאחר יתעורר לעשות איזה ענין, אם ע"י הדבור שיאמר לו דברים המתישבים על הלב עד שיסכים האחר לעשות, אם ע"י מעשה מבלי ואמר לו כלום, אלא שזה עושה איזה פועל מעולה, ומתוך מעשיו של זה יתעורר חבירו לאמר אעשה כן גם אני וכו'. ופי' בזה מ"ש (משלי ד') בדרך חכמה הורתיך הדרכתך במעגלי יושר, ע"י דרך החכמה שאני מלמד אותך בדברי חכמה, אינני בזה אלא מורה מקום לך איזה דרך תלך בה לטוב לך, אבל איני משים אותך ממש בפועל בדרך עצמה, אמנם הדרכתך במעגלי יושר, גדל כחי ע"י המעשים טובים שאני הולך בהם בפועל, שאתה רואה אותי דורך ומהלך מעגל היושר והשלמות, ובזה לא בלבד אני מורה לך, אלא הדרכתך, משים אותך ממש בתוך הדרך, שעושים כך דושה גדול יותר מהדיבור והאמירה וכו'. והוא המכוון מ"ש (ישעי' ל"ב) והיתה מעשה הצדקה שלום, נתכוון לדבר על מי שמעשה ומכריח לאחרים לעשות, ולא על המעורר ומייעץ לעשות ע"י הדבור משתעי קרא, אלא על מי שעושה צדקה חשובה ונכבדת בהרחבה יתירה ועורפת על יכלתו, כי נשאו לבו בגריבת רב לש"ש, הנה העשירים יותר ואשר סיפק בידם לעשות יותר ממנו, יעשו ק"ו בעצמם, אם זה שהוא חלש הכח פיזר לצדקה, אני על אחת כו"כ, ונמצא שמעשה זה שעושים אחרים הוא נמשך מהצדקה שנתן זה, ואין אומר ואין דברים, והדי הוא בזה עושה ומעשה, והוא בידו שתיים, וגדול מהעושה שאין בידו אלא א', ובכ"ה ג אמרו גדול המעשה יותר מהעושה, ע"כ. ולזה יש לפרש ששיבח השתיקה מאד, וממילא יש לשבח יותר המעורר לעשות דבר טוב ע"י מעשיו,

מהמעורר ע"י דבור וכמ"ש, ולזה אמר, ולא המדרש עיקר אלא המעשה, היינו כי יותר טוב הוא המעשה לחבירו וכמ"ש, ולא ע"י הררש אשר בפה, והכן. ומעתה נאמר מה בין רורות הראשונים לדורות אחרונים, הראשונים היו מבקשים רב ומורה להם איש אשר מוחזק ביראת שמים, וכל מעשיו טובים ורצויים, וזה הי' עיקר, והררשה מהרב הי' טפל, ע"כ הצליחו ועשו פרי, אמנם חדשים מקרוב באו בעו"ה אשר מהפכים ועושים העיקר מדבר שפתים ולא יחישו כלל למעשה הרב, אבקש עשו נא הטוב האמת, על דרך הראשונים, ובחרו לכם רב ומורה, אשר יהי' מפורסם בתורה וביראת שמים, שימו על לבכם, הלא כל עיקר תכלית הרב להורות לעם ה' הדרך הטוב והישר, ולא למען הנאת הגופני, כי הרב עם אנשי קהלתו חמה כמו שותפין, הרב צריך לראות ולהשגיח בעינא פקחא על אנשיו עניני הנפש וצרכיו, והאנשים צריכים להשגיח על הרב שיהי' לו צרכי גופו, למען יהי' פנוי לעסוק בעבודתו בלי שום מניעה, ואם הרב אינו עוסק כראוי לו, על מה יוציאו עליו אנשיו הוצאות רבות, והטוב הוא דרך הראשונים, שהיו מוריהם צדיקים גמורים וזכו וזיכו.

מכתב

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

אנשי ק"ק ווראניק כתבו אלי שחבהכ"נ הגרולה שלהם רעוע ונוטה ליפול וסוגר הבית מבוא, מחמת חשש סכנה ח"ו, ומוכרחים לבנות הבית לשם ד', ומסכימים כולם ליקח לדבר מצוה זו, הסך שהורם והונף אחר השריפה בקהלתם, מנדיבי נגידי ברלין עבורם, ולאשר הדעפאזיטען שיינען [=פראטיקאל] אינם בנמצא כעת, לזה לרעתי העניי' יספיק אם רוב העדה דק"ק ווראניק יבואו על החתום קוויטונג כראון שקבלו הסך הנ"ל, והנוגע שיהי' מחוזק היטב גם בדיוניהם שלא יהי' בשום אופן מקום ערעור, וראה ידידי ש"ב הרבני מו"ה ישראל ווייל נ"י להעריך המכתב עצמו^ט ובעינא פקחא.

עש"ק טו"ב סיון תקב"ץ פ"ק פוזנא.

הק' עקיבא בהרב מו"ה משה גינז ז"ל

(1) הועתק מכתב"ק אשר הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

מכתב

מהגאון מוה"ר משה סג"ל נאוועמעסטא זצ"ל¹

שיל"ת. ירושלים עה"ק ת"ו יום ד' ל"ב למב"י תרכ"ג לפ"ק.

שלום מירושלים, וברכה וחיים, מן השמים, עד בלי דיים, יחדיו ישינו ויחולו על ראש חברי צדיק אמיתי ונשגב, ה"ה גברא רבא ויקירא גדול בישראל בקי בש"ס ופוסקים בקיאות אחת, מנהל עדתו ערת ישורון בתורה ובצדקות גדול, כבוד קדושת שמו מה' משה ברעזאווע נ"י לנצח אב"ר דק"ק חוסר והגליל יע"א².

שמחתי מאוד שזכותי להיות לי מקום ועת לכתוב אל כבודו והדרו ה' יאריך ימיו ושנותיו עם ביתו ובניו היקרים שי', והנני אומר לו מ"ט על התנשאו בקהלה קדושה חרשה לו, יהי ה' עמו ויצליח בכל דרכיו ורכו בקודש, ויוכה להרים קרנו למעלה למעלה ולהרביץ תורה ויראת שמים בישראל, כאות נפשו הזכה והטהורה, ונפש א"נ אוהב רבוק מאח,

הק' משה סג"ל נאוועמעסטא

ואוריע משלומי הטוב ב"ה, אנחנו ב"ה בקו הבריאה, וגם אני משמח מאוד מאוד שזיכני ה' ברחמיו ובחסדיו לדור בארצינו הקדושה ובירושלים עה"ק אשר אין זכי' והצלה גדולה מזה בעולם בשום אופן, גם זיכני ה' בחנינה רבא להשיא רוב בניו שי' בשירוכים הגונים ב"ה, ועתה נפשינו חתנה וחשקה שיעשה ה' עמנו חסר בכלל ובפרט שיתחזק כוללינו החדש בחזקת כשרות וחזקת ממון, ויפיק ה' כוונתנו ורצוננו לאורה, אשר מטרתינו היא שנוכה ללמוד וללמד כדרך אשר ראינו מרכותינו הקדושים ז"ל, והמסייעים אותנו בין בגוף בין בממון נקוה שיזכה לקרן אורה ולהצלחה ואחרית טוב כראוי לנשפל לעושי מצוה רבא ויקרא גדולה עד מאוד לזכות את הרבים לתורה ולעבודה בירושלים עה"ק ת"ו. רש"ה לבניו היקרים המופלגים שי', ואם אמצא חן בעיניו יכבירני בנעימות ידיו הטהורות, גם אתן לו תורה על טובתו אלי.

הק' הנ"ל

(1) נולד בחודש אדר שנת תקס"א לפ"ק בעיר חרש (נאוועמעסטא) לאביו ר' יוסף ישראל. ה' תלמוד מובהק ומקורב ביותר להגאון בעל חתם סופר זצ"ל. בשנת תקפ"א לפ"ק נשא אשה מעיר פרעשבורג ונתיישב שמה. בשנת תרי"ז לפ"ק עלה לירושלים עה"ק, וה' מראשי מייסדי כולל שומרי החומות בירושלים עה"ק בשנת תרכ"ב לפ"ק. נלב"ע ביום ר' לחודש כסלו שנת תרמ"ח לפ"ק. — מכתב הזה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. ישא ברכה מאת ר'.
(2) הוא הגאון מהר"ם שיק זצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ר' עמוד

גליון ספר חוות דעת

מהרב הגאון מוה"ר דוד צבי טעבלי זעהמאן הי"ד⁽¹⁾
ראבד"ק דוקלא

סי' ס"ט ס"ק מ"ג (חידושים). ובתרנגולת שהוא חלולה ויש לחוש שנפרש מצד לצד, וכן בדם מעלמא שנפל על מקצת החתיכה שהיא ברוטב אסור, ועיין ביאורים ס"ק י"ו, וצ"ע.

נ.ב. לא ידעתי, הא לדידן גם בכל איסורים קיי"ל כן בסי' צ"ב דחתיכה שמקצתה ברוטב נשארה באיסור, ועיין בפמ"ג כאן דאו"ה סובר שמותר בכל איסור החתיכה ג"כ ע"ש, וא"כ לדינא דקיי"ל דאסור, שוב פשוט כאן שכן הוא, ולא צריך לסיים בצ"ע.

ואולי סובר דבאיסור ררבנן גם לדידן לא נאסר אותה חתיכה במקצתה ברוטב, כיון דהוי רק מכח ספק שמא כרש"י, וכאן הוי דם שבישלו דרבנן, לכן הניח בצ"ע.

שם ס"ק מ"ו (חידושים). ואם מלח בשר שהורח הרהה אחרונה בכלי שאינו מנוקב עם הבשר ששהה ג' ימים, אסור הבשר כשר, ובכלי מנוקב כשר.
נ.ב. עיין פמ"ג הטעם, ובביאורים ס"ק י"ח. ולפ"ז לדינא רפסק הוא בסי' ע' כש"ך דהורח נסתם נקבי פליטה, שוב גם בכלי מנוקב אסור. ואולי כאן סומך על טו"ז בזה, וכסברת הפמ"ג.

סי' ע"ו ס"ק א' (ביאורים). וכן אפי' בצלי גמור נראה דצריך לצלותו על גבי גחלים דדינו ככלי מנוקב, וכענין שאמרו בש"ס בישרא אגומרי או במקום שאם ישפך מים יצא מיד דהוי ככלי מנוקב.
נ.ב. עיין בצל"ח לפסחים דף ע"ר ע"א דאוסר אפי' בכה"ג דהוי ככלי מנוקב בזה, ע"ש ותבין.

סי' צ"ב ס"ק ד' (חידושים) אות ט'. ואם נגעו חתיכות אחרות חוץ לרוטב בהחתיכה שנפל עלי' האיסור אם נגעו בה כדי נטילה הסמוך לנפילת האיסור נאסרין גם הם בכדי נטילה וצריכין ליטול מכל חתיכה כדי נטילה, ואם נגעו למטה מהכדי נטילה אין נאסרין כלל דבבלוע בקיאינן ונגד נאסר אחרות אוקמי' ארינא וחשבינן החלב לכווש ואמרינן לא נתפשט החלב כלל רק עד כדי נטילה ולא יותר, ש"ך סי' ק"ה ס"ק י"ז, ועיין ביאורים כאן.
נ.ב. תמוה דבחלב דהוי צלול נאסר כולו לשיטתו כאן מחמת חבל הקדירה, וע"כ דנפ"מ בגבינה דהוי גוש, ועיין לקמן סי' ק"ה בביאורים ס"ק י"ב היטב.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד ט"ו. — הערות הללו הועתקו מגליון ספר חוות דעת שלו (לכוב תקצ"ח) המונח באוצרו של ידידנו הרבני תחסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנשווערפען. ינשאהו ד' על גפי מרומי הצלחות.

שם. וכל זה שהבשר כחוש, אבל אם הבשר שמן, כיון ^ו רהברי נמילה מהבשר נעשה גוף האיסור ומעם בשר של הכרי נמילה אוסר אף בלא החלב כמ"ש הש"ך שם, בעינן ס' בכל הקררה אף נגר כל החתיכה וכו'.

ג.ב. אינו מבין, שבכח"ג אוסר כולו, ראזיל היתר מפטם איסור, כמ"ש בס' ק"ה.

שם, אות י"ב. ואפי' בשמן גמור מצרפין כל הקררה לס' נגר האיסור.

ג.ב. מ"מ בעינן נמילה ג"כ.

ס' צ"ג סעיף א' (ברמ"א). ויש מחמירים בכיסוי לומר ראע"פ שאינו בן יומו דינו כאילו בן יומו, והוא חומרא בלא טעם.

ג.ב. וכן נוהגין בקצת מקומות, וכן אני נוהג מפני המנהג.

ס' צ"ד ס"ק י' (חידושים). וכן אם בישל בו אחר מעל"ע א"צ להשליך דמו הקררה לנהר.

ג.ב. אפי' בתוך מעל"ע הוי כן.

שם ס"ק כ"א (חידושים). רחבא מבשר בחלב ככב"ח דיינינן ל' ראפי' בהפסד מדובה בלח בלח חנ"נ.

ג.ב. לעיל בס"ק ט' פסק להיפוך.

שם ס"ק כ"ח (חידושים). וכן בבלוע שמן אף בדבר נגוב לגמרי אוסר ער ס'.

ג.ב. עיין לקמן ס' ק"ה ס"ק כ"ח היטב.

ס' צ"ו ס"ק י"א (חידושים). וכשהבלוע שמן ראז בולע המדוכה טעם בשר, מ"מ כשרכו אח"כ בשמים לא נאסרו לחלב.

ג.ב. עיין לקמן ס' ק"ה ס"ק כ"ד בחידושים.

ס' ק"י ס"ק י"א (חידושים). הוי קבוע דאורייתא לרוב הפוסקים.

ג.ב. לא הוי קבוע דאורייתא, ולרוב הפוסקים הוי קבוע (כצ"ל).

בענין ברכת חתנים במוצאי יום השביעי של ימי המשתה

נתן געשטעמנער

אבד"ק קרית אגו"י

ור"מ מתיבתא „פנים מאירות“

בני ברק

(תשובה לחכם אחד)

ע"ד שכתב מעב"ת יחי' בסעודת חתן ביום השביעי לימי המשתה שנמשכה עד הלילה של שמיני, אם יכולים לברך ז' ברכות, והביא מס' גינת וורדים (או"ח כלל א' סי' כ"ח) שכתב, דאף להפוסקים דאזלינן בתר תחלת הסעודה כראיתא בשו"ע או"ח (סי' קפ"ח ס"י) ושם (סי' רע"א), היינו לענין הזכרה בלבד שאין שם מטבע ברכה מחודש, אבל כשיש ברכה מחודש וראי אין לברך בליל ח' והובא בשערי תשובה (או"ח סי' קפ"ח סק"ח) ובפתחי תשובה אהע"ז (סי' ס"ב סק"ב). וכת"ה שליט"א תמה דמה נפקא מינה בין הזכרה לברכות, דאם לגבי הזכרה אזלינן בתר תחלת הסעודה, גם לענין ברכה מחודשת נימא כן, ועוד תמה בזה ויבואו בדברינו להלן.

א) הנה בעיקר השאלה אם יש לברך ז' ברכות כשאכלו את הסעודה ביום ז' ומברכין בליל ח', נראה לכאורה דתליא בפלוגתת הראשונים, אם חז"ל תקנו לברך ז' ברכות כל שבעה בזמן הסעודה דוקא, או בכל שעה שמתאספין עשרה ושמחים עם החתן. דהנה הב"י אהע"ז (סי' ס"ב) הביא מהר"ן כתובות (ז.) דיש אומרים שאין מברכין ברכת חתנים אלא בברכת המזון, ולא כמו שנהגו עכשיו לברך בששי ובשבת שלא בשעת סעודה, וליתא שהרי שנינו במס' סופרים (פי"ט הי"א) ונהגו רבותינו לומר בבוקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה ופנים חדשות כל שבעה, ובערב קודם סעודה, אלמא קודם סעודה היו מברכים אותה, לפי שהיו רגילין להתאסף בבית החתן בבוקר ובערב לשמח החתן והכלה, והיו מברכין אע"פ שאין אוכלין, ואנן ג"כ בששי ובשבת שהחתן יוצא מבית הכנסת מוציאין כלה מחדרה ונכנסין לחופה זו היא עיקר השמחה וראוי לברך עלי', עיי"ש. וכן כתב בחי' הרשב"א שם שנרפס מחדש כתובות (ח.), דברכת חתנים כל שבעה בין בשעת אכילה בין שלא בשעת אכילה, כל שמתאספין שם לשמח את חתן, וכן הוא במס' סופרים, ונהגו רבותינו לומר בבוקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה ופנים חדשות כל שבעה, וכן בערב קודם סעודה, אלמא אינו תלוי באכילה אלא באסיפת העם לשמחם, ועכשיו נהגו לברך בששי שהוא ראשון לנישואין, ובשבת כשבאין מביהכנ"ס לפני שהחתן יוצא מביהכנ"ס ומוציאין את הכלה בתוך העם ומכניסים אותם לחופה, ומפני כך מברכין דשמחה גדולה היא להם עיי"ש, וכ"כ בריטב"א שם. ומקורו ברמב"ן כתובות שם (הנרפס במ' חירושי הרשב"א) דנהגו

העם לברך ז' ברכות בערב שבת שהוא יום ראשון במקומותינו ובשבת כשבאין מביהכנ"ס, ויש מי שאומר שסעות הוא שאין לברך אלא לאחר ברכת המזון ומקצת חכמים מוחו בידם, ואין דאוי לעשות כן שמנהגם תורה היא, וכן עיקר שמצינו כן במס' סופרים, ועכשיו לא נהנו אלא בשעת סעודה לפי שאין מתכנסין לשמוח אלא באותה שעה, אבל בששי ובשבת שהחתן יוצא מביהכנ"ס ומפקין כלה מחדרה ונכנס לחופה, הם מברכין קודם סעודה, שזו היא שמחה גדולה שמשמחין אותו העם, ואע"פ שמברכין אותו בששי, חוזרין לברך בשבת, משום שאי אפשר שלא יהי' אחד שלא הי' שם אתמול, עיי"ש. וכ"כ בס' שיטה להר"ן הנדמ"ח בכתובות שם, דלאו דוקא בשעת אכילה בלבד מברכין אלא כל שעה ושעה שמתקבצין מברכין, שהרי לא נתקנו אלא לשמח החתן, ומה שנהנו לברך אותם בשעת אכילה, משום ראותה שעה עיקר שמחה, עכ"ר. גם הרא"ש בכתובות (ז:), כתב, ויש מקומות שבשבת אחר סיום התפלה מלווין כל הקהל את החתן עד ביתו ואומרים שם ז' ברכות, ואומרים מפני שלא היו שם דוב הקהל ביום הששי וביום השבת כולן מצויין, ושאלו את רב האי על מנהגם והשיב שאינו מנהג יפה, אלא שאין איסור בדבר, שהרי אמרו מברכין ברכת חתנים כל שבעה והוא שבאו פנים חדשות, וי"א הא דמברכין ע"י פנים חדשות דהיינו דוקא לאחר סעודה, עכ"ר. ודברי הרא"ש הובאו בסור אה"ע (סי' ס"ב) ובב"י שם.

(ב) ומבואר דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א והר"ן והריטב"א ז"ל, דעיקר מה שתקנו חז"ל לברך ז' ברכות לחתן שבעה ימים, לא תקנו דוקא בסעודה, ומשו"ה נהנו לברך ברכות אלו ביום הששי ובשבת שאז נתאספו לשמוח עם החתן והכלה, ומה שנהנו לברך בשעת סעודה היינו משום שאין מתכנסין לשמוח אלא באותה שעה, אבל עיקר תקון ז' ברכות לא הי' בשעת סעודה דוקא, ודעת היש אומרים דאין מברכים אלא בשעת סעודה, וברמב"ם (פ"ב מברכות ה"ט) כתב, "בבית חתנים מברכין ברכת חתנים אחר ארבע ברכות אלו בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם", ומשמע לכאורה שהוא דין בסעודה דוקא, וכדעת היש אומרים שברא"ש. (ג) ולכאורה י"ל דבפלוגתא זו תליא גם מה דפליגו הראשונים במי ששמע ז' ברכות בשעת החופה אם הוי בגדר פנים חדשות, דהרמב"ם (פ"ב מברכות ה"י) כתב שאם האוכלים שמעו ברכת ז' ברכות בשעת הנישואין לא הויין בכלל פנים חדשות, ובכסף משנה שם הביא מהרמ"ך שהשיג על הרמב"ם וכתב, דלפי סוגיית ההלכה, ברכות חתנים בסעודה נתקנו, וכיון שכן אין נכון שיפסור ברכות נישואין ברכות סעודה, ומנהגינו לברך ברכת חתנים בתוך הסעודה אע"פ שהי' כל הקהל בשעת נישואין ושמעו ברכת חתנים, עכ"ר. וי"ל דהרמב"ם סובר דמעיקר הדין הי' ראוי לברך ברכת חתנים גם בלא סעודה, ומה שתקנו לברך בשעת סעודה וכמבואר בדבריו לעיל, היינו משום שאז מתאספין לשמח את החתן, וע"כ תקנו לברך דוקא בשעת סעודה, אבל עיקר הך דינא דברכת חתנים לאו בסעודה תליא, ועל כן משמע ברכת חתנים בשעת הנישואין שוב אינו בגדר פנים חדשות, דאין בין ברכת חתנים בשעת נישואין לברכת חתנים של כל ז' ימים. אבל דעת הרמ"ך דברכת חתנים של כל ז' ימים שייכת מעיקר הדין רק בשעת סעודה, והיא תקנה

מחודשת שהיא שונה מברכת חתנים שבשעת נישואין, ועל כן אף ששמע ז' ברכות בשעת נישואין אכתי מקרי פנים חדשות לענין ברכות שבשעת סעודה, הואיל שהם שני חיובים שונים זה מזה.

ד) ומעתה נאמר, רגדון חקירת הנגת ורדים ז"ל אם יכול לברך ז' ברכות במוצאי יום ז' היכי שאכל מבעוד יום, תליא בפלוגתת הראשונים הנ"ל, אם ז' ברכות נתקנו על הסעודה דוקא או שיכול לברך כל שבעה ימים אף בלא סעודה, דלדעת הרמב"ן ז"ל ורעמי' ריכול לברך אף בלא סעודה, א"כ ודאי שאם עבר יום ז' אין לברך ואף שאכל מבעוד יום דהא אין להברכה שייכות להסעודה, ועד כאן לא אמרו שאם אכל סעודה בשבת מבעוד יום ומכרך במוצאי שבת שאומר רצה וכמבואר בשו"ע או"ח (סי' קפ"ח ס"ו), אלא התם הואיל דברכת המזון באה על הסעודה והזכרת שבת נתקנה בתוך ברכת המזון, ועל כן יש לומר דאולינן בתר מעיקרא, דהואיל דהסעודה היתה בשבת, והרי ברכת המזון באה להורות להשי"ת על הסעודה שאכל, וכיון שאכל בשבת נמצא דסעודה זו נתחייבה בברכת המזון של שבת, ועל כן אף שבשעת ברכה כבר הוי חול, מ"מ מברך ברכת המזון של שבת, הואיל דהסעודה היתה בשבת והרי ברכת המזון על הסעודה אתיא ואולינן בתר הסעודה, אבל ז' ברכות של חתן וכלה אין להן שום שייכות להסעודה, אלא שתקנו לברך כל ז' ימים, וא"כ אם עברו ז' ימים, אין מקום לברך. אבל להשיטות דאין לברך אלא דוקא בסעודה, יתכן דיכול לברך אף כשעבר היום, כיון דהסעודה היתה ביום.

ה) כרם באמת נראה לומר, דאף להרמב"ם ורעמי' דאין מברכין אלא בשעת הסעודה, יש לומר שאין לברך ז' ברכות היכי שמכרך במוצאי יום השביעי, דדוקא בברכת המזון במוצאי שבת מזכיר רצה, דהתם הברכה באה על אכילת המזון, וכיון דאכילת המזון היתה בשבת, א"כ צריך לברך ולהורות על המזון שאכל כדון ברכת המזון של שבת, דהיינו בהזכרת רצה, דהרי אכילתו שעליה באה הברכה היתה בשבת, וא"כ אכילה זו מן הראוי שיברכו עלי' ברכה של שבת, אבל ז' ברכות של חתן וכלה, אע"ג שלא תקנוהו לברך אלא בשעת סעודה, מ"מ י"ל דעיקר התקנה היתה לברך ברכות הללו כל ז' ימים, אלא שתקנוהו לברך בשעת הסעודה דוקא, הואיל דבאותה שעה הוי שעת שמחה, וכמו שכתבו הראשונים הנ"ל, אבל אין הברכה באה על הסעודה, אלא שקבעוה סמוך לסעודה הואיל דהסעודה היא שעת שמחה שאז מתאספין העם, ואז ראוי לברך ברכת השמחה של חתן וכלה, אבל יסוד התקנה היתה לברך ז' ימים, ואין הכרח לומר דהסעודה נורמת שמחה, אלא שבשעת סעודה רגילין להתאסף וממילא הוי אז שעת שמחה בגלל האסיפה, ועכ"פ אין הברכה על הסעודה אלא על השמחה שהיא בשעת הסעודה, וא"כ כשעברו ז' ימים אין מקום לברך ברכות הללו, דהא עבר זמן הברכה, ואם אמרו דבתוך ז' ימים אין לברך אלא בשעת סעודה ומשום דתרתוי בעינן ימים וסעודה, מכל שכן שאין לברך אחר ז' ימים, ואף שמקורם אכל סעודה מבעוד יום, דאף אם בתר מעיקרא אזלינן וסעודה איכא, מ"מ ז' ימים ליכא, דכבר עבר היום, וממילא אין לרמותו כלל לברכת המזון.

(ו) ומעתה אע"נ רהמחבר ז"ל באהע"ז (סי' ס"ב ס"ה) פסק כהרמב"ם, רמברכין ברכת חתנים אחר ברכת המזון בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם עיי"ש. מ"מ איכא סברא נרולה לומר שאין מברכין ברכות אלו במוצאי יום שביעי, דאף להשיטות דבהזכרת רצה ויעלה ויבוא אזלינן בתר תחלת הסעודה, היינו רק בברכת המזון שהיא באה על הסעודה עצמה, אבל ברכת חתנים עיקרה בשבעת ימי המשתה תליא, דהא להרבה שיטות הראשונים מברכין ברכת חתנים אף בלא סעודה כלל, ואף להרמב"ם יש לומר דעיקר התקנה היא לברך בז' ימים, אלא שהסמיכוהו על שעת סעודה דאז איכא שמחה של הנאספים, אבל לא שייך בזה לומר דאזלינן בתר תחלת הסעודה, דסעודה בלא יום שביעי לאו מילתא היא לחייב וכנ"ל, והוא כפסקו של הגינת ורדים ז"ל. ואולי יש להעמיס כונה זו גם בדברי הגינת ורדים ז"ל, ועכ"פ הדברים מצד עצמם מוצדקים לענ"ד.

(ז) אולם יעויין בטו"ז אהע"ז (סי' ס"ב סק"ג) שהביא ממחר"ל מפראג ז"ל, דבאלמנה שנישאת ביום שפיר מברכין בסעודה שהיא בלילה, אע"נ דכבר עבר היום ולא שייך באלמנה פנים חרשות, מ"מ במס' סופרים משמע דיומא קמא דקאמר היינו אף בערבית, דאיתא התם רבותינו נהגו לומר בבוקר ברכת חתנים על כוס בפנים חדשות כל ז' וכן בערבית קודם הסעודה מברכין אותם, משמע דכל ז' מברכין בבוקר ובערב, ואפילו ביום השביעי משמע דמברכין אף בלילה, ולפיכך באלמנה נמי מברכין ז' ברכות אף בלילה, עכ"ד עיי"ש. ומבואר דסבירא ליה למחר"ל ז"ל דהלילה שאחר יום השביעי נמשך אחר היום ודינו כיום השביעי. וא"כ לשיטתו אף כשעשו סעודה במוצאי יום השביעי נ"כ מברכין, כיון דלענין זה הלילה הולך אחר היום, וא"כ מכל שכן כשהסעודה היתה ביום ומברך בלילה, ודאי די"ל שמברכין אז גם ז' ברכות.

(ח) ברם דברי המחר"ל ז"ל אינו מוסכם משאר הפוסקים, דהא בח"מ (סי' ס"ב סק"ו) כתב, אבל באלמון שנשא אלמנה ביום ולא אכלו עד הלילה יש להסתפק אם יש לברך ז' ברכות בלילה, דיש לומר הא דקאמרי בגמרא לאלמנה יום אחד היינו יום ראשון דקא אפילו אכלו כמה פעמים, ומיד כשיצא יום ראשון שוב אין מברכין אפילו אשר ברא לבר, ויום א' יש [נראה דצ"ל אין] חילוק בין סעודה ראשונה לשניה, או יום אחד היינו סעודה ראשונה שאוכלין יחד אפילו לאחר יום ראשון, עיי"ש, וגם בב"ש שם (סק"ה) כתב דפליגי בזה הפוסקים והעלה דאמרינן בזה ספק ברכות להקל עיי"ש, והיינו שלא לברך מספק. הרי דלא כמחר"ל דפשיטא ליה דהלילה נמשך אחר היום לענין ברכת חתנים. גם בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תתס"ו) כתב, דמה שנוהגין שעושין סעודה להחתנים במוצאי יום שביעי שהוא ליל שמיני ומברכין אשר ברא, שהיא ברכה לבטלה, שלא תקנו אלא שבעה, ומה שמוענין לומר לפי שכל צרכי הסעודה מכינין ביום השביעי, אינה טענה כלל, שחכל הולך אחר זמן הסעודה שהוא זמן ברכה, וכיון שהוא בשמיני אין ראוי לברך כלל והוי ברכה לבטלה עיי"ש. הרי דליל שמיני אינו נגדר בתר יום שביעי, ודלא כמחר"ל.

(ט) גם בשו"ת האלף לך שלמה להנ"ר שלמה קלוזנר ז"ל (אהע"ז סי' ק"ז) כתב, רבחתן שנמשכה הסעודה לליל שמיני ראין מברכין ז' ברכות, ראינו רומה להזכרת שבת ויו"ט בברכת המזון ריש סוברין ראזלינן בתר תחלת הסעודה, רהתם בהמ"ז אקרקפתא רפת מונחת, רכיון ראכל פת נתחייב בבהמ"ז, ותיכף משאכל פת בשבת נתחייב בהזכרה, וע"כ אף שאחר כך בא יום אחר מ"מ לא פקע חיובו להזכיר, רהא כבר נתחייב בבהמ"ז, אבל ז' ברכות דחתן לא חל החיוב אלא בשעה שמברך ברכת המזון, דהרי לאו הפת גורם, דאלו הי' סוער כל היום בלי פנים חדשות אינו חייב לברך ז' ברכות, וגם אם הי' שם פנים חדשות בשעת הסעודה ואח"כ הלך לו בשעת בהמ"ז, נ"כ אינו חייב לברך ז' ברכות, ונמצא דלא חל עליו החיוב אלא בשעת בהמ"ז, ולכן בתר שעת בהמ"ז אזלינן, וכיון דאז הוי כבר אחרי ז' ימים הרי זה פטור מלברך ז' ברכות, דהוי כאלו הלך לו הפנים חדשות בשעת בהמ"ז דפטור, עיי"ש. ואנן כתבנו לעיל יתירה מזו, דלהרבה ראשונים אין ז' ברכות תלוין כלל בסעודה, דמברכין כל ז' ימים אף בלא סעודה, ואף להראשונים ראין מברכין אלא בשעת סעודה, לאו דעצם הסעודה גורם לברכה, אלא משום דבאותה שעה איכא שמחה, וכיון דאיכא שמחה בתוך ז' ימים מברכין, אבל כשבשעת הברכה כבר חלפו ז' הימים, שוב אין מקום לברך ז' ברכות, דלא תקנו חז"ל לברך אלא בתוך ז' ימים, משא"כ בברכת המזון שם הברכה היא על עצם הסעודה, והזכרת המאורע היא חלק מברכת המזון, וע"כ אף כשבשעת בהמ"ז כבר חלף היום, מ"מ אותה סעודה שאכל ביום כבר נתחייב בברכת המזון של היום.

(י) ומה שחילק הנינת ודרים בין הזכרת המאורע בברכת המזון, רבזה אמרינן ראזלינן בתר התחלת הסעודה, ובין ז' ברכות דחתן דכיון דהוי מטבע בפני עצמה לא אזלינן בתר התחלת היום, וכת"ה נתקשה בזה דמאי שנא, הנה יש להסביר גם עפ"י מש"כ בשו"ת האלף לך שלמה (אהע"ז סי' ק"ח) דלשיטת הסוברין דיומא קמא היינו יום ראשון ולא סעודה קמיתא, ולדירה ביום ראשון אין צריך פנים חדשות, מ"מ אם התחילו לסעוד מבעוד יום ולא ברכו בהמ"ז עד הלילה ראין מברכין בלא פנים חדשות, ראף רבזה ביום ראשון לא הי' נצרך כלל לפנים חדשות, מ"מ לא אזלינן בזה בתר התחלת הסעודה, דדוקא בברכת המזון דהזכרה היא בתוך ברכת המזון עצמה שכולל אותה בתוך הברכה, לכן אמרינן דתיכף שאכל כזית מבעוד יום נתחייב בברכהמ"ז בהזכרה זו, וכיון שחל עליו החיוב מבעוד יום שוב אינו פוקע, אבל בברכת נישואין כיון שהזכרה זו אינה בתוך ברכת המזון, א"כ אינה בכלל ברכהמ"ז, רק ברכת המזון גורמת לו להתחייב לברך גם אותן, שאם בירך ברכת המזון חייב לברך אחריהם גם ברכות הללו, א"כ כל שעה שעדיין לא בירך בהמ"ז לא נתחייב בברכות הללו, ומה שאכל הוי גורם להתחייב בבהמ"ז, וכשמברך בהמ"ז הוי הבהמ"ז גורם לברך עוד הברכות נישואין, א"כ לאו מה שאכל גורם לברך ברכות הללו, רק בהמ"ז גורם, ולכך כל שעה שלא בירך בהמ"ז לא נתחייב בברכות הללו, וממילא אזלינן בתר

שעת בהמ"ז. וא"כ אם בשעת בהמ"ז כבר אורא יום השמחה, ה"ז פטור מן הברכות, ואינו דומה להזכרות שבתוך בהמ"ז שהן בכלל ברכת המזון, דהתם האכילה גורמת וכיון שהאכילה היתה ביום שפיר נתחייב גם בהזכרה, אבל ברכת נישואין דהוי ברכה בפני עצמה ולא האכילה גורמת אלא ברכת המזון גורמת, לכן לא אזלינן בתר שעת האכילה אלא בתר שעת ברכת המזון, וכיון דבשעת ברכת המזון בלילה כבר כלה זמן השמחה, פטור מלברך ז' ברכות, ואם ליכא אז פנים חדשות ה"ז פטור עיי"ש. והרי זה כדרכו של הגינת ורדים שכתב לחלק בין הזכרה שבתוך בהמ"ז לבין ברכה בפני עצמה.

(יא) אולם ביסוד רברי הג"ר שלמה קלוגר ז"ל, דברכת המזון היא הגורמת לברכת חתנים, ועל כן כשבירך על המזון כליל שמיני אינה גורמת לברכת חתנים דהוי זמן פטור, לענ"ד יש לדון בזה, דבפשוטו נראה רלאו ברכת המזון גורמת לחיוב ברכת חתנים, אלא עצם הסעודה היא הגורמת, וכלשון הרא"ש כתובות (ז): ריש אומרים הא מברכין ע"י פנים חדשות דהיינו דוקא אחר סעודה עיי"ש. האמנם הרמב"ם (פ"ב מברכות ה"ט) כתב „כבית חתנים מברכין ברכת חתנים אחר ארבע ברכות אלו (של ברכת המזון) בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם", ובר"ן כתובות (ז): כתב ריש אומרים שאין מברכין ברכת חתנים אלא בברכת המזון כראמרין בכתובות שם כי תניא ההוא בברכת המזון עיי"ש, מ"מ אין להוכיח מזה דעצם ברכת המזון גורמת לחיוב ברכת חתנים, דמה ענין ברכת המזון לברכת חתנים, אלא הסעודה גורמת, וכמו שכתבו הראשונים הג"ל, דהסעודה גורמת שמחה ועל כן מברכין רק בשעת סעודה, אבל אין זה דין בברכת המזון, אלא דין בסעודה, רק שתקנו לברך אחר בהמ"ז הואיל רבהמ"ז הוא תריר וגם מקורש שהיא ראורייתא. ועל כן יש לפקפק בסברת הגרש"ק ז"ל שכתב, דכיון דבהמ"ז גורמת לחיוב ברכת חתנים לכן אם ברכת המזון היתה כליל שמיני פטור מברכת חתנים כיון דהגורם הי' בשעת הפטור, ולדרכינו הגורם הוא הסעודה, והסעודה הרי היתה ביום בשעת חיוב.

(יב) אולם י"ל רסברא זו תליא בפלוגתת הראשונים בתוס' פסחים (קב:) ד"ה שאין, שכתבו התוס' דכיון שאין אומרים שתי קרושות על כוס אחד לכן יש נוהגין בחופה מטעם זה שלא לומר ז' ברכות על כוס בהמ"ז אלא מביאין כוס אחר, אך רבינו משולם הי' אומר הכל על כוס אחר, דלא דמי לברכת המזון וקידוש, דתרי מילי נינהו כראמרין בגמרא שם, אבל הכא חרא מילתא היא, דברכת המזון גורם לברכת נישואין, עכ"ר. ונראה דפליגו אם הסעודה גורמת לברכת נישואין או ברכת המזון, דלרעת התוס', אף שאין מברכין אלא בשעת סעודה אחר ברכת המזון, מ"מ עיקר הגורם הוא הסעודה, אלא שתקנוהו אחר ברכת המזון משום דברכת המזון הוי תריר ומקורש ולכן יש להקדימה, ורבינו משולם סובר דתיקנוהו בהרי בהמ"ז והיא הגורמת לברכת נישואין ועל כן הוי כחרא מילתא, אבל אם הסעודה גורמת א"כ אין זו חרא מילתא.

(יג) ובהיותנו בזה ראיתי בשערי תשובה (או"ח סי' קל"א סקי"ר), שהביא מס' מחזיק ברכה להרב חיר"א ז"ל שם בקונטרס אחרון, דלפי מש"כ בניגת

ורדים (כלל א' סי' כ"ח) לענין ז' ברכות דבעינן ז' ימים שלמים, לפ"ז גם במנחה אם מתפללין עם החתן ביום ח' לחופתו קודם הזמן שעשו את החופה וז' ברכות, לא יאמרו נפילת אפים, דעדיין ליכא ז' ימים שלמים, ושוב הזכיר משו"ת כנסת יחזקאל (סי' ס"ה) דלענין ז' ברכות לא בעינן מעת לעת עיי"ש. והוא תמוה מאוד, דמה שכתב הגינת ורדים דלענין ז' ברכות בעינן ז' ימים שלמים, היינו רק לאפוקי דלא אמרינן מקצת היום ככולו, ועל כן כל שלא כלה כל יום ז' מברכין ז' ברכות, אבל בליל שמיני פשיטא דאינו מברך, וכמבואר בדבריו שם דאפי' אם התחיל בסעודה ביום ז' אינו מברך במוצאי יום ז'. ומה שכתב בשו"ת כנסת יחזקאל דלא בעינן בז' ברכות מעת לעת, היינו היכי שעשה את החופה ביום א' בחצות היום, ראין השבעה ימים נגמרים ביום ראשון הבא בחצות היום, אלא שהם נגמרים במוצאי שבת, דלא בעינן ז' ימים מעת לעת ממש, ולזה גם בגינת ורדים מורה, והגינת ורדים כתב רק דלא אמרינן מקצת היום ככולו וממילא יש לברך ז' ברכות עד מוצאי שבת ולא רק בבוקר של שבת, ונמצא שאין שום פלוגתא בין הכנסת יחזקאל והגינת ורדים. ומש"כ המחזיק ברכה דגם ביום ח' אין לומר נפילת אפים עפ"י דברי הגו"ה, קשיא, דביום ח' הכל מורים דפקעי ימי ז' ברכות.

יר) והנה לעיל כתבנו דאף למאי שפסק המחבר כהרמב"ם ז"ל דאין אומרים ז' ברכות אלא אחר ברכת המזון בכל סעודה וסעודה — ולא כרעת הראשונים שמברכין גם בלא סעודה — לאו משום דס"ל דעצם הסעודה מחייבת בברכת חתנים, אלא משום רבשעת סעודה איכא שמחה שאז מתאספין הקהל לשמח חתן וכלה וע"כ אין מברכין אלא בשעת סעודה. וכעת נראה דא"י לזה ממה שכתב הרמ"א אהע"ז (סי' ס"ב ס"ז) דיש אומרים שאם היו שם פנים חרשות אע"פ שאין אוכלין שם מברך בשבילם לילה ויום, ומקורו בר"ן בשם רמב"ן כתובות (ז). שהביא הב"י עיי"ש. ולכאורה יש לתמוה, דהא יש לומר דמש"כ הרמב"ן ז"ל דפנים חרשות היו אף שלא אכל שם, היינו דלשיטתו אזיל דאין הברכות תלויות בסעודה דוקא, ומהאי טעמא הצדיק את המנהג שמברכין ז' ברכות ביום ששי ובשבת אף בלא סעודה, וכראיתא במס' סופרים שמברכין קודם סעודה, וכתב שעכשיו לא נהגו אלא בשעת סעודה לפי שאין מתכנסין לשמח אלא באותה שעה, ומשו"ה בששי בשבת ובשבת שאז מתכנסין לשמח מברכין קודם הסעודה שזוהי שמחה גדולה שמשמחין אותו העם עיי"ש, וכיון דז' ברכות לאו בסעודה תליא אלא בשמחה, לכן אין הפנים חרשות צריך לאכול שם וסני אם הוא בא לשם שמחה, דהא כל עיקר ז' ברכות אינו תלוי כלל בסעודה. וכל זה להרמב"ן ז"ל, אבל להרמב"ם ז"ל ודעמי' דאין מברכין אלא בשעת סעודה אחר ברכת המזון, וכן פסק המחבר ז"ל (סי' ס"ב ס"ה), והרמ"א לא חלק עליו, א"כ מנלן דלשיטת אלו סני אם הפנים חרשות אינו אוכל שם, ושמא כיון דכל עיקר חיוב הברכות הוא מצד הסעודה, אפשר דבעינן דוקא שהפנים חרשות יאכל שם, כיון דהברכות בסעודה תליא, וע"י שיש פנים חרשות שאוכל שם יש חיוב לברך, ואמאי הביא הרמ"א האי רינא דרמב"ן. ברם לדרכינו אתי שפיר, דאף להרמב"ם והמחבר הסוברים שאין מברכין אלא בשעת סעודה, לאו משום דהסעודה גורמת, אלא

הטעם הוא משום שבשעת הסעודה רגילין להתאסף וממילא איכא שמחה, והשמחה גורמת, ולא עצם הסעודה, ועל כן דינו של הרמב"ן דהפנים חדשות אין צריך לאכול, אתי שפיר אף להרמב"ם והמחבר דס"ל שאין מברכין אלא בשעת סעודה, דנתי דבעינן סעודה, מ"מ סני אם הפנים חדשות אינו אוכל כיון דביאתו גורמת שמחה, דעיקר החיוב הוא ע"י התאספות המביאה לידי שמחה, וסני אם אחרים אוכלים שם, אשר עי"ז מתאספים שם העם ושמחים.

טו) ואכתי נשאר לבאר מה שהעיר בפתחי תשובה (סי' ס"ב סק"ב) על מש"כ הגינת ורדים דלענין ז' ברכות לא אזלינן בתר תחלת הסעודה ומשום"ה כשאכל ביום שביעי אינו מברך ז' ברכות במוצאי שביעי, והפ"ת כתב עליו, "ועיין באר היטב כאן סק"ה בשם כנסת הגדולה וצריך עיון", והיינו דבבאה"ט שם הביא מכנסה"ג, באלמון שנשא אלמנה שהתחיל לאכול ביום ראשון סעודה קמייתא, ונמשכה הסעודה עד הלילה, מברכין בלילה ז' ברכות ולא ביום שלאחריו עכ"ד, וזה לכאורה רלא כהגו"ר דהא חזינן דעל ידי שהתחיל לאכול ביום יכול לברך גם בלילה שלאחריו. ברם המעיין במקור הדברים יראה שאין משם שום רא"י נגד הגו"ר, וזה לשון הכנסת הגדולה (אהע"ז סי' ס"ב הנהגות הטור אות ל"ג), "התחיל לאכול ביומא קמא ונמשכה סעודה עד הלילה, כתב בפסקי תוס' שמברכין ז' ברכות בלילה וביום שלאחריו, אבל בספר אגודה כתב שמברך בלילה ולא ביום שלאחריו, וכן כתב הרמ"ע מפאנו סי' מ" ע"כ. והוא בפסקי תוס' כתובות (פ"א אות ל') וז"ל, "התחיל סעודה בליל ה' והוא יומא קמא, מברך גם למחר ז' ברכות וכן הותחלה יום ד' ולא נגמרה עד הלילה מברך ז' ברכות בלילה וביום". ובהנה שם כתוב דזה אינו בתוספות שלנו, ושאינ"ן הוא עי"ש. אבל כעת נדפס תוס' הר"ש משאנץ למס' כתובות, וליתא שם. אולם מצאתי כן בשיטה מקובצת כתובות (ז'): בשם גליון תוס' וז"ל, "נראה למחר"ר אליעזר, שאם התחיל הסעודה ביום רביעי ולא נגמרה עד שנכנס יום ה', דמברך יום ה' כל ז' ברכות, וכל שכן אם לא התחיל עד יום ה' דהוא יומא קמא", עכ"ל. (וכע"ז) הובא בשלטי גיבורים שסביב המרכיז ורמז עליו הב"ש סי' ס"ב סק"ה). ומבואר בזה שיטה חדשה, דיומא קמא היינו סעודה קמא, וכל אותו יום שעושה בו סעודה קמייתא, הוא הנקרא יומא קמא, ועל כן כשהתחיל ביום רביעי, דהיינו ביום חופתו, ולא נגמרה הסעודה עד שנכנסה יום ה', דמברך כל יום ה' ז' ברכות, הן בלילה והן ביום שלמחרתו, והואיל דסעודתו נמשכה עד ליל ה' ממילא נעשה גם ליל ה' ויומו כיומא קמא, ומכל שכן אם לא התחיל את הסעודה ביום ה', וודאי שיום ה' נקרא יומא קמא, ומברך ז' ברכות כל יום ה' הן בלילה והן ביום כיון דגם התחלת הסעודה היתה רק ביום ה'.

טז) ומעתה לא זה בלבד שאין קושיא על הגינת ורדים מדברי הפסקי תוספות המובא בכנסת הגדולה, אלא אדרבא סייעתא איכא דלא אזלינן בתר תחלת הסעודה, דהרי מהאי טעמא כתב הפסקי תוס', שאף אם התחיל סעודתו ביום ד' ולא נגמרה סעודתו אלא בליל ה', דשפיר מברך ז' ברכות כל יום ה', ומשום דכל יום ה' נקרא יומא קמא, ולא אזלינן בתר תחלת הסעודה שהיתה ביום ד', אלא בתר סוף הסעודה שהיתה ביום ה', ועל כן נקרא כל יום ה' יומא קמא

ומברכין בו ז' ברכות. וא"כ אדרבה סייעתא איכא דלא אזלינן בתר תחלת הסעודה וכדעת הגינת ורדים, דהכנסה"ג כתב דאותו יום שעושה בו סעודה קמייטא הוא נקרא יומא קמא ומברכין כל אותו היום, אבל בגדון דגו"ר שאכל ביום ומברך בהמ"ז בלילה, שפיר כתב שאינו מברך בלילה ז' ברכות, דהא כבר חלף ועבר יום השביעי. ושוב ראיתי בספר אוצר הפוסקים (סי' ס"ב סק"ל אות ב') שהביא בשם אחרונים לתרץ דברי הגו"ר מדברי הכנסה"ג עיי"ש, וחדוש שלא עמרו על שורש הרברים.

(יז) ומש"כ הכנסה"ג בשם אגודה שאינו מברך אלא בלילה ולא ביום שלאחריו, הנה ז"ל האגודה (כתובות פ"א אות ז') „ואם התחיל בתוך יום ד' ונמשכה עד הלילה או הותחלה בלילה, מברכין בלילה ולא ביום שלאחריו, כן משמע מדרב אשי לקמן", ומקורו ממש"כ בשטמ"ק כתובות שם „ועוד מצאתי דלא מבעיא אם התחילו ביום דמברך ז', אלא אפילו התחילו בלילה מברך ז' ולא למחר, וראי' מדב אשי דאיכלע לגבי ד"כ יומא קמא בריך כולחו וכו', משמע דוקא בלילה אבל למחר לא וכו'". ושיטת זו חולקת על שיטת הר"ד אלעזר הנ"ל, דס"ל דסעודה קמייטא אינו עושה ליומא קמא את כל יום הסעודה, אלא שאם אכל סעודה קמייטא בלילה הוי רק אותו לילה כיומא קמא ולא יום של מחר. והרא"ש כתובות (ז'): כתב, יומא קמא יש מפרשים סעודה קמייטא, ומיהו אם לא אכלו עד הלילה מברכין משום דלא גרע מפנים חדשות כיון דאכתי לא אכלי בני חופה עיי"ש, ומשמע דלא כאגודה הנ"ל, דלאגודה מברך ז' ברכות כשאכל בליל ה' משום דזה נקרא יומא קמא כיון דאז עיקר סעודה קמייטא ולהרא"ש מברך בליל ה' רק משום דלא גרע מפנים חדשות כיון שלא אכלי בני החופה, ונפקא מינה באלמון ואלמנה דלא מהני ב' פנים חדשות, דאם אכלו בליל ה', להאגודה שפיר מברך דהוי כיומא קמא, ולהרא"ש אינו מברך הואיל דבדירתו לא מהני פנים חדשות. ועיי' בח"מ (סי' ס"ב סק"ו) ובב"ש שם (סק"ה), ואכמ"ל.

(חי) ולדינא, הנה לרעת מהר"ל מפראג ז"ל ודאי שיכול לברך אף בלילה שלאחר יום ז', ולשיטתו אף כשלא התחיל סעודתו אלא בלילה ג"כ מברך במוצאי יום שביעי, דס"ל דלענין ז' ברכות, הלילה הולך אחר היום, ברם שאר הפוסקים חולקים עליו וכמבואר בשו"ת הרדב"ז הנ"ל דכשמברך בליל ח' על הסעודה שאוכל באותו זמן הו"ל ברכה לבטלה, וכן נראה מהח"מ והב"ש שלא הסכימו לסברא זו וכנ"ל. וכיון דלשאר פוסקים זמן ז' ברכות נגמר במוצאי יום שביעי, א"כ אף כשהתחיל בסעודה מבעוד יום בשביעי, אין לברך בלילה, וכמו שכתבנו לדעת הרבה ראשונים שאין הו' ברכות תלוין בסעודה כלל אלא בז' ימים, ויתכן דאף הראשונים דס"ל שמברכין בשעת סעודה, מסכימין לזה, אלא דסברי דאין לברך אלא בשעת סעודה משום שאז מתאספין לשמחה, אבל לא הסעודה גורמת את חיוב הברכות אלא הו' ימים, וא"כ כשחלפו ז' ימים מנלן לברך, וכאשר כן פסקו בשו"ת גינת ורדים ז"ל והג"ד שלמה קלוגר ז"ל, דבזה אזלינן בתר תחלת הסעודה.

ידידו מחו' דושת"ה בלונ"ח חותם בברכה,

יט) ומה שעמד כת"ה נ"י על הגינת ורדים (או"ח כלל א' סי' כ"ח) שכתב, דאף להפוסקים ראזלינן בתר התחלת הסעודה, היינו רק לענין הזכרה בלבד אבל לא להוסיף מטבע ברכה חרשה, והקשה כת"ה דהא מקור שיטת המחבר (או"ח סס"י פק"ח) ראזלינן בתר תחלת הסעודה, הוא בהגהות מיימוני (פ"ב ממגילה) שהביא רא"י מהא דרב צלי של שבת במוצאי שבת וכמש"כ הב"י שם, הרי דגם לענין שינוי התפלות שיש בין של שבת לשל חול ג"כ אזלינן בתר תחלת החיוב, ואף שיש שם ברכות מחודשות, דהא אינו דומה תפלה של חול לשל שבת, וכבר הביא כת"ה מה שהגיה הג"ר ישעי' ברלין ז"ל בגליון הסוד או"ח (סי' תרצ"ה) בדברי הגמ"י דצריך לומר דרב צלי של שבת בערב שבת, וכ"כ הדגול מרבבה (או"ח סי' פק"ח), וראיתו דכמו דרב צלי של שבת בערב שבת והקדים תפלת שבת בחול כמו כן מותר להזכיר על הניסים בליל שאחר פורים עיי"ש, ועכ"פ מבואר דגם לענין ברכות אזלינן בתר מעיקרא, עכ"ד. ולענ"ד נראה דכונת הגו"ר, דאע"ג דיש חילוק בין תפלת שבת לשל חול דזו רק ז' ברכות ושל חול י"ט ברכות, מ"מ שניהם חייבים באותו תפלה, דהיינו דרב צלי של שבת בערב שבת, היינו דצלי ערבית של שבת בערב שבת, והרי גם בחול שייך תפלת ערבית כמו בשבת, ואף דהן שונות בנוסחאותיהן, מכל מקום שם תפלה חר הוא, וס"ל דערבית של שבת יכול להקדים ולהתפלל גם בחול כיון דגם בחול איכא דין של תפלת ערבית, ומזה למדנו לענין הזכרה שבברכת המזון דיכול לומר על הניסים במוצאי פורים, כיון דעיקר ברכת המזון שייך הן בפורים והן במוצאי פורים, ואף שמוסיף עליו על הניסים מ"מ שם ברכת המזון חר הוא, והיא נוהגת כיום זה וביום זה, והשינוי שיש בין בהמ"ז של פורים לשל חול, דהיינו באמירת על הנסים, הוא כעין השינוי שיש בין ערבית של שבת לשל חול, דבשניהם איתא ליסוד המצוה, דהיינו דעיקר ברכת המזון שייך הן בפורים והן בחול, וכן עיקר תפלת ערבית שייך הן בשבת והן בחול, ואף שיש חילוק בין נוסחאותיהם, הנה לענין זה אזלינן בתר מעיקרא, כיון דעיקר יסוד התפלה והברכה שייך גם בזמן אמירתן. משא"כ בנדרן הגו"ר, דאמירת ברכת חתנים אינה שייכת אלא במשך ז' ימי המשתה ולא יותר, ובזה לא מצינו לומר ראזלינן בתר מעיקרא, ונימא דהואיל ואכל מבעור יום ביום השביעי ויכל לומר ברכת חתנים גם במוצאי יום שביעי, דבמוצאי יום ז' לא שייך ענין אמירת ברכת חתנים כלל, ולא מצינו שיהא יכול להוסיף ברכה מחודשת לגמרי שאינה שייכת באותו הזמן כלל, רק משום הסברה ראזלינן בתר מעיקרא, ודו"ק.

בענין פעולה תמורת מטלטלין כיצד נקנית

שלמה חיים בערנשטיין

מגיד שיעור בכולל מאקאווא

בני ברק

במס' עבודה זרה (ס"ב ע"ב) איתא, נתן לה ואח"כ בא עלי' או בא עלי' ואח"כ נתן לה, אתננה מותר, נתן ואח"כ בא עלי', לבי בא עלי' ליחול עלה איסור אתנן למפרע, אמר רבי אלעזר, כשקדמה והקריבתו, היכי רמי אי דאמר לה קני לך מעכשיו, פשיטא דשרי, דהא ליתיה בשעת ביאה, ומתנה בעלמא הוא דיהיב לה, ואי דאמר לה קני לך מעכשיו, היכי מצי מקרבא, ע"כ. ומקשה הרישב"א, הרי שלה וברשותה הטלה, וכיון דמשכתו קנתה מיהו, ואי משום שלא בא עדיין עלי', הרי אין הביאה אלא דמים, וכל שמשך ופסק דמים קנה אעפ"י שלא פרע, ואין המעות אלא כחוב אצל הלוקח וכדלקמן (דף ע"א ע"א) פסק עד שלא מדר דמיו מותרים.

ולענ"ד ה' נראה ליישב, כי מבואר בריש פרק הזהב שקנין משיכה שייך רק במטלטלין שאינן מעות, אבל מעות אינן נקנין במשיכה, ובחלופי מטבע זהב במטבע כסף, נירון הזהב כפרי ומטבע הכסף כמעות, לכן רק אם משך בעל מטבע הכסף במטבע זהב נגמר הקנין וחייב לתת את הכסף, אבל להיפך, אם משך בעל מטבע הזהב במטבע הכסף שקבל תמורת מטבע הזהב שיתן, אין כאן קנין של משיכה עריין, ובכל מקח וממכר כזה, שכל דבר לעצמו הוא מטבע, שעושים בהם עסקי חליפין, קבעו חז"ל איזה מן השנים מתהפך להיות סתם מטלטלין, ואיזה נשאר מטבע, והמטבע שהי' למטלטלין, נקנה במשיכה, אבל כאשר מדובר משני מטלטלין מובהקים, הרי דינם כרין מחליף פרה בחמור, שברגע שאחד מהם משך, נגמר הקנין, ואין נפק"מ אם בעל החמור בפרה או להיפך. אמנם ברין עשיית פעולה תמורת מטלטלין, כמו במקרה שלנו פעולת הזונה תמורת טלה, א"א לקבוע בוודאות שהפעולה היא באה במקום המעות, כמו שמקובל לשלם בעבור לקיחת מטלטלין, כי הלא אפשר לומר שהמטלטלין באים במקום המעות כמו שמקובל לשלם לפועלים, אף שבמהלך הסוניא כתבו הרא"ש והר"ן והרישב"א כמה פעמים שהפעולה היא התשלום, הם אמרו דבר זה לענין שאין אפשרות לומר שהפעולה תירון כמטלטלין, משום שאין אפשרות לקנות פועל במשיכה, אלא בהתחלת פעולתו של הפועל (ואולי במשיכת כלים שעושה בהם המלאכה, ראה שו"ע חו"מ ריש סי' של"ג ובנו"כ שם), והיא המחייבת את שני הצדדים, ולענין זה פשוט בכל הראשונים, שהפעולה אינה כמטלטלין ברכי קנין. אבל גם זה אי אפשר לומר שהפעולה היא ממש כמעות, כי מה נאמר אם משלמים פועל במעות, כמקובל, א"כ יהי' כאן דין של מעות כמעות, ואז נצטרך לקבוע איזה מן המעות הופכת להיות מטלטלין כמו כזהב וכסף וכדומה, ולא מצינו בש"ס הגדרה זו.

ולכן נראה שענין פעולה ושכרה, היא ענין מיוחד ואינו דומה לכל קנינים אחרים, (לפום ריהטא חשבתי שיהי' כקונה דקל לפירותיו או בית לדירה ואז היו שייכים הקנינים של הגבחה או משיכה, א"כ כאשר עושים פעולה תמורת פעולה, כמו בשמור לי ואשמור לך, ג"כ נאמר שהקנין נגמר כאשר אחד מהם הגביה את השני, אתמחה), אלא זה סוג חיוב וקנין בפני עצמו, וסוג זה מפורש בתורה, (א) גבי שומר שכר חייבה התורה לשלם כפי שהותנו, (ב) בלאו דלא תעשוק, (ג) בעשה דביומו תתן שכרו. ומעמו מבואר ברישב"א בשם רבו בפרק איזהו נשך, שהוא כענין עדבות שנותן מכחו וידיעתו וזמנו לצורך בעה"ב או לכל מי שבקשו לתת לו, ממילא אין לדמותו להא דלקמן, "פסק עד שלא מדר וכו'", כי שם היין הוא המטלטלין והמעות מחירו, ומדגע שמשך חנוי וקנה היין בעורו היתר, נתחייב במחירו, ומותר, ולא הוי דמי יי"ג, אבל כאן, במה שמשכה הזונה את הטלה א"א לומר שרק תשלום המחיר חסר, שהוא במקרה זה הפעולה והיא המעות, אלא להיפך, כל זמן שלא התחילה הפעולה אין שום חיוב על הפועל לפעול, ממילא אין חיוב על בעה"ב לשלם ולתת הטלה, וזה שהקדים לתת לה את הטלה, אין זה אלא פקדון בעלמא אצלה, והרי זה דומה לפועל שקיבל שכרו מראש, וכשהי' צריך לעבוד לא עבר מסיבה כלשהו. ומה דאיתא בסמוך, וכי א"ל בטלה זה מאי הוי הא מחסרא משיכה, בזונה גויה דלא קניא במשיכה, כלו', אלא במעות, משמע שהטלה נידון כמטלטלין והוא הסחורה הנקנית, והביאה היא המעות, כמש"כ הראשונים, עיי' תוס' ורישב"א שעמדו על כך, דהלכה כר' יוחנן דבישראל מה"ת מעות קונות, והרישב"א העלה שכל קנין שאינו חל מדרבנן, שוב מה"ת אינו קנוי ולא נעשה אתנן עיי"ש. עכ"פ מן השקלא וטריא נראה לכאורה שדנים כאן בדיני קנין מטלטלין.

ולי נראה, לולא דבריהם, שאין צורך לכל זה, אכן בגמרא אין זכר כאן לפלוגתא דר"י ור"ל, ולפי הצעתי למעלה כי תורת הקנין של פעולה ושכרה שונה מקנינים אחרים, ואין לקבוע בזה שם חפץ ומעות, א"כ יהי' פירוש קושית הגמ' הכי, "כי א"ל בטלה זה מאי הוי הא מחסרא משיכה", שכל עוד שלא עשו איזה קנין בטלה המבורר, א"א שיחול עליו שם אתנן כלל, וע"ז מתרץ הגמ', בגוי' דלא קניא במשיכה, ולא אמר, דקניא רק במעות, אלא נקט בדרך שלילה, משום דכשהיא קונה את הטלה בביאה, אין הביאה מעות, אלא היא התחלת הפעולה המחייבת את המעביד ואת הפועל, ואין הגמ' נוחתת לקבוע אם הביאה היא כמעות או לא, ואין צורך להכנס במחלוקת של ר"י ור"ל, ובעל הסוגיא רצה להעמיד את הסוגיא אליבא דכו"ע, והרי כל שמחסרא משיכה ולא קיימא בחצרה, אינה קונה בישראלית אליבא דכו"ע, דלר"ל דוקא משיכה קונה, וכן לר' יוחנן אחרי שתקנו חז"ל משיכה, הרי לגבי הלוקח אינו קובע זה שמן התורה הי' קונה עיי' מעות וכמש"כ הרמב"ן הרישב"א והמהרש"א. ובגוי' ממנ"פ — לר"ל כיון דמעות קונות היינו שמחויב לתת את הסחורה המבוררת שעלי' דברו, הרי בודאי דביאה לא גרועה ממעות ונעשה אתנן, ולר"י דמשיכה קונה בגוי', נידונה הביאה כמשיכה מצד הכובעל, וכיון דאין כאן הכרע מה נקרא מעות ומה סחורה, ושניהם

שקולים, ממילא אף שכל משיכה מחייבת רק מחיר כל שהוא, כאן שבררו הטלה, המשיכה מחייבת את הטלה המבורר, משא"כ בישראלית אי משכה או קיימא בחצרה, לכו"ע קנתה כנ"ל, אבל אי לא, הרי לר"ל רמשיכה אינה קונה היא לא קנתה את הטלה ולא יאסר.

ובדרך זה יובן מה שמוסכם לפי כל השיטות, דבלא קנין אפי' בטלה זה אי"צ לתת דוקא את הטלה המבורר כמשמע בסוגיין, ונרחקו להסביר ששכר פעולה אינו קנין אלא חיוב. אבל לדרכנו מובן, רמכיון שאין התחייבותם של מעביר ופועל דומה לשאר קנינים ואין לקבוע בזה מהו החפץ ומהו המחיר, הרי יכול כל אחד לומר על הרבר שהוא צריך לתת כפי שיוצא לטובתו, ובמקרה שלנו יכול לומר בעל הטלה שהטלה הוא המעות, וא"כ במעות אין ענין של חפץ מבורר.

עולת שבת בשבתו

אחרי

אחרי מות שני בני אהרן בקרבנם לפני ה' וימותו. צריך לדקדק על הלשון בקרבנם לפני ה', אל ה' מבעי ל'. ונ"ל פשוט ע"פ מה דאיתא בספר ברכת שמואל על מה עשה ה' ככה לבני אהרן על הקדיבם אש זרה, הלא ציוה להם, ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח, וכתב בספר הנ"ל, דוודאי אע"פ שאש בא מן השמים מצוה להביא מן ההריוט, אך עכ"פ כבוד ה' עדיף, והי' להם להמתין עד אשר בתחילה בא אש מן השמים, והם לא עשו כן, רק הקדימו אש של הריוט, לכך נענשו. וא"כ א"ש פי' הפסוק, בקרבנם לפני ה', היינו שהמה קרבו באש שלהם קודם ה', לפני שירד אש מן השמים, לכך נענשו. (הנאון בעל שב יעקב אבד"ק פפר"מ זצ"ל)⁽¹⁾

קדושים

ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שרך לקצור. ויל"ד דהכתוב מתחיל בלשון רבים ובקצרכם, ומסיים בלשון יחיד לא תכלה פאת שרך. וי"ל דהקרא מרמז על הדין המוזכר במשנה במס' פאה (פרק ב' משנה ח') קצר חצי' ומכר חצי' הלוקח נותן פאה לכל, עיי"ש. נמצא שיש שני קוצרים, ורק אחד נותן פאה, דהיינו הלוקח הגומר את הקצירה ומכלה, הוא נותן פאה על הכל. ושפיר נקיש קרא, ובקצרכם לשון רבים, דקאי על שני קוצרים, דאחר שקצר הראשון מכר חצי', והשני גמר את הקצירה, ואמר הכתוב אל הקוצר השני, לא תכלה פאת שרך לקצור, דחיוב מוטב עליו שיניח פאה בסוף השרה על הכל. (הנאון מוה"ר יוסף העניג אבד"ק נייטרא זצ"ל)⁽²⁾

(1) מכת"י א' מתלמידיו.

(2) מתוך מכתבו הנדפס בראש ספר שו"ת קנאת פנחס (מונקאטש תרנ"ו).

אמור

שור כשב ועז כי תולד והי' שבעת ימים תחת אמו. להבין ע"פ פשוטו, רמצינו במס' חולין דף ס' ע"א, א"ר יהודה שור שהקריב ארה"ר קרניו קורמת לפרסותיו שנא' ותישב לה' משור פר מקרין ומפריס, מקרין בדישא והתר מפריס, ופירש"י קרניו קודם לפרסותיו כל השוורים פרסותיהן נולדים עמם, וקרנותיהן נרילים לאחר זמן, אבל של מעשה בראשית בקומתן נבראו בקרנותיהן, וכשיצא מן הארץ ראשו תחלת, נמצא שקדמו קרנותיו לפרסותיו, ע"כ.

והנה ארה"ר הקריב יום שני אחר כריאתו, כדאי' במס' ע"ז דף ח' ע"א ובמס' אבות דר"נ, כיון שראה שמחשיך וכו' כיון שהאיר היום שמח שמחה גדולה וכו' והקריב שור שקרניו קורמים לפרסותיו, נמצא רזה הי' ביום שני לבריאתו. והנה הבהמות נבראו ביום ה', וא"כ אותו השור על כרחך לא הי' ז' ימים תחת אמו, ואסור להקריב, וקיי"ל במס' שבת דף קל"ד ע"א, מי ששוחט תוך ז' ימים מטמא משום נבילה, והאיך הקריב אדם, מש"ה מתוך שהקריב שור שקרניו קודם לפרסותיו, ר"ל לא השור שנולד, רק שור היוצא מן הקרקע ואין לו אם, והי' מותר להקריב תיכף.

וזהו מרוקק, שור וכשב ועז כי תולד והי' שבעת ימים תחת אמו, לאפוקי אדם לא הקריב הנולד, רק הנברא מהארמה.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק נ"ש ופראג וצ"ל³)

בהר

גרים ותושבים אתם עמרי. גרים אתם בארץ כי לא בזרועם ירשוה, ותושבים אתם עמרי, כלומר אך גם תהיו תושבים, עמרי, כאשר תלכו עמרי, להתהלך אתי, לשמור חוקי ועדותי, אז תחשבו תושבים בה, כדבר המשורר (תהלים ק"ה) ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמרין וצ"ל⁴)

בחקותי

אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי שלום בארץ וגו' ודרפתם את אויביכם ונפלו לפניכם לחרב. ומקשים המפרשים דאחר שהובטחו בשלום, מה מקום לומר ודרפתם את אויביכם. וי"ל הכוונה עפ"י דברי המדרש גרול השלום שאפי' ישראל עוברין עבורת כוכבים ושלום ביניהם, כביכול אמר הקב"ה איני יכול לשלוט בהן ואין השטן נוגע בהן. וזשה"כ, אם בחקותי תלכו, ופירש"י שתהיו עמלים בתורה,

(3) הועתק מחבורו עה"ת (כת"י ירושלים, מספר 4803).

(4) הועתק מכת"ק בגליון החומש שלו המונח בבית עקר ספרים אשר בבריטיש מוזיאום בלונדון, והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך חיקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן.

אז יזכו למדת השלום כמאת"כ ד' עוז לעמו יתן ד' יכרך את עמו בשלום, ולכן ונתתי שלום בארץ, כל' שיהי' שלום ביניהם והיינו בישראל (וכן פי' האותחה"ק), ואם יש שלום בישראל, אז אין השטן נוגע בהן, ולכן ורדתם את אויביכם ונפלו לפניכם לחרב.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

במדבר

בילקוט פרשת במדבר רמז תרפ"ד, בשעה שקיבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו אלו להתקרב ביותר מן האומות, סתם הקב"ה פיהן, אמר להן הביאו לי ספר יחוסין שלכם, שנאמר הבו לה' משפחות עמים, כשם שבני מביאין, ויתילרו על משפחותם כו' שלא זכו ליטול את התורה אלא בשכר יחוסין שלהם כו' עכ"ל. והנלע"ד פשוט וברור וקרוב לאמת, דידוע דהיו ישראל צריכין להשראת שכינה כדי לקבל התורה, והיינו רכתיב וירד ה' על הר סיני, רהיינו שהשרה שם שכינתו והיא הופיעה על ישראל שהיו יכולין לסבול כח הרוחני שבתורה, והיינו שהחזיר הקב"ה התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה שלא ה' להם השראת שכינה, וכמאמר חז"ל אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על מיוחסין שבישראל.

וזהו שנתקנאו האומות ואמרו, מה ראו אלו להתקרב יותר משאר האומות, ור"ל, למה כל האומות לא רצו לקבלה, וישראל ה' להם לב נבון לקבלה, סתם הקב"ה פיהן לאמר, הביאו לי ספר יחוסין, וכמאמר חז"ל נכרי אין לו חיים⁶, וא"כ לא יצוייר בהם השראת שכינתו, ולכן אינכם ראויים לקבלה, כנלע"ד ברור בזה.

(הנאון מזה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל⁷)

(6) עיין יבמות ס"ב ע"א.

(7) הועתק מכת"ק.

תמיהות וישובים

ארבעה הערות בספר ברכת שמואל

בספר ברכת שמואל על התורה בפרשת קרושים (ברך י"ד מדפי הספר) בדברי בן המחבר, כתב בא"ר, והנה מצינו ביעקב דהי' נענש במכירתו של יוסף לפי שהי' למד במדרשו של עבר כ"ב שנה, עכ"ל. ותמוה, חרא שהרי לא למד במדרשו של עבר רק י"ד שנה, ועוד דעל זה לא נענש כי התורה הגינה עליו, כמבואר במגילה י"ז ברש"י (ועיי"ש ברש"ש, ובדרי"ף על העין יעקב, וב"ר פ' ס"ח), והובא גם ברש"י סוף פ' תולדות, רק נענש על כ"ב שנה שהי' בבית לבן ועל הדרך, וצ"ע.

שם להלן בא"ר, דיעקב למד תורה ולא שימש ת"ח, עכ"ל. וצ"ע מנ"ל הא, דילמא למד וגם שימש ת"ח, ואף דשם כבר לא הי' אז בחיים, אבל עבר עריין הי' בחיים. (ומה"ט כתב רש"י בסוף פ' תולדות, נטמן בבית „עבר" י"ד שנה. וכתב על זה בשפתי חכמים, ומה שנקט הכא עבר לכר, משום דשם כבר מת הי' באותה שעה, עכ"ל. (ועיין מגילה י"ז ע"א, ובאגרות מהרש"א שם ט"ז ע"ב ד"ה שהי', ובסוכה כ"ד ע"ב בהגהות הג"ר שמחה מדעסוי על תור"ה ורבנן).

שם להלן בא"ר, דהא מצינו יעקב נענש על ידי שלמד תורה ופירש מאביו ש"מ שתלמוד תורה עריף, עכ"ל. ולכאורה היא דאי' להיפוך, דכיבוד או"א עריף, מדנענש על שפירש מאביו אעפ"י שלמד אז תורה, וצ"ע.

שם בפ' ויקהל בד"ה ויקהל משה, כתב וז"ל, והנה בגמרא שלנו ילפינן מפסוק זה ראסור לעשות ל"ט מלאכות בשבת, מדכתיב אל"ה הוא ל"ו, רברים הרברים, הוא ל"ט. ולי נראה דילפינן כולה מתיבת אל"ה, והיא ראיתא בירושלמי ברכות דהראשונים הי' להם ה"א סתום והוי כמו ח' וכו', עיי"ש. — ויש להעיר, דכבר מבואר בירושלמי במס' שבת פרק ז' הלכה ב', דילפינן ל"ט מלאכות מתיבת אל"ה לחור, אל"ף חר, למ"ד תלתין, ח' תמניא, דלא מתמנעין רבנן לדרוש בין ה"א לחי"ת, יעו"ש.

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

דקדוקי סופרים

בספר מלל לאברהם עה"ת מהגאון מוה"ר אברהם יצחק וויינבערגער אבר"ק קליינווארדיין זצ"ל, ברף ל"ב, נרפס „הספר על הגאון מו"ה מאיר אבר"ק שאחשיין, (ביום תענית אסתר תקצ"ח)".

הנה זה ימים אחדים שאיקלע לירינו פנקס בעצם כתי"ק הגאון הנ"ל, ובו נרשם דברי ההספר שנרפס בספר הנ"ל, ומה מאוד נשתוממנו, כי המסדר והמו"ל של הספר, שהרפס את הספר הרבה שנים אחד פטירת הגאון הנ"ל, שינה (מדעת עצמו) את שם הנספר, כי באמת נאמרו דברי ההספר על הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל שנפטר בשנה ההוא. וזה לשונו בתחלת ההספר: הספר להגאון מו"ה עקיבא איגר זצ"ל ביום תענית אסתר תקצח"ת לפ"ק. וכן בסוף דברי ההספר כתב מפורש, וע"כ מחוייבים אנחנו לקיים דברי חז"ל ולהתאונן על מיתת הצדיק הגאון המפורסם לשבח ולתהלה בכל מיני מדות טובות כ"ש מו"ה עקיבא איגר זצ"ל וכו'.

הן אמת שהמסדר והמו"ל לא ברה מלבו שם הנספר, — כי אחד סיום דברי ההספר, נמצא בכתי"ק עור ב' שורות בזה"ל: וגם יש להתאונן על מיתת ת"ח הרב המאור"ג מו"ה מאיר אבר"ק שאחשיין אשר הלך לעולמו בקוצר ימים, ויש להספיד עליהם זקנים משער שבתו ונעדרים מנגינתם, ונסיים מעניינא דפרודים. (ולא כתב יותר). — אולם עוולה גדולה נעשתה, כמה ששינה מכת"ק הגאון המספיד זצ"ל, וראוי לתקן הדבר בהוצאות החרשות, ודי בזה.

א"ש שאמרו מוחלן שו"תיו וסבן כי קלדתי. וע"כ מחויבים
אנחנו לקיים דברי חז"ל ולסתאונן על מיתת הצדיק סגאן
המפורסם לבנה ולהלל בכל מיני מדות טובות כ"ש
מו"ה מאיר זצ"ל אשר בל"ס זכוה עמד לנו בכל
שנה ושנה ודי לנו למצן יתחסס ביום ג'רס. חס אהס
שנים לעד ארבעס אשר נחסרו לנו כמס צדיקים א"ו

צילום מספר מלל לאברהם דף פ"ד ע"ד

וצ"כ מחויבים אנחנו לקיים דברי חז"ל ולסתאונן על מיתת הצדיק סגאן
המפורסם לבנה ולהלל בכל מיני מדות טובות כ"ש
מו"ה מאיר זצ"ל אשר בל"ס זכוה עמד לנו בכל
שנה ושנה ודי לנו למצן יתחסס ביום ג'רס. חס אהס
שנים לעד ארבעס אשר נחסרו לנו כמס צדיקים א"ו

פאקסימיליא מכת"ק הג"ר אברהם יצחק וויינבערגער זצ"ל

אותיות מחכימות*

על דפוס השור ונוסחאותיו

ארבע השורים אשר ספיר גזרתם על ידי רבינו יעקב בעל השורים, הנם אבני היסוד להלכה למעשה, ועליהם תלויים כל שלמי הגבורים של רבותנו הפוסקים הבית יוסף והרמ"א והב"ח והדרישה ופרישה, ואחריהם הפוסקים נושאי כלי השו"ע, השורי זהב (שקרא שם חיבורו „שורי זהב“ להיות שיתבררו בזה רברי השור עצמו וכו') כאמור בהקדמתו) והמג"א והבאים אחריהם.

כל מי שלמד איזה סימנים בשור ונו"כ, יורע וְגַד כי רבים מן הדיונים במפרשי השור סובבים ונוגעים בכירור הגירסא הנכונה בדבריו המזוקקים, והרבה מן המחלוקות בין מפרשיו נובעים משינויי הגירסאות שהיה לפניהם, ומחם יצאו דרכים שונים להלכה למעשה.

סיבת ריבוי שינויי הגירסאות בשור הוא פשוט ומובן, מאחר שחיבור הספר נעשה כמאת וחמישים שנה לפני המצאת מלאכת הדפוס (השור נפטר בשנת ה"א ק"ח, ודפוס ראשון של השור חי' בשנת רל"ה), ונתפשט תיכף בכל תפוצות ישראל ונעתק מסופר לסופר העתקה אחר העתקה, וכרגיל כל סופר גרע או הוסיף או שינה בשונג או בודון, וכך נולדו שינויי גירסאות רבים עד מאוד. עד היום נמצאים הרבה כתבי יד מספר השור, אשר כל אחד משונה בגירסאותיו מחבירו, וכמובן שיש מהם שהם יותר מקוריים ומדויקים ויש שהם פחות מדויקים. במאמר זה ננסה בעזרי"ת להעיר בנושא זה, ולהאיר דרך קצת במבוכה זו, מאשר העלתה מצודתנו בס"ר, ותן לחכם ויחכם עור.

כאמור נדפס השור לראשונה בשנת רל"ה, (בדפוס פייווי די שאקו), אמנם אין מובן „דפוס ראשון“ של השור, כמובן הדגיל של „דפוס ראשון“, מאחר שהדפוסים שלאחריו (רובם) לא הדפיסו עוד הפעם על פיו, אלא לקחו להם כתבי יד אחרים, השונים בגירסאות אחרות, והדפיסו על פיהם. כן הוא בנוגע לדפוס השני שנדפס בשנה שלאחריו במנטובה שנת רל"ו, שאין לו שום יחס בגירסא כמעט עם הדפוס הראשון. וכן הוא בנוגע לעוד הדבה דפוסים שנדפסו בשנים שאחרי כן. באופן שלמעשה נמצאים כמה דפוסים אשר כל אחת יש לו הזכות של „דפוס-ראשון“, וחשיבותו כחשיבות הכתב-יד שעל פיו נדפס.

אמנם בעבודתנו לזקק ולברר בעזרי"ת את הגירסאות הנכונות בשור, נוכחנו לרעת כי עם כל זה יש חשיבות מיוחדת לדפוס פייווי די שאקו, וגירסאותיו נכונים ואמיתיים בהרבה מקומות שהם משובשים בדפוסים האחרים, ז.א. שהכת"י שממנו נדפס הדפוס הראשון היה כתב-יד מדויק יותר מהכת"י שהדפיסו מהם המדפיסים המאוחרים, כאשר יראה המעיין בדוגמאות דלהלן.

(*) המאמר הזה נשלח לנו מאת האכרכים החשובים המופלגים מו"ה גבריאל גאלדבערגער נ"י ומו"ה ישעי' אשר אנשיל ווייס נ"י חברי כולל באר מנחם דקאלוב בברוקלין, כדי לזכות בו את הרבים. זכות המצוה יגן בעדם לנצח.

(א) סוף סימן שכ"א. מותר לעשות אנומלין שהוא יין ישן ורבש ופלפלין מפני שהוא לשתיה ואין עושין אלונתית שהוא יין ישן ומים צלולים ושמן אפרסמון שהוא לרפואה.

בנמרא שבת רפ ק"מ ע"א איתא, איזו היא אנומלין ואיזו היא אלונתית, אנומלין יין ורבש ופלפלין, אלונתית יין ישן ומים צלולים ואפרסמון. הנה לא הזכירו גבי אנומלין שהוא יין ישן, רק גבי אלונתית הזכירו כן, והטור גופיה ביו"ר סי' קכ"ג כתב כגירסת הגמ', ומרוע הוסיף כאן, "ישן" גבי אנומלין. — ואמנם ברפ"ר של הטור ליתא תיבת "ישן", וכנראה שהוא טעות סופר ברפוסים האחרים משיגרא רלישנא.

(ב) שם. וכתב הרמב"ם ז"ל לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות בעץ פרור בקערה בשבת אחר שמורדין אותה מעל האש.

ברמב"ם איתא, "בקדירה", והוא הכינוי הרגיל לכלי ראשון העומד על האש, וממנה דווקא מדבר הרמב"ם, ומשמיענו שאחר שהורידוה מן האש מותר להגיס בה בעץ הפרור, ואילו תיבת "קערה" משמש בדרך כלל לכלי שני, וכמבואר במשנה שבת דף מ"ב סע"א האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה וכו', ופירש"י לתוך הקערה דכלי שני אינו מבשל. וא"כ למה שינה הטור ונקט, "בקערה". — אמנם ברפ"ר איתא כאן, "בקדירה" כראוי ונכון.

(ג) ריש סימן שכ"ח. הלכך כל מכה של חלל דהיינו באברים הפנימיים מן השיניים ולפנים מחללין עליה השבת וכו'.

בהגהות רעק"א על השו"ע סעיף ג' ציין לשו"ת ארמת קודש (או"ח סי' ב') שכתב וז"ל: והוקשה לי למה שינה הטור מלשון הש"ס שאמרו מן השפה ולפנים, ולפמ"ש ניהא וכו'. — אמנם ברפ"ר של הטור איתא מן השפה ולפנים, וקושיא מעיקרא ליתא.

(ד) סוף סי' שכ"ח. כתב הרמב"ם ז"ל אין מתעמלין בשבת ואיזהו עימול שרורסין על גופו בכח כרי שיגע וזיע [או שיהלך עד שיגע וזיע] שאסור (לחולה) ליגע עצמו בשבת וכו'.

התיבות שהוספנו כאן בסוגריים מדובעים נמצאים ברפ"ר, וכן הוא לשון הרמב"ם, וכנראה שנשמטו ברפוסים האחרים מחמת הדומות.

ותיבת, "לחולה" נמצא בכל הרפוסים, חוץ מברפ"ר וכן נכון, כי גם ברמב"ם ליתא, וכבר עמד ע"ז האליה רבה סקמ"ח שאינו מובן, עיי"ש.

הנה הראינו חמשה דוגמאות המעידות על מדת ריוקו של דפוס פייוי די שאקו, אשר אף על פי שרבו גם בו השגיאות, מ"מ נשארו בו עקבותיו של הנוסחא האמיתית המקורית והמדויקת, באופן מיוחד, כי כל אלו שמנינו כאן, משובשות ברפוסים מנוסחה, שונצינו, קושטא, ועוד, ובב"י רפ"ר, ובשאר הרפוסים עד היום.

ואם כנים אנחנו בהבחנת דיוקו של רפ"ר, אולי נוכל להצדיק את הצדיק הוא רבינו בעל הטורים בענין הזכרת שם אביו הרא"ש, שכתב בים של שלמה (קידושין פ"ק סי' ס"ה) שיש מקשים על הטור שכתב, "ואדוני אבי הרא"ש"

למה הזכירו בשמו ולא כתב „אבי מורי“, ורוצים לחלק בין הזכרה בפיו לכתיבה בעלמא, ואני אומר שאין ראייה לדבריהם שהוא הזכירו בלשון צח במלת כבוד ושבח „וא“א הרא“ש“ ר“ל ראש לכל ישראל ולא שכתב וא“א ר' אשרי ז"ל, עכ"ל היש"ש. (והובא בפתי תשובה סי' ר"מ ס"ק ב').

ואם כי מסתפינא מחבראי לבוא בכתובים בהשערה דלהלן, מ"מ אומר בדרך הערה. רהנה המעיין בדפו"ר הנ"ל יראה שברוב הפעמים שנרפס אצלנו „וא“א הרא“ש ז"ל“, נמצא שם רק „וא“א ז"ל“ בלבד, ומי יודע אם תיבה זו הנמצא ברפוסים האחרים אינה אלה תיקון סופרים, שראו צורך לפענח ולבאר מי הוא „א“א ז"ל“ של הטור, ואילו הטור בעצמו כתב באמת בכל פעם רק „וא“א ז"ל“ בלבד, כפשטות ההלכה (ואם כי גם בדפו"ר נמצא לפעמים „וא“א הרא“ש ז"ל“, מ"מ מסתבר יותר לתלות ששם הוא הוספה מטעם הנ"ל, כי מטעם השמטת הסופר את מלת „הרא“ש“ ברוב המקומות ברפוס זה אין לה מובן לכאורה כלל).

בגשתנו להעמיד נירסאות הטור על מכונם ע"פ הרפוסים השונים וכתבי היד, חשוב ונחוץ במיוחד לברר איזה מן הנוסחאות היו ביד הפוסקים בשעה שחיברו ספריהם על הטור, כי עי"ז כמובן יאירו דבריהם ויובנו ספיקותיהם, בירענו את היסוד אשר עליו בנו את בנינם. ולראשונה עלינו לפנות לתורתו של אבי המפרשים על הטור, והוא מרן הבית יוסף.

כפי שמספר לנו הבית יוסף בעצמו בסוף חלק חושן משפט, התחיל בחיבור הספר באנדרניופילי שנת רפ"ב, וסיים המהדורא קמא בשנת בק"ר, ואח"כ עשה והוסיף עוד הנהות ומהדורא בתרא, וחלק או"ח נרפס לראשונה בשנת ש"י. הנה במשך הזמן משנת רל"ה עד שנת רפ"ב נרפסו לערך עשרים פעמים ספרי הטור (כל הר' חלקים או או"ח לחור), אשר הרבה מהם משונים כל אחר מחיבורי פחות או יותר, ועלינו לברר באיזה מאלו נשתמש בהם הב"י. כי זה ברור שהרבה מהם לא הגיעו כלל לירו ולא שזפתם עינו, ודוגמא בולשת לכך הוא כבר בריבור הראשון של הב"י להלכות שבת על דברי הטור בר"ס רמ"ב „גרסינן בפרק קמא דשבת א"ר יוחנן וכו'", כותב בב"י „טעות סופר יש כאן רהני מימרי ליתנהו בפ"ק דשבת אלא בפרק כל כתבי“ עכ"ל. הנה הגיה כאן מסברא, בשעה שברפוסים מנוסבה רל"ו ושאלוניקי ר"פ — כתוב הדר לנכון „גרסינן בפרק כל כתבי הקודש“, אלא שלא היו לפנינו, [ונירסא המומעת נמצאת בדפו"ר פייוי רי שאקו, וכן ברפוס שונצינו ר"נ, ויש לציין שכבר בכתבי היד של הטור נמצאות שני הנירסאות].

בהקדמת הב"י לספרו כותב בזה"ל: ולהיות ספר ארבע טורים מלא טעויות סופר בכמה מקומות, אעיר על מקומות הטעות ואכתוב הלשון המתוקן כהלכתו על פי ספרים מוגהים ונכונים שהנהתי מהם, עכ"ל. אמנם לא גילה לנו איזה הם הספרים המוגהים. אולם בתשובתו שנרפסה בספר ברק הבית (וברפוסים שלנו בריש טור או"ח) גילה יותר, ושם כתב בזה"ל: כי הנוסחא שהיתה לפני

במהדורא קמא היתה נוסחת איטליא שכתוב בה וכו', אכן אח"כ ה' אנה לידי ספר הטור שכתוב בו וכו' וע"פ הנוסחא ההיא הגהתי ספר טור שממנו הועתק ספר הדפוס אשר לי וכו', עכ"ל.

הרי לפנינו כי אכן משתיתו של נוסחת הטור שעליו כתב הבית יוסף את פירושו ה' „נוסחת איטליא“, ואנו רואים מסגנון לשונו שהסכימה דעתו לחלק את נוסחאות הטור — משפחות משפחות, כאילו כל מקום ומקום אימץ לעצמו בדרך כלל איזה נוסח מסוים, כרגיל בספרי הראשונים הנפוצים (כגון ספרי הרמב"ם שכידוע נמצאים שינויים כלליים בין ספרי ספרד לספרי אשכנז וכיניהם לספרי תימן, או כגון המדרכי דריינוס ודאושטרייך ועוד).

בעזתי"ת, כמדומני שעלה בידינו להגיע לבירור „משפחת“ נוסח הטור שעליה נבנה ביתו של רבינו המשביר הוא בית יוסף, דהיינו שאם כי קשה להחליט כי בדפוס זה או זה ממש נשתמש הב", מ"מ יש בידינו להראות על איזה מהדפוסים שהם קרובים ביותר לנוסח הטור של הב". (בירור הדפוס בדיוק קשה גם מאחר שמעיד הב"י שהגיה אח"כ את לשון הטור ע"פ ספרים אחרים, נמצא שסוכ"ם הוא נוסח מורכב ואינו משועבד לגמרי לדפוס קודם מסוים). ונחזי אנן.

א) הענין הנירון בהתשובה שבבדק הבית הנ"ל, הוא בנוגע ללשון הטור או"ח סוף סי' תרפ"ח, שבנוסחת איטליא כתוב: אבל הפרשיות שעשו באדר ראשון אין צריך לחזור לעשותן בשני, ובנוסח השני כתוב: וכן הפרשיות שעשו באדר ראשון צריך לחזור לעשותן בשני. נוסח הראשון נמצא בדפוס ר' שלמה שונצינו [ר"נ] ובדפוס קושטא רנ"ג, ואילו בדפוס מנטובה רל"ו נמצא כנוסח השני].

ב) בסי' רצ"ו בטור: וא"א ז"ל כתב שיותר טוב לעשות התבדלה והקידוש שניהם על השכר. ובב"י שם כתב על דין זה: ולא ידעתי למה סתם רבינו כדברי רב עמרם ולא כתב רעת הרי"ף והרא"ש, עכ"ל. והב"ח כתב עליו: ומדברי הב"י נראה שדבור זה לא היה כתוב בספרו ולכן תמה על רבינו למה לא כתבו. ובכנסת הגדולה ג"כ כתב: כמדומה שבספרי הטור שלפני רבינו הב"י ז"ל לא היה כתוב סברת הרא"ש, וכן מצאתי בספרי הטור אשר אין בהם ב", אבל בספרי הטור שלפנינו כתוב וכו' ואולי על פי תמיהת רבינו ז"ל הגיהו כן בספרנו עכ"ל.

והנה תמיהת הכנסת הגדולה בנוגע ל„ספרי הטור שלפנינו“, הוא גם להטור עם הב"י דפוס ראשון, שגם שם נדפס בנוסח הטור שיטת הרא"ש, אשר לפי"ז אין מובן לדברי הב". ומש"כ הכנה"ג שמצא „בספרי הטור אשר אין בהם ב"י שלא היה כתוב שם סברת הרא"ש“, אמנם כן הוא בדפוס שונצינו הנ"ל, [משא"כ בשאר הדפוסים, דפו"ר, מנטובה ועוד, איתא לסברת הרא"ש]. וכנראה שנוסח זה היה לפני הב"י במהדורה קמא, ואח"כ תיקן בגוף הטור ע"פ הנוסחאות שבספרים אחרים, ודלא כהשערת הכנסת הגדולה ש„ע"פ תמיהת הב"י הגיהו כן“ אלא שכן הוא באמת הנוסחא הישנה הנכונה, (וייתכן שהב"י

העביר אח"כ הקולמוס על רבריו בב"י אלא שהמרפס לא שת לבו לכך, כמו שכותב בתשובה הנ"ל בברק הבית, שכך אירע לו בס' תרפ"ח הנ"ל).

(ג) בס' רנ"ז, אע"פ שאין טומנין וכו' אם טמן בהם מבעור יום ונתגלה יכול לחזור ולכסותו וכו'. וכתב ע"ז בב"י יכול לחזור ולכסותו וכו', כלומר אם נתגלה. ע"כ. והוא פלא שהרי הטור בעצמו מפרש, "ונתגלה" ומהו הכלומר של הב"י. אלא שברפוס שונצינו חסר תיבת, "ונתגלה", וכן הוא חסר ברפ"ר של הב"י [ואילו ברפ"ר ובמנשובה, שאלוניקו, נמצא תיבה זו].

(ד) בסוף סימן רנ"ט, אבל אם טמן וכיסה ברבר שאינו ניטל (או שטמן ברבר הניטל וכיסה ברבר שאינו ניטל).

הסוגריים על תיבות, "אלו" נעשו, מפני שבב"י רפ"ר ליתא לכל זה, וכן בשו"ע לא הובא דין זה (ועיי"ש במג"א סק"ט ובנו"כ שם ורו"ק). ולפנינו בטור הוסיפו כן ע"פ גירסת הטור של הב"ח כנראה, וכן הוא באמת בשאר הרפ"י, ברפ"ר ובמנשובה ושאלוניקו. רק ברפוס שונצינו נשמט כל זה, וייתכן שנשמט מחמת תיבות הרומות, "ניטל-ניטל" ומשם העתיק הב"י כפי הנראה.

(ה) בס' רס"ח בסופו, "ורב נטרוניא כתב אפילו לא התפלל וכו' יצא ירי חובתו". כל זה נרפס ברפוסים שלפנינו בסוגריים, והטעם, מפני שבטור שעם הב"י רפ"ר ליתא לכל זה, אבל בשאר רפוסים ישנים ברפ"ר ובמנשובה ועוד, נמצאים רברים אלו, ונשמטו ברפוס שונצינו וכנראה מחמת תיבות הרומות, "יצא ירי חובתו", ונוסף שוב ברפוס ברלין ע"פ גירסת הטור שעם הב"י רפ"ר.

(ו) בס' ש"א (ג): אבל כשלשלת שיש בה קרם והקדם אחוז במפתח חלוקה יש אוסרין ויש מתירין.

הב"ח מעתיק לשון זה ומסיים, "כן צריך להיות", היינו שהוא מגיה איזה רבר, אבל לפי הנרפס לפנינו אין מובן מהו. ותו דברי הב"י בפירושו לרבריו הטור כאן אינם מובנים כלל בלשון הטור שלפנינו, כמבואר למעין.

אמנם ברפ"ר של הב"י ליתא תיבת, "חלוקה", אלא, "והקדם אחוז במפתח" בלבר, ועפ"ז מובן כוונת הב"י, ותיבה זו הוא שהוסיף הב"ח, ולא מסבירא, אלא שכן הוא ברפ"ר של הטור ובמנשובה ועוד, וכן הביא כדרישה סק"ד מטור ישן נושן של קלף, וכן הוא בסמ"ק גופיה שממנו העתיק הטור דין זה.

והב"י שלא גרס, "חלוקה" ולכן פי' פירושים אחרים, נמשך כפי הנראה אחר נוסחת רפוס שונצינו וקושטא ששם חסר ג"כ תיבה זו [ויש לציין שגם האגור בס' תמ"ו העתיק בלא תיבה זו].

(ז) שם (נא). וכל קיטע שגורר שוקיו ועושה סמוכות וכו'. בחירושי הגהות אות י' מעיר, שבר"ה של הב"י איתא אבל קיטע, ושכן הוא בטור של הב"ח, ובאמת כן הוא ברפ"ר של הטור ועוד רפוסים, וכן העתיק הפרישה סק"כ וכן נכון לפי סדר לשון הטור.

אלא שברפוס שונצינו וקושטא איתא, "וכל", וכנראה שמשם מקור נוסח הטור של הב"י, ואפשר שהב"י תיקן אח"כ, אלא שאירע לו כנ"ל כרוגמא ב'.

(ח) בס' ש"ח (פא): כשם שאסור לבשל באור כך אסור לבשל בתולדות

האור, לשון זה משמעותו שבתולדות האור הוא רק איסור דרבנן, וזה אינו נכון שמבואר בגמ' (הובא בב"י שם) שחייב חטאת על תולדות האור, ואמנם בר"ה של הב"י נדפס לנכון, "כך אסור לבשל בתולדות האור", אבל הטעות בלשון הטור נובע כנראה מנוסחת שונצינו ששם נדפס ג"כ, "אסור" [ברפו"ר ובמנטובה וקושטא ועוד איתא לנכון, "אסור"]. וייתכן כנ"ל שהב"י תיקן הלשון והמדפיס לא הבחין בזה, והרי גם בשו"ע ס"ג איתא, "אסור" (גם ברפו"ר).

כמדומה שאפשר לשער ע"פ הדוגמאות הללו, שנוסחת דפוס שונצינו הוא ממשפחת נוסחת איטליא שעלה כתב הב"י שהיה לפניו בשעת כתיבת חיבורו, ושאחריה נמשך נוסח לשון הטור הנדפס עם הב"י דפוס ראשון, ועקבותיה נשארו בדפוס הטור עד היום.

בנוגע ללשון הטור הנמצא בידינו כהיום, נצרך ריון מיוחד שאין כאן מקומו, כי למעשה הוא צירוף של כמה וכמה נוסחאות, אשר לפעמים אין חיבורם עולה יפה, ועכ"פ ודאי שרחוק הוא מהנוסח שבב"י דפוס ראשון [וכנ"ל בדוגמא ג' ודוגמא ו', אשר ע"פ הגירסא שלפנינו אין מובן כוונת הב"י, ובדוגמא ד' אין מובן טעם השמטת המחבר דין זה]. ועוד חזון למועד אי"ה להגיע לבירור פרט זה ג"כ.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

האחים הנכבדים מו"ה אברהם נ"י ומו"ה יחזקאל נ"י ריינהאלד

בהלקח מאתם אביהם

הנה"ח מו"ה זכרי' ריינהאלד ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה שלמה ראטה נ"י

בהלקח מאתו אביו

הנה"ח מו"ה חיים ראטה ע"ה

* * *

האברך היקר ר' מאיר אייזענבאך נ"י

בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

קול קורא בשנת תר"ו לפ"ק מהגאון מוה"ר שמואל פריינד ראב"ד פראג זצ"ל¹⁾

בעזר החונן לאדם דעת

הקבצו ושמעו עמי ולאומי, ואגידה לכם ולא לאחרים, כי לא נדמה לכם, וגם לא לכלבים עזי נפש אבל מכירים את קונם, ולא נחרצו לשונם לישראל היוצאים ממצרים, ואתן את קולי קול ברמה, ולא באזניכם האטומים משמוע קול ה' בכח אשר השמיע לכם זה שנים רבות במספר, מאשר יזכו להיות דור עקש ופתלתל הנולדים בארץ נשי', אשר שכחו את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבע ה' לאבותיהם, ואשר השביעם באלה אחרי הוציא אותם מתחת סבלות מצרים ומתחת יד מלכם, אשר אמר מתחלה מי ה' וכו' ולבסוף הכירו והודו לאמור ה' הוא הצדיק ואני ועמי הרשעים, וטרם הגיעו בני ישראל אל ארץ חמרת כל הגוים מלפנים ועד עתה, העיד בם השמים והארץ, לשמוע בקולו לכל אשר יצום בחסדו ואמתו, ובקול הנביא אשר יקום להם תמיד, יען כי בזה לבר יאריכו ימים על הארמה ארמת קורש, אולם אם ישכחו רחמיו וחסריו הגדולים (אשר הפליא להראות אותם ועמם, וילכו אחרי שרירות לבם, הזונה מאחרי ה') אז יחרה אף ה' בהם למנוע מהם כל טוב הארץ, ויסחו מעל ארמתם ולזרותם בארצות רבים אשר יהיו שם לשמה למשל ולשנינה, ימצאום רעות רבות, וחלאים רבים וקשים. וכאשר הגיד להם כן ה', כי אחרי עברו תורת ה', כי חקי התורה נחלפו להם ככל דברי התורה אשר ביריהם ובירינו, כנודע מתוך כל כתבי דברי וקורות אשר קרו מימי עולם. ועלינו לשבח לאדון הכל בהראותו כי אלקים שופט כל הארץ ומשלם להרשע כרשעתו ולהצדיק כצדקתו.

אך ככל זאת הרבו אנשי דורינו לפשוט יותר מאשר חטאו אבותינו, אשר נאמר עליהם, שבעו וירם לבם על כן שכחוני, אבל אנחנו סבלנו צרות נוראות וגדולות, וכל ימי הדור הזה כמעט לא שקטה הארץ ממלחמות גדולות אשר נשפך על ירם רם נקיים כאלפי אלפים בשנה אחת, וחלאים רעים וחדשים אשר לא היו מעת בריאת שמים וארץ ער הנה, והחורבנות והשממות הגדולות אשר נעשו על ירי מים ואש אשר כמותם לא היו מן יום הוסדה (חוץ מדור המבול והפיכת סרום

1) נולד בשנת תקנ"ה לאביו מוה"ר ישכר בער פריינד מעיר קשימיניץ (סמוך לעיר פילזען). בנעוריו למד אצל הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל, והגאון בעל שמן רוקח זצ"ל, והגאון מוה"ר בצלאל דנשבורג זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה מעיר לאוואסימץ ונתיישב שמה. בשנת תקצ"ב נתקבל לריון בק"ק פראג (ראח כר"ש קונט' ס"א עמוד י"ח), ואחר איזה שנים נתמנה שמה לראב"ד. נרפס ממנו ספר זרע קורש, עיר הצדק, כתם פז, אמרות טהורות, עת לחננה, קרן שמואל, ועוד. גם נשאר ממנו בכת"י חידושים ותשובות. נלב"ע בשנת תרל"ה בערך. — כרוז הלו הגיע אלינו מאוצרו הטוב של דירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נריב ושוע מו"ה שאול הוּמְטֶערֶדֶךְ נ"י מאנשווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

ועמורה) ועד עתה, וחוסר הפרנסה אשר בכל הארצות זה ארבעה שנה שבם רוע התרועע הארץ, כי בפתע ירד השער משטרות, אשר רב כחול, ומהבוגדים ועושיקים רבים אשר שלחו ידם בפקדונות וברחו להם אל ארצות רחוקים, ועי"ז כלה כמעט הפרנסה מן הכיס (אשר חכמינו ז"ל אמרו כי זה אחד מהתנאים אשר בהכרח יקדמו לביאת הגואל האמתי), ואף גם זאת, המכחישים בה' ובתורתו הקדושה, רבו כילק המשחית כל מקום זרע.

ובזה אשפוך שיחי לפני מי שבירו להפך לבות בני אדם ולמול את לבם הערל, לקיים בקרוב את רבריו, חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה אמלך עליכם וישוב לב אבות על בנים ללמדם תורתו כמצוה עליהם, ויהי נועם ה' עלינו במהרה בימינו אמן.

הטיבה בר צונך את ציון, תבנה חומת ירושלים לפ"ק.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. כבוד מערכת כרם שלמה.

הנני להעיר איזה הערות בקובצי „כרם שלמה" כדרכו של תורה.

(א) בקובץ צ"ח בחידושים והערות מלוקטים מהנאון בעל צפנת פענח (אות ו') הובא בשמו להסתפק, במי שיש לו נתק ומירט כל ראשו ונעשה עי"ז פורח ככולו, אם לוקה משום קוצץ ננע, דכתיב בתורה כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא, האם נאמר כיון שגמר שיהיה טהור לוקה, או אולי כיון שלא ננע בנתק ולא בשום סימן טומאה, רק עשה מעשה חוץ לננע וגרם שיהיה טהור הנתק, אולי זה בגדר גרמא, ע"כ.

ואני מסופק אם יצא שאלה זו מפי הנאון בעל צפנת פענח, כי פשטות העניינים מורים להריא, דהא דניתק כולו טהור, זה רק כשניתק מחולי הנתק, לא ע"י מה שניתק המצורע בעצמו, א"כ אין מקום כלל להסתפק בזה, ועי' בר"מ פ"ח מהט"ז ה"א שבניתקו אדם אין כלל דיני נתק, ולכא"ה פשוט שאין דין פריחה בניתקו אדם. שו"ר גם בחזו"א ה' נגעים סי' ז' אות י"ח לדבר פשוט שבכה"ג ל"ש דין פריחה, ועי"ש.

(ב) בקובץ קי"ג (לחורש טבת תשמ"ט) בעמוד מ"ג אות ס"ד הובא בשם ספר ארץ צבי בענין אורח העובר ממקום למקום ואין לו מעות באותה שעה, דק שיוכל להשיג וללות אם מיקרי עני באותה שעה, ואמר הגר"א מוילנא ז"ל דכיון שיוכל להשיג ללות שוב לא מיקרי עני באותה שעה, יעו"ש. ובכר"ש לחורש אב תשמ"ט כתב הרב ר' שלמה געשטעטנער שליט"א, שכמדרמה שפסק זה ה"ה נגר הלכה מפורשת בשו"ע יו"ד ה' צדקה סי' רנ"ג ס"ד, בעה"ב ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו בדרך ואין לו מה יאכל יטול צדקה, וכשיחזור לביתו אינו חייב לשלם, דהוה ליה כעני והעשיר, דאינו חייב לשלם, ומקורו במשנה דפאה פ"ה מ"ד, וכעין זה ברמ"א חו"מ סי' רנ"ז סוף סעיף ו' וצ"ע, עכ"ד.

הנה לא הבנתי כלל, דמ"ש ממשנה דפאה הנפסק ביו"ד סי' רנ"ג ס"ד כו', הרי ע"ז קאי ד' הגר"א, דזה רק כשא"א לו ללות, אבל אם אפשר לו ללות אסור לו באמת ליטול

צדקה, ועי' בערך השולחן שם שהביא ר' הגר"א הנ"ל על ההלכה הנפסק שם, רזה רק כשא"א לו ללות וכנ"ל, ואולי כוונת הרב הנ"ל להוכיח מר' השו"ע הנ"ל [שהוא ג"כ לשון הרמב"ם בהל' מתנת עניים] רהוה לי כעני והעשיר ראינו חייב לשלם, היינו הרמב"ם והשו"ע רימו רין בעה"ב העובר ממל"מ לעני והעשיר, והרי בעני והעשיר אף כשהיה לו ללות פטור מלשלם אח"כ אף אם העשיר אח"כ, כמו"כ בבעה"ב העובר ממל"מ, אבל באמת ז"א, דעיקר כוונת הרמב"ם והשו"ע לומר דאף כשבא לביתו יש לו הנכסים ויוכל לשלם, מ"מ כיון שבשעה שלקח לא היה לו הנכסים מיקרי אז עני, וכשבא לביתו ויש לו הנכסים הוי כמו שהעשיר אח"כ, אבל אם אפשר לו ללות אז ויש לו נכסים בביתו מיקרי כמו שיש לו הנכסים באותו מקום ואסור לו ליטול מן הצדקה.

ומ"ש מר' הרמ"א חו"מ סי' רנ"ז סו"ס ו', הנה ז"ל הרמ"א שם, הכותב נכסיו לבנו והתנה לדור בהן כל ימי חייו ולהיות נזונין מהן, יכול לדור בהן עם אשתו ושמשין הצריכין אליו, וכן נותנין לו מזונות הצריכין לו אם אין לו ממקום אחר כפי הנראה לכ"ד, ואם מכרו לצורך מזונות ובא לו ממון אח"כ א"צ לשלם מה שלקח, ובסמ"ע סק"ג כתב, רומה לזה כתב הטור ב"ד סי' רנ"ג, בעה"ב ההולך ממל"מ ונתנו לו מעות בדרך ואין לו מה יאכל מותר לו ליקח מן הצדקה ולכשיגיע לביתו א"צ לשלם, רבשעה שלקח היה עני וה"ל כעני שהעשיר שא"צ לשלם מה שלקח, עכ"ל. ונראה דכוונת הרב הנ"ל להוכיח מר' הרמ"א הנ"ל רלא כהגר"א, משום רמשמע דאף דאפשר לו להאב ללות ג"כ מותר לו ליקח למזונות וא"צ לשלם אח"כ. והנה כ"כ רבאמת הרי הגר"א מוקי המשנה רפאה כשא"א לו ללות, אך באמת בנדון ר' הרמ"א הנ"ל א"צ לזה, דהרי כל עיקר ד' הגר"א שכתב שכיון דאפשר לו ללות מיקרי עשיר, זה רק בעשיר, שכיון שיש לו נכסים בביתו ואפשר לו ללות עכשיו ולשלם מביתו, לא מיקרי עני ואסור לו ליטול, אבל בעני ל"ש זה וכנ"ל, א"כ בנדון ר' הרמ"א הרי כתב כל נכסיו לבנו ושירד לעצמו רק כדי מזונותיו וכו', א"כ בוודאי מותר לו"ן א"ע וא"צ לשלם אח"כ, מכיון שבשעה שנמל כרי מזונותיו אף דהיה אפשר לו ללות, מ"מ מהיכן ישלם, ובוודאי מיקרי עני, ע"כ אף אם בא לו מעות אח"כ בוודאי פטור מלשלם, [ונראה דאף אם יש לו תקוה שיגיע לו מעות אח"כ ג"כ מיקרי אז עני, מכיון שאין לו עוד עכשיו המעות, וצ"ע]. ובאמת נראה פשוט רמ"ש הסמ"ע בסק"ג דרומה לזה כתב הטור ב"ד סי' רנ"ג כו', עיקר כוונתו על סו"ד הטור, שכתב דהו"ל כעני שהעשיר שא"צ לשלם, דנדון ר' הרמ"א רומה לעני ולא לעשיר, אלא רהביא כל ר' הטור משום רגם מהרישא חיוני רכיון דלקח בהיתר שוב א"צ לשלם עוד, וז"פ וברור, ור' הגר"א ז"ל נכונים לדינא, ועי' בספר צדקה ומשפט פ"י מה שרייק מר' הסמ"ע סי' רצ"ב יעו"ש, וי"ל ואכמ"ל, ול"ב בכ"ז אלא במה שנוגע להחלכה מפורשת הנ"ל.

ג) בחי' והערות מהגאון ר' ישראל פרנס זצ"ל (בקובץ קב"א), הביא קו' הגרע"א בגליון הש"ס שבועות דף ל"ג ע"ב, על דברי התוס' שם שכתבו דאתא כמ"ר משביע עירי קרקע חייב וכו', הא להאי מ"ר ס"ל ע"כ דקרקע נגזלת כו', עכתו"ק הגרע"א יעו"ש. וכתב הגאון הנ"ל דלק"מ, דאף למ"ר קרקע נגזלת ר"ל שעומד ברשות גזלן לאחריות ומ"מ הבעלים יכולים להקדישו, כיון דלא תפס בה הגזלן ממש, עי' ב"מ דף ז' וז"פ, עכ"ר. היינו דס"ל להגאון הנ"ל, רמ"ש התוס' שם דקרקע אינה נגזלת, אין פי' דאזל רק כרבנן דס"ל דקרקע אינה נגזלת, אלא אפי' כר"א דס"ל דקרקע נגזלת מ"מ זה רק שעומד ברשות גזלן לאחריות, היינו דנתפס בה קניני גזילה, ומ"מ הבעלים יכולים להקדישו, דבמצאות הוה ברשות בעליה. — הנה כ"כ בעונג יו"ס סי' צ"ג בהג"ה, ויעו"י באחיעזר סי' ל"ח שרצה שואל אחר ג"כ ליישב כן קו' הגרע"א, וכתב האחיעזר דרעק"א לשיטתו בכ"מ דף ז' ע"א בגליון הש"ס שם, דהא ראיין הגזל יכול להקדישו הוא משום דאית ליה להגזלן קנין בניהו, וכ"כ בליקוטים בסוכה דף ל"א כו', יעו"ש שהאריך הרבה בזה,

והרברים ארוכים מאוד בספרי האחרונים ז"ל, [וידועים ד' הבעה"מ ומלחמות פ"ד דכ"ק בזה], ולא באתי רק להעיר להגרע"א הולך בזה לשיטתו בכמ"ק.

ד' בחי' והערות מהגאב"ד בענדין ז"ל (קובץ קכ"ב) הביא קו' הח"ס בספר תורת משה, על הא דלפינ' מוחי בהם ולא שימות בהם דכל התורה יעבר ואל יהרג חוץ מג"ע ושפ"ד וע"ו, והא וחי בהם כתיב בג"ע, עכת"ק. וכתב הגאון הנ"ל לתרג', רהא קיי"ל דדוקא בעושה מעשה אבל בעריות בלא מעשה אינו מחוייב למסור עצמו, ומגלן חילוק זה, על כן הזכירה התורה וחי בהם ולא שימות בהם גבי עריות, וגבי רוצח איתא להיפך דחייב למסור עצמו, ומינה רייקינ' דזה בשעשה מעשה וזה בלא מעשה, עכ"ר ז"ל.

והנה מש"כ רבעריות בלא מעשה אינו מחוייב למסור עצמו כו', לכא' כוונתו למש"כ התוס' בסנהדרין דף ע"ד ע"ב ר"ה והא, וביומא דף פ"ב ע"א ר"ה מה רוצח, רבנ"ע בלא מעשה כגון בקרקע עולם א"צ למסור עצמו כו' יעו"ש, אלא דלפי"ז רבדיו תמוהין מאוד במ"ש וגבי רוצח איתא להיפך כו', דהרי אדרבא התוס' שם כתבו דהא רבנ"ע בלא מעשה אין מחוייב למסור נפשו זה ילפינ' מרוצח, דרוצח גופי' דיהרג היינו משום רמאי חזית דרמא דירך סומק טפי, והנ"מ היכא דעביר מעשה אבל אי לא עביר מעשה כגון שרוצים להפילו על התינוק כרי להרגו, ואם יעכב על ידם ויהרגוהו, כה"נ אין לו ליהרג וכו', יעו"ש היטב בד' התוס', וכ"פ הרמ"א ביו"ד סי' קנ"ז ס"א יעו"ש, ובאמת מ"ש וברוצח איתא להיפך, ה"ה שפת יתר, דעצם התי' נכון כשלעצמו, הלכך כתיב וחי בהם גבי עריות, דהתורה מיירו בעריות בלא מעשה ראז א"צ למסור נפשו, ויעו"י בפנים יפות פ' אחרי עה"פ ושמרתם את חוקותי וגו' שכבר הק' קו' התורת משה, [ובאמת המעיין בתו"מ שם יראה דקטע זה אינו מהחת"ס זיעוכי"א, אלא דגסמן עש"מ, וה"ה מספד שיר מעון להגאון ד' שמעון סופר אבר"ק ערלו ז"ל, וגם מהסגנון נראה דאינו מהחת"ס ולא עמד בזה הגאון מבענדין הנ"ל, וגם בס' פדרס יוסף פ' אחרי שם], וכתב דמזה ראה להתוס' דבג"ע בלא מעשה אינו מחוייב למסור עצמו, והטעם הרבר דמתוס' חזינו דאינו מחוייב לעשות מעשה בסכנות נפשו להציל עצמו מן העבירה, והיינו דכתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ודייקינ' מינה ולא שימות דאינו מחוייב לעשות מעשה אפי' בג"ע כרי להצילו מן העבירה אלא בשוא"ת, עכרה"ק. ובעיקר ד' התוס' שם, האריכו המפורשים מאוד, ויעו"י בחי' רח"ה בה' יסוה"ת ובגליון חזו"א שם ואכמ"ל.

ובעיקר הקושיא הנ"ל י"ל עוד עפי"ד התוס' הנ"ל, דהנה כתב הרמב"ם בה' יסוה"ת דאף בג' עבירות מ"מ אם עבר ולא נהרג הוה אונס ופטור אע"פ שחילל השם, וילוף ליה הרמב"ם מהא דלנערה לא תעשה דבר, ובהערות מהגה"ז על ספר חי' רח"ה [הגרפס בספר אש תמיר הנרמ"ח], הוכיח מזה כמו"ש בחי' רח"ה בה' יסוה"ת, דהרמב"ם פליג בזה על התוס' דבג"ע בלא מעשה א"צ למסור עצמו, דלר' התוס' אין ראייה מהא דולנערה לא תעשה דבר, כיון דל"ה רק קרקע עולם כו' יעו"ש, [ובספר אבן האזל ה' יסוה"ת שם דצה ג"כ לומר כן ודחה זאת, יעו"ש ואכמ"ל], והנה אף דלרבדרי התוס' אין ראייה מלנערה לא תעשה דבר, מ"מ הרי לא תלוי הא כהא, והתוס' יכולין שפיר לסבור ג"כ ש' הרמב"ם, והרי הרמ"א ביו"ד סי' קנ"ז שם ס"ל דרבדרי התוס' דבג"ע בלא מעשה א"צ למסור א"ע, ופסק ג"כ להא דרס"ל להרמב"ם דבעבר ולא נהרג אע"פ שחלל השם, מ"מ אינו נהרג. ולכא' מתיכן נלמד זה, הא עיקר ראיית הרמב"ם ה"ה מהא דלנערה, ולש' התוס' אין ראייה וכנ"ל, והרי הרמ"א פסק כד' התוס', אשר ע"כ נראה באמת, דאף דלשיטת התוס' א"א ללמוד זה מלנערה וגו' ומ"מ נלמד מזה דכתיב וחי בהם גבי נ"ע, דלהכי כתב רחמנא וחי בהם וגו' גבי נ"ע, דבעיקר היסוד אין חילוק בין נ"ע לשאר עבירות, דגם בג"ע יש ביסודן הפטור דוחי בהם לענין פטור אונס, אלא דילפינ' מקראי אחרוני לענין לכתחלה ולמצות דחייב ליהרג ולא לעבור, ואם לא היה נכתב הקרא דוחי בהם גבי נ"ע, הו"א כיון

רעבר אמימרא דרחמנא ולא נהרג נפקע ממנו רינו אונס, רבנ"ע עשה רחמנא אונס כרצון, וע"ז כתב רחמנא קרא דוחי בהם דוקא גבי ג"ע, ור"ק. ובאמת ברמ"א ביו"ד שם לא הביא קרא דולנערה וגו', ומדויק היטב לפי הנ"ל, ויש להאריך עוד הרבה בזה כי הענינים ארוכים, ולא באתי בכ"ז רק להעיר.

כ"ד, הק' יעקב קויפמאן
ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

כ'בור ר'בני מ'ערכת כרם שלמה המלא עם יין ישן שרעת זקנים (אין זקן אלא מי שקנה חכמה) נוחה הימנו.

ברצוני להעיר כמה הערות בקובצי כרם שלמה:

(א) בקובץ קי"ג עמוד מ"ג במדור חדשים גם ישנים אות ס"ו, בענין שערות ארוכות. — עי' רמב"ן פ' נשא (ה', ו') שכתב בזה"ל, והגריל יוליר ראנה בלב איש. ולענ"ד אולי אפשר לומר רמו, עשו איש שעיר, ואנכי [יעקב] איש חלק.

(ב) שם אות ס"ח, בענין כלי. עיין עוד בספר פני דור פ' תצא סוף אות מ' עה"פ לא ילבש „כלי" גבר.

(ג) קובץ קפ"ו עמוד מ"ט במדור חדשים גם ישנים אות ע"ג, הערה ממש"כ בצעמיל קטן על המחצית השקל. — במחצית השקל כתב דעושים שלא כרין רמברכים ברכת קידוש לבנה בע"פ ואינם מסדרים עי"ש, א"כ אם לומרים לומר בע"פ הוי בכלל מסדרים ומותר בע"פ.

(ד) שם עמוד נ"ח אות ח', בענין קנין עם בתי יד. — לכאורה כוונתו כרברי רש"י בפ' תצוה (כ"ח, מ"א) עה"פ ומלאת את ירם, כשממנין אדם על פקורת רבר נותן השליט בירו בית יר של עור, עי"ש. ובעצם ההערה על ספר בשורת אליהו, לא ה' צריך להביא ממרחק לחמו, כי כן מפורש בתרגום על רות שם.

(ה) שם אות ו', הובא בשם ס' גליוני הש"ס שמונה ח' דברים השקולים כנגד כל המצות. ומעיר להוסיף עוד רבר תשיעי. ולענ"ד להוסיף רבר עשירי, והיא מש"כ בבעל הטורים בפ' נצבים (ל', י') שקולה תשובה כנגד כל המצות כולם, עי"ש. וכאן המקום להעיר על גליוני הש"ס שם שכותב בזה"ל, וכן בזכרוני שמירת שבת, בזכרוני מן המדרש דשקול כנגד כל המצות שבתורה וילף לה מקרא רעד אנה מאנתם לשמור מצותי וגו', ואיני זוכר עתה מקום המדרש הזה, ונזכרתי רהוא בירושלמי כאן ובברכות פ"ק ה"ד ע"ש עכ"ל. — המדרש הזה נמצא בשמות רבה פ' בשלח סוף פרשה כ"ה, מצינו בתורה בנביאים ובכתובים ששקולה שבת כנגד כל המצות, עי"ש ור"ק.

(ו) שם עמוד נ"ט אות י', מקשה משבת דף פ"ט ע"א כלום קנאה יש ביניכם, עי"ש. — בגליון הש"ס שם מציין להרא"ם על רש"י בראשית ט"ו כ"ו, עי"ש. וחפשתי ברא"ם ולא מצאתי, ואולי כוונתו לשפתי חכמים הנרפס עם הרא"ם. ושם מעיר על דברי רש"י שם דלכן נמלך במלאכים כשברא את האדם לפי שאדם נברא בדמות מלאכים ויקנאו בו. ועל זה מעיר מדברי הגמ' שבת כלום קנאה וכו', עי"ש.

(ז) קובץ קי"ז עמוד ל"ט, במדור תמיהות וישובים, בהערה ב' על שו"ת מהרש"ם. — כבר עמד בזה בס' אוצר יד החיים אות תתמ"ה.

ח) שם עמוד מ' תמי' על ספר צוף דבש, ומקשה דעצם הדין שארון מגבי' לעבר קנה, זה אינו אליבא דכו"ע. ולענ"ד זה אינו, דבנתיבות שם כותב דלא פליגי רק בהגבה מכחו אבל במגבי' בידו כו"ע מורי דהוי כמשיכה, עיי"ש. ולפי"ז כאן נבי אהרן דהוי הנבחה בידים, לכו"ע קונה. ומה שהקשה דזה רק בעבר כנעני ולא בעבר עברי, שפיר הביא לתרץ בשם חתנו, דכל החילוק בין עבר עברי לעבר כנעני הוא זה, דעבר כנעני נקנה לעולם, ועבר עברי לא, א"כ הלויס דנקנים לעולם אפשר דרינם כעבר כנעני. עוד נלענ"ד דכל דבריו רק דמצינו קנין כזה, דהרי לא נעשו עבדים של אהרן רק עבדים לגבוה לעבודת ביהמ"ק, ואפשר דהוי גם קנין חנוף לגבוה, א"כ שפיר דינם כעבר כנעני.

ט) שם סוף עמוד מ"ג, בהערה מתחת לקו, הובא דבריו ספר ליקוטי מהר"ח (בח"ב עמוד ט') שכתב על אליה דכה דלאו דוקא לבן. אפשר לומר דתלוי בשני הטעמים של כיסוי החלות בשבת, אם מטעם זכר למן, אפ"ל דצריך להיות דוקא לבן דומיא דמן שהי' מכוסה בטל, אבל לפי הטעם שלא יראה הפת בושטו, אין שום נפק"מ במה מכסה, דהעיקר שהחלות יהיו מכוסין, ודו"ק.

י) שם עמוד נ"ב, כמכתבו של הרח"נ ר' שמואל אשכנזי מביא דלא מצא בחזקוני רעיון זה. עיי' בחזקוני (שמות כ"ז, כ"א) שכתב וז"ל, מערב עד בקר, שיערו חכמים מדרם חצי לוג ולא הי' בהם יותר שהרי כנגד קטנותם של לילות הי' עושים פתילות נסות, עכ"ל. וע"ע ברע"ת זקנים מבעלי התוס' בשם ר' יצחק ב"ר אברהם שמביא דאי' ממנחות דמסיק בן ביבי הי' ממונה על הפקיע, ועיי' בגליוני הש"ס ליומא, ובירושלמי פ"ח דשקלים דף י"ד. יא) שם עמוד נ"ד, בהערה מתחת לקו הובא מש"כ בספה"ק אוהב ישראל בליקוטים לפ' במדבר עה"פ הא לכם זרע. — עיין עוד בטור עה"ת פ' ויצא (ל', ג') וע"ע בספה"ק באר מים חיים על פ' קרח (ס"ח ע"ב) ד"ה ועוד נראה, שמביא זה בשם האר"י, וע"ע בזוהר חרש פ' בהר.

יב) שם עמוד נ"ח אות ו' בענין נוסח התנדה, כל דכפין ייתי ויפסח. — עיין בס' מושב זקנים (י"ב, ד') שהקשה כן.

יג) שם עמוד נ"מ, בענין הורג על ידי שם. — ע"ע בספר דבש לפי מערכת מ' אות ה' ואות ל"ד, וע"ע פרדס יוסף על שמות עמוד כ"א ועמוד ד"ח.

יד) קובץ קכ"א במדור תמיהות וישובים עמוד מ"ח, יש תמי' בספר זית רענן בקונטרס שמן ששון. הנה אצלינו בילקוט שמעוני עם פ' זית רענן, אחר פרשת ויחי נרפס קטע מזית רענן על מדרש חיי שרה יורע ר' ימי תמימים וכו' זו שרה, ושם מפלפל עפ"י דברים הללו, עיי"ש. אכן מש"כ ראשה יש לה ב' אברים יתרים כראיתא בגדה, עיי"ש. חפשי ולא מצאתי במס' נדה, רק עיי' בבכורות דף מ"ה ע"א. וע"ע במ"א הל' יום הכיפורים סי' תר"י סק"ג בשם מהר"ל, ומ"א סי' דע"א ס"ק כ"ג, ובשל"ה שבת עמוד י"ז, וע"ע בס' דבש לפי מערכת ס' אות א'.

טו) קובץ קכ"ב סוף עמוד י"מ, מעיד על ספר פנים יפות פרשת שלח, בענין מקושש, כן העיד האמרי אמת מובא במכתבי תורה במהרדא ב' מכתב ס"א. ולענ"ד אפשר לתרץ עפ"י דבריו הכפות תמרים במס' ר"ה דף כ"ט סוף עמוד ב' על תורה שמא, דמחדש דגבי העברת ד' אמות חייב אפילו אם עקירה הראשונה לא היתה לזה. וע"ע בס' אמרי בינה חיו"ד נפש חי' או"ח סי' ל"ז וחלקת יואב יו"ד סי' ט' ושל תורה על הירושלמי נזיר פ"ו ה"ד.

חיים נחום ליכטנשטיין

קרית חסידים

חצור הגלילית

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יהודה פאלגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' אשר שפירא נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד אלי' ווייספעלד נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה דוד זינגער נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' חיים פעלדמאן נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב יצחק אלחנן הלוי רוטנבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק שטעננעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק בן ציון זאפערן נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ישעי' יצחק שמערין נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' מאיר זיגלער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי אפרים קאוואלענקא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה מאיר וויינבערגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משולם זושא הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
 הי"ר להולדת הבן
 להרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
 להולדת הנכד
 להאברך היקר בנש"ק ר' נפתלי חיים הלברשטאם נ"י להולדת הבן
 להרב צבי ארי' ריינהאלד נ"י מנהל רוחני דיישיבת כרם שלמה דבאבוב להולדת
 הבן
 להאברך היקר ר' שלמה בן ציון עליאם נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמעון קויפמאן נ"י מבני ברק להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה ד'אנקונא נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליעזר בצלאל גרינפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אפרים פישל ווישליצקי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' זלמן ליב בלויא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים דוב ציטראנענבוים נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים מאנדעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק קלונימוס קלמן פיהדער נ"י מטאראנטא להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי יצחק הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת

כרם שלמה

ממ

להאברך היקר ר' משה מנחם פרידמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' פינחס מרדכי גערמאן נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' צבי יהודה יערעט נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה ברוך נ"י ממאנסי להולדת הבת
יוזבו לגרלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יהושע יחזקאל אייזענבערג נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר
שלמה דוב יהודה ג"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה יששכר פינדער נ"י מבני ברק לאירוסיו נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה יהודה ליב רייך נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אביש זאב הירש
נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסיו בתו-נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה ניסן צוויבעל נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו נ"י
להרב ראובן שמשון שארף נ"י מגיד שיעור בישיבת מחזיקי הדת ולחותנו הנה"ח
מו"ה אהרן קעסלער נ"י לאירוסיו בתו-נכדתו תחי'
להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה מרדכי אורי דעמביצער
נ"י לאירוסיו בתו-נכדתו תחי'
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארת.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה משה פעטערפריינד נ"י מבני ברק לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה נתן דייטש נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמעון אליעזר וואולקאן נ"י מבני ברק לנישואי נכדו נ"י
יעזור השי"ת שיוזבו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

Photocomposition by
"ביר" פ, שמחה גראפיק"
Simcha-Graphic Associates
Typesetters and Publishers
4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
Tel. (718) 854-4830

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. **GROSS BROS. Printing Co. Inc.**
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויך 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
Mesivta Eitz Chaim D'Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

516

MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי רחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

סיון תש"ן

(קכ"ז)

שנה י"ג קונטרס ז'

יוצא לאור ע"י תלמידיו
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת נשא כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ח חירושים נהמרים בענינים שונים הגאון בעל קרני ראם אבר"ק יאס זצ"ל

יד תשובה בענינים שונים הגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל

מדור אגרות קודש

טז מכתב מהגה"ק מוה"ר צבי חירש אבר"ק ליסקא זצ"ל

יז מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר ראבד"ק בראד זצ"ל

יח מכתב מהגאון מוה"ר חיים ברלין אבר"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

יט בענין אמירת קדיש אחר חלימוד הג"ר אליעזר דייטש אבר"ק באניהאד ז"ל

כ בענין ברכת מהנים הג"ר יצחק ירוחם דיסקין מירושלים עיה"ק ז"ל

מדור פלפול והלכה

כב בענין כזית בכא"פ הרב מוה"ר משה דוד שטיינאווארציל שליט"א

כט בדיון אכזריהוהו רשמועה הרב יעקב חיים סופר שליט"א

מדור תפארת בחורים

לד בענין מינו הב' יהושע העשיל טייטלבוים נ"י

עולת שבת בשבתו

לט ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיחות וישוכים

מא הערות קצרות בענינים שונים

מג חדשים גם ישנים

מד מכתבים אל המערכת

טז, יז צילומי כתבי קודש

מט ברכות והוראות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

זקני הרה"ח מו"ה שלום קעללער ז"ל
בן הרה"צ החסיד המפורסם מו"ה חיים זצ"ל
נפטר בחודש טבת שנת ת"ש לפ"ק

זקנתי מרת שרה גיטל ע"ה
בת הרה"ח המפורסם מו"ה ישראל חיים ז"ל
נפטרה בשנת תרח"ץ לפ"ק

* * *

אבי מורי הנה"ח מו"ה ישראל חיים ז"ל הי"ד
בן הרה"ח מו"ה שלום קעללער ז"ל

אמי מורתי מרת הינדא יוכבד ע"ה הי"ד
בת הרה"ח מו"ה מרדכי זאב מיללער ז"ל

בנם ר' מנחם מענדל הי"ד

בנם ר' שלמה הי"ד

בנם הב' אליעזר הי"ד

בנם הב' דוד אלימלך הי"ד

בנם הבתולה חנה באשע הי"ד

בנם הב' אהרן מרדכי הי"ד

בתם הבתולה נחמה הי"ד

בתם הבתולה דבורה שמחה הי"ד

בנם הב' אורי וואלף הי"ד

בנם הב' יוחנן יוסף הי"ד

בנם הב' אברהם יצחק הי"ד

כלם נהרגו עקה"ש

ביום ט"ו לחודש אלול תש"ב לפ"ק

תנצב"ה וד' ינקום דמם

אחי הנה"ח מו"ה יעקב שמעון ע"ה
נפטר כ"א לחודש כסלו תשל"ה לפ"ק

הונצח ע"י נכדם, בנם, אחיהם,

משה קעללער מצאנו

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אבי מורי הרה"ח הנכבד

מו"ה שלמה יוסף במו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה
נפטר ביום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ק

אמי מורתי

מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה
נפטרה ביום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנם,

אהרן אלי' קינרייך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אבי מורי הרה"ח הנכבד

עסקן נמרץ ורב פעלים לטובת הכלל
מו"ה משה אהרן במו"ה יעקב שיף ע"ה
נפטר ביום י"א לחודש סיון שנת תשכ"ז לפ"ק

בתו האשה החשובה

מרת גיטל בת מו"ה משה אהרן ע"ה
נפטרה ביום ה' לחודש אלול שנת תשל"א לפ"ק
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ואחיו,

יעקב שיף

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת נשא

ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם, ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן. ואיתא במדרש תנחומא, א"ר ברכי' חכהן ברבי, עד שהיו ישראל בסיני רמזין הקב"ה שכשישרה שכינתו עמהם אז יברכם, אמר להם הקב"ה כשאבוא אליכם אני בא טעון ברכות וכו' והיכן רמזה להם בסיני שנא' (שמות י"ט) מזבח אדמה תעשה לי וגו' בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך, וכשאבא אליהם ברכם שנא' יברכך ד' וישמרך, אימתי ביום שהוקם המשכן, ע"כ. כדי להבין כוונת המדרש, נקדים לבאר בדברי הילקוט (תהלים כ"ז) עה"פ אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שבתני בבית ד' כל ימי חיי וגו', אמר לו הקב"ה, דוד בתחילה אתה אומר אחת שאלתי ואח"כ אתה שואל כמה שאלות שנא' שבתני בבית ד' כל ימי חיי לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו כי יצפני בסוכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו, א"ל רבש"ע ממך למדתי, לא יהא העבר שוה לרבו, בתחילה אמרת ועתה ישראל מה ד' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ד', ואח"כ פתחת להם מצות הרבה, שנאמר ללכת בכל דרכיו ולאחבה אותו ולעבוד את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך לשמור את מצות ד' ואת חוקותיו וגו', דיו לעבר שיהא כרבו, ע"כ. ובאמת ראוי לשים לב להבין הכוונה, הן בדברי הקב"ה שאמר מה ד' אלקיך שואל מאמך כי אם ליראה, ואח"כ שואל מצות הרבה, והן בדברי דוד המלך שאמר אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שבתני בבית ד', ואח"כ שואל הרבה בקשות.

אמנם יתבאר על פי מה דאיתא בגמרא במס' סנהדרין (דף ק"ה ע"ב) א"ר יוחנן מברכותיו של אותו רשע (בלעם) אתה למד מה חי' בלבו, ביקש לומר שלא יהי' להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, אמר מה טובו אחליך יעקב, שלא תשרה שכינה עליהם, ומשכנותיך ישראל, שלא תהא מלכותן נמשכת, כנחלים נטוין, שלא יהא להם זיתים וכרמים וכו', א"ר אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, שנאמר ויהפוך ד' אלקיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ד' אלקיך, קללה ולא קללות, (פי', כי רק קללה אחת נתהפכה לברכה לגמרי, והיא אותה ברכה שיהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות בישראל, אבל יתר הדברים נשארו קללה כמו שהיו בלבו של בלעם הרשע). ולכאורה יש לתמוה, דהרי מבואר הטעם בהדיא בקרא, דלכן נתהפכה הקללה לברכה, כי אהבך ד' אלקיך, וא"כ מרוע לא נתהפכו כל הקללות לברכות.

אך הדבר מבואר היטב בספר ש"ך על התורה (פ' בלק), דבברכה הזאת של מה טובו אחליך יעקב שיהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות בישראל, כלולות בו כל הטובות והברכות, ומבטלת כל הרעות והקללות, דעל ידי שיש להם לישראל בתי כנסיות אשר שם ישפכו שיחם לפני ד' בתפלה ושואלים משאלותם ובוטחים בד'

שישמע תפלתם, ועוסקים בבתי מדרשות בתורה הקדושה, גורמים להשראת השכינה, כאו"ל אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד, ועי"ז זוכים לכל הברכות והשפעות וטובות, והקללות לא יהו חלין עליהם כלל וכלל ח"ו. וזהו כוונת ר' אבא בר כהנא, דבאמת לא נתהפכה מקללה לברכה רק ברכה זו בלבד, שיהי' להם לישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות, ועל ידי ברכה זו ממילא לא ישלש בהם שום קללה, כי בזכות לימוד התורה והתפלה בבתי כנסיות ובתי מדרשות, ישפיע עליהם הקב"ה שפע ברכות והצלחות.

ועפ"י האמור יבואר היטב דברי המדרש (פ' תבוא) לא תהא זו מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, אמר הקב"ה אם תעשה כן דע שאתה מקבל פני השכינה, ולא דייך שאתה מקבל פני השכינה בבית הכנסת אלא שאתה יוצא משם טעון ברכות, ע"כ. ולהנ"ל יונעם מאוד כוונת המדרש, דעל ידי בתי כנסיות ובתי מדרשות יתבטלו כל הקללות של בלעם הרשע, דבברכה זו שבני ישראל יהיו עוסקים בתורה ובתפלה בבתי מדרשות ובבתי כנסיות, כלולות כל הטובות והברכות. ומעתה יתבאר על נכון דברי הילקוט תהלים הנ"ל, דהנה אמרו חכמו"ל (שבת ל"א ע"א) עה"פ והי' אמונת עתיך חוסן ישועות חכמה ודעת וגו', אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד וכו', ואפ"ה ידאת ד' היא אוצרו, אי איכא ידאת ד' אין, ואי לא לא. וזהו כוונת הילקוט, שאמר דוד המלך ע"ה, אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שבתי בבית ד' וגו', א"ל רבש"ע ממך למדתי וכו' בתחלה אמרת ועתה ישראל מה ד' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ד' ואח"כ פתחת להם מצות הרבה, כלו', ששתי הבקשות הללו, הן משאלותי והן משאלותך, דמיונן עולה יפה ושניהם עולים בקנה אחד, כי ידאת שמים היא היסוד וראשית החכמה והעבודה, ועל ידי היראה זוכים לכל המדריגות של תורה ועבדות ד', כאו"ל ידאת חטא מביא לידי קדושה, ולזה אמר, מה ד' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ד', לאשר באם תמלאו את הבקשה הזאת ליראה את ד', עי"ז ממילא תזכו ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולשמור את מצות ד' ואת חוקותיו. וכבר הזה כרמותו וכצלמו אמר דוד המלך ע"ה, אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שבתי בבית ד' כל ימי חיי וגו', כי בקשה הזאת לזכות לשבת בבית ד', כוללת כל הבקשות וכל משאלות לבו של אדם לטובה, דעל ידי שאשב בבית ד' בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כל ימי חיי ואעסוק שם בתורה ובתפלה, אזכה לקבל כל הברכות והשפעות טובות הן ברוחניות והן בגשמיות, וכנ"ל.

ומעתה נבוא לביאור דברי המדרש תנחומא בראש דברינו, עד שהיו ישראל בסיני דמון הקב"ה שכשישרה שכינתו עמהם אז יברכם, ד"ל דאז בהר סיני בעת קבלת התורה הודיע להם הקב"ה סגולת ומעלת יקר התורה הקדושה שהיא נצחי וקיימת לעד, דכתוב שם, בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך, זה קאי על זמן החורבן והגלות, כשיבטלו הקרבנות, אז אין לנו שיוך רק התורה הזאת לכפר בערינו ולהשפיע עלינו כל טוב, וכמ"ש בתרגום אונקלוס על פסוק זה. בכל אתר די אשרי ית שכינתי לתמן אשלח ברכתי, וקאי על בתי כנסיות ובתי

מרדשות אשר באים בתוכה להתפלל ולעסוק שם בתורה, וגורמים בזה השראת השכינה, כאו"ל (מגילה כ"ט ע"א) ואחי להם למקדש מעט, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, וגם אמרו רז"ל (אבות פ"ג) דהפסוק כל המקום אשר אזכיר את שמי קאי על מי שיושב ועוסק בתורה. וזשה"כ, בכל המקום, פי' בכל מקומות פזוריהם של ישראל בימי גלותם, אשר אזכיר את שמי, על ידי שיעסקו בתורה ובתפלה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, שם אבוא אליך וברכתיך, רשם אוה ר' למושב לו ומשם יצוה ר' את הברכה להשפיע עלינו כל הברכות והטובות. ולזה אמר המדרש, רמזן הקב"ה שכשישרה שכינתו עמהם אז יברכם, שאף בגלות, כשעוסקים בני ישראל בתורה בבתי מדרשות שהוא מקדש מעט מכון לשבתו ית"ש, יזכו לברכות שמים מעל וברכות תהום דובצת תחת, על ידי השכינה השורה שם. ומרויך נ"כ היטב לשון המדרש, א"ל הקב"ה כשאבוא אליכם, אני בא מעון ברכות, ר"ל כלשון המדרש הנ"ל בפ' כי תבוא, שאמר הקב"ה לא רייך שאתה מקבל פני השכינה בבית הכנסת אלא שאתה יוצא משם מעון ברכות, והוא כרברי הש"ך הנ"ל, דע"י לימוד התורה בביהמ"ד ועיון תפלה בבית הכנסת זוכים להשראת השכינה ולשפע רב של ברכות והצלחות, וממילא יהיו כל הקללות של בלעם הרשע בטלים ומכופלים.

לשאלת רבים

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומתוררת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

חידושים נחמדים בענינים שונים

מהגאון בעל קרני ראם אבר"ק יאם זצ"ל⁽¹⁾

(א) הרמב"ם סובר בפרק י' מהל' יבום הלכה י', רבחייבי עשה אם בועלה קנה ומוציאה בנפ'. והרב בים של שלמה תמה עליו, דאחר שאין עשה דוחה עשה, א"כ מאי טעמא בעלו קנה, והרי בחייבי לאוין ועשה כתב שם דמאחר דמן התורה לא קנה קנין נמור לא הותרה צרתה, כ"ש חייבי עשה גרידא דפוטרת צרתה, עיי"ש דרחה דברי הרמב"ם בשתי ידים. אמנם למ"ש הרשב"א בכתובות דנבי עשה דאיסור ביאה בכך מצרי ואדומי כיון דלאו הבא מכלל עשה הוא קילי ואתא עשה ודוחה אותו עיי"ש, א"כ קושיית המהרש"ל לא קשה מירי. אלא דאכתי יקשה, דהרמב"ם סתם לן בכל חייבי עשה, והרי בחייבי עשה כגון שנשמאה ואסורה לבועל באיסורי עשה לחוד דנסתרה והיא נשמאה, כמו שכתבו התוס' ביבמות דף נ', וא"כ לא הוי לאו הבא מכלל עשה, תו איכא לומר מה אולמי' דהאי עשה ואם בעלו לא קנו.

אולם לפענ"ד נראה, דהא דאין עשה דחי עשה, זהו רוקא היכא דהעשה ישנו בקום ועשה, והיינו אע"ג דהשתא עובר בעשה בשוא"ת מ"מ לא אתי עשה דקום ועשה ודחי, וכמבואר בסוף חולין דאין עשה דמצורע דוחה עשה דשלח תשלח עיי"ש, כמו שהאריך בזה בשאגת ארי' בתשובה, אבל כל זה היכא דהעשה קאי על קום ועשה, וכמו שלח תשלח וכרומה, אבל גבי עשה דאיסורי ביאה דאין העשה משכחת בקום ועשה כלל, דאע"ג דכתיב דור שלישי יבוא, הרי אין זה מצות עשה, וכן בכהן גדול דכתיב והוא אשה בכתולי' יקח אין כאן קיום עשה, ואם לא נשא אשה לא ביטל מ"ע כזה?⁽²⁾ וא"כ עיקר הקרא אתי לענין חיוב אזהרה בשב ואל תעשה, וכן הך דנשמאה, דכל אזהרתו אינו רק בשב ואל תעשה אבל לא משכחת כלל בקום ועשה, וא"כ לא אלים כח עשה זו יותר מל"ת, ועשה דחי אותה, הואיל דאותה עשה איתא בקום ועשה, וזה מרגינתא טבא בעיני לחזק שיטת רבינו הרמב"ם, ועיין בפ"א מהל' אישות הלכה ח' ובמשנה למלך שם.

(ב) קידושין דף מ"ג ע"א. התוס' בסוגיין (ר"ה שלא מצינו) הקשו, דאם אמר הנזכר לשליח אכול ככר זה של הקדש חייב המשלח, וקשה דנימא זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן, ותי' דכאן חייב על הנבחה. וזה תמי', דהרי כל זמן שלא אכל לא נעשה שליחותו, שהוא צוהו לאכול, והאיך חייב על הנבחה, ועל כרחק עיקר החיוב על אכילה, ומזה מוכח דבמעילה אפי' זה נהנה וזה מתחייב אמרינן. וכמו שבאמת נסתפק הר"י בתוס' בזה. וטעמא נראה דאע"ג דבחלב זה נהנה וזה

(1) חידושים הללו הועתקו מתוך כתביו המונחים בעזבון המנוח הרב הגאון מוה"ר יואל שאשכנזי אבר"ק יאם ז"ל. — תנצב"ה.

(2) עיין בזה בספר חמדת ישראל חלק א' (דף ג' ע"א) אות ט"ו.

מתחייב לא אמרינן אפי' לשמאי דמוכר ישלד"ע, היינו משום דאפי' אם חייב המשלח, מ"מ השליח נהנה מאכילת איסור, ומש"ה אמרינן זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן, אבל במעילה, אי נימא דהמשלח חייב על מעילתו, לא נהנה השליח מהקדש כלל, דהרי קיי"ל אין מועל אחר מועל במוקדשים, ואחר שמעל הראשון נפק לחולין, ולא שייך לומר זה נהנה וזה מתחייב כיון שאין השליח נהנה מאיסור כלל, והרבר ברור בטעמו.

ובזה נתברר לנו דברי התוספתא (במס' מעילה) שמחלק בזה בין קדושת ברק הבית לבשר עולה, רכבשר עולה השליח חייב, וכבר ביאר טעמו הרמב"ם בפ"ז מהל' מעילה, דהיינו משום דיש בבשר עולה איסור אחר נוסף על איסור מעילה, ועיין שם בראב"ד ששיבח פירושו. אולם הטור דסבירא לי' דאפילו בנתערב איסור אחר בזביחה מ"מ ישלד"ע, יקשה עליו מהך דתוספתא, וכמו שהרגיש בזה במ"ל פ"ג מהל' גניבה. ולמ"ש הרבר נכון, דכיון דקיי"ל דאין מועל אחר מועל אלא בבהמה וכלי שרת בלבד, וכיון דבקדושת הגוף יש מועל אחר מועל, וא"כ אפי' אם נאמר דמתחייב המשלח, מ"מ נהנה השליח מדבר הקדש כיון רלא נפיק לחולין ע"י מעילה, וא"כ תו אמרינן, זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן, והוי לי' כאוכל חלב לשמאי, ומש"ה בבשר עולה השליח חייב, וזה נכון מאוד, ובחי' הארכתיו.

ג) בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' קל"א כתב, והא דאמרינן בפרק קמא דקידושין (דף ל' ע"א) אדירך על צוארי דכריך משיתסר ועד עשרים ותרתין ואמרי לה מתמניסר ועד עשרים וארבע, ופירש רש"י בחד לישנא דקאי אלהשיאו אשה. ולעניות רעתי קשה טובא, חדא דמשיתסר משמע דהויא אתחלתא דמצוה או מתמניסר, ועד כ"ד חיובא, וזה אינו, דבפרק הנשרפין תניא (דף ע"ו ע"ב) והמשיאן סמוך לפרקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא, אלמא מצוותן מבר שלש עשרה שנים לזכר ובת י"ב לנקבה, ותו עד כ"ד מי מצי משה לי', והא אמרינן התם, דמבן עשרים כל ימיו בהרהורי עבירה ואמר הקב"ה תפחנה עצמותיו, עכ"ל. — ולחומר הקושיא נראה, למא דאמרינן שם, ללמוד תורה ולישא אשה, לומר תורה ואח"כ נושא אשה, ועיי"ש ברא"ש דקצבה לאותו לימוד לא ידענו, עיי"ש. ומ"מ יש לומר דקצבה ללימוד, היינו חמשה שנים מעת שבא זמן החופה, וכמו דאמרינן בחולין כ"ד ע"א, תלמיד שלא ראה סימן יפה בלימודו חמש שנים. וכיון דכן י"ח לחופה, נמשך הזמן עד כ"ב. ומאן דאמר עד כ"ד, היינו משום רמחשב ימי הלימוד בכלות שנת החופה, ועד כ"ד ולא עד בכלל, כנ"ל.

ד) ברישב"א בסוף מס' יבמות כתב בשם רבינו פרץ, דלכ"ע בענין שריותא דאשה ובענין גט וקידושין, לא בעינן דרישה וחקירה מה"ת מדין עצמם, רלא ילפינן דבר דבר מממון אלא לענין דבעי שני עדים כדבר שבעדות, דגבי הא כתיב רבר, על פי שנים עדים יקום דבר, אבל בממון בעי דרישה וחקירה מה"ת כדבר

חסדא, ואף ממון של כתובה בכלל, הלכך בהכי פליגי, מד סבר דבממון של כתובה שורת הדין שלא לתקן בה כלום מדד"ח, דהא ליכא נעילת דלת, אלא שלא חילקו בה חכמים, ומיהו לגבי הא מילתא כיון דאית בי' דיני נפשות דבעינן לעולם דרישה וחקירה מוקמינן לה אדין תורה ולא נסבי' שאם תנשא תטול כתובה דכיון דאיכא בה שום צד דבעי דרישה וחקירה אזלינן בתרי' ומוקמינן אדין תורה, ומר סבר דאדרבה כיון דעיקר גיטין וקידושין דעלמא לא בעי דרישה וחקירה והכא איכא כתובה שהיתה בכלל תקנת חכמים שלא לעשות בה דרישה וחקירה, לית לן למיחש משום דאית בי' ר"נ, ומוקמינן עדות נישואין בדין תורה, ועדות כתובה בתקנתא דרבנן, עכ"ד. ודכרו ערבים, אלא שלשון הסוגיא לא משמע.

וגראה לענ"ד להוסיף עליו, דוראי גיטין לא בעינן דרישה וחקירה מה"ת ולא הוי זה כר"ג משום דאררבה בניטין וכדומה הן נעשין פנויות, וא"כ אפשר לחלק בין גיטין לקידושין, דבקידושין אית בי' דיני נפשות ולא בניטין, וה"ה לעדות מיתה, אלא דמ"מ גם בניטין ובמיתה שייך לומר דאית בי' ד"ג, והיינו דאם תנשא לאחר ותזנה תחתיו ונודע שקודם זנות מת הבעל [הראשון], דאז אי לאו עירי גיטין או עירי מיתה, לא היתה מתחייבת מיתה, ראפשר דהנישואין שניים הוי בעודה בעלה חי ולא תפסו בה קידושין והוי כזנות פנוי, וא"כ על ידי עדים היתה נסקלת, וכעין זה כתבו התוס' בחולין דף צ"ו ד"ה פלגיא דהאי סימנא, ומש"ה הוי ד"ג, ולא ממה שמתירין אותה לבעלה. ובזה מיושב קושית הר"ן שם ביבמות, דעדות להתירה לשוק קרים, ובתר הכי אתי דיני ממונות, ולמ"ש להיפוך הוא, דקודם אתיא דיני ממונות ואח"כ דיני נפשות, דכיון דמה שמתירים אותה אין בה דיני נפשות אלא אם תזנה אח"כ וכמ"ש, ומש"ה כיון דקרמה דיני ממונות, וגם דיני ממונות ודאי אית בי' ודיני נפשות ספיקא אם יהי' מש"ה אין צריך דרישה וחקירה, כנ"ל נכון מאוד. והרמב"ם בפ"ג מהל' גירושין כתב, אין בורקין עירי נשים בדרישה וחקירה שלא אמרו חכמים להחמיר אלא לחקל משום התרת עינונה, עיי"ש. וכבר הקשה עליו הרשב"א שלא הוזכר הטעם הזה בגמרא, עיי"ש. ובזה לק"מ, דהרמב"ם מפרש דפלוגתא דר"ט ור"ע היינו קודם שהיו משיאין את האשה עפ"י ע"א, אבל עכשיו שהוחזקו להיות משיאין עפ"י ע"א ואפילו בעד מפי עד, מש"ה כלא"ה לא צריך לדרישה וחקירה משום התרת עינונה. אלא דקשה מ"ט לא הביא הרמב"ם טעמא דכתובה למשקל, ועיין ברשב"א מה שתירץ, ובלח"מ שם כוון מדעתו לדברי הרשב"א ונעלם ממנו שכבר קדמו הרשב"א. ולענ"ד נ"הרמב"ם גרס דאין בודקין עירי נשים בדרישה וחקירה דברי ר"ע, ור"ט סבר בודקין, וכן הוא הגירסא לפנינו, ודלא כרשב"א והר"ן שמהפכים הגירסא, מש"ה סובר רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל דר"ט ור"ע בהא פליגי, דר"ע סובר כיון דאיכא כתובה למישקל לא בעי דרישה וחקירה, דכתובה דאורייתא, וכמו שהאריך הרא"ש בכתובות, דלדין אייתר כמותר הכתולות לענין כתובה מה"ת, ומש"ה מהני כתובה למשקל ולא בעי דרישה וחקירה, ור"ט סובר כתובה דרבנן, וא"כ לא שבקינן דיני נפשות דאית בי' מה"ת וניזיל בתר כתובה דרבנן.

ומש"ה בעינן דרישה וחקירה. וא"כ לידון דקיי"ל כתובה דרבנן, לא מועיל מה דאיכא כתובה למשקל, וע"כ משום טעמא דהתרת עגונה א"צ דרישה וחקירה, ודברי הרמב"ם נכונים וישרים בסייעתא דשמיא.

(ה) הרמב"ם פסק בפ"ז מהל' אישות הלכה י"ד, אלמנה שמכרה קרקע בכתובתה בינה לבין עצמה, אם מכרה שוה בשוה מכרה קיים, עיי"ש. ובלח"מ שם הקשה מפ"ב רב"מ דף ל"א, איסור ורב ספרא עביר עסקא כו' א"ל אביי ולא מי אתמר עלה כו' אלמנה א"צ כו', הא שם בדיעבד מהני, והא דאיסור הוי בדיעבד, עיי"ש. וכבר קדמו בראי' זו הרמב"ן בחידושו, מובא בש"מ ב"מ שם. והלח"מ שם תי' הרמב"ם מיירי רב"ד רואין אחר שמכרה דהוי שוה בשוה, וגבי רב ספרא אין מי שיגלה לן דהוי שוה בשוה, עכ"ד. ועיין בח"מ סי' קע"ו סעיף י"ח בשותף שחלק בפחות מג', אם הפסיד אח"כ דהוא יכול לבטל החלוקה, ויש חולקין, ועיי"ש בב"י וסמ"ע דהוי כשותף המשנה דהפסיד לעצמו, והסמ"ע חולק, ולדברי הלח"מ, הרבר בפשיטות, דאם הפסיד א"כ השותף מאמין לו שהי' החלוקה שוה בשוה וממילא מהני החלוקה והוי התפסד לעצמו, וא"ש. ולענ"ג לחלק הענינים, דבאלמנה אע"ג דמכרה בינה לבינת, מ"מ כיון דהא דמוכרת בב"ד הדיעות היינו לטובת היתומים, או שתפסיד מזוני או מטעם חינוך, ושלא תתבזה עשאוהו חז"ל כשליח היתומים וכאילו היתומים מתדצים בהמכירה, ומש"ה אע"ג דמכרה שלא בב"ד, אם נתברר אח"כ שמכרה שוה בשוה, איגלאי מלתא דהוי מכירתה מכירה ונעשית שליח יתומים למפרע, אבל בשותף החולק שלא מדעת חבירו, אין הטעם משום רצון חבירו, דהא אין בזה אומדן דעת שחבירו מתרצה, אלא דמ"מ גם כלי רצון חבירו הרשות בידו לחלוק, דארעתא דהכי נחית לשותפות, רכל שיגיע הזמן יתחלק ברצונו אפילו בשלא יתדצה חבירו, ומה"ט מהני בזה אע"ג דכ"א במטלטלין הוי במטלטלים כלוקח כיון דאין ברירה, וכמו באחים שחלקו ולא אמרינן דאין יכול להקנות לעצמו וכמו שאין השליח יכול לקנות לעצמו, משום דכאן לא הוי מתורת שליחות, אלא דכן נחתי בשותפות, ומדעת עצמו מחלק, לא בשליחות שותפו, וא"כ כל מקום שאין הרשות בידו לחלוק וכגון שלא בב"ד, לא מהני חלוקתו כלל, אע"ג דאחר החלוקה נתברר שהי' שוה בשוה, מ"מ כיון שאין כח החלוקה מטעם שליחות רק ממה דנחתי להכי בשעת שותפות, וכיון דלכתחלה אין לחלק בינו לבין עצמו, א"כ ממילא לא נחתי ארעתא דהכי, ואם חלק לא מהני, כנ"ל נכון מאוד.

(ו) ברמב"ם הל' דעות פרק ה' הלכה ח' ולא ידון ברשות הרבים כמנהג משוגעים. עיין לחם משנה שמקורו בפרק כיצד מברכין (דף מ"ג) וי"א אף אל יפסיע פסיעה גסה, וכתב אלא שבגמרא לא נתנו טעמו של רבינו, אלא מפני שנוטל מאור עיניו של אדם עיי"ש. ולא ראה מקורו, שמקורו בבבא קמא דף ל"ב שנים שהיו מהלכין ברה"ר אחד רץ ואחד מהלך וכו' שניהם פטורים, ואמרין מתני' דלא כאיסי בן יהודה, דתניא איסי בן יהודה אומר דין חייב מפני שהוא

משונה וכו' אמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהורה עיי"ש, והעתיקו רבינו בפרק ו' מהל' חובל ומזיק, שנים שהיו מהלכין ברה"ר זה הרץ חייב מפני שהוא משונה עיי"ש, ומש"ה דרק רבינו דלא ירוץ ברה"ר כמנהג משוגעים, דכיון דרץ ברבים הוא משונה, אין זה מנהג לת"ח לנהוג כן, וז"ב.

(ז) ברמב"ם הל' עבודה זרה פרק ד' הלכה ד', אין אחת מערי המקלט נעשית עיר הנרחת, עיין השגת הראב"ד דלא ידע מנין לו זה, ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים אבל ערי המקלט השבטים נתנו אותם מחלקם, והכסף משנה כתב, כיון שנותנין אותם מחלקם ואינם מיוחדים לנותנים לא קרינן ב' שעריך עכ"ד, וכ"כ הלח"מ, ובכ"ז לא הראה מקום מוכח לדעת רבינו.

ולענר"ג שרבינו הוציא זה ממשנה מפורשת פרק ה' דמעשר שני, מכאן אמרו שישראל וממזרים מתוודים ר"מ אף לא כהנים ולוים שלא נשלו חלק בארץ ר' יוסי אומר יש לחן ערי מגרש, ושם בירושלמי (פ"ה הלכה ח'), תני ר' יוסי לחלקם למחלוקת ניתנו ר"מ לבית דירה ניתנו ואתיא דר"י כר' יהודא ודר"מ כרעת' דתניא מעלין היו שכן ללוים דברי ר"י ר"מ לא היו מעלין שכן, הרי דמשום רמעיין שכן סובר ר"י דלחלקם ניתנו, ובש"ס דמכות י"ג אלא אמר רבא מחלוקת בארבעים ושנים רמר סבר ועליהם תתנו כי הנך לקלישה ומר סבר ועליהם תתנו כי הנך לכל צרכיכם אבל בשש דברי הכל לא היו מעלין שכן עיי"ש, וכיון דהא דאמרין לחלקם ניתנו היינו משום דמעלין שכן, מבואר דבהנך ראין מעלים שכן וראי לדירה ניתנו ולא לחלקם, וא"כ וראי דכיון דלא ניתנו לחלקם לא היו שעריך, ומש"ה דברי רבינו מבוארים ראין אחת מערי מקלט, והיינו רוקא שש ערי מקלט שלא ניתנו לחלקם אין נעשית עיר הנרחת, ובדורא לא מיירי רבינו ממ"ב עיירות, דהמה לא נקראו ערי מקלט בסתם. ועיין בדברי רבינו פרק י"א מהל' מעשר שני ונסע רבעי דפוסק כר' יוסי, וכן פסק בפרק ח' מהל' רוצח, דמעלין שכן ללוים, ועיין ערכין ל"ג לפי שנאמר והי' השדה בצאתו כיוכל קודש וכו' לפי שנאמר וקם הבית בעיר אשר לו חומה לצמיתות יכול אף זה כן ת"ל גאולת עולם תהי' ללוים, וע"כ קאי על מ"ב עיירות, דשש ערי מקלט כיון דלא ניתנו רק לבית דירה ממילא אין הבית חלוט, וכמו דאינו חלוט בירושלים, וא"צ קרא דגאולת עולם תהי' ללוים אלא דמ"ב עיירות, כיון דמעלים שכן למחלוקת ניתנו כר' יוסי וצריך קרא, ועכ"פ דברי רבינו מבוארים. שוב מצאתי בקונטרס הגאון מו"ה חיים יונה שהרגיש בראי' מהא דמעלין שכן לדעת רבינו, אולם לא הביא הא דמעשר שני ודברי ירושלמי, וברוך ה' שהנחנו בדרך אמת.

(ח) במס' גיטין (רף מ' ע"א) ההוא עבדא דבי תרי קם חד מינייהו ושחרר' לפלג' אמר אידך השתא שמעי בי רבנן ומפסדו לי' מינאי אול אקני' לבנו קטן וכו' מוקמינן לי' אפוסרופוס ומקרקיש לי' זווי לינוקא וכתב לי' גיטא דחירותא. ופירש"י, שהוא ישחררנהו מדעתו בשביל זווי וכו' ותינוק זה מקחו מקח וממכדו מכר. וכתב הר"ן דלא מחזור דקטן לאו בר משוי שליח הוא וגבי חליצה דקטן

קיי"ל רפסולה. וגם התוס' הקשו כן, וכתבו רמה שכ' רש"י רתינוק זה מקחו מקח וממכרו מכר במטלטלים היינו בממון דוקא דהפקד בית דין הפקר עיי"ש. ואמנם מזה לא הי' קושיא גדולה על שיטת רש"י, דהא אע"ג דלא מהני מקחו כי אם מדרבנן הי' מהני גם כאן משום הפקר בית דין, ומהני אפילו לענין איסור ג"כ, וכמ"ש הב"י באה"ע סי' כ"ח דקנין דרבנן מהני לקנין תורה מטעם הפקר ב"ד, אלא דקשה, דרש"י כתב דאין אפוסטרופוס רשאי להוציאן לחירות, ובהניזקין מבואר ברש"י רמש"ה אינו יכול להוציאן לחירות משום דאין גופם קנוי להם לשחררם עיי"ש, משמע דרש"י סובר רמש"ה לא מהני לרבנן להוציאן לחירות משום דעל ידי כסף אין מוציא לחירות, וכמ"ש הרמב"ן והרשב"א שם, דרבנן כר"ש ס"ל דכסף אין גומר בה עיי"ש, וכן משמע מלשון רש"י בסוגיין, דהקטן ישחררוהו מרעתו בשביל זווי, מבואר דיכתוב לו שחרור, וא"כ קושיית התוס' והר"ן אלים מאור, דקטן לאו בר שליח הוא וגם אשה וחליצת קטן פסולה. וגם דברי רש"י מצד עצמו נראה כסותרים, שפתח שישחררוהו בזווי, ואתי עלה רפעושות מקחן מקח.

ונראה בזה דבר חדש, והוא דהא קיי"ל דחליצת חדש וחדשת פסול משום שאינן בני קריאה, וכתבו התוס' דמטעם דלאו בני כוונה נינהו לא פסיל להו, משום רבית דין מזהירים אותו לעשות לשמה, וכמ"ש בניטין דף כ"ב ובחולין ובכמה דוכתי, ומ"מ חזינן דקטן ושוטה אין יכולין לגרש אפילו בפני בית דין, ולא מהני דבני כוונה נינהו על ידי ב"ד, וכבר עלה על דעת הנודע ביהודה דקטן ושוטה יכולים לגרש בפני בית דין, וכבר התפלא עליו הגאון בספר בית מאיר סי' קכ"א, וביאר טעמו כי טוב, דבחליצה מהני משום דאין צריך כוונת קנין אלא כוונת היתר, ומש"ה מהני על ידי ב"ד, אבל בניטין בעינן כוונת קנין, ומש"ה לא מהני על ידי ב"ד, עיי"ש באורך ורבדיו ברורים ופשוטין בטעמן. ואמנם בשחרור עבדים דבעינן שחרור ולא מהני כסף לשחררו לר"ש, ואע"ג דמוכרים אותו לאחרים, מ"מ לא מהני לעצמו, וראי דקנין ממון נפקע על ידי כסף כל שהוא נותן דמי עצמו, מ"מ לא מהני רק בשחרור דוקא, וזה השחרור לא הוי רק כמו חליצה דהוי כמו כוונת היתר, ומש"ה תו מהני גם בקטן ושוטה ע"י גרול עומר על גבו, ולהכי בזה דאקני לבנו קטן, מהני בהצטרפות שניהם, דכיון דנתן דמי עצמו א"כ נפקע קנין ממון, ומ"מ בעינן לקנין הגוף ע"י שטר שחרור, והשטר זה הו"ל כמו התרת חליצה, ומהני לי' גם בקטן ע"י ב"ד או אפוסטרופוס, דהו"ל כוונה, ומועיל השטר שחרור כמו חליצת שוטה, ומש"ה בצידוף המעות מהני השחרור, זה נ"ל נכון מאוד בכוונת רש"י, וראה זה חדש הוא.

תשובה בענינים שונים

מתנאון מוה"ר שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. אור ליום ב' צו ד' ניסן תרנ"ה ברעזאן.

שפעת שוכט"ס לכבוד יד"ג ה"ה הרב המופלג בתו"ר החר"ף ובקי
בנן של קדושים מו"ה שלו' נ"י בהרב מוהר"י ז"ל.

מכתבו הגיעני, ולא אכחר כי לולא אשר אני נושא פניו לכבוד אבותיו נ"ע,
הוא בנדר הנמנע להשיב עתה מרוב טרדותי, ונתאמצתי להשיב כרגע מפני
הכבוד.

וברין הבכור, כבר נתפשט המנהג למכור בכסף ומשיכה ותקיעת כף. ומה
שחששו קצת משום רהוי מכירת הערמה, הנה בגוף הדבר שנחלקו הבכור שור
ומקור חיים אי הערמה בדאורייתא אסור, הארכתי בכמה תשובות, והבאתי
מתשו' רדב"ז ח"ר סוסי' רל"ב דמפורש כהבכ"ש. והבאתי גם מתשו' תשב"ץ
ח"א סי' קל"ח, והבאתי מהר"מ חו"מ סוסי' צ"ט בשם ריב"ש בדיון הערמה
במתנה, וגם הבאתי מתשו' מיימוני לספר קנין סי' ט"ז דמפורש כהבכ"ש, וגם
מהב"י א"ח סי' קנ"ג בשם ריב"ש בדיון מכירת ס"ת, דבמתנה בהערמה אסור,
ופלפתי בסוגיא דבכורות ל"א ע"ב להוכיח ראם מוכח מלתא לא שרי הערמה
בדאורייתא, והבאתי מירושלמי פ"ד דיבמות ה"ב בסופה דר"ט קירש' ש' נשים
בהערמה להאכילן תרומה בשנת בצורת. אך דכבר האריך בתשו' ח"ס חא"ח סי'
ס"ב להוכיח דמדאורייתא מהני גם בהערמה, אלא דמדרבנן אסור, ולכן בבכור
דלא ליתי לתקלה התיירו ואוקמוה על ד"ת, יעו"ש באורך. ואני העליתי דלפ"ז
בלא"ה ניהא, דהא כל איסור שחומי חוץ בבכור הוא רק היכי דראוי לבא אל פתח
אוהל מועד, וא"כ בנפקע קרושת בכור ע"י מכירת הערמה מדאורייתא, שוב אינו
ראוי לבא לפתח אה"מ, דרבנן לא תקנו להביא בידים חולין בעזרה, ואין בידם
להקל על ר"ת בקום ועשה כירוע, א"כ שוב ליכא איסור שחומי חוץ כלל, ומותר
לשחטו בחוץ גם מדרבנן, וא"כ שוב הותר ע"י מום רשחיטה כדאי' בחולין ל'
ברש"י, ועתוס' ב"ק ע"ו ואסיפת זקנים בשם תוס' שאנץ בזה, ולא יתננו הזמן
להעתיק כל האריכות. ועכ"פ מנהג פשוט להתיר הערמה בבכור.

ומ"ש רו"מ מהד"מ רהוי רק מדרבנן, הנה כבר הארכתי בחיבורי משפט
שלום סי' קצ"ח בזה, והיא דעה יחידית, ורוב הפוסקים ס"ל דהוי ראורייתא
כדאי' ברש"י ביצה כ"ה סוף ע"ב ועור, וגם בזה הארכתי בתשובה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קנמ' ג' עמוד י"ב. — תשובה זו הניעה אלינו
מנניו ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער ג"י מאנטווערפען.
יתברך ממעון הברכות, ככל מיני הצלחות.

ומה שפלפל ר"מ בדברי הספ"י, עמ"ש בשו"ת שבסו"ס נתיבות עולם להג' מליסא סי' א' בזה, ושו"ת כח שור לא ראיתי מעולם. וגם מ"ש ר"מ משום דבכור שאני דסני ביד עכו"ם באמצע, כבר דחה סברא זו בתשובות נתי"ע שם. ומ"ש עוד להשיג ע"ד ספ"י דהוי תרי מינו, לא הבנתי דבריו כלל, דבקנה א' בכסף והב' במשיכה וימכור הראשון לשני, הוי רק חד מינו.

ומ"ש עוד דהוי מינו למפרע, והביא דמיון רחוק ממקצה לשעבר, ושפי הו"ל להביא מדיון מינו למפרע שבש"ך דיני מינו שבסו"ס פ"ב. אבל גם זה אינו דומה, דבבכמת ארנונא כיון שבירו לעשות הוי יד נכרי באמצע, ועתוס' פסחים דף ו', וגדולה מזו מבואר בר"א ש נדרים ל' בשם ר"א ממין, ע"ש בפ' הרא"ש על הגמ', יעו"ש וימצא כזה ממש, ויען כי אין נ"מ לדונא קצרתי.

ומ"ש ברין אבל בהסיכה, מש"ס דברכות גבי אונן אם מיסב בשבת, לק"מ, דבפסח כל טעם המחמירים משום שעושין ההסיכה משום שהוא דרך חירות לכן החמירו באבל, אבל כל השנה אין קפידא ואינו משום דרך חירות לכן מותר.

ובכרר החרשות בעיר ניגרעשט שרוצים להביא קמחא דפסחא ולמכור לעכו"ם, הנה החדש אסור בכל מקום, ודברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם כמ"ש ר"מ מש"ס דפסחים נ"א, והלכה פסוקה הוא ביו"ד סי' רי"ד, וקרוב הדבר שיבא לכמה מכשולות, וקלי הרעת ימכרו קמח של חמץ, ומי יעמוד בפרץ, לכן בדבר של רבים ח"ו להקל בכל כה"ג. ומרוב סדרות אשר סביב שתו עלי קרוב לפסח קצרתי.

והנני ידירו הר"ש באהבה ומצפה לשמוע מבשר טוב ומכרכו שיחוג חג הבע"ל בריצה וכשרות ברוחב לב,

הק' שלו' מרדכי הכהן אבד"ק הנ"ל

ומסתמא אם יוגמר לטוב שיתקבל לרב ומו"צ, כל ימנע הטוב מלהודיעני וישמח לבי גם אני.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב

מהגה"ק מוה"ר צבי הירש אבד"ק ליסקא זצ"ל¹

ב"ה.

חין מליצתי יערב לפני אחינו בני ישראל עבור מחותני האי גברא יקרא הרב המופלג הצדיק כש"ת מו"ה יונה נ"י בחרב המה"ג המפורסים מו"ה יעקב זצוק"ל שהי' אב"ד בק"ק טארניפאל²) אשר כעת מקום מעונתו באה"ק בעיה"ק צפת תוב"ב, וההכרח אלציהו לצאת מקודש לחו"ל מגורל הלחץ והרחק, בפרט שצריך בנו ובתו אשר הניעו לפרקם וגם הנם בהתקשרות ואין לאל ידו ליתן להם צרכיהם ולהכניסם לחופה, לכן אבקש מאחינו בני ישראל הקרושים לעמוד לימין האישי היקר הנ"ל ולתומכו ולסעדו וליתן לו מנה אחת אפים ולקרבו בכל מקום בואו ולקבלו בסבר פנים יפות כראוי לאדם יקר כמוהו, חוסו ורחמו נא עליו כי לאו בכל עידן מתרחיש נוסע כמוהו, ומצוה גדולה היא להעניקו בכל מה דאפשר כל איש כפי יכולתו אשר ברכו ד' כדי שיוכל במהרה לשוב למקומו לשלום לאה"ק, וכל המרחם ירוחם מן השמים, ויתברך בכפלי כפלים, ויזכה לדאות בנחמת ציון וירושלים.

א"ד המדבר בצדקה יום א' פ' בא שנת תרל"ג לפ"ק.

הק' צבי הירש בהר"א ז"ל אב"ד דק"ק ליסקא יע"א

(1) נולד בשנת תקס"ח לפ"ק לאביו מו"ה אהרן. בנעוריו למד בישיבתו של הנאון מוה"ר צבי הירש חריף אבד"ק באניהאר. כשהגיע לפרקו נשא אשה מעיר ליסקא ונתיישב שמה. הסתופף בצל הרבה צדיקי הרור אשר לא זזו מחבכו. בשנת תר"ה לערך נתקבל לאב"ד בק"ק ליסקא. נרפס ממנו ספר אך פרי תבואה עה"ת, וספר הישר והטוב על המועדים וסוגיות הש"ס. גם נרפס ממנו זה לא כביר, ספר רבני רבינו צבי הירש, בתוך ספר אור הישר והטוב. נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום י"ד לחודש מנחם אב שנת תרל"ו לפ"ק, ומנ"כ בעיר ליסקא.

מכתב הזה קבלנו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה יצחק בן ציון הכהן זיאלף נ"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) בספר ילקוט מהר"א מזירישוב (שנרפס זה לא כביר) בעמוד ש"ב שו"ג, נרפסו כמה מכתבי המלצה מהרה"ק מהר"א מזירישוב זצ"ל, עבור ד' יונה מצפת רנן, ושם בעמוד ש"ב אות קכ"ט נכתב, כי אביו הי' הרב מוה"ר יעקב שו"ב בטארניפאל, וכאן נכתב שהי' אב"ד בטארניפאל.

י"ח חמ"ט תרל"ג
א"ד המדבר בצדקה
הק' צבי הירש בהר"א ז"ל אב"ד דק"ק ליסקא יע"א

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל ראבד"ק בראד

בעזה"י. אור ליום ה' תצוה תר"ז? לפ"ק.

לכבוד ידיד נפשי הרב המאה"ג החריף ובקי החכם השלם
כש"ת מוהר"ר משה פירשט נ"י⁽²⁾.

הנה מכתבו קבלתי שבוע העבר, והנה בימים הללו [הייתי] מוסרר מאוד ולא יכולתי להשיבו באורך, ולשהותו מעט, ימי הסרדא בעזה"י ממשמשין ובאים יותר, ולעכבו ער אחר פסח, אמרתי לא לצערו, וגם מי יודע אם יהי' לי פנאי תיכף אחר פסח, לזה פניתי על שעה חרא להשיבו בקצרה, והוא מועתק פה. ונרון הסמיכה, הנה יאמין לי כי אני גדרתי בעדי שלא ליתן הורמנא לשום אדם במדינתנו⁽³⁾, ויש שרוצים להרבות בהון ורצי כסף, ובזו אבזו להם, אך למענו היות כי הוא מרחוק ואיכפל ושלח כל הני פרכי, ושם עיניו בי, יצאתי מגדרי, והנני שולח לו סמיכה לוטה פה, ויהא רעווא שיתור לו ה' מקום מנוחה להרביץ תורה ולהגדיל תורה ויאריר, ויהי' נעשה שר וגדול בישראל.

כנפשו ונפש ידירו הסרוד,

הק' שלמה קלוגר

- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א.
 - (2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ו עמוד י'. — מכתב זה קבלנו מאת נכדו ידירנו האברך החשוב היקר והנעלה מוה"ה שמואל בנימין סג"ל לעפפלער נ"י. טוב עין הוא יבורך.
 - (3) בענין מה שנמנע הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל מליתן הורמנא וסמיכה לשום אדם, כבר הועתק בכר"ש שנה ב' קונט' י' (עמוד מ"א, אות י"ט) מש"כ הגאון הנ"ל בספרו שו"ת טוב טעם ודעת, שקיבל עליו ענין זה עפ"י פקודת צדיק אחר, יעו"ש. וע"ע מה שהובא בזה בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד ט"ו.
- אמנם מצאנו שיוצא מגדרו לפעמים, עיין בספר שו"ת יד מאיר (לעמבערג תרמ"א) שגורס שם בראש הספר ההורמנא שנתן הגרש"ק אל הג"ר רוד מאיר פריש, וכותב שם: ואם כי גדרתי זה זמן בלי ליתן הורמנות לשום אדם, הנה אדעתא דגבדא רבא כרין לא גדרנא, עכ"ל. ועיין עוד בשו"ת מהר"י אסאד סי' רצ"ו שכותב אל הגאון מהרש"ק: תשואות חן על סיבותי דמר הרר"ג נ"י אשר היטיב בחסרו לעשות לבני הרב מוה"ה אהרן שמואל נ"י בסמיכת התרה, עכ"ל. וכן במכתב הנוכחי כותב שיוצא מגדרו.

והנה מכתבו קבלתי שבוע העבר, והנה בימים הללו [הייתי] מוסרר מאוד ולא יכולתי להשיבו באורך, ולשהותו מעט, ימי הסרדא בעזה"י ממשמשין ובאים יותר, ולעכבו ער אחר פסח, אמרתי לא לצערו, וגם מי יודע אם יהי' לי פנאי תיכף אחר פסח, לזה פניתי על שעה חרא להשיבו בקצרה, והוא מועתק פה. ונרון הסמיכה, הנה יאמין לי כי אני גדרתי בעדי שלא ליתן הורמנא לשום אדם במדינתנו⁽³⁾, ויש שרוצים להרבות בהון ורצי כסף, ובזו אבזו להם, אך למענו היות כי הוא מרחוק ואיכפל ושלח כל הני פרכי, ושם עיניו בי, יצאתי מגדרי, והנני שולח לו סמיכה לוטה פה, ויהא רעווא שיתור לו ה' מקום מנוחה להרביץ תורה ולהגדיל תורה ויאריר, ויהי' נעשה שר וגדול בישראל.

כנפשו ונפש ידירו הסרוד,

מכתב מהגאון מוה"ר חיים ברלין זצ"ל אב"ד בירושלים עיה"ק⁽¹⁾

שויתי ה' לנגרי תמיד.

כבוד ידידי היקרים, עיני העדה, הרה"ג הנכבדים, מו"מ ראשי דונו
הוער הכללי רפה עה"ק תובב"א, איש לפי מהללו, שלמהון ישנא.

הנני הפעם יוצא מגדרי, לקיים מה שנאמר פתח פיך לאלם, והוא בעד האי
גברא יקרא, המצויין ביראת ה' טהורה, ועל פי מדותיו החמורות, הרב מ' ארי'
ליב ליפקין נ"י בן בנו של אותו צדיק הגאון האמתי והחסיד האמתי קדוש ישראל
סאלאנטר זללה"ה. האיש הזה נפל במכמורת השבכים הירועים, שהשקיע בהם
מעט כספו שהי' לו, ויצא מהם נקי, ולא הציל מהם מאומה, ועתה הוא סובל חרפת
רעב רח"ל.

ועל פי הדינים הקבועים בחוקי הנהגת חלוקת קרשי הרמב"ן בפה, — הוא
בא הנה מפאדיו, שגר שם עשר שנים, ועל פי זה מרחים אותו מכולל ווילנא,
ובפה כבר נמלאו לו שתי שנים להתגוררו פה, ועל פי זה, הלא אין שום טענה
לדחתו מכסף החלוקה מועד הכללי. והאיש הזה, מלכד שאין כל חבוש מתיר
עצמו, הוא ביחוד לא נסה באלה, לבקש על נפשו, כי כל ימיו הי' נהנה מיגיעו
ובזעת אפיו הביא לחמו, ועתה שהרעב הציקהו ואפס עצור ועזוב, מוכרחני להיות
לו לפה לפני מעלת כבודכם. ולפי דעתי, לא חסר וחנינה הוא מבקש, רק משפט
אמת וצדק המגיע לו על פי דין, ואם לא לאנשים כאלה יתמכו להחזיק בידו
ולהצילו מחרפת רעב, הלא מי זה יהא לו דין קדומה יותר ממנו. והנני מעוררם
בזה למען האמת והצדק, ולמען כבוד אבי אביו קדוש ישראל נ"ע, שכבר אמר
דוד מלכנו ע"ה שלא ראה צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, ואיככה נוכל אנחנו
לפעול בנפשינו לראות מה שלא ראה רהמע"ה, שצדיק אמתי כר' ישראל
סאלאנטער נ"ע יהא זרעו מבקש לחם, על כן אבטח כי לא ישובו דברי אלה ריקם
ח"ו, חזקו ואמצו והמקום יהא בעזרתכם, וזכות ר' ישראל סאלאנטער ז"ל יהא
מסייעתכם, והשקיפו בעין טובה על זה האיש המצויין הנחבא אל הכלים,
וצדקתכם תעמוד לער, ומצריקי הרבים יזהירו ככוכבים לעולם ועד.

כברכת ידירכם והמוקיר פעלכם, המדבר באמת ובצדקה, ומצפה לישועה,
חיים ברלין

עש"ק לסדר קחו מאתכם תרומה לה', רביעי למלואים, „וירים קרננו" לפ"ק.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' י' עמוד מ"ז. — מכתב זה הגיע לנו
מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטמערער נ"י
מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

בענין אמירת קדיש אחר הלימוד

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר דייטש אבר"ק באניהאד ז"ל¹

בעזה"ת.

נדרשתי מהאלופים הנבאים דש"ס חברא פק"ק יע"א, איך לנהוג באמירת קדיש דרבנן אחר הלימוד בכל יום, למי שייך אמירת הקדיש. הנה כפי מה שמבואר אצלי בשו"ת אחת בענין זה, העליתי בס"ד דמה שכל אנשי הקהלה יש להם זכות באמירת קרישים למי שצריך, הוא רק בהקרישים הקבועים, משא"כ אם נתיסדה איזה חברא, והכנסת החברא היא ממה שלומדים משניות נמרא ואמירת קדיש בעבור נשמת המתים, זכות הזה שייך להחברא, ואין מי לעכב על ידם. על כן ראוי שמי שלומד ברכים השיעור, יאמר ג"כ קדיש זה בעבור הנשמות אשר למדו עבודם, ואפילו אם אחד יש לו יא"צ, מ"מ שייך הקדיש להחברא. אולם בכל זאת יכולים החברא ליתן רשות להיא"צ לומר הקדיש, רק שידע שאמירת הקדיש לא רק עבור נשמת מי שהיא"צ שלו היום, רק עבור כל הנשמות שלמדו עבודם, וכן אם יש אבל תוך י"ב חודש, יכולים ג"כ החברא ליתן לו רשות כפעם בפעם לומר קדיש עבור הנשמות ועבור נשמת אביו או אמו, וטוב שיום אחד יאמר הקדיש מי שלומד השיעור ויום אחד יאמר האבל תוך יב"ח, אמנם עכ"פ יהי' הקדיש, כל מי שיאמר, עבור כל הנשמות. ור' יוכני לזמן התחי' לעת אשר ישני ארמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם במהרה בימינו, אמן.

באניהאד ר' למרד וחי' לך לאות תרס"ו.

אליעזר דייטש

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד כ'. — תשובה זו הניע אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף ג"י. יעלהו השי"ת על גפי מדומי הצלחות.

בענין ברכת כהנים

מהרב הגאון מוה"ר יצחק ירוחם דיסקין ז"ל
מרבני ירושלים עיה"ק¹

עמ"י עש"ו עיה"ק ירושלם ת"ו א' מרחשון תרפ"ה.

שלום וברכה מרובה וכ"ס למע"כ ידידי וחביבי בן חורגי הרב היקר
ונכבד ירא ד' מרבים צדקות אהב רב פעלים רורף צדקה וחסד וכו'
מוה"ר קלמן דריבין הי"ו פילדעלפיא.

אחדש"ט. יקרת מכתבו החביב והיקר לי מאד קבלתי לנכון, ומה מאד
שמחתי לקראת רבריו הנעימים והמעוררים אשר היו לי למשיב נפש. מאד מאד
אני מודה לו בעד ברכותיו החמות היוצאות מלב שיהור ועדין אשר לא תשבנה
ריקם בע"ה, כן יתברך גם הוא וביתו וכל משפחתו הכבודה והיקרה מאד בכל
מילי דמיטב, וברכה לא תמוש מביתם עד העולם.

הערתי ברברי התרגום היא טובה ונכוחה וראוי' למי שאמרה, אעפ"י
שאליבא דאמת אין חלוקי דעות בגירסת התרגום בתיבת כרין על התחלת המקרא
כה תברכו, בזה אין חלופי גרסאות, רק בהתרגום של סוף הפסוק יש שנויי
נוסחאות, בהתרגום אשר לפנינו יש גורסים „כר" תאמרו להון, ויש שאין גורסים
זה כלל. ובאמת בתוס' מנחות מ"ד ובספר פסנח רזא פרשת נשא לרבותינו בעלי
התוספות גרסי, כד תאמרו להון.

ובנוגע לעצם ביאורו, יש להעיר שזהו נכון רק לשיטת ר' ישמעאל חולין
מ"ט דמפרש קרא ואני אברכם, לכתנים, משא"כ לר"ע דקי"ל כותי', שמפרש
ואני אברכם, לישראל, הרי מפורש בתורה שהקב"ה מסכים על הברכות ולא
צריכא לדיוקא דמר ברברי התרגום.

בדרך אגב אציע לפניו מהני מילי מעליתא דאמרי בהאי ענינא בע"ה.
בגמ' חולין שם, ר' ישמעאל כהנא מסייע כהנא, דמפרש ואני אברכם
לכהנים, ופריך בגמ' ולר"ע ברכה לכהנים מנ"ל, מפיק לי' מואברכה מברכין,
ופריך בגמ' א"כ מאי מסייע כהנא, ומתרג' הגמ' דמוקי לה לברכה דכהנים בהרי

(1) נולד בשנת תר"ה לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר משה יהושע ליב דיסקין זצ"ל
אבר"ק ירושלים עיה"ק. בשנת תרס"ח עלה לאה"ק ונתיישב בירושלים עיה"ק, ועמד שם
בראש העדה החרדית. נלב"ע ביום כ"ט לחורש שבט שנת תרפ"ה לפ"ק ומנ"כ בירושלים
עיה"ק. — מכתב הלז קבלנו מאת נכדו של מקבל המכתב, ה"ה האברך היקר החשוב
והנעלה מו"ה קלמן דריבין נ"י, (בהשתדלות יורדנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה
משה קרענגיל נ"י), לעי"נ זקנו מו"ה קלונימוס קלמן במו"ה צבי הירש ע"ה
מפילדעלפיא, ולעי"נ אביו מו"ה צבי הירש במו"ה קלונימוס קלמן ע"ה. יתברכו ממעון
הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

ברכה דישראל. ומפרש רש"י, דהכי עדיף טפי. ולכאורה לא פירש לנו רש"י במה עדיף טפי, ואין אתנו יודע את ההפרש אם הברכה היא סמוכה אל הברכה דישראל.

ולכן נ"ל בזה, דהנה הפרי מגדים מסתפק אם כהן אינו רוצה לעלות לדוכן אם כופין אותו, והוא מסיק להלכה שהרין בזה כמו בשאר מ"ע שב"ד מכין אותו מכת מדרות עד שתצא נפשו. ואני אמרתי בזה שאעפ"י שדבריו של הפרי מגדים כנים הם להלכה, אבל בעיקר תלוי זה בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע בגמ' הנ"ל, לר' ישמעאל דמפרש ואני אברכם לכהנים, הוי ברכת כהנים מצות עשה שמתן שכרה בצדה ואין ב"ד שלמטה מוזהרין עלי' וממילא אין כופין אותו, ודברי הפרי מגדים נכונים, מפני שאנן קי"ל כר"ע דמפרש ואני אברכם, לישראל, ויליף ברכה דכהנים מואברכה מברכיך, ואין זה בצדה, כדברי המ"ל פרק ג' מהל' עברים שפוסק שמתן שכרה בצדה הוא דוקא אם המקרא הוא בצדה ממש, והיד מלאכי מביא זה להלכה, וכיון שפסוק ואברכה מברכיך נאמר באברהם, ולא בצדה, כופין עלי' כשאר מ"ע.

והשתא ניחא גם כונת הנמ', דהכי עדיף טפי, מפני שיש בזה נפקא מינה להלכה, דכיון דמוקים לברכה דכהנים במקום ברכה דישראל, הרי זה מ"ע שמתן שכרה בצדה, וא"א לכוף אותו, וזהו מסייע כהנא, שהוא בן חורין והבדירה בידו, אם רוצה הוא מברך ואם לאו לא כייפינן לי', ור"ל.

בסיומא דמילתא אכפול ואשלש את תורתך למע"כ בעד מכתבו ודבריו היקרים, ומעין הפתיחה אחתום בברכה חמה ועמוקה לו ולכל הנלוים אליו ברכת ד' היא תעשיר אותו ותלונו ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח לראות טוב בעמלו וחי' שלום אהלו ובבקשה על להבא שלא ימנע את הטוב ממני להודיע לי תכופות משלומי החביב לי ומכל אשר אתו.

הנני דו"ש מוקירו ומכברו באה"ד ואה"ע חותם בברכת השנים ובברכת הוראה, מחכה לשמוע ממנו ומכל המשפחה בשורות טובות ישועות ונחמות מדי פעם בפעם...

המצפה ומיחל לרחמי שמים ולגאולה אמיתית וקרובה בב"א.

יצחק ירוחם

בהנאון החסיד מו"ה משה יהושע יהודא ליב זצ"ל דיסקין

בענין כזית בכרי אכילת פרס

משה דוד שטיינזווארצעל

רב דקהל בית אפרים

ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

(בענין כזית בכרי אכילת פרס במצוה ובאיפורים,

ומצוות צריכות כוונה, ובענין שהה בבית המנוגע)

במס' פסחים (ק"ד ע"ב) תניא, אכלן בלא מתכוין יצא אכלן לחצאין יצא
ובלכר שלא ישהה בין אכילה לחבירתה יותר מכרי אכילת פרס, פי' דבאכילת
מרור יצא בלא מתכוין ויצא אם אכלו בצירוף כרי אכילת פרס. ותימא דבריי"ף
ורמב"ם השמיטו זה ולא הביאו כלל הך דינא דצירוף כרי אכילת פרס במצות
עשה לא לענין מצה ולא לענין מרור, וכבר עמד בזה בגליון מהרש"א בהנחות
לפסחים שם, וכן דקדקו המפרשים מרש"י ברכות ל"ז ע"ב ר"ה והוא שאכלן
בכרי אכילת פרס, דכ' ואין בו חיוב כרת אם חמץ הוא, והשמיט מצה, וע'
במהר"ץ חיות שם, אבל א"כ תמוהין דברי רש"י אלו, דהא הנמ' מק' שם על
ליקט מכולם כזית ואכלן אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אדם יוצא ידי
חובתו בפסח, ופרש"י שליטת מכמה מנחות, ומקשה שם למ"ד בשאין בכל אחד
כזית אבר תורת לחם, ומשני הב"ע שעירסן, ופרש"י, כשחזר וגבלן יחד ואפאן,
ומקשינן אי הכי הא דתני והוא שאכלן בכא"פ, שאכלו מיבעיא, ואם כרברי
רש"י דהצירוף של כזית בכרי אכילת פרס הוא דוקא לענין חמץ אבל לא לענין
מצה, א"כ מאי קושיא, דהא רבעי' שעירסן הוא דוקא לגבי מצה שיש דין לחם,
משא"כ לחיוב כרת של חמץ לא בעינן לחם כלל, וא"כ לק"מ והוא שאכלן בכא"פ
קאי על חמץ דל"ב עירסן ולא בעינן לזה דין לחם, משא"כ לגבי מצה שם מיירי
בעירסן, וצ"ע. וכן בירושלמי נזיר (פ"ו ה"א) איתא שם, מחלוקת ר"י וריש לקיש
אי חלקו לכזית מצה בפיו אם חייב או לא, והוי קעין מחלוקתם גבי אבמה"ח
בחולין ק"ג, היכא רחלקו בתוך פיו, אם באכילה חייב משום הנאת גרונו או הנאת
מעיו, דאם החיוב משום הנאת גרונו כיון דהאבר ה' שלם בפיו חייב, אבל אם
החיוב משום הנאת מעיו כיון דנחלק בפיו קודם שבא למעיו, א"כ ל"ה אבר שלם
לתוס' או כזית שלם לרש"י עיי"ש, וכמו כן הכא משמע רבעי' כזית מצה שלם,
אלא המחלוקת היא אם שם כזית שלם בפיו וחלקו בפיו ולא בלעו בכ"א, דאם
המצוה בהנאת גרונו קיים על כזית שלם, אבל אם המצוה בהנאת מעיו ל"ה כזית
כאחד עיי"ש, חזינן מזה ג"כ רבעי' כזית בכ"א, ול"מ כרי אכילת פרס, וצ"ע
ליישב מה נעשה בבדייתא המפורשת בפסחים.

והנלענ"ד בזה, ונקדים רברי הנמ' ר"ה כ"ח ע"א, שלחו לי' לאביה דשמואל
כפאו ואכל מצה יצא אמר ר"ז זאת אומרת התוקע לשיר יצא, ומקשי' פשיטא
היינו הך, ומאי חילוק בין מצות מצה למצות שופר, אם מצוות אינן צריכות כונה
מאי נ"מ באיזה מצוה, ומתרגמי' מהו דתימא התם קום אכול מצה אמר רחמנא
והא אכל משא"כ הכא זכרון תרועה אמר רחמנא, קמ"ל, ופרש"י דבמצה כיון

דהוה מצות אכילה, ובאכילה אמרי' מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, ה"ה הכא מהני המצוה אף בלי כונה, משא"כ בשופר דהוי מעשה גרידא ול"ש שכן נהנה קמ"ל, עי"ש. וצריכים להבין הקמ"ל, מרוע באמת הוי ראי', דילמא במצה הטעם משום דאמרי' שכן נהנה.

ויש לפרש בג' אופנים, (א) ריש חילוק בין היכא דכופין אותו דשם ל"ש שכן נהנה, ורק היכא דאינו מתכוין שייך שכן נהנה, וראי' לסברא זו מדברי התוס' פסחים קט"ו ע"א ד"ה מתקיף לה, שכ' והתם (דהיינו במס' ר"ה) לא מייתי מאכלו בלא מתכוין משום דלגבי אכילה ל"ב כונה כולי האי כמו בתפלה ותקיעה, ודבריהם תמוהים מאד, רחא יסור הגמ' בר"ה הוא מכפאו ואכל מצה דהיינו אכילה, עי' מהרש"א וקרני ראם, ובע"כ דזהו החילוק, דבר"ה מיירי בכפאו, ובכפאי' ל"א שכן נהנה, לפיכך שפיר הוי ראי' אף מאכילה, משא"כ כאן ממיירי בלא מתכוין א"כ אכילה שאני, וזהו הקמ"ל דע"י כפאי' ל"ש שכן נהנה, ודומה לשאר מצוות. (ב) נוכל לומר דרין אכילת מצוה שאני מאכילת עבירה, דגבי עבירה העיקר הוא ההנאת אכילה, משא"כ נבי אכילת מצוה אין עיקר המצוה מה שנהנה מהאכילה, כי אם עצם מעשה האכילה, ולפיכך נסתפקו האחרונים באכילת מצוה אם יוצא שלא כדרך אכילה, (עי' תורת חיים פסחים קט"ו ע"ב, לגבי בלע מצה), וא"כ ל"ש שכן נהנה גבי מצה, דזה רק היכא רעצם האיסור הוא ההנאה, משא"כ כשעצם המצוה הוא מעשה האכילה, ל"ש שכן נהנה, דהמצוה הוא מעשה האכילה ולא הנאת אכילה שנעשה בגופו. וזהו כונת הרא"ה, שכ' הא רכפאו ואכל מצה מיירי דוקא ביורע שהוא ליל פסח ומה שאוכל הוא מצה, אבל אם אינו יודע שזה מצה ושהוא ליל פסח לא יצא, והטעם לזה, רמזות אין צריכות כונה לצאת ולעשות מעשה המצוה, אבל בעצם המעשה צריך שירע שעושה המעשה שהוא מעשה המצוה, אבל אם נופח בשופר לנקותו ויצא ממנו תקיעה בוראי לא יצא, דזה מתעסק ובמתעסק לא יצא, וזה רק אי נימא רבאכילת מצוה ל"ש ענין רמתעסק בחלבים ועריות שכן נהנה, ונמצא בלי כונת ממצוה מהני, אבל בלי כונת אותה מעשה ל"מ, אבל אי נימא רבאכילת מצוה רומה לאכילת עבירה, אין כאן חסרון רמתעסק, דבאכילה אמרי' שכן נהנה, אע"כ רבמצוה העיקר היא מעשה האכילה ולא הנאת אכילה. ולפי"ז יש להעיר על ה"ה שרצה לומר ברעת הרמב"ם כהרא"ה, ומכיון שהרמב"ם ס"ל בשאר מצוות צריכות כוונה, כמ"ש בהל' שופר, א"כ בע"כ ס"ל דהך חילוק הגמ' דבאכילה אין כאן מתעסק לאמת ואין דומה שופר למצה, וא"כ א"א לסבור כהרא"ה רבאכילה אין כאן חסרון מתעסק לרעת הרמב"ם, ורק הרא"ה דס"ל בכה"ת מצוות אין צריכות כונה, וס"ל ראי' חילוק בין מצה לשופר דאכילה דמצוה הוי רק מעשה ולא הנאה, א"כ יש חילוק בין אם יודע שהוא מצה או לא. (ג) נוכל לומר דמצוות צריכות כונה אין זה נדר במעשה, אלא רחיא כוונה נוספת שאינה שייכת להמעשה, וא"כ אין שייך לומר דע"י מתעסק נהנה גופו ממצה ואין כאן חסרון כונה, דהכוונה הוא דבר נוסף ואינה שייכת להמעשה, ול"מ לזה סברא שכן נהנה. ולפי"ז יש ליישב רברי הר"יף שהשמיט הך ראכלו לחצאין מהני אם הוא בתוך כראכ"פ, וכן הרמב"ם ורש"י בברכות והירושלמי דניזיר, וגם דברי הת"ה במג"א, דאיך יכולים לבלוע ג' כזיתים

ככורך, פסח מצה ומרור בכ"א, והא אין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה, מבואר מדבריו, דלענין מצוה ל"א צירוף כרי אכילת פרס, דלגבי מצוה מכיון דענין האכילה אינה הנאת אכילה כי אם מעשה האכילה, ולענין מעשה אכילה ל"א צירוף בכרי אכילת פרס רק בהנאת אכילה נאמר הך הלל"מ, והא דאיתא בברייתא רמזטרף בכרי אכילת פרס, הוא משום דאיתא בברייתא אכלו בלא מתכוין יצא, ולקמן איתא בגמ' דר"י חולק וס"ל דבעינן כונה, וי"ל דזה מחלוקת ר"י ות"ק, רת"ק ס"ל דאכילה דמצוה ג"כ המצוה הוא הנאת אכילה, ולפיכך מהני בכרי אכילת פרס, ולפיכך ל"ב כוונה מצד סברת שכן נהנה, משא"כ הרי"ף דלהרבה שיטות ברבריו פסק דצריך כונה, והשמיט הך דכפאו ואכל מצה, א"כ פסק דאכילת מצוה הוא מעשה אכילה ולא הנאת אכילה, ולפיכך בעינן כוונה כר' יוס', ולחכי ל"מ צירוף כזית בכא"פ, ודו"ק.

ובדעת הרמב"ם לכאורה א"א לומר כן, דהא פסק הך דינא דכפאו ואכל מצה יצא, וה"ה כ' דס"ל באמת הך חילוק דגמ', אבל מצאתי בטור שנסתפק בדעת הרמב"ם אי ס"ל מצוות צריכות כוונה, דכ' באו"ח סי' תע"ה וז"ל, כתב הרמב"ם ה' נכפה ואכל מצה בשעת חולין לא יצא ואינו יודע אם הוא פסק דמצוות צריכות כונה או אפי' למ"ד מצוות אין צריכות כונה מודה דבכח"ג לא יצא, והביאור בדברי הטור דלא פ' כסברת האחרונים דהטעם דלא יצא בעת שהוא נכפה משום שהוא פטור אז מן המצוות, והעושה בעת שהוא פטור מן המצוות אינו יוצא, ובטור משמע דפ' משום דמצוות צריכות כונה ובנכפה ל"ה מעשה המצוה בכונה לפיכך אינו יוצא, ואח"כ נסתפק אף אי נימא מצוות אין צריכות כוונה, מ"מ אולי הטעם דסתמא לשמה קאי, עי' ח' מו"ר הג' ר' ראובן זצ"ל בסוכה, אבל בנכפה מכיון דאין לו דעת כלל ופטור מן המצוות, לא אמרי' סתמא לשמה קאי, ולפיכך לא יצא. ולפי"ז מצוה שאינה צריכה כונה אין כאן חסרון מה שעשאה בשעת פטור, וצ"ע. וע' בהגהות הג' ר' ליב חנלש שהק', הא הרמב"ם פסק דכפאו ואכל מצה יצא א"כ בודאי ס"ל דבמצה אין צריך כוונה, ואיך גסתפק הטור בדעתו, וכ' דמפרש דכפאו ואכל מצה מכיון דידע שהוא פסח ושהוא מצה, הוי כמו כוונה עיי"ש, וא"כ גם ברכרי הרמב"ם י"ל דס"ל מצוות צריכות כונה, ולא פסק כהך ברייתא דאכלו בלא מתכוין דס"ל אף בלי כונה ממש יצא, משום סברא דשכן נהנה, ולפיכך רמזטרף ג"כ כזית בכרי פרס, משא"כ הרמב"ם רפסק דבעינן כוונה, והמצוה היא מעשה אכילה ולא הנאת אכילה, לפיכך לא הביא דמהני כזית בכא"פ. [ויש לעיין בזה, בהא דהביא בחי' ר"ח הלוי זצ"ל בהל' אבות הטומאה דהרמב"ם ל"ה הך דינא דכזית בכא"פ לענין טומאת נבילת עוף טהור עיי"ש, ולדברנו גבי נבילת עוף טהור מסתבר דבטומאה אין הטומאה באה עליו משום הנאת אכילה אלא משום מעשה האכילה ול"ש בזה צירוף כזית בכא"פ, וצ"ע].

ויש לעיין בענין כזית בכא"פ ראמרי' בגמ' ברכות וסוכה, דכל הקרא דארץ חטה נאמר לשיעורים, חטה לענין שוהה בבית המנוגע דטמא כששוהה בשיעור אכילת כזית בכא"פ פת חטים ולא שעורים כשהוא מיסב ואוכל בלפתן עיי"ש. והערתו מדוע לא אמרה הגמ' רנ"מ לכת"ת דמזטרף בכזית בכא"פ לענין

איסורים, שהוא בשיעור אכילת פרס מפת חטים, ומוכרח מזה דבאיסורים אולי בשיעור כרי אכילת פרס של אותו המאכל שאוכל, ומצאתי במנ"ח פ' אמור (מצוה שי"ג) שהביא כן בשם המנ"ח סי' פ"א ס"ק ב', וצ"ע. לפי"ז איך נתנו החת"ס וערוך השלחן שיעורים לכרי אכילת פרס, אם כל מאכל משערינן בריד'י, ואיך יהי' אם אוכל משהו צנן ששיעור אכילת פרס ריד'י בוראי ארוך יותר מאוכל סופגנין, ואם אח"כ, קודם לסוף שיעור אכילת פרס של צנן, יאכל סופגנין, נמצא דאם אנו רנים מצד הצנן הנאכל בתחילה יצטרף אכילת הסופגנין, אבל אם נירון מצד אכילת הסופגנין, אזי הצנן שאכל בתחילה איננו בתוך שיעור אכילת פרס של הסופגנין, אם אולי' בתר התחלת האכילה או בתר הסוף או בתר שניהם, וזה יהי' פלא אם ישלים באכילת צנן יהי' חייב, אבל אם ישלים באכילת סופגנין יפטר, ומסתבר ראולי' בתר הנאכל בתחילה. וגם יש לעיין, לרוב הפוסקים דגם במשקים שיעור צירוף המלא לוגמיו ביוה"כ או הרביעית באיסורים הוא בכרי אכילת פרס, ואיך נצרך אכילת פרס במשקים, אם נשער בפרס משקין, וצ"ע. גם הי' נ"ל רלא כהמנ"ח רדימה יוה"כ לשאר איסורים, ובאמת יש לחלק, רבשאר איסורים השיעור הוא כזית בכא"פ, ובשיעור כזה מתחילת האכילה עד סופה אם אוכל כזית יש צירוף להכזית, ונוכל לומר בכל מאכל תלוי בריד'י, אבל לענין אכילת יוה"כ מק' הגמ' יומא (פ' ע"ב) כזית בכא"פ וכותבת בכא"פ, פי' מכיון רכותבת גדול יותר מכזית הי' לו להיות להשיעור זמן ארוך יותר, ומתדצי' קים להו לחז"ל רבהכי מיתבי' דעתי', וא"כ נוכל לומר רזה שיעור קצוב בכל המאכלים, דאם באו לתוכו מאכלים בתוך זמן כזה מיתבי' דעתי', א"כ לגבי יוה"כ הי' נ"ל רהוי שיעור אחר קבוע בכל המאכלים, ואפשר רהוי שיעור אכילת פרס מפת חטים, והא רל"ק בגמ' חטה לגבי שיעור פרס של יוה"כ, אפשר רהמעם דנקט רק לענין רק שמפורש בתורה, והך שיעור אכילה מפורש בתורה והאוכל בבית, משא"כ שיעור אכילת פרס באיסורים וביוה"כ ובמצוות לטור ושור"ע רהביאום להלכה בה' פסח, הכל מהלל"מ, לפיכך לא נקטה הגמ' כן לענין שאר דברים כי אם לבית המנוגע. ולשי' המנ"ח צריכים להזהיר כשמאכלים חולים, להאכיל אותם דבר הנאכל במהרה, ולא דבר קשה, ראו יתארך הכרי אכילת פרס יותר, אבל לדעתי ל"ש זה לענין יוה"כ כמ"ש, וגם במדור יהי' השיעור ארוך הרבה ממצה, ודו"ק.

בהא רהבאנו לעיל דברי הר"ן שהביא דברי הרא"ה, רהך רכפאו ואכל מצה מיירי רוקא שידע שהוא ליל פסח וידע שהוא מצה אבל בלא"ה לא יצא ולפיכך לא נקט אכלו בלא מתכוין, רבלא מתכוין בכל גווני מיירי אף בלא ידע שהוא מצה, וצע"ק א"כ אמאי נקט הברייטא בפסחים הך לישנא רנוכל לטעות, ועוד אמאי לא נקט בפשוטו דאוהב לאכול מצה ואכל מחמת רעבון ולא כיון לשם מצוה, ואולי באופן כזה הי' יוצא רהוי ככיון, וצ"ע. ולפי מה שביארנו לעיל דרך בכפי' ל"א שכן נהנה, א"כ א"ש דנקט כפאו, להודיענו רמצוות אין צריכות כונה, ראל"ה היינו אומרים רבכל מצוות אמרינן מצוות צריכות כונה ורק במצה ל"ב מצד שכן נהנה, לפיכך נקט ציור של כפי' רל"ש שכן נהנה, ובע"כ רמצוות אין צריכות כונה אף מצוות רלאו ראכילה נינהו.

והנה הב"י הביא בס' תע"ה שם בשם ר' ירוחם להיפוך, דמיירי דוקא שלא ידע שהוא מצה ושעכשיו פסח, אבל אם ידע שעכשיו פסח ושהוא מצה ולא רצה לאכול הוי היפוך כונה ולכו"ע אף למ"ד מצוות אין צריכות כונה ג"כ לא יצא. וצ"ע, רא"כ מאי סברת הרא"ה, אטו הוא חולק על מ"ד דהיפוך כונה ל"מ. ונ' עפ"י דברי מו"ר הג' ר' ראובן זצ"ל בחי' לסוכה שהביא דברי הגאון ר' שלמה היימאן זצ"ל ליישב קו' הטו"א על השי' דהיפוך כונה ל"מ לכו"ע, רא"כ מדוע אמרי' בפ' המוציא תפילין בפ' המחלוקת שם המוציא תפילין מכניסין זוג זוג ר' גמליאל אומר שנים שנים, ובחד אוקימתא אמרי' רשבת זמן תפילין לכו"ע, ומ"ד זוג זוג דמצוות אין צריכות כונה ואם מכניס שנים שנים עובר בכל תוסף, ומ"ד שנים שנים מצוות צריכות כונה ואם אינו מכין אין כאן כל תוסף. והק' בטו"א דאי נימא דהיפוך כונה מעכב לכו"ע, א"כ מדוע אינו יכול להכניס שנים שנים ולכוין בפ' שלא לצאת, ותי' ר"ש היימאן זצ"ל וכמדרומה שכ"כ גם בתשובות בית שלמה, דמצוה בלי כונה ל"ה בכלל מעשה המצוה ולפיכך אין כאן כל תוסף, משא"כ היפוך כונה למ"ד מצוות אין צריכות כונה, אין זה חסרון במעשה המצוה, אלא דבעל כרחו לא נפיק, וזה שייך רק לענין לצאת, דאם בדוקא אינו רוצה אינו יוצא, אבל לענין כל תוסף אינו תלוי בקיום המצוה, אלא אם הוי מעשה המצוה, ואף בהיפוך כונה הוי מעשה המצוה, לפיכך לענין כל תוסף עובר. וכ' ע"ז בחי' ר' ראובן, דזה לאו לכו"ע, דהא כ' הר"ן בשם הרשב"ם, מדוע לא יצא בפתח בחמרא וסיים בשיכרא (לאיבעיא ברכות י"ב) אם מצוות אין צריכות כונה, וכ' בשם הרשב"ם רמכיון ררוצה לומר בפ"ג א"כ אינו רוצה לומר שהכל נהי' בדבריו והוי היפוך כונה, ושם אין שייך תך סברא דבע"כ לא נפיק, דבוראי אם הי' יורע שהוא שיכרא הי' רוצה לצאת בשתכל, אע"כ דסתמא לשמה קאי וסתמא עומד לשם מצוה, אבל אם נתכוין בהריא שלא לשם מצוה זו, ל"ה מעשה המצוה כלל, ולדירי' היפוך כונה חסר במעשה המצוה עיי"ש, וא"כ י"ל דרעת ר' ירוחם מכיון דאינו רוצה לעשות המצוה, הוי כאילו כיון בהריא שלא לשם מצוה ול"ה מעשה המצוה, משא"כ הרא"ה ס"ל דהיפוך כונה הוא מצד דבע"כ לא נפיק, וא"כ הכא עכשיו אינו רוצה לעשות המצוה של אכילת מצה, אבל אם כופים אותו, מסכים ג"כ לצאת המצוה, ולפיכך אין כאן חסרון, ודו"ק בכ"ז.

* * *

ברמב"ם פט"ז מהל' טומאת צרעת ה"ו כ', כלים שנכנסו לבית המנוגע טמאים, בר"א שנכנסו חלוצים, פי' שאינו לבוש בהם, אבל אם לבוש בהם הרי אדם שנכנס טמא מיד ובגדיו טהורים עד שיששה שם כרי שיסב אדם ויאכל שלש ביצים פת חטין בלפתן שנא' והאוכל בבית יכבס את בגדיו, וכי ס"ד שאין בגדיו מתטמאין עד שיאכל שם, אלא ליתן שיעור לשוכב כאוכל ואחר השוכב או היושב או העומד שם אם שחה כרי לאכול שיעור אכילה האמורה נטמאו בגדיו, עכ"ד. והנה זה נלמד מזה דקתני בתו"כ ובמס' נגעים פי"ג משנה ט' דאם באו בגדים בבית המנוגע נטמאו אם אינו לבוש בהן, א"כ מדוע נאמר כיבוס בגדים גבי האוכל בבית, הא בלא"ה נטמאו הבגדים מחמת ביאתן בעצמם לבית המנוגע,

אע"כ רכשהם עליו לא נשמאו מחמת טומאת עצמם אלא מדין כיבוס בגדים, וע' במל"מ שהק' מגלן זה, דלמא החידוש דכיבוס בגדים נאמר היכא דהוא בבית ונוגע בבגדים חוץ לבית, נמצאו דמצד ביאת הבגדים לבית לא באו כלל אל הבית, ומצד דין כיבוס בגדים טמא לאחר ששהה שם כשיעור אכילת פרס, וזה לשי' התוס' ב"ב ט' ע"ב ר"ה דהא, דהיכא דנאמר כיבוס בגדים לא מיירי דוקא בבגדים שעליו אלא אף בבגדים שנוגע בהם בשעה שהוא מקבל הטומאה ע"י מגע או משא, והתיינה לשי' רש"י דס"ל דוקא בגדים שהוא לבוש בהם אבל לא במה שנוגע בהם נוחא, אבל לשי' התוס' קשה, עיי"ש. ולא הבנתי מדוע ל"ק לרש"י ג"כ, דמיירי שיש לו טבעת בידו או מנעל כרגלו ולא הכניס לבית דק רובו, וכששהה שם שיעור אכילת פרס נשמאו אף מה שבחוץ מדין כיבוס בגדים, אבל מצד כניסת עצמן הא לא נכנסו כלל. ובע"כ דזה יתיישב עפ"י דברי הר"ש שהביא המל"מ בה"ח, דאם הי' לו כלי בקומצו חוץ לבית ודוכו בבית, סובר הר"ש דלא הי' צריך להיות טמא כלל, אבל הביא דבתוספתא מוכרח דטמא מיד. והנה לכאן צ"ע מהו ההסבר באמת דטמא מיד, הא הם בחוץ, ומיד ל"ש טומאת בגדים עד שיעור אכילת פרס, וצ"ל דע"י שהוא בבית והחפץ והבגד הם נתפסים בידו, הוי כאילו הכל נגרר לבית, וכאילו הוא בתוך הבית, וא"כ לשי' רש"י דבעינן דוקא לבוש בהם, וממילא אף מה שהוא בחוץ כאילו הוא נגרר בתוך הבית כיון שהוא על גופו ורוב גופו הוא בבית, וא"כ אם לא הי' חידוש כאן דמה שהוא לבוש בהם אינו טמא מיד אלא לאחר אכילת פרס, א"כ גם מה שהוא על ידו בחוץ הי' טמא מיד כאילו הוא בפנים, ומדוע איצטריך לחידוש של כיבוס בגדים, אע"כ דמה שעל גופו בלבישה לא נשמא מיד, ולפיכך איצטריך לדין כיבוס בגדים, משא"כ לשי' התוס' יוכל להיות דנוגע בבגד בחוץ שמונח שם, וא"כ לולי דך דינא דכיבוס בגדים לא הי' טמא מצד דהוא כפנים, דדוקא במה שאוחז בו בחוץ ורובו בפנים נגרר אחריו כאילו הוא בפנים, משא"כ לשי' התוס' דנוגע בדבר המונח בחוץ ואינו אוחזו בידו ל"ה כאילו נגרר בפנים, וא"כ אולי ע"ז צריך החידוש של כיבוס בגדים. אלא דגם לזה י"ל דחזינן מהר"ש דמצד נגיעה לא הי' טמא בדין כיבוס בגדים אף לאחר ששהה שיעור אכילת פרס, והו"א של הר"ש נשאר, אלא דיש כאן דין חדש מכיון דהארם תופסו הוי כאילו הוא מבפנים, אבל מצד נגיעה כדון כיבוס בגדים במק"א לא מטמא, והגם דהמל"מ הק' ע"ז מדוע הוא כן, אבל עכ"פ כן איתא בר"ש, וא"כ ל"ק קושיתו.

אבל לברר הטעם מדוע באמת כ' הר"ש כן, נ' דהנה במשנה איתא, דאם הי' עומד כולו בחוץ והכניס ידו וטבעת על אצבעו בפנים, ד"י ס"ל דנשמא מיד דהוי כמו טבעת על הבהמה ועל העכו"ם דטמא מיד מכיון דהארם לא נכנס דוכו ולא נשמא, א"כ הטבעת שעל ידו הוי כאילו הוא על הבהמה ועכו"ם, וחכמים ס"ל דטמא לאחר שיעור כא"פ. וצ"ע להבין שי' חכמים, דהא מכיון דל"ה כאילו נכנסו בעצמם ורק מדין כיבוס בגדים, א"כ מכיון שהארם לא נשמא כלל, איך יוטמאו הבגדים, וצ"ל דדין כיבוס בגדים של בא לבית המנוגע שאני משאר דיני כיבוס בגדים, ואין הטומאה מצד הארם, אלא דיש דין דטפלים לארם בלבישה נשמאו דק בשחי"י כא"פ, אבל אין זה מצד הארם המטמא אותם, אלא דנשמאו בעצמם

בשיעור שהי' כא"פ, ולפיכך אף היכא דהארם לא נשמא, מ"מ נשמאו הם, וכדאיתא בתו"כ דכיבוש בגדים הנאמר בדיון ביאה לבית המנוגע הוא רק להקל ולא להחמיר, ואי נימא כק' המל"מ, היא להחמיר ג"כ, אע"כ דאין כאן חומרא דסומאת בגדים כלל אלא קולא, דאף דהוא בפנים מ"מ לא נשמא אלא לאחר שהיית כא"פ, ולפיכך ס"ל לר"ש דאין כאן דין סומאת בגדים לשמא ע"י מגע בחוץ, ודו"ק כי נכון הוא.

ועוד י"ל, בכל דבר שצריך שהיית זמן לחיות שמא ואז משמא בגדים, אולי בזה לא שייך דין נגיעה בבגדים, דרך בגדים שהוא לובש שהם בטלים לו, אבל מה שנעשה שמא יותר גדול בשעת חיבורו לסומאה, זה דוקא בענין שנשמא במגע ומשא ברנע שמקבל את הסומאה נעשה שמא יותר גדול, ויכול לסמאות בגדים, אבל בדברים שצריך שהי' אין כאן רנע של קבלת הסומאה, ורק מה שעליו נתבטל לו, אבל לא במה שנוגע, וצ"ע.

ובעצם דברי הר"ש כמה דנקט בקומצו, והק' המל"מ מדוע אינו משמא בנגיעה, ומדוע הי' סובר הר"ש דלא נשמא כלל. אולי צריך לגרוס, „בקומצו“, והוי כהך דנדה שהוא במקום בית הסתרים, ואין כאן נגיעה כלל, וע"ז קאמר דמ"מ שמא מיד דהוי כאילו הוא בתוך הבית, ודו"ק.

ובמה שכ' ריש שני דינים בכיבוש בגדים, אולי נוכל לפרש זה ברש"י ב"ב ס' ע"ב, דפי' דרך בגדים שלבוש בהן שמאים מדיון כיבוש בגדים, דס"ל דההו"א דמצורע בימי ספורו ישמא בגדים ולא ישמא אדם הוא מפאת דהבגדים בטלים לו, אבל אין לו דין סומאה עוד לשמא אחרים, אלא דשמא מצד ביטולו להארם, ומש"ה נקט רק הך דינא, וצ"ע.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הנה"ח מו"ה שלמה הלוי ניכטבורגער נ"י

ובנו האברך היקר ר' חיים מרדכי הלוי נ"י

והאחים הנה"ח מו"ה יהושע נ"י והנה"ח מו"ה שלמה נ"י הענענבערג

בהלקח מאתם

אשתו-אמו-אחותם ע"ה

הרב מו"ה יהושע צבי הלוי יונגרייז שליט"א אבר"ק טאלטשאווא

ואחיו הרב מו"ה דוב בערל הלוי יונגרייז שליט"א רב דקהל חסידו נארליץ

בהלקח מאתם

אביהם הנאבר"ק משעננער ז"ל

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואל יוסיפו לראבה עוד, אמן.

המערכת.

ברין אביזרייהו דשבועה

יעקב חיים סופר

ראש ישיבת כף החיים

בעמח"ס ברית יעקב, כרם יעקב, ועוד

ירושלים ע"ה"ק

שאלה. מה ששאלת ששמעת שאין להשתמש בלשון סהדי במרומים משום שיש בזה סרך שבועה, ורצית לדעת אם יש שורש לדבר.

תשובה. שמועתך נכונה ויצאה מפי הגאון החזון איש ז"ל, וזו לשונו באיגרותיו היקרות המסולאות מפז ח"א (סימן קצ"ג), "אחשוב כעין חובה לחוות מה שבלבי שראיתי במכתבו לשון סהדי [במרומים], אנחנו חושבים לשון זה מאביזרייהו דשבועה [עיין נדרים כ"ב ב'], והזכרת דברים כאלו נתחנכו לחשבם לחמורות שבחמורות [וכמבואר באגרת הגר"א ז"ל], מלבד שנהגנו להחמיר בשבועת אמת כמבואר בתשובות חתם סופר, עוד דבר זה יוצא מדבור בנחת שנאה לחכמים, וגם הוא הערה להרגש בדברים של מה בכך", עד כאן לשונו. אך מצאתי להרבה מרכנן קשישאי, חלקם בחיים, שעם זהירותם המופלגת בדקדוקי הלכה ומצוות, לא נמנעו כלל מלהשתמש בלשון סהדי במרומים, ובדומים לזה. ולדוגמא בעלמא אציין לשו"ת אבן השהם (סימן ע"ב דף ל"ז ע"ג) שהג"ר שבתאי הורוביץ ז"ל אב"ד פפר"מ [יחושבני שהוא נכד השל"ה הק'] השתמש בלשון זו ע"ש. וכן השתמשו בלשון זו הרב החסיד מהר"מ ז"ל בספר יד מלאכי (כלל תק"ם), והגאון אור היר"ח זצ"ל בחקרי לב יו"ד (קונטרס כונן לחקר דף ש"ז רע"ד), והגאון רבי יהודה נג'אר ז"ל רגיל בלשון זו של סהדי במרומים וכמבואר בספרו למודי ה' (לימוד כ"א דף כ"א ע"א, ולימוד קל"א דף ע' רע"ב, ולימוד קמ"ד דף ע"ו סע"ג), והתבוננתי וראיתי שהג"ר יהודה נג'אר ז"ל בספרו למודי ה' רגיל בהני לישני, שעוד תראה לו בלמודי ה' (סוף למוד מ"ז) שכתב: "והאלוקים, ששמחתי לזכות לדעתו", עיין שם, וכן (בלימוד קמ"ב וקצ"ט) כתב: "הנה בשמים עידי", ותו שם (בלימוד זה דף נ"ה ע"ד) כתב: "וידוע תעלומות יודע" ע"ש. וכן כתבו האי לישנא דסהדי במרומים הגאון מהרש"ק ז"ל בספרו חרושי אנשי שם (דף ס"ו ע"א, ועוד שם דף ק"ח ע"ג), והגאון מבליסק ז"ל בספרו שערי ציון (מאמר בענין תלמוד תורה סוף אות ט'), ובשו"ת אפיקי ים ח"א (סימן ז' אות ד'), והג"ר פינחס עפשטיין ז"ל, ראב"ד פעה"ק ירושלים ת"ו, בספרו מנחה חריבה (דף קל"ט סע"ב) ועוד.

ולהגאון רבי גרשון אשכנזי ז"ל בשו"ת עבודת הגרשוני (סימן ע"ט דמ"ב ע"א) ראיתי שכתב, "אמינא שכה יהיה אלוקים עמדי בכל מעבדי שעלה בדעתי" וכו', והג"ר אפרים נכון בספרו היקר מחנה אפרים (הלכות עברים ס"ס א') כתב: "ועד בשחק נאמן לי", והגאון חקרי לב בתשובתו שנדפסה בשו"ת סמיכה לחיים (סימן ב' דף י"ד ע"ב) כתב: "ועד בשחק נאמן עלי", והגרי"ש נתנון ז"ל בשו"ת

שואל ומשיב (מהדורא תנינא ח"ב ס"ס י"א) כתב: „עד בשחק נאמן“, וחזר וכתב לשון זו שם (סימן ס"ו דף נ"א סע"ב). והגאון הריב"ז ז"ל בביאורו לירושלמי שבת (פ"ז ה"א דף מ"ח ע"א) כתב: „ובשמים עירי“, והגרמ"ז מביאליסטוק ז"ל בתשובותיו אגרות אזור או"ח (סימן ג' סוף אות ב' דף ז' ע"ב) כתב: „ועד בשחק נאמן עליו“, ובשו"ת משנה שכיר (קונטרס אחרון אות ז') כתב: „וסתרי בשחק“, והגאון רבי חיים פאלאנצי ז"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ד אות ל"ז) כתב: „עדי בשחק וסתרי במדומים“ ע"ש, ובספרו שו"ת סמיכה לחיים (סימן ו' דף ל"ו ע"א), כתב: „ואראה מראות אלוקים“, וכהאי ליטנא כתב גם בספרו חיים ומלך על הרמב"ם הלכות סנהדרין (פכ"ב ה"א דף מ"ה ע"א) ע"ש, וגם הגאון האדר"ת ז"ל בספרו זהב שבא על תוספות הרשב"א משאנץ ז"ל פסחים (כ"ה א' דף רנ"ו סע"א) כתב: „עד בשחק נאמן“.

על כל פנים חזינן לגרול רבנן בתראי ז"ל שלא חשו להא, ולומר דהוי הקד ליטנא וכיוצא בה מאבזריהו דשבועה. אך אפילו הכי לענ"ד אין הרברים עומדים בניגוד לרברות הגאון החזון איש ז"ל, וכפי שיראה המעיין כאשר יתן לבו, ודוק.

והנה הגר"ל צונץ ז"ל בשו"ת משיבת נפש מהדורה תנינא (סימן ב' אות א'), ובביאורו להגדה של פסח הנקרא ברכת שיר (בביאור לחד גדיא) כתב: „לא אחשוך פי מלדבר כאשר ישים ה' בפי“ ע"ש. והגאון רבי יוסף זכריה שמערן ז"ל בביאורו זכר יהוסף להגדה של פסח (דף ל' ע"ב) כתב עליו: „כתב על פירושו אשר שם ה' בפי, מה שאין ראוי לומר כיטוי כזה מיום שנסתם החזון“ ע"ש. מיהו אף הגאון מהרש"ק ז"ל השתמש בלשון זו עיין לו בהקדמת ספר תשובותיו קנאת סופרים (דף ב' ע"א) כתב „פניתי להשיבו מיד ואת אשר ישים ה' בפי אותו ארבר“, וכן כתב גם בספרו ספר סתם (קונטרס פרט ועוללות דף פ"ו סע"א סד"ה הנה), וגם הגר"ר חיים סופר ז"ל בשו"ת מחנה חיים מהדורה תליתאה (ח"ג או"ח ר"ס י"ט) כתב והשתמש בלשון זו את אשר ישים ה' בפי ע"ש, ואף רעו ועמיתו של הגאון זכר יהוסף מר ניהו דבה הגאון האדר"ת ז"ל בתשובתו שנרפסה בשו"ת שארית יעקב מפסובל אה"ע (ס"ס ט"ו דף ע"ח ע"א): „כל מה שאני משיב הוא רק אשר יזמין השי"ת בחסרו בפי בזכות אבותי“, וזכרני שאף הגאון יעב"ץ ז"ל מעי"ת פאס שבמרוקו בספר תשובותיו משפט וצדקה ביעקב, השתמש בלשון זו של ואת אשר ישים ה' בפי, ע"ש.

גם רע שהגאון רבי יוסף זכריה שמערן ז"ל בספר תשובותיו זכר יהוסף (סימן ס' ד"ה ואם) כתב: „ומזה נראה שאין נאות לומר הכיטוי הנהוג בפי העולם: „כמו שהשי"ת אוהב לד“, וכן אין נכון מה שנוהגים בהכיתוי למען ה', ע"ש. ותמהני, שהרי מי לנו גדול מהגר"א ז"ל ושהרעיש כל כך באיגרתו המעולפת ספירים, עלים לתרופה, להזהר מכל לשון שבועה ואבזורה, כיעויין שם, ועם כל רא שם באותו מקום משתמש הגר"א ז"ל ארבע פעמים, בלשון למען ה', עיין בו. וגם הנה"ק בעל ישמח משה והשיב משה וכו', באגרת הקודש" לבנו (שנרפסה בספרו ישמח משה על חמש מגילות) כתב והשתמש בלשון למען ה'.

חמש פעמים, ואם כן אין בודקין מן המזבח ולמעלה, ולכן מותר להשתמש בלשון זו, ופוק חזי מאי עמא דבר, ודוק.

בהותי בזה ראיתי לקבוע כאן הערה השייכת לנרון רידן, אשר הרפסותיה בקצרה בקובץ התורני „אוצרות ירושלים“ (שנת תשל״ג נליון קכ״ז). — ראיתי לרבנן קשישאי ז״ל שרגילים להשתמש בלשון ואחר חודיע אלוקים אותנו, והוא על פי לישנא דספר בראשית (ל״א מ״ט), ואם באנו לציין אין אנו מספיקים, ומכל מקום ננקוט כמה, הנה כן משתמש בלשון זו מרן רבי יוסף קארו ז״ל וכמפורש לו בכסף משנה על הרמב״ם הלכות תלמוד תורה (פ״ג סה״א), וכן רגיל בלשון זו רבינו מהרשד״ם ז״ל עיין בספר תשובותיו חלק יורה דעה (סימן פ״ו), וסימן קכ״ט, וסימן קל״ו), ושם חלק אבן העזר (סימן קכ״ה), וכן כתב רבינו חיים ׳ עשר ז״ל בספרו אור החיים הקדוש ויקרא (כ״ב י״ד), וגם תלמידו הגאון הרב חיד״א ז״ל רגיל בזה טובא, ולדוגמא עיין בספרו מחזיק ברכה או״ח (סימן תקל״א אות ב׳), ובספר תשובותיו חיים שאל (ח״א סימן ה׳ ד״ה אמנם, ושם סימן כ״ה ד״ה ואתי), ובספרו צוארי שלל (הפסרת קדושים אות ב׳), ובספרו חומת אנך (קהלת אות כ״ז), וכן כתב הגאון אור היר״ח ז״ל בספרו חקרי לב יו״ד (ח״ג סימן פ׳ דף ס״ז ע״ב דפו״ח), וכן כתב והשתמש בלשון זו נכדו הגאון רבי חיים פאלאג׳י ז״ל בספרו עמודי חיים (עמוד דין אות י״ז דף קכ״א ע״ד) ע״ש. וראיתי שגם גאוני אשכנז ז״ל אינם נמנעים מוזאת ומשתמשים בלשון זו, כמפורש בשו״ת נודע ביהודה מהרורה קמא אה״ע (סימן ע״ב בסתירת ההיתר השני), והגאון יעב״ץ ז״ל בשו״ת שאילת יעבץ ח״ב (סימן קע״ח דף נ״ג סע״ב), וכן כתבו הגאון מהרא״ל צונץ בשו״ת מהרא״ל צונץ חו״מ (סימן ל״ו אות ה׳), והגאון רבי שלמה קלוגר ז״ל בספרו חידושי אנשי שם (סימן פ״ו דף ע״ב ע״ג), ויד המרבה לבדוק בדברי רבנן תמצא עוד הרכה, אבל תסגי לן במעט שהבאתי בס״ד.

ואף דקיימא לן דאין בודקים מן המזבח ולמעלה, מכל מקום תורה היא וללמוד אני צריך, שהרי חד מתקיפי קמאי מרכותינו בעלי התוספות רבינו אליעזר ממיץ ז״ל בספר יראים (השלם סימן רמ״א) כה כתב: „הזהיר הכתוב (דברים י״ח, כ׳) על נביא השקר דכתיב אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי אשר לא ציותיו לדבר, לא ציותיו אזהרה, מנא הני מילי אמר רב דאמר קרא אך הנביא אשר יזיד לדבר בשמי זה המתנבא על מה שלא שמע, אשר לא ציותיו לדבר מה שלא נאמר לו אלא לחברו, הילכך יזהר האדם שלא יאמר אפילו דרך חוכא ושחוק, הקב״ה אמר לי כך, ולפי שראיתי בני אדם אומרים כן ואין מרגישים שעוון הדבר כתבתיו״, והביא דבריו בהנהגות מימון על הרמב״ם הלכות עבודה זרה (פ״ה ה״ח אות א׳), וכן הביא הרבנים רבינו המהרש״ל ז״ל בביאורו על הסמ״ג (לאוין ל״ה), וסיים: „וגם אני הגבר ראיתי המכשלה הזאת על כן כתבתי פה״ ובספר תולדות אדם (ח״א פ״ו) מובא בזה מעשה רב על הגאון רבי זלמן ז״ל מווילנא ע״ש, והגאון רבי ח״ד פינס ז״ל בביאורו שם חדש על ספר יראים (שם דף כ״ג סע״ב) כתב: „ובזמן רבינו הרא״ם היו נוהגים לומר כן ובזמננו שמעתי אומרים דרך

ברחנות כך בא אלי בחלום, ואחר הנפיק מפומיה ררב הרא"ם שיש עוון ברכר, מי זה יערב אל לבו ושני"ם", עכ"ל. [ושני"ם הוא ראשי תיבות, ושומר נפשו ירחק מזה].

וכאן התלמיד שואל, מה הסמוכות שיוצאים בהם גרולי רבותינו שמשמשים כלשון זו, ולא חששו לרברי הרא"ם ז"ל, ודחק רב לחלק בין לשון הקב"ה אמר לי, לבין הלשון, אלוקים הוריעני. ואשמח ואחזיק טובה למי שיאיר ויבאר הדברים.

והאירנא שמת לי וראיתי שהנאון רבי אפרים זלמן מרגליות ז"ל בספרו בית אפרים בדוכתין סניאין כותב, ואחר הודיע אותנו, אבל אינו כותב אחר הודיע אלוקים אותנו, וכמעט וראי אצלי רחיינו מטעמא דכתבנו בס"ד. ואציין לרונמא ממה שמצאתי לו בספרו דרך לימודי, עיין לו בשו"ת בית אפרים אורח חיים (סימן כ"ה דף ל"ה ע"ב ודף ל"ו סע"א, וסימן ל"ו דף ס"ג סע"ב, וסימן נ"ו דף צ"ח ע"ג, וסימן נ"ז דף ק"א ע"א), ושם חלק יורה דעה (ס"ס ח' דף י"ב סע"א, וסימן י' דף י"ד ע"ג, וסימן כ"ב דף כ"ה רע"ג, וסימן מ"ו דף נ"ב ע"א, וסימן נ' דף ס"ז ע"ב, וסימן נ"ד דף ע"ו ע"ב, וסימן ס"א דף פ"ו ע"א, וסימן ע"ז דף ק"ח סע"א), ושם חלק אבן העזר (ח"א סימן כ"ד דף ע"א ע"ב), ועוד.

ובספר בראשית (ל"ז ה'): "ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו וגו' ויאמר אליהם שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי וגו' ויוסיפו עוד שנא אותו על חלמותיו ועל רבריו", וראיתי להנאון רבי חיים פאלאנזי ז"ל בספרו ובחרת בחיים (שם דף ח' ע"א) שכתב: "כתבו רבותינו בעלי התוספות ז"ל בספר דעת זקנים ואם תאמר והלא עדיין לא סיפר להם כי אם חלום אחד ומאי על חלומותיו, על חלומי מבני ליה למימר, עיין שם. וכשאני לעצמי נראה ליישב כמה שנבין הכפל באומרו ויחלום יוסף חלום, דהיה רי באמרו ויחלום יוסף ויספר לאחיו, וכן קשה כמה שאמר שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי, דהיה רי שיאמר שמעו החלום הזה, ותיבת אשר מיותרת, וגם ירוע דתיבת אשר דרשוה רבותינו על הוראי ולא על הספק, ופה מה ספק היה שהוצרך יוסף לומר אשר. ויתיישב הכל עם אומרם בברכות (ג"ה סע"ב) דחלום שנשנה שני פעמים הוא מתקיים ע"ש, וזה היה יוסף מכוין להוריע לאחיו, והיינו ראמר קרא ויחלום יוסף חלום דהחלום שחלם פעם אחת, חלם עוד הפעם, ויחלום ו' מוסיף על החלום הראשון, כי נראה אליו פעמיים, והיה כראות יוסף כי נראה אליו פעמיים אמר בלבו וראי החלום יתקיים, ולכן ויספר לאחיו ראי לאו הכי לא היה נותן לבו אל החלום, והוא נופא אמר להם יוסף שמעו נא החלום הזה נא רייקא, ואמר הזה מכלל דאיכא אחר אשר חלמתי וזה יורה כי נכון הרבר מעם האלוקים ויתקיים החלום, ויען אשר כתבו בספר יראים (סימן ל"ד) ושם חדש שם, ראסור לברות חלום מרעתו מה שלא חלם ע"ש, לכן פירש יוסף שיחותיו ואמר אשר חלמתי בודאי (כדרשתם וכרלעיל), ואיני בודה בברים מלבי מה שאני תאב וחפץ, ולכן ויוסיפו עוד שנא אותו על חלמותיו, דהיו שני פעמים שחלם, ועל דבריו שפירש דכשהחלום שתי פעמים יתקיים ושלא בדה

מלבו, והשתא מדוקדק אומרו על חלומותיו ועל רבריו רפירש שיחותיו כאמור", ער כאן לשון צדיק הנאון רבי חיים פאלאנזי ז"ל ושפתים ישק משיב רברים נכוחים, ולפיכך העתקתי כל לשונו.

ויש לי להבין רמתבאר מרבריו רבי חיים פאלאנזי ז"ל שהבין ברבריו בעל יראים שאפילו סתם לומר חלמתי על רבר שלא חלם אסור, ואינו יודע מה איסור יש בזה, זולתי עון השקר, ואינו שייך לרבריו בעל יראים שם, ובעל יראים קאי על שלא יאמר דרך ברחנות ושחוק כך אמר לי ה', ועלה הוסיף בעל שם חרש ואמר שכך נהגו לומר בזמן רבינו הרא"ם ובזמנינו שמעתי אומרים דרך ברחנות כך בא אלי בחלום, ורצונו לומר שלא יאמר בא אלי בחלום דבר ה', או ה' אמר לי בחלום, רהא על דבריו בעל יראים קאי וכנזכר ברבריו שהבאתי לעיל, אבל אחר שאומר חלמתי כך וכך ולא היו הרברים מעולם מאי שאמייה ללאו דנבואת שקר, ולפיכך לא הבינותי רבריו הנאון רבי חיים פאלאנזי ז"ל בפרט זה וצ"ע.

ואחר זמן רב מצאתי להנאון רבי חיים פאלאנזי ז"ל בספרו שו"ת חיים ביד (ס"ס ל"א) שכתב: מירי דבריו רן אנכי על מי שאומר דרך בריחותא כך נאמר לי בנבואה, או אם רוצה לאמת את רבריו אומר כך נאמר לי בחלום, אם מותר או לא, ואנכי הרואה בספר יראים (סימן ל"ד) שכתב וכו' (והביא שם כל רבריו וכל רבריו הרב שם חרש הנזכרים לעיל), וסיים הנאון רבי חיים פאלאנזי ז"ל: „אלא הנראה אם רוצה להאמין את רבריו ברבר מצוה שיקבלו רבריו נראה דיכול לשנות ולומר שכך נאמר לו בחלום, ויש להביא ראיה על זה ממה שהובא בספרי צרקה חיים (דרוש כ"ח ודרוש ל"ד) ודוק כי קצרתי". והכי נמי מצאתי לו לגאון רבי חיים פאלאנזי ז"ל בספרו החפץ חיים (סימן פ"ח אות ל"ג) שאחר שהביא רבריו בעל יראים והרב שם חרש כתב: „ובזמנינו מתחכמים קצת בני ארם לתווך השלום או לאיזה דבר מצוה כרי שיתקבלו רבריו לומר כך בא לי בחלום, ואפשר שאם יהיה רבר מצוה גמורה ולתווך השלום אפשר שיהיה מותר ממה דקיימא לן מותר לשנות מפני דרכי שלום" עכ"ל. [ומרבריו מתבאר דהאיסור לומר כך אמר לי ה' וכיוצא אינו אלא מדרבנן, דאי הוי איסור תורה לא הותר לשנות משום דרכי שלום ודוק].

הרי שכאן בשני חיבוריו הללו גם הוא ז"ל הבין רבריו הרב בעל יראים ומפרשו הרב שם חרש כמו שכתבנו דהיינו שאומר שחלם חלום כדרך נבואה, אבל לומר חלום חלמתי והוא לא היה ולא נברא, אין לו שום שייכות לרבריו בעל יראים והשם חרש, ובכחאי נווגא לא היה רבי חיים פאלאנזי מהסס כל כך וכותב פעמיים ואפשר ואפשר דמותר לשנות מפני דרכי שלום, אלא בסכינא חריפא היה כותב שמותר מפני דרכי שלום, ודק כיון שאומר חלמתי שאמרו לי מן השמים, או חלמתי שהקב"ה אמר לי, וכיוצא באילו לשונות, דחמיר מפי לכן בלשון אפשר הוציאה ודוק. ויש לעיין בספרו צרקה חיים ואינו תחת ידי, ואתה תחזה. — (יה"ד שחרו"ת הללו יהי' לעלוי נד"נ של מו"ז הנאון רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בעל כף החיים, נתבקש בישיבה של מעלה יום שב"ק מ' סיון תרצ"ט).

בענין מיגו

יהושע העשיל טייטלבוים

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' ב"ב דף ל"ב ע"ב איתא, ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא א"ל מינך זבינתא והא שטרא א"ל שטרא זיפא הוא גחין לחיש ליה לרבה אין, שטרא זיפא הוא, מיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכס ואמינא אינקט האי בידאי כל דהו, אמר רבה מה לו לשקר אי בעי אמר שטרא מעליא הוא א"ל רב יוסף אמאי קא סמכת אהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא. ובדברי ר' יוסף יש כמה פירושים בראשונים, הריב"ם פי' דהוה מיגו להוציא ומיגו להוציא לא אמרינן, ותר"י פי' דכיון ששיקר תחילה אינו מיגו (שאין אומדים שנאמינו מיגו שהיה יכול לומר שקר גדול מהשקר שאמר), ועוד כמה פירושים, ותרשב"ם פי' בענין אחר, וזה לשוננו, אמאי קא סמכת אהאי שטרא דהא שני חזקה ליכא והאי שטרא חספא בעלמא הוא ולא דמי לשאר מה לו לשקר בנמרא ששתי טענות יכולים להיות אמת אותה שהוא טוען ואותה שהוא היה יכול לטעון ולא טען דאמרינן מיגו אבל הכא דמי למה לי לשקר במקום עדות שהרי כל כוחו וחזקתו בקדקע זו על ידי האי שטר הוא והאיך נאמר מה לו לשקר בשטר זו אי בעי אמר שטרא מעליא הוא הלא מודה שהשטר פסול והוראת בע"ד כמאה עדים ואילו באו שני עדים ואמרו שהוא פסול ליכא תו מה לו לשקר, עכ"ל. וכמה מהראשונים והאחרונים עמדו בדברי הרשב"ם, דבשלמא אי אתו עדים ואמרי שטרא זיפא א"כ נתבטל המיגו שלא היה יכול לעמוד בטענתו, אבל כשהוא אומר כן אמאי לא נאמינו במיגו דאי בעי עמד בטענתו ראשונה דשטרא מעליא שהיה ביכלתו לשתוק. (ועי' בקובץ שיעורים ח"ב ס"ג מה שתיירץ).

ויש לפרש בהקדם דברי הריב"ם (דף ל"ד ע"א) על הא דחטף אחד נסכא מחבירו ובא חבירו בער אחד לפני ר' אמי שהעיד שדאווהו שחטף ואמר החוטף אין חטפי וידי חטפי ואמר רב אמי היכי נידייני, לישלם ליכא תרי סהדי, ליפטריה הא איכא חד סהדי, לישתבע הא אמר מיחטף חטפי והו"ל כגזלן, אמר ליה ר' אבא הו"ל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המשואי"ל מישלם, ופירושו, שהסתפק כיון דבטענת רידי חטפי אינו נאמן דהוא נגד החזקה דכל מה שתחת יד אדם שלו הוה, רק שיש לו מיגו שהיה יכול לטעון לא חטפתי, אבל כיון דאיכא עד אחד דחטף אינו נאמן לטעון לא חטפתי אלא בשבועה, א"כ דלמא אין לו מיגו, וזהו שאמר לו ר' אבא, דהוה מחויב שבועה ואין לו מיגו. ובתוס' הקשו, וליהמניה בשבועה דחטף רידי' מיגו שהיה יכול לטעון לא חטפתי בשבועה, ותי' הר"י דאין להאמינו דיותר נוחא ליה לישבע רידי חטפי שהעד אינו יודע שמשקר מלישבע לא חטפתי שהעד מכיר בשקרו. והקשו התוס' ע"ז, דא"כ מה הטעם של דב ושמואל דפליגי, ותי' הריב"ם וזה לשוננו, דוראי הוי מיגו ולכך פטרי דב ושמואל, ור' אבא סבר אע"ג דאית ליה מיגו חייב דכיון דאיכא אחד המחייבו שבועה כן הוא הדין שישבע

להכחיש את העד או יתכן ואין מועיל לו מינו ליפטר עכ"ל. והראשונים הוסיפו דברים בפ' זה, דלמ"ד הו"ל מחויב שבועה ואי"ל משלם, הוה עד אחד בשנים עד שישבע, ולכך כיון שאינו יכול לישבע משלם. והקשו ע"ז כמה מהאחרונים (ובתוכם החידושי הר"ם והקוב"ש אות קמ"ה ור' חיים הלוי על הש"ס), דמה בכך שעד אחד בשנים, הא כאן אינו מכחיש העד כלל, שהעד אומר שחטף והוא מודה שחטף רק שטוען דירי חטפתי, ואכתי יש לו מינו שהיה יכול לומר לא חטפתי ולישבע כנגד העד, ואפילו בשנים אם היה לו מינו היה נאמן, רק דבשנים אומרים שחטף אין לו מינו שהיה יכול למעון, לא חטפתי, ראיכא עדים שחטף, אבל כאחד, כיון שלמעשה יש לו מינו שהיה יכול למעון לא חטפתי בשבועה נגד העד, למה לא יהא נאמן לומר דירי חטפתי בשבועה.

ויש לתרץ, דבאמת יש שני סברות במינו, חדא דכיון שהיה יכול לומר מענה אחרת טובה ממענה שטוען עכשיו ולא אמרה, ע"כ רואין שמדבר אמת, שאלו דיבר שקר לא היה אומר שקר זו ולא היה נכנס לפשרות, כגון במענה פרעתי שמורה שלוח רק טוען שפרע, רק ה' מכחיש כל הדבר מתחילתו שלא לזה. ויש סברא אחרת, דמינו פירושו, כח המענה, דכיון שהיה לו מענה אחרת שהיה זוכה בה, אנו נותנים לו הכח והנאמנות של מענה ראשונה למענה השנית, ויכול לזכות במענתו שניה בכח של הראשונה, ע"י קובץ שיעורים ח"ב סי' י"ג באריכות. וסברא זו יש להסביר בשני אופנים, א) דבאמת כל דין תורה שבא לפני כ"ד, זה טוען דשלו הוא וזה טוען דהוא שלו, ואין לבי"ד שום עדות שיכררו את הדבר הלכך הולכין אחר מי שנוטה הדבר שהאמת אתו, או מי שיותר קרוב אל הממון כגון חזקת מרא קמא ומוחזק, לכן מינו שהיה לו דרך לזכות בהממון רק שטען מענה אחרת הוי קרוב יותר אל הממון, והוי כעין חזקת מרא קמא, דכיון שהיה הממון אצלו הוי קרוב יותר להממון, וכן מוחזק, כיון דהוא מוחזק הוי קרוב יותר, לכן מינו שהיה קל לו לזכות, הוי קרוב יותר לזכות בהממון. ב) או יש להסביר, דכיון שהיה יכול למעון ולזכות במענה אחרת, והיה יכול לדחות השני, נמצא בעצם אין להמערער שום זכות ושום כח להיות חזק ממנו, מפני שיכול זה לדחותו ע"י מענת מזויף או לא היו דברים מעולם, והוי זה מוחזק גמור, רק שטען מענה אחרת כגון פרעתי או זבינתיה מינך, דבזה אינו יכול להיות אלים מצד עצמו, אבל כיון שאף לפי מענה זו היה שלו, צריך הבי"ד ליתנו לו, דהוא היה מוחזק, משל לאדם שדר בבית אחד ובא השני בלא עדים ואמר לו צא מן הבית שהוא שלי, ואמר לו הראשון הלא קניתי אותו ממך, כיון דבאמת אין להשני שום זכות, שאין לו עדים, והיה זה יכול לדחותו בשתי ידיים, ועכשיו טוען מענה שעל פיו נמי הוי שלו, אין יכולים להוציאו ממנו.

ויש לומר נ"מ בין השני טעמים, היכי דאחד טען מענה והיה יכול למעון מענה אחרת שהיה גרוע מזו המענה או שוה להמענה, דלהטעם הראשון דהוה בירור דאי היה משקר היה אומר שקר טוב מזה, א"כ כאן דהמענה אחרת אינו יותר טוב לפי דמיון האדם, ליכא ראייה שדובר אמת, ד"ל דלכך טען מענה זו שדימה לו שטענה זו היה יותר טוב, אבל לפי הדרך דהוי כח המענה, הא עכ"פ היה יכול לזכות ע"י

מענה ההוא, ויש לו הכח של המענה ההוא, דהוי כמו מוחזק, אע"פ שלפי רמיון הארם אינו יותר טוב.

ובזה יש לפרש דברי התוס' דף ל"ה ע"ב ד"ה ואי דלי, דאיתא בגמ' שם דאם דלי ליה ועזר ליה לשאת הפירות אינו נאמן עוד לערער דנזלן הוא, והקשו בתוס' וליהמניה במינו אי בעי אמר לפירות הורדתיו דאז היה נאמן על הקרקע אע"פ שעזר לו לשאת שיכול למעון שעזר לו בפירות שמכר לו. ולכאורה צריך להבין קושית התוס', דמאי מינו הוא זה רהוא דובר אמת, מדלא טען לפירות הורדתיו, הא במענתו דלפירות הורדתיו מודה שנתן לו הפירות של הקרקע ומפסיד הפירות, ואף שזה תי' התוס' בתי' השני, אבל קשה מאי ההו"א, דהא ליכא ראייה בכלל שדובר אמת. ולפי הדרך הנ"ל רכח המענה, אתי שפיר, דאע"ג דאין ראייה שדובר אמת, הא עכ"פ היה לו כח לזכות בקרקע, לכן יכול לזכות עכשיו. והא דתירצו התוס' כן, באמת בתי' שני רצה לומר דכיון דלעולם לא היה טוען מענה כזו להפסיד הפירות לא נקרא כח המענה, דלעולם לא היה טוען מענה זו, או ד"ל התוס' מסיק דמעמא של מינו משום בידור.

ובזה יש לפרש דברי הריב"ם, דאימתי יש כח המענה, היכא דהיה יכול למעון מענה אחרת, משא"כ כאן באין חספי ודידי חספי, דאיכא עד אחר שמוען שחטף והוא כשנים וצריך לישבע כנגדו קודם שיוכל למעון לא חטפת, זה לא נקרא כח המענה, שכל זמן שלא נשבע הרי נתחזק בבי"ד שחטף, ואינו יכול לדחות השני מעליו ע"י מענת לא חטפתי, רק שיכול לעשות פעולה, דהיינו לשבע, שיוכל למעון לא חטפתי, וזה לא נקרא שהוא מוחזק, ואין להשני שום כח לזכות, אלא יכול השני לזכות בעריו (בעד אחר שלו, שהוא כשנים), עד שישבע זה כנגדו, לכן יש לומר דהריב"ם סובר דטעם הברור ליכא, כסברת הר"י, רק שעריין יש טעם של כח המענה, ולרב ושמואל דלא סברו דער א' כשנים, איכא כח המענה, ולר' אבא דסובר א' כשנים, אין לו כח המענה. (ושוב מצאתי כן בקוב"ש באות קמ"ה).

וכן משמע בשיטה מקובצת בשם תוס' הרא"ש וז"ל, הו"ל מחויב שבועה ואי"ל משלם, — וגבי מפקיד אצל חבירו בשטר (דנאמן למעון החזרתי בשבועה מינו דאי בעי טעין נאנסו בשבועה), לא שייך למימר מתוך שאינו יכול לישבע משלם, שהרי אין חיוב שבועה חל על הנפקד עד שיטעון שאבר הפקדון, ואז יחול עליו שם שבועה לישבע שאבר באונס, עכ"ל. אלמא דמפרש כאן דכיון דמחויב שבועה מיר על ידי העד אחר שלפנינו ונתחזק בבי"ד שחטף, אין לו מינו, רק שם בפקדון בעצם יש לו מענה אחרת, ובאמת יכול לדחות מענתו ע"י מענת נאנסו, שלא נתחזק שום דבר בבי"ד, רק שצריך לישבע לקיים ולחזק המענה.

והנה הרשב"א בקידושין דף מ"ג ע"ב מקשה על הגמ' בכתובות דף פ"ה ע"ב, גבי הא דר' אבימי היה חייב לבי חוזאי זוזי ושלח שליח עם הממון לפרוע להם ואח"כ טענו הבני חוזאי דאח"נ רקיבלו המעות אלא סיפראי נינהו דבאמת חייב להם אבימי חוב אחר, וממון זה מחזיקים בשביל אותו החוב, והחוב של עכשיו עריין לא שילם, דמינו ריכלו למימר לא קבלתי וכלו למימר ספראי נינהו. והסבירו התוס' כאן בב"ב, דלא קשה היאך הוי מינו, הא אלו טען לא קבלתי

המענות היה בא השליח להעיר כנגדו שפרע לו והיה צריך לישבע, נמצא דהוי מחויב שבועה ואי"ל ומשלם, דהתם מיירי לאחר שתיקנו שבועת היסת דהוי השליח נוגע לומר שפרע להמלוה, שאם באמת איבר המענות ויטען דאהדרי ללוח יהי חייב שבועה, לכן מעיד שפרע להמלוה, וא"כ אין להאמינו, והוי נוגע בעדות, לכן יש להם מינו. והקשה הרשב"א הא אחר שהורה זה שקיבל המענות, ממילא כבר אין העד נוגע, שאינו צריך לומר שום דבר, כיון שהמלוה מודה שקיבל המענות, וא"כ ליכא תו מינו, שכבר אין לו טענת לא קבלתי, ועיי"ש מה שתירץ. אבל עכ"פ צ"ב, דמה בכך שעכשיו שמורה שקיבל אין העד נוגע, הא עכ"פ יש לו מינו דהיה יכול לומר לכתחילה לא קבלתי, ואף לפי פ"י כח הטענה, הא היה לו טענה טובה שהעד היה נוגע, אלא ע"כ מוכח כאן יסוד שהולך בהתאם עם כח הטענה, דאימתי יש כח הטענה, כל כמה שלא הודה לזה, רק שטען טענה, כגון שלא הודה שהשטר טוב רק טען פרעתי, רממילא משמע כן, אז אעפ"י שבשעה שטוען מודה שאינו מזויף, כיון שהיה אפשר לו בשעה שטען פרעתי לטעון מזויף ולדחות השני עליו, נמצא שלא היה להשני שום כח לזכות, לכן מזכין את הראשון בטענתו הגרוע פרעתי, אבל היכא שהורה לו קודם לכן, שאמר לו אין שטר זה טוב אבל פרעתי כבר, או שמורה קבלתי המענות רק סיפראי הן, הרי בעצמו הודה לטענתו של השני וביטל טענת עצמו שהעד אינו עוד נוגע ויכול לחייבו שבועה, שהיה יכול לדחות את השני שהוראת בע"ד כמאה עדים דמי, וא"כ כבר יש להשני כח לנכות ממנו, ואין הראשון עוד מוחזק, דוראי קודם לכן היה כח לזכות, אבל כיון דהורה עכשיו, אין העד עוד נוגע, ואין לו עוד מינו.

ואין להקשות רכל מינו כן הוא, אפילו אינו מודה קודם לכן, הא עכ"פ בשעה שטוען מודה, כגון בטענת פרעתי הא מודה שהשטר אמת. זו אין קושיא, רעכ"פ בשעה שטוען יש לו כח הטענה שיכול לטעון טענה אחרת, והוי מוחזק, רק שמחליף בשעת מעשה הטענות, א"כ נותנים לו ביד בטענתו הזו, משא"כ כשמורה קודם, א"כ בשעה שהוא טוען עכשיו פרעתי אין לו טענה אחרת, ולא נקרא בשעה זו מוחזק.

ובזה יש לפרש דברי הרשב"ם שהתחלנו בו, שסובר רמינו הוה פירושו כח הטענה, ומפרש דזה טוען ר' יוסף אמאי קא סמכת הא שטרא זיפא הוא, דכל מינו בשעה שטוען יש לו מינו שהיה יכול לטעון טענה אחרת, ועריין מוחזק בה, שהיה יכול לזכות בה, אבל כאן הא כבר הורה דהוי שטרא זיפא, נמצא בשעה שהוא טוען זכינתא מינך ושטרא מעליא היה לי ואירכס, לא היה לו טענה אחרת לטעון, וזה ממש הם דברי הרשב"ם, שפי' ולא רמי לשאר מה לו לשקר שכנמי' ששתי הטענות יכולות להיות אמת אותה שהוא טוען ואותה שהי' יכול לטעון ולא טען, דאמרינן מינו, אבל הכא רמי מה לו לשקר במקום עדים, שהרי כל כוחו בקרקע זו ע"י השטר, והיאך נאמר מה לו לשקר אי בעי אמר שטרא מעליא הוא, הלא מודה שהשטר פסול, והוראת בע"ד כמאה עדים, ואלו באו שנים שאמרו שהוא פסול ליכא תו מינו, זה ממש כדברינו, כיון דהוא בעצמו מודה דהוי שטר פסול ליכא מינו, שאינו מוחזק, ויש להשני זכות לגבור מיניה. ואפשר דלזה כיון הנמ"י כאן.

דכתב על הרשב"ם דכאן נרע משאר מינו דהכא הורה בפיו (בפנים כתיב בפניו, ובהג' פעולת שכיר בסוף מסכתין, כתב דמ"ס וצ"ל בפיו), משא"כ שאר מינו, ריש רק משמעות, ועולה לפמ"ש דהכא הורה בפיו לסלק מענתו.

ואף שאין דומה ממש להציוור של הרשב"א בקידושין, דשם כיון שהורה אין העדים שוב נוגעים, וא"א לו למעון מענתו מפני העדים, איכא למימר דהרשב"ם סובר דאע"ג דליכא עדים, כיון שהוא הורה והוראת בע"ד כמאה עדים דמי לא מיקרי מוחזק, שאין לו עוד מענה, אבל עכ"פ היסוד רואים שם, דאע"ג שהיה יכול למעון קודם לכן לא קבלתי, אין לו מינו, כיון דאחר שהורה אין לו עוד מענה. ובזה יש להסביר דברי הרשב"ם דף ל' ע"ב בסוגיא דמפלניא וזינתא דזבנה מינך על הא דמעין מה אתה עושה בקרקע שלי ואמר לו מפלניא וזינתא דזבנה מינך (פי' דאמר לי דזבנה מינך) שחייבו ליתן לו דכיון דהוא אינו אלא ספק ומורה שזה מרא קמא וזה הוי ודאי, וכתב הרשב"ם אבל היכא דהחזיק ג' שנים ומען קמי דירי זבנה פלוני מינך דהוא עצמו ראה שקנה מיניה הוי שלו, דנאמן בטענת קמי דירי זבנה מינו שהיה יכול לומר מינך וזינתא, והקשו בתוס' ובררישה ע"ז, דלמה צריך חזקת ג' שנים, הא בלא ג' שנים יכול למעון קמי דירי זבנה במינו שהיה יכול למעון לא היו דברים מעולם, ומחמת טענה זו, חולקים התוס' וסוברים דבלא ג' שנים מועיל טענת קמי דירי. ולפי דברינו מיושב דברי הרשב"ם, דהא הנמ' מיירי דאמר מפלוני וזינתא דזבנה מינך, א"כ משעה שאמר מפלוני וזינתא, הרי הורה דלא היה שלו מעולם, ואינו יכול למעון לא היו דברים מעולם, א"כ אינו נאמן בטענת קמי דירי זבנה, דבשעה שמוען אין לו עוד טענת לא היו דברים מעולם, ואפילו לרבה שחולק על ר' יוסף בענין שטר חספא, יש לומר דשם דווקא חולק, דשם הוי פה שאסר פה שהתיר כמ"ש תוס' בב"מ דף י"ג ע"ב, וכמו שהסביר המחנה אפרים בתשו' בהל' איסורי ביאה, דפה שאסר פה שהתיר, הוי הפי', כיון דכל האיסור אין אנו יודעים רק ע"י פה זה, צריך לקבל החיתר שאומר, ע"ש. לכן מוכן דברי הרשב"ם דאמר דוקא ג' שנים, דהיכא דאיכא ג' שנים לא בעינן בכלל מינו, כמ"ש הקצות סי' קמ"ו ס"ק י"ב, דמ"ש הנמ' דף מ"א ע"ב מינו, פי' כמו שיכול למעון מינך וזינתא והוה חזקה שיש עמה טענה, כן יכול למעון קמי דירי זבנה מינך והוה חזקה שיש עמה טענה, משא"כ כשאין חזקה, אין יכול לזכות אלא במינו, ומינו אין כאן מפני שהורה.

ואין להקשות דמה בכך שהורה, הא תוך כרי דיבור כריבור דמי, וא"כ היה בכוחו לחזור על הוראתו, דאע"ג דתוך כרי דיבור כריבור דמי לענין לחזור, כל שלא חזר הרי הוראתו קיימת ונתחזק בבי"ד שהוא אין לו טענת לא היו דברים מעולם, ויש להשגיח זכות להקרקע ולא הוה עוד הבעל הבית והמוחזק כיון שהורה דמפלניא זבן, כמ"ש המלא הרועים בענין תוכ"ד, דכל זמן שלא חזר הדיבור קיים, וא"כ אף שיכול לחזור ולמעון אינו מוחזק עוד ע"פ זה, והוי כעין סברת הריב"ם, דכל זמן שלא נשבע אינו יכול למעון לא חטפתי, דנתחזק דחטף.

ואין להקשות על כל הסברא, דלמה איצטרך בנמ' אין חטפי ודירי חטפי, למענת הו"ל מחויב שבועה ואי"ל משלם כרי לחייבו, הא בלא"ה כיון דאודי דחטף, הרי אין לו טענה, דשאני אין חטפי ודירי חטפי, שזה ממש חלק ממענתו שמוען

רדיריה חטף, רק שכפל לשונו לומר אין חטפי ודירי חטפי, אבל הוי ממש דבר אחר וחלק מטענתו רדיריה חטף, משא"כ בשטרא חטפא מטענתו הוי דמינך זכינתה, וזה שהורה הוי הוראה ממש, ואינו שום חלק מהטענה, ואפילו מפלוני זכינתא דהוי חלק מטענתו, נמי שאני, דהוי שני חלקים, חלק אחד רזבן מפלוני, ועוד חלק, שפלוני זבן מינך, ואינו כמו טענה אחת, שנאמר דנקרא מוחזק בשעת הטענה.

עולת שבת בשבתו

נשא

במס' סוטה (כ"ו ע"א) תניא ונקתה ונזרעה זרע שאם היתה עקרה נפקדת רברי ר"ע, א"ל ר' ישמעאל אם כן יסתרו כל העקרות ויפקדו. ובתוס' שם, תימה ור' ישמעאל לימא לי' לנפשי' יסתרו כל יולדות בצער וילדו ברוח, יעו"ש. ויש לתרץ דהיולדת בצער תתיירא שלא יאמרו העולם שזינתה באמת רק שזכות תולה, כמו שאמרו בגמרא (סוטה כ"א ע"א) דמקריין ומתניין בנייהו, משא"כ בעקרות דלא שייך האי זכות, שפיר איכא למיחש שתסתרו כדי שיפקדו. (הגאון מוה"ר צבי הירש הלוי הורוויץ אב"ד טשארטקוב זצ"ל¹)

בהעלותך

והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. וכבר נודע שאלת הפילוסוף איך יתכן זה בחוק האנושי להיות שפל בערכו ממי שפחות ממנו, הלא זה רק העדר הערכות המעלות, ואם כי יש בזה דרושים עמוקים למבין, בכ"ז יתכן להיות גם זה מהענינים אשר הביאו לעונה גדולה, והוא, כי לזוהרת חומריותיו של משה רבינו ובהירת גשמו אשר נתהפך לרוחני ונעלה יותר מכל הנבראים, והי' רואה תמונת כבוד ד' כביכול פנים אל פנים והי' נעדר מן הבחירה, לא הי' שייך בו ציווי להאמין, שהכל ראה עין בעין, והי' רואה פעולת כל מצוה ומצוה, לכן הי' שפל בערכו מול הפחות שבישראל אשר בתומתו צריך להאמין, והוא בחירי, ומאמין בהשגחת השם ובשלמותו ובמצותיו. וזה מאמר הכתוב, ומשה הי' עניו מאד מכל האדם, ובמה הי' עניו, שהמה על פני האדמה, ולא ראו מאומה, והי' להם המצוה המיוחדת היא האמונה, ובכל מפעלם היו בחיריים, לא כן האיש משה איש הא־לקים שעלה למרום שמים.

(הגאון מוה"ר חנניה כהן אב"ד ק וואלקאוויסק זצ"ל²)

שלח

ויקרא משה להושע בן נון יהושע, ובתרגום יונתן בן עוזיאל, כד חמא משה ענוותנותי' קרא משה להושע בר נון יהושע. י"ל הכוונה, ראיתא במדרש מי שהוא עניו אינו מרברר אחד בפה ואחד בלב רק פיו ולבו שוים. והנה כלב בן יפונה

(1) עפ"י כת"י בנו הגאון בעל הפלאה זצ"ל, שהביא דבר זה בשם אביו.

(2) מובא בשמו בספר אור שמח על הרמב"ם (בסוף פ"ד מהל' תשובה) לכן בנו הג"ר מאיר שמחה הכהן אב"ד ק רווניסק ז"ל.

הי' מראה את עצמו ברוח אחרת, כמו שאמר להמרגלים שהוא יגיד אודות ארץ ישראל כמותם, ואח"כ אמר טובה הארץ וגו', א"כ לא הי' צריך לתפלת משה, כי הי' ביכולתו להסתיר דעתו מהמרגלים, אכן כד חמא משה ענוותנותי' דיהושע, א"כ יהי' פיו ולבו שווים, וממילא לא יהי' נשמר מהמרגלים לומר להם היפוך דעתם, לכך התפלל משה רבינו עליו.

(הגאון מוה"ר יחזקאל קאצנעלבוין אבד"ק אה"ו זצ"ל³)

קרח

והי' האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. ובמסורה ד' פעמים יפרח, דין, ואידך, יפרח בימיו צדיק (תהלים ע"ב), צדיק כתמר יפרח (שם צ"ב), יפרח כשושנה (הושע י"ד). י"ל הכוונה במסורה, עפ"י מה שמבואר ביוצר לשחרית ביום א' דסוכות, דארבעה מינים שכלולכ הם נגד כתות בני אדם בישראל, כמו שהאתרוג יש בו טעם ויש בו ריח, כן ישנם בני אדם שהם בעלי תורה ומעשים טובים, וכמו שהתמרה יש בה טעם ואין בה ריח, כן ישנם בנ"א שהם בעלי מעשים בלי תורה, וכמו ההדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך יש בישראל בנ"א שהם בעלי תורה בלי מעשים טובים, וכמו הערבה שאין בה לא טעם ולא ריח כן ישנם בנ"א שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, ומסיים הפייטן, וכמו הם (הר' מינים) אגודים אלה באלה, כן תלויים (בני ישראל) אלה באלה, למשוך אלה את אלה, ולכפר אלה על אלה, לעשות אלה באלה.

וזאת תורת המסורה, והאיש אשר אבחר בו מטהו יפרח, קאי על הצדיק אשר בחר בו השי"ת, שיש בו תורה ומעשים טובים, רהרי מקרא זה קאי על אהרן הכהן, שהי' גדול בתורה כמאה"כ כי שפתי כהן ישמרו דעת תורה יבקשו מפיהו, וגם הי' גדול במעשים טובים, כי הי' מרי' דעובדין, אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה (אבות פ"א). והפסוק השני, צדיק כתמר יפרח, זהו הצדיק אשר דמתה לתמר, שיש בו טעם דהיינו מעשים טובים. ואח"כ בא הכתוב השלישי, יפרח כשושנה, קאי על בר אוריין דעסיק באורייתא, שיש בו ריח כשושנה, וע"ר אוז"ל (שבת ל' ע"ב) אל תקרי שושנים אלא ששונים. והפסוק הרביעי, יפרח בימיו צדיק, מיירי מהפחות שבישראל, שאין בו לא טעם ולא ריח, דוגמת הערבה, ומצד עצמו אין בו כלום, רק ע"י שיתדבק עם צדיק שבימיו, יהי' לו עליי' וצמיחה, וזשה"כ, יפרח — בימיו צדיק, שיפרח ויתעלה ע"י שיהי' דבוק בהצדיק שבימיו, אשר ישפיע עליו למשוך אלה את אלה, ולכפר אלה על אלה, לעשות אלה באלה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(3) הובא בספר אורי וישעי (ברלין תע"ד) דף נ"ט ע"א, ששמע דבר זה מפ"ק.

תמיהות וישובים

הערה בסרדור קול יעקב, בשו"ת מהרש"ל,
בספר בני יששכר, ובספר דברים נחמדים

ראיתי דבר תמוה מאד בסרדור קול יעקב מהגאון המקובל ר' יעקב קאפיל (מחברת הבעשטה"ק ז"ע) בענין ברכת חתנים, שמנה שם השבע ברכות, וכתב שברכת היין אינה מן המנין, וברכת אשר יצר חילק לשנים, דהיינו עד בנין עדי עד ברכה אחת, ובא"י יוצר האדם היא הברכה הרביעית, וזה נגד המבואר בשו"ע וכל הפוסקים באהע"ז סי' ק"ב, וגם עצם הדבר לחשוב חתימה קצרה זו כברכה בפני עצמה תמוה ולא מצינו כזה בשום מקום. ומצאתי שכבר עמד כזה בשו"ת מים חיים (חאהע"ז סי' ל"ז), וכתב שהוא נגד השו"ע וגם נגד הזוה"ק (פ' תרומה דף קס"ט) שמנה ברכת היין בכלל ז' ברכות, עיי"ש וצ"ע.

והנראה לי ביישוב דברי הרב המקובל זצ"ל, רהגה מה שלא מנה ברכת היין במנין ז' ברכות, עיין בעל העיטור ור"ן ושטמ"ק ריש כתובות, שיש שאין חושבין ברכת היין לז' ברכות ומכניסין ברכת הזימון עיי"ש באורך. — ועל מה שחילק הברכה לשנים, נ"ל ליישב קצת, עפי"מ שמצאתי בפרשה או"ח סי' תע"א על מה שכתב הטור בשם הירושלמי, האוכל חמץ בערב פסח כבועל ארוסתו בבית חמיו, וכתב שם בפרשה סק"ג בשם המהרי"ל, שהדמיון ביניהם היא, שכמו שכלה אסורה לבעלה בלא ז' ברכות, כן המצה אסורה באכילה טרם יברך ז' ברכות, ומנה שם הז' ברכות שכליל הסדר, וכתב שלמ"ר שאין מברכין ברכת היין אכוס שניה, צריכים לחשוב ב' ברכות רקידוש, וברכת אשר נאלנו חשוב כשתים, תחלה וסוף, דהיינו ברכה ד', היא בא"י גאל ישראל, וה' ינחני בדרך אמת ויראנו מתורתו נפלאות.

* * *

בשו"ת מהרש"ל סי' ס"ר כתב לרלג פסוק מה טובו אהליך יעקב, משום שאמרו בלעם, ואף הוא לקללה אמרו, כדאיתא בפ' חלק. ובלקושי מהרי"ח תמה על בעל משה משה שה' תלמידו של מהרש"ל ומעתיק כל מנהגיו, שכ' שגוהגים לומר מה טובו ולא הביא דעת רבו כלל. — ואני מצאתי דבר פלא, שהמהרש"ל בעצמו מביא מנהג אמירת מה טובו, כדבר פשוט בלי שום התנדרות, בספרו מנורת זהב שהור, והוא ביאור על מזמור למנצח בנגינות בצורת מנורה, ותחינה שנעתק מכת"י מהרש"ל (נרפס בפראג שמ"א, וחזר ונרפס בסו"ס שו"ת מהרש"ל נוא יארק, תשי"ח), ושם בריש התחינה כתוב, "קורם התפלה אומר מה טובו וכו' ואחר כך אמר זה התחינה", ופלא.

* * *

בסה"ק בני יששכר (כסלו-טבת מאמר י"ג) הביא בשם הרה"ק רצ"ה מזירישוב זי"ע רמו נאה על מה שמנתה המסורה בכל סדר מפרשיות התורה כמה פסוקים יש בה, ובסדר מקץ נמנו גם התיבות, שהם אלפים כ"ה, וכ' שהוא רמו לחנוכה שנקבע תמיד בסדר מקץ, כי ח' פעמים נ"ר בנימטריא אלפים וכ"ה רומז לכ"ה כסלו, עכרה"ק.

והנה אם כי אמת נכון הרבר שכך כתוב בכל החומשים, אבל באמת הבאתי ספר ומניתי פעמים ושלש, ולא עלה בירי אלא אלפים כ"ב תיבות, ותיבות צפנת פענח ופזשי פרע (הכתוב פעמים) מניתי בשתי תיבות כהלכתו, ואם תמנה אותם בחר תיבה לא יעלה בורך אלא אלפים י"ט, (ועי' בשו"ת איתן אריה סי' ס"ג שהרבה להשיב על השואל שכ' שנמנו התיבות כרי להוריע שתיבת אברך נמנה בחר תיבה, וכתב עליו שמטעם זה אין צורך למנות, כי הרבר פשוט שהוא תיבה אחת, ואם הפרידה הס"ת פסולה, וכוונת חז"ל הוא בדרך נוטריקן כדרכם בכמה מקומות, עיי"ש), וצ"ע ליישב.

* * *

הנה המנהג בכמה מקומות שלא לומר תחנון בערב שבת, ולא נמצא בפוסקים שום מקור למנהג זה, ובספר רבדים נחמדים להנה"ק מרינוב זצ"ל (במאמר חירושים נפלאים אות כ"ג) כתב וז"ל: מה שנוהגין בקצת מקומות שלא לומר תחנון ביום ו' וביום א', יש לבטל המנהג ההוא, ראמרינן בגמרא, שבתות וימים טובים ראורייתא ולא צריכין חיזוק, וא"כ מי שאינו אומר התחינה, מראה ח"ו שאינו ראורייתא, עכ"ל. ואני מצאתי מקורו פהור במחזור רומא, שהוא נוסח התפלה ומנהגי הקהלות באיטליה (ברפוס מנשובא שי"ז, הוא ברף י"ד ע"א) בסדר עניני ערב שבת כ' וז"ל: בערב שבת שחרית נהנו שלא ליפול על פניהן לפי שהן צריכין למהר בתפלתן כדי להתעסק ולהשתדל בצרכי שבת, אבל אם היה תענית ציבור נופלים על פניהן בשחרית ואומרים סליחות ואין בכך כלום, עכ"ל. (הרב הגאון מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ ז"ל רב דק' בית אהרן בפלעטבוש*)

(*) ד' הערות הללו נמסרו לנו מאת בנו ידירנו האברך החשוב חיקר והנעלה בנש"ק מו"ה יונתן בנימין כ"ץ נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

פו) בשו"ת דברי חיים חלק שני יו"ד סי' ק"ו כותב בזה"ל: וכן אני נוהג, באיש כילי או עני (ליתן חלק מרמי פדיון הבן במתנה ע"מ להחזיר), אבל העשיר נותן חמשה לויט כסף במתנה גמורה, כן נוהגין בכל גלילותינו העשירים, שאין לוקחין בחזרה מאומה, ובוחרים בכהן שאינו עשיר, שיהי' המצוה שלימה, מתנת כהונה וצדקה, עכ"ל.

פז) בספר מור וקציעה בהל' ציצית סי' כ"א כותב בזה"ל: וכתבו האחרונים בשם מהרי"ל שציציות שנפסקו יניחם בתוך ספר, והיינו להשתמש בהן לסימן שירע על יריהן באיזה מקום הוא עומד, רבכה"ג חוזר ומעלה אותן לתשמיש מצוה, אבל המניח אותן בספרים להצניען בהן, שמות הוא, רכיון רקי"ל גזרקיין, אסור להניחן בספר שלא לצורך, שנעשה הספר משמש להן בחנם, עכ"ל.

פח) בספר ייטב לב פרשת חקת עה"פ על כן יאמר בספר מלחמות ר', כותב בזה"ל: פעמים רחש לבי דבר טוב בסוגיית הגמ' וששתי בו, אחר זה מצאתיו בספר שנאמר בו דבר זה, והי' בלבי, מה עשה לי כי קדמני בזה, ואין בפי חדשות, ומצאתי שנית דבר חדש, ואז נתעורר בלבי אהבה אליו, כי זכיתי על ידו לחדש שנית, עכ"ל*).

פט) בספר רבי ייבי בחידושי תהלים קאפיטל ט"ו עה"פ כספו לא נתן כנשך, כותב בזה"ל: הנה ביורה דעה סימן ק"ס סעיף י"ז תלמידי חכמים שהלוו זה את זה דברים של מאכל ונותן לו יותר על מה שלוח ממנו עד חומש הרי זה מותר שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה, ועוד בסעיף ו', אם משגר דורון קודם הלוואה או אחר הלוואה והוא מתנה מועטת ולא פידש בשביל רבית מותר, ועוד בסעיף ר' כתב רמ"א, מיהו אם לא היו המעות בידו דרך הלוואה רק דרך מכר מותר בכה"ג שנותן לו דרך מתנה כמבואר שם, עיי"ש. אבל באמת צריך אדם להרחיק אפילו ליתן דרך מתנה כשכוונתו בשביל רבית, הגם שהוא מותר עפ"י ש"ע, צריך לעשות גרר להרחיק את עצמו מן הרבית, עכ"ל.

(* עיין בכרם שלמה קונט' ק"ו במדור „חדשים גם ישנים“ אות מ"ג ומ"ד.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתבים אל המערכת

בס"ר. כ"ם ניסן תש"נ לפ"ק.

לכבוד עורכי הקובץ „כרם שלמה“.

בביקורי בארצה"ק בפסח שנה זו, הניע לירי הקובץ היקר כרם שלמה, ולקטתי מפרותיו החרשים וגם ישנים אשר היו ספונים, ונתננלל זכות ע"י זכאי שרבריהם של נרולי ישראל זי"ע יתבררונ בעלמא. — ולחיבת הקורש אכתוב מה שעלה ברעיוני בעת שלקטתי מפירות הכרם.

(א) בקונטרס קי"ט (תמוז תשמ"ט) עמ' ל"ו, העלה הרב חיים יעקב סויבער שליט"א רומ"ץ דקהל שערי ציון רבאבוב, ראם עשה קידוש כליל פסח על המים או על החומץ, אף דאין צריך לחזור ולקדש, צריך לברך שנית על היין שישתה בשביל קידוש, רהא מברכים ברפח"ג על כל כוס וכוס, ואין ברכת בורא פרי הגפן חל על שאר היין. ולפענ"ר ר"ז תליא במחלוקת, רהגרש"ז בשו"ע סי' תע"א סעי' י"ד פסק, אם נמשכה סעודתו בערב פסח ער שקירש היום אע"פ ששתה יין מבעוד יום צריך לחזור ולברך לדין מברכים על כל כוס וכוס, וצ"ל דה"ה כשקירש במעות על המים. אך החק יעקב שם ס"ק י"א חולק עליו, וס"ל דלא יברך ברכת בורא פרי הגפן, ובס"י תע"ד סק"א ביאר החק יעקב מעמו, דס"ל דהא מברכים על כל כוס, הוא רק בצירוף ב' מעמים, (א) דכל חרא הוי מצוה בפ"ע, (ב) דאמידת ההגדה הוי הפסק, וא"כ כשבידך מבעו"י בורא פרי הגפן אין לחזור ולברך על כוס א'. וא"כ לשיטת הח"י, בלי הפסק של אמירת ההגדה, אם ישתה מחמת סיבה מהיין, לא יצטרך לחזור ולברך, אם כן כשאירע שקירש על המים, לא יברך שוב ברפח"ג. ובפס"ג במש"ז ריש סי' תע"ד כתב דטוב לכוון בכוס א' שאינו רוצה לצאת בברכת בופה"ג על כוס ב', והעלה ראם נתכון בכוס א' לפטור כוס ב', דאין לברך בופה"ג על כוס ב', ואפשר דס"ל כח"י דרק בצירוף ב' מעמים מברכים על כל כוס וכוס. ובמשנ"ב סוס"י תע"א פסק כהגרש"ז.

(ב) בקונטרס קי"ט (מנ"א תשמ"ט) עמ' ל"א, תמה הרב אשר זעלינ גאלרמאן על דברי הרע"א בס"י רח"ץ סעי' ה', ראם בידך על הנר שלא שבת מעבירה לא יצא, וחירש הגרע"א שם, ריחזור ויברך בורא פרי הגפן, כיון דברכת בורא מאורי האש הוי הפסק בין ברכה למעימה, ותמה עליו, רלמה יהיה הפסק, רלא גרע מהזכיר מאורע של שאר ימים שלא בומנה רלא הוי הפסק. — ונלענ"ד דהרע"א לשיטתו אויל במ"ש בס"י רע"א ע"ד המנ"א ס"ק ל"ב, בקירש ונמצא אחר הקידוש דהוי מים ריחזור ויקרש וא"צ לברך בופה"ג אם רצה לשתות יין, ופסק שם הרע"א ריחזור ויברך בופה"ג, דברכת הקידוש שעשה הוי הפסק, ועליו לחזור ולברך בופה"ג, וא"כ לשיטתיה ס"ל דברכת הנחנין אם הפסיק שלא כרין בין ברכה לשתיה, יחזור ויברך, ול"ד לתפילה. וכהרע"א פסק המשנ"ב בביאור הלכה סי' רח"צ לגבי הברלה. אך צ"ע דבס"י רע"א ס"ק ע"ח פסק כהמנ"א, וצ"ע דסותר ר"ע.

ועי' בשר"ח אס"ד מע' ה"א אות י"ב מ"ש מהפוסקים דהפסק שבין ברכה למעימה חמיר טפי מהפסק שבאמצע ברכה, ולפ"ז יתיישבו דברי רע"א שפיר.

יעקב שלום ערנפעלד

ר"מ בכולל יחיאל יהודה

לאם אנדזשעלעס

בס"ד.

כבוד המערכת הנכבדה.

נתעוררתי מאחד מירידי הטובים לבוא בכתובים במשעול הכרמים, ולספר בשער בת רבים ענין שהי' לי בימי חורפי אצל ש"כ כ"ק מרן אדמו"ר הקדוש מבאבוב זצ"ל הי"ד, ונופא דעובדא הכי הוי.

בשנת תרצ"ג, כשהגעתי לפרקי, הוכרחתי לעמוד להתניים לצבא פולין, ובעיר מגורי ריישא הי' אז, "קאמיסיע" שאנשי' היו ידועים ברשעתם, ע"כ עברתי בעצת ידידי משפחתי לעיר אושפיץ, כרי לעמוד שם לפני הקאמיסיע, כי שם הי' המצב טוב ביותר, ובפרט שהי' להם היכרות עם הרופא הצבאי מעיר ביאלא-ביליץ שהוא הי' הקובע העיקרי, והי' ההכרעה תלוי' הרבה בו. והיות שהאמתלא שלי להתפטר מלשרת בצבא, הי' מחמת חולשתי, שמחמת זה עסקתי בתעניות כרי להוריד ממשקלי ולהחשיך תוארי, והייתי מסגף א"ע במיעוט אכילה ושנה כמנהג ה"שטעלערס" בימים ההם כנודע, ידעתי בנפשי שאסור לי להשאר על ש"ק באשפיץ, מקום שיש לי בני משפחה, מיודעים ומחוננים, שיזמינו אותי זה לסעודה וזה לקידוש וכו', באופן שכל יגיעתי במשך ימי השבוע להצטננס יהי' לריק, ע"כ החלטתי לנסוע על ש"ק לעיר ששעבין הסמוכה לחסות בצל כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל, ששם אין מכיר לי, ויש אפשרות להתאכסן באיזה אכסניא להתנתנן כהרגלי כאשר הוכרחתי אז.

בעברי בתור בין הבאים לקבל ברכת שלום מאת כבוד קרובותי זצ"ל לפני תפלת קבלת שבת, הבחין כי כ"ק אדמו"ר זצ"ל, ויעמידני לשאול לי לשמי ומאין באתי, ועניתי לו שמי יהודא האראוויץ נכד הרב מראפשיץ והרב מצאנז, אבי ד' שמואל הוא בנו של זקני הרב מזאלין, רבי אליהו זצ"ל מריישא. אם כן הרי אתה קרוב שלנו משני צדדים, אמר כ"ק אדמו"ר זצ"ל, תהי' אצלנו על שבת קודש.

נשארתי אז בביתו נאווה קודש, ובמשך כל יום השבת זכיתי לקירבה מיוחדת ממנו, אצל השולחן המהור הושב אותו סמוך אליו מאחוריו, ובעת אכילת הרגלים הושיט לי חתיכה, וכשהבחין בהכמתו שאני מסופק אם מותר לי לאכול, כי הייתי אז "שטעלער" כנ"ל, פנה אלי לאמור, "שבת'דיגע מאכלים שאטען נישט", וכך חזר הדבר על עצמו בכל הסעודות ש"ק, שמכל מאכל שעלה על שולחנו קבלתי אני מידו הק', באמרו תמיד "שבת'דיגע מאכלים שאטען נישט".

(החוק במדינת פולין הי' אז, שבעת עמידה לנסיון בפעם הראשון לפני הקאמיסיע, אם מאיזה סיבה לא לקחו לצבא, היו נותנים כתב-דיחוי רק על משך שנה אחת, אבל לא שחררו לגמרי, והי' מוכרח לבוא שוב ולהתייצב לפניהם בשנה הבאה, וכסדר הזה גם בשנה השני', ורק בשנה השלישית היתה ההכרעה, או לגיוס מלא תיכף ומיד, או פטור גמור מלשרת בצבא לעולם).

באותו מוצאי ש"ק כשעמדתי לקבל ברכת פרידה, האציל עלי כ"ק אדמו"ר זצ"ל מברכותיו שאנצל מהם, ובאם לא אזכה לשחרור תומ"י, עכ"פ לא אמצא חן בעיניהם ויירחו אותי משנה לשנה, ויעוררני בדברי התחזקות שלא יהי' להם שום שליטה עלי, ופטרני לשלום. — ברכת צדיק נתיימה במלואה, וקבלתי דיחוי על משך שנה אחת. — בשנה הבאה כשהגיע תורי להתייצב לפניהם, נסעתי על ש"ק לששעבין לחסות בצל הקודש ולהתברך מפיו הק', ושוב דחו אותי לשנה.

בשנה השלישית בחייתי בחרד קרשו לפני כניסת השבת בעת שהי' יושב וטועם מטועמי' חיים זכו מהרגלים לכבוד ש"ק כמנהג אבותה"ק זי"ע, והי' דרכו לחלק לכ"א מבניו חתיכת רג, קרא אותי לעמוד על ידו, וקבלתי גם אני מידו, באמרו שאני קרוב משפחה ונחשב לו כמו אחד מיוצ"ח, ופתח ואמר, — הנה בתפלת רבון כל העולמים

שלפני הקידוש בסעודתא דחקל תפוחין קדישין, אנו מבקשים, והסר ממני ומכל ב"ב וכו' כל מיני חולי וכל מיני מרה וכל מיני דלות ועניות ואביונות ותן בנו יצר טוב לעבדך באמת וכו', ולכאורה יש להבין מהו הסמיכות בבקשות אלו של הסרת חולי ועניות אל ותן בנו יצר טוב וכו'. אמנם אפשר להעמיס כאן הכוונה על בחורי בני ברצותם להשתחרר מגיוס הצבא, יש מהם עושים מומים בגופם באופנים שונים כדי שלא יוכשרו לעמוד בשדה קרב למלחמה, ואם לא יעלה בידם לעשות כך, הם מנסים לשחרר ברוחן את הפקידים והרופאים בלשכת הגיוס, ורא עקא שהרבה פעמים יש קאמיסיע ששנאתם לבני ישראל גוברת על תאוות ממון שלהם ואינם לוקחים בשום אופן, ע"כ העצה היעוצה הוא לקבל עליו עול מלכות שמים, ור' נחוניא בן הקנה אומר (אבות פ"ג מ"ו) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות, וממילא ינצל מעבודת הצבא.

וזהו מה שמבקשים והסר ממני וכו' כל חולי, אף בעלי מומין במשמע, שלא נצטרך ח"ו לבוא לידי מרה זו, וגם יסר מאתנו כל מיני דלות וכו', שלא להשחית ממונם של ישראל לשחר פניהם ולשחרם ברצי כסף, ותן בנו יצר טוב לעבדך באמת ביראה ואהבה, שיעזרנו על דבר כבוד שמו שנוכל לקבל עלינו עול התורה ויראת שמים ולעבדו בלכב שלם, ועי"ז ננצל מעול עבודת המלכות ועול הגוים והגליות. (לפי ידיעתי לא נרפס מאמר זה בקדושת ציון*). ובאותו מעמד ברכני כ"ק אדמו"ר זצ"ל שזכות אבותיה"ק זללה"ה ינן בערי שלא יאונה לי כל רע ולא יקחו אותי לצבא. וכן ה', שלמדות שה' או מצב נורא שכמעט אחר לא נמלץ מהם, גם חברי הזהירני לכל אלק, אבל בסחתי בכרכתו של אותו צדיק, ופענתי שאני חלש ואיני מוכשר לצבא, ובדרך נס נשתחררתי לגמרי. זכותו ינן עלינו ועל כל ישראל אמן.

רברי ידירכם ומוקירכם,

יהודא הורוביץ

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. כ"ה אדר תש"נ.

כבוד ידידי העורך כרם שלמה שפירותיו מתוקים.

ראיתי בקובץ ק"ב עמ' מ"ח, שהקשו על המאמר ממחר"ש מאוסטרופליא זצ"ל שיש תרע"ו תיבות בתוכחה במשנה תורה וכו' פעמים שם הוי"ה גי' רעו"ת, שממתיקים אותם. ותמהו, שבתוכחה יש תשע"ה תיבות. — הנה בכתבי מהר"ש עצמו, (בלקוטי שושנים שבסוף קרנים, ובספרי ניצוצי שמשון פ' נשא ד"ה יברכך ה'), מפרש רק הפסוק רבות רעו"ת צדיק ומכולם יצילנו הוי"ה, כי כ"ו פעמים שם הוי"ה גי' רעו"ת, והוא מציל מהם, — מ"מ כיון שהובא בספרים קדמונים בשמו לפרש כן על התוכחה, נאמנים עלינו רבניהם.

ונלע"ד ליישב בעזה"י, ואקרים שלש הקדמות, (א) מה שכתבו הקדמונים שבתוכחה יש תשע"ה תיבות (ומקורו ברוקח עה"ת פ' כי תבא), הכוונה לכל הפרשה מזהה אם לא תשמע וגו' עד סוף פסוק אלה דברי הברית, אבל מהר"ש וראי אינו מונה הפסוק אלה דברי הברית בתוך התוכחה, כי בתוכחה יש כ"ו שם הוי"ה חוץ משם הוי"ה שבפסוק אלה דברי הברית. (ב) יש למנות במנין רעו"ת רק הפסוקים שכתוב בהם רעות, ולא את הפסוקים אם לא תשמור לעשות וגו' ותחת אשר לא עכרת את ה' אלקיך בשמחה וגו' שלא מוזכר בהם עונשים, ולא את הפסוק הראשון והיה אם לא תשמע וגו' שהוא אזהרה כוללת על הכתוב בפרשות בתוכחה. (ג) כי שם הוי"ה אינם נחשבים למנין הרעות.

(*) עיין בספה"ק קדושת ציון עה"ת בפ' משפטים, שהובא שם דבר זה ברמיהו. (המערקת).

ובזה יבא החשבון על נכון, צא וחשוב, כי בפסוק והיה אם לא תשמע וגו', יש כ"ג תיבות, בפסוק תחת אשר לא עברת וגו', יש י"ב תיבות, בפסוק אם לא תשמור וגו' יש כ"א תיבות, ובפסוק אלה דברי הברית וגו' יש כ' תיבות, כך הכל, ע"ו תיבות, הוסף עליהם כ"ג שמות הוי"ה שבשאר פסוקי התוכחה (כי בפסוקים שהפחתנו מהתוכחה יש שלש הויות, חוץ מהויה דאלה דברי הברית וגו' שאינו בחשבון כ"ו כנ"ל), עולה כך הכל צ"ט תיבות, ומעתה הפחת צ"ט תיבות מתשע"ה, יעלה החשבון מכוון תע"ו. והנני בזה יידידו דושה"ט באה"ר,

אברהם יעקב כומבאך

ירושלים עיה"ק

בעזה"ש"ת.

שוכמ"ס לכבוד מערכת כרם שלמה שליט"א.

בדבר תמיהתו של ידידנו הרה"ח ר' טובי' יוסף הכהן פרעיוער נ"ו בקובץ ק"כ עמוד מ"ח שהקשה לשאול על מאמרו של הרה"ק ר' שמשון מאוסטרופולי וצוק"ל שפירש על הפסוק רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה', שזה קאי על פרשת התוכחה שבמשנה תורה שיש בה תרע"ו תיבות כמנין רעו"ת, ומכלם יצילנו ה', היינו שיש כנגדן כ"ו פעמים שם הוי"ה, שעולה בנימט' נ"כ כמנין רעו"ת, ומכלם יצילנו ה', עכ"תורה"ק. ועל זה תמה כי עבר על הפקודים וספר ומנה ויש שם הרבה יותר תיבות, ובאמת שאל כחונן, וצריך נגר ובר נגר דיפריקנה. ושאלתי את פי אאמו"ר שליט"א פשר דבר, ואמר לי, כי לפי דקדוק לשון הקודש כל שתי תיבות או יותר המחוברות עם מקף, נחשבות רק לתיבה אחת, ולפי זה מספר התיבות בהתוכחה עולים למספר תרצ"ה, והרמז, אז תרצ"ה הארץ (תוכחה פ' בחקת), והמלה רעו"ת, כמספר גדול ובמספר קטן, עולים כמנין תרצ"ה, ולזה אמר הכתוב, ומכלם יצילנו ה', היינו שיצילנו מכל רעו"ת, בין דבר גדול ובין דבר קטן, שעולים במ"ג ובמ"ק כמנין תרצ"ה, אכיה"ר.

יצחק ווייסבלום

תלמיד בישיבת קדושת ציון

קדית באבוב, בת"ם

בס"ד.

שלום וברכה לכבוד עורכי המערכה של כרם שלמה הנכבדה הע"י.

ברצוני להעיר באיזה מקומ"ן, וזה החלי בעזה"ש"ת:

(א) בקובץ קכ"ר עמוד ל"ז נתעורר הרב הגאון המפ" מרעברעצין שליט"א לתמוה על דבר חידוש בס' חסידים ס' תתכ"ג, עיי"ש. הנה הא לך לשון הפירוש על ס' חסידים מה שכתב בפעמו של דבר וז"ל, משום שהידים נעשים מסואכות מקנח המסואב שנמל בידו, עכ"ל. הרי לך דמיוני הס' חסידים שהקנח אינו נקי, אבל ניירות שלנו שהם נקיים, לכאורה פשוט שאין צריך נסילה.

(ב) מענין לענין וכו', ארשום מעשה רב מה ששמעתי מהחסיד המופלג הישיש ר' ישראל בריעף ז"ל, ששמעו מאביו, אשר בדריה היה עובדא, שפעם אצל שלחנו המהור של מרן בעל דברי יחזקאל משינאווע ז"ל, בעת עמדו אחורי כסאו, אירע שנגע בחלק העליון של השמיוועל שלו, והיה לו הרהורים בלבו אם צריך לרחוץ את ידיו. ופתאום פתח רבינו את פי קרשו באמרו, אז מען רידם אהן די רערין פין שמייוועל דארף מען זיך נישט וואשען נאר אז מען רידם אהן במקום הממונה, ע"כ. ואביו של ר' ישראל כששמע זאת, ידע אל מי הרברים מכוונים, ועשה מזה מעשה רוח"ק, ונעשה שם קצת דעש, ושאל רבינו מה המדובר, אז סיפר לו בנו הרה"ק ר' משה ז"ל כל הנ"ל, אמר ע"ז רבינו שמן השמים

שולחים דיבורים לאמר מה שיהורי צריך, ענה ע"ז הרה"ק ר' משה, שאכן זהו רוח"ק, ע"כ שמעתי מהנ"ל.

ג) ז"ל המתבר בשו"ע או"ח סי' צ"ב סעיף ז', מקום משונף היינו מקומות המכוסין בארם לפי שיש בהם מלמולי זיעה וכן אם חיכך הראש, (הנה) ולכן אסור ליגע במקומות אלו בשעה שעומדים בתפלה או עוסק בתורה (כל בו) וכן בצואת האוזן והאף כ"א ע"י בנר (מהרי"ל), ע"כ. וכתב ע"ז המשנה ברורה באות למ"ד, האוזן והאף, והנר"א מיקל בזה, וכ"כ בשע"ת בשם מור וקציעה, עכ"ל. — מן הנכון להעיר, דהמעין בפנים במור וקציעה, יראה מחלק בין צואת האף לצואת האוזן, דצואת האוזן יש לחוש להצריכן נטילה לתפלה, דלא נרע מנגע במקום המכוסה שיש שם מלמולי זיעה דמיקרי מקום הטינופת, כ"ש בצואה דאוזן ראיכא תרתי ומאיסא טובא, משא"כ בחוטם דמינלי והוה כזיעה דפנים ושאר מקומות המגולים, עכתו"ד. ובשערי תשובה כתב וז"ל, ובמב"ב כתב שבמור וקציעה מיקל בזה בנניעת צואת האף כי רמי ליה בידיו ולא נהירא, עכ"ל. הרי שהעתיק דמיקל רק על צואת האף.

מרי כתיבי בענין צואת האוזן ארשום פירוש נאה במס' כתובות מהגאון בעל יגל יעקב ז"ל אב"ד מישקאלץ, אשר שמעתי מהחסיד ר' ישעי' מנחם קליין נ"י מה שסיפר לו בנו של היגל יעקב הגאון מוה"ר יהודא ג"ל אב"ד מישקאלץ ז"ל, שפעם בימי נעורותיו היה עם אביו במקום הרחצה, ואירע שפעם אצל תפלת השמו"ע של לחש שמעו קול נגינה מאשה, ראה שאביו כפף האליה לתוך האוזן, משא"כ שאר אנשים חשוכים הניחו אצבעותיהם באזניהם. אחר התפלה שאל את אביו פשר הרבר, והסביר לו היגל יעקב, דהרי יש ב' מימרות בזה בנמ' (כתובות דף ה:): מימרא דר' אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם משופות כיתירות שאם ישמע אדם רבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזניו, ועוד תנא דבי ר' ישמעאל מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה שאם ישמע אדם רבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה, ע"כ. והישוב בב' מימרות הוא כך, דבאמת להניח האצבע בתוך האוזן הוא פעולה יותר טובה שלא לשמוע, מכפית האליה, אולם לפעמים כשעומדים באמצע התפלה ושומעים רבר שאינו הגון אז אינו רשאי להניח האצבע בתוך האוזן מפני צואת האוזן, אזי יעשה הפעולה השניה של כפית האליה, אבל שלא בשעת תפלה כששומע רבר שאינו הגון יניח אצבעו לתוך האוזן, ע"כ.

ד) בקובץ קכ"ה עמוד מ"ט (אות י"א) הובא תמיה על ספר החיים עיי"ש. — הנה כלשון הזה כתב גם בספרו אגרת הטויל חלק הדרוש מוערים, ועיי"ש בטויל בפרסם שתמה ג"כ על מאמר זה, ולאחרונה יצא לאור ספר למטה יששכר להנה"צ מקיוויאשר ז"ל, ושם בדף קמ"ה ציין מקור על מאמר הנ"ל, לדברי המדרש דבה המובא ברמב"ן ריש פ' בהעלותך, עיי"ש.

ה) בקובץ קט"ז עמוד ג"ח הובא בשם ס' משמרת שלום שיש להקפיד לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום בחומשים מדויקים וכו'. — מצאתי לנכון לפרסם שבכמה דפוסים של חומשים מקראות גדולות בס' ויקרא י"א פסוק י"ג, חסרים כמה תיבות, דכתיב וית אלין תשקצון שקצא אנון וכו', והגירסא הנכונה היא, וית אלין תשקצון מן עופא לא יתאכלון שקצא וכו'. עוד שם, בקפי' י' פסוק ד', כתיב ומסדיקי, והנכון הוא, וממסדיקי, ומצאתי ג"כ גוסס ומסדיקי.

החותם בברכת יישר כחכם,

אלי' שפיטצער

פה ברוקלין

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אפרים משה לעזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוב זושא נייפעלד נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' זאב חיים הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבן
להרב מו"ה חיים מרדכי אהרן משה לייפער שליט"א רב דקהל בית נרבורנא
בלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהושע האממערמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף דרוק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להרב מו"ה משה סאלאנט שליט"א ראש הכולל רחסידי באבוב בירושלים עיה"ק
להולדת הנכד

להאברך היקר ר' נפתלי צבי בערינשטיין נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' פסח משה צבי גאלדבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' צבי גרובער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה חיים שיינבאך נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' שלמה ישראל אלטר הכהן זילבינער נ"י להולדת הבן
להרב שלמה שלום אליעזר הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' שמחה פינחס שטראהלי נ"י להולדת הבן
יזכו לגרלם לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם פעלד נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' אברהם חיים קנאבלאך נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה אשר ראובן פרנס נ"י מירושלים להולדת הנכרה
להאברך היקר בנש"ק ר' אשר זעליג אשרי נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אשר לעמל הלוי האממער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון הייטנער נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' בנימין בוימעהל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' בעריש וויינבערגער נ"י להולדת התאומות
להאברך היקר ר' זאב וואלף רייכבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע העשיל קירש נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוסף וואולקאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' יצחק צבי סופר נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' ישכר בעריש רובין נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' ליבוש אקערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' מאיר יוסף זעלטענרייך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה גאלדבערג נ"י מאנטווערפן להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פנחס ראזענבלום נ"י להולדת הבת
 להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון האלצמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה שטימלער נ"י מלונדון להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת לחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם יעקב זיגלער נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר צבי
 יהודה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב מו"ה בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן
 אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר רפאל אלעזר נ"י
 להנה"ח מו"ה בנימין בארבער נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה יצחק דאוידאוויטש
 נ"י לאירוסיו בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה גבריאל פינחס אייזען נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יוסף נ"י לאירוסיו
 בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה דוד שלמה זלמן צוקערמאן נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה חיים שמואל גאלדפינגער נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר
 משה יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יונה אקסלער נ"י מלונדון ולאביו הנה"ח מו"ה מאיר יוחנן נ"י
 מקרית כאבוב לאירוסיו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר מרדכי נ"י תלמיד
 ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יונתן בנימין ביינוש שווימער נ"י מאנטווערפן לאירוסיו נכדו הב'
 החתן הנעלה כמר חיים ישעי' נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מאיר חיים גרינבוים נ"י לאירוסיו בנו הב' החתן הנעלה כמר מנחם
 מענדל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מרדכי היימפלד נ"י לאירוסיו נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה קעללער נ"י לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שמואל אברהם ווימער נ"י מבני ברק לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שרגא פייוויל בערגער נ"י מאנטווערפן לאירוסיו בנו הב' החתן
 הנעלה כמר יעקב מאיר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להב' החתן הנעלה כמר גרשון גוטמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 להב' החתן הנעלה כמר יעקב יוסף פריעדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 כורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם שלמה מיללער נ"י ממאנסי לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אהרן יהודה מינצער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אלי' דוד זיידמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה בנימין חיים כ"ץ נ"י מכני ברק לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד יהודה ליב גרינפעלד נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב יהודה ליבוש חיים לעזער נ"י משניה במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי
בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב צעהנווירטה נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב מוה"ר משה הלוי רומנבערג שליט"א אבר"ק וואידיסלאב לנישואי בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה משה חיים מאנדלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה פתחי' פישמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה שמואל קורץ נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' בן ציון פיהרער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' גדלי' דוד מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' דוד ארי' פריעדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' חנוך ארי' קליין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יהושע גדלי' גליק נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יוסף נפתלי פאזנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יחיאל מיכל אברהם יוסף ווייטץ נ"י מלונדון נכד כ"ק מרן
ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואיו

להאברך היקר ר' יעקב בערגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מאיר נתן קעספלער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמשון מרדכי דוד אביגדור מאלניפקי נ"י תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לכנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחכה.

המערכת

ביד"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR.
MORDCHA GROSS 516
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלסול ולהלכה ואגדה ומילי רחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ג קונטרס ח' (קכ"ח) תמוז תש"ן

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה פרשת מטות-מסעי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז בדין נאמנות השליח הגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפר"מ זצ"ל
 יא במס' פסחים דף ל"ז הגאון ר' ישמעאל כהן אבד"ק מודינא זצ"ל
 יג גליון שו"ת נוב"י (מהדו"ת) הגאון ר' צבי הירש העללער אבד"ק באניהאד זצ"ל
 טו בענין כרייה הגאון ר' שלמה איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל
 כא חידושים בענינים שונים הגאון ר' מנחם א"ש אבד"ק אונגוואר זצ"ל
 כב דבר נחמד לפ' פנחס הגאון ר' אברהם בנימין קלוגר מבראד זצ"ל
 כד בדין קבלנות הגאון ר' דוד פרידמאן אבד"ק קארלין זצ"ל
 כו בדין עובדא דחול בשבת הגאון ר' יהודה גרינפעלד אבד"ק סעמיהאלי זצ"ל

מדור אגרות קודש

כז שלשה מכתבים מהגאון בעל חתם סופר אבד"ק פרעשבורג זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כט בדין כתיבת ס"ת הג"ר יוסף חיים זאנענפעלד אבד"ק ירושלים ז"ל

מדור פלפול והלכה

ל בענין קדושת דמים פקעה בכרי הרב מוה"ר בן ציון הכהן שליט"א
 לט בדין כניסת כהנים לאהל רשב"י הרב מרדכי שפיעלמאן שליט"א
 מח בסוגיא דרוכ ר' יצחק מאטצען נ"י

מדור תפארת בחורים

נא בענין שחיטת טמא במוקדשיו חב' נפתלי צבי וואקסמאן נ"י

עולת שבת בשבתו

נה ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור זכור ימות עולם

נט קינה אודות המגיפה בעיר וויען בשנת תע"ה לפ"ק

מדור תעודות ופמיכות

סא כתב „מורינו" הגאון ר' משה מינץ אבד"ק אויבן ישן זצ"ל
 סב כתב „הורמנא" הגאון ר' פנחס ליב פריעדען אבד"ק קאמארן זצ"ל
 נז שתי הסכמות בלתי ידועות מכ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע
 סג מכתבים אל המערכת
 י, צילומי כתבי קודש
 סו ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל

פרישוואסער

חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק

(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער

בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער

שלמה ישראל פרישוואסער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הרה"ח הנכבד מו"ה משה במו"ה יצחק מאטצען ע"ה

נפטר ביום י"א לחודש תמוז שנת תשכ"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

יצחק מאטצען

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת מטות-מסעי

בפ' מסעי כתיב, והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם ואבדתם את כל משכיותם ונו', והורשתם את הארץ וישבתם בה ונו'. וראוי לדרק על אומרו ב' פעמים והורשתם, וכי ינרשו את יושבי הארץ פעמיים. ועוד יל"ד על שינוי הלשון, דבפסוק ראשון אמר, והורשתם את כל "יושבי" הארץ, ובפסוק השני אמר, והורשתם את הארץ, ולא הזכיר את יושבי'.

וכדי לבוא אל הביאור, נקדים קושית המפרשים בפרשת מטות, כי מאחר שנצטוו כבר בני ישראל בפ' פנחס, צרור את המדינים והכיתם אותם, למה נצטוו שוב שנית בפ' מטות, נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, וגם מדוע הקדים פרשת נדרים לפרשת נקמת מדין.

אמנם יובן, בהקדם דברי האלשיך הק' והכלי יקר בפ' מטות, על מה שאמר השי"ת למשה, נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, וכשחזר משה מאמר זה לבני ישראל, שינה לשונו, ואמר החלצו מאתכם אנשים ונו' לתת נקמת ד' במדין, וקשה למה ייחס הקב"ה הנקמה לבני ישראל, ומשה רבינו ייחס את הנקמה לד'. ופירשו, דהנה שתיים רעות גמלונו המדינים, אחת לשמים, שחיללו כבוד שמו ית' על ידי שהתנכלו להעביר את ישראל מעל דתי השי"ת לעבוד לפעוד ולטמאות בזימה נפשות בני ישראל אשר המה חלק אלוך ממעל, ושנית לישראל, שגרמו להם מיתה, כי על ידי עצתם אברו כ"ד אלף נפשות במגיפה, נמצא שה' ראוי להנקם מהם נקמה כפולה, אמנם הקב"ה כרוב ענוותנותו חס על כבודו של ישראל יותר מעל כבוד עצמו כביכול, ואמר נקום נקמת "בני ישראל", שעיקר הנקימה תהי' על אברן בני ישראל, ומשה רבינו ע"ה אמר להם לישראל, ראוי לנו לעזוב את הנוגע אלינו כי נחנו מה נגר ד', רק העיקר לתת "נקמת ד'" במדין, שתהי' כל כוונתנו ומחשבתנו לשם שמים על מה שהתקוממו המדינים נגד ד' וחיללו כבוד שמו ית', עכ"ה ק'.

וקרוב לזה מבואר בספר אך פרי תבואה (בפ' מטות) שהביא שם מה ששמע מפי הנה"ק בעל ישמח משה זצ"ל על הא דכתיב עולם חסד יבנה (תהלים פ"ט), וכתיב ג"כ כל פעל ד' למענהו (משלי י"ז), ואמר על זה, דשניהם אמת, דודאי השי"ת ברא עולמו להטיב לבריותיו, רק דשום נברא אינו יכול לקבל הטובה מאת הבורא ית"ש זולת אם מגיע ממנו מקורם כבוד להבורא ית', עכ"ה ק'. ועפ"ז כתב האך פרי תבואה לפרש מה ששינה הכתוב לאמור, נקמת ד', ונקמת בני ישראל, דבאמת היא נקמת בני ישראל, רק שהם צריכים לעשות הכל בשביל כבודו ית"ש, ואז נשלם גם כבודם, אבל אם היתה כוונתם בשביל עצמם, לא היו מצליחים, רמזות לאו ליהנות ניתנו, ואין לעשות שום דבר בשביל הנאת עצמו הן בשביל שכר בעוה"ז והן בשביל שכר בעוה"ב, רק בשביל הבורא ית"ש, עכ"ה ק'.

והנה האלשיך הק' בריש פ' מטות כתב בענין הנדרים, דדרך המון עם לישבע ולנדר מתוך כעס וכיוצ"ב שלא לשם שמים, וזה לא נקרא נדרי צדיקים, על כן אמר משה רבינו אל ראשי המטות, שהם יזהירו את ישראל, איש את

שבטו, לאמר להם, שלא יעלה על רוחם כי טוב בעיני ר' להרבות בנדרים, כי אררבה כל הנדר כאלו בונה במה, וטוב לגבר שלא ידור, זולת כשבא להכניע את יצרו על ידי נדר, כההוא עוברא רשמעון הצדיק (נדרים ט' ע"ב) שראה ארם אחד מן הדרום שקווצותיו סדורות, ונדר בנזירות כדי שלא יתגבר יצרו עליו, או מי שנשבע שלא לעשות איזה דבר אשר יצרו מפתחו עליו. וזה"ל, זה הדבר אשר צוה ד' איש כי ידור נדר לד', שלא ידור נדר רק אם כוונתו לידבק בד' ולהכניע את היצר, יעו"ש.

ומעתה יובן היטב הטעם שחקדים פרשת נדרים לפרשת מלחמת מדין, דבא הכתוב לרמז בזה, דמלחמת מדין תהי' באותה בחינה של הנדרים, רכמו בנדרים אין הקב"ה חפץ בהם אלא כשנדר לשם שמים לכבוש את יצרו כנ"ל, כמו כן המלחמה במדין הוצרך להיות לשם שמים בלבד, לנקום נקמת ר' עבוד כבודו ב"ה שנתחלל בגוים. ועפי"ז מובן מאליו מדוע נישנית כאן האי פרשתא, אף שכבר נאמרה בפ' פנחס, דלא כתבה התורה אלא בשביל דבר שנתחדש בה, דהיינו הוראה זו שכל כוונתם תהי' במלחמת מדין בעבור כבודו ית"ש.

ובזה נבוא לביאור הפסוקים בפרשת מסעי, והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם, היינו פשוטו כמשמעו, שנצטוו בני ישראל לגרש את כל הרשעים הדרים בארץ ישראל, ולזה אמר, את כל "יושבי" הארץ, ואח"כ בא הכתוב השני להזהירם, שלא תהי' כוונתם רק להרחיב את הארץ לגבולותי' או כדי לאכול מפרי' ולשובע מטובה, ולכן אמר, והורשתם את הארץ, פי' שתגרשו ותבערו את הארציות מקרבכם, ובעת אשר תערכו מלחמת מצוה להוריש הגוים והע"ז מארץ ישראל, יהי' לבכם זך וטהור מן התאוות, לבל יעלה אז ברעתכם שום פני' גשמית להנאתכם ולטובתכם, רק תהי' כוונתכם זכה וצולה בלתי לד' לבדו, להרבות כבוד שמים בעולם, ולנקום נקמת ד', למען דעת כל עמי הארץ כי ד' הוא האלקים אין עוד.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבן

אצל חתנו

הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א

ראש הכולל זכרון חיים דבאבוב

ונביע בזה ברכתינו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ברין נאמנות השליח

מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פפד"מ זצ"ל¹⁾

יום ג' ח"ה פסח תע"א לפ"ק.

ישיג ששון ושמחה, ונס יגון ואנחה, לאה' ידידי האלוף והמופלא
פלא והפלא כ"ש מוהר"ר יואל נר"ו, יבקע כשחר אורו.

מפני אימת המועד למעט בטרחה לא אאריך בלשון גדולות, אך ע"פ
הפצרות ש"ב האלוף ר' גרשון לגלות דעתי הקלושה למעל"ת בעסק שאלה
המבואר .. אף כי גם לפניו גלוי, מ"מ לא אוכל להשיב פניו ריקם, והמעשה שהי'
כך הי', ראובן הי' במקום שדר שמעון, ושם קנה ראובן משמעון איזה סחורה בסך
עצום בקנין גמור, דהיינו שקנה בהנבחה וגם חתם אותו סחורה בחתימתו וגם
תקיעת כף כדרך התגריים, וקבעו זמן לפרוע ביריד פ"פ [=פראנקפורט] הסמוך,
ויתן ת"כ בעד דמי המקח, והא דלא לקח מיד ת"כ, היינו משום שיש לו עוד ב'
שותפים לאותו משא ומתן כפי רבריו הי' ניחא לשמעון לקבל ת"כ משותפים שלו
שהמה בטוחים יותר, ובשביל זה נמי לא מסר שמעון הסחורה מיד לירו, וגם
ראובן הרגיש בדבר והי' מרוצה לזה שעדיין יחזיק הסחורה בידו, ואמר לו לשלוח
אותו הסחורה למקומו על ידי מוקדם שאפשר, ולא פרט שום אדם עם מי ישלח
רק סתם, וגם נתן ראובן איזה משכון לשמעון שהי' שוה כמעט שליש דמי המקח
שהי' לבטחון שלא יחזור מן המקח, ואח"כ שלח שמעון הסחורה למקום ראובן
על ידי גוי בטוח ונאמן, דהיינו ששמעון שלח כבר ע"י אותו גוי לאותו מקום כמה
פעמים סך רב ועצום ועשה שליחתו תמיד בנאמנות, וגם בפעם הזאת שלח ג"כ
עמו ג' אלפים מ"מ ונאבר בדרך הסחורה מן הגוי והמעות הביא שם בשלו, ובא
שלם בממונו והסחורה נאבד ממנו, גם הי' בתוך הסחורה אותו משכון שנתן לו,
כי כן התנה עמו שישלח לו ג"כ המשכון שלו עם הסחורה.
ועתה תבע כל א' מהם, ראובן טען שישלם לו את משכונו, ושמעון משיב
אני לא פשע ברבר ופטור מן המשכון, ואדרבה הוא תבע ממנו לשלם לו דמי

1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. תשובה זו הועתקה מכת"ק
שהגיע אלינו ע"י ידידנו הרבני הנגיד החסיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ישא
ברכה מאת ר'. (פאקסימיליא מכת"ק להלן בעמוד י').

וראו לציין חילכתא גבירתא דאיכא למישמע מינה, כי תשובה הנוכחית נכתבה
בחול המועד פסח, ומבואר בשו"ע או"ח בהל' חוה"מ סי' תקמ"ה סעיף ז', דכל הרברים
שמותר לכתוב, אפילו בלא שינוי מותר, וכל מה שאסור לכתוב, אפילו ע"י שינוי אסור,
ועיי"ש בסו"ז ס"ק י"ב, רלא מהני שורות עקומות. אבל עיין בדרכי משה שם סק"ה
שכתב דנהגים לכתוב אגרת שלומים ע"י שורות עקומות, מאחר דמעיקר הדין מותר.
וכנראה שהגאון בעל שב יעקב החמיר על עצמו, אף בתשובה ברבר הלכה, לכתוב דוקא
שורות עקומות.

הסחורה כפי המקח שהי' ביניהם, ועל אבירת הסחורה הוא אונס ואונס פטרי' כו', ועוד פרטי דברים שריברו זה עם זה, ישמע אזניו מן מוביל כתב הלז, רק אילו הן תוך הרברים.

וע"פ בקשת הנ"ל לעיין בזכותי אמרתי שיש לזכות את שמעון שראובן צריך לשלם לו דמי הסחורה לאחר שנשבע שמעון שעשה שליחתו ששלח לו הסחורה על ידי אותו הגוי הנאמן בשליחתו, מטעמים המבואר בדבריו הנ"ל, ומה שנאמר פטור אף דלא פרשו ולא דברו דבר על איזה אחריות ישלח שמה, פשוט הוא הואיל שכבר קנה קנין גמור, הוא באחריות הלוקח אף שעדיין הוא ברשות מוכר, דאי לא תימא הכי, אמאי איצטרך לי' לחכמים לעקוד דין תורה שלא יהא מעות קונה משום שיאמר נשרפו חטיך בעליי', הלא אם עדיין ברשות מוכר הוי על אחריות המוכר, אלא וראי אין נפקא מינה מזה אם עדיין ברשות מוכר אם כבר קנה, ראין לומר כיון דכבר תקנו מטעם דנשרפו חטיך דמשיכה קונה דווקא, א"כ מטעם זה גופא חייב המוכר תמיד באחריות כל זמן שהוא ברשותו, זה אינו אם קנאו בקנין גמור בקנין סודר או שאר קנינים דמהני דאינו חייב באחריות עוד, כמו דמוכח בסמ"ע סי' קצ"ח ס"ק ז' וז"ל, וא"ת מהאי טעמא גם בק"ס לא ה"ל לקנות וי"ל כו', ע"כ. עכ"פ מוכח דבשאר קנינים קנה הלוקח לעמוד שוב באחריות שלו כי לא תקנו הדבר זה רק על מעות לחוד ולא על שארי קנינים אם נשאר ברשות מוכר, ופשוט הוא.

נמצא כיון דקנה בקנין גמור, ופשוט הוא דכבר הוא באחריות הלוקח כאשר ווראי ראובן עצמו יורה לזה דלענין יוקרא וזולא הוי' מיד ברשותי', א"כ עליו הוי' מוטל להתנות בפירוש שישלח שמעון על אחריות שלו, ומדלא התנה, הוי' באחריות ראובן הלוקח, והדין הוא כמבואר בש"ע סי' קכ"א סעיף א' שלח לו חובו או פקדונו על ידי שליח אם א"ל המלוה לשלחו עם כו' אפי' שהשליח עכו"ם כו' אפי' לא ייחד לו אדם ידוע כו' ונאברו או כפר בהם השליח פטור, והוא ששלח לו ביד אדם נאמן כו', רק רב רבי הש"ך עומד לנגד שמעון, דכתב בס"ק וי"ו על ידי מי שהוחזק כפרן ק"ו עכו"ם וחש"ו, מהרש"ל, ור"ל דבעכו"ם וחש"ו אפי' לא הוחזק כפרן, ונראה דבעכו"ם אפי' מחזיקין אותו כנאמן חייב כדלקמן סי' רכ"ה סעיף ב', ע"כ. א"כ אם ישמעון ראובן שלא הוי' דעתו לשלוח על ידי גוי אשר פיהם דיבר שוא, הוי' שמעון פושע וצריך לשלם אפי' המשכון שלו, ומכ"ש דראובן פטור, אך לפי פרטי דברים שהי' בין ראובן לשמעון משמעות דבדיהם דגם ראובן ירע שישלח לו על ידי גוי נאמן, גם י"ל דבסי' רכ"ה לא איירי אלא בסתם גוי ולא בהוחזק לנאמן שאינו בכלל פיהם דיבר שוא, גם הש"ך הוא כמעט יחיד בדין זה, כי בס' כנסת הגדולה על ח"מ הביא הרבה גדולים וחשובים דפסקו דפטור אם שלח על ידי גוי אם לא פרש שום אדם, ולבסוף מסיק ז"ל, ולענין הלכה מדברי כל הרבנים הנזכרים מוכח דאפי' לא ייחד לו שום אדם, כל שכתב לו ע"י כתב שישלחם (ומכ"ש אם אמר לו פא"פ) אפי' שלחם על ידי כותי פטור מטעם מנהג, וכ"כ הראב"ד ז"ל בתשו' כ"י סי' צ"ב, ומ"ש בספר התרומות שער ל' דאם שלח

ל' ע"י כותי אינו פטור עד שיאמר לו בפירוש שלח לי ביד כותי, מדינא ז"א ולא ממנהגא, וכ"ש בזמנינו זה, עכ"ל בס' כנסת הגדולה. ובאמת הוא מנהג במדינות אלו לשלוח דברים גדולים דווקא על ידי כותי ונאמנים יותר מע"י ישראל מכמה טעמים ידועים, כאשר עשה באמת שמעון זה עצמו בממון שלו כמה פעמים כידוע. ולא נעלם מעיני מה שהביא גם הב"י בס' הנ"ל בשם הרמב"ן שאין המחזיר פקדון נפטר אע"פ שאמר שלח וכו' עד שישלח ביד האדם הראוי כו' וכ"ש גוי וכו', י"ל דהוא מיירי נמי בסתם גוי שאינו מוחזק לנאמן, גם י"ל כמו שמחלק בכנסת הגדולה דהיינו מדינא לפי שאין שליחות לגוי משא"כ מצד המנהג פטור.

ולפ"ז אף לראובן מוחזק, אפשר לומר קים לי כהרמב"ן וסה"ת והש"ך, הואיל ובספר כנסת הגדולה הביא לענין הלכה עולה מכל הרבנים דלענין מנהג פטור ולא נקרא פושע, וע"ז לא מצינו שום פוסק דיחלק אפי' לענין מנהג לחיוב, א"כ דהרמב"ן וסה"ת והש"ך מיירי כולם לענין דינא, ולענין מנהג כ"ע מודים לדעה אחת דפטור ולא נקרא פושע. ואם יש לבע"ד לחלוק בין ג"ר ובין ריש סי' קכ"א, דוודאי התם פטור הואיל שאמר לו או כותב ליתן לשליח העמיד השליח במקומו והוי כמו שמסר לידו עצמו, דמ"ש, משא"כ הכא דתפיס אזוזי כאשר נראה מדבריהם דלכך לא מסר לראובן מיד משום דלא האמין לו, וא"כ וודאי גם השליח הלז לא הי' לו רשות משמעון למסור לראובן עד שיהא בטוח ממעותיו, ולפ"ז י"ל דהוי בשביל זה על הסחורה כשומר שכר הואיל דתפס אזוזי כראיתא בס' ש"ו גבי האומנין כראיתא זה הטעם בב"י אם אמר הכא מעות וטול את שלך, אך יש חילוק בדבר זה כראיתא בש"ס דאומנין דף פ' בהאי הנאה דתפיס ל' אאגרא הוי שומר שכר, ואיתא בתוס' וא"ת הא דתניא בפרקין הלזה על המשכון שומר שכר, ודחיק לאשכוחי טעמי וכו' לימא בהאי דתפיס ל' אחובי' וי"ל וכו' וא"ת שוכר נמי וכו' וי"ל דאומן וודאי הוי שומר שכר כו' לפי שרוב אומנים כו' אבל שוכר אין לו הנאה שכל שוכרים תפוסים ברבד וכו' ע"כ, וא"כ ה"ה הכא נמי גבי מוכר אין לו הנאה לפי שכל מוכרים תפוסים במקח עד שנפרע דמי המקח מכ"ש במשכון שנתן ראובן לשמעון דלא הוי בשביל זה שומר שכר כתרוצי דתוס'. וגם לא הוי המשכון כרין שאר משכון דהוי שומר שכר בשביל פרוטה דרב יוסף, דזה לא נתן המשכון על הלואה דשייך מצוה רק בשחון שלא יחזור מן המקח, ובפרט לענין משכון ראובן בא להוציא.

עכ"פ לפע"ד לפי טענות של שמעון אם נשבע שהאמת הוא כדבריו שמסר להגוי השליח להזהיר עליו להשגיח עליו בהשגחה מעולה וראובן הודה שאמר לו שישלח לו אותו הדבר ע"י מישהוא, ישבע שמעון שעשה שליחותו, ומחויב לשלם דמי המקח לשמעון כמו שנשבע החנווני שעשה שליחות הבעל בית, והבעל בית מחויב לשלם להחנווני.

כתבתי הנ"ל בחפזי רבה רק ראשי פרקים כי תן לחכם וכו', וגם בעל הדרך ירט לנגדי, וגם אצפה על תשובתם הראשונה, ותשובת מעלת', וכמו כן יצוה

לאחר מתלמידיו להעתיק זאת ויחזור וימסור ליד הבחור כהר"ר בער, ובזה שלום, ובשמחת הרגל, ישמח ויגיל.
כ"ד אוה' נאמנו לנצח,

יעקב הק' כהן מפראג חו' פה קובלענץ ואנפי'

ובוודאי ימצא הרבה טעות הנעשה ע"י מהירות הכתיבה, ולא הי' לי פנאי לאהדורי בתרי' ולעיין עליו.

ע"ש אף דהוי ש"ש עדיין על הדבר הסחורה והמשכון, מ"מ הואיל דלא פשע במאי שמסר להגוי השליח כפי הנ"ל, לא הוי אבירת של הגוי כאילו נאבד על ידי עצמו, בשלמא אבירה ע"י הוי כפשיעה אצל ש"ש דהוי ל' להשניח יותר, משא"כ אם נאבד מן הגוי השליח הוי כאונס לדין כי מה הוי יכול לעשות. גם בס' חוקי משפט פסק כדברי כנסת הגדולה הנ"ל שהביאו שמה, והוא מביא הכל כפי מה ששמע מחמיו בעל מנן אברהם ושאר גדולים כמו שהביא בהקדמה שלו. גם מה שברעת שמעון שרוצה להחזיק דבר מה שיש בידו מן השותפים של שמעון, נלפ"ד שאין בזה ממש, והבחור ר' בער ידבר עמו פא"פ דבר זה, כי לא אוכל להאריך עוד.

במס' פסחים דף ל"ז

מהגאון מוה"ר ישמעאל כהן אבד"ק מודינא זצ"ל⁽¹⁾

בעל זרע אמת

ב"ה.

הרי"ף פרק כל שעה, ת"ר הרובשנין וכו' עד איכא מאן רפסק כר"י דאמר אין לחם אלא האפוי בתנור בלבר לא שנא הרתיח וכו' ואשכחן עלה פירכא וכו'. ולכאורה זה הדעה שהביא הרי"ף הוא תמוה, ובתחילה אציע לפניך קורא נעים סוגיית הגמ' בדף ל"ז וז"ל, מתיבי המעיסה וכו' עד וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה עשאן באלפס פטור בתנור חייב, תיובתא דרבי יוחנן, אמר לך ר' יוחנן תנאי היא, דתניא יכול יהא המעיסה וחלוטה חייבין בחלה ת"ל לחם ר' יהודה אומר אין לחם אלא האפוי בתנור, ר"י היינו ת"ק, אלא לאו מעשה אלפס איכא בנייהו, ת"ק סבר מעשה אלפס חייבין ור"י סבר מעשה אלפס פטורים, לא דכ"ע מעשה אלפס פטורים והכא כגון שחזר ואפאו בתנור קמפלגו, דת"ק סבר כיון שחזר ואפאו בתנור לחם קרינן ב', ור"י סבר אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא, ע"כ.

ולכאורה קשה מנ"ל לר' יוחנן דפליגי ת"ק ור"י במעשה אלפס דהרביק ולבסוף הרתיח, דילמא בהרביק ולבסוף הרתיח לכ"ע פטור, ופלוגתייהו בהרתיח ולבסוף הרביק, דת"ק סבר דחייב ור"י סבר דפטור ואינו חייב אלא האפוי בתנור ממש, וכמו כן קשה במאי דדחי הש"ס לא דכ"ע וכו', למה הוצרך להמציא מציאות חדש דפליגי בחזר ואפאו בתנור, לימא דפליגי בהרתיח ולבסוף הרביק, ות"ק סבר דחייב ור"י סבר דפטור, ובעינן תנור דווקא, אבל בהרביק ולבסוף הרתיח כ"ע פטור, אלא צ"ל דפשיטא ל' להש"ס דהיינו תנור היינו הרתיח ולבסוף הרביק, כמ"ש דש"י לעיל בעמוד א' בר"ה מעשה אלפס הן לפיכך לאו לחם הוא דקסבר אין לחם אלא האפוי בתנור כדכתיב לחמיכם בתנור אחד, עכ"ל. ואח"כ כתב בר"ה שהרתיח באלפס ואחר כך הרביק בה הלחם דהו"ל כמעשה תנור הילכך חייבין, ע"כ. הרי דהיינו תנור היינו הרתיח וכו', ומש"ה קאמר ר"י מעשה אלפס איכא בנייהו, דת"ק סבר מעשה אלפס חייבין, כלו' הרביק ולבסוף הרתיח, ור"י סבר מעשה אלפס פטורין, דהיינו הרביק ולבסוף הרתיח, אבל בהרתיח ולבסוף הרביק דר"י נמי חייב, וכן נראה מפירש"י עי"ש, וא"כ איך כתב דאיכא מאן רפסק כר"י דמעשה אלפס פטור לא שנא הרביק ולבסוף הרתיח לא שנא בהרתיח ולבסוף הרביק.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ג"ט עמוד כ"א. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"ק המונח באוצרו של ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הומטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

אכן כר מעייני חיונין דאה"נ דרבריו ר"י מתפרשין כפשטן דאין לחם אלא האפוי בתנור רוקא לאפוקי מעשה אילפס, ואפי' הרתיח ולבסוף הרביק, וא"ת א"כ מאי חילי' דר' יוחנן דילמא פלוגתייהו דת"ק ור"י הוא בהרתיח ולבסוף הרביק, ו"ל דס"ל לר' יוחנן דא"א לומר כן, דא"כ תקשי אמאי נקט ת"ק מעיסה וחלוטה, דעדיפא מיני' הול"ל, יכול יהי' מעשה אילפס דהרביק ולבסוף הרתיח חייב בחלה, ת"ל לחם, אלא מרנקט מעיסה וחלוטה, איכא למידק דרוקא מעיסה וחלוטה פוטר ת"ק, הא מעשה אילפס אפי' בהרביק ולבסוף הרתיח חייב לת"ק, ור' יהודה פליג עלי' בתרתי, דרוקא תנור, לאפוקי מעשה אלפס בין בהרביק ולבסוף הרתיח בין בהרתיח ולבסוף הרביק, והש"ס רוחה, לא דכ"ע מעשה אלפס וכו', כלו' אה"נ רמעשה אלפס דהרביק ולבסוף הרתיח לת"ק נמי פשוט, וא"ת תקשי לך א"כ אמאי נקט מעיסה וחלוטה, ו"ל דנקט הכי לדיוקא דרוקא בלא חזר ואפאו בתנור אבל אם חזר ואפאו בתנור אפי' מעיסה וחלוטה חייב, ור' יהודה פליג עלי' בתרתי, רבעינן דוקא תנור לאפוקי אלפס ואפי' הרתיח ולבסוף הרביק, ובעינן נמי תנור מעיקרא, לאפוקי באלפס וחזר ואפאו בתנור, וא"כ נמצא דר' יוחנן וריש לקיש פליגי בפירושא דת"ק, אבל כ"ע לא סבירא להו כר' יהודה, דר' יהודה בעי תנור רוקא. וא"כ יפה כתב הר"ף דאיכא מאן דפסק כר"י דבעינן תנור רוקא לאפוקי אלפס ואפי' בהרתיח ולבסוף הרביק. אלא דאכתי צ"ע לזה המאן דאמר, מה ראו לפסוק כר"י, כיון דר' יוחנן ור"ל לא סבירא להו כוותי', וצ"ע.

ומה שכתב עוד הר"ף, ואשכחן עלה פירכא וכו', לכאורה מאי קושיא, דהלא אפשר דהני גאונים דפסקו כר"י ס"ל דפי' דברי ר' יהודה הוא כאוקימתא דר' יוחנן, דלת"ק אפשר דלר"י נמי בשחזר ואפאו בתנור חייב אע"ג דחלטי' מעיקרא. וכבר ראיתי להר"ז בספר המאור שהעיד בזה, עיין דבריו. ונראה מדברי הר"ן דרצה לתרץ זה, באומרו דהרי"ף נקט כאוקימתא דר"ל, אבל באמת אין זה כדאי ליישב דבריו, וק"ל.

ואפשר ליישב דעת הר"ף, דגרים בגמ' דפרק החולץ (יבמות מ' ע"א), אע"ג דחלטי' כיון דחזר ואפייה בתנור או באלפס לחם הוא, וכנראה מדבריו, וכן נראה שהיתה גירסת התוס' בפ' החולץ, עיין דבריהם, ומש"ה הקשה מהאי סוגיא להני גאונים, דמוכח מההיא סוגיא רמעשה אלפס חייבין, וליתא לדר' יהודה דבעינן תנור רוקא, וק"ל.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שחיות.

גליון שו"ת נודע ביהודה מהר"ת

מהגאון מוה"ר צבי הירש העללער זצ"ל⁽¹⁾
אבר"ק ברינגעל ובאניהאד

חלק אהע"ז סי' י"ב (בא"ד). אך אעפ"כ אין בנו כח לחלוק מסברא על הראשונים אפילו להחמיר, ובפרט שהחירוש זה גופה שחירשו התוס' בריש זכחים שאשה שזינתה ברצון לא יהי' הבעל מחויב לגרשה חירוש הוא, ולא מצאתי להם חבר בפוסקים הראשונים.

ג.ב. יעויין בכ"י סי' קי"ז בשם תשו' הרשב"א ז"ל, והוא בתשו' הרשב"א ח"א סי' תת"מ בשם מוהר"ם ב"ב ז"ל, ובאמת מדברי תוס' משמע דאין חילוק בין רצון לאונס, אלא שיש לרחות, די"ל דכוונתם באינה באה מחמת טענה. ואמנם במג"א על התוספתא בסופו, הוכיח להיפוך, רכופין לבעל, יעו"ש הוכחתו על דרך שכתב הגאון המחבר זצ"ל, ובמ"א ביארתי בזה, ואכ"מ.

שם סי' ט"ז (בא"ד). וכתב מעלתו ראולי מהר"מ אלשקר מיירי במכחיש ואומר שלא באונס בא עלי' רק לרצונה, אבל במכחיש לגמרי היא מותרת. הנה תשובת מהר"מ אלשקר איננה בירי, אבל החילוק של מעלתו הוא רחוק בעיני שמהר"ם איירי כבי האי גוונא, שאלמלי כן, לא הי' הכנסת הגדולה משמיט דבר זה. ג.ב. בתשו' מוהר"מ אלשקר עצמו מבואר שהמעשה הי' שהכחיש הבעל לגמרי, ובכה"ג העלה לאיסורא, ובשם תשו' רב שרירא ורב האי, לאיסורא בכל ענין, עיי"ש.

שם סי' קי"ד (בא"ד). ופקחתי עיני לראות מה יאמרו יתר רבותינו הראשונים בדבר זה [אם גט צריך ב"ד של שלשה] וראיתי אור גדול המסייע לדברי האור זרוע ומנו רבינו המובהק אשר מפי פירושיו אנו חיים בכל הש"ס רש"י ז"ל במשנה ריש סנהדרין וכו' מוכח דגט צריך שלשה.

ג.ב. עיין בתשו' מוהר"מ אלשקר סי' ל"א דף פ"ב ע"ב, משמע ג"כ בפשיטות שצריך ב"ד ע"ש, ולקמן בסוף התשובה, ועיין בגיטין דף פ"ח ע"ב, ובחי' לשם מ"ש בזה, ע"ש היטב.

(1) נולד בשנת תקל"ו בעיר זאמושטש לאביו הג"ר ארי' ליבוש העללער אבר"ק הג"ל. שימש כאבר"ק ברינגעל, אונגוואר, באניהאד, ואויבן ישן. העמיד הרבה תלמידים וכיניהם גדולי הדור. נרפס ממנו ספר טיב גיטין עמ"ס גיטין, ספר תפוחי זהב עה"ת, שו"ת טיב גיטין, וקונטרס הג"ר צבי הירש על סוגיות. נלב"ע ביום כ"ה לחורש תשרי שנת תקצ"ה לפ"ק ומנ"כ באויבן ישן. — העדות הללו העתקנו מכת"ק בגליון שו"ת נודע ביהודה המונח אצל ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד בכיר המעש מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען, ושכרו כפול מן השמים.

שם סי' ק"נ (כא"ד). ביש"ש בפ' הכא על יבמתו סימן ג' כתב דגם האשה אם עושה מעשה בסוף ביאה וכו' לא אמרינן יצר אלבשה.
נ.ב. עיין בס' התנוך מצוה רצ"ו פ' אמור, מבואר דלא כהרב היש"ש ברין זה, עיי"ש היטב.

חלק חו"מ סי' י"ג (בסופו). ולרינא נלענ"ד רבשנים החתומים על השטר נאמן כל אחד נגד חבריו שיש שטר בידו לשעון פרעתיק וכו'.
נ.ב. ועיין בתשו' רשר"ם חלק ח"מ סי' כ"ה מדין זה, עיי"ש שהעלה גם כן לרינא כרברי הרב כאן.

שם סי' ט"ו (בתחלתו). וכל דיין שרוצה להאמין לחנוני על פנקסו להוציא ממון אפילו בשבועה לא ידע בריני ממונות בין ימינו לשמאלו וטועה ברבר משנה הוא.
נ.ב. ועיין בתשב"ץ ח"ב סי' רמ"ג שמבואר כן להדיא, והוא פשוט מאד.

שם סי' כ"ו (כא"ד). אבל בכתב ידו של הלוח שהרחיק הלוח, אין כאן כל כך חשש, שהרי בידו להאמין למלוה וליתן לו רשות להוסיף מה שנוגע להלוה ואין בו פסידא לאחרים.

נ.ב. עיין בב"י סי' מ"ה (מס"ח) בשם הרשב"א ז"ל, וברשב"א עצמו, ובמש"ש בחירושינו.

שם סי' ל' (ר"ה ואמנם). והנה מעלתו הביא במכתבו שראה בבאר היטב שהתפיסה ע"י ערכאות לא מהני, וכתב זה בשם מהרשר"ם בתשובה, הנה תשובת מהרשר"ם אינו בידו ולא נמצא בכאן אבל גם במהרי"ק שורש קנ"ד כתב כן וכו'.

נ.ב. תשובת מהרשר"ם ז"ל תלוי"ת זכינו לאורו, והוא בסימן קמ"ה מתשובותיו, והנה שם הוכיח דלא מהני גוף התפיסה, ושע"י עכו"ם גרע מאלו תפס בעצמו, ולא כמו שהבין הגאון המחבר בדבריו, ע"ש באורך. ועוד צירף בנדרון דיד' עוד טעמים, בנרעון כח התפיסה יעווי"ש, ועדיין צ"ע לדינא.

שם סי' ל"ח (בתחלתו). שאף אם אמר הדברים בפני פלוני, פטומי מילי נינהו ואין כאן לשון הוראה, וגם אולי לטובה נתכוין וכו'.

נ.ב. ועיין בתשו' מוהר"מ ב"ב (בכרך קמן דפוס קרימונא) סי' ר"ו, ע"ש היטב.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין ברירה

מהגאון מוה"ר שלמה איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל¹⁾

שתי סברות גרולות למדנו מדברי הרשב"א בתשובה (הביאה הב"י באה"ע סי' קמ"א עלה קכ"ה ע"א) וז"ל, אם עשתה שליח (לקבל גיטה) וחזרה ועשתה שליח ואפי' עשרה זא"ז או שעשתה עשרה בבת אחת, כל שהגיע הגט ליד אחד מהם מגורשת דלא שייך בכי הא ברירה, אבל אפשר שאם אמרה כל מי מכס שירצה הבעל ליתנו לו שיהי' שלוחי לקבלה, שנאמר בזה אין ברירה, כעין לאיזה ארצה אנגרש בו, דאין ברירה.

מריש דבריו למדנו שהעושה כמה שלוחים למעשה אחד שא"א שתיעשה אותה המעשה כי אם על ידי אחד, ריש לכאורה מקום לומר, דאף דלא אמר בפירוש, אחר מכס שיעשה זו המעשה יהי' שלוחי עלי', כאילו פירש כך דמי, ויהי' תלוי בברירה, למדנו רבינו הרשב"א, דאינו כן. והטעם נ"ל, דבלא פירוש, אף דעשיית וקיום מעשה השליחות לא יהי' כי אם באחד מהם, מ"מ כח השליחות שיהי' השליח כמותו, מסר לכולם, ומי שלא תיעשה המעשה על ידו, הוה כשליח רעלמא שנמסר לו השליחות והוא לא עשה שליחותו, דמ"מ כח השליחות לא פקע ממנו למפרע בשביל זה, וכיון דלכולם יש כח להשליחות, אצ"ל כשנעשה המעשה הוברר שזה שעשאה הוא השליח, דהא לכולם יש כח זה לעשות, ושיהי' עשייתו כעשיית המשלח. והלימוד מבואר, דהא בנדון הרשב"א א"א שתהא מעשה קבלת הגט כי אם פעם א' על ידי אחד מהן (ראחר שקבלו אחד מיר הבעל, גם אם ישוב הבעל ויקחנו ממנו ויתנהו להשני, אין בנתינה השני' מעשה קבלת גירושין כי אם קבלת נייר בעלמא), ומ"מ כתב, דלא שייך בכי הא ברירה.

ומסוף דבריו למדנו, דהיכי רבשעה שתהי' המעשה עשוי' יהי' כבר מבורר, אף דבשעת אמירה שהיא צורך וגורמת להמעשה, אינו מבורר, יש סברה דלא שייך לברירה, ראל"כ אלא רגם הא שייך לברירה, ומשום דכל דלא הוברר הרבר דבשעת אמירה הי' כן, אין אמירתו מועלת, והרי בלי אמירה אין תועלת בהמעשה, יהי' מה שכתב „אבל אפשר וכו'“, באין מבין, מאי מספקא לי', הא וודאי ופשיטא דבאמר „כל מי שירצה הבעלים“ תלוי בברירה, אע"כ הספק ריש סברא לומר דע"כ לא צריך לברירה אלא היכי רע"כ מהצורך שיהי' מבורר למפרע, כמו בשוחט את הפסח על אחד מכניו שיעלה ראשון לירושלים וכותב גט לשם אחת משתי נשים שירצה אחר הזמן לגרש אותה (בריש כל הגט במסכת גיטין). כיון דפסח בעי מוינו בשעת שחיטה וגט בעי לשמה בשעת כתיבה, ותצטרך לומר אגלאי למפרע דמעשה השחיטה והכתיבה היתה לשם זה הכן ולשם

(1) כתבנו אודותיו כבר"ש שנה א' קונט' א' עמוד י"א. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק המונח באוצרו הטוב של ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המהולל בתשבחות מוה"ה שאל הוטטערער נ"י מאמונוערפען. ינשאהו השי"ת על נפי מרומי ההצלחות.

זו האשה, משא"כ בנידון הרשב"א, ראין צריך שיהי' שליח כי אם בשעה שיתן הבעל הנט לידו, ואלו אמרה היה שלוחי אחר עשרים יום לקבל נטי, וקבלו לאחר עשרים יום, אף דבשעת אמירתה אין לו עוד כח זה להיות כמותה, יהי' שפיר רמו, וע"כ בנידון הרשב"א אין לו צורך לומר אנלי מילתא למפרע שבשעת אמירה נעשה זה שלוחה, וע"כ לא שייך זה לברירה.

וג"ל ברור, אף דשתיהן, הסברא הראשונה שבהחלט רלא שייך ברירה, והשני' שסיפק בה ראפשר רלא שייך לברירה, שאמרן הרשב"א מסברא, ואפשר לבעל דין לחלוק, מ"מ על שתיהן יחר אי אפשר לחלוק ולומר רשתי הני גווי שייכים לברירה, זה אי אפשר, אלא עכ"פ אחת מהנה אמת. — ומעמי, רא"כ תיקשי מתני' בפרק האומר (גיטין דף ס"ו ע"ב), אמר לעשרה כתבו גט לאשתי אחר כותב וכו', ותיקשי נימא אין ברירה שזהו שכתב הוא השליח, רהא אי אפשר שתעשה מעשה הנט הכורת כי אם פעם א', וע"כ רק אחר מהעשרה יעשה השליחות, ועכ"צ"ל אחר משתים, או משום רמ"מ כח השליחות נמסר לכל אחר, וזו סברא ראשונה של הרשב"א, או תאמר כיון רבשעת עשיית השליחות יהי' מבורר מי הוא העושה, אף רחוינן כאלו פירש מי שיכתוב הוא יהי' שלוחי, מ"מ לא שייך לברירה, וזו סברא שני' של הרשב"א. אבל מי שיחלוק על שתי הסברות יחר, לומר דזה וזה שייך לברירה, אי אפשר לו לתרגם המתני'.

[ומצאתי ראתא לירי אחרי הזמן תשובה אחת לבעל נורע ביהודה (חאה"ע סי' צ"א) רנסתפק בסברא שני', ופשטה רזה לא שייך לברירה ממתני' זו דאמר לעשרה, ונפלאתי כי נעלם ממנו בשעה שכתב כן, והוא לא ידע ולא ראה שתי ראיות, האחת מה שכתב הרשב"א בהחלט דבעשה כמה שלוחים ועשה אחר מהן לא שייך לברירה, וא"כ ל"ק כלל, עד שיהי' ראייתו ראי', והשני', שמה שפשט הוא, להרשב"א מספקא לי'].

ועוד לי מעם, ראלת"ה האין נתרנם האי דהאומר צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם בפרק האומר (גיטין דף ס"ד ע"א), והרי לא עשאו שליח כי אם לקדש אשה אחת מתוך נשי רעלמא, ונימא אין ברירה ואין בקידושיו כלום, ואמאי אסורות, ועל כרחך תאמר, או משום רמ"מ הכח נמסר לו על כל הנשים לקדש מי שתהי', אלא רלא נעשה שלוחותו כי אם באחת, וכסברא ראשונה דהרשב"א, או תאמר כיון ררי שיהי' שליח ברנע שיקדש, ובהאי שעה כבר יהי' מבורר לאיזהו מהנשים הוא שליח לקדשה, לא שייך לברירה, וכסברא השני', וא"כ עכ"פ אחת מהסברות במוכרח היא.

ועוד לי בו מעם שלישי, מהאי רפרק מי שהוציאווהו (במסכת עירובין דף נ' ע"ב) תניא כוותי' רשמואל כו' א' שאמר לעבריו צאו וערכו לי כו'. מבורר יוצא, דאלו ערב אחד מהם לרוח אחר הי' עירובו עירוב, והכא תיקשי בתרתי, כיון דעבריו הם תרתי או גם רבים, נימא אין ברירה שזהו שעירב הוא השליח, וגם הא לא פירש לו לאיזה רוח עושהו שליח לערב לו, נימא אין ברירה דלרוח זה שעירב נעשה שליח, וע"כ תאמר נמי אחת משתי אלה, או רמ"מ כח השליחות הוא לכל אחד מעבריו ולכל אחת מהרוחות ולא שייך לברירה, או כיון דסגני שיהא עשוי

שליח בשעה שמערב ובהאי שעתא יהי' מבורר, אינו תלוי בכרירה (זולת שתאמר דהאי תנא ס"ל יש ברירה או ס"ל עכ"פ בדרבנן יש ברירה).

ולררכי אני תמה מאד על הראב"ר והה"מ בחל' עירוב, דעל מה שכתב הרמב"ם (פרק ו' הלכה כ"ג) אחר או רבים שאמרו לאחר צא וערב עלינו וערב עליהן באיזה רוח שרצה הרי זה עירוב ויוצאים בו שהרי לא ייחרו לו רוח, וכתב על זה הראב"ר בהשנות, שנה משנתו כמ"ר יש ברירה, ועלי' כתב הה"מ, וכן הוא האמת דקיי"ל בדרבנן יש ברירה. וקשה לי, מאי צורך הכא משום דבררבנן יש ברירה, והא האי רהכא ע"כ לא שייך כלל לברירה, או משום סברא ראשונה דהרשב"א, או משום שני', כיון דע"כ אחת מהן עכ"פ אמת ויציב.

ותו אני תמה, רבשלמא לררכי רירי, יפה מתוקן לשונו של הרמב"ם מה שכתב, שהרי לא ייחרו לו רוח, והיינו דר"ל רס"ל כסברא ראשונה הנ"ל, ורצונו, רלא שייך זה לברירה, ראלו תלה ייחוד הרוח באיזה דבר שיהי' אח"כ, על דרך משל לרוח שירצה אבא למחר בו, הי' שייך לברירה, אבל כיון שלא ייחרו לו רוח, אף רירוע שיהי' העירוב רק לרוח אחת, לא שייך לברירה, והוי זה מה שכתב, „שהרי לא וכו'“, שפיר טעם למה שכתב „הרי זה עירוב וכו'“, (ואף רבאמת בדרבנן קיי"ל אין ברירה, הלא טעם זה יותר טוב רלא שייך כלל לברירה, ואדרבה אלו נתן טעם משום רמירי ררבנן הוא יש ברירה, הי' קשה הא לא שייך לברירה כלל), אבל להבנת הראב"ר והה"מ, אין זה מה שלא ייחרו לו, הוא הטעם מה שעירובו עירוב, וא"כ מאי לשון אומרת שהרי לא וכו'.

בפרק משילין (במסכת ביצה ריש דף ל"ח) וכי לית לי' לר' אושעיא ברירה, בראורייתא, אבל בדרבנן אית לי'. לכאורה אין לך טעם לחלק בין דאורייתא לדרבנן, אלא או ר' אושעיא נופא מספקא לי' אי יש ברירה או אין ברירה, וכמ"ש הר"ן ריש פרק כל חגט, במאי דקיי"ל אנן להלכה בדאורייתא כמ"ד אין ברירה ובררבנן כמ"ר ריש ברירה, הוא משום רמספקא לן אי יש ברירה או אין ברירה, וא"כ גם אם מצינו תנא רס"ל בראורייתא אין ברירה ובררבנן יש ברירה, נמי מהאי טעמא הוא, או אם נימא רלא כהר"ן אלא דקיי"ל דודאי אין ברירה, ואך מ"מ גם אי אין ברירה מ"מ אפשר דאקרי ועלה כך, וספיקא מיהו הוה, וע"כ בדרבנן אמרינן ספיקו להקל, וכמ"ש בשעה"מ פ"ג מגירושין שזה סברת רמב"ם, יהי' גם טעם ר' אושעיא הכי, דפשיטא לי' דאין ברירה, ומ"מ בדרבנן שרי משום דספק מיהו הוי.

ועל זה ק"ל מפרק קמא רלעיל (דף י' סוף ע"א) על מה דאמרו בית הלל במתני', עומר ואומר זה וזה אני נוטל, ומקשינן בגמרא, למה להו לבית הלל למימר זה וזה אני נוטל, לימא מכאן אני נוטל, דהא ע"כ ב"ה ס"ל יש ברירה, מרס"ל במת בכית ולו פתחים הרבה חשב להוציאו באחת מהן אף משימות המת כולן טהורים דיש ברירה. והרי רש"י שם כתב, שגזרו חכמים טומאה על מקום שהוא דרך יציאת הטומאה (ורצונו, דהמקשן הכא ס"ל הכי נגד האמת בדיש דף

ל"ח, ומעם פירושו הכי, ע' בספר פני יהושע, וא"כ מאי קושיא, אימא התם משום רספק דרבנן לקולא, משא"כ הכא במוקצה דספיקו נמי אסור משום רהוי דשיל"מ כדאי' בריש פרק קמא (דף ג' ע"ב) ובש"ע הל' יו"ט (בא"ח סי' תקי"ג), על כן לא אמרינן יש ברירה. — זולת דנימא דתרווייהו אמת, דס"ל לר' אושעיא (להאי ס"ד דמקשה) דגם אי אין ברירה, ספיקא מיהו הוה, וס"ל נמי דלמא יש ברירה והוי תרי ספיקי, אף דברשיל"מ גם ספק ספיקא לא מהני, כדאיתא בש"ע יו"ד (סי' ק"י סוף סעיף ח'), מ"מ בספק מוכן דמדרבנן, ס"ל להר"ן ריש פרק אין צדין דמהני ספק ספיקא.

קצת ק"ל על אבוי בפרק כל שעה (במס' פסחים ריש דף ל"א) דס"ל באקריש מלוה שרה הלוח הוי הקרש, וכשגובהו לבסוף אינו יכול לחזור בו משום דס"ל בעל חוב למפרע הוא גובה ושפיר אקריש. וק"ל, מכרי כל ספק הקרש רינו כספק ממון לקולא, [כמו דפסקו הרמב"ם ורוב הפוסקים בשכיב מרע שהקריש כל נכסיו כיון דהוי ספק איבעי' דלא אפשר באקריש בפרק מי שמת (במס' ב"ב דף קמ"ח ע"ב) אי יכול לחזור בו אם עמד, על כן אם חזר אין ההקרש מוציא מידו, והכי קיי"ל בש"ע חו"מ (סי' ר"ן ס"ג) ועי' בהר"ן ריש מס' נדרים (דף ז' ע"א ר"ה ולענין) ועי' תשובת מהר"ט ח"ב סי' קכ"ד ר"ה ועל ספק], והכא אף דס"ל למפרע הוא גובה, עדיין צריך לומר הוברר למפרע שלא הי' עומד לסלוקי לי' בזוזי, וכש"כ אם הי' ללוה עור שרות, דצ"ל הוברר שזו השרה שנבה, עומדת הי' מעיקרא שזאת ולא אחרת יגבו לו הב"ר, והרי כל ברירה היא אצלינו ספק אי קיי"ל יש ברירה או אין ברירה, וא"כ מספק לא יהי' הקרישו הקרש.

דברי הכסף משנה (פ"ג ה"א מהל' גירושין), אינו יודע להלום, דאמה שכתב הרמב"ם (שם הלכה ד') באומר לסופר כתוב לאיזה שארצה לגרש, דהוי גירושין ספק, כתב הב"מ, וא"ת הי' לרבינו לפסוק באחרון רפסול היינו מדרבנן ואם נשאת לא תצא, י"ל כיון דקיי"ל דברבנן יש ברירה משמע דמאי דאמרינן דבראורייתא אין ברירה היינו משום דלחומרא אין ברירה אבל לקולא ודאי לא אמרינן דאין ברירה, לפיכך כו' הרי זו ספק מגורשת, ואע"ג דאמרו כולן אין פוסלין חוץ מן האחרון, אפ"ה אחרון לאו פסול לכהונה לחור הוא אלא הרי זו ספק מגורשת.

ואינו מבין, דסוף דבריו היפוך ראשיתו, דהתחיל להקשות שיהא בדיעבד גם נמור דלא תצא (דמשמע לי' לשון פוסלין שבגמרא, היינו שפסול רק מדרבנן, וגם זה תמוה, דהא אמרם כולן אין פוסלין, אי אפשר לפדש דגם מדרבנן כשרים, דהא בלא נכתב כלל לשמה אפי' מה"ת אינו גט כלל), וסיים, ואע"ג כו', והיינו דהו"ל לפסוק דרך לאין נשואי לכהן (אם מת זה המגרש) נותנים לה דין גרושה, אבל זולת זה אין ספק גירושין אלא היא ודאי אשת איש עדיין ואם קרשה אחר אין

צריכה גט, והוא היפוך קושיא שהתחיל בה. (ואולי קיצור לשון יש כאן, דאחר שתירץ ראי אפשר לפרש דהאי לשון פסול הוא שהגט פסול רק מדרבנן, הקשה א"כ נפרש להיפוך, דפוסל היינו רק לכהונה משום ריח הגט, אבל זולת זה אין לו אף דין ספק גט אלא אינו גט ודאי).

גם איני מבין מה הוא ס"ל שם בעצם תירוצו, רמכח קושייתו דיהי' אם נשאת לא תצא, ע"כ היינו משום דנימא יש ברירה, (והח"מ שם בפירוש כתב כן בקושייתו, וא"ת הואיל ויש ברירה אמאי הוי ספק גירושין), וא"כ מה זו הלשון אומרת בתירוצו, "כיון דקיי"ל דברבנן יש ברירה כו' אבל לקולא ודאי לא אמרינן דאין ברירה", וכי זה דקיי"ל דברבנן יש ברירה, מחליש קושייתו, הלא קושייתו משום יש ברירה, וס"ל דרק מחומרא שהחמירו רבנן באיסור דאורייתא הגט פסול, וא"כ מאי דמצינו דברבנן יש ברירה, זה מחזק עוד הקושיא.

נבוכ אני בכוונת התוס' פרק כל האיסורים (במס' תמורה דף ל' סוף ע"א), דכתבו דקושיא הש"ס ונשקול חדא להרי כלבא כו' היינו דתיקשי למ"ד יש ברירה, ושוב הקשו א"כ בכל חתיכת איסור שנתערבה בהיתר נשקול חדא חתיכה ואינך לשתרי משום ברירה, ואמר מורי הרמ"ד כלל גדול בדיון זה דדוקא במעורב מתחלתו כהכא סמכינן אברירה, אי לסברת מוהר"ם נרו מתחלת דבריהם לומר דסמכינן בהא אברירה גם למאן דס"ל בעלמא אין ברירה, או דעריין קיימו למה שכתבו בראשונה דקושיא הש"ס למ"ד יש ברירה.

ואשר הביאנו לכך, הוא מה דפסק הרמב"ם הל' איסורי מזבח (פרק ד' הל' י"ז) כשינויי דרב אשי דשני על קושיא הש"ס הנ"ל כגון דטפי דמי כלבא כו', וקשיא מכדי הוא ז"ל פסק בהל' גירושין (פ"ג ה"ד) והל' מעשר (ריש פרק שביעי), דאין ברירה, א"כ גם בלא ספי דמי כו' לא מהני דלשקול חדא כו'. ומצאתי קושיא זו בתוס' יו"ט, וכתב ליישב עפ"י הכלל גדול הנ"ל שבתוס', הרי לפניך לפי זה, רגם מאן דאמר אין ברירה, מודה במעורב מתחלתו דיש ברירה. אלא דאיני מבין האידך אפשר לומר כך, והא אחין ושותפין שחלקו דמ"ד דאין ברירה ס"ל דלקוחות הן, והרי התם נמי מעורבים החלקים מתחלתן. וטעם הרמב"ם צ"ל, דס"ל דהכא דהטלה דמחיה כלב מעורב ברוב היתר, ומדאורייתא בשל ברובא, ורק מדרבנן לא בשל משום דבעלי חיים חשיבי ולא בשלי, וברבנן שוב נסמוך אברירה, וכמו דפסק הרמב"ם דברבנן יש ברירה, וכסוגיא דפרק המשילין (במס' ביצה ריש דף ל"ח).

בפרק קמא דקידושין (דף י"ט ע"ב) ת"ד כיצד מצות יעוד אומר לה כו' הרי את מקודשת לי כו' אפילו בסוף שש ואפי' סמוך לשקיעת החמה רבי יוסי ברכי יהודה אומר דוקא אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פדוטה מקודשת (דס"ל מעות ראשונות לאו לקידושין ניתנו). ואיתא עוד שם, משל (לרבנן) לאומר

לאשה התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים יום, ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום שמקודשת לראשון (וה"נ גם בקידשה האב לאחר קודם שייעדה הארון, מ"מ אם רצה לייעד מייער) משל לריב"י להאומר לאשה התקדשי לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה תוך שלשים יום שמקודשת לשני (וה"נ אם קידשה האב אחר שמכרה לאחר, שיחך בארון ואינו יכול לייעדה).

וק"ל טובא, מכרי כתיב, ואם לבנו ייעדנה, וא"כ לכשתאמר לרבנן דייעוד דומה להאומר לאשה התקדשי לי מעכשיו ולאחר שלשים יום, ע"כ תאמר דבייעוד הוי כאלו אומר האב מקדשה אני מעכשיו ולאחר שתייעדה למי שתדע לייעדה, לך או לבנך אם תרצה שתהי' מיועדת לבנך, וא"כ תידוק מהכא דיש ברירה, דאי אמרת אין ברירה לא תהי' מיועדת כלל, דכיון דאין אומרים הוברר הדבר למפרע דלהאב קדשה אביה כשייעדה האב, ולא דלהבן קדשה אביה כשייעדה הארון להבן. בשלמא אלו ה' גם לרבנן המשל לאומר לאשה התקדשי לי לאחר שלשים יום, לא ה' קשיא לי, דאף דלדידהו האב מקדשה בשעת מכירה (לא שהיא מקדשת עצמה, דזה רק לריב"י דס"ל רחיא מקדשת עצמה בשעה ובמה שמוותר לה הארון מעשה ידי' שזה פרוטה, כדאי' שם סוף עמוד א' בנמרא), ובשעה זו לא ה' מבורר למי מקדשה, רי"ל כיון רבשעת חלות הקידושין יהי' מבורר שפיר דמי. וקסבר הייתי לומר, רתנא דהאי ברייתא באמת הוא מאותן התנאים דס"ל יש ברירה. אלא רעדיון התמיה קיימת, דהא הרמב"ם הלכות עבדים (פ"ד הט"ו) כתב, המוכר את בתו ואח"כ הלך וקידשה לאחר אם רצה הארון לייעד מיועד ואם לא ייעד הארון לא לו ולא לבנו, כשתצא מרשות הארון ינמרו קדושי' ותעשה אשת איש. וזה כהברייתא דמשל לרבנן, להאומר לאשה התקדשי לי מעכשיו כו', ויקשה איך פסק לזו הברייתא דס"ל יש ברירה, אחר שהוא פסק בהל' גירושין (פ"ג ה"ר) באמר כתוב נט לאיזה שארצה אנרש, דהוי ספק גירושין, וא"כ הכא נמי הוה לי לכתוב שהוא ספק ייעוד למי שתייעדה, ספק קידושין להשני שקידשה אחרי המכירה.

ואולי י"ל למה שכתבו התוס' פרק מעשר בהמה (דף נ"ו סוף ע"ב) בקושית הש"ס בטלה מחיר כלב שבין הטלאים רנשקול חרא מינייהו בהדי כלב ואינך לשתרי דנימא יש ברירה, היינו דאמרינן מסתמא מתחלה כך ה' דעתו שאיזה שיבחר יהי' המחיר כלב, ועל פי הכלל גרול שבתוס' פרק כל איסורים (במס' תמורה דף ל' סוף ע"א) רשעמא דכלל איסור שנתערב לא סמכינן אברירה לשקול כשיעור איסור ולהתיר האחר, והכא אמרינן הכי, היינו משום דהכא האיסור מעורב מתחלתו, ונימא דהיינו טעמא נמי הכא, דמי שלו יהי' מקודשת מעורב מתחלתו עם מי שלא לו יהי', היינו האב והבן, ונימא דגם הכא אמרינן מסתמא ה' דעתו כך מתחלה, דלמי שיבחר בסוף שש שתהי' מקודשת, לו אליו הוא מקדשה עכשיו, וכתבתי (בר"ה נבוכ אני) דהרמב"ם ע"כ ס"ל דבמעורב מתחלתו גם מאן דס"ל אין ברירה, מורה הכא דיש ברירה, וא"כ הרמב"ם לשיטתו.

חידושים בענינים שונים

מהגאון מוה"ר מנחם א"ש אבד"ק אונגוואר זצ"ל¹

בעה"י. התחלתי ללמוד מסכת סנהדרין בתחילת החורף בשנת הו"א נות"ן ע"ז לפ"ק פה ליסקא יע"א.

בריש מסכת סנהדרין, תוס' ר"ה ריני ממונות, הקשו אמאי לא תני כופר ול' של עבד, ותירצו הי"מ משום רלא מחייב כופר אלא היכא דנסקל השור והשור מיתתו בכ"ג ודלא כר"א עיי"ש, והקשו התוס' דהא איכא אמוראי התם דסברי דאפילו ר"ע דריש אם כופר לרבות שלא בכוונה, וא"כ הוי מתניתין דלא כר"ע ודלא כר"א, עיי"ש. ונלפענ"ד, דהנה לקמן דף ג' ע"א בתוס' ד"ה נזק, כתבו וז"ל, לאו בשור שהזיק שור איירי דהא איתא בתחובל, דנוכין אותו כבכל, אלא בשור שהזיק אדם איירי ומתני' דלא כר"ע דהא ס"ל דשור שהזיק אדם בין תם ובין מועד משלמין נזק שלם, עכ"ל. ולפי"ז ניחא תירוץ הי"מ, דשפיר כתבו דלכך לא תני כופר משום דלא מחייב כופר אלא היכא דנסקל השור, ולא קשה דהא ר"ע מחייב בכופר שלא בכוונה, דהרי בלא"ה לא אתיא מתניתין כר"ע, דא"כ קשה נזק למה לי, כמו שכתבו התוס' שהבאתי.

בע"ה. סוניה דפרה ומלית שנת תקצ"ו לפ"ק פה אונגוואר.

במס' ב"ב (דף מ"ג ע"ב) וכיון דאסחיד לי' דלוי היכי מצי מפיק לי'. והקשה האורים ותומים דאכתי אמאי מעיד, דילמא משום הכי מעיד דרוצה להעמידה בפני בעל חובו דלנבי בעל חוב אין הוראתו הוראת. ונלפענ"ד דהנה בעל התרומות מתרץ קושית התוס' לקמן (דף מ"ד ע"ב) בד"ה דלא הוי לי' ארעא מעולם, דאכתי ניחוש דילמא הורה ראית לי' ארעא, ותירץ הנ"ל דלתרי חששות לא חיישינן, דדילמא רוצה להעמידה בפני בעל חובו, וגם דילמא הורה, לא חיישינן. והנה י"ל לפי"ז לשיטת ר"י דמיירי כאן דאין כאן רק קול בעלמא, והנה אין כאן רק חשש בעלמא, וא"כ למאי ניחוש לה דילמא רוצה להעמידה בפני בעל חובו, וגם זה אינו אלא חשש בעלמא והוי שני חששות, ולא חיישינן.

1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס ע"ב עמוד ט'. — חידושים הללו הועתקו מכת"ק הנשאר בעזבונו של הרב הגאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל ז"ל אבד"ק זאלצבורג ובעמח"ס כוכבי יצחק, והגיע אלינו ע"י חתנו ירדנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה בן ציון אלימלך וואקסמאן נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

בע"ה. סוגיא רפתח פתוח כתובות רף ט' חורש תמוז תקצ"ג ולבק"ר רנ"ה לפ"ק.

אמר רבי אלעזר, האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו. וכתב רש"י רלענין להפסידה כתובתה אינו נאמן. והנה הפני יהושע כתב דרש"י הוכיח זה מלשון ר' אלעזר, והנה הקשו האחרונים דהנה לקמן הקשה הגמ' אי למיתב לה כתובה ניתב לה, הרי אף דאינו נאמן לאוסרה מ"מ יכול להפסיד הכתובה. ונלפענ"ד דהנה לקמן הביא הרא"ש בשם הגאון דאף לר"י א"ש דנאמן להפסיד הכתובה מ"מ תוספת אינו יכול להפסידה, והנה הרמב"ם פסק פרק י"ב מהל' אישות, דמ"מ יכול להשביעה בנקיטת חפץ כדין כל הנשבעין ונוטלין, ונדאה לכאורה לפי"ו אליבא דרש"י, לר"א דס"ל דאינו יכול להפסידה הכתובה, וכתבו הטעם משום דלא ס"ל הטעם דאין טורח בסעורה ומפסידה, מ"מ יכול להשביעה כמו להגאונים בתוספת דלא שייך אין ארם טורח ויכול להשביעה, ממילא לר"א ג"כ בעיקר הכתובה יכול להשביעה, וא"כ לפי"ז י"ל דהכי אזיל קושיית הגמ', אי למיתב לה כתובה, דהיינו שיבוא לבד וישעון טענת בתולים וממילא תפסיד הכתובה, דבוודאי לא תשבע לשקר ותפסיד הכתובה.

דבר נחמד לפ' פנחס

מהגאון מוה"ר אברהם בנימין קלוגר מבראד זצ"ל⁽¹⁾

בהיותי יושב בסאקולווקע בקיץ תרל"ח אמרתי בפ' פנחס דבר נכון וראוי להעלותו על ספר. — בגמ' ב"ב (דף קט"ז ע"ב) בנות צלפחד נטלו ג' חלקים, חלק אביהם, וחלק מחפר אבי אביהם, ושהי' בכור ונטלו ב' חלקים בנכסי חפר. ופריך הגמ', הלא הבכור אינו נוטל בראוי כבמוחזק, ומתרץ ארץ ישראל מוחזקת היא, ופריך הגמ' הלא יודע הי' מרע"ה שבנות צלפחד יורשות ולא הי' יודע אם נוטלות חלק בכורה, וראוי היתה פרשת נחלות שיאמרו ע"י מרע"ה רק שזכו בנות צלפחד ונאמרו על ידן שמגלגלין זכות ע"י זכאי, ויודע הי' משה שמקושש במיתה ולא ידע באיזה מיתה, וראוי היתה פרשת מקושש לאמור ע"י משה רק שמגלגלין חוב ע"י חייב, ואי אמרת ארץ ישראל מוחזקת, במאי מספקא לי'. ותמוה היא, למה לי' להביא מקושש כלל, וגם למה לי' להביא שמגלגלין זכות ע"י זכאי, הלא בלא זה הי' יכול להקשות, אי ארץ ישראל מוחזקת במאי מספקא לי' למשה.

(1) כתבנו אודותיו בכד"ש קונטרס צ"ו עמוד י"ד. — רבר זה הועתק מכת"ק המונח ברשות ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י. טוב עין הוא יבורך.

ו"ל דבל"ז לא הי' קשה כלום, דרש"י מחולק עם תוספות במשנה הנ"ל, אי מת צלפחד קודם חפר, אי הוה יורשות בנות צלפחד הירושה חלק בכורה, אי הוה ראוי או לא, לרש"י היו יורשות דאין זה ראוי, ולהתוס' הוה ראוי, עיי"ש. נמצא יש לומר דבאמת מת צלפחד קודם חפר, ובזה הי' משה מסופק, ראם כפרש"י יורשות, ואי כפירוש התוס' אינן יורשות. רק דאיתא שם פלוגתא (דף קי"ז ע"א), חד אמר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, דכתיב לשמות ממות אבותם, וחד אמר לבאי הארץ נתחלקה דכתיב לאלה תחלק הארץ. ופריך הגמ' למ"ד לבאי הארץ נתחלקה, הא כתיב לשמות ממות אבותם, ומתרץ משונה נחלה זו מכל נחלות שבועולם, דבכולן החיים יורשים המתים, וכאן המתים יורשים את החיים וכו', ע"ש. נמצא למ"ד זה קשה עדיין במאי מספקא לי', כי אף שמת צלפחד קודם חפר, הלא כאן יורשים המתים את החיים. רק למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה, שפיר מספקא לי' אי כפרש"י אי כפי' התוס'. רק דבגמ' מקשה למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה, והכתיב לאלה, ומתרץ, לאלה, לצדיקים נתחלקה הארץ ולא לרשעים²). (וא"י) [ואי אמרת] צלפחד זה מקושש, נמצא לא הי' ראוי לבנות צלפחד לירש כלום, ואי אמרת דלשם שמים נתכוון, הי' ראוי לבנות צלפחד לירש. רק אי אמרת דראוי הי' פרשת מקושש לאמר ע"י מרע"ה אלא מנגלגלין חוב ע"י חייב, ממילא מוכח דמקושש לא נתכוון לש"ש.

והשתא יובן, דבלא זה לא הי' יכול להקשות מאי מספקא לי' למשה, דילמא מת צלפחד קודם חפר, והא גופא מספקא לי', אי כפרש"י וכנ"ל, ולא קשה הלא לבאי הארץ נתחלקה כדכתיב לאלה תחלק הארץ ומשונה נחלה זו שכאן המתים יורשים את החיים, דהייתי אומר דילמא לא נתחלקה, ולאלה משמע צדיקים דווקא, ולא קשה הלא צלפחד הוא מקושש, נמצא אינו מניע שום ירושה לבנות צלפחד, דהייתי אומר דלשם שמים נתכוון, אבל השתא דמביא הנמרא דמגלגלין חוב ע"י חייב, ובשביל זה נאמרה הפרשה ע"י מקושש, נמצא דלא נתכוון לשם שמים, ממילא אי אפשר לומר רליוצאי מצרים נתחלקה, ולאלה משמע [כן?], ולפי"ז לא הי' מניע שום ירושה לבנות צלפחד, ומהכרח לומר לבאי הארץ נתחלקה, ולשמות ממות אבותם בא להראות שכאן המתים יורשים החיים, וקשה אף אי מת צלפחד קודם חפר, מאי מספקא לי' למשה, הלא המתים יורשים החיים, ומתרץ הרק היטב.

(2) עיי"ש ברשב"ם, בשם הספרי.

בדין בנין בית בשבת ע"י נכרי

מהגאון מוה"ר דוד פרידמאן אבד"ק קארלין זצ"ל¹⁾

ב"ה. יום ר' עשרים ושבעה בחורש הששי התרל"ח קארלין.

כבוד ידי"נ הרב החרף ובקי כו' גמיר וסבר כו' כ"ש מ' משה נ"י,
לשנה טובה יכתב ויחתם בספרן של צדיקים גמורים.

יקרתו קבלתי לנכון, וטרור אנכי מאד כעת הא במילי דמתא והא במילי דשמיא, אך כאשר שאל דבר ר' זו הלכה למעשה, וגם שלא יאמר אשר השלכתי דבריו הנעימים אחרי גוי, לקחתי לי עתה עת בע"כ להשיבו ראשי פרקים על דבריו להלכה למעשה, וזה היא.

הנה אם להלכה לכאורה יש לסמוך על דברי הרישב"א שבסוף פ"ק רע"ז שמתיר לבנות בית בשבת על ידי נכרי בקבולת במקום שנהגו לבנות הכל ע"י קבולת שכתב ולעולם הכל לפי המקום והזמן, עיין בדבריו, אבל למעשה יש לרדן הרבה בזה, שהרי במו"ק דף י"ב ע"א אמרו על מר זוטרא שבנו לו ביתו חוץ לתחום, דאיכא דאמרי סיועי מסייעי בתיבנא בהרייהו, הרי אף שמותר חוץ לתחום [היינו באיזה אופן שמעמידים הך דמו"ק, אם בשבת, או באבל, הכל כפי שיטת כל אחד מהפוסקים], עכ"ז היכא שמסייע לו מביתו הרברים הנצרכים להבנין אסור, רמיחוי שאין זה קבולת, כיון שמקבל כל צורכי הבנין עתה בשבת בעת הבנין מבית הבעל הבית, נראה כשוכרו עתה ואסור.

וא"כ לפי"ז י"ל שאין היתר לבנות בקבולת אף להמתירים, אלא דוקא בבונה בעצים ואבנים שלו, לא בבונה משל בעל הבית. ואפשר לומר, דשם כיון שלא הותר אלא חוץ לתחום והם סייעו להבנין במה שקבלו התבן בתוך התחום, לכן הוה כאלו נבנה בתוך התחום, משא"כ במקום שמותר לבנות אף תוך התחום, ר"ל שנתפרסם שהוא קבולת, י"ל דאף אם לוקחים צורכי הבנין בשבת מבית הבעל הבית, ג"כ שפיר רמי, שהרי ידוע שבונים בקבולת, וקבלן קבלונתו עביר. אך פשמות הלשון משמע שאסור מטעם הסיוע שמסייע להם, וכן נראה מלשון רש"י שם ר"ה סייע וכו', שהוא נותן להם תבן למלאכה דהואיל והוא מסייע בתוך התחום, אבל לתת לו צורכי הבנין בשבת אסור, אך לזה ה"י תקנה שיתנו להבונים, המאטריאלען הנצרכים להם בשבת לבנות, מערב שבת.

אך עכ"ז יש לפקפק, דשם לא הותר כלל אם המאטריאלען או הבנין הם של הישראל, דהא אף שמסר לו מערב שבת, עכ"ז כשמקבלם בשבת מקבל אותם מדרשות הישראל ושל ישראל הם, ונמצא הישראל מסייע בשבת על מלאכתו שמזמין לו צורכי הבנין. ואפשר לזה קצת תקנה, שיקנה הישראל כל צורכי הבנין להגוי מע"ש ויעשה מקח עם הגוי על הבנין עם המאטריאלען שלו, אבל באופן זה

1) כתבנו אורותיו בכר"ש קונטרס ק"י עמוד י"ד. — תשובה זו הגיעה לירידנו מאת ירידנו הנכבד הרב חנוך הענק סאוויצקי נ"י. יתברך ממעון הברכות.

לכנות לא נתפרסם בסביבותינו, ובאופן כזה [ר"ל על מאטריאלען של הבונים] אין בונים אלא בעיירות גדולות כמו ווארשאוויא מאסקווא פרעשבורג וכדומה, לכן יש לאסור בסביבותינו גם ענין בנין כזה.

ועוד שאנכי מפקפק על גוף ההיתר שסמכו בעלי סברא זו להתיר בקבולת בנין בית ומלאכת שדה אף בתוך התחום, שסמכו עצמן על כך דמרחץ שמותר להשכיר, וכן ליתן שדה באריסות. ובאמת אין הדבר דומה כלל, דהמרחץ הוא כולו שכיר להגוי ועושה רק לצורך עצמו, ולהישראל אין שום תועלת מזה כלל, וכן בשדה באריסות, ההנאה שזה לשניהם להישראל ולהגוי, הכל על אופן אחד, גידול התבואה, ואם להישראל חלק יותר גדול מלהגוי, עכ"ז ענין הנאתם כשזה, שיגדל התבואה ויחלקו בה, משא"כ בקבלנות בנין בית ושדה, הנאת הגוי היא כסף שכרו, בין יהי תועלת מהבנין או מהקרקע, או לא, והנאת הישראל היא שיודור בהבית ובהשדה יחנה בהפירות לכן מיחזי יותר כשלוחו, ואסור עכ"פ בתוך התחום.

ולכן לא אסכים להתיר, אם לא במקום שנתפרסם הבונים בקבולת משל הגוי, וגם צורכי הבנין של הגוי הבונה, והישראל משלם לו בעד הכל ביחד, אבל במקום שלא נתפרסם, בנין כזה אסור לדעתי, ובפרט כי בבונים ע"ד הזה בקבולת, יוכרח גם להרכבה שכורי יום, כגון להביא ולשאת המאטריאלען ממקום שמונחים למקום הבנין, וכמעט אי אפשר בלא זה, ואף אם ישנה ויתנה עם הגוי הבונה, שגם זו המלאכה תהי' מוטלת עליו, עכ"ז באופן זה לא נתפרסם הדרך לכנותו, ואסור מפני מראית העין, וכן יש לחוש בזה לחשש מסייע שנותן לו צרכי הבנין. לכן לא ארצה להתיר דבר שנהגו בו איסור במקום שאינם בני תורה, ואם כבודו יודע, החמון לא יודע, ואדרבה, באדם חשוב אסור יותר, כאמדם כמו"ק שם, אדם חשוב שאני, לזאת לא יקל כבודו לעצמו בזה, כאשר חשוב הנהו, ויבוא מזה לקילקולא.

כן נראה לי בזה, אף כי כותב אנכי בחפזי, כאשר אין לי עת לעיין בתשובת רבותינו האחרונים בזה, ואף הרבה מרבתינו הראשונים, וכן כותב אנכי כמעט לגמרי בלא עיון אף בגמרא ופוסקים בזה, כי אין לי עת, והמוכ"ז מנחץ, ועל כבוד מעלתו לא אוכל להשיבו דיקם, ע"כ כתבתי מה שעלה על דעיוני בזה, וד' יצילנו משניאות בזה. ואשאר מוקירו כערכו מלב ונפש מברכו באה"ר בכו"ח טובה כחפצו וחפץ מוקירו.

דוד פרידמאן

בענין זה הביא הב"י באו"ח סי' רמ"ד בשם המכילתא, דדריש מקרא שלא יעשה הגוי מלאכתך, ונתקשה בזה הרבה, שהרי כל הש"ס מלא דאמירה לגוי הוי רק שבות איסור דרבנן. ונ"ל לתרץ עפ"י דרך הרמב"ן הובא בהרישב"א בסוף מס' ראש השנה, דכל השבותין הם דאורייתא אם יעבור על כולם ויעשה אותן בשבת, רק שאם שומר עצמו מאיזה מהם להיכירא שהוא שבת ועובר על איזה מהם, הוה רק איסור דרבנן. וכה"ג נוכל לאמר בכוונת המכילתא על שבות דאמירה לגוי, עיין בזה.

ברין עובדא רחול בשבת

מהגאון מוה"ר יהודה גרינפעלד אבר"ק סעמיהאלי זצ"ל¹⁾

בעזה"י. עש"ק לסדר וישכאל עושה חיל תרס"ו לפ"ק.

החיים והברכה ושוב"ט לה"ה הרבני המופלג הנגיד ותיק וחסיד
ידו"ג מו"ה מרדכי פריעדמאן נ"י בק"ק מ' לאק.

היום בכואי מן הדרך מבית חתני הרב נ"י מוואדקערט, מצאתי דאתי לידי
משמע מכתב מעלתו אשר בו נשאלתי אם מותר לאיש ישראל ללכת ביום ש"ק
לפני השרים לבקש ולחנן מהם שיקילו מעליו מן המס אשר הושת והעמים עליהם,
כי אולי אסור משום ממצוא חפציו ודבר דבר.
לדעתי נראה פשוט רזה היה כמפקח על עסקי רבים, המבואר באו"ה סי'
ש"ו סעיף ו' דמותר, ונס היכא דחשוב כמציל מידם מותר לקבול על החוב אצל
הגוי אם רוצה הגוי לנסוע למקום אחר ומתירא שלא יאבד החוב לגמרי, וכן
משמע בתשו' האחרונים, על כן אם לא נאסר הדבר מהה"ג נ"י מאדא דאתרא,
אני מתיר. ויהי רצון שתעשנה ידיו תושי'.

אוה"ג הרו"ש,

יהודה גרינפעלד חופק"ק הנ"ל

1) נולד בשנת ת"ר לפ"ק לאביו מו"ה שמעי' מעיר אוהעל. חי' תלמיד מובהק
להגאון בעל קול ארי' זצ"ל. אחר נישואיו נתיישב בעיר חוסט. חי' רבוק מאוד אל כ"ק
מרן הגה"ק מצאנו וי"ע, ונסע לעתים תכופות להסתופף בצלו. בשנת תרל"ה לפ"ק
נתקבל לאבר"ק סעמיהאלי. נרפס ממנו שו"ת קול יהודה (הנספח לשו"ת מהרש"ג חלק
ג'). נשמתו עלתה לגנוי מרומים ביום ג' לחודש אדר שנת תרס"ז לפ"ק. — תשובה זו
הגיעה ליריגו מאת נכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אלי' שמעון ישראל קויפמאן
נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

יהודה גרינפעלד
אביו רביק ב-סעמיהאלי זצ"ל
החיים נחמץ ואל"ף אלה חקל העולם הנקוד ופסוק יק"ט צוה
אברהם ברידעמאן לו סקק ס' אבר
היום בקואי מן הדרך מבית חתני הרב נ"י מוואדקערט מצאתי דאתי לידי
משמע מכתב מעלתו אשר בו נשאלתי אם מותר לאיש ישראל ללכת ביום ש"ק
לפני השרים לבקש ולחנן מהם שיקילו מעליו מן המס אשר הושת והעמים עליהם,
כי אולי אסור משום ממצוא חפציו ודבר דבר.
לדעתי נראה פשוט רזה היה כמפקח על עסקי רבים, המבואר באו"ה סי'
ש"ו סעיף ו' דמותר, ונס היכא דחשוב כמציל מידם מותר לקבול על החוב אצל
הגוי אם רוצה הגוי לנסוע למקום אחר ומתירא שלא יאבד החוב לגמרי, וכן
משמע בתשו' האחרונים, על כן אם לא נאסר הדבר מהה"ג נ"י מאדא דאתרא,
אני מתיר. ויהי רצון שתעשנה ידיו תושי'.

שלשה מכתבים מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל

שיל"ת. מ"ד [= מאטערסדארף] יום א' ג' אב תקס"ב לפ"ק.

שלו' וכל טוב, מהטוב ומטיב, יחולו לראש י"נ
הרבני החרוץ המופלא המפורסם מה' דניאל נ"י⁽¹⁾.

מאפס הפנאי לא יכולתי להאריך כראוי, ולא הבתי אותו לא אחר מלהשיבו, ואודיעו כי הרב הגאב"ד משם⁽²⁾ השיב לי על ק' זו מסברא, דרמב"ם לא קאמר אלא ששורפים, אבל פשיטא שלא יתחייב מיתה עלי' מק"ו דקדש, ועתה בא מכ"ת ידירי נ"י לקבוע ב' מסמורת, ואין בידי לדחות הסברא, והיא נכונה, מ"מ להיות כי אני כתבתי ישוב אחר, והמעין יבחר.

ואגב צויתי להעתיק לו חי' על פ' א[נ]דרונגס הנדפס סוף מס' ביכורים, והוא מהתוספתא, ואחר כותבי החידושים האלו⁽³⁾, מצאתי פי' על הפרק שהוא בתשו' מנחם עזרי'. והנה דברים הללו עדיין צריכים בידור, ואין לי פנאי עתה, שלחתיים לו כמות שהם, יעין עליהם, ואם יש בו די השב יודיעני, ואז אי"ה אחזור ואשנה פרקי בל"נ.

אודות הבח' אשר אותה נפשו היפה לרעת ערכו, הנה איננו עומד לפני רק איזה חדשים, אבל בכל זאת הכרתיו בטוב מדותיו שייף עייל ונפיק שוקד על דלתו ה' יומם ולילה והביא בידו מס' חולין עם ההלכות השייכים לזה, שכלו זך לקבל דברים חריפים, ולפי רוב חשקו רואה אני כי יעלה על במתי ההצלחות, אם יעזור הי"ת העוזר האמת, גם הוא בקי בכל פסוקי תנ"ך כלו ע"ד הפלא. — כל זה הוא ברור ואמת, יכול לסמוך על זה. תו אין אתי כעת דק חיים שלו' לו ולתורתו ולכל הנלוים.

הכ"ד השוחר טובתו,

משח"ק סופר מפ"פ דמיון

אם יש את נפשו היפה לדרוש בניני בשלו' י"נ הרבני המופלא מה' אברהם פ"ש נ"י, אל ינקוט בנפשו עלי עכבי ספר סדרי טהרה, כי עודני צריך אליו, וה' ישפות לו שלו' ולתורתו,

משח"ק הנ"ל

לא חי' לי פנאי להגיה, אולי השמיט המעתיק או החליף תיבות, וסמכתי על עוצם בינתו, חכם ומבין מדעתו.

- (1) הוא הגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ זצ"ל ראבד"ק פרעשבורג. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו. — הועתק מעצם כתי"ק המונח ברשות ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.
- (2) הוא הגאון מוה"ר משולם איגרא זצ"ל ראבד"ק טיסקמניץ ופרעשבורג.
- (3) חידושים הללו נדפסו בספר ילקוט דניאל (מדף ה' ער דף ט'), ובספר שירי שירים (ניו יארק תש"ך) מעמוד ל"ה עד עמוד נ"א.

שול"ת. פ"ב נגהי ליום עש"ק כ"ט למב"י תקצ"ז לפ"ק.

החיים והשלו' וכל טוב לידירי ורב חביבי מחו' הנגיד המפורסם
הרבני מה' משה נ"י ולנות ביתו ולכל אשר אתו כל טוב סלה. ומי
בראש כל הברכות ה"ה יריד נפשי הבח' המופלג חתן תמים למעלות
המל"ח כ"ה ישראל שי"י).

אהבה עזה מכלכלת שורתיים אלו, גם כי אנו מצפים ומיחלים לתשובתכם
אלינו, מ"מ יען נתכבדתי כי בא לצל קורתנו הבח' הנחמד בן משכיל להנגיד
המפורסם מה' מרדכי שיף נ"י, ובעברו דרך פה קבל פנינו, אמדתי לא אעבר
פרשתא דא, ואדרוש שלו' בית מחו' הנגיד נ"י, ונא להשיב תשובה מאהבה
עיי"מ, וה' אתנו.

הכ"ר מחו' החותם בברכה משולשת,

משה"ק סופר מפ"פ דמייין

בתי הבתולה יפה הכלה תי' כתבה היום על הרואר, וד"ש. ושלו' למחו' בנו
הנגיד הרבני מה' שמואל נ"י. ושלו' להרב המופלא מה' נחום נ"י.

* * *

(יום ג' פ' אחרי תקצ"ט לפ"ק)

ר"ש ממני למחו' הרבני הנגיד מה' משה נ"י, ולבנו חתני יריד נפשי האהוב
וחביב כמה' ישראל נ"י. אנחנו כלנו תלי"ת במעמד הטוב, כה נקוה לשמוע וגם
לראות פא"פ מרמכ"ת. אנחנו מצפים על יד דרך ביאת חתני לחיים ולשלו', ומה
טוב אם נתכבר בכבוד מחו' הנגיד נ"י. ונכדי בנו ר' עקיבא שי"י) גם הוא בטוב
תלי"ת, וה' עמנו.

הכ"ר מחו' וחותנו,

משה"ק סופר מפ"פ דמייין

ושלו' כל ביתו ונות קרשו, והרב מה' נחום נ"י, אני דורש, ולמחו' מה'
שמואל נ"י.

(4) הוא הרבני מו"ה ישראל גיינער חתנו של הגאון בעל חת"ס וצ"ל. כתבנו אודותיו
בכר"ש שנה ג' קונט' י' עמוד כ"ב. — ב' המכתבים שנרפסו בעמוד זה, הגיעו אלינו
מאת נכדו הרבני הנגיד תנכרד הישיש מו"ה יצחק שיף נ"י. עוד ינוב בשיבה טובה
בבריות גופא ונהורא מעליא. (המכתב משנת תקצ"ט, נכתב בשולי מכתב בתו של הגאון
בעל חת"ס וצ"ל, אל בעלה).

(5) פלא, שכותב ר' עקיבא על ילד בן שנה.

בדין ס"ת שנכתב על קלף שנתלכב

מהרב הגאון מוה"ר יוסף חיים זאנענפעלד ז"ל⁽¹⁾
אבד"ק ירושלים עיה"ק

ב"ה. יום כ"ט לחודש טבת שנת תרפ"ט פעה"ק ירושלים ת"ו.

חיים ברכה ושלוי וכ"ט סלה מציון לכבוד הרה"ג

מהו' אהרן נייבוירטה בק"ק האלבערשטאדט ג"י.

אחרשהד"כ.

בשבוע הלז מסר לי נכרי אשר למד אצל הר"ב, מכתב שנכתב כמעט לפני שנה בפרשת בשלח תרפ"ח, ואמר לי כי חשב שהמכתב הזה הערוך מכבודו אלי, נאבר ממנו, והוריע כן לכבודו, וכעת נמצא אצלו ע"י סבת, ומסרו לירי. והנה כתב תוארים עלי שאינם הולמים אותי, כי אני איש פעוט, ואשר הרפסו למעלה בנייר כי רב אני, מוכרח אני לסכול מפני הרוחק שעה, אבל בעצמי ארע מך עדכי. והנה ראיתי מה שכתב אודות ס"ת שנשלחו מבני, אשר הסופר מפ"פ עורר עליהם, והביא מ"ש במלאכת שמים כלל ב' ודברי הבני יונה זצללה"ה. — אם כי חלילה לי ליכנס ברבר שנחלקו בו גדולים, בכל זאת אני לא מצאתי במלאכת שמים כי אם שפסול לכתוב, דלא כמו שרצה להתיר וכו', אבל לא כתב אם נמצא שכבר כתב הסופר על קלפים כאלו שפסול לקרות בו. והרבה חששו לפגמא רספר תורה, יעיין יומא ע' דמהאי טעמא קורא על פה חששו לפגמא, והמעיון בעיקר ההלכה, ימצא דברים להכשירים. וכנראה שבעת שהמציאו הסופרים ללבן הקלפים, היו כולם מהדרים לקנות רוקא קלפים כאלו, לכך הרעיש הבני יונה, שהוא דבר חדש, וחפש אחר טעמים, שעב"פ אינם מוכרחים. ועי' בס' מאיל המילואים לנכדו המיוחס אחריו, והוא למד הלכות אלו בשקידה, וכתב לדחות הראיות, ובכל זאת סיים, חלילה להקל נגד הבני יונה, היינו להחמיר שלא לכתוב לכתחלה, אבל אם כבר נכתב ספר תורה, לומר שהוא פסול לקרות בו, לגרום לו איזה פגם, כנראה שזה לא יעלה על הדעת. ועיין סוכה י"א, אם פירס סדיון על הסכך לנאותו אינו חוצץ, ונחשב כיושב בסוכה, כי בטל לגבי הסכך, הגם שאם אינו לנאותו הסוכה פסולה. וענין ציפהו זהב, לענ"ד אינו ענין לזה, והרבה פי' לי לדבר, אף כי

(1) נולד ביום ו' לחודש כסלו שנת תר"ט בעיר ווערבו לאביו הרה"ג מו"ה אברהם אהרן. בבחרותו למד אצל הגאון מוה"ר חיים צבי מאנהיימער אבד"ק אונגוואר, ואצל הגאון בעל כתב סופר. אחר חתונתו נתיישב בעיר קאבערסדארף ולמד אצל הגאב"ד מוה"ד אברהם שאג. בשנת תרל"ג לפ"ק עלה לאה"ק ונתיישב בירושלים עיה"ק. בחודש אייר שנת תר"פ לפ"ק נתקבל לאבד"ק ירושלים עיה"ק. נדפס ממנו ספר שו"ת שלמת חיים, ועוד כמה קונטרסים, והרבה נשאר עדיין בכת"י. נפטר ביום י"ט לחודש אדר ב' שנת תרצ"ב לפ"ק, ומנ"כ בירושלים עיה"ק. — מכתב הנוכחי הגיע לידינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלאף ג"י. תשואות חן חן לו.

כבר אמרתי כי ידעתי מך ערכי, אבל לומר שהם"ת פסולים, חלילה לי, ואם אני רואה ס"ת על קלפים כאלו, והכתב נאה, אומר אני שהם כשרים, וחלילה לי לומר אפילו שיותר טוב שיקראו בספר אחר, כי מאן ספין לקרוא על ס"ת שבאמת לפי הדין כשר, להוציא עליו שם פסול, וכנראה גם כעל מלאכת שמים נזהר בזה, וכתב פסול לכתוב ודלא כמי שרצה להתיר, היינו לכתחלה, אבל לא הי' פוסל ס"ת שכבר נכתב, ודי בזה הערה.

ומעין הפתיחה אומר ברכה גם הודאה מה שהשתדל עם נכרי, ובאשר שכבודו סיים שישמח אם אכתוב לו, וכיום נמצא מכתבו, מצאתי א"ע מחוייב להשיב. יזכה לישיב השקט עה"ת והעבודה, ולזכות את הרבים.

כעתירת לב ונפש המחכה לישועה קרובה, דיוש"ט,

חק' יוסף חיים זאנענפעלד

בענין קדושת דמים פקעה בכרי

בן ציון הכהן

אבר"ק סענפעטער

מח"ס שערי ציון, ואבני ציון ב"ח

ברוקלין, ניו יארק

בש"ס עירובין (דף ל"ו ע"א), בעא מיניה רבא מר"נ ככר זה היום חול ולמחר קדש ואמר עירובו לי בזה מהו, א"ל עירובו עירוב, היום קדש ולמחר חול ואמר עירובו לי בזה מהו, א"ל אין עירובו עירוב, מאי שנא א"ל כו' היום חול ולמחר קדש מספיקא לא נחתה ליה קדושה היום קדש ולמחר חול מספיקא לא פקעה ליה קדושתיה מיני', ע"כ. ופירש"י ר"ה היום תהא קדש ולמחר תהא חול על מעות שיש לי בבית מהו עכ"ל, והקשה בחי' הרשב"א שם דאמאי לא פירש כפשוטו דהקריש רק ליום, דהא רבא הוא בעל המאמר כאן, ורבא נופי' הא ס"ל בנדרים (דף כ"ט ע"א) דקדושת דמים פקעה בכרי, ועי' מחנה אפרים הל' צדקה (סי' י"ב) ד"ה איברא כו', הוכיח מדברי רש"י דס"ל דאפי' קדושת דמים לא פקעה בכרי, וקשה הא לרבא קיימינן, והוא ס"ל בנדרים שם קדושת דמים פקעה בכרי, [ועי' בגליון הש"ס נדרים (דף כ"ט ע"א), חי' חת"ס לנדרים (דף כ"ח ע"ב), וברש"ש עירובין (דף ל"ו ע"א), שהקשו כן, וקדמם הרשב"א, וע"ע בקושיא זו בשע"מ (פ"ח מלולב ה"י) ד"ה נתנו לו באמצע הדיבור, שו"ת שואל ומשיב מהר"ו ה' (סי' ס"ג) סוף ד"ה ובזה נ"ל כו', בית האוצר (מע' ב' דף נ' ע"א), עולת שלמה קדשים ח"ב בשו"ת שבסופו (סי' ב'), שו"ת מהרא"ש (סי' י"ז אות ג'), בכורי שלמה ח"א או"ח (סי' מ"א אות י'), בית פנחס תמורה קונטרס שגיאות מי יבין (דף ז' ע"ד), ובהסכת הגאון מקוטב שם, וב"פ ח"ב (סי' ו' אות ה')].

ונלע"ד ליישב דהנה באבני מלואים (סי' כ"ח אות נ"ג) תמה על מה שכתב הר"ן בחידושו לגימין (דף נ"ג), בהא דבעי רבא מר"נ היום אי את אשתי ולמחר את אשתי מהו וכו', בתר דבעי הדר פשטה מסתברא בין לר"א בין לרבנן כיון

דפסקה פסקה, וכתב שם הר"ן בשם הרא"ה, דמהא שמעינן שהנותן קרקע לחבירו גוף ופירות ליום אחד זוכה המקבל בקרקע לעולם רהא אסיקנא כיון דפסקה פסקה עכ"ל, והקשה האבני מלואים שם דלהרא"ה א"כ הא דפליגי בנדרים (דף כ"ט ע"א) עולא ובר פרא, דעולא סבר קדושת דמים פקעה בכרי ובאומר הרי נטיעות אלו הקדש עד שיקצצו כיון שנקצצו שוב יצאו לחולין ע"ש, הא כיון דפסקה פסקה אפי' בדיני ממונות, וכתב ונראה בטעמא דרא"ה דכשם באומר היום אי את אשתי ולמחר את אשתי כיון דפסקה פסקה היינו כיון דכבר נפקא מרשות הבעל שוב אינה נכנסת לרשותו, וה"נ בנותן קרקע לחבירו גוף ופירות ליום אחד זוכה מקבל בקרקע לעולם דכיון שיצאה הקרקע מרשות הבעלים ליום אחד שוב אינה נכנסת לרשות הבעלים וממילא זוכה המקבל המתנה בתורת הפקר כיון דלית ליה בעלים, אבל בהקדש אע"ג דיצאה מרשות הבעלים להקדש לשעה אינו נעשית הקדש, דמאן זוכה אותו אח"כ להקדש, וכיון דלא הקדיש אלא לזמן נהי נמי דיצאה מרשות בעלים אבל להקדש תו אינו, אלא לב"פ דס"ל דקדושה לא פקעה בכרי א"כ הו"ל הקדש ע"י תחילת הקדש, עכ"ל האב"מ. היצא לנו מדבריו, דלמאן דאמר בנדרים (דף כ"ט) קדוה"ג פקעה בכרי או בק"ד דפקעה בכרי אף לרבא, בהקדיש על שלשים יום, אף דהקדישו פקעה בכרי בסוף שלשים יום, מ"מ אינה חוזרת לרשות בעלים רק נעשה הפקר דכיון דפסקה פסקה, וכ"כ במרכבת יוסף (סי' י"ב) ד"ה והשתא כו', ועי' בר' הרא"ה שבחי' הר"ן נישין (דף פ"ג) הנ"ל, בדברי חיים אויערבאך ריני מתנות (סי' ו'), ואמרי בינה דיני נדרים (סוס"י כ"ב).

והנה בספר פורת יוסף מהגאון מסלאנימא ז"ל (מערכה ט' דף ל"א), הוכיח מעירובין (דף פ' ע"א) דקאמר רב נחמן נקטינן אחר עירובי תחומין ואחר עירובי חצירות וכו' צריך לזכות, מבואר דצריך שיהא הכבר שמניח בו העירוב ממונו ואם אינו שלו ל"ה עירוב ע"ש, וכ"כ במשנת אלעזר מהר"ת (דרוש ג' אות ד') וציין לתוס' עירובין (דף ל' ע"א) ד"ה ככר וכו', וכ"כ הגאון מהר"י פיינגנבוים ז"ל מווארשא בקונטרס שערי תורה ח"א (סי' צ"ב אות ו') וע"ש (סי' א' אות י') דהעירוב צריך להיות ממונו של המערב ע"ש. וא"כ מיושב היטב קושית הריטב"א, דשפיר מפרש רש"י ז"ל שם רהיום קדש ולמחר תהא חול על מעות שיש לי בבית, ואין לפרש בהקדיש רק ליום עש"ק וקדושת דמים פקעה בכרי, רזה אינו, דאף רבסוף היום פקעה ההקדש, מ"מ לא חזר מעצמו לרשות המקדיש, דנעשה הפקר, דאף דקדושת דמים פקעה בכרי מ"מ אינו חוזר מעצמו לרשות המקדיש כיון דפסקה פסקה וכד' האב"מ (סי' כ"ח) הנ"ל, ע"כ כתב רש"י ז"ל בדאמר היום תהא קדש ולמחר תהא חול על מעות שיש לי בבית דהיינו ע"י פדיון ונכנס מיד לרשותו, וזה נכון ורו"ק.

ב) ובדברינו הנ"ל נלע"ד ליישב דברי הרמב"ם ז"ל (פ"ז מה' ערכין הו"ז), דבהקדש לא מהני שאלה כי אם ע"י פתח דמשווה לנדרים הקדש טעות אבל לא ע"י חרטה, כמו שהוכיח המחנה אפרים הל' צרקה (סי' ה') מדברי הרמב"ם ע"ש, ובשו"ת ר' בצלאל אשכנזי (סי' ט"ו) [בדפוס שלנו הוא (סי' י"ד)] הובא בש"ך חו"מ (סי' רנ"ה סק"ו), [ועי' רי"ט אלגזי הל' חלה (סי' י'), שו"ת רע"א (סי'

קמ"ד), ישועות יעקב או"ח (סי' תרי"ט), שו"ת תורת חסד או"ח (סי' נ"ב אות ה'), שו"ת בית שערים או"ח (סי' שכ"ו) ד"ה אלא וכו', אמרי בינה דיני נדרים (סי' י"ח), כלי חמדה (פ' מטות דף קכ"ח), וחמדת ישראל (דף קכ"ז), וכבר האריכו האחרונים בטעם הרב רבהקדש לא מהני שאלה כי אם ע"י פתח ולא ע"י חרטה, ע"י שו"ת שואל ומשיב מה"ק (ח"נ סי' ס"ז), ושו"ת נפש חי יו"ד (סי' ג'), ונלע"ד לפימ"ש השעה"מ הל' שבועות (פ"ו הל' י"ח) ד"ה האמנם כו', דק ע"י פתח נעקר הנדר מעיקרו ולא ע"י חרטה, והנה שאלה בהקדש מהני רק ע"י הבעלים, וקשה הא הקדש אין לו בעלים, ע"י זבחים (דף ק"ד ע"א) דלא נאסר ע"י מוקצה ונעבר ע"י המקריש ראין ארם אוסר רבר שאינו שלו, וע"י רש"י תמורה (דף כ"ט ע"א) ד"ה אימא כו', ואיך מהני שאלה שלו הא התקדש לאו דידה' הוא, וע"כ צ"ל רכיון דלאחר שישאל יהי' שלו, לכן מהני השאלה כיון דע"י השאלה יהי' שלו, וע"י כעין זה ברשב"א ב"ק (דף ס"ז ע"א) בנגב והקריש רמהני ההקדש משום יאוש ושינוי רשות, ואף דשינוי רשות הוי דק ע"י ההקדש מ"מ הקדשו וקנינו באים כאחד, וה"נ השאלה שלו וקנינו באים כאחד ושפיר מהני השאלה, [וע"י בקצוה"ח (סי' ר' סק"ה) דמסתפק בהא דאמרי' בגיטין (דף ע"ז ע"ב) גיטה וחצרה באין כאחד, אי נם בעלמא אמרי' באין כאחד או רק גבי גיטין אמרי' כן, וע"י בית האוצר (מע' ב' כלל ט') בענין באין כאחד דלא הביא רברי הקצוה"ח, וע"י מנ"ח (מצוה ב' אות ג') סוד"ה והנה המצוה למול וכו', כתב בנר שכל עצמו מילתו וגירותו באין כאחד, וע"ע מנ"ח (מצוה מ"ב) ד"ה ואע"פ כו' באמצע הריבוד הביא רברי הקצוה"ח הנ"ל], וע"י שו"ת בית שלמה מהרודא בתרא יו"ד ח"ב (סי' קפ"ב) ד"ה והנה כו', כתב דאם אחר השאלה ל"ה שלו לא מהני שאלה, והביא סמך לרבריו מתשו' הרא"ש (כלל י"ב סי' ב') הובא בש"ך יו"ד (סי' רנ"ח ס"ק י"ח), ות"י שם בזה קושי' התוס' ב"ק (דף ס"ז ע"א) ד"ה מעיקרא וכו' והרשב"א שם, וכ"כ בשו"ת שו"מ מה"ק (ח"ב סי' מ"א) דהיכא דלאחר השאלה יהי' אסור בהנאה לא מהני שאלה בתרומה והקדש דאי"ה אין להם בעלים, [וע"י כע"ז בשו"ת מהר"ש ח"א (סי' צ"ו) ד"ה אך באמת, ושם ח"ו (סי' פ"א אות ד')], והיינו מטעם הנ"ל רקורם שאלה ל"ה שלו רק השאלה שלו וקנינו באין כאחד, ואם נם לאחר השאלה ל"ה שלו שוב אינו יכול לשאל דל"ה שלו ולא בעלים רההקדש הוא וכנ"ל, וא"כ לפימ"ש האב"מ (סי' כ"ח אות נ"ג) הנ"ל דאף למאן דאמר בנדרים (דף כ"ט ע"ב) דקדוה"ג פקעה בכדי או בק"ד דפקעה בכדי אף לרבא, מ"מ לאחר זמן ההקדש אף דהקדשו פקעה בכדי אינה חוזרת לרשות הבעלים רק נעשה הפקר לפי"ד הר"ן בשם הרא"ה גיטין (דף פ"ג) ע"ש, ובמרכבת יוסף (סי' י"ב), וא"כ בשלמא בשאלה ע"י פתח שהחכם עוקר נדר ההקדש מעיקרו דע"י פתח הוי כהקדש בטעות, שפיר י"ל כנ"ל כיון דע"י השאלה הוי שלו השאלה וקנינו באין כאחד, ושפיר מהני השאלה ע"י הבעלים אף רבשעת ההקדש ל"ה שלו וכנ"ל, אבל בשאלה ע"י חרטה, רלפי"ד השעה"מ הל' שבועות (פ"י הל' י"ח) הנ"ל, השאלה מהני דק מכאן ולהבא ואינו נעקר ההקדש מעיקרו, שוב לא מהני השאלה כלל, רכיון דלא נעקר ההקדש מעיקרו דק מכאן ולהבא, א"כ אף אחר השאלה ל"ה שלו כיון דפסקה פסקה, דאף א"נ דפקעה שם

הקדש מיני' מכאן ולהבא מ"מ אינה חוזרת לרשות הבעלים רק געשה הפקר כמו בהקדש לזמן לפי"ד הרא"ה ואב"מ הנ"ל, ושוב לא מהני כה"ג השאלה כלל, רשאלה מהני רק ע"י בעלים והכא אף אחר השאלה לא יהי' שלו כלל רק יהי' הפקר רכיוון רפסקה פסקה, ע"כ לא מהני שאלה ע"י חרטה רק ע"י פתח דהחכם עוקר ההקדש מעיקרו, ומיושב דברי הרמב"ם ונכון.

(ג) ועפ"י הנ"ל נ"ל ליישב קושית הגאון ר"י ענגיל ז"ל בחוסן יוסף (סי' רי"ז), רהנה בש"ס ב"ב (דף ע"ט ע"א) איתא, הקדיש בוד ואח"כ נתמלא מים וכו' מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן, [וע"ש ברשב"ם ובתוס' ד"ה ואין מועלין בו] הטעם משום דחצר הקדש אינו קונה, דחצר משום יד איתרבאי ואין יד להקדש, ועי' מג"א (סי' קנ"ד ס"ק כ"ג) בשם אגודה דחצר ביהכ"נ אינו קונה מהאי טעמא, והרמב"ן שם כתב בשם רבינו שמואל ראע"פ דחצר הקדש קונה מ"מ אין מעילה בזכייתה רמאי דקריש ממילא ליכא מעילה, וכ"כ בתוס' רי"ד ושטמ"ק שם בשם הר"ן, ובקצוה"ח (סי' ר' סק"א) הביא רא"י להרמב"ן מש"ס זבחים (דף מ"ה ע"א) דבקדשי עכו"ם אין מועלין אף דההקדש קנאו מ"מ כיון דלא נתקדש ע"י ישראל אין מועלין בו, כ"ש בהקדש ממילא ע"י חצר לכ"ע אין מועלין, [ועי' בר' הרמב"ן בשו"ת חת"ס או"ח (סי' מ"ד) סוד"ה ודאתאן בו], וע"ע בשו"ת בי"צ או"ח (סי' כ"א אות ג'), ושם (סי' נ"ד אות ד'), אור שמח ה"ל מעילה (פ"ה ה"ל ו'), דבר אברהם ח"א (סי' כ"א אות ט"ז בהג"ה), אתוון דאורייתא (כלל ג'), עונג יו"ט (סי' ט"ז), זרע אברהם (סי' י' אות ב'), וגירולי שמואל ב"ב (דף ע"ט), והקשה החוסן יוסף שם לפי"ז ע"ד הש"ך חו"מ (סי' רנ"ה קס"ו) בשם רבינו בצלאל (סי' ט"ו), דהטעם דבבא ליד גזבר לא מהני שאלה בהקדש משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, ורק באמירה לנכוח דהיא כמסירה להריוט כיון דסוף סוף הוא רק דיבור מהני שאלה דדיבור מבטל דיבור, וקשה דבבא ליד גזבר ישאל על הדיבור דהקדש וישאר ביאה ליד גזבר בלי דיבור דהקדש דבהקדש ממילא אין מועלין להרמב"ן, ואף דאין שאלה מבטל קנין הגזבר או החצר דקונה להקדש, מ"מ קנין גבוה גרידא לא יהי' בו מעילה כמו בהקדיש בוד ונתמלא מים עכ"ל, וכ"כ בדבר משה מה"ק (סי' צ"ה), ואוריין תליתאי (סי' ע"ז) ר"ה ובגוף בו, להקשות ע"ד הש"ך הנ"ל, בבא ליד גזבר כיון דהקדש פיו פקע ע"י שאלה ורק להכי לא מהני שאלה משום דקנה ליה ההקדש במשיכה וזוה לא שייך מעילה להרמב"ן דהוי הקדש ממילא, ועי' שו"ת שו"מ מהר"ו שתיתאי (סי' מ"ר) ובאמת כבר הרגיש בזה הקצוה"ח בעצמו שם (סי' ר' סק"א).

ולפי הנ"ל י"ל, דלכאורה איך מהני שאלה בבעלים על ההקדש הא הקדש אין לו בעלים כש"ס זבחים (דף קי"ד ע"א) ורש"י תמורה (דף כ"ט ע"א) ד"ה אימא, וע"כ צ"ל רכיון דלאחר שישאל יהי' שלו לכן מהני השאלה דהשאלה וקנינו באין כאחד וכנ"ל, אך כ"ז בהקדש שלא בא ליד גזבר או לחצר ההקדש, אבל בבא ליד גזבר וחצר הקדש דנקנה להקדש ע"י משיכת הגזבר או החצר, שוב אף לאחר השאלה לא הוי שלו דההקדש קנאו ע"י משיכת הגזבר או החצר, א"כ ליכא למימר דהקדש פיו פקע ע"י השאלה ואין מועלין בו אף דקנין ההקדש לא פקע מ"מ הוי הקדש ממילא דאין מועלין להרמב"ן, דזה אינו דבזה לא מהני שאלה כלל

אף על הדיבור, רכיון דאף לאחר השאלה נשאר קנין ההקדש שוב לא מהני השאלה על הדיבור דהא אחר השאלה לא יהי' שלו, ושאלה לא מהני רק ע"י הבעלים כנ"ל, ודו"ק כי נכון הוא.

(ר) והנה בשו"ת שואל ומשיב מהר"י שתיטאי (סי' מ"ה) ד"ה והנה בשנת כו', כתב בדקדקש ע"י פשטה ליכא מעילה דהוי בהקדש ממילא דליכא מעילה לפי"ד הרמב"ן ב"ב (דף ע"ט ע"א) הובא בקצוה"ח (סי' ד' סק"א) הנ"ל, והקשה בשו"ת בית יצחק או"ח (סי' מ"ג) ממתני' תמורה (דף י' ע"א) אמר ר' יוסי והלא במוקדשין האומר רגלה של זו עולה כולה עולה, [דפשטה קדושה בכולה, ועי' קידושין (דף ז' ע"א)], ומשמע דהוי הקדש גמור למעילה, וקשה לפי"ד הרמב"ן בדקדקש ממילא ליכא מעילה, איך מהני מה דנפשט קדושה בכולה לענין מעילה הא הוי הקדש ממילא עכ"ק, וזה קושיא עצומה, ועי' בבי"צ אח"ע (סי' קמ"ה אות ג'), [וע"ע בזה בצפנת פענח (פ"ה מה' ערכין הי"ד), ציונים לתורה (כלל ל"ט) סוד"ה ובהך דחולין כו', זרע אברהם (סי' י' אות ב'), ושם (סי' י"א אות כ"ח), אחיעזר חיו"ד (סי' מ"ד אות א'), מרכבת יוסף (סי' ל"ב), בית פנחס תמורה ח"ב (סי' ה'), שו"ת בנין צבי (סי' י"ג אות ח'), וירי סופר (סוסי' י')]. והנלע"ד דהנה הפני יהושע קידושין (דף ז' ע"א) כתב בסדרת פשטה דהוא משום דמקדיש בעין יפה הוא מקדיש ומיר הי' כוונתו שיחול ההקדש בכולה [ועי' בריטב"א קידושין (דף ז' ע"א) ד"ה מי דמי כו', כתב ג"כ כן למאן דס"ל דלא אמרי' פשטה רק במקדיש אבר שהנשמה תלוי' בו, אך התוס' שם ד"ה ונפשטו כו' לא ס"ל כהריטב"א וכתבו דמקרא ילפי' דין זה ע"ש], ועי' בד' הפנ"י בודע אברהם ח"א (סי' י"א אות י"ט), ולכאורה כיון דאיכא סברא דבעין יפה מקדיש כולה, למה לי קרא בתמורה (דף י"א ע"ב) לר"מ ור"י שם דאמרי' פשטה, הא י"ל מסברא כן, אך י"ל דסברא זו דבעין יפה מקדיש כולה הוי אומדנא שאומדין דעתו דבעין יפה מקדיש והי' כוונתו שיחול ההקדש בכולה, וקשה הא דעת הרדב"ז ח"א (סי' ר"ד) הובא בכנסה"ג חו"מ (סי' ט"ו הגב"י סקי"ח) דאומדנא לא אמרי' רק להחזיק ולא להוציא ממון, [ועי' דרב"ז ח"ב (סי' תרע"ח), שו"ת אבן רוכל (סי' פ"ז), ובמל"מ (פ"ו מה' זכיה ה"א), ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קצ"ב) כתב הטעם דאומדנא להוציא לא אמרי', משום דאומדנא לא הוי דבר ברור, אלא רע"פ רוב הוא כן, וכיון דקיי"ל בב"ק (דף מ"ו) וב"ד דאין חולכין בממון אחת"ר, ע"כ לא מהני אומדנא להוציא, וכ"כ בשו"ת רמ"ץ או"ח (סי' ט"ו אות ז') כד' מהרש"ם בטעמא דאומדנא להוציא לא אמרי' משום דקיי"ל א"ה בממון אחת"ר ע"ש, ובשו"ת משנת אליעזר ח"ב (סי' ו' אות ג')], וא"כ ליכא למימר אומדנא דבעין יפה מקדיש והי' כוונתו שיחול הקדש בכולה, דאומדנא להוציא מחזקת ממנו של המקדיש לא אמרי', וכיון שלא מקדיש דק רגלה איך נאמר דהי' כוונתו להקדיש כולה הא הוי רק אומדנא ולא אמרי' אומדנא להוציא מחזקת ממון דבעלים ליר ההקדש. ולפי"ז י"ל דבאמת מהאי טעמא צריך קרא לר"מ ור"י דפשטה קדושה בכולה, ול"א פשטה מטעם דבעין יפה מקדיש וכוונתו הי' להקדיש כולה דאומדנא להוציא לא אמרי', אך כ"ז ניחא לולי הקרא דאמרי' פשטה, אבל לאחר דגלי לן הקרא דאמרי' פשטה שוב ליכא כלל חזקת ממון

דבעלים כמובן, ושוב י"ל דאומדין דעתו דבעין יפה מקדיש וכוונתו ה' להקדיש כולה, ושוב שפיר מועלין בכל הבהמה דלא הוי הקדש ממילא, דכיון דאמר' אומדנא דכוונתו ה' להקדיש כולה, לפי"ז הוי נמי הקדש ארם, דלאחר דגלי קרא דאמר' פשטה ויצא מרשות בעלים להקדש, שוב ליכא חזקת ממון בעלים נגד האומדנא, א"כ אמר' מכח אומדנא דבעין יפה הקדיש וכוונתו ה' לכל הבהמה, והוי הקדש במחשבה לכל הבהמה, ושוב הוא הקדש ארם ע"י מחשבה, ושפיר מועלין בכולה, ומיושב קושית הכית יצחק ודו"ק.

(ה) והנה בנדרים (דף ג"ט ע"א) איתא דתרומה ביד כהן לא מהני שאלה, וכתב הרשב"א גיטין (דף ח' ע"ב), דכמו כן הקדש הכא ליד גזבר לא מהני שאלה, [וכ"כ בתשובת רשב"א ח"א (סי' תרנ"ו), נמוקי יוסף ב"ב (דף קע"ד ע"ב), ריטב"א מכות (דף כ"ב), ושבועות (דף כ"ה ע"א), ואס"ז ב"מ (דף נ"ז ע"א) בשם הריטב"א, וברי"ט אלגזי הל' חלה (סי' ו') כתב כן בדעת התוס' פסחים (דף מ"ו ע"ב) ד"ה הואיל וכו'], וכתב בשו"ת בצלאל אשכנזי (סי' ט"ו) הובא בש"ך חו"מ (סי' רנ"ה סק"ו), הטעם דבהקדש דאתי ליד גזבר לא מהני שאלה, משום דאין דיבור החכם יוכל להוציא רק מיד דיבור בעלמא, אבל אין דיבור יוכל להוציא מיד מעשה שנתן ליד גזבר או הכהן ע"ש, והיינו משום דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, והקשה בשו"ת חיי ארי' (סי' ז') לפי"מ דאיתא בתמורה (דף ג' ע"ב) לא תיתני מימר דבדיבורי קא עבד מעשה, ופירש"י שעושה מחולין קדשים מבואר דדיבורא דהקדש הוי כמו מעשה, וא"כ מדוע מהני שאלה בהקדש הא דדיבור הוי כעשה מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה, [וע"ש דקושייתו רק להפוסקים דבהקדש נמי סני בחרטה בעלמא, דבפתח הא אם שואל הוי כמוציא טעות בדבריו ובטל הדיבור הראשון משום דהוי בהקדש בטעות], ומצאתי בשו"ת שואל ומשיב מהדורא שתיתאי (סי' ל"ה) באמצע התשו' ובסופו, דמהאי טעמא באמת לא מהני שאלה בתמורה דבדיבורו עבד מעשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה ע"ש, אך לא כתב לחלק מדוע דיבור דהקדש סתם ל"ה מעשה רק דיבור דתמורה הוי מעשה, ובספרי אב"צ ח"א (סי' ה' אות ז') האדכתי בזה בעזה"י, אך י"ל דהא כמו דדיבור דהקדש הוי מעשה דבדיבורי עבד מעשה וכפירש"י דע"י דיבורו נעשה הקדש, כמו כן השאלה דחכם המתיר נדרו דדיבורי קא עבד מעשה, דבדיבורו מוציא מהקדש לחולין, וי"ל בזה ג"כ דדיבורו קא עבד מעשה, ושפיר מהני שאלה דמעשה מבטל מעשה, ועי' באס"ז ב"מ (דף מ"ג ע"ב) תקשה בשם תוס' שני' בהא דקאמר בזבחים (דף כ"ט ע"ב) דהא דמחשב בקדשים לוקה אתי' כר"י דלשאב"מ לוקין עליו, וקשה דהא אף לדידן עקימת שפתיו הוי מעשה עכ"ק, ולכאורה הא מבואר בתוס' בב"מ (דף צ' ע"ב) ד"ה ר' יוחנן וכו' דלא אמר' עקימת שפתיו הוי מעשה רק היכא דבדיבורו קא עבד מעשה, וע"כ דקושיית האס"ז הוא דכמו דבנעשה הקדש ע"י דיבורו הוי מעשה, כמו כן בנעשה מהקדש חולין ע"י דיבורו דע"י פיגול פקע שם קודש מיני', כמ"ש המהרש"א קידושין (דף נ"ו ע"ב), שוב דדיבורו קא עבד מעשה דע"י פיגולו פקע מהקרבן שם הקדש ונעשה חולין והוי מעשה, וע"ע בפנ"י גיטין (דף נ"ד ע"ב) ושו"ת נוב"י מהד"ת י"ד (סי' קס"ח) הקשו ג"כ כהאס"ז בשם תוס' שני' הנ"ל, וא"כ

שפיר מהני שאלה אף דהקדש דריבורו קא עביר מעשה, מ"מ גם השאלה הוי מעשה דמוציאו מהקדש לחולין, ועי' בחי' כתב סופר גיטין (דף ל"ה ע"ב) בסוגי' דנודרת ד"ה עוד הקשו התוס' וכו', הוכיח מקידושין (דף נ"ט ע"ב) דמשני כגון שקרם בעל הבית ותרם את קריו רהוי ליה מעשה, והוכיח מזה לענין גדר בכתב דאף דריבור לא מהני שאלה, מ"מ ע"י כתב דהוי מעשה מהני שאלה דמעשה מבטל מעשה ע"ש, ועי' שו"ת מהרא"ש היילפרין (סי' ל"א דף ס"א ע"ג) כעין זה, וה"נ אף דהתקדש הוי כמעשה דריבורו קא עביר מעשה מ"מ מהני שאלה, דהשאלה ג"כ דריבורו קא עביר מעשה דמוציאו מקדש לחולין ומעשה מבטל מעשה, וז"ב ודו"ק.

ולפי"ז י"ל ברברי התוס' כריתות (דף י"ג ע"ב) ד"ה ארבע וכו', שכתבו דבקדשים לאחר שנשחטו ונזרקו דמן כהלכתן ליתא בשאלה, ובמל"מ (פי"א ממעה"ק הי"א) מצרר דאף שנשחטו כהלכתן לא מהני שאלה, ועי' בשו"ת עמק יהושע (סי' י"ז), ובאר יצחק יו"ד (סי' כ"ח ענף ג'), כתבו הטעם משום דאם ישאל אחר שחיטה יהי' חולין שנשחטו בעזרה, [ועי' בטו"א ד"ה (דף כ"ח) דכה"ג הוי חושב"ע, ואינו דומה להא דזבחים (דף ע"ז ע"א) ומנחות (דף מ"ח ע"א) לגבי פדיון דל"ה חושב"ע רחולין ממילא הוויין ע"ש], ולכאורה אמאי לא מהני שאלה אף רעיר"ז יהי' חושב"ע, ולהג"ל י"ל דהנה בלחץ טוב (כלל ו' אות ג') כתב בהסבר דברי הגמ' בתמורה (דף ג' ע"ב) דהקדש דריבורו איתעבד מעשה, לפי"ד התוס' שבת (דף ג"ח ע"א) ד"ה אע"פ, שכתבו דכיון שנאסר בהנאה חשיב כשינוי מעשה, וה"נ בהקדש דהבהמה נאסרת בהנאה ע"י ההקדש ע"כ שפיר דריבורו איתעבד מעשה, ועי' בשו"ת חיי אריה (סי' ז') כתב ג"כ כן, וע"ע שו"ת מהרא"ש (סי' ט'), וא"כ לאחר שנשחטו בעזרה דהוי חושב"ע ואסור בהנאה אף לאחר השאלה שוב לא הוי השאלה מעשה כלל דלא ניתרת בהנאה ע"י השאלה, וא"כ לא מהני השאלה כלל דהא ההקדש הוי מעשה דריבורו עביר מעשה כיון דנאסרת בהנאה ע"י ההקדש והוי מעשה, והשאלה לחכם לא הוי מעשה בשואל לאחר שחיטת הקרבן ראינה ניתרת בהנאה ע"י השאלה דהוי חשב"ע דאסור בהנאה, א"כ לא מהני השאלה דלא אתי דיבור השאלה דלא הוי מעשה ומבטל דיבור ההקדש דהוי מעשה דריבורו קא עביר מעשה, ע"כ לאחר שנשחט הקרבן לא מהני שאלה וז"ב.

ובזה נלע"ד ליישב קושית התוס' שבועות (דף כ"ד ע"ב) ד"ה שלא אוכל כו', על הא דפריך שם בגמ' לרבא דאית ליה כולל באיסור הבא ע"י עצמו, ממשנה דכריתות (דף י"ג ע"ב) יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות ואשם אחר וכו', ואם איתא מ"שכח"ל חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב וכו', כי קתני מידי דלית ליה שאלה שבועה ראית ליה שאלה לא קתני, הרי הקדש בבכור דקדושתו מרחם, והקשו התוס' אמאי לא פריך נמי לר' יוחנן מהכא ראית ליה לעיל (דף כ"ג ע"ב) כולל באיסור הבא ע"י עצמו ע"ש, וי"ל דהנה התוס' כריתות (דף י"ג ע"ב) ד"ה ארבע וכו' הקשו קושית הגמ' כאן אמאי לא חשיב

במתני' שבועה, ותי' דמידי דאיתא בשאלה לא קתני ומקדשין דתני אע"ג דהוי בשאלה מ"מ השתא שנשחטו ונזרקו דמן כהלכתן ליתא בשאלה, אבל ליכא למימר בבכור שהרי קאמר בגמ' אקדשי' ובכור קדוש בפטר רחם ע"ש, וכבר תמה בברכת הובח שם הא בשבועות (דף כ"ד) באמת מוקמינן לה בבכור, ועי' מהרש"א שבועות (דף כ"ד) שם ד"ה יש אוכל כו', ובשעה"מ הל' שבועות (פ"ו הל' י"ח), וכ' שם דלפי לשון הש"ס דכריתות שם דקאמר אקדשיה ע"כ לא מיירי בבכור, אך בשבועות (דף כ"ד) מדוע לא משני דלאחר שנשחט ונזרקו דמן ליתא בשאלה, וכן הקשה במהרש"א שם ושעה"מ הנ"ל, ועי' טורי אבן ר"ה (דף כ"ח), שו"ת עמק יהושע (סי' י"ז), ובספרו אבי הנחל (דרוש י"ז), ולהנ"ל לפי"מ שכתבנו הטעם דלאחר שנשחטו ליתא בשאלה הוא משום דהקדש דביבור קא עביר מעשה ולא אתי דיבור השאלה ומבטל מעשה ההקדש, דלאחר שחיטה כיון ראף לאחר השאלה אסור בהנאה משום חושב"ע ל"ה דיבור השאלה מעשה וכהנ"ל, אך כ"ז לר' יוחנן דקאמר בתמורה (דף ג' ע"ב) שם לא תיתני מימר רבדיבורי' קא עביר מעשה, אבל הרמב"ם ז"ל (פ"א דתמורה ה"א) הא פסק רלא כר' יוחנן ע"ש ובהל' סנהדרין (פרק י"ח ה"ב), והקשה בלח"מ שם ובהה"מ (פ"ג משכירות ה"ב), אמאי לא חש הרמב"ם לדברי ר' יוחנן רבדיבורי' עשה מעשה והוי כלאו שיי"ב מעשה, ועי' בשו"ת נוב"י מהדו"ת יו"ד (סי' קס"ח) תי' ררב אשי בזבחים (דף כ"ט ע"ב) פליג על ר' יוחנן בדיון זה כיון רא"ל לרב מרי והא לאו שא"ב מעשה הוא, וס"ל לרב אשי דאף רבדיבורי' עביר מעשה הוי לשאב"מ, ופסק הרמב"ם כרב אשי ברין זה, עכ"ד ע"ש.

והנה בב"מ (דף צ' ע"ב) פריך רב יוחנן לר"ל דס"ל עקימת פיו לא הוי מעשה, ממשנה רתמורה (דף ב' ע"א) לא שהאדם רשאי להמיר אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים, ומשני ר"ל הא מני ר' יהודה הוא דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו, ומרלא משני ר"ל שאני מימר רבדיבורי' קא עביר מעשה, ע"כ רר"ל כרב אשי ס"ל ראף רבדיבורי' עביר מעשה מ"מ הוי לשאב"מ, ור' יוחנן לשיטתו רר"ל פריך ממימר והבן, והנה המפז' הקשו בהא ראמר רבא בשבועות (דף כ"ד) שם „למאן דאית ליה איסור כולל“, אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים מינו רחיל אענבים חייל נמי אתאנים, ופריך פשיטא ומשני מהו רתימא איסור כולל הבא מאליו אמרי' איסור כולל הבא מעצמו כשבועה לא אמרי' קמ"ל, ומקשים מה קמ"ל רבא חידוש דין זה, אי אליבא רר' יוחנן, הא אמר לעיל (דף כ"ג ע"ב) דאית ליה כולל אפי' בבא מעצמו, ואם אליבא רר"ל הא אמרי' לעיל דאית ליה כולל דק בבא מאליו ולא בבא מעצמו, ותי' בחי' רע"א בליקושים, [ברפוס חדש הוא ברף כ"ד ע"ב], רכל דינו דרבא דק אליבא דר"ל אמר ואשמעינן דמה דאמר ר"ל דלא אמרי' כולל באיסור הבא מעצמו, זה רק ככולל איסור קל הבא מעצמו כגון שבועה על איסור חמור הבא מאליו, רבזה איפלגי ר"י ור"ל, אבל באיסור כולל הבא מעצמו כשבועה על שבועה שהוא קל על קל, גם ר"ל אית ליה דאמרי' כולל ע"ש, הוצא לנו מדברי

רע"א דדברי רבא הוא אליבא דר"ל דבשבועה על שבועה מודה דחל דהוי קל על קל, וה"נ שבועה על חלב הוי קל על קל רחלב הותר מכללו, ע"י פסחים (דף כ"ג ע"ב) וחולין (דף ק"כ ע"א), ע"כ פריך ממתני' דיש אוכל.

ומעתה מיושב שפיר הא דפריך בשבועות שם רק לדבא ולא לר' יוחנן, דלר' יוחנן למעמי' לא הוי מצי להקשות ליתני שבועה, דהוי משני ליה מידי דאיתא בשאלה לא קתני, ולא הוי מצי שוב להקשות והרי הקדש דאיתא בשאלה וקתני, דהוי משני ליה דלאחר שנשחטו כהלכתן לא מהני שאלה, לר' יוחנן לשיטתי' דהקדש הוי מעשה דבריבורי' עביר מעשה דנאסר בהנאה, וכנ"ל בפירוש דברי ר' יוחנן בתמורה (דף ג') ראיסור הנאה הוי שינוי מעשה, ושוב לא מהני שאלה לאחר השחיטה רלא ניתר בהנאה ע"י השאלה ראכתי יהי' אסור בהנאה משום חושב"ע, וא"כ לא אתי ריבור השאלה ומבטל מעשה ההקדש דבריבורי' עביר מעשה, והשאלה ל"ה מעשה רלא ניתר בהנאה ע"י השאלה אחר השחיטה וכאמור, אבל לדבא רקאמר כן אליבא דר"ל, ור"ל הא ס"ל בב"מ (דף צ' ע"ב) דאף דבריבורי' עביר מעשה מ"מ הוי רק ריבור ולא חשיב כמעשה וכנ"ל, וא"כ ליכא למימר לדירי' מירי דאיתא בשאלה לא קתני, דקשה והרי הקדש דלר"ל גם לאחר שחיטה מהני שאלה, דלשיטתי' ליכא למימר לא אתי דיבור ומבטל מעשה, כיון דהוא ס"ל דאף באופן דבריבורי' עביר מעשה מ"מ הוי רק דיבור ולא מעשה, ולזה פריך רק לרבא אליבא דר"ל דלדירי' מהני שאלה בהקדש אף לאחר שחיטה, ומיושב קושית התוס', וזה נכון ורו"ק.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א

מנהל רוחני רמתיכתא עץ חיים דבאבוב

בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

* * *

האברך היקר ר' שמואל זאב שטראהלי נ"י מאנשווערפען

בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואל יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת

ברין כניסת כהנים לאוהל רשב"י במירון

מרדכי שפיעלמאן

מח"ס ציון לנפש צבי, ותפארת צבי ג"ח
ברוקלין, ניו יארק

שאלה: אם יש איזה היתר לכהן ליכנס לתוך הכנין הכנוי במירון על קברי הצדיקים התנאים הקדושים רשב"י ובנו רבי אלעזר זי"ע, לפי אותן דיעות הסוברים דקיי"ל דצדיקים מטמאין במיתתן ואסור לכהן ליכנס במערה שקבור שם צדיק.

תשובה: בשנה זו שנת תש"נ לפ"ק זכיתי להתפלל ביוה"כ העל"ט במירון בבנין הכנוי על קברי התנאים הקדושים רשב"י ור"א בנו, וראיתי שהכהנים עולים לדוכן, ואין פוצה פה ומצפצף למחות ע"ז, ואומרים שכן נוהגים שם מקדם עדות האשכנזים והספרדים, ומנהג אבותיהם בידיהם. ואני שאלתי להכחן שקנה העלי' לעלות לתורה האם הוא הולך ג"כ במערות שאר קברי צדיקים תנאים ואמוראים, והשיב לי שאינו הולך לשום מקום ואפילו לקברי האבות הקדושים בחברון במערת המכפלה או בבנין שע"ג קבר רחל אמנו, חוץ ממירון על קבר רשב"י ור"א בנו, ושאלתיו מה נשתנה מקום הקדוש הזה משאר מקומות הקדושים, והשיב לי שאומרים שמשונה מקום קדוש זה משאר מקומות הקדושים, ופה מותר לכהן ליכנס לכל הדיעות, ושוב שאלתיו מי הוא האומר כן, ואם יודע טעמו של ההיתר הזה, והאם כבר נרפס באיזה ספר או קונט' נימוקים ומקורים וטעמים להיתר הזה, ולא ידע להשיב לי על זה, ובמעמד הזה אמר לי אברך ת"ח א', שפה במקום הזה ה' הגאון הגדול הצדיק המפורסם מו"ה שלמה זלמן עהרענרייך זצ"ל הי"ד משימלוי והי' עמו נכדו בן בתו הרב הגאון מו"ה יהושע כ"ץ זצ"ל אב"ד סאבאטשהעלי, ואמר לו זקינו הגאון משימלוי שיכנס לקדש פנימה, ונכנס, וכן אמר לי בחור א' שהגה"צ מו"ה נחמן כהנא זצ"ל הארמו"ר מספינקא — בני ברק אמר שפה מותר לכהנים ליכנס לכל הדיעות, מחמת שהבנין בנוי באופן שהטומאה אינה בוקעת לתוך הבנינים שע"ג הקברים, והוא עצמו שהי' כהן מיוחס מנכרי הגאון בעל קונט' הספיקות ז"ל נכנס פנימה על סמך היתר זה. והאמת אני, שאהרי שהוצאתי לאור בשנת תשל"ז את ספרי „ציון לנפש צבי“ הדן על ענין השתטחות של כהנים על קברי צדיקים, כבר היו שני רבנים ת"ח חשובים ששאלו אותי מדוע לא הכאתי בספרי „כי במירון מותר לכהן ליכנס על קברי רשב"י ור"א בנו כי הבנין בנוי ע"ג כיפין, וכחך דפרה פ"ג מ"ב מובא בסוכה דף כ"א ע"א וזבחים קי"ג ע"א, חצירות היו בירושלים בנויות ע"ג הסלע ותחתיהן חלול מפני קבר התהום, והשבתי להם כי גם אני שמעתי משיחות בני אדם שאומרים כן, אבל לא רציתי להביא זה בתוך ספרי, מחמת שלא ראיתי בשום ספר הדין בענינים אלו של איסור והיתר של השתטחות לכהנים על קברי צדיקים, שיש חילוק בין קברי רשב"י ור"א בנו לשאר קברי צדיקים, ומסתימת דבריהם נראה שאין חילוק בזה, ואיך אכנים בספרי דבר שאין לו שום מקור ממשי

בספרי גדולי האחרונים, או הגדת עדות מגדולי ישראל שראוי לסמוך עליהם, ויהי הקולר תלוי בצוארי, שאכשיל לכהנים בטומאת מת החמור, שלדעת הרבה פוסקים יש בזה איסור דאורייתא ולוקין מלקות ארבעים באזהרה, ואמרתי להם שאדרבה, יראו לי אם מובא דבר זה באיזה ספר הראוי לסמוך עליו, ולא ידעו מה להשיב לי ע"ז, ואמרו שהצדק עמי.

וכשחזרתי הביתה לארה"ב צלצלתי לבן הרב הגאון מסאמבאטהעלי זצ"ל, ה"ה ה"ה ג' חו"ב טובא מו"ה חיים יהודה כ"ץ שליט"א אב"ד סערדעהעלי, ואמר לי ששמע כ"פ מאביו שזקינו הגאון משימלוי זצ"ל אמר לאביו שיכנס לפנים הבנין של קברי רשב"י ור"א בנו, וגם אמר לו כן אצל קבר רחל ואצל קבר יוסף הצדיק, (ואולי עוד אצל קבר צדיק א', שאינו זוכר כעת מי היה), ואביו היה תמה תמיד מדוע לא אמר לו כן אצל שאר קברי הצדיקים, וגם אמר לי ה"ה ג' הנ"ל שליט"א שאביו אמר לו שהוא נכנס לקברי צדיקים אלו מפני שזקינו הגאון הצדיק אמר לו שיעשה כן, אבל לך מוטב שלא תכנס ולא תכנס עצמך בענין זה החמור של טומאת כהנים לצדיקים שרבים צווחו ככרוכיא ע"ז. אשר מזה אנו רואים שהגאון משימלוי זצ"ל לא התיר רוקא ביחוד במירון בקברי רשב"י ור"א בנו, אלא גם בקבר רחל וקבר יוסף הצדיק.

כן השגתי גליון חדו"ת מקרובו של האדמו"ר מספינקא — בני ברק זצ"ל ה"ה בן אחיו ה"ה ג' הצדיק מספינקא בירושלים, בענין כניסת כהנים לציון הרשב"י זי"ע במירון, ואחר שהאריך, כ', "ולכן גם קברי צדיקים מטמאים, ולפי"ז גם כאן במירון קברו של רשב"י ובנו ועוד תנאים ג"כ היה אסור לכהנים ליכנס, אלא שמקובל אצלנו מהדרינו הרה"ק ר' נחמן אדמו"ר מספינקא — בני ברק ששמע מזקנינו הרה"ק הרבי רבי ברוך רובין אב"ד בריזדאוויץ (שהיה חתן הרה"ק רבי מנחם מענדל מזידיטשוב) שאמרו לו זקנים מצפת, שמקובל דכשבנו את הבנין על ציונו של הרשב"י עשו פותח טפח בקבר כדי שהטומאה תצא מן הצד, וכן שמענו מהרה"ח ר' יצחק אייזיק אייזון שהיה יליד זידיטשוב ונקרא על שמו של זקנינו מהר"א מזידיטשוב, בהיותו ילד הגיע לצפת וגדל שם, ואמר שלמטה תחת שתי החלונות שבאהל רשב"י היה פותח טפח לקברו של הרשב"י, ובאופן כזה מותר גם לכהנים ליכנס לתוך הבנין שעל הציון ואין בו טומאה" עכ"ל. וקרוב אחר והוא בעל נכדתו של האדמו"ר מספינקא בני ברק אמר לי, שזקינו האדמו"ר אמר לו שהקבלה הוא שנבנה הבנין ע"ג כיפין, ויוצא מזה שיש ב' נוסחאות בקבלה זו, וזהו הטעם של ההיתר.

והנה בספרי ציון לנפש צבי כבר הבאתי באריכות גדול כל הנאמר בענין זה של הליכת כהנים על קברי צדיקים בכלל, ונתבאר שם דעת רובא דרובא של גדולי הפוסקים הוא דאסור לכהנים לילך על קברי צדיקים, ושכן משמע מסתימת ה"שוש"ע וכל הנו"כ שלא הזכירו השיטות הסותרות דצדיקים אין מטמאין במיתתן, וכן הזהירו גדולי וגאוני ישראל המסכימים על ספרי זה שרובם כבר סעו למנוחת עולמים, שזה איסור גמור לכהנים לילך על קברי צדיקים בלי שום יוצא מן הכלל. אולם הבאתי שם עמוד ר"ב משו"ת מהרש"א אלפאנדרוי חיו"ד סי' ו' (ונרפס עכשיו בשו"ת הסבא קדישא ח"א חיו"ד סי' כ"ג) שדעתו הוא דמנהג זה

לכהנים לילך על קברי צדיקים הוא מזמן קדמון מכמה דורות שנהגו כן להשתטח ספרדים והאשכנזים ולא מיחו בהם, ואחר העיון והחיפוש העלה דיש לסמוך על הראשונים שס"ל רצדיקים אין משמאין במיתתן בצירוף עוד טעמים ונימוקים, וסיים שלא למחות בכהנים ההולכים על קברות הצדיקים, אבל למי שבא לשאול, רגיל אני לומר לו שוא"ת ערף ע"ש, וע"ע בס' מסעות ירושלים מאמר סדר יום שני אות י"ג (ברפוס ירושלים תשכ"ג הוא בעמוד כ"א) שארמו"ר הגה"ק המפורסם בעל, "מנחת אלעזר" זצ"ל ממונקאטש שאל להסבא קרישא הגאון הגדול המפורסם, "מהרש"א אלפאנדר"י זצ"ל בעת שביקר אותו פא"פ בירושלים, להשמיע רעתו רעת תורה להלכה ולמעשה מענין הליכת כהנים על קבר רחל אמנו (כי יש אתם א' מבני החבורה כהן נכר הש"ך זי"ע) שרבים וכן שלימים נוהגים היתר בזה, והס"ק השיב לו, "יש לי ע"ז תשובה ארוכה ללמד זכות על הכהנים שנוהגים היתר עוד מאבותיהם ת"ח ויראי אלקים לילך על קברות אבות ואמהות ושאר קברי צדיקים, אבל להורות למעשה היתר לכתחילה אינני מתיר לשואלי בזה" ע"ש, ובספרי ציון לגפש צבי עמוד שני' הבאתי בשם שו"ת פרי האדץ ח"ג יו"ד סי' ז' רף כ' ע"א ריש סמך למה שנוהגים הכהנים להשתטח על קברי צדיקים מן הרדש רצדיקים אינם משמאין וכו' ע"ש, ועעו"ש בספרי עמוד כ"ד כ"ה שהבאתי משבחי הארז"ל שהארז"ל שלח את תלמידו, "מהר"י כהן" לכפר עין זיתון להשתטח על קבר ר' יהודה בר אילעאי, והוכיח מזה בשו"ת מנחת אלעזר ח"ג סי' ס"ד, "רבינו הארז"ל ס"ל כהסוברין רכהן מותר להשתטח על קברי צדיקים תנאים ואמוראים", וכ"כ בס' נימוקי חיים (מארמו"ר הגה"צ מהר"ח האנער זצ"ל מאוטיניא) בשו"ת שכסוה"ס סי' ז', "שהארז"ל סמך עצמו על הסוברים רצדיקים א"מ במיתתן" ע"ש, ושם בעמוד שני' ורש"ז הבאתי שגם בס' ארץ חיים על יו"ד סי' שע"ב ס"א רף קי"ח הבין כן מר' שבחי הארז"ל, ורלא כר' ארמו"ר הגה"ק מרן מהר"י ט"ב בעמח"ס ויואל משה זצ"ל שפי' "רההשתטחות היה סמוך וגראה להקבר ולא על הקבר עצמו", וע"ע מש"ש בזה בעמוד של"ז של"ח.

והנה ע"ש בספרי פי"ט מש"כ בארוכה אודות הליכת כהנים על קבר רחל אמנו, ובפכ"א אודות הליכת כהנים על קבר יוסף הצדיק, והבאתי שם שהגאון ר' שמואל סאלאנט זצ"ל אב"ר ירושלים עה"ק כ' גראה לאסור, חדא דספיקא ראורייתא הוא מחמת מחלוקת ר"ת ורמב"ם (אם קברי עכו"ם משמאין באהל או לא), ואפילו לר' הרמב"ם (המקיל) יש מקום לומר דבקבר שקורם הרבור מורה כתוס' גרה ע' ועור כמ"ש תוס' ר"ה רף נ"ח גבי קבר ארם ואברהם אפשר לומר רכל האבות ואמהות כיו"ב, ואיכא ס"ס להחמיר, והגאון בשו"ת זית רענן ח"ב סי' כ"ו השיב לו דלפי"ר הרבר בסור לאסור, יע"ש טעמו, וכן הבאתי בפרק הנ"ל עמוד חצ"ר מס' ביכורי יעקב (מהרב הגאון רי"ח זריהן אב"ר טבר"י) סי' כ' שכ' ג"כ ראיכא ס"ס להחמיר בקבר רחל ובאופן אחר ממ"ש הגר"ש סאלאנט ע"ש, ולעומת זה הבאתי שם בעמוד רצ"ו ר' השר"ח פא"ה מע' א"י סי' ג' שהביא בשם ירירו הרה"ג מו"ה שמואל אביגדור הלוי שיש לסייע קצת בקבר רחל דאיכא ס"ס לקולא, שמא כהרמב"ם דפסק כר"ש, ואפילו את"ל כרבנן, שמא קבר קודם

דיבור פרשת אהל כ"ע מורו ראינו מטמא באהל, וציין לתוס' נדה ע' ותוס' נזיר נ"ד, ועמש"ש בארוכה, ובפכ"א לענין הליכת כהנים על קבר יוסף הצדיק רהוי ג"כ קבר שלפני הדיבור כ' רלד' הראשונים דס"ל דקבר אדם הראשון ואברהם שאני משאר קברי כ"נ משום דאיקרו אדם וע"כ מטמא באהל ה"נ ביוסף הוי כן דאיקרי ג"כ אדם, יע"ש.

ואשר ע"כ לענין הפסק של הגאון משימלוי זצ"ל הי"ד המובא לעיל, הרי אפילו אי נימא רבקה רחל ויוסף הצדיק היה לו טעם להקל כר' השר"ח הנ"ל, ודלא כהזית רענן והגר"ש סאלאנט והביכורי יעקב הנ"ל, ולא הי' חש לשיטות קצת הראשונים שס"ל דקבר ארה"ר ואברהם שאני משאר קברי ב"נ, הרי בקברי התנאים הקדושים רשב"י ור"א בנו במירון רל"ש היתר הנ"ל, ע"כ צריכין לומר דהיה סומך להלכה למעשה על ההיתר שכ' בשו"ת מהרש"א אלפאנררי ובשו"ת פרי הארץ, דסומכין על הראשונים שס"ל דצדיקים אין מטמאין במיתתן ועוד צירופים להיתר, ולפי"ד מורי ורבי הגה"ק בשו"ת מנחת אלעזר והגה"צ מאוטיניא בס' נימוקי חיים ובעמ"ח ס' ארץ חיים, הרי כן עשה הארז"ל הלכה למעשה ושלח תלמידו הכהן להשתטח ע"ק צדיקים, ובצדק תמה עליו נכרו הרב הגאון מו"ה יהושע הכהן כ"ץ ז"ל אב"ד סאמבאטהעלי מדוע אמר לו ליכנס דוקא אצל קברים אלו ולא בשאר קברי צדיקים, ואולי י"ל דטעמו הי' משום שלא הי' רוצה להקל כ"כ בקדושת כהונה כיון שרבים מגדולי ישראל צווחו ככדוכיאל על ההיתר הזה וכמש"ל, ובחר במירון יותר מבשאר מקומות קברי צדיקים, כיון שהמקום הזה היה קבוע מימות קדם למקום תורה ותפלה, וכרמצינו בס' עמק המלך דף ו"ב ע"ב דרשתי פעמים בשנה הי' להם חוק ולא יעבוד לילך לשם חכמי סגולה הבקאים בחכמת האמת יותר מעשרים חכמים ושם פורשים אוהל א' מן קברו של רשב"י עד קברו של ר"א ויושבין י' ימים וי' לילות רצופים ועוסקים בס' הזהר, וזה עושים שני פעמים י' ימים קודם שבועות וי' ימים קודם ר"ה, וכן מצינו בס' מגיד משרים (למרן הב"י) רבזמן שהיתה בצורה קשה הלכו אל קברי רשב"י ור"א והקיפום בארבעה מינים ולמדו בס' הזהר עד אשר ידרו גשמי ברכה, ואז אמר המגיד להב"י כלל זה יהיה בירכם כל זמן שהעולם יהיה צריך לגשמים ביותר תלכו ותקיפו הצדיקים הנזכרים ותענו, ועל כל צרה שלא תבא על הצבור תקיפו אותם ז' פעמים ותענו כמובא במגיד משרים פ' אמור ומעשה זו אירע בחג הסוכות שמרן הב"י בא מצפת למירון ללמוד ולהתפלל סמוך לקברי רשב"י ור"א בנו, הגם שבצפת יש קברי צדיקים הרבה מאד, ובוראי משום ראצל קברי צדיקים אלו יש סגולה מיוחדת שיתקבלו בתפלות, ומצינו כבר לנוסע א' מן האי קנדיאה בשנת רל"ג שמספר על היהודים הבאים אל מירון בשלש רגלים לראות קבורת הצדיקים וקבורת רשב"י ויתחננו עם תפלות סליחות ותחנונים לה' שיתן להם מים שיוכלו לעמוד שם ימים אחדים ומיד יבוא מטר והישמעאלים ימלאו הבורות שלהם וכליהם מים אז יתנו ליהודים לאכול ולשתות כל מעדני מלך, ועיינו בהרואות שמקום קברי רשב"י ור"א מיוחד יותר משאר קברי הצדיקים התנאים והאמוראים שבנו שם בנין גדול מיוחד להתפלל שם בקביעות ולקרות בתורה כמו בכהנ"ס גדול. — ומה שאמר ג"כ ליכנס לבנין קבר רחל ויוסף הצדיק, י"ל

דרעתו היה כר' השר"ח בשם ידירו הה"ג מו"ה שמואל אביגדור הלוי (שהובא לעיל) דבקבר שלפני הדיבור יש לומר ס"ס לקולא, כי מ"ש הגר"ש סאלאנט זצ"ל ריש לרון ס"ס להחמיר, כבר כתבתי רב' הספיקות אלו הם נגד רוב הפוסקים מלבד שפסק א' הוא ג"כ נגד סתימת הש"ע, משא"כ הס"ס לקולא עדיף טפי דחד ספיקא הוא עפ"ד רוב הפוסקים וסתימת הש"ע, וכתבתי שם ריש לרון עור ס"ס לקולא מצד אחר, ראה בספרי ציון לנפש צבי פי"ט עמוד רע"ו-רע"ז ועור בעמוד רצ"ו-ש'.

ועתה באתי אורות האומרים שהבנין הבנוי במירון על קברי רשב"י ור"א בנו הוא באופן שהטומאה אינה בוקעת לתוך הבנינים שע"ג הקברים, לענ"ר אין שום סמך להתיר עפ"י איזה קבלה לאותן הכהנים שנוהגין שלא להשתטח על קברי צדיקים, ומלבד שמסתימת כל גרולי הפוסקים שדנו בענין זה משמע שלא ס"ל לחלק כן, מצאתי מפורש בשו"ת מהרש"א אלפאנררי ש"ל שס"ל, "דאין חילוק ביניהם", ראה שם בשו"ת הסבא קרישא ח"א עמוד פ"ר טור א' בד"ה ואומר, שכ' בתוה"ד משא"כ עתה שנוף קברי הצדיקים, "רשב"י ורמב"ם הם בולטים בתוך הכתים וכו' עכ"ל, והרי מבואר שכל התשובה שם סובב ג"כ על בנין שע"ג קבר, "רשב"י כמו על שאר קברי צדיקים, והרב הגאון מו"ה יעקב חי זריהן זצ"ל אב"ד טבר' עבר על תשובת הגאון מהרש"א הנ"ל וכ' הערותיו על תשובה זו ונרפסו שם בתוך התשובה הנ"ל. ושניהם גרולי ישראל שהיו משמשים ברבנות סמוך למירון ולא ידעו שום קבלה ראתר' ררשב"י ור"א בנו שאני משאר מקומות הקרושים, בודאי דאין ממש בקבלה זו, וראה בספרי ציון לנפש צבי עמוד של"ז שארמו"ר הגה"ק המפורסם מהר"י ט"ב זצ"ל מסאטמאר בעת שהי' במירון על קבר רשב"י הורה שם לפני התפלה לכל הכהנים שיצאו החוצה, ונתוכח עמו אז הה"ג הצדיק המקובל מהריא"ז מרגליות זצ"ל ושאל אותו ממעשה שבשבחי האריז"ל ש"ל ששלח האריז"ל לתלמידו הר"י כהן להשתטח על קבר ר"י בר אלעאי, הרי שלא ס"ל ג"כ מהקבלה הנ"ל, והגה"צ מהריא"ז הנ"ל הי' רגיל להיות הרבה מאוד במירון כידוע, וגם שימש לגרולי ישראל אשכנזים וספרדים שבא"י, ולא ידע ולא שמע כלל מקבלה זו, ואי הוה שמיע ליה לא הוה ס"ל שיש ממש בקבלה זו.

ונחזי אנן רבגליון שהבאתי לעיל כ' רהה"ק ר' ברוך רובין אב"ד בריוראוויץ אמרו לו זקנים מצפת שמקובל, "רכשבנו את הבנין על ציונו של הרשב"י עשו פותח טפח בקבר כרי שהטומאה תצא מן הצד", הנה רין פותח טפח ראה התוס' ברכות דף י"ט ע"ב ד"ה רוב ארונות שצ"ל שראש הארון פתוח שאם היה סתום אדרבה כי יש בו פותח טפח מטמא ואפילו בצד הריקן שבו, וכ"ה בתוס' ב"ב ד"ק ע"ב ר"ה ורומן שבעה בשם ריב"ם, וכ"ה בריטב"א ב"ב ר"ק ע"ב ד"ה והכוין ע"ש, ועי' טו"ד סי' שע"ב שכ' על דין רוב ארונות יש בהן פותח טפח וז"ל והוה דוקא בימיהם שהיו קוברים בענין שיש ביציאת הקבר פותח טפח אבל האירנא שכולו סתום אפילו יש בו איור טפח כל כנגדו טמא מן התורה, והבי' ציין ע"ז לר' התוס' הנ"ל, וכ' דכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ל' והרמב"ן בת"ה ע"ש, וכ' הב"ח ע"ר הטור והכי פירושו בימיהם, "היה הקבר פתוח למעלה ער

אור העולם" כדי שתצא הטומאה דרך חלל האויר ואם היה פתוח טפח אין איסור לדלג ע"ג ארונות מן הצדדין שלא על מקום הפתיחה דאין שם טומאה אבל אם לא היה פתוח טפח אז אסור לדלג אף מן הצדדין והטומאה בוקעת ועולה מן התורה אפילו כנגד מקום הריקן מן הארון עכ"ל, וכ"כ שם בפרישה פי' שצריך להיות הארון פתוח טפח למעלה, עד האויר" כדי שיצא הטומאה דרך כלל האויר וכו' ע"ש, וכ"ה בתשובת מהרי"ל סי' ק"נ וז"ל קברי צדיקים מטמאים באהל וכו', אולי נהגו כן ע"י שמעוניהן יש בהן פותח טפח ושכחו הטעם ומנהג אבותיהם בידיהם, אבל על ארונות פותח טפח אין לסמוך כ"כ דמשמע מתוס' שצריך שיהא פתוח מחד צד עכ"ל. וכוון לתוס' המובא לעיל, וזה פשוט דאפילו אם הקבלה הוא אמת דכשבנו את הבנין עשו פותח טפח וכו', מ"מ צריך להיות תמיד כך שישאר פתוח עד אויר העולם, וצריכים להשגיח ע"ז שלא יסתם הפתיחה ע"י עפר וכויו"ב ע"י קלקול אחר, דהרי הוא נוגע לאיסור טומאת כהן שהוא מדאורייתא, וראה בשו"ת הד"ר להנאב"ד ניונוב בסי' כ"ט (מובא בשד"ח מע' ר"ה סי' א' אות ו') דבקהל סטרעטין מצאה הקפידא מקום לנוח שיהיה דוקא פותח טפח יוצא לחוץ מן המערה, וכשבאו הכהנים הכריזו לפותחו" ע"ש, והרי דהשגיחו ע"ז דבמקום ובזמן שהכהנים באו לשם יהי פתוח הפותח טפח כדינו, ובמידון אין איש שיודע איפה הוא הפותח טפח לאויר העולם, ולא היה מי שישגיח על זה", ומה לנו בעדותו של ר' יצחק אייזיק אייזון יליד זידיטשוב שנתגדל בצפת שאמר, "שלמטה תחת שתי החלונות שבאהל רשב"י היה פותח טפח לקברו של הרשב"י" כיון שאין שום בן אדם יודע ורואה את זה, ואדרבה המגידים דבר זה ידאו גם לאחרים את המקום הפותח טפח שיוצא לחוץ, ואתמה מאוד מאוד שע"י סיפורי מעשיות כאלו גורמים להכשיל לכהנים יראי ה' באיסור טומאת מת החמור, וראה בשד"ח מע' ר"ה שם סי' א' אות ו' בהשמטה שהביא מס' הררת קרש (מהגאון אב"ד ניונוב) דף ג' ע"א ששמע באומרים לו על הגאון וכו' מהר"ר יחזקאל שרגא אבד"ק שינאווא שפעם אחת היה באה"ק ועיקר מטרת כוונתו להזהיר על הכהנים הקטנים עם הגדולים שלא להקל לעצמן לילך על קברי הצדיקים כי בנפשם הוא, וכ"כ מו"ר אדמו"ר הגה"ק בעל מנחת אלעזר וצ"ל בתשובה הנ"ל שכבר הורה זקן אדמו"ר הקדוש זי"ע משינאווע בתשובה הנדפס בס' דברי יחזקאל לאסור לכהנים בקברי צדיקים, ויודע שהוא מסר נפשו על ככה בהיותו באה"ק להזהיר על ככה, וגם העלה ראיות להלכה" ע"ש, וזה ידוע ומפורסם שאדמו"ר הגה"ק מרן משינאווע זי"ע הזהיר כן על כל קברי הצדיקים בלי יוצא מן הכלל. והנה ראה בשעה"ג (מהגחיד"א וצ"ל) מע' גדולים ערך א' אות ל"ו שכ' מהר"ר אברהם גאלאנטי הוא תקדוש מופלג בקדושה ככתוב בס' שבחי האר"י וצ"ל והוא הו' מגדולי תלמידי רבינו מהר"ם קורדובירו וצ"ל וכו', ושמעתי מרב א' ז"ל שקבלה בידו שהרב מהר"א הנזכר היה עשיר ובנה מממונו חצר מירון ששם ציון הרשב"י ור' אלעזר ור' יצחק זי"ע עכ"ל, ולפי הקבלה הזו הרי נבנה הבנין על ציונים אלו יותר הרבה מארבע מאות שנה, וראה בס' עדות ביהוסף (לה"ר יוסף סופר תושב עה"ק צפת תובב"א) הנדפס לראשונה בשנת תקכ"ה,

ובו מספר מהנמים והנפלאות שעשה הקב"ה עם היהודים בשנת תקכ"ב, וכותב בתוך הרברים בזה"ל ושם „במירון" מעט יהודים אך רובם ישמעאלים וערלים „וכשיצא הרעש על הארץ בחרש חשון תקכ"ב באו כל הישמעאלים והערלים שבאותו מקום לזה הבנין של הרשב"י ז"ל והרלת היתה סגורה וצעקו כולם כאן וכו' ומיר נפתחה הרלת מאליה והלכו כולם לפנים וגם הכתים שלהם ונשיהם ובניהם ניצלו ולא היה חיוק כלל וכו', ואח"כ מספר עוד ראחרי חרשים היתה רעידת אדמה שניה וברחו כל היהודים וערלים וישמעאלים לבנין של רשב"י ז"ל כבפעם הראשונה, וכשבאו קרוב לשם ראו כולם שהבנין כולו הגביה והתנשא א"ע למעלה וקפץ באויר כמו אדם מלמטה למעלה ומלמעלה למטה, וכיפה מלמעלה של זו הבנין התחלקה לשני חלקים לחצאין והיו פתוחים לשנים כיוון שראו זאת נפלה חררה גרולה עליהם ונתחלחלו מאד ופתחו כולם וצעקו רבי שמעון רבי שמעון אם הבנין שלם כך הוא מה יהיה סופן עמנו, וזה היה יותר מחצי שעה ואח"כ שקטה הארץ, שקט הרעש ועמד הבנין על מקומו והכיפה של מעלה הנתחלקה לשני חלקים נתחברה יחדיו כבראשונה ולא היה חיוק כלל, והאנשים שבאו לשם ראו הנס הגדול בזו הבנין כחוף ובפנים אם יש איזה סימן או איזה חריץ בבנין ולא נמצא כלל שום סימן או סדק בחומה שהיתה כבראשונה עכ"ר, וע"ע בס' המפורסם חבת ירושלים מאמר רננו צדיקים אות ב' (דפוס ירושלים תשכ"ד, עמוד קנ"א) שכ' בזה"ל וכתב מא"י במירון ראיתי מערת רשב"י ובנו למעלה מקבר הלל ושמאי „והיא סגורה אין מקום להכנס בה" ולמעלה מן המערה שני ציונים יפים זה כנגד זה ושל רשב"י קודם מעט לצד חוף" ע"כ וכו' (א"ה מי ימלא גבורות הבורא ונפלאותיו אשר גם בעת הרעש לתפ"צ נשאר כל החצר והקברים והציונים של הצדיקים נשארו קיימים עומדים על מכונם והוא פלא), וראה בריטב"א ב"ב דף ק"א ע"א ד"ה הא מתרשי שכ' בתוה"ד וז"ל „ועוד דלדין רוב כוכין אלו באורך הזמן מתמעט החלל או הפותח טפח ואיכא טומאה דאורייתא" עכ"ל, ומד' הריטב"א אלו הבאתי רא' בספרי ציון לנפש צבי עמוד קצ"ב לד' הבתי כהונה ב"ד סי' כ"ג ושו"ת זית רענן ח"ב סי' כ"ו ושו"ת מנח"א ח"ג סי' ס"ד ועוד, דבקברים ישנים ל"ש לומר רוב ארונות יש בהם פותח טפח, דבלי ספק שנרקבו הלוחות שנעשו עפר לגמרי דאין חלל טפח חוצץ והיו כקבר סתום, וההיא רמדלגין היינו ע"ג ארונות וכו' בדקים לן שלא היה להם זמן רב ובאופן דליכא חך חששא, אבל בנ"ד שהדעת נוטה כראמון מי יתיר למעבד עוכרא באיסור תורה או אפילו באיסור דרבנן וכו' ע"ש, ומד' הריטב"א אלו נראה שהכוכין גופיהו הנם שהם מאבן באורך הזמן מתמעט החלל או הפותח טפח שלהן ע"י כובד הקרקע והאבנים שע"ג או סיכות אחרות, וכ"ש שי"ל כן בארונות של עץ שעליהם רנו האחרונים הנ"ל, וק"ו לפמ"ש לעיל דהיו כ"פ רעידת הארץ במירון במקום קברות רשב"י וד"א בנו, דודאי יש לחוש שעי"ז נתמעט החלל או הפותח טפח, וצריך בדיקה יפה יפה אם לא נתמעט משך הפותח טפח נגר מנוחת הגופים הקדושים דהיינו הכוכין שמונחים בתוכן הגופים והעצמות הקדושים וגם מן הצד מקום יציאת הטומאה למעלה עד האויר, ואני

מעיד שהייתי בצפת במערות הצדיקים כגון מערת מנוחת בעל הלבושי שרד ועוד צדיקים המונחים שם זכר כולם לברכה וא"א בשום אופן להגיע שם למקום הקברות מחמת ששמי המערה נמוכה מאוד מאוד ואפילו ע"י התפשטות ע"ג הקרקע כמעט א"א להגיע לשם, והאיך נקברו שם אלו הצדיקים במערה נמוכה כמות, א"ו צ"ל רבזמן שנקברו אלו הצדיקים שם, לא היתה המערה נמוכה כ"כ, ורק אחר הרעש שה' בצפת נשפלה הקרקע שבשמי המערה, וזה פשוט למבין ומורה על האמת. ועתה בנידון דירן במקום קברי התנאים הקדושים רשב"י ור"א בנו מי בדק והשניח על כל זה שהכל בסדר, והרי בעל המחבר חיבת ירושלים הנ"ל כותב בשם מא"י רמערת רשב"י היא סגורה אין מקום להכנס בה, ופשיטא דמה שראו האנשים מבחוץ הנס הגדול שנעשה בהבנין הזה שלא נמצא איזה חריץ וסדק בו כמו שמעיד בעל עדות ביהוסף ש"ל לא מהני לומר שמסתמא נעשה הנס ג"כ למטה בהמערה ולהתיר עפ"ז ליכנס לכהנים בהבנין, ומובן ממילא שמחמת טעמים הנ"ל נרחח ג"כ השמועה שהראתי לעיל שיש קבלה שנכנה הבנין ע"ג כיפין, רבמקום איסור דאורייתא או אפילו דרבנן צריכין השנחה מעולה שהכל הוא בסדר ושלא אירע איזה קלקול במשך הזמן.

ולמורעי אני צריך שהלכתי במוצאי שמחת תורה העל"ט ביחד עם יירי ויקר הרה"ג החסיד המפורסם שמו נודע בשערים ה"ה מו"ה שלמה אליעזר מרגליות שליט"א מיקורי ונקיי הדעת בירושלים עה"ק תובב"א לבקר את הרב הגאון הגדול המפורסם מו"ה שלמה זלמן אויערבאך שליט"א, וסיפרתי לו מהמאורע עם הכהנים במירון שנכנסים לבנין שע"ג קברות רשב"י ור"א, ואמר לנו שנפרסם בשמו „שאיסור גמור הוא ליכנס לכהנים לשם כמו על שאר קברי צדיקים” והגאון הגדול הזה כבר נילה רעתו להלכה ולמעשה בהסכמתו על ספרי ציון לנפש צבי ראין להקל כלל בקרושת כהונה לא בראורייתא ולא בדרבנן ואסור לילך על קברי צדיקים.

ות"ל עכשיו השגתי קונט' פי צדיק (ברוקלין תש"ן) ומצאתי שם בסוף עמוד קס"ו שהביא העתקה מכת"ק של הנה"ק בעל רברי שמחה זצ"ל מציעשנוב מש"כ על ההקדמה לס' דברי יחזקאל מכ"ק אביו ארמו"ר הנה"ק מרן זצ"ל"ה משינאווע, ובתוה"ר כ', וכאשר בא לארה"ק תובב"א ראה שמה שכהנים הולכים על ציון התנא הק' רשב"י וי"ע הרע לו מאוד שעפ"י רתוה"ק הוא איסור גמור, וכאשר התחיל לדבר מזה אמרו לו שדבר זה הוא מכמה דורות ולא ערער אדם ברבר כלום, והתחילו עשתונותיו נבוכים מה זאת עשה א' ל', האם אנכי ארעש העולם כמה שמנהג זה כמה, והזכיר א"ע הענינים שהיה לו בחו"ל, וכאשר הלך בכית הנה והנה במחשבות שובבים קרא אותו הנה"ק ר' שמואל העליר ואמר לו נראה לכבודו דבר שנמצא אתנו בספר הגלגולים פרק [ס"ד] כת"י, וכאשר ראה הענין בספר הגלגולים שמח מאוד, כי את כל אשר כתוב שמה השיג מעצמו, וראה אשר האר"י הק' ז"ל ריבר מזה הענין, וכתב לבסוף ראין ראוי לילך למירון הוא התנא הרשב"י ולטבריא הוא רמבע"ג, וליונתן בן עוזיאל טוב מאוד „ששם

עשו עפ"י דין פותח טפח למען יוכלו הכהנים לילך", וכאשר ראה זה התחיל לצעוק שאסור עפ"י דין לכהנים לילך על קברי צריקים, ואמר המדרש אם היה יודע ראובן שהתורה יכתוב עליו למען הציל אותו מידם על כתפו היה מוליכו, היינו אם כי היה נרמה לראובן שנכון כן אבל קצת היה [נבוך], שהשכטים חשבו על יוסף שאינו צריק אמת, אבל אח"כ שראה ראובן שהתורה העיר עליו אמר אם הייתי יודע זה על כתיפו הי' מוליכו, וכן אמר שהאר"י הק' הוא תורה והוא העיר עליו כי יודע בכטח שלא טעה את עצמו ח"ו עכ"ל, ודברים אלו הם סתירה לאותן שאמרו לי שמה שהרעיש רבינו הקדוש משינאווע זצ"ל על הליכת כהנים ע"ק צריקים בא"י לא הי' על קברי רשב"י ור"א בנו במירון, וגם מבואר כאן שהגה"ק מרן משינאווע זצ"ל אמר שכ"ה דעת רבינו האר"י"ל שאסור לכהנים לילך על קברי צריקים, ושלזה כיון רבינו האר"י"ל במש"ש בס' הגלגולים פס"ד ונרפס ג"כ בס' שבירי לוחות (ממדרן הגה"ק הרמ"ע מפאנו זצ"ל) רל"א ע"א, "אין ראוי לילך למירון ולא לטבריא וליונתן בן עוזיאל טוב מאד", רקאי על כהנים, ששם במירון ובטבריא אין עשוי עפ"י דין פותח טפח משא"כ בקבר יוב"ע בעמוקה עשו עפ"י דין פותח טפח, ובאמת הדברים תמוהים ומפליאים מאוד, רשם לא מוזכר כהנים ופותח טפח כלל, וביחוד תמוה שעפי"ז נראה לכאורה היתר לכהנים להשתטח ע"ק יוב"ע, ובספרי גדולי האחרונים לא מצינו שום חילוק בזה, אבל באמת אין להורות ח"ו שום קולא בקבר יוב"ע אפילו לפי פי' הנ"ל בר' ס' הגלגולים, דהרי עינינו רואות בכל קברי התנאים ואמוראים הישנים שהם סתומים מכל צד ואין פותח טפח יוצא לאויר העולם, אשר עפי"ז דין קבר סתום יש לו לפי"ד הרמב"ן והרא"ש והטור יו"ד ס' שע"ב וכמש"ל והכי קי"ל, והרי לפידוש זה נצרך לומר דרבינו האר"י"ל ראה ברוח קדשו שקבר יוב"ע הי' עדיין בזמנו מתוקן הפותח טפח נגד משך כל הגוף הקדוש, משא"כ במירון ובטבריא לא הי' כן, ועי' בספרי ציון לנפש צבי פי"ז עמוד ר"ס מד"ה אך עדיין נשאר הטענה וכו' ואילך. ולפי"ז י"ל גם בקבר ר' יהודה בר אילעאי בכפר עין זיתון שמבואר בשבחי האר"י"ל שהאר"י"ל שלח לשם את תלמידו מהרב"י כהן שישתטח על קברו שהי' רואה ברוח"ק שהפותח טפח הוא כרין, אבל אנו בזמנינו שאנו רואים שאין הפותח טפח יוצא לחוץ, וגם בכל ההמשך שנגר כל הגוף מי יודע אם גם כעת הוא מתוקן כרין, וכבר הבאתי מדיטכ"א ב"ב דף ק"א ע"א שכ' "לרדירן רוב כוכין אלו באורך הזמן מתמעט החלל או הפותח טפח ואיכא טומאה דאורייתא", וכיון שצריכים לומר שהאר"י"ל הורה כן עפ"י רוח"ק, הרי אפשר לומר דאז בזמנו הי' כן ואח"כ נשתנה, ומי יהיו להורות קולא באיסור טומאה דאורייתא לכהנים. ומהאמור לעיל מבואר, דארמו"ר הגה"ק מרן משינאווע זצלה"ה וגם הגאון מהר"ש העליר זצ"ל רבה של ק"ק אשכנזים רצפת שדרו על קבר רשב"י במירון, לא ס"ל כלל דהבנין במירון נבנה ע"ג כיפין, וכמו שהבאתי לעיל דגם שארי רבנים גאוני ישראל מעיירות הסמוכות למירון לא הזכירו זה.

כסוגיא דרוב

יצחק מאטצען

ברוקלין, ניו יארק

בחולין (דף י"א ע"א) אמרינן, מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר דובא, ומסיק רב אשי אתיא משחיטה עצמה, דאמר רחמנא שחוט ואכול, וליחוש שמא במקום נקב קא שחיט, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר דובא, אמר רב אשי אמריתא לשמעיתא קמי' דרב כהנא, ואמרי לה רב כהנא קמי' דרב שימי, ואמר לי', ודלמא היכא דאפשר אפשר, (ופירש"י היכא דאפשר לעמוד על בירור בודקין ולא סמכינן ארובא וצריכין לברוק כהמה מכל י"ח טריפות) היכא דלא אפשר לא אפשר, דאי לא תימא הכי לר"מ דחייש למיעוטא (דלא אזיל בתר דובא, רש"י) הכי נמי דלא אכיל בשרא (משום דשמא במקום נקב קא שחט, רש"י) וכי תימא ה"נ, פסח (דאמר רחמנא ואכלו את הבשר) וקדשים (דאמר רחמנא ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכפרה תלויה אף באכילה) מאי איכא למימר, אלא ודאי אכיל דסמין ארובא היכא דלא אפשר וכו' עיי"ש, והקשה הפלית בבית הספק (יו"ד סי' ק"י) דאמאי פריך רק לר"מ, הלא גם ר"ע ור"ש ס"ל במכות (ז' ע"א) דחיישין למיעוטא, ולמה פריך רק אר"מ, עכ"ק.

א) והנראה בס"ד, דהנה ברעת תורה בפתיחה להלכות שחיטה (אות ה') הקשה, לפי"מ שהעיר בנובי"ת (יו"ד סי' ק"כ) דבכל ספק בשחיטה ברה"ר יהא מותר למ"ד בחולין (ט' ע"א) דנכילה מטמא והרי ספק טומאה ברה"ר טהור, ודחה דמ"מ האיסור במקומו עומד אף שאינו מטמא דברבד השייך לאיסור ולהיתר אמרינן ספק לחומרא ואין חילוק בין רה"י לרה"ד, וכן מפורש בתוס' ב"ק (י"א ע"א) ד"ה דאין, ובש"ש (ש"א פי"ב) שביאר כן, דכיון דהאיסור אינו בא ע"י הטומאה דמ"מ גוף האיסור לבעלה חל עליו, לכן אינו תלוי בדין טומאה עיי"ש, וא"כ בלאו דנכילה דכל חלות הלאו על איסור שאינו זכוח היא משום דמטמא, כמ"ש התוס' זבחים (ע' ע"א) ד"ה דבא, ובחולין (ל"ב ע"א) ד"ה ורמינהו, ובשעה"מ (פי"ז מה' איסורי ביאה ה"ח), וא"כ גם האיסור יש לו דין טומאה, א"כ שוב נימא ספק ברה"ר יהי' מותר ולא יחול לאו דנכילה, ועכצ"ל דבכה"ג רהוי ספק ברה"ר יהי' אסור רק מכח עשה דאינו זכוח, וא"כ לפמ"ש בהגהות מל"מ (פ"א מיו"ט) דבאיסור עשה גם ר"מ מודה דלא חיישין למיעוטא עיי"ש, וא"כ מאי פריך לר"מ היכא אכל בישרא, הא משכח"ל שישחוט בפני ג' אנשים דלא יחול הלאו, ונשאר רק עשה, וכעשה מודה ד"מ דלא חיישין למיעוטא, עכ"ק.

ונראה בס"ד, דנודע מ"ש האחרונים לחדש דבאיסור עשה ח"ש מותר, ובכבוד הלבנון (סי' ד') כתב הטעם לפימ"ש הפמ"ג בפתיחה כוללת (ח"א אות י"ז) דטעמא דח"ש אסור משום סייג שמא ישכח ויאכל כזית בכא"פ, ולפי"מ דמבואר בתוס' מנחות (ס"ח ע"א) דבאיסור עשה לא גזרו, תו לא שייך הגזירה

דשמא ישכח ולכן מותר ח"ש באיסור עשה עיי"ש, א"כ י"ל דמהאי טעמא חל נבילה אעשה דא"ז דמוסיף ח"ש ולא מטעם דמטמא.

אמנם יש להעיר, לפמ"ש המפרשים דבאמה"ח ח"ש מותר משום דיש היתר לאיסורו, א"כ יש לחדש דנבילה נ"כ ח"ש מותר רמשכת לה היתר לאיסורו, עפ"י קו' המפרשים, דאמאי אמרינן בחולין (י"ד ע"א) דהשוחט בשבת וביוהכ"פ שחיטתו כשרה נימא אעל"מ, ותי' בשו"ת בית אפרים חיו"ר ד (סי' ל"ט) דכיון דקו"ל דשחיטה לא בעי כונה כמבואר בחולין (י"ב) הוי כמו צורם אוון בבכור דמבואר בתוס' תמורה (ד' ע"ב) דל"א אעל"מ עיי"ש, וא"כ בקדשים דשחיטה צריך כוונה, א"כ אם שחט בהמת קדשים בשבת שוב אמרינן אעל"מ, ומעתה משכח"ל נבילה היתר לאיסורו, אם שחט קדשים בשבת דאמרינן אעל"מ והוי נבילה, ואם ישאל עליו הוי למפרע חולין ול"א אעל"מ ול"ה נבילה, וכיון דהוה היתר לאיסורו שפיר י"ל דגם נבילה ח"ש מותר ול"ה מוסיף אעשה דאינו זכות, וע"כ דחל רק מטעם דמטמא.

אמנם כבר נודע מ"ש הרשב"א בשו"ת (ח"א סי' תל"ט), דכל דכתיב נבי נבילה לא תאכלו כל נבילה אתיא לרבות ח"ש, וכן הוא בירושלמי נזיר הובא בב"ט (כפ"א מדיני עדל"ת), א"כ ע"כ מוכח דנבילה ח"ש אסור, ושפיר י"ל דהוי מוסיף אעשה דאינו זכות, מכאן איסור ח"ש ולא משום דמטמא. והנה הרמב"ם בפ"ד מה' מאכלות אסורות (ה' ט"ז) כתב, כל איסורין שבתורה אין מצטרפין זה עם זה חוץ מאיסורי נזיר, ובהלכה (י"ז) כתב, כל הנבילות מצטרפות זו עם זו, ונבילה מצטרפת עם הטריפה וכו', זה הכלל כל שאיסורן בלאו אחר מצטרפין, בשני לאווין אין מצטרפין, חוץ מנבילה וטריפה הואיל והטריפה תחלת נבילה הוא, עכ"ל. ובשו"ת אבני מילואים (סימן ד') הביא המקור לד' הרמב"ם אלו מספרי פ' ראה, לא תאכלו כל נבילה, אין לי אלא נבילה, טריפה מנין ת"ל נבילה כל נבילה עיי"ש, והיינו דהו"מ למיכתב לא תאכלו נבילה וכתב כל נבילה, לרבות הטריפה דהו"ל תחלת נבילה, ומשו"ה מצטרפין נבילה וטריפה דאתיא מלאו אחד, עכ"ד האבני מילואים. ולפי"ז יש להעיר אמ"ש הרשב"א דמכל דכתיב נבי נבילה ילפינן מזה דח"ש אסור בנבילה, והלא איצטריך כל לדרשת הספרי הנ"ל דנבילה וטריפה מצטרפין, וכן הקשה בשו"ת בי"צ אבהע"ז (ח"א סי' ד' במפתחות) עיי"ש, וכיון די"ל דנבילה ח"ש מותר, וע"כ טעמא דחל אעשה דאינו זכות משום דמטמא, הדקל"ד, דמאי פריך לד"מ היכא אכיל בשרא, הא משכח"ל היכא ששחט בפני נ' אנשים דהוה רה"ר, ולא חל הלאו ונשאר רק עשה, ובעשה מודה ר"מ דלא חיישינן למיעוטא.

אמנם א"ש, דהא ר"מ ס"ל (בע"ז דף ס"ו) דכל איסורין שבתורה מצטרפין זה עם זה שנאמר לא תאכל כל תועבה, כל שתיעבתי לך הרי היא בכל תאכל עיי"ש, א"כ לא צריך כל דכתיב נבי נבילה וטריפה מצטרפין, ואייתר כל דגם בנבילה ח"ש אסור, ושפיר נבילה הוה מוסיף אעשה דאינו זכות מכאן איסורא דח"ש ולא מטעם דנבילה מטמא, ושפיר פריך לר"מ היכא אכל בישרא. וכ"ז לר"מ, משא"כ לשאר תנאי, אף דס"ל דחיישינן למיעוטא, מ"מ י"ל דס"ל דכל

דכתיב גבי נבילה צריכין דמצטרפין זה עם זה, ובנבילה ח"ש מותר, וטעמא דנבילה חל על עשה ראינו זבוח היא משום דנבילה מטמא, וכיון דיש לו דין טומאה, שוב אמרינן ספק ברה"ר טהור, ושוב לא קשה היאך אכלי בשרא, ד"ל ראוכלו כשנשחט ברה"ר וכקו' הרע"ת הנ"ל, ולכן פריך רק לר"מ, ומתורץ קו' הפליתי בס"ד.

(ב) עוי"ל בישוב קו' הפליתי דאמאי הקשה רק לר"מ דחייש למיעוטא היכא אכל בשרא ולא לשאר תנאי, רהנה בשו"ת בנין דוד (סי' נ"ב) כתב לחדש רבנבילה אסור אף שלכד"א, לפי שיטת המהרש"ל בשבועות (כ"ג:) דלד"ש דס"ל במכות (י"ו.) דכל שהוא למלקות גם שלכד"א אסור, והקשה המהרש"א דאמאי לר"י דס"ל ח"ש אסור מה"ת לא אמרינן דגם בשלכד"א אסור, ותי' הקרני ראם ובשעה"מ (פ"ה מיסורי התורה), רכיון דר"י ס"ל בטעמא דח"ש אסור משום דחזי לאיצטרופי, א"כ בשלכד"א לא שייך חזל"א, דכל מה שיצטרף יהי' שלכד"א, משא"כ לר"ש רס"ל כ"ש אסור אף בלא חזל"א שפיר חייב אף בשלכד"א, וא"כ לפי"מ שכתב הרשב"א רכל דכתיב גבי נבילה אתיא לרבות ח"ש, וכיון רבנבילה אסור ח"ש אף בלא סברת חזל"א, ממילא אסור שלכד"א בנבילה, ולפמ"ש חשאנ"א (בסי' ע"ו) רהיכא ראיסור האחרון אסור בשלכד"א הוי מוסף עיי"ש, א"כ י"ל רנבילה חל איסור דא"ז משום דהוה מוסף בשלכד"א ולא משום דמטמא, עיי"ש.

אמנם לפימ"ש בכת"ס חאו"ח (סי' צ"ו אות ב'), ומנ"ח (מצות תנ"א), דבאיסור עשה דא"ז אסור גם בשלכד"א, לפמ"ש הפמ"ג יור"ד בפתיחה לה' שחיטה (שורש ב') דבעשה ראינו זבוח חייב גם אכ"ש דלא כתיב ב' אכילה, ומה רכתיב וזבחת ואכלת זה הוה רק אכילת רשות ולא מצות ול"א בזה אכילה בכזית עיי"ש, א"כ גם שלכד"א אסור, דהוה כלאו דלא כתיב ב' אכילה דגם שלכד"א אסור ב' עיי"ש, א"כ תו ל"ה נבילה מוסף אעשה דא"ז, משום דנבילה אסור שלכד"א, רהא גם מכח איסור עשה דא"ז אסור שלכד"א, וע"כ דחל משום רמטמא, והרקל"ד מאי פריך היאך אכלי בשרא.

אמנם א"ש, רהא ר"מ ס"ל בכרכות (מ"ט ע"ב) ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתי' ואכילה בכזית ומה"ט מומנין אכזית עיי"ש, וא"כ מוכח דר"מ ס"ל דאע"ג דהוה אכילת רשות מ"מ אמרינן אכילה בכזית (וכבר העירו מזה על הפמ"ג הנ"ל), ומעתה י"ל דר"מ ס"ל דשפיר חל נבילה אעשה דא"ז משום דמוסף שלכד"א, דמכח איסור עשה דא"ז מותר שלכד"א, דגם באכילת רשות הוה בכזית, ולא צריכין לומר דחל משום דמטמא, ושפיר פריך לר"מ היכא אכלי בשרא, משא"כ לשאר תנאי י"ל רס"ל דגבי אכילת רשות אסור אף בכ"ש, ולא בעינן אכילה, וגם שלכד"א אסור באיסור עשה דא"ז, וע"כ דנבילה חל באיסור עשה דא"ז משום רמטמא, ותו לא קשה היאך אכלי בשרא, ד"ל דמיידי כשנשחט בפני ג' אנשים, וכקו' הרע"ת הנ"ל, ולכן הקשה רק לר"מ, ודו"ק.

(ג) עוי"ל, דלכאורה יש להעיר לפמ"ש בישוע"ק או"ח (סי' תר"ב) רבלאו שא"כ מלקות ח"ש מותר מה"ת, דכיון דטעמא דח"ש אסור משום דחזי לאיצטרופי, א"כ זה מהני רק במקום שאם יצטרף ער כשיעור יהי' מועיל למלקות

או לכרת, אז מהני ח"ש גם לענין איסור כיון רהך ח"ש עושה פעולה לענין צירוף, אבל היכא דאף אם יאכל כשיעור ליכא מלקות, אז בפחות מכשיעור גם איסורא ליכא עיי"ש, ולפי"מ שהאריכו האחרונים דבמצוה יוצאין אף בח"ש, א"כ מאי פריך היכא אכל בשרא, הא י"ל דאכלי ח"ש, דהמצוה יוצאין, ואיסורא ליכא, לפי"מ דאמרינן ביומא (ל"ו). דנבילה הו"ל להנלה"ע ואין לוקין אנבילה, (ועיין בשו"ת ברית אברהם חאו"ח (סי' כ"ט) שהקשה לפי"מ שחירש שם דבלאו שא"ב מלקות לא חיישינן למיעוטא א"כ מאי פריך לר"מ היכא אכלו בשרא, דכיון דנבילה הו"ל להנלה"ע ואין לוקין עליו, ובכה"ג גם ר"מ מודה רלא חיישינן למיעוטא עיי"ש).

ובפשיטות לק"מ, דהא ש"ס ערוך בחולין (קא). אמר רב יורא אמר רב האוכל ניה"ג של נבילה ר"מ מחייב שתים וחכ"א אינו חייב אלא אחת עיי"ש, הרי מפורש יוצא דר"מ ס"ל דלוקין אלאו דנבילה, וח"ש אסור בנבילה, ולכן שפיר פריך לר"מ היכא אכלו בשרא, וכ"ז לר"מ, משא"כ שאר תנאי י"ל דהם ס"ל דנבילה הוה נל"ע ואין לוקין עלה, ולא קשה היכא אכלו בשרא, ד"ל כקו' הבר"א דכיון דהוה לאו שא"ב מלקות לא חיישינן למיעוטא, או כקושייתנו שאכלו ח"ש, דאאיסור נבילה לא עברו והמצוה מקיימין, ולכן פריך רק לר"מ, ומיושב קו' הפליתי בס"ד.

בענין שחיטת טמא במוקדשין

נפתלי צבי וואקסמאן

תלמיד במתיכתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' חולין (ב): איתא, טמא לא ישחוט מוקדשין לכתחלה, ואם עבר ושחט שחיטתו כשירה בדיעבד, אבל צריך שיאמר ברי לי שלא נגעתי בבשר, וברליתי קמן דלנשיילי צריך שיאמרו כן אחרים שראו אותו שוחט. והרמב"ם בפ"א מהל' פסולי המוקדשין הל' א' וב' פוסק כן, אבל לא זכר דצריך שיאמר ברי לי שלא נגעתי בבשר. וכבר תמהו ע"ז הגרעק"א בספרו דו"ח עמ"ס חולין, והנוב"י (מהרו"ק יו"ד סי' ר').

ונלפענ"ר לתרץ דברי הרמב"ם, בהקדם דברי התוס' שם בר"ה דליתי', שהקשו למ"ל שיאמר ברי לי שלא נגעתי, תיפ"ל דטהור מטעם ספק טומאה ברה"ר דטהור, שהרי העזרה דה"ר היא. והרמב"ן ועוד ראשונים (הריטב"א והמאירי) תירצו, דקרשים שאני דכתיב בהו משמרת וילפי' מינ' בפסחים (ל"ד). דבעי שימור ואם הסיח רעתו משמירתן פסולין, ולכן לא שייך לומר ס"ט ברה"ר טהור, דהא עכ"פ הסיח רעתו משמירתן.

ואולי אפשר לומר דמחלוקת התוס' והרמב"ן תלוי במחלוקת תנאים בירושלמי שקלים, דהנה במס' שקלים (פ"ז מ"ב) תנן, בשר הנמצא בעזרה איברים עולות וחתיכות חטאות ובירושלים זבחי שלמים, זו"ז תעובר צורתן ויצאו

לבית השריפה. ובירושלמי שם פליגי ר' הושע' ור' יוסי, שר' הושע' סובר דלכך בעי עיבור צורה דנפסלו בהיסח הרעת, ור' יוסי סובר חיישינן דלמא נותר הוא. ופי' שם בקרבן העדה, דלכך לא חייש ר' יוסי להיסח רעת, דהעזרה משומר הי' משום טומאה ולא שייך היס' ר. והק' עליו הגאון רי"ש נאטנזאהן ז"ל (שם בגליון הירושלמי), הא תינח עזרה אבל בירושלים מאי איכא למימר. ולכן הי' נראה לי לומר, דר"ה ור"י פליגי ביסוד של הרמב"ן הנ"ל, שר' הושע' סובר כהרמב"ן דהלכתא של ס"ט ברה"ר טהור לא מהני נגר פסול של היס' ד בקדשים, אבל ר"י סובר כשי' התוס' דהלכתא של ס"ט ברה"ר טהור מועיל גם נגר פסול דהס' ר. והנה הרמב"ם בפ"ט מהל' פסוהמ"ק (הל' ר') פוסק כר"י הנ"ל, וז"ל: ובשר הנמצא בעזרה וכו' תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה שמא נותר הוא. (וקו' המל"מ שם למה לא כ' הרמב"ם שנפסלו משום היס' ד כמ"ש הרע"ב על משנה רשקלים הנ"ל, לכאורה לק"מ, שהרי פליגי בזה ר"ה ור"י בירושלמי, והרמב"ם פוסק כר"י). מעתה אפשר לומר דשי' הרמב"ם הוא, דהגמ' בחולין הנ"ל אזלא כשי' ר' הושע' בירושלמי, ולכך בעי' שיאמר ברי לי, אבל לד' יוסי בירושלמי, איה"נ דלא בעי' שיאמר ברי לי. והרמב"ם דלא מצריך שיאמר ברי לי גבי טמא ששחט, לשיטתו אזיל דפוסק כר"י בבשר הנמצא בעזרה.

ומצאתי בשו"ת בית יצחק (או"ח סי' קי"ג) שמביא רברי השואל דרברי הרמב"ן אמורים רק אליבא דר"ל בפסחים (לד'). דהיס' ד פסול הגוף אבל לד"י רסובר היס' ד פסול טומאה, ויעיל ס"ט ברה"ר דטהור גם נגר פסול היס' ר. ובזה מיישב קושיית הגרעק"א והנו"ב על הרמב"ם, דהסוגיא בחולין אזלא כר"ל דהיס' ד פסול הגוף, ולכך לא מועיל ס"ט ברה"ר, אבל איה"נ לד"י דהיס' ד פסול טומאה לא בעי' שיאמר ברי לי, והרמב"ם דלא מצריך שיאמר ברי לי, פוסק כר"י דהיס' ד פסול טומאה. (והנה הבי"צ לא זכר מנ"ל דהרמב"ם פוסק כר"י, אבל עי' בהנהות עין משפט מהגאון מו"ה ישעי' פיק ז"ל, ובצל"ח בפסחים שם, שהרמב"ם פוסק כר"י). ועי' ג"כ בשו"ת שו"מ (מהרו"ג ח"א סי' רי"ד) ובס' קובץ ענינים עמ"ס חולין להג"ר אלחנן וואסערמאן ז"ל, שכתבו ג"כ דרברי השואל של הבית יצחק הנ"ל. והבי"צ הקשה עליו מסוגיית הגמ' שם בפסחים, איתבי' ר"י לדשב"ל, ר"י בנו של ר"י בן ברוקא אומר, לול קטן הי' בין כבש למזבח ששם היו זורקין פסולי חטאת העוף ותעובר צורתן ויוצאין לבית השריפה, אא"ב פסול טומאה הוי מש"ה בעי עיבור צורה, אא"א פסול הגוף ל"ל עיבור צורה, רתנן זה הכלל כל שפסולו בגופו ישרף ברם ובבעלים תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה, ע"כ הגמ'. והקשה הבי"צ דהרי בתיא מבואר מרברי ר"י ששייך היס' ד בעזרה שהיתה רה"ר, ולא מועיל מה דס"ט ברה"ר דטהור אפי' לדירי' דהיס' ד פסול טומאה.

ונלפענ"ד ליישב, שהתוס' שם בפסחים ר"ה למה, הקשו, דלמא האי פסול הי' ברם ובבעלים דבעי עיבור צורה. ותירצו רמ"מ אחר שזורק כלול יש בו היסח הרעת וא"כ שפיר הקשה הגמ' למ"ל עיבור צורה לד"ל. והנה דשי' שם בר"ה ותעובר, האריך בפירוש קושיית ר"י דע"כ האי פסולי חטאות העוף דנפסלו בפסול היס' ד איירי, דאל"ה אלא הפסול הי' בפיגול, טומאה, או יצתה, וכדומה,

למ"ל עיבור צורה לכ"ע. וחשבתי שאפשר לומר דלפי קושיית התוס', באמת מעיקרא ה' הפסול בדם ובבעלים ולכן בעי עיבור צורה, וקושיית ר"י לר"ל הוא כך — בשלמא לדידי דהיס"ד פסול טומאה, עדיין בעי עיבור צורה אפי' אחד שנזרק ללול והי' בו היסח הדעת, אבל לדידך דפסול הגוף, א"כ אפי' נפסל בדם ובבעלים דבעי עיבור צורה, מ"מ אחר שנזרק ללול דיש בו היס"ד תיכף יוציאנו וישרף ולא יצטרך עיבור צורה דהיינו לינת לילה להביאנו לידי נותר. ומעתה מיושב קושיית הבי"צ, דהיסח הדע נתהווה כאן ע"י זריקתו ללול, ומזבח והלול רה"י הוי, שהמזבח נבחו י' אמות, וליכא ס"ט ברה"ר. ובאמת מוכרחים לתרץ כן לפי קושיית התוס' בחולין הנ"ל שעליו יסובבו דברי הרמב"ן, דע"כ מוכרח מקושיית התוס' דלא סברי כהרמב"ן, ולכ"ע בין לר"י ובין לר"ל לא שייך היס"ד ברה"ר, וא"כ התוס' בחולין אזלי לשיטתייהו בפסחים, ודו"ק.

(ואין להקשות שהכבש ה' מתלקט פחות מעשרה מתוך ארבע, כדמוכח בפ"ג דמדות, וא"כ הכבש עושהו רה"ר, זה ל"ק, דכיון דהכבש ה' רק מצד אחד, כ"ש הוא מדלתות נעולות בלילה דאינו רה"ר. (ע' באו"ח סימן שמה"ס ס"ז בהג"ה). וגם אין להקשות מהא דתנן סוף פ"ו דמס' טהרות שיש כמה דשויות שהם רה"י לשבת ורה"ר לטומאה, וכן העזרה דלשבת הוי רה"י ולטומאה רה"ר, וא"כ אולי המזבח הוי ג"כ רה"ר דבטיל לגבי עזרה, ג"ז לא קשה, שהרי מצינו בניטין (עז): דפיסלא שהוא ד' על ד' אמות, או שהוא גבוה עשרה, לא נתבטל להרשות שהוא עומד בו, וכ"ש מזבח שהי' גבוה י' אמות ורחב ל"ב אמות דלא מתבטל להעזרה).

אבל לכאורה עדיין קשה, דאם הלול והמזבח רה"י הוא, א"כ גם לר"י למ"ל עיבור צורה הא ס"ט ברה"י טמא ושורפין עליו כדתנן בטהרות (פ"ד מ"ה). אמנם לפימ"ש הבי"צ בתשובה הנ"ל דשי' התוס' בסוטה (כח): דס"ט ברה"י הוא דוקא בודאי שרץ וספק מגע, לא קשה, דהתוס' לשיטתייהו. אבל המעיין שם בתוס', יראה שרק בהקושיא סברו התוס' כן, אבל בתירוצם סוברים דאין נפק"מ בין ספק מגע לספק שרץ, והדק"ל. ואין לומר, כיון דלא מצינו שום ריעותא, אין לנו לחשוש שנטמא, וכדמוכח להדיא בחולין ט' ע"ב, דרק בהניחו מגולה ומצאו מכוסה הוא דחוששין שנטמא, אבל מצאן מגולה לא, דמ"מ כיון דלר"י היס"ד פסול טומאה, גם בלי ריעותא, ע"כ דגלי קרא דבתרו"ק חוששין שנטמא, וא"כ שוב הוי ספק טומאה ברה"י ששורפין עליו.

אמנם יש לתרץ בהקדם קושיא אחרת של הבי"צ בתשובה הנ"ל, שהקשה שם תמ' גדולה על תירוצם של התוס' בפסחים הנ"ל, דבככורות (לד). פליגי ד"א ור' יהושע אי תרומה תלויה בעי שימור, ור' יהושע סובר דלא בעי שימור דדרשינן ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי, את הראוי לך שמור ואת שאינו ראוי לך לא תשמור. ולפי התוס' שנפסלו בדם ובבעלים נעשה אינו ראוי לך, ומאי היסח הדעת שייך כאן ע"י זריקתו ללול, והניח הקושיא בצ"ע. ובאמת ה' יכול הבי"צ להקשות קושייתו גם לר"א, דטעמא דר"א בתרומה תלויה מבואר שם בבכורות, שמא יבוא אלי' ויטהרנה, וזה לא שייך בחטאות העוף שנפסלו פסול ודאות בדם ובבעלים, וגם ד"א יודה לר"י דשוב לא בעי שימור. ועוד נראה

שהי' יכול הבי"צ להקשות קושייתו על דברי הגמ' גופא בפסחים (לד.) הנ"ל, דבגמ' שם אהא דתנן שתילי תרומה שנשמאו ושתלן טהורים מלשמא ואסורין מלאכול, קאמר רב ששת הואיל ואיפסילו להו בהיסח הדעת, ועי' רש"י שפירש דכשנשמאו מתחלה הסיח דעתו מהם שוב מלשומרן ע"כ, וא"כ קשה ג"כ בקושיית הבי"צ דכשנשמאו הרי נעשה אינו ראוי לך, ולא שייך היסח הדעת בין לר"א ובין לר"י, דהכא בודאי נשמאו.

ונראה ליישב בדרך חידוד, דהנה בגמ' בכורות הנ"ל, וכן בפסחים דף כ', מחלק הגמ' לר' יהושע דרך לגרום טומאה דהיינו היסח הדעת מותר, אבל לא לטמאותו בידים. ולכאורה צריכים להבין מאי שנא, כיון דגם איסור טומאה בידים ילפינן ממשמרת, (עי' רש"י שבת (יד.) ד"ה ופסיל, ורש"י חולין (ב:) ד"ה ובמוקדשין) ולמה לא ממעטינן לר' יהושע מלך דהיכא שאינו ראוי לך מותר לטמאות בידים, ועכצ"ל דלא הי' נראה להו לחכמז"ל להתיר טומאה בידים אם אפשר למצוא מקום להעמיד המיעוט דלך למעט רק גרמא.

והנה יש לחקור בפסול דהיס"ד מה היא, אי הוי פסול כעין קנס שכיון שעבר על מה שחייב אותו הכתוב לשמור, נאסרה, או שהוא פסול עצמיות בהתרומה או בהקדשים שלא נשמרו כראוי, ולאו בשביל שעבר ולא שמר. והנה מדברי התוס' חגיגה (כא.) ד"ה האונן, משמע דהוי כעין קנס, שכתבו התוס' שהיס"ד פסול רק כשהי' במזיד, אבל כשנאבדה בשוגג לא מיפסל בכך. וזה מובן אך אי נימא דהוי כעין קנס, אבל אי הוי פסול עצמיות מאי נפ"מ בין שוגג למזיד. אבל מ"מ נראה שאפשר לומר רבזה פליגי ר"י ור"ל, שלר"י שהוא פסול טומאה, פירושו הוא, דאע"ג דספק מגע אין כאן, ואפילו ספק שרץ אין כאן, מ"מ פסול הוא מספק עד שנדע בוודאות שלא נשמא ע"י שיבא אלי' ויטהרנה, דהפסול הוי כעין קנס בעבור שעכ"פ נותן לנו מקום לחשוש לטומאה ע"י שהסיח דעתו משמירתו, אבל לר"ל שהיס"ד פסול הגוף הוא, ואפי' אם יבוא אלי' ויטהרנו עדיין בפסולו עומדת, ע"כ הפסול הוא פסול עצמיות. ונפ"מ היוצא הוא זה, דמקושיית הבית יצחק משמע דנקיט בפשטות דאם אינו מחויב לשמור היכא דממעטינן מלך, אז לא מיפסל אם הסיח דעתו, דזה תלוי בזה, אבל להנ"ל אפשר לומר תלוי בחקירה הנ"ל, דאם הוא כעין קנס, אז צורקים דברי הבית יצחק דאם אינו מחויב שמירה למה יפסול אם באמת לא שמר, אבל אם הוא פסול עצמיות, איח"נ דאינו חייב שמירה, אבל אם לא שמר הוסיף עליו פסול דהיס"ד, דמלך לא ממעטינן הפסול רק שאינו מחויב לשמור, וראייתי ממה שהוכחתי למעלה דמלך לא ממעטינן לטמאות בידים, הרי שמלך לא ממעטינן כ"ד, וכמו"כ לא ממעטינן דאינו נפסל.

ולפי"ז מיושבים קושיית הבי"צ וקושייתנו כמין חומר, דלר"ל דפסול מחמת היס"ד גם כשאינו ראוי לך שנתמעט מחיוב שימור, שפיר כתבו התוס' דמיד כשנזרק ללול נפסל מחמת היס"ד, וזהו בין לד"י ובין לר"א, וקושייתי מהא דרב ששת בשתילי תרומה ג"כ לא קשה, רב ששת לא מיתוקם אלא כר"ל כמבואר שם בסוגיא, ולר"ל פסול מחמת היס"ד אע"ג דאינו מחויב לשמור. ומעתה לפימ"ש דלר"י פסול היס"ד הוא כעין קנס, וצדקו דברי הבי"צ, דכשאינו ראוי לך

אינו נפסל, ל"ק עור מה שהקשיתי דגם לר"י מיד כשנזרק כלול יפסול משום היס"ד, וס"ט ברה"י וראי טמא, ולא שייך שיפסול כיון שאינו ראוי לך, וס"ט ברה"י לחוד לא שייך כאן, דכבר כתבתי לעיל דבלי דיעותא לא הוי ס"ט ברה"י, ור"ק היטב.

והנה בשו"ת אחיעזר (ח"ב ס"א) הקשה עוד ארברי הרמב"ם בטמא ששחט, רבמס' חולין (ב:) מבואר, ראיירי ששחט בקרומית של קנה ראינו מקבל טומאה, דאל"ה ה' הטמא מטמא הסכין, והסכין מטמא הבשר. והרמב"ם השמיט זה, ולא זכרו כלל. ונלפענ"ד לתדק, דהנה רש"י כתב בחולין (ל:), דשייך פסולי שחיטה במיעוט בתרא, דאע"פ ששחיטה כשירה ברוב, מ"מ אם שוחט יותר מרוב, לא נגמר השחיטה עד שיגבי' הסכין, ועי"ש בתוס' שמפפלל בזה. עכ"פ לפ"ד רש"י מיושב היטב דברי הרמב"ם, שהרי כששוחט והולך ולא נמר עריין השחיטה, לא שייך שיקבל טומאה, שבע"ח אינו מקב"ט, ואף אחר ששחט רוב, לא נגמר השחיטה, עד שיגבי' הסכין כשיטת רש"י הנ"ל, וכשחוזר ומגבי' הסכין, אין חוששין שנגע בצדדי בית השחיטה, שהרי בית השחיטה מרווח רווח, כראיתא בחולין (ח:) ועי"ש בראשונים, דמה"ט י"ל דלא בעינן בדיקה בצדדי הסכין, שאין חוששין שיגע בבית השחיטה. והסוגיא בחולין דמצריך קרומית של קנה, י"ל דאזיל לשמואל בפסחים (טז:), דם קדשים מקב"ט, וכיון דהסימנן פולטין דם בחוזק, כראיתא בחולין (ח:), א"כ נוגע הסכין בהרם, והרם מטמא הבשר. אבל הרמב"ם לשיטתו דפוסק דם קדשים אינו מקב"ט, (פ"א מפסחה"מ הל' ל"ו), לכן שפיר פוסק דלא בעינן קרומית של קנה, ור"ק.

עולת שבת בשבתו

חקת

הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים, ובתיב"ע, דיקרב בשכיבא לכל בר נשא ואפילו לוולדא בר ירחין לגושמי' וברמי' יהי מסאב שבעא יומין, ולהלן בפסוק י"ג כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות, כי בתיב"ע, כל די יקרב בשכיבא ובוולדא בר תשעא ירחין בגושמי' וברמי', וכבר תמהו על זה. ונראה, רתנן במס' אהלות פרק ב' משנה ב', דם קטן שיצא כולו ר' עקיבא אומר כל שהוא. והנה בפסוק י"א כתיב לכל נפש אדם, ובפסוק י"ג כתיב בנפש אדם, על כן מפרש דבפסוק י"א מיירי שכבר יש לו ט' ירחין ויש בו יותר מרביעית דם לכן אם בכולו, ובפסוק י"ג מיירי שכבר יש לו ט' ירחין ויש בו יותר מרביעית דם לכן אם נגע ברביעית טמא אף שלא נגע בכולו.

(הגאון מוה"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל)

(1) עפ"י כתי' (ועיין בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ל"ח).

בלק

במדרש (הובא בילקוט ראובני), אמר בלק לבלעם, שמות שלנו גורמים לכלות ישראל, ע"ש מה שנדחק בזה. ולענ"ד נראה פשוט, דשני מקדשים שנחרבו, הראשון על ידי מלך בבל, והשני על ידי מיטום שהי' מזרע עמלק, וכן איתא במדרש רבה איבה (ה', א') אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כתבת לנו בתורתך זכור את אשר עשה לך עמלק, לי עשה ולך לא עשה, לא החריב את מקדשך (בתמי'), ע"ש. והנה כשתצרף שם של בלק ושם של בלע"ם יחד, אזי הם אותיות בב"ל עמל"ק, והם החריבו ב' מקדשות כנ"ל, וה' יזכור מעשיהם. (הגאון ר' ידיד' טיאה ווייל אבד"ק קארלסרוה צ"ל²)

פנחס

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וגו'. ואמרו חכמז"ל (סנהדרין פ"ב:) לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה וכו' והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן. ולכאורה קשה, כי השבטים כולם ידעו שזמרי בן סלוא בא על בת אל נכר, והלכה היא בידוע שהבועל ארמית קנאים פוגעים בו להמיתו, וא"כ מה לזה שהוא בן פוטי, הרי עשה פנחס כדת וכהלכה, ומדוע היו השבטים מבזים אותו. וצ"ל דהכוונה היא, עפ"י מה דאיתא כמשנה ריש מס' סנהדרין, אין דנין את הכהן גדול אלא עפ"י בית דין של שבטים ואחר, ובגמ' שם (ט"ז.) מנהגי מילי א"ר אדא בר אבהו דאמר קרא (שמות י"ח) כל הרבר הגדול יביאו אליך, דבריו של גדול. (דינו של בעל שדרה כגון נשיא וכה"ג כבי"ד של ע"א, ומשה רבינו במקום ע"א קאי — רש"י.) וא"כ כאן נמי שהי' זמרי נשיא שבט מישראל, אולי אין מן הראוי שבן פוטי ידין אותו (אפי' מדיו קנאין פוגעין בו), עד שתצריך הקב"ה ליחסו אחר אהרן הכהן, לומר שהי' פנחס ראוי לכך. (הגאון מוה"ר אלי' הארשאווסקי אבד"ק דראחביטש צ"ל³)

משות

ונכבשה הארץ לפני ד' ואחר תשובו והייתם נקיים מד' ומישראל וגו', ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לד' ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם. ויש לדקדק על מה שאמר, ואחר תשובו, דפשיטא דאחר תום המלחמה ישובו בני גד ובני ראובן לאדמתם בעבר הירדן, ועוד הקשה באוהחה"ק למה אמר ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לד' ודעו חטאתכם וגו', הלא הי' לו לומר, ואם לא תעשון כן לא תהי' הארץ הזאת לכם, כמו שאמר להלן (בפסוק ל'), ומה ענין הזכרת חטא לכאן. אמנם י"ל הכוונה, עפ"י הירוע מש"כ בספר חובת הלבבות (שער יחור המעשה פרק ה') שאמרו על חסיד אחד שפגע אנשים השבים ממלחמת אויבים, אמר להם עתה שבתם מן המלחמה הקטנה, הכינו עצמכם למלחמה הגדולה, אמרו

(2) הועתק מספרו „אמרי פי" (כת"י ירושלים — 4-1010).

(3) מתוך מכתבו הנדפס בספר כנסת הגדולה (אוסף מכתבים מגדולי הדור) לבוב תרכ"ט לפ"ק.

לו ומה היא המלחמה הגדולה, אמר להם מלחמת היצר וחילולו, ע"כ. וזה שאמר משה רבינו לבני נדר ולבני ראובן, ונכבשו הארץ לפני ד' ואחר תשובו והייתם נקיים מד' ומישראל, ר"ל אחר שתכבשו כבר את הארץ, לא תסלקו את הכלי זיין מידכם, ואל תחשבו שכבר כלתה המלחמה, רק אדרבה, אחרי שתשובו מן המלחמה, תערכו שוב שנית את המלחמה הגדולה נגד האויב הפנימי, זהו היצה"ר אשר בקרבכם, ותתגברו עליו למען תהיו נקיים מד' ומישראל, בלי סיג ועוון כלל, ואם לא תעשון כן הנה חטאתם לד', פי' אם לא תעמדו תמיד בקשרי המלחמה נגד היצה"ר אז ח"ו יתגבר היצה"ר עליכם, ודעו חטאתכם אשר ימצא אתכם.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

הסכמות בלתי ידועות

מכ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע⁽¹⁾

בעזה"ש"ת.

הן נדרשתי מאת הרבני המופלג החסיד מו"ה ישראל נ"י מק"ק קלאסני ליתן הסכמה על הדפסת ספר ענף עץ אבות⁽²⁾ על פרקי אבות מאת דו"ר הגאון המובהק המקובל א' קרוש ה' מו"ה יעקב עמדין זצלה"ה, האם כי אני מונע עצמי מענינים כאלה כי מכיר אנכי מיעוט ערכי השפל, ומי אנכי להסכים וליתן דעתי על הדפסת ספרים מאת גדולי עולם אשר אינם צריכים לדירי (ולזכותי) [ולדכוותי], אמנם להפצת המלכה"ד הנ"ל לא יכולתי להשיב פניו ריקם, ובפרט כי שמתי אל לבי אשר גוף ספר יקר ערך כזה מאת גאון מפורסים מדורות שלפנינו באמת אין צריך לשום הסכמה, ומי חרש אשר לא שמע את שמעו הטוב ההולך בכל המדינות ובכל ארצות, ומי עור אשר לא ראה את ספריו היקרים המלאים זיו ומפיקים אור התוה"ק בנגלה ובנסתר, רק לגרור גרר בפני מסיגי גבול, לכן באתי גם אנכי אשר חלילה לשום אדם להרים ידו לחזור ולהדפיס ספר ענף עץ אבות עד משך עשרה

(1) בספר „מכתבי קורש" מכ"ק רבותינו מבאבוב זי"ע שנדפס בשנת תשל"ג לפ"ק, בסוף חלק ראשון, נדפסה רשימה מששים ושש ספרים אשר נתעטרו בהסכמה מכ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע. — מאז ועד עתה, נתוסף לרשימה זו, עוד שתי הסכמות. הראשונה היא על ספר עץ אבות (על מס' אבות) מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל, והשני' היא על ספר חלוקת דרבנן (כללים) מהגאון מוה"ר אברהם עזרא פוקס ראב"ד"ק באלשעוויץ זצ"ל. שתי הסכמות הללו, יקרי המציאות הן, כי שתיהן אינן מופיעות ברוב הטפסים שראינו משני הספרים הנ"ל, לכן קבענו להן מקום פה.

(2) שמו של הספר הוא „עץ אבות".

שנים בלתי רשות הרבני מ' ישראל הנ"ל, וזכות המחבר הקדוש יגן על המלכה"ד והעוסקים והקונים להריק עליהם ברכת טוב.
 כנפש המחכה הכותב למען כבוד תוה"ק ולומדי' בקדושה ובטהרה, היום יום א' מקץ תרמ"ג לפ"ק ווישניצא.

הק' שלמה הלברשטאם

הן מוכ"ז הרב הגאון צנא מלא ספרא חריף ובקי ירא ושלם מו"ה אברהם עזרא נ"י הראבד"ק בלשעווץ יע"א הציע לפני איך שברצונו להוציא לאור ספרו כלל גדול אשר חיבר על כללים בעניינים שבין מצות דאורייתא לדרבנן, ועוד הרבה כללים אשר אסף מספרים הרבה, והראה לי לדונמא איזה עלים נרפסים, וראיתי שסידר אותם בסדר נכון ומעיר בהערות נכונות מאוד ובדברים נחמדים בדרך הפלפל, והרבה מגדולי דורנו נתנו מהורם עליו ושבתהו את חיבורו עד להפליא, ויען שביקש מאתי לסייע לו להדפסת ספרו באיזה מכתב לעורר לבב נדיבי עמינו שיעמדו לימינו למען יוכל לבצע את מחשבתו הטובה, ולמען חיבת לומדי תורתנו הקדושה ומיגעים בה בשקידה רבה, באתי גם אנכי הפעוט להיות סניף לעושי מצוה ולבקש לקרב את מוכ"ז הרה"ג הנ"ל ולקחת מאתו את ספרו בכסף מלא, וזכות החזקת לומדי תוה"ק יקרב את הגאולה כמאמר חכו"ל על פסוק גם כי יתנו בגוים מ'ש"ם אקבצם³).

דברי הכותב למען כבוד תוה"ק ולומדי', אור ליום ב' וישב תרנ"ו לפ"ק פה באבוב.

הק' שלמה הלברשטאם

(3) בקרא כתיב, גם כי יתנו בגוים, "עתה" אקבצם (הושע ח' פסוק י').

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
 המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
 כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

קינה אודות המגיפה בעיר וויען

שהרגה ר"ל שש מאות נפשות בשנת תע"ה לפ"ק⁽¹⁾

לכבוד החבורה קדישא, אספרה אל חוק את כל התלאה אשר מצאתנו בימי
ההסגר — ימי רעה ובישא, להודיע לזוטר וקשישא, ליתן הודי' על העבר
ולהתפלל על העתיד לאלקי המושיע, בראשי החרוזות נרשם חבורה קדישא, וסוף
החרוזות באל"ף בי"ת מפורשה.

חטא גורם למיתה רעה,
ברוך דיין אמת מברכין עליו בדמעה,
וארימה את קולי כיולדה אפעה,
רעדה אחזתני בדבר ומגפה,
המר שדי לי במרה,
קראתיך בכל לב חקיק אצורה,
דוה לבי ועיני נגרה על אלה,
שש מאות נפשות שהורות ירדו לאבל שאולה,
ה' הסר ממני צלמות חושך ואפילה.

אשא אבל וקינה הומינה, אוי נא איך הייתי לשמה ולשנינה, חבל על דאברען ולא
נמצא בכל פינה,
במחשכים הושיבני כמתי עולם בדבר ומגפה ומיתת אסכרה, כ"ו אלול עת"ה
שמו עלינו אורבים לשמרה,
גזיעה ואסיפה בם נאמרה, כ"ד נפשות בקבר אחד ניתנו לקבורה,
דוה לבי ועיני יורדה מים על כל אלה, כי בלשוני אין מלה, הן ה' ידעת כולה,
הוי גזירה היתה מלפני גדולה, כי נפלו ילדים רכים נשים שאננות וראשי מנהיגי
הקהלה,
וי צוחנו כי רבים חללים הפילו ברוע החולה, שלשה בתים מוכנים לערסם יבושו
ויבהלו,
זה בנינו בני ישראל הקב"ה מקדש על המרכבה, הימים האלה לא נאמרו בהם כי
טוב כי רעה רבה,
חטאנו עוינו פשענו עד למעלה, היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה, אנחה המשכרת
כל גופי ומתנים חלחלה,

(1) הועתק מכת"י ירושלים (מספר 4754).

מִהוֹר נִשְׁמַתָּם יֵצְאוּ בְּלִי שְׁמִצָּה, אֲבָל כִּי נִסּוּ מִפְּנֵיהֶם עוֹסְקֵי מִצְוֹה, לֹא הָיָה בָּהֶם סִיכָה וּרְחִיצָה כְּבָנֵי נֹכַח שְׁקִיצָה,

יִדְּ ה' בְּרַחוּבוֹת הִיתוּדִים נִגְעָה וּפְגַעָה, עַל לִחָיו דְּמָעָה עַל הָאֵי שׁוֹפְרָא דְּבִלְעַ בְּאַרְעָא,

כִּלְא נַחֲשִׁבְנוּ בְּיוֹם אָף וְעִבְרָה, ה' יִזְכּוֹר זְכוֹת אַחֲיָנוּ בִּ"י גִ"ח וּבְרֵאשִׁם אִמִּי הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל מו"ר שְׁמִשׁוֹן⁽²⁾ נָרוּ יוֹרֵחַ כְּשֶׁמֶשׁ בְּצִהָרִים בְּטַהֲרָא, שְׁעִשָּׂה כִּמְר עוֹקְבָא וְכִרְבִּי קְטִינָא בְּדִשָּׁא צִנּוֹרָא⁽³⁾,

לְקִינוּ בְּנַפְשֵׁינוּ וּמֵאוֹדְנוּ בְּסַעַר וְסוּפָה, אוֹחֲבֵי וְרִיעֵי מִנְּגִידֵינוּ עֲמָדוֹ וְכו' מִרְחוֹק, הֵן זֹכְרִים וּמְשִׁיבִים בְּשִׁפְהָ רִפָּה,

מִצָּא אֱלֻקִּים עוֹן עֲבָדוֹ בְּעַל חוֹב לִגְבוֹת בְּמִלּוּאָה, נִאֲלַמְתִּי דוּמִי וְנִלְאֲתִי לִסְפָּר כָּל הַתְּלָאָה,

נִפְשָׁנוּ תֵּאֱבָל עַל אֲנָשֵׁי הַשֵּׁם לֹקְחֵי מִצְוֹה הוֹנִים בְּמִקְרָא וְאִנְדָּה, וְעַל פִּרְנָסֵי הָעֶרֶה, סִמְר שְׁעָרֵי לִילָה וְיוֹמָם, בְּבִקְרָא אִמְרָנוּ עֵרֵב וּבְעֵרֵב מִי יִתֵּן בִּקְרָא שֶׁל שְׁחָרִית קוֹמָם, עֲלִינוּ הוּא כִּלְנוּ לַחֲגוֹר שֶׁק וְלַהֲסַפְּדָה, לִזְכוֹר נִשְׁמַתָּם בְּכָל שָׁנָה בַּחֲבוּרַת מִצְוֹה וְגִיל בְּרַעְדָּה,

פִּחְדֵּי ה' נָפַל עֲלֵינוּ בְּמַהוּמָה, כִּי כִשְׁלֵ אִישׁ בְּאַחֲיוֹ נֶעַר לֹא יִחוּן וְגוֹמֵר אֵיךְ אַחֲשָׁה וְאִדְמָה,

צִוָּה צִוִּיתִי לְצֵאת חֲרִנָּה, כ"ב טַבַּת נִשְׁכְּרוּ הַשְּׁעָרִים סְגוּרִים אִזּוּ יִמְלֹא לְשׁוֹנְנוּ רִינָה, קוֹה קִינּוּ אֵל ה' וִיתֵן לָנוּ חֲנִינָה, וַיִּצִּיל אוֹתָנוּ מִכָּל נִזְיוֹת רַעוֹת וּמִיתָה מְשׁוֹנָה, רֵאשִׁי אֲצַבְעוֹתַי אֲזַקֹּף לְהַצִּילָנוּ מִמִּיתָה נִסּוּחָה, וְלֹא יִהְיֶה בְּרַחוּבוֹתֵינוּ פֶּרֶץ וְצוּחָה, שְׁמָרְנוּ ה' מִחֲרוֹנֶךָ זַעַם וְעִבְרָה, וְאֵרִים אֶת קוֹלִי בְּקִדּוּשָׁה בְּנֵי חֲבוּרָה, תַּעֲלֶה לִפְנֵיךְ נִשְׁמַת הַצְדִּיקִים כַּחֲטָאֹת וּכְעוֹלָה, וְתִשָּׂא עֲלֵינוּ חַיִּים וְעֵ"ת נְאוּלָה, לִפְ"ק.

(2) הוּא הַגָּאוֹן מו"ר שְׁמִשׁוֹן וְעֵדֶם הַיִּמְעָר אֲבִד"ק ווִיעֵן זצ"ל.

(3) עֵינֵן כְּתוּבוֹת דָּף ס"ז ע"ב.

תעודות וסמיכות

ק"י.

ב"ה.

חזו מה דקמן, טוב שם משמן, כדררע והימן, פרי מגד כפלח הרמון, עודנו באבו, תורת אלקיו בלבו, ורוח אלקים בקרבנו, גיל יגיל אבי צדיק כי חזה, מה נאה אילן זה, וצורבא מרבנן דנביט, ואורו ככוכבא דשביט, יחזק א"ל במעוזו ובצל התורה יתלונן, אחריתו יהי' מגון, ה"ה מוכ"ז התו' המופל' האכרך השנון, מתפסם בצונן, חרוץ ומשכיל, כבוד הר"ר יחזקאל¹⁾ בן כבוד הרבני המופלא והמופלג הדיין המצויין המפורסם מ' יעקב בנעט חד מבי דינא הרבנים המופלגים נר"ו, כמה מעליא הא שמעתא אוזן שומעת בכנ תומת ישרים, קול המון כפתחי שערים, בו תעלוץ הקרי', כי בן ניתן להגפן פורי', לו עצה ותושי', גם זה לך בן, חד מכני הישיבה אשר פה אצלי למר, בין בחורי חמד, בו שעשעתי, ובתורתו שמחתי, עתה הוסיף בהתמדתו, ומצא כרי מרתו, אשרי יולדתו והורתו, אמרתי אעננו עטרה לראשו, להיות על ישראל הדרתו, מה האי רבותא דיחזקאל הננו קורא לו שם חדש, ... מעלות בקודש, אשר פי ד' יקבנו, ומשירי אהורנו, להיות קול הקריאה שגבה ירום ונשא, בדת מורשה, לכל דבר שבקדושה, בשם מוריננו הרב ר' יחזקאל, הנני פוקד בפקודתי בכל מקום אשר השלטתי מגוע, הכל חייבים בקריאה, לפרוס עליו גולתא, ראה חוקת חקקתי וגזירה גזרתי, וישתמר חוקת אומר'י אשר אמרתי עם הספר, באמרי שפר, זה שמו וזה זכרו לעד.

רברי אלה המדבר לכבוד התורה והוג' ולכבוד מוכ"ז התו' המופלא ומופלג השנון כבוד מוהר"ר יחזקאל נ"י, הבעה"ח יום ד' הבוקר אור י"ב אלול תקנ"ה לפ"ק, פה ק"ק אובן יצ"ו.

הצעיר משה מוינץ מבראד²⁾

קיח.

בע"ה.

זה ספר תולדות אדם ביקרו ה"ה נושא ספר הלוח, ידירי תלמידי הרבני המופלג חו"ש בע"פ מוכתר במדות ובמעלות ירא ה' מה' מאיר נ"י ראקניטץ בנן של קדושים מגזע ישרים ותמים ממשפחת רם הוא נכד מהרב האי גאון עולם צדיק מפורסם לשבח ולתהלה המנוח מה' ראובן ז"ל ראקניטץ³⁾, אשר יאמר עליו

(1) הוא הגאון מוה"ר יחזקאל בנעט אבר"ק נייטרא זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס פ"ח עמוד מ"ו.

(2) הוא הגאון מהר"ם מוינץ אבר"ק אויבן ישן זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ב' עמוד ז'. — תעודה זו הגיעה לידינו מאת ידירנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה אלעזר זאב יודאווין נ"י ממאנסי. כרך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(3) ה' תלמיד להגאון בעל גורע ביהודה זצ"ל, ויש אליו כמה תשובות בשו"ת גורע ביהודה. שימש כאבר"ק וועסברין ואבר"ק אורמין.

כי הוא זה, ידידי תלמידי נר"ו, מנעוריו קידש את עצמו לתורה ולתעודה, ה' לומד בישיבות רמות אצל רבנים מופלגים, ה' עליהם יחיו, וכל עת ה' מתמיד הרבה בלימודו באורייתא, וגם גרל והצליח ועשה פרי קודש הלולים, כי גם ה' חלק לו דעה ובינה יתירה להבין אמרי שפר ולמשקלי ולמטרי בדרך הישר בפילפולא אורייתא, וגם בימי נעוריו ה' לומד גם אצלי קרוב לשני שנים, וראיתי [כי] הוא מתמיד הרבה בלימודו, וגם סימן יפה מצאתי במשנתו, כי במשך הזמן שהי' בבהמ"ד שלי, ה' לומד הרבה מס' והי' בקי בהן היטב, ונוסף לזה אני בעצמי למדתי עמו הלכות רווחות בריני איסור והיתר ביורה דעה הנוגעים להלכה ולמעשה, וגם אחר שיצא מבית מדרשי, לא ה' פוסק מלימודו, רק נסע לישיבות אחרות, וגם שם מוסיף והולך ממדרגה למדרגה, וגם עלה וזכה ליטול את השם כאחד מבחורי חמד המופלגים. ואף אחר שחלק לו ה' בת נילו בת נגיד וגדיב אחד מיקירי עיר מולדתו ק"ק אובן ישן, גם אז לא פסק ממשנתו, כי זה ששה שנים ויותר מעת נשואין שלו, הוא יושב בבית חמיו הנגיד הנ"ל, והוא מחזיק אותו ונותן לו ארוחתו תמיד ברויחא וכל מחסורו די.

ועתה בא תלמידי ידידי המופלג לביתי לבקר אותי, והי' עמו שעשועים בכמה ענינים בים התלמוד בפילפולא אורייתא, וגם נכנסתי עמו בדרישה וחקירה בפוסקים בריני הוראה להלכה ולמעשה, ולשמחת לבבי את שאהבה נפשי מצאתי, כי ראיתי כביר מצא ידו בהלכות רווחות בכלל, ובפרט הוא בקי הדק היטב בריני איסור והיתר, וגם שכלו הוא זך ונקי לדמות ענין לענין בסברות ישרות, ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ולאיש אשר אלה לו למנה, גם לו נאה ויאה לישב על כסא הוראה ויורה ודין ודין להלכה ולמעשה, וגם מובטחני בידידי תלמידי נ"י הנ"ל, על פי יראתו הקודמת לחכמתו, אם יפלא ממנו דבר בין דין לדין בהלכות חמורות, שלא יהי' דן יחירי, דק ישאל את פי החכמים אחרים ולקנים היושבים בשער. זה משלי, וה' יצוה עמו את ברכתו בברכה המשולשת בחיי אריכי ומוזני רויחא ובבנין חייא וקיימא לאורייתא, וירום את קרנו לשם ולתהלה בקרב ישראל, אמן וכיה"ר.

הן הן הרברים הנאמרים בצדק וביושר ובאמת ובתמים, ובאתי על החתום פק"ק קאמארן יום ד' ט"ז סיון ישיש"י (תר"ל) לפ"ק.
הק' פנחס ליב פריעדען חונה פק"ק הנ"ל והגליל(4)

(4) נולד ביום כ' אלול שנת תקס"ב לפ"ק בעיר באניהאד לאביו הג"ר משה פריעדען מלייפניק זצ"ל (בנו של הנאון מוה"ר ירמיה אבד"ק לייפניק זצ"ל). ה' תלמיד של אביו הנאון זצ"ל, ושל הנאון מוה"ר וואלף באסקאוויץ זצ"ל. בשנת תקפ"ז לפ"ק נתקבל לדומ"ץ בק"ק באניהאד, ובשנת תקצ"א לפ"ק נתקבל לאבד"ק קאמארן. גרפס ממנו ספר דברי פני ארי' (דרושים). וגם חיבר שו"ת פני גור ארי', ולא גרפס. נלב"ע ביום ט"ז לחודש סיון שנת תרל"ג לפ"ק ומנ"כ בעיר קאמארן. — תעודה זו הניעה לירינו מאת ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפען. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. ניסן תש"ן לונדון יע"א.

כבוד מערכת כרם שלמה, שלומכון ישנא לעלם.

עברתי בכרמכם הנכבד בקובצי כרם שלמה משנים עברו, וטעמתי מיין ישן שבו המשמח לב אלקים ואדם, והנני בזה להעיר הערות אחרות, וזה החלי:

(א) בקובץ כרם שלמה (אלול תשמ"ה) קובץ פ', בהנהגות הגר"ש לנרא זצ"ל בעל שיבת ציון [בנו של הגאון בעל גו"ב זי"ע] על השער המלך, כתב לתמוה על הטעם המלך במה שהק' בענין טעה בדבר מצוה, אמאי נזדינן בשופר שמא יעבירנו [סוכה מ"ב.], מה בכך אם יעבירנו, הא קי"ל כד' יוסי בסוכה מ"א: דטעה בדבר מצוה פטור. והגר"ש זצ"ל ביטל קושיא זו מעיקרו בדברים חריפים עד מאוד, והוא פלא גדול, שבעל האשכול גופיה עמד ע"ז בספרו ה'ל' חנוכה ופורים סעיף ז' יעו"ש*).

(ב) האמנם לפי יסודו של הגר"ש זצ"ל שם, יתיישב קושיית התיו"ט ריש פ"ק דשבת, מה שתמה על הר"ב שמפרש שם דהא רנקט מתני' לשון עשיר ועני דאורחא רמילתא נקט שרוצה לקבל או ליתן צדקה, ואנב אורחיה קמ"ל רמצהב"ע אסורה וחייבין עליה, ע"כ דברי הרע"ב. והתיו"ט תמה ע"ז, הרי קי"ל כד"י דטעה בדבר מצוה פטור, והכא עביר מצוה, והוא תירץ דהכלל הנ"ל לא אמרינן אלא במצוה שניתן שבת לרחות, כגון מילה וכדומה [שבת קל"ז]. ולולב [סוכה מ"א:] עיי"ש. והגרעק"א כתוספותיו שם, עמד על האי תירוץ, דהא נבי לולב ג"כ לא ניתן לרחות, דהא הנטילה הוי רק מלטול בעלמא והעברה ברה"ר אסורה, וממילא דרק"ל.

אך מיסורו של הגר"ש לנרא זצ"ל בכר"ש שם, מיושב, דאה"נ ריש מצות נתינת צדקה, אבל אין כאן מצוה של נתינה מיר ליד, ויכול לומר לעני ליטול המעות מרשותו ולא הוי גוף העבירה מעשה המצוה, ממילא לא אמרינן האי כללא של טעה בדבר מצוה. (ג) תו יתיישב בזה קושיית המצפה איתן בסוכה מ"ב. אהא רתנן בשבת י"ב. לא יקרא לאור הנר, ושם ע"ב אמרי', מעשה בר"י שקרא והטה וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי בשבת לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמינה. וק' הא הוי טעה בדבר מצוה ופטור, ע"כ קושיית המצפה איתן. — ולהנזכר מיושב, דאין העבירה ממעשה המצוה, ראפשר לו ללמוד בע"פ ולא רוקא לאור הנר. (אולם מה שהקשיתי לעיל צ"ע, שהרי האשכול גופיה תמה בזה).

בכבוד וביקר,

שמואל יעקב שטערן

יו"ד התאחדות בני הישיבות דאירופה

לונדון יע"א

בס"ד.

כבוד מערכת „כרם שלמה“

נעימים הם מלי הכרם להשתעשע בהם, בזמן שעדיין לחים הם, והרי הרברים בבחינת

„חירושי-תורה“.

בקובץ קכ"ה במדור מכתבים אל המערכת (בעמוד מ"ט, אות ט"ו) הועתקו דברי

הנהגות פורת יוסף במנילה רף ט"ז ע"ב, על אשר נרש שם: „אורה זו תורה“ וכ' הוא

(*) עיין בכרם שלמה קובץ צ"ב עמוד ג"ו אות ד'.

לפרש: „ו'ל משום ראיתא בירושלמי דלא רצו לקבוע פורים עד שהאיר ה' עיניהם ומצאו סמך מן התורה כראי' כנמרא דילן גבי כתבוני לדורות, ע"כ אמר אורה זו תורה". — ועליו העיר הכותב, מרוע לא פירש כמו שפירשו מפרשים אחרים, שקיבלו ישראל אז את התורה, על-אף סירובם עד הנה.

ואינה מובנת תמיהתו, כי הרי לפי פירוש הפורת יוסף מרדכי קשר „אורה” ל„תורה”, ומאין מצאו לומר שאורה מרמזת על התורה, אך לפי פירושו מרדכי, כי „האיר” ה' את עיניהם, ומצאו סמך לחוג את החג ב„תורה”, — ולולא הארה זו, אשר האירם ר', לא הוקבע היום כמועד, כלל. והוא אשר הרגיש הפורת יוסף בסוף דבריו, ואשר אותן מלים לא העתיק המעיר-הכותב, — „ע"כ אמר אורה זו תורה”, וכונתו, שמרדכי איך נדרש „תורה” מ„אורה”, ועוד נאמר, כי לפי פירוש הפורת יוסף, יש ל„אורה” — קשר ישר עם עצם הו"ט של פורים.

לכך מה שאין מקום לתמוה על מו"ץ בוילנא, אשר כתב הנהגות על צדדי עמודי הש"ס שלו, מרוע הוסיף פירוש נאה על מפרשים אחרים, ואפילו אם פירוש הלז אינו פירוש הפשוט.

תחזקנה ידיכם בעבודת הקודש, ב„אורה זו תורה”, מרי חודש בחודש.

דוד שמואל גראוס

ברוקלין, ניו יארק

בעזה"ו.

כבוד מערכת „כרם שלמה”.

בקובץ כרם שלמה אלול תשמ"ט (עמוד מ"ד) העיר הרב נחום מאיר נערמאן שליט"א ע"ד האמרי שפר להנר"ש קלוגער שכתב בפ' תצא דבן סורר ומורה אין צריך עדים אלא אביו ואמו נאמנין עליו. ותמה הרב הנ"ל הא מפורש ברמב"ם פ"ז מממרים ה"ו, וכן ברש"י סנהדרין ע"א ע"כ ד"ה בפני שנים, דבעי עדים ואין אביו ואמו נאמנים, עכ"ל. — והנני להוסיף דמקור הרבדים דבעי עדים היא גמרא ערוכה בסנהדרין דף פ"ו, בדיון ערי אכילה ראשונה ואכילה אחרונה דבן סו"מ אי מצטרפין, הרי דבעי עדים, ומדברי הראשונים יש להוסיף, דגם במאירי סנהדרין ע"א ובסמ"ג (ל"ת ר"ך) וברלב"ג פ' תצא מבואר נמי דבעי עדים, והיא פליאה עצומה על בעל אמרי שפר.

אולם מצאתי דלאו יחיד הוא בזה, וכבר קרמו בספר אברבנאל עה"ת פ' תצא, וז"ל: ובמה שאמרו ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת, יראה לי שכוון לומר שלא יצטרך בדבר הזה עדים ולא חקירה אחרת כי אם עדות האב והאם כי לא יסבול השכל שיחייבו בניהם למיתה בהיותו נקי וכו', עכ"ל. הרי מפורש בדבריו דא"צ עדים אלא אביו ואמו נאמנים עליו, וכדעת בעל אמרי שפר. אולם התמיהה הנ"ל במקומה עומדת, דזהו היפך דברי הש"ס והראשונים.

ומלבד זאת יש לתמוה על האברבנאל שכתב הטעם דאביו ואמו נאמנין עליו להדנו משום שלא יסבול השכל שיחייבו את בניהם בהיותו נקי, הלא פסול קרובים לעדות אינו מחמת חשש משקר, אלא גז"כ הוא, ואפילו משה ואהרן, כמבואר בב"ב קנ"ט ע"א, ועוד, הלא אשה פסולה לעדות.

ומלבד זאת יש לתמוה טובא ע"ד אברבנאל ואמרי שפר, דאיך משכח"ל דאביו יעיד על בנו, הא מבואר בסנהדרין (דף ע"א ע"ב) דאם אכל הבן כרשות אביו פטור משום דבעית מאביו ולא ממשיך, ולפום האי טעמא, הרי אף באכל כרשות אחרים, אם אביו

רואהו, נמי פטור, משום רבעית, וא"כ איך יעיד האב על בנו שראהו אוכל בשר ושוותה יין, זולת אי נימא דמיירי שרואהו מחלון, והבן אינו רואה את אביו, והתרו בו אחרים, לשיטת הרמב"ם דבן סו"מ צריך התראה נמורה, והוא דוחק עצום, וצע"נ.

יצחק הלוי בלעדי

ירושלים עיה"ק

בעז"ה.

כבוד מערכת כרם שלמה, שלמה שמה ושלמה משנתה.

ראיתי לנכון להעיר איזה הערות, אשר במח ימצאו מקומן בקובצכם המפואר.

(א) בקובץ קכ"ג הביא מוה"ר מתת' צבי סנ"ל הו"ו שתי דונמאות לסתירה בין רש"י לרש"י. — יש להעיר ע"ז מ"ש רש"י עה"ת בפ' משפטים עה"פ ואשר לא צדה, לא ארב ולא נתכוין לו וכו', ומנחם חברו בחלק צד ציר ואין אני מודה לו, ואם יש לחברו וכו' לא צדד למצוא לו שום צד מיתת ואף זה יש להרהר עליו מ"מ לשון אורב הוא, עכלה"ק. ובמס' מכות (ז:) פירש בפשיטות כי הוא לשון צידוד, שלא נתכוין לזרוק בצדו ובסמוך לו אלא למקום שזרק וכו', ע"כ. ואף לא הביא כלל לשון אורב, וצ"ב.

(ב) באוהח"ק פ' וישלח (לד, כז) כתב בפשיטות כי לא אמרינן בבני נח קים ל' בדרבה מיני', יש להעיר דזהו לא כשי' רש"י בעירובין (סב.) שכתב להדיא רבב"נ אמרי' דקלבר"מ, רק בתוס' שם, ובע"ז (עא:), נחלקו ע"ז.

(ג) בהנהגות יעב"ץ בע"ז דף יא. על תור"ה צנון — ואע"פ דרבי לא נהנה מן העולם אפי' כאצבע קטנה וכו'. וכ' היעב"ץ, דהיינו שלא נהנה מיניעתו בתורה באצבע קטנה אע"פ שיגע בה בעשר אצבעות שחבר המשניות וכתבן באצבעו, לא נהנה מיניע כפו ואשר עשו אצבעותיו, ואפשר שאז עדיין אולי לא הי' עשיר, עכ"ר. ולכא' צע"נ, דהרי הא דאמר שלא נהנה אף מאצבע קטנה, זה הי' בשעת פטירתו, ול"ש לומר שעדיין לא הי' עשיר, וצ"ע.

הכו"ח בכל חותמי ברכות,

יעקב יוסף ליכטער

שיכון סקווידא, ניו יארק

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם בן ציון וואלצער נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' אהרן ברוך גאלדרינג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אהרן הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון שלמה הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' דוד שמואל גראוס נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' חיים יוסף ליפשיץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי גוטמאן נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת ותרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אליעזר גרינשטיין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד פינחס ראז נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע העשיל זיידמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם מענדל קרעדיטאך נ"י מלוונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' מרדכי ארי' כהנא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלום ד'אנקונא נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"י"ד.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד שלמה זלמן צוקערמאן נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד צבי נוימאן נ"י מוויין לנישואי בתו תחי'
להרב חיים מרדכי בערנשטיין נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה יצחק חיים זעלטענרייך שליט"א אבד"ק שטשאקאווא לנישואי בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי נכדו נ"י
להנה"ח בנש"ק מו"ה שמואל שמעלקא יעקב אלעזר קופערמאן נ"י לנישואי בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה שמחה יוסף ווירער נ"י מבני ברק לנישואי נכדו נ"י
להאברך היקר ר' אפרים לנדא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
להאברך היקר ר' בן ציון אברהם יעקב הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד לנישואי

להאברך היקר ר' דוד געללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי

להאברך היקר ר' חיים אברהם הכהן קוואדראט נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' יהושע אשר ווייסבלום נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' ישראל חיים אילאוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם יעקב יהוסף הלוי ראטענבערג נ"י תלמיד
ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' שמואל פאללמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אשר זעליג גאלדמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולאביו
הנה"ח מו"ה בנימין נ"י ולחותנו הרבני הנה"ח מו"ה משה בלום נ"י
לאירוסיו בתו-נכדתם תחי'

להנה"ח מו"ה בן ציון (ב"ר יוסף) בלוהם נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יעקב נפתלי שווימער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה בנימין ביינוש נ"י
לאירוסיו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר חיים שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה משה חיים מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל נ"י
לאירוסיו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר ישראל שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לאירוסיו נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי ארי' בייגעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה ישראל נ"י לאירוסיו בנו
נכדו הב' החתן הנעלה כמר אהרן בן ציון נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שלום יודא ליבוש לעזער נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר אהרן גאלדשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

נרפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי רחסירותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבטל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה י"ג קונטרס ט' (קכ"ט) מנחם-אב תש"ן

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קורש

ה לפרשת ואתחנן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ו גליון פי' עץ החיים על משניות הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל
ח חידושים על פרק ג' דעירובין הגאון ר' יוסף שאול ג"ז אבר"ק לבוב זצ"ל
י דבר נחמד על פרשת ואתחנן הגאון ר' אלעזר פלעקלעס ראב"ד פראג זצ"ל
יא במס' עירובין דף ל' הגאון ר' אלכסנדר שמואל היילפרין ראב"ד פ"ק לבוב זצ"ל
יב בדין כתיבת מצבה בלשון נכרים הגאון ר' יהודה ליבוש ספיר אבר"ק הומנא זצ"ל

מדור אגרות קורש

יג מכתב מהגאון ר' שמואל ראזענבערג אבר"ק אונסדארף זצ"ל
יד מכתב מהגאון ר' יחיאל מיכל הלוי עפשטיין בעל ערוך השולחן זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

יז במס' סנהדרין דף נ"ט הג"ר מאיר אריק אבר"ק מארנא ז"ל
יז פלפול בענין מניקת הג"ר שמואל פיהרער אבר"ק קראס הי"ד

מדור פלפול והלכה

כא בענין איסור ה' עינויים הרב משה"ד יוסף מרדכי בוימפל שליט"א
כג בענין החוזרים מעורכי המלחמה הרב משה נחום סאכאטשעווסקי נ"י

מדור תפארת בחורים

כו בענין מעביר ר' אמות ברה"ר הב' אלעזר ברארי נ"י

עולת שבת בשבתו

כז ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישושים

לא הערות קצרות בענינים שונים

מדור זכור ימות עולם

לב קול קורא לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר טאב
לד ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990
by Cong. Shaare Zion

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה במו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא דבני נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

נהרג עקה"ש
ביום ד' לחודש מנחם-אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שמואל יהודה סטעמפיל
לונדון יע"א

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הבחור היקר החשוב והנעלה
כמר צבי דוד ע"ה במו"ה מרדכי אלטר בערגמאן נ"י
תלמיד ישיבתנו הק'

נקטף ברמי ימיו באסון רח"ל
ביום ח"י תמוז שנת תש"ן לפ"ק

יהא זכרו ברוך
ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חבריו וידידיו,
תלמידי מתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת ואתחנן

במדרש רבה בפרשתן עה"פ בצר לך ומצאוך, אמר רבי יוחנן בשם רבי עקיבא כל צרה שהיא של יחיד הוי צרה, וכל צרה שאינה של יחיד אינה צרה. וצ"ב להבין הכוונה, וגם יל"ד על אומרו בלשון שלילי, וכל צרה שאינה של יחיד אינה צרה, דהול"ל וכל צרה שהיא של רבים אינה צרה.

אמנם יתבאר, עפ"י מה שכ' בזה"ק סוף פ' וירא עה"פ (ישעי' ס"ג) בכל צרתם לא צר, כתיב לא באל"ף, וקרי לו בוא"ו, להורות שהקב"ה עמהם בצרה, תא חזי ככל זמנא דישראל אינון בגלותא שכינתא עמהון בגלותא, יעו"ש. וכן הוא על כל צרה שלא תבא, כמאה"כ עמו אנכי בצרה, וכמבואר במס' סנהדרין (דף מ"ו ע"א) אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי. ולכן בעת שאנו מתפללים, תהי' עיקר תפלתנו על צער השכינה, ועי"ז ממילא יאמר ד' לצרותינו ד'. וביותר מבואר הרבה בספה"ק זרע קודש בפרשתן לפרש דברי המדרש עה"פ כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כד' אלקינו בכל קראינו אליו זש"ה (תהלים ס"ט) ואני תפילתי לך ד' עת רצון, שערי תפילה פעמים פתוחים ופעמים ננעלים וכו' רב ענן אמר אף שערי תפילה לעולם פתוחים דכתיב בכ"ל קראינו אליו. וכתב שם רלא פליגי, כי אותה תפילה שמתפלל האדם לצורך עצמו, פעמים השערים פתוחים לה ופעמים ננעלים, אבל התפילה שהיא רק לצורך תיקון צער השכינה כביכול, השערים לעולם פתוחים לה. וזשאה"כ ואני תפילתי לך ד' עת רצון, כשאני תפילתי לצורך עצמי כלל, כי אם לך ד', כלו' בשבילך, אז תמיד הוא עת רצון, עיי"ש בדבכה"ק. ובספה"ק דברי אמת מביא בשם הגה"ק ר"ד בעד המגיד ממעזריטש זי"ע על אומרים ז"ל הראשונים היו מתפללים ונענים מפני שהתפללו בשם, פי', שהתפללו בשביל שמו יתברך שלא תהי' צער למעלה, עכרה"ק. ולך נא ראה בספה"ק תפארת שלמה (פ' בשלח) שכתב, דמעלה יתירה יש בענין התפילה שישום האדם מנמתו רק על מה שנוגע למעלה לכבוד הכבוד ב"ה, והענין הוא כפי שאמרו רז"ל (ברכות ס"ג ע"א) כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו שנא' והי' שר"י בצדיק וכסף תועפת לך, וכן הוא בכל צער ודוחק אשר מגיע לאדם, צריך לדעת כי הרבה נוגע למעלה כאז"ל שהשכינה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, לכך כשמבקש על הישועה והרווחה, צריך לשום אל לבו לבקש העיקר על צער השכינה אשר עמו בצרה כביכול להושיע לה, וכמבואר בזה"ק עה"פ שומר מה מליל, רשבקין צערא דלהון ובעין על מטרוניתא, ע"ש, וכמ"ש ותתפלל חנה על ד', פי' על כבוד השי"ת, ועי"ז באה הישועה במהרה, כמאה"כ, לד' הישועה, ואח"כ, על עמך ברכתך סלה, עכרה"ק.

וי"ל רזהו הכוונה בדברי הגמ' (ברכות ס"א ע"ב) בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן ק"ש הי' והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל והי' מקבל עליו עול מלכות שמים וכו' והי' מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד, יצתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. ולהנ"ל יתכן הכוונה באומרו שהי' מאריך באחד ויצאה נשמתו באחד, כלו', בשעה שהי' סובל יסורים נוראים על ידי שהיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, היתה כל מחשבתו ולבו על צער הגדול של האח"ר יחיד ומיוחד, אשר בכל פעם שאדם מצטער השכינה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי, והרי בשעת שהיו מייסרים את התנא רבי עקיבא באופן מבחיל ונורא כזה, אין לשער את גודל הצער של הקב"ה כביכול, ועל זה הי' רבי עקיבא כואב ומצטער, ולזה יצתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באח"ר.

ועפ"ז יובן היטב כוונת המדרש הנ"ל, שאמר רבי יוחנן בשם רבי עקיבא א כל צרה שהיא של יחיד היא צרה, כלו', אם בכל צרה הבאה לעולם, האדם רואג ומיצר על צעריו וצרתו של הקב"ה שהוא אחד יחיד ומיוחד ית"ש, אשר בכל צרתם לו צר, זה הוא צרה, ועל צרה כזו כתיב יענך ד' ביום צרה, כי שערי תפילה פתוחים לעולם לתפילה כזו וכנ"ל, אבל כל צרה שאינה של יחיד, פי' כשאינו מצטער על צער יחידו של עולם, רק כל היום לבו רוח על צרת עצמו, זה אינה צרה, כלו' על זה לא קאי הקרא יענך ד' ביום צרה, כי אז שערי תפילה פעמים פתוחים ופעמים ננעלים, ואין תפלתו נשמעת תמיד. — ואתי שפיר מדוע רוקא רבי עקיבא אמר מאמר זה, כי זה הי' דרכו ומחשבתו של רבי עקיבא כל ימי חייו, עד רגע האחרונה שיצאה נשמתו באח"ר.

הגהות על פי' עץ החיים על משניות

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל¹

מס' שביעית פרק ד' משנה י'. מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית וכו' ב"ה אומרים תחרובין משיששלשו והגפנים משיגרעו. ובפי' עץ החיים, משיגרעו, בירושלמי א"ר יונה משיזחילו מים. נב. נ"ל דנקא ל" מלשון הכתוב איוב ל"ו, כי יגרע נשפי מים.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונס' ז' עמוד ט'. — הגהות הללו הועתקו מכת"ק בגליון המשניות עם פי' עץ החיים להגאון מוה"ר יעקב האגני זצ"ל (ברלין תע"ו), המונה באוצר הספרים אשר בכרישיש מוועאום בלונדון, והניע אלינו ע"י ידידנו האב"ד היקר החשוב והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. וזכרה לו אלקי לטובה.

מס' תרומות פרק ד' משנה ח'. כשאנו ידוע מה נפלה מעלין זה את זה. ובפי' עץ החיים הביא בא"ד לשון הרמב"ם, ואם יהי' שם בדרך הרמיון תשעים עגולים קטנים בכל אחד מהם שני שלישי הליטרא ויהי' משקל כולם ששים ליטרא ועשרה עגולים משקל [כל] אחד מהם ד' ליטרין שיעלה מנין כל העגולים למאה וּמִשְׁקַל כולם מאה ליטרין ונתערב בכולם עיגול של דבלה תרומה משקלו ד' ליטרין לא נאמר משקל ד' ליטרין של תרומה נתערבו בק' ליטרא שהוא חלק מכ"ה ויהי' הכל מדומע, אבל נאמר עגול אחד (בטל) [נפל] במאה ויעלה באחד ומאה. נ.ב. לא הבנתי זה, למאי נ"מ נקט חשבון מאה ליטרות, דלפ"ז דעדיפא מינה מצי לאשמועינן, ודו"ק. והיא פליאה נשגבה בעיני.

שם פרק ה' משנה ב'. סאה תרומה שמאה שנפלה לתוך מאה חולין טהורין, רבי אליעזר אומר תרום ותשרף. ובפי' עץ החיים, תירום, וּמִשְׁקַל ואם תאמר אמאי תירום והרי בטלה, דאי משום גזל השבט, כיון דמ"מ תירקב אין כאן גזל, וי"ל דלא פלוג רבנן, עכ"ל.

נ.ב. ונ"ל די"ל שפיר להך גירסא דתשרף, שיש לו לכהן ליהנות ממנה להסיקה תחת תבשילו, ודו"ק.

מס' מעשרות פרק ג' משנה ד'. מצא גרוגרות אם דרסו רוב בני אדם חייב ואם לאו פטור. ובפי' עץ החיים, אם דרסו רוב אנשי אותה העיר כבר הגרוגרות שלהן בשדותיהן אית לן למימר זו מן הדרוסות הן וכבר נגמרה מלאכתן וּמִשְׁקַל וחייב לעשר, עכ"ל.

נ.ב. ולא מיפטר מחמת הפקר, כיון שכבר הגיעו לעונת המעשרות ביד ב"ה וחלה עליהם זיקת מעשר, ורמזא להקדיש פירותיו משנמרו.

שם משנה ז'. הצריפין והבורגנין והאלקטיות פטורין. ובפי' עץ החיים, בירושלמי בעי' מהו שיטבלו לבעל הבורגנין, ומסיק מן מה דתניא בית ספר ובית תלמוד טובלין לסופר ולמשנה אבל לא לאחרים, הדא אמרה שאין טובלין לבעל הבורגנין, ע"כ.

נ.ב. עיי' פ"ב מ"ב, ולפי' התי"ט יתיישב מה שהי' צ"ע קצת.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושים על פרק שלישי דעירובין

מהגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטהנזאהן אבר"ק לבוב זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. חידושים במס' עירובין שלמדתי בקיץ שנת תר"א.

דף כ"ז ע"א, אבל מים ומלח מערבין. הקשו בתוס' רלקמן מוקי כשנתן לתוכן שמן, ומקשה ותיפוק לי' משום שמן, וכאן ע"כ מיירי ג"כ בשמן, ויקשה ותיפוק לי' משום שמן, וכתבו רליכא בו שתי סעודות, ועיין ב"י סי' שפ"ו רהפוסקים השמיטו זאת, ועיין רמב"ם פ"א מעירובין. ולפע"ר נראה רמב"ם נראה מה שהמציאו בזמננו שעושין מזון משמן הנקרא בל"א ריפסאיי"ל, שנשאר מה שעוצר משמן, ונשאר בו כח זה, ומזה עושין מזון וקמח, אבל לפי שהיה מר ביותר, המציאו שמערבין בו מים, ועי"ז נמתק המרידות, ובא וראה כחן של חכמים שירעו זאת, וא"כ גם מים ומלח רמערבין, היינו עם מה שנשאר משמן ריפסאיי"ל, שזה אינו נקרא שמן לענין כסף מעשר, רבעינן פירא, ולענין עירוב מקרי מזון, ולא קשה קושית התוס', ורו"ק.

ואנב אמרתי ראי' למ"ש בש"ע או"ח סי' ר"ג לענין תפוחי יער רלא נקרא פירי, והט"ז חולק על זה, ועיין תוס' עירובין שם ד"ה מאן, שכתבו דהא ראמרו רבנן וכי מערבין בתפוחין, אף דתפוחין הוה פירי, ואפשר לומר בתפוחי יער, ועיין בהג"א משמע דתפוחי יער לא מקרי פירי, ויש ליישב. ועיין עירובין דף כ"ב גבי מי שלימו קורמו באגמא, פי' רש"י בשם רבינו מכיר כי מצא קצת מקור למה שהמציא חכם הנ"ל. ועיין מנחות דף פ"ה ע"ב, אין מביאין לא מבית הזבלים וכו' ולא מן הזרע שנזרע ביניהם, ופי' רש"י, מן הזרעים שנזרעו זרעים ביניהם לפי שהזרעים מכחישים לאילנות. וכבר הקשיתי בחיבורי על יו"ד ח"ב כת"י סי' רצ"ה שאסור משום כלאי זרעים לרעת הראב"ר פ"א מכלאים, ועיין ט"ז שם, וכתבתי דקאי על זרע הנזרע ביניהם, מה שמוציאין קמח מן שאר דברים, ומזה ראי' להמצאה הלז שהמציאו⁽²⁾.

והנה בהא דאמרו כאן, ותו ליכא והא איכא כמהין ופטריות, ומזה הוציאו הפוסקים תרי"ף ורמב"ם דכמהין ופטריות אין מערבין, כמבאר סי' שפ"ו, והגאון מוה"ר אליהו ווילנא בביאוריו שם תמה בזה, דממנ"פ, אי בכמהין ופטריות חיינ מיירי, הו"ל לומר תבואה חי' כמבאר שם כ"ט, ואי במבושלין, קשה למה לא יערב, הא הו"ל אוכל, דהרי בשבת ס"ח לא ממעטינן מכל שהוא אוכל רק סמים, ומגידולו מן הארץ ממעטינן כמהין ופטריות, ובעירוב, כל שהוא אוכל, אף שאין גידולו מן הארץ, כמו בשר ובצים, אפ"ה מערבין, וע"כ כתב הוא דקושית הש"ס

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח בננוי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה

אברהם אהרן לעזער נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

(2) עיין בספרו דברי שאול (יוסף דעת) על שו"ע יו"ד סי' רצ"ה.

מהכל נקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומן המלח, והא איכא כמדין ופטירות דאינו נקח בכסף מעשר כרתנא להדיא בספרא פ"א גבי מכלל ופרט, דכמהין ופטירות אינו נקח בכסף מעשר, וצ"ל בש"ס זכו', דהקושיא היא מסיפא, ע"ש.

ובמחכת"ק, הרים ראש נגר רבותינו הקדושים, רמה שכ' להניה זכו', נעלם ממנו דברי התוס' בברכות דף מ"ה ע"א ד"ה שלשה, ע"ש שהקשו שהי' לו לפרוק בהדיא מסיפא. — גם קושיתו לק"מ, דניהו דהוה אוכל, אבל אינו ראוי בלא תיקון, וכה"ג לא מקרי ראוי לעירוב, כמ"ש התוס' בעירובין שם ד"ה מאן, וע"ש שכתבו בהדיא דכמהין ופטירות אין מערבין, וכללם בהרי כפניות ופולין, וכ"כ בחדושי ריטב"א ע"ש, ודו"ק.

ובאמת מ"ש הנאון דכמהין ופטירות אין נקח בכסף מעשר, התוס' הנ"ל כתב להיפך, ועיין באר שבע דף ע' ע"ב שהאריך בזה. — ומ"ש הגאון ראי' מהספרא, וכוונתו למדות דר"י, תמהני, דזו הברייתא מבואר בש"ס דילן בערובין כ"ז ובב"ק נ"ד ודף ס"ג, ורש"י פ"י שם בע"א, ובש"ס לא סיים, יצאו כמהין ופטירות.

* * *

דף למ"ד, אמר ר"ה שבועה שלא אוכל ככר זה מערבין לו בה, ככר זה עלי, אין מערבין לו בה. עי' רש"י ותוס' שנדחקו מה חילוק יש בין נדר לשבועה. והנה לכאורה הי' נ"ל דבר חדש, דיל' דבאמת ד"ה בשם רב ס"ל כסומכוס דבעינן מידי דחזי לי', ורק דבשבועה ס"ל כיון דשבועה שלא אוכל סתם, דעת הר"ן דדוקא בכזית, אבל חצי שיעור מותר אף מדרבנן, ועיין במל"מ פ"ד משבועות באורך, וא"כ ממילא ראוי לו לאכול כל הככר בח"ש בזה אחר זה שלא באכילת פרס, א"כ כל הככר חזי לי', אבל בקונמות, כיון דאמרו בשבועות (דף כ"ב ע"א) דבקונמות דברי הכל בכ"ש, וא"כ ממילא בדיון הוא שלא יערב בו.

והא רפריך מברייתא, ולא משני דהברייתא ס"ל דמערבין לניזיר ביין דלא כסומכוס, וא"כ גם בנדר מערבין, זה אינו, דא"כ אמאי לא נקט שבועה, דע"כ אין חילוק בין נדר לשבועה, וע"כ דגם בנדר מערבין. ובלא"ה כיון דהברייתא ס"ל ראף בנדר מערבין, תקשה מינ' על רב, יהי' איך שיהי', עכ"פ אית לי' דמערבין. ובזה ניחא מה דנקט בברייתא שבועה שלא אטעום, ולמה נקט אטעום, ולא סתם שבועה שלא אוכל. ולפמ"ש א"ש, דרבנותא נקטה, דאף דאטעום משמע אפילו כ"ש, כדאמר בשבועות שם, אפ"ה מערבין בה, ומשום דלא ס"ל כסומכוס, ודו"ק. ויש להאריך בזה בכל הסוגיא וליישב בזה דברי הרמ"א בסי' שפ"ו סעיף ח' במה שכתב דבקונם וראי' אין מערבין, אף דאנן קי"ל דגם שבועה בכ"ש, יש מקום לחלק, ואכ"מ להאריך כי לא כתבתי רק ע"ד הפלפל, ודו"ק.

דבר נחמד על פרשת ואתחנן

מהגאון מוה"ר אלעזר פלעקלעס ראבד"ק פראג וצ"ל⁽¹⁾

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, פירש"י, בעת ההיא, לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג רמיתי שמא הותר הנדר, לאמר, זה אחד משלשה מקומות שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי או לאו, עכ"ל. לולי דברי רש"י הייתי אומר פי' אחר, אבל אחר שהקדים רש"י הנחה, לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג, הוצרך רש"י לפירושו, ורש"י לשיטתו⁽²⁾ אזיל. דהנה אמרו במס' בבא בתרא דף קכ"א ע"א, אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויום כפורים כו', בשלמא יום כיפורים יום סליחה ומחילה כו' אלא ט"ו באב מאי היא כו', אמר רב נחמן יום שכלו בו מתי מדבר, דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא ה' הרבור עם משה שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם וסמך ל' וידבר ה' אלי לאמר, אלי ה' הרבור, עיין רשב"ם שפי' שמתו כל האנשים מעשרים וכבר נתמלא החשבון אשתקד, וכן נראה קצת מרש"י סוף תענית, ותוס' הרבו להקשות, ופירשו בשם ר"ת שכשנה האחרונה נשאר ט"ו אלף ופרוטרוט שלא מתו, עיי"ש בארוכה.

והנה לפמ"ש שם בתוס' בשם מכילתא לאמר, ר' יעקב אומר צא ואמור לישראל שבזכותן אני מדבר עמך, שכל אותן ל"ח שנה שהי' כועס על ישראל לא ה' מדבר עם משה ואהרן שנאמר ויהי כאשר תמו כו' עכ"ל, ולשיטת ר"ת עדיין נשארו ט"ו אלף ופרוטרוט שלא מתו, וצ"ל הותר הנדר מה שאמר השם, חי אני נאם ה' במדבר הזה יפלו פגריכם, וסבר משה דה"ה נמי יכול להתיר הנדר של מי מריבה, שאמר לכן לא תביאו את הקהל הזה וגו'.

ועתה י"ל פי' הפסוק בעת ההיא לאמר, ר"ל בעת שאמרת לי צא ואמור לישראל שבזכותן אתה מדבר עמי, דמיתי שמא הותר הנדר, דהא עדיין לא מתו כולם, ותוכל להתיר גם הנדר של לכן לא תביאו וגו', אבל לשיטת רש"י ורשב"ם מתו כל האנשים מעשרים ולמעלה ולא הותר הנדר של במדבר הזה יפלו פגריכם, א"כ מה עלה על דעת משה שהותר הנדר מלכן לא תביאו וגו', ומה הענין בעת ההיא לאמר, ולכך כתב רש"י לשיטתי, לאחר שכיבשתי סיחון ועוג, ועל לאמר פירש"י, זה אחד מג' מקומות כו', ודו"ק היטיב.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' פ' עמוד מ"ו. — ר"ז הועתק מכתב"ק.

במס' עירובין דף ל'

מהגאון מוה"ר אלכסנדר שמואל היילפרין ראבד"ק לבוב זצ"ל⁽¹⁾

בפרק בכל מערבין (עירובין ל.) כבר זו עלי מערבין לו בה, ופירש"י משום ראין מערבין אלא לרבר מצוה, ושי' הרמב"ם דה"ה דמשתתפין לו בה, וכ' הקרבן נתנאל הטעם רס"ל רעירוב חצרות נמי מצוה וכש"ס שבת (לד.) ופקדת נוך זה עירוב חצרות, ומצות לאו ליהנות ניתנו עי"ש. והטור כ' ראין משתתפין לו בה, וכ' המג"א (סי' שפ"ו ס"ק י"א) עירוב חצרות נמי מצוה, מ"מ עושה להנאתו, ר"ל להתיר הטלטול במבוי.

וחלקי אמרה נפשי לבאר השיטות. כפ' מי שהוציא והו (מט.) מבואר דשמואל ס"ל עירוב משום קנין ורבה ס"ל עירוב משום דירה, ובפ' חלון (פ.) כתבו התוס' בד"ה רב אמר כו', אפי' למ"ד עירוב משום דירה צריך לזכות כדי שיהא קונה דירה בבית חבירו. ואינו מובן, וכי מפני שראובן בעל הבית מזכה לשמעון פת לחם עי"ז יזכה ראובן בדירה של ראובן בעל הבית, ובמה קונה שמעון הדירה בבית המזכה. ואפשר לומר דהתוס' אזלו בשי' הרשב"ם במס' ב"ב (פ"ה.) שרשות הנפקד שהחפץ מונח חשוב רשות המפקיד עי"ש, וכ"כ הרא"ש במס' פסחים (ה:) דכיון שהשאל הנפקד ביתו לשמירת ממנו קרינן ב' ביתו עי"ש. והמהר"ט (ח"א ס"ה) הקשה עי"ז במה קנה המפקיד רשותו של הנפקד כיון דבעינן כסף או חזקה עי"ש.

והנ"ל דלענין עירוב משום דירה לכ"ע קנה, עפ"י מה דאנהיר לן הריטב"א ז"ל בחידושו במס' עירובין (פ.) וז"ל, איתמר שיתופי מבואות רב אמר אין צריך לזכותו כו' וי"ל דרב ס"ל דבשתופי מבוי כיון דאיכא הנאה למערב שהוא מותר במבוי אין צריך לזכות בפירוש דודאי גמר ומקנה ל' וכ"ת במאי מקנה ל' י"ל בהנאה דמקבל חשוב ככסף ואקני ל' מקום בחצרו עי"ש. מבואר מזה דמסתבר ל' להריטב"א ז"ל דהך הנאה דאית ל' להמערב דעי"ז יהי' מותר להשתמש בחצר ובמבוי, הנאה זו חשוב ככסף ומהני שיהי' קנין כסף שיהי' הזוכה קונה דירה בבית המזכה.

ולפי"ז א"ש שי' הטור, דהיכי דהכבד אסור עליו, אין משתתפין לו בה, דל"ש לומר מצות לאו ליהנות ניתנו, דאם לא חשיב הנאה ממילא אין כאן קנין כסף ולא זכה בדירה של חבירו, דהדרא קושיא לדוכתי' במה קנה הדירה של בעל הבית, ול"ש לומר דמקום של הפת קנוי, כיון דאין כאן קנין כסף ולא קנין חזקה, וקנין השתמשות לא הוי קנין, ול"ש לומר דהנאה שיש לבעל הבית דשרי ל'.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' נ"ד עמוד י"ד. — ד"ז הועתק מכתיו"ק ונמסר לנו מאת ידידנו הרב מו"ה חיים צבי הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הו"ה, שהגיע אליו מעוזבון חותנו הרב הגאון מוה"ר אלכסנדר שמואל טייטלבוים ז"ל אבד"ק קאלבאסוב. הוד והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

לטלטל ולהשתמש במבוי זה חשוב קנין כסף, דו"א דמה"ט דלא חשוב הנאה לגבי הנודר שהכבד אסור עליו ואפ"ה מצות לאו ליהנות ניתנו, ומה דשרי להשתמש בחצר ע"כ לא חשוב הנאה, דהרי בשלו משתמש, אלא דחכמים תקנו לעשות עירובי חצרות וחשוב מצוה להרים מכשול שלא יבואו לטלטל, ואי נימא דחשוב הנאה, א"כ ע"כ היכי דהכבד אסור עליו אין משתתפין לו בה.

בדין כתיבת מצבה בלשון נכרים

מהגאון מוה"ר יהודה ליבוש ספיר אבד"ק הומנא זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. ה' תולדות פה ק"ק הומנא.

לכבוד ירד ד' וישראל, ראש בגולת אריאל, הרב המאור הגדול הגאון המפורסם פאר הדור צדיק נשגב כבוד קדושת שמו מו"ה משה שיק נ"י⁽²⁾ ויתענג על רב שלו.

אחר"ש כמשפט לאוהבי שמו ית', באתי ליקח עצה עצת ר' מכבוד גאון עוזו, בנידון הזרמן בערתינו יע"א, איש אחר שמתה לו בתו בתולה כבת עשרים שנה ונקברה בבית [החיים] פה, וזה איזה ימים העמיד אבי מצבת אבן שהביא מפעסט, הכל נחרת עליו בלשון וכתב דייטש, ולא נזכר עליו שום אות בלה"ק, רק שמה רבקה, ולא יותר. גם שנותי, ויום המיתה וקבורה, החודש והשנה, הכל חרות במנין ומספר הנוצרים בכתב ולשון שלהם ולא ניכר שהיא מצבת בת ישראל רק בשם רבקה שנחרת בלשון הקורש, והמצבה העמידו בלתי יריעת הגבאים רח"ק.

והנה לרעתי ה' ראוי להוציא המצבה הנ"ל ולהשליכה חוץ, וביותר מחמת מספר הזמן הוא זמן דת הנוצרים, הגם כי בימים קדמונים היו מונים למלכם כמבואר בגיטין דף פ', לא ה' קפידא בזה לאמונת רתם, אך לכבוד המלך שהי' מלכות מקפיד ולא התכוונו לשם דת, אכן עתה המספר לרת הנוצרים הוא ליתן כבוד לרת ההוא, שמאז שנעשה הוא תיקון עולם לרעתם וכפירה לרתינו, כי אנו מחויבים למנות כמנין בני ישראל לבריאת עולם, שיש בזה אמונה רבה לתורה ושהשי"ת ברא העולם, כמבואר בכוזרי מאמר א' סי' מ"ב, והמנין שלהם חוק לעכו"ם, ואולי כן עושים כת החרשים בפעסט, אכן בעזה"י ערתינו ערת ד'.

(1) הוא בנו של הרבני מו"ה ישראל אליעזר ספיר וחתנו של הגאון מוה"ר יעקב שפירא אבד"ק הומנא זצ"ל. אחר פטירת חותנו מילא מקומו כאבד"ק הומנא. נרפס ממנו ספר שער יהודה על סוגיות הש"ס. גם חיבר ספר מראה ספיר עה"ת ולא נרפס. נלב"ע ביום י"ד לחורש שבת שנת תרמ"ב לפ"ק. — מכתב הנוכחי הועתק מכת"ק המונח בגניז ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוּמְטְעֶרְעֶר נ"י מאנשווערפען. טוב עין הוא יבורך.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז', ועיין מה שהשיב על זה בספרו שו"ת מהר"ם שו"ק חיו"ד סי' קע"א. (וע"ע בזה בשו"ת מהר"ם שיק חחו"מ סי' נ"ו, ובשו"ת דברי יואל סי' ק"א).

ארטדאקסי', והאיש שהעמיד פסל ההוא, מאז ה' ממשפחת העשירים, אכן ירד מטה והלך לדור לפעסט, ויען כי בכל מקום ימצא קצה העם שיאמרו ברבר זה רמילי דחסידות הוא, ודעתי לא כן, כי מכוונים להשכיח שם מספר התורה ושם ישראל שאין להם חלק בהם, לכן באתי שמוע עצת קרושים מכבוד גאונו, אם מחויב אני להרעיש הגבאים שישליכו האבן חוצה, או די להשיחו בשיט ולקלקל המספר הנ"ל ולחרות עליו שם ומנין בני ישראל לב"ע.

וידעתי כי כל רז לא אנוס לי', יורינו הדבר על נכון, ואולי ימצא מזה באיזה תשובה אשר אין אתי. ולדעתי הוא בכלל ובחוקותיהם לא [תלכו], וגם הוי כמייקר שם ע"ז. על הכל נא כק"ג יקח מועד להשיב עי"מ ולמצות יחשב להרים קרן ישראל ומנהיגיהם על קרן התורה, ובטחתי בענות צדקו כי ישיב עי"מ, ומד' ישא ברכה ושל' אשרי העם שלו ככה, יזכה לבנין ציון וירושלים, אמן.

כ"ד דו"ש שפעת שלו' תורתו, ומצפה לתשובתו, והכל ברוך יאמרו לעומתו, כל הימים.

הק' יהודא ליבוש ספיר חו"ק הנ"ל

הגבאים דח"ק אנשים כשרים וישרים, אם יוכשר הענין בעיני מעלת כק"ג וישוב לנכון בשולי היריעה לכתוב שורה אחת להגבאים ויקיימו מיד כדברי קדשו, כי כבודו גדול בישראל שמו ינון לנצח,

דברי הנ"ל

ולא יוסיפו בני עולה לעשות כן, ומד' ישא ברכה,

דברי הנ"ל

מכתב מהגאון מוה"ר שמואל ראזענבערג זצ"ל⁽¹⁾

אבד"ק אונסדארף

בע"ה. פירער, יום א' זי"ן שבט תזכ"ר לפ"ק.

שלמא רבה מן שמיא לכבוד אמ"ו הרב הגאון הצדיק המפורסם המאור הגדול ליהודים גודר גדר ועומר בפרץ, תהלתו מלאה הארץ, כקש"ת מו"ה הלל ל"ש נ"י אבד"ק סיקס יע"א⁽²⁾.

אל נא ירע בעיני מעכ"ק על אשר באתי לרמוס חצרות קדשו, כי מרוב שיחי וכעסי אדבר רברי, על מעשה שהי' שהביאו לפני כרכשא של בהמה אשר הי' בה חתך גדול רחוק הרבה ממקום סופה, באופן שהי' שלא במקום הרבק בין הירכיים,

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד כ"ח. — מכתב זה הגיע לידנו מאת ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבד"ק קעזמארק. טוב עין הוא יבורך.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט.

גם ה' שחין על מקום החתך וניכר שנעשה קודם שחיטה, והטרפתי את הבהמה אשר בשרה כבר נחלק לבתים ונתבשל על שבת קודש העבר, וגם צויתי להשמש שוכריו בבכ"ג שהבשר נטרף. ועתה קם עלי ר' אברהם הזה אשר אמרתי עליו מקדם כי את ה' הוא ירא, וכרי להחניף לרשעים חוקר ודורש ובורק אחרי, שמא ימצא מקום לבטל הוראתי בדבר שאפי' בר בי רב דחד יומא לא יטעה בו, והוא מיצר לי מאוד לבי נשבר בקרבי, והתורה מתבזה בעיני המון לאין שיעור, לכן אחלה נא את מעב"ת ימחול נא לכתוב לי במכתב אם הדין כן, וכי שלא כדין הוא עושה במה שהוא רוצה לסתור את הוראתי ולהשים לי עלילות דברים. וה' ישים שלו' בינינו.

כה עתירת עברו המשתחות מול הדרתו,

חק' שמואל ראזענבערג

שמעתי אומרים, והוא ברור בלי ספק, כי מקצת בני אדם מחשובי עם סומכים עצמם על זה ואוכלים מן בשר טרפה הנ"ל אכול ושבע, ויהי מאשרי העם הזה מתענים, לכן לא עת לחשות עתה, כי בראות הבעל תורה מפקפק, עם הארץ מתיר ואוכל, ואין לנו להשען, ירחם ה'.

מכתב מהגאון מוה"ר יחיאל מיכל עפשטיין זצ"ל⁽¹⁾

אבד"ק נאוואהראדאק

ב"ה לס' לא תגורו מפני איש תרנ"ג לפ"ק.

להחבורה הקדושה, מחזיקי דת מודשה, ומסיני לנו ארוסה,
גורדי גדר ועומרי בפרץ, שכרם מאת ד' בזה ובבא.

מכתב קדשם הנדפס הניעני, ונרתעתי לאחורי ודמוע תרמיע עיני על חילול ד' ותורתו הקדושה, ואקוד ואשתחות לפני מעלתם הרמה, ולא ידעתי מי זה אמר שהבשר שלהם טריפה חס ושלו', וגופא דעוברא הכי הוה, שבראשית הרעש לא השבתי מאום, כי לבי אמר לי, מי יודע עם מי הצדק, וגם שיעדתי וכו', עד שבא אלי מכתב מאחד מהרבנים המפורסמים שכתב אלי בקול דעש גדול, למה זה

(1) נולד ביום כ' לחודש שבט שנת תקפ"ט לפ"ק בעיר באברויסק לאביו הרבני מו"ה אהרן יצחק הלוי עפשטיין. ראשית נשיאותו ה' כאבד"ק נאוואויבקאוו, ובשנת תרל"ד לפ"ק נתקבל לאבד"ק נאוואהראדאק. נדפס ממנו ספר ערוך השולחן על ד' חלקי ש"ע, ספר ערוך השולחן העתיד על דיני קרשים, טהרות, וזרעים, ספר אור לישורים ביאורים על ס' הישר לר"ת, והנהגות מיכל מים על הירושלמי. נלב"ע ביום כ"ב לחודש אדר"שני שנת תרס"ח לפ"ק. — מכתב זה הניע לירדנו מאת ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפען. יברכהו הש"ת בעוז ותעצומות.

מחשים והרבר נוגע לאלפים ורבבות מאחב"י, והוא יורע שאין הענין נוגע חלילה להכשר הבשר רק לנצחון, ועוד רברים רבים, ואז בלא חמדה הוכרחתי לכתוב להרה"ג .. מכתב קצר, ותורף הרברים, שאין אנחנו מסכימים לרברי המערערים, ובטח אין הענין נוגע ח"ו לכשרות, ומסתמא על יתרון הכשר הבשר יביט בשבעה עינים. וגם על זה שכתבת, התרעמו עלי רבים למה לי להזכיר דבר כזה, כי זה הוא פחיתות הכבוד לפניו, אך בזה לא ח"י להם שומע מצירי, כי אמרתי אין משוא פנים ברבר, ואם חלילה הרבר נוגע אף מעט מן המעט להכשר, חלילה לי לרפות ידי המחזיקים ברתוה"ק, ועל כן הנני מוכרח להזכיר זה, ועל ההיפוך לא קבלתי שום יריעה, ומה ח"י לנו לעשות, לא ניתנה תורה למלאכי השרת ולא נביאים אנחנו. אמנם האמת, זה לא כביר הקולות חדלו ולא ידעתי הסיבה, עד שבא לפה מופלג אחר שהי' בעיר ל' וסיפר לי את כל, אז נצטערתי מאד על מכתבי, הגם ששמרתי לשוני כאשר הורעתי מקודם.

האמנם עתה עתה כרוזא קרי בחיל, חלילה וחלילה להעלות על הרעת לאסור השחיטה שלכם, והבשר שלכם הוא קרוש לנו ולכל בנ"י, ויברך ר' אתכם ויתן לכם כח לחזק דתוה"ק, ולפי השמועה גם הרר"א רפו יריו ולא יתרעם עליכם, ובמסותא מינייכו רבנן קרישי, להיות מרורפי שלו, וברבר שאינו נוגע לרת קרשינו, לתת לו הכבוד הראוי, ואולי זכותכם ומעשיכם הטחורים יגינו גם על כל השחיטות ומכירת בשר שבמחנם ל' ובכל המדינה שיתקנו על יתרון הכשר, וכולי האי ואולי, ועכ"פ גרול השלו, ונזכה לשלו' אמת ולביאת הגואל במהרה בימינו אמן.

כה דברי הצעיר לבית לוי המבקש מטו מכם ומתנפל לפני שומרי הדת הקרושה והטהורה וחותרם בכרכה משולשת, ובימי המצרים, יזרח אור לישרים, כנפשכם הטהורות ונפש עבר נכנע לעבדי ר',

יחיאל מיכל הלוי עפשטיין החופ"ק

בעה"מ ערוך השלחן על ח"מ ויו"ד

וס' אור לישרים על ס' הישר לרבינו הגרול ר"ת זצ"ל

במס' סנהדרין דף נ"ט

מהרב הגאון מוה"ר מאיר אריק אבד"ק טארנא ז"ל⁽¹⁾

הנה התוס' סנהדרין נ"ט ד"ה ליכא, מספקא להו אי בן נח רשאי להרוג העובר בשביל הצלת האם, ובמנחת חינוך במ"ע רונקרשתי [מצות רצ"ן], האריך דלב"נ אסור להציל חבירו, רק לישראל הותר אפילו ברודף אחר חבירו, אך רב"נ הנדרף מותר להרוג הרודף, אבל ב"נ אחר אסור להרוג וחייב מיתה אם הרגו, עיי"ש באורך.

ועפי"ז אמרתי לתרץ רברי הראב"ד ז"ל, שבהלכות רוצח כתב הרמב"ם ז"ל בפרק א' הלכה י"ג בנדרף שהי' יכול להציל באחד מאבריו והרג את הרודף, דיראה לו ראין בית דין ממיתין אותו, והראב"ד לא השיג עליו כלום, ובהלכות מלכים פרק ט' הלכה ר' כתב הרמב"ם עוד הפעם דין זה, דבב"נ בכה"ג נהרג בב"ד וב ישראל אין ממיתין אותו, וכתב הראב"ד על זה, קשיא לי אבנר, ובכסף משנה ומשנה למלך שם תמהו על הראב"ד רשתק בהל' רוצח.

ונראה, רמצאתי בס' קרית ספר להמב"ט ז"ל בהל' רוצח שכתב בטעמו של הרמב"ם ז"ל, דהיינו מפני התקנה, ראם יהרגו את המציל חבירו וירקדקו עליו מחמת שהי' יכול להציל באחד מאבריו אין לך אדם שיציל חבירו, יעו"ש. וכוונתו לנמרא סנהדרין ע"ד ברודף שהי' רודף אחר חבירו להצילו ושיכר כלים פטור מפני התקנה יעו"ש. ולפי"ז נראה הנדרף בעצמו שהי' יכול להציל עצמו באחד מאבריו של אדם והרגו חייב מיתה ובית דין ממיתין אותו, רהא בזה לא שייך טעם המב"ט הנ"ל, ראין לך אדם שיציל חבירו, רהא הנדרף בעצמו בכל אופן ירצה להציל את עצמו, ובאמת גם בשיכר כלים חייב הנדרף, כדאיתא בסנהדרין ע"ד הנ"ל.

והשתא יתכן רדינא דרמב"ם בהל' רוצח ראין ממיתין אותו בבית דין, היינו בארם אחר שהי' בא להציל הנדרף והרג את הרודף שהי' יכול להצילו באחד מאבריו, אבל הנדרף עצמו באמת חייב מיתה בבית דין, ולא קשה מאבנר, ראבנר הי' נדרף מעשאל והי' יכול להציל את עצמו באחד מאבריו כדאיתא בסנהדרין מ"ט, ושפיר חייב מיתה בבית דין. — אך בהל' מלכים שכתב הרמב"ם הברל בין ב"נ לישראל, ובב"נ ע"כ הכוונה כשהנדרף עצמו הי' יכול להציל את עצמו באחד מאבריו, דארם אחר אסור לו להרוג ב"נ אחר כדי להציל נדרף, כמנ"ח הנ"ל, וכיון שכן, גם הא דכתב דבישראל פטור ממיתה, בכה"ג מיירי בנדרף עצמו, ועל זה שפיר הקשה מאבנר, ור"ק היטב.

(1) הועתק מכת"י הגאון מוה"ר משה ישראל פעלדמאן אבד"ק ראנמירעשט הי"ד, אשר העתיקו מעצם כתי"ק בתשובה שנכתבה אליו. — אפריון נמש' לידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער ג"י מאנטווערפן שהמציא לנו העתקה זו. יתברך ממעון הכרכות בכט"ס.

פלפול בענין מניקת

מהרב הגאון מוה"ר שמואל פיהרער אבר"ק קראס הי"ד⁽¹⁾

בעזה"י. ר"ח ניסן תרח"ס לפ"ק פה"ק זכאראב יע"א.

אל הארו אשר בלבנון, הוא ניהו רבא, כבוד קרושת ארוני מו"ר, הרב האי גאון עולם, תהלתו מלאה הארץ, ע"ה פ"ה סיני ועוקר הרי הרים, עטרת תפארת ישראל, רבן של כל בני הגולה, כקש"ת מו"ר יצחק שמעלקיש שליט"א האבר"ק פרעמישלע והגלילות יע"א⁽²⁾.

הנני הנני בתוך הבאים לפני כבוד ארוני מורי ורבי הגאון נ"י, ונקיטנא בשיפולי גלימא ואחוינא קידה קמי' דמר מו"ר, כי זה כמה מעת הפדרי מלהיות עומד ומשמש לפני הדרת נאוונו לא ה' לי פתחון פה ולא מפי כתבי לפני אדמו"ר הגנ"י, ואף כי כמה פעמים ת"ל ה' לי פלפולים שונים בהלכות גדולות, לא רציתי לפרוה בהם, כי ידעתי טרדות רבות אשר סביב שתו לפני אדמו"ר הגנ"י להשיב לשואליו דבר ד' זו הלכה למעשה, אמנם על של עתה באתי במגילת ספר כתוב עלי כשאלת תלמיד לדב, בנידון הלכה למעשה בדיני מניקת, הגם שאינני לא רב ומורה, אבל מחמת שהאשה הלזו ש"ב דורתי היא, ומבשרך על תתעלם, וזה אשר הרהבתי בנפשי עוז לגשת אל הקורש פנימה לפני הדרת נאוונו נ"י.

וזה תוכן דבר השאלה, בתולה אחת נשאת לגביר אחר מגלילותיו בויווג שני כאשר הירבה לה מוהר ומתן, ובעוד שלמו להם מעט הימים, לא יכלו לדור כאחת כנחש בכפיפה מחמת המחלוקת שה' לה עם הבנים שיש לו מאשתו הראשונה, ומחמת זה הוצרך לגרשה, וסילק לה כתובתה סך אלף ר"כ ושאר התחייבות, ומחמת שהרגישה אז שהיא מעוברת ממנו, הוכרח להתחייב עוד, שתיכף שתלד יתן לה שכר הנקה ליתן הולד למניקת בעד שנה אחת, ואחר כלות שנה מחויב הבעל ליקח הולד להיות אצלו, ונעשה ג"כ ע"ז כתב ביניהם. והנה זה יותר משלשה חרשים אשר ילדה ונתנה הולד תיכף למינקת והיא לא התחילה ליתן דד לפני התינוק כלל, והנה גם הוא נותן שכר הנקה כאשר התחייב את עצמו, ועתה נפשה בשאלתה אם גם עלי' חל תקנת חכו"ל שצריכה להמתין כ"ד חודש, ובשנים אלו הבע"ל שנת עיבור כ"ה חודש, או לא, כי העת רחוק לה מאוד כי האשה העלובה היא עדיין רכה בשנים, וכעת ה' אפשר לה להזדמן שידוך הגון

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ז. — מכתב זה כתב הגאון מקראס זצ"ל בחיותו כבן עשרים שנה, בעת שישב על שולחן חותנו הרה"ח מוה"ר אברהם יהושע העשיל נאלדמאן בעיר זכאראב. (המכתב ה' קדוע בכמה מקומות, וחסרים איזה תיבות, לזה השתדלנו להשלים התיבות עפ"י השערה, ולא הוספנו חצאי ריבוע כרי שלא לבלבל את המעיין).

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א.

באשר יש לה עוד מהני זוזי ומלבושי ומוכסי, ומצורף לזה יש לה כעת משא ומתן, ואין לה מי שישתדל ולהשגיח עבודה, כי אבי' הוא אבי זקניו נ"י, כבר בא בימים, והוא איש זקן ואין יכול להשתדל בתקנות הבת, ומי יורע מה יולד יום, ואף בצוק העתים האלו, השם ירחם. ומהגם שרברים אלו מלאים בספדי החיים ראשונים ואחרונים, ותורת כל אחר בידו הן לאיסור הן להתיר למות מילתא למילתא, אמנם מפני שאנו מרמין לא נעשה מעשה, ורברים כאלו אך לגרולי הדור מגיעים כפי התורה אשר יורו הם, ואני לא באתי ח"ו לפלפל בעיקר הדין, דק הנני כמזכיר קצת רברים אשר העליתי במעט עיוני דרך פילפול [בעלמא], באשר לא יאות לי לבוא בשאלה כמשרתת השואלת על קרידה שאב"י, וענתה כי צרקתי שלא סדרתי והיוצא מרבריהם בענינים אלו, רק אבוא בקצת פלפול הלכה השייך בענינים אלו, וזה החלי.

הנה כבר נודע מחלוקת הר"ש הזקן ור"ת הובא בתוס' והרא"ש יבמות רף מ"ב וכתובות רף ס', כי שיטת ר"ש הזקן דלגרושה מניקת מותרת להינשא משום דלא מישעברא להניק כראמרין בפרק אע"פ, נתגרשה אינו כופה, ור"ת חלק עליו ומביא רא' מסוגיא ריבמות, והנה הגאון בשו"ת נודע ביהודה מהר"ק חאה"ע י"ז סי' י"ד מביא עוד רברי הרב"י אה"ע סי' י"ג שכתב דהרשב"א הסכים לר"ת, אמנם חולק דוקא במכירה, ומזה הוכיח הרב נוב"י דלר"ש הזקן אפילו במכירה מותרת להנשא, (ובאמת בש"ג יבמות הביא בשם הרי"ז, דאף במכירה אינה מחויבת להניק בלא שכר ולכך מותרת להנשא, דהרי היא כנכרית, עיי"ש). ולפי"ז כתב בנוב"י הנ"ל להפליא, דהרי שם בכתובות דף ס' א"ר נתן בר יוסף הן הן דברי ב"ש הן הן רברי ב"ה שב"ש אומרים כ"ד חודש וב"ה אומרים י"ח חודש וכו', ולדברי הר"ש הזקן לא משכחת האי דינא לב"ש כלל, דהרי לב"ש שום אשה אינה משועבדת להניק כדמוקי התם דף נ"ט דמחזורתא מתני' דמניקה את בנה רלא כב"ש.

ודוחק לומר דעיקר פלוגתא דב"ש וב"ה לא לענין נשואין נאמר כי אם לעיקר ענין זמן הנקה כמה זמן יניקה של תינוק, ואף שהתינוק יונק עד ד' וה' שנים, מ"מ נ"מ אם פירש, דלב"ש מותר להחזירו אם פירש קודם כ"ד חודש, ולב"ה אסור להחזירו אחר י"ח חודש, דהרי ר"מ ור"י פליגי שם בהדיא לענין המתנה כמה תמתין מלהנשא, ועל זה אמר הן הן דברי ב"ש, משמע דפלוגתייהו דב"ש וב"ה לענין נשואין. ובס' הפלאה בכתובות ביאר עוד יותר, דאם נאמר דעיקר פלוגתייהו דב"ש וב"ה לא איתשיל רק לענין שיעור הנקה דלא הוי כחוזר ויונק שרץ, א"כ הוי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה, והוי לי' למיחשבי' בעדיות גבי אינק מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה, וע"כ דאיתשיל גם לענין נשואין, ע"כ. ומזה הכריח הרב נוב"י דער כאן לא התיר הר"ש הזקן אלא בגרושה שהאב קיים והוא יטפול עם בנו למסמס לו ביצים וחלב אם לא ימצא לו מניקה, משא"כ באלמנה שהאבי הבן אינו קיים ואין מי שישגיח על תקנת הולד כי אם אמו, אפילו לב"ש רלא משעברא, מ"מ לא תנשא, וכיון שהאשה לא תנשא ממילא תניקנו, ע"כ.

הנה במאי שהכריח הגאון זצ"ל, ראף לר"ש הזקן היינו דוקא בגרושה שאבי הבן קיים והוא ימסמם לי' ביצים וחלב, הוא אמת וברור, והרי מפורש יוצא כן בר"ן כתובות בטעמא דר"ש הזקן. וכרמות רא"י יש להביא לזה מסוגיא דיבמות, דאחר דמסיק הש"ס אלא סתם מעובדת למניקה קיימא, דילמא איעברה ומיעקר חלבה וקטלי' לי', ופריך הש"ס אי הכי דירי' נמי, ומשני, דירי' ימסמם לי' ביצים וחלב. ולכאורה קשה לשיטת הר"ש הזקן דגרושה מניקת מותרת להנשא כיון דאינה משועבדת והכל תלוי בשיעבוד, א"כ מאי פריך אי הכי דירי' נמי, כ"ש דירי' דאיהו מוחל לה השיעבוד, אבל אם נאמר ראף לר"ש הזקן עדיין איתא לתקנת הולד שיהא מי שימסמם לי' ביצים וחלב, שפיר פריך הגמ', א"ה דירי' נמי, וצריך לשנויי דירי' ימסמם לי' ביצים וחלב, ודברי הר"ש הזקן נאמדו לפי המסקנא דמשני הש"ס דירי' ימסמם לי' ביצים וחלב.

ובאמת רציתי לומר דטעמא דהר"ן בשיטת הר"ש הזקן כיון דאיכא אב איהו ימסמם לי' ביצים וחלב, הוא בעצמו הטעם שכתבו התוס' והרא"ש בשיטת הר"ש הזקן. משום דגרושה אינה משועבדת, לפימ"ש הרבינו ירוחם הובא ברמ"א אה"ע סי' פ"ב סעיף ה', דהא דגרושה אינה משועבדת היינו בשיש לו להבעל, אבל אין לו, כופה ומניקתו, א"כ י"ל ראף טעם דהר"ן בשיטת הר"ש הזקן הוא משום דאינה משועבדת, והיינו כיון דכשהאב קיים איהו ימסמם לי' ביצים וחלב, אבל אם לא הי' האב קיים, א"כ שוב היא משועבדת לשיטת הרבינו ירוחם, דהוי דומיא דאין לו. אמנם כבר השינו על רבינו ירוחם, הח"מ וב"ש סי' הנ"ל, ראף אם אין לו, מחויבין הב"ד ליתן לה, והיא אינה משועבדת כלל. ומוזה יש לי ג"כ מקום עיון על הרב הנוב"י במאי שהוכרח ראף לר"ש הזקן דגרושה מניקת מותרת להינשא, היינו דוקא היכי שאבי הבן קיים והוא ימסמם לי' ביצים וחלב, אבל לא בגרושה שהבעל אינה קיים או באלמנה לב"ש, והא אף אם אין הבעל קיים אכתי בי דינא קיימים והם מחויבין לפקח בתקנת הולד לשיטת הח"מ וב"ש הנ"ל. ואולי יש לחלק דגם בזה שייך יותר הסברא אשה בושא לבוא לב"ד.

ובעיקר קו' הנוב"י והפלאה, דלר"ש הזקן האידך משכחת לב"ש דין מניקת, כיון דלב"ש שום אשה אינה משועבדת להניק, נראה לי לומר בזה סברא נכונה, דהרי עד כאן לא פליגי ב"ש וב"ה אלא בהנקה, אבל בשאר מלאכות השנויים במשנתנו שהאשה עושה לבעלה, לא אשכחן בשום מקום שב"ש יחלוקו בזה, וע"כ טעמא דב"ש דאינה מניקה את בנה, היינו טעמא דאין זה בכלל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, ולא דמי לגרושה שאינה משועבדת לבעלה כלל, והרי היא כאשה נכרית דעלמא, אבל אשה הנשואה לבעלה, היא משועבדת לשאר מלאכות שהאשה עושה לבעלה, רק דחייב הנקה אינה בכלל מלאכות שהאשה עושה לבעלה. ולפי"ז יש לי לומר דבר חדש לב"ש, ראף דאינה משועבדת להניק, היינו כבי האי גוונא שלא התחילה להניק כלל, אינה חייבת להניק, אבל אם התחילה כבר להניק אפילו אם פסקה אח"כ, כבר שיעבדה עצמה למלאכה זו, והרי היא בכלל שאר מלאכות שהאשה עושה לבעלה, וחייבת להשלים שיעוד הנקה כ"ד

חודש. ואין זה רחוק לומר כן, דהרי לב"ה היא כאמת חייבת שמונה עשר חודש, והא דאמרי ב"ש דאינה חייבת להניק, היינו דווקא בלא התחילה להניק כלל, אינה חייבת, אבל אם התחילה אפילו פעם אחת, שוב הכניסה את עצמה בשיעבוד להניק כל שיעור הנקה. (ויש לדמות זה להא דכתבו הגאונים והרי"ף והרא"ש בפרק תפלת השחר, דהא דתפלת ערבית רשות הני מילי היכי דלא צלי כלל, אבל צלי תפילת ערבית כבר שווייא עלי' חובה, ואי טעני הדר לרישא, עיי"ש). ומ"מ שפיר חל הנדר לב"ש אף בהתחילה להניק, דהרי עכ"פ אינה משועבדת להניק כמו לב"ה דנימא כל כמינה שתאסור על אחרים דבר שאינה שלה, והיא שהכניסה עצמה בכלל חיוב זה, וז"ב בסברא.

ובחיות כן מיושב קו' גדולה מה שיש לכאורה להקשות, כיון דלב"ש אינה מחויבת להניק כלל אף בלא נדר, כמו שהביא הש"ס ועוד תניא ב"ש אומרים אינה מניקה את בנה, א"כ מאי זה דפליגי ב"ש וב"ה בנדרה שלא להניק, הא אף בלא נדר לב"ש אינה מחויבת להניק, והוי לחו לפליגי בחיוב הנקה עצמו, וכבר הקשה כן באס"ז. ולפי האמור ניחא, דפלוגתא דב"ש וב"ה היא בהתחילה כבר להניק, דאף לב"ש מחויבת שוב להניק, ומ"מ חל הנדר כמו שביארתי. ומדוקדק היטב הלשון ב"ש אומרים שומטת רד מפיו, והיינו אף בהתחילה להניק, ובאידך ברייתא אשמעינן בחיוב הנקה עצמו, דלב"ש אינה מניקה את בנה, והיינו דאינה צריכה להתחיל להניק.

ומעתה מיושב לנכון קו' הנוב"י והפלאה הנ"ל, דהא לשון הברייתא היא, ת"ר מניקת שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חודש, ופרש"י, בתוך כ"ד חודש שנולד בנה, ומניקת היינו דהיא מניקה את הולד, כמו שדקדק בזה גם הנוב"י כמה פעמים, א"כ כיון דמיירי בהתחילה להניק, א"כ גם לב"ש מחויבת להניק כל שיעור הנקה כ"ד חודש לב"ש, ושפיר קאמר ר"נ בר יוסף הן הן דברי ב"ש. כ"ז אמרתי לפלפל קצת לפי חומר הענין.

ומעתה אשתטח מלא קומתי לפני כבוד אדמו"ר הגנ"י, ושואל ומבקש לתשובתו הרמתה, ויוכל כבוד אדמו"ר לשלוח לי כתב ידו הקדושה, ואני מוכן להעתיקו ולשלוחו ההעקת בחזרה.

כ"ד תלמידו אסקופה הנדרסת תחת כפות רגלי אדמו"ר הגנ"י,

שמואל פיהרר נכד הגאון הנקרא בפי כל ר' איצק חריף

עוד זאת אשאל מאת אדמו"ר אותו אבקש, למחול לצות על אנשי ביתו לשלוח לי ספרו הנחמד שו"ת חיו"ד אשר התחיל לדפוס בעת הייתי עומד ומשמש לפני הררת גאוני, ואני מוכן לשלוח מחירו תיכף כפי אשר יושת עלי אדמו"ר נ"י.

בענין איסור ה' עינויים, ביו"כ, ת"כ, ואכלות

יוסף מרדכי בוימל

רב ור"מ בירושלים עיה"ק

תמן תנינן (יומא ע"ג ע"ב) יוה"כ אסור באכילה בשתי' וברחיצה כו', ובגמ' ילפינן לכולהו מקראי. ובדף ע"ו קאמר, סיכה מנ"ל דאיכרי עינוי, דכתיב לחם חמורות לא אכלתי ויין לא בא לתוך פי וסוך לא סכתי, וכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלוך נשמעו דבריך כו', אשכחן סיכה, רחיצה מנלן, א"ר אשי רחיצה מגופא דקרא משמע ל', דכתיב וסוך לא סכתי, ופירש"י, מרבוויא דלישנא וסוך לא סכתי, דמצי למיכתב ולא סכתי, עיי"ש.

והנה בענין איסור סיכה ביוה"כ כתב הרמב"ם בפ"ג ה"ט מהל' שביתת עשור וז"ל, אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו בין סיכה של תענוג ובין סיכה שאינה של תענוג. ובתענית תשעה באב, שנאמר ג"כ באותן ה' עינויים, כתב הרמב"ם בפ"ה מהל' תענית ה"ה, ואסור בסיכה של תענוג כיום הכפורים. וכתב המגיר משנה, ברייתא שם (תענית ל') אסור בסיכה, ופי' רבינו בסיכה של תענוג, ורבר ברור הוא רלא עריף מיום הכפורים, וכן הדין ברחיצה שמותר ביום הכפורים (היינו רחיצה שאינה של תענוג). ורברי המ"מ לכאורה תמוהים, דהא ביוה"כ כתב הרמב"ם להריא, אסור לסוך בין סיכה של תענוג ובין סיכה שאינה של תענוג, ומקורו בירושלמי, עיי"ש במ"מ. הן אמת שברחיצה כל שאינה של תענוג מותר, כמו רתנן אם היו יריו מלוכלכות בטיט ובצואה רוחץ מקום הטנופת ואינו חושש, אבל בסיכה קשה, ברור מללו שאסור אפילו אינה של תענוג. ובלא"ה קשה, למה בתשעה באב אסור רק סיכה של תענוג, וביו"כ אסור אפילו אינה של תענוג. ועוד צריכין להבין, דהא איסור סיכה ביו"כ תנינן במשנה במס' שבת דף פ"ו ע"א, מנין לסיכה שהיא בשתי' ביו"כ, אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר שנא' ותבא כמים בקרבי וכשמן בעצמותי, וכתבו התוס' שם, דבאמת פי' של ותבא מים, היינו רחיצה, ומש"ה אין ראי' כי אם זכר לדבר. וצ"ע דשם נרחקת המשנה להביא רמז על איסור סיכה מפסוק הנ"ל, ובשמעתין ביומא ילפינן דין זה מפסוק מפורש בדניאל, וסוך לא סכתי וכנ"ל. ועוד צ"ע על שיטת התוס' ביומא דף ע"ז ובשבת דף כ"א שכתבו דאיסור סיכה נאמר רק ביו"כ ובאיסור תרומה לזרים, ולמה לא נאסרו גם שאר איסורים בסיכה, ואין לומר שזה מטעם חומר האיסור שיש ביו"כ ובתרומה שחייבין עליהם כרת ומיתה ביד"ש, דהא גם חלב ונתר יש בהם כרת, ואינם אסורים בסיכה.

וראיתי הסבר חדש בהנהגות הנרא"מ הורוויץ הנדפס בסוף מס' יומא, שעל פי זה יתיישבו כל הקושיות, שכתב דמקרא דותבוא וגו' לא מצי למילף איסור סיכה, כיון דעל כרחק לאו היקש נמור הוא, שהרי אין חיוב כרת על סיכה, אלא בתר ידיענין דסיכה הוי עינוי מדניאל, שפיר ילפינן מקרא דותבא וגו' לאסור אפי' סיכה שאינה של תענוג, וכן בתרומה, כיון דכבר ידעינן לאיסורא דתרומה בכל

הנאה של כילוי מלא תחללו, שפיר מוקמינן קרא דותבא וגו' על סיכה שאינה שאינה של תענוג, וילפותא זו היא רק רמז, עכ"ד. — נמצא לפי"ז, הא דכתב הרמב"ם דביו"כ סיכה אסורה בין של תענוג בין אינה של תענוג, כוונתו לומר, דיש לנו בעצם שני איסורים נפרדים, דסיכה של תענוג אסור מדין עינוי הנלמד מדניאל, וסיכה שאינה של תענוג הוא איסור חדש נוסף היוצא מפסוק של ותבוא כמים, שסיכה כשתי'. ולפי זה בתשעה באב, דרבנן גזרו לאסור ה' עניינים, אסרו רק סיכה של תענוג, אבל איסור סיכה כשתי' שהוא איסור חדש נוסף, על זה לא גזרו רבנן בתשעה באב. א"כ מיושבים דברי הרב המגיד שכתב, "פי' רבינו סיכה של תענוג כיו"כ", דהא רק איסור "עינוי" העבירו רבנן מיו"כ לתשעה באב, אבל איסור הנלמד מן ותבוא כמים, איסור זה לא גזרו רבנן בתשעה באב, וזהו כוונת המ"מ שכתב, ודבר ברור דלא עדיף מיום כפודים, כלו', מדין "עינוי" של יו"כ, שאסור רק סיכה של תענוג.

ובזה מיושב קושית המג"א שהקשה למה באמת ביו"כ אסור סיכה בין של תענוג ובין אינה של תענוג, ופירשו המפרשים, דאינה של תענוג הכוונה להעביר זוהמא, ולמה רחיצה שאינה של תענוג, דהיינו שהיו ידיו מלוכלכות, לא אסרו. ולפי הנ"ל א"ש, כי מה שאסרו סיכה שאינה של תענוג, זה לא הוי מדין עינוי, אלא מן הדין הנוסף היוצא מן הפסוק ותבוא כמים דילפינן דסיכה כשתי', אבל מדין עינוי באמת לא היינו אוסרים רק סיכה של תענוג, וא"כ ברחיצה, דליכא ילפותא ברחיצה כשתי', לא אסרו כי אם רחיצה של תענוג, דהוה בכלל עינוי. והנה מצינו במתניתין ביומא שם, היתר מיוחד למלך וכלה, דמותרים לרחוץ פניהם. ויש לחקור, מהו הדין בסיכה, אם מלך וכלה מותרים אף בסיכה ביו"כ. ולכאורה לפי מה שביארנו, דבסיכה יש איסור נוסף, א"כ אולי י"ל דההיתר הוא רק על רחיצה שהיא משום עינוי גרידא, אבל בסיכה שנאמר בה איסור נוסף, יהא אסור למלך וכלה. אמנם ראיתי במשנה ברורה בהל' תשעה באב סי' תקנ"ד, שהעלה כדבר פשוט שגם בסיכה מותרים מלך וכלה, וצ"ע מנין לו היתר זה. ואפשר לומר, דהרי כל איסור של סיכה כשתי' נלמד רק אחר דידעין שיש איסור בסיכה משום עינוי, ובמלך וכלה שהתירו חכמז"ל עינוי, ממילא לא שייך בהם דין סיכה כשתי' כמו שאר איסורים.

והנה המשנה ברורה כ' שהיתר זה של מלך וכלה הוא גם בתשעה באב ולא רק ביו"כ, הן בסיכה והן ברחיצה, ולא הביא מקור לזה, אלא מסבירא דנפשי'. ובאמת ברחיצה הדבר פשוט, שהרי כל איסור רחיצה הוא משום דהוה עינוי כיו"כ, ממילא כל ההיתרים שנאמרו ביו"כ חלים גם בתשעה באב. אבל באמת בתשעה באב יש ג"כ איסור נוסף, כשם שיש ביו"כ, וכמו שהסביר בחידושי הגרי"ז בהל' תענית, דאיסור תשעה באב מורכב משני דינים נפרדים, אחד משום תענית, והשני משום אבלות, וכמבואר בכרייתא (תענית דף ל') דכל דבר שאכל אסור בהם אסור בתשעה באב. א"כ לכאורה בתשעה באב שיש גם איסור אבלות נוסף על איסור עינוי, מנלן להתיר במלך וכלה, ובשלמא רחיצה דמתירין, אתי דשפיר, דלא שייך כאן איסור אבלות, כי האיסור לאכל הוא דק רחיצת כל גופו,

ומקצת גופו אסור רק כיו"כ, כמו ששינינו אסור להושיט אצבעו במים, ואיה"נ דלא הותר למלך לרחוץ כל גופו אלא רחיצת פנים בלבד, אבל הרי המשנה ברורה כ' דגם סיכה הותר למלך וכלה בתשעה באב, ואכל אסור בסיכה אפילו במקצת גופו, כמו שכ' הרמב"ם פ"ה מהל' אבל הי"ד, דאכל אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו, וא"כ יש לאסור בתשעה באב ג"כ, דהרי באבלות לא הותר למלך וכלה, כמש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' אבל ה"ז, וא"כ הו' צריך להיות אסור סיכה בתשעה באב למלך וכלה, דהוא יותר חמור מיו"כ, וצ"ע.

בענין החוזרים מעורכי המלחמה

משה נחום סאכאטשעווסקי

בעמח"ס משכן משה
באלטימאר

(א) המנחת חינוך (מצוה תקכ"ו) חקר, בהני שמחזירין מן המלחמה, כגון אשר בנה בית חדש ולא חנכו ואשר נטע כרם ולא חללו ואשר ארס אשה ולא לקחה, אי זה רק רשות שנתן להם התורה לחזור מהמלחמה אם ירצו, אבל אם רצו להיות בהמלחמה הרשות בידם להלחם בהמלחמה, או שזה חיוב עליהם לחזור ואסורים להיות בהמלחמה. וכתב המנ"ח שאין דין זה מבואר בש"ס וב"מב"ם, אבל מפירוש רש"י בפרשת שופטים (כ"ז) פן ימות במלחמה, שכתב ישוב פן ימות שאם לא ישמע לדברי הכהן כדאי הוא שימות, מבואר שיש חיוב עליהם להחזיר מהמלחמה, עיי"ש.

והנה דברי רש"י של פן ימות, כדאי הוא שימות אם לא ישמע לדברי הכהן, זהו מהספרי דפרשת שופטים שם, דאם אינו שומע לדברי כהן סוף שהוא מת במלחמה, וכן איתא בתוספתא דסוטה (פ"ז הלכה י"ד), רבי שמעון אומר כל השומע דברי כהן במערכות המלחמה ואינו חוזר, לסוף שהוא נופל בחרב, עיי"ש. והרא"ם והגור אריה כתבו שזה רק אליבא דרבי יוסי הגלילי שסבר שזה דכתיב ורך הלבב זהו המתירא מעבירות שבידו דאין מיתה בלא עבירה, וא"כ מה דכתיב פן ימות גבי אלו החוזרים, היינו דמשום שעבר על דברי הכהן ולא חזר זהו עבירה שבידו וכדאי הוא שימות, אבל לפי רבי עקיבא בסוטה (דף מד.) דהוא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה, שוב הרי הק' פן ימות הוא הטעם שיחזירו הירא ורך הלבב, דכיון שיש להם חלישת דעת ואתרע מזלית ומקטרגים הרבה איכא בשעת הסכנה, לפיכך יחזירו שלא ימותו, עיי"ש. ולפ"ז רק אליבא דרבי יוסי הגלילי יש בפן ימות לימוד שיש חיוב לחזור מהמלחמה, ולא אליבא דרבי עקיבא.

(ב) ולענ"ד יש להוכיח שיש חיוב על אלו המחזירים לחזור מהמלחמה, ולא רק שיש להם רשות לחזור, אלא שאסורים להיות בהמלחמה, וזהו מהמשנה

רסוטה (רף מג). ואלו שאינן חוזרין הכונה בית שער אכסדרה ומרפסת הנוסע ארבע אילני מאכל וחמשה אילני סרק המחזיר את גרושתו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הרייט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתיני לא היה חוזר. ובגמרא (רף מר). יליף מקראי דלא לקח, ולא לקחה, פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הרייט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתיני. והנה הרמב"ם בהלכות שמיטה ויובל (פי"ג הלכה י"ב) כתב וז"ל, ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו מפני שהוברל לעבור את ה' לשרתו ולהורות ררכיו הישרים ומשפטיהם הצדיקים לרבים שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל לפיכך הוברלו מררכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן בכח גופן אלא הם חיל השם שנאמר בדרך ה' חילו והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך עכ"ל, הרי רשבת לוי פטורים ממלחמה ואין עורכין מלחמה כשאר ישראל. וכן מצאתי באבן עזרא בפרשת במדבר (א"ג) ואתה הפקר את הלויים על משכן העדות, וז"ל, באר למה לא תתפקרו כי פקרת המשכן עליהם על כן לא יצא בצבא עכ"ל, וזה כהרמב"ם ששבת לוי פטורים מהמלחמה.

ובזה תימה לי, רלמה צריך הגמרא לילף מקרא רכהן גדול שנשא אלמנה וכהן הרייט שנשא גרושה וחלוצה שאינן בכלל החוזרים מהמלחמה ממה שנאמר לא לקח ולא לקחה פרט לאלו, והלא בלא"ה הם פטורים מהמלחמה, ולא מתורת חתן, אלא מתורת שבת לוי, שכל כהן פטור מהמלחמה כיון שהוא בכלל שבת לוי ושבת לוי אינם יוצאים במלחמה. ובשלמא אי אמרינן שאלו החוזרין מהמלחמה אין להם רשות להיות בהמלחמה אם רצו וחייבים לחזור מעורכי המלחמה, אתי שפיר, שילפינן רכה"ג שנשא אלמנה וכהן הרייט שנשא גרושה וחלוצה אינן בדין חתן שחוזר מהמלחמה, ונהי רמ"מ אלו פטורים מהמלחמה משום שהם משבת לוי, אבל אי משום תורת שבת לוי יש להם רשות להיות בהמלחמה אם רצו, ככל בני שבת לוי שפטורים ממלחמה, אבל הרי הם יוצאים בצבא ובמלחמה אם רצו, ואילו מתורת חתן, הרי הם חייבים לחזור מהמלחמה, ואפילו כשרצו להיות במלחמה אין להם רשות להיות שם. אבל אי אמרינן שהני שמחזירין מן המלחמה הוי רק רשות שלא להלחם, אבל אי רצו להיות בהצבא ובהמלחמה יש להם רשות להלחם, א"כ מה משמיענו המשנה שכה"ג שנשא אלמנה וכהן הרייט שנשא גרושה או חלוצה אינן בכלל חתן שמחזר מהמלחמה וילפינן זה מקראי, הא בלא"ה הרי הם פטורים ממלחמה משום שהם מבני שבת לוי, וע"כ שרין חתן וכל הני שמחזירין מהמלחמה, חייבים לחזור ואסורים להיות במלחמה.

(ג) הנה בסוטה (רף מב). איתא, ת"ר פעמיים מרבר עמם אחת בספר ואחת במלחמה, בספר מה הוא אומר שמעו רברי מערכי המלחמה וחזרו, במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו, ופי' רש"י, שהכהן אומר להם מי האיש אשר נטע כרם וגו' בספר ולא במערכי המלחמה והם חזרו מיד מן הספר ובשעת עריכת המלחמה לא היה אומר הכהן אלא אל ירך לבבכם לבר. אבל הרמב"ם בהלכות מלכים (פ"ז הל"ב והל"ג) כתב שגם בספר קודם שיערכו

המלחמה וגם בעת שעורכין המלחמה אמר להם הכהן מי האיש נטע כרם וגו' ואח"כ חוזרין כל החוזרין מעורכי המלחמה עיי"ש, והלחם משנה הקשה על שיטת הרמב"ם רכיון שכבר הזכירם בספר וכבר חזרו כל הראוים לחזור אמאי אומר להם עוד פעם שיחזירו. והאור שמח בהלכות מלכים שם הביא מקור לשיטת הרמב"ם מהתוספתא רסוטה וגם מהספרי בפרשת שופטים, וכן הצפנת פענח במהר"ת ובספרו עה"ת הביא ראיה להרמב"ם מהספרי בפרשת שופטים, וגם מהירושלמי רסוטה (פ"ח הל"א) ראיתא, ר' חנא בעי כמה דתימר בספר שומר שומע פרשה מפי כהן ואומרה לעם בכל לשון ואומר אף בעורכי המלחמה כן, דמבואר שאמר הכהן כל ריני החוזרים גם בספר וגם בעורכי המלחמה עיי"ש. אלא אכתי קשה קושית הלח"מ דאמאי צריך הכהן לכפל דבריו בעורכי מלחמה, כשכבר חזרו הראוים לחזור.

ולפי הנ"ל י"ל דהיינו טעמא שצריך הכהן לאמר להם פעמיים לחזור, ראילו רק במה שאמר להם בספר מי האיש אשר נטע כרם וגו', ס"ד שזה רק רשות להם לחזור אם רצו ואינן חייבים להלחם, ואלו שרצו שלא להלחם חזרו אז, אבל מ"מ סברו שיש להם רשות להיות בהצבא ובמלחמה, ולכך הזהיר להם הכהן עוד פעם בעורכי המלחמה לחזור, היינו שיש להם חיוב לחזור ואסורים להיות בהמלחמה. וכן י"ל שהשני פעמים שהכהן מדבר להם לחזור, היינו שני דינים של חזרה, שהאמירה הראשונה בספר עשה דין של חזרה של רשות, וע"י זה יש להניי שמחזירין רשות לחזור, אלא שעדיין מותרים אלו שלא חזרו להיות עם הצבא, אבל כשמדבר אליהם הכהן פעם שני בעורכי מלחמה לחזור, זה עשה דין חזרה של חיוב, ומאז הם אסורים להיות בהמלחמה.

ובזה מריוק היטב לשון של התוספתא רסוטה הנ"ל, רבי שמעון אומר כל השומע דברי כהן במערכות המלחמה ואינו חוזר לסוף שהוא נופל בחרב ומפיל את ישראל בחרב וכו' דנקט דוקא כל השומע דברי כהן במערכות המלחמה, כלו' נהי' שגם בספר אמר להם הכהן לחזור, מ"מ דק האמירה של הכהן בעורכי המלחמה גורמת שלסוף הוא נופל בחרב, שהאמירה שבספר אפשר להיות דק חזרה של רשות, וכיון שעדיין יש להם רשות להיות בהצבא אין זה גורם מיתה, אבל האמירה שבמערכות המלחמה דהוי חזרה של חיוב ושוב אסורים להיות בהמלחמה, זה גורם מיתה עליהם כשלא חזרו.

בענין מעביר ד' אמות ברה"ר

אלעזר בראדי

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
בדוקלין, ניו יארק

במס' שבת דף ב' ע"א בתורד"ה פשט בעה"ב את ידו וכו', תימה לר"י אמאי צריך למתני תרתי דעני ודבעה"ב מה שייך לקרותו שנים מה לי עני מה לי עשיר, ונראה לר"י דאיצטריך לאשמעינן משום רהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מרה"י לרה"ר מה לי מוציא מרה"י לרה"י ולא הוי גמרינן הוצאה דעני מבעה"ב ולא בעה"ב מעני, ותדע מראיצטריך תרי קראי בהוצאה כדנפקא לן בריש הזורק מויכלא העם מהביא ובספ"ק דעירובין נפקא לן מקרא אחרינא דדרשינן אל יצא איש ממקומו אל יוציא וכו', והיינו משום דמלאכה גרועה היא איצטריך תרווייהו חד לעני וחד לעשיר וכו', עכ"ל. ועי' בחידושי הרשב"א דמקשה, אזכרה שמענו עונש מנין רכיון דהוי מלאכה גרועה א"כ אע"פ דאזכרה ילפינן משני פסוקים הנ"ל מ"מ מהיכן ילפינן העונש, דהא לא הוי בכלל שאר מלאכת שבת כיון דמלאכה גרועה היא, עיי"ש.

ולכאורה יש לתרץ, רבנמ' לקמן דף צ"ו ע"ב מסקינן, דכל ד' אמות ברה"ר גמרא גמירי לה, דהיינו דמעביר ד' אמות ברה"ר הוא הלמ"מ, ועי' בר"ן פ' כלל גדול בד"ה והמוציא מרשות לרשות, דמעביר ד' אמות ברה"ר הוא תולדה דהוצאה, וכי אמרינן דמעביר ד' אמות ברה"ר הלכתא גמירי לה, היינו לחייב בה מדיון מוציא, וא"כ להמ"ר דמקושש הי' מעביר ארבע אמות ברה"ר (שבת צ"ו ע"ב), מתורץ קושית הרשב"א, דהמקושש נענש בסקילה, ועי' ברש"י דף ו' ע"ב בד"ה הא נמי פשיטא דבהתראה סקילה ממקושש עכ"ל, היינו דהא דידעינן בכל מלאכת שבת דבהתראה חייב סקילה הוא ממקושש, ועי' בפמ"ג בפתיחה להל' שבת. וא"כ לפ"ז דמעביר ד' אמות הוי תולדה דהוצאה, ועל מעביר העונש סקילה כמו שאר מלאכת שבת, א"כ על האב, דהיינו הוצאה, וודאי דחייב סקילה, כמו שאר מלאכת שבת.

אבל אחר העיון ראיתי דא"א לומר כן, רבנמ' שם דף צ"ו ע"ב פריך, זרק ד' אמות ברה"ר מגלגל דמיחייב, אמר ר' יאשי' שכן אורגי יריעות זורקין מחטיתה זה לזה וכו', אלא אמר רב חסדא שכן אורגי יריעות זורקין בוכיאר ביריעה וכו', ועי' בחי' הרשב"א שם דמקשה דלר' יאשי' ולרב חסדא דילפי לי' מאורגי יריעות או מתופרי יריעות, א"כ הוי ארבעים מלאכות, דמאן דילף לה מהכא לאו תולדה היא, ומביא רא"י מן הירושלמי פי"א סה"א דמאן דילף לה מהכא לאו תולדה היא אלא אב, ומתורץ דכיון דלא קמה לא דייקי' בה כולי האי. ועי' בגמ' דף צ"ו ע"ב, למימרא דמחייב רבי אתולדה במקום אב וכו' א"ל רב יוסף וכו' אנן ארבי יהודה מתנינן ולא קשיא לן דתניא מרה"י לרה"ר ועבר ארבע אמות ברה"ר רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרינן, אמר רב יהודה אמר שמואל מחייב הי' רבי יהודה אחת משום הוצאה ואחת משום העברה וכו', אתמר נמי רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו

לא חייב ר' יהודה אלא אחת, וע"ש בחי' הרשב"א דאצ"ל דרב יהודה משום שמואל ס"ל דמחייב רבי אתולדה במקום אב, די"ל דשמואל ס"ל דזורק ר' אמות ברה"ר נמי הוי אב וממילא חייב שנים משום שני אבות, וכ"כ רבינו האי גאון ז"ל, והיינו כמ"ש הרשב"א לעיל דמאן דליף לה ממשכן חשיב לי' אב, ורב יהודה משמי' דשמואל נמי לליף לי' ממשכן וממילא חשיב לי' אב, ועי' במנ"ח כמוסד השבת אות ל"ט במלאכת הוצאה, דמלשון הרמב"ם משמע דמעביר ר' אמות ברה"ר הוי אב, ובס' דברי ירמ' ח"ב כ"ב פ' י"ב מהל' שבת הלכה ח' מסופק בדעת הרמב"ם אי מעביר ר' אמות הוי אב, ועי' בס' חמדת ישראל קונ' נר מצוה דף ע"ד בענין זה. וא"כ לפ"ז שוב אין לתרץ קו' הרשב"א כמ"ש דהמ"ד דס"ל דמקושש הוי מעביר ר' אמות ברה"ר, הוא רב יהודה אמר שמואל כדאיתא במס' שבת דף צ"ו ע"ב, ולפמ"ש הרשב"א דרב יהודה משום שמואל סבר דמעביר ר' אמות הוא אב, א"כ ליכא למילף עונש דהוצאה מעונש דמעביר ר' אמות, דמעביר ר' אמות הוא אב בפני עצמו, ודו"ק.

ועי' בגמ' סוכה דף מ"ג ע"א הטעם דלא דחי לולב וערבה שבת בשאר ימים, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ויעבירו ארבע אמות ברה"ר, והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה, וכרש"י שם בד"ה ויעבירו וכו', דה"ה דמצי למימר ויוציא מרה"י לרה"ר אלא שברוב מקומות ועינינו אמרינן יש לחוש להעברת ארבע אמות ואין לחוש להוצאה כגון אם הי' מונח בכרמלית או בקרפף או בגינה דאין כאן איסור הוצאה דאורייתא ויש כאן איסור העברה ברה"ר או הגביהו על מנת ליטלו ולא להוציאו ונמלך להוציאו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש כינתיים עכ"ל. והקשו שם בתוס' בד"ה ויעבירו וכו', דטעם זה לא נראה, דגבי העברה נמי אם מתחילה נטלו ע"מ שלא להעבירו ארבע אמות אע"פ שהעבירו אח"כ לא מחייב אם לא עמד לפוש כינתיים וכו' עכ"ל. ועי' בכפות תמרים שם דמתרץ דרש"י ס"ל דרוקא במוציא מרה"י לרה"ר איתא להך דינא דממשכן גמרינן לה (עי' בתוס' דף צ"ו ע"ב בד"ה הכנסה מנלן וכו', ובמהרש"א שם, דאע"פ שיש פסוק לגבי הוצאה, ילפינן נמי ממשכן), ובעי' דלהוי הוצאה דומיא דמשכן, אבל העברה ר' אמות ברה"ר דחייב לא ילפינן לה ממשכן אלא גמרא גמירי לה, הלכך סבר דרש"י דמעביר ד"א ברה"ר אע"פ שהעקירה ראשונה לא היתה להעביר ד"א ושוב נמלך והעביר אפ"ה חייב, וכע"ז כתב בסה"ק דברי חיים עה"ת בחידושים עה"ס פ' ויצא, דבהעברת ר' אמות אפי' מלשאל"ל נמי חייב, ולכאורה הוא ג"כ מסברא הנ"ל, דלא ילפינן לה ממשכן, וכן כתב בשו"ת מהר"י אסאד חאו"ח סי' פ"ו, דרוקא גבי הוצאה בעינן ששים רבוא בוקעין, בו כדי שיהי' רשות הרבים רילפינן לה ממשכן, משא"כ לגבי העברת ד"א ברה"ר דלא ילפינן לה ממשכן אלא מהלמ"מ, לא בעינן ששים רבוא בוקעין בו כדי שיהי' רה"ר. והאחרונים הקשו דלפ"ז קשה דתוס' בב"ב דף קי"ט ע"ב הביאו המדרש המקושש לשם שמים נתכוון, והמהרש"א שם מקשה דאם המקושש נתכוון לש"ש א"כ הוי מלשאל"ל ג ואמאי נתחייב סקילה, ולפי מה שחידש הרב ר' חיים ושאר אחרונים דלגבי העברת ר' אמות אפי' משאל"ל ג נמי חייב, מה הקשה

המהרש"א רהוי משאצל"ג, והא למ"ר דמקושש מעביר הי', אפי' משאצל"ג נמי חייב, ואעפ"י דודאי קשה למ"ד דתולש הי', או לר' אחא בר יעקב דאמר דמעמר הי', מ"מ מסתימת קו' המהרש"א משמע, דקשה לכו"ע, גם למ"ד דמעביר ר' אמות הי'. אמנם לפמ"ש לעיל לק"מ, דהא המ"ד דמקושש מעביר ד"א בדה"ר הוי הוא רב יהודה אמר שמואל, ולפמ"ש הרשב"א דף צ"ז ע"ב דרב יהודה אמר שמואל ס"ל דמעביר ר"א הוא אב והטעם דהוי אב, הוא כמ"ש הרשב"א לעיל צ"ו ע"ב דס"ל כמו ר' יאשי' או רב חסדא דיליף לה ממשכן, וא"כ שפיר הקשה המהרש"א, רלפי מדרש הנ"ל הוי מלשאצל"ג ואמאי חייב, דמה שחידש הרבני חיים דלגבי מעביר ד"א אפי' משאצל"ג נמי חייב, הוא רק אם הוא הלמ"מ, אבל אם ילפינן לה ממשכן הוי כמו שאר מלאכות ופטור על משאצל"ג, ודו"ק. ובעצם קושיית המהרש"א, יש לתדן בפשיטות, להמ"ד דס"ל דמקושש מעביר הוי דהוא רב יהודה משמ' דשמואל, ועי' בשבת דף מ"ב ע"א דשמואל ס"ל דברבר שאין מתכוין כר"ש, ובמלשאצל"ג ס"ל כר' יהודה דחייב, וא"כ מיושב קו' המהרש"א לשמואל, דאע"פ דהוי מלשאצל"ג, מ"מ שמואל לשיטתי' ס"ל דחייב במלשאצל"ג.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ירדינו

הנה"ח מו"ה רפאל אלי' נ"י והנה"ח מו"ה יחיאל נ"י דעמביצער

בהלקח מאתם אחיהם

הנה"ח מו"ה משה יהושע דעמביצער ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה אלטר מרדכי בערגמאן נ"י

בהלקח מאתו בנו

חב' היקר והנעלה כמר דוד צבי ע"ה

תלמיד ישיבתנו

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בנכולנו, אמן.

המערכת

עולת שבת בשבתו

דברים

אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן. י"ל בפשטות מ"ש לכל ישראל בעבר הירדן, ר"ל שכל ישראל ערבין זה בזה, וזהו הבריתות שנכתבו בערבות מואב בעבר הירדן.
(הגאון בעל הפלאה אבד"ק פפד"מ זצ"ל¹)

ואתחנן

וצרקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אֱלֹהֵינו כאשר צונו. י"ל בהקדם לפרש הכתוב (דניאל ט') לך ד' הצדקה ולנו בושות הפנים, ע"ד שאמרו בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ב) ואל תמסור מזונותינו בידי בשר ודם שמתנתם מעושה וחרפתם מרובה עיי"ש, כי באמת מתנת הממון שאנו נותנים צדקה אין בה כרי התפארות כלל כי מי הקדימני ואשלם לו ורק השי"ת הוא הנותן ממון לאדם ואת של הקב"ה אנו נותנים ולא את שלנו כלל, וכמ"ש (חגי ב') לי הכסף ולי הזהב נאום ד' צבאות. וזהו, לך ד' הצדקה, שהרי באמת את שלך אנו נותנים, ולנו הוא רק בושות הפנים, שהעני מתבייש, כלשון הירושלמי הנ"ל.

אמנם זהו רק בסתם בני אדם, אבל בצדיק השומר מצות ד', השפע והממון הבא לו מאתו ית"ש, נחשב שהוא של הצדיק, כי שכר מעשיו הוא נוטל, וכמ"ש בגמרא (ברכות י"ז ע"ב) שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה, שכל העולם ניזון בצדקה וצדיקים ניזונים בזרוע, ורחוקים מצדקה, כי השפע שצדיקים משיגים אינו חסר, רק הוא כמו שלוחים בזרוע את המגיע להם, נמצא שהצדקה שהצדיק נותן, זהו משלו. וזהו וצדקה תהי' לנו, שנזכה ליתן צדקה משלנו, ואימתי, כי נשמור לעשות, כשנהי' צדיקים, ואז אנו נותנים משלנו.
(הגאון מוה"ר יוסף ענגיל ראבד"ק קראקא זצ"ל²)

עקב

כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם. ובמסורה ב' פעמים ע"ל הלח"ם, דין, ואידיך, והקרבתם על הלחם (ויקרא כ"ג). י"ל הכוונה בזה, דנודע אוז"ל (סנהדרין ק"ג ע"ב) גדולה לגימה שמקרב את הרחוקים, וכן עשו חסידים ואנשי מעשה בכל הדורות, כשרצו לקרב את הרחוקים ולהכניסם תחת כנפי השכינה, התאספו בסעודת מרעים יחד עמם, ועי"ז היו מקרבים את לבם לאביהם שבשמים. וכן מצינו באברהם אבינו שאמרו רז"ל (סוטה י' ע"ב) עה"פ וישע אשל בכאר שבע ויקרא שם בשם ד' אֱלֹהִים עולם, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה כפה כל עובר ושב, כיצד, לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, אמר להם, וכי משלי אכלתם, משל אלקי עולם אכלתם, הורו ושבחו וברכו למי שאמר והי' העולם.

(1) הועתק מכת"ק.

(2) בספרו גליוני הש"ס לברכות דף ו' ע"א.

וזה"כ, והקרבתם על הלחם, שתוכלו לקרב לכות בניי לאביהם שבשמים על ידי הלחם, כי גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים, אמנם תדעו, כי לא על הלחם לברו יחי' האדם, שאין הסעודה העיקר, כי על כל מוצא פי ד', שאחר שיאכלו וישתו, תזכירו אותם שישבחו ויודו למי שאמר והי' העולם.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ראה

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. וי"ל הטעם למה מזכיר כאן תיבת אנכי, הגם דבעל הטורים פי', ראה עשרת הדברות הפותחת באנכי, מ"מ למאי נפק"מ אם עשרת הדברות פותחת באנכי או בתיבת אחרת. וי"ל עפ"י מה דאיתא בספר ש"ך על התורה כפ' כי תשא עה"פ ואתה תדבר אל בניי אך את שבתותי תשמורו, למה אמר ואתה תדבר, אלא אינו דומה מי שציוה לו המלך עצמו למי שציוה לו עבד המלך בשם המלך, כי מי שציוה לו עבד המלך, אם עבר על הציווי, יכול להתנצל ולומר שהוא סבר שהעבד אמר לו זה הרכד מלבו ומעצמו, אבל מי שציוה לו המלך עצמו, אין לו תקנה וראוי לעונש מיד. כך הקב"ה גלוי וידוע לפניו שיחללו את השבת, לכך ציוה להם ע"י משה עברו שלא להענישם. ולפ"ז לפי ההוי אמינא בגמ' דנדרים (דף ל"ח) שלמדו מהפסוק כתב לך ופסל לך, שהתורה ניתנה למשה לברו, ומשה אמר לישראל, א"כ אין ראוי להענישם על כל התורה, כי יש להם התנצלות כנ"ל, אבל לפי המסקנא שלא ניתנה לו רק תורה שבע"פ, אבל תורה שבכתב ניתן ע"י הקב"ה לישראל, א"כ ראוי להענישם אם יעברו ח"ו, וזה אפשר רמז הקב"ה בנוטריקון של אנכ"י, אנא נפשי כתיבת יהבית (כאוז"ל בשבת דף ק"ה ע"א), שהקב"ה בעצמו ציוה להם תורה שבכתב ולא ע"י שליח, וממילא אין להם התנצלות הנ"ל, ושפיר יש עונש. והשתא א"ש, ראה אנכי, פי' ראה שעשרת הדברות פותחת בתיבת אנכי, אשר נרמז בה שהקב"ה בעצמו נתן לישראל תורה שבכתב, ולכן נותן לפניכם ברכה וקללה, את הברכה אשר תשמעו והקללה אם לא תשמעון.
(חנאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל³)

שופטים

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ד' אלקיך נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק. ע"פ ששמעתי על פסוק דן ידין עמו כאחר שבטי ישראל, רהיינו שהי' דן את שבטו (ואת עמו) כאילו הי' אחד משבטי ישראל, ולא הי' נושא פנים לחזור לזכות את שבטו. וזהו פירושו, אשר ד' אלקיך נותן לך לשבטיך, לכל שבט תתמנה דיינים, עם כל זה, ושפטו את העם משפט צדק, שלא יהא הדיין מחזיר אחר זכות שבטו, כי אם יהא שבטו נחשב בעיני הדיינים ככל העם, לשפוט צדק, וק"ל.
(חנאון מוה"ר דוב בער הכהן דאפפורט אבר"ק מעיבז זצ"ל⁴)

(3) מכת"י א' מתלמידיו.

(4) הועתק מכת"י ק.

תמיהות וישובים

הערה בספר באר מים חיים

בספה"ק באר מים חיים פרשת בהעלותך (כד"ה או ירמוז הכתוב באומר בהעלותך) כתב בא"ד וז"ל, החוטא בזוכרו מה שעושה והמרה נגד בוראו יצא לבו מכל וכל ואינו יודע כלל מה לעשות, ואם ה' יכול ה' עושה לו בעצמו כל הארבע מיתות וכל מיני צער שבעולם, ואך שאסור לאדם לאבד עצמו לדעת וכו', עכ"ל. — משמע מדבריו, דמו שמקיים בעצמו ארבע מיתות ב"ר (על עבירות שעבר) שלא עפ"י ב"ר, הוא בכלל מאבד עצמו לדעת.

וצ"ע מירושלמי כתובות פרק י"ב ה"ג, דכיום שמת רבי ערב שבת ה' ונתארך להם היום שלא שקעה החמה בעונתה, וכששקעה החמה קרא התרנגול [ומפרש הק"ע, שלא נשתנה מהלך החמה, אלא להם האיר הקב"ה שלא יתעצלו בהספידא רבין], והיו חוששים אולי היו מחללין שבת ומעו בראות השמש, יצאה בת קול ואמרה כל מי שלא נתעצל בהספידא של רבי יהא מבושר לחיי העולם הבא, בר מן קצרא, [ומפרש הק"ע, שעשה מלאכתו בלילה ההוא ולא עסק כל הלילה בהספידא וחילל השבת], וכיון דשמע כן, עלה לעלי' והפיל עצמו ומת, [ומפרש הק"ע, כרין מחלל שבת שחייב סקילה]. וכ"כ השטמ"ק בכתובות ק"ג ע"ב, שהרג הכובס א"ע מרעת משום דחילל שבת, ולחכי סליק לאיגרא ונפל לאונמא ומית דהיינו סקילה, כרין המחלל שבת, עכ"ל. ומסיים בירושלמי, דיצאת בת קול ואמרה דהאי קצרא נמי מזומן לחיי העוה"ב. — וכן מבואר בהגהות רד"ל בקידושין פ"א ע"ב בעובדא דר' חייא בר אשי, דאם ממית עצמו לשם כפרה, אינו בכלל מאבד עצמו לדעת, ומציין להשטמ"ק הנ"ל, וכתב שכן הוא ג"כ במהרי"ט. (ואולי צ"ל בביאור רבני הבאר מים חיים, דמיירי במי שעבר על עבירות שאין עונשן מיתת ב"ר, ואז וודאי הוי בכלל מאבד עצמו לדעת).

חיים ישעי' שווימער

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הערה בספר סידורו של שבת

בספה"ק סידורו של שבת חלק שני בדרוש השני פרק א' אות ח' מפרש הפסוק, אשרי האיש אשר לא הלך וגו', כלו' אשוריו ותהלותיו של אדם, שיגיע למדרגה עד שיקרא איש שהוא גרול מארבע שמות שאדם נקרא בו, איש, אדם, אנוש, גבר, כמו שפירש רש"י עה"פ וישא אדם וישפל איש (ישעי' ב'), וישא אדם הקטנים וישפל איש הגדולים, הרי שהוא גרול משם אדם ומכל שכן משאר שמות כידוע, עכ"ל. ויש להעיר כי בספרו באר מים חיים סוף פרשת תזריע כתב וז"ל, נודע אשר שם אדם הוא המובחר והמעלה בשמות האדם, שהם אדם, איש, גבר, אנוש, כי אדם הוא מלשון ארמה לעליון, והוא רומז על האדם המובחר במעלה, עכ"ל. (ועיין עוד בספר עוללות אפרים ח"ב עמוד א' מאמר כ"ב).

בן ציון לעזער

תלמיד בישיבת כרם שלמה דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

קול קורא לעזרה לרגלי שריפה נוראה בעיר טאב⁽¹⁾

מן המצר נקרא בשלום אחב"י המסולאים בכל מדה נכונה, ומתברכים מאלוקי שוכן מעונה, להמציא רפואת תעלה לאנחת שבורי לב, לשובב נתיבות, לעמוד בפרץ, האפילות יאירו, החשיכות יגיהו, הם העומדים על הפקודים ראשי המדברים נגידים וספונים התו' המופלגים בעלי אסופות מפוארים בשם ותהלה לתורה ולתעודה אשר מעולם אנשי שם המה חכמים ונבונים הלא המה קצינים ראשים וטובים בקהל עדת ישורן ק"ק אראד יע"א עיר ואם בישראל, כל חד וחד לפי מהללו, לא ישמע זעקת שבר בגבולו, ודאבון לא יחיו שמש אהליו, עד בא יום יאיר ד' מאורי אור ישועתינו, ויאמר רי לצרותינו, אכ"ר.

לדבר בשפה ברורה ולשון מדברת גדולות נחד גרונינו ועצמנו חרה מני חורב כל עצמותינו תאמרנה אפס המיץ כלה לשד שמן כוחנו חדל יד הסופר לחוק אל ספר לבבנו ככנור יחמה על שבר בת עמנו, ה"ה בני קהלתנו יחיו אשר היו לשם ולתהלה בארץ, מחסה לרל ומעוז לאביון, יתום ואלמנה ירחמו, מפתם יאכלו, ומגז כבשם יתחממו, יומם ולילה לא ישבתו מעשיהם הטובים לדחוק ולקרוב, כל תחנה אשר הי' לאיש מעונה ומוכה אלוקים, ובא ופרש כפיו אל המקום הזה, הן המה היו בעוזרו והביטו אחרי מחסורו עד בוא תבואת מגמת מבוקשו, וביותר להספקת התלמידים הבחורים להפיק רצון התמדתם בתורת ד' תמימה, עתה איך היו לשמה כרגע ביום תוכחה כמטרה לחצי שד"י, בא השמש בצהרים ביום ה' י"ז לחורש סיון העבר, להבה ליהטת מבחר ברושים ושסה אוצרות כל כלי חמדתם, אש ד' בערה בקהלתנו, נמסו אהלינו וכל דכוש הנמצא, כספנו בחוצות הושלכו, ועתה הנם נטושים על פני השרה מקטנים ועד גדולים, אין בודד במועד. וזאת תורת העולה על רוחנו, שלוחי השגחה לא יסבו בלכתן, הצור תמים פעלו מאזני מרמה משאות שוא ומדוחים לנגד עיניו לא יתכנו ואת אשר יאהב ד' יוכיח.

ועתה שלומי אמוני ישראל, יכניסו דברינו באזניכם, ושמתם לאות לחדור במשכיות לבבכם, לא עליכם כל עוברי דרך, עתה אתם ברוכי ד' כן ירבה וכן יפרוץ שלותכם ושלומכם, יתן ר' לכם דחמים לרחם על האומללים והמדוכאים ל"ע, ענפיהם תתנו ופריכם תנשאו מאת אבינו שבשמים, אולי נזכה לבנות על ידיכם חרבות שוממות לקבץ הנפוצות וקוצרים ישגבו ישע, אולי נוכל להחזיר העטרה ליושנה לחבר אהלנו מוסד על התורה ועל העבודה כימי קדם קדמותה, עוד יזכנו ד' להחזיק ירים רפות כבתחלה, כי עתה בעו"ה כשל עוזר ונפל עוזר כי

(1) הגיע אלינו מנגזי ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נריב ושוע מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. הוד וחדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

גם הנותרים בנו עמוסים בתלאות עול הנרחקים העלובים, ורגלינו לנחושת הפחד הונשו מכלי צאת מקיר העיר וחוצה. אל אלוקים דלפה עינינו, יאבה ד' שלוח מלאכו לפנינו, והי' כי יריקו גשמי מליצתינו לרחף על נרבת לבבכם הטחור לעמוד לעזרתנו להביא ברכה אל בתינו כאשר נקוה, אז יאמרו הגדיל ד' לעשות עם אוהבי התחקות על שרשי האמת והצדק, ומפרי תנוכות מחסה שדי תתעננו על רוב שלום, ישנו ששון ושמחה, ונסו ינון ואנחה, בזכות הצדקה יחננו ד' ויברכנו, יאר סלה פניו אתנו, וישכלל היכלו כימינו, וארמון על משפ[ט] יושב.

אלו דברי הנאנחים מתוארים במחוגת פגעי הזמן המעתירים בשטיחת כפים, ראשים וטובים דקהלתינו הבעה"ח היום יום ג' פ' פינחס ת"ר לפ"ק פה טאב. חק' משה דוד שטראסער, ר"ה

מתת שפיטצער, טה"ק

חק' יוסף פאללאק, ט"ה

תמכתי יסודותי על האמור למעלה, והנני בעט"י ותלאות עדרי חבירי ה"ה בני קהלתי המפוארים מאז ומקדם ד' אמר ותהי, ואם אמנם אנכי בחמלת ד' עלי נמלטתי, ידי אסורות בכבלי צעד בית הסהר צעקת המדוכאים ומנודרחים בני עירנו, מי יתן וירחם ר' עליהם לפתוח פתח תקות לב נדיבי עמנו, וכל התומך בידם יתמוך ד' במעשיו וכאור בוקר יזרח שמש שלומם אז יבקע כשחר שלותם הולך ואור עד נכון היום.

כעתירת הד"ש ומשתטח מול הדרת כבודם,

חק' יוחנן שפיטץ בהרב מוה"ר הלוי זצלה"ה⁽²⁾

חונפ"ק הנ"ל יע"א

(2) הוא בנו של הגאון מוה"ר בנימין זאב שפיטץ אבד"ק דאבאש זצ"ל. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק שארכאנארד, ובשנת תקצ"ג לפ"ק נתמנה לאבד"ק טאב. נרפס ממנו ספר בן זכאי (דרשות, וחידישי סוגיות). נלב"ע בעיר טאב כיום ט"ו לחודש תמוז שנת תר"ל לפ"ק, ושם מנ"כ.

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאלער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם איש דעמביצער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם ברוך הלוי בלומענבערג נ"י להולדת הבן
להרב אברהם יחזקאל הכהן שלאף נ"י מגיד שיעור בישיבת בני ציון דכאבוב
בלונדון להולדת הבן
להרב אברהם משה שאי נ"י מגיד שיעור בישיבת מכון להוראה במאנסי
להולדת הבן

להאברך היקר ר' אברהם יצחק הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלחנן נתן הכהן זילבינער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' אשר זאב הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבן
להרב אלעזר אלימלך מיללער נ"י סגן מנהל דישיבת באבוב בני ציון להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון אברהם וואקסמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון הכהן ווייס נ"י ממאנטריאל להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון חיים סטעמפל נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל ה"ד
להולדת הבן

להאברך היקר ר' זאב צבי אויש נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זכרי' אשר לעזער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים יודא ליכל הלוי האממער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חנוך הענוך בראכפעלד נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישכר דוב הכהן ווייס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר שטאהל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנחם זיגלער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה פיללער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה הכהן קאהן נ"י מאנטווערפן להולדת הבן
להאברך היקר ר' נתנאל קרישעווסקי נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א ראש ועד הרבנים דעיר
מאנטריאל להולדת הנכד

להאברך היקר ר' צבי חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה קלמן ריבנער נ"י מטאראנטא להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה שלום איסר בירנבוים נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' בן ציון ארי' גרינפעלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוב בערל קעמפלער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יוחנן פאללמאן נ"י להולדת הבת

להנה"ח מו"ה יעקב שטימלער נ"י מלונדון להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יחיאל פאפיער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל שטערנהעלל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מנחם מרגליות נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה שטיינפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלום הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה בן ציון ליעבער נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה שלמה ישראל פרישוואסער שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 זצוק"ל הי"ד להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן דב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בנימין קנאבלאך נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה נ"י לאירוסיו בנו
 נכדו הב' החתן הנעלה כמר מאיר יחיאל נ"י
 להנה"ח מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י ולאביו הרבני הנה"ח מו"ה משה
 צבי נ"י לאירוסיו בנו-נכדו הב' החתן הנעלה כמר נפתלי נ"י תלמיד
 ישיבתנו
 להרב יחזקאל דוד הכהן שלאף נ"י מניד שיעור בישיבת בני ציון דבאבוב בלונדון
 לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מרדכי יעקב עליאס נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה יצחק אייזיק נ"י
 לאירוסיו בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה משה יהושע צוויבעל נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה שמואל נ"י לאירוסיו
 בתו-נכדתו תחי'
 להרב מו"ה צבי הורוויץ שליט"א רב דקהל סטריזוב לאירוסיו בתו תחי'
 להרב מו"ה שמואל יהודה שטעמפל שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 זצוק"ל הי"ד לאירוסיו בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה שלמה עקשטיין נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן נ"י לאירוסיו בתו-
 נכדתו תחי'
 להב' החתן הנעלה כמר יהושע חיים גריספג'טש נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו
 דשם לאירוסיו
 להב' החתן הנעלה כמר ישראל פעפער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
 להב' החתן הנעלה כמר מיכאל רוב יוסף נ"י מלונדון לאירוסיו
 להב' החתן הנעלה כמר שלום הכהן האללענדער נ"י מכני ברק תלמיד ישיבתנו
 לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 25 דאלער לשנה

ברואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

516

CROSS

ST

BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהמחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

אלול תש"ן

(ק"ל)

שנה י"ג קונטרס י'

יוצא לאור ע"י תלמיד

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1990

by Cong. Shaare Zion

התוכן

מדור אמרי קודש

ח פרשת תצא כ"ק מרן ארומו"ר שלים"א

מדור זכרון לראשונים

י בדיון ברכה על ספק גזל הגאון בעל חכם צבי זצ"ל
 יא שבועה ער"ר, ושבועה בכתב הגאון ר' נפתלי הירץ אבר"ק ווישניצא זצ"ל
 כ דרוש ליום הכיפורים הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל
 כב בענין כפרת יוח"כ הגאון ר' יואב אבר"ק צעהלים זצ"ל
 כג בסוגיא דמצצ"כ הגאון ר' אברהם יחזקאל רייך אבר"ק באנאוויץ זצ"ל

מדור אגרות קודש

כה מכתב מהגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל
 כו מכתב מהגה"ק בעל קדושת יום טוב אבר"ק סיגעט זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

כז בסוגיא דשופר של עולה הג"ר מאיר הכהן רפ"פ ראבר"ק קראקא ז"ל

מדור פלפול והלכה

ל בדיון כיבוי ביום טוב הרב מוח"ר אברהם חיים שפיצער שליט"א
 מא בענין מחיצות ניכרות בסוכה הרב חיים יהורא כהן שליט"א

עולת שבת בשבתו

מד ליקומים יקרים לשבתות ומועדים המערכת

מדור תמיהות וישובים

מו הערות קצרות בענינים שונים
 מז חדשים גם ישנים
 מח דקדוקי סופרים
 מט מכתבים אל המערכת
 סר ברכות והודאות

חותמין בברכה

כצאת השנה מקרימין אנו את פני

כבוד קדושת עט"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'

כעתירת וברכת,
המערכת

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

זר"ע קוד"ש מחצבתה

מנוע בעל זרע קורש, ישמח משה, ארי' רבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענירער הי"ד

נפטרה בשם טוב ביום ב' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק

אחר סבלה מכאובים קשים

שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד

בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל אבר"ק זעקלעטשין וראבר"ק קראקא

אמה מרת לאה הי"ד בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה

ויוצ"ח, החתן יצחק בועז, הב' אברהם דוד, דוב בעריש, משה, מירל, זיסל, פריידא

ע"ה הי"ד

נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבע היא"צ ליום ט"ו אב

זקנה הרב הנאון מוה"ר ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה

נלב"ע ביום ד' דחזה"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק

זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד

זקנה הרה"ח מו"ה יהודה ב"ר יצחק בועז לעזער ע"ה

זקנתה מרת פרומט בת מו"ה ראובן שו"ב נייפעלד ע"ה

נהרגו עקה"ש ביום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק

דודה הרה"ח מו"ה משה ב"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעסיל הי"ד

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'

דוד בועז לעזער ומשפ'

יצחק שלום לעזער ומשפ'

ניסן לעזער ומשפ'

יצחק יוסף לעזער ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

מרת חנה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה אברהם וואקספרעס ע"ה מעיר ליזענסק

נפטרה בשם טוב ביום כ"ז לחודש אלול שנת תש"ן לפ"ק
תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בעלה ובני,

יחיאל וויינגארטען

אברהם יוסף וויינגארטען

צבי אלימלך וויינגארטען

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

האברך הנעלה בנש"ק ותיק וחסיד ירא ושלם
משנים לילות כימים בתורה

מו"ה אברהם שלמה ע"ה במו"ה יצחק אהרן שארף נ"י

נקטף ברמי ימיו
ביום ח' לחודש תשרי שנת תש"ן לס"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י אביו,
יצחק אהרן שארף

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת תצא

והפילו השופט והכהן לפניו כדי רשעתו במספר. י"ל הכוונה בזה עפ"י עובדא שהי' אצל הגה"ק מוה"ר לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע, שפעם אחת במוצאי יום הכיפורים, אחר שכבר עבר זמן רב אחר התענית, הי' יושב על מקומו שקוע במחשבותיו הקדושים ולא טעם מיד, והרגיש בזה תלמידו הרה"ק ר' שמואל מקאמינקא והי' בעיניו לפלא. כשנתעורר הגה"ק מבארדיטשוב מדביקתו קרא אליו את תלמידו הנ"ל וסיפר לו, כי אחר תפלת נעילה בא המקטרג לפני כסא הכבוד וטענתו בפיו, למה יעשה ד' ככה להטות כלפי חסד שלא כדיון, דכשארם מקיים מצות צדקה ונותן וזהב אחד לעני מישראל, אין נותנין לו שכר בשמים רק עבור מצות צדקה בלבד, כי אם גם עבור התוצאות שנצמחו ממעשה הצדקה, דהיינו אם ע"י המעות שקיבל העני, קנה העני מלבושים ומנעלים עבור ילדיו, ועי"ז הי' ביכולתם ללכת ללמוד תורה, מקבל הנותן צדקה שכר גם עבור לימוד התורה שלהם, ולעומת זה אם ח"ו אדם עובר עבירה, כגון שגזל מחבירו מעות, מענישין אותו רק על הגזל, ולא על הפעולות הרעות שנגרמו על ידי מעשה הגזילה, והלא הגזלן הלז גרם שחבירו לא יוכל להלביש את ילדיו כדאוי, וגרם ביטול תלמוד תורה לתינוקות של בית רבן, וא"כ שורת הדין נותן שגם לבעל עבירה יחשבו לו כל הפעולות הרעות שפעל ברשעתו, ויקבל עונש עליהם, דוגמת השכר שנותנין לבעל צדקה עבור כל הטובות והזכויות שנגרמו ע"י מעשה הצדקה, והיתכן שהשופט כל הארץ לא יעשה משפט שזה לרעים ולמוכים בלי משוא פנים כלל. ונעשה רעש גדול בשמים, והמליצי יושר לא מצאו מענה בפיהם די השב מול מגיד פשע.

הגה"ק מבארדיטשוב זי"ע המפורסם כמליץ יושר על כלל ישראל, הרגיש בזה בדביקותו, ונענה אל המקטרג, שהדין נותן כן, והצוד תמים פעלו וכל דרכיו צדק ומשפט ואין עול. כי האדם הנותן מהונו צדקה לעניים הרי כוונתו ומחשבתו היא גם על כל הטוב שיצמח ממנה, דהיינו להחיות נפשו ונפש ביתו לרפואתם ולהלבישם כדי שיוכלו ללמוד תורה, ולכן שורת הדין נותן שיהיו כל הפעולות האלה נחשבים לו כמעשהו ממש, מאחר שנתכוין אליהם בעשותו המצות, לא כן האדם שנכנס בו רוח שטות לחסוא, וגזל מחבירו מעות, הרי לא הי' בלבו מחשבת און לשכור רוח הנגזל ולצערו, או למען ילכו בניו יחפים ובלי כסות לעורם, חס מלהזכיר, זאת לא עלתה על דעתו מעולם, רק שהי' נצרך מאוד למעות ולא הי' יכול לשלוט ביצרו, לכן גזל מאת רעהו, אשר על כן אין דאוי להפרע ממנו יותר מכפי רוע מעשיו דהיינו על המעות שגזל בלבד, ותו לא.

ובזה פי' הגה"ק מבארדיטשוב בנוסח יגדל וכו', גומל לאיש חסד כמפעלו יתן לרשע רע כרשעתו. כלו', לאדם הגומל חסד עם עני, משלם לו השי"ת שכר גם

על המפעלים היוצאים מן מעשה הצדקה והחסד הואיל והיתה כוונתו רצו"י לכך, אבל כשאדם עובר עבירה ח"ו, אז השי"ת ברוב רחמיו אינו מענישו כי אם על רשעתו דהיינו על מעשה העבירה עצמה, ולא על הפעולה שנצמחה ממנה, שהרי לא נתכוין לה כלל, עכרה"ק. (עיין בספה"ק קדושת לוי בליקוטים ד"ה גומל לאיש חסד).

ועפ"ז יש לפרש שני כתובים הבאים כאחד, אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו (ישעי' נ'). פי', כשהצדיק עושה מעשה טוב, כגון שנותן צדקה, אז גם פרי מעלליהם יאכלו, שמן השמים נותנין שכר גם על פירות פירותיהן וכל המפעלים היוצאים מן מעשה הטוב, אבל, אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו, רבאם ח"ו עושה מעשה רשע, מענישים אותו מן השמים רק על מעשה ידיו לחור, ולא על המפעלים שנצמחו ממעשה רשעתו.

גם יובן בזה מה שאומרים בזמירות לליל שבת קודש, שכרו הרבה מאוד על פי פעלו, רלכאורה הני מילי סיתראי נינהו, דאם השכר הוא על פי פעלו, איך יותאם לומר על זה שכרו הרבה מאוד. אמנם להאמור לעיל ניחא, שהרי כל המקדש שביעי כראוי לו ושומר שבת קודש כדת מחללו, גורם בזה עבירו כל מיני השפעות וברכות טובות כנודע מזוה"ק רכל שיתא יומא מנ"י מתברכין, ואז"ל רכל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, ועי"ז יהי' לאל ידיו לסגל תורה ומצות ומעשים טובים במשך כל ימי השבוע, נמצא שכל המעשים הללו הן תוצאות משמירת שבת קודש כראוי. וזה שאמר הפייטן, שכרו הרבה מאוד על פי פעלו, כי לא זו בלבד שנותנין לו שכר עבור שמירת שבת קודש, רק שמוסיפין לו שכרו הרבה מאוד, גם על פי פעולותיו שנצמחו משמירת שבת קודש.

ועתה נבוא לביאור הכתוב בראש אמרינו, והפילו השופט והכחו לפניו כדי רשעתו. פי', כשהקב"ה השופט כל הארץ נפרע מהרשעים עובדי רצונו ית' להכותם ולהענישם, אז העונש מוגבל רק כד"י מעשה רשעתו, ועל דרך שדרשו חכמז"ל (מכות רף' ר' ע"ב) משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, ר"ל, שלא יקבל עונש רק כפי מעשה רשעתו בלבד, ולא על הפעולות הרעות שנצמחו ממעשיו, שהרי מעולם לא נתכוין עליהם, לכן ברין הוא שלא לחשוב אותן הפעולות הרעות על חשבונו, וכאמור לעיל.

בדין ברכה על ספק גזל

מהגאון מוה"ר צבי אשכנזי זצ"ל⁽¹⁾
בעל חכם צבי

בשול"ע או"ח סי' תרמ"ט סעיף א', גזל לולב ושיפחו כשר דקניי' בשינוי מעשה, ומיהו לא יברך עליו. ובמגן אברהם סי' ק ב' כתב, וצ"ע דא"כ מאי פריך גבי אוונכרי וליקני' בשינוי השם, דהא עכ"פ לא יהא רשאי לברך עליו, אבל כשהעכו"ם קוצצו רשאי לברך עליו כיון שהוא לא גזל וכו', עכ"ל.

וג"ל לתרץ דע"כ לא חששו אלא לענין מצוה הבאה בעבירה דלא נפיק בה ידי חובתו, בין שהוא יודע שהיא גזולה או אינו יודע שגזולה, כיון שגזולה היא אף שאינו יודע מ"מ לא נפיק בה, להכי אזהרינהו רב הונא כו', אבל לענין ברכה דטעמא משום דאינו מברך אלא מנאץ, ע"כ לא שייך ניאוץ אלא ביודע שהוא גזול וגזלו בוודאי, משא"כ בהך חששא דסתם גוים גזלי ארעתא נינהו, ליכא ניאוץ כלל. תדע דמאי אריא הושענא, אפי' בכל פירות נמי נימא הכי, לא תגזו אותן דהרי מנאץ הוא, ואפי' שום שינוי ליכא בפירות הנאכלין כמות שהן חיין, ומעולם לא שמענו כזו, אלא ודאי דאינו חששא אלא שלא יצא ידי חובת מצוה, ואפי' בשגגה לא יצא, אבל לענין ברכה ליכא למיחש. ואף הרמב"ם דסבר האוכל דבר איסור אינו מברך עליו לבסוף, היינו באיסודין כגון טבל וחביריו וכל דדמי ל' כדנקט הרמב"ם, אבל בחשש גזול כי הא דסתם גוים כו', אף הרמב"ם מודה דמברך עליו בלי פקפוק דאין כאן ניאוץ. תדע דהרמב"ם אנזל לא קאי, שהרי בירושלמי דמיייתי חכסף משנה, איתא, דהא אמרה בתחלה, אבל בסוף דמים הוא חייב לו, הרי דבוודאי גזל נמי מברך עליו לבסוף.

אלא דק"ל דא"כ היכי כתב הרמב"ם פ"ו מחל' חמץ ומצה, אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה, זה הכלל כל שמברכין עליו ברכת המזון יוצא בה ידי חובתו, והרי גזל שמברכין עליו ברכת המזון ואינו יוצא בו, ודוחק לומר דזה הכלל קאי אאינך איסורין. איך שיהי' בהאי חששא אף הרמב"ם מודה, דהרי אין כאן ניאוץ כאמור.

(1) דבר זה הועתק מכת"ק נכרו (בן בתו) הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל בפנקס חירושו, וכתב על זה „מצאתי בכתבי זקני הגאון ח"צ זצ"ל". — פנקס חלו הניע אלינו מאוצרו הטוב של ירידנו הרבני החסיד הנגיד המהולל והמרום מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ינשאתו השי"ת על גפי מרומי הצלחות.

כדין שבועה על דעת רבים, ושבועה בכתב

מהגאון מוה"ר נפתלי הירץ לנדא אבד"ק ווישניצא זצ"ל¹⁾

נשאלתי, כבוד המנהיגים ויחירי סגולה בק' עלקוש יצאו לריב עם כבוד הרב המאה"ג אב"ד קהילתם שנת תקכ"ו"ן, שנתנו עיניהן בממון, ונתאספו יחד בשנה הנ"ל והתפשרו א"ע עם הרב הנ"ל שוב שנית לקדשו בתוספות מתן דמים לקהל וליחס, וקבלו עליהם נגד הרב הנ"ל בחרם ושמטא וארורים בכתב, וזה לשון הכתב קבלה בתורף, ולמיגרר מילתא קבלנו על עצמינו בכנופי' מלא סגל חבורה, שחולין הוא לנו ח"ו להעציב רוח קרשו, להתור חתירות לרחות פעמיו, ויהי' כבוד ארמ"ו בהוויתו כאשר קבלנו אותו עלינו, כה יהי' כל ימי חיותו וזי"א, וכל מה רפקיר איבעי' לן למיעבד, והי' האיש ההוא אשר יחתור חתירה תחת כבוד ארמ"ו, או יולכד האיש ההוא במצורת חרם חמור, ובשמטא לחוי, ויחולו עליו כל הקללות והארורים, והכי רייני' לי' ולכל הנמפל לאיש ההוא ויקל ראשו בחרם חמור הנ"ל, ואנחנו כלל הקהילה מחויבים לשום פנים באיש ההוא, להורפו ולרודפו למען יהי' אות לבני מרי, כל זה קבלנו עלינו בחיוב גמור ואמיתי מדעתנו דנפשינו למען האמת והשלום, הכ"ד קציני מנהיג' ק' עלקוש בצידוף כבוד אלופים יח"ס יצ"ו, היום יום ה' י"ג אדר ראשון תקכ"ו"ן. וחתמו א"ע כל בני הקהילה לא נפקר מהם איש, ובאותו פרק שכתבו וחתמו הכתב קבלה בחרם הנ"ל, נסע האב"ד לעיר מלוכה ווארשי, וחתמו הקהל ונתנו ליד האב"ד כח והרשאה שיוכתב החרם לאובלטי העתקה באיסמיר' של מלך יר"ה בעי"מ ווארשי, ולהשיג תוקף מחדר המלך, והועתק אות באות החרם והשמטות הנ"ל בנרדא ווארשי בחדר המלך יר"ה בלשונם ובכתבם. ואח"כ בשנת תקל"א לפ"ק יצאו אנשים נצבים לריב, שלשה ראשים וארבעה יחידים, ועשו קשר ואגודה למעול מעל בחרמי גבות, ועשו ביניהם חרם חדש וגזרו על שאר בני הקהילה למרות את כבוד הרב הנ"ל, עד שיתן להם סך מסוים לקיפת הקהל, והראש וכל שאר בני הקהילה מחזיקים בתומם תומות ישרים, ולא רצו להיות עמהם באגודה אחת למעול מעל בחרם ראשון בהתנגדות חרם שני, שלא הותר חרם הראשון. עמר השואל ושאל אם יכולין להתיר החרם הראשון, ואם החרם השני צריך

1) הוא בנו של הגאון מוה"ר אביגדור מרגליות אבד"ק חענמשיין. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק זעליחוב, ואח"כ בשנת תקכ"ג לפ"ק נתקבל לאבד"ק ווישניצא. נרפס ממנו ספר אמרי שפר (שו"ת, והגהות על יו"ד). תשובה ממנו נרפסה בס' לב שלמה (להגאון מוה"ר שלמה חעלמא) סי' כ"ז, ותשובה אליו נרפסה בשו"ת נוב"י מהר"ק חאה"ע סי' ס"א. נפטר בשנת תקל"ח לפ"ק.

תשובה זו הועתקה מכת"י מעתיק (אולי הוא כת"י השואל הגאון מוה"ר יצחק אייזיק אבד"ק עלקוש ואושפצין), ובראש ההעתקה כתוב בזה"ל: התשובה המובא בספר הגאון אמיתי מופת הרור כבוד מוה"ר יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג נ"י בי"ד סימן ס"ו על שאלתי; אותה השאלה שלחתי בקצת יתר שאת לכבוד מחו' הרב הגאון החריף המפורסם מוה"ר"ן הירץ נ"י אבד"ק ווישניצא, וזאת תשובתו הרמתה שהשיבני.

התרה, ויש מהם משבעה [הנ"ל] פותחין בחרטה, ויש מהן עומרים במרדם, אם יכולין להתיר בלי רצון האחרים.

תשובה. מקדם אבאר אם יכולין להתיר חרם הראשון, שלפע"ד שאין להתירו מכמה טעמים, חרא שיש חילול השם בעיני מלכים ושרי או"ה, וראי' לזה ממס' גיטין דף מ"ו בפלוגתא דר' יהודא ורבנן בנדר שהודר ברכים, אריב"ל מ"ט דר"י דכתיב לא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה, ולא אתשילו משום דהודר ברכים, ורבנן, התם מי חיילי שבועה כלל, כיון דאמרו להו מארץ רחוקה באנו ולא באו וכו', והאי דלא קמליגהו משום קדושת השם, פירש"י שלא יאמרו הנכרים עברו על שבועתם, וא"כ ק"ו הוה, מה התם דהשבועה בטעות היתה חששו לחילול השם, ק"ו בהתרת שבועה גמורה שאינה בטעות שיש חילול השם, בדבר מפורסם בפלמין של מלכים ושרים, לכשיתודע הדבר, ובפרט בגלותנו שיש לחוש שיפסלו היהודים לשבועה, והלכתא כחכמים כמ"ש הרמב"ם פ"ו מהלכות שבועות דין ח', הנשבע ברכים ה"ז נשאל על שבועתו ומתירים לו, וע"כ הטעם דלא קמלי לגבעונים משום חילול השם.

והא דלא חשו בעובדא דצדקי' ונבוכדנצר (נדרים ס"ה ע"א) בהתרתם השבועה לחילול השם, י"ל הטעם של תוספות, דצדקי' הי' מצטער ונתבטל מעבודת ה', גם חששו לאימת מלכות צדקי'. והא דכתבו טעם הנ"ל על שהתירו שלא בפני נבוכדנצר, ולא כתבו טעם זה על גוף ההתרה, י"ל דרוצים לתדן גם אליבא דר' יהודא דלא חש לחילול השם בזה, כיון שמתיר ע"י התרת השבועה. ועפ"ז נ"ל גם אם נימא החרם שקבלו עליהם הקהל דינם כחרמי ציבור, כראיתא בשו"ע סי' רכ"ח סעיף כ"ה, נדרים וחרמות שמטילים לא מקרי ע"ד רבים אע"פ שאמרו ע"ד המקום וע"ד הקהל, יש להם התרה בלא פתח וחרטה וא"צ לא יחיד ולא ג' הדיומות, שאינו אלא כעין גזירה ונידוי, דשאני הכא כיון שנכתב השבועה והחרם באיספרי' של מלך כנ"ל, צריכים לקיים השבועה משום חילול השם כנ"ל. ועיין בש"ך סי' רכ"ח ס"ק מ"ז, ע"ש שכתב ג"כ דבמקום חילול השם יש לאסור התרה כראשכחן בצדקי', שנענשו הסנהדרין אע"פ שהי' מצוה בהתרתם, ע"ש. אמנם א"צ לזה, דמשמעות לשון השו"ע בשפת יתר, הלכך נודרין ומתירין הן בעצמן וכו', משמע דווקא נודרין בעצמן ומתירין בעצמן, אבל השביעין אחד בשביל הטובה שעשה עמהם דינם כמו יחיד.

וכן נלפענ"ד להוכיח, ממ"ש תוס' בשבועות דף כ"ט ע"ב שמשם מקור דין השו"ע, בר"ה כי היכי דלא ליהוי הפרה לשבועותיהן, הא דאמרין נדר שהודר ע"ד רבים אין לו הפרה, אין ללמוד מכאן דהיינו שנים לחור, דדלמא דעת הקב"ה שאני, וא"ת אותן חרמות שאנו גוזרין ע"ד הקב"ה וע"ד הקהל האין יש להם היתר, דאפילו ע"ד הקהל גרידא הוה ע"ד רבים, ועוד היכי משתרי בלא חרטה, וי"ל דדעת הקהל כך הוא שיתירו לשבועתו אפילו בלא חרטה, ומה שמסכימים דעת הקב"ה, תקנו הגאונים חומרא בעלמא, ולא דמי למה שהשביע משה, שהקב"ה צווה לחשביע, אבל חרמות שאנו גוזרים הכל תלוי בקהל לחור, עכ"ל.

וצריך ביאור כיון שע"ד הקב"ה לחוד הוה דעת רבים, ל"ל למשה רבינו להזכיר על דעתו, וצ"ל דבעינן שיהי' ניכר שהשביעם ע"ד רבים מש"ה אמר על דעתי ג"כ, וש"מ מה דאמר ע"ד הקב"ה הכוונה ע"ד רבים. ולפ"ז מוכח בחרמי ציבור גם כשלא הזכירו ע"ד הקהל מסתמא ג"כ דין חרמי ציבור יש להם, דאל"כ ל"ל לתוספות לארחוקי, דלחומרא בעלמא מזכירים ע"ד המקום, הא הכרח להזכיר, כדי שיהי' ניכר הכוונה ע"ד הקב"ה שיהי' להם דין חרמי ציבור, דאי לא הזכירו ע"ד המקום, הו"א כוונת ע"ד הקהל לסלק הערמה, ולא לקולא שיתירו כשירצו, ומש"ה מזכירים ע"ד המקום לסלק הערמה, ומוכח נמי דע"ד הקהל שיתירו כשירצו בלי פתח וחרטה, אלא וודאי סתמא ג"כ דין קהל יש להם. ולפי"ז אי ס"ד דמשביע אחר הקהל ג"כ דין חרמי ציבור יש להם, אין ראי' דמשה רבינו ע"ד רבים השביעם, וע"ד המקום הוכרח לומר שלא יהי' להם דין חרמי ציבור דסתמא דין חרמי ציבור יש להם כמש"ל. אלא וודאי דמשביעם אחר אין שום הו"א שיהי' הבחירה בידם להתחרט בלי שום פתח וחרטה, ובקעי התרה ממש, וש"מ שפיר מדאמר משה רבינו ע"ד המקום, הכוונה ע"ד רבים שלא יועיל התרה, וממילא בעשה טובה עמהם בשביל השבועה אסור אפילו להתיר בלי הסכמת המשביע אפילו בציבור. והרב אב"ד הנ"ל הטיב עם הקהל ויח"ס בשעת קבלת חרם ושבועה הנ"ל כנ"ל.

ונ"ל לפענ"ד אפילו אם יש להקהל פתחון פה ששקל אח"כ מהם מיבותי, או כשיעור הטובה מה שנתן להם בשעת השבועה, לא בטל הטובה, ואין להם התרה בלי הסכמתו. וראי' לזה מדהקשה ר"ת במס' שבת דף פ"ח ע"א בד"ה מודעא רבא וכו', הקשה ר"ת תיפוק לי' דהדר קבלו בערבות מואב בחר גרזים והר עיבל כו' ואור"ת דעפ"י הדיבור הוה והרי הוא כבע"כ אבל בימי אחשורש קבלו מרעתם מאהבת הניסים. וקשה ל"ל לארחוקי, הול"ל דעיקר המודעא בעת גלות, דעל המודעא יש תשובה כדאיתא במ"ר ובפירש"י לפ' יתרו, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך וכו' כדאי הוצאה זו שתקבלו תורת, וכ"ש השבועה בערבות מואב כדאי, שנתן להם א"י, אך בימי אחשורש דעברי אחשורש היו ונטלו מהם הטובה, יש מקום למודעא, ומש"ה אמר רבא הדר קבלוה בימי אחשורש בעת הגלות לבטל המודעא, אלא וודאי הטובה קיימת, לדעת המ"ר ופירש"י בחומש, גם אחר הנטילת טובה, וע"כ ר' אחא בר יעקב דאמר, מכאן מודעא רבא וכו', פליג על מ"ר הנ"ל, והקשה ר"ת שפיר תיפוק לי' דהדר קבלו עפ"י שבועה בערבות מואב. ולכאורה הי' נ"ל להוכיח להיפך מכח קושיא עצומה דקשה לי בסוגיא דשבועות דף כ"ט הנ"ל, שכתב המרדכי בשם ר"י תירוץ על קושית ר"ת הנ"ל וז"ל, הא דלא קאמר הדר קבלוהו בערבות מואב, דהתם נמי ידאים מהקב"ה שלא יביאום לא"י וכו' וקרו לי' אונס ולא מענשו עלי', ואע"ג דבעשיות רצונו יש קיבול שכר מה שאין פה יכול לדבר, וכ"ש כשר ודם המאנס את חבריו ומשביעו וכו', שאין ממש כשבועה. וק"ל ממ"נ על סוגיא דשבועות הנ"ל שאמר משה רבינו ע"ד המקום דלא להוי הפרה לשבועותיהו, הא אנוסים היו, שהיו מתייראים שלא

יביאם לא"י, וכ"ש לר"ת הנ"ל קשה שכתב דע"פ הדיבור גרע טפי והוה בע"כ, והשבועה בטילה עפ"י מודעא.

מיהו לתירוץ ר"י י"ל ע"פ פלוגתא דש"ס במס' ב"ב אם א"י מוחזקת מאבותינו או לא, ראם א"י מוחזקת שפיר הוה אונס שיטול מהם את שלהם, משא"כ אם א"י אינה מוחזקת וניתן להם במתנת, וודאי דחסרון מתנה לא שמי' אונס. וא"כ י"ל בהא פליגי סוגיא דשבת הנ"ל וסוגיא דשבועות, דרבא דאמר בשבת הדר קבלוהו בימי אחשורש דוקא, משא"כ בערבות מואב אנוסים היו שלא יטול מהם א"י, ס"ל א"י מוחזקת, אבל סוגיא דשבועות ס"ל א"י אינה מוחזקת ולא שמי' אונס חסרון מתנה. ולפי"ז קשה למה לי' למשה רבינו להשביעם ע"ד רבים, כי היכי דלא להווי הפרה לשבועתייהו, הא בלא"ה ג"כ שנתן להם א"י בשביל השבועה כמשמעות לשון הכתוב בפ' נצבים, וברכך ה' אלוךך בארץ וגו', ואין מתירין בלתי הסכמת המטיב המשביע, בשלמא אם א"י מוחזקת, לאו מתנה הוא בשביל השבועה, משא"כ אם אינה מוחזקת, אלא וודאי מש"ה הוכרח משה רבינו להשביעם ע"ד רבים שלא יתירו השבועה בעת גלותם שניטל מהם המתנה ובשל הטובה שנתן להם. — אבל אין זה מוכרח אליבא דהלכתא, דבריעבד אהני שלא מדעת המשביע המטיב ההתרה, כמעשה דצדקי', משא"כ משביע ע"ד רבים שהוכיח הש"ך דנס דיעבד לא אהני התרה, וא"כ נסתר ראי' הנ"ל, דנ"מ במה שהשביעם ע"ד רבים, דנס בריעבד לא אהני, ודו"ק היטב.

גם אבאר דאפילו בשביל מצוה אין להתיר בלי הסכמת המשביע ע"פ טובה, כדעת הט"ז סימן רכ"ח ס"ק ל"ג שמשגי' על רמ"א שפוסק דמתירין. ולכאורה הי' נ"ל להוכיח מדברי תוספות במס' סוטה רף ל"ו בד"ה ואתשיל נמי אדירך, ותימא הלא לא יוכל למיתשל אלא מדעתו של פרעה כמו מעשה דצדקי' ונבוכדנצר, ונדחקו דלנוזמא בעלמא אמר הכי. וקשה ל"ל לאדחוקי, הא י"ל אם יתודע שפרעה אינו מכיר בלה"ק יורידו אותו ממלכות, כפי שכתוב בנימוסם שצריך מלך מצרים להכיר ע' לשונות, וימליכו את יוסף שמכיר ע' לשון, ויקיים המצוה לילך לקבור את אביו, אלא וודאי גם לצורך מצוה אין מתירין. מיהו ע"ז י"ל דקושיית התוספות דע"כ אין [הכוונה] לזה, מדא"ל אתשול נמי אדירך, ולא א"ש לשון נמי, דהא א"צ למתשל על שבועת אביו כלל.

אך נ"ל להביא ראי' מפירש"י בחומש פ' ויחי דתמי', דפירש שם בפסוק ועשית עמדי חסד ואמת, חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול. ואח"ז פירש"י בפסוק ואני נתתי לך שכר א' על אחיך, לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, גם אני נותן לך נחלה שתקבר בשכם, וקשין דברי רש"י אהרדי. ואמרתי דברי נועם לישב, רכוונת יעקב הי', דבהאי פחדא יתיב וחושש, שלא יאמר פרעה ליוסף למתשיל על השבועה, מה שאין כן שבועת יוסף נגד פרעה, שהטיב עמו עבור השבועה, אי אפשר למתשיל כקושיית התוס', משום הכי ע"כ נתן יעקב ג"כ מתנה ליוסף, שיקבר בשכם, ומכא זה יחי' טענה ליוסף, א"כ אתשיל נמי אדירך, כיון שגם יעקב נתן מתנה ליוסף. וזה כתב דש"י

בכוונת יעקב, לפי שאתה טורח לעסוק בקבורתי, ע"כ אני נותן לך שכם א' וכו' לא משום התעסקות הקבורה, אלא שלא יבטל פרעה השבועה ע"י שאלה. ובזה מיושב קושית התוס' רס"ט הנ"ל, וא"ש לשון נמי וכו', ובזה מדוקדק לשון יוסף שהשיב ליעקב, אנכי אעשה כדברך, ולא השיב בקיצור כן אעשה, אלא מרמז שגם הוא ישיב להוליך את עצמותיו לקבור בשכם, ויקום מתנת יעקב, ועי' יח' לו טענה עצומה ליוסף נגד פרעה דלא למיתשל כנ"ל, ויקיים שבועת אביו, כנלענ"ד.

ולפי"ז מוכח רגם בשביל מצוה אין מתירין שלא בהסכמת המשיב, דאל"כ לא הי' יעקב צריך כלל ליתן מתנה ליוסף, דבלא"ה הי' פרעה מתירא לומר ליוסף אתשיל, שיאמר לו יוסף אתשיל אדירך לבד שאינך מכיר בלשון הקודש, וימלוך יוסף ויקיים המצוה כנ"ל. ואין לומר איך ירע יעקב דפרעה אינו מכיר לה"ק, כיון שנשבע יוסף לפרעה שלא לנלות, י"ל כיון שיעקב דיבר עם פרעה הרגיש בו, או דבע"כ נולה יוסף ליעקב שלא ידבר עם פרעה בלה"ק שלא יבוש. ויש דאי' שידע יעקב, ראל"כ א"צ כלל להשיב ליוסף, רבלא"ה חל מצות כיבוד אב על יוסף, ואם הי' חושש שינזר לבטל מצות כיבוד, גם ינזר למתשל דקיי"ל בריעבר הותר כמעשה דצדק', אלא ווראי ירע יעקב שפרעה אין מכיר לה"ק, והי' מתירא פרעה לנזור שיתבטל שבועת יוסף נגד אביו ע"י התרה, דיתשל נמי אדירי', כנ"ל.

ולכאורה הי' נ"ל להוכיח להיפך מש"ס ריומא רף ל"ח, ואילו לגנאי, של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה רלחם הפנים, של בית אבטינוס לא רצו ללמד מעשה הקטורת וכו', על אילו נאמר שם רשעים ירקב. וקשה אמאי לא דנו אותם לכף זכות, שמלמדיהם השיבו אותם ככולל, או בלשון נדר דחל ע"ד מצוה ג"כ, שלא יגלו לשום אדם, וא"א שיתירו השבועה, בשביל הטובה של זה שלמדם, וצריך שישכחם על ההתרה. אלא ווראי כיון דהוה דבר מצוה מתירין בלי הסכמת המשיב כדעת רמ"א הנ"ל. אבל אין זה מוכרח, חדא דו"ל מפני מה התנצלו א"ע שמש"ה אינם מגלין שלא ילמדו לעשות כן לע"ז, שלא קבלו מהם תירוץ זה, הול"ל מן השבועה, ותו כיון שכבר מתו המלמדים לא איכפת להו הגילוי אחרי מיתתן, ואין צריך להוריע לזרעם, ולא שייך חשרא לגנם.

אמנם חל עלינו חובת ביאור אם השבועה וחרם חל בכתב לבד אף שלא ביטה בשפתיו. ולכאורה יש לדייק מלישנא דשמואל במס' שבועות דף כ"ו ע"ב, אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו, שנאמר לבטא בשפתים, ויש לרקרק דהול"ל בקיצור צריך שיוציא בשפתיו. ואין לומר דקמ"ל דגם גמר בלבו מעכב, כרמסיק דבעינן פיו ולבו שווין, אדרבא יש מקום למעות מדלא קאמר צריך שיגמור בלבו ויוציא בשפתיו, דהעיקר מה שמוציא בשפתיו לבד, אלא ווראי משו"ה לא קאמר צריך שיוציא בשפתיו לבד, רהו"א גם כתיבה לא חשיב ביטוי שפתיים, מש"ה מקדים דווקא גמר בלבו לבד ממעטינן, אבל לא כתיבה.

אך הוכחה זו יש לסתור לשיטת הב"ח שהביא הש"ך בי"ד סימן ר"י ס"ק ב', אסור בשל חיטין לבד וכו', וכתב הב"ח דווקא כשהוציא בשוגג פת סתם, ולא

נתכון לאסור עליו פת סתם, אבל אם הוציא בשפתיו פת סתם בכוונה, ומתכוון שלא להוציא פת חמיטין בשפתיו, אלא לחשוב בלבו פת חמיטין, אסור בכל פת, דרברים שבלב אינם דברים ודלא כב"י, ע"ש. וא"כ לפי הנ"ל כוונת שמואל דמה שגמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו כן, ואינו מועיל פת סתם לסמוך על המחשבה שבלבו, איזה מין שחושב וגמר בלבו, ומש"ה א"א שיאמר שמואל ג"כ צריך שיגמור בלבו ויוציא בשפתיו, דסד"א כפשטי' דבעינן פיו ולבו שווין, מה שא"כ גמר בלבו חמיטין והוציא בשפתיו שעורים, ולעולם דגם כתב אינו מיחשב כריכור בשבועה.

ולכאורה שם מכרייתא ה' נ"ל להוכיח כב"ה, דקתני בשפתיו ולא בלב, גמר בלבו מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם בשבועה, וקשה למסקנא שם א"צ למעט גמר בלבו לבד, משום דתרומה וקדשים הוה שני כתובים הבאים כא', וכמ"ש תוספות שם ד"ה צריך וכו', אלא וודאי כוונת הכרייתא דאם מתכוין לבטא בשפתיו פת סתם, לא אזלינן בתר גמר המחשבה באיזה מין. אבל מד' ששת דמתרץ כוונת הכרייתא בשפתים, ולא שגמר בלבו להוציא פת חמיטין והוציא פת שעורים, ולא קאמר רבותא כב"ה, דאפילו הוציא פת סתם בכוונה, לא אזלינן בתר החלטת הלב, ש"מ דלא כב"ה.

וחל עלינו חובת ביאור האיך יליף מדכתיב שפתים, לגרע כח שפתים ע"י גמר שבלב להיפך, אדרבא משמעות הכתוב ליפות כח הדיבור. ונ"ל הכוונה דברייתא לר' ששת בשפתיו ולא בלב דוקא מיירי, שלא החליט השבועה בלבו כלל רק בגמר הדיבור, וזה קמ"ל קרא, דאילו מקודם החליט בלבו באיזה מין, אין ממש בדיבור במין אחר, והשבועה בטילה לגמרי, והא דמקשה סיפא דברייתא ארישא, הכוונה אם נימא מחשבה לבד הוה שבועה, פשיטא דלא אזלינן אח"כ בתר הדיבור, לבטל השבועה שכבר ה' בלב, ומשני דלא אזלינן בתר לב גרידא, אלא בהוציא פת סתם, אז מועיל על איזה מין שהחליט בלב. ומיושב לפ"ז דלא קאמר שמואל צריך שיגמר בלב ויוציא בשפתיו, דסד"א שמעכב שיחליט בלב קודם הריבור, דאז אנן סהדי שלא יחזור מהדיבור דומיא למ"ש בשו"ע או"ח סי' תקס"ג, בהחליט בלבו שלא בשעת מנחה, ואפילו הוציא בשפתיו לא אהני, כיון שלא הגיע הזמן, דרך הארס להתנחם במחשבתו, ע"כ לא הוה קבלה עד מנחה ראו גומר בלבו שלא יועיל לו חזרה, דמן תהורר מתנחם, כנ"ל.

ולפירושו ליכא הוכחה גם לב"י, דשמואל ס"ל כתיבה מהני, אדרבא מדאפיק קרא לבטא בשפתים מפשטי', רמשמע ליפות כח הדיבור אף שמתנגד, הו"ל זה שבלב מקיים, סיפא דקרא לכל אשר יבטא וגו' למאי אתא, אם נימא בתר הדיבור לבד אזלינן, אלא וודאי דישא דקרא קמ"ל איפכא דלא גמר בלבו עד גמר השבועה, כנ"ל. ש"מ דכתב לא מילתא היא, דאל"כ מאי דוחקא לאפיק מפשטא, נימא לכל אשר יבטא מרבה בכתב, בשלמא זולת פירושי הנ"ל, מסתבר טפי ליפות הלב דמיירי ב' קרא וכ"ש כתב, משא"כ לפמש"ל אדרבא דישא דקרא מגרע הלב לפי משמעות הקרא, ומנ"ל לדחוקא, אלא וודאי דוחק יותר ליפות הכתב. ואין לומר הטעם דמסתבר כמו בהקדש טעות דאינו הקדש, וק"ו הוה, מה

הקדש רהוה במחשבה לבד, אפ"ה בטעות אינו הקדש, כ"ש שבועה דלא נתקיים במחשבה נרירא, דבטעות לא הוה שבועה, הא ליתא ר"ל שאני הקדש בטעות, דניכר לכל שאמר שור שחור ויצא לבן, מה שאין כן מה שכלב לא ניכר ויתחלל השם, ודו"ק היטב.

תו נ"ל להוכיח רכתב לא מועיל בשבועה לענין שום עונש, ע"פ דבר נחמד שהורני גוחי מבטן בנמרא דשבועות דף כ"א, אמר ר' יוחנן ר' יהורא אומר משום ר"י הגלילי, כל ל"ת שבתורה, לאו שיש בו מעשה לוקין עליו, ושואין בו מעשה אין לוקין עליו, חוץ מנשבע ומימר ומקלל וכו'. ויש לדקדק שפת יתר דכל ל"ת שיש בו מעשה לוקין עליו, פשיטא, ותו חל עלינו לתרץ קושיית התוספות שם, ולחשב נמי עדים זוממין וכו', ע"ש. ונ"ל לישב הכוונה ע"פ מ"ש המשנה למלך פ"ד מהל' מלוה ולוה, דלאו שאין בו מעשה, ומשכחת לאו זה ע"י מעשה, לוקין עליו גם בדליכא מעשה. וראי' ממ"ש הרמב"ם בפ"ג מהלכות שכירות, דבהמה שחסמה בקול לוקה, ותמה הרב המגיד, הא הוה לאו שאין בו מעשה, ותיירץ שאני חסימה כיון שיש בו מעשה גמור, משום הכי אף בקול מיחשב כמעשה. והקשה עליו בעל לחם משנה א"כ מאי פריך בנמרא דסנהדרין דף ס"ה מעדים זוממין על חסימה, הא בעדים זוממין לא משכחת מעשה, ומתרץ לח"מ לפמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' עדות דאדם יוכל להעיד בכתב ידו, א"כ עדים זוממין נמי יכול להיות במעשה דכתיבה, ולפי"ז נ"ל, ד"י משום ד"י הגלילי [אמר] כל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו, כלומר אפילו עובר שלא ע"י מעשה, כיון דמשכחת במעשה, לוקין, ולא שאין בו מעשה כלל בכל אופנים, אז אין לוקין עליו, חוץ מנשבע אע"ג דלא משכחת כלל ע"י מעשה לוקין עליו, א"כ ש"מ דבכתב אינו מועיל השבועה ללקות עליו⁽²⁾. וא"ש דלא חשיב עדים זוממין, דמשכחת בכתב, וא"צ לדחוקי' של תוס' שם, אע"ג דר' יהורא ס"ל דעדים זוממין הוה לאו שאין בו מעשה בריש מס' מכות, י"ל משום רבו ד"י הגלילי אמרה, ולי' לא ס"ל, כסברת תוס' שם בסוף ר"ה חוץ וכו', עי"ש.

אמנם כונה הנ"ל א"ש דקא לשימט הלחם משנה שכתב בפ"ג מהל' עדות, דהרמב"ם ס"ל כפי' ר"ת דדוקא באילם פסול לעדות בכתב, וה"ה כשמתו העדים פוסל עדותן בשטר, ע"ש, אבל בדאוי להגיד גם בד"נ כשרים בכתב, א"ש תירוצ' הלח"מ דרמי חסימה על עדים זוממין רשוין הן ע"י מעשה, משא"כ לדעת הכ"מ שם, דמחלק אליבא דרמב"ם בין ד"מ לד"נ, דבר"נ מורה הרמב"ם דפסול לעדות שבכתב, ובסנהדרין מיירי שם בעדות נפשות, והדרא קושיית לדוכתי' אי ס"ד כסברת הרב המגיד מה רמי חסימה אעדים זוממין, אלא ווראי סברת ה"ה ליתא, ונסתר ראייתי הנ"ל.

ונ"ל להוכיח כדעת הכ"מ, לחלק בין עדות ממון לנפשות, מרתנן בסנהדרין דף נ"ו המגדף אינו חייב עד שיפדש השם, אמר ר' יהושע בן קרחה בכל יום דנין

(2) עיין בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רכ"ז ר"ה והנה מריש.

את העדים בכינוי וכו', נגמר הדין לא הורגים בכינוי, אלא וכו' שואלין את הגדול שבהם, ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש, והוא אומר, והדיינים עומדין על רגליהם וקורעין ולא מאחין, וכלשון זה כתב הרמב"ם. וקשה אמאי יהגה העד השם באותיותיו ולפרש בפיו הגידוף, מוטב שיעיד בכתב, ואין לומר דמיידי בגידמין, או שאינם יכולין לכתוב, דהא שבנא ואליקום העידו בפיהם על החידוף של רשבקה בפירוש בפני חזקיהו מלך יהודה, אלא וודאי דפסול עדות בכתב בד"נ להרמב"ם.

ולכאורה הי' נ"ל טעם אחר שצריכים להעיד בפיהם, להרמב"ם דס"ל מגדף אינו צריך התראה, וא"כ יכולין העדות לומר לפוסלו לעדות באנו, והו"ל עדות שאינן, ומשום הכי צריך עכ"פ הגדול שבהם לפרוש בפיו הגידוף, ויהי' חייב מיתה בשביל הגידוף אם יזום. אבל הא' ליתא שהרי רשבקה ישראל מומר הוה, ובאותו עדות גמרו דינו להמיתו, כמ"ש הכ"מ בשם מהרי"ק, ואי ס"ד דכשר עדות בכתב בד"נ, ה"ל לכתוב דהוה עדות שיכולין להזימו, דלא שייך התנצלות לפוסלו לעדות באו לרשבקה, דבלא"ה פסול לעדות דמומר הי', אלא וודאי דפסול עדות בד"נ בכתב. אמנם בלא"ה נ"ל ראין שום סבדא להעניש בנשבע בכתב, מלקות או קרבן, ואפילו לפוסלו לעדות אם עבר על שבועה בכתב להבא וכ"ש לשעבר, כרמוכח בסנהדרין דף ס"ה ע"א, דמקשה הש"ס מגדף מאי מעשה איכא, ומ"ט חייב חטאת. ומאי קושי', דלמא התורה מחייב בגידוף בכתב, אלא וודאי אין חיוב קרבן בכתב, וכ"ש מיתה במגדף בכתב, או מקלל אביו ואמו בכתב. ואפילו בשבועה להבא הוה ראי' משבועת העדות, דכתיב ושמע קול אלה, בעינן השבעה בקול ולא בכתב, ה"נ בקבלת שבועה על עצמו לא חשיב בכתב להענישו, ראין לומר שאני שבועת עדות שאין עונה הער אמן, מש"ה בעינן בקול, משא"כ אם מקבל על עצמו השבועה אחני גם בכתב, דהא ילפינן סוטה נז"ש משבועות עדות לכל מילי, כראיתא במס' שבועות דף ל"ה, אע"ג שענתה האשה אמן אמן על האלה ועל השבועה, ואפ"ה בעינן השבעת הכהן בקול, ולא אחני מה שכתב הכהן האלה והשבועה בכתב לבד להעניש.

אמנם וודאי איסור ד"ת יש בכתב, וכופים אותו לקיים שבועתו בכתב, וכ"ש שחל עונש בירי שמים אם עבר, כמ"ש בשו"ת פנים מאירות שאלה ל"ג, בשטר חצי זכר שכותבים בו שקיבל עליו בחרם חמור ובשבועה דאורייתא שלא ליתן מתנה וכו', אם עבר דינו כמקח שנעשה באיסור, ע"ש. גם מחלקים הפוסקים בין שבועה לחרם כמ"ש בס' בית לחם יהודא ביו"ד סי' ר"י ע"ש, וכן כל ההרמות של גאונים בהרפסות ספרים בכתב לבד. וצ"ל שאני סוטה שהמים בודקין אותה מיד, גזירת הכתוב שתענה אמן אמן גם על האלות, וגם הכהן צריך להוציא בפיו האלות, וכן מוכח מדברי הסמ"ע בחושן משפט סי' רמ"ה, דמחרימים לקיים החרם שקיבל עליו בכתב, שכתב שם סוף ס"ק ב' וז"ל, ונראה דמטעמא שכתבנו

(3) עיין בשו"ת הרי בשמים ח"א סי' ט"ו ד"ה וארווחנא.

(4) צע"ק, דאכתי עד האחר הו"ל עדות שאינן.

המנהג הוא שלא להחרים העובר בשירוכין אע"ג שקיבל עליו בחרם וקנס, גם כותבים בתנאים, הקנס לא יפסור החרם, דכיון דהצדדים אינם מקבלים עליהם בפירוש בחרם שלא יחזרו בהם, אלא קונין בקנין על מה שנכתב בתנאים, ועיקר הקנין הוא קנין אתן, ומה"ט גם החרם לא חל עד שיקבלו עליהם החרם בפירוש, או שהציבור גוזרים הרבר בחרם, עכ"ל. משמע אילו הי' הקנין קיים מחרימים אע"פ שסילק הקנס, ואע"ג שלא חתמו הצדדים בעצמן התנאים, וא"כ ה"ה כשחתמו בעצמן לא גרע מקנין בלא חתימה, וניהו דבתנאים שהם ע"י קנין גם החתימה לא אהני כמשמעות לשון הסמ"ע, עד שקבלו עליהם החרם בפירוש או שהציבור גוזרין הרבר בחרם, היינו משום דבתנאים החתימה על אתן לא אהני מק"ו מקנין, משא"כ בכתבים רעלמא מי שקיבל עליו בכתב החרם מחרימים, ולא גרע מקנין בלא חתימה וכ"ש חרם הציבור. ובנחלת שבעה כתב דחרם חל ממילא על צד העובר, וא"צ הכרות, ע"ש, אפילו לאחת מן הצדדים, וכ"ש חתמו, אע"ג דלשון החרם של האלופים דק' עלקוש על להבא, מי שיחתור חתירות אז יולכד במצודת חרם, הא גם בתנאים הוה החרם להבא, ואפ"ה כתב הנחלת השבעה דחל ממילא החרם עפ"י ד"ת.

נמצא עולה מן המקובץ דחרם בכתב דינו כמו חצי שיעור דאסור ד"ת, אלא שאין עונש מלקות גבי'. ולפ"ז כיון שכתבו התוס' בשבועות דף כ"ג ע"ב בד"ה דמוקי לה וכו', בחצי שיעור אע"ג שמושבע ועומד מהר סיני בלאו ד"ת, אפ"ה חצי שיעור כיון דליכא עונש מלקות לאו מושבע ועומד חשיב לי', וחל איסור שבועה עליו בהן או בלאו. והכא בנידון דירן חל החרם השני מה שעשו בפיחם ממש וצריכים התרה, וכל זה אם קבלו בפיחם כל אחד בפירוש, אבל אם כל אחד לא קיבל בפירוש בפיו, אין החרם שני חל כלל, והחרם הראשון בתוקפו שאין להתירו כלל, כמש"ל. והטעמים שלא להתיר גם אם לא קבלו בפיחם ממש, ראוי שלא להתירם משני טעמים שכתבתי, מטעם חילול השם, ומטעם דבעינן דעת המשביע שהטיב עמהם, והירא וחרד לדבר ה' יעמוד בפרץ להחזיק העוברים על החרם כמנודים, ומי שירצה להשיב יבא וישיב.

הכ"ר,

הק' נפתלי יכונה הירץ חפ"ק ווישניצא ואנפי'

אלון בנות

על הלכה מאתנו אחד מבני החבורה

ה"ה הרבני הנה"ח מו"ה יששכר קאננער ע"ה מבני ברק

מח"ס אשי ישראל על הגדה של פסח

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.
המערכת

דרוש ליום הכיפורים

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל¹⁾

בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ו) יום שנתנה תורה אמר סמאל לפני הקב"ה רבש"ע על כל אומות העולם נתתה לי רשות ועל ישראל אין אתה נותן לי רשות א"ל הרי יש לך רשות עליהם ביוה"כ אם יש להם חטא ואם לאו אין לך עליהם רשות וכו' יעו"ש^ה, והובא בספר נפוצות יהודא להגאון מוסקאטו דרוש עשרים. והקשה המוסקאטו למה תלה הרשות ביום כפורים לבדו, והלא אמרו חז"ל בפ"ק דיומא כל השנה יש רשות לשטן להשטין לבר מיומא דכפורי דלית לי רשות שנאמר יגער ה' בך השטן, השטן כגמטריא שס"ד הוי כמנין ימות החמה חסד חד שהוא יומא דכפורי. (ונמצאו שתי סתירות, האחת שבגמרא אמרו שכיום כפורים אין לו רשות, ור"א אומר דיש לו רשות בי"ב, והשני דמדברי ר"א משמע דרק בי"ב יש לו רשות ולא בכל השנה, ובגמרא אמרו דכל השנה יש לו רשות). וגם כי נאמר (לישב סתירה ראשונה) שענין המאמר בגמרא אינו אלא לומר שאין לו רשות בי"ב לקטרנ ולהשטין מצד היותינו בו נקיים מכל חטא, ואין מזה שום פירכא או סתירה למאמר ר"א הנזכר (דר"א מיירי אם ימצא חטא אז יש לו רשות). על כל פנים עדיין יקשה, שלא ה' לד"א לתלות בי"ב לבדו, שהרי יש לו רשות גם בשאר ימות השנה (וכסתירה שני' הנ"ל).

והמוסקאטו תירץ דמה שנאמר בפרקי ד"א שיש לו רשות עליהם בי"ב, ר"ל אפילו בי"ב (וכ"ש בכל השנה) ונקט יום כפורים להטעותו כי אז יתגבר בעוצם תשוקתו להשטין, ועד"ז ימצאום נקי מכל חטא יעו"ש באורך. ותמיהני דלדרכו הזה דכל השנה וראי יש לו רשות עליהם, אלא דאפילו בי"ב הרשה אותו בהמצא חטא בהם, וכי פתי וכסיל הוא סמאל לשעון דבר שקר וכזב לפני הקב"ה לומר שאין לו רשות עליהם. ועוד למה דוקא ביום שנתנה תורה טען סמאל כן, ועיין פר"ח א"ח סי' תר"ו הביא פרקי ד"א הנ"ל ונדחק בשני תירוצים, ובתוך דבריו הביא מדרש רבה רביום שנתנה תורה אמר הקב"ה לסמאל, על כל האומות יש לך רשות חוץ מאומה הזאת, ואם כן ה' מיושב שאלת סמאל ביום שנתנה תורה דוקא, כי אז נאמר לו כך מהקב"ה, ושאל הוא מדוע זה ועל מה זה, אבל אוסיפית מים ואוסיפית קמחא, דאם כן תסוב הקושיא הנ"ל על הקב"ה בעצמו ובכבודו, וכי בכל השנה אין לו רשות, ובגמרא אמרו בשאר ימות השנה יש לו רשות.

ולענ"ד נראה בזה דרך אחר ונכון, והוא עפ"מ שאמרתי פידוש הפסוקים בתהלים ס"ב, אחת דבר אלקים שתים זו שמעתי כי עוז לאלקים ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. וידוע קושיית הנמרא על אומרו בתחילה החסד שהוא

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — דרוש הלז הגיע אלינו מאוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הושטערער נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

לפנים משורת הדין ושוב אמר כמעשהו שהוא עפ"י שורת הדין. ובנמ' מתרין המתחילה כמעשהו ולבסוף החדר, ומקשים המפרשים דאם כן נאמר הפסוק שלא על הסדר, ותירוצים רבים ושונים נאמרו בזה, ואף אני אענה חלקי. ואמרת עפמ"ש לישב קושית מהרש"א בח"א ספ"ק דקדושין על מאמר ר' יעקב שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכי מה יענה ר' יעקב לכל היעודים רבים שנאמרו בתורה אהאי עלמא, כמו אם בחוקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם וכו', והי' אם שמוע תשמעו כו' ונתתי מטר ארצכם בעתו, ודומיתן רבות. ומהרש"א מחלק בין רבים ליחיד, יעו"ש. ולי נראה כך, דהנה מקשים המפרשים על מאמר שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, איך יעבור הקב"ה על לא תלין פעולת שכר, ותירצו דקיי"ל השוכר פועלים ע"י שליח אינו עובר בכל תלין, וכיון רתורה ומצות נמסרו לנו ע"י משה רבינו, תו ליכא כל תלין. ולפי זה ב' דברות הראשונות אנכי ולא יהי' לך ששמענו בדבור אחד מפי הגבורה, והיינו עיקר האמונה, על זה איכא תשלום שכר בהאי עלמא כיון שהקב"ה בעצמו אמרם לנו, וזה הוא פי' הנמרא כל מה שישאל אוכלים בעה"ז אין אוכלים אלא בשכר האמונה, כאשר נדפס בספרים. וזה פי' הפסוקים הנ"ל, אחת דבר אלקים, דהיינו אנכי ולא יהי' לך שנאמרו בדבור אחד, ושתים זו שמעתי, דהיינו שני דברות, כי עוז לאלקים, רצה לומר לכך אמרם הקב"ה בעצמו ובכבודו, כי לו לברו יתברך העוז והגבורה לעשות כן מה שאין הפה יכול לדבר, ואם תשאל מה רצה הקב"ה בזה לאמרם בעצמו, על זה מתרין הכתוב, ולך ה' החסד, ר"ל שמצר החסד עשה הקב"ה כן, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כמעשהו דייקא, רצה לומר שע"י כך משלם שכר לאדם מיד בהאי עלמא כמעשהו, וזה פי' נכון.

עוד מתרצים הקושיא הנ"ל, שאין הקב"ה עובר על כל תלין, דשכירות אין משתלם אלא לבסוף, והיינו בעלמא דאתי, ואמר מ"ו הגאון בעמ"ח אור חדש, דלפי זה על לימוד התורה צריך הקב"ה לשלם שכר מיד בהאי עלמא, כי ללמוד תורה אין לו סוף אף בעלמא דאתי, כמו שאמרו בסוף ברכות, צדיקים אין להם מנוחה לא בעה"ז ולא בעה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל. ונמצא מובן בזה מאמר הפסוק אם בחוקתי תלכו כפי' רש"י שתהיו עמלים בתורה, ורצה לומר שעיי"ב ונתתי גשמיכם בעתם, ודפח"ח. ואם כן מיושב קו' מהרש"א הנ"ל, דיעודי שכר מצות האמורים בתורה קאי על לימוד התורה והאמונה, ולדעתי הם שני עניינים התלויים זה בזה, דהא ודאי השכר המיועד על לימוד התורה היינו בלומד לשמה, וזה דוקא במי שהוא מאמין באמונה שלימה ואמיתית.

והנה הן באמונה והן בלימוד התורה, רק אלקים יראה ללבב, אבל בני אדם ואף המלאכים לא יוכלו להסתכל בלב אם מאמין באמונה שלימה ולומר לשמה או עושה רק לפנים. אמנם יש מופת חותך על זה, רמי שחוסא ח"ו ביום צום הכפורים הקרוש והנורא, וראי אין אמונתו שלימה וכל מעשיו שלא לשם שמים. ומעתה יובן, רכל האומות שאין להם תורה ולא אמונה שלימה ולא י"כ לכפר, יוכל השטן לקטרג עליהם ולאבד שכרם, מה שאין כן בישראל. וידוע מאמרם, הוא

סמאל הוא השטן יורד ומסית עולה ומקטרג יורד ונוטל נשמה, ולא די לו להסית ולהחטיא את האדם, אלא אף מגמתו להאביר את האדם שכר המצות, ולכך ביום שנתנה תורה, שראה ושמע שיקבלו ישראל תורה ואמונה שלימה, צווח ככרוכיא, על כל האומות נתתה לי רשות, רצה לומר, להאביר שכרן, ועל ישראל לא נתתה לי רשות, להיות תורה ואמונה נתתה להם. (ואין זה סותר הגמרא, כי לא נאמר בפרקי ר"א רשות להספין, רק רשות סתמא, להאביר שכרן, אבל בגמרא נאמר לספוני, ואף הפרקי דר"א מודה להגמרא שיש לו רשות להספין כל השנה, ורק על אבוד השכר מדבר, כי מי יודע אם מאמין באמונה שלימה ולומד לשמה), והשיב לו הקב"ה הרי יש לך רשות עליהם ביום כיפורים אם תמצא בהם חטא, שזה הוא מופת חותך שח"ו אין אמונתם שלימה, ואשרינו ומה טוב חלקינו שאינו מוצא בנו חטא ביום כיפורים, כן נראה לע"ד ביאור דבר זה, ודו"ק.

בענין כפרת יום הכיפורים

מהנאון מוה"ר יואב אבד"ק צעהלים וסאנשוב זצ"ל⁽¹⁾

בעז"ה.

מס' שבועות דף י"ג, כרת ריומא היכי משכחת לי'. קשה, אמאי לא משני כרמשיני ביומא דף פ"ז ע"א אנב שאני [ופירש"י, מאחר שעליו הוא סומך לחטוא אינו מכפר]. ונ"ל, עפמ"ש הרמב"ם בפ' המשנה ביומא, האומר אחטא ויום כיפורים מכפר אין יום כיפורים מכפר, כמו אמרם אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ולפיכך לא יעזרהו השם שיעשה בצום כפור מה שראוי לו לעשות כדי שיתכפרו לו עונותיו באותו היום, עכ"ל. ונ"ל דא"י לפי' הרמב"ם מש"ס דיומא הנ"ל, דמשני אנב שאני, וקשה דקארי לי' מאי קארי לי', ולטעמך דמתני' דלא כרבי נמי צ"ל אנב שאני, דהא בלא תשובה בלא"ה אין יום כיפורים מכפר אי מתני' דלא כרבי וע"כ מתני' מיירי אפי' עם תשובה, וע"כ דאנב שאני. ולהרמב"ם ניחא, דהמקשן נמי ידע דאנב שאני להאי תנא דאין יו"כ מכפר בלא תשובה, וע"י אנב גורם דבר אחד, דאין מספיקין בידו לעשות תשובה. אכן לא אסיק דגם לרבי נימא אנב שאני לגדום ב' דברים, שאין מספיקין בידו לעשות תשובה, ושלא יהי' יו"כ מכפר בלא תשובה, והתדצין הוא רחידת לי' דגם לרבי אנב שאני. והנה התו"ש כתב רלפי' הרמב"ם הנ"ל, הא דקאמר האומר אחטא ויו"כ מכפר, היינו רק בעבר ב' פעמים, ע"כ. והא פשיטא דכרת דקרא היינו אפי' לא עבר רק פעם אחת, כרמשמע מפשטא דמשנה ביומא דף פ"א ע"א, וא"כ אפילו להאי שינויי דאנב שאני, שפיר קאמר הש"ס כאן כרת דיומא היכי משכחת לי' בפעם אחת.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"א. — דבר זה הועתק מעצם

עוד י"ל בפשימות עפ"י הנ"ל, רהנה הא דמשני כאן מודה רבי בכרת דיומא, המעם, דאין יו"כ מכפר אלא כששומר יו"כ ככל חוקתו, וא"כ י"ל דהא דמשני אנב שאני, לא יתכן אלא להאי שינויי דמודה רבי בכרת דיומא, דע"י אנב לא יעזרוהו השם יתברך שיעשה כיו"כ מה שראוי לו לעשות כהרמב"ם הנ"ל, וכלומר שיהיו נכשל באזהרות התלויות בעצם היום, אבל אי לאו רמורה רבי בכרת דיומא, אין לומר אנב להרמב"ם הנ"ל, דע"י אנב אין גורם אלא שאין מספיקין בידו לעשות תשובה, ומכאן נמי ראי' להרמב"ם הנ"ל, מהא דלא משני כאן ובכריתות דף ז' אנב שאני.

בסוגיא דמצות צריכות כוונה

מהגאון מוה"ר אברהם יחזקאל רייך אבד"ק באנאוויטץ זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה. בסוגיא דמצ"כ ר"ה דף כ"ח וכו"ם.

בתוס' דף כ"ח בר"ה אמר ר' יהודה בשופר של ע"א לא יתקע ואם תקע יצא, כתבו וז"ל, וא"ת מ"ש משלמים דלא יצא משום רמזות ליהנות נתנו, ור' חננאל גרס הכא רבא, ותימא דבסוף כיסוי הדם תניא תקע לא יצא, וכן קשה מהא דאמר רבא ביבמות דף ק"ג ע"ב חלצה בסנדל שאינה שלו ובסנדל של ע"א חליצתה כשירה ולא אמרינן מיכתת שיעור' וכו'. ולענ"ד נראה לישב ב' הגירסות, ואעפ"כ לא קשה לא ר' יהודה אר' יהודה ולא רבא אדרבא, דהגאון בס' טורי אבן כתב (על הא דאמר ר"י מתן אחת שנתערבו במתן ר' ינתנו במתן אחת, דאי אפשר במתן אחת דהרי הוא עובר על בל תוסיף) לתרץ קו' התוס' בעירובין דף ק' וליתי עשה רמתן דם וירחה ל"ת דבל תוסיף, וז"ל, אבל יש לתרץ קו' התוס' דמשני רבא התם אההיא דיקדש דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש שנאמר ועצם לא תשכרו בו וכו', וה"נ אין עשה דמתן דם דוחה לא תעשה דבל תוסיף, אע"ג דבל תוסיף אינו מיוחד למקדש דוקא דהא איתא בכל המצות, ולא דמי לל"ת דשבירת עצם וראכילת פסולי קדשים המיוחדים למקדש דוקא, מ"מ הכא כיון דלאו דבל תוסיף בקדשים הוא, הוי ל' כלאו שבמקדש דאליה ואין עשה דוחה לה, ע"כ, ע"ש בר"ה דף כ"ח ע"ב.

והנה לכאורה גם כאן בתקע בשופר של שלמים דאמר ר' יהודה ואם תקע לא יצא, קשה לכאורה למה לא יצא, נימא נמי דעשה דתקיעת שופר דוחה הל"ת רהנאת קדשים, אכן י"ל ג"כ כאן תי' הט"א, דהא הל"ת דקדשים הוי ל"ת שבמקדש ואין עשה אלים לרחות ל"ת שבמקדש ולכן אם תקע לא יצא, אבל בעולה כיון רמעל יצא לחולין שפיר יצא.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' ע"ו עמוד י"ד. — חידו"ת הללו הניע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפואר מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יברכהו ר' ככל שוב סלה.

ולפ"ז מיושב קו' התום' ר' יהודה אר' יהודה על נכון, דלעולם גרסינן אמר ר' יהודה תקע בשופר של ע"א יצא, וכ"ת מאי שנא משלמים דמצוה ליהנות נתנו, י"ל בשלמא בע"א אמרינן עשה דתקיעת שופר רוחה ל"ת דע"א ושפיר יוצא, אבל בשלמים ליכא למימר דעשה רוחה ל"ת, משום דהוי ל"ת שבמקדש ואינה אלים לרחות, ול"ק ר"י אדר"י. וגם יש לקיים הגירסא דבא, ואעפ"כ לא קשה מפרק כיסוי הדרם דתניא תקע לא יצא, דהפרי מגדים לא"ח במשכבות זהב סי' תקע"ה מקשה למה אמר דבא המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, נימא כל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דהא דבא סבר כן בתמורה, ותי' די"ל דהא דאמר דבא כל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, היא דוקא באיסור של תורה אבל לא באיסור של עצמו, ובמודר הנאה הוי איסור של עצמו לא אמרינן אי עביד לא מהני, ע"כ ע"ש. והנה לכאורה תירוץ זה מספיק על המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, אבל אי גרסינן דבא בשופר של ע"א לא יתקע ואם תקע יצא, א"כ הקו' במקומה עומדת, למה אמר דבא אם תקע יצא, נימא כל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דהא בשופר של ע"א הוי איסור של תורה, וצ"ע לכאורה. אכן קושיא זו מקשים ג"כ על השוחט בשבת וביום הכיפורים שחיטתו כשירה (חולין י"ד ע"א), נימא כל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. ותי' המהרי"ט דהא דאמרינן כל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, הוא דוקא אי אמרינן לא מהני, לא עביד איסור, אבל אם אף אי לא מהני אעפ"כ עביד איסור, אמרינן מהני, מאחר דכבר עביד, ע"כ. והנה לכאורה אף תי' זה לא מספיק כאן, דהא כאן בשופר של ע"ז, אי אמרינן לא מהני לא עביד איסור, דהא לא נהנה, וא"כ שפיר י"ל אי עביד לא מהני, וקשה אי גרסינן דבא למה יצא אי תקע בשופר של ע"ז, וצ"ע.

וליישב זאת נראה לי דדבא לשיטתו' שפיר י"ל אם תקע יצא, דהא דבא אומר לקמן התוקע לשיר יצא דמצות אינן צריכות כונה, ולפ"ז שפיר משכחת אם תקע בשופר של ע"א יצא, והיינו בתקע לשיר דיצא דהא אין מצות צריכות כונה, ונהנה, דהא תוקע לשיר, ואעפ"כ יוצא, דהא דבא סובר דמצות לאו ליהנות נתנו, ולא קשה נימא כל מילתא דאמר דחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דהא אף אי נימא לא מהני ג"כ עביד איסור דנהנה מע"א דהא תקע לשיר, ומאחר דעל כל אופן עביד איסור, א"כ אמרינן אי עביד מהני, ושפיר אי עביד יצא, וק"ל.

ולפ"ז לא קשה קו' התום' מפרק כיסוי הדרם דתניא תקע לא יצא, די"ל דהתם תניא תקע לא יצא, דהיינו בכוונה לצאת ולא לשיר, וא"כ אי אמרינן אי עביד לא מהני לא עביד איסור, וא"כ שפיר אמרינן אי עביד לא מהני ולא יצא אם תקע. ויש הוכחה דהתם בכיסוי הדרם איירי באופן זה דתקע לצאת, דהא התם תני תקע לא יצא, נטל לולב לא יצא, ומאחר דתני תקע ונטל בחד בחד, ע"כ איירי בחד ענין, ונטל לולב אי איפשר בענין אחר דנטל לצאת, דלולב לא שייך לשיר, א"כ ממילא גם תקע מיירי בזה הענין לצאת, ושפיר לא יצא, ולא קשה דבא ארכא, ודו"ק.

מכתב מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ג' ה' אלול תצ"ב לפ"ק עמדין.

אמנה כנהר שלו' לאהו' יריד נפשנו ארוני גבירי הרב המובהק החכם
השלם נ"י ע"ה פ"ה הגאון המיוחס כמוהר"ר משה חאגיז נר"ו⁽²⁾.

גו"ה קבלתי לנכון, ואודות בקשת חכמי מנשובה להביא ארוני חותני הרב
נר"ו⁽³⁾ על החתום, כבר עשיתי את שלי והזכרתיו כמצווה ועושה מאת מעכ"ת
ארוני, ועדיין לא היתה לי ידיעה ממנו בדבר זה, הלא נודע לארוני שהרבנים
הגדולים בפרט במדינת פולוני' טרורים מאר, באופן שאין להם פנאי הרבה להשיב
לשוואליהם רבר, וצריך זמן וזמניהם טובא לצפות לתשובותיהם, על כן אם
יתמהמה, אל יפלא בעיניו.

כבר הודעתיו ששלחתי רוב החפצים שלי בשבוע העבר עם ספן מכאן הארס
רעקר, אקוה שכעת כבר הגיעו לשם לשלו', והחפצים וצורות מסומנים ורשומים
בסיקרא מן גו' [=נומער] י' עד ק"ן, כמו שזכרו גם בכתב שביד הספן הנ"ל,
וא"צ לפרוע לו שם מאומה. זולת מפני הטרדה המופלגת, א"א לכיון הטיית
הקולמוס באורך כאשר עם לבבי לכתוב הרבה, אמנם מוכרחני לקצר לדוחק
השעה, ובכן יתענג רוי' מע' ארוני על רוב שלו' כנפשו החסידה ונפש אחוז בחבלי
עבותות אהבתו, עברו משתוחח,

הטרוד יעקב בהגאון כמוהר"ר י' זצללה"ה פ"ט

- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ז' עמוד ט'. — מכתב זה הגיע אלינו מאת
ירידינו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה אלעזר זאב יודאוויץ נ"י ממאנסי. ישא ברכה מאת ד'.
- (2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונטרס מ"ג עמוד י"ט. — הגאון מהר"ם חאגיז זצ"ל ה'י'
השליח לאסוף חתימות אודות איזה ענין עבור רבני מנשובה, ומאחורי המכתב, כתב
הגאון מהר"ם חאגיז זצ"ל לרבני מנשובה בזה"ל: מתוך כתב זה יראו רבותי שאיני
מתרשל ומכל צד אני מזרז, וכזו עשיתי לכל רבני גאוני פאלין, שבעות"ר עכשיו שמועות
יבהלוני שבק"ק למבירג בעות"ר נכנסו תלמידי אותו עם ...אות לבית הכנסת הגדול ובזזו
וקרעו ושרפו הס"ת, וגם על עסקי נפשות באו, ומי יודע עד היכן הרברים [יגיעו], והי"ת
יציל את ישראל, כי כתבו משם דהולכין ומתרבים בכל יום אסיפת נחשים ועקרבים, ויש
לחוש חלילה .. עין .. לא תקום פעמים צרה.
- (3) הוא הגאון מוה"ר יעקב מרדכי כ"ץ אבר"ק פוזנא זצ"ל (בנו של הגאון מוה"ר
נפתלי כ"ץ בעל סמיכת חכמים זצ"ל).

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

מכתב מהגה"ק בעל קדושת יום טוב זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ה' ויגש תרנ"ח לפ"ק סיגוש יע"א.

אלקים יענה את שלום אהובי ידיר נפשי הרב המופלג החרף ובקי
איש חמודות, ופאר המעלות והמדות, כש"ת מו"ה מנחם מענדל
שווארטיץ נ"י⁽²⁾.

אחרשת"ה. השנתי על נכון יקרת מכתבו, והנני לברכו בברכת מז"ט על בנו
הנולד לו, יעזרהו ה' הטוב לגדלו ברוב נחת מתוך הרחבה גדולה עם יתר בניו.
לבי דוי עליו מאד ידירי, אשר בנפשו יביא לחמו כל כך, עד שא"א לו לבא
לכיתו להכניס בנו בן יקיר לו בעצמו בכריתו של א"א, ובאמת אינני יודע מדוע
ולמה מתנהג הדבר כל כך בכבודות, הלא ברין הוא שיטול שכרו לאותו זקן
אבי זקינו הרב הגאון הצדיק אשר שמש צדקתו ורחה בק"ק קו"י⁽³⁾ רבות בשנים,
טרחם משאם וריבם נשא על שכמו, ... אקוה כי אנשי ישרי לב ותמימי דרך
כמותם, סוף כל סוף יכירו וידעו האמת, ולא יטו מדרך התורה וישר והטוב, ובלי
עיכוב יספחהו אל אחת הכהונות הנצרכים, וישיבו התורה לאכסניא שלה, לשום
לו שארית בארץ ולהחיותו עם ב"ב שיוכל לישב באהל אהל של תורה בתוך
שמחה והרחבת הלב, ויתרומם קרנו ומזלו למעלה למעלה כאוות נפשו ונפש
הדו"ש באהבה, המצפה לכש"ט במתרה כרי להחיות נפשו,
חנני יום טוב ליפא ט"ב

- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"ז.
- (2) נולד בשנת תרכ"ג לפ"ק לאביו הרה"ג מוה"ר משה ישעי' שווארץ. בשנת
תרמ"ג לפ"ק נשא אשה מעיר דראגמירעשט ונתיישב שמה. נרפס ממנו ספר מאזני צדק
עה"ת וספר חין צדק על המועדים. נפטר ביום כ"ט לחורש ניסן שנת ת"ש לפ"ק. מכתב
זה הגיע אלינו מאת נכדו ידירינו האבדך היקר החשוב והנעלה מו"ה משה קרענגיל נ"י.
זכרה לו אלקי לטובה.
- (3) הוא (אביו אמו) הגאון מוה"ר אברהם יצחק וויינבערגער אבד"ק קליינווארדיין
זצ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להרפס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בסוגיא דשופר של עולה

מהרב הגאון מוה"ר מאיר הכהן ראפפורט ראב"ד קראקא ז"ל⁽¹⁾

ב"ה. קראקא יום ב' רסליחות תרכ"ו לפ"ק.

בספרן של צדיקים, יחוק לחיים טובים, כבוד יירדי תרב הגאון החרף ובקי מובהק ומפורסם, רך בשנים אב בחכמה, לוחם בגבורה במלחמת התורה, על דרכיו ינה אורה, כש"ת מ' אברהם בנימין קלוגער נ"י נצח⁽²⁾.

הן החל רוח ד' לפעם בקרבי, להציע לפני כת"ה פרפרת אחת כ"ש מאשר ילדו לי עשתנותי, האף אמנם ידעתי למדי כי אלה הדברים כמוץ על פני הרוח לפני כ"ה ברוח בינתו ינשבם, אבל כך דרכה של תורה, ולבי נכון בשוח כי עד מהרה יחוש להשיבני, לשפוט על דברי, הנכוחים המה אם לא, ולהשיבני ברוח צח שפתים מאשר יחננו אלוקים בזה, וזה החלי בעזר צורי משגב בעדי.

בר"ה רף כ"ח ע"א, אמר רב יהודא בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא, מ"ט עולה בת מעילה היא כיון דמעל בה נפקי לחולין, מתקיף לה רבא אימת מעל לבתר דתקע כי תקע באיסורא תקע, אלא אמר רבא וכו' לא יצא מ"ט מצות לאו ליהנות ניתנו וכו', יע"ש.

הנה הרקדוקים בסוגיא זו רבו כמו רבו, בראשונה הקשו המפרשים על רש"י דפירש תך דשופר של עולה לא יתקע איירי בתלשו מחיים, דבלאחר זריקה לא שיך מעילה, והקשו עליו א"כ מאי קאמר בגמרא אימת מעל לבתר דתקע כי תקע באיסורא תקע, הלא שפיר מעל מקודם עוד בעת התלישה, וממילא אינו מועל עוד אח"כ, דאין מועל אחר מועל אלא בבהמה וכלי שרת בלבד. עוד הקשה הכפות תמרים דמאי פריך בגמרא אימת מעל, הלא שפיר משכחת לה דבתחילת התקיעה מעל, ויוצא בסוף התקיעה דאז כבר נפק לחולין בתחילת תקיעתו יעו"ש.

ואמרת ליתרין הקושיות האלו לפי קט שכלי, ומקודם אציע אשר הקשיתי קושיא נכונה לכאורה, על הא רקאמר מבי מעל נפיק לחולין ומש"ה יוצא בו, הלא בע"ז רף נ"ז מיבעי' לי' מי יש דיחוי אצל מצות ולא איפשיטא בעיין, וכיון שכן אזלינן לחומרא וקיי"ל דיש דיחוי אצל מצוות, א"כ קשה, נהי דעתה אחרי מעלו מעל בהקדש כבר נפק לחולין, בכל זאת הואיל ובעודו הקדש לא הוי דאוי א"כ

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' מ"ב עמוד כ"ג. — ד"ז הועתק מכת"י מעתיק המונח באוצרו הטוב של ירידנו החסיד הנגיד הנכבד מו"ה יצחק בן ציון הכהן וואלף נ"י מירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ד'.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש קונט' צ"ו עמוד י"ד. — ועיין בספרו שערי בנימין סי' כ"ט מה שהשיב על מכתב הנוכחי.

נדרה, ושוב אינו חוזר ונראה ריש ריחוי אצל מצות, ומה מני יהלך אם עתה יוצא לחולין, הלא אם מעיקרא לא הי' ראוי גם עתה אינו ראוי, דנדרה שוב אינו חוזר ונראה, וצ"ע לכאורה.

ובהשקפה ראשונה חי' נ"ל דלק"מ, דנודע דהיכא דהוי בירו לא הוי ריחוי, וכאן בירו לשאול על הקרישו. אולם אחרי העיון קצת יש לדרות, דהנה יצאתי לידון בדבר החדש לתרץ קושית התוס' בנימין (דף ל"ג ע"א) בהא דאמרו לו אל תשתה אל תשתה וכו', דמקשים הא הוי התראת ספק, דשמא ישאל יעו"ש, ויעיין באס"ז בחדושים לכתובות. ואמרתי עפ"י הצעת הנודע ביהודא ז"ל (במהדו"ת חיו"ד סי' קנ"ד) דחרי"ל לן להסביר הטעם דבתרומה ביר כהן לא מהני שאלה, היינו כיון שכבר אתי ליד כהן שוב לא מהימנינן לי' שיש לו פתח, משא"כ בעורנו בירו נאמן דהא הוא מוחזק. ועפ"י חרשתי דהיכא שכבר נתחייב מלקות שוב לא מהימן לפטור עצמו ממה דרמי עלי', ומתורץ ע"כ קושית התוס' הנ"ל, ובמק"א בניתי דיק עפ"י הצעה הזאת. ומעתה מה פריך מכי מעל נפק לחולין, הלא כיון שכבר מעל ועבר העבירה שוב אין בירו לשאול, וא"כ שפיר הוי ריחוי, ומה יועיל בזה דנפק לחולין, הלא נפסל למצוה, ריש ריחוי אצל מצות.

אולם נ"ל דלק"מ, דהא האחרונים הקשו דמרוע לא ליתי עשה ולירחי לא תעשה, ותירצו דאפשר לקיים שניהם ע"י שאלה ושוב לא אתי עשה ודוחה ל"ת, מעתה נחוי אנן, אם נאמר רלא יוכל למתשל עליו, א"כ מותר גמור הוא מכח עשה דוחה ל"ת ודו"ק. ושפיר פריך הגמרא מכי מעל נפק לחולין, מה אמרת דהוי ריחוי, ז"א, דהא בירו לאתשולי על הקרש, דאם תאמר רלא מהני שאלה, א"כ אף בעורו דקרש מותר מכח עשה דוחה ל"ת. ומעתה מיושב קושית האחרונים הנ"ל על רש"י שפירש דאירי בתלשו מחיים, דא"כ מכי מעל פסע ראשונה בהתלישה נפק לחולין, ואין מועל אחר מועל, א"כ מאי פריך אימת מעל, ולהנ"ל נראה דכאן שפיר קשה קושיא הנ"ל, דאף בצאתו מן הקרש ע"י מעילתו אינו יוצא בו דהוי ריחוי, ואין לומר דחשיב בירו הואיל ואי בעי מתשל עלה, ז"א דהא כשכבר עבר על העבירה לא מהני שאלה, כנ"ל. מה אמרת דכיון רלא מהני עתה שאלה א"כ תו לא הוי אפשר לקיים שניהם, ומותר מכח עשה דוחה ל"ת, זה הכל, דהיכי תרחה העשה עתה עבירתו אשר עבר מקורם לכן, וא"כ שפיר אינו יוצא משום דהוי ריחוי אצל מצות כנ"ל, ושפיר פריך בגמרא מכח ממ"נ, אימת מעל אי לבתר דתקע מכי תקע באיסורא דתקע, ואם תאמר דמקורם לכן מעל בהתלישה, א"כ אינו יוצא בו משום דהוי ריחוי, זה נ"ל לתרץ קושית האחרונים הנ"ל לפי חומר הנושא.

ובזה מיושב קושית הכפות תמרים הנ"ל, דמקשה אהא דפריך אימת מעל, דשפיר משכחת דמעל בתחילת התקיעה ובסוף התקיעה יוצא לחולין. דז"א דנודע שיטת מקצת הראשונים לענין עשה דוחה ל"ת רבעינן בעידנא ממש, וכאן אם נאמר דבתחילת התקיעה אינו יוצא א"כ אינו בעידנא, ולא שייך עשה דוחה ל"ת, וקושיא הנ"ל קמה וגם נצבה, דנימא הואיל ואירחי אירחי, זה אשר ילדו לי עשתנותי במעט עיון.

וקושיא של הכפות תמרים השני אשר הזכרתי, דנימא דמעל בתחילת התקיעה, נ"ל לתרץ עוד באופן אחר, רהנה לכאורה יש להעיר מדוע קיי"ל דבמעל להקדש נפק לחולין, ואין מועיל בו שנית, וכן לענין מצוה יוצא בו, נימא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביר אי עביר לא מהני, וא"כ אף אם מעל עדיין לא נפק לחולין. אך באמת לא קשה מירי, דנודע מה דחידש לן מהר"ם, דלא שייך לומר סברא דלא תעביר אלא היכי דאם נכשל מעשיו יתוקן האיסור שעשה, אבל אם לא יתוקן האיסור מדוע נכשל מעשיו. וא"כ ניחא הא דנפק לחולין ע"י מעילה, דאף אם לא נפק לחולין, מעל כבר, משא"כ הכא דעיקר האיסור הוא ע"י שיוצא בו, אבל אם לא יצא בו לא עשה איסור כלל דהוי כקול מראה וריח דאין בו מעילה, ושפיר שייך לומר כ"מ דאמר רחמנא לא תעביר אע"מ, דהא שפיר יתוקן האיסור, וא"כ זה הפי' בנמרא, אימת מעל לבתר דתקע האי שעתא באיסורא דתקע, וא"כ שפיר שייך לומר כי לא נפק לחולין כלל, זה נ"ל נכון.

ובעיקר דברי רש"י אלו, נ"ל דנכונים המה אך לא משעמי, אלא מטעם אחר, והוא עפ"י קושיית האחרונים שהבאתי לעיל דנימא עשה דוחה ל"ת, ותיצו ראפשר לקיים שניהם ע"י שאלה. והנה התוס' בכריתות דף י"ד חידשו לן, דהיכא שנשתנה וגזרק רמן כהלכתן תו לא מהני שאלה, ומש"ה ע"כ איירי בתלשו מחיים, דאז לא שייך לומר עשה רוחה ל"ת, דהא אפשר לקיים שניהם, משא"כ לאחר זריקה אפשר לקיים שניהם ושפיר מותר לתקוע בו אף לכתחילה מכח עשה רוחה ל"ת, אע"כ איירי בתלשו מחיים רמהני שאלה וחשיב אפשר לקיים שניהם, ע"כ אין עשה רוחה ל"ת, ומשו"ה תני רלא יתקע בו לכתחילה.

עתה טרם שמת' קנצי למילין, אשיבה אל מפתח שפתי שנית לבקשהו, יאבה נא לעיין בדבריו ולפלסם במאזני שכלו חזק, למען רעת אם על אדני השכל הטבעי, ואת אשר ימצא בהם בלתי נכונים בל ימנע מהודיעני, והי' בזה שלום מאת הרו"ש, מחכה לתשובתו ולהרמת קרנו מעלה מעלה ומצפה לתשובתו הרמתה ער מהרה,

חק' מאיר כ"ץ ראפפורט בהגאון מדאמבראווא

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ירדינו

הנה"ח מו"ה יחיאל וויינגארטען נ"י

ובניו האברכים היקרים מו"ה אברהם יוסף נ"י ומו"ה צבי אלימלך נ"י

בהלקח מאתם אשתו-אמם החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, אמן.

המערכת

בדין הקטנת פתיל הגא"ז ביום טוב

אברהם חיים שפיצער

רב רקחל אור חיים, מח"ס חיי אברהם
ברוקלין, ניו יארק

(המשך מתשובתי הנדפסת בכרם שלמה חודש ניסן העבר)

(א) יען כי המקילים בסגירת והקטנת הגא"ז לצורך אוכל נפש ביום טוב, תולים עצמם בצד קולא לומר שאין שייך בכלל בגא"ז איסור כיבוי מן התורה, לכן אברר דין זה בס"ד לראות היעמדו דבריהם בענין זה או לא.

והנה, הצדדים בקולא זו, שנים המה, ואלו הן. [א] לא שייך בגא"ז ענין כיבוי כלל, על כל פנים מן התורה, כי כל טיפה וטיפה של גא"ז הנדלקת, היא אר בפני עצמה, מבלי שיהי' לה שום שייכות עם הטיפה הבאה אחר כך, וזו שנדלקת ונשרפת, כבר כלתה, והטיפה הבאה אחרי', עדיין אינה דולקת, וכשסוגר את ברו הגא"ז, הוא רק מונע שלא תבא טיפה חדשה לתוך הצינורות ותדלק מכח להב של הטיפה הדולקת עכשיו, או מתוך הפיילא"ט ליי"ט שדולקת שם בתמידות, כידוע אופן הדלקת תנורי הגא"ז. [ב] לא שייך בגא"ז דין כיבוי, על כל פנים מן התורה, מכיון שלא נעשה שום פחם אחר כיבוי הגא"ז, כמו עצים שנשרפו באש, וכשמכבה האש, נשאר שם פחם, וכאן לא נשאר שם כלום, ורש"י כתב בשבת קל"ד ע"א [להלן נעתיק בעזחי"ת דברי רש"י באריכות] שכשאין נעשה שם פחם, אז לא שייך שם כיבוי, וכאן לא נשאר אחר הכיבוי לא פחם ולא אפר.

והנה אם נלך בדרך זה, ונתפוס דברי רש"י כפשוטו, אז יוצמחו מזה קולות גדולות כמוכן, שהרי גם באור העלעקטריק שייכת סברא זו ממש כהיותה וכצורתה, שהרי גם שם לא נעשה לא פחם ולא אפר, ויתחילו להקל בסגירת העלעקטריק ובתנורי עלעקטריק ששכיחים עכשיו מאוד, כי יאמרו, ובצדק, מה בין גא"ז לעלעקטריק, כיון שבשניהם לא נעשה שם פחם וגחלת, ומי יודע עוד מה שיתחילו להקל בסברות כאלה, ולכן אמרתי לירד לעומקה של הלכה זו כפי שתשיג ידי, וה' יעזרינו שלא נכשל בדבר הלכה.

(ב) ומקודם נבא מן המאוחר אל המוקדם, כי אחר שנברר סתירת היתר השני, ממילא לא תהי' עמידה גם להיתר הראשון לפיענ"ד, כאשר יבואר לפנינו. ואעתיק דברי ש"ס ורש"י שם בשבת קל"ד, ובאמת כבר באו דברי ש"ס שם בדברינו בתשובה הראשונה. וז"ל הש"ס שם: ת"ר אין מסננין את החרדל במסנת שלו, ואין ממתקין אותו בגחלת. א"ל אב"י לרב יוסף, אין ממתקין אותו בגחלת, והתניא ממתקין אותו בגחלת, לא קשיא, כאן בגחלת של מתכת, כאן בגחלת של עץ. רש"י ד"ה בגחלת של עץ — אסור, דשייך בה כיבוי, לפי שעושה פחם, גחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי ראינו נעשה פחם — עכ"ל רש"י, ואם נתפוס דפי רש"י כפשוטו, אז לכאורה מכואר כאן, שאם לא נעשה פחם מדבר הנכבה, אז לא שייך ב' מלאכת כיבוי. אולם, אי אפשר לפיענ"ד כלל לפרש דברי

רש"י בפשוטן ממש, כי איזה סברא יש כאן לומר שמכיון שלא נשאר גחלת ופחם, לכן לא יהי' שייך כאן איסור כיבוי, ואטו גחלת ופחם כתיב בקרא, ואם נאמר שהמעם הוא משום דילפינן ל' ממשכן ובכל מקום שהי' כיבוי במשכן, הי' נשאר שם פחם, אם כן דו"ק מינה גם כן לענין הבערה, שבכל מקום שהבעירו אש במשכן היתה שם שלהבת וגחלת, ולא מצינו במשכן הבערה בדברים כאלה כמו גא"ז ועלעקטרי"ק, ויוצא מזה לענין הבערה אותה קולא שאנו רוצים ללמוד לענין כיבוי, וח"ו להעלות על הדעת דברים כאלה, ואין מן הצורך להאריך בסתירת סברא זו שנסתרת מאל"י, לכן נראה בפירוש דברי הש"ס ודברי רש"י באופן פשוט ואמיתי, והוא: ענין מלאכת כיבוי הוא, להפסיק כח שליטת האש שמכלה ושורף ומפסיד את הדבר שנאחז בו האש, וישנם בזה ב' חלקים, דבר שכבר נפסד ונכלה על ידי האש, שאין להשיבו עוד, ודבר שעדיין לא נשרף ואנו רוצים להצילו על ידי הכיבוי, ואחר הכיבוי גם אותו הדבר הנשאר נשתנה, מכיון ששלט בו האש, וכל זה נעשה בעץ הדולק, שחלק ממנו כבר נשרף וכלה ואין להשיבו, וחלק הנשאר, נעשה פחם, ובחלק שהי' דולק אי אפשר לעשות אש כבתחלה, כיון שכבר נפסד והלך לו, ויצטרך להביא תחתיו עצים אחרים להדליק, ועל כל פנים, החלק הנשאר יוכל להבעיר עוד הפעם, אבל לא באותה צורה שהדליק מקודם, כי מקודם הי' עץ, ועכשיו נעשה פחם, ופנים חדשות באו לכאן [כמבואר בש"ס פסחים, כ"ו כ"ז, ובשאר מקומות בש"ס שהגחלים נקראו פנים חדשות], וגחלים אלו הציל על ידי הכיבוי, כל זה פעולת הכיבוי בעצים, וכל זה לא שייך בגחלת של מתכת, כי אין המתכת נדלק ונפסד ונכלה על ידי האש, ולא נשתנה מכמות שהי', ויכול הוא עוד הפעם, אחר הכיבוי, להבעיר כח האש באותו מקום ממש שהי' בו ער מקודם, סוף דבר, צורת המתכת, וכמותו, ומהותו, הכל נשאר כמקדם, ומכיון שלא גרם האש שום שינוי, לא שייך כאן מלאכת כיבוי. הארכתיו בהסבר החילוק, והמה לפיענ"ד דברים ברורים ואמיתיים.

ג) ועכשיו נבא לביאור דברי רש"י, ואומר, שמעולם לא כיון רש"י בדבריו לומר שמכיון שנעשה פחם בעץ שכבה, משום זה שייך כאן כיבוי, ובלא זה לא הי' כאן כיבוי, כמו שביארנו למעלה, אלא כך הוא כוונתו: כלפי מה שאמרנו שבמתכת לא שייך ב' כיבוי, ולכאורה מדוע לא שייך שם כיבוי, הלא עניינו רואוברת שעד שלא כבה, שלט כאן אש, ועכשיו נפסק אותו כח האש, ומה כינו לעץ, על זה כתב רש"י, שבעץ, הדבר הנשאר, נעשה פחם, ואינו אותו העץ שהי' בתחלה, וממילא לא שייך לומר שידליק אותו העץ עוד הפעם, משא"כ בגחלת של מתכות, לא נעשה המתכת פחם, ויכול הוא להדליק אותו המתכות שכבר הדליק, ולא הפסיד בו האש, ולא הצילו הכיבוי, כל זה כתב רש"י כדי להסביר החילוק בין עץ למתכת, אבל מה שנוגע לעץ עצמו, אין אנו צריכים לכל זה, כי שם פשוט הדבר מאור ששייך שם כיבוי, שהרי שם האש הולך ומכלה את העץ, ואם לא יכבה את האש אז יכלה העץ, וזה עיקר ענין הכיבוי, להפסיק כח הפסידו של האש. הארכתיו להסביר הדברים, כי המה לפיענ"ד ברורים ופשוטים ואמיתיים

בדברי רש"י, לכל הרוצה לראות הפשט הנכון והאמיתי בדברי קדשו, וממילא אין כאן אפילו דמות ראי' לומר שבמקום שלא נעשה פחם לא שייך בו כיבוי. ומצאתי בלשון הר"ן במסכת ביצה פ"ב דף כ"ג על דברי הר"ף שהעתיק שם דברי ש"ס אלו, כתב שם בלשון הזה: בגחלת של עץ אסור, דשייך ב' כיבוי, והוא נעשה פחם עכ"ל. דו"ק בזה שיש כאן שינוי חשוב, שרש"י כתב הלשון: שהוא נעשה פחם, והוא בלשון נתינת טעם, שלכן שייך כאן כיבוי בשביל שהוא נעשה פחם, אבל לדברי הר"ן המה שני דברים נפרדים, ששייך כאן כיבוי, והוא פשוט, שנפסק כחו והפסידו של האש, ועוד יש כאן דבר שני, שהוא נעשה פחם, וב' אלו הדברים אינם במתכת, שהאש אינו מפסידו, וגם לא נעשה פחם, וכפי הנראה שהר"ן שינה בכוונה בלשון רש"י כדי להראות לנו אמיתיות כוונת רש"י בדבריו. ולכן הרמב"ם כשהעתיק הלכה זו בפ"ד מה' יו"ט הלכה ו', לא כתב שום טעם ושום ביאור כי אם בלשון הזה: וממתקין את החרדל בגחלת של מתכת, אבל לא בגחלת של עץ מפני שהוא מכבה עכ"ל. והנה לא כתב שום טעם על החילוק, כי הכל יודעים פירושו של כיבוי מהו, ואת העץ הוא מכבה, ואת הגחלת אינו מכבה, על הדרך שכתבנו למעלה. ועיין במאירי שם בשבת, שכתב: אין ממתקין את החרדל בגחלת של עץ, אבל ממתקין אותו בגחלת של מתכת, שאינו נעשה פחם ואינו נקרא כיבוי גמור, עכ"ל המאירי, כלומר, שבודאי אין להכחיש שגם בגחלת של מתכת הלא הפסיק כח האש שכבבה את המתכת, ואעפ"כ אין זה נקרא כיבוי גמור, מכיון שלא נעשה פחם ונשאר אותו המתכת בעצמו שהי' מקודם, כמו"ש למעלה, והנה לא מצא כלל לנחוצי להגיד שום טעם על צד האיסור של הגחלת של העץ, מכיון שאותו צד של איסור הוא פשוט מאוד, שהרי הפסיק כח האש שזהו עיקר הכיבוי, אבל מכיון שלכאורה גם במתכת הוא עושה פעולה זו, לכן מצא הוא לנחוצי להסביר צד החיתור של מתכות. וכן הרא"ש בפ"ב דביצה סימן כ"ג כשהעתיק דברי הש"ס, והרי"ף שם, אף אחד מהם לא כתב שום טעם על הדבר, כי אם בלשון הזה: כאן בגחלת של מתכת, כאן בגחלת של עץ, כי כולם ממכו על זה שהכל יודעים מהו ענינו של כיבוי, ואם הי' זה אמת שעיקר החילוק הוא משום שנעשה פחם, וזהו עיקר הכיבוי, אז פשיטא שלא היו שותקים מלהשמיענו חידוש כזה שלא שייך כיבוי במקום שלא נעשה פחם.

(ד) ובמחבר סימן תק"ז סעיף ג' כתב גם כן בסתם שאין ממתקין את החרדל בגחלת של עץ אבל ממתקין אותו בגחלת של מתכות, בלי שום נתינת טעם על החילוק. ובטורי זהב שם סק"ח כתב: ומשנינן הא איכא כיבוי הא ליכא כיבוי, פי', משום כיבוי הגחלת, אבל בשל מתכת לא שייך כיבוי, דלא נעשה פחם עכ"ל, והוא מתאים מאוד למה שכתבנו למעלה בדברי רש"י, שאין הכוונה כלל לומר שבגחלת של עץ שייך כיבוי מפני שנעשה פחם וגחלת, כי שם אין אנו צריכים לשום טעם והסבר שהרי עושה הוא מעשה של כיבוי בפועל ממש, שמכבה הוא האש הדולק, אבל בגחלת שגם שם הפסיק כח זה, ואעפ"כ לא מחייבין לי' משום מכבה, על זה כתב הטעם משום שלא נעשה פחם, על הדרך שכתבנו למעלה, שהוא גם

עכשיו אותו הנחלת שהי' מקורם שכבהו. והנה, תלי"ת אורו עיני ממש, כאשר עיינתי בדברי רבינו הלבוש, שכתב בסימן תק"י סעיף ג', בלשון הזה: אבל להסיק חתיכת מתכת ולהשליכו בתוכו [בתוך החרדל] מותר, שאין שייך בו כיבוי, רכ"ל רב"ר שאינ' נשר"ף ואינ' נעש"ה פח"ם וחוז"ר לכמו"ת שה"י קוד"ם הסקת"ו אינ' שייך ב"ו כיבוי עכ"ל והרברים ברורים ומפורשים כמו שכתבנו למעלה, ואין להאריך עוד בזה, כי מי לנו גדול בהבנת מעמם של הלכות מרבינו הלבוש נ"ע שזה כל עיקר כוונת ספרו כידוע.

(ה) ובמג"א שם סק"ו, כתב וז"ל: מתכת מותר, דאינו שורף וליכא כיבוי, עי' סס"י של"ד עכ"ל. והנה, אין כוונת מג"א לומר, שאין נחלת של מתכת שורף דבר שנותנין עליו, כי החוש מכחיש זה, ופשוט, שאם יתנו עליו קש או נייר או בנר ישורף אותם, אלא כוונתו לומר, שהמתכת אינו נשרף על ידי שליטת האור, כמו שכתבנו למעלה. וז"ל רבינו הרב נ"ע בשו"ע שלו סעיף ח' שם: אבל מותר לכבות לתוכו נחלת של מתכת או אבן נוסקת, לפי שאין שייך כיבוי במתכת, וא"ף א"ם ל"א יכבנו ל"א ישראל"ף ול"א יעש"ה הפח"ם, ואף בשבת אין איסור לכבות אלא מר"ם, עכ"ל"ק, מבואר מדבריו שהוא מפרש דברי מג"א וכל הענין, כמו שכתבנו למעלה, שאין המתכת נשר"ף ונפס"ד ונפח"ת על ידי האש, והעץ נשר"ף וכל"ה על ידי האש, ואדרבא, עיקר הכיבוי בעץ הוא מפני שנשרף חלק ששלם בו האש, ואת זה הוא מפסיק על ידי הכיבוי, וזה לא שייך במתכת, ומה שנעשה העץ פחם, מזה לא הזכיר לגמרי, כי אין זה קובע חיוב הכיבוי. וע' במג"א סי' של"ד ס"ק ל"ב בסופו ממש, כ' שם במג"א בלשון הזה: ובשל מתכת ליכא כיבוי שאינו שורף עכ"ל, ורבינו הרב שם בסקכ"ט, כאשר העתיק דברי מג"א אלו כתב בתחלת הסעיף: נחלת של מתכת לא שייך בה כיבוי מן התורה, הואיל ואינה בוערת, עכ"ל"ק, מפרש ג"כ מ"ש מג"א שאינו שורף, פירושו שאינו נשרף ונכלית על ידי האור וכח האש שבו. [כמו שאמד הכתוב אצל מרע"ה: והסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, ואח"כ אמר מרע"ה, מדוע לא יבער הסנה, ואין הכוונה מדוע אינו בוער שהרי כתב שהסנה בוער באש, רק מדוע אינו נבער ונפסד על ידי האש]. וכשחפשתי עוד בביאור שיטת רבינו הרב נ"ע, מצאתי בספר מראה מקומות וציונים לספר השולחן ערוך הרב, ביאר שם ג"כ דברי הרב על הדרך שכתבתי והביא שם דברי הלבוש שהבאתי, והכל פשוט ומבואר, באופן שנתבאר כאן הדק היטב שאין שום מקום להסיק מדברי רש"י אלו שלא שייך כיבוי בדבר שאינו נעשה פחם על ידי הכיבוי, וענין נחלת של מתכת שלא שייך בו כיבוי, מילתא אחריתא היא לגמרי.

(ו) ולאמתו של דבר נלענ"ד דרך יותר פשוט ויותר מרווח בדברי רש"י, ובזה יתפשטו כל הקמטים. כי הלא ידוע ומפורסם, שלדעת רבי שמעון שפוסד במלאכה שאינה צריכה לגופא, אין כאן איסור כיבוי מן התורה כי אם כיבוי שנעשה כדי לעשות פחמין, אבל כל שאר ענין של כיבוי נקרא משאצל"ג כמבואר בפרק במה מדליקין דף ל"א ע"ב, וכן בשאר מקומות בש"ס. משא"כ לרבי יודא חייב על כל

כיבוי אפילו כשאינו כרי לעשות פחמין. והנה שיטת רש"י כשיטת רוב ככל הראשונים שמלאכת כיבוי לא הותרה לצורך אוכל נפש, כמו שביארתי זה בארוכה בתשובתי הקודמת בכרם שלמה, אבל זה רק בכיבוי דאורייתא משא"כ בכיבוי דרבנן שפיר הותרה לצורך אוכל נפש, והוקשה לו לרש"י, שא"כ למה אסרו לכבות גחלת של עץ כיון שהוא מלשאצל"ג, שהרי כוונתו למתק את החרדל, ועל זה כתב רש"י שעושה פחם בכיבוי שלו, ושפיר הוי מלאכה דאורייתא שנאסר לצורך אוכל נפש. אבל ודאי שייך עיקר מלאכת כיבוי אפילו כשלא נעשה פחם, ולכן לרבי יורא בודאי יתחייב בין יעשה פחם או לא, ומה שהזכיר רש"י כאן פחם הוא לסיבה אחרת לגמרי, והוא כפתור ופרח תלי"ת בדברי רש"י, ולא אכחיד תחת לשוני, לשלימות הענין עוד דבר נכון ואמיתי שנראה לי בדברי רש"י, והיינו, לפי מה שכתב רש"י גופא במסכת ביצה דף ל"ב שלא התירו עשיית גחלים לצורך אוכל נפש, כיון שיש בעשיית גחלים משום מכה בפטיש, ועשיית כלים לא הותרה לצורך אוכל נפש, עיי"ש, ועיין בספר מלאכת יום טוב להגאון המופלא מוה"ר משה סאקאלאוסקי ז"ל בסימן קכ"ג, ומשם ולהלן, שביאר דברי רש"י אלו באורך מאור, כדרכו הטוב, ואם כן היו דברי רש"י מתפרשים כמין חומר ממש שאין המרובר כלל וכלל משום מלאכת כיבוי כי אם משום מכה בפטיש, וכוונת רש"י לומר, שכיון שנעשה פחם כשהוא מכבה, ממילא יש כאן איסור בכיבוי שלו, משום מלאכת מכה בפטיש, משא"כ מתכת אינו נעשה פחם, אלא שעדיין לא יכולתי לפרש היטב לפי זה את סוף דברי הש"ס שם, שתירצו על הקושיא שהקשו מבישרא אנומרא, ששם הותרה כיבוי, ועל זה תירצו: התם לא אפשר הכא אפשר, ולכאורה אם האיסור בגחלת של עץ הוא משום מכה בפטיש, אז אין כאן קושיא כלל כמובן, אבל עצם ההרגשה בדברי רש"י ה"י נכון מאור. בין כה ובין כה, נתבאר עיקר הנקודה שאין כאן אפילו צל של ראי' מדברי רש"י לומר שלא שייך איסור כיבוי כשלא נעשה פחם.

והנה יען כי פירוש זה בדברי רש"י, רהיינו שכוונת רש"י היא משום עשיית כלי ומלאכת מכה בפטיש, ולא משום מלאכת כיבוי, נראה בעיני נכון ופשוט מאור, לכן עיינתי עוד הפעם להשוות פי' זה עם דברי הש"ס, ונראה פשוט על פי מה שמצדד שם הגאון מהר"ם ז"ל בספר מלאכת יום טוב סי' קכ"ה באריכות לומר שסתם כשנותן גחלים כרי לצלות בשר וכדומה, ואינו צריך לעשות בגחלים שום תיקון רק ממילא נעשים פחם באיזה צורה שיהיו, בזה לא שייך תיקון מנא, כי אם גחלים הנצרכים לצורפי זהב, שלזה צריך לתקן ולשפשף הגחלים כרי שיוכלו צורפי זהב להשתמש בהם, בזה כתב רש"י דהוי תיקון מנא דאסור ביום טוב עיי"ש היטב באריכות דבריו, שנסתפק בזה. וא"כ יש להשוות דברי הש"ס בפשיטות עם פירושינו בדברי רש"י, שבאמת במעם הבריייתא, שאין ממתקין את החרדל בגחלת של עץ, כתב רש"י הטעם לפי שנעשה פחם, ובעשיית פחמין בודאי יש כיבוי וגם עשיית כלי, אולם אביי שהקשה לרב יוסף מבישרא אנומרא, סבר שכאן אינו עושה פחמין ככוונה, מכיון שהעיקר אצלו מיתוק החרדל, ולא רמי לפחמין שעושים לצורפי זהב, וכפי קושיתו, וסברתו שהי' מוכן מקושיתו,

שאינן כאן קפידא של עשיית כלים, תירץ לו רב יוסף שאפילו אם נאמר שהאיסור הוא משום כיבוי, גם כן אינו דומה לבישורא אנומרא, אבל לאמתו של דבר סובר רש"י שיש כאן איסור גם משום עשיית הפחם, שהוא עשיית כלי, שלא הותרה לצורך אוכל נפש.

סיכום הדברים ממ"ש למעלה. א] לכאורה ישנם ב' נקודות להקל בגא"ז לענין כיבוי, שכל טיפת אד הוא דבר נפרד, וא"כ אין כאן כי אם מניעת הדלקת הטיפה השני, ועוד טעם להיתר, מכיון שלא נעשה פחם בכיבוי הגא"ז. ב] טעם היתר השני, מכח דברי רש"י בשבת קל"ד ע"א. ג] נתבאר בארוכה ענין מלאכת הכיבוי בכלל, וחילוק פעולת ההבערה בעץ ובמתכת וכיבוי האש בהם. ד] נתבאר שאין כוונת רש"י כלל בדברי המקילין, וכל כוונת רש"י רק להסביר היתר גחלת של מתכת. ה] הדבר פשוט שעיקר ענין כיבוי הוא הפסקת כח האש המכלה ושוורף את דבר הדולק, אם לא יכבה את האש, ושכן מבואר בדברי הראשונים והאחרונים. ו] אין שום צד להקל מכח מה שלא היה כיבוי כזה במלאכת המשכן. ז] ישנם פנים לומר שבכלל אין כוונת רש"י לענין מלאכת כיבוי, כי אם להסביר שיטת רבי שמעון שס"ל שלא שייך כיבוי מן התורה כשאינו עושה פחם, ועוד יש צד שמה שהזכיר רש"י פחם כוונתו על מלאכת מכה בפטיש, ולא על כיבוי, ומלאכת מכה בפטיש לא הותרה באוכל נפש.

ז] ער כה היו דברינו בהיתר השני שהי' כאן בענין זה. ועכשיו נדבר בהיתר הראשון משום שא"י הגא"ז המה אדים נפרדים. ואקדים כאן הקדמה כללית מה שנוגע לפרט זה: דבר פשוט ומבואר לכל מעיין בצדק, שאי אפשר לברר עצם או אמיתית סברא זו מדברי ש"ס ופוסקים, כי הוא מלתא דתליא בסברא, וישנם פנים לכאן ולכאן, והעיקר בזה, שאפילו אם נתפוס כצד הקולא בסברא זו, גם כן אין כאן שום רא"י לקולא, שהרי ישנם פוסקים רבים שאפילו בדבר שהוא ברור ומבורר שכל טיפה וטיפה אין לה שום שייכות עם טיפה שלאחרי, ואינה כלל שום חלק מדבר הדולק, אעפ"כ יש כאן כיבוי דאורייתא כשמסתפק ממנו, או כשפוסק את שייכותו עם דבר הדולק, כמו שיתבאר לפנינו, ואם כן בכלל אין לחשוב שאם נברר, או יותר נכון, אם נסמוך על הסברא שכל טיפת גא"ז הוא דבר נפרד, אז כבר יצא הדבר להתירא. ועוד נקודה חשובה, מה שנוגע לכלליות ענין זה: במלאכת כיבוי, אם היתה לכאורה קלה משאר מלאכות להפוסקים בר"ש במשאצ"ל, כמושג"ת למעלה באות ו', אעפ"כ החמירו בו חכמים חומרות גדולות, וגזרו דאורייתא אטו דרבנן, וגזרו בו גזירות לגזירות, וגזרו בו גרמא אטו מעשה בפועל, כמבואר הדבר בתוס', שבת דף מ"ז ע"ב ד"ה מפני, ובשאר פוסקים ראשונים ואחרונים, וממילא, פשוט מאוד, שכשאנו דנים במלתא דתליא בסברא במלאכת כיבוי, עלינו לדעת שקשה מאוד להסיק שום מסקנא להקל, אפילו אם יהי' האמת כסברא המיקלת, ואפילו אם לא יהי' כאן רק גרמא, ואפילו לא יהי' כאן רק כיבוי מדרבנן.

ועכשיו נרד לעומקה של ההלכה. מקורן של דברים אלו, אם יש לאסור מן התורה, או מדרבנן בכיבוי דבר שאין לו לכאורה שייכות עם עצם דבר הדולק,

מבואר בב' מקומות בש"ס. הראשון: שנינו במשנה שבת כ"ט ע"ב: לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנו שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנמטפת, ואפילו היא של חרס, ורבי יורא מתיר. וכתב שם רש"י בר"ה שתהא: ומעמא משום גזירה שמא יסתפק הימנו, וכיון שהקצוה לנר חייב משום מכבה עכ"ל. מבואר מפשטות לשונו שיש כאן כיבוי מן התורה אם יסתפק, מכיון שכתב שחייב משום מכבה, ועיין בפני יהושע מה שכתב ברבריו, וכבר האריכו המפורשים במה שתפס רש"י ב' דברים, מוקצה וכיבוי, ואין להאריך במה שהאריכו בו רבותינו המפרשים, נ"ע. והרמב"ם בחיבורו בפ"ה דשבת הי"ב כתב שאיסורו משום מוקצה, בעוד שבפי' המשניות כתב שהאיסור הוא משום מכבה, והדברים עתיקים, וגם בזה עמד שם זקנינו נ"ע בפני יהושע, ומרן החתם סופר נ"ע בחידושי, וכן רבינו הרב נ"ע בריש סימן דס"ה סעיף א', ובקונטרס אחרון שם, ובערוך השולחן סימן רס"ה, לך נא ידירי ותרווה צמאונך.

(ח) עוד שנינו במס' ביצה כ"ב ע"א: הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. וכתבו שם התוס' בר"ה והמסתפק, שעל כרחק צריכים אנו לומר, שתיכף כשמסתפק מן השמן יש כאן שינוי בנר הדולק, שאם לא כן אין כאן כיבוי, כי אם גדם כיבוי, עיי"ש. והרא"ש שם בסימן י"ז, חולק על דבריהם, וכתב ששפיר יש כאן כיבוי מן התורה, כיון שעושה הפעולה בדבר הדולק ממש, והביא שם רבינו רא"ש דא"י, שהרי אפילו כשמסתפק מן השמן שהוא בשפופרת של ביצה, ג"כ חייב משום מכבה, עיי"ש הרק היטב, כי אינו מן היושר כלל להאריך בהעתקת דברים פשוטים ומפורסמים, ומראה מקום אני לך. והנך רואה ידירי הקורא, מכל המבואר כאן, ואפילו אם יהי' האמת, מה שאינו מבואר עוד כלל, כמו שאאריך להלן, דק אפילו אם יהי' האמת, שכל טיפה של גא"ז הוא דבר נפרד, אבל זה ברור לכל בר דעת שאי אפשר לומר שהוא יותר נפרד מהשמן המונח בשפופרת של ביצה ומטפטף ממנו לתוך הנר, ואינו בכלל בכלי אחת עם דבר הדולק, ואין צורך לו כלל לכבות האש בתוך הנר, כי אם ליטול את השפופרת שיש בו שמן המטפטף, ואעפ"כ ישנם פוסקים הסוברים שיש כאן איסור דאורייתא כשהוא מכבה, א"כ מכל שכן בגא"ז שעכ"פ עכשיו נמשכו כל טיפות של גא"ז ממקום אחר, למקום אחר, וצריך הוא לעשות מעשה של כיבוי על ידי סגירת הברז, שלא יבא לכאן עוד גא"ז וירליק, א"כ פשוט מאוד שלשיטות אלה יש כאן איסור דאורייתא בסגירת הברז, ומי הוא זה אשר יחזיק להכריע בין הפוסקים, בדברים הנפסקים בשולחן ערוך בסתם בלא נתינת טעם, ובפרט במלאכת כיבוי, שעיקר הטעם שהחמירו בו חז"ל הוא משום שבקל יבאו למעות ולדמות מילתא למילתא, כמו שאביא להלן דברי רבותינו האחרונים בזה.

(ט) והנה, כל זה כתבתי במה שנוגע לעיין במקורן של דברים בש"ס ופוסקים. אולם, כבר נפתח הדבר ברורות שלפני פנינו, וכבר רנו בזה רבותינו הגאונים הפוסקים, וז"ל, ומה אנו ומה חיינו להכריע בדבר שהם לא מצאו עוז בנפשם להכריע. ראשון תחלה דיבר בזה הגאון העצום מהר"צ אורנשטיין ז"ל שמילא

מקום אבותיו בלעמבערג, בעל המחבר ספר שו"ת ברכת רצ"ה, שה' גאון אדיר וחרף עצום ונורא כידוע. ויש לו תשובה בענין זה ממש בספר ישועות יעקב למר זקינו ז"ל באו"ח בסוף סימן של"ד האריך שם בזה מאוד, וביאר שיטות הפוסקים בדברי הש"ס שהבאתי למעלה, וכתב שעיקר הספק הוא נפשוט ממקומות אלה, ואחר כל פלפול העצום העיר שם בסברא זו בסוף דבריו, ואם כי עצם הסברא מצא חן בעיניו, אעפ"כ לא רצה לסמוך עלי' למעשה אפילו על ידי עכו"ם, אפילו אם יצוה להעכו"ם בערב שבת לכבות את הגא"ז בשבת, ומסיים שם בלשון הזה: אולם יען כי הדברים האלה [כוונתו על סברא זו שכתב שם מקודם, שכל טיפה של גא"ז הוא דבר נפרד] המה כהררים התלויים בשערה, ובכל יכול להשתנות מהיתר גמור, או מאיסור קל לאיסור תורה, אינני דן בזה רק להלכה, אבל לא למעשה, עכ"ל הגאון ז"ל שם, ולמעלה מזה כתב שם הגאון ז"ל בתשובתו, בד"ה הדרן לנידון השאלה, בלשון זה: ואף דגם אנן קיי"ל כרבי שמעון דכיבוי הנר הוה מלשאל"נ נ ופסור, מ"מ אין להקל בזה יותר מאיסור תורה לענין אמירה לעכו"ם, רבכיבוי החמירו, דאין הכל בקיאים לחלק בין כיבוי לכיבוי לעשות פחמין וכל שאסור בזה אסור גם בזה, וכנ"ל בשם התוס', וכמבואר כל זה בש"ס ופוסקים להמעיין היטב, עכ"ל הנצרך. הרי שגם הוא, עם כל גאוניותו, ועם מה שנראה לו הסברא נכונה, לא רצה לסמוך על סברא זו למעשה להקל על ידי עכו"ם, ואפילו כשצוה לו לעכו"ם מערב שבת, ואפילו במקום הפסד ממון, אנן מה נענה אבתרי', לנקוט בפשיטות שאין כאן כיבוי, עכ"פ מדאורייתא, ולסמוך לכבות או להקטין גא"ז ביו"ט מכח סברא הנ"ל, בירים, ועל ידי ישראל, ומכל שכן כשהשאלה היא רק משום הפסד ממון, ואפשר להדליק אש אחר יותר קטן.

(י) ובעיוני ברברי הגאון מהר"ץ ז"ל הנ"ל, חפשתי בדברי גאוני רורו של הגאון ז"ל, ומצאתי תשובה ארוכה בזה בתשובת מחזה אברהם להגאון האריר מהר"א שטיינבערג זצ"ל הגאב"ד רבראדי, שדן בשאלה זו, ובפרט זה שאנו דנין עלי', שכל טיפת גא"ז הוא דבר נפרד ואין כאן כי אם מניעת הבערת הגא"ז, והנה, מאוד שמחתי ברבריו שם, כי ממש כל מה שכתבנו למעלה מבואר שם בדברי הגאון ז"ל. והביא שם דברי הנרצ"ה ז"ל וחולק עליו בתוקף, והביא רברי הראשונים שהבאנו למעלה ששייכים לענין זה, ממש על הדרך אשר הלכנו, לא חיסר דבר מכל מה שכתבנו למעלה, ואמרת, תלי"ת שהנחנו בדרך אמת, ואין מן הצורך להעתיק דבריו באריכות, והקורא יכול לעמוד עליהם שם בסימן מ"א. רק אחת אזכיר, שהגדיל שמחתי, כשראיתי בדברי הגאון ז"ל שכתב בלשון הזה: ולא נחירא לחרש דבר זה [כוונת הגאון ז"ל, על מה שהביא מקודם דבר המקילים שרצו להקיל מכח הבנתם בדברי רש"י שמכיון שלא נעשה פחם לא שייך כאן כיבוי] ולא דמי לנחלת של מתכת ששם אינו כלה ונשרף, משא"כ דבר שכלה ונשרף לגמרי, ודאי שייך בו משום מכבה, וכמ"ש בספר הנ"ל, עכ"ל הגאון ז"ל, ולא החשיב בכלל סברא זו כדבר הראוי לדון עלי' באריכות, אם כי זה דרכו בקודש של הגאון מהר"א ז"ל לדון על כל דבר באורך וברוחב, כידוע למי שבקי

קצת בספריו. ועוד יותר מכל הנ"ל שמחתי, כאשר ראיתי, שהביא שם סברא שכתבנו למעלה שלא יהי' שייך כאן כיבוי דאורייתא מכיון שלא מצינו כיבוי כזה במשכן, וכתב על זה, אחר שדחה סברא זו בראיות ברורות, כתב שם סברא חדשה, יקרה מאוד, בזה הלשון: ועוד אני אומר, דלענין הבערה לא בעינן כלל דומיא למשכן, כיון דכתיב בהריא לא תבערו אש, לא בעינן למילף לי' ממשכן, וכל האשות בכלל, כיון דמקרי אש, וממילא נלפענ"ד מוכח דגם משום מכבה איכא בי', דאל"כ, הא דפליגי תנאי בהבערה למאי יצאתה לחלק או ללאו, מנ"ל, דלמא להכא כתבה התורה להריא בכרי לחייב בהבערה על כל האשות גם על האש של העלעקטריי"ק, דאם לא הי' נכתב להריא לא הוי מחייבין בי', דהוא דבעינן דומיא רמשכן וכנ"ל, אלא ודאי דכלא זה אין שום סברא לחלק, ובמילי דסברא לא בעינן דומיא רמשכן עכ"ל הגאון ז"ל, ומכאן פסק שם להחמיר אפילו על ידי עכו"ם, עיי"ש כי כל דבריו המה קילורין לעינים.

(יא) ובעיוני בזה בדברי הגאון מחזה אברהם ז"ל, ראיתי שציין על תשובת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' ל"א, ועיינתי שם והנה, באות ח' שם הביא הגאון בית יצחק ז"ל את דברי רש"י שכתב קל"ד, וכתב שאין מדברי רש"י ראי', כמו שכתבתי, והביא דברי מגן אברהם הנ"ל בסימן תק"ז, שכתב על גחלת של מתכת שאינו שורף, וכתב ג"כ שהפירוש הוא שאינו נשרף, והביא גם כן דברי הלבוש שהבאתי, ותמה שם על דברי הגאון מהר"ץ ארענשטיין ז"ל שלא העיר מכל זה, וציין שם בבית יצחק על דברי עצמו בחלק א' חיו"ד סימן ק"כ, ועיינתי שם, שכתב שם בפשיטות ששייך בין בגא"ז בין בעלעקטריק איסור כיבוי כיון שיש שם על כל פנים שלהבת, וברוך ה' הטוב שרבותינו ז"ל סללו לנו את הדרך הנכון ואנחנו נילך בעקבותיהם. עוד הביא שם במחזה אברהם דברי מהרש"ם חלק ב' סימן רמ"ו, והתשובה שם לדודי זקני הגאון הצדיק מוה"ר משה שפיטצער זצ"ל שהי' ריינא רבא במונקאטש, והי' מפורסם לגאון עצום ובעל הוראה מובהק, ואשמח מאוד שאזכה עכ"פ להעלות שמו הטוב על דל שפתי כי לא נשארו ממנו שום חידושים בעוה"ד, ודודי ז"ל צידד שם לאסור כיבוי העלעקטריק על ידי גוי בשבת, ועל זה השיב לו הגאון מהרש"ם ז"ל לצדד להתיר ע"י גוי, עיי"ש טעמו ונימוקיו, ובסוף דבריו העיר שם הגאון מהרש"ם ז"ל בהערה זו אם שייך כאן כיבוי דאורייתא כיון שאין שום דבר כלה ונפסד על ידי אש העלעקטריי"ק [כמובן שהשאלה הוא רק אם יש כאן כיבוי דאורייתא, ורק על ידי עכו"ם]. ואותו חוט של העלעקטריי"ק יתחמם עוד הפעם כשירליקנו אחר הכיבוי, הכל על הדרך שכתבתי למעלה בהסבר ענין גחלת של מתכת [וחירוש על עוצם בקיאותו של הגאון מהרש"ם ז"ל שלא העיר מדברי הלבוש שהבאתי למעלה] והנה, העיר שם הגאון ז"ל גם מדברי הפסוק מרוע לא יבער הסנה, שהעירתי בו למעלה, וכתב שם שעדיין לא החליט סברא זו, ועל כל פנים צידד להתיר על ידי עכו"ם, שאם לא יתירו על ידי עכו"ם בעלעקטריי"ק, אז ידליקו נרות ממש, והנרות בודאי יתנו לכבות על ידי עכו"ם, ולא הרווחנו כלום באיסור שנאסור להם, ושמחתי כמובן, שכל מה שכתבתי בביאור הענין נרמזו בדבריו, ומשמע שם בהריא שבגא"ז

בוראי ה' אוסר כיון שיש שם שלהבת, שהרי כתב שם, שהמחנך אבנים זה בזה בוראי יש שם איסור תורה מכיון שיוצא שם ניצוץ ושלחבת, אעפ"י שהאבנים נשארים שם כמקורם, עיי"ש היטב. ואגיר מורשי לבבי, כי אחר שעיינתי בדברי האחרונים, חשבתי בעצמי שלחוצפא גרולה יחשב להרפים רברינו אלה, במקום שרבותינו הגאונים ז"ל כבר רנו בזה, על הדרך שכתבנו, א"כ מה אנו ומה חיינו לרונ ברברים שרנו הם ולא הרחיבו עוזו בנפשם להתיר עם כל גרלותם ובקיותם, ואפילו על ירי עכו"ם לא רצו להסכים בפשיטות, ואפי' הגאון מהרש"ם ז"ל צירר שם עור כמה צררי היתר, וסברא זו שיש כאן צר היתר מפני שלא נעשה פחם ואינו נשתנה, צירר רק לסניף, ובגא"ז לא שייך כלל סברא זו, א"כ עלינו לכוף אזנינו לשמוע דברי חכמים. שוב אמרתי בלבי, כי בעוה"ר ספרי הקיצורים הולכים ונרפסים מרי יום ביומו, לא רק בלשון הקודש כי אם גם בשאר לשונות בעוה"ר, והמה כמו פסקי הלכות בעיני ההמון שאינם יורעים להבחין, ופן ואולי יאמרו כי רק מחמת חומרא בעלמא אסרנו כל אלה, לכן הוכרחתי להראות שאררברא, ספרי רבותינו האחרונים ז"ל אשר מפיהם אנו חיים ומימיהם אנחנו שותים, פתוחים לפנינו, והמעין הישר בעיני יחזה את אשר לפנינו, ואנחנו רק הדחכנו והסברנו דברי קרשם, וכל הסברות של המקילים היו פתוחים גם לפניהם, ורחו אותם ולא רצו לסמוך עליהם, כמו"ש הגאון מהר"ץ ז"ל בישועות יעקב, שבקל מאוד יבאו לשעות בדברים אלה, ועיין הדק היטב בדברי רבינו הרב נ"ע בסימן רס"ה סעיף ח', ובקו"א שם אות ג', ונלאיתי באמת להעתיק עוד דברי הפוסקים קמאי ובתראי איך שגזרו בכיבוי גזירות יותר מבשאר מלאכות.

יב) ובאגרות משה להגאון מהר"ם פיינשטיין ז"ל, ישנם ד' תשובות בענין זה. והנה בענין זה יש להצטער הרבה על מה שבכל התשובות האלה מקיל הגאון ז"ל בענין כיבוי הגא"ז, ובאו"ח ח"א סי' צ"ג, סי' קט"ו, וסי' קכ"ח בכולם הוא מתיר בפשיטות כיבוי והקטנת הגא"ז לצורך אוכל נפש ביום טוב [וכפל ושילש שאין כאן שום חילוק בין הקטנת הגא"ז או כיבוי הגא"ז לגמרי], אלא שבג' מקומות אלו הוא מוסיף שאפילו שלא לצורך אוכל נפש יש לו בכיבוי הגא"ז חידוש גדול שאינו רוצה לגלות בכתב, ובכל פעם נותן הגאון ז"ל רמז ברור שעצם איסור כיבוי בגא"ז מפוקפק הוא אצלו, לך נא דאה בפנים במקומות שציינתי. ויש להצטער על מה שלא מצא הגאון ז"ל לנחון לצוות לאחד מתלמידיו לעיין בדברי גדולי רבותינו ז"ל האחרונים, כי אז ה' רואה בעיניו שכבר נפתח דבר זה בגדולים וטובים מאתנו ונסתיים באיסור, ובפרט כי שם בסו"צ ג' כמעט שגילה סודו בהדיא, שמעם ההיתר הוא משום שכל שיפת נחשבת לדבר חדש, עיין שם בתחלת דבריו שכתב, שלא שייך בהגדלת פתילת הגא"ז לגזור שמא יחתה, כי אין זה נקרא חיתוי כי אם הוספת חומר חדש להגדיל האש, עיי"ש היטב, ועל זה לא גזרו [ועל זה גופא, היינו אם באמת לא גזרו על הוספת חומר חדש, יש לפלפל הרבה, והרבר כמעט ופשוט להיפוך, אלא שאין רצוני קעת להאריך בזה] על כל פנים, אם ה' לו להגאון ז"ל טעם חדש שלא רצה לגלות בכתב, מדוע מצא לנחון לחזור על זה ג' פעמים שיש לו חידוש שאינו רוצה לגלות בכתב, והוא רמז

ברור לכל מעיין שענין כיבוי הגא"ז אינו דבר חמור, וא"כ שוב אין צורך לפרסם הרבר כי ממילא נתפרסם, כי העם שומעין לקולא אפילו רק ברמ"ז הרומ"ז. ואיני רוצה לכפול שמה שכתב שם הגאון ז"ל בפשיטות פעמיים ושלוש שפשוט הוא שמותר להקטין ולכבות הגא"ז לצורך אוכל נפש כמו שמותר לתת בישראל אנומרא, הוא נגד דברי מגן אברהם, וממש כל הראשונים ז"ל לא פירשו כלל היתר בישראל אנומרא באופן שנוכל ללמוד משם היתר לכבות את האש, כי כבר ביארתי בעזה"ת דבר זה באריכות בתשובתי שנדפסה בחורש ניסן, אלא שמצאתי עצמי כמחוייב ברבר לגלות לכל הרוצה לירע אמיתתן של דברים בענין כיבוי הגא"ז, שעייננו בדברי הגאון ז"ל, וראינו דעתו, אבל למעשה, פשיטא, שאחר מחילת כבוד תורתו הרמה, אין אנו רשאים להניח ח"ו דעת רבותינו הנדולים אריות ונמרים, שראו ודנו בכל הסברות האלה ולא סמכו עליהם בשום אופן. ופן ואולי הי' לו להגאון ז"ל טעם אחר חוץ מטעמים אלו שפרטנו למעלה, ואנחנו לא ידענו, פשיטא ופשיטא שאי אפשר לסמוך על ספיקות כאלו ח"ו להקל, דברים שלא נתנלו לנו, ואולי אם היינו שומעים את הדברים לא היו מוסכמים כלל, לפי שיטת הפוסקים, כמו שכבר הראינו לדעת בשאר דברי הגאון ז"ל בענין זה, שאף על פי שדבריו ברורים בעיני עצמו, לאמתו של דבר המה נגד דברי הפוסקים שמפיהם אנו חיים.

(ג) ובסיום הדברים, הנני רוצה לעורר את המעיין היקר, ובפרט את האברכים החשובים המשתלמים בהוראה לעובדא דלהלן: לפני כמה עשרות בשנים, יצא הרה"ג צ"צ מצעהלים זצ"ל, שהי' מורה הוראה עצום ומובחק מגדולי שיירי כנסת הגדולה של הרבנים מדור הקרום, בכחה דהתירא, בהקטנת הגא"ז ביום טוב מכח סברא זו שאין זה נקרא כיבוי, כי אם מניעת הדלקה והבערה, ונתעוררו אז בשעתו רבנים גאונים אחרים, ובדאשם הגאון הצדיק מפאפא זצ"ל להחמיר בדבר, כמו שנדפסו דברי הגאון מפאפא זצ"ל בראש הגדה של פסח אגודת אוזב, ואחר זמן קצר, עלה הנה"צ מצעהלים זצ"ל על הבימה בבית מדרשו, ואמר, בזה הלשון, בערך: אמת הדבר שהוא הי' מקיל בהקטנת הגא"ז, והסברא היתה נראה לו כישרה, אולם מפני שרבנים חשובים אחרים פסקו בדבר, לכן הוא מבטל דעתו נגדם. ואל יחושו ידידיו שדבר זה יגרום לו לכושה, כי אמרו חז"ל על ר' עמרם, במס' קידושין, שאמר, מוטב ליכסוף ב' עמרם בעלמא דין ולא בעלמא דאתי, והיות כי זקיננו, אביו של הגאון בעל ערוגת הבושם, הי' שמו עמרם, לכן הוא ממליץ על עצמו מה שאמר רב עמרם על עצמו שם בש"ס קידושין, וירד מעל הבימה. כמדומה שעובדא כזו אינה דורשת לשום ביאור, כי היא מבארת את עצמה, כך היו דרכם של רבותינו הקדושים והטהורים מוסדי רור ודור, להיות בטל ונכנע לדברי הקודמים, ולדברי שאר חכמי הרור, ואנחנו יתמי דיתמי, פשיטא שאין לנו להתחכם בהמצאות שונות במקום שהדברים מבוארים בדברי גאוני קדמאי. וה' יעזרנו שנוכח לכיין דרכינו לאמתה של תורה, ונקיים הפסוק אם לא תדעי לך היפה בנשים, צאי לך בעקבי הצאן, כררשת חז"ל על הפסוק הזה.

בענין מחיצות ניכרות בסוכה

חיים יהודא כהן

מו"צ בעדה החרדית בשכונת רמות

וראש הכולל דחסידי באבוב

ירושלים ע"ה"ק תובכ"א

בגמ' סוכה (ד' ע"ב) היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה עמוד שהוא גבוה עשרה טפחים ויש בו הכשר סוכה, סבר אב"י למימר גוד אסיק מחיצתא א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא. ולכאורה משמע שפלוגתתם של אב"י ורבא הוא בהלכתא דגוד אסיק, דאב"י סבירא ל"י דבעמוד אמדינן גוד אסיק, ורבא סבירא ל"י כיון דאינן מחיצות הניכרות לא אמדינן בזה גוד אסיק.

ומצינו פלוגתא כיו"ב בעירובין (דף פ"ט ע"א) בדיש כל גנות, דרעת רבי מאיר שכל גנות העיר רשות אחת וחכ"א כל אחד ואחד רשות בפני עצמו. ובגמ', אתמר רב אמר אין מטלטלין בו לחכמים אלא בד' אמות ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו, ומבואר בגמ', במחיצות הניכרות רכולי עלמא לא פליגי וסבירא להו דאמרינן גוד אסיק, כי פליגי במחיצות שאינן ניכרות רב אמר אין מטלטלין בו אלא בד' אמות לא אמר גוד אסיק מחיצתא ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו דאמר גוד אסיק מחיצתא, הרי מצינו להדיא פלוגתא דרב ושמואל בזה, דרב סבירא ל"י דלא אמרינן גוד אסיק מחיצתא במחיצות שאינן ניכרות, ושמואל סבירא ל"י דאמרינן גוד אסיק מחיצתא אף במחיצות שאינן ניכרות, ורבא כרב, ואב"י כשמואל. — ושם בעירובין (פ"ט ע"ב) מבואר באמת דאב"י כשמואל סבירא ל"י.

אמנם אי אפשר לומר כן, דרבא כרב סבירא ל"י, דבגמ' דף ע"ט ע"ב (ועיי' ש' בתוס' ד"ה והא) משמע שרבא סבירא ל"י כשמואל דאמרינן גוד אסיק מחיצתא אף במחיצות שאינן ניכרות. ועוד דכאן במס' סוכה כתבו התוס' בד"ה סבר, לבסוף מסיק בעינן מחיצות הניכרות, ומבואר בדבריהם דפשטות הסוגיא היא דאב"י חזר בו וקיבל דרבי רבא רבא בעינן מחיצות הניכרות, ומוכח כן, מדלא ענה לרבא כלום. ועוד מוכח כן, מדקאמר בגמ' הלשון סבר אב"י למימר וכו', מבואר שזה ה"י רק הו"א אצל אב"י, ולמסקנא מודי לרבא דבעינן מחיצות הניכרות, ואם כן נמצא דאב"י סותר את עצמו, דכאן סבירא ל"י כרבא, ובעירובין סבירא ל"י כשמואל דאמרינן גוד אסיק אף במחיצות שאינן ניכרות.

ועוד כפי המבואר ברש"י עירובין (שם פ"ט ע"א) ד"ה כולי עלמא יוצא, מבואר שבעמוד ברשות הרבים לכולי עלמא הוי דשות היחיד גמורה משום גוד אסיק, והוא ברייתא מפורשת שבת דף י"א איזו היא דה"י, גדר שהוא גבוה ורחב ד' זו היא דה"י גמורה. הרי בעמוד גם לרב אמדינן גוד אסיק, ועיי' ש' בסוגיא ברש"י ובתוס' מה חשיב מחיצות שאינן ניכרות. עכ"פ לפי זה הוי הסוגיות סותרות זו"ז, דבסוכה סבירא לן דלא אמדינן גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות כעמוד, ובעירובין לכולי עלמא אמדינן לגבי עמוד גוד אסיק.

והנה הר"ן כאן ביאר את הדברים, וכתב וז"ל, פירוש דאע"ג דלגבי שבת

אמרינן גוד אסיק, לא אמרינן הכי לגבי סוכה דבעינן בה מחיצות הניכרות כעין דירה, עכ"ל. ומבואר כמו שכתבנו, דבאמת לגבי שבת ועירובין ודאי אמרינן בזה גוד אסיק מחיצתא לכולי עלמא, ורק לגבי סוכה פליגי, דאביי סבירא ל' דסוכה כשבת וחשיבא כמחיצות ניכרות, ורבא סבירא ל' דסוכה חמירא דבעינן בה מחיצות ניכרות כעין דירה. וכן מפורשים הדברים בחדושי הריטב"א כאן, ועיי"ש בריטב"א דמבואר שם רבשבת גם כן בעינן על כל פנים מחיצות נראות וניכרות, דאם לא כן לא משכחת רשות היחיד, שהרי הים מקיף את כל העולם ועמוק כמה ואמרינן גוד אסיק מחיצתא, אלא ודאי דמחיצות הים לא חשיבי מחיצות לפי שאין נראות וניכרות ואין האדם רואה עצמו בתוך מחיצות. ולפי זה יותר מבואר פלוגתתם דאביי ורבא, דאביי סבירא ל' דכמו שמצינו לגבי שבת דבעמוד חשיב רשות היחיד דאמרינן גוד אסיק מחיצתא, וחשיבא מחיצות נראות וניכרות, דאם לא כן גם לגבי שבת לא חשיבא מחיצות וכמחיצות הים, אם כן לגבי סוכה נמי שפיר חשיבא מחיצות. ורבא מחדש דאף דלגבי שבת שפיר חשיבא מחיצות, מכל מקום לגבי סוכה חמירא דבעינן מחיצות הניכרות כעין דירה כדברי הר"ן [או מחיצות הנכרות ונראות עמה כלשון הריטב"א, והיינו הך].

ועדיין צריכים אנו לבאר טעמא דרבא [ואביי, לפי המסקנא], מאיפא אנו למידין שסוכה חמירא משבת ובעינן מחיצות הניכרות, ובפני יהושע מאריך כאן, ומסיים, ולולא רמסתפינא ה' ג"ל דודאי הלכתא דגוד אסיק אפילו בעמוד שייך נמי לענין סוכה מדאורייתא, והא רקאמר רבא בעינן מחיצות הניכרות היינו מדרבנן כיון דלאו להכי עבירן, ועיי"ש. מבואר בזה, שרבא ודאי סבירא ל' כאביי, דביסוד הדין סוכה ושבת שוים הם, ומן התורה נאמר דינא של גוד אסיק בסוכה, אלא מדרבנן החמירו. אמנם רואים אנו שהפני יהושע כתב כן „לולא דמסתפינא“, כי אמנם פשמות הגמ' והראשונים הוא שרבא מדין תורה קאמר דבעינן מחיצות הניכרות בסוכה. ומכל מקום טעמא בעי, מהיכי תיתי לדין זה דסוכה שאני משבת ובעינן בה מחיצות הניכרות.

והנה בר"ן (שהבאנוהו לעיל) כתב בטעמא דרבא דבעינן בה מחיצות הניכרות כעין דירה, ובלבוש ס' תרל"ג סוף סעיף ו' מסיים עלה, דבעינן בה מחיצות הניכרות כעין דירה דהכי משמע לישנא דבסוכות תשבו וליכא. מבואר בזה דנלמד ממשושו של מקרא דבסוכות תשבו, והרי תשבו כעין תדורו דסוכה כדירה, ודירה הרי מחיצותי ניכרים, וכן בעינן בסוכה דמחיצותי תהיינה ניכרות. [ובאמת בפמ"ג ס' תרל"ג סק"ח עביר פלוגתא בין הפנ"י להלבוש בזה, והוציא שם נפקא מינה למעשה מפלוגתייהו]. והנה לפי הדיעה הזאת שדינא דמחיצותי ניכרות הוא מדין תורה, יש מקום לדון אליבא דרבא האם נאמרה ההלכתא דגוד אסיק בסוכה או לא, רלכאורה לרבא לא שייך שתהא ההלכתא דגוד אסיק בסוכה, ואם כן יש לומר רלא נאמרה כלל ההלכה דגוד אסיק לגבי סוכה ורק נמסרה לגבי שבת, אבל יש לומר דרך אחרת דבאמת ההלכה למשה מסיני דגוד אסיק הוא הלכה כללית אצל כל דיני מחיצות, דאיכא מחיצות מחמת גוד אסיק, ואם כן לגבי

סוכה נמי אמרינן שבאמת יש מחיצות דגוד אסיק לגבי עמוד, אלא לגבי סוכה זה לא נוגע למעשה, דקיי"ל דבעינן גבה מחיצות ניכרות.

והנה בר"ן כאן (ב' ע"א) סוף ד"ה וגרסי', כתב, ולפי דעת הרב אלפסי ז"ל, כי אמרינן בגמ' כי אצטריך להכתא לגוד וללכוד ולדופן עקומה מאן דמני גוד אסיק בהדיהו לענין שבת איתמר דלגבי סוכה ליכא גוונא דנימא בה גוד אסיק, דהא מסקינן דאפילו על שפת הגג פסולה. — הרי מבואר בדבריו, דלגבי סוכה ליכא בכלל ההלכתא דגוד אסיק. [ובפני יהושע כאן מאריך בדברי הר"ן אלו]. והנה בגמ' בפלוגתא ראביי ורבא לגבי היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה בה עמוד שהוא גבוה עשרה טפחים, כתב רש"י, רחוק מן דפנות הרבה, שבנה להעמוד רחוק מן הדפנות. וכוונתו בזה, דאם ה' קרוב לדפנות בתוך ד' אמות, לכולי עלמא ה' כשר על גבי העמוד מכח דופן עקומה של הדפנות של הסוכה. ואמנם בראשונים מצינו בזה שני דיעות. — ברישב"א כתב שיש שפירש דהא דעמוד אפילו בשעומד תוך ארבע אמות הוא, ואפילו הכי לא אמרינן בה דופן עקומה, דכיון שגבוה עשרה וראוי להיות מוקף מחיצות לענין שבת הרי חלק רשות לעצמו ואין לומר בו דופן עקומה, וכן פ' בתוס', וכן הוא דעת הר"ן גיאות הובא ברא"ש כאן, וכן כתב הר"ן, דאפשר שהוא כן, וממשיך הרישב"א, אבל מורי הרב נר"ו מפרש בשם רבותיו ז"ל, דבתוך ד' אמות אמרינן דופן עקומה והכא בשיש בו ד' אמות דליכא למימר הכין, וכן עיקר וזהו כמו שדייקנו מדברי רש"י, וכן דעת הרא"ש שם.

והנה יש לפרש את שני הדיעות האלו שכראשונים, בהשני צדדים שצדדנו, באם נאמרה ההלכתא דגוד אסיק גם לגבי סוכה. והנה אם נאמר דההלכתא דגוד אסיק סתם נאמרה ונוגעת בכל דיני מחיצות, וגם לגבי סוכה נחשב שיש מחיצות, שפיר י"ל דאם העמוד בתוך ד' אמות לדפנות לא נכשיר מכח ההלכתא דדופן עקומה, דהרי באמת יש כבר מחיצות להעמוד מכח גוד אסיק, וא"כ אי אפשר לתת לו עוד מחיצות מכח דופן עקומה, וכבר חלק העמוד רשות לעצמו מכח מחיצותיו, והוא הריעה הראשונה שברישב"א בשם התוס'. אבל אם נאמר כהצד הב' שכתבנו, והוא שלא נאמרה כלל ההלכתא דגוד אסיק לגבי סוכה, נמצא שלהעמוד ליכא מחיצות כלל, א"כ שפיר י"ל דבאופן שהעמוד בתוך ד' אמות לדפנות נכשירו מכח ההלכתא דדופן עקומה וכמסקנת הרישב"א, והוא דעת רש"י והרא"ש.

אמנם לפי זה יוצא שהר"ן סותר את עצמו, שהוא כתב כהצד דלא נאמרה ההלכתא דגוד אסיק לגבי סוכה, ואעפ"כ כתב דאפשר דעמוד כיון דלענין שבת חולק רשות לעצמו, והרי הוא כאילו מוקף מחיצות, אפילו אין ממנו ולכותל ד' אמות פסולה ולא אמרינן גבי' דופן עקומה. — הרי מבואר דאעפ"י דליכא כלל מחיצות להעמוד, מכל מקום לא אמרינן בו דופן עקומה.

אמנם יש לפרש ברעת הר"ן גם כן כמו שכתבנו, ובאמת מה שכתב הר"ן דאפשר וכו', ומסתפק בדבר, הספק הוא באמת בהשני צדדים שכתבנו, ומש"כ

הר"ן דלגבי סוכה ליכא גוונא דנימא בה גור אסיק, כוונתו, דלגבי סוכה ליכא גוונא דלמעשה נימא בה גור אסיק, אבל שפיר יש לומר שההלכה דגור אסיק נמסרה סתם, ושייכא גם לגבי סוכה, ועיין.

עולת שבת בשבתו

תצא

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ר' אלקיך בידך ושבת שבי. וצ"ב שהתחיל הפסוק בלשון רבים אויביך, ואח"כ אמר ונתנו שהוא לשון יחיד, גם אומרו שבי, הוא תמוה. ולהבין זה, כי הנה האויב המוחלט הוא יצרו של אדם המתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו, ולא די לו בזה שהוא עומד לכלותו אלא שמסית ומפתה גם אחרים אלו הרשעים המסורים בידו, לעמוד ולקסדג על עוברי ר' ולהטרידם מעבודתם, וכמ"ש רש"י בפ' בחוקתי עה"פ אם בחוקתי תמאסו, מואם באחרים העושים ושונא את החכמים ומונע אותם מלעשות עיי"ש, אם כן יש לו לאדם שני מיני שונאים, הפנימי הוא היצר הרע, והחיצון המה בני אדם המסורים ביד יצרם הרע ומונעים את העושים.

והנה כבר הבטיחנו הכורא ית"ש להצילנו מהיצה"ד כאו"ל (ברכות ס"א ע"ב) בינונים יצה"ר ויצ"ט שופטן שנאמר (תהלים ק"ט) להושיע משופטי נפשו, ואלמלא הקב"ה עוזרו לא ה' יכול לעמוד כנגדו. אמנם בענין בני אדם הרשעים שעומדים נגדו, הנה הללו המה בני בחירה והיא חפשית לפניהם כמשאחז"ל (ברכות ל"ג ע"ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ואין הקב"ה מונע את הרשעים מלחטוא, ואם כן איככה ימלט אי נקי את נפשו מהם מכיון שאין הקב"ה עוזרו בזה. אך באמת כשכשל עוזר נפל עוזר, ומכיון שהוא כובש את יצרו בעזרתו ית"ש כנ"ל, ממילא כל שונאיו נופלים לפניו, וברצות ד' דרכי איש גם שונאיו ישלים אתו ונהפך לבם בקרבם. וזה שאמר הכתוב, כי תצא למלחמה על אויביך, שני המינים כנ"ל, ונתנו ר' אלקיך בידך, מכיון שיהי' יצרך מסור בידך, ממילא ושבת שבי, ר"ל אלו שהיו שבוים ביד יצרם, עתה הם יהיו שבוים תחת ירך ומסורים בידך, וזו"ש ושבת שבי, אחר שזכית להציל א"צ מיצרך הרע, עוד תראה להשיב גם אחרים בתשובה, כי ודאי כעת שוב לא יבעט בך ותוכל להשיבו אל אביו שבשמים.

(הגאון המקובל מוה"ר חיים צאנזער מבראד וצ"ל)

תבא

השקיפה ממעון קרשך מן השמים. וברש"י פ' וירא (בראשית י"ח, ט"ז) כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קרשך, שגרול כח מתנות עניים שהופך מרת הרוגז לרחמים. י"ל הכוונה, דאם משקיפין מלמעלה על מעשה בני

אדם, אפי' המעשים טובים שלהם אין מוצאים אותם כתיקונם, וקשה מאוד לזכות בדיון, אבל בעת שנותנים צדקה, על זה לא יוכל להיות שום קיטדון, כי סוף כל סוף למי הוא נותן, לבשר ודם כמותו, ועל כן במדה שאדם מודד מודדין לו, וגם הקב"ה ירחם עליו וימלא את כל משאלותיו לטובה אף אם אינו זכאי. וזהו כל השקפה לרעה חוץ ממתנות עניים שמהפכת מדה"ד לרחמים.

(הגאון מוה"ר משה יוסף טייטלבוים אבד"ק אוהעל וצ"ל²)

האוינו

בתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק אמרתי אפאיהם אשכיתה וגו', אמרתי במימרא למיכלי מנהון רוח קודשא, אשייר בהון קליל, כגבר דחצר חקלא ומשייר ארעא חדא אבטל מספר ייחוס אנוש דוכריהון, עכ"ל התרגום יב"ע. — הנה לכאורה רברי התיב"ע תמוהין הן, כי וודאי שמסולק מישראל הייחוס, שוב אין רוח הקודש שורה עליהן, מ"מ איך מדמה השיור לגבי חצר חקלא, לאיזה ענין מדמה דבר זה. והנלע"ד ע"פ פשוטא, דאיתא בגמ' שיור הפאה השיעור הוא אחד מששים, וע' בפ"ק רמס' פיאח. והנה אע"פ שנתבטל רוח הקודש מישראל, מ"מ בחלום מדבר בס, ואיתא במס' ברכות דף נ"ז ע"ב, חלום הוא אחד מששים מנבואה, עכ"ל. נמצא שמשייר אחד מששים, והוא כמו שיעור פאה מן השרה, ודו"ק היטב לפי הפשוטא.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק נ"ש ופראג וצ"ל³)

ראש השנה

במדרש, שואלים מלאכי השרת להקב"ה אימת ראש השנה, א"ל אני ואתם נלך לבי"ד של מטה. י"ל הפעם למה על יו"ט של ר"ה דייקא שואלין המלאכים אימת זמנו, ולא על שאר ימים טובים, דהנה נודע דכל הימים טובים השלש דגלים חמה זכר ליציאת מצרים, ויודע ליציאת מצרים היתה באתערותא דלעילא בלבד בלי אתערותא דלתתא וכמאה"כ ואת ערום וערי', אבל ראש השנה יום ראשון של עשרת ימי תשובה שחובת היום היא לשוב אל ד' בתשובה, תלוי רק באתערותא דלתתא כמש"כ שובה ישראל. ולכן בשאר ימים טובים שהם זכר ליצי"מ שהיתה באתערותא דלעילא, יודעים שפיר המלאכים כי גם קדושתם היא רק מאתערותא דלעילא כל א' וא' לפי דגא דילי', לפיכך אין שואלים המלאכים על שאר ימים טובים כי דבר זה גם חמה יודעים, אבל ד"ה שתלוי רק באתערותא דלתתא אשר המלאכים אינם יודעים מזה ואין ביכולתם להשיג זה, כי אין להם בחירה, לכן שואלים אימת ראש השנה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(2) הועתק מכת"י תלמידו הרב הגאון מוה"ר אברהם צבי גינצלער דומו"ץ דק"ק הומנא הי"ד, והגיע אלינו ע"י נכדו הרב מו"ה ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א חרב"ג כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ור"מ במתיבתא עץ חיים דבאכוב. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(3) הועתק מכת"י ק (כת"י ירושלים, מספר 4730).

תמיהות וישובים

ג' הערות על ס' בית האוצר

בס' בית האוצר כלל א' אות ב' (בא"ד) כתב וז"ל, ולפי הנ"ל דכח נישואי האב הוא רק מפאת דמסתמא ניהא לה, ואלו היתה בה דעת היתה מתרצית, לכן י"ל דכל היכא רלא ניהא להו לקרובים, נסתלקה האומדנא דסתמא ניהא לה, כיון שגם בעיני הקרובים אין מעשהו נכון, ולכן אין לו כח להשיאה וכו', עיי"ש. ויש להעיר מהא דאיתא במס' קידושין דף מ"ה ע"ב, ההוא דאמר לקריבאי והיא אמרה לקריבה, כפתני עד דאמר לה תהוי לקריבה, (פי' רש"י, מעשה הי' שהאיש אמר לתת בתו קטנה לקרובו, ואשתו אמרה שיתננה לקרובה), אדאכלי ושתתי, אתי קריבי' וקדשה, אמר אביי כתיב שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב (פי' רש"י, ומש"ה לא חיישינן שמא נתרצה האב לקידושי קרובי' דלא הרר ביה מרבירי'), רבא אמר חזקה אין ארם טורח בסעודה ומפסידה, (פי' רש"י, טעמא אחרינא דוודאי לא נתרצה, דכיון דטרח אבי הבת לעשות סעודה אינה מפסידה), ע"כ. ולפי דברי הבית האוצר, למה לן שני טעמים אלו, הא אפילו נתרצה האב לקידושי ראשון, לא הוי קידושין, כיון דאשתו לא הסכימה, ואב אינו יכול לקדש בתו במקום שהקרובים מוחים, וצ"ע. ויש לחלק.

* * *

שם באות הנ"ל כתב וז"ל, ופשוט שאין לב"נ כח להשיא את בתו בעל כרחיה. וצע"ק, למה פשוט לו כל כך, הלא מבואר ברמב"ם פ"ט מהל' עבדים ה"ב, דבניו ובנותיו של נכרי שייכים לו ויכול למכרם, לעבדים ושפחות לעולם, וא"כ כיון שהם שלו לכל דבר, כוודאי יוכל לקדשם, וכמו דמבואר ברמב"ם הל' מלכים פ"ט ח"ח, רב"נ יכול לקדש שפחתו לכל מי שירצה, וצע"ק.

* * *

שם באות ה' כתב וז"ל, ודע דיש לעיין לדברי הפדר"א דאע"ה החזיר אח"כ את הגר, דקטורה חיינו הגר, וקשה שחרי אברהם אבינו היה כהן וכו' וי"ל דהפדר"א אתי למ"ד דלא היתה לו בת עדיין ולא קיים פ"ו, וע"כ שפיר נשאה מטעם עדל"ת, ונהי דאפשר באחרת, י"ל דלא מצא אחרת הגונה, ואע"ג דמקיימין פ"ו גם בבנים מאינה הגונה, עכ"ז י"ל דעל אינה הגונה ליכא מצוה כלל לישא אותה וכו', ע"כ.

ולכאורה מוכח שלא כדבריו מדברי תוס' במס' גיטין דף מ"א ע"א ד"ה לישא, שהקשו דח"ע וחב"ח יכול לקיים פ"ו ע"י שישא שפחה, ועשה דפ"ו ידחה הל"ת דלא יהי' קדשה, עיי"ש. ולפי דברי הבית האוצר, מה הקשו, דהרי שפחה מקרי אינה הגונה לצד בן חורין, וא"כ איך ידחה העשה דפ"ו הל"ת, כיון דליכא מצוה לישא אותה, וצ"ע.

נפתלי ראובן ציטראנענבוים

חבר כולל זכרון חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

חדשים גם ישנים

(לקט הלכות וענינים שונים)

צ) בספר חסדי אבות על מס' אבות (פ"ב מ"ח) להגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל, כתב בזה"ל: מצאתי במכתב לכמה"ר חיים סרגוסי מבניו של הגאון הקדוש מהר"ר יוסף סרגוסי בעל הנס מגורוש סיסיליא רבו של הרדב"ז, וז"ל, ושמעתי מפי הרב הגדול מרן מהר"ר אברהם סכנדר, ששמע מפי סופרים איש מפי איש הרמב"ם, שאדם גדול לא הי' רוצה לקרות וידוי יוה"כ בי יודע בעצמו שלא עשה דבר עבירה ולמה ידבר שקרים לפניו יתברך והוא חותמו אמת. והשיבו הרמב"ם, אילו ידעת אתה הנלבב כמה חמור עבודת השם יתעלה וכמה צריך לעבוד את האל-הוה והיית מקיף העבודה הראוי' והמוכרחת לאדון הוה, היית יודע בודאי שאין כל יום שאין אתה עושה כל האמור בוידוי, ועוד נוסף כהנה וכהנה, וכל אדם נידון לפי גורל חכמתו, שהרי מצינו שרוד המלך ע"ה נכתב עליו עון א"א והיא היתה מגורשת מאורי', ועון הריגתו אף כי הי' חייב מיתה, ועון ציצית של המלך שאול אף כי הי' רודפו והי' חייב מדין מחתרת, וכן כל כיוצא בזה, לפי מה שהוא אדם כן משפטו ושאתו, ואף על דבר זה שדברת, עתיד אתה ליתן את הדין, עכ"ל. ומסיים הרב חיד"א, ומאור יחרד האיש וילפת ובמסתרים תבכה נפשו בהגלות נגלות אמרי קורש אבי התעורה הרמב"ם הללו, כי אש יצאה מחשבו"ן נפש אדם אז יכנע לכבו ובמדריות יאנח לבקש רחמי שמים הרחמים והסליחות כי אל-רחום הוא, עכ"ל.

צא) בשו"ת מהרי"א הלוי חלק ב' תחלת סימן קל"ו, כתב בזה"ל: מכתב שאלתו הגיעני בימים הנוראים שעברו עלינו לטובה, ואאמו"ר הגאון מאור הגולה זצוקלה"ה*) לא הי' משיב לשואלו באותן הימים, וכן אני נוהג אחריו, עכ"ל.

צב) בהגהות חכמת שלמה על שו"ע או"ח סי' תקפ"ה, כתב בזה"ל: ולפענ"ד יש לומר התוקע, קפיטיל קמ"ד בתהילים קודם התקיעות, משום שנאמר המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה, כי היא מלחמה הגדולה אשר אנחנו נלחמים יום זה, ויש לו להתפלל על זה מקודם, ולפענ"ד הוא מסוגל אם יאמר בכוונה והכן, עכ"ל.

צג) בספר לוחות העדות, בדף מ"ו, כתב הגאון מוה"ר נפתלי הירש ווארשרטלינג אב"ד מדינת העסי"ן ז"ל אודות רבו הגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל, בזה"ל: מעיד אני עליו שפעם א' בפראג בהיותי אצלו סמוך לשולחנו, בזכו בעד אתרוג מהודר לערך עשרים ר"ט (רייכסטהאלער), דהיינו קנה אתרוג א', מצא נאה הימנו קנה האחר, עד שהחליף כמה פעמים. שעלה סכומו לערך הנ"ל, וה' הודיע נסתרות, גלוי לפניו, שבהיותי אצלו בנה סוכה עם סדינין מצוירים, עד שהוציא עליהם קרוב למאה הגריים, כללא דמלתא כל הון ביתו כלא נחשבת לו נגד אהבת ד' ומצותיו, עכ"ל.

(*) הוא הגאון מוה"ר מרדכי זאב אישינגא זצ"ל.

צד) כתב הגאון מוה"ר יוסף ענגיל ראבד"ק קראקא זצ"ל בספרו גליוני הש"ס במס' ראש השנה (דף ד' ע"ב) על הגמרא, שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב. ולענ"ד י"ל דאות הרי"ש הוא נומריקון, "רב", והכוונה לענין חיוב קבלת פני הרב ברגל, דהוי שמיני עצרת רגל בפנ"ע לענין זה, דאפילו הקביל פניו בסוכות, חייב להקביל שנית בשמיני עצרת, עכ"ל.

דקדוקי סופרים

בשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' ת"ל, נדפס בראש התשובה, ברין אם אמר בעשי"ת בברכת השנים מלך אוהב צרקה ומשפט, וכן בחמשך דברי התשובה, מוזכר כמה פעמים, "ברכת השנים". — כנראה שכתב כן אשיגרא דלישנא, כי "המלך המשפט" אומרים בברכת השיבה שופטינו, ולא בברכת השנים.

בספר ישמח משה עה"ת בפ' עקב (דף ק"ג טור ד') הובא פסוק, כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורביתם בארץ אשר ר' אלקיכם נותן לכם. — טעות נשתרבה לכאן, כי לשון הכתוב הוא, כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון ורביתם ובאתם וירישתם את הארץ אשר נשבע ד' לאבותיכם (דברים ח' פסוק א').

בספר קדושת לוי עה"ת, בדרושים לחנוכה (בסוף), הובא פסוק, כי שמש ומגן ד' צבאות. — לשון הפסוק הוא, כי שמש ומגן ד' אלקים (תהלים פ"ד פסוק י"ב).

בשנת תע"ז לפ"ק נדפס בכפר אורשקייאוי הסמוך לקושטאנדינא, ספר בני חיי מהגאון מוה"ר חיים אלגאזי זצ"ל, ושם בדף י"ב ע"ב נדפסו חידושים על פרק ד' של מס' סנהדרין. — ראוי לעורר, כי כל החידושים שנדפסו שם על סנהדרין רף נ"ד ודף נ"ה, הועתקו אות באות מספר מהרש"א שם במס' סנהדרין, וכנראה שהגאון המחבר הנ"ל הניח ההעתק מחידושי מהרש"א בין כתביו, וכשמצאו המרפסים את ההעתקה בין כתביו, חשבו שהוא ג"כ מתורת המחבר, והדפיסו אותם בתוך חידושי. (וכבר אירע כן לכמה מחברים, כנודע).

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

אל כבוד מערכת „כרם שלמה“.

בעוברי במשעול הכרמים נתעוררתי להערות דלהלן.

(א) בקובץ לכסלו תשמ"ט בעמוד י"א, בר"ה ראיתי במדינת פולין וכו', מביא דא"י ממגילה כ"ב. למנהג אמשטרדם ראף בר"ח וחזה"מ קורין הנדול לשלישי, עיי"ש. — ולכאורה יש לדחות הרא"י, דה"י במקום ביהכ"ג שבוהן שם רב אחר (וכדמשמע הלשון איקלע רב לבלל שה"י שם באקראי), ובאתרא דמר לא רצה לקחת חזקת הרב ומרא דאתרא דשם.

(ב) בקובץ לאדר א"ב תשמ"ט בעמוד מ"ז, במדור תמיהות וישובים בר"ה בספר אמת ליעקב וכו' בא"ד, והנה זה ודאי דאפור לומר לחבירו חי על היין קודם שיברך על היין, עכ"ל. — בספר דברי צדיקים בליקוטים חדשים רף ל"ד ע"ב מביא שהגה"ק מהר"ש מקרשאנוב זי"ע (ועור צדיקים) נהגו לומר לחיים קודם שברכו, ועיי"ש טעם ונימוק, ועי' פרמ"ג באו"ח סי' קע"ד משב"ז ס"ק י"א שמביא ב' דיעות בזה, וע"ע באלף המנן על המטה אפרים סי' תקפ"ג סקי"ג.

(ג) שם בעמוד מ"ט במדור חדשים גם ישנים אות ע"ג, הובא מש"כ בספר מחצית השקל סי' ק', שלא ברין נוהגים העולם שאומרים ברכת קידוש לבנה בעל פה, עכ"ל. והעירו מדברי הרה"ק ר"ר אלימלך בהצעתיל קטן שכ' שילמוד א"ע בע"פ ברכת לבנה, ע"כ. ובפשטות י"ל דהר"ר אלימלך מודה לדברי המחצה"ש שבודאי אם יש לו סידור יאמר בסידור, דק היות שאז לא ה"י שכיח כ"כ סידורים, ואם כבר נמצא היו קרועים לרוב, או כשמודמן לאדם לראות הלבנה כשהוא בדרך או ברחוב שאין לו סידור, לזה כ' שילמוד א"ע בע"פ, ע"ד בכל עת יהיו בנרדך לבנים. ופשיטא דהמחצה"ש מודה, רכשאין לו סידור, יאמר בע"פ, משלא לאומרו כלל.

(ד) בקובץ לניסן תשמ"ט עמוד כ', במדור תמיהות וישובים, הקשה ר' נפתלי ראובן ציטראנענבוים נ"י פליאה על השו"מ שהקשה על הנמרא חולין י' ע"ב דמוכח דאזלינן בתר חזקה וכו' הא ע"א נאמן באיסורין וכו', וא"כ נאמין להאישי המנוגע בעצמו, עכ"ק. והפליא הא ילפינן חזקה מנגעי בית ולא מנגעי אדם, ולא שייך כנ"ל, ע"כ תוכן הפליאה, עיי"ש.

וי"ל דיש מקום לקושית השו"מ הנ"ל עפ"י מש"כ המ"ל פי"ד משומאת צרעת הלכה ה' ברעת הרמב"ם רבית המוסגר אין צריך לסונגר דק באמירת מוסגר סגי, עיי"ש, וכ"כ המשנה אחרונה פ"ב מ"ו רננעים, עיי"ש. וא"כ יכול האיש בעל בית המנוגע לומר לכהן אם חסר ואתאי או לא (אי נימא דהוי כרה"ר), ודו"ק.

[נדרך אנב ק"ק על שיטת רש"י עה"ת (ויקרא י"ג, ד') שכתב דבארס המוסגר סוגרין אותו בבית ממש. א"כ הו"ל להש"ס הנ"ל להביא דא"י על דין חזקה מאדם (המנוגע) המוסגר, שנוכר בקרא קודם בית המוסגר. ואולי י"ל דשם לא כ' בהדיא דהכהן צריך ליצא אל המנוגע, אדרבא הוא בא אל הכהן].

(ה) שם, העיר הנ"ל על שו"ת אבני נזר חיו"ד סי' רח"ץ שהביא דעת הרמב"ם פי"ג הל' נדרים הל' כ"ה, והבין האבנ"ז שדברי הרמב"ם בהל' כ"ה קאי על הל' כ"ג וכ"ד, וא"כ בנוזר נרבה נ"כ אמרינן כאלו בנה כמה והמקיימו כאלו הקריב עליו קרבן, ואיך כ' הרמב"ם בהל' נזירות פ"י ה"ד דנקרא קדוש ושקול כנביא, ע"כ תו"ד עיי"ש. והיא לכאורה הערה נכונה.

ואולי י"ל לתרגם את הגאון האבנ"ז הנ"ל, שהוא משה נזירות ונדרים כהררי, דהא נדרים נמי סייג לפרישות כרתנן במס' אבות פ"ג מ"ז, ומ"מ כל הנזיר כאלו בנה במה וכו', א"כ כמו כן נזירות, אף דהיא דרך לעבודה, מ"מ הו"ל לכופ את יצרו בלא"ה. ודאי לזה, דהא בהל' כ"נ דוראי קאי על נזירות (נ"כ), וכ' שם והם סייג לפרישות, שזה אמרו ז"ל באבות (פ"נ מ"ז) על נדרים סתם, אלא ודאי כהררי נינהו ושקולי, דמ"מ הו"ל לסגויי בלא"ה. ומוכרח לומר כן, דאי תימא דאיכרי קרוש ושקול כנביא כרמב"ם נזירות פ"י ה"ד, א"כ למה קמ"ל הרמב"ם בהל' נדרים פ"ג הל' כ"ד עצה טובה שלא יעשה כמעשה קדושים ולא ירבה לילך בדרכס ח"ו אתמהא. (והם דברים הראויים אליו ז"ל, כ"כ הכ"מ ע"ז), אלא שהרמב"ם בפ"י הל' י"ד מנזירות מחלק נזירות רשע מנזירות נרבה, שזה דרך קדושים, ולא כ' דאיכרי קדוש, רק שכ' והר"ז נאה ומשובח, פ"י שעובר את ד' ומתירא מיצרו ורוצה להתגבר עליו ע"י נזירות וכו', ואולי אין זה סתירה לכונה במה, רגם בשעת איסור הבמות מותר בהוראת שעה ע"י נביא, אבל לא אי סגי בלא"ה, ואפילו זו לא לקיים לעולם. וכמו כן הוא בנדרים ובנזירות נרבה, אעפ"י שהם לשמים, במה מקרי, והמקיימו וכו', דהו"ל למילף נפשי' בניחותא, ותלוי אי לא הוי סגי' לי בלא"ה ובשמים יודעים האמת, וע"י הודע תעלומות יהי' נידון, לכן נותן לו הרמב"ם בהל' כ"ד (עפ"י הכ"מ) עצה טובה שלא ירבה בנדרים וכו' דיכול לצאת מדרך קדושים שהוא רק בהוראת שעה אי לא הוי סגי בלא"ה לדרך חטאים, ואפילו כבר נדר בדרך קדושים, מיד יתירו, דבשעת הנדר יצרו התגבר עליו, אבל אח"כ אי מקיימו הו"ל כאילו הקריב עליו קרבן בשעת איסור הבמות. ועפ"י ז' ויבן למה שקלו הכ' כנביא, להורות כנ"ל, כמו שנביא מתיר במה בהוראת שעה כמו כן נדר ונזירות והם דברים ראויים אליו ז"ל (ועיין כלי יקר פ' מטות עה"פ איש כי ידור נדר, וקרושת לוי ומאור ושמש עה"פ לאסור איסור), ודו"ק היטב ואכמ"ל יותר.

(ו) בקובץ למנחם-אב תשמ"ט עמוד מ"ט, הביא ר' חיים שלמה זילבערמאן נ"י דבר חדש וכו' דמקרה השלישי ועמוד תת"ל שנים בנימט' המשכ"ן המשכ"ן כמנין שעמדו יחד בית הראשון והשני, עכתו"ד. — יש לציין בזה דבספר אליהו הנביא פ"ה כותב רביהמ"ק השלישי היא היא הראשון והשני, עיי"ש. [ועפ"י נתיישב לי הא דאיתא בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' קפ"ז (מובא בתו"ש מס' רמא פ"ז מ"ג ד"ה ומעשר שני, ועי' בשר"ח מערכת א' כללים פאת השדה אות ס"ו) דשאל לו אפיקורס אחר איך אנו מאמינים שיהי' ביחמ"ק שלישי, הא כתיב כנביאים רביהמ"ק השני קרוי אחרון דכתיב (חגי ב') גדול יהי' בית האחרון מן הראשון, ועיי"ש מה שתירץ לו ע"ז, ועיין אמרי נועם פ' בא עה"פ והי' הרם לכם לאות על הבתים. ועפ"י הספר אליהו הנביא הנ"ל א"ש, דבאמת השני הוא האחרון, רק שהשלישי הוא הוא הראשון והשני].

(ז) מרי רבתי אעלה עוד כמה הערות קטנות. בספר מעשה רוקח עה"ת פ' פינחס בר"ה בשם הגאון מוה"ר משה ז"ל (כן המחבר), מביא זו"ל, והרמב"ן בפ' החומש כתב דלא נטלו חלק בארץ אלא הצדיקים דכתיב לאל"ה תחלק הארץ, ואל"ה בנימט' ל"ו, ע"ב. — לא מצאתי כזה ברמב"ן עה"ת שם, אך מצאתי ראיתי באוה"ח הק' כזה בשם ברייתא, אבל לא הביא הגימט' של תיבת אל"ה, ועי' ב"ב קי"ז ע"א וברשב"ם שם בשם ספרי.

(ח) בספח"ק נועם אלימלך פ' מטות עה"פ איש כי ידור נדר וכו', מביא דריב"ל מהדר תלמודי' כל תלתין יומי, ע"ב. — חפשתי ולא מצאתי המראה מקום ע"ז, ועיין מס' ברכות ל"ח ע"ב ושם כ' ר' חייא בר אבא וכו'. ועיין בתובות ע"ז ע"ב עובדא דריב"ל עם המלאך המות ושם לא כ' כלום מזה, ואח"כ מובא שם עובדא רומה לריב"ל עם השטן, ושם כ', שאמר להמלאך המות שיניחו לי יום שיחזור על כל תלמודי, עיי"ש. אך זה הי' ברי' חנינא בר פפא, ותו, שם הדר על כולי' תלמודי' כל יום, משא"כ הא דאמרו שהי' מהדר תלמודי' כל תלתין יומין, הכונה רק מה שלמד בהשלישים יום, עיין ברכות ל"ח ע"ב

בתורה כל תלתין יומין וכו', וצ"ע. (ואולי י"ל כיון שמביא שם המימרא, אשרי מי שבא לכאן ותלמידו, שזה שמע ריב"ל מבנו מעולם העליון, לכן רצה לחזור על לימודו, ובדאי עשה גם ריב"ל כן, שהרר על תלמידו כל תלתין יומין).

ט) בספה"ק נועם מגדים פ' דברים (בר"ה א"י במרבר) כ' שהאר"י ז"ל התבודד שבע שנים חוץ מתפלה וכו' עיי"ש. — יש להעיר רבשם הגדולים להחיר"א ז"ל מערכת גדולים אות יו"ר (או"ק א') כ', והמקום אשר נתבודד במצרים ששה שנים כל ששת ימי המעשה, עכ"ל. ואולי י"ל דאלו ואלו דא"ח ואין המרובר על זמן אחר, אך המעיין היטב בלשון הנועם"ג הנ"ל יראה שלא מסתבר לומר כן.

י) בספה"ק נועם אלימלך פ' דאח (בר"ה א"י היוצא השרה שנה שנה וכו') בא"ר כ' וז"ל, שצריך האדם לרמות לעצמו כאלו אוכל מעשר או בכורות קדשים כמו שהי' הלוי והתכן אוכלין בפרישות גדול ובקדושה גדולה, עכ"ל. וק"ל הא הלוי בשמקבל המעשר ראשון, הוא חולין גמורין בירו, ויותר הי' שייך לומר כמו שישראל אוכל מעשר שני בירושלים שהוא קודש, וצ"ע.

יא) בספה"ק קדושת לוי פ' פנחס עה"פ והקרבתם אשה לר', כתב לפרש הפסוק ימלא ר' כל משאלותיך יעו"ש. — הנה בספה"ק תפארת שלמה על שבת נחמו מביא פ' זה בשם הבעש"ט זי"ע, וכן הוא בספה"ק מבשר צרק. ועיין בספה"ק גנוי יוסף פ' יוצא עה"פ ויפנע, שמביא ששמע כן בשם המגיד ממעזריטש זי"ע. (ועיין בספה"ק רבי ייבי על תהלים קאפיטל כ' בפסוק הנ"ל). החותם בכרכת התורה,

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

בעזרי"ת.

לכבוד המערכת.

זה זמן רב שנרשם אצלי ספיקות בענין חרם רדגמ"ה, וחשבתי שכראי לפרסמו בהקובץ ולהציעה לפני הקוראים הנכבדים הי"ו, ואקוה שיעלה ביד א' להעלות תשובה ותוראה ברורה בזה.

נסתפקתי בענין חרם דר"ג שלא לקרות בכתב חבירו שלא ברשותו, ממי צריך לקבל רשות, מהמקבל המכתב או מהכותב.

והנה בבאר הגולה יו"ד סוף סי' של"ד הביא חרמי רדגמ"ה בזה"ל, חרם שלא לראות בכתב חבירו שלא ברשותו אא"כ זרקו, ולכאורה משמע מזה שמחני קבלת רשות מהמקבל המכתב, רלא גרע מאילו זרקו המקבל שמוטר לקרות בה ואע"פ שלא קבל רשות מהכותב, איברא די"ל רלא איירי ממכתב ששלח חבירו, אלא מכתב שרשם אדם לעצמו, וע"ז כתב בדורקו מותר לקרות בו, אבל לקרות במכתב שנשלח לאחר, י"ל שצריך רשות מהכותב, כי אולי לא ניחא לי' שאחרים יקראו בכתבו ששלח לאדם מיוחד, וכעין שאמרו ביומא דף ר' ע"ב דהאומר דבר לחבירו שהוא בכל יאמר עד שיאמר לו לך אמור.

ומצאתי בעזרי"ת בשו"ת הלכות קטנות ח"א סי' נ"ט שכ' בזה"ל, שאלה המוצא אגרת פתוחה בשוק וכתוב עלי' ופג"ן רדגמ"ה [ר"ת ופ"ר] ג"ד י"שכנו נ"חש דר' כינו נדרשום מ"אור ה'גולה], אי מותר לקרותה ואם חייב להחזיר, תשובה, נהי רלגני המקבל איכא למימר כיון דנפל איתרע ולא חש לה, אבל השולח שמא אין רוצה שידעו בעסקיו, ולפי זה אם היא חתומה כ"ש שאין לינע בה וחייב להחזירה, דמסתמא אין לומר

שהשליכה קודם שיקראנה, עכ"ל. ומבואר מזה שצריך נטילת רשות הן מהמקבל המכתב שהוא חפץ שלו, והן מהכותב השולח המכתב, אלא דאם מצאה בשוק י"ל שהמקבל אין חושש לה שוב ומהני נטילת רשות מהכותב בלבד, ועיי"ש בסי' רע"ו דאע"ג שלא כתוב על האגרת ופני"ן, מ"מ יש איסור לבקש ולחפש מסתוריו של חבירו, ומה לי לא תלך רכיל לאחרים או לעצמו, ועיי"ש בסי' קע"ג שאם השליח חושש שיש בתוכו רבר המזיקו כיוצא מההיא רכתב רור לאורי, שמ"מ אסור לפתחו ולמעול בהחרם, וגם להחזירה לבעלים א"א, רשמא ישלחנה ביר אחר, וע"כ אין לו תקנה אלא פורר וזורר לרוח או משיל לים.

וצ"ע אם אחר פטירת הכותב שייך עור החרם, ובזמנינו נוהגין להרפים מכתבים מגדולי וצדיקי הרור שכבר עלתה נשמתם כגדולי מרומים, אע"ג שאולי לא הי' נוחא להם שיתפרסמו מכתביהם שכתבו לאדם פרטי או למקום מיוחד, ולפעמים הי' בדרך הוראת שעה ושלא ללמוד מזה למקום אחר, וצ"ע אם יש בזה על מה לסמוך. החותם בברכה להגדיל תורה ולהאדירה,

הק' יעקב צבי גאלדשטיין
[מח"ס קהלת יעקב על חלי' רבית]
ברוקלין, ניו יארק

בסיעתא רשמיא, קרתא רשופריא, עשרה באב הרחמן, בונה ירושלים אמן.
למערכת כרם שלמה, שלום רב.

הגיעוני קונטרסים נוספים, כרמי חמר נפתם, ושתיית את יינם הטוב ויהי בפי כרבש למתוק. וחרי לכם קצת הערות והארות.

בקונטרס ב' (שבת תשל"ח) ראש רף ז', בתשובת הגה"ק מצאנו וצ"ל: וכתבתי רק למען המצוה להתיר ענונה מכבלי העיגון שהוא כנונה אחת מחבר[ו]ת ירושלים... כנאמר בתשו' פ"ו ז"ל. — בשו"ת פני יהושע לא מצאתי. אבל כן כותב רמ"מ שטנני מפנינשוב בסיום שאלתו לר' יואל סירקיש: וכל מי שמתיר ענונה אחת בזמן [הזוה] כאלו בנה אחת מחברות ירושלים העליונה, להציל בחינה אחת מן אשת חיל (שו"ת ב"ח החדשות, סימן ס"ד). ובשו"ת ארית רבי עילאי, סימן י"ד: ובפרט, שבתשובות ב"ח החדשות מבואר רכל המתיר ענונה אחת כאילו בנה חורבה אחת מחורבות ירושלים. וכיו"ב כותב מהרש"ל: למען בת ציון עיר דוד לא אחשה ואשקופ עד אוציא כנונה צדקה, להלבישה בגדי ישע מעיל צדקה ולהסיר בגדי אלמנותה, וככלה תעדה כליה כבנות ירושלים כימי עולם וכשנים קרמוניות (שו"ת ב"ח החדשות, סימן ע"א). עי' ברכות רף ו' ע"ב: (המשמח חתן) כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, שנאמר כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה' (ירמיה ל"ג י"א). ורישיה רקרא: קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה. עי' רש"י.

ברף ט' הערה 1, וכן ברף י' הערה 2, הובא ספר חכמת בצלאל על מסכת נדה לגר"ב ראנשבורג. — שם הספר אשר קרא לו מחברו הוא פתחי נדה, אך המו"ל (מה"ק) אשר בוש לפרסם את הספר בשם, "מכוער", הסב את שמו לחכמת בצלאל... ולא מחכמה עשה זאת! ושלומי אמוני ישראל אינם בושים בשמו המקורי של הספר. אלא למען הריוק הביבליוגרפי אפשר להוסיף בסוגריים (הגרפס בשם חכמת בצלאל).

ברף כ"ב בסופו, הובא בשם הרה"ק ר' יצחק ישעי' הלבדשטאם וצ"ל פירוש הכתוב, ותקח צפרה צר, שהפסוק בא לרמוז, דלקחה והסירה אותיות צ"ר משמה צפר"ה ונשארו

אותיות פ"ה כמספר תיבת מיל"ה. — פירוש זה זכור לי מקרמת רנא, אך מקורו נשמט מזכרוני. ואולם מצאתי בש"ך עה"ת: וכראות צפורה שבא המלאך לבלועו ראתה ששמה צפרה, צרפה, צ"ר פ"ה, גימ' מילה, אז הבינה שאין הרבר תלוי אלא בה, לזה לקחה צר ולא סכין, כי שמה גורם. והנחיד"א ז"ל כותב בספרו חומת אנוך (שמות י"ג): אפשר דרמזו בשמה מילה צור, גימט' צפורה. ואחרי כן וכתיו ומצאתי כן בלקוטי גאוני קמאי ז"ל אשר בספר רבינו אפרים ז"ל על התורה כ"י. ובספרו מדרב קדמות (צ"כ"ו) כתב בשם מהרי"ר בצמח רוד: כמ"ש האר"י ז"ל, שנרמז בשמה צור, ע"ש ותקח צפרה צור, ואותיות פ"ה גימטריא מיל"ה.

בדף ל"ב הובא בשם הרבני רבקה הענא ע"ה מחברתו של הארמו"ר מהר"ש מבאבוב זצ"ל, כי מקור המאמר „מלאכים שלאפנן נישט" הוא ביוצר [צ"ל: בסילוק] לשחרית יום ב' רסוכות: ושינה אין ברפידתם (המלאכים) ותנומה אין ברביצתם. — האמת היא כי שם מדרב הפייטן בצדיקי ישראל לעתיד לבוא, ולא במלאכים. ואולם ע"י תוספות לחגיגה ט"ז רע"א בשם הר"ר אלחנן: הוה מצי למיחשב [בשרים] ישנים ומוציאין רעי כבני אדם [ולא כמלאכים]. ועי' בעץ יוסף (לעין יעקב, סימן י"ד) בשם נזר הקודש: והא רלא חשיב ישנים כבני אדם, משום שזה בכלל מתים כבני אדם, ששינה אחר מששים במיתה.

והנה ירוע, שבספר רניאל נקרא המלאכים בשם עירין, ופירשו בעלי הלשון: עיר-ציר-שליח-מלאך. עי' משלי י"ג י"ז: מלאך... וציר. ישע' י"ח י"ז: צירים... מלאכים. אות צ' בלה"ק מתחלפת באות ע' בלשון ארמי (ארץ-ארעא). אמנם בפירוש המיוחס לרס"ג (ר"י): עיר, בת קול מתעוררת. פירוש אחר, מלאך מחריב, וכן ערו [תהלים קל"ז, ז']. אבל בפירוש המיוחס לרש"י: עיר, מלאך, שהוא ער לעולם. וכ"פ ראב"ע בשם ר' משה [הכהן גיקטילה]: שאיננו גוף והוא ער תמיד ולא ישן. וכ"כ רד"ק (בס"ס השרשים): עיר. מלאך. ונקרא כן, שהוא ער לעולם. וכ"כ ר"ש מסנות (בשנת ה'ל"ו): ונקראו המלאכים עירין, לפי שאין אצלם שינה ולא דבר ממאורעי הגוף. עי' גם הוספה למדרש תהלים קכ"א, ג': הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, וכי יש שינה למעלה, חלילה, לא שינה ולא ישיבה יש למעלה, כן אמר הכתוב וכו' עיר וקריש מן שמיא נחת (רניאל ר', י') וכתב בנזרת עירין פתגמא (פסוק י"ד), הא מכאן, שאין שינה למעלה. ועי' גם היכלות מסמרא דקדושה, בזוהר פקודי דף רנ"ז ע"א.

ואולם בשם הרה"ק ר"פ מקוריץ זצ"ל נמסר: בכל הרברים שבעולם יש בחינת שינה... ובר"ה נפלה שינה על... כל המלאכים (מדרש פנחס ז', ונופת צופים קס"ח) גם במלאכים יש בהם דורמיטא (אמרי שפר — אמרי פנחס, דף קכ"א סוף ע"ב, סימן ק"ח), והעיר על כך הרה"ק רצ"א שפירא מדינוב זצ"ל: נראה לי בגימטריא ע"ר, אני ישנה ולבי ער (שה"ש ה', ב' — בני יששכר, תשרי ב' כ"ז).

בקונטרס ט' (אלול תשל"ח) דף כ"ד (בסופו) הובא בשם הגאון מוה"ר שמואל פיהרער זצ"ל הי"ד אבר"ק קראס: במדרש, וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת, זהו מיתת צדיקים. — ובהערה 2: מאמר זה הובא בהדבחה ספרים ולא ידענו מקומו איו, וכבר נלאו קמאי לחפש את המקור ולא מצאו. עיין בס' שמחת החג על הגש"פ דף ו' ע"ב (מרפה"ס) בשם ס' עולת חודש מהגאון מהר"א פלעקליס ובשם שו"ת ארץ צבי, שיצאו לחפש חנם. — יש להעיר, כי לשון הכתוב הוא: גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת (דברים כ"ח, ס"א). ואילו המאמר השגור הוא: מכה אשר לא כתובה

(1) אחר שנרפס נתעוררנו שכן הוא בספה"ק רנל מחנה אפרים פ' שמות.

(2) בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד מ"ב, כבר כתוב קצת מזה.

בתורה, זו מיתת צדיקים. וכ"כ הגר"מ בורע אפרים על הפסיקתא (פיסקא כי תשא, הערה י"ח): כדאמרין מכה אשר לא כתובה, זו מיתת צדיקים, עכ"ל. ואומרים בשם הגר"י פיק זצ"ל, כי המאמר הזה עצמו הוא מכה אשר לא כתובה בתורה בשום מקום. (ויש מפרשים את המאמר בדרך הלצה, על הדפיקות בשולחן, שהש"ץ יאמר קדיש במקום תחנון, בימי יארצייט של צדיקים). ואולם בשו"ת תפארת צבי לרצ"ה מגלוגא (ווארשא תקע"ו, חלק יורה דעה, ס"ס ל"ח) משיב המחבר לגר"י ברלין (פיק), כי לא מצא את לשון המדרש, מכה אשר לא כתובה בתורה, זו מיתת צדיקים. אך בזהר פ' שמות (דף י' ע"ב) מצינו, שבשעה שנהרגו רבי עקיבא וחבריו שאל רבי יוסי בר יעקב איש כפר אונו את רבי מאיר: וכי כתיב דא בכל אורייתא כולה. ושמא נתחלף לו לרח"ג (בפירוש סמיכה לחיים על הגש"פ, בתוך ספר שמחת הח"ג) בין שו"ת תפארת צבי חיו"ת לשו"ת ארץ צבי חאו"ת. ובספר עולת חודש השלישי (פראג תקנ"ג, סי' רמ"ד-רמ"ה) הביא הגר"א פלקס בשם רבו הגו"ב, "ביאור המדרש (המפורסם בספרים רבים מאד, אבל לא ידעתי מקום מקומו [מקורו?]) הראשון) גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזה [הוא] ונו' זו מיתתן של צדיקים. . . שכל האלות רחמים רבים וא"א לכתוב מפורש מיתתן של צדיקים, כי פעמים רחמים ופעמים דין". ראה גם הסברו של הגר"י אייבשיץ זצ"ל על הא"י, "דררשינו גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת וכו' זו מיתת צדיקים" בהספרו על שני גאוני ארץ בז' באב תק"ד (יערות רבש, חלק א', דרוש ד', למכרז תרי"ט, דף ל"ד ע"ב). והסברו של הגר"מ הורוויץ (בנו של בעל הפלאה) זצ"ל על "והפלה ד' את מכותן [דברים כ"ח, נ"ט] ודרשו חז"ל זו מיתת צדיקים" (קובץ בית אהרן וישראל, גיליון כ"ז, שבט-אדר תש"ן, דף ש"ט. ראה גם גל' כ"ט, סיון-תמוז תש"ן, דף תרצ"ד). בקונטרס ג' של שנה ב' (כסלו תשל"ט) דף מ"א, הביא הרב ר"מ בראכנפלד ז"ל ג' הפוסם הראשון של רש"י לבראשית ל"ז ג': ולמדנים (במקום ולמדנים). — יש להעיר, שגם בב"ר פ"ד ח' (שהוא המקור לרב"י רש"י), נדפס: מדינים. ובחידושי הרש"ש (הערה ב'): נ"ל רצ"ל מדינים, כי מדינים הם הם הסוחרים, כרתיב אנשים מדינים סוחרים [בראשית ל"ז, כ"ח]. וט"ס זה נפל ג"כ בסה"פ, כמו שהגהתי שם [בהערה י']. עכ"ל הרש"ש. ובאמת בכ"י תימני של ב"ד הנוסח בשני המקומות: מדינים. ובסוף הפרשה נמצא הנוסח מדינים בהרבה כ"י.

בקונטרס ה' (שבט-אדר תשל"ט) דף נ"ד, הובא פירושו של הגר"י שור מקיטוב בירושלמי מגילה א"ג: לא נסב אפי' — לא נשא פנים. — יש להעיר, כי ברפ"ר של הירושלמי (ויניציאה רפ"ג) נדפס במפורש: אפילו. אך אין ספק כי לפנינו פענוח מוטעה של אפי', והנכון הוא אפין. וכבר פירש כן הרידב"ז, וכ"פ הגר"ז רבינוביץ בספרו שערי תורת ארץ ישראל (דף 302), וכ"פ הרמ"ש זיוויטץ בספרו משב"ח (ירושלם תרפ"ט, דף 212). ומסיים: אחר כתיבי מצאתי ברידב"ז שמפרש כן, ויען כי חוספתי כתבתי גם כן). בדף ס"ד הביא ר' יצחק ישעי' ווייס, "מאמר מוקשה מספר באר משה. . . גימ' י"א, וכשנכפל הוא גימ' י"ג. . . גימ' ששה, וכשנכפל הוא ג"כ גימ' ט" — והוא עומד ומתחנן לפני הקוראים: לא ידעתי פירושו ואין להעמידו. וכבר שאלתי לת"ח דבים ואין פותר לי. ואולי ימצא מי מקוראי הירחון ויפתור לי רזא דנא. — ואני שמואל הקטן תמה תמה אקרא: הרי הדברים פשוטים וברורים: י"א כפול י"א הוא קכ"א ובמ"ק י"ג. וכן ו' כפול ו' הוא ל"ו ובמ"ק מ"י).

(3) כבר כן ב' ירדנו חרה"ח מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן בכר"ש שנה ב' קנטא' ו' עמוד נ"ו. וכאן המקום להעיר, כי בספר מאורי אור דף קמ"ה, כתב בזה"ל: אציין מה שנעלם ממני בחיבור מעשה רוקח, שילוב חו"י אדנ"י באופן זה, יפ"א הפ"ד ופ"נ הפ"י הוא ענין שלו"ם עם ד' אותיות כידוע. ואני בעניי איני יודע הידוע, דהא מניניו תי"א, צא וחשוב, ועוד מה ענין אות פ'

חשבון הכפל נקרא כפי חכמי הסוד בשם „מספר מדובע“. עי' למשל בספר החכמה לבעל הרוקח, שער כ"ז (בראש „פירוש הרוקח“ עה"ת, ח"א, בני ברק תשל"ט, סוף דף ל"ג), ובספר פרדס רמונים לרמ"ק, שער ל' פרק ח'. ויש קוראים לו „חשבון גדול“. עי' אבודרהם, סדר ההגדה ופירושה, ברוך המקום, ומקורו בתקו"ז תקון כ"ו. אלא בדרך כלל מרבעים כל אות בנפרד (הו"ה בני מקו"ם, אהי"ה בני קנ"א) ולפ"ז ב"ד עולה כ' ואילו הב"ד עולה מ"ה. אמנם משתמשים גם במספר מרובע כללי (הו"ה בני רעו"ת, אהי"ה בני אמ"ת). כמו כן בד"כ, אין ק' במ"ק אלא א', אך לפעמים הוא י', והדברים עתיקים. בקונטרס ז' (אייר תשל"ט) דף י"ח, הערה 7, נאמר, כי תשובת הגה"ס לגרש"ק נכתבה ביום ב' טו"ב תמוז תקצ"א. בוראי נפלה כאן טעות, וצ"ל ביום בטו"ב תמוז, היינו י"ט תמוז, שהרי שבעה עשר בתמוז לא יחול לעולם ביום ב', כי לא בד"ר פסח).

בקונטרס א' של שנה ג' (תשרי תש"מ) דף ל"א, הובאו דברי הרב ר"מ בראכפלד ז"ל על רש"י לבראשית ד', כ"ב: נעמה, היא אשתו של נח. אשר התחבטו המפרשים להבין, מה בא רש"י להשמיענו. ואמרתי אענה אף אני חלקי ואעלה על הכתב דברים ששמעתי כד הוינא טליא (לפני למעלה מיוכל שנים) מפי אא"ז הרה"ח ר' מיכאל הערמאן זצ"ל (נלב"ע בשנים עשר לחודש אחד עשר שנת תשכ"ב ונשמן בהר המנוחות בירושלים קרתא דשופריא, והיו שפתותיו דוככות בקבר ושכב וערבה שנתו).

הכתוב פותח, וצלה גם היא ילדה את תובל קין, ומסיים, ואחות תובל קין נעמה. ואתא במדרש לקח טוב: גם היא, שלא היתה בת לידה, היא ילדה על כרחו וכו' רצה הקב"ה להוציא ממנה זרע וכו' נעמה אשתו של נח היתה, עכ"ל. והנה נשי למך פרשו ממנו, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו: מה אנו יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל. עד שאמר להן אדם: וכו' עליכן לרקדק על גזירתו של מקום, אתן עשו מצותכן והוא יעשה את שלו (רש"י לחלק, פסוק כ"ד-כ"ה, מב"ר). אך עדיין קשה, מפני מה טרח הבורא כביכול לשנות ררכי הטבע, כדי שתלד צלה בן ובת בדרך נס, ומי עביר רחמנא ניסא לשקרי [עי' ברכות נ"ח.]. התייג תובל קין בא לעולם כדי להרוג את קין, וברגע שמילא תפקידו מיד מת בתוך כפיו של למך, אבל נעמה לשם מה באה לעולם. — על כן אומר רש"י: נעמה היא אשתו של נח, ולא נשטפה במבול, אלא היא ילדה לנח את הדורות הבאים, להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים.

בדף ל"ה-ל"ו מאריך בבקיות הרב ר' שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער, אב"ד דקהלות החרדים שטראסבורג, צרפת, בענין „הקדמת שלום לכל אדם“ ובענין „שמא ימות“. — ברצוני להעיר, כי הדברים נדפסו כבר בקונטרס מעט צרי, מאת הג"ר יוסף צבי היילפרין, ירושלים תשל"ט, ערך „שלום“ וערך „שמא ימות“. אך למען האמת והצדק יש לציין, כי בן המחבר, אשר הו"ל את הקונטרס בתוך ספר אביו, „צרי לנפש יפה“, כותב מעבר לשער על רבה של שטראסבורק הנ"ל, „שהואיל להעתיק את הכת"י של הס' צרי לנפש יפה והס' מעט צרי... גם עיטר את הספרים בהדבה מראי מקומות והגהות חשובות“. ומסתבר, שיש לו חלק רב בשני הספרים הנ"ל, ומדידה נטל.

בקונטרס ב' (חשוון תש"מ) דף ל"ח הובאה גימטריא „מקדמון אחד, הועתק מכת"י ישן נושן“: בנ"ה הגדול החמודות נים' בגז"ל לקח"ם ממנו"ד. — אם נבוא לחשוב

בארבעת, וראיתי כחיבור יאיר נתיב כזה ממש, שמצא ספר ואינו זוכר מקומו, ותחת באופן זה, כתב, בהכאה כזה, ואני אינו יורע איזה הכאה, עכ"ל. — ובאמת הכוונה פשוטה, כי חשבון הכפול שכופלין אות אחת בחברתה, נקרא בספרים „הכאה“. ומה שתמה על אות פ', הוא ר"ת „פעמים“, והחשבון הוא כזה, ה' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים ז', ה' פעמים י', ודו"ק.

(4) בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ס"ב הביא ידידנו הרה"ח מו"ה חנוך העניך גרינפעלד נ"י שצ"ל יום ה' בטו"ב תמוז, יעו"ש.

חשבון האותיות, נראה כי הכתוב עולה בנימטריא תקע"ד ואילו הררש אינו עולה אלא תק"ס. וראיתי בספר תוספות השלם, חלק ג', ירושלים תשנ"מ, דף ס"ד ראש ע"א, בשם רבנו אפרים: בנה הגרל החמרת (בראשית כ"ז, ט"ו) בנימ' "בנול לקחם מנמדר". ואף זה אינו מדויק, כי הכתוב עולה תקנ"ו, והררש אינו עולה אלא תקנ"ד. ואעיר עוד, כי בפירוש התורה של רבינו אפרים ז"ל, שהו"ל הרב חיים יוסף איסר בר' יצחק אריה הלוי ז"ל לבית גר (יוהניסבורג תש"י), לא מצאתי גימטריא זו. אבל נמצאת שם (ברף כ"ח דע"ב) ההרשה על דצועות של יד ושל ראש, שהובאה בכרם שלמה שם. ובתוספות השלם (דף ס"ד סע"ב ודף ס"ה רע"א) מצויה דרשה זו עם הגימטריא של "הלביש"ה ע"ל גימ' בתי"ם" (שהובאה בכר"ש שם) אף הן בשם רבנו אפרים.

בקונטרס ה' (שכט-אדר תש"מ) דף מ"ג-מ"ד העיר ד"מ בראכפעלר על הטעות שנפלה בפירוש רש"י לשמות כ"ה, ה': בכרייתא דמס' מדות, במקום: בכרייתא דמ"ט מדות. וטעות על טעות נפלה ברש"י לתהלים ע"ח, ט": כמו שמפורש במס' מכות, במקום: במ"ט מדות. — יש לציין, כי בשעה שהטעות הראשונה מצויה בכל הדפוסים (פרט לדפו"ר), אין הטעות האחרונה אלא בדפוסים בודדים (כגון בעשרים וארבעה עם שנים עשר פירושים, ווילנא תרס"ד), אבל במקראות גדולות נרפס לנכון: כמו שמפורש בארבעים ותשע מדות. ואף בספר תהלים ע"פ מלבי"ם, ווילנא תרע"ג, הנוסח: כמו שמפורש במ"ט מדות.

בקונטרס ג' של שנה ד' (כסלו תשמ"א) דף ל"ג-ל"ד הובאו דברי אמת וצדק, מקונטרס יוסף הלל לר"מ בראכפעלר, על דברי רש"י לבראשית (ל"ב, כ"א), מהם אין לגרוע, אבל יש להוסיף עליהם:

א) במסכת שבת רפוס ויניציאה ר"פ ור"צ הנוסח (ברף י' ע"א): שרי נלימיה וכפר ידיה ומצלי, וכן ברש"י [אך מפירושו "חובק ידיו באצבעותיו" נראה שגרים: ופכר ידיה]. וכן בפחר יצחק, ערך כי איכא צערא בעלמא (חלק רביעי, ויניציאה תקע"ג, דף נ"ו סוף ע"ד), והוא מעיר: והעורך גרס פכר וכו', וכן נמצא בדפוס גמ' ישנה.

ב) לא רק בש"ס מינכן אלא בכמה כ"י הנוסח במסכת בבא מציעא (דף כ"ד ע"א): רמשי ידיה וכפר בגלימא רחבדיה. עי' דק"ס דף 62 הערה א'.

ג) גם במיוחס לרש"י לדברי הימים (א' כ"ה, י"ז) כפודי כלי שרת, לקנח בכלים הרם מהם. ודונמא בפרק קמא [צ"ל: בפ"ב] דבבא מציעא, שהוא גברא דכפר ידיה בגלימא רחבדיה, וכל כפרה לשון קינוח וחטוי הוא.

בדף מ' העיר דא"ז גאלדמאן בענין ידיעת המלאכים מחשבות שבלב, והדברים עתיקים. עי' בספר בית ישראל השלם, לר"י טויסיג, חלק א', ירושלים תשל"ב, דף קי"ב ע"ב, וחלק ב', שם תשל"ג, דף פ"א ע"א, ובספר מגדים חדשים, לרד"י ווייס, שם תשמ"א, דף מ"ב-מ"ז.

בסיום כותב דאז"ג: ועיין ביאור הגר"א או"ח סי' קי"א ד"ה וי"א, ובמערני מלך על הרא"ש בברכות פ"ב דין י"ג אות ק'. — עיינתי בשני הספרים ולא מצאתי שם כל רמז לעניינו [בדין י"ג, אין אות ק'. ההערה האחרונה סומנה באות ס']. ואולם הענין נדון בביאור הגר"א לא"ח סימן ק"א ס"ק י"ב, ובמערני יום טוב על הרא"ש ברכות פ"ב סימן ב' הערה ו'. כידוע נאלץ בעל תי"ט לשנות שם ספרו ממערני מלך למערני יום טוב. וכן יש לציין [ולא לשלוח את המעיין לדפוס הראשון, שאינו ידוע לדוב בג"א].

בקונטרס ד' (שכת תשמ"א) דף מ"ח: ועי' עוד בס' אבן שלמה להנאון משאמלוי זצ"ל על הראב"ד וכו'. — הכונה לספר אבן שלמה על ספר אבן העזר לראב"ן.

בקונטרס ו' (אדר א' וב' תשמ"א) דף נ"א הובאה הנהגתו של הג"ד יעקב שור במיוחס ליונתן (ויקרא י"א, י"א): ודוסיבהון (במקום הנוסח המשוכש: ודועדיהון) — ע"פ

תו"כ. — אמנם חכם עדיף מנביא, שכן נדפס במהדורת משה גינזבורגר, מתוך כ"י לונדון (ברלין תרס"ג, סוף דף 189) והמהדיר (בהערה 10) מציין לספרא על הפסוק. בקונטרס ד' (ניסן תשמ"א) דף כ"ב הובאה פליאתו של הגר"י ווייס על מדרש תנחומא (שמות ח') רמשה רבינו לא היה עוד בן עשרים, דכתיב מי שמך לאיש — והרי איש הוי ב"ג שנה. — הנה ברבנו בחיי (לשמות ב', י"ד): מי שמך לאיש, ואתה עורך נער, ותרצה להיות איש. ומכאן למדנו, שלא היה למשה י"ג שנה, שהרי בן י"ג שנה נקרא איש. וכן אמרו במדרש: א"ר חנינא [לפנינו בשמ"ר ה', א': חמא] בן י"ב שנה נתלש משה מבית אביו, עכ"ל רבנו בחיי. ורמב"ן (לפסוק כ"ג) כתב: הנה היה כבן שנים עשרה שנה, כאשר הזכירו רבותינו, ועל כל פנים לא הגיע לעשרים, עכ"ל רמב"ן. אבל בילקום שמעוני (רמז קס"ז) בשם מדרש אבכיר: מי שמך לאיש שר ושופט, שבאותה שעה לא היה כי אם בן עשרים וכו' ואמרו מי שמך לאיש, שאין נקרא איש עד כ"ה שנים, כלומר, עדיין לא הגעת לאיש, עכ"ל מדרש אבכיר. ואילו בכמ"ר (י"ד, י"ח) איתא: שהיה משה בן ל"ב שנה, [ב]שהתחיל להורות לישראל במצרים. ובשמ"ר (א', כ"ז): ויגדל משה, בן עשרים שנה היה משה באותה שעה, וי"א בן ארבעים. (ולהלן פסקא ל') ד' יהודה אומר, בן עשרים שנה היה משה באותה שעה, אמרו לו, עדיין אין אתה ראוי להיות שר ושופט עלינו, לפי שכן ארבעים שנה לכינת. וד' נחמיה אמר, בן ארבעים שנה היה, אמרו לו, וראי שאתה איש, אלא שאי אתה ראוי להיות שר ושופט עלינו. הרי לפנינו מדרשים חלוקים במנין שנותיו של משה רבנו באותה שעה, שיטות משיטות שונות. ועליהן יש להוסיף שיטת רבי משה הררשן (במדרש בראשית רבתי לבראשית א"י, דף 13): וחזקה, אותו זמן בן ס' שנה היה, שנאמר ויגדל משה ויצא, גדל לישב בישיבה, שהיה זקן ויושב בישיבה [כמו ששנינו במסכת אבות (ה', כ"א): בן ששים לזקנה].

בקונטרס י' (תמוז-אב תשמ"א) דף י"ח הובאה הגת הנר"פ (בעל ברוך מעם) בשם ס' חזקוני, ברש"י לויקרא כ"ג, ב': עשה מועדות שיהיו ישראל בהם, מלמד שמעברין כו'. ובהערה 8: חפשונו בס' חזקוני ולא מצאנו גירסא זו שם, ואולי נתחלף לו בס' הזכרון שכתב להג"י כן. — בספר הזכרון כתוב: עשה מועדות שיהיו כל ישראל מלמדין בהם שמעברין את השנה וכו'. כך היא הנוסחא הנכונה, עכ"ל. והרי זה הנוסח שלפנינו ברפוסים, אלא שהוסיף תיבת כל ותו לא! — אך באמת כונת בעל ספר הזכרון לומר: אל תקרא מלומדין אלא מלמדין. ואולם ברפוס הראשון של רש"י הנוסח: עשה מועדות שיהיו בהן ישראל, מלמדין) שמעברין וכו'. והאותיות המוסגרות (ין) נשתרבבו לכאן במעות, כמו שהעיר לנכון ר"מ בראכפלד (במקום שציננתם). ואולם גם הוא טעה במח"כ בסימיו: ועיין בספר הזכרון שכתב ג"כ קרוב מאוד לנוסח זה, וכתב שכן היא הנוסחא הנכונה, עכ"ל רמ"ב. ובאמת לא קרב זה אל זה, והריקן המופלא לא רק בפעם הזאת, ושמי". וכנראה על יסוד רבריו כתבתם מה שכתבתם.

בקונטרס נ"ז (אייר-סיון תשמ"ג) דף י"ח נתפרסמו השלמות הגאון יעב"ץ לספרו מור וקציעה סימן תקפ"ה: [מ"ש] כב"י [לברך] לשמוע בקול שופר, הכי"ת הוא ט"ס, וצ"ל קול שופר, כי לשמוע בקול, היא הקבלה לעשות מה שקול מרבר ומצווה, כמו ושמעת בקול ה', תשמע בקול ה', וכן רבים, מה שלא שייך בכאן. — על כן העיר הרב רנ"מ גערמאן בקונטרס ס"ו (ניסן תרש"ס) דף נ"ח: שכ"כ הכ"ח, וכן הוא בס"ז וכמ"א שצ"ל קול שופר, והכ"י מביאו בשם ירושלמי, ובקרבן נתנאל כתב שלא מצא זה בירושלמי.

ברצוני להעיר: (א) בחסרי שמים זכינו לספרי גאונים וראשונים שלא ראתה עינו של הניעב"ץ, ונתברר לנו, שהנוסח הקדמון היה לשמוע בקול שופר. ויש לציין, שגם בחתומת שופרות הנוסח במחזור ויטרי (סימן שמ"ט), כי אתה שומע בקול שופר וכו' בא"י שומע

בקול תרועת עמו ישראל ברחמים. וכן ברוקח (סימן ר"ד): ומסיים שומע בקול [ברפוס מאוחר „תוקן“: קול] תרועת עמו ישראל ברחמים. אך יש לתמוה על הגיעב"ץ, שהעלים עינו מספרי ראשונים שהיו בידו וכתוב בהם לברך בקול. כנון: תשובת רב שרירא גאון (בספר הלכות פסוקות מן הנאונים, קוסטאנטין רע"ו, סימן קע"ג); ראב"ן (סימן ל"ח); רוקח (סימן ר"ד [ברפוס מאוחר „תוקן“ קול]), ומעשה רוקח (סימן קכ"א); רא"ש (ראש השנה ד', י') בשם ראב"ה (ר"ה סימן תקל"ד) בשם ירושלמי (שאינו לפנינו) ובשם בה"ג (שאינו לפנינו): מנהיג (סימן מ' וסימן כ"ב) בשם רב חיי. ואחרי הבאת נוסח לתקוע בשופר, ונוסח על תקיעת שופר, מסיים בעל המנהיג: בפרובינצ' וספרד [מברכים] לשמוע בקול שופר. וכן עיקר, כמנהג רבי' היו ז"ל; אגודה (ר"ה ס"ס י"ח); ומהרי"ל [בהלכות ר"ה, ירושלם תשכ"מ, רף ל"ט-מ': מהרי"ל היה מברך בא"י אמ"ה אקב"ו לשמוע בקול שופר].

(ב) לשון הב"ח: ובשם אגודה ושכל טוב, ראין לומר בקול, דמשמע לעשות צביונו [ברפוסים מאוחרים: צוויין] ולשמוע בקולו, אלא יאמר קול שופר, עכ"ל הב"ח. ואינו יודע היכן מצא הנוצ"ל דברים אלו בשם אגודה ושכל טוב. וראי מצא כן באחר מכתבי היר שהיו למראה עיניו הברולחים, אך בספר האגודה שלפנינו (קראקא שלא, רף קמ"ו ע"ג): ומברכין תחילה לשמוע בקול שופר, ושהחיינו, עכ"ל. ורק במדרש שכל טוב (פרשת וירא, רף 68): צריך לברך קודם תקיעה בא"י אמ"ה אקב"ו לשמוע קול שופר, ואין רשאי לומר בקול שופר, שאין השופר מלך ורב, לשמוע בקולו, כדכתיב ושמעת בקול ה' (דברים כ"ז, י'), וכתוב כי אם שמוע תשמע בקולו (שמות כ"ג, כ"ב), אלא קולו ע"י ארם אנו מצווין לשמוע, וכן אינו רשאי לברך לתקוע בשופר וכו' וצריך לברך שהחיינו וכו', עכ"ל שכל טוב. ונלע"ד, שעיקר דבריו מכוונים כנגד בעל לקח טוב שכתב שם (פרשת וירא, ראש רף ג"א): וצריך לברוכי עליה לשמוע בקול שופר, ושהחיינו.

(ג) מעין הרברים בספר שכל טוב, מצינו בספר אבודרהם (סדר תקיעות, ירושלים תשכ"ג, ראש רף רס"ז): ואין לומר בקול שופר בבית, שהבית אינה נופלת אלא על לשון קבלה, כמו שנאמר (והיה) [ועתה] אם שמוע תשמעו בקולי (שמות י"ב, ה') ומתרגמינן אם (קבלה תקבלום) [קבלה תקבלון], עכ"ל אבודרהם. על כך מוסיף ר' יצחק בן אריה דוב (בסדר עבודת ישראל, רדליים תרכ"ח, רף 394): והכתוב לעד כי העקד קול ולא בקול, כי כן נמצא אשמעה קול שופר (ירמ' ד', כ"א). אף הוא מציין לפירוש ראב"ע לשמות ג', י"ח: ושמעו לקלך, כל שמע אחריו למ"ד או בית המעס שישמעו הענין שנושא הקול, לא לשמוע הקול, עכ"ל ראב"ע.

ברם לא זכיתי להבין דברי אבודרהם (שם, רף רס"ז-רס"ז): וכתב רבינו האיי. הלכה רווחת בישראל לשמוע קול שופר, ולא תזוז מינה, וכן כתב בה"ג, והכי איתא בירושלמי, עכ"ל אבודרהם. והרי בספר המנהיג הובאו שתי תשובות שונות של רח"ג ובשתיהן מפורש: בקול. כמו כן העיר ראב"ה בשם ירושלמי ובשם בה"ג שצריך לברך בקול, והמקום יאיר עינינו בתורתו.

בקונטרס ס"א (תשרי-חשוון תרש"ס) סוף רף ל"ט, הקשה ר' בעריל הכהן ווייס על מ"ש באגרא רכלה ר"פ וירא, שא"א ראה שלשה אנשים נצבים עליו כעין סגול, מיכאל ימין, גבריאל שמאל, רפאל באמצע, — ממסכת יומא (ל"ז). מיכאל באמצע, גבריאל בימינו, ורפאל בשמאלו. — הנה הברייטא שהובאה במסכת יומא נמצאת גם בדרך ארץ רבה פ"ד ובכלה רבתי פ"ו. ברא"ר הנוסח כמו ביומא, אבל בכלה רבתי: גבריאל באמצע, מיכאל מימינו, ורפאל משמאלו. הרי לפנינו שתי גירסאות, האחת אומרת: מיכאל באמצע, והשניה גורסת: גבריאל באמצע. ובעל אגרא רכלה האומר: רפאל באמצע. — נלע"ד, שכתב כן ע"פ סתרי תורה (וזהר וירא, רף צ"ח ע"ב): והנה שלשה אנשים וכו', תלת גווינין, גוון חוור, גוון סומק, גוון ירוק, גוון חוור דא מיכאל, בגין דאיהו סטרא דימינא, גוון סומק דא גבריאל, סטרא דשמאלא, גוון ירוק דא רפאל. וא"ש את"מ והמקום י"ב.

בקונטרס ס"ה (אדר א' וב' תרש"ס) דף נ"ג שיער רמ"מ בראכפעלד ז"ל, ע"פ רמב"ן בשם ת"כ, שצ"ל בתרגום המיוחס ליונתן (שמיני ס', ז'): אניס מנרעד. — וחכם עדיף מנביא, כי באמת נמצא נוסח מתוקן זה בכ"י לונדון שי"ל ע"י משה גינזבורגר בשנת תרס"נ בברלין, ע"י שם, דף 186, ובהערה 1 ציין לספרא, וכן בדפוס בסיליאה שס"ז²).

בקונטרס ס"ו (ניסן תרש"ס) דף ס' העיר ר' שמחה פינחס שטראהל בענין שיטת הניעב"ץ לבטל את החמץ קודם שריפה, ע"י שם. ואני אבוא אחריו ואמלא את רבריו. — בספרו מור וקציעה (אלטונא תקכ"א-תקכ"ח, ח"ב, דף מ"א ראש ע"ג) הוסיף הניעב"ץ בענין זה: שוב שאלני משכיל אחר על כך, והשיבותיו דברים נכוחים, שתי תשובות דבר, הלא הם כתובים ע"ס תשובותיו ח"ב כ"י, עכ"ל. והשואל הוא תלמידו רוד בן מיכל ברעסלויא מהילדיסחיים. התשובה הראשונה (מיום י"ר סיון תקכ"ה) גרפסה בשאלת יעב"ץ ח"ב סימן ס"ח, והשניה (מיום ז"ך סיון) גרפסה בסימן ע"ב [שתי התשובות סמוכות זו לזו, אלא המספור משובש].

בקונטרס ס"ט (תמוז-אב תרש"ס) דף ג' הגיה רמ"מ בראכפעלד ז"ל בתרגום המיוחס ליונתן (ראה י"ג, ז'): ברז (במקום הנוסח המשובש בדפוס: כרו). — וגם הפעם כיון לאמת, וכן הנוסח בכ"י לונדון, שהזכרתי לעיל (ברף 325).

בקונטרס ע"א (תשרי תשמ"ה) סוף דף כ"ז הביא ר' מנחם בראכפעלד ז"ל דברי רש"י לבראשית (ה', ל"ב, ע"פ ב"ר כ"ו, ב'): א"ר יודן, מה טעם כל הרורות הולירו למאה שנה ולמאתים וכו'. אף הוא העיד, כי במדרש תהלים (א) הובאה דרשת ר' יודן בנוסח שונה: כל בני גילו היו מולידים בני חמשים שנה בני שבעים ושמנים. וצריך להבין, דבקרא לא מצינו בדורות הללו מי שהוליד לחמשים שנה, ומי הם בני גילו שילרו לחמשים. על כך ברצוני להעיר. (א) כבר כתב מהרז"ו: שאין בכל י' דורות לא ר' ולא ק' ולא פ' ולא נ' וכו'. ויתכן שדעת המדרש שכל מה שמפורש בתורה לא היה אלא אצל אלו המפורשים, אבל שאר בני אדם הולירו כל אחד כטבעו, והמדרש תפס מספר שוה בלא דקרוק, עכ"ל מהרז"ו. ובאמת כן היא רעת הרמב"ם: מה שכתבה בו התורה ממדת ימי האנשים ההם, אני אומר, שלא היה הימים ההם אלא האיש ההוא הנזכר לבדו, ואמנם שאר האדם חיו הימים הטבעיים הרגילים (מו"נ ב' מ"ז. וע"י רמב"ן לבראשית ה', ד'). (ב) במדרש תהלים שנרשם מכ"י ע"י רש"ב (דף ו', פסקא י"ב) הגירסא: בני חמשים בני ששים בני שבעים, ובילקוט (רמז תרי"ד): בני חמשים או בני ששים.

(ג) בב"ר שברפוסים הגירסא כל דורות (ולא: הרורות, ככתוב ברש"י). וג"י זו אינה אלא בכ"י אחד בלבד (אוקספורד 2335), אבל בכל כה"י וברפוסים הראשונים ובלקח טוב ובילקוט (רמז מ"ז) הנוסח: כל דורו נוסח זה תואם את נוסח מאמרו של רבי יודן במדרש תהלים: כל בני גילו. ובאמת בילקוט שם (ברפוס ויניציאה): כל דורו ואם כן, אין הכונה כלל לעשרה דורות מאדם עד נח, אלא לבני דורו של נח, שלא נזכרו בתורה, והיתה מסורת בידו של הררשן (רבי יודן), שנח היה יחיד בדורו שהוליד לחמש מאות שנה, בשעה שכל בני דורו הולירו לחמשים וכו'. ואולם מצינו דרשה אחרת בתנחומא הוצ' רש"ב (דף י"ג, פסקא ל"ט): בא וראה, כל הרשעים שלפני נח היו מולידים בן שבעים ובן שמונים שנה ובן מאה, ונח בן חמש מאות שנה הוליד, ולמה כן וכו' [ונרמזה דרשה זו בכמרבך רבה י"ד י"ב, ע"ש], וצ"ע. והמקום יאיר עינינו בתורתנו.

בקונטרס ע"ב (חשוון-כסלו תשמ"ה) דף ג"ד פוענח ברי"ג [= ברעה ישרה?]. — אך ברור הרבר כי יש לפענח: בדיני ישראל, כלומר, שני הצדדים חתמו בדיני ישראל בלשון

(5) בכר"ש שנה ח' קונט' ב' עמוד ס' העיר כן יידינו הרה"ח מו"ה לייבל מאנדלבוים נ"י,

הקודש, וחתמו בלשון פולנית כמשפט הרוכס. — ושם בשולי הפסק (סוף דף נ"ה), צ"ל, כנראה, יום ג' ב"ו אדר תקכ"ח.

בקונטרס ע"ד (שבת תש"ח) סוף דף נ"ג תמה ר' נחום מאיר נערמאן, על ח"ס שכ' בתורת משה פרשת תרומה, שיש כ"א ממי"ן סתומות בעשרת הדברות. ופלא, שהרי יש כ"ב ממי"ן סתומות בעשרת הדברות, ר"ק ותשכח, וצ"ע. — והנה אנא קשינא רייקנא, ואשכנא כי תורת משה אמת, ואין בארבע דברות ראשונות אלא כ"א ממי"ן סתומות, (כשש דברות אחרונות אין מ"ם סתומה). והרי פרט: בפסוק ב' — שתיים, בפסוק ג' — שתיים, בפסוק ד' — שתיים, בפסוק ה' — חמש, בפסוק ו' — אחת, בפסוק ז' — אחת, בפסוק ח' — אחת, בפסוק ט' — אחת, ובפסוק י"א — שש, ס"ה עשרים ואחת! [בפרשת ואתחנן אין אלא ח"י ממי"ן סתומות, וההבדל הוא בין זכור (ח) לשמור (ה)].

בקונטרס ע"ז (ניסן תשמ"ה) סוף דף ל"ו הובא מקונטרס „יוסף הלל" לר"מ בראכפלד ז"ל על רש"י לויקרא ט', י"ב: וימצאו, לשון הושטת והזמנה. ברש"י כת"י קלף הנוסחה היא, וימצאו, לשון המצאה והזמנה, [כמו ו] הנה אנכי ממציא את האדם איש ביד רעהו (זכרי י"א, ו'), וכמו ולא המציתיו ביד שאול, שהם ענין המצאה בענין [כענין?] הזמנה. — והעיר רמ"ב: לא מצאתי פסוק בלשון הזה, ואולי צ"ל ולא המציתך ביד דוד (שמואל ב' ג', ח'). — וראי כיון הכותב לפסוק זה, ועי' שם בר"ק: ולא המציתך, בא על דרך בעלי הה"א ואע"פ שהוא מבעלי האל"ף, והוא כמו ואת העולה המציאו אליו (ויקרא ט', י"ג), ענין הזמנה ומסירה, עכ"ל. וכן כתב בספר השרשים שלו (ערך מצא): בא על דרך בעלי הה"א בתמורת האל"ף בה"א כמשפט וכו' כולם [ארבעת הכתובים] (איוב ל"ד, י"א, זכרי י"א, ו', שמואל ב' ג', ח', ויקרא ט', י"ג) ענין המציאה והוא כענין הזמנה, עכ"ל בר"ק. וכבר כתב ריא"ג (בספ"ש, ערך מצא): זמן הענין הזה עוד ואת העלה המציאו אליו, זמנה לפניו ומסרה לפניו, וכמהו, וימצאו בני אהרן (הכהנים) את הדם. בקונטרס פ"ז (אייר-סיון תשמ"ו) דף ס"ד הובאה רשימת הג"ר משה הכהן נראל על חולדת בנו טובי' ביום השבת קודם חצות יום ה' לחורש אדר ת"י"ג לפ"ק. ובהערה 9: בווראי ט"ס יש כאן, כי יום ה' לחורש אדר אינו חל בשום פעם ביום ש"ק. — ברצוני להעיר על פליאה נוספת, הרי שנת ת"י"ג היתה שנה מעוברת, וכיצד לא ציין הגר"מ את החורש אם הוא אדר"ר או אדר"ש, ושמא צ"ל: יום ד' לחורש אדר"ר [שחל ביום ש"ק פרשת תרומה]. ואעיר עוד, כי לפי כותבי סדר הרורות נולד ר' טובי' בתשרי, וא"כ שמא צ"ל: יום ה' לחורש תשרי [שחל ביום ש"ק פרשת וילך, שבת שובה].

בקונטרס ק' (אלול תשמ"ז) דף ס"ו-ס"ח נתפרסם ביאור בנוסח הסליחות לצום גרלי' מהרה"ג מוה"ר מנחם מענדל בראכפלד ז"ל, וכן נרפס שם הפזמון זכור ברית אברהם בשלימותו, ע"פ כת"י הנמצא בבירוש מוזעאום מסוף האלף החמישי. — ברצוני להודיע, כי הפזמון השלם נרפס כבר בסדר הסליחות, מונה ומבואר בירי רניאל בהר"ר שלמה גולדשמיט, ירושלים תשכ"ה (מנהג ליטא, סימן מ"ב, דף קי"ז-קי"ט: מנהג פולין, לער"ה, סימן מ', דף ק"ג-ק"ו) — ע"פ שבעה עשר כתבייד, עם חלופי נוסחאות, ואף הביאור נרפס שם, עם הציונים לספר עמוס ולמס' ב"ק.

סיימתי היום יום חמשה עשר באב בנימטריא כתיבה וחתומה טובה לנו ולכל ישראל אמן.

שמואל הקטן אשכנזי

בתי ההונגרים

ירושלים

בס"ד. י"נ אלול שנת תשסנ"ו באהב"ה לפ"ק.
כבוד המערכת הנכבדה ר' עליהם יחיו.

(א) בנליון קכ"ז במדור תמיהות וישובים מהרב הנאון מוהרא"א כ"ץ ז"ל, הביא מש"כ בשו"ת מהרש"ל שלא לומר פסוק מה טובו אהליך יעקב וגו' משום שאמרו בלעם הרשע וכו' עיי"ש, ושתמהו על בעל משה משה (תלמיד המהרש"ל) שכ' שנוהגין לומר מה טובו, ולא הביא דעת רבו בזה. וכתב הרב הנ"ל שמצא דבר פלא שהמהרש"ל בעצמו מביא מנהג אמירת מה טובו ב"ספרו" מנורת זהב טהור, עיי"ש בדבריו.

הנה הס' מנורת זהב טהור אינו ספרו של המהרש"ל, רק הגאון המקובל מגדולי דורו רבי חיים באכנער זצ"ל מקראקא בעל אור חרש, העתיק מכתיו"ק מהרש"ל ביאור מזמור המנונה (למנצח א' יחננו וגו') עפ"י קבלה, והוסיף עליו בעל אור חרש הגהותיו ורמזיו וגם מרות ושיעורי המנונה של בית המקדש ועניניו, והדפיסו בשם מנורת זהב טהור, כפראג שנת שמ"א. באופן שמש"כ שם בקונטרס הנ"ל לומר קודם תפלת שחרית מה טובו וגו', אינם דברי המהרש"ל, כי אם דברי האור חרש. (עי' בסוף הס' אור חרש בר"ה אמר המחבר וכו').

(ב) מצאתי לנכון להעתיק כאן מה שראיתי בכת"י ת"ח אחר מרור הקרום, שהביא מה ששמע מהרה"ח ר' אברהם מרדכי סופר סת"ם ברימאנוב דבר נחמד בשם הרה"ק ר' צבי הירש הכהן מרימאנוב זצ"ל עה"פ כפ' תבא, וכתבת על האבנים כו' באר היטב, פירש"י בשבעים לשון, וצ"ב. דהנה פ"א סיפרו לפני הרה"ק הרב ר' צבי הכהן זצ"ל מרימאנוב שבעירה קטנה סמוכה לכארידישוב ה' רב אבר"ק שה' ת"ח גדול וחסיד ויר"ש מחסידי הרה"ק מבארידישוב זצ"ל. פ"א ה' אצל רבו הקדוש, ושם שם כמה שבועות בצל כ"ק, ושכח לגמרי את עניו ודוחקו בביתו, ובאתה הרבנית אליו וצעקה עליו מרה בבית מדרשו של הרה"ק בעל קרושת לוי איך לא יראנא ללחם לפי הפך וגם לצרכי נשואי בנותיהם שהגיעו כבר לפירקן, וקולה נשמע פנימה לאוני הרה"ק, ושלח להגיד לה כי תסע לביתה ובזמן קרוב יבוא הרב בעלה לביתו עם צרור הכסף. אח"כ צוה הרה"ק בעל קדושת לוי למשמשו ר' פנחס שילך וישכור עגלה ליסע עם הרב לאיוו עיירות הסמוכות לקבץ עבורו כסף לצורך נרניא והוצאות נשואי בנותיו של הרב, ולחיות שהי' אז שעת חירום במלחמה עם הצרפתיים ואנשי צבא הרוסים לא נתנו לעבור בדרכים הקרובים בלי תעורת מסע, צוה הרה"ק בעל קדושת לוי להביא לו נייר, והוא כתב בעצמו איזה יתבות על הנייר ליתן להגבאי ר' פנחס, ויאמר לו הנה יש בידך בזה הנייר תעורת מסע, וכאשר יפגשו בכם אנשי הצבא תאמר להם כי יש לך תעורת מסע, אבל לא תוכל להראותו רק לפני שר הצבא ולא לזולתו. בנסיעתם בדרכם פגשום תקאזאקין ודרשו להראות להם תעורת מסע, ירר ר' פנחס מן העגלה ויבקשום שיוליכו אותם לשר צבא ולפניו יראה את תעורת מסע, ונעתרו לבקשתו וישימו שומרים על העגלה שישב בה הרב והעגלון, והמה הלכו עם ר"פ לשר צבא, וכאשר הראה את תעורת מסע לשר צבא, הביט היטב בה ואח"כ הביט בפני הר"פ בהשתוממות נוראה, ושאל לר"פ מי כתב לך התעורה הזאת. ויחדר הגבאי ר"פ. ויאמר לו שר צבא, אל תירא ואל תחת, דע כי אנכי יורע שמונה שפות, ובכל עת שהנני מביט בתעורה זו אני קורא בה כתב ולשון אחר, וכבר ראיתי וקראתי בה את התעורה בשמונה שפות הידועות לי, ובכן הנני רואה כי תעורה זו כתבה בר אליהן מלאך ממרום, לזאת הנני חפץ לדעת מי כתבה, והגר לי האמת ולא תירא מאומה. ויספר לו ר"פ האמת כי התעורה הלזו כתבה הרה"ק אבר"ק בארידישוב לסוכת הרב היושב שם בעגלה הנצרך להשיא בנותיו. ויצו שר צבא לרתום מרכבתו וגסע עם הר"פ אל מקום העגלה אשר הרב יושב עליה, וישאל שר צבא לשלום הרב, ואמר לו כי התעורה לא יחזור לו, כי כאשר הנהו הולך למערכות מלחמה עם הצרפתיים יקח עמו התעורה שתהי' לו לשמירה ולמנן ביום קרב, והושיט להרב ארנקי מלא שקלי זהב, ויאמר לו הא לך סכום שיספיק לך

לנשואי בנותיך ולצרכי פרנסה, ואל תסע כעת בסכנת דרכים, ושב בביתך בכבוד גדול, וצוה להקאזאקין שילוו את הרב ור"פ אל עירו ואל ביתו ולשומרם בדרך מכל פגע רע, וביקש מאת הגבאי ד"פ להזכירו לטובה לפני הרה"ק מבארדיטשוב.

וכאשר סיפרו העוברא לפני הרה"ק ר' הירש זצ"ל מרומאנוב, אמר כי הרב הקדוש מבארדיטשוב כתב בהתעוררה את השם של ש' ד' י', ושם זה מסוגל לכל שבועים לשון. וזהו כוונת רש"י בפסוק הנ"ל, באר היטב, בשבועים לשון. ולכאורה קשה להבין איך יכלו לכתוב על י"ב אבנים כל התורה בשבועים לשון, אלא שכתב משרע"ה השם שד"י הנ"ל, ועיניו היו קוראים התורה בשבועים לשון. וזה מרומז במ"ש ושרת אותם בשי"ר, אותיות שם הנ"ל, ורפח"ה.

ובזה הנני ידירכם מברככם שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה,

גדלי' יוסף אוירבאך

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה" יצ"ו.

בכרם שלמה לחורש תמוז תשמ"ט מובא בשם הגאון מוה"ד יצחק הכהן רפאפורט אבר"ק בונא זצ"ל וז"ל: בס"י ש"כ, ע"י מג"א ס"ק א' דבריו ז"ע, ברישא כתב אבל משה אמת ותורתו אמת, רבאותו מקום דוקא אסור, ולבסוף מסיק וא"כ הני אנשים וכו', וזהו כב"י, עכ"ל.

ראשית, ראוי לציין, רמה שכתב בשם מג"א דברישא כתב, אבל משה ותורתו אמת רבאותו מקום דוקא אסור. — תיבות אלו „רבאותו מקום דוקא אסור" אינם מלשון המג"א, אלא הגאון הנ"ל הוסיף, לפי הבנתו שהמג"א פסק כהרמ"א, וא"כ הא דכתב המג"א משה אמת ותורתו אמת, היינו לומר דדוקא באותו מקום אסור. וע"ז מקשה שפיר איך כתב המג"א לאסור אנשים בכל העולם, הא לדעת רמ"א אינו אסור אלא באותו מקום. והוסיף הגאון הנ"ל וז"ל: ואין לומר דברישא איירי אם ה' לכל העולם לא היו סוחטין א"כ אפילו באותו מקום מותר כמו באנשי הוצל, ואין לי ישוב כעת וכו', עכ"ד. — גם זה נכון לפי הבנתו, דכוונת המג"א כנ"ל, וכיון דפסק כהרמ"א, לא סבירא לן מעמא ראחשבינו כמו שאבאר להלן, וא"כ קשה מהא דאנשי הוצל, וצ"ל רכאן איירי בענין שאם ה' לכל העולם היו סוחטין, ואפילו הכי פסק הרמ"א דדוקא באותו מקום, ואיך כתב המג"א לאסור באנשים בכל העולם.

אמנם עיין בספר צמח צדק פסקי דינים סימן ש"כ דהבין במג"א, רב"י ורמ"א לא פליגי, אלא דהב"י איירי לענין שאם ה' לכל העולם היו סוחטין לכן אסור בכל העולם, והרמ"א איירי כשיש להן הרבה ואעפ"כ אין סוחטין אותן ולכן אינו אסור אלא באותו מקום, והא דלא אמרינן בטלה דעתו כמו באנשי הוצל, שאני הכא ראחשבינהו, עיי"ש היטב. לפי"ז לא קשה קושית הגאון הנ"ל, דמשה אמת ותורתו אמת, דבענין שיש להן הרבה ואעפ"כ אין סוחטין אסור דדוקא באותו מקום, ולא דמי לאנשי הוצל כיון ראחשבינהו, אבל באנשים ראפשר שאם ה' לכל העולם הרבה היו סוחטין, מודה הרמ"א להב"י דאסור בכל העולם.

הן אמת שכן משמע מררכי משה הארוך שכתב וז"ל, וכב"י דמשמע מכאן דרבר שדרכו בסחיטה לשתות מימיו אסור לסוחטו במקום שדרכו בכך ולכן לא הזכירו בגמרא תפוחים בכלל תותים ורמונים אע"ג דבימי חכמי התלמוד ה' דרכן לסוחטין למימיהן כדראשכחן פ' אין מעמידין יין תפוחים אלא לא הוצרכו להזכיר תותים ורמונים לאו דוקא,

עכ"ל הנוגע לעניינינו. משמע דלא פליג הרמ"א על תב"י וכמ"ש הצמח צדק. אבל באמת דבריו צ"ע, דהמעין במג"א יראה דמשמע מדבריו דהב"י ורמ"א פליגי. ועוד קשה, רמפרש שהב"י ורמ"א סבירא להו מעמא דאחשביניהו, א"כ קשה למה כתבו דווקא אם יש מקום אחד הנוהגין לסחטו, הא בנמרא משמע דלמעמא דאחשביניהו אפילו במקצת בני אדם סגי לאוסרו וכמ"ש המג"א. ועוד למה אסר הרמ"א דווקא באותו מקום, כיון שמקצת בני אדם סוחטין והוא גם אחשבי, יהא אסור אפילו אינו באותו מקום. ועיין נתיב חיים על גליון הש"ע שכתב ג"כ רבי ורמ"א פליגי, אלא שמשמע מדבריו שהבין שמחלקותם איירי בענין שאם ה' להם הרבה היו סוחטין, ובענין זה פסק הרמ"א דווקא באותו מקום אסור, והא דכתב המג"א לאסור באגסם, היינו לדעת הב"י. ולפי דבריו קשה קושית הגאון הנ"ל, דהמג"א סותר למה שכתב קודם לכן, דמשה אמת ותורתו אמת. ולענ"ד נראה בהבנת המג"א (וכן נראה במחצית השקל), שמפרש דהב"י ורמ"א שניהם לא סבירא להו מעמא דאחשביניהו, ואיירי בענין שאם היו להם הרבה היו סוחטין, ולא דמי להא ראנשי הוצל, ולכן סבירא ל' להב"י דכיון דיש מקום אחד שנוהגין לסחטו אסור בכל העולם, אבל מקצת בני אדם לא חשיבי לאסור לאחרים שאין דרכם לסחוט, והרמ"א סבירא ל' דאפילו מקום אחד לא חשיב לאסור בכל העולם, כי אם באותו מקום. וע"ז אמר המג"א, משה אמת ותורתו אמת, דבזה הטעם בלבד אי אפשר לאסור בכל העולם. אבל המג"א בעצמו מוכיח מהסוגיא וראשונים דסבירא לן גם מעמא דאחשביניהו, וכיון דיש תרתי לשיבותא, דיש מקצת בני אדם שנוהגין לסחטו, וגם הוא בעצמו אחשביניהו, לכן אסור בכל העולם.

ואולי יש לומר דזהו גם כוונת הגאון הנ"ל בתירוצו וז"ל, דמה שכתב אבל משה אמת ותורתו אמת, היינו לפי מה שפירש הב"י דנדרחה דב"י ד"י, אמנם למה שכתב הוא לבסוף דבעינן תרתי ויהיה כתב וא"כ הני אגסם וכו' ורוחק, עכ"ל. ולכאורה אין הסבר למה שכתב, שפירש הב"י דנדרחה דב"י ד"י. ונראה דיש ט"ס בדבריו, וכך צריך לומר, היינו לפי מה שפירש הב"י דנדרחה דב"י ר"ח וכו'. וכוונתו דהב"י ורמ"א סבירא להו דנדרחה מעמו של רב חסדא דאסור משום דאחשביניהו, ולפי דבריהם כתב המג"א משה אמת ותורתו אמת, דבלי מעמא דאחשביניהו אינו אסור אלא באותו מקום, אבל המג"א לשיטתו דסבירא ל' דבעינן שני הטעמים, דמקצת בני אדם נוהגים לסחטו, וגם דאחשביניהו, לכן פסק שפיר דבאגסם אסור בכל העולם, ודו"ק. החותם בברכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה,

אברהם יהושע סג"ל הורוויץ

בהרח"ג ר' שרגא זאב וצ"ל

בני ברק

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו
המחיר הוא: עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומחודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן שלמה האפנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אהרן כלומענפעלד נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אשר מיללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' זושא ווייסבלום נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה חנוך צעהנווירטה נ"י מקרית באבוב להולדת הנכד
 להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף טובי האראוויץ נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק שלום לעזער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יצחק געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' לייבל רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' צבי גליק נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה שמחה הלוי לאנדא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמואל זיינוויל שטערנפעלד נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמעון קרויס נ"י להולדת הבן
 יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויש"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ברוך לעזער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אליעזר האפמאן נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אשר יאקאבאוויטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך וואקסמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוב יהושע הלוי שטורם נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד ארי' שטערן נ"י מנתני' להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה חיים פישגרונד נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יהושע זאב לערנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע צבי דעמביצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהודה פאללאק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב נתן קאטין נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק בראנד נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל פרוכטהענדלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' לוי יצחק ראזען נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ליכוש רובינפעלד נ"י להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' ליבוש ראטטענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מרדכי רעכטשעפער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' צבי אליעזר גערמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה פעלדמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' שלמה רובין נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה שלמה פערל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמואל פאסטען נ"י להולדת התאומות
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אברהם שטערנבוך שליט"א ר"מ דיישיבת בני ציון רחסידי באבוב
בלונדון לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה אברהם פרוינד נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה בנימין בארבער נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים יוסף הכהן קוואדראט נ"י מאנטווערפן לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יהושע העללער נ"י מבני ברק לנישואי נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה יששכר פינדער נ"י מבני ברק לנישואי נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יעקב יצחק הכהן לעוויטא נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה מרדכי היימפעלד נ"י לנישואי נכדו נ"י

להנה"ח מו"ה משה יהודה ליב רייך נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה קעללער נ"י לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה נתן דייטש נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'

להרב שלום יעקב גרינשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר ר' אברהם יהושע גאלדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' אלי' עוזר מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' גרשון גוטמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' דוד יעקב רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק יחיאל הלברשטאם נ"י תלמיד ישיבתנו נכד כ"ק מרן

אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק משה קליין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' ישראל מיינקאף נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' מרדכי אלי' פירסט נ"י מטארנאטא לנישואיו

להאברך היקר ר' שלמה עדעלמאן נ"י לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא

מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם נייגער נ"י לאירוסי נכדו הב' החתן הנעלה כמר יהודה זעלצער נ"י

להנה"ח מו"ה דוד העללער נ"י מכני ברק לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר גד יעקב נ"י

להנה"ח מו"ה זאב הכהן שמערן נ"י מלונדון חתן הרה"צ מוה"ר משה סטעמפיל הי"ד לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר אברהם בנימין נ"י

להנה"ח מו"ה חיים הלוי קליין נ"י מאנטווערפן לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר דוד שבת נ"י

להנה"ח בנש"ק מו"ה חיים ישעי' זאכערמאן נ"י לאירוסי בנו הב' החתן הנעלה כמר ברוך אהרן נ"י

להנה"ח מו"ה חיים נסע דאוידאוויטש נ"י ולאכיו הנה"ח מו"ה יצחק נ"י לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה צבי יהודה געללער נ"י לאירוסו בנו הב' החתן הנעלה כמר פנחס מנחם נ"י

להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער שליט"א אבר"ק שטראסבורג לאירוסו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמואל הלוי לאנדא נ"י ולחותנו הרב מו"ה יצחק גראס שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאכוב לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון אליעזר וואלקאן נ"י מכני ברק לאירוסו נכדתו תחי' בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי ער למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

המפתח על קובצי שנה זו, יודפס בקרוב כרצ"ה, ואת הקוראים הפליחה.

ביר"ם, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4311 - 15th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארה"ב = 15 דאלער לשנה

באנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 25 דאלער לשנה

בדואר אויר 35 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

Mesivta Eitz Chaim D'Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org
U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Forwarding & Return Postage Guaranteed

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

MR.
MORDCHA GROSS 516
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204